

R 1119
Tomus Quartus

D. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI,
COMPLECTENS EXPOSITIONEM,

In Duodecim libros Metaphysices,
ARISTOTELIS.

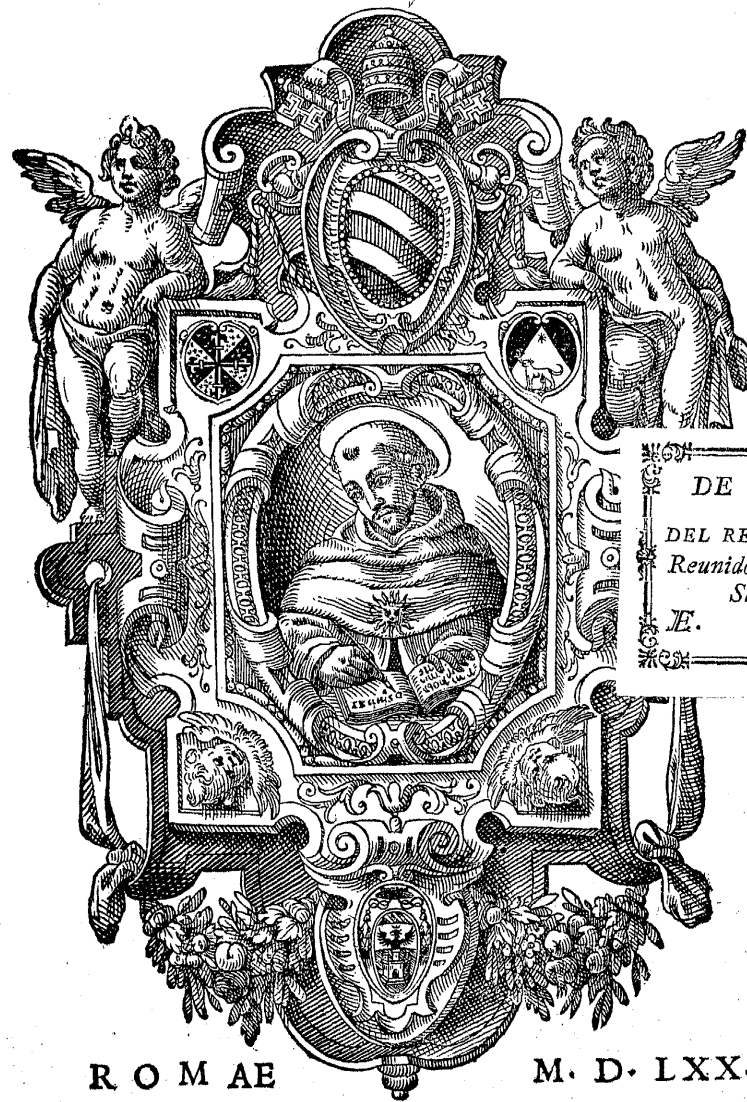
Tractatum de Ente, & Essentia. D. Thomæ.

Cum Commentariis

F. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis Sancti Xisti,

Et Expositionem eiusdem Diui Thomæ.

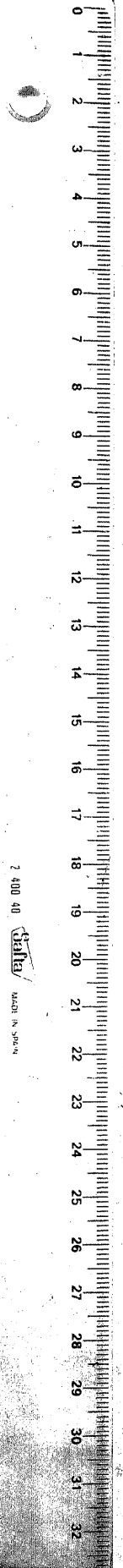
In Librum de Causis.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

R O M A E

M. D. LXX.

2 400 40
MADRID IN SPAIN

R 1119
Tomus Quartus

D. THOMAE AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI,
COMPLECTENS EXPOSITIONEM,

In Duodecim libros Metaphysices,
ARISTOTELIS.

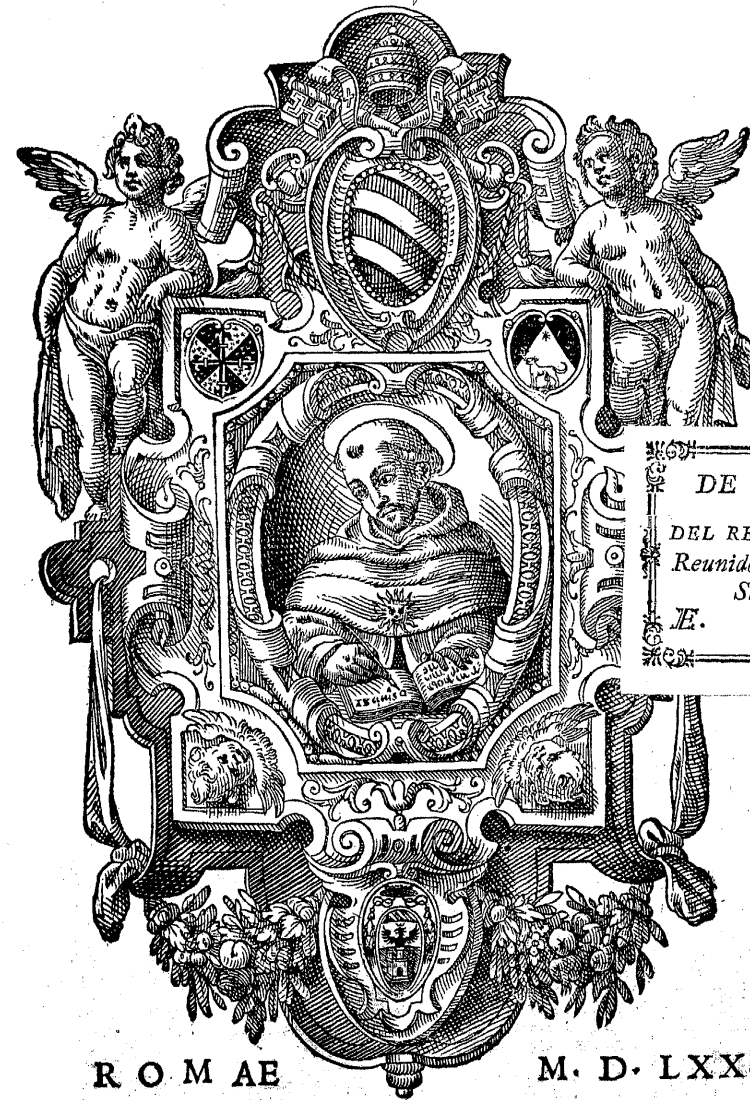
Tractatum de Ente, & Essentia. D. Thomæ.

Cum Commentariis

F. Thomæ de Vio Galetani Cardinalis Sancti Xisti,

Et Expositionem eiusdem Diui Thomæ.

In Librum de Causis.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

ROMAE

M. D. LXX.

D I V I
THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI,
 IN XII. LIBROS METAPHY-
 SICORVM ARISTOTELIS
 EXPOSITIO.
 P R O L O G V S S. T H O.

Lib. 1.
Lect. 3.

ICVT docet Philosophus in Politicis suis, Quo-
do aliqua plura ordinantur ad vnu, oportet vnum
eorum esse regulans, siue regens, & alia regulata, si-
ue reata. Quod quidem patet in vnione animae, &
corporis. Nam anima naturaliter imperat, & corpus obedit.

Similiter etiam in-
ter animae vires. Ira
scibilis. n. & concupi-
scibilis naturali or-
dine per rationem
reguntur. Omnes
autem scientiae & artes
ordinantur in vnum,
scilicet ad hominis perfe-
ctionem, quae est eius
beatitudo. Vnde ne-
cesse est, quod vna eorum
sit aliarum omnium re-
gulatrix, quae nomen sci-
entiae recte vendi-
cat. Nam sapientis
est, alios ordinare.
Quae autem sit haec
scientia, & circa qua-
lia, considerari potest,
si diligenter respicia-
tur quod est aliquis
idoneus ad regendam.
Sicut. n. (vt in libro
praedicto Philosophus
dicit) homines intel-
lectu vigentes na-
turaliter aliorum re-
ctores, & domini sunt:
homines vero, qui sunt robusti corpore, intellectu vero defi-
cientes, sunt naturaliter serui: ita scientia debet esse natura-
liter aliarum regulatrix, quae maxime intellectualis est. Haec
autem est quae circa maxime intelligibilia versatur. Maxime
autem intelligibilia tripliciter accipere possumus. Primo-
quidem ex ordine intelligendi. nam ex quibus intellectus
certitudinem accipit, videntur esse intelligibilia magis.
Vnde, cum certitudo scientiae per intellectum acquiratur ex
causis, causarum cognitio maxime intellectualis esse vide-
tur. Vnde & illa scientia, quae primas causas considerat, vi-
detur esse maxime aliarum regulatrix. Secundo, ex compara-
tione intellectus ad sensum. Nam, cum sensus sit cognitio par-
ticularium, intellectus per hoc ab ipso differre videtur, quod vni-
uersalia comprehendit. Vnde & illa scientia maxime est intel-
lectualis, quae circa principia maxime vniuersalia versatur.
Quae quidem sunt ens, & ea quae consequuntur ens: vt vnum
& multa, potentia & actus. Huiusmodi autem non debent omni-
no indeterminata remanere, cum sine his, completa cognitio
de his, quae sunt propria alicui generi vel speciei, haberi non
possit. Nec iterum in vna aliqua particulari scientia tractari
debent: quia cum his vnumquodque genus entium ad sui co-
gnitionem indigeat, pari ratione in qualibet particulari scien-
tia tractentur. Vnde restat, quod in vna communi scientia hu-
iusmodi tractentur, quae cum maxime intellectualis sit, est alia-
rum regulatrix. Tertio, ex ipsa cognitione intellectus. Nam
cum vnaquaeque res ex hoc ipso vim intellectiua habeat, quod est a
materia immunis, oportet illa esse maxime intelligibilia, quae
sunt maxime a materia separata, intelligibile. n. & intellectu
oportet proportionata esse, & vni generis cum intellectu &

200

Lect. 1. & 3.

ARISTOTELIS STAGIRITAE
 PERIPATETICORVM PRINCIPIS
 METAPHYSICORVM
 LIBER PRIMVS.

Antiqua translatio.

C Bessarionis Cardinalis Niceni Interpretatio.

OMNES homines na-
tura scire desiderant.
Signum autem est sen-
sum dilectio. Præter enim uti-
litatem, propter seipsum dili-
guntur, & maxime aliorum, qui
est per oculos. Non enim solum
vt agamus, sed & nihil agere de-
bentes, ipsum videre præ omni-
bus, vt dicam, aliis eligimus.
Causa autem est, quod hic maxime
sensum nos cognoscere facit, &
multas differentias demonstrat.

MNES homines na-
tura scire desiderant. Si-
gnum autem est sensum
dilectio. nam & absque usu propter
seipsum amantibus. præ cæteris autem,
qui per oculos fit. non enim vt ag-
mus solum, verum etiam nil acturi, ip-
sum videre præ omnibus aliis, vt in-
dicam, eligimus. causa autem est,
quod sensum hic vel maxime nos
cognoscere quicquam facit, multas
que differentias manifestat.

Proemij
cap. 1.

† a c. addit
rerum.

substantiae eorum & vniuersales cause. Ex quo apparet, quod quauis
ista scientia praedicta tria consideret, non tamen considerat quod-
libet eorum vt subiectum, sed ipsum solum ens eorum. Hoc. n. est
subiectum in scientia, cuius causas & passionem quoniam: non autem
ipse causa alicuius generis quod sit. Nam cognitio causarum ali-
cuius generis, est finis, ad quem consideratio scientiae pertinet.
Quamuis autem subiectum huius scientiae sit ens eorum, dicitur tamen tota
de his quae sunt separata a materia secundum esse & rationem.
Quia secundum esse & rationem separari dicuntur, non solum illa,
quae nunquam in materia esse possunt, sicut Deus & intellectuales
substantiae, sed et illa, quae possunt sine materia esse, sicut ens
eorum. Hoc tamen non contingeret, si a materia secundum esse depen-
derent. Secundum igitur tria praedicta, ex quibus perfectio huius
scientiae attenditur, sortitur tria nomina. Dicitur. n. scientia diui-
na siue theologia, in quantum praedictas substantias considerat.
Metaphysica, in quantum considerat ens & ea quae consequuntur
ipsum. Haec. n. metaphysica inueniuntur in via resolutionis, sicut
magis eorum post minus eorum. Dicitur autem prima philosophia,
in quantum primas rerum causas considerat. Sic igitur patet quid sit
subiectum huius scientiae, & qualiter se habeat ad alias scien-
tias, & quo nomine nominetur.

L E C T I O P R I M A.

VIC autem scientiae Ar. proemium praemittit, Lect. 3.
in quo duo tradit. Primo quidem ostendit circa part. 1.
quid haec scientia versetur. Secundo, qualis sit ista Lect. 2.
scientia, ibi. Quia vero non actiua. Circa pri- part. 1.
mam duo facit, Primo ostendit quod huius scientiae, quae sapien- Lect. 1.
tia Tho. super Metaph. A 12

part. 1.
Lect. 2.
part. 1.
Lect. 1.

part. vlt. Lect. pri. part. 2. part. pri.

zia dicitur, est considerare causas. Secundo quales vel quas causas considerat, ibi: Quoniam autem scientiam hanc, Circa primum praeimit quaedam, ex quibus ad propositum arguitur. Secundo ex praedictis rationem sumit, ibi: Cuius autem gratia nunc. Circa primum duo facit. Primo ostendit in commu-

T.c. 14.

Lib. de his animaliu.

T.c. 77.

nifcientie dignitatem. Secundo ostendit cognitionis ordinem, ibi: Animalia quidem igitur natura sensum habentia sunt.

Ex sensibus autem quibusdam quidem ipsorum memoria non fit, quibusdam vero fit. Et propter hoc alia quidem prudentia sunt, alia vero disciplinabilia.

Secundo proponit intentum. Secundo probat, Signum autem. Proponit igitur primo quod omnibus hominibus naturaliter desiderium inest ad sciendum. Cuius ratio potest esse triplex. Primo quidem, quia vnaquaeque res naturaliter appetit perfectionem sui. Vnde & materia dicitur appetere formam, sicut imperfectum appetit suam perfectionem. Cum igitur intellectus, a quo homo est id quod est, in se consideratur, sit in potentia omnia, nec in actu eorum reducat nisi per scientiam: quia nihil est eorum quae sunt ante intelligere, ut dicitur in tertio de Anima. Sic naturaliter vnusquisque desiderat scientiam sicut materia formam. Secundo, quia quilibet res naturalem inclinationem habet ad suam propriam operationem: sicut calidum ad calefaciendum, & graue ut deorsum moueatur. Propria autem operatio hominis in quantum homo, est intelligere. Per hoc enim ab omnibus alijs differt. Vnde naturaliter desiderium hominis inclinatur ad intelligendum, & per consequens ad sciendum. Tertio, quia vnusquisque rei desiderabile est ut suo principio coniungatur. In hoc enim vnusquisque perfectio consistit. Vnde & motus circularis est perfectissimus, ut probatur in Octauo Physicorum, quia finem coniungit principio. Substantijs autem separatis, quae sunt principia intellectus humani, & ad quae intellectus humanus se habet ut imperfectum ad perfectum, non coniungitur homo nisi per intellectum. Vnde & in hoc vltima hominis felicitas consistit. Et ideo naturaliter homo desiderat scientiam. Nec obstat, si aliqui homines scientiam hoc studium non impendant, cum frequenter qui finem aliquem desiderant, a prosecutione finis ex aliqua causa retrahantur, vel propter difficultatem perueniendi, vel propter alias occupationes. Sic etiam, licet omnes homines scientiam desiderant, non tamen omnes scientiam, studium impendunt: quia ab alijs detinentur, vel a voluptatibus, vel a necessitatibus vite praesentis, vel etiam propter pigritiam vitant laborem addicendi. Hoc autem proponit Aristoteles, ut ostendat quod querere scientiam non propter aliud vile, qualis est haec scientia, non est vanum, cum naturale desiderium vanum esse non possit. Deinde ostendit quod propositum, per signum: quia cum sensus ad duo nobis deseruiant, scilicet ad cognitionem rerum, & ad utilitatem vite, diliguntur a nobis propter se ipsos, in quantum cognoscitui sunt: & etiam propter quod utilitatem ad viam conserunt. Et hoc patet ex hoc, quod ille sensus maxime ab omnibus diligitur, qui magis cognoscitui est, qui est visus, quae diligimus non solum ad agendum aliquid, sed etiam si nihil agere deberemus. Cuius causa est, quia iste sensus scilicet visus, inter omnes magis facit nos cognoscere, & plures differentias rerum nobis demonstrat. In quo manifestum est, quod duas praeminentias visus in cognoscendo ad alios sensus possit. Vnam quidem, quia perfectius cognoscit. Quod quidem visui accidit, eo quod spiritualior est inter omnes sensus. Quanto enim aliqua vis cognoscitua est immaterialior, tanto est perfectior in cognoscendo. Quod autem visus sit immaterialior, patet, si consideratur eius immutatio, quae ab obiecto immutatur. Nam, cum omnia alia sensibilia immutent organum, & medium sensus secundum aliquam materialem immutationem, sicut tactus obiectum, calefaciendo & infrigidando: obiectum vero gustus, afficiendo sapore aliquo organum gustus mediante salua: obiectum autem auditus per motum corporalem, obiectum autem odoratus per fumalem euaporationem: solum obiectum visus non immutat nec organum, nec medium, nisi spirituali immutatione. Non enim pupilla, nec aer coloratur, sed solum speciem coloris recipiunt secundum esse spirituale. Quia igitur sensus in actu consistit in actuali immutatione sensus ab obiecto, manifestum est illum sensum spiritualiorem esse in sua operatione, qui immutatur.

Et ideo visus, certius & perfectius iudicat de sensibus inter alios sensus. Aliam autem praeminentiam ponit, quia nobis plura demonstrat. quod quidem accidit ex ratione suo obiecti. Tactus enim & gustus, & similiter odoratus & auditus sunt cognoscitui illorum accidit, in quibus distinguuntur inferiora corpora a superioribus. Visus autem est cognoscitui illorum accidit, in quibus communicant inferiora corpora cum superioribus. Nam visibile actu est aliquid per lucem, in qua communicant inferiora corpora cum superioribus: ut dicitur secundo de anima. Et ideo corpora caelestia solo visu sunt sensibilia. Est autem alia ratio, quod visus plures differentias rerum demonstrat, quia sensibilia corpora, praecipue per visum & tactum cognoscere videmur: & adhuc magis per visum. Cuius ratio ex hoc sumi potest, quod alij tres sensus sunt cognoscitui eorum, quae a corpore sensibili quodam modo effluunt & non in ipso consistunt: sicut sonus est a corpore sensibili, ut ab eo fluens & non in eo manens: & similiter fumalis euaporatio, cum qua & ex qua odor diffunditur. Visus autem & tactus percipiunt illa accidentia, quae rebus ipsis immanent, sicut color & calidum & frigidum. Vnde iudicium tactus & visus extenditur ad res ipsas. Iudicium autem auditus & odoratus ad ea, quae a rebus ipsis procedunt non ad res ipsas. Et inde est quod figura & magnitudo & huiusmodi, quibus ipsa res sensibilibus disponitur, magis percipiuntur visu & tactu, quam alijs sensibus. Et adhuc amplius magis visu quam tactu, tamen propter hoc quod visus habet maiorem efficaciam ad cognoscendum (ut dicitur in tertio de Anima) tum propter hoc quod quantitas & ea quae ad ipsam sequuntur, quae videtur esse sensibilia communia, proximius se habent ad obiectum visus, quam ad obiectum tactus. Quod ex hoc patet, quod obiectum visus, omne corpus habens aliquam quantitatem aliquo modo consequitur, non autem obiectum tactus. Deinde cum dicit.

Natura itaque animalia sensum habentia sunt.

A sensu vero quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam vero innascitur. Et ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora.

qua communicant inferiora corpora cum superioribus: ut dicitur secundo de anima. Et ideo corpora caelestia solo visu sunt sensibilia. Est autem alia ratio, quod visus plures differentias rerum demonstrat, quia sensibilia corpora, praecipue per visum & tactum cognoscere videmur: & adhuc magis per visum. Cuius ratio ex hoc sumi potest, quod alij tres sensus sunt cognoscitui eorum, quae a corpore sensibili quodam modo effluunt & non in ipso consistunt: sicut sonus est a corpore sensibili, ut ab eo fluens & non in eo manens: & similiter fumalis euaporatio, cum qua & ex qua odor diffunditur. Visus autem & tactus percipiunt illa accidentia, quae rebus ipsis immanent, sicut color & calidum & frigidum. Vnde iudicium tactus & visus extenditur ad res ipsas. Iudicium autem auditus & odoratus ad ea, quae a rebus ipsis procedunt non ad res ipsas. Et inde est quod figura & magnitudo & huiusmodi, quibus ipsa res sensibilibus disponitur, magis percipiuntur visu & tactu, quam alijs sensibus. Et adhuc amplius magis visu quam tactu, tamen propter hoc quod visus habet maiorem efficaciam ad cognoscendum (ut dicitur in tertio de Anima) tum propter hoc quod quantitas & ea quae ad ipsam sequuntur, quae videtur esse sensibilia communia, proximius se habent ad obiectum visus, quam ad obiectum tactus. Quod ex hoc patet, quod obiectum visus, omne corpus habens aliquam quantitatem aliquo modo consequitur, non autem obiectum tactus. Deinde cum dicit.

Prosequitur de ordine cognitionis, & primo quantum ad bruta animalia. Secundo quantum ad homines, ibi: Alia quidem igitur & cetera. Circa vero bruta animalia rangit primo quidem id, in quo omnia animalia coeant. Secundo id, in quo animalia differunt & se inuicem excedunt, ibi: Ex sensibus. Communicant autem omnia animalia in hoc quod naturaliter sensum habent. Nam ex hoc animal est animal, quod habet animam sensitiuam, quae natura est animalis: sicut forma vnusquisque propria est natura eius. Quamuis autem omnia animalia sensum habeant naturaliter, non tamen omnia habent omnes sensus, sed solum perfecta. Omnia vero habent sensum tactus. Ipse enim est quodam modo fundamentum omnium aliorum sensuum. Non autem habent omnia sensum visus, quia sensus visus est omnibus alijs perfectior in cognoscendo: sed tactus magis necessarius. Est enim cognoscitui eorum, ex quibus alia consistat, scilicet calidi, frigidi, humidum & siccum. Vnde sicut visus inter omnes est perfectior in cognoscendo, ita tactus est magis necessarius: ut pote primus existens in via generationis. Ea enim, quae sunt perfectiora secundum hanc viam, sunt posteriora respectu illius individui, quod de imperfecto ad perfectionem mouetur. Deinde cum dicit.

Ponit diuersitatem cognitionis, quae est in brutis, & tangit etiam tres gradus cognitionis in huiusmodi animalibus. Quaedam enim sunt, quae licet sensum habeant, non tamen habent memoriam, quae ex sensu fit. Memoriam enim sequitur phantasia, quae est motus factus a sensu secundum actum, ut habetur in secundo de anima. In quibusdam vero animalibus ex sensu non fit phantasia, & sic in eis non potest esse memoria: & huiusmodi sunt animalia imperfecta, quae sunt immobilia secundum locum, ut conchilia. Cum enim animalibus cognitio sensitiua sit prouisiua ad vitam necessitatem & propriam operationem, animalia illa memoriam habere debent, quae mouentur ad distans motu progressiuo. Nisi enim apud ea remaneret per memoriam intentio praecipua, ex qua ad motum inducuntur, motum continuare non possent, quousque finem intentum consequerentur. Animalibus vero immobilibus, sufficit ad proprias operationes praesens sensibilibus acceptio, cum ad distans non moueantur.

Lib. de sen. & sensu. Lect. 6.

T.c. 68.

Li. de sen. & sensu. Lect. 2.

Li. de sen. & sensu. Lect. 2.

Secundo de anima, T. c. 160, Lect. 6.

T.c. 56.

Cap. 6. Lect. 4.

Lect. 7.

D. 1077.

Et ideo sola imaginatione confusa habent aliquem motum indeterminatum, ut dicitur tertio de Anima. Ex hoc autem, quod quaedam animalia memoriam habent, & quaedam non habent, sequitur quod quaedam sunt prudentia, & quaedam non. Cum enim prudentia ex praeteritorum memoria de futuris prouideat, & vnde secundum Tullium in Secundo Rhetorica, partes eius ponuntur memoria, intelligentia, & prouidentia in illis animalibus prudentia esse non potest, quae memoria caret. Illa vero animalia, quae memoriam habent, aliquid prudentiae habere possunt. Dicitur autem prudentia aliter in brutis animalibus, & aliter hominibus inesse. In hominibus quidem est prudentia secundum quod ex ratione deliberat quid eos oporteat agere. Vnde dicitur Sexto Ethicorum, quod prudentia est recta ratio agibilium. Iudicium autem de rebus agendis, non ex rationis deliberatione, sed ex quodam natura instinctu, prudentia in alijs animalibus dicitur. Vnde prudentia in alijs animalibus, est naturalis estimatio de conuenientibus prosequendis, & fugiendis nocuis: sicut agnus sequitur matrem & fugit lupum. Inter ea vero, quae memoriam habent, quaedam habent auditum, & quaedam non. Quaecumque autem auditum non habent, ut apes, vel si quod aliud huiusmodi animal est, licet prudentiam habere possint, non tamen sunt disciplinabilia: ut scilicet per alterius instructionem possint adhaerere ad aliquid faciendum vel vitandum. Huiusmodi enim instructio praecipue recipitur per auditum, vnde dicitur in libro de sensu & sensato, & auditus est sensus disciplinae. Quod autem dicitur, Apes auditum non habere, non repugnat ei, quod videtur ex quibusdam sonis exterreri. Nam sicut sonus vehemens occidit animal, & scindit lignum, ut in tonitruo patet, non propter sonum, sed propter commotionem aeris vehementem in quo est sonus: ita animalia, quae auditu carent, iudicium de sonis non habendo possunt per sonos aereos exterreri. Illa vero animalia, quae memoriam & auditum habent, & disciplinabilia & prudentia esse possunt. Patet igitur, tres esse gradus cognitionis in animalibus. Primus est eorum, quae nec auditum nec memoriam habent. Vnde nec disciplinabilia sunt, nec prudentia. Secundus est eorum, quae habent memoriam, sed non auditum, vnde sunt prudentia, & non disciplinabilia. Tertius est eorum, quae vtrumque habent, & sunt prudentia & disciplinabilia. Quartus autem modus esse non potest, ut scilicet sit aliquid animal, quod habeat auditum, & non habeat memoriam. Sensus enim qui per exteriorem medium suum sensibile apprehendunt, inter quos est auditus, non sunt nisi in animalibus, quae mouentur motu progressiuo, quibus memoria deesse non potest, ut dictum est. Deinde cum dicit.

Alia quidem igitur imaginationibus, & memorijs viuunt, experimenti autem parum participant. hominum autem genus arte & rationibus. Fit autem ex memoria hominibus experimentum. eiusdem namque rei multae memoriae, vnus experientiae potestiam faciunt. Et fere videtur scientiae simile experimentum esse, & arti.

Hominiibus autem scientia & ars per experientiam euentit. Experientia quidem n. arte fecit, sicut ait Polus recte dicens, sed in experientia casum. Fit autem

Offendit diuersos gradus humanae cognitionis. & circa hoc duo facit. Primo comparat experimentum ad artem quidem. Secundo comparat artem speculatiuam ad actiuam ibi. Primum igitur conueniens &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit generationem artis & experimenti. Secundo, praeminentiam vnus ad alterum, ibi: Ad agere quidem igitur &c. Circa primum duo facit. Primo, proponit vtrumque praedictorum generationem. Secundo, manifestat per exemplum, ibi: Acceptio quidem enim &c. Circa primum duo facit. Primo, ponit generationem experimenti. Secundo, artis generationem, ibi: Hominiibus autem &c. Dicit ergo primo, quod ex memoria in hominibus experimentum causatur. Modus autem causandi est iste: quia ex multis memorijs vnus rei, accipit homo experimentum de aliquo, quod experimento potens est ad facile & recte operandum. Et ideo, quia potentiam recte & faciliter operandi praebet experimentum, videtur fere esse simile arti & scientiae. Est enim similitudo, eo quod vtrique ex multis vna acceptio alicuius rei sumitur. Dissimilitudo autem, quia per artem accipiuntur vniuersalia, per experimentum singularia, ut postea dicitur. Deinde cum dicit.

Ponit generationem artis, & dicit, quod ex experientia in hominibus fit scientia & ars: & probat per auctoritatem Polii, qui dicit, quod experientia facit artem, sed in experientia casum. Quando enim aliquis in experientia recte operata casu est.

de Anima, cum dicitur, Viuere viuentibus esse. Nam huiusmodi viuere animalis non est ex memoria & imaginatione, sed praecedat vtrumque. Accipitur autem viuere pro actione vite, sicut & conuersationem hominum vitam dicere solemus. In hoc vero, quod cognitionem animalium determinat per comparationem ad regimen vite, datur intelligi, quod cognitio inest ipsis animalibus, non propter ipsum cognoscere, sed propter necessitate actionis. Supra memoriam autem in hominibus, ut infra dicitur, proximum est experimentum, quod quaedam animalia non participant nisi parum. Experimentum enim est ex collatione plurimum singularium in memoria receptorum. Huiusmodi autem collatio est homini propria, & pertinet ad vim cogitandi, quae ratio particularis dicitur: quae est collatio intentionum individualium, sicut ratio vniuersalis intentionum vniuersalium. Et quia ex multis sensibus & memoria animalia ad aliquid conueniunt prosequendum, vel vitandum, inde est, quod aliquid experimenti, licet parum, participare videntur. Homines autem supra experimentum, quod pertinet ad rationem particularem, habent rationem vniuersalem, per quam viuunt, sicut per id, quod est principale in eis. Sicut autem se habet experimentum ad rationem particularem, & consuetudo ad memoriam in animalibus, ita se habet ars ad rationem vniuersalem. Ideo sicut perfectum vite regimen est animalibus per memoriam, adiuncta adhaesione ex disciplina, vel quomodo aliter, ita perfectum hominis regimen est per rationem arte perfectam. Quidam tamen ratione sine arte reguntur, sed hoc est regimen imperfectum. Deinde cum dicit.

Cetera igitur imaginationibus, ac memorijs viuunt: experientia vero parum participant. humanum autem genus arte etiam, ac rationationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus. multa etenim eiusdem rei memoria vnus experientia nimis efficiunt. Quare experientia penes simile quid scientiae, ac arti esse videtur.

Per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. experientia enim, vnde ait Polus, arte effecit, in experientia vero fors.

Offendit diuersos gradus humanae cognitionis. & circa hoc duo facit. Primo comparat experimentum ad artem quidem. Secundo comparat artem speculatiuam ad actiuam ibi. Primum igitur conueniens &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit generationem artis & experimenti. Secundo, praeminentiam vnus ad alterum, ibi: Ad agere quidem igitur &c. Circa primum duo facit. Primo, proponit vtrumque praedictorum generationem. Secundo, manifestat per exemplum, ibi: Acceptio quidem enim &c. Circa primum duo facit. Primo, ponit generationem experimenti. Secundo, artis generationem, ibi: Hominiibus autem &c. Dicit ergo primo, quod ex memoria in hominibus experimentum causatur. Modus autem causandi est iste: quia ex multis memorijs vnus rei, accipit homo experimentum de aliquo, quod experimento potens est ad facile & recte operandum. Et ideo, quia potentiam recte & faciliter operandi praebet experimentum, videtur fere esse simile arti & scientiae. Est enim similitudo, eo quod vtrique ex multis vna acceptio alicuius rei sumitur. Dissimilitudo autem, quia per artem accipiuntur vniuersalia, per experimentum singularia, ut postea dicitur. Deinde cum dicit.

Ponit generationem artis, & dicit, quod ex experientia in hominibus fit scientia & ars: & probat per auctoritatem Polii, qui dicit, quod experientia facit artem, sed in experientia casum. Quando enim aliquis in experientia recte operata casu est.

Modus autem, quo ars fit ex experimento, est idem cum modo praedicto, quo experimentum fit ex memoria. Nam sicut ex multis memorijs fit vna experimentalis scientia, ita ex multis experimentis apprehensis, fit vniuersalis acceptio de omnibus similibus. Vnde plus habet hoc ars quam experimentum: quia experimenterum tantum circa singularia versatur, ars autem circa vniuersalia. Quod consequenter per exempla exponit cum dicit: Acceptionem quidem &c. quia cum homo accipit in sua cognitiōe quod hec medicina contulit Socrati & Platoni tali infirmitate laborantibus, & multis alijs singularibus, quicquid sit illud, hoc ad experientiam pertinet. Sed cum aliquis accipit quod hoc omnibus conserat in tali specie aegritudinis determinata, & secundum talem complexionem, sicut quod contulit febricitantibus & phlegmaticis & cholericis, id iam ad artem pertinet. Deinde cum dicit: Comparat artem ad experimentum per modum praeminentiae, & secundum hoc duo facit. Primo comparat quantum ad actionem. Secundo quantum ad cognitionem, ibi: Sed tamen scire &c. Dicit ergo, quod quantum ad actum pertinet, experientia nihil videtur differre ab arte. Cum enim ad actionem venit, tollitur differentia, quae inter experimentum, & artem erat per vniuersale, & singularia. quia sicut experimentum circa singularia operatur, ita & ars. Vnde praedicta differentia erat in cognoscendo tantum. Sed quomodo in modo operandi ars & experimentum non differant, quia vtraque circa singularia operatur, differunt tamen in efficacia operandi. Nam experti magis proficiunt in operando, illis, qui habent rationem vniuersalem artis sine experimento. Cuius causa est, quia actiones sunt circa singularia, & singularium sunt omnes generationes. Vniuersalia enim non generantur nec mouentur nisi per accidens, in quantum hoc singularibus coepit. Homo enim generatur, hoc homine generato. Vnde medicus non sanat hominem nisi per accidens, sed per se sanat Platonem, aut Socratem, aut aliquem hominem singulariter dictum, cui conuenit esse hominem, vel accidit in quantum est curatus.

Quamvis enim esse hominem per se conueniat Socrati, tamen curato & medicato per accidens conuenit. haec est enim per se, Socrates est homo, quia si Socras diffiniretur; poneretur homo in eius diffinitione, (vt in quarto dicitur) sed haec est per accidens, curatus vel sanatus est homo. Vnde, cum ars fit vniuersalem, experientia singularium, si aliquis habet rationem artis sine experientia, erit quidem perfectus in hoc quod vniuersale cognoscit: sed quia ignorat singulare cum experimento crearet multoties in curando peccabit: quia curatio magis pertinet ad singulare, quam ad vniuersale, cum ad hoc pertineat per se, ad illud per accidens. Deinde cum dicit: Comparat experimentum ad artem quantum ad cognitionem, & circa hoc duo facit. Primo ponit praeminentiam artis ad experimentum. Secundo probat ibi: Hoc autem est quia hi quidem &c. Propositum autem praeminentiam artis & scientiam quantum ad tria, scilicet quantum ad scire, quod quidem magis arbitramur esse per artem, quam per experientiam. Itaque quantum ad obuiare, quod in disputationibus accidit. Nam habens artem potest disputare do obuiare his, quae contra artem dicuntur, non autem habens experientiam. Item quantum ad hoc, quod artifices plus accedunt ad finem sapientiae, quam experti. Tamen magis sit idem conueniat. Sci re secundum sapientiam sequentem omnia, id est quae sequitur vniuersalia. Ex hoc enim artifex sapientior indicatur quam expertus, quia vniuersalia considerat. Vel aliter. Tamen magis sit scire secundum sapientiam omnia sequentem, id est vniuersalia. Alia litera. Tamen magis sit scire secundum scire sapientiam omnia sequente, quasi dicat: Tamen sapientia sequente omnia, id est consequente ad vniuersalem, magis sit secundum scire, quam secundum operari: vt scilicet dicantur sapientes magis qui magis sciunt, non qui magis sunt operatui. Vnde alia litera hunc sensum habet planior, quae sic dicit: Tamen magis sit scire secundum illud quod est scire magis, omnes sequuntur sapientiam. Consequenter cum dicit: Probat praedictam praeminentiam tripliciter. Prima probatio talis est. Illi, qui sciunt causam & propter quod, scientiores sunt: & sapientiores illis, qui ignorant causam, sed

T.c.34.

tantum. Fit autem ars, cum est multis experimentalibus conceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. opinari etenim, quod Calliae hoc morbo laboranti hoc conduxit, similiter Socrati, ac sigillatim alijs multis, experientiae: quod autem omnibus huiusmodi secundum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, utpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardente febricitantibus, hoc artis proprium est.

Ad agendum itaque nil videtur experientia differre ab arte. quoniam videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi quam illos, qui rationem absque experientia tenent. Causa vero est, quod experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes, circa singularia sunt. Non enim medicus sanat hominem nisi secundum accidens, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominem esse. Siquis itaque rationem absque experientia teneat, & vniuersale quidem cognoscit, quod autem sub eo particulare est ignoret, sepe numero errabit ad sanando. id enim magis sanabile est, quod singulare est.

Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quam experientia arbitramur inesse: ac eos, qui artem tenent, quam eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus: eod quod sapientia propter scientiam magis omnes sequitur.

Hoc autem, quoniam illi quidem sciunt causam, hi vero minime. experti etenim sciunt quidem quod est, propter quod autem nesciunt: illi vero propter quod, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaere Architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus: quoniam causas eorum, quae sunt, sciunt.

Magis sit secundum scire, quam secundum operari: vt scilicet dicantur sapientes magis qui magis sciunt, non qui magis sunt operatui. Vnde alia litera hunc sensum habet planior, quae sic dicit: Tamen magis sit scire secundum illud quod est scire magis, omnes sequuntur sapientiam. Consequenter cum dicit: Probat praedictam praeminentiam tripliciter. Prima probatio talis est. Illi, qui sciunt causam & propter quod, scientiores sunt: & sapientiores illis, qui ignorant causam, sed

apud 762m 763m

sed solum sciunt quia. Experti autem sciunt quia, sed nesciunt propter quod; Artifices vero sciunt causam, & propter quod, & non solum quia: ergo sapientiores & scientiores sunt artifices expertis. Primo primam probat cum dicit: Vnde & architectores &c. Probatio talis est. Illi, qui sciunt causam & propter quod, comparantur ad scientes tantum quia, sicut architectonicae artes, ad artes artificum manu operantium. Sed architectonicae artes sunt nobiliores: ergo & illi, qui sciunt causam & propter quod, sunt scientiores & sapientiores scientibus tantum quia. Huius probationis prima ex hoc apparet, quia architectores sciunt causas factorum. Ad cuius intellectum sciendum est, quod architector dicitur quasi principalis artifex: ab arcos quod est princeps, & tecum quod est ars. Dicitur autem ars principalior illa, quae principalem operationem habet. Operationes autem artificum, hoc modo distinguuntur: quia quaedam sunt ad disponendum materiae artificij, sicut carpentarij secundo ligna & componendo, disponunt materiam ad formam nauis. Alia est operatio ad inductionem formae, sicut cum aliquis ex lignis dispositis & preparatis, nauem compaginat. Alia est operatio in vsum rei iam constitutae, & illa est principalissima. Prima autem est infima, quia prima ordinatur ad secundam, & secunda ad tertiam. Vnde nauis factor est architector respectu eius, qui preparat ligna. Gubernator autem, qui vtriusque nauis iam facta, est architector respectu nauis factoris. Et quia materia est propter formam, & talis debet esse materia quae formae competat: ideo nauifactor scit causam, quare ligna debeant esse sic disposita, quod nesciunt illi qui preparant ligna. Similiter, cum tota nauis sit propter vsum ipsius, ille qui nauis vtriusque, scit quare talis forma debeat esse. Ad hoc enim debet talis esse, vt tali vsum conueniens sit. Et sic patet, quod ex forma artificij sumitur causa operationum, quae sunt circa dispositionem materiae. Et sic manifestum est, quod architectores factorum causas sciunt. Illos vero, scilicet manu artifices iudicamus vel denominamus, sicut quaedam inanimatorum. & hoc non ideo, quia faciunt operationes artificiales, sed quia quae faciunt, incognita faciunt. Sciunt enim quia, sed causas non cognoscunt: sicut etiam ignis exurit absque aliqua cognitione. Est igitur quantum ad hoc similitudo inter inanimata & manu artifices, quod sicut absque cognitione inanimata operantur vt ordinata ab aliquo superiori intellectu in proprium finem, ita & manu artifices. Sed in hoc est differentia, quia inanimata faciunt vnumquodque suorum operum per naturam, sed manu artifices, per consuetudinem: quae licet vim naturae habeat, quantum ad vnum inclinatur determinate, tamen a natura

differt in hoc quod est circa ea, quae sunt ad vtrumlibet secundum humanam cognitionem. Naturalia enim non consuecimus, sicut dicitur in secundo Ethicorum. Nec etiam cognitione carentium est consistere. Hec autem quae dicta sunt, sic sunt consideranda tamquam ex eis appareat quod aliqui non sunt sapientiores secundum quod est, Practicos. Id est operatores esse, quod conuenit expertis: sed secundum quod aliqui habent rationem de agendis, & cognoscunt causas agendorum, ex quibus rationes sumuntur: quod conuenit architectoribus. Deinde cum dicit: Ponit secundam rationem, quae talis est. Signum scientis est posse docere: quod ideo est, quia vnumquodque in actu suo, quando potest facere alteri sibi simile, vt dicitur in Meteororum. Sic igitur signum intellectus est, quod possit aliquid calidum facere, ita signum scientis est quod possit docere, quod est scientiam in alio causare. Artifices autem docere possunt, quia cum causas cognoscant, ex eis possunt demonstrare. Demonstratio autem est Syllogismus faciens scire, vt dicitur primo Posteriorum. Experti autem non possunt docere, quia non possunt ad scientiam perducere, causam ignorare. Et sic, quae experimento cognoscunt, alijs tradant, non recipientur per modum scientiae, sed per modum opinionis vel credulitatis. Vnde patet, quod artifices sunt magis sapientes & scientes expertis. Deinde cum dicit: Ponit tertiam rationem, quae talis est. Cognitiones singularium magis sunt propriae sensibus quam alieni alteri cognitioni, cum omnis cognitio singularium a sensu oriatur. Sed tamen. Nec vnum. Id est, nullum sensum dicimus sapientiam, scilicet propter hoc quod licet aliquis sensus cognoscatur quia, tamen non propter quod cognoscit. Tactus enim iudicat quod ignis calidus est, non tamen apprehendit propter quod, qui habent singularium cognitionem, causam ignorantes, sapientes dici non possunt. Deinde cum dicit: Comparat artem actiuam speculari. & circa hoc duo facit. Primo ostendit quod ars speculatiua magis est sapientia quam actiua. Secundo responderet cuidam obiectioni, ibi: In moralibus. Ostendit autem quod primo dictum est, tali ratione. In quibuscumque scientijs vel artibus inuenitur id, propter quod homines scientes praeter alijs hominibus in admiratione vel honore habentur, illae scientiae sunt magis honorabiles, & magis digne nomine sapientiae. Quilibet autem inuenitor artis habetur in admiratione, propter hoc, quod habet sensum & iudicium & discretionem cause vltra aliorum hominum sensum, & non propter vtilitatem horum, quae inuenit, sed magis admiratur. Sic sapientem & ab alijs distinguunt. Sapientem quidem, quantum ad

Cap.1.

T.c.19.

T.c.5. Led.4.

Li.6.Ethic. Cap.3.

illi vero, sicut & quaedam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quae faciunt, ut ignis comburit. sed inanimata natura quaedam horum singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem. tamquam sapientiores sint, non prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasque cognoscunt.

Et profus signum scientis est posse docere. & ob hoc magis artem experimeto scientiam esse existimam. Possunt enim hi docere, illi autem docere non possunt.

Amplius autem sensuum nec vnum sapientiam esse ponimus, cum & his singularium cognitiones maxime sint propriae, sed propter quid de nullo dicuntur vt propter quid ignis calidus, sed quia calidus solum sit.

Primum quidem igitur conueniens est quamlibet artem inuenientem vltra communes sensus, ab hominibus mirari, non solum propter aliquam inuentorum vtilitatem, sed sicut sapientem, & ab alijs distinguunt. Pluribus autem repertis artibus, & alijs quidem ad necessaria, alijs vero ad introductionem existensibus, semper tales illis sapientiores esse arbitrandum est, propter id, quod illorum scientiae ad vsum

Primum itaque cuiuscunque artis supra communes sensus inuenientem, non solum quoniam vtile esset, quod inuentum erat, verum etiam vt sapientem, & ceteris praestantem, (vt verisimile est) homines admirabantur. Cum autem plures artes inuenirentur, quarum aliae ad necessaria, aliae ad degendum essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, quod eorum scientia non ad vtilitatem essent. Quod fit, vt huius-

Primo ostendit quod ars speculatiua magis est sapientia quam actiua. Secundo responderet cuidam obiectioni, ibi: In moralibus. Ostendit autem quod primo dictum est, tali ratione. In quibuscumque scientijs vel artibus inuenitur id, propter quod homines scientes praeter alijs hominibus in admiratione vel honore habentur, illae scientiae sunt magis honorabiles, & magis digne nomine sapientiae. Quilibet autem inuenitor artis habetur in admiratione, propter hoc, quod habet sensum & iudicium & discretionem cause vltra aliorum hominum sensum, & non propter vtilitatem horum, quae inuenit, sed magis admiratur. Sic sapientem & ab alijs distinguunt. Sapientem quidem, quantum ad

Thio. sup. Metaphy. A 3 sub.

subtilem inquisitionem causarum rei inuenire: distinguetem vero quantum ad inuestigationem differentiarum vnus rei ad aliam, vel aliter. Ab alijs distinguetem, & vt passiuo legatur, quasi in hoc ab alijs distinguatur. Vnde alia litera habet. Differentem, ergo scientia aliquae sunt magis admirabiles & magis dignae nomine sapientiae, propter eminentiorem sensum, & non propter utilitatem. Cum igitur plures artes sint repertae quantum ad utilitatem, quarum quaedam sunt ad vitam necessitate, sicut mechanicae, quaedam vero ad introductionem in alijs scientijs, sicut scientiae logicae: illi artifices dicendi sunt sapientiores, quorum scientia non sunt ad utilitatem inuenta, sed propter ipsum scire: cuiusmodi sunt scientiae speculativae. Et quod speculativae scientiae non sunt inuenta ad utilitatem, patet per hoc signum: quia iam patet, & id est acquisitis vel repertis omnibus huiusmodi quae possunt esse ad introductionem in scientijs, vel ad necessitate vitae, vel ad voluptatem, sicut artes, quae sunt ordinatae ad hominum delectationem, speculativae non sunt propter huiusmodi reperta, sed propter seipsas. Et non sunt ad utilitatem inuenta: patet ex loco, quo inuenta sunt. In locis enim illis primo repertae sunt, ubi primo homines studuerunt circa talia. Alia litera habet. Et primum his locis ubi vacabant, id est ab alijs occupationibus quietes studio vacabant, quasi necessarii abundantes. Vnde & circa Aegyptum primo inuenta sunt artes mathematicae, quae sunt maxime speculativae a sacerdotibus, qui sunt concessi studio vacare, & de publico expensas habebant, sicut etiam legitur in Genesi. Sed quia usus nomine artis fuerat & sapientiae & scientiae quasi indifferenter, ne aliquis putet haec omnia esse nomina synonyma idem peritus significancia, hanc opinionem remouet & remittit ad librum Moralium, id est ad sextum Ethicorum, ubi dictum est, in quo differant scientia & ars, & sapientia, & prudentia, & intellectus. Et vt breuiter dicatur sapientia & scientia & intellectus sunt circa partem animae speculativam, quam ibi scientificum animam appellat. Differunt autem, quia intellectus est habitus principiorum primorum demonstrationis. Scientia vero est conclusionis ex causis inferioribus. Sapientia vero considerat causas primas. Vnde ibidem dicitur caput scientiarum. Prudentia vero, & ars est circa animam partem practicae, quae est rationata de contingentibus operabilibus a nobis. Et differunt. Nam prudentia dirigit in actionibus, quae non transeunt ad exterioram materiam, sed sunt perfectionis agentis: vnde dicitur

Ethic. 6.

Cap. 7. proc.

Lecl. 4.

ibi, quod prudentia est recta ratio agibilium. Ars vero dirigit in factionibus, quae in materia exteriori transeunt, sicut edificare & scire: vnde dicitur, quod ars est recta ratio factibilium. Deinde cum dicitur. Ostendit ex praehabitis principale propositum, quod scilicet sapientia sit circa causas. Vnde dicit, quod hoc est cuius gratia. Nunc sermone facimus. Id est rationationem praedictam, quia scientia illa, quae denominatur sapientia, videtur esse circa primas causas, & circa prima principia. Quod quidem patet ex praehabitis. Vnusquisque enim tanto sapientior est, quanto magis accedit ad cause cognitionem: quod ex praehabitis patet, quia expertus est sapientior eo, qui solum habet sensum sine experimento. Et artifex est sapientior experto quocumque. Et inter artifices architector est sapientior manu artificis. Et inter artes etiam & scientias, speculativae sunt magis scientiae quam actiuae. Et haec omnia ex praedictis patent: vnde relinquitur, quod illa scientia, quae simpliciter est sapientia, est circa causas. Et est similis modus arguendi, sicut si dicemus, illud quod est magis calidum, est magis igneum: vnde quod simpliciter est ignis, est calidum simpliciter.

Cum autem gratia nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatam Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictum est prius, expertus quidem sensum quemcumque habentibus sapientior esse videtur: artifex vero expertus architectus etiam manibus laborans, speculativam autem factis. Quod igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

LECTIO II.

Voniam autem hanc scientiam querimus, hoc ritque fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia et sapientia est. Si itaque respiciat quisquam quas de sapiente opiniones habemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur sapientem maxime scire, vt possibile est scire, non habentem singulariter eorum scientiam.

Deinde illum, qui difficiliora, neque scitu facilia homini cognoscere possit, sapientem existimamus. Sentientiam sit quaedam scientia circa causas existens, hic vult ostendere circa quales causas, & circa qualia principia sit. Ostendit autem quod est circa causas maxime vniuersales & primas, & argumentatur a definitione sapientiae. Vnde circa hoc tria facit. Primo colligit definitionem sapientiae ex his, quae homines de homine sapiente & sapientia opinantur. Secundo ostendit, quod omnia ista conueniunt vniuersali scientiae, quae considerat causas primas & vniuersales, ibi. Istorum autem &c. Tertio concludit propositum. ibi: Ex omnibus ergo &c. Circa primum ponit sex opiniones hominum communes, quae de sapientia habentur. Primam: ibi. Primum itaque &c. Quae talis est, quod communiter omnes accipiunt sapientem maxime scire omnia, sicut enim decet, non habere notitiam de omnibus singularibus: hoc enim est impossibile, cum singularia sunt infinita, & infinita intellectu comprehendere non possunt. Deinde cum dicitur. Secundam ponit, & est ista, quod illum sapientem ponimus esse, qui est potens ex virtute sui intellectus cognoscere difficilia, & illa, quae non sunt nota communiter hominibus ad sciendum,

par. 7. h. le.

sciendum, quia commune est omnibus sentire, id est sensibilia cognoscere. Vnde hoc est facile, & non est sophon, id est aliud quid sapientis & ad sapientem pertinens. Et sic patet, quod id quod proprie ad sapientem pertinet, non leuiter ab omnibus cognoscitur. Deinde cum dicitur. Tertiam ponit, & est, quod nos dicimus illum sapientem esse, qui de his, quae scit, habet certitudinem magis quam alij communiter habeant. Deinde cum dicitur. Quartam ponit, & est talis. Illum dicimus magis sapientem in omni scientia, qui potest assignare causas cuiuslibet quae sit, & per hoc docere. Deinde cum dicitur. Quintam ponit, & est, quod illa de numero scientiarum est sapientia, quae potest esse magis eligibilis & voluntaria, id est voluta gratia scire, & propter ipsum scire, quae illa scientia, quae est causa quorundam; aliorum contingentium, quae possunt ex scientia generari: cuiusmodi est necessitas vitae, delectatio, & huiusmodi alia. Deinde cum dicitur. Sextam ponit, & est talis, quod istam sapientiam, de qua facta est mentio, oportet esse, vel dicimus esse, magis antiquiorem, id est digniorem: & famulante scientia: Quod quidem ex praehabitis intelligi potest. Nam in artibus mechanicis famulantes sunt ille, quae exequuntur manu operando precepta superiorum artificum, quos supra architectores & sapientes nominauit. Et magis conuenient ratio sapientiae scientijs imperantibus, quam famulantibus probat per duo: Primo, quia scientiae famulantes ordinantur a superioribus scientijs. Artes enim famulantes ordinantur in finem superioris artis, sicut ars equestris ad finem militaris. Sed sapientem secundum omnem opinionem non decet ordinari ab alio, sed ipsum potius alios ordinare. Item: inferiores architectores perhaudentur a superioribus, in quantum credunt superioribus artificibus circa operanda, vel fienda. Credit enim nauifactor gubernatori docenti, qualis debet esse forma nauis. Sapienti autem non conuenit vt ab alio persuadatur, sed quod ipse alijs persuadeat suam sententiam. Istae igitur sunt tales opiniones, quas homines accipiunt de sapientia & sapiente. Ex quibus omnibus potest quaedam sapientiae descriptio formari, vt ille sapiens dicatur, qui scit omnia: etiam difficilia per certitudinem & causam, ipsum scire propter se querens, & alios persuadens. Et sic patet quasi maior syllogismi. Nam omnem sapientem oportet talem esse, & e conuerso, quicunque est talis, sapiens est. Deinde cum dicitur. Ostendit, quod omnia praedicta conueniunt ei, qui cognoscit primas causas & vniuersales, & eo ordine profectur quo supra posuit. Vnde primo posuit, quod habent scientiam vniuersalem, maxime in se omnia scire, quod erat primum. Quod sic patet. Quicquid enim scit vniuersalia, aliquo modo scit ea, quae sunt subiecta vniuersalibus, quia scit ea in illis: his quae sunt maxime vniuersalia, sunt omnia subiecta. Ergo ille qui scit maxime vniuersalia, scit quodammodo omnia. Deinde cum dicitur.

Sentire. n. omnibus est commune. quare facile, & non sophon. Adhuc certiorum.

Et magis causas docentem, sapientiorum circa omnem esse scientiam.

Sed & hanc scientiarum quae simplicius causa est, & sciedigra tia eligibilis est, magis est sapientia, quam quae contingentium gratia.

Et hanc sapientiam magis famulante antiquiorem esse. Non enim ordinari, sed sapientem ordinare oportet: neque hunc ab altero, sed ab hoc minus sapientem suaderi. Tales quidem igitur affirmaciones, & tot de sapientia & sapientibus habemus.

Istorum autem, haec quidem omnia scire, vniuersalem scientiam maxime habenti inesse necesse est. hic autem nouit omnia aequaliter subiecta.

Sed ferè autè & difficillima sunt ea hominibus ad cognoscendum, quae maxime sunt vniuersalia. nam a sensibus sunt remotissima.

Scientiarum vero certissime sunt, quae maxime priorum sunt. Nam quae sunt ex paucioribus, certiores sunt ex additione dictis: vt Arithmetica Geometria.

Scientiarum autem illae certiores sunt, quae maxime primorum sunt. nam quae sunt ex paucioribus, certiores sunt, quae ex additione dicuntur: vt Arithmetica quam Geometria.

Ostendit tertium eidem inesse tali ratione. Quanto aliquae scientiae sunt priores naturaliter, tanto sunt certiores: quod ex hoc patet, quia illae scientiae, quae dicuntur ex additione ad alias, sunt minus certae scientijs, quae pauciora in sua consideratione comprehendunt, vt Arithmetica certior est Geometria: Nam ea, quae sunt in Geometria, sunt ex additione ad ea, quae sunt in Arithmetica. Quod patet, si consideremus, id quod vtraque scientia considerat, vt primum principium, scilicet unitatem, & punctum. Punctus nam addit supra unitatem situm. Nam ens indiuisibile ratione vnaris constituit. Et haec secundum quod habet ratione mensurae sit principium numeri. Punctus autem supra hoc addit situm. Sed scientiae particulares sunt posteriores secundum naturam vniuersalibus scientijs, quia subiecta earum addunt ad subiecta scientiarum vniuersalium: sicut patet ex ens mobile, de quo est

Ostendit eidem inesse secundum, tali ratione. Illa, quae sunt maxime a sensibilibus remota, difficilia sunt hominibus ad cognoscendum. (Nam sensitiua cognitio est omnibus communis, cum ex ea omnis humana cognitio initium sumat.) Sed illa, quae sunt maxime vniuersalia, sunt sensibilibus remotissima: eo quod sensus singularium sunt: ergo vniuersalia sunt difficillima hominibus ad cognoscendum. Et sic patet, quod illa scientia est difficillima, quae est maxime de vniuersalibus. Sed contra hoc videtur esse, quod habet primot Phisico. Ibi enim dicitur, quod magis vniuersalia sunt nobis primo nota. Illa autem, quae sunt primo nota, sunt magis facilia. Sed dicendum, quod magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primo nota. Nam primo in intellectu cadit ens, vt Auicenna dicit, & prius in intellectu cadit animal quam homo. Sicut enim in esse nature quod de potentia in actum procedit prius est animal quam homo, ita in generatione scientiae prius in intellectu concipitur animal quam homo. Sed quantum ad inuestigationem naturalem, proprietatum & causarum, prius nota nota minus communia, eo quod per causas particulares, quae sunt vnus generis, vel speciei, peruenimus: & causas vniuersales.

re enim omnibus commune est, quam obrem facile, & neutiqua sapiens est. Item illum, qui certior.

Ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni scientia esse.

Scientiarum quoque illam, quae graua suppositus, & propter ipsum scire, quam illam, quae aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiam esse.

Et principalem, quam ei subministrantem, potius sapientiam esse. non enim vt sapienti praecipitur, sed vt ille praecipiat: nec velle ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus.

Horum autem hoc quidem inquam scire, illi, qui maxime vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse. hic enim quodam modo omnia subiecta scit.

Fere autem & difficillima hominibus cognita sunt ea, quae maxime vniuersalia sunt: siquidem remotissima sunt a sensibus.

Scientiarum autem illae certiores sunt, quae maxime primorum sunt. nam quae sunt ex paucioribus, certiores sunt, quae ex additione dicuntur: vt Arithmetica quam Geometria.

Ea autem, quae sunt vniuersalia in causando, sunt posteriora nota quo ad nos, licet sint prius nota secundum naturam, quam vniuersalia per predicationem sint aliquo modo prius, quo ad nos nota, quam minus vniuersalia, licet non prius nota quam singularia. Nam cognitio sensus, qui est cognitio scitiuus singularium, in nobis praecedat cognitionem intellectiuam, quae est vniuersalium. Facienda est etiam vis in hoc, quod maxime vniuersalia non dicit simpliciter esse difficillima: Sed ferè. Illa enim quae sunt a materia penitus separata secundum esse, sicut substantiae immateriales, sunt magis difficilia nobis ad cognoscendum, quam etiam vniuersalia: & ideo ista scientia, quae sapientia dicitur, quamuis sit prima in dignitate, est tamen vltima in addiscendo. Deinde cum dicitur.

Ostendit tertium eidem inesse tali ratione. Quanto aliquae scientiae sunt priores naturaliter, tanto sunt certiores: quod ex hoc patet, quia illae scientiae, quae dicuntur ex additione ad alias, sunt minus certae scientijs, quae pauciora in sua consideratione comprehendunt, vt Arithmetica certior est Geometria: Nam ea, quae sunt in Geometria, sunt ex additione ad ea, quae sunt in Arithmetica. Quod patet, si consideremus, id quod vtraque scientia considerat, vt primum principium, scilicet unitatem, & punctum. Punctus nam addit supra unitatem situm. Nam ens indiuisibile ratione vnaris constituit. Et haec secundum quod habet ratione mensurae sit principium numeri. Punctus autem supra hoc addit situm. Sed scientiae particulares sunt posteriores secundum naturam vniuersalibus scientijs, quia subiecta earum addunt ad subiecta scientiarum vniuersalium: sicut patet ex ens mobile, de quo est

Naturalis philosophia, addit supra ens simpliciter, de quo est Metaphysica, & supra ens quantum, de quo est Mathematica: ergo scientia illa, quae est de ente & maxime vniuersalibus, est certissima. Nec illud est contrarium, quod dicitur esse ex paucioribus, cum supra dictum sit, quod sciat omnia. Nam vniuersale quidem comprehendit pauciora in k. actu, sed plura in potentia. Et tanto altior scientia est certior, quanto ad sui subiecti considerationem pauciora actu consideranda requiruntur. Vnde scientiae operatiuae sunt incertissime, quia oportet quod considerent multas singularium operabilium circumstantias. Deinde cum dicitur.

Est & doctrinalis quae causarum est speculatrix magis. Hinc docet qui causas de finibus dicunt.

Et noscere, & scire sui gratia maxime inest ei, quae maxime scibilis scientia. Nam qui quidem scire propter se desiderat, ipsam maxime scientiam, maxime desiderabit. Talis autem est quae maxime scibilis. Maxime autem scibilia prima principia & causae. Nam propter hoc & ex his alia dignoscuntur, sed non haec per subiecta.

Maxime vero principalis scientiarum, & maxime principalis subseruiente, quae cognoscit cuius causa sunt agenda singularia. Hoc autem est bonum vniuersaliter, tota liter autem optimum in natura omni.

Ex omnibus ergo, quae dicta sunt, in eandem cadit scientiam quae situm nomen. Oportet enim hanc primorum principiorum & causarum esse speculatiuam. etenim bonum, & quod cuius gratia vna causarum est.

Ostendit quinquagesimum eadem inesse tali ratione. Illarum scientiarum maxime est scire & cognoscere earum causa, id est propter seipsas, & non propter alias, quae sunt de maxime scibilibus: sed illae scientiae, quae sunt de primis causis, sunt de maxime scibilibus: igitur illae scientiae maxime sui gratia desiderantur. Prima sic probat. Qui desiderat scire propter seipsas, magis desiderat scientiam: sed maxima scientia est de maxime scibilibus, ergo illae scientiae sunt magis desideratae propter seipsas, quae sunt de maxime scibilibus. Secundam probat sic. Illa ex quibus & propter quae alia cognoscuntur, sunt magis scibilia his, quae per ea cognoscuntur: sed per causas & principia alia cognoscuntur & non e contrario. Deinde cum dicitur.

Ostendit sextum inesse eidem, & est ratio talis. Illa scientia se habet ad alias ut principalis, sive ut architectonica ad ferulem, sive ad famulantem, quae considerat causam finalem, cuius causa agenda sunt singularia, sicut apparet in his, quae supra diximus. Nam gubernator, ad quem pertinet usus nauis, qui est finis nauis, est quasi architector respectu nauifactoris, qui ei famularur. Sed praedicta scientia maxime considerat causam finalem rerum omnium. Quod ex hoc patet, quia hoc cuius causa agenda sunt singularia. Est bonum vniuersaliter, & particulare bonum. Finis autem bonum est in vnoquoque genere. Id vero, quod est finis omnium, ipsum vniuersale est hoc quod est optimum in tota natura, & hoc pertinet ad considerationem praedictae scientiae: ergo praedicta est principalis, sive architectonica omnium aliarum. Deinde cum dicitur.

Lectio prima.

Concludit ex praedictis conclusionem intendentem dicere, quod ex omnibus praedictis apparet, quod in eandem scientiam cadit nomen sapientiae, quod quorundam, sicut illam scientiam, quae est theoretica, sive speculatiua primorum principiorum, & causarum. Hoc autem manifestum est quantum ad sex primas conditiones, quae manifeste pertinent ad considerationem vniuersales causas. Sed quia sexta conditio tangebat finem considerationis, quae apud antiquos non manifeste ponebatur esse causa, ut infra dicitur, ideo specialiter ostendit, quod haec conditio est eadem scientiae, quae est consideratiua primarum causarum, quia videlicet ipse finis, qui est bonum, & cuius causa sunt alia, est vna de numero causarum. Vnde de scientia, quae considerat primas & vniuersales causas, oportet etiam quod consideret vniuersalem finem omnium, quod est optimum in tota natura.

At vero illa magis docet, quae causas speculatur. Hinc enim docent, qui causas singularium dicunt.

Intelligere autem, & scire eorum ipsorum gratia, illi praecipue scientiae inest, quae eius est, quod maxime scibile est, qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eam, quae maxime scientia est, praecipue eligit. talis autem est eius, quod maxime scibile, maxime autem scibilia sunt ipsa prima & causa: propter haec enim & ex his cetera cognoscuntur, sed non haec per subiecta.

Principalissima autem scientiarum, & principalior subministrante est, quae cognoscit id, ob quod quodque agendum sit. hoc autem est bonum cuiusque, & vniuersaliter quod in omni natura optimum est.

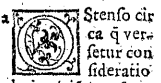
Ex omnibus itaque dictis, in eandem scientiam cadit, quod queritur nomen. oportet etenim primorum principiorum & causarum eam speculatiuam esse. nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est.

LECTIO III.

VOD autem non factiua, etiam ex primis philosophantibus patet. Propter admirationem enim et nunc, & primo caperunt homines philosophari. a principio quidem, admirando ea, quae de dubitandis facilliora erant: deinde paulatim vterius procedentes, etiam de maioribus dubitando, ut de passionibus Lunae, et eorum, quae circa Solem, est honorabilissima. ibi: Nec ea aliam. Primum ostendit dupliciter. Primo per rationem, secundo per signum ibi: Testatur autem hoc &c. Primo ergo ponit talem rationem. Nulla scientia, in qua queritur ipsum scire propter seipsam, est scientia actiua, sed speculatiua: sed illa scientia, quae sapientia est, vel philosophia dicitur, est propter ipsum scire: ergo est speculatiua & non actiua. Minorem hoc modo manifestat. Quicumque querit fugere ignorantiam sicut finem, tendit ad ipsum scire propter seipsam: sed illi, qui philosophantur, querunt fugere ignorantiam sicut finem: ergo tendunt in ipsum scire propter seipsam. Quod autem ignorantiam fugere querant, patet ex hoc, quia illi, qui primo philosophati sunt, & qui nunc philosophantur, incipiunt philosophari propter admirationem alicuius causae. aliter tamen a principio, & modo, quia a principio admirabantur dubitabilia pauciora, quae magis erant in promptu, vterius tamen cognoscere, sed postea ex cognitione manifestiorum, ad inquisitionem occultiorum paulatim procedentes, inciperunt dubitare de maioribus, & de subtilioribus, sicut de passionibus Lunae, videlicet de eclipsibus, & de mutatione figurarum eius, quae videri videntur.

Stenfo circa quatuor consideratio huius scientiae, ostendit qualis sit scientia ista. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit dignitatem huius scientiae. Secundo ostendit ad quem terminum ista scientia peruenire conuenit. ibi: Oportet vterius aliquantulum &c. Circa primum facit quatuor. Primo ostendit quod non est scientia actiua, sed speculatiua. Secundo quod ipsa est libera maxime. ibi: Sed ut dicimus &c. Tertio quod non est humana. ibi: Propter quod & iuste. Quarto quod quod est studiosius quaeritur, solum ad cognoscendum, & non causa alicuius. Vnde id est vtilitatis. Notandum est autem, quod cum prius nomine sapientiae vteretur, nunc ad nomen philosophiae se transfert. nam pro eodem accipiuntur. Cum enim antiqui studio sapientiae, insistentes philosophiae, id est sapientiae vocarentur, Pythagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuosum videbatur esse, sed vocauit se philosophum, id est amatorem sapientiae. Et exinde nomen sapientis immutatum est in nomen philosophi, & nomen sapientiae in nomen philosophiae. Quod etiam nomen ad propositum aliquid facit. Nam ille videtur sapientia amator, qui sapientiam non propter aliud, sed propter seipsam amat. Qui enim aliquid propter alterum querit, magis hoc querit, propter quod querit, quam quod querit. Deinde cum dicitur.

LECTIO III.

Stenfo circa quatuor consideratio huius scientiae, ostendit qualis sit scientia ista. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit dignitatem huius scientiae. Secundo ostendit ad quem terminum ista scientia peruenire conuenit. ibi: Oportet vterius aliquantulum &c. Circa primum facit quatuor. Primo ostendit quod non est scientia actiua, sed speculatiua. Secundo quod ipsa est libera maxime. ibi: Sed ut dicimus &c. Tertio quod non est humana. ibi: Propter quod & iuste. Quarto quod quod est studiosius quaeritur, solum ad cognoscendum, & non causa alicuius. Vnde id est vtilitatis. Notandum est autem, quod cum prius nomine sapientiae vteretur, nunc ad nomen philosophiae se transfert. nam pro eodem accipiuntur. Cum enim antiqui studio sapientiae, insistentes philosophiae, id est sapientiae vocarentur, Pythagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuosum videbatur esse, sed vocauit se philosophum, id est amatorem sapientiae. Et exinde nomen sapientis immutatum est in nomen philosophi, & nomen sapientiae in nomen philosophiae. Quod etiam nomen ad propositum aliquid facit. Nam ille videtur sapientia amator, qui sapientiam non propter aliud, sed propter seipsam amat. Qui enim aliquid propter alterum querit, magis hoc querit, propter quod querit, quam quod querit. Deinde cum dicitur.

videtur, secundum quod diuersimode se habet ad solem. Et si nihil dubitauerunt de his, quae sunt circa Solem, ut de eclipsibus eius, & motu ipsius, & magnitudine eius. Et de his, quae sunt circa Aethera, sicut de quantitate ipsorum, & motu eorum, & ordine, & alijs huiusmodi, & de totius vniuersi generatione. Quod quidam dicebant esse generatiuum casum, quidam intellectum, quidam amorem. Constat autem, quod dubitatio & admiratio ex ignorantia prouenit. Cum enim aliquos manifestos effectus videmus, quorum causa nos latet, eorum tunc causam admiramur. Et ex quo admiratio fuit causa inducens ad Philosophiam, patet quod Philosophus est aliquantulum amator fabulae, id est amator fabulae, quod proprium est poetarum. Vnde primi, qui per modum quendam fabularum de principijs rerum tractauerunt, dicti sunt poetae theologizantes, sicut fuit Perses, & quidam alij, qui fuerunt ante septem sapientes. Causa autem, quae Philosophum coparatur poetae, est ista: quia vterque circa idem versatur. Nam fabulae, circa quas versatur poetae, ex quibusdam mirabilibus constituntur. Ipsi etiam Philosophi ex admiratione moti sunt ad philosophandum. Et quia admiratio ex ignorantia prouenit, patet quod ad hoc moti sunt ad philosophandum, ut ignorantiam effugiant. Et sic deinde patet quod philosophi persequuti sunt, id est studiosius quaerunt, solum ad cognoscendum, & non causa alicuius. Vnde id est vtilitatis. Notandum est autem, quod cum prius nomine sapientiae vteretur, nunc ad nomen philosophiae se transfert. nam pro eodem accipiuntur. Cum enim antiqui studio sapientiae, insistentes philosophiae, id est sapientiae vocarentur, Pythagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuosum videbatur esse, sed vocauit se philosophum, id est amatorem sapientiae. Et exinde nomen sapientis immutatum est in nomen philosophi, & nomen sapientiae in nomen philosophiae. Quod etiam nomen ad propositum aliquid facit. Nam ille videtur sapientia amator, qui sapientiam non propter aliud, sed propter seipsam amat. Qui enim aliquid propter alterum querit, magis hoc querit, propter quod querit, quam quod querit. Deinde cum dicitur.

Astra, etiam de vniuersi generatione. Qui vero dubitat & admiratur, ignorare videtur: quare, & philomythes, philosophus aequaliter est. Fabula namque ex miris constituitur. Quare si ad ignorantiam effugiendam philosophari sunt, palam quia propter scire, studere persecuti sunt, & non vltus alicuius causa.

Testatur autem hoc accidens. Nam fere cunctis existentibus, quae sunt necessarii & ad praeiudicia & eruditionem, talis prudentia inquiri coepit. Pala igitur, quia propter nullam ipsam quaerimus aliam necessitatem.

Sed, ut dicimus, homo liber qui suimet, & non alterius causa est, sic & haec sola libera est scientiarum: sola namque haec suimet causa est.

Propter quod & iuste non humana ei potest possessio. Multipliciter enim hominum natura serua est.

Quare secundum Simonidem, solum quidem Deus hunc habet honorem. Virum vero non dignum quaerere, quae secundum deum est scientiam. Sic autem dicit aliqui poetae, quia diuinum natum est inuidere: & in hoc contingere maxime verissimum est, & infortunatos omnes imperfecitos esse. Sed nec diuinum inuidum esse conuenit, sed se-

quod philosophi persequuti sunt, id est studiosius quaerunt, solum ad cognoscendum, & non causa alicuius. Vnde id est vtilitatis. Notandum est autem, quod cum prius nomine sapientiae vteretur, nunc ad nomen philosophiae se transfert. nam pro eodem accipiuntur. Cum enim antiqui studio sapientiae, insistentes philosophiae, id est sapientiae vocarentur, Pythagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuosum videbatur esse, sed vocauit se philosophum, id est amatorem sapientiae. Et exinde nomen sapientis immutatum est in nomen philosophi, & nomen sapientiae in nomen philosophiae. Quod etiam nomen ad propositum aliquid facit. Nam ille videtur sapientia amator, qui sapientiam non propter aliud, sed propter seipsam amat. Qui enim aliquid propter alterum querit, magis hoc querit, propter quod querit, quam quod querit. Deinde cum dicitur.

Probat idem per signum dicens, quod hoc, quod dictum est, scilicet quod sapientia vel philosophia non sit propter aliquam vtilitatem quaerita, sed propter ipsam scientiam testatur. Accidens, id est euentus, qui circa inquisitores philosophiae prouenit. Nam cum eis cuncta tere existerent, quae sunt ad necessitatem vitae, & quae sunt. Ad pigritiam, id est ad voluptatem, quae in quadam vita quiete consistit, & quae sunt etiam ad eruditionem necessaria, sicut scientiologicae, quae non propter se queruntur, sed ut introductoriae ad alias artes, tunc primo incipit queri talis prudentia, id est sapientia. Ex quo patet, quod non queritur propter aliquam necessitatem aliam

se, sed propter seipsam. Nullus enim querit hoc, quod habet. Vnde, quia omnibus alijs habitis ipsa quaerita est, patet quod non propter aliquid aliud ipsa quaerita est, sed propter seipsam. Deinde cum dicitur.

Hic probat secundum, scilicet quod ipsa sit libera, & virtus tali ratione. Ille homo proprie dicitur liber, qui non est alterius causa, sed est causa sui ipsius. Serui enim dominorum sunt, & propter dominos operantur, & eis acquirunt quicquid acquirunt. Liberi autem homines sunt sui ipsorum, ut vult sibi acquirere & operantes. Sola autem haec scientia est propter seipsam: ergo ipsa sola est libera inter scientias. Et notandum, quod hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod hoc quod dicitur haec sola, demonstrat in genere omnem scientiam speculatiuam: & tunc verum est, quod solum hoc genus scientiarum libera est: sicut quidem sola haec suipsius gratia est.

Testatur autem id ipsum, quod contingit. fere enim omnibus inuentis, quae ad necessarias, & facultatem, ac ad degendum conducant, huiusmodi prudentia quaeri coepit. Patet itaque, quod ob aliam nullam vtilitatem quaerimus.

Sed, quemadmodum dicimus, liber homo de eo, qui suipsius & non alterius gratia est, ita et haec sola scientiarum libera est: sicut quidem sola haec suipsius gratia est.

Quare merito non humana eius possessio putabitur. natura etenim hominum in plerisque serua est.

Quapropter secundum Simonidem, Deus vtiq; solus hanc habet dignitatem. Hominem vero indignum non quaerere illam, quae sibi conuenit, scientiam. Quod siquidem Poetae dicunt, & natura comparatum est ut diuinitas inuidat, in hoc maxime id verissimum est contingere, & infeliciter omnes esse, qui aliorum se querunt. Sed nec diuinam naturam inuidam esse

multum & vltim finem omnium. Et sic oes alij scientie in eam ordinantur, sicut in finem. Vnde sola ista maxime propter se est. Hic probat tertium, quod non sit humana possessio. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo excludit quorundam errorem. ibi: Quare secundum Simonidem &c. Ostendit autem propositum tali ratione. Scientia, quae est maxime libera, non potest esse ut possessio naturae illius, quae multipliciter est ministra, vel ancilla. Humana autem natura, id est quantum ad multa, est ministra. Ergo praedicta scientia non est humana possessio. De autem humana natura ministra, inquit, multipliciter necessitatibus subditur. Ex quo prouenit, quod quae praetermittit id, quod est secundum se querendum, propter ea, quae sunt necessariae vitae, sicut dicitur in ij. Topicorum, philosophari melius est quam ditari, licet ditari quae sit magis eligendum, puta indigenti necessariis. Ex quo patet, quod illa sapientia tantum propter seipsam queritur, quae non competit homini ut possessio. Illud enim habetur ab homine ut possessio, quod ad nutum habere potest, & quo libere potest vti. Ea autem scientia, quae propter se tantum queritur, homo non potest libere vti, cum frequenter ab ea impediatur propter vitae necessitatem. Nec etiam ad numerum subest homini, cum ad eam perfecte homo peruenire non possit. Illud tamen modicum, quod ex ea habetur, praeparat omnibus, quae per alias scientias, cognoscuntur.

Hic excludit errorem cuiusdam Simonidis poetae, qui dicebat, quod soli Deo competit hunc honorem habere, quod vult illam scientiam, quae est propter seipsam quaerenda, & non propter aliud. Sed non est dignum viro, quod non propter illam

Lect. 1.

Cap. 4.

scientiam, quæ est secundum suam conditionem, quæ scilicet ordinatur ad necessaria uite, quibus homo indiget. Iste autem error Simonidis, promouebat ex aliquorum poetarum errore, qui dicebant, quod res diuina inuidet, & ex inuidia, ea quæ ad honorem suum pertinent, non vult Deus ab omnibus acceptari. Et si in alijs Deus hominibus inuidet, multo magis est inustum in hoc, scilicet in scientia propter se quæ sita, quæ est honorabilissima inter omnia. Et secundum eorum opinionem sequitur, quod oēs imperfecti sunt infortunati. Fortunatos enim esse homines dicebant ex prouidentia deorum, qui eis bona sua communicabant. Vnde ex inuidia deorum sua bona communicare nolentium, sequitur quod homines extra perfectionem huius scientiæ remanentes, sint infortunati. Sed radix huius opinionis est falsissima, quia non est cōueniens, quod aliqua res diuina inuideat. Quod ex hoc patet, quia inuidia est tristitia de prosperitate alicuius. Quod quidem accideri non potest, nisi quia boni alterius æstimatur ab inuido, ut proprii boni diminutio. Deo autem non cōuenit esse tristitem, cum non sit alicui malo subiectus. Nec etiā per bonum alterius, eius bonum dimini potest, quia ex eius bonitate, sicut ex indeficienti fonte, omnia bona effluunt. Vnde etiam Plato dixit, quod a Deo est omnis relegata inuidia. Sed poete non solum in hoc, sed in multis alijs mentiuntur, sicut dicitur in prouerbio vulgari.

¶ Oportet autem in contrarium nobis earū, quæ a principio questionum. Incipiunt quidem homines, ut diximus, omnes ab admirari, si ita habent, quemadmodum mirabilia automata, nondum speculantibus causam: aut circa Solis conuersiones, aut diametri non commensurationem. Mirum enim videtur esse omnibus, si quid numerorum non mensuratur. Oportet autem in contrarium, & ad dignius, iuxta prouerbium, proficere quemadmodum & in his cum didicerint. Nihil enim ita mirabitur, vir Geometricus, quam si diameter commensurabilis fiat. Quæ quidem igitur natura scientiæ quæ sit, dictum est, & quæ sit intentio, qua oportet adipisci quoniam, & totam methodum,

¶ Oportet autem in contrarium nobis inquisitionum, quæ a principio fiebant, committuntur. Incipiunt etenim omnes, ut diximus, ab admiratione, an sic se habeat, sicut de præstigijs, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum in oculis sunt causam, aut de solstitijs, aut de diametri incommensurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, si quid, cum non sit minimum, non mensuretur. deest autem in contrarium, & in melius, secundum prouerbium, consummare, quemadmodum in bis fit, cum discant, nil enim magis uir Geometricus admiraretur, quam si diameter commensurabilis fieret. Quæ nam igitur natura eius scientiæ, quæ queritur, et quæ intentio, quam debet, quæ sit, & totus tractatus consequi, dictum est.

¶ Hic ponit terminum, in quem proficit ista scientia, & dicit, quod ordo eius consistit vel terminatur ad contrarium eius;

quod erat in illis, qui prius istam scientiam quærebant. Sicut etiam in generationibus naturalibus & moribus accidit. Nam vnusquisque motus terminatur ad contrarium eius, a quo motus incipit. Vnde, cum inquisitio sit motus quidam ad scientiam, oportet quod terminetur ad contrarium eius, a quo incipit. Iniciata est autem (ut prædictum est) inquisitio, in quo ostendit in intentione huius scientiæ & dignitatem & terminum, incipit proficere scientiam prædicatam, & diuidit in duas partes. Primo ostendit quid priores philosophi de causis rerum tradiderunt. Secundo veritatem huius scientiæ incipit proficere in 2. li. ibi: De veritate theoria &c. Prima autem pars diuiditur in duas. Primo ponit opi. philosophorum de causis rerum. Secundo improbat eas quæ tam ad hoc, quod male dixerunt. ibi: Ergo quicunque &c. Circa primum duo facit. Primo resumit enumerationem causarum: quæ in 2. phis. diffusius fuerat prosecutus. Secundo proficere opinionum philosophorum ibi: Accipiemus tamē &c. Dicit ergo primo, quod hinc manifestum est, scilicet quod sapientia est causarum speculatrix, debemus incipere a causis rerum scientiam sumere. Quod est efficiens, & quia est primum in intentione, ratio eius dicitur bonum. Nam bonum est quod omnino appetitur. Vnde exponens quomodo causa finalis efficienti opponatur, dicit quod est finis generationis, & motus, quorum principium est causa efficiens. Per quæ duo videtur dupplicem finem insinuare. Nam finis generationis est forma ipsa, quæ est pars rei. Finis autem motus est aliquid quæ situm extra rem quæ mouetur. De his dicitur scilicet: formata &

¶ Nec aliam quam huiusmodi decet honorabiliorē putare, quæ enim diuinijsima, eadem etiam honorabilissima est. Talis vero bifariam duntaxat vtiq; fuerit. Nam & illa, quam maxime Deus habeat, diuina scientia est, & si qua est, quæ diuinarum sit. hæc autem sola vtrumque consecuta est. Deus etenim tum causa omnibus esse videtur, tum quoddam principium: & talem aut solus, aut præcipue Deus hêt. Cætera itaq; oēs magis ea necessariae sunt, nulla vero melior.

¶ Oportet autem quodam modo eius ordinem in contrarium nobis inquisitionum, quæ a principio fiebant, committuntur. Incipiunt etenim omnes, ut diximus, ab admiratione, an sic se habeat, sicut de præstigijs, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum in oculis sunt causam, aut de solstitijs, aut de diametri incommensurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, si quid, cum non sit minimum, non mensuretur. deest autem in contrarium, & in melius, secundum prouerbium, consummare, quemadmodum in bis fit, cum discant, nil enim magis uir Geometricus admiraretur, quam si diameter commensurabilis fieret. Quæ nam igitur natura eius scientiæ, quæ queritur, et quæ intentio, quam debet, quæ sit, & totus tractatus consequi, dictum est.

uisibilis, sicut sola vnitas est, quæ non mensuratur a numero, sed ipsa omnes numeros mensurat, mirum videtur si aliquid quod non est indiuisibile non mensuratur, ac per hoc id quod non est minimum non mensuratur. Constat autem quod diameter quadrati & latus eius, non sunt indiuisibilia sive minima. Vnde mirum videtur, si non sunt commensurabilia. Cui ergo philosophiæ inquisitio ab admiratione incipiat, oportet ad contrarium finire vel proficere, & ad id proficere, quod est dignius, ut prouerbium vulgare concordat, quo dicitur, quod semper proficere est in melius. Quid autem sit illud contrarium & dignius, patet in prædictis mirabilibus: quia, quando iam homines discunt causas prædictorum, non mirantur. Vt geometer non admiratur, si diameter sit incommensurabilis lateri. Scit enim causam huius, quia scilicet proportio quadrati diametri ad quadratum lateris, non est sicut proportio numeri quadrati ad numerum quadratum, sed sicut proportio duorum ad vnum. Vnde relinquunt, quod proportio lateris ad diametrum, non sit sicut proportio numeri ad numerum. Et ex hoc patet, quod commensurari non possunt. Illæ enim solæ lineæ sunt commensurabiles, quarum proportio adinuersem est, sicut proportio numeri ad numerum. Erat ergo finis huius scientiæ, in quem proficere debemus, ut causam cognoscere, non admirari de earum effectibus. Patet igitur ex prædictis, quæ sit natura huius scientiæ, quia est speculatiua, libera, non humana, sed diuina: & quæ est eius intentio, quæ oportet

2. phis. sc. co. 2.8.

Le. 1. par. 1.

Le. 12. par. 1.

T. com. 77. Le. 1. par. 2.

Tc. c. 11.

Lib. primo et. 1. prin.

LECTIO III.
ROSITO Prognio, in quo ostendit in intentione huius scientiæ & dignitatem & terminum, incipit proficere scientiam prædicatam, & diuidit in duas partes. Primo ostendit quid priores philosophi de causis rerum tradiderunt. Secundo veritatem huius scientiæ incipit proficere in 2. li. ibi: De veritate theoria &c. Prima autem pars diuiditur in duas. Primo ponit opi. philosophorum de causis rerum. Secundo improbat eas quæ tam ad hoc, quod male dixerunt. ibi: Ergo quicunque &c. Circa primum duo facit. Primo resumit enumerationem causarum: quæ in 2. phis. diffusius fuerat prosecutus. Secundo proficere opinionum philosophorum ibi: Accipiemus tamē &c. Dicit ergo primo, quod hinc manifestum est, scilicet quod sapientia est causarum speculatrix, debemus incipere a causis rerum scientiam sumere. Quod est efficiens, & quia est primum in intentione, ratio eius dicitur bonum. Nam bonum est quod omnino appetitur. Vnde exponens quomodo causa finalis efficienti opponatur, dicit quod est finis generationis, & motus, quorum principium est causa efficiens. Per quæ duo videtur dupplicem finem insinuare. Nam finis generationis est forma ipsa, quæ est pars rei. Finis autem motus est aliquid quæ situm extra rem quæ mouetur. De his dicitur scilicet: formata &

Accipiemus tamen & nobis priores ad entium perferuntationem venientes, & de veritate philosophantes. palā. n. quia dicit illi principia quædam & causas. Superueniētibus igitur erit aliqd præ opere methodo quæ nunc. Aut. n. aliud aliquod cause genus inueniemus, aut modo dictis magis credemus.

Primum igitur philosophantium plurimi sola ea, quæ in manibus habere quæstionē, & totam methodum, & totam hanc artem. Inuenit enim circa primas & vniuersales rerum causas, de quibus etiam inquirat & determinat. Et propter harum cognitionem, ad prædictum terminum peruenit, ut scilicet non admiretur, cognitio causis.

LECTIO IIII.
M autem manifestum sit, quod primarum causarum oportet scientiam accipere (tum enim scire vnum quodque dicimus, cum primam causam nos nosse arbitramur) cause vero quadrifariam dicantur, quarum vnam quædem causam dicimus esse substantiam, & ipsum quid erat esse: nam ipsum quare primum refertur ad rationem vltimam, causa autem & principium, ipsum quare primum: Vnam vero materiam, & subiectum: Tertiam autem, vnde principium motus: Quartam vero oppositam ei causam, & cuius gratia, & bonum. hoc enim finis totius motus, & generationis est. de his autem omnibus & si satis in de naturalibus speculatum sit.

Nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos ad entium perferuntationem uenerunt, & de ueritate philosophati sunt, aspicimus. patet enim, quod illi etiam principia aliqua, & causas dicunt. Proderit itaque proficere huic tractatui nunc, si illa breuiter repetemus, aut enim aliud cause genus inueniemus, aut certe magis illis credemus, quæ nunc dicta sunt.

Plurimi igitur eorum, qui primo philosophati sunt, solas illas existimauit autem est illa, quæ, aut ex prædictis eorum inueniemus aliud genus a causis prænumeratis, aut magis credemus his quæ modo diximus de causis, quod scilicet sint quatuor.

¶ Hic incipit antiquorum philosophorum opinionones proficere, & circa hoc duo facit. Primo recitat aliorum opinionones. Secundo reprobat. ibi: Ergo quicunque, & circa primum duo facit. Primo recitat singulorum opiniononem de causis. Secundo colligit in summa quæ dicta sunt. ibi: Breuiter igitur &c. Prima pars diuiditur in duas. Primo, ponit opinionones prætermittentium causam formalem. Secundo, ponit opinionem Platonis, qui primo causam formalem posuit. ibi: Post dictas veras philosophas &c. Circa primum duo facit. Primo, ponit opi. illorum, qui posuerunt principia aliquas res manifestas. Secundo illorum, qui adinueniunt extrinseca principia. ibi: Leucippus &c. Circa primum duo facit. Primo tangit opinionones antiquorum de causa materiali. Secundo de causa efficiente. ibi: Procedentibus autem sic. Circa primum duo facit. Primo ponit quid senserunt de causa materiali: Et primo ponit opinionones ponentium causam materiam in generali. Secundo, proficere eorum opinionones in speciali. ibi: Thales &c. Circa primum duo facit. Primo ponit quid senserunt de causa materiali. Secundo quid senserunt de rerum generatione, quod ex primo sequebatur. ibi: Et propter hoc hæc generant &c. Dicit ergo primo, quod plurimi eorum, qui primo philosophati sunt de rerum natura, posuerunt principia omnium esse sola illa, quæ reducuntur ad speciem cause materialis. Et ad hoc dicendum accipiebant quatuor conditiones materię

Le. 12. par. 1.

Le. 12. par. 1.

Le. 10. par. 1.

Le. 7. par. 1.

Le. 5. par. 1.

Le. 1. par. 1.

Le. 4. par. 1.

materia, quæ ad rationem principij pertinere videntur. Nam id ex quo res est, principium rei esse videtur: huiusmodi autem est materia. Nam ex materia dicimus materiam esse, vt ex ferro cultellum. Item illud ex quo fit aliquid, cum fit principium generatiõis rei, videtur esse causa rei, quia res per generationem procedit in esse. Ex materia autem primo res fit, quia materia rerum factioi præexistit. Et ex ipsa fit non per accidens aliquid fit. Nā ex contrario vel priuatione aliquid per accidens dicitur fieri, sicut dicimus, quod ex nigro fit album. Tertio illud videtur esse rerum principij, in quā finaliter omnia per corruptionem resoluuntur. Nam sicut principia sunt prima in generatione, ita sunt vltima in resolutione. Et hoc etiam materię manifeste cõtingit. Quare, cum principia oportet manere, id videtur esse principij, quod in generatione, & corruptione manet. Materia autem, quam dicebant esse substantiam rei manet in omni transmutatione: sed passiones mutantur, vt forma & omnia, quæ adueniunt supra substantiam materię. Et ex his omnibus concludunt, quod materia est elementum & principium omnium rerum, quod sunt. Hic ponit secundum quod ponebant, quasi ex præcedentibus sequens, scilicet nihil simpliciter generari vel corrumpi in entibus. Nam quādo fit aliqua mutatio circa passiones, substantia manente, non dicimus aliquid esse generatum, vel corruptum simpliciter: sed solum secundum quid, sicut cum Socrates fit bonus aut muscus, non dicitur fieri simpliciter: sed fieri hoc. Et similiter, quando deponit huiusmodi habitum, non dicitur corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Materia autem, quæ est rerum substantia secundum eos, semper manet. Omnis autem mutatio fit circa aliqua, quæ adueniunt ei, vt passiones. Et ex hoc concludunt, quod nihil generatur vel corrumpitur simpliciter: sed solum secundum quid. Quamuis autem sic conuenirent in ponendo causam materialem, tamen differēbant in eius positione quantum ad duo, scilicet quantum ad pluralitatem, quia quidam ponebant vnam, quidam plures: & quantum ad speciem, quia quidam ponebant ignem, quidam aquam &c. Similiter potentium plura, quidam hæc, quidam illa principia materialia rebus attribuebant.

Lecl. prim. par. 3.

d. Et propter hoc, nec generari aliquid putant, nec corrumpi, quasi tali natura semper conseruata. sicut nec dicimus Socratem generari simpliciter, quando fit bonus, aut muscus, nec corrumpi, quādo deponit habitus istos: propterea quod subiectū maneat Socrates ipse. sic nec aliorum nihil. oportet enim esse aliquam materiā, aut vnam, aut plures vna, ex quibus fiunt alia, illa conseruata. Pluralitatem tamen & speciem talis principij, nõ eandem omnes dicunt.

e. Thales quidem talis philosophię princeps, aquā ait esse. Vnde & terrā esse super aquam asserēbat.

f. Forfan enim hanc opinionē accipiens, quia cunctorum nutrimentum humidum videbat esse, & ipsum calidum ex hoc factum, & animal viuere. Ex quo fit vero, hoc est principium omnium. Propter hoc igitur eam esse accipiens estimatiōem. Et quia cunctorum spermata naturam habent humidam: aqua vero natura principium est humidus.

ta, sicut principiatum supra suum principium. **f.** Hic ponit rationes, quibus Thales potuit induci ad prædictam positionem. Et primo ostendit, quomodo ad hoc inducebatur ratione. Secundo quomodo inducebatur primo: rum auctoritate, ibi: {Sunt & alij antiquiores &c.} Inducebatur autem duplici ratione. Vna, quæ sumitur ex consideratione causæ ipsius rei. Alia quæ sumitur ex consideratione generatiõis rerum, ibi: {Et quia cunctorum &c.} Hæc ergo media sunt ordinata. Nā ex primo sequitur secundum. Quod enim est alijs principium essendi, est etiam primum principium, ex quo res generatur. Tertium autem sequitur ex secundo: Nam vnumquodque per corruptionem resoluuntur in id, ex quo generatur est. Quartum autem sequitur ex secundo & tertio. Nam id quod præcedit generationem rerum, & remanet post corruptionem, oportet esse semper manens. Primo modo vtebatur tribus signis ad ostendendum aquam esse principium essendi rebus, quorum primum est, quia nutrimentum viuentium oportet esse humidum. Ex eodem autem viuentia nutriuntur & sunt, & sic humor videtur esse principium essendi. Secundum signum est, quia esse cuiuslibet rei compositæ, & maxime viuentis, per proprium & naturalem calorem conseruatur. Calor autem ex humore fieri videtur, cum ipse humor

Lecl. prim. par. 3.

opinionem Thales, qui dicebat aquam esse rerum principij. Secundo ponit opinionis probationē, ibi: {Forfan enim &c.} Dicit ergo, quod Thales princeps talis philosophię, id est speculatiuæ, dixit aquam esse rerum principium. Dicitur autem Thales speculatiuæ philosophię princeps fuisse, quia inter septem sapientes, qui post theologos poete fuerunt, ipse solus ad considerandū rerum causas se transtulit, alijs sapientibus circa moralia occupatis. Nomina septem sapientum sūt ista, Primus Thales Mileusius tpe Romuli, & apud Hebreos tēpore Achaz regis Israel. Secundus fuit Pittacus Mileusius, apud Hebreos regnante Sedechia, & apud Romanos Tarquo Prisco. Alij quinque fuerunt, Solon Atheniensis, Chilon Lacedæmonius, Perian der Corinthi, Cleobolus Lidius, & Bias Prieneus, qui fuerunt omnes tempore Babilonicæ captiuitatis. Quia igitur inter hos solus Thales rerū naturam scrutatus est, suaque disputationes literis mandans emicuit, ideo hic princeps huius scientiæ dicitur. Nec debet inconueniens videri, si opinionem hic tangit eorum, qui solū de scientia naturali tractauerunt: quia secundum antiquos, qui nullam substantiam cognouerunt nisi corpoream, & mobilem, oportebat quod prima philosophia esset scientia naturalis, vt in quarto dicitur. Ex hac autem positione, vltērius procedebat ad hoc, quod terra esset super aquam fundata, sicut principiatum supra suum principium.

g. Sunt autem aliqui antiquiores, & multum ante eam, quæ nunc est, generationem, & primo theologizantes sic putant de natura existimādum. Oceanū enim & Thetyn generationis parentes fecerūt, sacramentumque deorum, aquam Stygem ab ipsis poetis appellatam. honorabilissimum enim quod antiquissimum est. insurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista & vetusta de natura opinio est, fortaße non est manifestum. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hippocrem enim nemo dignabitur cum istis connumerare, propter intellectus eius simplicitatem.

h. Anaxamines autem & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principij simplicium corporum ponunt.

i. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclit' Ephefus ignē.

k. Empedocles vero quatuor, cum dicitis terrā quartum addens. Eam nāque dixit semper manere & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & digregone in vnum & ex vno.

l. Anaxagoras vero Clazomenius, isto quidem ætate prior, quomodo Thales in ducebatur ad prædictam positionē, per auctoritates antiquiorum. Et dicit, quod aliqui fuerunt antiquiores Thale, & multum ante generationem hominū, qui erant tempore Arist. qui fuerunt primo theologizantes, qui vult sunt hanc opinionē de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod apud Græcos, primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologij, sic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus, & Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tēpore, quo Iudices erant in populo Iudeorum. Vnde patet, quod diu fuerunt ante Thales, & multo magis ante Arist. qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum, aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim, quod Oceanus vbi est maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quæ dicitur Dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc, sub fabulari similitudine dantes intelligere, aquam esse generationis principium. Hanc sententiam alia fabulosa narratione velauerunt dicentes, quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam, quandam, quam poete dicunt Stygem, & dicunt eam esse paludem infernalem. Ex hoc autem, quod deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, quod aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentum vel iuramentum fit per id, quod est honorabilius. Hoc autem quod est prius, est honorabilius. Perfectum enim præcedit imperfectum natura & tempore simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectiõem præcedat tempore. Vnde per hoc patet, quod aquam existimabant priorem esse ipsis dijs, quos intelligebant esse corpora cœlestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse

Lecl. prim. par. 8.

humor fit quasi calor materia. Vnde ex hoc videtur, quod humor sit rebus principium essendi. Tertium signum est, quia vita animalis in humido consistit. Vnde propter desiccationem naturalis humidi, animal moritur, & per eius conseruationem animal sustentatur. Viuere autem viuentibus est esse. Vnde ex hoc etiam patet, quod humor sit rebus principij essendi. Et hæc tria signa se inuicem consequuntur. Ideo enim animal humidum nutritur, quia calor naturalis humidum sustentatur. Et ex his duobus sequitur quod viuere animalis sit semper per humidum. Id autem ex quo aliquid fit, id est ex quo aliquid esse cõsequitur, est principij omnibus quæ ex illo esse habent. Et propter hoc, accipit hanc opinionem, quod humor esset omnibus principij. Similiter etiam accipit signum ex rerum generatione, quæ generationes viuentium que sunt nobilissima in entibus sunt ex feminibus. Semina autem siue spermata omnium viuentium, habent humidam naturam. Vnde ex hoc etiam patet, quod humor esset generatiõis rerum principium. Si autem omnibus prædictis coniungatur quod aqua est humiditatis principij, sequitur quod aqua sit primum rerum principium.

g. Hic ostendit, quomodo Thales in ducebatur ad prædictam positionē, per auctoritates antiquiorum. Et dicit, quod aliqui fuerunt antiquiores Thale, & multum ante generationem hominū, qui erant tempore Arist. qui fuerunt primo theologizantes, qui vult sunt hanc opinionē de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod apud Græcos, primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologij, sic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus, & Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tēpore, quo Iudices erant in populo Iudeorum. Vnde patet, quod diu fuerunt ante Thales, & multo magis ante Arist. qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum, aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim, quod Oceanus vbi est maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quæ dicitur Dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc, sub fabulari similitudine dantes intelligere, aquam esse generationis principium. Hanc sententiam alia fabulosa narratione velauerunt dicentes, quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam, quandam, quam poete dicunt Stygem, & dicunt eam esse paludem infernalem. Ex hoc autem, quod deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, quod aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentum vel iuramentum fit per id, quod est honorabilius. Hoc autem quod est prius, est honorabilius. Perfectum enim præcedit imperfectum natura & tempore simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectiõem præcedat tempore. Vnde per hoc patet, quod aquam existimabant priorem esse ipsis dijs, quos intelligebant esse corpora cœlestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse

se rerum principium, si aliqua opinio fuit prior ista de naturalibus, non est nobis manifesta. Sic igitur patet, quid Thales de prima causa rerum dicitur existimasse. Quidam autem philosophus, qui vocatur Hippon, non fuit dignatus aliquid superaddere his, propter suæ scientiæ vel intelligentiæ imperfectiõem. Vnde in libro de anima ponitur inter grossiores, vbi dicit, quod posuit aquam esse animam, & principium rerū, sumens argumentum ex rerum seminibus, vt hic dictū est de Thale. Vnde patet, quod nihil addit supra Thales sententiam. Vel potest intelligi, quod quia imperfecte dixit, nõ reddidit se dignum, vt eius sententiā hic cõtineretur cū alijs. Hic ponuntur opinionem potentium aerem esse principium, qui fuerunt Diogenes, & Anaximenes, ponentes aerem priorem aqua esse naturaliter, & principium omnium simplicium corporum, si quatuor elementorum, & per consequens omnium aliorum. Fuit autem Anaximenes tertius a Thale. Fuit autem discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thales. Diogenes vero discipulus Anaximenes fuisse dicitur. Hæc tamen differentia fuit inter opinionem Diogenis & Anaximenes, quia Anaximenes aerem simpliciter posuit principium rerum. Diogenes autem dixit, quod aer rerum principium esse non posset, nisi quia compositus erat diuina rationis. Ex quo prouenit opinio, quæ tangitur primo de anima. Ratio autem, quare aerem ponebat rerum principium, potuit sumi ex respiratiõne, per quam vita animalium referuatur, & quia ex immutatiõne aeris videntur variari generationes & corruptiones rerum. Hic ponit, quod duo philosophi Hippasus & Heraclitus posuerunt ignem esse primum principium vt materiam. Et potuerunt moueri ex eius subtilitate, sicut infra dicitur. Hic ponit opinionem potentium plura principia materialia. Et primo Empedocles, qui posuit plura finita. Secundo Anaxago, qui posuit plura infinita, ibi: {Anaxagoras vero &c.} Ponit ergo primo opinionem Empedocles quantum ad duo. Primo quantum ad hoc, quod tria prædicta elementa, scilicet aquam, aerem, & ignem, dicit esse rerum principia, addens eis quartum, scilicet terram. Secundo quantum ad hoc, quod ista etiam elementa dixit semper manere & non generari nec corrumpi, sicut & illi, qui posuerunt vnam causam materialem, sed per congregationem horum & diuisiõnem secundum multitudinem & paucitatem dixit ex eis alia generari & corrumpi, in quantum ista quatuor per concretionem in vnum & digregationem ex vno diuiduntur. Hic ponit opinionem Anaxago, qui fuit alter discipulus Anaximenes, qui fuit discipulus Diogenis: patria quidem Clazomenius, prior ætate quam Empedo, sed factis sine operibus posterior. vel quia posterior philosophari incipit, vel quia in numero principiorum minus bene dixit, quam Empedo, dixit enim principia materialia esse infinita, cum sit discipulus

Sunt autem aliqui antiquiores, & multum ante eam, quæ nunc est, generationem, & primo theologizantes sic putant de natura existimādum. Oceanū enim & Thetyn generationis parentes fecerūt, sacramentumque deorum, aquam Stygem ab ipsis poetis appellatam. honorabilissimum enim quod antiquissimum est. insurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista & vetusta de natura opinio est, fortaße non est manifestum. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hippocrem enim nemo dignabitur cum istis connumerare, propter intellectus eius simplicitatem.

h. Anaxamines autem & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principij simplicium corporum ponunt.

i. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclit' Ephefus ignē.

k. Empedocles vero quatuor, cum dicitis terrā quartum addens. Eam nāque dixit semper manere & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & digregone in vnum & ex vno.

l. Anaxagoras vero Clazomenius, isto quidem ætate prior, quomodo Thales in ducebatur ad prædictam positionē, per auctoritates antiquiorum. Et dicit, quod aliqui fuerunt antiquiores Thale, & multum ante generationem hominū, qui erant tempore Arist. qui fuerunt primo theologizantes, qui vult sunt hanc opinionē de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod apud Græcos, primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologij, sic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus, & Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tēpore, quo Iudices erant in populo Iudeorum. Vnde patet, quod diu fuerunt ante Thales, & multo magis ante Arist. qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum, aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim, quod Oceanus vbi est maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quæ dicitur Dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc, sub fabulari similitudine dantes intelligere, aquam esse generationis principium. Hanc sententiam alia fabulosa narratione velauerunt dicentes, quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam, quandam, quam poete dicunt Stygem, & dicunt eam esse paludem infernalem. Ex hoc autem, quod deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, quod aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentum vel iuramentum fit per id, quod est honorabilius. Hoc autem quod est prius, est honorabilius. Perfectum enim præcedit imperfectum natura & tempore simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectiõem præcedat tempore. Vnde per hoc patet, quod aquam existimabant priorem esse ipsis dijs, quos intelligebant esse corpora cœlestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse

se rerum principium, si aliqua opinio fuit prior ista de naturalibus, non est nobis manifesta. Sic igitur patet, quid Thales de prima causa rerum dicitur existimasse. Quidam autem philosophus, qui vocatur Hippon, non fuit dignatus aliquid superaddere his, propter suæ scientiæ vel intelligentiæ imperfectiõem. Vnde in libro de anima ponitur inter grossiores, vbi dicit, quod posuit aquam esse animam, & principium rerū, sumens argumentum ex rerum seminibus, vt hic dictū est de Thale. Vnde patet, quod nihil addit supra Thales sententiam. Vel potest intelligi, quod quia imperfecte dixit, nõ reddidit se dignum, vt eius sententiā hic cõtineretur cū alijs. Hic ponuntur opinionem potentium aerem esse principium, qui fuerunt Diogenes, & Anaximenes, ponentes aerem priorem aqua esse naturaliter, & principium omnium simplicium corporum, si quatuor elementorum, & per consequens omnium aliorum. Fuit autem Anaximenes tertius a Thale. Fuit autem discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thales. Diogenes vero discipulus Anaximenes fuisse dicitur. Hæc tamen differentia fuit inter opinionem Diogenis & Anaximenes, quia Anaximenes aerem simpliciter posuit principium rerum. Diogenes autem dixit, quod aer rerum principium esse non posset, nisi quia compositus erat diuina rationis. Ex quo prouenit opinio, quæ tangitur primo de anima. Ratio autem, quare aerem ponebat rerum principium, potuit sumi ex respiratiõne, per quam vita animalium referuatur, & quia ex immutatiõne aeris videntur variari generationes & corruptiones rerum. Hic ponit, quod duo philosophi Hippasus & Heraclitus posuerunt ignem esse primum principium vt materiam. Et potuerunt moueri ex eius subtilitate, sicut infra dicitur. Hic ponit opinionem potentium plura principia materialia. Et primo Empedocles, qui posuit plura finita. Secundo Anaxago, qui posuit plura infinita, ibi: {Anaxagoras vero &c.} Ponit ergo primo opinionem Empedocles quantum ad duo. Primo quantum ad hoc, quod tria prædicta elementa, scilicet aquam, aerem, & ignem, dicit esse rerum principia, addens eis quartum, scilicet terram. Secundo quantum ad hoc, quod ista etiam elementa dixit semper manere & non generari nec corrumpi, sicut & illi, qui posuerunt vnam causam materialem, sed per congregationem horum & diuisiõnem secundum multitudinem & paucitatem dixit ex eis alia generari & corrumpi, in quantum ista quatuor per concretionem in vnum & digregationem ex vno diuiduntur. Hic ponit opinionem Anaxago, qui fuit alter discipulus Anaximenes, qui fuit discipulus Diogenis: patria quidem Clazomenius, prior ætate quam Empedo, sed factis sine operibus posterior. vel quia posterior philosophari incipit, vel quia in numero principiorum minus bene dixit, quam Empedo, dixit enim principia materialia esse infinita, cum sit discipulus

h. Anaxamines autem & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principij simplicium corporum ponunt.

i. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclit' Ephefus ignē.

k. Empedocles vero quatuor, cum dicitis terrā quartum addens. Eam nāque dixit semper manere & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & digregone in vnum & ex vno.

l. Anaxagoras vero Clazomenius, isto quidem ætate prior, quomodo Thales in ducebatur ad prædictam positionē, per auctoritates antiquiorum. Et dicit, quod aliqui fuerunt antiquiores Thale, & multum ante generationem hominū, qui erant tempore Arist. qui fuerunt primo theologizantes, qui vult sunt hanc opinionē de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod apud Græcos, primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologij, sic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus, & Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tēpore, quo Iudices erant in populo Iudeorum. Vnde patet, quod diu fuerunt ante Thales, & multo magis ante Arist. qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum, aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim, quod Oceanus vbi est maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quæ dicitur Dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc, sub fabulari similitudine dantes intelligere, aquam esse generationis principium. Hanc sententiam alia fabulosa narratione velauerunt dicentes, quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam, quandam, quam poete dicunt Stygem, & dicunt eam esse paludem infernalem. Ex hoc autem, quod deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, quod aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentum vel iuramentum fit per id, quod est honorabilius. Hoc autem quod est prius, est honorabilius. Perfectum enim præcedit imperfectum natura & tempore simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectiõem præcedat tempore. Vnde per hoc patet, quod aquam existimabant priorem esse ipsis dijs, quos intelligebant esse corpora cœlestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse

Primo de anima. T. com. 32.

Tex. 47.

gnus finita principia & pauciora accipere, quod fecit Empe...

T.c. 33.

factis vero posterior, infinita dixit esse principia. Nam fere...

LECTIO V.

Roccedentibus autem sic, res ipsa viam fecit similiter, & querere co...

LECTIO V.

ostquam posuit opinionem de causa materiali, hic ponit opi...

Leet. 7. Parte 2. Part. seq.

dedit eis viam ad veritatis cognitionem, vel inuentionem...

LECTIO V.

oc autem modo procedentibus, ipsa res eos duxit, & coegit ulterius querere...

Qui igitur omnino a principio istam viam attigerunt, vnumque esse subiectum asseruerunt...

re eos talē cam. scām motus, quia ex quo motū subtrahit, fru...

† Congregatione, & disgregatione.

Leet. 9.

Leet. 6. Parte 2. Leet. 33. Parte 3.

T.c. 9.

Leet. 4.

Leet. 9.

Post hos autem & talia principia tanquam non sufficientia existētium generare naturam...

Dicens & aliquis inesse intellectum vnum, quemadmodum in animalibus, & in natura...

Suspicaretur autem aliquis Hesiodum primum hoc quaesivisse, & si quis alius amorem, aut desiderium...

sum esse cam mundi & ordinis totius. vniuersi, in quo ordine consistit bonū totū vniuersū...

bonæ dispositiones rerum exigunt habere causam non determinatam ad vnum tantum...

Quare, qui vt animalibus, ita in natura intellectum in esse causam mundi, totiusque ordinis dixerat...

Suspicaretur autem aliquis Hesiodum primum hoc quaesivisse, & si quis alius amorem, aut desiderium...

sum esse cam mundi & ordinis totius. vniuersi, in quo ordine consistit bonū totū vniuersū...

parte 3. Leet. 6.

Leet. 6. parte 1.

parte seq.

rum, vel quicunque alius posuit amorem: vel desiderium in rebus. Cum n. Parmenides vniuersi generationem monstrare...

nata, non sunt vt in pluribus, sed vt in paucioribus. Vnde cum contrariorum sint contrariae causae, oportet non solum causam...

LECTIO VII.

LECTIO VII.

Lea. 5. Lect. 6. par. 1.

Tex. c. 6.

par. 2.

par. 3.

VONIAM vero contraria bonis videbant esse in natura, & non solum ordinatio & bonum, sed inordinatio & turpe, plura mala melioribus, & praua bonis...

VM autem contraria quae bonis inesse natura apparent, nec solum ordo, & pulchrum, verum etiam inordinatio, & turpe, pluraque mala quam bona, & turpia quam pulchra, ideo alius quidam amicitiam introduxit...

Hi quidem, ut diximus, & hucusque duas causas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & unde motus. obscure tamen, & non clare, sed quem admodum in exercituum in praedio faciunt...

Nam & Anaxagoras, tanquam machina utitur intellectu ad mundi generationem. & cum dubitat propter quam causam necessario est, tunc eum attrahit. In ceteris vero magis caetera omnia, quam intellectum causam eorum, quae sunt, ponit.

Hic ostendit qd in ponendo praedictas causas desiciebant. Et primo loquitur generaliter de eis. Secundo specialiter, ibi: Anaxa. & Emp. vlg; ad hoc peruenierunt, qd posuerunt duas causas illarum...

Hic ostendit qd in ponendo praedictas causas desiciebant. Et primo loquitur generaliter de eis. Secundo specialiter, ibi: Anaxa. & Emp. vlg; ad hoc peruenierunt, qd posuerunt duas causas illarum...

Hic ostendit, in quo specialiter eorum vterque desecit. Et primo de Anaxag. Secundo de Emp. ibi: & Emp. Dicit ergo primo, quod Anax. utitur intellectu ad mundi generationem.

LECTIO VII.

IC ponit opinionem, ponentium contrarietatem in huiusmodi, & rationem eos mouentem, quae talis erat. In rerum natura videbantur aliqua esse contraria bonis: quia in natura non solum inuenitur ordinatum & bonum, sed aliquando inordinatum, & turpe...

part. seq.

part. seq.

part. seq.

par. 3.

T. com 31.

tionem, in quo videtur artificialiter loqui, non dubitans de causis generationis mundi, ex necessitate attrahit. i. producit ipsum intellectum, non valens reducere mundi generationem in aliquam aliam causam distinguendam res, nisi in aliquid in se distinctum & immixtum, cuiusmodi est intellectus. Sed in omnibus alijs assignat causas magis ex omnibus alijs, qd ex intellectu, sicut in specialibus rerum naturis.

Hic ostendit in quo desiciat Emped. & circa hoc duo facit. Primo ostendit in quo desicit. Secundo quid proprium pra alij dixit, ibi: Emped. igitur. Dicit ergo primo, qd Emped. in determinando de particulariis rerum naturis, plus videtur causis a se positis, scilicet quatuor elementis, & odio & amore, qd Anaxa. quia singulorum generationem & corruptionem in praedictas causas reducit, non aut Anaxa. in intellectu. Sed in duobus desicit. Primo quia non sufficienter tradidit causas trias. Vt enim eis quasi dignitatibus per se notis, quae non sunt per se nota, vt dicitur Primo Phydum scilicet supponebat quae per se notum, qd lis determinato tempore dominabatur in elementis, & alio tempore determinato, amor. Secundo quia in his, quae quarit, non inuenit illud quod est ab eo coelestem. i. suppositum quasi principium, scilicet amor & odium diffregit, quia in multis locis oportet qd e contrario amor scilicet cernat. i. id est diuidat, & odium congregat, quae quado ipsum vniuersum in partes suas per odium diffrahitur, id est deicitur qd est in generatione mundi, tunc omnes partes ignis in vnum conueniunt, & similiter singulae partes aliorum elementorum. Concernuntur, id est adinuicem coniunguntur. Sic igitur odium non solum partes ignis diuidit a partibus aeris, sed etiam partes ignis coniungit adinuicem. E contrario autem cum elementa in vnum conueniunt per amorem, quod accidit in destructione vniuersi, tunc necesse est vt partes ignis abinuicem separantur, & similiter singulorum partes abinuicem secerantur. Non enim posset ignis committeri acri nisi partes ignis abinuicem separarentur, & similiter partes aeris nisi inuicem se elementa praedicta penetrarent, vt sic amor sicut coniungit extranea; ita diuidat similia, secundum quod sequitur ex eius positione.

Empedocles quidem, praeter priores, primus hanc causam induxit, non vnum faciendum motus principium, sed diuersa & contraria. Amplius autem quae in materiae specie dicuntur elementa, quatuor primus dixit, non tamen vniuersum, sed vt duobus existentibus, solum quidem igne secundum se, oppositis vero quasi vna natura terra, aere, & aqua. Sumet autem vtiq; aliquis id speculans ex elementis. Hic quidem ergo, sicut diximus, sic & tot dixit principia.

LECTIO VII.

LECTIO VII.

Eucippus & collega eius Democritus, elementa quidem plenum, & inane dicunt esse, dicentes velut hoc quidem ens, illud vero non ens: horum autem plenum quidem & solidum ens, inane vero non ens. Propter quod & nihil magis ens non ente dicitur esse: quia neque inane corpore. Causas autem entium hanc vt materia.

Eucippus vero, ac eius famularis Democritus elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc vero non ens: & rursum, ens quidem plenum & solidum, non ens autem vacuum & rarum. Quare nihilo magis ipsum ens, quam ipsum non ens esse aiunt, quia neque vacuum quam corpus. hanc autem causas entium, ut materiam esse.

num est ens, & vacuum siue inane non ens. Ad huius autem opinionis euidentiā recolendū est hoc, quod Philosophus dicit in Primo de Generatione, vbi diffusus eam tradit. Cum n. quidam Philosophi possiderent oia esse vnum ens continuum immobile; quia nec motus sine vacuo esse potest, vt vt, nec et rerum distinctio, vt dicebant: cum continuitatis priuatione, ex qua oportet intelligere corpora diuersitate, nisi qd vacuum non possent comprehendere, vacuum autem nullo modo esse ponerent, superuenit Democritus, qui eorum rationi consentiens, diuersitate autem & motum a rebus auferre non valens, vacuum esse posuit: & omnia corpora ex quibusdam indiuisibilibus corporibus esse composita propter hoc, quia non videbatur sibi qd ratio posset assignari, quare ens vniuersum magis in vna parte esset diuisum quam in alia, ne poneret totum esse continuum, praeelegit ponere vbiq; totum & totaliter esse diuisum: quod esse non posset, si remaneret aliquid diuisibile indiuisum. Huiusmodi autem indiuisibilia corpora inuicem coniungit non possunt, nec esse vt ponebat, nisi vacuo mediante: quia, nisi vacuum inter duo eorum interueniret, oporteret ex eis duobus vnum esse continuum, quod ratione praedicta non ponebat. Sic igitur Tho. super Metaphy.

Incipit 2. potere positiones exteas non manifestas. Et primo illorum, qui posuerunt plura principia rerum. Secundo illorum, qui posuerunt vnum ens; ibi: Sunt autem alij &c. Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Leucippi & Democriti, qui posuerunt principia rerum corporea. Secundo ponit opinionem Pythagoricorum, qui posuerunt principia rerum incorporea, ibi: In his autem &c. Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Democriti & Leucippi de causa materialium rerum. Secundo de causa diuersitatis, quod, sex materiae plures res diuersificantur, in quo et apparet causa generationis & corruptionis rerum, in quo et cum antiquis philosophis conueniunt, ibi: Et quemadmodum in vnum &c. Dicit ergo, qd duo philosophi: qui amici dicuntur, quia in omnibus sequebantur, scilicet Democritus & Leucippus, posuerunt rerum principia plenum & inane, siue vacuum: quorum plenum est ens, & vacuum siue inane non ens. Ad huius autem opinionis euidentiā recolendū est hoc, quod Philosophus dicit in Primo de Generatione, vbi diffusus eam tradit. Cum n. quidam Philosophi possiderent oia esse vnum ens continuum immobile; quia nec motus sine vacuo esse potest, vt vt, nec et rerum distinctio, vt dicebant: cum continuitatis priuatione, ex qua oportet intelligere corpora diuersitate, nisi qd vacuum non possent comprehendere, vacuum autem nullo modo esse ponerent, superuenit Democritus, qui eorum rationi consentiens, diuersitate autem & motum a rebus auferre non valens, vacuum esse posuit: & omnia corpora ex quibusdam indiuisibilibus corporibus esse composita propter hoc, quia non videbatur sibi qd ratio posset assignari, quare ens vniuersum magis in vna parte esset diuisum quam in alia, ne poneret totum esse continuum, praeelegit ponere vbiq; totum & totaliter esse diuisum: quod esse non posset, si remaneret aliquid diuisibile indiuisum. Huiusmodi autem indiuisibilia corpora inuicem coniungit non possunt, nec esse vt ponebat, nisi vacuo mediante: quia, nisi vacuum inter duo eorum interueniret, oporteret ex eis duobus vnum esse continuum, quod ratione praedicta non ponebat. Sic igitur Tho. super Metaphy.

Lect. 9. par. 1.

Lect. pe. par. 3.

part. seq.

T. c. 60.

part. 2.

que vnusquisque corporis magnitudinem constitutam dicebat ex illis indiuisibilibus corporibus implentibus indiuisibilia spacia, & ex quibusdam spacijs vacuis ipsi indiuisibilibus corporibus interiacentibus, quæ quidem poros esse dicebant. Ex quo patet, quod cum vacuum sit non ens, & plenum sit ens, non magis ponebat rei constitutione ens, quæ non ens: quæ nec corpora magis, quæ vacui, nec vacuum magis, quæ corpora, sed ex duobus simul dicebat, vt dictum est, corpus constitui. Vnde prædicta duo ponebat rerum causas, sicut materiam.

b Hic ostendit in quo conueniebant prædicti Philosophi cum antiquis Philosophis, qui ponebant vnam tantum materiam. Ostendit autem, quod conueniebant cum eis in duobus. Primo quidem, quia sicut sunt ponentes vnam materiam, & ex illa materia vna generabat aliam secundum diuersas materia passionibus, quæ sunt rerum, & desum, quæ accipiebant vt principia omnium aliarum passionum, ita & isti, scilicet Democritus, & Leucippus dicebant, quod cause differentes erant aliorum, & corporum constitutorum ex indiuisibilibus: videlicet quod per aliquas differentias illorum indiuisibilibus corporum, & pororum diuersa entia constituebantur. Eas autem differentias dicebat esse vnam secundum figuram, quæ attenditur ex hoc, quod aliquid est angulari, circulare & rectum: aliam secundum ordinem, quæ est secundum prius & posterius: aliam secundum positionem, quæ est secundum ante & retro, dextrum & sinistrum, sursum & deorsum. Et sic dicebat, quod vnum ens differt ab alio vel rhythmo, id est, figura: vel diathye, id est, ordine: vel trope, id est, positione. Et hoc probat per exemplum in litteris Græcis, in quibus vna littera differt ab alia figura, sicut & in nostris differt vna ab altera. A enim differt ab N, figura: A N vero ab N, differt secundum ordinem, nã vna ante aliam ordinatur. Vna etiam differt ab altera positione, vt Z, ab N, sicut & apud nos videmus, quod semivocales post li quidas poni non possunt, ante quas ponuntur mutæ in eadem syllaba. Sicut ergo propter triplicem diuersitatem in litteris ex eisdem litteris diuersimode se habentibus fit tragœdia & comœdia, ita ex eisdem corporibus indiuisibilibus diuersimode se habentibus, sunt diuersæ species rerum. Aliud vero, in quo conueniebant isti Philosophi cum antiquis est, quod sicut antiqui neglexerunt ponere causam, ex qua motus inest rebus, ita & isti, licet illa indiuisibilia corpora dicerent esse per se mobilia. Sic ergo patet, quod per prædictos Philosophos nihil dictum est, nisi de duabus causis, scilicet de causa materiali ab omnibus, & de causa mouente a quibusdam.

part. 3.

c In his autem, & ante hos vocati Pythagorici, mathematica tangentes primi, exproberunt, & in eis nutriti, horum principia omnia esse putauerunt. Horum autem quoniam natura numeri primi, & in numeris speculari multas similitudines inexistens, & factis magis, quàm in igne & terra: quia talis numerorum passio, iustitia: illa vero talis, anima & intellectus: alia vero, tempus & aliorum, vt est dicere, vnum quodque similiter.

part. 4.

d Amplius autem harmoniarum in numeris speculantes passionibus, & rationibus, quæ & alia quibusdam Mathematicorum credebant esse principia omnium entium. Conuersus est enim apud homines, quod per ea, quæ nouerunt, de rebus iudicare velint. Et quia inter Mathematica numeri sunt priores, ideo conati sunt speculari similitudines rerum naturalium & quantum ad esse, & quantum ad fieri magis in numeris, quàm in sensibilibus elementis, quæ sunt terra & aqua & huiusmodi. Sicut enim prædicti Philosophi passionibus rerum sensibilibus adaptant passionibus rerum naturalium, per quædam similitudinem ad proprietates ignis & aquæ & huiusmodi corporum, ita Mathematici adaptabant proprietates rerum naturalium ad numerorum passionibus, quando dicebant, quod aliqua passio numerorum est, causa iustitiæ: & aliqua causa animæ & intellectus, & aliqua est causa temporis, & sic de aliis. Et sic passionibus numerorum intelligitur esse rationes & principia quædam omnium apparentium in rebus sensibilibus: & quantum ad res voluntarias, quod designatur per iustitiam: & quantum ad formas substantiales rerum naturalium, quod designatur per intellectum & animam: & quantum ad accidentia, quod designatur per tempus.

lect. 3.

e Hic ponit opiniones Pythagoricorum ponentium numerum esse substantias rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones de rerum substantia. Secundo de rerum principijs ibi: Sed cuius gratia aduenimus. Circa primum ponit duo, ex quibus inducebantur ad ponendum numeros esse rerum substantias. Secundum ponit, ibi: Amplius autem harmoniarum &c. Idem ergo quod Pythagorici Philosophi, qui fuerunt in his id est, ceteroranci aliquibus dictorum Philosophorum, & ante hos, quia fuerit quidam quibusdam priores. Sciendum est autem, duo fuisse Philosophorum genera. Nam quidam vocabantur Ionici, qui morabantur in illa terra, quæ nunc Græcia dicitur. Et isti sumperunt principium a Thalete, vt supra dictum est. Alij Philosophi fuerunt Italici, in illa parte Italie, quæ quondam Magna Græcia dicebatur, quæ nunc Appulia, & Calabria dicitur: quorum Philosophorum princeps fuit Pythagoras natione Samius, sic dictus a quadam Calabria ciuitate, & hac duo Philosophorum genera simul conuenerunt. Et propter hoc dicit, quod fuerunt in his & ante hos. Isti autem Italici Philosophi, qui & Pythagorici dicuntur, primi produxerunt quædam Mathematica, vt ea rerum sensibilibus substantias, & principia esse dicerent. Dicit ergo {Primi} quia Platonicus eos sunt secuti. Ex hoc autem moti sunt vt Mathematica introducerent, quia erat nutriti in eorum studio. Et ideo principia Mathematicorum credebant esse principia omnium entium.

e Et quemadmodum qui vnum faciunt substantiam subiectam, alia passionibus eius generant, rarum, & spissum principia passionum ponentes, eodem modo & hi differetes causas aliorum esse dicunt. Has vero tres dicunt esse, figuram, ordinem, & positionem. Differre autem aiunt ens rhythmo, & diathye, & trope. Horum autem rhythmus figura est, & diathye ordo, & trope positio. Differt enim A, ab N, figura: A N, autem a N A, ordine: Z autem ab N, positione. De motu vero vnde, aut quomodo inest habentibus, & hi alii consimiliter, negligenter dimiserunt. De duabus igitur causis, vt diximus, in tantum videtur quæsitum esse prius.

f Inter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponunt, & in eis nutriti, eorum principia, eorum quoque ceterorum esse putarunt principia. Cui autem numeri priores his natura sint, in numeris etiã plures similitudines in existentiã, in ad ea, quæ sunt, magis quàm in igne, in terra, & in aqua contemplari videbantur. Talis etenim, vt puta numerorum passio iustitia, talis vero anima, & intellectus, alia vero tempus, ceterarum quoque, ut ita dicat, unaquæque similiter.

g Item cum harmoniarum in numeris inspicere passionibus, ac rationibus, quoniam cetera quidem viderentur

h Hic ponit secundum motuum. Considerabant enim passionibus harmoniarum, consonantiarum musicalium, & earum rationes, scilicet proportionibus ex natura numerorum. Vnde,

part. r. part. seq.

lib. 13. 14.

de, cum soni consonantes sint quædam sensibilia, eadem ratione conati & cetera alia sensibilia secundum rationem & secundum totam naturam assimilare numeris, ita quæ numeri sunt primi in tota natura. Et propter hoc etiam estimauerunt, quæ principia numerorum essent principia omnium entium existencium, & totum cælum nihil aliud esse dicebant, nisi quandam naturam & harmoniam numerorum, id est, proportionem in quadam numerali, similem proportioni, quæ consideratur in harmonijs. Vnde quæcumque habebant consonantiam, id est manifestam, quæ poterant adaptare numeris & harmonijs, adaptabant, & quantum ad cæli passionibus, sicut sunt motus & eclipses & huiusmodi: & quantum ad totum cæli ornatum, sicut sunt diuersæ stellæ & diuersæ figure in constellationibus, et si aliquid deficiebat in rebus manifestis, quod non adueniret numeris adaptari vocabant, id est ipsi de nono ponebant consonantiam esse eis omne negotium, id est hoc quod totum negotium eorum, quod erat adaptare sensibilia ad numeros continuaretur, dum omnia sensibilia numeris adaptarent, sicut patet in vno exemplo. In numeris enim, denarius videtur esse perfectus, eo quod est primus limes, & comprehendit in se omnium numerorum naturam: quia omnes alij numeri non sunt nisi quædam repetitio denarii. Propter quod Plato vsque ad x. faciebat numerum, vt dicitur. iij. Physicorum. Vnde & Pythagoras sphaeras, quæ mouentur in cælo, dixit x. quantum nouem solum harum sint apparentes: quia comprehenduntur. 7. motibus planetarum, octaua ex motu stellarum fixarum, nona vero ex motu diurno, qui est motus primus. Sed & Pythagoras addit decimam, quæ esset anticoma, id est in contrarium mota in inferioribus sphaeris, & per consequens in contrarium sonans. Dicebat enim ex motu cælestium corporum, fieri quandam harmoniam: Vnde, sicut harmonia fit ex proportione sonorum contrariorum, scilicet grauis & acuti, ita ponebat quod in cælo erat vnus motus in oppositam partem alijs motibus, vt fieret harmonia. Et secundum hanc positionem, motus diurnus pertinebat ad decimam sphaeram, quæ est ab oriente in occidentem, alijs sphaeris secundum contrarium ab occidente in orientem. Nona vero secundum eum esse poterat, quæ primo reuoluebat omnes sphaeras inferiores in contrarium primi motus. De his autem quæ ad opinionem istam Pythagoras pertinere determinatum est, diffusus & certius in vltimis libris huius scientiæ.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

a Ed cuius gratia aduenimus, hoc est, vt accipiamus, & de his, quæ ponunt esse principia, & quomodo in dictas cadunt causas. Videntur autem igitur & hi numerum putare principium esse, quasi materiam existentibus, & quasi passionibus & habitibus. Numeri vero elementa, par & impar, & quidem hoc finitum, illud vero infinitum. vnum autem ex his vtrisque esse. etenim par esse & impar numerum vero ex vno. Numerus autem, sicut dictum est, totum cælum.

b Ed cuius gratia hæc repetimus, hæc est, vt & ab his etiam accipiamus, quæ ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiam isti numerum existimare principium esse, vt materiam existentibus, & vt passionibus, ac habitibus. numeri autem elementa, par, & impar. quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum vero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex vno. numeros vero, ut dictum est, totum cælum.

tis, imparem vero principium finitatis, sicut exponitur in iij. phys. quia infinitum in rebus præcipue videtur sequi diuisionem continui. Par autem est numerus aptus diuisioni. Impar enim sub se numerum parem concludit addita vnitatis, quæ indiuisiõnem causat. Probat etiam hoc, quia numeri impares per ordinem sibi additi semper retinent figuram quadrati. Pares autem figuram variant. Ternarius enim vnitatis, quæ est principium numerorum additus, facit quaternarium, qui primus est quadratus. Nam bis duo quatuor sunt. Rursus quaternarius quaternarius, additus, qui est impar, secundum nouenarium constituit, qui etiam est quadratus, & sic de alijs. Si vero binarius, qui est primus par, vnitati addatur, triangularem numerum constituit, scilicet ternarium. Cui, si addatur quaternarius, qui est secundus par, constituit heptagulum numerum, qui est septenarius. Et sic deinceps numeri pares sibi vnitatem additi, figuram non eandem seruant. Et hæc ratione infinitum attribuebant pari, finitum vero impari. Et quia finitum est ex parte formæ, cui competit vis actiua infinitum vero ex parte materiæ, cui competit vis passiva: ideo pares numeros dicebant esse femininas, impares vero masculos.

The Super Metaphy. B a masculos.

LECTIO VII.

a Le ponit opinionem Pythagoricorum de principijs, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quid circa rerum principia estimabant. Secundo ad quod genus causæ principia ab eis posita rediguntur, ibi: Ab his igitur ambobus &c. Post autem circa primas tres opiniones. Secunda incipit ibi: Eorundem autem alij &c. Tertia ibi: Quæmodum videntur. Dicit ergo primo, quod huius gratia venit ad opiniones Pythagoricorum recitandas, vt ostenderet per eorum opiniones, quæ sunt rerum principia, & quomodo res in principia ab eis posita incidunt in causas suprapostas. Vident enim Pythagorici ponere numerum esse principium entium, sicut numerum, & passionibus numeri esse sicut passionibus entium, & sicut habitus, vt vt passionibus intellectibus accidentia cito traufentia, per habitus accidentia permanentia. Sicut ponebant, quod passio alicuius numeri secundum quædam dicitur aliquis numerus par, erat iustitia, propter æqualitatem diuisionis, quia talis numerus æqualiter per media diuiditur vsque ad vnitatem, sicut octonarius in duos quaternarios, quaternarius vero in duos binarios, & binarius in duas vnitates. Et simili modo alia accidentia rerum assimilabant accidentibus numerorum dicebat esse par & impar, quæ sunt prime numerorum differentia. Par enim numerum dicebat esse principium infinita

lect. ph. par. 4. par. seq. lect. ph. par. 3. t. c. 26.

masculos. Ex his vero duobus, scilicet pari & impari, finito & infinito, non solum numerum constituunt, sed etiam ipsum vnum, i. unitatem. Vnitas enim & par est virtus & impar. Omnes enim differentie numeri, vnitati conueniunt in virtute, quia quacunque differentia numeri in vnitate resoluitur. Vnde in ordine imparium primum inuenitur vnitas. Et similiter in ordine parium & quadratorum & perfectorum numerorum, & sic de alijs numeri differentijs: quia vnitas, licet non sit actu aliquis numerus est tamen omnis numerus virtute. Et sicut vnum dicebat componi ex pari & impari, ita numerum ex vnitatibus: ceterum vero & omnia sensibilia ex numeris. Et hic erat ordo principiorum quem ponebant.

part. 2.

b. Hic ponit aliam opinionem Pythagoricorum de principijs dicens, qd de numero eorundem Pythagoricorum fuerunt aliqui, qui non posuerunt vnam tantum contrarietatem in principijs, sicut predicti, sed posuerunt. x. principia secundum coelevationem dicta, id est accipiendo vnum quodque illorum cum suo coelemento, i. cum suo contrario. Et huius positionis ratio fuit, quia non solum accipiebant prima principia, sed etiam proxima principia singulis rerum generibus attributa. Ponebant ergo primo finitum & infinitum, sicut & illi, qui predicti sunt: & consequenter par & impar, quibus finitum & infinitum attribuitur. Et quia par & impar sunt prima rerum principia, & primo ex eis causantur numeri, ponebant tertio differentiam numerorum, i. vnum & plura, quia duo ex pari & impari causantur. Et quia ex numero consequuntur magnitudines, secundum quod in numeris positionem accipiebant. Nam secundum eos punctus nihil aliud erat quam vnitas positionem habens, & linea dualitas positionem habens, ideo consequenter ponebant principia positionum dextrum & sinistrum. Dextrum enim inuenitur perfectum, sinistrum autem imperfectum. Et ideo dextrum erat ex parte imparis, sinistrum ex parte paris. Quia vero naturalia super magnitudines mathematicas addunt virtutem actiuam & passiuam, ideo vterius ponebant principia masculinum & femininum. Masculinum enim ad virtutem actiuam pertinet, femininum ad passiuam: quorum masculinum pertinet ad impariam, femininum vero ad pariam numerum, vt dictum est. Ex virtute autem actiuam & passiuam, sequitur in rebus motus & quies: quorum motus, quia deformitatem habet & alteritatem in ordine in finiti & paris ponitur, quies vero in ordine infiniti & imparis. Differentia autem motuum primae sunt circularis & rectum. Et ideo consequenter rectum & curuum principia posuerunt, quorum rectum ad pariam numerum pertinet, (vnde & lineam rectam dualitatem esse dicebant.) Curuum vero siue circularis ratione vniformitatis pertinet ad impariam, quod indiuisionem ex forma vniformitatis retinet. Nec solum ponebant principia rerum quantum ad actiones naturales & motus, sed etiam quantum ad actiones animales. Et quantum quidem ad cognitionem, ponebant lucem & tenebras: quantum vero ad appetitum, bonum & malum. Nam lux est cognitionis principium, tenebrae vero ignorantiae ascribitur. Bonum etiam est in quod appetitus tendit. Malum vero a quo recedit. Diuersitas autem perfectionis & imperfectionis non solum naturalibus & voluntarijs virtutibus & motibus inuenitur, sed etiam in magnitudine & figuris. Quae quidem figurae intelliguntur vt superuenientes substantijs magnitudinum, sicut virtutes motus & actiones substantijs rerum naturalium. Et ideo quantum ad hoc, ponebant principium quadrangulare, i. quadratum, & altera parte longius. Dicitur autem quadratum figura constans ex quatuor lateribus aequalibus, cuius quatuor anguli sunt recti. Et punctus talis figura ex ductu alicuius lineae in seipsam. Vnde, cum ex ipsa vnitate causetur, ad numerum impariam pertinet.

F perfectionis non solum naturalibus & voluntarijs virtutibus & motibus inuenitur, sed etiam in magnitudine & figuris. Quae quidem figurae intelliguntur vt superuenientes substantijs magnitudinum, sicut virtutes motus & actiones substantijs rerum naturalium. Et ideo quantum ad hoc, ponebant principium quadrangulare, i. quadratum, & altera parte longius. Dicitur autem quadratum figura constans ex quatuor lateribus aequalibus, cuius quatuor anguli sunt recti. Et punctus talis figura ex ductu alicuius lineae in seipsam. Vnde, cum ex ipsa vnitate causetur, ad numerum impariam pertinet.

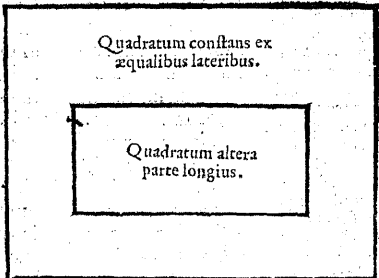

Figura vero altera parte longior dicitur, cuius omnes anguli sunt recti, & latera vicissim sibi opposita sunt aequalia, non tamen omnia latera sunt aequalia omnibus.

Horum autem alij decem aiunt, in se coordinata esse principia. finitum, infinitum, impar, par, vnum, plura: dextrum, sinistrum: masculinum, femininum: quiescens, motus; rectum, curuum: lucem, tenebras: bonum, malum, quadratum, longius altero latere.

c. Quemadmodum etiam Alcmeon Crotoniatis putasse videtur. & ut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutuati sunt opinionem. fuit etenim aetate Alcmeon Pythagorae iam senioris. Afferunt autem istis similiter in duo nanque plerumque humanas res ait distinguere, contrarietates dicens. non tamen, ut illi, distinctas, sed quasque. ut puta album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum. itaque indistinctum dereliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot etiam, & quae sunt contrarietates, afferuerunt.

d. Ex ambobus igitur his tantum accipere est, quod contraria principia entium sunt. quot autem, & quae illi

ter enunciauit Pythagorici. Dixit enim multa, quae sunt humanarum, i. multa rerum sensibilibus esse in quadam dualitate constituta, intelligens per dualitatem opposita contraria. Sed tamen in hoc differat predictis, quia Pythagorici dicebant determinatas contrarietates esse rerum principia. Sed ille proiecit quasi inordinatam ponens quasque contrarietates, quae a fortuna ad mentem suam deueniebant, esse rerum principia: sicut album, & nigrum, dulce, & amarum, & sic de alijs.

d. Hic colligit ex predictis qd Pythagorici de principijs senserunt, & quomodo principia ab eis posita ad aliquid generis causae reducantur. Dicit ergo quidam ex ambobus predictis, scilicet Alcmeone & Pythagorici, vna communis opinio accipi

accipi potest, scilicet quod principia entium sunt contraria, quod non est ab alijs dictum. Quod intelligendum est circa causam materialem. Nam circa causam efficientem posuit Empedocles contrarietatem. Antiqui vero naturales contraria posuerunt principia, vt ratum & densum: contrarietatem tamen ex parte formae assignantes. Et praedicta, etsi principia materialia posuerunt quatuor elementa, non tamen posuit ea principia contrarietatem ex parte materiae, sed propter eorum naturam & substantiam: isti vero contrarietatem ex parte materiae posuerunt. Quae etiam sunt ista contraria, quae isti posuerunt, patet ex dictis. Sed quomodo predicta principia contraria ab eis posita possunt conueniri, id est reduci ad praedictas species causarum, non est manifeste articulatum, id est distincte expressum ab eis. Tamen videtur, quod huiusmodi principia ordinantur secundum speciem materiae. Dicitur enim quod substantia rerum constituitur ab istis principijs sicut ex his quae insunt: quod est ratio causae materiae. Materia enim est ex qua fit aliquid, quod cum insit, quod quidem dicitur ad differentiam priuationis, ex qua etiam dicitur aliquid fieri, non tamen inesse, sicut dicitur multum fieri ex non multo.

LECTIO IX.

VNT autem aliqui, qui de omni quasi existente vna natura enunciauerunt. modo vero non eodem omnes, neque ipsius bene, neque ipsius secundum naturam.

part. 2.

part. 3.

a. Lect. p. part. 3. Part. seq.

In hac eadem lec.

part. seq. part. 3.

igitur ad presentem causarum perscrutationem nullatenus conuenit de ipsis sermo. Non enim, vt Philosophorum quidam, qui vnum posuerunt ipsum ens, tamen generant ex materia quasi ex vno. sed alio dicunt hi modo. Illi namque motum apponunt ipsum omne generantes, hi vero immobile dicunt esse.

c. Sed quid secundum tantum, presenti proprium est inquisitioni. Parmenides enim videt vnum secundum rationem tangere. Melissus vero ipsum secundum materiam. Quare & hic quidem finitum, ille vero infinitum id esse ait. X.

LECTIO IX.

IC ponit opiniones philosophorum de toto vniuerso, sicut de vno ente, & circa hoc duo facit. Primo ponit eorum opiniones in communi. Secundo ostendit, quomodo consideratio huius opinionis ad presentem tractatum pertineat, & quomodo non, ibi. Igitur ad presentem &c. Dicit ergo, quod aliqui alij philosophi a predictis fuerunt, qui enunciauerunt {de omni}, id est de vniuerso quasi de vna natura, id est quasi totum vniuersum esset vnum ens, vel vna natura. Quod tamen non eodem modo omnes posuerunt, sicut infra patebit. Ipso tamen modo, quo diuersificati sunt, nec bene dixerunt, nec naturaliter. Nullus enim eorum naturaliter locutus est, quia motum rebus subtrahunt. Nullus etiam bene locutus est, quia positionem impossibilem posuerunt, & per rationes sophisticas: sicut patet primo Physicorum.

b. Hic ostendit quomodo consideratio huius positionis ad presentem tractatum pertinet, & quomodo non. Et primo ostendit, quod non pertinet, si consideretur eorum positio. Secundo ostendit, quod pertinet, si consideretur positionis ratio, vel positionis modus, ibi. {Sed quidem secundum tantum &c.} Dicit ergo, quod isti philosophi posuerunt tantum vnum ens, & vnum non potest simpliciter esse causa, patet quod ipsi non potuerunt inuenire causas. Nam positio, i. pluralitas causarum diuersitate in rebus exigit. Vnde quantum ad presentem perscrutationem, quae est de causis, non congruit vt sermo de eis habeatur.

A Secus autem est de antiquis naturalibus, qui tantum eius posuerunt esse vnum, de quibus debet hic sermo haberi. Illi enim ex illo vno generant multa, sicut ex materia. Et sic ponunt causam & causatum. Sed isti, de quibus nunc agitur, alio modo dicunt. Non enim dicunt, quod sint omnia vnum secundum materiam, ita quod ex vno omnia generentur, sed dicunt, quod simpliciter sunt vnum. Et ratio huius diuersitatis est, quod antiqui naturales apponebant motum illis, qui ponebant vnum principium, & vnum ens, dicentes ipsum esse mobile. Et ideo per aliquem modum motus, sicut per rarefactionem & condensationem, poterant ex illo vno diuersa generari. Et per hunc modum dicebant generari totum vniuersum, secundum diuersitatem, quae in partibus eius inuenitur. Et tamen quia non ponebant variationem secundum substantiam, nisi secundum accidentia, vt supra dictum est, ideo relinquerebatur, quod totum vniuersum esset vnum secundum substantiam, diuersificatum tamen secundum accidentia. Sed isti dicebant illud, quod ponerebatur esse vnum, penitus immobile. Et ideo ex illo vno non poterat aliqua diuersitas reuerti causari: Et propter hoc nec secundum accidentia pluralitatem in rebus ponere poterat.

la sint, ex ceteris solum. verum quomodo illa ad dictas causas applicentur, clare quidem ab eis non est determinatum: videntur tamen, vt in materiae specie ponere elementa. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Vterum itaque, ac plura elementa naturae dicentium mentem ex his satis speculari licet.

LECTIO IX.

VNT autem qui de vniuerso, tanquam si vna natura esset, ita asseruerunt. non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neque eius, quod secundum naturam est.

In presentem itaque causarum considerationem nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, vt quidam Physicorum, vnum supponentes ipsum ens, nihilominus ex vno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt, ipsi enim, cum generent vniuersum, addunt tamen motum, hi vero immobile esse aiunt.

Attamen aliquatenus presentem perscrutationi proprium est. Parmenides etenim vnum secundum rationem attingisse videtur: Melissus vero secundum materiam. Quare & id ille quidem finitum, hic vero infinitum ait esse. Xenophanes autem

sentem perscrutationem. Et primo generaliter de omnibus. Secundo specialiter de Parmenide, ibi: {Igitur hi.} Dicit ergo primo, quod licet diuersitatem rebus asserent, & per consequens causalitatem, tamen eorum opinio est propria presentem inquisitioni secundum tantum quantum dicitur, quantum scilicet ad modum ponendi, & quantum ad rationem positionis. Parmenides enim qui fuit vnus ex eis, videtur tangere vnitatem {secundum rationem}, i. ex parte formae. Argumentatur enim sic. Quicquid est praeter ens, est non ens: & quicquid est non ens, est nihil. Ergo quicquid est praeter vnum, est nihil. In quo patet, quod considerabar ipsam rationem effendi, quae videtur esse vna, quia non potest intelligi quod ad rationem entis aliquid superueniat per quod diuersificetur: quia illud, quod superuenit enti, oportet esse extraneum ab ente. Quod autem est huiusmodi, est nihil. Vnde non videtur quod possit diuersificare ens. Sicut etiam videmus, quod differentiae aduenientes generi diuersificant ipsum, quae tamen sunt praeter substantiam eius. Non enim participant differentiae genus, vt dicitur. iii. Topicorum: aliter genus esset de substantia differentiae, & in definitionibus esset negatio, si posito genere, adderetur differentia, si de eius substantia esset genus. sicut esset negatio si species adderetur. In nullo etiam differentia a specie differret. Ea vero, quae sunt praeter substantiam entis, oportet esse non entia, & ita non possunt diuersificare ens. Sed in hoc decipiebatur, quia videbatur tunc quae si vna ratione, & vna natura, sicut est natura alicuius generis, Tho. sup. Metaph. B 3 Hoc

Hoc enim est impossibile. Ens enim non est genus, sed multipliciter dicitur de diuersis. Et ideo in primo Physicorum dicitur, quod haec est falsa, ens est vnum. Non enim habet vnam naturam, sicut vnum genus, vel vna species. Sed melius considerabat ens ex parte materiae. Argumentabatur enim vnitatem ensis, ex eo quod ens non generatur ex aliquo prior, quod proprie pertinet ad materiam, quae est ingentia. Arguebat enim sic, Quod est generatum, non habet principium: ergo quod non est generatum, non habet principium: ens non est generatum: ergo non habet principium. quod autem caret principio, & sine caret, ergo est infinitum. Et si est infinitum, est immobile: quia infinitum non habet extra se, quo moueat. Quod autem ens non generetur ex ente, aut ex non ente, quia non ens est nihil, & ex nihilo nihil fit. Nec ex ente, quia sic aliquid esset antequam fieret, ergo modo generatur. In qua quidem ratione patet, quod tergitur ens ex parte materiae, quia non generari ex aliquo prius existere materiam est. Et quia finitum pertinet ad formam, infinitum vero ad materiam. Melissus, qui considerabat ens ex parte materiae, dixit esse vnum ens infinitum, Parmenides vero, qui considerabat ens ex parte formae, dixit ens esse finitum. Sic igitur in quantum consideratur ens ratione materiae & formae, tractare de his pertinet ad praesentem considerationem, quia materia & forma in numero causarum ponunt. Xenophanes vero, qui fuit primus inter dicentes oia esse vnum, & Parmenides, fuit eius discipulus, non explanauit, quia ratione diceret oia esse vnum, nec summo ratione aliqua ex parte materiae, nec ex parte formae. Et sic de neutra natura. I. neque de materia, neque de forma visus est tractare hos. I. pertinere & ad equare eos irrationalitate dicendi, sed respiciens ad totum coelum dixit esse ipsum vnum Deum. Antiqui, n. dicebant ipsum mundum esse deum. Vnde videns omnes partes mundi in hoc esse similes, quia corporeae sunt, iudicauit de eis quasi omnia essent vnum. Et sicut praedicti posuerunt vnitatem entium per considerationem eorum, quae pertinent ad formam, vel ad materiam, ita iste respiciens ad ipsum compositum.

Le. 31. T. 6. 1. 17.

par. 4.

Le. 11. T. 6. 1. par. 5.

nophanes vero, primus horum, vnum dixit. Parmenides eius auditor fuisse dicitur nihil tamen clarum nihil explanauit. Neque de natura horum neuter visus est tractare, sed ad totum coelum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum.

Igitur ij, sicut diximus, praetermittendi sunt ad praesentem inquisitionem. Duo quidem & penitus tanquam paululum agrestiores, Xenophanes & Melissus. Parmenides autem magis videns visus est dicere. Praeter. n. ens, non ens, nihil dignatur esse, vnde ex necessitate opinatur vnum esse ens, & aliud nihil: de quo in physicis manifestius diximus. Coactus vero apparatus sequi, & quid vnum quidem secundum rationem, plura vero secundum sensum opinatur esse, duas causas & duo principia rursus ponit, calidum & frigidum, vt ignem & terram dicat. Horum autem quod quidem est secundum ens, calidum ordinat: alterum vero secundum, non ens.

Igitur ex dictis & a sapientibus iam rationi consentientibus ea accepimus. A primis quidem igitur principium esse corporeum. Aqua namque & ignis & confimilia, corpora sunt. & ab his quidem vnum, ab illis vero plura principia corporea. Vtrisque tamen ea vt in materia specie ponentibus, & a quibusdam cum hac illa vnde motus. Et haec ab his quidem vna, ab alijs vero duas. Igitur

consideratur ens ratione materiae & formae, tractare de his pertinet ad praesentem considerationem, quia materia & forma in numero causarum ponunt. Xenophanes vero, qui fuit primus inter dicentes oia esse vnum, & Parmenides, fuit eius discipulus, non explanauit, quia ratione diceret oia esse vnum, nec summo ratione aliqua ex parte materiae, nec ex parte formae. Et sic de neutra natura. I. neque de materia, neque de forma visus est tractare hos. I. pertinere & ad equare eos irrationalitate dicendi, sed respiciens ad totum coelum dixit esse ipsum vnum Deum. Antiqui, n. dicebant ipsum mundum esse deum. Vnde videns omnes partes mundi in hoc esse similes, quia corporeae sunt, iudicauit de eis quasi omnia essent vnum. Et sicut praedicti posuerunt vnitatem entium per considerationem eorum, quae pertinent ad formam, vel ad materiam, ita iste respiciens ad ipsum compositum.

Hic specialiter intendit dicere, quomodo opinio Parmenidis ad persequendum praesentem pertinet, concludens ex praedictis, quod quia diuersitatem ab entibus aufereret, & per consequens casualitatem, quantum ad praesentem quaestionem pertinet, omnes praetermittendi sunt. Sed duo eorum, scilicet Xenophanes & Melissus, sunt penitus praetermittendi, quia aliquantum fuerunt agrestiores, minus subtiliter procedentes. Sed Parmenides visus est dicere suam opinionem, magis videns, i. quasi plus intelligens. Vtritur enim tali ratione. Quicquid est praeter ens, est non ens: quicquid est non ens, non dignatur esse nihil, i. dignum reputat esse nihil. Vnde ex

necessitate putat sequi, quod ens sit vnum, & quicquid est aliud ab ente, sit nihil. De qua quidem ratione manifestius dictum est primo Physico. Licet autem Parmenides ista ratione cogatur ad ponendum omnia esse vnum, tamen quia sensui apparebat multitudinem esse in rebus, coactus sequi ea, quae apparent, voluit in sua positione vtrique satisfacere, & apparentiam sensus & rationi. Vnde dixit quod omnia sunt vnum secundum rationem, sed sunt plura secundum sensum. Et in quantum ponebat pluralitatem secundum sensum, posuit in rebus ponere causam & causatum. Vnde posuit duas causas, scilicet calidum & frigidum: quorum vnum attribuebat igni, aliud terrae. Et vnum videbat pertinere ad causam efficientem, scilicet calidum & ignis, aliud ad causam materialem, scilicet frigidum & terra. Et ne eius positio suae rationi videret esse opposita, quia concluderebat, quod quicquid est praeter vnum, est nihil: dicebat quod vnum praedictorum, scilicet calidum, erat ens: alterum vero quod est praeter illud vnum ens, scilicet frigidum, dicebat esse non ens secundum rationem & rei veritatem, sed esse ens solum secundum apparentiam sensus. In hoc autem aliquo modo ad veritatem appropinquat. Nam principium materiale non est ens in actu, cui attribuebat terram, similiter etiam alterum contrarium est vt priuatio, vt dicitur primo Physicorum. Priuatio autem ad

T. c. 15.

T. c. 3. part. 6.

T. c. 4.

quamquam prior istis, vnum posuerat (nam Parmenides eius auditor fuisse dicitur) nihil tamen clarum dixit, et neutrum horum naturam attingisse videtur. sed ad totum coelum respiciens, ipsum vnum ait esse Deum.

Eti igitur, ut diximus, in praesenti quaestione omittendi. duo quidem, & penitus tanquam paululum agrestiores, Xenophanes & Melissus. Parmenides vero magis inspicies, dicere, quoquo modo videtur. quod enim est praeter ipsum ens, ipsum non ens nihil iudicans esse, necessario vnum putat ipsum ens esse, & nihil aliud, de quo clarius in de naturalibus diximus. Coactus vero illa, quae apparent, sequi, & vnum ratione, plura vero secundum sensum putans esse, duas causas rursus, ac duo principia ponit calidum & frigidum, velut ignem & terram dicens. Horum autem alterum, calidum scilicet cum ente, alterum vero cum non ente collocat.

Ex dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerunt, sapientibus, ista accepimus. A primis quidem, & corporeum principium. aqua namque, & ignis, & similia corpora sunt. & horum, a quibusdam vnum, a quibusdam plura corporea principia. vtriusque tamen ista ut in materia specie ponentibus, & cum ista etiam eam vnde motus statuuntibus, & hanc a quibusdam vnam, a quibusdam

rationem non ens pertinet. Vnde & frigidum quodammodo est priuatio calidi, & sic est non ens.

Hic recolligit ea: quae dicta sunt de opinionibus antiquorum, & circa hoc duo facit. Primo recolligit ea, quae dicta sunt de opinionibus antiquorum naturalium. Secundo quae dicta sunt de opinionibus Pythagoricorum, qui mathematicam introduxerunt, ibi: Pythagorici &c. Concludit ergo primo ex dictis, quod ex his praedictis, qui idem considerabant, esse causam materialem rerum substantiam, & qui iam incipiebant per rationem sapere causas rerum inquirendo ipsas, accepimus eas, quae dictae sunt. A primis namque philosophis acceptum est, quod principium omnium rerum est corporeum. Quod patet per hoc, quod aqua & huiusmodi, quae principia rerum ponebant, quaedam corpora sunt. In hoc autem differebant, quod quidam ponebant illud principium corporeum esse vnum tantum, sicut Thales, Diogenes, & similes. Quidam vero ponebant esse plura, sicut Anaxa, Democri, & Emped. Vtrique tamen tam isti, qui ponebant vnum, quam illi, qui ponebant plura esse, huiusmodi corporea principia, ponebant in specie causae materialis. Quidem vero eorum non solum causam materialem posuerunt, sed cum ea addiderunt causam vnde principium motus, quidam eam unam ponentes sicut Anaxa. intellectum, & Parmenides amorem, quidam vero duas, sicut Emped. amorem odium. Vnde patet quod praedicti philosophi, qui fuerunt vsque ad Italicos, scilicet Pythagoram

T. c. 69.

T. c. 2.

par. prima.

T. c. 5.

abscq; illis, i. separata opinionem habentes de rebus non communicando opinionibus Pythagoricorum, obscurius dixerunt de principijs, quia non assignabant ad quod genus causae huiusmodi principia reducerentur: & tamen vtriusque duabus causis scilicet, principio motus, & materia, & altera istarum, scilicet ipsam vnde principium motus, quid fecerit vnam, vt dictum est, quidam duas. Hic recolligit quae dicta sunt a Pythagoricis, & quantum ad id quod erat commune cum praedictis, & quantum ad id quod erat eis proprium. Commune tamē fuit aliquibus praedictorum & Pythagoricorum, quod ponerent duo principia, aliquantulum eodem modo cum praedictis. Sicut enim Empedocles ponebat duo principia contraria, quorum vnum erat principium bonorum, & aliud principium malorum, ita & Pythagorici, vt patet ex coordinatione principiorum contrariorum supposita a Pythagoricis. In hoc tamen non eodem modo, quia Empedocles illa principia contraria ponebat in specie causae mouentis: Pythagorici vero in specie causae materialis, vt supra dictum est. Pythagorici autem addiderunt, quod erat eis proprium supra opinionem aliorum, primo quidem, quia dicebant quod hoc, quod dico vnum finitum & infinitum non erant accidentia aliquibus alijs naturis, sicut igni aut terrae, aut alicui huiusmodi, sed hoc quod dico vnum finitum & infinitum, erant substantiae eorumdem, de quibus praedicebantur. Et ex hoc conludebant, quod numerus, qui ex vnitatibus constituitur, sit substantia rerum omnium. Alij vero naturales, licet ponerent vnum & finitum, seu infinitum, tamen attribuebant ista alicui alteri naturae, sicut accidentia attribuuntur subiecto, vt igni, vel aquae, vel alicui huiusmodi: Secundo, addiderunt super alios philosophos, quia inceperunt dicere & diffinire de ipso quid est scilicet substantia & rerum quidditate: Sed tamen valde simpliciter de hoc tractauerunt, superficialiter diffinientes. Non enim attendebant in assignandis diffinitionibus nisi vnum tantum: Dicebant enim quod si aliquis terminus dicitur inesse alicui primo, quod erat substantia illius rei, sicut si aliquis aestimet, quod proportio dupla sit substantia dualitatis: quia talis proportio primo in numero binario inuenitur: quia ens primo inueniebatur in vno quoniam in multis, nam multa ex vno constituntur, ideo dicebant, quod ens est ipsa substantia vnius, sed haec eorum determinatio non erat conueniens, quia licet, dualitas sit dupla, non tamen idem est esse dualitatis: & duplici

vsq; ad Italicos, & absque illis mediocri dixerit alij de ipsis. Attamē, vt diximus, duab' sunt causis vsq; & harum alteram, hi quidem vnam, alij vero duas faciunt illam, vnde motus.

Pythagorici vero duo quidem principia dixerunt secundum eundem modum, tantum autem addiderunt, quod & proprium est eorum, quia finitum & infinitum, & vnum, & non alias aliquas putauerunt esse naturas, vt ignem, aut terram, aut aliquid tale, sed infinitum ipsum & vnum ipsum horum esse substantia, de quibus praedicatur. Quapropter, & numerum esse substantiam omnium. De his igitur secundum hunc enunciauerunt modum, & de ipso quid est, dicere & diffinire coeperunt: valde autē simpliciter tractauerunt. Superficialiter. n. diffinierunt, & cui primo inerit dicitur terminus, hoc esse substantiam rei putauerunt. Vt si quis existimaret ratione idē esse duplum, & dualitatem, eo quod primo inest duob' dupli. sed forsitan duplo & dualitati non idē est esse. si autem non, multa ipsum vnum erit, quod & illis accidit. De prioribus quidem igitur & alijs, tot est accipere.

LECTIO X.

LECTIO X.

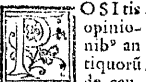
OST dictas vero Philosophias, Platonis superuenit negotium, in multis quidem hos sequens, alia vero & propria praeter Italicos philosophiam habens. Nam ex nouo conueniens Cratylus & Heracliti opinionibus, quasi sensibilib' omnibus semper defluentibus, & scientia de his non existens.

OST dictas vero philosophias disciplinae Platonis superuenit, in plerisque quidem istos secuta, quaedam autem etiam propria, ultra Italicos habens philosophiam. Cui Cratillo nanque ex recenti conuersatus, & Heracliti opinionibus affectus, tantam omnibus sensibilibus semper

quod sint idem secundum rationem, sicut diffinitio & diffinitum. Si autem etiam esset verum quod illi dicebant, sequeretur, quod multa essent vnum. Contingit enim aliquam multa primo inesse alicui vni, sicut dualitati primo inest paritas & proportio dupla. Et sic sequitur, quod par & duplum sint idem, similiter, quod cuiusque inest duplum, sit idem dualitati, ex quo duplum est dualitatis substantia. Quod idem etiam & Pythagoricis contingebat. Nam multa & diuersa assignabantur quasi vnum essent, sicut proprietates numerales dicebant idem esse cura proprietatibus naturalium rerum. Sic igitur concludit, quod tot est accipere a prioribus philosophis, qui postulerunt tantum vnum principium materiale: & ab alijs posterioribus, qui postulerunt plura principia.

Pythagorici vero duo quidem eodem modo dixerunt principia. tantum autem addiderunt, quod & proprium eorum est, quod finitum, & infinitum, & vnum non putauerunt alias esse naturas, vt ignem, aut terram, aut aliud simile, sed ipsum infinitum, & ipsum vnum substantiam horum esse, de quibus praedicantur. quare & numerum substantiam omnium esse. In hunc itaque modum & de his asseruerunt. & de ipso quid est inceperunt quidem dicere, & diffinire, sed valde simpliciter tractauerunt. diffiniebant nanque * perfunctorie, & cui primo dicta definitio inesset, hoc esse substantiam rei putauerunt: perinde ac si quis putaret idem esse duplum, & dualitatem, quoniam primum dualitatis duplum inest. sed non est idem fortassis duplo, & dualitati esse. quod si non, ipsum vnum erit multum. quod illis quoque accidebat. A prioribus igitur, & ceteris, tot licet accipere.

LECTIO X.

OST istas opinionibus anctioribus de causis materiali & efficiente, hic ratio ponit opi. Platonis, qui primo manifeste induxit causam formalem. Et diuiditur in partes duas. Primo enim ponit opinionem Platonis. Secundo colligit ex omnibus praedictis quid de quatuor generis causarum ab alijs philosophis sit positum. ibi: Breuiter & recapitulauerit &c. Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Platonis de rerum substantiis. Secundo de rerum principijs. ibi: Quoniam autem species &c. Circa

* Superficialiter.

Le. 11. par. 2.

Le. 11.

† adolefcentia.

Infra par. 19.

primum duo facit. Primo ponit opinionem Platonis quantum ad hoc quod posuit ideas. Secundo quantum ad hoc, quod posuit substantias medias, scilicet mathematicas separatas. ibi: Amplius autem praeter sensibilia. Dicit ergo primo, quod post omnes praedictos philosophos, superuenit negotium Platonis, qui inmediate Arist. praecessit. Nam Arist. eius discipulus fuisse perhibetur. Plato siquidem in multis secutus est praedictos philosophos naturales, scilicet Empedoclem, Anaxa, & alios huiusmodi. Sed alia quaedam habuit propria praeter illos praedictos philosophos, propter philosophiam Italicos Pythagoricorum. Nam ipse vt studiosus erat ad veritatis inquisitionem, vbi quis rerum philosophos quae sunt, vt eorum dogmata sciret. Vnde in Italiam Tarentum venit, & ab Archita tarentino Pythagorae discipulo, de opinionibus Pythagoricis est instructus. Cum enim naturales philosophos, qui in Graecia fuerant, sequi videret, & intra eos aliqui posteriores ponerent omnia sensibilia semper esse in fluxu, & quod scientia de eis esse non poterat. Tho. sup. Metaphy. B. 4. quod

Leet. 8. T.c. 3. 2. 56. 82. & alibi pluries. Tex. c. 9. par. 9.

par. 10.

par. 1.

ria. Dicit ergo, quod quamvis Plato poneret dualitatem ex parte materiae, tamen econverso contingit, sicut attestantur opiniones omnium aliorum philosophorum naturalium, qui posuerunt contrarietatem ex parte formae, & unitatem ex parte materiae, sicut patet Primo Physicorum. Ponebant enim

rem, vel aquam, vel aliquid huiusmodi, ex quo diversitatem rerum constituerent per rarum & densum, quae ponebant quasi principia formalia. non enim est rationabile ponere sicut Plato posuit. Et hoc ideo, quia ex materia viderit philosophi multa fieri per successione formarum in ipsa. Il-

la enim materia, quae modo substat vni formae, postmodum substat potest pluribus, vno corrupto & alio generato. Sed vna species sine una forma solū semel generat, id est constituit aliquid generatum. Cum enim aliquid generatur accipit formam quidem, quae forma eadem numero non potest alteri generato aduenire, sed esse definit generato corrupto. In quo mani feste apparet, quod vna materia ad multas formas se habet & non econverso, vna forma ad multas materias se habet. Et sic videatur rationabiliter ponere ex parte materiae unitatem: sed dualitatem sine contrarietate ex parte formae, sicut posuerunt naturalis, quam econverso, sicut posuit Plato.

Hic ponit rationem econverso ex his sensibilibus acceptam secundum opinionem Plato. videbat enim Plato, quod vnum quodque recipit in aliquo, secundum mensuram recipientis. Vnde diversae receptiones videntur provenire ex diversis mensuris recipientium. Vna autem materia est vna mensura recipienti. Vidit etiam, quod agens, qui inducit speciem, facit multas res species habentes cum sit vnum, & hoc propter diversitatem, quae est in materijs. Et huius exemplum apparet in masculo & femina. Nam masculus se habet ad feminam sicut agens, & imprimens speciem ad materiam. Femina autem impregnatur ab vna actione viri, sed masculus vnum potest impregnare multas feminas. Et inde est, quod possit unitatem ex parte speciei, & dualitatem ex parte materiae. Est autem attendendum, quod haec dualitas inter Platonem & naturales, accidit propter diversam de rebus considerationem. Naturales enim considerant tantum quae sunt sensibilia, prout sunt subiecta transmutationi, in qua vnum subiectum successus accipit contraria. & ideo posuerunt unitatem ex parte materiae, & contrarietatem ex parte formae. Sed Plato ex consideratione universalium deveniebat ad ponendum principia sensibilibus rerum. Vnde, cum diversitatis multorum singularium sub vno universalium, causa sit diversitas materiae, posuit diversitatem ex parte materiae, & unitatem ex parte formae. Et tales sunt mutationes illorum principiorum, quae posuit Plato, id est participationes, vel unitatem, in quantum in

causata. sic enim nomen immutationis Pythagoras accepit. Vel immutationes dicit in quantum Plato mutavit opinionem de principijs, quae primi naturales habuerunt, vt ex praedictis patet. Ex sic patet ex praedictis, quod Plato de causis quaesitis a nobis ita diffinit.

Apparet autem ex vna materia una mensura. Qui vero formam inducit, quae una est, multas facit. Similiter autem & masculus ad feminam se habet. haec etenim ex uno congressu impletur, masculus vero multas implet. Et ista imitationes illorum principiorum sunt. Plato igitur de propositis questionibus ita determinavit.

Patet autem ex dictis, quod duabus causis vniur solum ea, quae vniur, quid est, & ea, quae secundum materiam. formae enim ceteris ipsius quid sint cause sunt, formis vero ipsius vnum. & quae subiecta materia, de qua formae, illa quidem in sensibilibus, ipsum vero vnum in formis dicitur: quia dualitas haec est, magnum & paruum. Item ipsius bene, ipsiusque male causam elementis attribuit, utriusque utranque: quod etiam primorum quosdam Philosophorum Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quae fuisse.

LECTIO XI.

Reuter igitur, & summam percurramus, qui nam, & quomodo locuti sunt de principijs, & ipsa veritate. tantum tamen ex eis habemus, quod eorum, qui de principio & causa dixerunt, nemo quicquam praeter ea, quae in de naturalibus determinata sunt, dixerit.

est bonum & malum in rebus, & singulis elementis ab eo positis. Nam causam boni ascribebat speciei, causam vero mali materiae. Sed tamen causam boni & mali conati sunt inuestigare quidam primorum philosophorum, scilicet Anaxa, & Empedo, qui ad hoc specialiter aliquas causas in rebus constituerunt, vt ab eis possent assignari principia boni & mali. In hoc autem, quod boni causas & mali tetigerunt, aliquo modo accedebant ad ponendum causam finalem, licet non per se, sed per accidens eam ponerent, vt infra dicitur.

LECTIO XI.

Te recolligit omnia, quae ab antiquis de causis sunt dicta, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod priores philosophi nullam causam de quatuor generibus causarum ab eis. suprapositis addere. poterunt. Secundo, ostendit qualiter praedictas causas tetigerunt. ibi: Sed omnes obscure &c. Tertio, concludit conclusionem principaliter intentam, ibi: Quod quidem igitur recte &c. Dicit ergo, quod breuiter & sub, quodam capitulo sine commento pertranscundo dictum est, quid philosophi, & quomodo de locuti sunt de principijs rerum, & de veritate, quantum ad ipsam rerum substantiam, sed ex eorum dictis, tantum habere potest, quod nullus eorum, qui de causis & principijs rerum dixerunt,

T.c. 1. 2. & in. d. par. 11. part. 1. 9.

par. 2.

par. 3.

par. 5.

par. 6.

dixerunt, potuit dicere aliquas causas praeter illas, quae stitit. Ita sunt, Secundo Physico. Hic ponit opinionem de ea efficiente dicens, quod alij praedictorum philosophorum posuerunt cum causa materiali, eam vnde principium motus, sicut quicunque posuerunt eam rem amorem, odium & intellectum, aut qui faciunt aliqua principia agentia praeter haec, sicut Parmenides, qui posuit ignem quasi causam agentem.

Sed omnes obscure quidem, illa tamen aliquatenus visi sunt attinere.

Illi namque vt materiam principium dicunt, sine vnam, siue plures supponant, & siue corpus, siue incorporeum ponant, ut Plato Magnam, & parum dicens, Italici infinitum, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras autem similitum partium infinitatem. Et hi omnes sunt talem causam tangentes. Et amplius quicunque aerem, aut ignem: aut aquam, aut igne spissius, aere aut subtilius. Et enim quodam tale primum elementum dixerunt. Hi quidem igitur hanc causam solum tetigerunt.

Alij vero quidem vnde principium motus, vt quicunque amicitiam & litem & intellectum, aut amorem, aut extra haec principium faciunt.

Quod quid erat esse vero, & substantiam plane nullus dedit. Maxime vero hi dicunt, qui species, & eas in speciebus rationes ponunt. Neque enim vt materiam sensibilibus species, & quae sunt in speciebus, neque vt huic principium motus proveniens existimant: immobilitatis autem causas magis, & eius, quod est in quiete, esse dicunt. sed quod quid erat esse aliorum, singulis species praestant, speciebus autem vnum.

Cuius vero causa actus & transmutationes & motus modo quodam dicunt causam, ita vero non dicunt, nec quo vere est. Nam intellectum quidem dicentes, aut amorem, vt bonum quidem has ponunt causas, non vt gratia horum, aut existens, aut factum aliquid entium, sed vt ab his horum motum dicunt. Similiter autem & vnum, aut ens dicentes esse talem naturam, substantiae quidem causam dicunt esse, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare dicere & non dicere aliquid accidit eis bonum esse causam, non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

Cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidem dicunt causam, non autem ita dicunt, ut aptum esse natum est. Quis enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quodammodo haec ponunt. non tamen tanquam horum causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicunt. Similiter & qui unum, vel ens esse hanc naturam autem, substantiae quidem causam esse dicunt, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare dicere & negare bonum esse tale. non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

ad haec, quae praedicta sunt, posuerunt solam causam materialem. Hic ponit opinionem de ea efficiente dicens, quod alij praedictorum philosophorum posuerunt cum causa materiali, eam vnde principium motus, sicut quicunque posuerunt eam rem amorem, odium & intellectum, aut qui faciunt aliqua principia agentia praeter haec, sicut Parmenides, qui posuit ignem quasi causam agentem.

Sed omnes obscure quidem, illa tamen aliquatenus visi sunt attinere.

Quidam enim ut materiam principium ponunt, siue una, siue plures supponant. & siue corpus, siue incorporeum ponant, ut Plato Magnam, & parum dicens, Italici infinitum, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras vero infinitatem similitum partium. Et igitur omnes talem causam perstrinxerunt. & ad haec quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem densius, aere vero tenuius. etenim tale quidam dixerunt primum elementum esse. hi igitur hanc attigerunt causam solam.

Alij vero quidam unde principium motus, quicunque scilicet amicitiam & contentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt.

Ipsam vero quid erat esse, & substantiam clare quidem nullus assignavit. Maxime vero dicunt, qui formas ponunt. nec enim ut materiam sensibilibus formis, & ea, quae in formis sunt, neque tanquam illinc principium motus fieret, putant. immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse autem: sed ipsum quid erat esse unicuique ceterorum formas attribuunt, motus autem ipsam unum.

Ipsam vero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidem dicunt causam, non autem ita dicunt, ut aptum esse natum est. Quis enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quodammodo haec ponunt. non tamen tanquam horum causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicunt. Similiter & qui unum, vel ens esse hanc naturam autem, substantiae quidem causam esse dicunt, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare dicere & negare bonum esse tale. non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

modo non dicunt, nec dicunt eodem modo, quo vera causa est. Illi enim, qui dicunt causam esse intellectum vel amorem, ponunt eas causas quasi bonum. Dicebant enim huiusmodi esse causas ut res bene se habeant. Boni enim causa est non potest nisi bonum. Vnde sequitur, quod ponentem intellectum & amorem esse causam, sicut bonum est causa.

T.c.10. par.7.

T.c.11.

par.1.

par.2.

parte.3.

Quod quidem igitur recte de terminatum est de causis, & quot & qua, testimonium prebere nobis uidentur & hi omnes, aliam causam tagere non valentes. Adhuc autem, quia querenda sunt principia aut sic omnia, aut horum aliquo modo palam. Quomodo etiam vnusquisque horum dixit: & quomodo habet de principiis cotingentes dubitationes, post hoc pertransamus de ipsis.

LECTIO. XII.

Rgo quicumque vnum ipsum omne, & vnam esse quandam naturam esse materiam ponunt, & eam corpoream, & mensuram habentem palam quod multipliciter delinquit. Corporum enim elementa solum ponunt, incorporeorum vero non existetibus incorporeis.

De generatione quoque & corruptione eam dicere conantes, & de omnibus physice tractates motus causam auferunt.

Amplius autem substantiam nullius posuere causam, neque quod quid est.

De generatione quoque & corruptione eam dicere conantes, & de omnibus physice tractates motus causam auferunt. Amplius autem substantiam nullius posuere causam, neque quod quid est. Illi igitur ponunt bonum simpliciter esse causam, qui ponunt ipsum esse causam finalem. Qui autem attribuunt bono alium modum causalitatis, ponunt ipsum esse causam, & hoc per accidens, quia non ex ratione boni, sed ratione eius, cui accidit esse bonum, ut ex hoc quod est esse actuum vel perfectuum. Vnde patet, quod isti philosophi causam finalem non ponebant nisi per accidens, quia scilicet ponebant pro causa id, cui conuenit esse finem, scilicet bonum. Non tamen posuerunt ipsum esse causam per modum finalis causae, ut dictum est.

Hic concludit conclusionem principaliter intentam, scilicet quod determinatio facta superius de causis quae & quot sint, recte fuit. Huius enim testimonij videntur prebere predicti philosophi, nullum genus causae valentes addere supra predicta. Et haec utilitas prouenit ex predictarum opinionum recitatione. Alia autem utilitas est, quia inde palam est, quod principia rerum sunt querenda in ista scientia, aut omnia, quae antiqui posuerunt, & quae superius sunt determinata, aut aliquod horum. Maxime enim haec scientia considerat causam

formalem & finalem, & aliquo modo etiam mouentem. Nec solum oportet predictas opiniones recitasse, sed post haec transiendo dicendum est quomodo quilibet horum dixerit, & in quo bene, & in quo male, & quomodo ea, quae dicuntur de principiis, habent aliquam dubitationem.

LECTIO. XII.

Quod igitur de causis, & quot, & quales sint recte determinatum sit, testari nobis etiam isti omnes videntur, cum non possint aliam attingere causam, & ad haec quod principia, aut ha omnia, aut horum aliquo modo querenda sint, patet. Quo uero pacto horum quisque dixerit, & quomodo de principiis se res habet, dubitationes, quae contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

LECTIO. XII.

Vicunque igitur vniuersum vnum, & vnam quamdam esse naturam, & materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinem habentem, patet quod multipliciter errant. Corporum enim elementa solum ponunt, incorporeorum vero minime, cum etiam incorporea sint.

Cumque de generatione & corruptione causas dicere conantur, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimunt.

Item substantiam nullius causam ponendo, nec ipsum quid est.

in speciali. ibi: & Et ad hoc &c. Improbatur autem in generali triplici ratione. Prima ratio talis est. Quia in rebus non solum sunt corporea, sed etiam quaedam incorporea, ut patet ex libro de anima. Sed ipsi non posuerunt principia nisi corporea. Quod ex hoc patet, quia ipsi ponebant solum omne, id est vniuersum esse unum, secundum substantiam, & esse unam naturam quasi materiam, & eam esse corpoream, & habentem, mensuram, id est dimensionem. Corpus autem non potest esse causa rei incorporea, ergo patet, quod in hoc deliquerunt insufficienter rerum principia tradentes. Et non solum in hoc, sed in multis, ut ex sequentibus rationibus apparet.

Hic ponit secundam rationem, quae talis est. Quicumque habet necessesse determinare de motu, oportet quod ponat causam motus: sed predicti philosophi habebant necessesse tractare de motu: Quod ex duobus patet, tum quia ipsi conabantur dicere causas generationis & corruptionis rerum, quae sine motu non sunt: tum etiam, quia de rebus omnibus naturaliter tractare volebant. Naturalis autem consideratio requirit motum, eo quod natura est principium motus & quietis, ut patet. 2. phys. ergo debebant tractare de causa, quae est principium motus. Et ita cum illam auferrent causam, nihil de ea dicendo, patet etiam quod in hoc deliquerunt.

Hic ponit tertiam rationem. Quilibet enim res naturalis habet substantiam, id est formam partis. Et quod quid est, id est quiditatem, quae est forma totius. Formam dicit, in quantum est principium subsistendi: & quod quid est, in quantum est principium cognoscendi, quia per eam scitur quid est res. Sed predicti philosophi formam non ponebant esse alicuius causam: ergo insufficienter de rebus tractabant, in hoc etiam delinquentes, quod causam formalem pretermittebant.

LECTIO. XII.

ostquam recitauit opiniones philosophorum de principiis, hic incipit eas improbare. Et diuiditur in duas partes. Primo improbat singulas opiniones. Secundo recolligit ea quae dicta sunt, & conuincit se ad sequentia. ibi: Quomodo ergo dicitur causis &c. Prima diuiditur in duas partes. Primo reprobat opiniones eorum, qui naturaliter locuti sunt. Secundo reprobat opiniones illorum, qui non naturaliter locuti sunt locuti, s. Pythagorae & Platonis. eo quod alii ora principia posuerunt quam naturales. ibi: Quicumque vero &c. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones eorum, qui posuerunt vnam causam materialem. Secundo eorum qui posuerunt plures. ibi: Idem & si quis. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones predictas in generali. Secundo

par. prima. Lect. huius par. vltima. Le. vltima. huius primi. Lect. 13. in pn. par. 5. Lect. huius par. 4. Lect. pn. T.c. 3.

par. 4.

T. com 12.

T.c. 13.

T. com 14.

par. 5.

Tex. c. 15.

Hic reprobat opiniones eorum in speciali, & hoc dupliciter. Primo quantum ad hoc, quod ponebant elementa praeter ignem, esse principia. Secundo quantum ad hoc, quod praetermittiebant terram. ibi: Si vero est quod est generatio &c. primo ergo resumit eorum positionem, qui videlicet ponebant esse elementum quodlibet simplicium. Et ad hoc quodlibet simplicium corporum esse principium quodcunque, praeter terram: non considerantes ea, quae ex inuicem, generatione, aliquali ter faciunt. Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. haec quidem enim concretionem, illa vero discretionem inuicem sunt. Haec autem ad prius esse & posterius plurimum differunt. Aliqualiter enim utique videbitur maxime elementum esse omnium, ex quo primo fit concretionem primum. Tale vero est quod minutissima partis & subtilissimum corporum. Vnde quicumque ponunt ignem principium, maxime confessi rationi huic dicunt: tale vero est quod minutissima partis & aliorum vnusquisque confitetur elementum esse quoddam corpus. Nullus enim posteriorum & vnum dicentium, terram esse elementum voluit, palam, quia propter magnitudinem partialitatis. Quodlibet autem trium elementorum iudicem quendam accepit. hi nanque ignem, illi vero aquam, alij aerem hoc esse dicunt. Sed quare non terram dicunt, quemadmodum hominum multi omnia nanque terram esse dicunt. Dicit autem Hesiodus terram, primum corporum factam esse, sic enim antiquam & publicam contigit existimationem esse. Secundum hanc igitur rationem nec si quis horum aliquid dicit praeter ignem, ne si quis aere quidem spissius hoc ponit, aqua autem subtilius, non recte utique dicit.

Si vero est, quod est generatione posteriori natura prius: & quod est densatum, & concretum posteriori generatione, horum erit contrarium: aqua quidem aere prior, & terra aqua. De ponentibus quidem igitur vnam causam qualem diximus, sint haec dicta.

ostquam recitauit opiniones philosophorum de principiis, hic incipit eas improbare. Et diuiditur in duas partes. Primo improbat singulas opiniones. Secundo recolligit ea quae dicta sunt, & conuincit se ad sequentia. ibi: Quomodo ergo dicitur causis &c. Prima diuiditur in duas partes. Primo reprobat opiniones eorum, qui naturaliter locuti sunt locuti, s. Pythagorae & Platonis. eo quod alii ora principia posuerunt quam naturales. ibi: Quicumque vero &c. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones predictas in generali. Secundo

per grossiorem partium. Constat autem quod quilibet aliorum trium elementorum accepit aliquem philosophum, qui iudicauit ipsum esse principium. Sed quia non dixerunt terram principium esse, ideo non potest dici, quod hoc non dixerunt, quia esset contra eorum opinionem. Nam multitudine hominum hoc existimabat, & terra esset substantia omnium. Et Hesiodus est, qui fuit vnus de theologis poetis, dixit, & inter alia corpora primum facta est terra. Et sic patet, quod opinio, quod terra esset principium, fuit antiqua: quia ab ipsis poetis theologis positae, quae fuerunt ante naturales philosophos: & publica, quia in eam confenserunt plures. Vnde restat, quod haec sola ratione posteriori naturae elementum esse principium propter grossiorem partium. Sed constat, quod terra habet grossiores partes aqua, & aqua aer, & aer ignis, & si quid est medium inter ea, grossius est ignis. Vnde patet sequendo hanc rationem, quod laullus eorum recte dixit, nisi qui posuit ignem esse principium. Nam ex quo ratione subtilitatis aliquid ponitur principium, necessarium est, illud poni primum principium, quod est omnium subtilissimum.

Et ad haec facile simplicium corporum quodcunque principium esse, terra excepta: non considerantes mutuam inter ea generationem, quoniam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. quaedam enim concretionem, quaedam vero disgregationem inuicem sunt: hoc vero ut prius & posterius sit, multum differt. Id etenim apparere possit maxime omnium elementale, ex quo primo concretionem sunt, tale vero illud fuerit profecto, quod partium minutissimarum, subtilissimumque corporum sit. Quapropter quicumque ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicunt, tale autem caeterorum quoque quisque fatetur elementum corporum esse. Quare nemo posteriorum, qui unum ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium vero quodcunque elementorum habuit auctorem aliquem, quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aerem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, ut multi hominum? omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primum corporum terram aut esse, tam vulgarem & publicam accedit hanc opinionem esse. Secundum hanc usaque rationem, si quis aut quicquam horum, excepto igne, dicat aut aere quidem densius, aqua vero tenuius hoc ponat, non recte profecto inquit.

Quod si id generatione posteriori natura prius sit, quod uero digestum, & congregatum generatione posteriori sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra uero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, haec dicta sint.

ostquam recitauit opiniones philosophorum de principiis, hic incipit eas improbare. Et diuiditur in duas partes. Primo improbat singulas opiniones. Secundo recolligit ea quae dicta sunt, & conuincit se ad sequentia. ibi: Quomodo ergo dicitur causis &c. Prima diuiditur in duas partes. Primo reprobat opiniones eorum, qui naturaliter locuti sunt locuti, s. Pythagorae & Platonis. eo quod alii ora principia posuerunt quam naturales. ibi: Quicumque vero &c. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones predictas in generali. Secundo

* c. 60. d. 1.

d. Hic

mur de primo vniuersi, oportet ipsum esse perfectissimū. Sed respectu unius particularis quod procedit de potentia in actu perfectum, potentia est prius tempore actu, licet posterius natura. Constat etiam, q̄ primum omnium oportet esse simplicissimum, eo q̄ composita dependent a simplici & non e conuerso. Necessarium ergo erat antiq̄ naturalibus, q̄ utrunq; attribuerent primo principio totius uniuersi, scilicet summa simplicitate maximam perfectionē. Hęc autem duo nō possunt simul attribui alicui principio corporali. Nam in corporibus generabilibus & corruptibilibus sunt simplicissima imperfecta. Ideo cogebantur quasi rationibus contrariis diuersa principia ponere. Præcogebant autem rationē simplicitatis, q̄ non considerabant res nisi secundum modum, secundum quem aliquid exit de potentia in actum. In cuius ordine non oportet id quod est principium esse perfectius. Huiusmodi autem contrarietatis dissolutio haberi non potest nisi ponendo primum entium principium incorporeum, quia hoc erit simplicissimū, ut de eo inferis Aristoteles probabit. Concluditur autē in fine, q̄ de positionibus eorum, qui dixerunt unam causam materialem, ea sufficientem quo ad præsens dicta.

Par. 6.

f. Idem quoque & si quis hæc plura ponit, uelut Empedocles quatuor dicit esse corpora, materiam, & enim huic quidē eadē, alia uero propria accedere est necesse. Ex adiuuicem enim generata cernimus, quasi nō semper igne & terra eodem corpore permanente. Dicitur est autem de his in physicis.

Par. 7.

g. Et de mouētium causa, utrum unum, nec plura ponendū, nec recte, nec rationabiliter putandum est omnino dictum esse.

Par. 8.

h. Et ex toto alterationem auferre est necesse sic dicentibus: Non. n. ex calido frigidū, nec ex frigido calidum erit. Quod enim ea pariter contraria, & que ē una natura, que sit ignis, & aqua? quod ille non ponit.

T. c. 16. Par. 9. T. c. 17.

i. Anaxagoram uero si quis suscipiant maxime secundum rationem: quam ille quidē non dearticulauit, secutus tamē est ex necessitate dicentes eā. Nā absurdum existente taliter dicere permitta esse a principio omnia, & quia oportet accipere, q̄ impermixta præexistant, & quia non aptum cuilibet permisceri quodlibet. Adhuc autem quia passionēs & accidentia separant a substantiis: eorundem enim permissio & separatio. Tamen si quis exequitur articulas quod uult dicere, forte apparebit mirabilis dicēs. Quando namq; nihil erat discretum, palam quia nihil erat uerum dicere de substantia illa. Dico autem quia neque album neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed neque colorata erat ex necessitate: horum enim colorē aliquem haberet. Similiter autem & sine humoribus, eadem quoque ratione, neq; aliud similitum. Nihil enim neque quale aliquid id possibile est esse, neque quantum, neque quid. Aliqua enim

ut dictum est primo physici. Sed ad sensum uidemus q̄ quatuor elementa ex inuicem generantur. Unde & de eorum generatione in scientia naturali determinatur. Ergo inconuenienter postulat quatuor elementa prima rerum principia.

Id ipsum autem & si quis hæc plura ponit, ut Empedocles quatuor corpora ait esse materiam, & enim huic partim eadem, partim propria necesse est accedere. Nam & quod inuicem sunt, uidemus, tanquam non semper igne, & terra memento eodem corpore permanente. Dicitur autem de eis in de Naturalibus est.

Deque causa mouētium, utrum unum: an duo ponenda sint, neque recte, neque irrationabiliter putandum est dictum fuisse.

Et simpliciter alterationē auferat necesse est, qui ita dicunt non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patiuntur, & quoniam una natura sit, que ignis & aqua fiat? quod ille minime inquit.

Anaxagoram uero si quis putauerit duo dicere elementa, maxime secundum rationem arbitrabitur: quam ille quidem ipse non digessit, necesse est tamen secutus fuisse eos, qui eam inferrent. Quandoquidem & aliter cum absurdum sit dicere a principio omnia mixta esse, tum quoniam accidit immixta oportere antea esse, tum quoniam non est natura aptum quocumque cuiusque misceri, & ad hæc, quoniam passionēs, & accidentia separantur a substantiis: eorundem enim est mixtio, & separatio, si quis tamen sequatur, digerens unā cum eo, que dicere uult, fortassis uidebitur quedam noua decens dicere. Quando enim nil erat, separatim, patet quod nil erat uere de illa substantia dicendum. dico autem quod neque album, neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed quod colore uacans necessario esset. alioqui nanque aliquem horum colorum haberet. similiter etiam sine sapore eadem ratione, nec aliud quicquam similitum. nec enim quare quid possibile est illud esse, neque quantum, neq; quid formarum enim, que in parte dicuntur, aliqua ei sane inessent, hoc uero impossibile, si mixta

quis uult suscipere opinionem Anaxagoræ ueram de eo q̄ ponit duo principia, scilicet materiam, & causam agentem, accipiat eam secundum rationem, quam uiderat ipse secutus, quasi quaedam necessitate ueritatis coactus, ut sequeretur eos qui hanc rationem exprimerunt. Ipse uero non articulauit eam, & nō expresse distinguit. Eius ergo opinio est uera, quantum ad hoc quod

quiddam non expresse, falsa quantum ad hoc quod expresse. Et hoc in speciali patet sic. Quia si totaliter accipiat eius opinio secundū q̄ in superficie apparebat ex eius dictis, apparebat maior absurditas p̄ quatuor rationes. Primo, quia hoc ipsum quod est omnia in principio mundi fuisse permixta, est absurdū, cū distinctio partium mundi existimetur eadem sententiam Arist. sempiterna. Secunda ratio est, quia impermixtū se haberet admixtū sicut simplex ad compositū: sed simplicia p̄mixta sunt compositis, & non e conuerso: ergo impermixta oportet præexistere mixtis: cuius contrarium Anaxag. dicebat. Tertia ratio est, quia nō quodlibet natū est misceri cui liber in corporibus: sed illa sola, quæ sunt adiuuicem misceri, que nata sunt adiuuicem transire per aliquam alterationē, eo q̄ mixtio est miscibilium alterationū unio. Anaxag. uero ponebat quod liber esse mixtū cui liber. Quarta ratio est, quia eorundem est permixtio & separatio. Non enim dicitur misceri nisi illa, que apta nata sunt separata existere: sed passionēs & accidentia sunt permixta substantiis, ut Anaxag. dicebat. ergo sequeretur q̄ passionēs & accidentia possint a substantiis separari, quod est manifeste falsū. Istigigit absurditates apparent, si consideretur opinio Anaxagoræ. Tamen si quis exequatur articulatim id est distincte & manifeste perquirat quod Anaxagoras uult dicere, id est ad quod eius intellectus tendebat, licet exprimeret neciter, apparebit eius dictum mirabilis & subtilis præcedentiū philosophorum dictis. Et hoc p̄ duo. Primo, quia magis accessit ad ueram materię cognitionem. Quod ex hoc patet, quia in illa p̄mixtione rerū q̄ nihil erat ab alio discretū, sed omnia erant permixta, de illa substantia sic permixta, quæ ponebat rerū materia, nihil uere poterat predicari, ut patet de coloribus. Non. n. poterat de ea predicari aliquis sp̄ialis color, ut diceret esse alba, uel nigra, uel sc̄m aliquid aliū colorē colorata, q̄ secundū hoc, oportet illum colorem nō esse aliis permixtum. Et similiter color in genere non poterat de ea predicari, ut diceretur esse colorata, quia de quocumque predicatur genus necesse est aliquid eius speciem predicari, siue sit predicatio uniuoca, siue denominatiua. Unde si illa substantia esset colorata, de necessitate haberet aliquem determinatum colorem, quod est contra predicta. Et similis ratio est de humoribus, & insipientibus, & de omnibus aliis hmoi. Unde nec ipsa genera prima poterant de ipso predicari, ut sc̄e se qualis, uel quanta, uel aliquid hmoi. Si. n. genera predicarentur oporteret q̄ aliqua specierum particularium inesset eis, quod est impossibile, si ponantur omnia esse permixta, quia iam ista species que de illa substantia diceretur, esset ab aliis distincta. Et hæc est uera natura materiae, ut si non habeat actu, aliquam formam, sed sit in potentia ad omnes, quia & ipsa mixtum non habet actu ali quid eorum, que in eius mixtionem conueniunt, sed potentia in. Et propter hanc similitudinem materiae primæ admixtū uidetur posse mixtionem pati, licet aliqua differētia

T. c. 50.

lib. 1. T. com. 8.

quiddam non expresse, falsa quantum ad hoc quod expresse. Et hoc in speciali patet sic. Quia si totaliter accipiat eius opinio secundū q̄ in superficie apparebat ex eius dictis, apparebat maior absurditas p̄ quatuor rationes. Primo, quia hoc ipsum quod est omnia in principio mundi fuisse permixta, est absurdū, cū distinctio partium mundi existimetur eadem sententiam Arist. sempiterna. Secunda ratio est, quia impermixtū se haberet admixtū sicut simplex ad compositū: sed simplicia p̄mixta sunt compositis, & non e conuerso: ergo impermixta oportet præexistere mixtis: cuius contrarium Anaxag. dicebat. Tertia ratio est, quia nō quodlibet natū est misceri cui liber in corporibus: sed illa sola, quæ sunt adiuuicem misceri, que nata sunt adiuuicem transire per aliquam alterationē, eo q̄ mixtio est miscibilium alterationū unio. Anaxag. uero ponebat quod liber esse mixtū cui liber. Quarta ratio est, quia eorundem est permixtio & separatio. Non enim dicitur misceri nisi illa, que apta nata sunt separata existere: sed passionēs & accidentia sunt permixta substantiis, ut Anaxag. dicebat. ergo sequeretur q̄ passionēs & accidentia possint a substantiis separari, quod est manifeste falsū. Istigigit absurditates apparent, si consideretur opinio Anaxagoræ. Tamen si quis exequatur articulatim id est distincte & manifeste perquirat quod Anaxagoras uult dicere, id est ad quod eius intellectus tendebat, licet exprimeret neciter, apparebit eius dictum mirabilis & subtilis præcedentiū philosophorum dictis. Et hoc p̄ duo. Primo, quia magis accessit ad ueram materię cognitionem. Quod ex hoc patet, quia in illa p̄mixtione rerū q̄ nihil erat ab alio discretū, sed omnia erant permixta, de illa substantia sic permixta, quæ ponebat rerū materia, nihil uere poterat predicari, ut patet de coloribus. Non. n. poterat de ea predicari aliquis sp̄ialis color, ut diceret esse alba, uel nigra, uel sc̄m aliquid aliū colorē colorata, q̄ secundū hoc, oportet illum colorem nō esse aliis permixtum. Et similiter color in genere non poterat de ea predicari, ut diceretur esse colorata, quia de quocumque predicatur genus necesse est aliquid eius speciem predicari, siue sit predicatio uniuoca, siue denominatiua. Unde si illa substantia esset colorata, de necessitate haberet aliquem determinatum colorem, quod est contra predicta. Et similis ratio est de humoribus, & insipientibus, & de omnibus aliis hmoi. Unde nec ipsa genera prima poterant de ipso predicari, ut sc̄e se qualis, uel quanta, uel aliquid hmoi. Si. n. genera predicarentur oporteret q̄ aliqua specierum particularium inesset eis, quod est impossibile, si ponantur omnia esse permixta, quia iam ista species que de illa substantia diceretur, esset ab aliis distincta. Et hæc est uera natura materiae, ut si non habeat actu, aliquam formam, sed sit in potentia ad omnes, quia & ipsa mixtum non habet actu ali quid eorum, que in eius mixtionem conueniunt, sed potentia in. Et propter hanc similitudinem materiae primæ admixtū uidetur posse mixtionem pati, licet aliqua differētia

dicarum in parte specierū inessent utique ei, sed hoc palam impossibile permixtis omnibus. iam enim discreta essent. Dicit autem permixta esse omnia præter intellectum: hunc autem impermixtum solum & purum. Ex his autem accidet eidem dicere duo principia intellectum ipsum: hoc enim simpliciter impermixtum, & alterū, quale ponimus indeterminatum, antequam determinetur, & quadam specie participet. Quare dicit q̄ quidem, neque recte, neque plane. Vult tamen aliquid posterius dicenti bus propinquum, & nunc apparentibus magis. Verum hi quidem his, qui circa generationē sermonibus & corruptionem & motum proprij sunt solum. Fere namq; circa talis substantię principia & cās querūt solum.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Vicunque uero de omnibus existentibus faciunt theoreticam. existentium autem hec quidē sensibilia, illa uero insensibilia ponunt, palam quia de vtriusq; generibus perscrutationē faciūt. Propter quod magis utiq; im-

Vicunque uero de cunctis quidem entibus speculantur, entium autem quedā nō sensibilia ponunt, manifestum est, quod de uerisque generibus perscrutantur. Quare magis immoretur quispiam de ijs quid bene, quid uere non be-

ciem. Patet igitur quod Anax. secundum illa, quæ exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tamen uidebatur directe dicere aliquid propinquius opinionibus posteriorum, quæ sunt ueriores, s. opinio Platonis & Aristoteli qui recte de materia prima senserunt. Quæ quidem opiniones tunc erant magis apparentes. Vltimo excusat se Aristoteles perscrutatione diligentiori harum opinionum, quia sermones dictorum Philosophorum sunt proprii sermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipsi enim tere posterunt principia & causas talis substantię, scilicet materialem & corruptibilem. Dicit autem sc̄e q̄ quia de aliis substantiis non tractabant, quamuis quædam principia ab eis posita, se possent ad alia etiam extendere, ut patet de intellectu maxime. Quia igitur non posuerunt principia communia omnibus substantiis, quod pertinet ad istam scientiam, sed principia solum substantiarum corruptibilium, quod pertinet ad Scientiam Naturalem, ideo diligens inquisitio de predictis opinionibus magis pertinet ad Scientiam Naturalem, quam ad istam.

LECTIO XIII.

I C disputat contra opiniones Pythagoræ & Platonis, qui aliora principia posuerunt quam naturalia. & circa hoc duo facit: Primo ostendit q̄ consideratio harum opinionum magis pertinet ad Scientiam presentem, quam predictarum. Secundo incipit cetera eas disputare. ibi: Ergo qui Pythagorici sunt uocati. Dicit ergo primo quod

quod illi, qui faciunt theoriam, id est considerationem de omnibus entibus, & ponunt quod entium quaedam sunt sensibilia, quaedam insensibilia, perferuntur de utroque genere entium. Vnde inuestigare de opinionibus eorum, qui bene & qui non bene dixerunt, magis pertinet ad perferuationem quam proponimus tradere in hac scientia. Nam haec scientia est de omnibus entibus, non de aliquo particulari genere entis. Et sic illa, quae pertinet ad omnia entis genera, magis sunt hic consideranda quam illa, quae pertinet ad aliquod particulare genus entis &c.

T. com. 19. parte. 2.

Par. pn. & sequenti Lect. 4. Hac par. Parr. seq.

T. c. 20. p. 190, 191

parte. 3.

T. c. 21. parte. 4.

T. c. 20.

b. Ergo qui Pythagorici sunt vocati, principijs & elementis extranee a physiologis sunt vsi. Causa vero, quia acceperunt ea ex non sensibilibus. Nam mathematica existentium sine motu, sunt extra ea, quae sunt circa astrologiam. Disputat tamen & tractant omnia de natura. generant enim, quae mathematica sunt, sine motu sunt, praeter illa, quae circa Astrologiam sunt. disputant tamen, & tractant omnia de natura. etenim generant caelum, & circa eius passiones, partes, & opera obferuant quod accidit, & principia, & causas in his consumunt, inquam ceteris Physiologis conuenientes: quia ens, hoc est quodcumque sensibile est, & comprehendit vocatum caelum. Causas vero & principia, sicut diximus, dicunt sufficientia pertinere vsque ad ea, quae sunt entium superiora, & magis quam de natura rationibus conuenientia.

c. Ex quo tamen modo motus inerit finito & infinito solum, suppositis pari & impari, non dicunt. Quomodo autem possibile sine motu & transmutatione, generationem & corruptionem esse, aut eorum, quae geruntur, opera circa caelum?

d. Amplius autem siue quis det ex eis esse magnitudinem, siue hoc ostendatur, tamen quomodo erunt haec corporum leuia, illa vero grauitatem habentia? Ex quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus dicunt, quam de sensibilibus. vnde de igne & aqua, aut de huiusmodi ceteris corporibus dicunt, quae nobis proposita sunt. inquisitionem.

le infinitum, sicut alij Naturales posuerunt. Nec iterum ponebant plures mundos, sicut posuit Democritus. Ideo autem videbatur estimare, quod nulla entia essent nisi sensibilia, quia non assignabat principia, & causas, nisi talibus substantijs. Nihilominus tamen causas & principia, quae assignabat, non erant propria & determinata sensibilibus, sed erat sufficientia ascendere ad superiora entia, id est ad entia intellectuala. Et erant adhuc magis conuenientia a quam rationes Naturalium, quae non poterant extendi ultra sensibilia, quia ponebant principia corporea, Pythagoras vero, quae ponebat principia incorporea, scilicet numeros, quamuis non poneret principia nisi corporum sensibilitate, ponebat tamen entium intelligibilia, quae non sunt corpora, principia poetarum, sicut & Plato posterius fecit.

ne dicant, ad eorum, quae nobis proposita sunt. inquisitionem.

Qui itaque Pythagorici appellantur, principijs quidem, & elementis alij non modo quam Physiologi utuntur. Causa vero est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quae mathematica sunt, sine motu sunt, praeter illa, quae circa Astrologiam sunt. disputant tamen, & tractant omnia de natura. etenim generant caelum, & circa eius passiones, partes, & opera obferuant quod accidit, & principia, & causas in his consumunt, inquam ceteris Physiologis conuenientes: quia ens, hoc est quodcumque sensibile est, & quod conuenit id, quod uocatur caelum. Causas uero, & principia, sicut diximus, sufficientia, ut dicunt, etiam usque ad superiora entium transcendere, & magis quam de natura sermonibus conuenientia.

Ex quo uero modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solum suppositis, nihil auit. Aut quomodo possibile est sine motu & transmutatione generationem & corruptionem esse, aut actiones eorum, quae in caelo feruntur.

Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue non. Struetur hoc, quomodo tamen quaedam corporum, leuia, quaedam grauitatem habentia erunt? & quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt, quare de igne, aqua, aut de huiusmodi ceteris corporibus dicunt, quae nobis proposita sunt. inquisitionem.

Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue non. Struetur hoc, quomodo tamen quaedam corporum, leuia, quaedam grauitatem habentia erunt? & quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt, quare de igne, aqua, aut de huiusmodi ceteris corporibus dicunt, quae nobis proposita sunt. inquisitionem.

posuit non assignans aliqua principia motus.

Hic ponit secundam rationem. Pythagoras enim ponebat ex numeris componi magnitudines. Sed siue hoc probet, siue concedatur, non poterit ex numeris assignare causam, quare quaedam sunt grauia, quaedam leuia. Quod ex hoc patet, quia rationes numerorum non magis adaptantur corporibus sensibilibus, quam mathematicis, quae sunt non grauia & leuia. Vnde patet, quod ipsi nihil dixerunt plus de corporibus sensibilibus, quam de mathematicis. Et sic patet, quod cum corpora sensibilia, ut ignis & terra & huiusmodi, in quantum talia, addant aliquid supra mathematica, nihil proprium de istis sensibilibus dixerunt secundum ueram estimationem. Et sic iterum patet, quod insufficienter posuit non assignans aliqua principia motus.

posuerunt, praetermittentes assignare causas eorum, quae sunt propria sensibilibus. Hic ostendit tertiam rationem, quae procedit ex hoc, quod Pythagoras videbatur ponere duo contraria. Ponebat enim ex una parte, quod numerus, & numeri passiones sunt causarum, quae sunt in caelo, & omnium generabilium & corruptibilium a principio mundi: ex alia uero ponebat, quod non erat aliquid aliud numerus praeter istum numerum, ex quo constituitur mundi substantia, numerum enim substantiam rerum posuit. Hoc autem quomodo est accipere, cum idem non sit causa sui ipsius? Nam Pythagoras ex hoc dicit demonstrari, quod unumquodque horum sensibilibus est numerus secundum substantiam suam: quia in hac parte uenerunt sunt entia contingentia, de quibus est opinio, & quae subsunt temporibus, in quantum aliquando sunt, & aliquando non sunt. Si autem ista generabilia & corruptibilia essent partem supra, aut subter, in ordine uenerunt esset inordinata, uel per modum iniustitiae, dum scilicet et aliqua res sortiretur nobilioris locum, uel minus nobilem quam sibi debeat. Aut per modum discretionis, in quantum corpus, si poneretur extra locum suum, diuideretur a corporibus similibus nature. Vel per modum mistionis & confusionis, dum corpus extra suum locum positum oportet permitti alteri corpori: sicut si aliqua pars aquae esset in aliquo loco aeris, uel in loco terre. Et uideretur in hoc tangere duplicem conuenientiam corporis naturalis ad suum locum. Vnam ex ordine situs, secundum quod nobiliora corpora sortiantur altiore locum, in quo uideretur quaedam iniustitia. Aliam autem ex similitudine, uel dissimilitudine corporum locorum adinuenire, cui contrariatur discretio & permixtio. Quia igitur res secundum quod determinatum situm habent in uniuerso, conuenienter se habent, quia situs in modico mutaretur, sequeretur inconueniens, ut dictum & manifestum est, quod omnes partes uniuersi sunt ordinatae secundum determinatam proportionem. Omnis enim determinata proportio est secundum numeros. Vnde ostendebat Pythagoras, quod omnia entia essent numerus. Sed ex alia parte uidemus, quod magnitudines constitutae in diuersis locis sunt plures & diuersae, quia singula loca uniuersi consequuntur proprie passiones, quibus corpora diuersificantur. Nam alia sunt passiones corporis existentis sursum & deorsum.

T. c. 22. parte. 5.

Tex. 23.

Tex. c. 24

terra, & aliis huiusmodi corporibus nihil dixerunt, sicut nihil de sensibilibus existimant dicentes proprium.

Amplius autem, quomodo oportet accipere eas quidem esse numeri passiones, & numerum circa caeli existentium & factorum, & ab initio, & nunc? numerum uero nullum esse praeter numerum hunc, ex quo consistit mundus? Nam, cum in hac parte opinio & tempus sit, paululum uero desuper, aut subter iniustitia & discretio, aut & permixtio, demonstrationem autem dicat, quia horum unumquodque numerus est: accidit autem secundum hunc locum iam pluralitate esse constitutarum magnitudinum, quia passiones haec sequuntur singula loca: utrum idem est hic numerus, qui in caelo est, quae oportet accipere, quia unumquodque est, aut praeter hunc alius? Plato nanque ait alium esse, existimat quidem etiam & ille numeros haec esse, & horum causas, sed illos quidem intellectuales causas, hos uero sensibiles. De Pythagoricis quidem dimittatur ad presens, sufficit enim ipsa tangere tantum.

LECTIO XIII.

VI uero ideas posuerunt, primu quidem horu existentiu accipere causas qrentes, alia his equalia numero attulerunt. Vt si qs numerere uolens, paucioribus quide existentibus putet non posse, plures uero facietes numeret. Nam fere aequales, aut non pauciores his sunt species. De qb

Cum igitur Pythagoras ratione praedicta dicat omnia sensibilia numerum, & uideamus accedere diuersitatem in sensibilibus secundum diuersa loca, utrum sit idem & unus numerus tantum, qui est in caelo, id est, in toto corpore sensibili, quod in caelo includatur, de quo oportet accipere, quod est substantia uniuersali, sensibilibus; aut praeter hunc numerum, qui est substantia rerum sensibilibus, est alius numerus, qui est eorum causa. Plato autem dixit alium numerum, qui est substantia sensibilibus, & qui est causa. Et quae ipse Plato existimauit, sicut Pythagoras, numeros esse ipsa corpora sensibilia & causas eorum, sed numeros intellectuales estimant causas insensibilium, numeros uero sensibiles causas esse & formas sensibilibus. Quod quia Pythagoras non fecit, insufficienter posuit. Concludit autem in fine, quod ista sufficienter de Pythagoricis opinionibus, na eas retigisse sufficiat.

Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse, quae sunt a principio, ac de nouo in caelo, sunt: numeru uero alium praeter hunc numeru, ex quo mundus constat, nullu esse?

Cum enim in hac quidem parte opinio sit, & tempus sit, paululum uero desuper aut deorsum iniuria, & discretio, aut mistio, probationem autem afferant, quod horum quidem unumquodque numerus est, contingit autem in hunc locum multitudinem iam constitutarum magnitudinem esse, eo quod passiones haec sequuntur singula loca, utrum iste est idem numerus, qui in caelo, quem oportet accipere, quod horum unumquodque est, an praeter istum aliter? Plato etenim alium esse ait. at ille quoque numeros putat, sed illa esse, & horum causas, & de intelligibilibus quidem causas, hos uero sensibiles. De Pythagoricis itaque praetermittamus modo. Sufficit enim in tantum eos atigisse.

*2. I. iniustit

LECT. XIII.

IC dicitur tra opinione Platonis: & diuiditur in duas partes. Primo disputat contra eius opinionem, quam ad hoc, quod ponebat de rerum substantiis. Secundo quantum ad hoc, quod de rerum principijs, ibi: Omni no autem sapientia, Prima diuiditur in duas partes. Primo enim disputat contra hoc, quod ponebat substantias species. Secundo quantum ad hoc, quod ponebat de mathematicis, ibi: Amplius si sunt numeri. Circa primum duo facit. Primo enim disputat contra ipsam positionem Platonis. Secundo contra rationem ipsius, ibi: Amplius autem secundum quosdam &c. Dicit ergo primo, quod Platonici ponentes ideas esse quaedam substantias separatas, in hoc uidentur deliquisse: quia, cum ipsi quaererent causas horum sensibilibus entium, praeter mistionem sensibilibus, adinuenierunt quaedam alia noua entia equalia numeris sensibilibus. Et hoc uideretur inconueniens: quia qui quaerit causas aliarum rerum, debet ipsas certificare, non alias res addere, ex quarum positione accretat necessitas inquisitionis. Hoc enim simile est, ac si aliquis uellet numerare res aliquas, quas non putet se posse numerare, sicut pauciores, sed uellet eas numerare multiplicando eas per additionem aliarum rerum. Constat enim, quod talis stulte mouetur, quia in paucioribus est uia magis, quia melius & facilius certificantur pauca quam multa. Et numerus tanto est certior, quanto est minor, sicut propinquior uinitati, quae est mensura certissima.

*2. I. iniustit

*a.c. addit causas.

Lect. 17.

par. 2. Lect. huius

LECTIO XIII.

VI uero ideas ponunt, primu quidem, cum quaererent horum existentiu causas habere, cetera equalia his numero attulerunt. uelut si quis numerare uolens, cum quidem pauciora existant, arbitretur non posse, plura uero ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim forma aequales, aut non pauciores ips. Ex quibus, dum

enim disputat contra ipsam positionem Platonis. Secundo contra rationem ipsius, ibi: Amplius autem secundum quosdam &c. Dicit ergo primo, quod Platonici ponentes ideas esse quaedam substantias separatas, in hoc uidentur deliquisse: quia, cum ipsi quaererent causas horum sensibilibus entium, praeter mistionem sensibilibus, adinuenierunt quaedam alia noua entia equalia numeris sensibilibus. Et hoc uideretur inconueniens: quia qui quaerit causas aliarum rerum, debet ipsas certificare, non alias res addere, ex quarum positione accretat necessitas inquisitionis. Hoc enim simile est, ac si aliquis uellet numerare res aliquas, quas non putet se posse numerare, sicut pauciores, sed uellet eas numerare multiplicando eas per additionem aliarum rerum. Constat enim, quod talis stulte mouetur, quia in paucioribus est uia magis, quia melius & facilius certificantur pauca quam multa. Et numerus tanto est certior, quanto est minor, sicut propinquior uinitati, quae est mensura certissima.

Tho. sup Metaphy. C. Sicut

Sicut autem numeratio est quedam rerum certificatio quantum ad numerum, ita inquisitio de causis rerum est quedam certa mensura ad certificationem naturae rerum. Unde sicut numeratae pauciores res, facilius certificantur quantum ad earum numerum, ita pauciores res facilius certificantur quantum ad earum naturam.

T.com. 27. part. 2.

part. 3.

part. 4.

T.c. 28. part. 5.

queretes causas ab his ad illas peruenerunt. Secundum vnum quodque enim equiuocum homogeneum aliquid est, & circa substantias aliorum est in multis vnu, & in his & in sempiternis.

Amplius autem secundum quos modos ostendimus quia sunt species secundum nullum videntur horum: ex quibusdam enim non est necesse fieri syllogismum ex quibusdam vero ita, & non quorum putamus, horum sunt species.

Quia secundum rationes eas, quae sunt ex scientiis, omnium erunt species quorumcumque sunt scientiae, & secundum vnum in multis, & in negationibus.

Et secundum quod intelligitur aliquid corrupti corruptibilem: Phantasma enim aliquid horum est.

Amplius autem rationum certissime, aliae quidem eorum, quae ad aliquid, ideas faciunt, quorum non dicunt esse secundum se genus: aliae vero tertium hominem dicunt.

In quantum inueniuntur multa unius speciei. Et hoc non solum in sensibilibus corruptibilibus, sed etiam in mathematicis, quae sunt sempiterna: quia & in eis multa sunt unius speciei, ut supra dictum est. Unde relinquitur, quod omnibus speciebus rerum sensibilibus respondeat aliqua idea. Quilibet igitur earum est quoddam equiuocum cum illis sensibilibus, quia communicat in nomine cum eis. Sicut enim Socr. dicitur homo, ita & illa: tamen differunt ratione. Ratio enim Soera. est cum materia, ratio vero hominis idealis est sine materia. Vel secundum aliam litteram. Vnaquaeque species dicitur esse aliquid vniuocum, in quantum scilicet est vnum in multis, & conuenit cum illis, de quibus praedicatur quantum ad rationem speciei. Ideo autem dicitur aequales, aut non pauciores, quia ideae uel ponuntur solum specierum, & sic erunt aequales numero istis sensibilibus, si numerentur hic sensibilia, secundum diuersas species, & non secundum diuersa individua, quae sunt infinita. Vel ponuntur ideae non solum specierum, sed etiam generum, & sic sunt plures ideae quam species sensibilibus, quia ideae tunc erunt species omnes, & praeter haec omnia & singula genera. Et propter hoc dicit, aut non pauciores: quasi dicat, sed plures. Vel aliter, ut dicantur esse aequales, in quantum ponebat eas esse species sensibilibus, non pauciores autem, sed plures, in quantum ponebat eas non solum species sensibilibus, sed etiam mathematicorum.

Hic disputat contra Platonem quantum ad rationem suae positionis, & circa hoc duo facit. Primo tangit modos in generali, quibus rationes Platonis deficiebant. Secundo exponit illos in speciali, ibi. Quia secundum rationes scientiarum, dicit ergo primo, quod secundum nullum illorum modorum videntur species esse secundum quos nos Platonem ostendimus species esse. Et hoc ideo, quia ex quibusdam illorum modorum non necessarium est fieri syllogismum: id est quaedam rationes Platonis, quia scilicet non de necessitate possunt syllogizari species esse. Ex quibusdam vero modis fit syllogismus, sed non ad propositum Platonem, quia per quasdam suas rationes ostenditur, quod species separatae sunt quarundam rerum, quarum esse species Platonem non putauerunt similiter, sicut & illarum quarum putauerunt esse species.

Hic prosequitur istos modos in speciali, & primo prosequitur secundum, ostendendo, quod sequitur per rationem Platonis species esse aliorum, quorum species Plato non ponebat. Secundo prosequitur primum, ostendens, quod rationes Platonis non sunt sufficientes ad ostendendum esse ideas, ibi: Omnium autem dubitabit aliquis &c. Circa primum ponit septem rationes: quarum prima talis est: Vna ratio non inducitur Platonem ad ponendum ideas sumebatur ex parte scientiae, quia videlicet scientia, cum sit de necessariis, non potest esse de his sensibilibus, quae sunt corruptibilia, sed oportet quod sit de entibus separatis in corruptibilibus. Secundum igitur haec rationem ex scientiis sumptam, sequitur, quod species sunt omnium quorumcumque sunt scientiae. Scientiae autem non solum sunt de hoc, quod est esse vnum in multis, quod est per affirmationem, sed etiam de negationibus: quia sicut sunt aliquae demonstrationes concludentes affirmatiuum propositionem, ita sunt etiam demonstrationes concludentes negatiuum propositionem: ergo oportet etiam negationum ponere ideas.

Item quibus modis ostenditur quod formae sunt, secundum nullum eorum apparent. Et quibusdam nanque, non est necesse fieri syllogismum: de quibusdam vero etiam, quorum non putamus, horum formae sunt.

Secundum nanque rationes, quae ex scientiis, formae erunt omnium, quorum scientiae sunt, secundum vero unum in multis, & negationum.

At secundum quod intelligitur quippiam eo corrupto, etiam corruptibilem: siquidem quicquam est horum phantasma.

Insuper rationum, quae magis certe sunt, quaedam quidem eorum, quae ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus: quaedam vero tertium hominem dicunt.

Hic ponit secundam rationem. In scientiis enim non solum intelligitur, quod quaedam semper se eodem modo habent, sed etiam quod quaedam corruptuntur: aliter tolleretur scientia naturalis, quae circa motum versatur. Si igitur oportet esse ideas omnium illorum, quae in scientiis intelliguntur, oportet esse ideas corruptibilium, in quantum corruptibilia, hoc est in quantum sunt haec sensibilia singularia. Sic enim sunt corruptibilia. Non autem potest dici secundum rationem Platonis, quod scientiae illae, quibus intelligimus corruptiones rerum, intelligantur corruptiones horum sensibilibus: quia horum sensibilibus non est intellectus, sed imaginatio, uel phantasia, quae est motus factus a sensu secundum actum, secundum quod dicitur Secundo de Anima.

Hic ponit tertiam rationem, quae continet duas conclusiones, quas certissimis rationibus dicit concludi. Vna est, quia, si ideae sunt omnium, quorum sunt scientiae, scientiae autem non solum sunt de absolutis, sed etiam sunt de his, quae dicuntur ad aliquid: sequitur hac ratione faciente, quod ideae sunt etiam eorum, quae sunt ad aliquid: quod est contra opinionem Platonis: quia, cum ideae separatae, sint secundum se existentes, quod est contra rationem eius, quod est ad aliquid, non ponebat Plato eorum, quae sunt ad aliquid, aliquid esse genus idearum, quae secundum se dicuntur. Alia conclusio est, quae ex alijs rationibus certissimis sequitur, quod scilicet sit tertius homo. Quod quidem tripliciter potest intelligi. Vno modo, quod intelligatur, quod homo idealis sit tertius a duobus hominibus sensibilibus, qui communis hominis praedicationem suscipiunt. Sed haec non videtur eius esse intentio, licet hoc tangatur Secundo Elenchorum. Haec enim est positio, contra quam disputat. Vnde ad hoc non ducere;

T.c. 106.

part. 6.

part. 7. Tex. c. 29.

part. 8.

duceret quasi ad inconueniens. Alio modo potest intelligi, ut dicitur tertio homo, scilicet qui sit communis & homini idealis, & homini sensibili. Cui enim homo sensibilis & homo idealis conueniant in ratione, sicut duo homines sensibiles, & sicut homo idealis ponitur tertius praeter duos homines sensibiles, ita alius homo debet poni tertius praeter hominem idealis & hominem sensibilem. Et hoc etiam non videtur hic esse eius intentio, quia ad hoc inconueniens statim alta ratione ducit. Vnde esset superfluum hic ad id inconueniens ducere. Tertio modo potest intelligi, quia Plato ponebat in quibusdam generibus tria, quaedam scilicet sensibilia, mathematica, & species, sicut in numeris, & lineis, & omnibus huiusmodi. Non est autem maior ratio, quare in quibusdam rebus ponantur media, quae in alijs, ergo oportet etiam in specie hominis ponere hominem diuini, qui erit tertius inter hominem sensibilem & idealis. Et hanc etiam rationem in posterioribus libris Aristoteles ponit.

Et omnino quae sunt de speciebus rationes, auferunt ea, quae magis esse volunt dicentes species esse, quae ipsas ideas esse. Accidit autem ei dualitate non esse primam, sed numerum: & ad aliquid ipso quod secundum se: & omnia quaecumque aliquid de speciebus opiniones sequentes opposuerunt principijs.

Amplius autem ad existimationem quidem, secundum quae dicimus ideas non solum esse substantiarum species, sed & multorum aliorum. Etenim intelligentia vna non solum circa substantias, sed & de alijs est. Et scientiae non solum sunt ipsius substantiae, sed aliorum. Accidunt autem & mille talia alia. Secundum vero necessitatem & opiniones de ideis, si sunt participabiles species, substantiarum necesse ideas esse solum. Non enim secundum accidens participantur, sed oportet haec in vnoquoque participare, in quantum non de subiecto dicuntur. Dico autem, ut si quid per se duplo participat, hoc & sempiterno participat, sed secundum accidens. Accidit enim duplo sempiternum esse: quare substantia erit species.

Hic ponit quartam rationem, quae talis est. Quicumque per suam rationem re mouer aliqua, quae sunt apud eum magis nota, quam ipsa positio, inconuenienter ponit: sed iste rationes, quas Plato posuit de speciebus separatis, auferunt quaedam principia, quae Platonici dicentes esse species, magis volunt esse vera, quam hoc ipsum quod est ideas esse. Ergo Plato inconuenienter ponit: sed iste rationes, quas Plato posuit de speciebus separatis, auferunt quaedam principia, quae Platonici dicentes esse species, magis volunt esse vera, quam hoc ipsum quod est ideas esse. Ergo Plato inconuenienter ponit. Minorem autem sic manifestat. Idea secundum Platonem, sunt priores rebus sensibilibus & mathematicis: sed ipsae ideae sunt numeri secundum eum, & magis numeri impares, quae pares: quia numeri impari parem attribuebat formae, parem autem materiae, unde & dualitatem dixit esse materiam, sequitur ergo, quod alij numeri sunt priores dualitati, quam ponebat sicut materiam sensibilibus, ponens magnum & parum. Cuius contrarium Platonici maxime assererent, scilicet dualitatem esse primam in genere numeri. Item si, sicut per superiorem rationem probatum est, oportet esse aliquas ideas relationum, quae sunt secundum se ad aliquid, & ipsa ideae est prior eo, quod participat ideae, sequitur quod hoc ipsum, quod est ad aliquid, est prius absoluto, quod secundum se dicitur. Nam huiusmodi substantiae sensibiles, quae participat ideas, absolute dicuntur. Et similiter de omnibus est quaecumque illi, qui sequuntur opinionem de ideis, dicunt opposita principijs per se notis, quae etiam ipsi maxime concedebant.

Hic ponit quintam rationem, quae talis est. Ideae ponebantur a Platone, ut eis compererent rationes, siue definitiones posset in scientiis, ut etiam de eis scientiae esse possent. Sed si intel-

gentia una id est simplex & indiuisibilis, qua scitur de vnoquoque quid est, non solum est circa substantias, sed & de alijs: scilicet accidentibus. Et similiter scientiae non solum sunt substantiae, & de substantia, sed etiam inueniuntur scientiae aliorum: scilicet accidentium: ergo patet quod ad existimationem, secundum quam vos Platonici, esse dicitis ideas, sequitur quod species non solum essent substantiarum, sed etiam multorum aliorum, scilicet accidentium. Et hoc idem sequitur non solum propter definitiones & scientias, sed etiam accidit multa alia talia: scilicet plura, ex quibus oportet ponere ideas accidentium secundum rationes Platonis. Sicut quia ponebat ideas principia esse di & heri rerum, & multorum huiusmodi, quae conueniunt accidentibus.

Et simpliciter haec de formis rationes, illa perueniunt, quae magis esse quam ipsas ideas esse volunt, qui dicunt formas. Accidit enim non dualitatem esse primam, sed numerum, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cum est, quaecumque cum quidam sequerentur de ideis opiniones, aduersarij principijs sunt.

Item secundum existimationem, secundum quam esse dicimus ideas, non solum substantiarum, sed multorum etiam aliorum formae erunt. Etenim unus conceptus non solum de substantijs, sed de ceteris etiam est. Et scientiae non solum substantiae, sed etiam aliorum sunt: & cetera huiusmodi accidenti infinita. Secundum vero necessitatem & opiniones de eis, si formae participabiles sunt, necesse est substantiarum solum esse ideas. Non enim secundum accidens participatio earum est, sed eatenus oportet vniuersumque participem esse, quatenus non de subiecto dicitur. Dico autem, ut siquid ipso duplo participat, hoc etiam aeterno participat, sed secundum accidens. accidit enim duplo, aeterno esse. quare formae substantiae erunt.

Haec autem hic, & ibi substantiam significant. An quicquam erit dicere esse aliquid praeter has unum in multis? Et si eadem species est idearum, & participantium, erit aliquid commune. Cur enim magis incorruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem dualitatibus, sed aeternis, dualitatem esse unum, & quod sic patet, quia si aliquod sensibile participat per se duplo, id est, duplo separato (sic enim appellabat Plato omnia separata), scilicet per se entia, oportet quod participet sempiterno, non quidem per se: quia tunc sequeretur, quod dupla sensibilia essent sempiterna, sed per accidens, in quantum scilicet ipsum per se duplum, quod participatur, est sempiternum. Ex quo patet, quod participatio, non est eorum, quae accidentia sunt, sed solum modo substantiarum. Vnde secundum opinionem Platonem, non erat aliquid accidens species separata, sed solum substantiarum. Et tamen secundum rationem sumptam ex scientiis, oportebat quod esse species etiam accidentium, ut dictum est.

Hic ponit sextam rationem, quae talis est. Iste res sensibiles substantiam significant in rebus, quae videntur: & similiter illic, ut in rebus intelligibilibus, quae substantiam significant, quia tam intelligibilia quam sensibilia substantiam ponebant. Ergo necesse est ponere praeter vnaqueque substantias, scilicet intelligibiles & sensibiles, aliquid commune eis, quod sit vnum in multis. Ex hac enim ratione Platonici ideas ponebant, quia inueniebant vnum in multis, quod credebant esse praeter illa, multa. Et quod hoc ponere necessarium, scilicet aliquid vnum praeter substantias sensibiles, & praeter species, sic ostendit. Aut enim ideas & sensibilia, quae participat ideas, sunt vnius speciei, aut non. Si sunt vnius

Quod sic patet, quia si aliquod sensibile participat per se duplo, id est, duplo separato (sic enim appellabat Plato omnia separata), scilicet per se entia, oportet quod participet sempiterno, non quidem per se: quia tunc sequeretur, quod dupla sensibilia essent sempiterna, sed per accidens, in quantum scilicet ipsum per se duplum, quod participatur, est sempiternum. Ex quo patet, quod participatio, non est eorum, quae accidentia sunt, sed solum modo substantiarum. Vnde secundum opinionem Platonem, non erat aliquid accidens species separata, sed solum substantiarum. Et tamen secundum rationem sumptam ex scientiis, oportebat quod esse species etiam accidentium, ut dictum est.

vnus species, omnium autem multorum in specie continen-
tium, oportet ponere secundum positionem Platonis vnam
speciem separata communem: oportet igitur aliquid ponere
commune sensibilibus & ipsis ideis, quod sit separatum
ab vtroque. Non potest autem responderi ad hanc rationem,
quod idea, quæ sit
incorporales & im-
materiales, non in-
digent alijs specie-
bus superioribus: quia
similiter mathematica,
quæ ponuntur a Platone
media inter sensibilia &
species, sunt incorpo-
rea & immaterialia,
& tamen quia plu-
ra eorum inveniuntur
vnus vnus species,
Plato posuit eorum
speciem communem
separatam, quæ etiã
participat non solum
mathematica, sed etiã
sensibilia. Si igitur
est vnus & eadem
dualitas, quæ est
species, vel idea
dualitatis, quæ quid-
dem est etiã in dua-
litate sensibilibus,
quæ sunt corrupti-
biles, sicut exemplar
est in exemplo, &
in dualitatibus etiã
mathematicis, quæ
sunt multæ vnus
speciei, sed tamen
sunt sempiternæ:
eadem ratione in
eadem dualitate,
scilicet quæ est idea,
& i alia, quæ est
mathematica, vel
sensibilis, erit alia
dualitas separata.
Non enim potest reddi
propter quod illud sit,
& hoc non sit. Si autem
datur alia pars, scilicet
sensibilia, quæ partici-
pant ideas, non sunt
eiusdem speciei cum
ideis, sequitur quod
nomen, quod dicitur
de ideis & de substan-
tia sensibili, dicitur
omni-
no æquiuoce. Illa enim
dicitur æquiuoce, quorum
solum
nomen commune est,
ratione speciei existente
diuersa. Nec solum
sequitur quod sint quocunq;
modo æquiuoca: sed
simpliciter æquiuoca,
sicut illa quibus imponitur
vnus nomen
sine respectu ad aliquam
communicationem,
quæ dicitur
æquiuoca a casu. Sicut
si aliquem hominem
aliquis uocaret
Calliam, & aliquid lignum.
Hoc autem ideo addidit
Aristoteles, quia posset
aliquis dicere, quod non
omnino æquiuoce
aliquod nomen prædicatur
de idea, & de substantia
sensibili, cum de idea
prædicetur essentialiter,
de substantia vero sensibili
per participationem.
Nam idea hominis secundum
Platonem dicitur per se
homo, hic autem homo
sensibilis dicitur per
participationem. Sed tamen
talis æquiuocatio non est
pura, sed nomen quod
per participationem prædicatur,
dicit per respectum
ad illud quod prædicatur
per se, quod non est
pura æquiuocatio, sed
multiplicitas analogiæ.
Si autem essent omnino
æquiuoca a casu idea &
substantia sensibili,
sequeret, quod per vnũ
non posset cognosci
aliud, sicut æquiuoca non
se inuicem notificat.

LECTIO XV.

Mnium autem dubitabit aliquis maxime, quid conferunt species sempiternis sensibilibus, aut his, quæ sunt & corrumpuntur.

Neque enim motus, nec transmutationis vllius sunt causa in eis.

Sed nec ad scientiã auxiliantur eis. nec enim illa horum substantia nã essent in eis. Nec ad esse, cum non participantibus insint. Sic enim forsã causa videbitur esse album permixtum albo. Sed hæc quidem ratio valde mobilis est, quã Anaxagoras prius, & Hesiodus posterus, & alij quidem dixerunt. Facile nanque colligere multa & impossibilia ad talem opinionem. At uero nec ex speciebus sunt alia secundum vllum modum confectorum.

LECTIO XV.

Improbatur opinio Platonis quantum ad hoc quod non concludebat, quod concludere intendebat. Intendebat enim Plato concludere ideas esse per hoc, quod sunt necesse sensibilibus rebus secundum aliquem modum. Vnde Aristoteles ostendens, quod idea ad nihil possunt sensibilibus viles esse, destruit rationes Platonis de positione idearum. Et ideo dicitur, inter omnia dubitabilia, quæ sunt contra Platonem, illud est maximum, quod species a Platone posita non videtur aliquid conferre rebus sensibilibus, nec sempiternis, sicut sunt corpora celestia: nec his, quæ sunt & corrumpuntur, sicut corpora elementaria.

aria. Quod singillatim de omnibus ostendit, propter quæ Plato ponebat ideas, cum dicitur. Vbi incipit quinque ostendere. Primo, quod non profunt ad motum. Secundo, quod non profunt ad scientias, ibi: Sed nec ad scientiam. Tertio, quod non profunt ad exemplaria, ibi: Dicere vero exemplaria esse, sicut ostendit. Alio modo, quia est simile metaphoris, quas Poeta inducunt, quod ad philosophum non pertinet. Nam philosophus ex proprijs docere debet. Ideo hoc dicit esse metaphoricum, quia Plato productionem reru naturalium assimilauit factioni reru artificialium, in quibus artifex ad aliquod exemplar respiciens, operatur aliquod simile suæ arti. Hoc probat profuntur tribus rationibus. Hoc nã esse opus exemplaris, & vtilitas: quod artifex respiciens ad exemplar inducat similitudinem formæ in suo artificio. Videmus autem in operatione naturalium rerum, quod similia ex similibus generantur, sicut ex homine generatur homo. Aut ergo similitudo ista peruenit in rebus generatis propter respectum ad exemplar, aut non: si non, quid erit opus, & vtilitas, quod aliquod agens sit rebus ad ideas, sicut ad exemplaria? Quasi dicat nullum. Si autem similitudo provenit ex respectu ad exemplar separatum, tunc non poterit dici, quod causa huius similitudinis in genito, sit forma inferioris generantis. Fiet enim aliquod simile propter respectum ad hoc exemplar separatum, & non per respectum ad agens hoc sensibile. Et hoc est quod dicitur, & non simile illi, & agentis sensibili. Ex quo sequitur hoc inconueniens, quod aliquis generetur similis Socrati sine posito, siue remoto Socrate. Quod videmus esse falsum, quia nisi Socrates agat in generatione, nunquam generabitur aliquis similis Socrati. Si igitur hoc est falsum, quod non similitudo generatorum dependeat a proximis generantibus, vnus & superfluum est ponere aliqua exemplaria separata. Sciendum autem, quod illa ratio, erit destruat exemplaria separata a Platone posita, non tamen remouet diuinam scientiam esse rerum omnium exemplar. Cum enim res naturales naturaliter intendunt similitudines in res generatas inducere: oportet quod ista intentio ad aliquod principium dirigens reducatur, quod est in finem ordinis vnus quodque. Et hoc non potest esse nisi intellectus, cuius sit cognitio finem & proportionem rerum in finem. Et sic ista similitudo effectum ad causas naturales reducitur, sicut in primum principium, in intellectum aliquem: non autem oportet quod in aliquas alias formas separatas; quia ad similitudinem prædictam sufficit prædicta directio in finem, qua virtutes naturales dirigitur a primo intellectu.

LECTIO XV.

Otissimum vero dubitabit aliquis, quidnam forma conferat sempiternis sensibilibus, aut illis, quæ sunt & corrumpuntur.

Nec enim motus, nec alicuius transmutationis eis cause sunt.

At nec ad scientiam aliorum profunt. nec enim horum vllæ substantia sunt: in his etenim essent. nec ad esse, cum non insint participantibus. ita etenim forsã causa putabuntur esse, ut album mixtum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prius, Eudoxus uero posterus, & quidam alij dixerunt, facile enim est multa, & impossibilia ad hanc opinionem congerere. At nec ex formis cetera sunt, secundum vllum illorum modorum, qui dici solent.

rebus sensibilibus inuenitur, hoc sit secundum participantiam idearum, quæ per se sunt immobiles.

Ostendit secundo, quod species non profunt sensibilibus ad scientiam tali ratione. Cognitio vnus cuiusque proficitur per cognitionem suæ substantiæ, & non per cognitionem aliquarum substantiarum extrinsecarum: sed substantiæ separata, quas dicebant species, sunt omnino aliæ ab istis substantijs sensibilibus: ergo earum cognitio non auxiliatur ad scientiam illorum sensibilibus. Nec potest dici, quod illa species sunt substantiæ istorum sensibilibus. Nam cuiuslibet rei substantia est in eo, cuius est substantia. Si igitur illa species essent substantiæ rerum sensibilibus, essent in his sensibilibus: quod est contra Platonem. Nec iterum potest dici, quod illa species adstant istis substantijs sensibilibus, sicut participantibus eas. Hoc enim modo Plato opinabatur aliquas species horum sensibilibus causas esse. Sicut nos intelligeremus ipsum album per se existens, ac si esset quoddam album separatum, permixtum albo, quod est in subiecto, & albedinem participaret. vnde scierim dicamus quod homo iste, qui est separatus, permisceatur huic homini, qui componitur ex materia & natura speciei, quam participat. Sed hæc ratio est valde mobilis, & est destructibilis. Hanc enim rationem primo reiecit Anaxagoras, qui posuit etiam formas & accidentia permisceri rebus. Et secundo reiecit Hesiodus & alij quidam. Et ideo dico, quod est valde mobilis, quia facile est colligere multa impossibilia contra talem opinionem. Sequitur enim, sicut supra dixit contra Anaxagoram, quod accidentia & formas possunt esse sine substantijs. Nam ea sola nata sunt misceri, quæ possunt separatim existere. Sic igitur non poterit dici, quod species sic cõferant ad scientiã sensibilibus, ut eorum substantiæ, nec quod sint eis principia existendi per modum participantium. Nec etiã poterit dici, quod ex speciebus sint ex principijs sunt alia: sensibilia secundum vllum eorum modum qui cõstauerunt dici. Vnde si eadem sunt principia essendi, & cognoscendi, oportet quod species non conferant ad scientias, cum principia essendi esse non possint. Ideo autem dicit secundum vllum modum confectorum dicit quia Plato inuenerat nouos modos aliquid esse, & alio cognoscendi.

part. 2. prima parte lect. 2. part. seq. part. 4. & sequen. par. 7. & se. par. 9. & se.

Hic tertio ostendit, quod species non conferant sensibilibus sensibilem ponere alius Socrati sempiternus, quasi exemplaris, ibi: Nam quid opus est &c. Dicit ergo primo, quod dicitur species esse exemplaria sensibilibus & mathematicis, eo quod huiusmodi eas participans, est dupliciter inconueniens. Vno modo, quia vnus & nulla vtilitas est huiusmodi exemplaria ponere, sicut ostendit. Alio modo, quia est simile metaphoris, quas Poeta inducunt, quod ad philosophum non pertinet. Nam philosophus ex proprijs docere debet. Ideo hoc dicit esse metaphoricum, quia Plato productionem reru naturalium assimilauit factioni reru artificialium, in quibus artifex ad aliquod exemplar respiciens, operatur aliquod simile suæ arti. Hoc probat profuntur tribus rationibus. Hoc nã esse opus exemplaris, & vtilitas: quod artifex respiciens ad exemplar inducat similitudinem formæ in suo artificio. Videmus autem in operatione naturalium rerum, quod similia ex similibus generantur, sicut ex homine generatur homo. Aut ergo similitudo ista peruenit in rebus generatis propter respectum ad exemplar, aut non: si non, quid erit opus, & vtilitas, quod aliquod agens sit rebus ad ideas, sicut ad exemplaria? Quasi dicat nullum. Si autem similitudo provenit ex respectu ad exemplar separatum, tunc non poterit dici, quod causa huius similitudinis in genito, sit forma inferioris generantis. Fiet enim aliquod simile propter respectum ad hoc exemplar separatum, & non per respectum ad agens hoc sensibile. Et hoc est quod dicitur, & non simile illi, & agentis sensibili. Ex quo sequitur hoc inconueniens, quod aliquis generetur similis Socrati sine posito, siue remoto Socrate. Quod videmus esse falsum, quia nisi Socrates agat in generatione, nunquam generabitur aliquis similis Socrati. Si igitur hoc est falsum, quod non similitudo generatorum dependeat a proximis generantibus, vnus & superfluum est ponere aliqua exemplaria separata. Sciendum autem, quod illa ratio, erit destruat exemplaria separata a Platone posita, non tamen remouet diuinam scientiam esse rerum omnium exemplar. Cum enim res naturales naturaliter intendunt similitudines in res generatas inducere: oportet quod ista intentio ad aliquod principium dirigens reducatur, quod est in finem ordinis vnus quodque. Et hoc non potest esse nisi intellectus, cuius sit cognitio finem & proportionem rerum in finem. Et sic ista similitudo effectum ad causas naturales reducitur, sicut in primum principium, in intellectum aliquem: non autem oportet quod in aliquas alias formas separatas; quia ad similitudinem prædictam sufficit prædicta directio in finem, qua virtutes naturales dirigitur a primo intellectu.

Dicere vero exemplaria esse, & eis alia participare, vaniloquium est, & metaphoras dicere poeticas.

Nam quid est opus ad ideas respiciens. Contingit enim & esse fieri simile aliquod, & non assimilatum ad illud. Quare existente Socrate & non existente fieri qualis Socrates.

Similiter autem palam, quia etiam si sit Socrates sempiternus, erit eiusdem exemplaria plura, quare & species vnus animal & bipes: similiter autem & autofanthropos.

Amplius autem non solum sensibilibus species exemplaria, sed etiã ipsarum, vt genus specierum, quare idem erit exemplar & imago.

Amplius opinabitur utique impossibile esse separatim substantiam, & cuius est substantia. Quare quod idea substantiæ reru existentes separatim erunt?

In Phedone vero sic dicitur, quod ipse esse & fieri cause sint species, & etiam existentibus speciebus tamẽ, non sunt participantia nisi sit quod mouit.

Et multa sunt alia, vt domus & annulus, quorum non dicimus esse species, quare palam, quia contingit & alia esse & fieri, & propter tales causas, quales & nunc dictas.

Multa alia sunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas, quare patet posse contrarietas, quare patet esse, & fieri etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt.

Hic ponit secundam rationem, quæ talis est: Sicut Socrates est eo quod est Socrates, ad id aliquid supra hominem, ita etiam homo ad id aliquid supra animal, & sicut Socrates participat hominem,

parte. 6.

ica homo participat animal. Sed, si præter istum Socratem, sensibilem ponere alius Socrati sempiternus, quasi exemplaris, sequeretur, quod dicitur Socrati sensibilibus essent plura exemplaria, scilicet Socrati sempiternus, & idea hominis, ergo & eadem ratio species hominis haberet plura exemplaria. Fiet enim exemplar eius & animal, & bipes, & iterum (Autofanthropos) & idea hominis. Hoc autem est inconueniens, quod vnus exemplari sint plura exemplaria: ergo inconueniens est ponere huiusmodi sensibilibus exemplaria.

Dicere uero exemplaria eas esse, & cetera eis participare, vaniloquium est, & metaphoras poeticas dicere est.

Quod enim est, quod agit, ad ideas respiciens? possibile enim est esse, & fieri quodcunq; simile, etiam non ad illius imaginem, quare & existente Socrate, & non existente, fieri utique qualis Socrates est.

Similiter autem etiam si Socrates sempiternus esset. At eiusdem erunt plura exemplaria, ergo etiam forma veluti hominis, animal, & bipes, simul autem & idealis homo.

Item non solum sensibilibus exemplaria formæ erunt, verum etiam ipsarum, ut puta genus, tanquam genus specierum, quare idem erit exemplar, & imago.

Item videri possit impossibile esse separatim substantiam, & cuius est substantia, quare quomodo idea, cum rerum substantiæ sint, separate fuerint?

In Phedone autem ita dicitur, quod ipse esse, tum ipsius fieri forma cause sunt, Quamquam formis existentibus, non tamẽ participantia sunt, si non sit, quod moueat.

Multa alia sunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas, quare patet posse contrarietas, quare patet esse, & fieri etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt.

Multa alia sunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas, quare patet posse contrarietas, quare patet esse, & fieri etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt.

Hic ponit secundam rationem, quæ talis est. Sicut se habet artificialia ad causas artificiales, ita se habent naturalia ad causas naturales: sed videmus, quod multa alia a naturalibus, vt domus & annulus, sunt in istis inferioribus, quorum Platonici species non ponebant, ergo & alia. Naturalia contingit esse & fieri propter tales causas proximas, quales continentur esse in dictas, scilicet artificiales, vt scilicet sicut res artificiales sunt a proximis a generibus, ita & res naturales.

aut de v. p. 201.

T. c. 33. parte. 7.

ipse l. 6.

parte. 3. T. c. 34. parte. 9.

parte. 10.

Tex. c. 31. part. 1.

part. 3.

LECTIO XVI.

T. com. 35. par. prima. T. c. 36. Lec. pñ. Part. pri. Par. 8. lec. huius.

ab ipso de alijs mathematicis, ibi: Volentes autem substantias &c. Circa primum ponit sex rationes, quarum prima talis est. Eorum, quae sunt idem secundum substantiam, vnum non est causa alterius: sed sensibilia secundum substantiam, sunt numeri secundum Platonicos & Pythagoricos: Si igitur species sunt etiam numeri, non poterunt species esse cause sensibilia, si autem dicatur, quod alij numeri sunt species, & alij sunt sensibilia, sicut ad literam Plato ponebat: vt, si dicamus quod hic numerus est homo, & ille alius numerus est Socr. & alius numerus est Callias, istud adhuc non videtur sufficere: quia secundum hoc, sensibilia & species conueniunt in ratione numeri: & eorum quae sunt idem secundum rationem, vnum non videtur esse causa alterius: ergo species non erunt cause horum sensibilia. Non iterum potest dici, quod sunt cause, quia illi numeri, qui sunt species, sunt semper idem. Illa enim differentia non sufficit ad hoc, quod quaedam ponantur cause aliorum, quae aliqua differunt per semper idem & non semper idem secundum esse suum absolute consideratum, sed per causam & causatum differunt secundum habitudinem vnius ad alterum: ergo diuersa numero non differunt per causam & causatum per hoc quod quaedam sunt semper idem, & quaedam non semper idem. Si autem dicatur, quod haec sensibilia sunt quaedam rationes: id est in musicis consonantijs: quia numeri dicuntur esse cause consonantiarum: in quantum proportionibus numerales, vt scilicet eorum, quae sunt illius generis proportionibus, sensibilia constituent, sicut praeter proportionibus numerales in consonantijs inueniuntur soni. Si autem illud, cui applicatur illa proportio numeralis in sensibilibus, est materia, manifestum est, quod oportebat dicere, quod ipsi numeri separati, qui sunt species, sunt proportionibus alius vnius, scilicet ad aliquod aliud. Oportet enim dicere, quod hic homo, qui est Callias, vel Socr. est similis homini ideali, qui dicitur: arosanthropos id est per se homo. Si igitur Callias non est numerus tantum, sed magis est ratio quaedam, vel proportio in numeris elementorum, scilicet ignis, terra, aqua & aere, & ipse homo idealis erit quaedam ratio, vel proportio in

LECTIO XVI.

Amplius, si sunt numeri species, quomodo cause erunt? Vtrum quae alij numeri sunt ipsa existentia, vt hic quidem numerus homo, ille vero Socrates, & alius Callias? Quid igitur his sunt cause illi? nec enim si hi sunt semper idem, illi vero non, differunt. Si vero quia rationes numerorum & hic, vt symphonia, palam quia est vnum quidem, quorum sunt rationes. Si itaque haec materia, manifestum quia & ipsi numeri & alique rationes sunt aliud ad aliud. Dico autem, vt si est Callias ratio in numeris ignis, aquae, terrae, & aere & arosanthropos, id est ipse homo, siue numerus quis existens, siue non, tamen est ratio in numeris quorundam, & non numerus, & non erit quis propterea numerus.

Amplius ex multis numeris fit vnus numerus, ex speciebus autem vna species qualiter, vel quomodo.

Sed, si nec ex eis, sed ex vnijs, vt in millenario, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdem speciei, multa inconuenientia accidit. siue non eiusdem speciei, nec necesse sibi inuicem, nec alie omnes omnibus. Quomodo namque differunt imparsibiles existentes? nec enim rationabilia haec, nec intelligentie confessa.

symphonia

parte. 3.

T. c. 38.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

LECTIO XVI.

Tem, si forma numeri sunt, quomodo erunt causa? Vtrum quoniam ipsa erunt diuersi numeri, vt puta hic quidem numerus homo, hic vero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causa sunt? etenim si hi quidem aeterni, hi vero non, nihil differunt. Quod si quoniam proportionibus numerorum ea, quae hic, aut consonantia, patet quod vnus quidam erit, quorum proportionibus sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est quod ipsi etiam numeri proportionibus cuiusquam alterius ad alterum erunt. Dico autem, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terrae, aquae, & aere, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit, & idea numerus, ac etiam ipse idealis homo, siue alius numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit quis propterea numerus.

Item de multis numeris vnus numerus fit, ex speciebus vero, quomodo species vna?

Quod si nec ex his, sed ex numeris bilibus, ut ex decem millibus, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconuenientia sequuntur, siue non eiusdem speciei, nec eadem inuicem, nec cetera omnia omnibus. Quo namque differunt imparsibiles sunt? haec enim nec rationabilia sunt, nec intelligentie consentanea.

quod vnum constituendum, nisi secundum rationem indiuiduorum, quae alterantur, vt postint permisceri: ipsa autem species numerorum simul coniunctae numerum constituent. vt species numeri binarij, & species numeri ternarij simul iunctae constituent numerum quinarium, ita quod in quinario vterque numerus remanet & saluatur. Sed quia ad hanc rationem posset responderi ex parte Platonis, quod ex multis numeris non fit vnus numerus, sed quilibet numerus immediate constituitur ex vnitatibus: ideo consequenter cum dicitur.

Excludit etiam hanc responsionem. Si enim dicitur, quod aliquis numerus maior, vt millenarius, non constituitur ex eis, scilicet ex duobus vel pluribus numeris minoribus, sed constituitur ex vnijs: id est ex vnitatibus, remanebit quaestio, quomodo se habent vnitates ad inuicem, ex quibus numeri constituentur? Aut non oportet, quod omnes vnitates sint conformes ad inuicem, aut quod sint diffformes ad inuicem. Sed primo modo sequuntur multa inconuenientia, & praecipue quantum ad ponentes species esse numeros, quia sequitur, quod diuersae species non differant secundum substantiam, sed solum secundum excessum vnius speciei super aliam. Inconuenientia etiam videtur, quod vnitates nullo modo differant, & tamen sunt multae, cum diuersitas multitudinem consequatur. Si vero non sint conformes, hoc potest esse dupliciter. Vno modo, quia vnitates vnius numeri sunt differentes ab vnitatibus alterius numeri, sicut

T. c. 37. par. prima.

T. c. 39. par. 4.

parte. 3. T. c. 38.

T. c. 40. par. 5.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

T. c. 42.

parte. 3.

sicut vnitates binarij ab vnitatibus ternarij, & tamen vnitates vnius & eiusdem numeri sibi inuicem sunt conformes. Alio modo, vt vnitates eiusdem numeri non sibi inuicem, nec vnitatibus alterius numeri conformes existant. Hanc diuisionem significat, cum dicitur, Nec eadem sibi inuicem id est quae ad eundem numerum pertinent, nec aliae omnes &c. scilicet quae pertinent ad diuersos numeros, quocumque autem modo ponatur differentia inter vnitates, vt inconueniens. Nam omnis differentia est per aliquam formam, vel passionem, sicut videmus quod corpora differentia differunt calido & frigido, albo & nigro, & huiusmodi passionibus. Vnitates autem huiusmodi passionibus carent, cum sint impassibiles secundum Platonicos. Ergo non poterit inter ea poni talis differentia vel differentia, quae causatur ab aliqua passione. Et sic patet, quod ea, quae Plato ponit de speciebus & numeris, nec sunt rationabilia, sicut illa, quae per certam rationem probantur, nec sunt intelligentie confessa, sicut ea quae sunt per se nota, & solo intellectu certificantur, vt prima demonstratio nis principia.

Amplius autem vnitates, quae sunt in dualitate, vtraque est ex aliquo priori dualitate, quamuis impossibile.

Amplius quare numerus ex his collectus est?

Amplius autem cum dicitur, si sint differentes vnitates, oportet ita dicere, quae admodum & quicquid; elementa quatuor, aut duo dicitur. Etenim horum quilibet non dicitur elementum, vt corpus, sed ignis & terra, siue sit corpus, siue non. Nunc autem dicitur, quod vno exente, quae admodum ignis, aut aqua, similitudinem partium. si vero sic, non erunt substantiae numeri. Sed palam, quia si dicitur, quod vnum ipsum, & hoc est principium, quare multipliciter dicitur ipsum vnum, aliter est impossibile.

Hic ponit tertiam rationem contra Platonem, quae talis est. Omnia mathematica, quae a Platone sunt dicta intermedia sensibilia, & specierum, sunt ex numeris, aut simpliciter sicut ex proprijs principijs, aut sicut ex primis. Et hoc ideo dicitur, quia secundum vnam viam videtur, quod numeri sunt immediata principia aliorum mathematicorum, nam vnum dicebant constituere punctum, binarium lineam, ternarium superficiem, quaternarium corpus. Secundum vero aliam viam, videtur resoluuntur in numeros, sicut in prima principia & non in proxima. Nam corpora dicebantur componi ex superficiebus, superficies ex lineis, lineae ex punctis, puncta autem ex vnitatibus, quae constituent numeros. Vtrouque autem modo sequebatur, numeros esse principia aliorum mathematicorum. Sicut igitur alia mathematica erant media inter sensibilia & species, ita necessarium est facere aliquod genus numeri, quod sit aliud a numeris, qui sunt species, & a numeris, qui sunt substantia sensibilibus: & quod de huiusmodi numero sit Arithmetica, sicut de proprio subiecto, quae est vna mathematicarum, sicut Geometria de magnitudinibus mathematicis. Hoc autem poterit videri superfluum esse, nam nulla ratio poterit assignari, quare sint numeri medij inter sensibilia & species, & eas, scilicet species, cum tam sensibilia quam species sint numeri.

Volentes autem substantias ad principia reducere, Longitudines quidem non ponimus ex puncto & ex longis et breui ponunt, ex quodam igne, terram, aquam & aerem, quae sunt corpora differentia. Vnde, si vnitates sint differentes, quantum omnes conueniant in ratione vnitatis, non tamen erit dicendum, quod ipsa vnitates, in quantum huiusmodi, sit principium, quod est contra positionem Platonis. Nam nunc ab eis dicitur, quod vnum sit principium, sicut etiam de Naturalibus dicitur, quod ignis, aut aqua, aut aliquid corpus similitudinem partium principium sit. Sed si hoc est verum quod conclusum est contra positionem Platonis, scilicet, quod vnum, in quantum vnum, non sit principium & substantia rerum, sequeretur quod numeri non sint rerum substantia. Numerus enim non ponitur esse rerum substantia, nisi in quantum constituitur ex vnitatibus, quae dicuntur esse rerum substantia. Quod iterum est contra positionem Platonis, quam nunc prosequitur, quae scilicet ponitur, quod numeri sint species. Si autem dicas, quod omnes vnitates sunt indifferentes, sequitur, quod omnes id est vniuersum totum sit aliquid vnum & idem, ex quo substantia rei cuiuslibet est ipsum vnum, quod est commune indifferentes. Et vterque sequitur, quod idem illud sit vnum principium omnium: quod est impossibile ratione ipsius rationis, quae de se est inopinabilis, vt scilicet sint omnia vnum secundum rationem substantiam, cum quia includit contradictionem ex eo, quod ponit vnum esse substantiam rerum, & tamen ponit illud vnum esse principium. Nam vnum & idem non est sui ipsius principium, nisi forte dicatur, quod vnum multipliciter dicitur, vt distincto vno ponantur omnia esse vnum generis, & non species, vel numero.

Hic disputat contra positionem Platonis quantum ad hoc, quod posuit de magnitudinibus mathematicis. Et primo ponit eius positionem. Secundo obijcit contra ipsam, ibi: Itaque quomodo habebit &c. Dicit ergo primo, quod Platonis

oportet quod vnitates posterioris dualitatis, sint causatae ex priori dualitate.

Hic ponit quintam rationem, quae talis est. Multa non conueniunt ad vnum constituendum, nisi propter aliquam causam, quae potest accipi vel extrinseca, sicut aliquid agens, quod coniungit: vel intrinseca, sicut aliquid vinculum vniens. Vel si aliqua vniuntur per se ipsa, oportet vt vnum sit, vt potentia: & aliud vt actus. Nullum autem horum potest dici in vnitatibus, quare numerus id est ex qua causa numerus erit quoddam, & comprehendit id est congregatum ex pluribus vnitatibus: quae dicitur, non erit hoc assignare.

Item vnitates, quae in dualitate sunt, vtraque ex aliqua priore dualitate, at hoc impossibile est.

Item cur vnum est numerus collectus.

Item ad haec, quae dicta sunt, si vnitates differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicumque quatuor, aut duo dicuntur elementa. Etenim horum singuli non dicuntur elementum, quod commune est, ut puta corpus, sed ignem, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non. nunc autem dicitur, ac si vnum ita esset (ut ignis, aut aqua) similitudinem partium. quod si ita sit, numeri non erunt substantiae. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet quod vnum multipliciter dicitur, aliter nanque impossibile est.

Volentes autem substantiam referre ad principia. Longitudines quidem ex longo et breui ponunt, ex quodam

gis ignem, terram, aquam & aerem, quae sunt corpora differentia. Vnde, si vnitates sint differentes, quantum omnes conueniant in ratione vnitatis, non tamen erit dicendum, quod ipsa vnitates, in quantum huiusmodi, sit principium, quod est contra positionem Platonis. Nam nunc ab eis dicitur, quod vnum sit principium, sicut etiam de Naturalibus dicitur, quod ignis, aut aqua, aut aliquid corpus similitudinem partium principium sit. Sed si hoc est verum quod conclusum est contra positionem Platonis, scilicet, quod vnum, in quantum vnum, non sit principium & substantia rerum, sequeretur quod numeri non sint rerum substantia. Numerus enim non ponitur esse rerum substantia, nisi in quantum constituitur ex vnitatibus, quae dicuntur esse rerum substantia. Quod iterum est contra positionem Platonis, quam nunc prosequitur, quae scilicet ponitur, quod numeri sint species. Si autem dicas, quod omnes vnitates sunt indifferentes, sequitur, quod omnes id est vniuersum totum sit aliquid vnum & idem, ex quo substantia rei cuiuslibet est ipsum vnum, quod est commune indifferentes. Et vterque sequitur, quod idem illud sit vnum principium omnium: quod est impossibile ratione ipsius rationis, quae de se est inopinabilis, vt scilicet sint omnia vnum secundum rationem substantiam, cum quia includit contradictionem ex eo, quod ponit vnum esse substantiam rerum, & tamen ponit illud vnum esse principium. Nam vnum & idem non est sui ipsius principium, nisi forte dicatur, quod vnum multipliciter dicitur, vt distincto vno ponantur omnia esse vnum generis, & non species, vel numero.

Hic disputat contra positionem Platonis quantum ad hoc, quod posuit de magnitudinibus mathematicis. Et primo ponit eius positionem. Secundo obijcit contra ipsam, ibi: Itaque quomodo habebit &c. Dicit ergo primo, quod Platonis

parte. 6.

* a. l. indiffe. rentes. T. c. 41. parte. 7.

parte. 3. T. c. 42. par. seq.

Platonis

Platonici volentes rerum substantias reducere ad prima principia, cum ipsas magnitudines dicerent esse substantias rerum sensibilibus, lineam, superficiem, & corpus: istorum principia assignantes, putabant se rerum principia inuenisse. Assignando autem magnitudinum principia, dicebant: longitudines;

part. 9.

T.c. 43. par. 10.

T.c. 44. par. primo.

brevi, & ex aliquo paruo & magno: & planum ex lato & arcto: corp^o vero ex pfundo & humili.

i. Attamē quomō habebit aut planū lineā, aut solidū lineā, & planum? Aliud enim est genus latum & arctum, & profundum & humile. Quemadmodū ergo nec numer^o est in eis, quia multum & paucū ab his alterū, palā quia nec aliud nihil superiorū inerit inferioribus. At vero nec genus profundi latū. Erit enim planum aliquod corpus.

k. Amplius puncta ex quo existunt. Huic quidē generi & Plato oppugnabat, tāquā existēte geometrico dogmate. sed lineę principū vocabat. Hic autem multoties indiuisibiles lineas posuit, quāuis necesse est aliqd horum esse. Quare ex qua ratione linea est, & punctum est.

LECTIO XVII.

Mnino autē sapientia de manifestis causam ingrente, hoc quidē p̄termisimus. nihil. n. de causa dicim^o, vnde principū est trās mutationis. horū aut substantiā dicere putātes ipforū alias quidem substantias dicimus esse.

Quomō vero illa substantię horum vane dicimus: nā & participare, sicut pri^o dixim^o vis, nihil est. Nec quā in scientiis videm^o existens causa, propter quam omnis intellectus & omnis natura

& humile, que ponuntur principia corporis. Et similiter potest dici de longo & breui, quod differunt ab utroq; ergo etiā linea & superficies & corpus, erunt adinuicem distincta. Quo modo ergo poterat dici, quod superficies haberet in se lineā, & quod corpus habeat lineam & superficiem? Et ad huius rationis confirmationem inducit simile de numero. Multum enim & paucum, que simili ratione ponuntur principia rerū, sunt alterius generis a longo & breui, lato, & stricto, & profundo & humili. Et ideo numerus non continetur in his magnitudinibus, sed est separatus per se. Vnde & eadem ratione nec superius inter predicta erit etiam in inferioribus, sicut linea non in superficie, nec superficies in corpore. Sed quia posset dici, quod quaedam p̄dictorum contrariorum sunt genera aliorum, sicut quod longum esset lati genus, & latum genus profundi, hoc remouet tali ratione. Sicut se habent principia adinuicem, & principata. Si igitur latum est genus profundi, & superficies erit genus corporis: & ita corpus erit aliquod planum, idest aliqua species superficiē: quod patet esse falsum.

k. Hic ponit secundam rationem, que sumitur ex punctis, circa quam Plato videtur dupliciter deliquisse. Primo quidē, quia cum punctus sit terminus lineę, sicut linea superficiē, & superficies corporis: sicut posuit aliqua principia, ex quibus componuntur p̄dicta, ita debuit aliquid ponere, ut quo ex-

sterent puncta, quod videtur p̄termisisse. Secundo, quia circa puncta videbatur diuersimode sentire. Quandoque enim contendebat totam doctrinam Geometricam de hoc genere existere, scilicet de punctis, in quantum scilicet puncta ponebat principia & substantiam omnium magnitudinum. Et hoc non solum im-

paruo & magno: planum vero ex lato & stricto: corpus autem ex alto & humili.

At quomodo aut planum habebit lineam, aut solidum lineam atque planum? aliud nanque genus latum & strictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus est in eis, eō quod multum & paucum ab his aliud est, ita manifestū est, quod nec aliud quicquam superiorum inferioribus inerit. At vero nec latū genus aliū est. etenim corpus esset planū quid.

Item puncta, ex quo insunt? At huic generi aduersabat Platō, tanquam existentī dogmati Geometrico. sed nominabat principium lineę, hoc vero sepius ponebat lineas indiuisibiles. atqui necesse est harum aliquam esse terminum. quare ex qua ratione linea est, punctum quoque est.

LECTIO XVII.

T omnino cum sapientia sit de manifestis causam querere, hanc quidem p̄termisimus. nihil enim de causa dicimus, vnde principium transmutationis. substantiam vero eorum dicere putantes, alias substantias esse dicimus. Quomodo vero illa horum substantiā, incassum dicimus. participare nanque, ut prius diximus, nihil est. Nec illam etiam, quam scientiis esse causam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec

do autē aliquis & c. Circa primum ponit sex rationes, quarū prima sumitur ex hoc, quod genera causarū p̄termittēbat. Vnde dicit, quod s̄ omnino sapientia scilicet philosophia habet inquirere causas & de manifestis: idest de his, que sensui apparent. Ex hoc enim homines incesperunt philosophari, quod causas inquisierunt, vt in p̄terito dictum est. Platonici autem, quibus se connumerat, rerum principia p̄termiserunt: quia nihil dixerunt de causa efficiente, que est principium transmutationis. Causam vero formalem putauerunt se assignare ponentes ideas. Sed, dum ipsi putauerunt se dicere substantiam eorum, scilicet sensibilibus, dixerunt quādam esse alias substantias separatas ab illis diuersas. Modus autem, quo assignabant illa separata esse substantias horum sensibilibus est superuacuos: idest efficacias non habens, nec veritatem. Dicebant enim, quod species sunt substantiæ eorum, in quantum ab illis participantur. Sed hoc, quod de participatione dicebant, nihil est, sicut ex supradictis patet. Item species, quas ipsi ponebant, non tangunt causam finalem, quod tamen videmus in aliquibus scientiis, que demonstrantur per causam finalem, & agens per naturam operatur, vt secundo Physicorum ostensum est. Et sic ponendo species non tangunt causam, que dicitur finis, ita nec causam, que dicitur principium, scilicet efficientem, que

quæ fini quasi opponitur. Sed Platonici p̄termittentibus huiusmodi causas facta sunt naturalia, ac si essent mathematica sine motu, dum principium & finem motus p̄termittēbant. Vnde & dicebant, quod mathematica debent tractari non solum propter seipsa, sed aliorum gratia, id est naturalium, in quantum passiones mathematicorum sensibilibus attribuebant.

b. Hic ponit secundam rationem, que talis est. Illud, quod ponitur tanquam rei materia, magis est substantia rei & p̄dicabile de re, quam illud, quod est separatum a re: sed species est separata a rebus sensibilibus: ergo secundum Platoniorum opinionem magis aliquis suscipiet substantiam substantiam, vt materiam, esse substantiam mathematicorum, quam speciem separatam. Magis etiam suscipiet eam predicari de re sensibili, quā speciem p̄dicatam. Platonici enim ponebant magnum & paruum esse differentiam substantiæ & materiæ. Hęc enim duo principia ponebant ex parte materię, sicut naturales ponentes rarum, & densum esse primas differentias substantiæ: id est materię, per quas, scilicet materia transformabatur, dicebant eas quodammodo, scilicet magnum & paruum. Quod ex hoc patet, quia rarum, & densum sunt quedam superabundantia & defectio. Spiritum enim est quod habet multum de materia sub eisdem dimensionibus. Rarum quod parum. Et tamen Platonici substantiam rerum sensibilibus magis dicebant species, quā mathematica, & magis predicari.

c. Hic ponit tertiam rationem, que talis est. Si ea, que sunt in sensibilibus, causantur a speciebus separatis, necessarium est dicere: quod sit in speciebus idea motus, aut non: si est ibi aliqua species & idea motus, etiam constat, quod non potest esse motus sine eo quod mouetur, & necesse erit, quod species moueantur: quod est contra Platoniorum opinionem, qui ponebant species immobiles. Si autem non sit idea motus: ea autē, que sunt in sensibilibus, causantur ab ideis, non erit assignare causam vnde motus veniat ad ista sensibilia. Et sic auferetur tota p̄seruatio scientię naturalis, que inquit de rebus mobilibus.

d. Hic ponit quartam rationem, que talis est. Si vnum esset substantia rerum omnium, sicut Platonici posuerunt, oporteret dicere, quod omnia sint vnum, sicut & naturales, qui ponebant substantiam omnium esse equam, & sic de elementis

Et de motu, si quidē hęc erit motus, palam quia mouentur species. sin autem, vnde veni? Tota nanque de natura auferretur p̄seruatio.

d. Et quod videtur facile esse monstrare, quod vnum omnia non sint. Expositione enim omnia vnum non sunt. Sed id aliquid vnū, si quis dicat, omnia: & nec hoc, si non dat genus vniuersale esse. Hoc autem in quibusdam impossibile.

e. Nullam nanq; rationem habebit, nec que sunt post numeros longitudines, latitudines, solidas, nec que presentia, aut futura sunt, nec si aliquā habent potestatem. Hęc enim nec species possibile esse. Non enim sunt numeri. Nec inter media (sunt. n. ille mathematica) nec corruptibilia. Sed rursum quantum videtur hoc aliquod genus.

f. Et omnino existentium quætere elementa, nō diuidentem multipliciter dicta, inuenire impossibile est. & aliter secundum

mathematica, que media sunt. Huiusmodi autem lineę & superficies, ex quibus componuntur corpora sensibilia, non est possibile esse species: quia species sunt numeri essentialiter. Huiusmodi autem sunt post numeros, nec iterum potest dici, quod sunt intermedia inter species & sensibilia. Huiusmodi enim sunt entia mathematica, & a sensibilibus separata, quod non potest dici de illis lineis & superficiebus, ex quibus corpora sensibilia componuntur. nec iterum possunt esse sensibilia. Nam sensibilia sunt corruptibilia, huiusmodi autem incorruptibilia sunt, vt infra probabitur in tertio. Ergo vel ista nihil sunt, vel sunt quantum aliquod genus entium, quod Plato p̄termisist.

f. Hic ponit sextam rationem, que talis est. Impossibile est inuenire principia alicuius multipliciter dicti, nisi multipliciter

T.com. 45. par. 1.

part. 3. Tex. c. 46.

part. 4.

part. 5.

part. 8. Lect. huius

part. 6.

aliis. Sed facile est monstrare, quod omnia non sunt vnum: ergo positio, que ponit substantiam omnium esse vnum, est improbabilis. Si autem aliquis dicat, quod ex positione Platonis non sequitur, quod omnia sint vnum simpliciter, sed ali quod vnum, sicut dicimus aliqua esse vnum secundum genus, vel secundum speciem, si quis velit dicere sic omnia esse vnum, nec hoc etiam poterit sustineri, nisi hoc, quod dico vnum, sit genus, vel vniuersale omnium. Per hunc enim modum possemus dicere omnia esse vnum specialiter, sicut dicimus hominem, & animal esse animal substantialiter. Hoc autem quibusdam videtur impossibile, scilicet quod sit vnum genus omnium: quia oporteret, quod differentia diuisiua huius generis non esset vna, vt in tertio dicitur: ergo nullo modo potest poni, quod substantia rerum omnium sit vnum.

illam causam, quam vnā de principis esse dicimus, ipsa forme attribuit. sed qui hac atque sunt his * Mathematica facta sunt philosophia, quibus dicant aliorum gratia ea oportere tractare.

Item subiectam substantiam, vt materiam magis mathematicam, quis profecto putauerit, ac magis predicari, & differentiam substantiæ, & materiæ esse, veluti magnum, & paruum, sicut autem Physiologi rarum, & densum primas subiecti dicentes has differentias esse. hęc autem excessus quidam, & defectus sunt.

De motu autem, si hęc quidem motus erunt, patet quod forme mouebuntur. Quod si non, vnde euenit? tota etenim de natura consideratio perit.

Et quod facile probare videtur, quod omnia vnum non sit. expositione etenim non sunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia, nec hoc quidem. nisi quis vniuersale concedat esse genus. hoc autem in quibusdam impossibile.

Nullam autem rationem habent, nec ille, que post numeros, longitudines, plana, & solida sunt: nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec si quam vim habent, hęc enim nec formas possibile est esse. non enim sunt numeri, nec media (mathematica enim illi sunt) nec corruptibilia. Sed rursum quantum videtur hoc genus apparere.

Et omnino elementa querere entium non diuidentem, cum multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: p̄sertim cum hoc modo quæ-

mathematica, que media sunt. Huiusmodi autem lineę & superficies, ex quibus componuntur corpora sensibilia, non est possibile esse species: quia species sunt numeri essentialiter. Huiusmodi autem sunt post numeros, nec iterum potest dici, quod sunt intermedia inter species & sensibilia. Huiusmodi enim sunt entia mathematica, & a sensibilibus separata, quod non potest dici de illis lineis & superficiebus, ex quibus corpora sensibilia componuntur. nec iterum possunt esse sensibilia. Nam sensibilia sunt corruptibilia, huiusmodi autem incorruptibilia sunt, vt infra probabitur in tertio. Ergo vel ista nihil sunt, vel sunt quantum aliquod genus entium, quod Plato p̄termisist.

f. Hic ponit sextam rationem, que talis est. Impossibile est inuenire principia alicuius multipliciter dicti, nisi multipliciter

*discipline

eitas diuidatur. Ea enim, quæ solo nomine cõuenientia sunt, & differunt ratione, non possunt habere principia cõmunia, quia sic haberent rationem eandem, cum rei cuiuscumque ratio ex suis principiis sumatur. Distincta autem principia his, quibus solum nomen commune est, assignari impos-

T.c.47.

ibile est, nisi his quorum principia sunt assignanda ad inuicem diuersis. Cũ igitur ens multipliciter dicatur, & nõ uniuoce de substantia & aliis generibus, inconuenienter assignat Plato principia existentium non diuidendo ab inuicem entia. Sed, quia aliquis posset aliquibus rone differenciis, quibus nomen commune est, principia assignare, singulis propria principia coaptando, sine hoc quod nominis cõis multiplici- tatem distingueret, hoc etiam Platonici non fecerunt. Vnde & aliter. i. alia ratione inconuenienter reu principia assignauerunt querentes, ex quibus elementis sunt entia, secundum hunc modum, quo quæsi- runt, ut. l. non omnibus entibus suffi- cientia principia assignarent. Nõ enim ex eorum dictis est accipere, ex quibus principia est agere aut pati, aut curari, aut rectum, aut alia huiusmodi accidentia. Assignabant. n. solum principia substantiarum, accidentia prætermittentes. Sed, si aliquis defendo Platonem dicere uellet, quod tunc contingit omnium entium elementa esse acquisita aut inuenta, quando contingit solarum substantiarum principia habita esse uel inuenta, hoc opinari non est uerum. Nam licet principia substantiarum etiam quodammo-

parte. 8.

do sunt principia accidentium, tamen accidentia propria principia habent. Nec sunt omnibus modis omnium generum eadem principia, ut ostendetur infra. xi. vel xij. huius. g. ¶ Disputat contra Platonem quantum ad hoc, quod ponebat ideas esse principia scientiæ in nobis. Et ponit quatuor rationes, quarum prima est. Si ex ipsis ideis scientia in nobis causatur, non continget addiscere rerum principia. constat autem quod addiscimus: ergo ex ipsis ideis scientia non causatur in nobis. Quod autem non cõtingeret aliquid addiscere sic probat. Nullus enim præcognoscit illud, quod addiscere debet, sicut geometra, & si præcognoscit alia, quæ sunt necessaria ad demonstrandum, tamen ea, quæ debet addiscere, nõ debet præcognoscere. Et similiter est in alijs scientiis. Sed, si ideæ sunt causa scientiæ in nobis, oportet quod omnium scientiam habeat, quia ideæ sunt rationes omnium scibilium: ergo non possu-

T.c.48.

mus aliquid addiscere, nisi aliquis dicat addiscere illud, quod prius præcognouit. Vnde, si ponatur quod aliquis addiscat, oportet quod non præexistat cognoscens illa, quæ addiscit, sed quædam alia, cum quibus fiat disciplinatus, i. addiscens per præcognita & omnia, id est uniuersalia & aut quædam id est singularia. Vniuersalia quidem sicut in his quæ addiscuntur per demonstrationem & diffinitionem. Nam oportet, sicut in demonstrationibus, ita in diffinitionibus esse præcognita ea, ex quibus diffinitiones sunt, quæ sunt uniuersalia. Singularia uero oportet esse præcognita in his quæ discuntur per inductionem.

Te.c.49. parte. 9.

h. ¶ Hic ponit secundam rationem, quæ talis est. Si ideæ sunt causa scientiæ, oportet nostram scientiam esse nobis connaturalem. Sensibilia. n. per hæc naturam propria adipsam participant secundum Platonicos. Sed potissima disciplina siue cognitio est illa, quæ est nobis conaturalis, nec eius possumus obliuisci, sicut patet in cognitione primorum principiorum demonstrationis, quæ nullus ignorat: ergo nullo modo possumus omnium scientiam ab ideis in nobis causatam obliuisci. Quod est contra Platonicos, qui dicebant, quod anima ex unione ad corpus obliuiscitur scientiæ, quæ naturaliter de omnibus habet, & postea per disciplinam addiscit homo illud, quod est prius notum, quasi addiscere nihil sit nisi remissioni.

par. 10.

i. ¶ Hic ponit tertiam rationem, quæ talis est. Ad cognitionem rerum, oportet de sensibilibus notitiam habere. quia sensibilia sunt manifesta elementa materialium rerum, ex quibus componuntur, sicut uoces cõpositæ ut syllabe & dictiones cõponuntur ex proprijs elementis. Si igitur per ideas scientia in nobis causatur, oportet quod per ideas causetur in nobis cognitio sensibilibus. Cognitio autem in nobis causata ex ideis, sine sensu est accepta, quia per sensum non habemus habitudinem ad ideas.

par. 11.

k. ¶ Hic ponit quartam rationem, quæ talis est. Ad cognitionem rerum, oportet de sensibilibus notitiam habere. quia sensibilia sunt manifesta elementa materialium rerum, ex quibus componuntur, sicut uoces cõpositæ ut syllabe & dictiones cõponuntur ex proprijs elementis. Si igitur per ideas scientia in nobis causatur, oportet quod per ideas causetur in nobis cognitio sensibilibus. Cognitio autem in nobis causata ex ideis, sine sensu est accepta, quia per sensum non habemus habitudinem ad ideas.

¶ Quomodo autem aliquis discet omnium elementa? Palam enim, quia nõ est possibile præexistere cognoscẽtem prius. Si cut enim geometrizare discen- tem, alia quidẽ oportet præscire, quorũ aut scietia, & de quibus futuris est discere, nõ præ- noscit, ita & in alijs. Quare, si qua est omnium scietia, & de quibus oportet, ut quidã aiunt, nihil utique hic præexistit cogno- scẽs. Quãuis sit omnis discipli- na per præcognita, aut oia, aut quedã, aut per demonstratiõem aut per diffinitionem. oportet n. ex quibus est diffinitio præ- scire & esse nota. similiter autem & quæ per inductionem.

¶ Quomodo uero aliquis cuncto- rum elementa discet? Manifestum est enim, quod non est possibile quicquam eum cognoscere prius. quemadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire con- tingit: quorum uero illa scientia est, & quæ docendus est nihil præscit, ita & in cæteris. Quare si qua cuncto- rum est scientia, ut quidam aiunt, nihil profecto is præcognoscere possit. Atqui omnis disciplina per præco- gnita, aut omnia, aut aliqua est: & aut per demonstratiõem, aut per diffinitionem: ex quibus enim diffini- tio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. similiter & quæ per in- ductionem.

¶ At si innata nobis est, mirum est quomodo nos fugit, optimam scientiarum habentes.

¶ Item quo pacto quis cognoscat, ex quibus est, & quomodo manifestum erit: etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quispiam, sicut & de quibusdam syllabis. quidam enim syllabam S M A ex S & M & A aiunt esse: quidam uero alium sonum esse dicunt, & nullum ex notis.

¶ Item quorum sensus est, ea quomodo quis noscet sensum nõ habens? atqui oportet et. siquidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus, sicuti compositæ uoces, ex proprijs sunt elementis.

¶ Quod ex hoc patet: quia de his interdum contingit esse dubitationem, sicut de hac syl- laba sma, quidã dubitabãt utrũ sit cõposita ex tribus literis, s. s. m. a. aut sit una litera præter oes prædictas, habes propriũ sonũ. Sed ex ideis nõ possunt cognosci nisi principia formalia, quia ideæ sunt formæ rerum: ergo nõ sunt sufficientes causæ cogni- tionis rerum, principijs materialibus remanentibus ignotis.

¶ Secundo inde.

¶ Hic ponit

¶ Hic ponit

¶ Hic ponit

In co-

In cognoscendo ergo, sequitur, quod aliquis non habens sensum possit cognoscere sensibilia: quod patet esse falsum. Nam cæcus natus non potest habere scientiam de coloribus.

¶ Quæ ergo dictas casus in phy- sicis quere uisi sunt oes, & extra has nullã habemus dicere: palam ex pri' dictis. Sed obscure hæc, & nõ quodã nullatenus. Balbutiẽs uero uisa prima philoso- phia. de omnibus, uelut noua existẽs circa principium & pri- mum. Quoniã & Empe. osi dicitur inesse rones. Hoc autem est quod quid erat esse & substantia rei. At uero similiter necessariũ & carnis & aliorũ singulorũ esse rone, aut nihil. pp hoc. n. & caro & os est & aliorũ unũquod- que, & nõ pp materiã, quã ille dicit ignẽ, & terrã, & aerem, & aquã. Sed hoc alio dicente quod similiter dixit ex necessitate: manifeste uero nõ dixit. De tali- bus quodã igitur prius est ostẽdum. Quæcumque uero de ipsis his du- bitabit aliquis, resumam' ite- rum. nam forsitan ex ipsis ali- quid inuestigabimus ad poste- riores dubitationes.

¶ Sed similiter necessarium est de carne & de singulis alio- rum, aut de nullor. Omnia enim ista ex elementis commista sunt. Et propter hoc patet, quod caro, & os & omnia huiusmodi non sunt id, quod sunt propter mate- riam, quæ ab eo po- nit quatuor elemen- ta, sed pp hoc prin- cipium, scilicet forma- le. Hoc autem Empe. quasi ex necessi- tate ueritatis coa- ctus posuit, aliquo- alio expressus ista dicente: sed ipse ma- nifeste non expresse- sit. Et sicut expresse non manifestauerunt naturam formæ, ita nec materiæ, ut su- pra de Anaxagora dictum est. Et si- militer nec alicuius alterius principij. De talibus ergo, quæ ab alijs imper- fecte dicta sunt, di- ctum est prius. Ite- rum autem in Ter- tio libro recapitula- bimus de istis qua- cunque circa hoc potest aliquis dubi- tare ad unam par- tem uel ad aliam. Ex talibus enim du- bitationibus forsitan inuestigabimus aliquid utile ad dubitationes, quas postea per totam scientiam proficere & determinare oportet.

COMMENTARIORVM S. THO. SVPER PRIMVM Metaphy. Finis.

A R I S T O T E L I S M E T A P H Y S I C O R V M .

LIBER SECVNDVS,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs .

LECTIO I.

Rostquam Philosophus reprobat opinioniones anti-
quorum philosophorum de primis principiis re-
rum, circa quæ uersatur principaliter Philosophi
primi intentio, hic accedit ad determinandum ue-

T. con. 1.
par. 1.

par. 1.

par. 3.

par. 4.

par. 5.

Le. 2. huius
secundi,
Lect. ulti-
ma huius.
par. 6.
Lect. huius
par. 8.
Lect. huius

ritatem. Aliter autem
se habet considera-
tio philosophiæ pri-
mæ circa ueritatem,
& aliarum particula-
rium scientiarum.
Nam unaquæq; par-
ticularis scientia co-
siderat quædam par-
ticulare ueritatē cir-
ca determinatū Geo-
metria circa rerum
magnitudines, Ari-
thmetica circa nu-
meros. Sed philoso-
phia prima conside-
rat uniuersalem ue-
ritatem entium. Et
ideo ad hunc Philo-
sophum pertinet co-
siderare, quomodo
se habeat homo ad
ueritatem cognosce-
dam. Diuiditur ergo
ista pars in par-
tes duas. In prima
parte determinat ea
quæ pertinent ad co-
siderationē uniuersa-
lis ueritatis. In se-
cunda incipit inqui-
rere ueritatē de pri-
mis principiis & om-
nibus alijs, ad quæ ex-
tenditur huius phi-
losophiæ consideratio, & hoc in tertio libro, qui incipit
Necesse est nobis acquirere scientiam &c. } Prima autem pars
d uiditur in partes tres. In prima dicit qualiter se habet ho-
mo ad considerationem ueritatis. In secunda ostendit ad quæ
scientiam principaliter pertinet cognitio ueritatis. ibi: } Vocari
uero philosophiam ueritatis &c. } In tertia parte ostendit
modum considerandæ ueritatis, ibi: } Contingunt autem
auditiones &c. } Circa primum tria facit. Primo ostendit faci-
litatem existentem in cognitione ueritatis. Secundo ostendit
causam difficultatis. ibi: } Forasan autem ex difficultate &c. }
Tertio ostendit quomodo homines se inueniunt iuuant ad co-
gnoscentium ueritatem, ibi: } non solum autem his dicere &c. }
Circa primum duo facit. Primo proponit intentum dicens
quod theoria. i. consideratio uel speculatio de ueritate, quodam
modo est facilis, & quodammodo difficilis. Secundo ibi.
¶ Manifestat propositum, & primo quantum ad facilitatē.
Secundo quantum ad difficultatē, ibi: } Habere autem to-
tum & partem &c. } Facilitatem autem in considerando ueri-
tatem ostendit tripliciter. Primo quidem hoc signo, quod licet
nullus homo ueritatis perfectam cognitionē adipisci possit:
tamen nullus homo est ita expertus ueritatis, quin aliquid de
ueritate cognoscat. Quod ex hoc apparet, quod unusquis-
que potest enuntiare de ueritate & natura rerum: quod est
signum considerationis interioris. Secundo signum ponit
ibi:
¶ Dicens, quod licet id, quod unus homo potest immitte-
re, uel apponere ad cognitionem ueritatis suo studio & inge-
nio, sit aliquid paruum per comparationem ad totam consi-
derationem ueritatis, tamen illud, quod aggregatur ex omni-
bus } coarticulatis } id est exquisitis & collectis sit aliquid ma-

LECTIO I.

Re ueritate quæ theoria
i. cōtēplatio sic diffici-
lis est, sic uero facilis.

Signum autem, nec digne
nullū adipisci ipsam posse, nec
omnes fallere, sed unum quē-
que aliquid de natura dicere.

Et secundū unumquēq; qui
dē nihil, aut parum ei immitte-
re, de omnibus autē coarticu-
latis fieri magnitudinē aliquā.

Quare, si uidetur habere ut
proverbialiter dicimus, In for-
ribus quis delinquet? si quidē
utriusque erit facilis.

Habere autem totum, & par-
tem non posse, hoc eius difficultatem
eius ostendit.

Forasan autem & difficultate
secundum duos existente mo-
dos, nō in reb; , sed in nobis est

gnum, ut potest apparere in singulis artibus, quæ per diuer-
sorum studia & ingenia ad mirabile incrementum peruenerunt:
Tertio manifestat idem per quoddam exemplum vul-
garis prouerbii. ibi.
¶ Concludens ex præmissis, quod ex quo unusquisq; po-
test cognoscere de ueritate, licet par-
uum, ita se habere uidetur in cognitio-
ne ueritatis, sicut p-
uerbially dicitur, In } foribus } id est
in sanis domorum
quis delinquet? In-
teriora enim domus
quis delinquet? In-
teriora enim domus
difficile est scire, &
circa ea facile est ho-
minem decipi, sed
sicut circa ipsum in-
troitum domus, qui
omnibus patet &
primo occurrit, nul-
lus decipitur, ita et
est in consideratione
ueritatis. Nam
ea, per quæ intratur
in cognitionē alio-
rum nota sunt om-
nibus, & nullus cir-
ca ea decipitur. Hu-
iusmodi autem sunt
prima principia na-
turaliter nota, ut nō
esse simul affirmare
& negare, & quod
omne totum est ma-
ius sua parte, & simi-
lia. Circa conclusio-
nes uero, ad quas
p- huiusmodi quasi
per ianuā intratur,
contingit multaties errare. Sic igitur cognitio ueritatis est fa-
cilis } in quantum scilicet ad minus istud modicum, quod est
principium per se notum, per quod intratur ad ueritatem, est
omnibus per se notum. Deinde cum dicit.
¶ Manifestat difficultatem, dicens, quod hoc ostendit diffi-
cultatem, quæ est in consideratione ueritatis: quia non possu-
mus habere circa ueritatem totum & partem. Ad cuius eui-
dentiam considerandum est, quod hic dixit omnibus esse no-
tum, per quod in alia introitur. Est autem duplex uia pro-
cedendi ad cognitionem ueritatis. Una quidem per modum
resolutionis, secundum quam procedimus a compositis ad sim-
plicia, & a toto ad partem, sicut dicitur in Primo Physicorū,
¶ consilia sunt prius nobis nota. Et in hac uia perficitur cog-
nitio ueritatis, quando peruenitur ad singulas partes distin-
cte cognoscendas. Alia est uia compositionis, per quam proce-
dimus a simplicibus ad composita, qua perficitur cognitio ue-
ritatis cum peruenitur ad totum. Sic igitur hoc ipsum, quod ho-
mo nō potest in rebus perfecte totum & partem cognoscere,
ostendit difficultatem considerandæ ueritatis secundum utrā-
que uiam, Deinde cum dicit.
¶ Ostendit eam præmissa difficultatis. Vbi similiter considerā-
dū est, quod in oibus, quæ cōsistunt in quadā habitudine unius ad
alterū potest impediri dupliciter uel ex uno, uel ex alio acci-
dere. sicut si lignū nō cōburat, hoc contingit uel quia ignis est
debilis, uel quia lignū nō est bene cōbustibile. & sicut oculū im-
peditur a uisione alicuius uisibilis, aut quia est debilis, aut quia
uisibile est tenebrosius. Sic igitur potest contingere, quod ueritas sit
difficilis ad cognoscendum, uel propter defectum, qui est in ip-
sis reb; , uel propter defectum, qui est in intellectu nostro.
Et quod quantum ad aliquas res difficultas contingat, in co-
gnoscenti-

LECTIO I.

Speculatio de ueritate, par-
tim difficilis, partim faci-
lis est.

Signum autem, quod neque satis
eam aliquis consequitur, neque aber-
rant omnes ab ea, sed quisque aliquid
de natura dicit.

Et singuli quidem nil, aut paruum
ei addunt, ex omnibus uero collectis
aliqua magnitudo fit.

Quare, si uia se uidetur habere, ut
in prouerbio dicimus, quis aberrabit
a ianua? hoc modo profecto facilis
esset.

Totum autem, & partem habere
non posse, hoc eius difficultatem osten-
dit.

Cum uero difficultas duobus sit
modis, fortassis causa eius non reb; ,
sed nobis ipsis inest. que modum

et. 10

Tex. 3.
par. iuma.

T. 67.

T. 63.

gnosendo ueritatem ipsarum rerum, ex parte earum patet.
Cum enim unumquodque sit cognoscibile in quantum est
ens actu, ut infra in Nono huius dicitur, illa, quæ habent esse
deficiens & imperfectum, sunt secundum se ipsa parum cogno-
scibilia, ut materia, motus, & tempus propter esse eorum im-
perfectiōem, ut Boe-
tius dicit in libro
de Duabus Naturis.
Fuerunt autem ali-
qui Philosophi, qui
posuerunt difficulta-
tem cognitionis re-
ritatis, totaliter pro-
uenire ex parte re-
rum, ponentes nihil
esse fixum & stabile
in reb; , sed omnia
esse in continuo flu-
xu, ut infra in Quar-
to huius dicitur.
Sed hoc excludit
Philosophus dicens,
quod quamuis diffi-
cultas cognoscendæ
ueritatis forsitan pos-
sit secundum aliqua
diuersa esse duplici-
ter, uidelicet ex par-
te nostrā, & ex par-
te rerum, non tamē
principalis causa dif-
ficultatis est ex par-
te rerum, sed ex par-
te nostrā. Et hoc sic
probat. Quia, si dif-
ficultas esset princi-
paliter ex parte re-
rum, sequeretur, quod
illa magis cognosce-
remus, quæ sunt ma-
gis cognoscibilia secundū suam naturam. Sunt autē maxime
cognoscibilia secundū naturā suā, quæ sunt maxime in actu,
scilicet immaterialia & immobilia, quæ sunt maxime no-
bis ignota. Unde manifestum est, quod difficultas accidit in cog-
nitione ueritatis, maxime propter defectum intellectus nostri.
Ex quo contingit, quod intellectus animæ nostræ hoc modo se ha-
bet ad entia immaterialia, quæ inter omnia sunt maxime ma-
nifesta secundum suam naturam, sicut se habent oculi nyctico-
racum ad lucē diei, quæ uideri nō possunt, quāuis uideant ob-
scura. Et hoc est propter debilitatē uisus eorū. Sed uidentur
hec similitudo non esse cōueniens. Sensus enim quia est potētia
organī corporalis, corrumpitur ex uoluntate sensibilibus, intel-
lectus autē, cum non sit potētia alicuius organī corporalis, nō
corrumpitur ex excellenti intelligibili. Unde post apprehen-
sionem alicuius magni intelligibilis, non minus intelligimus
minus intelligibilia, sed magis, ut dicitur in Tertio de anima.
Dicendum est ergo, quod sensus impeditur a cognitione alicuius
sensibilis dupliciter. Vno modo, per corruptionem organī ab
excellenti sensibili, & hoc, locum nō habet in intellectu. Alio
modo, ex defectu proportionis ipsius uirtutis sensitivæ ad obie-
ctū. Potentia enim nō sunt eisdem uirtutis in omnibus ani-
malibus, sed sicuti homini hoc in sua specie cōuenit, quod ha-
beat pessimum olfactum, ita nycticoraci, quod habeat debilem ui-
sum, quia nō habet proportionē ad claritatē diei cognoscen-
dam. Sic igitur, cum anima humana sit uirtutis in ordine sub-
stantiarum intellectiuarum, minime participat de uirtute in-
tellectiua: & sicut ipsa quidē secundum naturā est actus corpo-
ris, eius autem intellectuā potētia nō est actus organī corpo-
poralis, ita habet naturā aptitudinem ad cognoscendū cor-
poralium, & sensibilem ueritatem, quæ sunt minus cognosci-
bilia secundum suā naturā propter eorum materialitatem, sed
tū cognosci possunt per abstractionē a sensibilibus phantaf-
matibus. Et quia hic modus cognoscendi ueritatem conuenit
naturæ humanæ animæ, secundū quod est forma talis corporis, quod
autē sunt naturalia semper manent, impossibile est, quod anima
humana huiusmodi corpori uita, cognoscat de ueritate re-
rum, nisi quantum potest eleuari per ea, quæ abstractio a phan-
tasmatis intelligit. Per hec autem nullo modo potest ele-
uari ad cognoscendū quidditatem immaterialium substantiarū,
rum, quæ sunt in proportionate istis substantiis sensibilibus.
Unde impossibile est, quod anima humana huiusmodi corpori
uita, apprehendat substantias separatas cognoscendo de eis.

quod quid est. Ex quo apparet falsum esse quod Auerr. hic di-
cit in cōmento, quod Philosophus nō demonstrat hic res abstra-
ctas intelligere, esse impossibile nobis, sicut impossibile est ve-
speritioni inspicere solem. Et ratio sua, quam inducit, est val-
de derisibilis. Subiungit enim, quoniam si ita esset, natura ocio-
se egisset, quia fecit
illud, quod in se est
naturaliter intelli-
gibile, non esse intelle-
ctū ab aliquo, sicut
si fecisset solem non
comprehensum ab
aliquo visu. Deficit
enim hec ratio. Pri-
mo quidem in hoc,
quod cognitio intel-
lectus nostri nō est
finitis substantiarum
separatarū, sed ma-
gis econuerso. Unde
nō sequitur, quod
si nou cognoscat
substantias separate
a nobis, quod propter
hoc sine frustra.
Frustra enim est, quod
nō sequitur finem,
ad quem est. Secun-
do, quia & si substā-
tiæ separate nō in-
telliguntur a nobis
secundū suas quid-
ditates, intelliguntur
tamen ab alijs
intellectibus: sicut
solem, & si non ui-
deat oculus nyctico-
racis, uidet tamen
eum oculus aquilæ.
Deinde cum dicit.
¶ Ostendit quomodo se homines ad inueniendum ad cō-
siderandum ueritatē. Adiuuatur enim uisus ab altero ad conside-
rationem ueritatis dupliciter. Vno modo directe. Alio modo
indirecte. Directe quidem iuuatur ab his, qui ueritatem inue-
nerunt, quia, sicut dicitur est, dum unusquisque proceditur
aliquid de ueritate inuenit, simul in unum collectū, postero-
res introducit ad magnam ueritatis cognitionē. Indirecte uero,
in quantum priores errantes circa ueritatem, & posterioribus
exercitij occasionem dederunt, ut diligenti discussione habi-
ta, ueritas limpida appareret. Est autem iustus, ut his, quibus
adiuri sumus in tanto bono, cognitione ueritatis, gratia aga-
mus. Et ideo dicit, quod iustus est gratiam referre non solum his,
quos quis existimat ueritatē inuenisse, quorum opinionibus
aliquis communicat sequendo eas, sed etiam illis, qui superfi-
cialiter locuti sunt ad ueritatem inuestigandam, licet eorū opi-
niones non sequamur, quia isti etiam aliquid cōserunt nobis.
Præstiterunt enim nobis quoddam exercitium circa inquisi-
tionem ueritatis. Et ponit exemplum de inuentoribus musi-
cæ: Si enim non fuisset Timotheus, qui multa de arte musi-
cæ inuenit, non haberemus ad presens multa, quæ seimus cir-
ca melodias. Et si non præcessisset quidam Philosophus nomi-
ne Phrynys, Timotheus non fuisset ita instructus in musica-
libus. Et similiter est dicendum de philosophis, qui enuncia-
uerunt uniuersaliter ueritatem rerum. A quibusdā enim præ-
decessorum nostrorum accepimus aliquas opiniones de uerita-
tate rerum, in quibus credimus eos bene dixisse, alias opinio-
nes prætermittentes. Et iterum illi a quibus nos accepimus,
inueniunt aliquos prædecessores, a quibus acceperunt, quibus
fuerunt eis causa instructionis.

Verum non solum illis agenda
sunt gratia, quorum opinionibus quis
acquiescit, sed illis, qui superficie-
tenus dixerunt. conferunt enim ali-
quid etiam isti. habitum namque no-
strum exerceuerunt. Si enim Timo-
theus non fuisset, multum melodiæ
nequaquam habuissēmus. si tamen
Phrynys non exiisset, ne Timotheus
quidem. Simili modo & de illis est,
qui de ueritate asseruerunt. a quibus-
dam enim aliquis accepimus opinio-
nes, quidam uero, ut hi fuerunt, cau-
sa fuerunt.

LECTIO II.

Reste autem se habet philo-
sophiam scientiam uerita-
tis cōtemplatiuam appel-
lasse. speculatiuam etenim finis ueri-

¶ Ostendit quomodo se homines ad inueniendum ad cō-
siderandum ueritatē. Adiuuatur enim uisus ab altero ad conside-
rationem ueritatis dupliciter. Vno modo directe. Alio modo
indirecte. Directe quidem iuuatur ab his, qui ueritatem inue-
nerunt, quia, sicut dicitur est, dum unusquisque proceditur
aliquid de ueritate inuenit, simul in unum collectū, postero-
res introducit ad magnam ueritatis cognitionē. Indirecte uero,
in quantum priores errantes circa ueritatem, & posterioribus
exercitij occasionem dederunt, ut diligenti discussione habi-
ta, ueritas limpida appareret. Est autem iustus, ut his, quibus
adiuri sumus in tanto bono, cognitione ueritatis, gratia aga-
mus. Et ideo dicit, quod iustus est gratiam referre non solum his,
quos quis existimat ueritatē inuenisse, quorum opinionibus
aliquis communicat sequendo eas, sed etiam illis, qui superfi-
cialiter locuti sunt ad ueritatem inuestigandam, licet eorū opi-
niones non sequamur, quia isti etiam aliquid cōserunt nobis.
Præstiterunt enim nobis quoddam exercitium circa inquisi-
tionem ueritatis. Et ponit exemplum de inuentoribus musi-
cæ: Si enim non fuisset Timotheus, qui multa de arte musi-
cæ inuenit, non haberemus ad presens multa, quæ seimus cir-
ca melodias. Et si non præcessisset quidam Philosophus nomi-
ne Phrynys, Timotheus non fuisset ita instructus in musica-
libus. Et similiter est dicendum de philosophis, qui enuncia-
uerunt uniuersaliter ueritatem rerum. A quibusdā enim præ-
decessorum nostrorum accepimus aliquas opiniones de uerita-
tate rerum, in quibus credimus eos bene dixisse, alias opinio-
nes prætermittentes. Et iterum illi a quibus nos accepimus,
inueniunt aliquos prædecessores, a quibus acceperunt, quibus
fuerunt eis causa instructionis.

LECTIO II.

Rostquam Philosophus ostendit qualiter se habet
homo ad considerationem ueritatis, hic ostendit,
quod cognitio ueritatis maxime ad philosophiā
primam pertinet. Et circa hoc duo facit. Primo
ostendit, quod ad philosophiam primam, maxime pertinet
cognitio ueritatis: Secundo excludit quandam falsam opinio-
nem, per quam sua probatio tolleretur, ibi: } At uero quod sit
principium. } Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod
ad philosophiam primam pertinet cognitio ueritatis: Secun-
do quod maxime ad ipsam pertinet, ibi: } Necesse est autem
uerum

part. sequē.
Lect. huius
part. 2.
Lect. huius
text.

verum sine causa &c. Hec autem duo ostendit ex duobus; quae supra probata sunt in proemio libri, scilicet quod sapientia sit non practica, sed speculativa: & quod sit cognoscitiva causarum primarum. Ex primo autem horum, sic argumentatur ad primam conclusionem. Theorica, id est, speculativa differt a practica secundum finem; nam finis speculativus est veritas. Hoc enim est quod intendit, scilicet veritatis cognitionem. Sed finis practicus est opus, quia & si practici hoc est operari intendunt cognoscere veritatem, quomodo se habeat in aliquibus rebus, non tamen quaerunt eam tanquam vltimum finem. Non enim considerant causam veritatis secundum se, & propter se, sed ordinando ad finem operationis, siue applicando ad aliquod determinatum particulare, & ad aliquod determinatum tempus. Si ergo huic commiserimus, quod sapientia, siue philosophia prima non est practica, sed speculativa, sequetur, quod recte debeat dici scientia veritatis. Sed quia multae sunt scientiae speculativae, quae veritatem considerant, ut geometria, & arithmetica, sicut necessarium consequenter ostendit, quod philosophia prima maxime considerat veritatem propter id, quod supra ostensum est, scilicet, quod est considerativa primarum causarum: & ideo argumentatur sic. Scientia de vero non habetur nisi per causam, ex quo apparet, quod coram verum, de quibus est scientia aliqua, sunt aliqua causa, quae etiam veritatem habent. Non enim potest sciri verum per falsum, sed per aliud verum. Unde & demonstratio, quae facit scientiam, ex veris est, ut dicitur in primo Posteriorum. Deinde adiungit quandam vniuersalem propositionem, quae talis est. Vnumquodque inter alia maxime dicitur, ex quo causatur in aliis aliquid vniuersae praedicationis de eis, sicut ignis est causa caloris in elementis. Unde, cum calor vniuersae dicitur & de igne, & de elementis corporibus, sequitur quod ignis sit calidissimus. Facit autem mentionem de vniuersatione, quia quandoque contingit, quod effectus non peruenit ad similitudinem causae secundum eandem rationem speciei, propter excellentiam ipsius causae. Sicut sol est causa caloris in istis inferioribus, non tamen inferiora corpora possunt recipere impressionem solis, aut aliorum caelestium corporum secundum eandem rationem speciei, cum non communicent in materia. Et propter hoc, non dicimus solem esse calidissimum, sicut ignem, sed dicimus solem esse aliquid amplius quam calidissimum. Nomen autem veritatis non est proprium alicui speciei, sed se habet communiter ad omnia entia. Unde, quia illud, quod est causa veritatis, est causa communicans cum effectu in nomine & ratione communi, sequitur, quod illud, quod est posterioribus causa, ut sint vera, sit verissimum. Ex quo vltimus concludit, quod principia eorum quae sunt semper, & corporum caelestium, necesse est esse verissima.

Tex. c. 5. part. 2.

Tex. c. 5.

ctice opus. Etenim si quomodo se habet intendunt: non tamen secundum se, sed ut ad aliquid: & nunc speculatur practici. Nescimus autem verum sine causa. Vnumquodque vero maxime ipsum aliorum dicitur, secundum quod & in aliis inest vniuersatio. puta ignis calidissimus: etenim est causa aliis hic calor. Quare & verissimum: quod posterioribus est causa, ut sint vera. Quapropter semper existentium principia esse verissima necesse est. non enim quoadque vera, quae non vera: nec illis causa aliqua est ut sint, sed illa aliis. Quare vnumquodque, sicut se habet ut sit, ita & ad veritatem.

At vero quod sit principium quoddam, & non infinitum causae existentium nec indirectum, nec secundum speciem, palam. Neque enim ut ex materia hoc ex hoc in infinitum progredi est possibile: velut carnem quidem ex terra, terram vero ex aere, aerem autem ex igne, & hoc non stare. Nec unde principium motus, ut hominem ab aere moueri, & hunc a sole, & solē a luce, & huiusmodi nullum esse finem. Similiter autem nec id, cuius causa, in infinitum ire est possibile. Iter quidem sanitatis causa, illa vero felicitatis, & felicitate alterius, & ita semper aliud alterius causam esse. Et in quod quid erat esse similiter.

ma. Et hoc duplici ratione. Primo quidem, quia non sunt quandoque vera, & quandoque non: & per hoc transcendit in veritate generalia & corruptibilia, quae quandoque sunt, & quandoque non sunt. Secundo, quia nihil est eis causa, sed ipsa sunt causa essendi aliis. Et per hoc transcendunt in veritate & entitate corpora esse lesia, quae & si sint incorruptibilia, tamen habent causam non solum quantum ad suum moueri, ut quidam opinati sunt, sed etiam quantum ad suum esse, ut hic Philosophus expressit. Er hoc est necessarium, quia necesse est ut omnia composita & participantia, reducatur in ea, quae sunt per essentiam, sicut in causas. Omnia autem corporalia sunt entia in actu, in quantum participant aliis quas formas. Unde necesse est substantiam separatam, quae est forma per suam essentiam, corporalis substantiae principium esse. Si ergo huic deductioni adiungamus, quod philosophia prima considerat primas causas: sequetur, ut philosophia prima considerat ea, quae sunt maxime vera. Unde ipsa est maxime scientia veritatis. Ex his autem inferat quoddam corollarium. Cum enim ita sit, quod ea quae sunt aliis causa essendi, sunt maxime vera, sequitur, quod vnumquodque sicut se habet ad hoc, quod sit, ita etiam se habeat ad hoc, quod habeat veritatem. Ea enim, quorum esse non semper eodem modo se habet, nec veritas eorum semper manet. Et ea, quorum esse habet causam, etiam veritatis causam habent. Et hoc ideo, quia esse rei est causa vere existimationis, quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, ut dicitur sexto huius. Deinde cum dicitur.

tas, practicae autem opus. Etenim si quomodo se habent considerant, non causam per se, sed ad aliquid, & eo in tempore practici speculantur. Nescimus autem verum absque causa. Vnumquodque vero id ipsum maxime aliorum est, secundum quod aliis vniuersatio inest, & igitur calidissimum: etenim ceteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam est id, quod posterioribus ut vera sint, causa est. Propter quod principia semper existentium necesse est verissima esse. nec enim aliquando vera: nec illis ut sint, aliquid aliud causa est, sed illa ceteris. Quare ut secundum esse vniuersum quodque, se habet, ita etiam secundum veritatem.

At vero quod est principium aliud quod, neque sunt infinita entium causa; neque in rectum, neque secundum speciem, patet. Nec enim ut ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitum, ut carnem ex terra, terram ex aere, aerem ex igne, & hoc non stare. Nec unde principium motus, velut hominem quidem ab aere moueri, hunc vero a sole, solem autem a contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest: ut deambulationem quidem sanitatis causa, illam vero felicitatis, felicitatem vero alterius, & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat esse.

modo se habet, nec veritas eorum semper manet. Et ea, quorum esse habet causam, etiam veritatis causam habent. Et hoc ideo, quia esse rei est causa vere existimationis, quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, ut dicitur sexto huius. Deinde cum dicitur.

Remouet quoddam, per quod praecedens probatio posset infringi, quae procedebat ex suppositione huius, quod philosophia prima considerat causas primas. Hoc autem tolleretur, si causa in infinitum procederet: tunc enim non essent aliquid prime causa. Unde hoc hic remouere intendit. Circa hoc duo facit. Primo proponit intentum. Secundo probat propositum, ibi: Mediorum, n. extra quae est aliquid &c. Dicit ergo primo. Palam potest esse ex his, quae dicuntur, quod sit aliquid principium esse, & veritatis rerum, & quod causae existentium non sunt infinitae, nec procedendo in directum secundum vnam aliquam speciem causae, puta, in specie causarum efficientium: nec etiam sunt infinitae secundum speciem, ita quod sint infinitae species causarum. Exponit autem quod dixerat causas infinitas esse in directum. Primo quidem in genere causarum materialium. Non enim possibile est procedere in infinitum in hoc, quod aliquid fiat ex aliquo sicut ex materia, puta, ut caro fiat ex terra, terra vero ex aere, aer ex igne, & hoc non fiat in aliquo primo, sed procedat in infinitum. Secundo exemplificat in genere causae efficientis dicens, quod nec possibile est ut causa, quae dicitur, unde principium motus, in infinitum procedat, puta cum

lect. 14.

Tex. c. 6. par. prima.

T. com. 7. part. 1.

part. 3.

part. 1. Lect. huius part. sequē. Lect. sequē. part. 5. Lect. sequē.

LECTIO III.

LECTIO III.

cum dicitur hominem moueri ad deponendum vestes ab aere calefacto, aerem vero calefieri a sole, solem vero moueri ab aliquo alio, & hoc in infinitum. Tertio, exemplificat in genere causarum finalium: & dicit, quod similiter non potest procedere in infinitum illud, quod est quae causa & scilicet causa finalis. ut si dicamus, quod iter, siue ambulatio est propter sanitatem, sanitas autem propter felicitatem, felicitas autem propter aliquid, & sic in infinitum. Vltimo, facit mentionem de causa formali: & dicit, quod similiter non potest procedi in infinitum in hoc, quod est quod quod erat esse: id est in causa formali, quam significat diffinitio. Sed exempla praetermittit, quia sunt manifesta, & probatum est in primo posteriorum, quod non proceditur in infinitum in praedicatione, pura quod animal praedicitur de homine in eo quod quid est, & viuū de animali, & sic in infinitum.

Nediorum enim, extra quae est aliquid vltimum & primum, necesse est esse quod prius est, causam esse eorum quae post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid trium causa est, primum dicemus, non enim vltimum; nullius enim quod vltimum est, neque medium; unius enim: nullius differt unum an plura sint, nec infinita, aut finita. Infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti secundum modum istum & omnino infiniti partes, omnes mediae sunt, similiter autem vsque modo. Quare, si nihil est ex toto aliquid primum, nec ex toto causa nulla est.

LECTIO III.

Dupliciter autem fit hoc ex hoc, non ut hoc dicitur post hoc, ut ex isthmiis olympia, sum ire, procedere autem in patientibus est in deorsum ire. Sicut autem agere attribuitur causae mouenti, ita pati attribuitur materiae. Unde processus causarum mouentium est in sursum, processus autem causarum materialium est in deorsum. Quia ergo ostendit, quod non est in infinitum procedere in causis mouentibus, quasi in sursum procedendo, subiungit, quod nec etiam possibile est ire in infinitum in deorsum, secundum scilicet processum causarum materialium, supposito quod sursum ex parte causarum mouentium inueniatur aliquod principium. Et exemplificat de processu materialium, qui est in deorsum. ut si dicamus, quod ex igne fit aqua, & ex aqua terra, & sic in infinitum. Et vterque hoc exemplo secundum opinionem antiquorum naturalium, qui posuerunt vnum aliquod elementorum esse principium aliorum quoddam ordine. Potest autem & aliter exponi, ut intelligamus, quod in causis mouentibus manifesti sunt ad sensum vltimi effectus, qui non mouent. Et ideo, non quaeritur si procedatur in infinitum in inferioribus secundum illud genus, sed si procedatur in superius. Sed in genere causarum materialium e conuerso supponitur vnum primum, quod sit fundamentum & basis aliorum, & dubitatur, utrum in infinitum procedatur in deorsum, secundum processum eorum, quae generantur ex materia. Et hoc sonat exemplum propositum. Non enim dicitur ut ignis ex aqua, & hoc ex alio, sed e conuerso, ex igne aqua, & ex hoc aliud. Unde supponitur prima materia, & quaeritur an sit processus in infinitum in his, quae generantur ex materia. Deinde cum dicitur.

ultima, & vtrunque repugnat rationi infiniti: quod excludit opinionem terminum & principium & finem. Est autem & ad aliud attendendum, quod si alicuius finiti sint plures partes mediae, non omnes partes simili ratione sunt mediae. Nam quaedam magis appropinquant primo, quaedam magis appropinquant vltimo. Sed in infinito, quod non habet primum & vltimum, nulla pars potest magis appropinquare, vel minus principio, aut vltimo. Et ideo, vsque ad quancunque partem, quam modo signaueris, omnes partes similiter sunt mediae. Sic igitur, si causet mouentes procedant in infinitum, nulla erit causa prima. Sed causa prima erat causa omnium: ergo sequeretur, quod totaliter omnes causet tolleretur. Sublata enim causa, tolluntur ea, quorum est causa. Deinde cum dicitur.

Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cum id, quod sursum uersus principium habet, ut ex igne quidem aquam, ex hac uero terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non ut hoc post hoc dicitur, ut ex isthmiis ludis olympiaci, sed ut aut

Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cum id, quod sursum uersus principium habet, ut ex igne quidem aquam, ex hac uero terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri.

Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non ut hoc post hoc dicitur, ut ex isthmiis ludis olympiaci, sed ut aut

sum ire, procedere autem in patientibus est in deorsum ire. Sicut autem agere attribuitur causae mouenti, ita pati attribuitur materiae. Unde processus causarum mouentium est in sursum, processus autem causarum materialium est in deorsum. Quia ergo ostendit, quod non est in infinitum procedere in causis mouentibus, quasi in sursum procedendo, subiungit, quod nec etiam possibile est ire in infinitum in deorsum, secundum scilicet processum causarum materialium, supposito quod sursum ex parte causarum mouentium inueniatur aliquod principium. Et exemplificat de processu materialium, qui est in deorsum. ut si dicamus, quod ex igne fit aqua, & ex aqua terra, & sic in infinitum. Et vterque hoc exemplo secundum opinionem antiquorum naturalium, qui posuerunt vnum aliquod elementorum esse principium aliorum quoddam ordine. Potest autem & aliter exponi, ut intelligamus, quod in causis mouentibus manifesti sunt ad sensum vltimi effectus, qui non mouent. Et ideo, non quaeritur si procedatur in infinitum in inferioribus secundum illud genus, sed si procedatur in superius. Sed in genere causarum materialium e conuerso supponitur vnum primum, quod sit fundamentum & basis aliorum, & dubitatur, utrum in infinitum procedatur in deorsum, secundum processum eorum, quae generantur ex materia. Et hoc sonat exemplum propositum. Non enim dicitur ut ignis ex aqua, & hoc ex alio, sed e conuerso, ex igne aqua, & ex hoc aliud. Unde supponitur prima materia, & quaeritur an sit processus in infinitum in his, quae generantur ex materia. Deinde cum dicitur.

part. sequē.

Hac parte sequē. part. 6. huius lect. part. 7. huius lect.

tur improprie aliqd fieri ex aliquo, ex hoc solo, quod sit post illud. Vt si dicamus quod quaedam festa Grecorum, quae dicebantur Olympica, sunt ex quibusdam aliis festis, quae dicebantur Isthmica, pura, si no. dicerem quod festum Epiphaniae sit ex festo Natalis. Hoc autem non proprie dicitur, quia fieri est quod non mutari. In mutatione autem non solum requiritur ordo duorum terminorum, sed etiam si fuerit in e. v. r. i. u. l. q. j. Quod quidem non contingit in praedicto exemplo. Sed hoc dicimus secundum quod imaginatur tempus esse ut subiectum diuersorum festorum. Sed oportet proprie dicere aliqd fieri ex aliquo, quando aliquod vnu subiectum mutatur de hoc in illud. Et hoc expliciter, vno modo sicut dicimus, quod ex puero fit vir, in quantum puer mutatur de statu puerili in statum virile. Alio modo sicut dicimus, quod ex aqua fit aer per aliquam transmutationem. Deinde cum dicitur.

part. 4. **d** Ostendit duas differentias inter praedictos modos: quarum prima est: quia dicimus ex puero fieri virum, sicut ex eo, quod est in fieri, fit illud, quod iam est factum: aut ex eo, quod est in fieri, fit illud quod iam est perfectum. Illud, n. quod est in fieri, & in fieri, est medium inter ens, & non ens, sicut generatio est medium inter esse, & non esse. Et ideo, quia per medium venitur ad extremum, dicimus, quod ex eo quod generatur, fit illud, quod generatum est: & ex eo quod perficitur, fit illud, quod perfectum est. Et sic dicimus, quod ex puero fit vir, vel quod ex addiciente fit sciens: quia addicens se habet ut in fieri ad scientem. In alio autem modo, quo dicimus ex aere fieri aquam, vnum extremorum non se habet ut via, vel medium ad alterum, sicut fieri ad factum esse, sed magis ut terminus, a quo recedit, ut ad alium terminum perueniatur. Et ideo ex vno corrupto fit alterum. Deinde cum dicitur.

part. 5. **e** Concludit ex praemissa differentia, aliam differentiam. Quia enim in primo modo vnum se habet ad alterum, ut fieri ad factum esse, & medium ad terminum, patet, quod habent ordinem naturaliter ad invicem. Et ideo non reflectuntur ad invicem, ut indifferenter vnum fiat ex altero. Vnde non dicimus, quod ex viro fiat puer, sicut dicimus econuerso. Cuius ratio est, quia illa duo, ex quorum vno secundum istum modum dicitur alterum fieri, non se habent ad invicem sicut duo termini mutationis alicuius, sed sicut ea, quorum vnum est post alterum. Et hoc est quod dicitur, quod illud quod fit, id est, terminus generationis, scilicet esse, non fit ex generatione, quasi ipsa generatio mutetur in esse, sed est post generationem, quia naturaliter ordinem consequitur ad generationem, sicut terminus est post viam, & vltimum post medium. Vnde, si consideremus ista duo, scilicet generationem & esse, no differunt ab illo modo, quem exclusimus, in quo consideratur ordo tantum, sicut cum dicimus, quod dies fit ex aurora, quia est post auroram. Et propter istum naturalem ordinem, non

dicimus econuerso, quod aurora fit ex die, id est, post diem. Et ex eadem ratione non potest esse quod puer fiat ex viro. Sed secundum alterum modum, quo aliquis fit ex altero, inuenitur reflectio. Sicut enim aqua generatur ex aere corrupto, ita aer generatur ex aqua corrupta. Et hoc ideo, quia ista duo non se habent ad invicem secundum naturalem ordinem, scilicet ut medium ad terminum, sed sicut duo extrema, quorum vtrumque potest esse & primum, & vltimum. Deinde cum dicitur.

part. 6. **f** Ostendit, quod non sit procedere in infinitum secundum vtrumque, vtrumque istorum modorum, & primo secundum primum, prout dicimus ex puero fieri virum. Illud enim ex quo dicimus aliquid fieri, sicut ex puero virum, se habet ut medium inter duo extrema, scilicet inter esse, & non esse. Sed postis extremis, impossibile est esse infinita media: quia extremum infinitate repugnat: ergo secundum istum modum non conuenit procedere in infinitum. Similiter etiam nec secundum alium, quia in alio modo inuenitur reflexio extremorum ad invicem, propter hoc, quod alterum corruptio, est alterius generatio, ut dictum est. Vbi cumque autem est reflexio, reducit ad primum, ita scilicet quod id, quod fuit primo principium, postea fit terminus. Quod in infinitis non potest contineri, in quibus non est principium, & finis. ergo nullo modo ex aliquo potest aliquid fieri in infinitum. Deinde cum dicitur.

part. 7. **g** Ostendit quo praedictorum modorum ex prima materia aliquid fiat. Vbi considerandum est, quod Aristoteli, videtur hic duabus communibus suppositionibus, in quibus omnes antiqui naturales conveniebant: quarum vna est, quod sit aliquid primum principium materiale, ita scilicet, quod in generationibus rerum non procedatur in infinitum ex parte superiori, scilicet eius, ex quo generatur. Secunda suppositio est, quod prima materia est sempiterna. Ex hac igitur secunda suppositione statim concludit, quod ex prima materia non fit aliquid secundo modo, scilicet sicut ex aere corrupto fit aqua: quia scilicet illud, quod est sempiternum, non potest corrumpi. Sed quia potest aliquis dicere, quod primum principium materiale non ponitur a philosophis sempiternum, propter hoc, quod vnum numero manens sit sempiternum, sed quia est sempiternum per successionem, sicut si ponatur humanum genus sempiternum: Hoc excludit ex prima suppositione dicens, quod, quia generatio non est infinita in sursum, sed deveniunt ad aliquod primum principium materiale, necesse est, quod si aliquid sit primum principium materiale, ex quo fiunt alia per eius corruptionem, quod non sit illud sempiternum, de quo Philosophi dicunt. Non enim potest esse illud primum principium principium sempiternum, si eo corrupto alia generarentur, & iterum ipsum ex alio corrupto generaretur. Vnde manifestum est, quod ex pri-

mo materiali principio fit aliquid, sicut ex imperfecto, & in potentia existente, quod est medium inter purum non ens, & ens actus, non autem sicut aqua ex aere fit corrupto.

LECTIO III.

T. com. 8. part. 1. **ostendit** quod magis philosophus, quod in causis mouentibus, & materialibus non proceditur in infinitum, hic ostendit idem in causa finali, quae nominatur scilicet causa finalis. Et ostendit propositum quatuor rationibus. quarum prima talis est. Id, quod est cuius causa habet rationem finis: sed finis est id, quod non est propter alia, sed alia sunt propter ipsum. Aut ergo est aliquid tale, aut nihil: & si quidem fuerit aliquid tale, ve scilicet omnia sint propter ipsum, & ipsum non sit propter alia, ipsum erit vltimum in hoc genere. Et ita non procedatur in infinitum. Si autem nihil inueniatur tale, non erit finis. Et ita tollitur hoc genus causae, quod dicitur cuius causa. Secundam rationem ponit ibi.

part. 2. **part. 3.** **T. com. 9. part. 4.** **T. c. 10. part. 5.** **part. 6.** **T. c. 11. part. 7.** **part. 7.** **part. 8.** **part. 9.** **part. 10.** **part. 11.** **part. 12.** **part. 13.** **part. 14.** **part. 15.** **part. 16.** **part. 17.** **part. 18.** **part. 19.** **part. 20.** **part. 21.** **part. 22.** **part. 23.** **part. 24.** **part. 25.** **part. 26.** **part. 27.** **part. 28.** **part. 29.** **part. 30.** **part. 31.** **part. 32.** **part. 33.** **part. 34.** **part. 35.** **part. 36.** **part. 37.** **part. 38.** **part. 39.** **part. 40.** **part. 41.** **part. 42.** **part. 43.** **part. 44.** **part. 45.** **part. 46.** **part. 47.** **part. 48.** **part. 49.** **part. 50.** **part. 51.** **part. 52.** **part. 53.** **part. 54.** **part. 55.** **part. 56.** **part. 57.** **part. 58.** **part. 59.** **part. 60.** **part. 61.** **part. 62.** **part. 63.** **part. 64.** **part. 65.** **part. 66.** **part. 67.** **part. 68.** **part. 69.** **part. 70.** **part. 71.** **part. 72.** **part. 73.** **part. 74.** **part. 75.** **part. 76.** **part. 77.** **part. 78.** **part. 79.** **part. 80.** **part. 81.** **part. 82.** **part. 83.** **part. 84.** **part. 85.** **part. 86.** **part. 87.** **part. 88.** **part. 89.** **part. 90.** **part. 91.** **part. 92.** **part. 93.** **part. 94.** **part. 95.** **part. 96.** **part. 97.** **part. 98.** **part. 99.** **part. 100.**

rentiarum vna est prior altera. Idem ergo est, quod in infinitum procedatur in formis, & quod in infinitum procedatur in partibus definitionis. Et ideo, volens ostendere, quod non sit procedere in infinitum in causis formalibus, proponit non esse infinitum in partibus definitionis. Et ideo dicit, quod non conuenit hoc, quod est quod quid erat esse, in infinitum reduci ad aliam definitionem, ut sic semper multiplicet ratio. Pura qui diffinitio hominis in diffinitione eius ponit animal. Vnde diffinitio hominis reducit ad diffinitionem animalis, quae ulterius reducit ad diffinitionem alicuius alterius, & sic multiplicatur ratio diffinitiva. Sed hoc non conuenit in infinitum procedere. No autem hoc dicimus quasi in vno & eodem individuo multiplicentur formae secundum numerum generum, & differentiarum, ut si in homine sit alia forma, a qua est homo, & alia a qua est animal, & sic de aliis: sed quia necesse est ut in rerum naturae gradus formarum inueniantur, quot inueniuntur genera ordinata, & differentia. Est enim in rebus inuenire aliquam formam, quae est forma corporis, & non est forma corporis, & aliqua, quae est forma corporis, sed non est forma corporis, sed non est forma corporis, & sic de aliis. Deinde cum dicitur.

part. 1. **f** Probat propositum quatuor rationibus, quarum prima talis est. In multitudine formarum, vel rationum semper illa, quae est prior, est magis. Quod non est intelligendum quasi sit completior, quia formae specificae sunt complexae. Sed dicitur esse magis, quia est in plus quam illa, quae est posterior, quae non est vbiunque est prior. Non enim vbiunque est ratio animalis, est ratio hominis. Ex quo argumentatur, quod si primum non est nec habitum, id est, consequens est. Sed, si in infinitum procedatur in rationibus & formis, non erit prima ratio, vel forma diffinitiva: ergo excludentur omnes consequentes. Secundam rationem ponit ibi.

part. 2. **g** Quae talis est. Impossibile est aliquid scire prius, quam perueniatur ad individua. Non autem accipitur hic individuum singulare, quia scientia non est de singularibus: sed individuum potest dici vno modo ipsa species specialissima, quae non diuiditur ulterius per essentialia differentias. Et secundum hoc intelligitur, quod non habetur perfecta scientia de re, quousque perueniatur ad speciem specialissimam, quia ille, qui scit aliquid in genere, nondum habet perfectam scientiam de re. Et secundum hanc expositionem oportet dicere, quod sicut prima ratio concludebat, quod in causis formalibus non procedatur in infinitum in sursum, ita haec ratio concludit, quod non procedatur in infinitum in deorsum. Sic enim non est devenire ad speciem specialissimam, ergo ista positio destruit perfectam scientiam. Sed, quia formalis diuisio non solum est secundum quod genus diuiditur per differentias, per cuius diuisionis priuationem species specialissima potest dici individuum, sed etiam est secundum quod diffinitum diuiditur in partes definitionis, ut patet in Primo Physicorum, ideo individuum potest hic dici, cuius diffinitio non resoluitur in aliqua diffinitia. Et secundum hoc supremum genus Thom. super Metaphy. D est

METAPHYSICORVM.

est individuum. Et secundum hoc erit sensus, quod non potest haberi scientia de re per aliquam diffinitionem, nisi deueniatur ad supra genera, quibus ignoratis impossibile est aliquid posteriori sciri. Et secundum hoc, concluditur ratio, quod in causis formalibus non procedatur in infinitum, sicut & prius. Vel ad idem concludendum potest aliter exponi individuum, vt. s. propositio immediata dicitur individuum. Si enim procedatur in infinitum in diffinitionibus in futurum, nulla erit propositio immediata. Et sic vniuersaliter tollitur scientia, quae est de cõsuetudine deductis ex principis immediatis. h. q. Tertiam rationem ponit, quae procedit non solum ad scientiam excludendam, sed ad excludendum simpliciter omnem cognitionem humanam. Et circa hanc rationem duo facit. Primo, ponit rationem. Secundo, excludit obiectionem quandam, ibi: Non enim simile &c. Rõ autem talis est. Vnũquodq; cognoscitur per intellectum suae formae: sed, si in formis procedatur in infinitum, non poterunt intelligi, quia infinitum in quantum huiusmodi non comprehendit intellectu, ergo ista propositio vniuersaliter destruit cognitionem. Deinde cum dicitur: Excludit quandam obiectionem. Possent aliquis dicere, quod illud, quod habet infinitas formas, potest cognosci, sicut & linea, quae in infinitum diuiditur. Sed hoc excludit dicens, quod non est simile de linea, cuius diuisiones non sunt, sed in infinitum procedunt. Impossibile enim est, quod aliquid intelligatur, nisi in aliquo statu. Vnde linea in quantum statuitur, vt finita in actu propter suos terminos, sic potest intelligi. Secundum vero, quod non statuitur in eius diuisione, non potest sciri. Vnde nullus potest numerare diuisiones lineae, secundum quod in infinitum procedunt. Sed infinitum in formis est infinitum in actu, & non in potentia, sicut est infinitum in diuisione lineae. Et ideo, si essent infinitae formae, nullo modo esset aliquid scitum, vel notum. Deinde cum dicitur: Ponit quartam rationem, quae talis est. In omni eo, quod mouetur, necesse est intelligere materiam. Omne enim, quod mouetur, est in potentia. Ans autem in potentia est materia. Ipsa autem materia habet rationem infinitam, & ipsi in finito, quod est materia, conuenit ipsam nihil, quia materia secundum se intelligitur absque omni forma. Et cum ei, quod est infinitum, conueniat hoc, quod est nihil, sequitur per oppositum, quod illud, per quod est esse, non sit infinitum, & quod in infinito id est materia non sit esse infinitum. Sed esse est per formam, ergo non est infinitum in formis. Est autem hic aduertendum, quod hic ponit nihil esse de ratione infiniti, non quod priuatio sit de ratione materiae, sicut Plato posuit non distinguens priuationem a materia, sed quia priuatio est de ratione infiniti. Non enim ens in potentia habet rationem infiniti, nisi secundum quod est sub ratione priuationis, vt patet in tertio Physicorum. Deinde cum dicitur: Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, tali ratione. Tunc putamus nos scire vnũquodq; quando cognoscimus omnes causas eius, sed si sunt infinitae causae secundum adiunctionem vnus speciei ad aliam, non erit pertransire ista infinitatem, ita quod possint omnes causae cognosci: ergo etiam per istum modum excluditur cognitio rerum.

part. 8.

part. 9.

T.c. 12. part. 10.

part. 11.

part. seq. T.c. 14. part. 1.

part. 2.

T.c. 14.

h Et cognoscere non est. Nam quae sic sunt infinita, quomodo contingit intelligere?

i Non enim simile in linea, quae secundum diuisiones non stat. Intellegere enim non est statuendum. Propter quod non enumerabitur sectioes, quae per infinita procedunt.

k Sed materiam in eo, quod mouetur, intelligere est necesse. & infinito nihil est, esse autem non.

l Si vero non est infinitum, quod est esse infinito? Sed si infinitae essent pluralitates specierum, non eest nec ita cognoscere. Tunc enim scire putamus, cum causas ipsas nouerimus. Infinitum vero secundum adiunctionem non est pertransire in finito tempore.

LECTIO V.

Ontingunt autem auditio nes secundum consuetudinem entibus. Nam vt consueuimus, ita dignamur dici, & quae preter ea, non similia videtur: sed preter consuetudinem minus nota, & magis extranea. Nam consuetum notius.

b Quantam vero vim habeat quod consuetum est, leges ostendunt, in quibus fabularia & puerilia magis valent cognitione de eis propter consuetudinem.

habet infinitas formas, potest cognosci, sicut & linea, quae in infinitum diuiditur. Sed hoc excludit dicens, quod non est simile de linea, cuius diuisiones non sunt, sed in infinitum procedunt. Impossibile enim est, quod aliquid intelligatur, nisi in aliquo statu. Vnde linea in quantum statuitur, vt finita in actu propter suos terminos, sic potest intelligi. Secundum vero, quod non statuitur in eius diuisione, non potest sciri. Vnde nullus potest numerare diuisiones lineae, secundum quod in infinitum procedunt. Sed infinitum in formis est infinitum in actu, & non in potentia, sicut est infinitum in diuisione lineae. Et ideo, si essent infinitae formae, nullo modo esset aliquid scitum, vel notum. Deinde cum dicitur: Ponit quartam rationem, quae talis est. In omni eo, quod mouetur, necesse est intelligere materiam. Omne enim, quod mouetur, est in potentia. Ans autem in potentia est materia. Ipsa autem materia habet rationem infinitam, & ipsi in finito, quod est materia, conuenit ipsam nihil, quia materia secundum se intelligitur absque omni forma. Et cum ei, quod est infinitum, conueniat hoc, quod est nihil, sequitur per oppositum, quod illud, per quod est esse, non sit infinitum, & quod in infinito id est materia non sit esse infinitum. Sed esse est per formam, ergo non est infinitum in formis. Est autem hic aduertendum, quod hic ponit nihil esse de ratione infiniti, non quod priuatio sit de ratione materiae, sicut Plato posuit non distinguens priuationem a materia, sed quia priuatio est de ratione infiniti. Non enim ens in potentia habet rationem infiniti, nisi secundum quod est sub ratione priuationis, vt patet in tertio Physicorum. Deinde cum dicitur: Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, tali ratione. Tunc putamus nos scire vnũquodq; quando cognoscimus omnes causas eius, sed si sunt infinitae causae secundum adiunctionem vnus speciei ad aliam, non erit pertransire ista infinitatem, ita quod possint omnes causae cognosci: ergo etiam per istum modum excluditur cognitio rerum.

scimus omnes causas eius, sed si sunt infinitae causae secundum adiunctionem vnus speciei ad aliam, non erit pertransire ista infinitatem, ita quod possint omnes causae cognosci: ergo etiam per istum modum excluditur cognitio rerum.

Et ipsum cognoscere non est. quae enim ita infinita sunt, quomodo intelligere contingit?

Nec enim simile de linea est, quae secundum diuisiones quidem non stat. Intellegere vero non potest, nisi sistat. quare non numerabitur diuisiones, qui infinitam pertransit.

Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere. atque nulli est esse infinito.

Quod si non, non infinitum est infinito esse. Atque etiam, si species causarum infinitae multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus, infinitum vero secundum adiunctionem non est in tempore finito pertransire.

LECTIO V.

Vsculationes autem secundum consuetudines accidunt. quemadmodum enim consueuimus, ita indicamus dici debere. & quae praeter haec non apparent similia: sed quia non consueuimus, ignota, & magis peregrina consuetum etenim notius est.

Quantum vero vim habeat, leges declarat, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter consuetudinem, quam si cognoscereamus ea.

sunt secundum consuetudines. Ea enim sunt consuetudines, libentius audiuntur, & facilius recipiuntur. Dignum enim vobis, vt ita dicatur de quocumque, sicut consueuimus audire. Et si qua dicatur nobis praeter ea, quae consueuimus audire, non videntur nobis similia in veritate his, quae consueuimus audire. Sed videntur nobis minus nota, & magis extranea a ratione, propter hoc, quod sunt inconsueti. Illud enim, quod est consuetum, est nobis magis notum. Cuius ratio est, quia consuetudo vertitur in naturam. Vnde & habitus ex consuetudine generatur, qui inclinat per modum naturae. Ex hoc autem, quod aliquis habet talem naturam, vel talem habitum, habet proportionem determinatam ad hoc vel illud. Requiritur autem ad quamlibet cognitionem determinatam proportio cognoscens ad cognoscibile. Et ideo, secundum diuersitatem naturarum, & habituum accidit diuersitas circa cognitionem. Videmus enim, quod hominibus secundum humanam naturam, sunt innata prima principia, & secundum habitum virtutis apparet vniciquod bonum, quod conuenit illi virtuti: sicut & gustui videtur aliquid conueniens, secundum eius dispositionem. Sic igitur, quia consuetudo causat habitum consimilem naturae, contingit, quod ea, quae sunt consueti sunt notiora. Deinde cum dicitur: Manifestat quod dixerat per quoddam signum, ostendens, quod leges ab hominibus posita, ostendunt per experientiam, quantam vim habeat consuetudo in quibus quidem legibus propter consuetudinem magis valent fabulariter, & pueriliter dicta ad hoc, quod eis assentiantur, quam cognitio veritatis. Loquitur autem hic Philosophus de legibus ab hominibus adiuuentis, quae ad conservationem ciuitatis, sicut ad vltimum finem ordinantur. Et ideo, quicunq; inueniunt eas, aliqua quibus

LECTIO V.

Ontologus Philosophus ostendit, quod consideratio veritatis partim est difficilis, & partim facilis, & maxime prius ad Primum Philosophum, hic ostendit quis sit modus conueniens ad considerandum veritatem. & circa hoc duo facit. Primo, ponit diuersos modos, quos homines sequuntur in consideratione veritatis. Secundo, ostendit quae sit modus conueniens, ibi: Propter quod oportet erudiri, &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit efficaciam consuetudinum in consideratione veritatis. Secundo, concludit diuersos modos, quibus homines videntur in consideratione veritatis, pp diuersas consuetudines, ibi: Alij vero si non mathematicae &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit virtutem consuetudinis in consideratione veritatis. Secundo, manifestat per signum, ibi: Quam vero vim habeat &c. Dicit ergo primo, quod aditiones contingunt in homibus de his, quae sunt secundum consuetudines. Ea enim sunt consuetudines, libentius audiuntur, & facilius recipiuntur. Dignum enim vobis, vt ita dicatur de quocumque, sicut consueuimus audire. Et si qua dicatur nobis praeter ea, quae consueuimus audire, non videntur nobis similia in veritate his, quae consueuimus audire. Sed videntur nobis minus nota, & magis extranea a ratione, propter hoc, quod sunt inconsueti. Illud enim, quod est consuetum, est nobis magis notum. Cuius ratio est, quia consuetudo vertitur in naturam. Vnde & habitus ex consuetudine generatur, qui inclinat per modum naturae. Ex hoc autem, quod aliquis habet talem naturam, vel talem habitum, habet proportionem determinatam ad hoc vel illud. Requiritur autem ad quamlibet cognitionem determinatam proportio cognoscens ad cognoscibile. Et ideo, secundum diuersitatem naturarum, & habituum accidit diuersitas circa cognitionem. Videmus enim, quod hominibus secundum humanam naturam, sunt innata prima principia, & secundum habitum virtutis apparet vniciquod bonum, quod conuenit illi virtuti: sicut & gustui videtur aliquid conueniens, secundum eius dispositionem. Sic igitur, quia consuetudo causat habitum consimilem naturae, contingit, quod ea, quae sunt consueti sunt notiora. Deinde cum dicitur: Manifestat quod dixerat per quoddam signum, ostendens, quod leges ab hominibus posita, ostendunt per experientiam, quantam vim habeat consuetudo in quibus quidem legibus propter consuetudinem magis valent fabulariter, & pueriliter dicta ad hoc, quod eis assentiantur, quam cognitio veritatis. Loquitur autem hic Philosophus de legibus ab hominibus adiuuentis, quae ad conservationem ciuitatis, sicut ad vltimum finem ordinantur. Et ideo, quicunq; inueniunt eas, aliqua quibus

T.c. 15. part. 3.

part. 4. h. ius lect.

T.c. 16 part. 5.

part. 3. part. seq.

bus hominum animi retraherentur a malis, & prouocarentur ad bona secundum diuersitatem gentium, & nationum in suis legibus tradiderunt, quamuis multa eorum essent vana, & frivola, sed homines a pueritia audientes magis approbant, quam veritatis cognitionem. Sed lex diuinitus data ordinat hominem ad veram felicitatem, cui omnis falsitas repugnat. Vnde in lege Dei nulla falsitas continetur. Deinde cum dicitur: Hic ostendit quomodo homines in consideratione veritatis propter consuetudinem diuersos modos accipiunt. & dicitur, quod quidam non recipiunt quod eis dicitur, nisi dicatur eis per modum mathematicum. Et hoc quidem conuenit propter consuetudinem huiusmodi, qui in mathematicis sunt nutriti, & quia consuetudo est similitudo naturae. Possent etiam hoc quibusdam contingere propter indispotionem, illis scilicet qui sunt fortis imaginationis, non habentes intellectum multum eleuatum. Alij vero sunt, qui nihil volunt recipere, nisi proponatur eis aliquod exemplum sensibile, vel propter consuetudinem, vel propter doctum, vel propter doctum in sensibus virtutis in eis, & debilitatem intellectus. Quidam vero sunt, qui nihil reputant esse dignum, vt aliquid eis indicatur absque testimonio poetae, vel alicuius auctoris. Et hoc etiam est vel propter consuetudinem, vel propter defectum iudicij: quia non possunt diiudicare verum ratio per certitudinem concludat, & ideo quasi non credentes suo iudicio, requirunt iudicium alicuius notum. Sunt etiam aliqui, qui omnia volunt sibi dici per certitudinem, id est per diligentem inquisitionem rationis. Et hoc contingit propter bonitatem intellectus iudicantis, & rationis inquirentis: dummodo non queratur certitudo in his, in quibus certitudo esse non potest. Quidam vero sunt, qui tristatur, si quid per certitudinem cum diligenti discussione inquiratur. quod quidem potest contingere dupliciter. vno modo propter impotentiam complectendi. habent enim debilem rationem: vnde non sufficiunt ad considerandum ordinem complexionis priorum, & posteriorum. Alio modo propter micrologiam, id est paruorum ratiocinationem. Cuius similitudo quaedam est in certitudinali inquisitione, quae nihil indiscussum relinquit vsque ad minima. Imaginantur autem quidam, quod sicut in symbolis conuulorum non pertinet ad liberalitatem, quod debeant etiam minima computari in ratiocinatione, ita etiam sit quaedam importunitas, & illiberalitas, si homo velit circa cognitionem veritatis etiam minima discutere. Deinde cum dicitur: Ostendit quis sit modus conueniens ad inquirendum veri-

T.c. 15. part. 3.

part. 4.

T.c. 16 part. 5.

part. 3. part. seq.

ratem, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quomodo homo possit cognoscere modum conuenientem in inquisitione veritatis. Secundo ostendit, quod ille modus, qui est simpliciter melior, non debet in omnibus quibuslibet scribitur. Dicit ergo primo, quod quia diuersi secundum diuersos modos veritatem inquirunt, ideo oportet quod homo instruat per quem modum in singulari scientiis sunt recipienda ea, quae dicuntur. Et quod non est facile, quod homo simul duo capiat, sed ad duo attendit, neutrum capere potest, absurdum est, quod homo simul quærat scientiam & modum, qui conuenit scientiae. Et propter hoc debet prius addiscere logicam, quam alias scientias, quia logica tradit communem modum procedendi in omnibus aliis scientiis. Modus autem proprius singulari scientiarum, in scientiis singulari circa principium tradi debet. Deinde cum dicitur: Ostendit, quod ille modus, qui est simpliciter optimus, non debet in omnibus queri, dicens, quod scilicet in quibusdam scientiis, & certatio, sicut est in mathematicis, non debet requiri in omnibus rebus, de quibus sunt scientiae: sed debet solum requiri in his, quae non habent materiam. Ea enim, quae habent materiam, subiecta sunt motui, & variationi: & ideo non potest in eis omnibus omnimoda certitudo haberi. Queritur enim in eis non quid semper sit, & ex necessitate, sed quid sit, vt in pluribus. Immaterialia vero secundum seipsa sunt certissima, quia sunt immobilia. Sed illa, quae in sui natura sunt immaterialia, non sunt certissima nobis propter defectum intellectus nostri, vt praedictum est. huiusmodi autem sunt substantiae separatae. Sed mathematicae sunt abstracta a materia, & tamen non sunt excedentia intellectum nostrum, & ideo in eis est requirenda certissima ratio. Et quia tota natura est circa materiam, ideo iste modus certissimae rationis non pertinet ad naturalem Philosophum. Dicit autem forsitan, propter corpora caelestia, quia non habent eodem modo materiam, sicut inferiora. Et quia in scientia naturali non conuenit iste certissimus rationis modus, ideo in scientia naturali ad cognoscendum modum conuenientem illi scientiae, primo perscrutandum est quid sit natura. Sic enim manifestum erit, de quibus sit scientia naturalis. Et iterum considerandum est, si vnus scientiae scilicet naturalis, sit omnes causas, & principia considerare, aut sit diuersarum scientiarum. Sic enim poterit scire quis modus demonstrandi conueniat naturali. Et hunc modum ipse seruat in secundo Physicorum, vt patet diligenter intuenti.

part. seq.

Aliqui igitur, nisi mathematice loquentes, non admittunt. Quidam vero non nisi exemplis utuntur. Quidam autem dignum ducunt, ut testis producatur aliquis Poeta. Et quidam exacte omnia. Quosdam vero laedet certitudinis, aut propterea, quod non possunt consequi, aut propter curiositatem. habet enim certitudo tale aliquid. quare ut in contrariis, & in orationibus illiberalis esse quibusdam apparet.

Quapropter oportet peritum esse quomodo singula admittenda sunt: quoniam absurdum est simul scientiam, & modum sciendi, est autem neutrum facile accipere.

Certitudinem vero sermonis mathematica non oportet in cunctis querere: sed in his, quae non habent materiam. Quare non est naturalis modus, tota enim natura forte habet materiam. Quamobrem considerandum est primum, quid natura sit. scilicet enim & de quo naturalis scientia est manifestum erit. & utrum vnus scientiae, an plurium est causas, & principia considerare.

bus sunt scientiae: sed debet solum requiri in his, quae non habent materiam. Ea enim, quae habent materiam, subiecta sunt motui, & variationi: & ideo non potest in eis omnibus omnimoda certitudo haberi. Queritur enim in eis non quid semper sit, & ex necessitate, sed quid sit, vt in pluribus. Immaterialia vero secundum seipsa sunt certissima, quia sunt immobilia. Sed illa, quae in sui natura sunt immaterialia, non sunt certissima nobis propter defectum intellectus nostri, vt praedictum est. huiusmodi autem sunt substantiae separatae. Sed mathematicae sunt abstracta a materia, & tamen non sunt excedentia intellectum nostrum, & ideo in eis est requirenda certissima ratio. Et quia tota natura est circa materiam, ideo iste modus certissimae rationis non pertinet ad naturalem Philosophum. Dicit autem forsitan, propter corpora caelestia, quia non habent eodem modo materiam, sicut inferiora. Et quia in scientia naturali non conuenit iste certissimus rationis modus, ideo in scientia naturali ad cognoscendum modum conuenientem illi scientiae, primo perscrutandum est quid sit natura. Sic enim manifestum erit, de quibus sit scientia naturalis. Et iterum considerandum est, si vnus scientiae scilicet naturalis, sit omnes causas, & principia considerare, aut sit diuersarum scientiarum. Sic enim poterit scire quis modus demonstrandi conueniat naturali. Et hunc modum ipse seruat in secundo Physicorum, vt patet diligenter intuenti.

T.com.1.

COMMENTARIORVM

S. THO. SVPER SECVNDVM

Metaph. Finis.

Thom. super Metaph. D. ARISTO.

A R I S T O T E L I S
M E T A P H Y S I C O R V M .
L I B E R T E R T I V S ,

Cum Dñi Thomæ præclarissimis commentarijs.

L E C T I O P R I M A .

ostendit Philosophus in secundo libro ostendit modum consideranda veritatis, hic procedit ad veritatis considerationem. Et primo, procedit modo disputationis, ostendens ea, quæ sunt dubitabilia circa rerum veritatem. Secundo, incipit determinare ve-

Lib. 4. Met. T. com. 1.

Le. 1. huius lib.

part. seq.

ritate. Et hoc i quo libro, qui incipit, ibi: *Est scientia quædam quæ speculat.* Prima autem pars dividit in partes duas. In prima dicit, de quo est intentio. In secunda exequitur postquam, ibi: *Est autem dubitatio prima quod scilicet circa primum duo facit. Primo, n. dicit, de quo est intentio. Secundo ratione assignat suam intentionis, ibi: *Inest autem investigare volentibus &c.* Dicit ergo primo, quod ad hanc scientiam, quæ prima de primis principiis, & vniuersali veritate rerum, necesse est ut primis aggrediamur ea, de quibus oportet dubitare, antequam veritas determinetur. Sunt autem huiusmodi dubitabilia, propter duas rationes. Vel quia antiqui Philosophi aliter susceperunt opinionem de eis, quam rei veritas habeat, vel quia omnino prætermissis de his considerare. Deinde cum dicit. *b. ¶ Assignat quatuor rationes suæ intentionis. & primo dicit, quod volentibus inuestigare veritatem contingit præ opere id est ante opus bene dubitare, id est bene attingere ad ea, quæ sunt dubitabilia. Et hoc ideo, quia posterior inuestigatio veritatis, nihil aliud est, quam solutio prius dubitatorum. Manifestum est autem in solutione corporaliu ligaminu, quod ille, qui ignorat vinculum, non potest soluere ipsum. Dubitatio autem de aliqua re hoc modo se habet ad mentem, sicut vinculum corporale ad corpus, & eundem effectum demonstrat. Igquantu, n. aliquis dubitat, in quantum patitur aliquid simile his, qui sunt stricte ligati. Sicut enim ille, qui habet pedes ligatos, non potest in anteriora procedere secundum viam corporalem, ita ille, qui dubitat quasi habens mentem ligatam, non potest ad anteriora procedere secundum viam speculationis. Et ideo, sicut ille, qui vult soluere vinculum corporale, oportet quod prius inspiciat vinculum, & modum ligationis, ita ille, qui vult soluere dubitationem, oportet, quod prius speculetur omnes difficultates, & earum causas.**

L E C T I O I .

ecessus est ad quæstam scientiam nos aggredi primu, de quibus dubitare primu oportet. Hæc autem sunt quæcunque de ipsis aliter susceperunt quidam, & si quid præter hoc est præmissum.

L E C T I O I .

Inest autem inuestigare volentibus præ opere bene dubitare. Posterior, n. inuestigatio, prioru est solutio dubitatoru. Soluere, n. non est ignorantis vinculum, sed mentis dubitatio, hoc de re demonstrat. In quantum, n. dubitat, intantum similiter ligatus est passus. Impossibile enim vtrisque procedere ad quod est ante. Propter quod oportet difficultates speculandi omnes prius, & horum causa.

L E C T I O I .

Et quia querentes sine dubitatione, primo similes quo oportet ire ignorantibus.

L E C T I O I .

Et adhuc neq; quando quæstiu inuenit non cognoscit. Finis enim huic est non manifestus, prædubitanti autem manifestus.

L E C T I O I .

Amplius autem melius necesse est se habere ad iudicandū eū, quod audiuit, velut aduersarioru, & dubitantium omnes rationes.

Secundam rationem ponit, & dicit, quod illi, qui volunt inquirere veritatem, non considerando prius dubitationem, assimilantur illis, qui nesciunt quo vadant. Et hoc ideo, quia sicut terminus viae est illud, quod inceditur ab ambulante, ita exclusio dubitationis est finis, qui intenditur ab inquirente

L E C T I O I .

illam, quæ queritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum est. hæc autem sunt, & quæcunque de eis aliter quidam existimauerunt, & si quid præter hoc præmissum sit.

L E C T I O I .

Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, quæ ante dubitata fuerunt. Soluere autem non est, cum nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio manifestum hoc de re facit. quatenus, n. dubitat, eatenus simile quiddam ligatus patitur. utroque namque modo impossibile est ad ulteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculandi par est, et horu gratia.

L E C T I O I .

Et propterea quod illi, qui querunt, nisi primo dubitent, similes illis sunt, qui quoniam ire oporteat ignorant.

L E C T I O I .

Et adhuc neque vtrum inuenierint quod queritur, an non, cognoscere possunt. finis etenim his quidem non est manifestus, illi autem, qui antea dubitauerunt, patet.

L E C T I O I .

Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum qui tanquam aduersarios, omnes vtriusque rationes oppositas audiat.

Illius se habeat in iudicando, si audierit omnes rationes quas aduersariorum dubitantium. Est autem attendendum, quod propter has rationes considero Arist. fuit fere in omnibus libris suis, ut inquisitioni veritatis, vel determinationi prætermitteret dubitationes emergentes. Sed in aliis libris singillatim ad singulas determinationes præmittit dubitationes, hic vero simul præmittit omnes dubitationes, & postea secundum ordinem debitum determinat veritatem. Cuius ratio est, quia alie scientie considerant particulariter de veritate, vnde & particulariter ad eas pertinet circa singulas veritates dubitare. sed ista scientia, sicut habet ad vniuersalem considerationem de veritate, ita etiam ad eam pertinet vniuersalis dubitatio de veritate. Et ideo non particulariter, sed simul vniuersalem dubitationem prosequitur. Potest etiam & alia esse ratio, quia dubitabilia, quæ tangit, sunt principaliter illa, de quibus Philosophi aliter opinati sunt. Non autem eodem ordine

T. com. 2. par. prima.

part. 2.

part. 3.

Le. 4. huius T. com. 1. 5. part. 5.

Le. 2. prima Le. 3. seq. Le. 2.

part. sequ.

part. 4.

part. sequ.

line ipse procedit ad inquisitionem veritatis, sicut & alij Philosophi. Ipse enim incipit a sensibilibus, & manifestis, & procedit ad separata: patet infra in septimo: Alij vero intelligibilia, & abstracta voluerunt sensibilibus applicare. Vnde, quia non erat eodem ordine determinaturus, quo ordine processerit alij Philosophi, ex quorum opinionibus dubitationes sequuntur, ideo præelegit primo ponere dubitationes omnes seorsum, & postea suo ordine dubitationes determinare. Tertiam assignat Auerrois dicens: hoc esse propter affinitatem huius scientie ad Logicam, quæ tangitur infra in quarto. Et ideo Dialecticam disputationem posuit quasi partes principales huius scientie.

L E C T I O I I .

ST autem dubitatio prima quidam quibus processualiter dicitis dubitauimus, vtrum vnus scientie, aut multarum sit scientiarum causas speculari.

Et vtrum substantie principia est scientie huius scire solū, aut de principiis, de quibus ostendunt omnes. vt vtrum contingit vnū & idem simul dicere & negare, aut non, & de aliis talibus. Et si est circa substantiam, vtrum vnā circa omnes, aut plures sunt. Sed, si plures, vtrum omnes cognate, aut earum hæc quidem sapientie, illæ vero aliquid aliud dicendæ sunt.

L E C T I O I I .

Secundum ea, quæ prædixit Philosophus, incipit hic præmittere dubitationes determinationi veritatis. & diuidit in duas partes. In prima ponit dubitationes. In secunda, causas dubitationis inducendo rationes ad singulas dubitationes, ibi: *¶ Primum ergo, de quibus in primis dicimur &c.* Dicitur autem in secundo libro, quod prius oportet querere modum scientie, & ipsam scientiam. Et ideo primo ponit dubitationes pertinentes ad modum considerationis huius scientie, Secundo, ponit dubitationes pertinentes ad prima principia, de quibus est ista scientia, vt in primo libro dictum est, & hoc ibi: *¶ Et vtrum principia & elementa &c.* Admodum autem scientie huius duo pertinent, vt in secundo dictum est, scilicet consideratio causarum, ex quibus scientia demonstrat, & iterum res, de quibus scientia considerat. Vnde circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem pertinentem ad considerationem causarum. Secundo, mouet multas dubitationes pertinentes ad ea, de quibus est hæc scientia, ibi: *¶ Et vtrum substantie principia &c.* Dicit ergo, quod prima dubitatio est, quam dubitando proposuimus in fine secundi libri, qui est quasi proœmium ad totam scientiam, scilicet: vtrum consideratio causarum quatuor, secundum quatuor genera, pertinet ad vnā scientiam, vel ad multas & diuersas. Et hoc est querere: vtrum vnus scientie, & præcipue huius, sit demonstrare ex omnibus causis, vel magis diuersæ scientie quæ diuersis causis demonstrant. Deinde cum dicit. *b. ¶ Mouet dubitationes de his, de quibus considerat ista scientia. & primo inquit de quibus considerat ista scientia sicut de substantiis. Secundo, de quibus considerat ista scientia sicut de accidentibus, ibi: *¶ Et vtrum circa substantias &c.* Circa primum duo facit. Primo, multiplicat quæstiones ex parte ipsius scientie, quæ est de substantia. Secundo, ex parte substantiarum ipsarum, ibi: *¶ Et hoc idem quoque &c.* Circa primum ponit tres quæstiones. Supposito enim ex his,*

quæ in primo libro dicta sunt, quod ista scientia consideret principia prima: Prima quæstio hic erit: vtrum ad hanc scientiam solum pertineat cognoscere prima principia substantiarum aut etiam ad hanc scientiam pertineat considerare de primis principiis demonstrationis, ex quibus omnes scientie demonstrantur. vt puta, quod hæc scientia consideret: vtrum contingat vnū & idem simul affirmare, & negare, vel non. Et similiter de aliis demonstrationis principiis primis, & per se notis. Secunda quæstio est: si ista scientia est consideratio substantiarum, sicut primi entis: vtrum sit vna scientia considerans omnes substantias, vel sint plures scientie de diuersis substantiis. Videtur enim, quod de pluribus substantiis debeant esse plures scientie. Tertia quæstio est, si sint plures scientie de pluribus substantiis: vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit.

L E C T I O I I .

ST autem prima dubitatio de his, quæ in proœmio quoque dubitauimus, vtrum vnus an multarum scientiarum sit causas speculari.

Et vtrum prima substantie principia solum huius sit scientia considerare, an etiam de principiis, ex quibus omnes demonstrantur. vt puta vtrum contingit vnū & idem simul affirmare, & negare, an non & de aliis huiusmodi. Quod si circa substantiam est, vtrum vnā, an plures circa omnes sint. & si plures: vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit.

Et hoc etiam ipsum necessarium est ut queratur, vtrum sensibiles substantias esse duntaxat dicendum sit, an præter has etiam alias. Et vtrum vnū, an plura substantiarum genera sint. veluti qui formas, quique mathematica harum & sensibilibus media faciunt. & de his igitur, ut dicimus, considerandum est.

Et vtrum circa substantias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantiis accident. Et ad hæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori, & posteriori, & cæteris cum istis huiusmodi, de quibus Dialectici considerare conantur, ex pro-

quæstiones quarum prima est: vtrum dicendum sit, quod sint solum substantie sensibiles, vt antiqui naturales posuerunt, vel etiam præter substantias sensibiles sint alie substantie immateriales, & intelligibiles, vt posuit Plato. Secunda quæstio est, si sint aliquæ substantie separata a sensibilibus: vtrum sint vnæ? id est vnus generis tantum, aut sint plura generum substantiarum, sicut quidam attendentes duplicem abstractionem, scilicet vniuersalem a particulari, & formæ mathematicæ a materia sensibili, posuerunt vtrunq; genus subsistere. Et ita ponebant substantias separatas, quæ sunt vniuersalia abstracta subsistentia, inter quæ & substantias sensibiles particulares posuerunt mathematica subsistentia separata, scilicet numeros, magnitudines, & figuras. De istis igitur quæstionibus, sicut nunc mouentur, perferendum est inferius: primo quidem disputatione, secundo determinando veritatem. Deinde cum dicit.

Inquit, vtrum consideratio huius scientie de accidentibus sit. Et ponit tres quæstiones. quarum prima est: vtrum speculatio huius scientie sit solum circa substantias, propter hoc quod dicitur philosophia substantie: aut etiam sit circa ea, quæ per se substantiis accident, eo quod ad eandem scientiam pertinere videtur, vt consideret subsistentiam, & per se accidentia subsistentia. Secunda quæstio est: vtrum hæc scientia consideret de quibusdam, quæ videntur esse per se accidentia vnus, & consideret etiam entia, scilicet de eodem & diuerso, & diuerso, Thom. super Metaphy. D 3 simili,

Prima quæstio est de eadem. i. ord.

Quæ est secunda dubitatio soluit in 4. T. com. 4.

Quæ est 3. dub. Et soluitur in quarta. T. com. 1. 5.

Quæstio 1. quæ est 5.

Secunda quæ est 6.

Septima. Quæstio 1. Soluit in 4. T. com. 4. Octaua. Quæstio 2. Hanc quæstionem soluit in 4. lect. 3. & 4. T. com. 45.

seipsa, eo quod unum est ratio cognoscendi alterum. Et ex hoc efficitur ista propositio probabilis, quod omnia diuersa que sunt contraria, pertineant ad unam scientiam. Vnde sequetur, si principia sunt diuersa, & non sunt contraria, quod non pertineant ad unam scientiam.

par. 3.

Secundam rationem ponit, quare talis est: Diuersorum pertinentium ad unam scientiam, quecumque scientia considerat unum, considerat & aliud, ut patet in contrariis, quorum diuersitas secundum se pertinet ad unam scientiam non per reductionem ad aliquid unum: sed non quecumque scientia considerat unam causam, considerat omnes causas: ergo consideratio omnium causarum non pertinet ad unam scientiam. Minor probat per hoc quod diuersa scientie sunt de diuersis entibus, & multa entia sunt, quibus non possunt attribui omnes cause. Quod primo manifestat in causa, que dicitur: unde principium motus. Non enim videtur, quod possit esse principium motus in rebus immobilibus.

part. 4.

Ponuntur autem quedam entia immobilia, & precipue secundum Platonicos ponentes numeros, & substantias separatas. Vnde, si qua scientia de his considerat, non potest considerare de causa, que est: unde principium motus. Secundo manifestat idem de causa finalis, que habet rationem boni. Boni enim natura non videtur posse inueniri in rebus immobilibus, si hoc concedatur, quod omne quod est bonum, secundum se, & propter suam naturam, est finis. Et hoc modo causa est in quantum propter ipsam, & causa eius omnia sunt, & sunt. Dicitur autem, quod est bonum secundum se, & propter suam naturam, ad excludendum bonum vitium, quod non dicitur de fine, sed magis de eo, quod est ad finem. Vnde que sic solum dicuntur bona, in quantum sunt virtutia ad aliud, non sunt bona secundum se, & propter suam naturam. Sicut portio amara, non est secundum se bona, sed solum secundum quod ordinatur ad finem sanitatis, que est secundum se bona. Finis autem & cuius causa sit aliquid, videtur esse terminus alicuius actus. Omnes autem actiones videntur esse cum motu. Ergo videtur sequi, quod in rebus immobilibus, non possit esse hoc principium, scilicet causa finalis, que habet rationem boni. Et quia que sunt per se existantia absque materia, necesse est, quod sint immobilia, ideo non videtur esse possibile, quod sit aliquid, quod autogasthon, id est per se bonum, ut Plato ponebat. Omnia enim immaterialia, & non participata vocabatur per se existantia, sicut ideam hominis vocabatur hominem per se, quia non participatum in materia. Vnde & per se bonum dicebat id, quod est sua bonitas non participata, scilicet primum principium

part. 5.

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse, ut domus; unde quidem motus, ars, & edificator: cuius vero causa, opus: & materia terra, & lapides: species vero, ratio.

Amplius autem multis existentium non insunt omnia. Quoniamque modo possibile est motus principium esse in omnibus immobilibus, aut boni naturam? si quidem omne, quod bonum est, secundum se & propter suam naturam finis est, & ita causa, quod illius causa & sunt & sunt cetera: finis autem & cuius causa, actus cuiusdam est finis: sed actus omnes cum motu. Quare in immobilibus non continget hoc esse principium, neque esse aliquid authogasthon. Vnde & in mathematicis nihil per hanc ostenditur causam, neque est demonstratio vlla, eo quod melius, aut deterius. Sed nec omnino nullus talium alicuius reminiscitur. Quapropter & sophistarum quidam, ut Aristippus ipse praelegit. In aliis enim artibus, & illiberalibus, ut technica, & coriaria, eo quod melius, aut deterius dici omnia: mathematicas vero nullam de bonis, aut de malis rationem facere.

At vero, si scientia causarum sunt plures, & altera alterius principia, que earum est dicenda que queritur? aut quis maxima que queritur est eas scientias habentium?

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse, ut domus; unde quidem motus, ars, & edificator: cuius vero causa, opus: & materia terra, & lapides: forma vero, definitio.

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse, utputa domus, inde quidem motus, ars & faber: cuius vero causa, opus: materia autem terra, & lapides: forma vero, definitio.

omnium. Et ad hanc rationem confirmandam inducit quoddam signum. Ex hoc enim, quod finis non potest esse in rebus immobilibus, videtur procedere, quod in scientiis mathematicis, que abstrahunt a materia, nihil probatur per hanc causam, sicut probatur in scientia naturali, que est de rebus mobilibus aliquid per rationem boni. Sicut, cum assignamus causam, quare homo habet manus, quia per eas melius potest executioneceptiones rationis. In mathematicis autem, nulla demonstratio fit hoc modo, quod hoc modo fit, quia melius est sic esse, aut deterius, si ita non esset. Puta, si diceretur, quod angulus in semicirculo est rectus, quia melius est, quod sic fit, quam quod sit acutus, vel obtusus. Et quia potest forte aliquis esse alius modus demonstrandi per causam finalem, puta si diceretur, si finis erit, necesse est id, quod ad finem procedere: ideo subiungit, quod nullus omnino in mathematicis facit mentionem alicuius talium pertinentium ad bonum, vel ad causam finalem. Propter quod, quidam philosophi, ut Aristippus, qui fuit de secta Epicureorum, omnino neglexit, demonstrationes, que sunt per causas finales, reputans eas viles ex hoc, quod in artibus illiberalibus, sive mechanicis, ut in arte technica, & coriaria, omnia rationes assignantur ex hoc, quod sunt nobilissimae, & certissimae scientie, nulla fit mentio de bonis, & malis. Deinde cum dicitur, & habet duas partes. Prima enim pars questionis est. Si diuersa cause considerentur a pluribus scientiis, ita quod altera scientia sit alterius cause consideratiua: que illarum debet dici scientia que queritur? id est philosophia prima? Vtrum, scilicet illa, que considerat causam formalem, aut que considerat causam finalem, vel que considerat aliquam aliarum? Secunda pars questionis est: si alique res sint, que habeant plures causas, quis maxime cognoscit rem illam eorum, qui considerant illas causas? Secundo, cum dicitur, e manifestat partem secundam questionis per hoc, quod una & eadem res inuenitur, que habet omnes modos causarum, sicut domus causa, unde principium motus est ars, & edificator. Id vero cuius causa vel finis causa domus est opus, id est usus eius, qui est habitatio. Causa vero sicut materia, est terra, ex qua sunt lateres, & lapides. Causa vero sicut species vel forma, est ipsa ratio domus, quam artifex preconcepit mente in materia ponit. Tercio ibi

Item multis enim, non omnibus, omnia insunt. Quoniamque modo possibile est motus principium in immobilibus esse, aut boni naturam? si quidem omne, quod bonum est, secundum se, & propter suam ipsius naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniam illius gratia cetera & sunt, & sunt: finis autem & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones vero omnes cum motu. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium esse, non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis, nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demonstratio, quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam sophistarum, ut Aristippus, spernebat eas, in aliis enim artibus, ac ipsi etiam illiberalibus, ut in fabri, & coriaria, in quibus, cur melius, aut peius, de omnibus dici; Mathematicas autem, nullam de bonis, & malis rationem facere.

At si plures sunt causarum scientie, & alia alius principia, quam earum dicendum, ea esse, que queritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem que queritur, maxime sciet?

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse, utputa domus, inde quidem motus, ars & faber: cuius vero causa, opus: materia autem terra, & lapides: forma vero, definitio.

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse, utputa domus, inde quidem motus, ars & faber: cuius vero causa, opus: materia autem terra, & lapides: forma vero, definitio.

Reassumit

Lect. 1.

Lect. 2.

Lib. 1. lect. 39. 40.

par. 6.

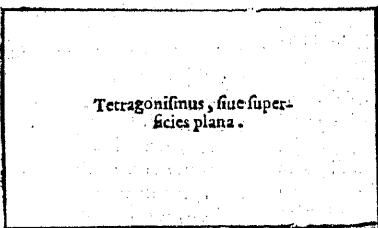
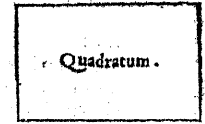
par. 7.

par. 8.

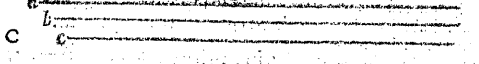
Reassumit questionem, scilicet quam dicitur scientiarum possimus vocare sapientiam secundum ea, que de sapientia prius determinauimus in principio libri, vtrum scilicet illam, que considerat causam formalem, vel que considerat causam finalem, vel aliquam aliarum causarum. Et ponit consequenter rationes ad singulas trium causarum dicens, quod ratio quedam videtur de qualibet scientia id est que est per quamcumque causam quod appelleretur nomine sapientie. Et primo quantum ad scientiam, que est per causam finalem. Dicitur enim in principio libri, quod ista scientia, que sapientia dicitur, est maxime principalis & ordinatiua aliarum quas subditurum. Sic igitur in quantum sapientia est superior id est prior ordine dignitatis, & principalior quadam autoritate ordinandi alias: quia non est iustum quod alia scientie contradicant ei, sed ab ea accipiant sua principia, sicut ei seruientes, videtur quod illa scientia, que est finis & boni id est que procedit per causam finalem sit talis que sit digna nomine sapientie. Et hoc ideo, quia omnia alia sunt propter finem. Vnde finis est quodammodo causa omnium aliarum causarum. Et sic scientia, que procedit per causam finalem, est principalior. Cuius signum est, quod artes illae, ad quas pertinent fines, principiantur & precipiunt aliis artibus, sicut gubernatoria nauis artibus. Vnde si sapientia est principalis & preceptiua respectu aliarum, maxime videtur quod precedat per causam finalem.

Inducit rationem de causa formali. Dicitur enim in proemio libri, quod sapientia est primarium causarum, & eius quod est maxime scibile, & quod est maxime certum. Et secundum hoc videtur, quod sit substantia id est per causam formalem, quia inter diuersos modos sciendi, magis dicimus scire illum, qui scit aliquid esse, quam qui scit aliquid non esse. Vnde & in Posterioribus Philosophus probat, quod demonstratio affirmatiua est potior quam negatiua. Inter eos autem, qui sciunt aliquid affirmare, vnum alio magis dicimus scire. Sed inter omnes maxime dicimus scire illum, qui cognoscit quid est res, non autem qui scit quanta est, uel qualis, & quid possit facere vel pati. Sic igitur in cognoscendo ipsam res absolute perfectissimum est scire quod est res, quod est scire substantiam rei. Sed etiam in aliis cognoscendis, puta proprietatibus rei magis dicimus scire singula, de quibus sunt demonstrationes, quando etiam de ipsis accidentibus vel proprietatibus scimus quod quid est, quia quod quid est, non solum inuenitur in substantiis, sed etiam in accidentibus. Et ponit exemplum de tetragonismo, id est de quadratura superficiei que distantiu laterum non quadrat, quam quadrare dicimus, cum inuenimus quadratum ei equale. Cum autem omnis superficies aequale distantiu laterum & rectorum angulorum ex duabus lineis contineatur, que rectis continet angulum, ita quod totalis superficies nihil est aliud quam ductus vnius earum in alia, tunc inuenimus quadratum equale superficiei predictae, quando inuenimus lineam, que sit media in proportione inter duas lineas predictas. Puta,

si linea, A ad lineam B se habeat, sicut linea B, ad lineam C quadratum lineae B, est equale superficiei, que continetur in C, & A, ut probatur in Sexto Euclidis.

Ad inueniendum quadratum aequale tetragonismo, oportet accipere lineam media in proportione inter duas lineas, ut patet in istis lineis sequentibus.

Igitur ex dudum determinatis quam decet vocare scientiam sapientiam. Habet enim rationem quamlibet appellari, inquam tenet superior & principalior, cui ueluti seruientes non contradicere scientias alias certum est, que finis & boni talis est. Huius enim causa sunt cetera.

In quantum vero primarium causarum & maxime scibile definita est esse, substantia utique erit talis. Multis enim modis rationem scientibus, magis quidem scire dicimus enim, qui nouit in ipso esse ipsa res, quam in non esse, & horum eorumdem aliud alio magis, & maxime quid est, & non quantum, aut quale, aut aliquid facere, aut pati apta nata est. Amplius autem & in alijs scire singula, & quorum demonstrationes sunt, tunc putamus existere, quando scimus quid est: ut quid est tetragonizare? quia media inuenitio. Similiter autem & in alijs.

Circa generationem uero & actus, & circa oem transmutationem opinamur nos perfecte cognoscere quam cognoscimus principium.

est in actu, ut infra in Nono dicitur. His igitur positis, ad secundam questionem pertinentibus, inducit rationem ex eisdem rationibus supra positam ad primam questionem, scilicet quod alterius scientie sit considerate omnes illas causas, eo quod in diuersis rebus diuersae cause videntur habere principalem

Lectio. 13. T. 2. 0.

epitalitatem, sicut in mobilibus principium motus, in seibili- bus quod quid est, finis autem in his, quae ordinantur ad fi- nem. Hanc autem quaestionem Aristho. in sequentibus expresse soluere non inuenitur. Potest tamen eius solutio ex his, quae ipse inseruit in diuersis locis determinat colligi. Determinat

Text. c. 3. enim in Quarto, p ista scientia confide- rat ens in quantum est ens. Unde & ei⁹ est considerare pri- mas substantias: No autem scientiae Na- rualis, quia supra substantiam mobi- lem sunt alie substi- tie. Omnis autem substantia vel ens p seipsa, si sit forma tris, vel si sit composita ex materia & for- ma, est ens p sua for- ma. Unde in quantum haec scientia est con- sideratiua entis, co- siderat maxime cau- sam formalem. Pri- ma autem substantia non cognoscuntur a nobis, vt scia- mus de eis qd quid est, ut potest aliqua liter haberi ex his quae in ix. determi- nantur. Et sic in ea- rum cognitione no- habet locum causa formalis. Sed qua- uis ipse sint immo- biles secundum se- ipsas, sunt tamen cau- sa motus aliorum p modum finis. Et ideo ad hanc scientiam, in quantum est con- sideratiua primaru substantiarum, perti- net quae pertinet con- siderare causam fi- nalem, & etiam ali- qualiter causam mo- uentem. Causam au- tem materialem se- cundum se ipsam nullo modo, quia materia non conuenienter causa est entis sed alicuius determinati generis scilicet substi- tiae mobilis. Tales autem causas pertinent ad considerationem particulariu scientiaru, nisi forte considerentur ab hac scientia in quantum continentur sub ente. sic enim ad omnia suam co- siderationem extendit. His autem visis, rationes inductas faci- le est soluere. Primo enim nihil prohibet diuersas causas ad hanc scientiam pertinere vnam existentem, licet non sint contra- ria, quia reducuntur ad vnum, scilicet ens commune, sicut dicitur est. Similiter nihil prohibet, & si non quaelibet scientia consideret omnes causas, quin aliqua scientia possit considera- re omnes, vel plures earum in quantum reducuntur ad aliquod vnum. Sed specialiter descendendo dicendum est, qd nihil prohi- bet in im mobilibus considerari & principium motus, & fi- nem, siue bonum in immobilibus, inquam, quae sunt tamen mouentia, sicut sunt prima substantia. In his autem, quae ne- que mouentur nec mouent, non est consideratio principij mo- tus, nec finis sub ratione finis motus, quamuis possit conside- rari finis, sub ratione finis alicuius oper ationis sine motu. Si- cut si ponantur esse substantie intelligentes non mouentes, ut Platonici posuerunt, nihilominus tamen in quantum habent intellectum & voluntatem, oportet ponere in eis finem & bonum, quod est obiectum voluntatis. Mathematica autem non mouentur, nec mouent, nec habent voluntatem. Unde in eis non consideratur bonum sub nomine boni & finis. Con- sideratur tamen in eis id, quod est bonum, scilicet esse & quod quid est. Unde falsum est quod in mathematicis non sit boni sicut ipse infra in xi. probat. Ad quaestionem vero secundam iam parat responso, quia ad hanc scientiam, pertinet considera- tio trium causarum, de quibus rationes inductis.

Text. c. 4. pars. 1. Omnis autem substantia vel ens p seipsa, si sit forma tris, vel si sit composita ex materia & for- ma, est ens p sua for- ma. Unde in quantum haec scientia est con- sideratiua entis, co- siderat maxime cau- sam formalem. Pri- ma autem substantia non cognoscuntur a nobis, vt scia- mus de eis qd quid est, ut potest aliqua liter haberi ex his quae in ix. determi- nantur. Et sic in ea- rum cognitione no- habet locum causa formalis. Sed qua- uis ipse sint immo- biles secundum se- ipsas, sunt tamen cau- sa motus aliorum p modum finis. Et ideo ad hanc scientiam, in quantum est con- sideratiua primaru substantiarum, perti- net quae pertinet con- siderare causam fi- nalem, & etiam ali- qualiter causam mo- uentem. Causam au- tem materialem se- cundum se ipsam nullo modo, quia materia non conuenienter causa est entis sed alicuius determinati generis scilicet substi- tiae mobilis. Tales autem causas pertinent ad considerationem particulariu scientiaru, nisi forte considerentur ab hac scientia in quantum continentur sub ente. sic enim ad omnia suam co- siderationem extendit. His autem visis, rationes inductas faci- le est soluere. Primo enim nihil prohibet diuersas causas ad hanc scientiam pertinere vnam existentem, licet non sint contra- ria, quia reducuntur ad vnum, scilicet ens commune, sicut dicitur est. Similiter nihil prohibet, & si non quaelibet scientia consideret omnes causas, quin aliqua scientia possit considera- re omnes, vel plures earum in quantum reducuntur ad aliquod vnum. Sed specialiter descendendo dicendum est, qd nihil prohi- bet in im mobilibus considerari & principium motus, & fi- nem, siue bonum in immobilibus, inquam, quae sunt tamen mouentia, sicut sunt prima substantia. In his autem, quae ne- que mouentur nec mouent, non est consideratio principij mo- tus, nec finis sub ratione finis motus, quamuis possit conside- rari finis, sub ratione finis alicuius oper ationis sine motu. Si- cut si ponantur esse substantie intelligentes non mouentes, ut Platonici posuerunt, nihilominus tamen in quantum habent intellectum & voluntatem, oportet ponere in eis finem & bonum, quod est obiectum voluntatis. Mathematica autem non mouentur, nec mouent, nec habent voluntatem. Unde in eis non consideratur bonum sub nomine boni & finis. Con- sideratur tamen in eis id, quod est bonum, scilicet esse & quod quid est. Unde falsum est quod in mathematicis non sit boni sicut ipse infra in xi. probat. Ad quaestionem vero secundam iam parat responso, quia ad hanc scientiam, pertinet considera- tio trium causarum, de quibus rationes inductis.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Text. c. 18. Lest. 11. pars. 2. Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

LECTIO V.

AT vero & de principijs demonstrationis vtru huius scientie est, aut plurium, dubitatio est. Dico autem demonstratiua, communes opiniones, ex quibus demon- strant, ut quoniam omne neces- sariu est, aut dicere aut negare, & impossibile simul esse, & no esse, & quaecunq; tales proposi- tiones: Vtrum haru una scien- tia & substantia, aut alia? Et si non una est, quam oportet ap- pellare que nunc est quesita.

Vnus igitur esse non est ra- tionabile. Quid n. magis Geo- metriae q. qualiscunq; de his est propriu audire? Si igitur simili- ter qualiscunq; sit, omnium vero non contingit, sicut nec aliarum, ita neque ipsas sub- stantias cognoscetes, propriu est de ipsis cognoscere.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Similiter autem quomodo erit ipsorum scientia? Quid enim & vnumquodque horum existi- tit ens & nunc nouimus. Vtun- tur ergo eis vt notis artes aliq.

Quam disputauit de prima de consideratione causarum. Hic intendit di- sputare de consideratione principiorum demon- strationis, ad quam scientia pertinet, & circa hoc tria facit. Primo mouet quaestionem. Secun- do disputat ad vna partem. ibi: Vnus igitur esse &c. Tertio disputat ad alia partem. ibi: At ve- ro si alia &c. Dicit ergo primo, quod dubitatio e de prin- cipijs demonstratio- nis: vtrum conside- rare de his pincat ad vnam scientiam, vel ad plures. Et ex- ponit que sunt de- monstratiouis prin- cipia. Et dicit, quod sunt communes co- ceptiones omniu, ex quibus procedunt omnes demonstra- tiones, in quantum scilicet singula prin- cipia propriaru con- clusionum demon- stratarum habet fir- mitate virtute prin- cipiorum commu- nium. Et exemplifi- cat de primis prin- cipijs maxime, sicut quod necesse est de vnoquoq; aut affir- mare, aut negare. Et aliud principiu est, quod impossibile e idem simul esse & no esse. Est ergo haec quaestio. Vtru hac principia & familia pertineat ad vnam scientiam, vel ad plu- res: & si ad vnam, vtrum pertineat ad scientiam, quae est considerans substan- tiam, vel ad aliam. Et si ad aliam, quam oportet nomi- nare sapientiam, vel philosophiam primam, quam nunc que- rimus. Deinde cum dicit.

Quare alterius esse scientia uideatur hanc causam unamquamque speculati.*

LECTIO V.

AT vero & de principijs demonstrationis vtru huius scientie est, aut plurium, dubitatio est. Dico autem demon- stratiua, opiniones communes, ex quibus omnes demonstrant, ut puta quod necesse est omne, aut affirmare, aut negare: & quod impossibile est simul esse & non esse: & quaecunq; alie similes propositiones sunt. Vtru una istarum, ac substantia scientia est, an diuersa, quod si non una, utra dicenda est illa esse, quae nunc quaeritur.

Vnus itaq; non est rationabile esse. Cur enim Geometriae magis quam eu- gisung; propriu sit de his speculati? Si itaque aequaliter quidem cuiuscun- que est, de omnibus vero non contin- git, sicut nec ceterarum, ita nec illius, quae cognoscit substantias, proprium est de eis cognoscere.

Et ad haec, quomodo eorum scien- tia erit? quid enim horum quodque est nunc quoque cognoscimus. utun- tur namque eis cetera etiam artes, tanquam cognitius. Quod si de-

vtum pertineat ad scientiam, quae est considerans substan- tiam, vel ad aliam. Et si ad aliam, quam oportet nomi- nare sapientiam, vel philosophiam primam, quam nunc que- rimus. Deinde cum dicit.

b Obicit ad unam partem quaestionis, scilicet ad osten- dendum, quod non est vnus scientie considerare principia omnia, supple demonstrationis & substantiam. Et ponit duas rationes, quarum prima talis est. Cum omnes scientie vtantur praedictis principijs demonstrationis, nulla ratio esse videtur, quare magis pertineat ad vnam quam ad aliam. Nec etiam videtur rationabile, quod eorum consideratio per- tineat ad omnes scientias, quia sic sequeretur, quod idem tractaretur in diuersis scientiis: quod esset superfluum. Vi- detur igitur relinquere, quod nulla scientia consideret de prin- cipijs istis: ergo per quam rationem non pertinet ad aliquam aliarum scientiarum tradere cognitionem de huiusmodi de- monstratiouis principijs, per eandem rationem non perti- net ad scientiam, cuius est considerare de substantia. Secun- da ratio ponitur ibi.

c Quae talis est. Modus de quo est cognitio in scientijs est duplex. Vnus modus secundum quod de unoquoque co- gnoscitur, quid est. Alius modus secundum quod cognitio per demonstrationem acquiritur. Primo autem modo, non pertinet ad aliquam scientiam tradere cognitionem de prin- cipijs demonstrationis, quia talis cognitio principiorum, pra- supponitur ante omnes scientias. Quod enim unumquodq; horum sit ens & ex nunc nouimus, id est statim a principio cognoscimus quid significant haec principia, per quorum co- gnitionem statim ipsa principia cognoscuntur. Et quia talis co- gnitio principiorum in eis nobis statim a natura, concludit, q

omnes

LECTIO VI.

Ostendam disputauit duas quaestiones penitentes ad consideratione huius scientiae, hic disputat tertia, quae est de consideratione substantiaru & acciden- tium. Et diuiditur in partes duas, secundu quod cir- ca hoc duas questio- nes disputat. Secun- da incipit ibi: Am- plius autem vtru sen- sibiles substantiae &c. Circa primum tria facit. Primo mo- uet quaestionem, quae est: utrum omnium substantiaru sit vna scientia, aut plures scientiae consideret diuersas substantias. Secunda ibi.

Si autem de his demonstratio, oportebit aliquid igitur esse subiectum, & haec igitur pas- siones, illa vero dignitates eorum. namque de omnibus esse demonstrationem esse impossi- bile. Necessarium enim ex aliquo ee & circa aliquid & aliorum demonstrationem. Quare acci- dit esse vnu genus aliquid mon- stratorum. Omnes enim dem- stratiuae dignitatibus vtuntur.

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

Ostendam disputauit duas quaestiones penitentes ad consideratione huius scientiae, hic disputat tertia, quae est de consideratione substantiaru & acciden- tium. Et diuiditur in partes duas, secundu quod cir- ca hoc duas questio- nes disputat. Secun- da incipit ibi: Am- plius autem vtru sen- sibiles substantiae &c. Circa primum tria facit. Primo mo- uet quaestionem, quae est: utrum omnium substantiaru sit vna scientia, aut plures scientiae consideret diuersas substantias. Secunda ibi.

Si autem de his demonstratio, oportebit aliquid igitur esse subiectum, & haec igitur pas- siones, illa vero dignitates eorum. namque de omnibus esse demonstrationem esse impossi- bile. Necessarium enim ex aliquo ee & circa aliquid & aliorum demonstrationem. Quare acci- dit esse vnu genus aliquid mon- stratorum. Omnes enim dem- stratiuae dignitatibus vtuntur.

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

At vero si alia quae substantie, & quae de his, quae earu princi- palior & prior est? Vniuersali- ter n. maxime omnium princi- pia sunt dignitates. Et si no est Philosphi, cuius erit alteri de terminare veritate & falsitate?

D. 1102. Lest. 1.

part. 3.

Lest. 2. part. 4.

Text. c. 5. par. 1.

par. 2.

Lest. 5.

Text. c. 7.

Text. c. 9. & inde.

D. 1102. Lest. 1.

part. 3.

Lest. 2. part. 4.

Text. c. 5. par. 1.

par. 2.

Lest. 5.

Text. c. 7.

Text. c. 9. & inde.

Lest. 7.

primus lect. huius.

vna

METAPHYSICORVM.

una sola erit, quæ considerabitur accidentia. hoc autem est impossibile, quia sic sequeretur non esse nisi unam scientiam, cum nulla scientia sit, quæ non demonstrat accidentia de aliquo subiecto. Non ergo ad unam scientiam pertinet considerare omnes substantias. Hæc autem quaestio determinatur in Quarto hu-

lect. 1.

igitur genus accidentia per se eisdem est speculari ex eisdem opinionibus. Nam circa ipsum quia, vni⁹, & ex quibus, vnius: siue eiusdem, siue alterius. Quare & accidentia, siue hæc spectentur, aut ex his, una.

part. 3.

Amplius autem vtrum circa substantiam solum theoria est, aut circa ipsas & accidentia. Dico autem vtrum si solidum quædam substantia est & lineæ & superficies, vtrum eiusdem scientiæ est eadem cognoscere, & accidentia circa vnumquodque genus, de quibus Mathematicæ demonstrant, aut alterius.

Tex. c. 6.

part. 4.

Nam, si eiusdem, demonstratiua quædam esset, & quæ substantiæ est, non autem videtur quod quid est demonstratio.

part. 6.

Si vero diuersæ, quæ erit speculans circa substantiam accidentia? hoc enim reddere est valde difficile.

Tex. c. 7.

par. prima.

Sciencia Naturalis est Philosophia prima, ut dicitur infra in Sexto. Deinde cum dicitur:

Tex. c. 4.

¶ Ponit aliâ questionem de consideratione substantiæ & accidentis, & circa hoc etiâ tria facit. Primo mouit questionem, quæ est.

part. 2.

Vtrum consideratio huius scientiæ sit solum circa substantiam, aut etiam circa ea, quæ accidunt substantiis, puta, si dicamus quod lineæ, superficies & solida, sint quædam substantiæ, vt quidam posuerunt, quæritur: vtrum eiusdem scientiæ sit consideratio ista, & per se accidentia horum, quæ demonstrantur in Scientiis Mathematicis, aut alterius. Secundo ibi:

lect. 1. 3. 4.

¶ Obijcit ad vnam partem. Si enim eiusdem scientiæ est considerare accidentia, sit demonstratiua accidentium, sequitur, quod scientia, quæ considerat substantiam, sit demonstratiua substantiarum: quod est impossibile, cum diffinitio declarans substantiam, quæ significat quodquid est, non demonstratur. Sic ergo non erit eiusdem scientiæ substantias considerare, & accidentia. Tertio ibi:

¶ Obijcit in contrarium, quia, si diuersæ scientiæ considerant substantiam & accidentia, non erit assignare quæ scientia speculetur accidentia circa substantiam: quia talis scientia considerabit vtrumque, cum tamen hoc videatur ad omnes scientias pertinere: quia omnis scientia considerat per se accidentia circa subiectum, vt dictum est. Hanc autem questionem determinat Philosophus in Quarto huius dicens: quod

ad eandem scientiam, ad quam pertinet considerare de substantia & ente, pertinet etiam considerare de per se accidentibus substantiæ & entis. Non tamen sequitur, quod eodem modo consideret vtrumque, scilicet demonstrando substantiam, sicut demonstrat accidens, sed diffiniendo substantiam, & demonstrando accidens inesse vel non inesse, vt plenus habetur in fine Noni huius.

est speculari, ex eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex quibus vnius, siue eiusdem, siue alterius. unde & accidentia aut hæc specularuntur, aut ex his vna.

LEC. VII.

a. l. exdem

ostendit

Item, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam circa accidentia eis? Dico autem, ut puta, si solidum quædam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrum eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quæ circa vnumquodque genus accidentium, de quibus Mathematicæ demonstrant, an alterius.

Si enim eiusdem, demonstratiua quædam erit etiam quæ substantiæ. non videtur autem ipsius quid est demonstratio esse.

Quod si alterius, quæ erit, quæ speculatur circa substantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere est.

LECTIO VII.

tem: vtrum

tem: vtrum sensibiles solum substantias esse dicendum est, an præter istas etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sunt, ut hi, qui dicunt formas & media, circa quæ Mathematicas aiunt scientias esse.

Quomodo igitur dicimus formas causas, & substantias per seipsas esse in superioribus sermonibus dictum est.

Quidam enim posuerunt præter substantias sensibiles esse solas species separatas, id est per se hominem immaterialem, & per se equum, & sic de aliis speciebus. Alii vero posuerunt quædam alias intermedias substantias inter species & sensibilia, scilicet mathematicas, de quibus dicebant esse Mathematicas scientias. Et huius ratio est: quia ponebant duplicem abstractionem rerum, puta abstractionem intellectus, qui dicitur abstrahere vno modo vniuersale a particulari, iuxta quam abstractionem ponebant species separatas per se subsistentes. Alio modo formas quædam a materia sensibili, in quarum diffinitione non ponit materia sensibilibus, sicut circulus abstrahit ab ere, iuxta quæ ponebant mathematica abstracta, quæ dicebantur media inter species & sensibilia, quia conueniunt cum vniuerso. Cum speciebus quidem, in quantum sunt separata a materia sensibili, cum sensibilibus autem, in quantum inueniuntur plura ex eis in vna specie, sicut plures circuli & plures lineæ. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit quomodo ad vnam partem argumentari possit. & dicit, quod hoc dictum est in primis sermonibus: id est in primo libro quomodo species ponantur causas rerum sensibilibus

lect. 10.

part. 3.

parte seq.

part. 4.

Tex. c. 12.

& inde.

Tex. c. 15.

In pri. lect.

part. 2.

part. 3.

Tex. c. 8.

part. 5.

Tex. c. 26.

sensibilem, & substantiam quædam per se subsistentes. Vnde ex his, quæ ibi dicta sunt in recitatione opinionis Platonis, accipi possunt rationes ad partem affirmatiuam. Deinde cum dicitur: ¶ Obijcit ad partem negatiuam. & primo ad ostendendum quod non sunt species separatae a sensibilibus. Secundo ad ostendendum, quod non sine mathematica separata. ibi: ¶ Amplius autem si quis præter species & c. ¶ Supra autem in Primo Libro multas rationes posuit contra ponentes species. Et ideo illis rationibus prætermisissis, ponit quandam rationem, quæ videtur efficacissima, & dicit, quod cum positio potentium species separatas multas habeat difficultates, illud, quod nunc dicitur, non continet nimis absurditatem aliquo alio, si, quod aliquis dicat quædam esse naturas præter naturas sensibiles, quæ sub cælo continentur. Nam cælum est terminus corporis sensibili, vt in Primo de cælo & Mundo probatur. Ponentes autem species, non ponebant eas esse infra cælum, nec extra, vt dicitur in 3. Phis. Et ideo conuenienter dicit, quod ponebat quædam naturas præter eas, quæ sunt in cælo. Dicebant autem contrarias naturas esse eadem sui speciem & rationem, & in istis sensibilibus, quoniam dicebant illas naturas esse species horum sensibilibus, puta quod homo separatus est humanitas hominis, & quod homo sensibilis est homo participatio illius hominis. Hanc tamen differentiam ponebant inter ea, quia illæ naturæ immateriales sunt sempiternæ, istæ vero sensibiles sunt corruptibiles. Et quod ponebant illas naturas eadem esse patet per hoc, quod sicut in istis sensibilibus inuenitur homo, equus, & sanitas, ita in illis naturis ponebat quod hominem per se, id est sine materia sensibili, & similiter equum & sanitatem. Et nihil aliud ponebant in substantiis separatis, nisi quod erant materialiter in sensibilibus. Quæ quidem positio videtur esse similis positioni potentium deos esse humanæ speciei, quæ fuit positio Epicureorum, vt Tullius dicit in libro de natura deorum. Sicut enim qui ponebant deos humanæ speciei, nihil aliud fecerunt quam ponere homines sempiternos secundum suam naturam, ita & illi, qui ponebant species, nihil aliud fecerunt quod ponunt tres sensibiles sempiternas, vt equum, bouem, & similia. Est autem valde absurdum, quod id, quod secundum suam naturam est corruptibile, sit eiusdem speciei cum eo, quod per suam naturam est incorruptibile, quoniam potius corruptibile & incorruptibile differunt specie, vt infra dicitur in x. huius. Potest tamen contingere, quod id, quod secundum suam naturam est corruptibile, virtute diuina perpetuo conseruetur in esse. Deinde cum dicitur:

Ad ¶ Obijcit contra ponentes mathematica media inter species & sensibilia. & primo contra illos, qui ponebant mathematica media, & a sensibilibus separata. Secundo contra illos, qui ponebant mathematica, sed in sensibilibus esse. ibi: ¶ Sunt autem & aliqui, qui dicunt & c. ¶ Circa primum duo facit.

parte. 2.

lect. huius.

part. 7.

lect. huius.

Cum vero multiplicem difficultatem habeant, non minus est inconueniens dicere quidem esse quædam naturas præter eas, quæ in cælo sunt, illas vero easdem, quæ & sensibiles ponere, nisi quod illa quidem sempiterna, hæc vero corruptibilia. Ideo autem sanitate aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quod esse Deos, sed formæ similis hominibus. nec enim isti aliud faciebant, nisi homines sempiternos, nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna.

Item si quis præter formas, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet etenim quod similiter, & lineæ præter etiam ipsas sensibiles erunt & aliorum generum singula. Quare, cum Astrologia vna earum sit, erit & cælum aliquod præter sensibile cælum, & Sol, & Luna, & cætera similiter, quæ in cælo sunt. At quomodo credendum est talibus? nam immobile non est rationale esse. mobile autem & omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quæ in Mathematicis Harmonica. & hoc enim impossibile est præter sensibilia esse, propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus, patet quod animalia etiam erunt eorum mediiorum, & quidem corruptibilem.

Dubitauerit autem aliquis, circa quæ entia, oportet has scientias quærere. si enim in hoc differret solum a Geometria Geodesia, quæ est quidem eorum est, quæ sentimus.

coeli. Dicere vero, quod cælum sit separatum, & sit mobile, est impossibile, eo quod nihil separatum a materia potest esse mobile.

Deinde ostendit idem esse inconueniens in alijs scientiis Mathematicis, scilicet in Perspectiua, quæ considerat lineam visuale, & in Harmonica, id est Musica, quæ considerat proportionem sonorum audibilem. Impossibile est autem hæc esse intermedia inter species & sensibilia, quia, si ista sensibilia sint intermedia, scilicet soni & visibilia, sequetur etiam quod sensus sunt intermedij. Et, cum sensus non sint nisi in animali, sequetur quod etiam animalia sint intermedia inter species & corruptibilia, quod est omnino absurdum.

¶ Secunda via talis est. Si in illis generibus, de quibus sunt scientiæ Mathematicæ, inuenitur triplex gradus rerum, scilicet sensibilia, species, & intermedia: cum de omnibus speciebus & omnibus sensibilibus videatur esse similis ratio, videtur sequi, quod inter quolibet sensibilia & suas species sunt aliqua media. Vnde remanet dubitatio, ad quæ rerum genera se extendant scientiæ Mathematicæ. Si enim scientia Mathematica pura Geometria, differt a Geodesia, quæ est scientia de mensuris sensibilibus, in hoc solum, quod Geodesia

quod genera rerum essent earum principia, & elementa. Ter-
tiam rationem ponit ibi.
d ¶ Que procedit in artificialibus. & dicit, quod si quis ve-
lit speculari naturam, i. diffinitionem indicantem essentiam
aliorum corporum a corporibus naturalibus, scilicet artificio-
rum, puta si uult
cognoscere lectum,
oportet considerare
ex quibus partibus
componitur, & mo-
do compositionis
earum & sic cogno-
scet naturam lecti.
Et post hoc conclu-
dit, quod genera non
sunt principia en-
tium. Deinde cum
dicit
e ¶ Obicit ad par-
tem contrariam, &
ponit tres rationes
quarum prima talis
est. Vnumquodque
cognoscitur per sua
diffinitionem; si igitur
idem est principium
essendi & cogno-
scendi: videtur
quod id, quod est
principium diffini-
tionis, sit principium
rei diffinitæ. Sed ge-
nera sunt principia
diffinitionum, quia
ex eis primo diffi-
nitiones constituuntur:
ergo genera sunt
principia rerum, quæ
diffiniuntur. Secun-
dam rationem ponit
ibi.
f ¶ Que talis est.
Per hoc accipitur
scientia de vnaqua-
que re, quod scitur
species eius, secun-
dam quam res est.
Nō enim potest cog-
nosci Socra. nisi p
hoc, quod scitur qd
est homo. Sed gene-
ra sunt principia spe-
cierum, quia species
constituitur ex gene-
re & differentia: ergo
genera sunt prin-
cipia eorum, quæ
sunt. Tertiam ratio-
nem ponit ibi.
g ¶ Et sumitur ex
authoritate Platonis,
quod vnum & ens esse
principia & magnū
& paruum, quibus
vniuntur ut generi-
bus: ergo genera sunt
principia. Deinde
cum dicit
h ¶ Excludit quā-
dam responsionē,
qua postea dicit, qd
vtraque sunt prin-
cipia, dicens, quod
non est possibile di-
cere vtrouque esse
i principia, & vt e-
lementa, id est partes,
ex quibus componitur
aliquid, & genera.
Et hoc probat tali
ratione. Vnius rei vna
est ratio diffinitiva
manifestans eius
substantiam, sicut & vna
est substantia vniuscuiusque
& que datur per partes,
ex quibus ali-

quid componitur: ergo non potest esse vtraque diffinitio
indicans substantiam rei. Ex principiis autem rei potest sumi
ratio diffinitiva significans substantiam eius. Impossibile est
ergo, quod principia rerum sint simul & genera, & ea ex qui-
bus res componuntur. Deinde cum dicit
i ¶ Disputat secun-
dam questionē. & primo
mouet eam. Secundo ad
eam rationes inducit. Ibi
¶ Nam si quidē vni-
uersalia &c. ¶ Dicit
ergo, quod si ponamus,
quod genera sint maxime
principia, quæ oportet
existimare magis esse
principia, vtrū prima
de numero generum
seilicet communissima,
aut etiā infima, quæ
proxima prædicantur
de indiuiduis, scilicet
species specialissimas.
Hoc enim habet dubitationem,
sicut ex sequentibus patet.
Deinde cum dicit
k ¶ Obicit ad pro-
positam questionē, & circa
hoc tria facit. Primo enim,
inducit rationes ad ostendendum,
quod prima genera non
possunt esse principia.
Secundo, inducit rationē,
ad ostendendum, quod
species vltimæ magis
debent dici principia.
Ibi: ¶ At vero & si magis
¶ Tertio, obicit ad
propositum ibi: ¶ Iterum
&c. ¶ Circa primum
ponit tres rationes,
quarum prima talis est.
Si genera sunt magis
principia, quanto sunt
vniuersalia, oportet quod
illa, quæ sunt maxime
vniuersalia, quæ scilicet
dicuntur de omnibus,
sint prima inter genera,
& maxime principia. Tot
ergo erunt rerum prin-
cipia, quot sunt huiusmodi
genera communissima.
Sed communissima om-
nium, sunt vnum & ens,
quæ de omnibus prædicantur:
ergo vnum & ens erunt
principia & substantiæ
omnium rerum. Sed hoc
est impossibile, quia non
possunt omnium rerum
esse genus, vnum & ens:
quia, cum ens & vnum vni-
uersalissima sit, si vnum
& ens essent principia
generum, sequeretur quod
principia non essent genera.
Sic ergo positio, quæ
ponitur, communissima
generum esse principia est
impossibilis, quia sequitur
ex ea oppositum positi,
scilicet quod principia
non sunt genera. Quod autem
ens & vnum non possunt
esse

esse genera, probat tali ratione. Quia, cum differentia addita
generi constituat speciem, de differentia prædicari non poterit,
nec species sine genere, nec genus sine speciebus. Quod
autem species de differentia prædicari non possit, patet ex
duobus. Primo quidem, quia differentia in plus est quæ species,
vt Porphyrius tradit. Secundo, quia, cum differentia ponatur
in diffinitione speciei, non potest species prædicari per se
de differentia, nisi intelligeretur, quod differentia esset subiectum
speciei, sicut numerus est subiectum paris, in cuius diffinitione
ponitur. Hoc autem non sic se habet, sed magis differentia est
quædam forma speciei, non ergo potest species prædicari
de differentia, nisi forte per accidens. Similiter etiam
nec genus per se sumptum potest prædicari de differentia præ-
dicatione per se. Nō enim genus ponitur in diffinitione
differentiæ, quia differentia non participat genus, vt dicitur in
Quarto Topicorum. Nec etiam differentia ponitur in diffinitione
generis: ergo nullo modo per se genus prædicatur de
differentia. Prædicatur tamen de eo quod habet differentiam, i. de
specie, quæ habet differentiam in actu. Et ideo dicit, quod de
proprijs differentijs generis non prædicatur species, nec genus
sine speciebus: quia, si genus prædicatur de differentijs secundum
quod sunt in speciebus, hoc autem differentia potest accipi
de qua non prædicatur ens & vnum, quia quælibet differentia cuiuslibet
generis est ens, & est vna: alioquin non posset constituere vnam
aliquam speciem entis: ergo impossibile est, quod vnum & ens
sint genera.
l ¶ Secundam rationem ponit, quæ talis est. Si genera dicuntur
principia, quia sunt communia & prædicantur de pluribus,
oportet quod omnia, quæ pari ratione erunt principia, quia sunt
communis & prædicata de pluribus, sint genera. Sed omnia,
quæ sunt media inter prima genera & indiuidua, quæ sunt
coaccepta cum differentijs aliquibus, sunt communia & prædicata
de pluribus: ergo sunt principia & sunt genera: quod patet
esse falsum. Quædam enim eorum sunt genera, sicut species
specialissime. Non ergo verum est, quod prima genera siue
communis, sint principia prima. Præterea, si prima genera sunt
principia, quia sunt principia cognitionis specierum; multo
magis differentiæ sunt principia, quia differentiæ sunt prin-
cipia formalia specierum. Forma autem & actus est maxime
principium cognoscendi. Sed differentia est principia rerum
est inconueniens: quia secundum hoc erunt quasi infinita prin-
cipia. Sunt enim, vt ita dicatur, infinitæ rerum differentiæ, non
quidem infinitæ secundum rerum naturam, sed quo ad nos.
Et si sint infinitæ patet dupliciter. vno modo si quis conside-
ret multitudinem, ipsarum differentiarum secundum se. alio
modo, si quis accipiat primum genus quasi primum prin-
cipium

Apium. Manifestum enim est, quod sub eo continentur innumera
merabiles differentiæ, non ergo prima genera sunt principia.
Deinde cum dicit
m ¶ Ostendit, quod species specialissime sunt magis principia, quæ
genera, & ponit tres rationes, quarum prima talis est. Vnum
secundum Platonem, quod maxime vniuersalis habere
speciem, i. rationem principij, vniuersalis vero habet rationem
indivisibilitatis, quia vniuersalis nihil est aliud quam ens
indivisus. Dupliciter est autem aliquid indivisibile, scilicet
secundum quantitatem, & secundum speciem. Secundum
quantitatem quidem, sicut punctus & unitas, & hoc indivisibile
opponitur diuisiōni quantitatis. Secundum speciem autem, sicut
quod non diuisibile in multas species. Sed inter hæc duo
indivisibilia prius & principalius est, quod est indivisibile
secundum speciem, sicut & species rei est prior quam
quantitas eius: ergo illud, quod est indivisibile secundum
speciem, est magis principium eo, quod est indivisibile
secundum quantitatem. Et quidem quoad quantitatis numerum
diuisiōnem, videtur esse magis indivisibile genus: quia
multarum specierum est vnum genus, sed secundum diuisiōnem
speciei magis est indivisibile vna species. Genera enim diuisa
sunt in species. Et sic vltimum prædicatum de pluribus, quod non
est genus, plurium specierum, scilicet specialissima, est magis
vnum secundum speciem quam genus. Sicut homo & quælibet
alia species specialissima, non est genus aliquorum hominum.
Est ergo magis principium species quam genus.
n ¶ Secundam rationem ponit, quæ procedit ex quadam
positione Platonis: qui, quia aliquid vnum de pluribus prædicatur,
non secundum prius & posterius, posuit illud vnum separatim,
sicut hominem præter omnes homines: quia vero aliquid prædicatur
de pluribus secundum prius & posterius, non ponitur illud
separatim. Et hoc est quod dicit, quod in quibus prius & posterius
est, si quid vnum eorum, de quibus aliquid esse prædicatur,
est altero prius, non est possibile in his aliquid esse separatim,
præter hæc multa, de quibus prædicatur. Sicut, si numeri se
habent secundum ordinem, ita quod dualitas est prima species
numerorum, non inuenitur idea numeri præter omnes species
numerorum. Eadem ratione non inuenitur figura separata,
præter omnes species figurarum. Et huiusmodi ratio esse potest,
quia ideo aliquid commune ponitur separatim, vt sit quoddam
primum, quod omnia alia participant. Si igitur vnum
de multis sit primum, quo omnia alia participant, non oportet
ponere aliquid separatim, quod omnia participant. Sed
talia videntur omnia genera, quia omnes species generum in
ueniuntur differre secundum perfectiōnem & minus perfectam,
& per consequens, secundum prius & posterius secundum naturam.
Si igitur eorum, quorum vnum est prius altero, non est accipere
aliquid commune separatim, si genus præter species
Tho. super Metaph. inueniatur.

part. 4.
part. 5.
part. 6.
part. 7.
part. 8.
part. 9.
part. 10.

par. seq.
T. com. 11. part. 11.
par. 12.
Cap. 3.
part. 13.

part. 14

materie, vel format, vel sit compositum ex utroque. Hoc autem est impossibile, ut nihil sit ingenitum, sicut probatum est. Ergo relinquitur, quod necesse est aliquid esse preter synolon, id est, simul totum, id est, preter singulare compositum ex materia, & forma. Et hoc dico aliquid, quod sit forma, & species. Materiam per se non potest esse separata a singularibus, quia non habet esse nisi per aliud. De forma vero hoc magis videtur, per quam esse rerum. Deinde cum dicit.

part. 10.

T.com. 13. par. prima.

part. 2.

T.com. 14. T.com. 15.

part. 3.

T.com. 14. par. 4.

Hac fuit 7. questio supra mota ex parte confideratorum, & soluitur in 12.

T.com. 19. par. sequē. Lect. 8.

T.com. 27.

Infra le. 15.

Ibi par. 4.

Infra le. 12.

Infra par. 4. Lect. sequē. par. sequē.

part. 10. Sed si hoc iterum quis ponit, dubitatio est, in quibus hoc ponet, & in quibus non. Nam quia in omnibus non existimat, manifestum est, quod hoc non est ponendum in omnibus, praeceptum in artificialibus. Non enim est possibile, quod sit aliqua domus, praeceptum hoc domum sensibilem compositam ex materia & forma. Hanc autem dubitationem soluit Arist. partim quidem in 12. huius, ubi ostendit esse quatuor substantias a sensibilibus separatas, quae sunt secundum seipsas intelligibiles: partim vero in septimo huius, ubi ostendit formas & species rerum sensibilem non esse a materia separatas. non tamen sequitur, quod de rebus sensibilibus non possit haberi scientia, vel quod scientia sit sensus, non enim oportet, quod eundem modum essendi habeant res in se ipsis, quae habent in consideratione scientis. Quae enim seipsas materialiter sunt, ab intellectu immaterialiter cognoscuntur, ut etiam supra dictum est. Nec etiam oportet, si forma non est separata a materia, quod generetur, quia formarum non est generatio, sed compositio, ut in septimo huius ostenditur. Patet ergo, in quibus oportet ponere separatas formas, & in quibus non. Nam omnium eorum, quae sunt secundum suam naturam sensibilia, forma non sunt separatae. Sed illa, quae sunt secundum naturam suam intelligibilia, sunt a materia separata. Non enim substantiae separatae sunt naturae horum sensibilibus, sed sunt altioris naturae, alium habentes ordinem in rebus.

LECTIO X.

Dhuc autem vtrum substantiam vna est omnium, ut hominum.

Sed impossibile est. Non enim vnum omnia, quorum substantia vna, sed multa & differētia. Sed hoc extra rationem est.

Simul autem & quomodo sit materia horum singulorum, & synolon.

Amplius autem & de principiis hoc dubitabit aliquis. Nam, si specie sunt vnum, nihil erit numero vnum, nec vnum iterum vnum ipsum, & ens. Et scire quomodo erit, nisi quid vnum fuerit in omnibus?

LECTIO X.

ostquam Philosophus inquisit, quae sunt principia, & vtrum sint aliqua a materia separata, hic inquit qualia sint principia. Et primo inquit de vnitatem, & multitudine ipsorum. Secundo inquit, vtrum sint in potentia, vel in actu, ibi: {His autem a fine est querere &c.} Tertio, vtrum principia sint vniuersalia vel singularia, ibi: {Et vtrum vniuersalia sint &c.} Circa primum duo facit. Primo inquit, qualiter principia se habeant ad vnitatem. Secundo, qualiter ipsum vnum se habeat ad rationem principij, ibi: {Omnium autem &c.} Circa primum tria facit. Primo inquit, specialiter de principio formali, vtrum sit vnum omnium existentium in vna specie. Secundo inquit idem de omnibus generaliter principijs, ibi: {Amplius autem &c.} Tertio inquit, vtrum eadem sint principia, aut diuersa corruptibilia, & incorruptibilia, ibi: {Non minor autem &c.} Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad questionem, ibi: {Sed impossibile est.} Est ergo dubitatio, vtrum sit vna substantia, id est, forma omnium existē-

Deinde cum dicit. Obicit ad vnam partem questionis, scilicet ad ostendendum, quod non sit vna forma omnium existentium in vna specie, & hoc duabus rationibus, quarum prima talis est. Ea, quae sunt in vna specie, sunt multa, & differētia: si igitur omnium existentium sit vna substantia, sequetur, quod ea, quorum substantia est vna, sint multa & differētia: quod est irrationabile. Hic ponit secundam rationem, quae talis est: Illud, quod est in se vnum, & indiuisum, non componitur cum aliquo diuiso ad constitutionem multorum: sed manifestum est, quod materia diuiditur in diuersis singularibus: si igitur substantia formalis esset vna & eadem, non esset assignare, quomodo singulorum horum singularium sit materia habens talem substantiam, quae est vna & indiuisa, ita quod singulariter sit simul totum habens haec duo, scilicet materiam, & formam substantialem, quae est vna, & indiuisa. In contrarium autem non obicit, quia rationes, quae ad sequentem questionem proponuntur, ad oppositum praeiudicatum rationum, sunt etiam illae, quae sunt propositae supra de separatione vniuersalium. Nam, si sit vniuersale separatum, necesse est ponere vnam numero substantiam eorum, quae conueniunt in specie, quia vniuersale est substantia singularium. Huius autem questionis veritas determinatur in septimo huius, ubi ostenditur quod quid est, id est, essentiam cuiuslibet rei, non esse aliud, quam rem ipsam, nisi per accidens, ut ibi dicitur. Deinde cum dicit. Mouet dubitationem de vnitatem principiorum in communi. Vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero, vel eadem specie, & numero diuersa. & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum, quod sint eadem numero, secundo ad oppositum, ibi: {At vero &c.} Circa primum ponit tres rationes. & praeiudicat dubitationem dicens, quod idem potest queri vniuersaliter de principiis rerum, quod quaeritur est de substantia: vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero. Et inducit primam rationem ad ostendendum, quod sint eadem numero. Non enim inuenitur in principijs, nisi quod ex principiis habet. Si igitur in principijs non inueniatur vnum numero, sed solum vnum specie, nihil erit in principijs vnum numero, sed solum vnum specie. Secunda ratio talis est: quia illud, quod est ipsum vnum, vel ipsum ens, oportet, quod sit vnum numero. Dicit autem ipsum vnum, vel ipsum ens, vnitatem, aut ens abstractum. Si igitur principium rerum non sit vnum numero, sed solum vnum specie, sequetur, quod nihil sit ipsum vnum, & etiam ipsum ens, id est, quod ens, & vnum non per se subsistant. Tertia ratio est: quia scientia habetur de rebus per hoc, quod vnum inuenitur in multis, sicut homo communis inuenitur in omnibus hominibus. Non enim est scientia de singularibus, sed de vno, quod inuenitur in eis. Omnis autem scientia, vel cognitio, principiorum, dependet ex cognitione principiorum. Si igitur principia non sunt vnum numero, sed solum vnum specie, sequitur, quod scientia non sit de rebus. Deinde cum dicit. Obicit

LECTIO X.

T ad haec, vtrum vna erit omnium substantia, ut putata hominum.

Sed absurdum est, non enim vnum essent omnia, quorum substantia vna, sed multa, atque diuersa. sed hoc contra inconueniens est.

Simul autem quo materia vniuersalium quodque horum est, & est totum haec ambo.

Item de principiis hoc etiam aliquis dubitabit. Nam si specie sunt vnum, nihil erit numero vnum, nec ipsum ens. Ipsumque scire quomodo erit, si non aliquid vnum in omnibus erit?

ratione vniuersalium. Nam, si sit vniuersale separatum, necesse est ponere vnam numero substantiam eorum, quae conueniunt in specie, quia vniuersale est substantia singularium. Huius autem questionis veritas determinatur in septimo huius, ubi ostenditur quod quid est, id est, essentiam cuiuslibet rei, non esse aliud, quam rem ipsam, nisi per accidens, ut ibi dicitur. Deinde cum dicit. Mouet dubitationem de vnitatem principiorum in communi. Vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero, vel eadem specie, & numero diuersa. & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum, quod sint eadem numero, secundo ad oppositum, ibi: {At vero &c.} Circa primum ponit tres rationes. & praeiudicat dubitationem dicens, quod idem potest queri vniuersaliter de principiis rerum, quod quaeritur est de substantia: vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero. Et inducit primam rationem ad ostendendum, quod sint eadem numero. Non enim inuenitur in principijs, nisi quod ex principiis habet. Si igitur in principijs non inueniatur vnum numero, sed solum vnum specie, nihil erit in principijs vnum numero, sed solum vnum specie. Secunda ratio talis est: quia illud, quod est ipsum vnum, vel ipsum ens, oportet, quod sit vnum numero. Dicit autem ipsum vnum, vel ipsum ens, vnitatem, aut ens abstractum. Si igitur principium rerum non sit vnum numero, sed solum vnum specie, sequetur, quod nihil sit ipsum vnum, & etiam ipsum ens, id est, quod ens, & vnum non per se subsistant. Tertia ratio est: quia scientia habetur de rebus per hoc, quod vnum inuenitur in multis, sicut homo communis inuenitur in omnibus hominibus. Non enim est scientia de singularibus, sed de vno, quod inuenitur in eis. Omnis autem scientia, vel cognitio, principiorum, dependet ex cognitione principiorum. Si igitur principia non sunt vnum numero, sed solum vnum specie, sequitur, quod scientia non sit de rebus. Deinde cum dicit. Obicit

part. 7. e Obicit in contrarium tali ratione. Si principia sunt vnum numero, ita quod quilibet principiorum in se considerati sit vnum, non erit dicere de principiis existentium, quod hoc modo se habent sicut principia sensibilia. Videmus enim in sensibilibus, quod diuersorum sunt diuersa principia secundum numerum, sed eadem secundum speciem, sicut & eorum, quorum sunt principia sunt diuersa secundum numerum, sed eadem secundum speciem. Sicut videmus, quod diuersarum syllabarum secundum numerum, quae conueniunt in specie, sunt principia eadem litterae secundum speciem, sed non secundum numerum. Si quis autem dicat, quod non est ita in principijs entium, sed omnium entium principia sunt vnum numero, sequetur, quod nihil sit in rebus praeter elementa: quia quod est vnum numero, est singulare. Sic enim appellamus singulare, quod est vnum numero, sicut vniuersale, quod est vnum in multis. Quod autem est singulare, non multiplicat nec inuenit nisi singulariter. Si igitur ponatur omnium syllabarum essentia principia eadem litterae numero, sequeretur quod ille litterae nunquam possent multiplicari, ut, si essent duo, aut plura, & sic non posset seorsum inueniri syllaba ista, ha, uel, da, & eadem ratio est de aliis litteris. Pari igitur ratione, si omnium entium sint principia eadem numero, sequeretur quod nihil sit praeter principia quod videtur in conueniens, quia, cum principium alicuius sit, non erit principium nisi sit aliquid praeter ipsum. Haec autem questio soluitur in xi. ubi enim ostenditur, quod principia, quae sunt in rebus, materia & forma, vel priuatio, non sunt eadem numero omnium, sed analogia suae proportionis. Principia autem separata, substantiae intellectuales, quarum suprema est Deus, sunt vnum numero vnaqueque secundum seipsam. Id est, quod est ipsum vnum & ens, Deus est, & ab ipso deriuatur vnitatem secundum numerum in rebus oibus. Scientia autem est de his, non quia sint vnum numero in omnibus, sed quia est vnum in multis secundum rationem. Ratio autem, quae est ad oppositum, verificatur in principijs essentialibus, non autem in principijs separatis, cuiusmodi sunt agens & finis. Multa enim possunt produci ab vno agente vel mouente, & ordinari in vnum finem.

Tex. c. 19.

T.com. 11.

T.com. 15. par. prima.

At vero, si numerum unum & unum quodlibet principiorum, & non quemadmodum in sensibilibus, alia aliorum, ut in hac syllaba, ba, specie existentem & principia specie eadem. Etenim ea sunt numero diuersa. Quod si non ita, sed quae sunt entium principia, numero unum sunt, non erunt praeter elementa quippiam aliud. Nam dicere numero unum, aut singulare, nihil differt. Sic enim dicimus unum quodque numero unum: vniuersale vero quod in his est. Vt si vocis elementa numero essent determinata, tot litteras esse necesse esset, quot elementa. duobus quidem eisdem non existentibus, nec pluribus.

LECTIO XI.

Non autem minor dubitatio modernis & prioribus relinquitur, utrum eadem corruptibilia & incorruptibilia sint principia, aut diuersa.

Nam, si eadem sunt, quomodo haec quidem in corruptibilia, illa vero corruptibilia, & propter, quam causam?

Qui quidem igitur circa Hesiodum. & omnes qui theologi erant, solum apud ipsos persuasionem curauerunt, nos autem neglexerunt. Deos autem facientes principia, & ex deis esse facta, quae non gustauerunt nectar & manna, mortalia facta esse dicunt.

LECTIO XI.

ostquam Philosophus inquisit vniuersaliter, vtrum principia sint eadem numero oia, quae sunt vnius speciei, vel eadem specie: hic inquit, vtrum eadem numero sint principia corruptibilia & incorruptibilia, & circa hoc tria facit. Primo proponit questionem. Secundo

inducit rationem ad ostendendum, quod non sunt eadem principia corruptibilia & incorruptibilia, ibi: {Nam si eadem &c.} Tertio inducit rationes ad ostendendum quod non sunt diuersa, ibi: {Si vero diuersa &c.} Dicit ergo primo, quod quaedam dubio est, quod non minus reliquitur modernis philosophis Platonem sequentibus, quae tunc apud antiquos philosophos, quos etiam dubitauerunt, vtrum corruptibilia & incorruptibilia sint eadem principia, vel diuersa. Deinde cum dicit. Obicit ad ostendendum, quod non sunt eadem principia corruptibilia & incorruptibilia, & circa hoc tria facit. Primo ponit rationem. Secundo improbat solutionem postea rationis, quae Poetae theologi adhibebant, ibi: {Qui quidem &c.} Tertio excludit solutionem, quae adhibebant quidam philosophi naturales, ibi: {A dicentibus &c.} Dicit ergo, si ponantur corruptibilia & incorruptibilia esse eadem principia, cum ex eis principijs idem sequatur effectus, vbi quae oia vel sint corruptibilia, vel oia sint incorruptibilia. Relinquitur ergo quod, quia quaedam sunt corruptibilia & quaedam incorruptibilia, & propter quam causam. Deinde cum dicit. Excludit solutionem Poetarum theolorum, & primo ponit eorum solutionem. Secundo obicit contra praedictam positionem, ibi: {Palam & haec oia sibi nota dicentes &c.} Tertio se excusat a diligentiori probatione huius positionis, ibi: {Sed de fabulose &c.} Circa primum considerandum est, quod apud Graecos, aut Naturales philosophos fuerunt quaedam sapientiae studiosi, quos Deis se intromiserunt occultantes veritatem diuino sub quodam tegmine fabularum, sicut Orpheus, Hesiodus & quaedam alij; sicut et Plato occultauit veritatem philosophiae sub mathematicis, ut dicit Simplicius in commento ad commentum Diocletiani. Dicit ergo, quod sectatores Hesiodi, & oes, quos dicebant theologi, curauerunt persuadere sibi, & nos alios se reuerentur, quod veritatem, quae intellexerunt, taliter tradiderunt, quod eis solis potuit esse nota. Si enim fabulas veritas obiret, non potest sciri quid verum sub fabula lateat, nisi ab eo, quod fabula confixerit. Igitur Hesiodus, prima rerum principia deos nominauerunt, & dixerunt, quod illi de numero deorum, qui non gustauerunt de quodam dulci cibo, qui, vocatur nectar, vel manna, facti sunt mortales. Illi vero, qui gustauerunt, facti sunt immortales. Porro autem sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vel scilicet per nectar & manna intelligat ipsa suprema bonitas primi principij. Nam ois dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem referetur, omne autem bonum a primo bono deriuatur. Porro ergo esse intellectus eorum, quod ex participatione propinqua summae bonitatis aliqua incorruptibilia reddantur, sicut quae praesente participant diuinitate esse. Quaedam vero prope longe distare a primo principio, Tho. super Metaphy.

T.com. 14. par. sequē.

part. 1.

part. sequē.

part. 3. par. sequē.

LECTIO XI.

thilo autem minor dubitatio est, vtrum eadem corruptibilia & incorruptibilia sint principia, aut diuersa.

Si enim eadem sunt, quomodo haec quidem in corruptibilia, haec vero corruptibilia sunt & propter quam causam?

Quicumque igitur circa Hesiodum fuerunt, & cum theologi, solum quo ad sibi persuaderent, curae habuerunt, nos autem contempserunt. Cum enim principia Deos facerent, & ex Dijs fuisse dicerent, quaecumque non gustauerunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicitur fuisse.

apud Graecos, aut Naturales philosophos fuerunt quaedam sapientiae studiosi, quos Deis se intromiserunt occultantes veritatem diuino sub quodam tegmine fabularum, sicut Orpheus, Hesiodus & quaedam alij; sicut et Plato occultauit veritatem philosophiae sub mathematicis, ut dicit Simplicius in commento ad commentum Diocletiani. Dicit ergo, quod sectatores Hesiodi, & oes, quos dicebant theologi, curauerunt persuadere sibi, & nos alios se reuerentur, quod veritatem, quae intellexerunt, taliter tradiderunt, quod eis solis potuit esse nota. Si enim fabulas veritas obiret, non potest sciri quid verum sub fabula lateat, nisi ab eo, quod fabula confixerit. Igitur Hesiodus, prima rerum principia deos nominauerunt, & dixerunt, quod illi de numero deorum, qui non gustauerunt de quodam dulci cibo, qui, vocatur nectar, vel manna, facti sunt mortales. Illi vero, qui gustauerunt, facti sunt immortales. Porro autem sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vel scilicet per nectar & manna intelligat ipsa suprema bonitas primi principij. Nam ois dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem referetur, omne autem bonum a primo bono deriuatur. Porro ergo esse intellectus eorum, quod ex participatione propinqua summae bonitatis aliqua incorruptibilia reddantur, sicut quae praesente participant diuinitate esse. Quaedam vero prope longe distare a primo principio, Tho. super Metaphy.

METAPHYSICORVM

quod est non gustare manna & nectar, non possunt perpetuam...

part. 4. 1627. ap. d. u. p. o. s. i. a.

d Palam, qd hanc omnia sibi nota dicentes, equidem de allatione harum causarum super nos dixerunt.

e Sed de fabulose sophisticantibus non est dignum cum studio intendere.

f A dicentibus vero p demonstrationem, oportet sciscitari in interrogantes, quare ex eisdem existentia, hęc qd de sempiterna secudu natura sunt, illa vero corrupti existentium? Qm aut nec cam dicit, nec ronabile est sic se habere, palā q nec eadē principia, nec causę ipforum erūt.

g Etenim q existimabit aliquis utique maxime dicere ipsi confesse Empedocli, est & idē passus. Ponit. n. quoddā principiu causam corruptionis, odium.

h Videbitur autem nihilominus & hoc generare extra vni. Nam oia ex hoc alia sunt pter Deum. Dicit ergo, ex quibus omnia, & quecūque erāt, & arbores pululauerāt, & viri & femine, bestięq; & vultures, & aqua nutriti pisces, & dij logguit. Et pter hęc palam, quia si nō esset in rebus, essent vnum omnia, vt ait. Nam quando conuenerunt, tunc vltimum omnium stabit odium.

part. 5.

e Excusat se a diligentiori huius opinionis inuestigatione, & dicit, qd de illis, qui philosophari voluerunt fabulose veritatem, scilicet sapientię sub fabulis occultantes, non est dignum cum studio intendere: quia si quis contra dicta eorum disputaret, secundum quod exterius sonant, ridiculosa sunt. Si vero aliquis velit de his inquirere secundum veritatem fabulis occultatam, immanitate est. Ex quo accipitur, q Arist. di sputans contra Platonem & alios huiusmodi, qui tradiderunt suam doctrinam occultantes sub quibusdam alijs rebus, non disputat secundum veritatem occultant, sed secundum ea quę exterius proponuntur. Deinde cum dicit.

part. 6.

f Disputat contra responsonem quorundam philosophorum naturalium: & circa hoc tria facit: Primo recitat rationē, Secundo ponit responsonem, ibi: Etenim quam existimabit &c. Tertio improbat ipsam, ibi: Videbitur autem &c. Dicit ergo primo, quod prætermisiss illis, qui sub fabulis veritatem tradiderunt, oportet a tradentibus veritatem per modum demonstrationis, inquirere de questione prædicta, scilicet si ex eisdem principis sunt omnia existentia, quare que iam existentium naturaliter sunt sempiterna, quedam vero corrumpantur. Et quia nec ipsi causam dicunt, quare hoc fit,

part. seq.

part. 8.

nec rationabile est sic se habere, vt ex eisdem principis existentium, quedam sint corruptibilia, quedam sempiterna: videtur manifeste sequi, quod non sunt eadem principia, nec causę corruptibilium & sempiternorum. g Ponit quoddam solutionem, & dicit, quod ratio assignata...

part. 7.

Manifestum autem est, quod sibi ipsis hæc nomina cognita dicentes, talesq; afferentes causas, supra vires nostras dixerunt. Nam, si voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsius esse causa nectar, & ambrosia, quod si ipsius esse gratia, quomodo esset sempiterni, cui alimento indigeret?

Sed de his, que fabulose & sophisticè dicuntur, non est dignum accurate considerare.

Ab illis vero, qui per demonstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cum ex eisdem sint, hæc quidem entium sempiterna natura sunt, hæc vero corrumpuntur? cum autem neque dicant causam, neque rationabile sit ita se habere, patet quod non sunt eorum eadem principia, neque causę.

Emped. nanque, quem quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoque idem passus est. ponit enim quoddam principium corruptionis causam, contentionem.

Nihilominus tamen & hæc videbitur generare, præter Deum: dicit. n. Ex quibus omnia que erāt, que sunt, queq; in posterum erunt. Ac arbores pululauerunt, & viri, ac mulieres. Fera, alitesq; & pisces in aqua nutriti. Ac dij longæui. At etiam absque his patet. nam, si nō inesse in rebus contentio, vnum, cū, vt ait, essent. Cū. n. conueniant, tunc extima statuitur contentio.

part. 8. infra part. 11.

parte seq. part. 10.

leq. 9.

te amoris. ibi: Similiter autem nec amor &c. Dicit ergo primo, q inconuenienter Empedoc. ponit odium esse cam corruptionis: qd non minus secundū eius positionem vř esse cā generationis in oibus rebus, nisi in vna re tñ. Ponebat. n. omnia alia essentialiter composita ex odio simul cum alijs principis, nisi solus Deus, quem ponebat compositum esse ex alijs principis præter odium. Deum autem appellabat cælum, sicut supradictum est in Primo, q Xenophanes ad totum cælū respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum. Ponebat aut Emped. cælum esse compositum ex quatuor elementis & ex amicitia. Non autem ex lite, sive ex odio, considerans in dissolubilitate cæli. Sed quantum ad alias res dicebat, q omnia sunt ex odio quecunque sunt, erunt, vel fuerunt: sicut arbores pululantes, & viri, & femine, & bestię, que sunt animalia terrestria: & vultures, que sunt volantia diu viuentia: & pisces nutriti in aqua, & dij longæui. Videtur autem hos deos vocare vel stellas, quas ponebat quandoq; corrumpi, licet post longum tempus, vel demones, quos ponebant Platonici esse animalia aerea. Vel etiam dij, quos ponebant Epicurei in forma humana, sicut supra dictum est. Ex hoc ergo, q omnia animalia, præter vnum, sunt generata ex odio, potest haberi quod odium sit causa generationis. Et præter hoc etiam ex alia ratione. Manifestum est. n. secundum positionem Empedoc. qd non esset odium in rebus, omnia essent vnum. Odium. n. est causa

par. 9.

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

causa distinctionis secundum Empedoc. Vnde inducit verba Empedocentis, q quando omnes res in vnum conueniunt, vt puta, quando fit chaos, tunc vltimum stabit odium separans & dissoluens. Vnde litera Boethij habet: Ean. conuenit, tunc vltimum scit discordiam. Et sic patet, q cum esse mundi constituitur in distinctione rerum, odium est cā generationis nūdi. Deinde cum dicit.

i Ponit secundam rationem sumptam ex parte Dei, & dicit, q cum Empedoc. poneret odium nō esse de compositione Dei, accidit secū dum rationes eius, q Deus, qui est felicissimus secundum opinionem nūdi, & per consequens maxime cognoscens, si minus prudens omnibus alijs cognoscens. Sequitur. n. secundum positionem Emped. q non cognoscit oia elementa: quia non habet odium: vnde non cognoscit ipsū. Cognoscit autem simile simili, secundum opinionem Emped. qui dixit, q per terrā cognoscimus terram, per aquam cognoscimus aquam & affectū. i. amorē vel cōcordiam cognoscimus q per affectū. i. amorē vel concordiam: & similiter odium p odium q quod est triste, sive graue, vel malum secundum litteram Boethij, qui dicit, discordiam autem discordia malum. Sic igitur patet, q Arist. reputat inconueniens, & cōtra quod ponitur Deus felicissimus, q ipse ignoret aliquid eorum, que nos scimus. Sed quia ista ratio videbatur esse præter propositum, ideo ad principale propositum rediens dicit, q redeundo ad illud, vnde prius erat ratio, manifestum est, q accidit Empedocli, quod odium non sit magis causa corruptionis q existendi. Deinde cum dicit.

k Similiter autem nec amor existendi. Colligens enim in vnum corruptip alia.

l Similiter quoq; ipsi trāsmutationis cām nullā dicit, nisi qd aptū natum fuit. loquitur.

m Sed itaque magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfecte tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum. Quare necessarium ens transmutari, causam vero necessitatis nullam ostendit.

n Attamen tñ solum dicit cōfesse. Non. n. existentium hæc qdem corruptibilia, illa vero in corruptibilia facit, sed oia corruptibilia, pter elementa. Dicit a vero dubo est, cur hæc qdē, illa vero nō, si ex eisdem sunt? Quod quidem igit non vtiq; erunt eadem principia tot dicta sunt.

o Sed quia ista ratio videbatur esse præter propositum, ideo ad principale propositum rediens dicit, q redeundo ad illud, vnde prius erat ratio, manifestum est, q accidit Empedocli, quod odium non sit magis causa corruptionis q existendi. Deinde cum dicit.

part. 10.

p Ponit tertiam rōnem ex parte amoris, & dicit, q similiter etiam amor non est causa generationis vel existendi, vt ipse ponebat, si alia eius positio attendatur. Dicebat. n. q cum oia elementa in vnum congregabuntur, tunc erit corruptio mundi, & sic amor corrūpit oia. Ergo quantum ad totum mundum amor erat causa corruptionis. odium aut generationis. Quantum autem ad singulares res, odium erat causa corruptionis, & amor generationis. Deinde cum dicit.

part. 11.

q Ostendit, quod ratio eius non fuit sufficiens. Dicebat enim quoddam transmutationem esse in rebus odij & amicitie, ita scilicet q amor quandoque omnia vnicebat, & postmodum omnia odium separabat. Sed causam, quare sic transmutabatur, vt quodam tempore dominaretur odium, & alio tempore amor, nullam aliam dicebat, nisi quia sic aptum natū est esse. Et ponit consequenter verba Empedocli, que, quia in Gyrico metricè scripta sunt, habent aliquam difficultatem & diuersitatem a communi modo loquendi.

part. 12.

r Sunt autem hæc verba eius {Sed itaq; magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfecte tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum.} Litera vero Boethij sic habet. {Sed cum magna discordia in mem-

bris alita sit in honores, quia processit completo anno, qui illis mutatis amplo redijt sacramento.} Ad cuius intellectum notandum est, q loquitur poetice de toto mundo, ad similitudinem vnius animalis, in cuius membris & partibus primo quidem est magna conuenientia, quam amorem nominabat, sine concorde. Sed postea paulatim incipit aliqua dissonantia esse, quæ dicit discordiam. Et similiter in partibus vnuerſi a principio erat magna concordia, sed postea paulatim nutritur odium quousq; odium pcedat ad honores, id est ad hoc, q dominetur super elementa. Quod quidem fit perfecte tempore quodam detrimento, vel completo quodam anno, quem ponebat Emped. {Qui. i. s. odij & discordia, vel annus mutabilis existens dissoluit sacramentum.} i. vno nem preexistente elementorum, vel annus sive odij redijt amplo sacramento, quia quadam potenti & secreta virtute redijt ad dominandum in rebus. Post que verba Empedoc. Arist. faciens vim in hoc, q dixerat mutabilis, sibi igit exponens quasi necessarii ens transmutari. q. d. Sic prædicta dixit Emped. ac si necessarium sic esse transmutationē odij & amoris, sed nullam causam ostendit huius necessitatis. In vno. n. animalis est manifesta cōtra transmutationis, & odij & amoris, propter motum cœ-

Vnde & accidit ei felicissimum Deum minus sapientem ceteris esse. non enim cognoscit omnia elementa, contentionem nāque non habet, cognitio autē similis simili. Terra enim ait, terram inspicimus, aquam vero aqua, Aethera autem aethera diuum, sed igne ignem manifestum.

Ac amicitia, amicitiam, & contentionem, cōtentione pernitosa. Sed vnde sermo digressus est, hoc est manifestū, quod accidit ei, contentionē nō magis corruptiois, q ipse esse causam esse.

Similiter nec amicitiam ipsius esse, cum enim congreget in vnum, corrumpit cetera.

Et simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quod ita natura aptum est. ait enim.

Magna cōtētio in mēbris nutrita fuit. Ac ad honores ascēdit tēpore pfectio. Quod eis cum alternum sit, amplum præcessit iusurandum. Tanquam necesse sit quidem transmutari, causam tamen necessario nullam manifestat.

Tantū tamen sibi ipsi consentanea dicit, quod non facit hæc quidem entiu corruptibilia, hæc vero incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter. lementa. Que aut dicitur nunc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt hæc quidem sunt, hæc vero non. Quod igitur non sint eadem principia, hæc demum dicta sunt.

li, qui causat generationem & corruptionem in rebus. Sed e- lis causa non potest assignari totius vnuerſi sic transmutari per amicitiam & litem. Vnde patet, q eius ratio fuit insufficiens. Deinde cum dicit.

n Ostendit q prædicta ratio Emped. non est ad propositum, & dicit, q hoc solum videtur dicere {conferre}. i. manifeste, quod non ponit quoddam existentium ex principis esse corruptibilia, & quedam non corruptibilia, sed oia ponit esse corruptibilia præter sola elementa. Et ita videtur euadere prædictam dubitationem, qua dubitabatur, quare quedam sunt corruptibilia & quedam non, si sunt ex eisdem principis vnde etia patet, quod eius ratio non est ad propositum, quia interuenit id, de quo est dubitatio. Sed potest queri, quomodo hic dicit, quod Empedoc. ponebat omnia esse corruptibilia præter elementa, cum supra dixerit, vnum esse Deum, s. ex alijs principis compositum pter quā ex odio? Sed dicendum, quod Emped. ponebat duplicem corruptionem in rebus, sicut ex prædictis patet. Vnam quidem secundum confusionē totius vnuerſi, quam faciebat amor, & ab hac corruptione, nec ipsum deum faciebat immunem, cum in eo poneret amorem, qui alia ei commiscebat. Aliam autem corruptionem ponebat singularium rerum, quarum principium est odium. Et hanc corruptionem excluderat a deo per hoc, quod in odium non ponebat. Sic igitur Arist. epilogando concludit tot dicta esse ad ostendendum quod nō sunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Deinde cum dicit.

o Ostendit, quod ratio eius non fuit sufficiens. Dicebat enim quoddam transmutationem esse in rebus odij & amicitie, ita scilicet q amor quandoque omnia vnicebat, & postmodum omnia odium separabat. Sed causam, quare sic transmutabatur, vt quodam tempore dominaretur odium, & alio tempore amor, nullam aliam dicebat, nisi quia sic aptum natū est esse. Et ponit consequenter verba Empedocli, que, quia in Gyrico metricè scripta sunt, habent aliquam difficultatem & diuersitatem a communi modo loquendi.

r Sunt autem hæc verba eius {Sed itaq; magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfecte tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum.} Litera vero Boethij sic habet. {Sed cum magna discordia in mem- The. super Metaphy. B 4 o Oblicit

par. 14.

o Obicit ad contrariam partem per duas rationes. quarum prima est, Si non sint eadem principia corruptibilem & incorruptibilem, relinquatur questio, utrum principia corruptibilem sint corruptibilia, an incorruptibilia. Si dicatur, qd sint corruptibilia, ostendit hoc esse falsum duplici ratione: quarum prima est. Omne corruptibile corrumpitur in ea ex quibus est: si igitur principia corruptibilia sunt corruptibilia, oportet iterum ponere alia principia, ex quibus sint. & hoc inconueniens est, nisi ponatur principia procedere in infinitum.

Leet. 3. & 4.

Ostensum autem est in Secundo, qd secundum nullum genus cause contingit in principijs procedere in infinitum. Similiter etiam est in conueniens, si dicatur quod sit status in principijs corruptibilibus, cum corruptio videatur esse per resolutionem in aliqua priora. Secunda ratio est, quia si principia corruptibilem sint corruptibilia, oportet qd corrumpantur, quia omne corruptibile corrumpitur. Sed postquam sunt corrupta non possunt esse principia, quia quod corrumpitur vel corruptum est, non potest causare aliquid. Cum ergo corruptibilia semper causentur per successione, non potest dici, qd principia corruptibilem sint corruptibilia. Si autem dicatur, qd principia corruptibilem sunt incorruptibilia, manifestum est, qd principia incorruptibilem sunt incorruptibilia. Relinquitur ergo questio, quare ex quibusdam incorruptibilibus principijs, producantur effectus corruptibiles, & ex quibusdam effectus incorruptibiles. Hoc non videtur esse rationale, sed aut est impossibile, aut indiget multa manifestatione.

Leet. 4. T.c. 19.

Amplius autem nec conatus est aliq; diuersa dicere, sed eadem omnium dicuntur principia. Verum primum dubitatum concedunt, tanquam hoc paruum, aliquid accipientes.

LECTIO XII.

Mnium autem ad considerandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatem maxime necessarium, utrum vnū & ens substantia entium sunt: & utrum ipsorum non alterum aliquid ens, hoc quidem vnū, hoc autem quidem ens est: aut oportet quædam esse substantia ipsorum vnū.

Hi namq; illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū.

Hi namq; illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū.

Sunt eadem numero corruptibilem & incorruptibilem, sed secundum analogiam. Nec tamen principia intrinseca corruptibilem, quæ sunt materia & forma, sunt corruptibilia per se, sed solum per accidens. Sic enim corrumpitur materia & forma corruptibilem, vt habetur in primo physice.

Tex. c. 8a.

LECTIO XII.

Quod si diuersa principia sunt, vna quidem dubitatio est, utrum incorruptibilia etiam ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia patet quod necesse est ea quoque ex aliquibus esse. Omnia enim in illa, ex quibus sunt, corrumpuntur. Quare accidit principiorum alia esse principia priora. hoc autem impossibile, siue statum, siue in infinitum progreduntur. Item, si principia procedunt, corruptibilia quomodo erunt? Quod si incorruptibilia sunt, cur ex his quidem cetera incorruptibilia sunt, corruptibilia erunt, ex alteris vero incorruptibilia? hoc enim non est rationale, sed aut impossibile est, aut multis indiget rationibus.

Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadem omnium principia dicunt, & quod primo dubitatum est, tanquam paruum quiddam putantes, prætererunt.

LECTIO XII.

Mnium autem ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatem maxime necessarium est, utrum ipsorum vnū & ens substantia entium sunt, & non aliquid aliud vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū.

Quidam enim illo, quidam vero hoc modo putant naturam se habere. Plato namque, ac Pythagorici non esse aliud quiddam ipsorum ens, nec ipsorum vnū, sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem vnū.

Hi namq; illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū.

Hi namq; illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū.

LECTIO XII.

Ostendam a Philosopho in par. prima.

utrum principia sint eadem vel diuersa, hic inquiri quomodo se habeat ipsum vnū ad hoc qd sit principium, & circa hoc tria facit. Primo inquit, an ipsū vnū sit principium. Secundo inquit, an numeri, qui ex vno oriuntur, vel conueniunt, sint principia rerū, ibi: {Horum autem habita dubitatio &c.} Tertio inquit, utrum species, quæ sunt quædam vnitates separatae, sint principia, ibi: {Oino vero dubitabit aliquis &c.} Et circa primū, tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo ponit opiniones ad vtranq; partem, ibi: {Hi namque illo modo.} Tertio ponit rationes ad vtrāque partem, ibi: {Accidit autem si quidem &c.} Dicit ergo primo, qd inter omnes alias questiones moras, vna est difficilior ad considerandum, propter effugaciam rationū ad vtrāque partem, in qua etiam veritate cognoscere est maxime necessarium, quia ex hoc dependet iudicium de substantijs rerum. Est ergo questio ista, utrum vnū & ens sint substantia rerū, scilicet qd neutrum eorum oportet attribui alicui alteri nature, quæ quasi informetur vnitatem & entitatem, sed potius ipsa vnitatem & esse rei sit eius substantia, vel e contrario oportet inquirere, quid sit illud, cui conuenit esse vnū vel ens, quasi quædam alia natura subiecta entitati & vnitati. Deinde cum dicit.

In frale. 13. In frale. 18. Part. seq. parte. 3.

parte. 4.

parte. 5.

parte. 2.

parte. 6.

quibusdam causis elementaribus, siue poneret vnū primū, ut ignem vel aerem, siue etiam poneret plura principia. Cui enim poneret principia rerum materialia esse substantias rerum oportebat, qd in uno quoque eorum constituerent unitatem & entitatem rerum, ita qd quicquid aliquis poneret esse principium, ex consequenti optinaret qd per illud attribueretur omnibus esse & vnū, siue poneret vnū principium, siue plura. Deinde cum dicit.

¶ Ponit rationes ad vtranq; partem, & primo ponit rationes pro opinione Platonis & Pythagoræ. Secundo ponit rationes i contrariū pro opinione naturalium, ibi: {At vero si erit, &c.} Circa primū utriusque diuisione. Necessè est ponere, qd vnū & ens separata, sit quædam substantia, vel non: Si dicatur quod non est aliqua substantia, quæ sit vnū & ens, sequitur duo in conuenientia: quorum primū est, qd vnū & ens quod sine maxime vna inter oia: si igitur vnū & ens non sunt separata quasi ipsum vnū, aut ens sit substantia quædam, sic sequitur qd nullum sit separatum. Et ita sequitur, qd nihil erit in rebus nisi singularem, qd vbi esse incōueniens, ut in superioribus quōlibet habet. Aliud incōueniens est, quia vnū & ens non est aliud quiddam vnū, sed hoc ipsorum naturam esse quasi existente substantia ipsorum vnū & ens. non enim aliquid vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

¶ Accidit autem si quis non poterit esse aliquam substantiam ipsorum vnū & ipsum ens, nec aliorum vniuersalium quicquam esse. hæc enim vniuersalia maxime omnium sunt. Quod si non est aliquid ipsorum ens, & ipsum vnū, multo minus quicquam aliorum sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum vnū non sit substantia, patet quod nec numerus erit tanquam natura alia separata ab entibus. numerus enim unitates, unitas vero vnū, quid est. Quod si quid est ipsum vnū & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse vnū, & ens non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

¶ At vero si erit aliquid ens ipsum & ipsum vnū, multa erant dubitatio, quomodo erit diuersum aliquid præter hæc. dico autem, quod erunt uno plura entia, qd .n. diuersum est ab ente, non est. quare secundum Parmenidis rationem, accidere necesse est, vnū oia esse entia, & hoc esse ens.

¶ Vtrobique vero difficile, siue nanq; non sit ipsū vnū substantia, siue sit vnū idē, substantia esse numerū est impossibile. siquidē igitur non sit, dictū est prius pp quid, si aut fuerit, eadē est dubitatio & de ente. Ex aliquo nanq; & præter ens, erit ipsum aliud vnū. nihil .n. esse ē necesse. Omnia aut entia, aut vnū sunt, aut multa, quorum est vnū quodque.

¶ Amplius, si indiuisibile est ipsum vnū, secundum Zenonis dignitatem, nihil utiq; erit. Omne enim separatim existens, quod de pluribus prædicatur, est substantia eorum, de quibus prædicatur. Sed nihil aliud prædicatur ita vniuersaliter de omnibus, sicut vnū & ens, ergo vnū & ens erit substantia omnium. Deinde cum dicit.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

Obicit ad partem contrariam, & ponit duas rationes, quarum secunda incipit, ibi: {Amplius si indiuisibile &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit rationem. Secundo ostendit quomodo rone inducta questio reddat difficultatem, ibi: {Vtrobique, uero difficile &c.} Est ergo prima rone talis. Si ē aliquid, qd sit ipsum ens & ipsum vnū, quæ si separati existens, oportet dicere, qd idipsum sit vnū, qd ens: sed quicquid ē diuersū ab ente, nō est ergo sequet secundū dū rōnem Parmenidis, qd quicquid est præter vnū sit non ens. Et ita necesse erit omnia esse vnū, quia nō poterit poni, qd id, quod est diuersum ab vno, qd ens. Deinde cum dicit.

Infra par. 6 par. seq.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

¶ Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod vnū est ens. uideri namque posset dicere hoc amorem esse. causa enim hæc omnibus est, vnū sunt. Alij vero ignem, & alij aerem aut ipsum vnū, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. Necesse .n. est his est tot esse dicere ipsū ens et ipsū vnū, quot autem principia esse.

modo ex uno &c. Dicit ergo primo, si ipsum unum separatum sit indivisibile, sequitur secundum hoc aliud, quod supponebat Zeno, quod nihil sit. Supponebat enim Zeno, quod illud, quod additum non facit maius, & ablatum non facit minus, non est aliquid existentium. Hoc autem supponit ac si idem sit ens, quod

part. 7.

part. 8.

part. 9.

Tex. c6. 17. part. prima

Quod enim nec additum, nec ablatum facit maius nec minus, non ait esse hoc existentium tanquam palam existente magnitudine ipso ente. Et si magnitudo corporalis: hoc enim omnino ens, alia vero aliquantulum quidem addita facient maius, aliquantulum autem nihil, ut superficies & linea: punctum vero & unitas nullatenus.

Sed quoniam hic speculatur oneroso, & contingit esse indivisibile, ut & sic ad illum aliqua habeatur responsio: maius enim non faciet, sed plus additum tale.

Sed quomodo ex uno tali, aut pluribus erit magnitudo? Simile nanque est & lineam ex punctis esse dicere.

At vero & si quis ita putat ut factus sit, ut quidam dicunt ex uno ipso, & alio non uno aliquo, numerus nihil minus est querendum quare & quomodo, quandoque quidem numerus, quandoque autem magnitudo erit: quod factum est, si non unum inaequalitas & eadem natura erat. Nec enim quomodo ex uno & hac, nec quomodo ex numero aliquo & hac, sicut utiq; magnitudines palam.

LECTIO XIII.

Orum autem habitatio est dubitatio, utrum numeri & corpora & superficies & puncta substantiarum aliquae sunt: aut non.

Solvit propositam rationem, & dicit, quod quia Zeno proponendo tale principium speculatur oneroso, id est dicitur & grosse, ita quod secundum ipsum non contingit aliquid esse indivisibile, oportet quod aliqua responsio praedicte rationi detur, & si non sit ad rem, sit tamen ad hominem. Dicemus autem, quod unum & si additum alteri non faciat maius, facit tamen plus: Et hoc sufficit ad rationem entis, quod facit maius in continuo, & plus in discretis. Deinde cum dicitur, ostendit difficultatem, que adhuc remanet Platonicis, post predictam solutionem, & inducit duas difficultates, quarum prima est, quia Platonicus ponebant, quod illud unum indivisibile non solvitur causa numeri, qui est pluralitas quaedam, sed etiam est causa magnitudinis: Si igitur detur, quod unum additum facit plus, quod videtur sufficere ad hoc, quod unum sit causa numeri, quomodo poterit esse, si ex tali uno indivisibile, aut ex pluribus talibus, fiat magnitudo, ut Platonicus posuerunt? Simile enim hoc videtur, si aliquis ponat lineam ex punctis, nam unum est indivisibile sicut & punctus. Secundum difficultatem ponit, quod si dicitur, si quis existimet, quod numerus sit effectus ex una parte, ibi: Nam si non sunt &c. Tertio obi-

mo indivisibili, & ex aliquo alio, non sit unum, sed participet unum, sicut quaedam materialis natura, ut quidam dicunt, nihilominus remanet querendum pro quid, & per quod modum illud, quod sit ex illo uno formaliter, & alia natura materialiter, quod dicitur non unum, quod est numerus, quod est materia, quod est de. Et precipue, si illud non unum materiale sit inaequalitas, quae significatur per magnitudinem, & sit eadem natura, non enim est manifestum, quomodo ex hac inaequalitate quasi materia & uno formaliter fiant numeri, neque erant quomodo ex aliquo numero formaliter & hac inaequalitate quasi materialiter fiant magnitudines. Ponebant enim Platonicus, quod ex primo uno, & ex prima dualitate fiebat numerus, ex quo numero & a qua inaequalitate materiali fiebat magnitudo. Huius autem dubitationis solutio ab Aristotele, in sequentibus traditur. Quod si sit aliquid separatum, quod sit ipsum unum & ens infra in xij. probabitur, ostendens unitatem primi principij omnino separati, quod tamen non est substantia omnium eorum, unum, sicut Platonicus putabant, sed est omnibus unitatis causa & principium. Unum autem secundum quod dicitur de alio rebus dicitur dupliciter. Uno modo secundum quod conuertitur cum ente, & sic unaquaeque res est una per se sententiam, ut infra in Quarto probabitur, nec aliquid addit unum supra ens, nisi solam rationem indivisionis. Alio modo dicitur unum, secundum quod significat rationem primae mensurae, vel simpliciter, vel in aliquo genere. Et hoc quidem si sit simpliciter minimum & indivisibile, est unum quod est principium & mensura numeri, si autem non sit simpliciter minimum & indivisibile, nec simpliciter, sed secundum positionem, erit unum & mensura, ut in ponderibus, & diebus in melodijs, & mensura pedalis in lineis. Et ex tali uno nihil prohibet componi magnitudinem, & hoc determinabit in x. huius. Sed quia Platonicus sustinuerunt id esse unum, quod est principium numeri, & quod conuertitur cum ente, ideo posterunt unum, quod est principium numeri, esse substantiam cuiuslibet rei, & per consequens numerum in quantum ex pluribus substantialibus principijs, rerum compositarum, substantia consistit vel consistat. Hanc autem questionem diffusius pertractabit in xij. & xiii.

LECTIO XIII.

Is autem consequens dubitatio est, utrum numeri, & corpora, & superficies, & puncta aliqua substantia sint an non.

secundum quod significat rationem primae mensurae, vel simpliciter, vel in aliquo genere. Et hoc quidem si sit simpliciter minimum & indivisibile, est unum quod est principium & mensura numeri, si autem non sit simpliciter minimum & indivisibile, nec simpliciter, sed secundum positionem, erit unum & mensura, ut in ponderibus, & diebus in melodijs, & mensura pedalis in lineis. Et ex tali uno nihil prohibet componi magnitudinem, & hoc determinabit in x. huius. Sed quia Platonicus sustinuerunt id esse unum, quod est principium numeri, & quod conuertitur cum ente, ideo posterunt unum, quod est principium numeri, esse substantiam cuiuslibet rei, & per consequens numerum in quantum ex pluribus substantialibus principijs, rerum compositarum, substantia consistit vel consistat. Hanc autem questionem diffusius pertractabit in xij. & xiii.

LECTIO XIII.

Ostendam Philosophus inquit, utrum unum & ens sine substantia res sit inquiri: utrum numerus & magnitudo sine substantia res sit, & circa hoc tria facit. Primo movet dubitationem, secundum obijcit per una parte, ibi: Nam si non sunt &c. Tertio obi-

par. seq.

parte. a.

par. 3.

Tex. M. Lect. 4.

parte. 4.

par. 3. Lec. huius part. 3. Lec. huius.

par. 5.

cit ad contraria, ibi: At vero si hoc quidem coëssum est &c. Dicit ergo primo, quod dubitatio habita, & consequens ad praemissa, est, utrum numeri & magnitudines, & corpora & superficies & termini eorum, ut puncta, sint aliqua substantiae, vel a rebus separatae, vel ut sint sub ipsorum sensibilibus, aut non. Dicit autem hanc dubitationem esse consequentem ad praemissa, quia in praemissa dubitatione quae rebus, utrum unum sit substantia res. Unum autem est principium numeri, numerus autem videtur esse substantia magnitudinis, si cur & punctum, quod est principium magnitudinis, nihil aliud videtur quod unitas positionem habens, & linea dualitas positionem habens. Prima autem superficies est certarius positionem habens, corpus autem quaternarius positionem habens. Deinde cum dicitur, Obijcit ad ostendendum, quod praedicta sint substantia, res, & circa hoc duo facit. Primo obijcit ad ostendendum quod praedicta sunt substantiae rerum. Secundo obijcit ad ostendendum quod corpus sit substantia rerum. Secundo quod multo magis alia, ibi: At vero corpus &c. Dicit ergo primo, quod si praedicta non sunt substantiae quaedam, hinc a nobis quid sit substantia res, ens, & quae sint substantiae entium. Manifestum est, quod passiones & motus, & relationes, & dispositiones seu ordines, & orationes, secundum quod voce profertur, prout ponunt in genere quantitatibus, non videntur aliter significare substantiam, quia omnia huiusmodi videntur dici de aliquo subiecto, & nihil eorum significare hoc aliquid, id est aliquid absolutum & per se subsistens. Et hoc specialiter manifestum est in praemissis, quae non dicuntur absolute, sed eorum ratio in quadam relatione consistit. Inter omnia vero, quae maxime videntur significare substantiam, sunt ignis & terra & aqua, ex quibus componuntur corpora multa. Praetermittit autem aerem, quia minus est sensibilis, unde aliqui opinati sunt aerem nihil esse. In his autem corporibus inveniuntur quaedam dispositiones, scilicet calor & frigus & aliae huiusmodi passionum, vel passibilium qualitates, quae non sunt substantiae secundum praedicta. Unde relinquuntur, quod solus corpus sit substantia. Deinde cum dicitur, Procedit ulterius ad alia, quae etiam videntur magis esse

substantia quam corpus, & dicit, quod corpus videtur minus esse substantia quam superficies, & superficies minus quam linea, & linea minus quam punctus, aut unitas. Et hoc probat per duo media, quorum unum est: Quia id, per quod aliquid existitur, videtur esse substantia eius: nam distinctio significat substantiam. Sed corpus distinctur per superficies, & superficies per lineam, & linea per punctum, & punctus per unitatem, quia dicuntur quod punctus est unitas, positionem habens: ergo superficies est substantia corporis, & sic de aliis. Secundum medium est: quia cum substantia sit principium in entibus, illud, quod est prius videtur esse magis substantia: sed superficies natura prior est corpore, quia superficies potest esse sine corpore, non autem corpus sine superficie: ergo superficies est magis substantia quam corpus. Et in eo potest argui de omnibus aliis per ordinem. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo Philosophi praecedentes secuti fuerunt praedictas rationes: & dicit, quod propter praedictas rationes multi antiquorum philosophorum, & maxime illi, qui fuerunt praecedentes, nihil opinabantur esse ens & substantiam nisi corpus, omnia vero alia esse quaedam accidentia corporis. Et inde est, quod quando volebant inquirere principia entium inquirere principia corporum, ut supra in Primo circa opiniones antiquorum naturalium habuit est. Alii vero postiores philosophi, qui reputabantur sapientiores praedictis philosophis, quasi aliter arguentes ad principia rerum, scilicet

*hoc aliqd.

At vero corpus minus est substantia quam superficies, & superficies quam linea, & linea quam unitas, & punctum, huius enim corpus definitur, & haec quidem videntur posse sine corpore esse, corpus vero absque his impossibile esse.

Quare plures quidem, & antiquiores substantiam quidem & ens putabant esse corpus, cetera vero huiusmodi passiones: ut & principia corporum entium essent principia. Postiores vero, & sapientiores habebant opinari, quod si praedicta non sunt substantiae, nulla substantia, nec aliquid ens omnino est, quae enim eis accidentia, non convenit ens nominare.

At si hoc quidem conceditur, quod longitudo, & puncta magis quam corpora substantia sint, at qualia corpora haec sint non videmus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profecto ulla substantia.

Pythagorici & Platonicus, opinati sunt numeros esse rerum substantias, in quantum, scilicet, numeri componuntur ex unitatibus. Unum autem videtur esse una substantia rerum, Sic ergo videtur secundum praemissas rationes & philosophorum opiniones, quod si praedicta non sunt substantiae rerum, scilicet numeri & lineae & superficies & corpora, nihil erit ens: Non est enim dignum, ut si ista non fuerint entia, quod accidentia eorum entia vocentur. Deinde cum dicitur, Obijcit in contrarium, & ponit quatuor rationes, quarum prima talis est: Si quis confiteretur, quod longitudo, & puncta sint magis substantiae quam corpora, sequetur, quod si huiusmodi non sunt substantiae, & corpora non sint substantiae, & per consequens nihil erit substantia, quae accidentia corporum non sunt substantiae, ut supra dictum est. Sed

Sed puncta & linea & superficies no sunt substantia. hanc enim oportet aliquorum corporum esse terminos. Nam punctus est terminus lineae, linea superficies, & superficies corporis. Non autem videtur qualium corporum sint illae superficies, quae sunt substantiae, vel lineae, vel puncta. Manifestum enim est, quod lineae & superficies sensibilibus corporum non sunt substantiae. Variatur enim per modum aliorum accidentium circa idem substantiam. Sequitur ergo, quod nihil erit substantia. Secunda rationem ponit ibi.

par. 6.

Amplius autem haec omnia videntur dimensiones corporis. Hoc quidem ad latitudinem, illud vero ad profunditatem, aliud ad longitudinem.

par. 7.

Adhuc autem similiter est in solido quaecumque figura. Quare, si nec in lapide Mercurius, nec medietas cubi in cubo, sic ut segregata, igitur neque superficies. Nam si quaecumque, & haec utique erat determinans medietatem eadem. n. ratio & in linea & in puncto & in vnitatem. Quare, si maxime quidem substantia est corpus, hoc autem magis ea, non sunt autem ea nec substantiae aliqua, diffugit quid est ipsum ens, & quae substantia entium.

par. 8.

Nam cum dictis, & circa generationem & corruptionem accidentium irrationabilia. Videtur enim substantia non ens prius nunc esse, aut prius existens, posterius non esse, cum generatione & corruptione ea pati. Puncta vero & lineae & superficies non contingit neque fieri & corrumpi, quoadque existentes, quoadque vero non existentes. Nam, quando copulantur, aut distinguuntur corpora, simul quandoque quidem una copulata, quandoque duae diuisorum sunt, quia non compositorum est. Sed corruptum est, diuisorumque sunt prius non existentes. Non enim indiuisibile punctum diuisum est in duo. Et, si generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur.

par. 9.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore. non enim contingit fieri & corrumpi. attamen videtur semper esse, non substantia aliqua existens. Similiter autem palam, quod nec etiam superficies talis erit in corpore in actu, sed solum in potentia: quia, si quaecumque superficies, praeter exteriorum, essent in actu in corpore solido, pari ratione esset in actu superficies, quae terminat medietatem figurae. Quod autem dictum est de superficie, intelligendum est in linea, puncto, & vnitatem. Haec enim in continuo non sunt in actu, nisi solum quantum ad illa, quae terminant continuum, quae manifestum est non esse substantiam corporis. Aliae vero superficies vel lineae non possunt esse corporis substantiae, quia non sunt in actu in ipso. Substantia autem in actu est in eo, cuius est substantia. Unde concluditur, quod inter omnia maxime videtur esse substantia corpus, superficies autem & lineae magis videntur esse substantia quam corpus, haec autem, si non sunt entia in actu, nec sunt aliqua substantiae, videtur effugere conditionem nostram, quid sit ens, & quae sit rerum substantia. Quartam rationem ponit ibi.

part. sequens.

Et primo ponit ipsam. Secundo manifestat eam in quodam simili, ibi; & Similiter autem se habet &c. Dicitur ergo,

primo, quod cum dictis inconuenientibus, alia etiam irrationabilia accidunt ex parte generationis & corruptionis, ponentibus lineas & superficies esse substantias rerum. Omnis enim substantia, quae prius non fuit, & postea est, aut prius fuit, & postea non est, videtur hoc pati cum generatione & corruptione: & hoc manifeste apparet in omnibus his, quae per motum causantur. Puncta autem & lineae & superficies quandoque quidem sunt, quoadque vero non sunt, & tamen non generantur nec corrumpuntur: ergo nec sunt substantiae. Probat autem utriusque suppositorum, primo quod dem quodque sunt, & quandoque non sunt. Contingit enim corpora prius diuisa copulari in vnum, aut prius copulata diuisa. Quando autem corpora primum diuisa copulantur, fit una superficies duorum corporum, quia partes corporis conuini copulantur ad vnum commune terminum, qui est superficies vna. Quae vero corpus vnum diuiditur in duo, efficiuntur duae superficies. Quia non potest dici, quod quando corpora duo copulantur, quod duae superficies eorum maneat, sed vtraque corrumpuntur. Idem desinit esse. Similiter, quando corpora diuiduntur, incipiunt esse de nouo duae superficies prius non existentes. non enim potest dici, quod superficies, quae est indiuisibilis secundum latitudinem, diuidatur in superficies duas secundum profunditatem: aut linea, quae est indiuisibilis secundum latitudinem, diuidatur secundum latitudinem; aut punctum quod omnino est indiuisibile, quocumque modo diuidatur. Et sic patet, quod ex uno non possent fieri duo in via diuisionis: nec ex duobus praedictorum potest fieri unum in via compositionis. Unde relinquitur, quod puncta & lineae & superficies quandoque esse incipiant, & quandoque esse desinant. Consequenter probat secundum, quod supponebatur, quod ista non generantur nec corrumpuntur. Omne enim quod generatur, ex aliquo generatur, & omne quod corrumpitur, in aliquid corrumpitur, sicut in materiam. sed non est dare aliquam materiam, ex qua ista generentur, & in qua corrumpantur propter eorum simplicitatem: ergo non generantur, nec corrumpuntur. Deinde cum dicitur, Manifestat praedicta ratio in simili. Ita enim se habet nunc in tempore punctus in linea. Nunc autem non videtur generari & corrumpi, quia, si generaretur, vel corrumpere, oporteret quod generatio & corruptio ipsius mensurerent aliquo tempore, vel instanti: & sic mensura ipsius nunc, esset vel aliud nunc in instanti, vel tempore, quod est impossibile. Et licet nunc non generetur & corrumpatur, tamen videtur semper esse aliud & aliud nunc, non quidem quod differant secundum substantiam, sed secundum esse, quia substantia ipsius nunc, respondet, subiecto mobili. Variatio autem ipsius nunc secundum esse, respondet variationi motus, ut ostenditur in Quarto Phy. Similiter ergo videtur se habere de puncto in comparatione ad lineam, & de linea in comparatione ad superficiem, & de superficie in comparatione ad corpus, scilicet quod non corrumpantur nec generantur, & tamen aliqua variatio attendatur circa huiusmodi, eadem enim ratio est de omnibus his. Omnia enim huiusmodi similiter sunt termini, secundum quod in extremo considerantur, vel diuisiones secundum quod sunt in medio. Unde sicut secundum defluxum motus variatur nunc secundum esse, licet maneat idem secundum substantiam propter identitatem mobilis, ita etiam variatur punctus, nec fit aliud & aliud propter diuisionem lineae, licet non corrumpatur nec generetur simpliciter. Et eadem ratio est de alijs. Hanc autem questionem Philosophus pertractat in xiiij. & xiiij. Et veritas quaeque huiusmodi mathematica non sunt substantiae rerum, sed sunt accidentia superuenientia substantijs. Deceptio autem quantum ad magnitudines puenit ex hoc, quod non distinguuntur de corpore secundum quod est in genere substantiae, & secundum quod est in genere quantitatis. In genere enim substantiae est secundum quod componitur ex materia & forma, & consequuntur dimensiones in materia corporali. Ipse autem dimensiones pertinent ad genus quantitatis, quae non sunt substantiae, sed accidentia, quibus subicitur substantia composita ex materia & forma. Sicut et supra dictum est, quod deceptio potentium numeros est substantias rerum, pronunciat ex hoc, quod non distinguuntur inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente.

Tex. c. 103 Lect. 18.

Tex. c. 116. par. prima.

par. 2.

quia se habet & circa puncta & lineas & superficies. eadem enim ratio. nam omnia similiter aut termini, aut diuisiones sunt.

Tex. c. 103 Lect. 18.

Tex. c. 116. par. prima.

par. 2.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Mnino vero dubitabit aliquis, quare oportet querere quaedam praeter sensibilia, quae sunt inter media, quas ponimus species.

Mnino autem aliquis dubitabit, quare oportet alia quaedam praeter sensibilia, & media querere, videlicet eas, quas ponimus, formas.

Nam, si ideo quia mathematica praesentibus in aliquo quodam differunt, in esse vero plures similes speciei nihil differunt. Quare non erunt eorum principia numero determinata, quoadmodum nec praesentium literarum, numero quidem omnino non sunt principia determinata, sed speciei, nisi quis sumat huius syllabae, aut huius vocis. harum enim erunt & numero determinata. Similiter autem & in eis, quae sunt intermedia. Infinita enim & illic sunt, quae eiusdem speciei. Quare si non praeter sensibilia & mathematica, alia quaedam, qualia dicitur species ipsas quaedam, non erit vna numero & specie substantia: nec principia entium numero existunt quaedam aliqua, sed specie. Ergo, si hoc est necessarium, & species necessarii est propter hoc esse. Etenim & si non bene dicitur lant dicentes, sed hoc est quod voluit, & eos ea necesse est dicere, quia specierum singula, substantia quaedam est, sed non sunt accides.

Si enim propterea quod mathematica quidem ab his, quae hic sunt, alio quodam differunt. in eo sane, quod plura eiusdem speciei sunt, nihil differunt. & ideo non erunt eorum principia numero determinata, sicuti etiam literarum quae hic, numero quidem non sunt omnium principia determinata, sed speciei. nisi quis huius syllabae, & huius vocis accipiat, harum enim numero etiam determinata erunt, similiter etiam de medijs. infinita etenim etiam illic sunt, quae eiusdem speciei sunt. Quare, si praeter sensibilia, & mathematica non sunt alia quaedam, qualia dicunt quaedam formas esse, non erit vna numero, & specie substantia: nec enim principia aliqua numero aliquot, sed specie erunt. Si itaque hoc necessarium est, & formas propterea necesse est esse, etenim quantum non bene dicerent, qui haec dicunt, hoc tamen est, quod nolunt: & necesse est eis hoc dicere, quod formarum unaquaeque substantia quaedam sit, & nulla secundum accidens.

Par. seq. parte 3.

Ostquam Philosophus inquisit, vtrum mathematica sint principia rerum sensibilibus, hic inquit vtrum supra mathematica sint aliqua alia principia, puta quae dicitur species, quae sunt substantiae & principia horum sensibilibus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo inducit rationem ad unam partem, ibi: Nam si ideo. Tertio obicit ad partem contrariam, ibi: At vero si ponimus &c. Dicit ergo primo, quod supposito, quod mathematica non sint principia rerum sensibilibus, & eorum substantiae, ulterius aliquis dubitabit, quae est ratio, quare praeter substantias sensibiles, & praeter mathematica, quae sunt media inter sensibilia & species, oportet iterum ponere

determinatae literae secundum aliquem numerum, quarum aliae sunt vocales, & aliae consonantes. Sed hoc determinatio est secundum speciem, non secundum numerum. Non enim unum solum est A, sed multa, & sic de alijs literis. Sed si accipiantur haec literae, quae sunt principia huius determinatae syllabae, vel dictionis, aut orationis, sic sunt determinatae numero. Et eadem ratione, cum sint multa mathematica, numero differunt in vna specie; non poterunt esse mathematica principia mathematicorum determinata numero, sed determinata specie solum. Puta, si dicamus quod principia triangulorum sunt tria latera & tres anguli. Sed haec determinatio est secundum speciem, contingit enim quodlibet eorum in infinitum multiplicari, si igitur nihil esset praeter sensibilia & mathematica, sequeretur quod substantia speciei non esset vna secundum numerum, & quod principia entium non essent determinata in aliquo numero, sed erunt determinata solum secundum speciem. Si ergo est necessarium, quod sint determinata secundum numerum, alioquin contingeret esse principia rerum infinita numero: sequitur, quod necesse sit species esse praeter mathematica & sensibilia. Et hoc est, quod Platonici volunt dicere, quod sequitur ex necessitate ad positiones eorum, quod sit in singulari substantia species aliquid vnum, cui non conueniat aliquid secundum accidens. Homini enim in individuo conuenit aliquid secundum accidens, scilicet album vel nigrum, sed homini se-

parato, qui est species secundum Platonicos, nihil conuenit per accidens, sed solum quod pertinet ad rationem speciei. Et quamuis hoc dicere intendant, non tamen bene dearticulatur id est non bene distinguunt. Deinde cum dicitur...

part. 3.

At vero, si ponimus species esse & unum numero principia & non specie, diximus quae contingere necesse est impossibilia.

LECTIO XV.

Tex. c. 19 Par. prima.

Is autem affine est querere, vtrum potestate sunt elementa, aut alio quo alio modo.

parte. 2.

Nam si aliter, prius aliquid erit principijs aliud. Prior enim erit potestas causa illa. Possibile autem non est necessarium illo modo se habere.

part. 3.

Si vero potestate sunt elementa, nihil entium esse conuenit. Nam possibile est esse, quod nondum est ens: sit enim non ens. Nihil autem sit impossibile esse. Has igitur dubitationes querere necesse est.

part. 4.

LECT. XV. Et vtrum vniuersalia sint, aut, vt dicimus singularia.

part. 5.

ostendit quae sunt principia, hic inquit quomodo sunt, & primo vtrum sint in potentia vel in actu. Secundo: vtrum sint vniuersalia vel singularia, ibi: Et vtrum vniuersalia &c. 3.

parte. 4.

Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad vnam partem, ibi: Nam si aliter &c. Tertio obicit in contrarium, ibi: Si vero potestate &c. Querit ergo primo vtrum prima principia sint in potentia, vel aliquo alio modo id est in actu. Et haec dubitatio inducitur propter antiquos naturales, qui ponebant sola principia materialia quae sunt in potentia, ponebant eas in esse in actu. Deinde cum dicitur...

parte seq.

Probat quod principia sint in potentia. Si enim essent aliter, scilicet in actu, sequeretur quod aliquid esset prius principijs. Potentia enim actu prior est, quod patet ex hoc, quod prius est a quo non conuertitur consequentia essendi. Sequitur autem, si est, quod possit esse, non autem ex necessitate sequitur si est possibile, quod sit actu. Hoc autem est inconueniens, quod aliquid sit prius primo principio, ergo impossibile quod primum principium sit aliter quam in potentia. Deinde cum dicitur...

Obicit in contrarium, quia si principia rerum sint in potentia, sequitur quod nihil sit entium in actu, nam illud, quod est possibile esse, nondum est ens. Et hoc probat per hoc, quod id quod sit, non est ens. Quod enim est, non sit. Sed nihil sit nisi quod possibile est esse: ergo omne, quod est possibile esse, est non ens: Si igitur principia sint tantum in potentia, erunt non entia. Si autem principia non sint, nec effectus sunt. Sequitur ergo, quod contingit nihil esse in entibus. Et concludit epilogando, quod secundum praedicta necessarium est dubitare de principijs propter praemissas rationes. Haec autem...

questio determinabitur in Nono huius, vbi ostenditur, quod actus est simpliciter prior potentia: sed potentia est prior actu tempore in eo, quod mouetur de potentia ad actum. Et sic oportet primum principium esse in actu & non in potentia, vt ostendit in Duodecimo huius. Deinde cum dicitur...

Tex. c. 19

part. seq.

At vero si ponemus formas esse, & principia unum numero, non specie esse, diximus, quae impossibilia necesse est accidere.

LECTIO XV.

Is autem propè est dubitare, vtrum potentia, an alio quodam modo elementa sint.

Si enim alio quodam modo, erit aliud aliud principijs prius. potentia namque prior illa causa est. non est autem necesse, ut omne, quod potentia est, illo modo se habeat.

Quod si elementa potentia sunt, contingit nihil entium esse. possibile enim est esse, etiam quod nondum est. sit enim quod non est, sed nihil eorum sit, quae esse impossibilia sunt. Et his itaque de principijs dubitationibus necesse est dubitare.

Et vtrum vniuersalia sint, an, ut dicimus, singularia.

Si enim vniuersalia, non erunt substantiae. nihil enim communium quod quid, sed quale quid significant. sed substantia quod quid.

Quod si quod communiter praedicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erunt ipse Socrates, & homo, & animal. si singularia quidem, quod quid, & unum significant. Si igitur principia vniuersalia sunt, haec accidunt.

igitur patet, quod nullam communium significat hoc aliquid, sed significat formam in multis existentem. Addit autem minorè, scilicet, quod substantia significat hoc aliquid. Et hoc quidem verum est quantum ad primas substantias, quae maxime & proprie substantiae dicuntur, vt habetur in praedicamentis. Huiusmodi substantiae sunt in se subsistentes. Relinquitur ergo, quod principia si sunt vniuersalia, non sunt substantiae. Et ita vel substantiarum non erunt aliqua principia, vel oportebit dicere, quod non sunt substantiae substantiarum principia. Sed quia aliquis posset cedere, quod aliquid communiter praedicatum significet hoc aliquid, consequenter diluitur cum dicitur...

Ostendit quod inconueniens ex hoc sequitur. Si enim id, quod coniter praedicatur, sit hoc aliquid, sequeretur, quod omne id, de quo illud coniter praedicatur, sit hoc aliquid, quod est commune. Sed planum est, quod de Socrate praedicatur & homo & animal, quorum vtrumque, homo & animal, est quoddam coniter praedicatum. Vnde, si omne coniter praedicatum sit hoc aliquid, sequitur quod Socr. sit tria hoc aliquid, quia Soc. est Soc. quod est hoc aliquid: ipse etiam est homo, quod est secundum praedicta hoc aliquid: ipse etiam est animal, quod similiter est hoc aliquid. Erunt ergo tria hoc aliquid. Et ulterius sequitur quod sit tria animalia. Nam animal praedicatur de se ipso & de homine & de Socrate. Cum ergo hoc sit inconueniens, inconueniens est, quod aliquid communiter praedicatum sit hoc aliquid. Haec igitur sunt inconuenientia quae sequuntur, si vniuersalia sint principia. Deinde cum dicitur...

g Obicit

part. 5.

Obicit in contrarium. Cum enim omnes scientiae sint vniuersales non sunt singularium, sed vniuersalium. Si igitur aliqua principia non sint vniuersalia, sed singularia, non erunt scibilia secundum se ipsa. Si ergo de eis debet aliqua scientia haberi, oportebit esse aliqua priora principia, quae sunt vniuersalia. Sic igitur oportet prima principia esse vniuersalia, ad hoc quod scientia habeatur de rebus, quia ignoratis principijs necesse est alia ignorare. Haec autem...

Si autem non vniuersalia, sed quasi singularia, non erunt scibilia. Vniuersales enim sunt omnes scientiae. Quare erunt diuersa priora principijs vniuersaliter praedicata, si futura est eorum scientia.

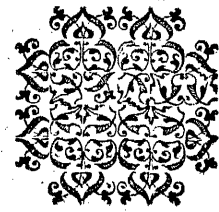
questio determinatur in Septimo huius, vbi ostenditur, quod vniuersalia non sunt substantiae, nec principia rerum. Non autem propter hoc sequitur, quod si principia & substantiae rerum sint singularia, quod eorum non possit esse scientia, tum quia res immateriales & si sint singulariter subsistentes, sunt tamen etiam intelligibiles. tum eorum rationes per intellectum apprehensas.

Quod si non vniuersalia sint, sed ipsa singularia, non erunt scibilia. ipse enim vniuersalis, omnium scientiae sunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuersaliter praedicata, si sit quidem eorum futura scientia. Quod si non vniuersalia sint, sed ipsa singularia, non erunt scibilia. eorum non possit esse scientia, tum quia res immateriales & si sint singulariter subsistentes, sunt tamen etiam intelligibiles. tum eorum rationes per intellectum apprehensas.

COMMENTARIORVM

S. THO. SVPER TERTIVM

Metaphy. Finis.

A R I S T O T E L I S
M E T A P H Y S I C O R V M,
L I B E R Q V A R T V S,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.
L E C T I O I.

T.com. 1.
part. 1.

In præcedenti libro Philosophus disputatue pro-
cessit de illis, quæ debent in hac scientia conside-
rari, hic incipit procedere demonstratue determi-
nando ueritatem questionum prius motarum, &
disputatarum. Fuit autem in præcedenti libro disputarum

part. 2.

lect. ult.

part. 4.

lect. huius.

part. seq.

part. 3.

part. 3.

Tex. c. 3.

part. 4.

ST autem scientia quæ
dam, quæ speculatur
ens in quantum ens, &
quæ huic insunt secundum se.

Hæc autem nulli est in parte
dictarum eadem. Aliarum. n.
nulla intendit uniuersaliter de
ente in quantum ens, uerum
partem eius abscindentes ali-
quam, circa quidam hanc spe-
culantur ipsum accidens, ueluti
scientiarum mathematicarum.

Quoniam autem priapicia
& extremas querimus causas,
palam quia cuiusdam eas natu-
ræ secundum se esse necessesse est. Si
ergo & entium elementa quæ-
rentes, ea quæ fuerunt princi-
pia, necesse & entis elementa
esse, non secundum accidens,
sed in quantum sunt entia. Vnde
& nobis entis, in quantum
est ens, primæ causæ sunt acci-
piendæ.

Ens autem multis quidam dicitur
modis, sed ad unum & ad
unam naturam aliquam, & non equi-
uocè, sed quæ admodum salubre
omne ad sanitatem, hoc quidem
ad conseruationem, id uero in
actione, aliud quia est signum, ut

Ens autem multis quidam dicitur
modis, sed ad unum & ad
unam naturam aliquam, & non equi-
uocè, sed quæ admodum salubre
omne ad sanitatem, hoc quidem
ad conseruationem, id uero in
actione, aliud quia est signum, ut

ST scientia quædam, quæ
speculatur ens, prout ens
est, & quæ ei per se in-
sunt.

Hæc autem nulli earum, quæ in
parte dicuntur, eadem est. nulla nan-
que ceterarum uniuersaliter de ente,
prout ens est, considerant, sed eius ali-
quam partem abscindentes, quod ei
accidit speculantur, ut Mathematica
scientia.

Cum autem principia, & su-
premas causas queramus, patet
quod alicuius nature per se neces-
se est eas esse, si igitur illi etiam,
qui entium elementa quærebant,
ista principia quærebant, necesse
est etiam elementa entis non se-
cundum accidens esse, sed prout en-
tia sunt. Quare nobis quoque en-
tis, prout entis, primas causas acci-
piendum est.

Ens autem multipliciter quidem
dicitur, uerum ad unum, namque
quandam naturam, & non equiuocè,
sed quemadmodum omne salubre ad
sanitatem, quoddam eò quod conser-
uat, quoddam, eò quod facit, quoddam
eò quod signum sanitatis: quoddam

per se principium & causa alicuius nature: sed nos querimus
prima rerum principia & altissimas causas sicut in Primo dictum
est: ergo sunt per se causa alicuius nature, sed non nisi entis.
Quod ex hoc patet, quia oēs philosophi elemēta querentes
secundum quod sunt entia, quærebant huiusmodi principia, s.
prima & altissima, ergo in hac scia nos querimus principia en-
tis in quantum est: ens: ergo ens est subiectum huius scientiæ,
quia quælibet scientia est querens causas proprias sui subiecti,
d. Hic procedit ad soluendum questiones in præceden-
ti libro motas de consideratione huius scientiæ: & diuidit in
tres partes. Primo soluit questionem, qua quærebant: utrum
huius scientiæ esset consideratio de substantiis & accidenti-
bus simul, & utrum de omnibus substantiis. Secundo soluit
questionem, qua quærebatur: utrum huius scientiæ esset con-
siderare de omnibus istis, quæ sunt: unū & multa, idem & di-
uersum, oppositum contrarium, & huiusmodi, ibi: Si igitur
ens & unū &c. Terrio soluit questionem, qua quærebatur, utrum
huius scientiæ esset considerare demonstrationis principia,
ibi: Dicendum est autem utrum unius &c. Circa primum tria facit.

Infra par. 6
part. 7.
Lec. huius.

Primo, ostendit quod huius scientiæ est considerare tam de sub-
stantiis quam de accidentibus. Secundo, quod principaliter de
substantiis, ibi: Vbiq; uero proprie &c. Terrio, quod de omnibus
substantiis, ibi: Omnis autem generis. Circa primum utitur
tali ratione. Quæcumque communiter unius recipiunt præ-
dicationem, licet
non uniuocè, sed ana-
logice de his prædi-
cetur, pertinent ad
unius scientiæ consi-
derationem: sed ens
hoc modo prædica-
tur de omnibus en-
tibus: ergo omnia
entia pertinent ad
considerationem un-
ius scientiæ, quæ
considerat ens in-
quantum est ens,
scilicet, tam substan-
tias quam accidentia.
In hac autem ra-
tione primo ponit
minorem. Secundo
maio rem, ibi: Quæ
admodum ergo salu-
lubrium omnium. Ter-
tio conclusionē,
ibi: Manifestum
igitur &c. Dicit er-
go primo, quod ens
sicut quod est, dicitur
multipliciter.
sed sciendum, quod
aliquid prædicatur
de diuersis multipli-
citer, quandoque
quidem secundum
rationem omnino
eandem, & tunc di-
citur de eis uniuo-
cè prædicari, sicut
animal de equo &
boue. Quandoque
uero secundum ra-
tiones omnino diuer-
sas, & tunc dicitur de
eis equiuocè prædicari, sicut canis de sydere & animali. Quan-
doque uero secundum rationes, quæ partim sunt diuerse, &
partim non diuerse: diuerse quidem secundum quod diuer-
sas habitudines important. Vna autem secundum quod ad
vnum aliqui & idem, istæ diuerse habitudines referuntur, & il-
lud dicitur analogie prædicari: id est proportionaliter, pro-
ut unum quodque secundum suam habitudinem ad illud unū
referunt. Item sciendum, quod illud unum, ad quod diuerse
habitudines referuntur in analogia, est unum numero,
& non solum unum ratione, sicut est unum illud, quod
per nomen uniuocum designatur. Et ideo dicit, quod
ens si dicitur multipliciter, non tamen dicitur equiuocè, sed
per respectum ad unum, non quidem ad unum quod sit solum
ratione unum, sed quod est unum sicut una quædam natura.
Et hoc patet in exemplis infra positis. Ponit enim primo unum
exemplum quando multa comparantur ad unum, sicut ad
sanitatem, sicut patet de hoc nomine sanatiuum vel salubre.
Sanatiuum enim, non dicitur uniuocè de diæta, medicina, v-
rina, & animali. Na ratio sani secundum quod dicitur de diæ-
ta, consistit in conseruando sanitatem. Secundum uero quod
dicitur de medicina, in faciendo sanitatem: Prout uero
dicitur de urina, est signum sanitatis. Secundum uero quod
dicitur de animali, ratio eius est, quoniam est receptiuum,
vel susceptiuum sanitatis. Sic igitur omne sanatiuum vel
sanum dicitur ad sanitatem unam & eandem. Eadem enim
est sanitas, quam animal suscipit, urina significat, medicina
facit, & diæta conseruat. Secundo ponit exemplum, quan-
do multa comparantur ad unum, sicut ad principium effi-
ciens. Aliquid enim dicitur medicatiuum, qui habet artē me-
dicinæ, sicut medicus peritus. Aliquid uero, quia est bene
aptum ad habendum artem medicinæ, sicut homines, qui
sunt dispositi ut de facili artem medicinæ acquirant: ex quo
contingit, quod ingenio proprio quædam medicinalia opera-
tur. Aliquid uero dicitur medicatiuum vel medicinale, quia
eò opus est ad medicinam, sicut instrumenta, quibus medici vsantur.

art. 5.
ec. huius.

Infra par. 6
princi.

part. 5.

part. 5.

Lec. 3.

Lec. 3.

Infra par.

Primo

atur, medicinalia dici possunt: & etiam medicinæ quibus me-
dici utuntur ad sanandum. Et similiter accipi possunt alia,
quæ multipliciter dicuntur, sicut & ista. Et sicut est de prædi-
ctis, ita etiam & ens multipliciter dicitur. Sed tamen omne
ens dicitur per respectum ad unum primum. Sed hoc primum
non est finis vel effi-
cies, sicut in præmis-
sis exemplis, sed su-
biectum. Alia enim
dicitur entia vel ef-
fe, quia per se habet
esse, sicut substantia,
quæ principaliter &
prius entia dicitur.
Alia uero, quia
sunt passionēs siue
proprietates substā-
tiæ, sicut per se acci-
dentia uniuersaliū
quæ substantiæ. Quæ
dam autem dicitur
entia, quia sunt
uia ad substantiam,
sicut generationes
& motus. Alia au-
tem entia dicuntur,
quia sunt corruptio-
nes substantiæ. Cor-
ruptio enim est uia
ad non esse, sicut ge-
neratio uia ad sub-
stantiam. Et quia
corruptio terminat
ad priuationem, si-
cut generatio ad for-
mam, conuenienter
ipse etiam priuatio-
nes formarum sub-
stantialium esse di-
cuntur. Et ite-
rum qualitates vel acci-
dentia quædam di-
cuntur entia, quia
sunt actiua vel ge-
neratiua substantiæ,
vel eorum, quæ se-
cundum aliquam

vero capax eius est. Et medicinale
ad medicinam: quoddam enim, eo
quod habet medicinam medicinale
dicitur: quoddam, propterea quod na-
tura aptum ad eam sit: quoddam,
propterea quod opus medicinæ sit. eo
de modo cetera quoque accipiemus.
Ita & ens multipliciter quidem dicitur,
sed totum ad unum principium:
quædam enim, quoniam substantiæ,
entia dicuntur: quædam, quoniam
passiones substantiæ: quædam, quo-
niam uia ad substantiam, aut corrup-
tiones, aut priuationes, aut qualita-
tes, aut effectiua, aut generatiua sub-
stantiæ, siue eorum, quæ ad substan-
tiam dicuntur, aut ad aliquorum ex
his negationes, aut substantias. Quare
& ipsum non ens, esse non ens di-
cimus.

Quemadmodum igitur sanorum
omnium una scientia est, ita & de ca-
teris est. Non enim solum eorum, quæ
secundum unum dicuntur, uerum etiam
eorum, quæ ad unam naturam
dicuntur, unius scientiæ est speculari.
etenim, hæc etiam quodammodo secū-
dum unum dicuntur.

habitudinem prædictarum ad substantiam dicuntur, vel
secundum quamcumque aliam. Item negationes eorum,
quæ ad substantiam habitudinem habent, vel etiam ipsius
substantiæ esse dicuntur. unde dicimus quod non ens est non
ens. Quod non diceretur, nisi negationi aliquo modo esse
competeret. Sciendum tamen, quod prædicti modi essendi ad qua-
tuor possunt reduci. Nam unum eorum, quod est debilita-
tum, est tantum in ratione, scilicet negatio & priuatio, quæ
dicimus in ratione esse, quia ratio de eis nōgocatur quasi de
quibusdam entibus, dum de eis affirmat vel negat aliquid, se-
cundum quid autem differant negatio & priuatio, infra dice-
tur. Aliud autem hic proximum in debilitate est, secundum
quod generatio & corruptio & motus entia dicuntur. habent
enim aliquid admixtum de priuatione & negatione. Nam
motus est actus imperfectus, ut dicitur .3. physico. Tertium
autem dicitur, quod nihil habet de non ente admixtum, ha-
bet tamen esse debile, quia non per se, sed in alio, sicut sunt
qualitates, quantitates, & substantiæ proprietates. Quartum
autem genus est quod est perfectissimum, quod scilicet habet
esse in natura absque admixtione priuationis, & habet esse fir-
mum & solidum, quasi per se existens, sicut sunt substantiæ.
Et ad hoc sicut ad primum & principale omnia alia referuntur,
nam qualitates & quantitates dicuntur esse, in quantum in-
sunt substantiæ. motus & generationes, in quantum tendunt
ad substantiam vel ad aliquid prædictorum: priuationes au-
tem & negationes, in quantum remouent aliquid trium præ-
dictorum.

Hic ponit maiorem primæ rationis dicens, quod est unius
scientiæ speculari non solum illa, quæ dicuntur secundum
unum, scilicet secundum unam rationem omnino, sed
etiam eorum, quæ dicuntur per respectum ad unam natu-
ram secundum habitudines diuersas. Et huius ratio est
propter unitatem eius, ad quod ista dicuntur, sicut patet,
quod de omnibus sanatiuis considerat una scientia, scilicet
medicinalis, & similiter de aliis, quæ eodem modo dicuntur.
S. Thom. super Metaphy. f. hic

Lec. 3.
T. o. 6.

f. ¶ Hic ponit conclusionem intentam, quae per se est manifesta, quod haec scientia principaliter considerat de substantiis, & si de omnibus entibus consideret tali ratione. Omnis scientia, quae est de pluribus, quae dicuntur ad unum primum, est proprie & principaliter illius primi, ex quo alia dependent secundum esse, & propter quod dicuntur secundum nomen: & hoc, ubique est verum: sed substantia est hoc primum inter omnia entia. Ergo philosophus, qui considerat omnia entia primo & principaliter, debet habere in sua consideratione principia & causas substantiarum, ergo per consequens eius consideratio primo & principaliter de substantiis est.

part. 6.

Manifestum igitur quia entia unius est scientia speculari in quantum entia. Vbiq; vero proprie primi est scientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur. Ergo si hoc est substantia, substantiarum oportet principia & causas habere Philosophum ipsum.

part. 7.

g. Omnis autem generis unius est sensus unius & scientia: ut Grammatica una, omnes speculatur voces. Quapropter & entis in quantum est ens, quascunq; species speculari unius est scientie genere, & species specierum.

T. com. 3. part. 1.

LECTIO II. Igitur ens & unum idem, & una natura: quia se ad invicem consequuntur ut principium & causa, sed non ut una ratione ostensa. Nihil autem differt, nec si similiter suscipimus, sed & praepere magis.

part. 2.

b. Idem enim unus homo, & ens homo, & homo & non diversum aliquid ostenditur secundum repetitam dictionem ipsum, est homo, & homo, & unus homo. Palam autem, quia non separantur nec in generatione, neque in corruptione.

Infra lec. 4.

LECTIO II. It procedit ad ostendendum, quod ad considerationem unius scientie pertinet considerare huiusmodi communia, scilicet unum & multa, idem & diversum, & circa hoc duo facit: Primo ostendit hoc de singulis proprias rationes. Secundo de omnibus simul per quasdam rationes communes, ibi: ¶ Et philosophi est de omnibus posse speculari. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod de omnibus his considerare debet philosophus. Secundo docet modum considerandi, ibi: ¶ Quare quonia unum multipliciter & c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ad hanc scientiam pertinet considerare de uno & de speciebus unius. Secundo, quod ad eandem scientiam pertinet considerare de omnibus oppositis, ibi: ¶ Quoniam autem unius est opposita considerare. ¶ Circa primum duo facit. Primo enim ostendit, quod huius scientie est considerare de uno. Secundo quod eius sit considerare, de speciebus unius, ibi: ¶ Quare quotcunq; unius. ¶ Dicit ergo primo, quod ens &

Lec. seq. par. 3.

Lec. seq.

¶ unum sunt idem & una natura. hoc ideo dicit, quia quaedam sunt idem numero, quae non sunt una natura, sed diversae sicut Socrates, & hoc album, & hoc musicum, Vnum autem & ens non diversae naturae, sed unam significant, hoc autem contingit dupliciter. Quaedam enim sunt unum, quae consequuntur se ad invicem conuertibiliter, sicut principium & causa. Quaedam vero non solum conuertuntur, ut sint idem subiecto, sed etiam sunt unum secundum rationem, sicut vestis & indumentum. Vnum autem & ens significat unam naturam secundum diversae rationes. unde sic se habet sicut principium & causa, sed non sicut tunica & uestis, quae sunt nomina penitus synonyma. Nihil tamen differt ad propositum, si similiter accipiamus ea dici, sicut illa, quae sunt unum & subiecto & ratione. Sed hoc erit magis praepere id est magis utile ad hoc, quod intendit. Intendit enim probare quod unum & ens cadunt sub eadem consideratione, & quae habent species sibi correspondentes. Quod manifestius probaretur si unum & ens essent idem re & ratione, quam si sint idem re & non ratione. Quod autem sit idem re probat duabus rationibus, quarum prima ponit ibi.

Patet itaque unum esse, & entia prout entia, speculari, ubique autem proprie primi, & ex quo caetera pendent, & propter quod dicuntur, scientia. Quod si hoc substantia est, oportet profecto ut substantiarum principia & causas Philosophus habeat.

g. Omnis autem generis unius, & scientia: vel Grammatica, una existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoque quot species sunt, & species specierum speculari unius scientie genere est.

LECTIO II.

Itaque ens, & unum idem, ac una natura sunt, propterea quod se invicem consequuntur, quemadmodum principium, & causa, sed non quod una ratione significatur, nihil quidem refert, si etiam similiter praevidimus, quinimo magis proderit.

Idem enim unus homo, & ens homo, ac homo, & non significat diversum aliquid secundum dictionem repetitam, id est homo & homo, & unus homo. Patet autem quod non separatur ens, nec in generatione, nec in corruptione, similiter & in uno. Quare manifestum est quod additio

ens addita homini, vel cuicunque alii nullam diversitatem afferunt: ergo sunt penitus idem. Minor patet. Idem enim est dictu, homo, & unus homo & similiter est idem dictu, ens homo, vel quod est homo: & non demonstratur aliquid alterum cum secundum dictionem replicamus dicendo: est ens homo, & homo, & unus homo. Quod quidem probat sic. Idem enim est generari & corrumpi hominem, & id quod est homo: quod ex hoc patet, quia generatio est via ad esse, & corruptio mutatio ab esse ad non esse. Unde nunquam generatur homo, quin generetur ens homo: nec unquam corrumpitur homo, quin corrumpatur ens homo. Quae autem simul generantur & corrumpuntur sunt unum. Et sicut dictum est, quod ens & homo non separantur in generatione & corruptione, similiter apparet de uno. Nam, cum generatur homo, generatur unus homo: & cum corrumpitur, similiter corrumpitur. Unde manifestum est, quod appositio in istis ostendit idem, & per hoc, quod additur vel unum vel ens non intelligitur addi aliqua natura supra hominem. Ex quo manifeste apparet, quod unum non est aliud praeter ens: quia quaecunq; uni & eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem. Patet autem ex praedicta ratione, non solum quod sunt unum re, sed quod differunt ratione. Nam, si non differeret ratione, essent penitus synonyma, & sic negatio esset cum dicitur: ens homo, vel unus homo. Sciendum est enim, quod hoc nomen Homo, imponitur a quidditate, siue a natura hominis: & hoc nomen Res, imponitur a quidditate tantum, hoc vero nomen Ens, imponitur ab actu essendi, & hoc nomen

part. 4. Lec. 10.

part. 3.

part. 4.

Tex. c. 4. ¶ κλσζη

part. 5.

*al. nil autem.

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

¶ unum, ab ordine vel indivisione. Est enim unum indivisibile. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indivisibile. Unde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diversas rationes. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quae talis est: Quae

*al. q. pro-

pric ens qd

Lec. 10.

Lec. 5, & 6

Hic

LECTIO III.

Te ostendit quod considerare de oppositis pertinet ad scientiam istam. & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod eius est considerare de negatione & privatione. Secundo de contrariis. Ibi: Sed uni

&c. } Dicit ergo, quod cum ad unam scientiam pertineat con-

siderare opposita, sicut ad medicinam considerare sanam & egrum, & ad grammaticam congruum & incongruum, uni autem opponitur multitudine: necesse est, quod illius scientie sit speculativa negationem & privationem, cuius est speculativa unum & multitudinem. Propter quod vtriusque est considerare unum, scilicet, ex utroque dependet unius consideratio, de cuius ratione est

negatio & privatio: nam sicut dictum est, unum est ens non diuisum. Diuisio autem ad multitudinem pertinet, que uni opponitur. Unde cuius est considerare unum, eius est considerare negationem, uel privationem. Negatio autem est duplex, quedam simplex, per quam absolute dicitur, quod hoc non inest illi: alia est negatio in genere, per quam aliquid non absolute negatur, sed infra metas alicuius generis: sicut coecum dicitur non simpliciter, quod non habet uisum, sed infra genus animalis, quod natum est habere uisum. Et hec adest differentia huic quod dico unum, preter quod est in negatione, scilicet, per quam distat a negatione: quia negatio dicit tantum absentiam alicuius, scilicet, quod remouet, sine hoc quod determinet subiectum. Unde absolute negatio potest verificari tam de non ente, quod est natum habere affirmationem, quam de ente, quod est natum habere & non habere. Non uidens enim potest dici tam chimera, quam lapis, quam etiam homo. Sed in privatione est quedam natura uel substantia determinata, de qua dicitur privatio: non enim omne non uidens potest dici coecum, sed solum quod est natum habere uisum. Et sic, cum negatio, que in ratione unius includitur, sit negatio in subiecto, alias non ens unum dici potest: patet, quod unum differt a negatione simpliciter & magis trahit se ad naturam privationis, ut infra. x. huius habetur. Sciendum est autem, quod quamuis unum importet privationem implicitam, non tamen est dicendum, quod importet privationem multipliciter: quia, cum privatio sit posterior naturaliter eo, cuius est privatio, sequeretur, quod unum esset posterius naturaliter multitudini. Item

LECTIO III.

Voniam autem unum est opposita speculari, & uni opponitur pluralitas, & negationem & privationem unius est speculari: quia vtrunque speculari unum, cuius negatio, aut privatio, hec autem que simpliciter dicitur, quia non inest illi, aut alicui generi. Huic igitur uni differentia adest preter quod est in negatione. Illius enim absentia, negatio est. In privatione vero, subiecta quedam fit natura, de qua dicitur privatio.

Sed uni pluralitas opponitur. Quare opposita dicitur diuersumque & dissimile & inaequale & quecunque alia dicuntur, aut secundum pluralitatem & unum, est dicta cognoscere scientie, quorum unum quidem contrarietas est. Differentia nanque quedam contrarietas est, & differentia diuersitas.

Quare, quoniam unum multipliciter dicitur, & hec multipliciter dicitur, attamen unius omnia cognoscere, non enim si multipliciter, alterius: Quare si nec secundum unum, nec ad unum rationes referuntur, tunc alterius. Quoniam vero ad primum omnia referuntur, ut quecunque unum dicuntur, ad primum unum, similiter dicendum est & de eodem & diuerso & contrariis se habere: Ergo diuisum quoties dicitur singulum, sic reducendum est ad primum in singulis predicatis, quomodo ad illud dicitur. Hoc enim habendo illud, illa vero faciendo illud, alia uero secundum alios dicentur modos.

quod multitudo poneretur in diffinitione unius. Nam privatio diffiniri non potest nisi per se ipsum oppositum, ut quid est coecitas, privatio uisus. Unde, cum in diffinitione multitudinis ponatur unum, nam multitudo est aggregatio uniuersum, sequitur quod sit circulus in diffinitionibus. Et ideo dicendum, quod unum importat privationem diuisionis, non quidem diuisionis que est secundum diuisionem: nam ista diuisionis determinatur ad unum particulare genus entis, & non potest cadere in diffinitione uni. Sed unum, quod cum ente conuenit importat privationem diuisionis formalis, que fit per opposita, cuius prima radix est oppositio affirmationis & negationis. Nam illa diuisio adiuuicem, que ita se habent, quod hoc non est illud. Primum igitur intelligitur ipsum ens, & ex consequenti non ens, & per consequens diuisio, & per consequens unum quod diuisionem priuatur, & per consequens multitudinem, in cuius ratione cadit diuisio, sicut in ratione unius indiuisio: quamuis aliqua diuisio modo predicto, rationem multitudinis habere non possint, nisi prius cuilibet diuisorum ratio unius attribuat.

LECTIO III.

Aeterum cum unum sit opposita speculari, uni uero opponitur pluralitas, negationem, quoque & privationem unius est speculari: propterea quod utroque modo unum speculari id, cuius est negatio, aut privatio, siue que simpliciter dicitur, quod non inest illi, siue alicui generi, ibi siquidem uni differentia est, preter illud, quod in negatione, negatio nanque absentia illius est, in privatione uero & subiecta quedam natura fit, de qua privatio dicitur.

Vni autem pluralitas opponitur. Quare etiam predictis opposita, diuersum, dissimile, & inaequale, & quecunque alia, que aut secundum eadem dicuntur, aut secundum pluralitatem, & unitatem cognoscere dicte scientie est. ex quibus unum quidem est, & ipsa contrarietas, contrarietas enim differentia quedam, differentia uero diuersitas.

Quare cum unum multipliciter dicitur, hec quoque multipliciter quidem dicitur. Vni tamen est quidem cognoscere, non enim si multipliciter, ideo alterius, sed si neque secundum unum, neque ad unum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primum cuncta reducuntur, ut puta quocunque unum dicuntur ad primum unum, similiter de eodem, & diuerso & contrariis dicendum se habere. Quapropter, diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuendum est ad primum in unoquoque predicamento, quomodo ad illud dicitur. quedam enim eo quod habent illud, quedam eo quod faciunt, quedam secundum alios huiusmodi modos dicuntur.

Et inter ista, una est contrarietas. Nam contrarietas est quedam differentia eorum, scilicet, que maxime differunt in eodem genere. Differentia uero est quedam alteritas siue diuersitas, ut, x. huius habetur: igitur contrarietas pertinet ad considerationem huius scientie.

Hic tradit modum, quo Philosophus de his det determinare, & dicit, quod omnia predicta deriuant ab uno, & unum multipliciter dicitur, etiam omnia ista necesse est multipliciter dici, scilicet, idem & diuersum, & alia huiusmodi. Sed tamen quamuis multipliciter dicitur omnia, tamen que significatur per quodlibet horum nominum, est cognoscere unius scientie, scilicet, philosophie. Non enim sequitur, quod si aliquid dicitur multipliciter, & propter hoc sit alterius scientie, uel diuersa. Diuersa enim significata si neque dicuntur secundum unum, sed est secundum unam rationem, sunt uero, nec ratione diuersa referuntur ad unum, sicut

sicut est in analogis: tunc sequitur, quod sit alterius, id est diuersa scientie de his considerare, uel ad minus unius per accidens. Sicut celeste sydus, quod est canis, considerat Astrologus. Naturalis autem canem marinum, & terrestrem, hec autem omnia referuntur ad unum principium. Sicut enim que significatur per hoc nomen unum, licet sint diuersa, reducuntur tamen in unum primum significatum: similiter est dicendum de his nominibus, idem, diuersum, & huiusmodi. Et ideo, circa unumquodque istorum, Philosophus duo debet facere, uidelicet primo diuidere quot modis dicitur unumquodque. Et hec diuisio consequenter assignetur in unoquoque predicato: id est, in unoquoque istorum nominum de pluribus predicatorum, ad quod primum dicitur, sicut, quid est primum significatum huius nominis, idem, uel diuersum, & quomodo ad illud omnia alia referuntur, aliquid quid est inquam habet illud, aliquid autem inquam facit illud, uel secundum alios huiusmodi modos.

part. 4.

Tex. c. 5. part. 1.

LECTIO III.

Philosophi est de omnibus posse speculari. Nam, si non philosophi, quis est qui inuestigat, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si unum uni contrarium? aut quod est contrarium, aut quoties dicitur? Similiter autem & de talibus. Quoniam ergo unius, inquam est ens, eadem secundum se passiones sunt, sed non in quantum numeri, aut linee, aut ignis, palam, aut illius scire & quid est in eis cognoscere, & eorum accidentia. Et ideo non peccat, quod de eis intendebant, quasi non philosophantes, sed quia primum est substantia de qua nihil audiunt. Quare sicut sunt & numeri & inquam numeri proprie passiones sunt, ut imparitas & paritas, & mensuratio, equalitas, excedentia, & defectio, & ea: que secundum se & adiuuicem insunt numeris. Similiter autem & solido, & mobili, & immobili, & leui & graui, sunt alia propria, sicut entis, inquam est ens, que danda propria, & ea sunt, de quibus est Philosophi scrutari ueritatem.

LECTIO III.

Signum autem. Dialectici nanque & Sophiste eandem subindunt figuram philosopho quia sophiste apparetur est sophia. Et Dialectici de omnibus disputant: omnis autem eorum ens est. Disputant autem & de his, scilicet, quia sophiste sunt ea communia. Nam circa idem genus uersatur & sophistica & dialectica cum philosophia. Sed differt ab hac quidem modo potestatis, ab illa uero uirtute profertur. Est autem dialectica tentatiua, de quibus Philosophia est sciens: Sophistica uero uisa, ens uero non.

part. 2. infra parte 7. huius lec. parte seq. parte. 3.

φιλολογία
σοφιστική
πρωτόπλατος

manet ista questio: utrum unum sit contrarium uni, & que modis dicitur: ergo oportet, quod in aliqua scientia ista soluta tur, que consideret de eodem & contrario & aliis predictis. Et quod hoc pertinet ad Philosophum, & ad nullum alium sic probat. Eius est considerare primas passiones entis, cuius est considerare ens secundum quod est ens: sed predicta omnia sunt per se accidentia entis & unius secundum quod huiusmodi. (Sicut enim numerus, in quantum huiusmodi, habet proprias passiones, ut superfluum, & equalis, comensuratum, & huiusmodi, quorum quedam insunt alicui numero absolute, ut par & impar: quedam uni per comparationem ad alterum, ut equale: & etiam substantia habet proprias passiones, ut firmum, id est corpus & alia huiusmodi. Similiter & ens inquam ens, habet quedam propria, que sunt communia predicta) ergo consideratio eorum pertinet ad Philosophum. Et ideo, tradentes Philosophiam non peccauerunt de his tractando tanquam non philosophantes: id est, tanquam non philosophantes: id est, tanquam ista non pertineant ad considerationem philosophie: sed quia de his tractantes de substantia nihil audiunt, quasi substantie omnino obliuiscantur, cum tamen ipsa sit primum inter illa, de quibus Philosophus debet considerare.

LECTIO III.

Philosophi est de omnibus posse speculari. Si enim non philosophi, quis erit, qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si unum uni contrarium? aut quod est contrarium, aut quoties dicitur? Similiter de ceteris quoque huiusmodi. Cum itaque unius prout unius, & entis prout entis, hec per se passiones sunt, & non prout numeri, aut linee, aut ignis, patet quod illius scientie est, & quid est cognoscere, & accidentia eis. Et non in hoc errant: qui de his considerant, tanquam non philosophantes, sed quoniam substantia, de qua nihil sciunt, prior est. Nam quemadmodum & numeri, prout numerus est, proprie passiones sunt, ut imparitas, paritas, comensuratio, equalitas, excessus, defectus, & hec tum absolute, tum mutuo relatis insunt numeris, similiter solido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria sunt, ut ens prout ens est, quedam propria sunt, & hec sunt, de quibus ueritatem considerare Philosophi est.

Ens habet passiones.

Signum autem est, quod Dialectici, & Sophiste eandem quidem, quam Philosophus subuenit figuram. Sophistica enim apparetur solum Sapientia est. Dialectici quoque de omnibus disputant. ens uero commune omnibus est. Disputant autem de his scilicet, eo quod hac propria Philosophia sunt. circa idem genus, Sophistica & Dialectica uersatur est Philosophia, uerum Philosophia ab hac quidem modo potestatis, ab illa uero electione uite differt. Dialectica autem est tentatiua, de quibus Philosophia est cognitiua: Sophistica uero apparetur, existens uero minime.

quo differunt ab ea. Conueniunt autem in hoc, quod Dialectici est considerare de omnibus. Hoc autem esse non potest, nisi consideraretur omnia secundum quod in aliquo uno conueniunt: quia unius scientie unum subiectum est, & unius artis una est materia, circa quam operatur. Cum igitur omnes non conueniant nisi in ente, manifestum est, quod Dialectici. S. Tho. sup. Metaphy. F. 3. mat-

Tex. c. 9.

materia est ens, & ea, que sunt entis, de quibus etiam Philosophus considerat. Similiter etiam Sophistica habet quamdam similitudinem Philosophie. Nam sophistica est uisa sue apparens sapientia, non existit ens. Quod autem habet apparentiam alicuius rei, oportet quod aliquam similitudinem cum illa habeat. & ideo oportet, quod eadem consideret Philosophus, Dialecticus, & Sophista. Differunt autem abinuenit. Philosophus quidem a Dialectico secundum potestatem. Nam maioris uirtutis est consideratio Philosophi quam consideratio Dialectici. Philosophus enim de predictis communibus procedit demonstratiue. Et ideo eius est habere scientiam de predictis, & est cognoscitius eorum per certitudinem. Nam certa cognitio siue scientia est effectus demonstrationis. Dialecticus autem circa omnia predicta procedit ex probabilibus, unde non facit scientiam, sed quandam opinionem. Et hoc ideo est, quia ens est duplex, ens scilicet rationis, & ens nature. Ens autem rationis dicitur proprie de illis intentionibus, quas ratio adinuenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei & similibus, que quidem non inueniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. & huiusmodi scilicet ens rationis est proprie subiectum logicæ. Huiusmodi autem intentiones intelligibiles, entibus nature æquiparantur, eo quod omnia entia nature sub consideratione rationis cadunt. & ideo subiectum logicæ ad omnia se extendit, de quibus ens nature prædicatur. Unde concluditur, quod subiectum Logicæ æquiparatur subiecto philosophiæ, quod est ens nature. Philosophus igitur ex principiis ipsius procedit ad probandum ea, que sunt consideranda circa huiusmodi communia accidentia entis. Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, que sunt extranea a natura rerum. Et ideo dicitur, quod Dialectica est tæcina, quia tentare proprium est ex principiis extraneis procedere. A Sophista uero differt Philosophus pro heresi, id est electione, uel uoluptate, id est desiderio uitæ. Ad aliud enim ordinat uitam suam & actionem Philosophus & Sophista. Philosophus quidem ad sciendum ueritatem, sophista uero ad hoc quod uideatur scire, quamuis nesciat. Licet autem dicatur, quod philosophia est scientia, non autem Dialectica & Sophistica, non tamen per hoc remouetur, quin Dialectica & Sophistica sint scientiæ. Dialectica enim potest considerari secundum quod est docens, & secundum quod est utens. Secundum quidem quod est docens, habet considerationem de istis intentionibus instituens modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas, & hoc demonstratiue facit, & secundum hoc est scientia. Utens uero est, secundum quod modo adiuncto utitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis, & sic recedit a modo scientiæ. Et similiter dicendum est de Sophistica, quia prout est docens tradit per necessarias & demonstratiuas rationes modum arguendi apparenter. Secundum uero, quod est utens, deficit a processu ueræ argumentationis. Sed in parte Logicæ quæ dicitur demonstratiua solius doctrinæ certinet ad Logicam, usus uero ad Philosophiam & ad alias particulares scientias, que sunt de rebus nature. Et hoc ideo, quia usus demonstratiue consistit in utendo principiis rerum, de quibus fit demonstratio, que ad scientias reales pertinet non utendo intentionibus logicis. Et sic apparet, quod quedam partes logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam; & usum, sicuti dialectica tentatiua & sophistica, quedam autem doctrinam & non usum, sicut demonstratiua.

Tex. c6.6. parte. 3.

parte. 4.

par. 5.

c Amplius contrariorum alia coelementatio priuatio, & omnia referuntur ad ens & ad non ens, & ad unum & ad pluralitatem ut status unius, & motus pluralitatis.

d Entia uero & substantia continentur fere omnes ex contrariis componi. Omnes enim principia contraria dicunt. Hi nanque impar & par, illi uero calidum & frigidum, alii finitum & infinitum, alii amor & odium.

e Omnia uero alia reducta uidentur ad unum & pluralitatem. Sumatur ergo illa reductio a nobis. Principia uero & omnia, que de alijs, ad unum & ens, ut in genera ea cadunt.

f Hic ponit tertiam rationem, que talis est. Quæcumque reductur in unum & ens debent considerari a philosopho, cuius est considerare unum & ens: sed omnia contraria reductur ad unum & ens: ergo omnia contraria sunt de consideratione Philosophi, cuius est considerare unum & ens. Quod autem omnia contraria reductur ad unum & ens, ostendit quidem primo quantum ad ens hoc modo. Inter duo contraria, que a Philosophis principia ponitur, ut in primo habitum est, semper unum quidem est alteri contrarium, & ei coordinatum est, ut priuatio. Quod ex hoc patet, quia semper alterum contrarium est imperfectionem respectu alterius, & sic quandam perfectionis priuationem alterius importat. Priuatio autem est quedam negatio, ut dictum est supra, & sic est non ens. Et sic patet, quod omnia contraria reductur in ens & non ens. Similiter etiam ostendit, quod reductur in unum & multitudinem per quod unitatem. Illud enim quietere dicitur, quod uno modo se habet nunc & prius, ut in vi. Physico. traditur. Motus autem ad multitudinem pertinet, quia quod mouetur diuersimode se habet nunc & prius, quod multitudinem importat. Deinde ibi.

c Hic ostendit alio modo, quod contraria reductur ad ens, quia principia & principia sunt unius considerationis. Principia autem entium, in quantum huiusmodi, consentiunt philosophi esse contraria. Omnes enim dicunt entia & substantias entium ex contrariis componi, ut in Primo Philosophorum dictum est, & primo huius. Et quamuis in hoc conueniant, quod entium principia sint contraria, differunt tamen quantum ad contraria que ponunt. Quidam enim ponunt par & impar, sicut Pythagorici. Et alii calorem & frigus, sicut Parmenides. Quidam finem, sicut terminum & infinitum, id est finitum & infinitum sicut idem Pythagoras. Nam. par & impar, finitum & infinitum attribuebant, ut in Primo habitum est. Alii concordiam & discordiam, sicut Empedocles. Patet ergo, quod contraria reductur in considerationem entis. Deinde ulterius ibi.

Item contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens & non ens, & unum & pluralitatem reductur, ut puta status quidem unius est, motus uero pluralitatis.

Entia uero, & substantia fere cuncta conceduntur ex contrariis compositam esse. omnes etenim principia autem esse contraria. quidam par & impar, quidam calidum et frigidum, quidam finem & infinitum, quidam amicitiam & contentionem.

Cetera quoque omnia uidentur reducta ad unum, & pluralitatem. accipiatur enim reductio a nobis. principia uero & omnia, que ab alijs, in hac tanquam in genera cadunt.

H dam exemplum. Status enim siue quies reductur in unitatem. Illud enim quietere dicitur, quod uno modo se habet nunc & prius, ut in vi. Physico. traditur. Motus autem ad multitudinem pertinet, quia quod mouetur diuersimode se habet nunc & prius, quod multitudinem importat. Deinde ibi.

¶ Ostendit alio modo, quod contraria reductur ad ens, quia principia & principia sunt unius considerationis. Principia autem entium, in quantum huiusmodi, consentiunt philosophi esse contraria. Omnes enim dicunt entia & substantias entium ex contrariis componi, ut in Primo Philosophorum dictum est, & primo huius. Et quamuis in hoc conueniant, quod entium principia sint contraria, differunt tamen quantum ad contraria que ponunt. Quidam enim ponunt par & impar, sicut Pythagorici. Et alii calorem & frigus, sicut Parmenides. Quidam finem, sicut terminum & infinitum, id est finitum & infinitum sicut idem Pythagoras. Nam. par & impar, finitum & infinitum attribuebant, ut in Primo habitum est. Alii concordiam & discordiam, sicut Empedocles. Patet ergo, quod contraria reductur in considerationem entis. Deinde ulterius ibi.

¶ Dicit, quod sicut predicta contraria reductur ad ens, ita habent reducti ad unum & multitudinem. Quod apparet. Nam imparitas aliquid unitatis habet propter diuisionem. Paritas autem ad naturam multitudinis pertinet propter suam diuisionem. Sic autem finis siue terminus ad unitatem pertinet, quæ est terminus omnis resolutionis. Infinitum autem pertinet ad multitudinem, quæ in infinitum augetur. Concordia etiam unitatis est manifesta. Discordia uero multitudinis. Calor autem ad unitatem pertinet, in quantum habet unitate homogenea: Frigus autem ad multitudinem, in quantum habet ea separare. Nec solum ista contraria reductur sic in unum & multitudinem, sed etiam alia. Sed ista reductio siue introductio ad unum & multitudinem accipitur siue sumatur, id est supponatur nunc a nobis, quia longum esset per singula contraria hoc discutere. Deinde ostendit consequenter, quod omnia contraria reductur ad unum & ens. Constat enim, quod omnia tam principia, quam que sunt de alijs, id est principia inducunt in unum & ens tanquam in genera, non quod sint uere genera, sed ratione siue communitatis quandam similitudinem generum habent. Si igitur contraria omnia sunt principia, uel ex principiis, oportet quod ad unum & ens reductur. Sic igitur patet, quod dupliciter ostendit, contraria reducti ad ens, primo per naturam priuationis, secundum per hoc quod contraria sunt principia. Quod uero reductur ad unum ostendit per exemplum, & per quandam reductioem. Finaliter autem ostendit, quod reductur ad unum & ens in quantum sunt genera.

Lect. 6. part. 6.

Lect. 3.

part. 7.

Tex. c. 3. part. 8.

Lect. 10.

Lect. 1.

Tex. c6. 7. parte. 1.

part. 2.

part. 3.

Hic ostendit

f Hic ostendit conuersim, scilicet quod ista scientia considerat ens, quia considerat predicta tali ratione. Omnia enim reductur ad contraria, quia uel sunt contraria, uel sunt ex contrariis. Contraria uero reductur ad unum & multitudinem, quia unum & multitudo, sunt principia contrariorum. Unum autem & multitudo sunt unius scientiæ, scilicet, Philosophi; ergo & ens est considerat ens secundum quod est ens. Scien- dum est tamen, quod predicta omnia in unius scientiæ considerationem cadit, siue dicantur secundum unum, siue secundum uniuersale, siue non, sicut fortasse uerum est. Sed tamen quamuis unum dicatur multipliciter, omnia tamen alia id est omnes significationes reductur ad unam primam significationem. Et similiter est etiam de contrarijs que dicuntur multipliciter, sed omnes significationes ad unam primam reductur. Et propter hoc si cetera unum & ens non est uniuersale, & ens non est uniuersale, quasi genus existentis, sicut supra ponebatur, sic ut dicam quod uniuersale sit unum in omnibus secundum opinionem nostram. siue quod sit aliquid separatum a rebus: secundum opinionem Platonis, sicut fortassis non est uerum: tamen dicuntur secundum prius & posterius, sicut & alie significationes referuntur ad unum primum. & alie se habent consequenter illius primi. Utitur tamen aduerbio diuisionis, quasi nunc supponens quæ in se ferius probabuntur. Sciendum tamen est quod hoc, quod dixit, omnia entia contraria esse uel ex contrariis, non posuit secundum suam opinionem, sed accepit quasi opinionem philosophorum antiquorum. entia enim immobilia, nec sunt contraria, nec ex contrariis: Unde nec Plato circa sensibiles substantias immobiles posuit contrarietatem. Fecit enim unitatem ex parte forme, contrarietatem ex parte materie. Antiqui uero Philosophi solummodo substantias sensibiles posuerunt, in quibus necesse est contrarietatem esse secundum quod mobiles sunt. Deinde cum dicit.

g Et propter hoc non est Geometriæ speculatiuæ quid contrarium aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuersum, nisi ex conditione.

h Quod quidem igitur uniuersale est ens, in quantum ens, speculatiuæ, & quod in se sunt ei, in quantum ens, manifestum est. Et quia non solum substantiarum, sed accidentium eadem est theoria, & dictorum, & de priore & posteriore, & de genere & specie, & toto & parte, & talibus alijs.

LECTIO V.
Iccedunt autem, utrum unius, aut diuersi scie, de uocatis i mathematicis dignitatibus & substantia.

b Palam autem quia unum est, & ei, quod est philosophi quod de his percrutatio.

c Omnibus enim insunt existentijs, sed non generi alicui separatum ab alijs: & utuntur oes, quæ entis in quantum est ens. Unum quod que. n. gen^o est ens: intantum uero utuntur, in quantum eis est sufficiens. Hoc autem est, quantum continet genus, de quo demonstrationes feruntur. Quare, quoniam manifestum est, in quantum sunt entia in se, in quantum est ens cognoscetis, & de eis est speculatio.

g Inducit quoddam corollarium ex predictis dicens, quod Geometriæ non est speculatiuæ de predictis, quæ sunt accidentia entis in quantum est ens, scilicet quod est contrarium, aut quod est perfectum, & huiusmodi: sed si consideret, hoc erit ex conditione, id est ex positione, quasi supponens ab ali-

A quo Priori Philosopho, a quo sumit quantum est necessarium ad suam materiam. Et hoc quod dicitur de Geometria, si militer est intelligendum in qualibet alia particulari scientia. Deinde cum dicit.

h Colligit quæ sunt supra ostensa dicens, manifestum est se, quod ad unam scientiam pertinet considerare ens secundum quod est ens & ea, quæ per se illi insunt. Et per hoc patet quod illa scientia non solum est consideratiua substantiarum, sed etiam accidentium, cum de utriusque ens prædicatur. Et est consideratiua eorum, que dicta sunt scilicet eisdem & diuersi, similis & dissimilis, equalis & inæqualis negationis, & priuationis, & contrariis, que supra diximus esse per se entis accidentia. Et non solum de consideratiua istorum, de quibus ostensum est sigillatim propriis, rationibus, que cadunt in considerationem huius scientiæ, sed etiam considerat de priori & posteriori, genere & specie, toto & parte: & alijs huiusmodi pariter: quia hæc etiam sunt accidentia entis, in quantum est ens.

Et propterea, non est Geometriæ quid contrarium, aut perfectum, aut unum, aut ens, aut idem, aut diuersum sit, speculatiuæ, nisi ex supposito.

Quod igitur unius scientiæ est ens prout ens est, & quæ ei prout ens insunt speculatiuæ, manifestum est: & quod non solum substantiarum, uerum et eorum, que substantijs insunt eadem speculatiua est ac illorum que dicta sunt: & de priori & posteriori, & genere & specie, & toto & parte, ceterisque huiusmodi.

LECTIO V.
Iccedendum autem est, utrum unius, an alterius scientiæ est de hisce, que in Mathematicis dignitatibus nominantur, & de substantia speculatiuæ.

Patet itaque, quod unius est, & eius, que Philosophi est, consideratio.

Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatum ab alijs. & omnes quidem utuntur, quia entis, prout entis sunt. unum quodque autem genus ens. at eatenus utuntur, quatenus eis satis est. hoc autem est, quantum illud continet gen^o, de quo demonstrationes afferunt. Quare, cum patet quod put entia sunt, eis insunt) hoc uerum est: illius de his speculatio est, cuius est de ente, prout ens est cognoscere.

¶ Tertio probat solutionem propositam & circa hoc duo facit. Primo probat propositum. Secundo conclusionem principalem inducit ibi. Quoniam igitur &c. Probatur autem

S. Tho. sup Metaphy.

Le. i. quarti libri.

Le. i. quarti libri.

LECTIO V.

Le soluit alia que

Tertio moram, scilicet uentrum ad istam scientiam pertinet considerari primæ principia demonstratiuæ. Et diuiditur in duo. Primo ostendit, quod ens est considerari ueritate de omnibus his principijs. Secundo specialiter de primo eorum, ibi: Congruit autem &c. Circa primum tria facit. Primo mouet questionem, quæ est. Vtrum unius scientiæ sit considerare de substantia, & de principijs, que in Scientiis Mathematicis uocantur dignitates aut est alterius, & alterius scientiæ considerare. Appropriat autem ista principia magis mathematicis scientijs, quia certiores demonstrationes habent, & manifestius istis principijs per se notis utitur, oes suas demonstrationes ad hæc principia resoluentes.

b Secundo soluit, que quidem solutio est, quia una scientia intendit de utriusque predictis. Et hæc est Philosophia, que præ manibus habetur.

c Tertio probat solutionem propositam & circa hoc duo facit. Primo probat propositum. Secundo conclusionem principalem inducit ibi. Quoniam igitur &c. Probatur autem

Lec. sequē. part. 1. & 2. & 3.

Lec. huius part. 1. & 2.

METAPHYSICORVM.

In prima quidem operatione est aliquid primum, quod cadit in conceptione intellectus...

part. 4.

Sunt autem quidam, qui, ut diximus, dicebant contingere idem esse & non esse, & existimare ita.

part. 5.

Dignantur autem & hoc de monstrare quidam propter appetentiam. Est enim appetentia non cognoscere, quorum oportet querere demonstrationem...

part. 6.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile est, si solum aliquid dicitur quod dubitat.

part. sequ.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile est, si solum aliquid dicitur quod dubitat.

T.com. 21.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile est, si solum aliquid dicitur quod dubitat.

Tex. 6. 10.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile est, si solum aliquid dicitur quod dubitat.

Loc. 15. cu. praecc.

apud Averro.

Le. 6. 8.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile est, si solum aliquid dicitur quod dubitat.

liber demonstrationis conclusio redditur certa per reductionem eius in primum demonstrationis principium...

Sunt autem quidam, qui, ut diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & non esse, & ita arbitrari.

Conantur autem quidam hoc quod probare, propter ignorantiam. Est etenim ignorantia, nescire quorum oportet querere demonstrationem...

Est autem etiam de hoc demonstrare, redarguendo quod impossibile est, dummodo aliquid dicat, qui dubitat.

LECTIO VII.

Principium vero ad omnia talia non velle, aut esse aliquid dicere, aut non esse.

Principium vero ad hoc omnia non petere ut aut esse aliquid, aut non esse dicat.

LECTIO VII.

Incipit elenchice disputare contra negantes praedictum principium, & dividitur in duas partes.

Infra le. 10.

Infra leg. 9. parte 5. par. 9. h. 1. Lect. 8. ead. Lect. par. 5. Infra le. 9. par. prima. Ibi par. 2. Infra le. 9. par. seq. part. 4. Lect. 6.

part. 2.

part. 3.

Tex. 6. 11.

Parte seq. huius lec.

part. 11.

Infra le. 10.

communis. Secundo ostendit quod in speciali sit disputandum contra duos. ibi: Est autem non idem modus.

Infra leg. 9. parte 5. par. 9. h. 1. Lect. 8. ead. Lect. par. 5. Infra le. 9. par. prima. Ibi par. 2. Infra le. 9. par. seq. part. 4. Lect. 6.

Primum quidem igitur manifestum, quod hoc quidem verum est quod significat nomen esse, aut non esse hoc.

Amplius, si homo significat unum, sit hoc, animal bipes. Dico autem unum significare hoc, si hoc est homo, si sit aliquid homo, hoc est hominem esse.

Nec sic contingit hominem esse significare non esse hominem, non significat unum, nihil significat.

simul vera, & circa hoc quatuor facit. Primo ponit quaedam, sunt necessaria ad propositum concludendum.

Infra pt. 6. Infra pt. 7. Infra pt. 7. Infra pt. 7.

Primo igitur manifestum est hoc ipsum verum esse, quod nomen esse hoc, aut non esse significat, quare non vtiq; omne ita, & non ita se habet.

Item si homo unum significat, sit autem hoc animal bipes. d. co. autem unum significare hoc si hoc est homo, si. quid homo sit, hoc est homini esse.

Non potest igitur homini esse significare id, quod non esse hominis, si non significat unum, nihil significat.

Ex Alex. adde hec. Preterea q. hoc concessit, & concessit aliquid verum esse sine demonstratione: quare non omne vtiq; sic, & non sic se habet.

Infra pt. 4. Infra pt. 5.

Si enim hoc vellemus dicere, q nomen signi ficat vnum, quia significat ea, quae verificantur de vno, sic sequeretur, q muscu, & album, & homo, vnum significarent, qm omnia verificatur de vno. Et ex hoc sequeretur, q omnia essent vnum, quia, si album dicitur de homine, & propter hoc est vnum cum eo, cum dicitur etiam de lapide, erit vnum cum lapide. Et quae vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Unde sequeretur, q homo & lapis sit vnum, & vnus ratiouis. Et sic seque retur, q omnia nomina sint vniuocata, id est vnus rationis, vel synonima secundum aliam literam, id est omnino idem significancia, re & ratione. Quamuis aut esse & non esse verificentur de eodem secundum negantes principium primum, tñ oportet q aliud sit hoc, quod est esse hominem, & hoc, quod est non esse, si cur aliud est ratione album & muscu, quamuis de eodem verificetur. Ergo patet, q esse & non esse, non erunt idem ratione & re, quasi vno nomine significati vniuocet. Sciendum est aut, quod esse hominē, vel esse homini suae hominis, hic accipitur p quod quid est hominis. Ex hoc ergo concluditur, q hoc, quod dico homo, non significat hoc, quod dico hominem non esse, si cut propriam rationem. Sed quia dixerat supra, q idē nomen potest plura significare secundum diuersas rationes, ideo subiungit, nisi secundum aequiuocationem, ad determinandum, quod homo vniuocet, non significet esse hominem & non esse hominem, sed aequiuoce potest vtrunque significare. vt si id, quod vocamus hominem in vna lingua, vocent alij non hominē in alia lingua. non n. est nostra disputatio, si idem secundum nomen contingat esse & non esse, sed si idem secundum rem. Deinde cum dicit.

part. 5.

part. 6.

T.com. 12.

part. 7.

si homo significat nō solum de vno, sed & vnum. Nō. n. hoc dignatur vnum significare qd de vno, qm sic itaq; muscus, & album, & homo, vnum significarēt. Quare vnum oīa erunt. synonima nāque. & non erunt esse & non esse idem, nisi secundum aequiuocationē. vt si quem nos hoīem vocamus, alij nō hoīem vocant. Dubitatur verō non hoc est, si cōtingit simul idem esse & nō esse hoīem, secundum nomen, sed secundum rem.

e Si autem non significet alterum homo & non homo, palā, quia non esse hominem nō erit diuersum ab esse hominē. quare erit hominem esse nō hominem esse. vnum. n. erunt. hoc enim significat esse vnum. vt vestimentum & indumentum, si ratio vna. Si vero erunt vnum, & vnum significat hoīem esse, & non hominem, sed ostensum est, quod alterum significat.

f Necessē itaq; si quidē est verum dicere, q homo animal esse bipes, hoc n. erat quod significat homo. Sed si hoc necessē: nō contingit nō esse hoc ipsum animal bipes. Hoc n. significat necessē esse, impossibile non esse hominem. Non igitur cōtingit simul verū esse, dicere idem hominē esse, & non esse hominem. Eadē aut ratio & non de esse hominem.

g Nam hominē esse, & non hominem esse. alterum significat. si quidem album esse, & hominem esse, alterum, multum enim opponitur illud magis, quare significat diuersum. Si autem & album dixerit idem significare, & vni ratione, idē dicemus quod & prius dictum est, q vnum omnia sunt, & non solū opposita. Si aut hoc nō cōtingit. contingit qd dictū est.

e ¶ Probat tertium, q quod homo & non homo nō significat idem, tali ratione. Homo significat hoc, quod est esse hoīem, & quod quid est homo. non homo autem significat non esse hominem, & quod quid est non homo. Si ergo homo & non homo non significat aliquid diuersum, tunc id, quod est esse hoīem, non erit diuersum ab hoc, quod est non esse hoīem, vel non esse hominem. & ita vnum eorum prādicabitur de altero. & erunt etiam secundum rationem vnum. Cum n. dicimus, aliqua vnum significare, intelligimus, quod significat

rationem vnam, sicut vestis & indumentum. Si igitur esse hominem & non esse hominem sunt hoc modo vnum, secundum rationem, vnum & idem erit illud, quod significabit illud, quod est esse hominem, & id, quod est non esse hominem. Sed datum est, vel demonstratum, quia

homo quidem non solum de uno, sed etiam vnum significat. Non enim hoc dicimus vnum significare, quod de vno, hoc enim modo, muscum etiam, & album, & homo, vnum significarent, quare vnum omnia erunt. vniuocata nāque. & non erit esse & non esse idem, nisi secundum aequiuocationem, sicut si quem nos hominem nominamus, alij non hominem vocarent. Quod autem dubitatur, non est hoc, si contingit simul idem esse, & non esse hominem nomine, sed re.

i Si autem non alterum significat homo & non homo, patet quod nec non esse homini ab eo, quod est esse homini. quare homini esse, erit non homini esse. vnum nāque erit. hoc enim significat vnum esse, sicut tunica & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est quod aliud significat.

k Necessē igitur, si quidē est verum dicere quod homo, animal esse bipes, hoc enim erat, quod significabat homo. Si autem necessē est, non potest idem non esse animal bipes. Hoc nāque significat ipsum necessē esse, quod impossibile est, non esse hominem. non contingit ergo simul verum esse, idem dicere hominem esse & non esse hominem. Eadem ratio est & de non esse hominem.

l Homini nāque esse & non esse homini, diuersum significat. si quidem & album esse & hominem esse, diuersum, multo enim magis illud opponitur, quare diuersum significat. Si autem album aliquis dicat vnum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictum est, quod omnia vnum sunt, & non solum opposita. Quod si hoc non contingit, accidit quod dictum est.

m negare istā: necessē est hominem esse animal bipes. Possēt. n. dicere, quod non magis necessarium est dicere: hominem esse animal bipes, q non esse animal bipes, si hoc nomina homo & non homo idem significarent: vel, si hoc nomen homo vtrunque significet, scilicet id, quod est esse hominem: & id, quod est non esse hominem. Deinde cum dicit.

n Hic probat quoddam, quod supponerat. Ad probandum aut, quod hoc nomen homo non significat id, quod est non esse hominem, assumptū, quod id, quod est esse hominem, & id, quod est non esse hominem, sunt diuersa, quamuis verificentur de eodem. Et hoc intendit hic probare, tali ratione.

part. 8.

Tex. c. 15. part. 9.

Magis opponuntur esse hominem & non esse hominem, q hō & album: sed homo & album sunt diuersa secundum rationem, licet sint idem subiecto: ergo & esse hominem & non esse hominem, sunt diuersa secundum rationem. Minorem sic probat. Si n. omnia, quae dicuntur de eodem, sunt vnum secundum rationem quasi significata vno nomine, sequitur, quod oīa sunt vnum, sicut supra dictum est, & expositum. Si ergo hoc nō contingit, continget illud, quod dictum est, quod esse hominem, sunt diuersa. Et per consequens sequitur vltima conclusio supradicta, quod homo sit animal bipes, & quod impossibile ē ipsum esse non animal bipes. Deinde cum dicit.

o Si respondeatur ad interrogatū. Si autē apponat interrogatū simpliciter, & negatiōes, non rñdetur ad interrogatū. Nihil. n. prohibet idem & hominē, & albū: & alia mille secundum pluralitatē. Attamen interrogatē, si verū est dicere hominem hoc esse, aut non, respōdēdum est vnum significatum, & non addendum quia & albū & nigrum & magnum. Etenim impossibile infinita entia accidentia permeare. aut igitur omnia permeatur, aut nullum. Similiter etiā si millies est homo idem & non homo, non est correspondendū interrogatū, si est homo; quia est simul & nō hō, si non & alia q̄cūq; acciderunt sunt correspondētia, quaeunque sunt, aut nō sunt. Si autē hoc nō fecerit, nō disputat.

p Omnino vero destruunt qui hoc dicūt substantiam, & quod quid erat esse. Oīa nāq; accidere dicere eis est necessē. & vere hominem esse, aut animal esse & non esse. Nā, si quid fuerit qd est hominis esse, hoc nō erit nō hominē esse, aut non esse hominem. etenim hē sunt negationes huius. Vnum n. erat quod significabat nomen, & hoc erat alicuius substantia. Significare vero substantia est, q nō aliud aliquid esse ipsi. Si autem fuerit quod est esse hominem ipsi q non hominem esse, esse hominem aliud erit. Quare, dicere eos est necessē, quia nullius talis erit ratio, sed omnia secundum accidens. Hoc n. determinata est substantia & accidens. Accidit. n. album homini, quia est albus, sed non qd vere albū.

q Si quis dixerit: verum hoc sit homo, rñdēdum est. p est hō. Et non est addendum, quod est homo & albus & magnus & similia: quia oportet omnia, quae accidunt alicui, simul respondere, aut nullum: omnia autem simul nō possunt, cum sint infinita. Infinita n. eidem accidunt, ad minus secundum relationes ad infinita antecedentia & consequentia, & infinita non est pertransire. In respondendo ergo, nullum eorum, quae accidunt: quae est respondendum, sed solum quod queritur. Licet ergo supponatur millies quod sit idem homo & non homo, cum tñ q̄ritur de homine, nō est rñdendum de non hoīe, nisi intendantur oīa, quae p̄t homini accidere. Si n. hoc fieret nō esset disputandum, quia nunquam cōpleretur disputatio, cum impositē sit infinita pertransire. Deinde cum dicit.

r Ponit secundam rationem, quae sumitur ex ratione praedicati substantialis & accidentalis, quae talis est. Si affirmatio & negatio verificantur de eodē, sequitur, q nihil praedicabitur in quid, siue substantialiter, sed solum p accidens. Et sic in prae-

dicatis per accidens, erit procedere in infinitū. sed hoc est impossibile: ergo & primum. Circa hanc rationem duo facit. Primum ponit conditionalem. Secundo probat destructionē consequentis ibi. {Si vero omnia secundum accidens &c.} Circa primum sic procedit dicens, quod illi, qui hoc dicunt, affirmationem & negationem simul esse vera, omnino destruit substantiam. i. substantiale praedicatū, & quod quid erat esse: id est quod praedicatur in eo quod quid. Necessē est. n. eis dicere: quod oīa accidunt. i. per accidens praedicatur, & quod non sit hominem esse, aut animal esse, & quod non sit quod significet quid est homo, aut quid est animal. Quod sic patet. Si aliquid est quod est hominem esse, i. quod quid est homo substantia. i. ter. sed de homine praedicatur, illud non erit non esse hominem, nec erit esse nō hominem. Huius. n. quod est, esse hominem, sunt praedicatae duae negationes, scilicet non esse hominem, vel esse non hominem. Patet ergo, quod affirmatio & negatio non verificantur de eodem, quia. i. de eo, quod est esse hominē, non verificatur non esse hominem, vel esse non hominem. Cōditionalem autē positam, quod si aliquid sit quod quid est homo, quod illud non sit non esse hominē, vel esse nō hominē, sic probat. Propositum est. n. supra & pbacum. quod hoc quod significat nomen est vnum. Et iterum est positū, quod illud, quod significat nomen, est substantia rei, q̄d quid est res. Vñ patet, quod aliquid significat substantia rei, & idē qd est significatum non

parte seq. huius lect.

Si ad interrogatū respondeat. Si vero simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatū. nihil enim prohibet idem & hominem, & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interroganti: si vere est dicere hoc hominem esse, an non, id respondendum est, quod vnum significat, & non addendum, quod & album & magnum. impossibile nāque est accidens, cum infinita sint, percurrere, aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & si infinites idem est homo & non homo, interrogatus si homo est, non debet vna cum eo, quod simul etiam non homo respondere, nisi cetera quoque, quaeunque acciderunt, quaeunque est, aut non est respondeat. hoc autem si non fecerit, non disputat.

s Et qui hoc dicunt, omnino perimūt substantiam, & ipsum quid erat esse. necessē est nāque eis dicere omnia accidere, & ipsum homini esse, aut animal esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, tamen si haec sunt eius negationes. vnum nāque erat, quod significabat, & hoc erat alicuius substantia. substantiam vero significare est quod non est ei esse aliud quippiam. Si autem ipsum homini esse erit ei ipsum non homini esse, aut ipsum non esse homini, aliud erit. Quare necessē est eis dicere quod nullius talis ratio erit, sed omnia secundum accidens differunt. Albedo etenim homini accidit, quoniam est quidem albus, sed non est ipsa albedo.

t Si quis dixerit: verum hoc sit homo, rñdēdum est. p est hō. Et non est addendum, quod est homo & albus & magnus & similia: quia oportet omnia, quae accidunt alicui, simul respondere, aut nullum: omnia autem simul nō possunt, cum sint infinita. Infinita n. eidem accidunt, ad minus secundum relationes ad infinita antecedentia & consequentia, & infinita non est pertransire. In respondendo ergo, nullum eorum, quae accidunt: quae est respondendum, sed solum quod queritur. Licet ergo supponatur millies quod sit idem homo & non homo, cum tñ q̄ritur de homine, nō est rñdendum de non hoīe, nisi intendantur oīa, quae p̄t homini accidere. Si n. hoc fieret nō esset disputandum, quia nunquam cōpleretur disputatio, cum impositē sit infinita pertransire. Deinde cum dicit.

u Ponit secundam rationem, quae sumitur ex ratione praedicati substantialis & accidentalis, quae talis est. Si affirmatio & negatio verificantur de eodē, sequitur, q nihil praedicabitur in quid, siue substantialiter, sed solum p accidens. Et sic in prae-

¶ Destruit

Destruit consequens, ostendens hoc esse impossibile, quod ali-

L. c. 1. T. com. 14. part. 10.

Si vero oia scdm accidēs dicantur, nullū erit primū vniuersale. Si autē semp accidēs de subie-

Tex. c. 15. part. prima

part. 2.

LECTIO VIII. Mplus. si cōtradictio nes simul de eodē vere sunt oēs, palā, qđ oia vñ erūt.

Quemadmodū est necesse dicētib' rōnē Pythagorā. Nā alicui, si videat nō trirēmis hō, palā qđ nō trirēmis. Quare & est, si cōtradictoria vera. Et fit itaq; si cōtradictoria vera. Et fit itaq; si cōtradictoria vera.

modo, quo accidens predicatur de subiecto, vt musicum de Socra. In isto autem modo, de quo nunc loquitur, non dicitur predicatio accidentalis: quia accidens predicatur de acciden-

Si autem omnia secundum accidēs dicuntur, nihil erit primū vniuersale. Si autem accidens semper de aliquo subiecto significat predicacionem, necesse est in infinitū progredi. sed impossibile est, plurā. n. quam duo non conueniunt, accidens. n. non est accidens, nisi quia vtrūq; eodē accidit. dico autē veluti album est musicum, & hoc album, quoniam vtrūq; homini accidit. sed non ita Socrates musicus, quoniam vtrūq; alicui alteri accidit.

LECTIO VIII.

Tem, si cōtradictio nes simul verae de eodē oēs, patet quod omnia erunt vñ. erit etenim idē qđ trirēmis, & paries, & homo, si de omni coningit quicquam affirmare, aut negare.

non erit trirēmis, & si alteri vñ sit trirēmis, erit trirēmis: & sic erit cōtradictoria vera. Scđo ad opiniōnē Anaxagorā, qđ dicebat omnes res simul esse, quasi nihil sit vere vnum ab alijs determinatum.

T. com.

T. com.

indefinitū. Potentia. n. nō finitur nisi p actū. Tercio cā dicit. e. ¶ Probat conditionalem primo propositam esse veram.

Sed dicēda est ipsi de omni affirmatio & negatio. Inconueniens enim, si vnicuiq; sua quidē negatio inest, quē vero alterius quidem non inest ei. Dico autem, vt verum est dicere hominē, quia nō homo, palā qđ & non trirēmis. Ergo, si affirmatio, necesse & negationē. Si autem existat affirmatio, negatio alia inerit magis quā illa, quā sua. ergo & si illa inest, inerit quā & ipsius trirēmis. si autē hoc, & affirmatio. Hoc ergo cōtingit hāc dicētib' rōnē.

part. 4.

Et quia nō est necesse aut dicere, aut negare. Nam, si verū est quia homo & nō homo, palā quia nec homo, nec; non homo erit. nam duorum duā negatiōes. Si autē vna ex vtriusq; illa, & vna vtiq; erit opposita.

Amplius aut circa oia ita se habet, & est album, & non est album: & ens, & non ens, & circa alias dictiōes & negatiōes mō simili, aut nō, sed circa quas dā sic, circa quas dā aut nō, & si qđ nō oēs, hāc vtiq; erunt cōfessa. Si vero circa oēs, iterū aut de quibuscūq; dicere & negare, & de quibuscūque negare & dicere: aut de quibus qđem dicere & negare, sed de quibuscūq; negare non de oibus dicere. Et si sic, erit aliquid firmiter non ens, & hāc erit firma opinio. Et si ipsum non, firmū aliqd sit & notum, notior vtiq; erit dictio quā opposita negatio. Si vero negando similiter & quēcūque contingit negare dicere, necesse est de his aut diuidētē verū dicere, vt qđ album, & iterū non album, aut nō. Et si quidem non verum, diuidētē dicere, non dicet ea, & non erit nihil. non entia autem quomodo vtiq; pñciabūt, aut ibūt?

¶ Deducit aliud inconueniens, quod. n. non distinguat negatio ab affirmatione in falsitate, sed vtraq; sit falsa. Dicit ergo, quod non solum predicta inconuenientia sequuntur ad predictam positionem, sed etiam sequitur, quod non sit necessarium affirmare & negare. i. quod non sit necessarium affirmacionem vel negacionem esse veram, sed contingit vtrā que esse falsam: & sic non erit distantia inter verum & falsum. Quod sic probat. Si verū sit, qđ aliqd sit homo & nō hō, verū est qđ id non erit homo, nec erit non homo. Et hoc patet. hōrum. n. duorū, qđ sunt hō & nō hō, sunt duę negationes, s. nō

hō & nō non hōsi aut ex primis duobus fiat vna ppō, vt dicimus Socra. nō est homo, nec non hō, sequit qđ nec affirmatio, nec negatio sit vera, sed vtraque falsa. Deinde cum dicit.

¶ Ponit quartā rōnem, qđ sumit ex certitudine cognitionis, & est talis. Si affirmatio & negatio simul verificantur, aut ita est in oib; aut ita est in quibusdā, & i quibusdā nō. Si aut nō est verū in oibus, illz, in qb' non est verū, erunt cōfessionē. i. simpliciter & absolute cōcedenda, vel serunt certē. i. certitudine licet vere secundum etiam translationē. i. i eis ita erit vera negatio, qđ affirmatio erit falsa, vel e cōuerso. Si aut hoc est verum in oibus, qđ cōtradictio verificetur de eodē, qđ cōtingit dupli. Vno mō, qđ de quibuscūq; sūt verę affirmaciones, sūt verę negatiōes, & e cōuerso. Alio mō, qđ de quibuscūque verificant affirmaciones verificent negatiōes, sed non e cōuerso. Et si hoc secundū sit verū, sequit hoc inconueniens, qđ aliqd firmiter vel certitudinaliter est nō ens, & ita erit firma opinio, qđ scilicet est de negatiua. Et hoc ideo, quia negatiua sem p ē vera, eo qđ quicūq; est affirmatiua vera, est negatiua vera. Nō aut affirmatiua sem per erit vera, qđ potest esse qđ nō de quocūque est vera negatiua, sit vera affirmatiua. & ita negatiua erit firmiter & certior qđ affirmatiua. Qđ dato, qđ nō esse sit certū & notū, tñ sem per erit certior affirmatio qđ negatio ei opposita, qđ veritas negatiue sem p depe det ex veritate alicuius affirmatiua. Vñ nulla cōclusio negatiua inferri nisi in pmissis sit aliqua affirmatiua. Cōclusio vero affirmatiua ex negatiua non pbat. Si autē dicat primo modo, qđ de quibuscūq;

¶ Et quod non est necesse, aut affirmare, aut negare. nam si verum est quod homo, & non homo, patet quod nec homo, nec nō homo erit. duorum negatiōes. quod si illa ex vtriusque vna, & hęc vna profecto opposita esset.

¶ Item aut in omnibus ita se habet, & est album, & non album, & ens & non ens, & circa ceteras affirmatiōes & negatiōes simili modo, aut non, sed circa aliquas, circa vero aliquas non. Et si non circa omnes, ista vtiq; certa essent. Quod si circa omnes, rursus, aut de quibuscūque est affirmare, etiam negare est, & de quibuscūque negare etiam affirmare, etiam negare est, de quibuscūque vero negare, nō de omnibus est affirmare. & si ita, esset aliquid vtiq; pro certo non ens, & hęc firma opinio. quod si ipsum non esse, certum quid, & notum est, notior erit opposita affirmatio. Quod si quocūque est negare, similiter etiam affirmare necesse sit, aut verum est diuidendo dicere, vt puta album, & rursus quod non album, aut non. Et, si nō est verū diuidendo dicere, neq; dicit hęc, nihilq; prorsus sunt illa sane, qđ non sunt, quo loquuntur, aut ambulabunt? Et, vt etiam antea dictū est, oia

est affirmare, ita de eis est negare. similiter de quibuscūque est negare, de eis est affirmare, vt. affirmatio & negatio cōuertantur. Hoc contingit duplici. er. quia, si sem p negatio & affirmatio sunt simul verę, aut erit diuisim dicere de vtraq; quod sit vera. v. g. qđ sit diuisim dicere, qđ hęc est vera, Homo est albus. & iterū hęc est vera, Homo non est albus: aut non est diuisim vtrāq; dicere veram, sed solum coniunctim, vt dicamus, qđ hęc copulatiua sit vera, Homo est albus & homo non est albus. Et siquidem dicamus hoc secundo modo, vt. n. non sit vtraque vera diuisim, sed solū coniunctim, tunc sequantur dōs inconuenientia, quorum primum est qđ non dicet ea, qđ non asseret nec affirmacionem nec negatiōes, & qđ ambobus tñ nihil, i. quod

* a. intelli. gent.

quod ambæ sunt falsæ, vel secundum aliam translationem, & non erit nihil, i. sequitur qd nihil sit verum, nec affirmatio nec negatio. Et si nihil est verum, nihil poterit dici nec intelligi. Quo n. aliquis pronũciabit vel intelliget non entia? q. d. nullo modo. Secundum inconueniens est, quia sequitur quod omnia sunt vnum,

quod in priori rone est dictũ. Sequitur enim, quod sit idem homo & Deus & trirremis, & etiã cõtradictiones: eorum. si non homo & non Deus & non trirremis. Et sic patet, qd si affirmatio & negatio simul dicitur de vnoquoq; tunc nihil differt vnum ab alio. Si. n. vnum ab alio differret, oporteret quod aliquid diceretur de vno, quod non diceretur de alio. Et sic sequeretur, quod aliquid esset verum de terminato & propriũ huic rei, quod non conueniret alteri. & sic non de quolibet verificaret affirmatio vel negatio. Cõstat autem, quod ea, q nullo modo differunt, sunt vnum, & ita sequitur omnia vnum esse. Si aut dicitur primo modo, scilicet qd nõ solum coniunctum est dicere affirmationem & negationem, sed et diuisum, sequuntur quatuor inconuenientia, quarũ vnum est, quod hæc positio significat ipsũ dictum, i. demonstrat hoc esse verũ, quod immediate est dictum. Vnde alia li tera habet. Accidit quod dictum est, i. quod oia sunt vnũ, quia sic etiam similiter affirmatio & negatio de vnoquo que dicitur, & non erit dñia vnus ad aliud. Secundum est, quod oes verum dicerent, qd quilibet, vel dicit affirmatiõnem vel negatiõnem, & vtraque est vera, & oes mentientur, quia contradictorium eius, quod quisque dicit erit verum. Et idem etiam homo se ipsum dicere falsum confitetur, quia cum dicit negatiõnem esse veram, dicit se falsum dixisse, cum dicit affirmatiõnem. Tertium est, quia manifestum est, quod adhuc non poterit esse pscrutatio vel disputatio. non. n. potest disputari cum aliquo, qd nihil cõcedit. Ille. n. nihil dicit, quia nec dicit absolute, quod est ita, nec dicit, quod non est ita, sed dicit quod est ita & nõ est ita. Et iterum ambo ea negat dicens, quod nec est ita, nec non ita, sicut ex præcedenti ratione apparet. Si. n. non omnia ista neget, sequitur quod ipse nouerit aliquid determinate verum, quod est contra positum. Vel secundum quod alia translatio habet & planius. Jam vtique erit determinatiũ. Quarum sequitur per diffinitionem veri & falsi, verum. n. est cum dicitur esse quod est, vel non esse quod non est. Falsum autem est cõ dicitur non esse, quod est, aut esse, quod non est. Ex quo patet per diffinitionem veri & falsi, quod quando affirmatio

est vera, tunc negatio est falsa, tunc enim dicit non esse, quod est: & si negatio est vera, tunc affirmatio est falsa: tunc. n. dicit esse de eo, quod non est. Non ergo contingit vere idem affirmare & negare. Sed forte aduersarius ad hoc vltimum poterit dicere, quod hic est peccio principij. Qui enim ponit cõtradictionem simul esse

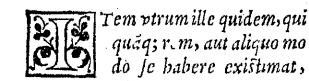
veram, non recipit hanc diffinitionem falsi, quod falsum est dicere quod nõ est, esse: vel quod est, non esse.

LECTIO IX.

IC ponit quinã ratiõnem, quã sumitur ex veritatẽ rationis, quã talis est. Dicitur est, q affirmatio & negatio simul vera ponitur. ergo ille, qui suscipit, siue opinat fice se habere, id est affirmatiõnem tãtum, & aut nõ sic se habere, ille, qui opinatur negatiõnem esse veram tã mentitur ambo simul, dicit verum. Cum igitur verum sit, qd ita est in re, sicut i opinione, vel sicut significatur voce, sequitur, quod ipsum, quod dicitur, erit aliquid de terminatum in rebus, i. quia entium talis erit qualis dicitur, vt non patitur affirmatiõnem & negatiõnem simul. Vel secundum aliam literam, quia talis est entium natura, quasi dicat, ex quo hoc, quod dicitur, est de terminato verum, sequitur quod res habeat naturam talẽ. Si aut dicitur, quod ille, qui existimat simul affirmatiõnem & negatiõnem non opinatur verum, sed magis ille, qui existimat illo modo, quod vel tantũ affirmatiõnem vel tantum negatiõnem sit vera, adhuc manet festum est, quod entia se habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia translatio habet planius. quodammodo & hoc erit verum determinate, & non erit simul non verum, ex quo sola affirmatio, vel negatio est vera. sed, si omnes prædicti, i. illi, qui dicunt vtrãque partẽ contraditiõnis, & illi, qui dicit alterã mentientur, & oes et verum dicunt cum tali, q hoc ponit, non est disputandum, nec aliquid dicendum, vt disputetur cum eo, vel secundum aliam. i. talis homo non asserit aliquid, nec affirmat. Sicut. n. alia translatio dicit, Nec asserere nec dicere aliquid huiusmodi est, quia similiter vnũquodq; & dicit & negat. Et si ipse sicut similiter affirmat & negat exterius, ita & similiter interius opinatur & non opinatur, & nihil suscipit quasi determinate verum, in nullo videtur differre a plantis, quia etiam bruta animalia habent determinatas conceptiones. Alius textus habet f ab aptis natis. Et est sensus, quia talis, qui nihil suscipit, nihil differt in hoc, quod actu cogitat ab illis, qui apti nati sunt cogitare & cogitant

LECTIO IX.

Tem vtrum ille quidem, qui quicq; v. m. aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mentitur, qui vero ambo verum dicit. Nam si verum dicit, quid aliud, quod dicitur, est, nisi quod talis natura entium est? Quod si non iste, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat, iam aliquo modo se haberent existentiã. Et hoc verum esset, & non simul etiam non verum. Quod si cum aliis similiter mentiantur, & verum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini possibile est. simul enim cadẽ, & non eadem dicit. Quod si nihil existimat, sed similiter arbitrat & non arbitrat, quid nam differat a plantis?

festum est, quod entia se habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia translatio habet planius. quodammodo & hoc erit verum determinate, & non erit simul non verum, ex quo sola affirmatio, vel negatio est vera. sed, si omnes prædicti, i. illi, qui dicunt vtrãque partẽ contraditiõnis, & illi, qui dicit alterã mentientur, & oes et verum dicunt cum tali, q hoc ponit, non est disputandum, nec aliquid dicendum, vt disputetur cum eo, vel secundum aliam. i. talis homo non asserit aliquid, nec affirmat. Sicut. n. alia translatio dicit, Nec asserere nec dicere aliquid huiusmodi est, quia similiter vnũquodq; & dicit & negat. Et si ipse sicut similiter affirmat & negat exterius, ita & similiter interius opinatur & non opinatur, & nihil suscipit quasi determinate verum, in nullo videtur differre a plantis, quia etiam bruta animalia habent determinatas conceptiones. Alius textus habet f ab aptis natis. Et est sensus, quia talis, qui nihil suscipit, nihil differt in hoc, quod actu cogitat ab illis, qui apti nati sunt cogitare & cogitant

Tex. cõ. 18. par. 2. parte seq.

part. 3.

part. 4.

togetant actũ. q. n. apti nati sunt cogitare de aliqua qõne, neutram partem asserunt & similiter nec isti. Deinde cũ dicit, b ¶ Ponit sextam ratiõnem, quã sumitur ab electione, & fugã. & circa hoc duc facit. Primo, ponit ratiõnem. Secundo, excludit quandã cauillosam responsiõnem. ibi ¶ Si autem non scientes &c. ¶

Dicit ergo primo, b Vnde & maxime manifestũ est, quia nullus ita disponitur, nec aliorum, nec dicentiũ hæc ratiõnem. Quare nõque vadit domum, & non quiescit putas ire? nec statim diluculo vadit in puteum, aut torrente, si contingat, sed videtur timens, tanquam non similiter putans nõ bonum esse incidere & bonũ. Palam ergo, quia hoc quidem melius existimat, hoc aut non melius. Si autẽ hoc in bono & non bono, necesse est & sic in alijs: & hoc quidem hominẽ, hoc aut non hominẽ: & hoc quidem dulce, illud vero non dulce putare est necesse. Nõ. n. existimant, qd putant melius esse aquam bibere. & hominẽ videre: deinde ea quærit, quãuis oportebat, si idem erat similiter homo & non hõ. Sed, secũdum quod dictum est, nullus est qui non videatur hæc quẽ timens, illa vero non. Quare, sicut vñ oes existimat habere simpliciter, sed nõ circa oia sed circa melius & deterius.

c Si autẽ non scientes, sed opinantes, multo magis curãdum vtiq; erit de veritate, quemadmodum infirmo existenti, quã sano de sanitate. Etenim opinans ad scientem, non salubriter disponitur ad veritatem.

d Amplius quia si maxime sic se habent oia, & non sic, sed magis & minus inest in naturam. Nõ. n. similiter dicemus esse duo paria & tria. neque similiter mentitus est q quatuor esse pente opinatus est, & qui mille. Si igitur nõ similiter, palam, qd alter minus. quare magis affinius, erit vtique aliquid verum, cui affinius quod magis verum. Et vtique si non est, sed iam aliquid est firmius & verius, & a ratione remoti, vtiq; erimus incondita, & prohibet quicquam mente determinare.

Et ex ista diuersã opinione sequitur quod determinate quærit vnũ & non aliud. Oporteret siquidem qd similiter vtraque veritẽ, scilicet dulce & non dulce, hominẽ & non hominẽ, si existimaret quod essent eadem contradictoria. Sed, sicut dictum est, nullus est, qui non videatur hoc timere, & illa non timere. Et sic, per hoc ipsum quod homo afficitur diuersimode ad diuersã, dum quærit timere & quãdam desiderat, oportet quod non existimet idem esse quodlibet & non esse. Sic ergo patet,

A ¶ oes opinant se habere veritatẽ vel in affirmatiua tñ, vel in negatiua, & nõ vtraq; simul. Et si nõ in oibus, salte in bonis & malis, vel i melioribus & in deterioribus. Ex hac. n. dñia, puenit, q quãdam quærunt, & quãdam timentur. Deinde cũ dicit, c ¶ Excludit quãdã cauillationẽ. Postea, n. aliq; dicere, qd hoies quã desiderant tanquã bona & alia sunt tanquã bona, non quasi scientes veritatẽ, sed quasi opinatẽ, qd non idẽ sit bonum & non bonum, licet idẽ sit secundum rei veritatẽ. sed si hoc est verum, qd hoies nõ sunt scientes, sed opinatẽ, multo magis debent curare vt ad dicatã veritatẽ. ¶

Vnde & maxime manifestum est, quod nemo nec ceterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox a diluculo ad puteum, aut ad præcipitiũ aliquod pergit? sed videtur verens, tanquam non similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaque quod hoc qui dem melius esse putat, illud uero minime. Si autem hoc, necesse est, vt & hoc quidem hominẽ, illud vero non hominẽ, & hoc quidem dulce, illud vero non dulce putare est necesse. Nõ. n. existimant, qd putant melius esse aquam bibere. & hominẽ videre: deinde ea quærit, quãuis oportebat, si idem erat similiter homo & non hõ. Sed, secũdum quod dictum est, nullus est qui non videatur hæc quẽ timens, illa vero non. Quare, sicut vñ oes existimat habere simpliciter, sed nõ circa oia sed circa melius & deterius.

¶ Quod si non scientes, sed opinantes, multo magis curandum est de veritate, sicut & infirmo existenti quã sano, de sanitate. opinans namque ad scientem, non sane ad veritatem disponitur est.

¶ Item, cõsi quã maxime omnia ita, & non ita se habeant, attamen ipsum magis & minus inest entium naturã, nõ. n. similiter paria esse duo ac tria dicemus nec eodẽ modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinque. aut qui mille. Si itaq; non similiter, patet quod alter minus. quare magis uerũ dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profecto erit aliquid uerũ, cui propinquius est, quod magis uerum est. Quod si non est, at iam saltem aliquid est certius, & uerius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quã prohibet quicquam mente determinare.

¶ Quod est albo propinquius. Patet ergo, qd alter corũ magis dicit uerũ, i. magis appropinquat ueritati, scilicet, qui dicit quatuor esse quinque. sed nõ esset aliqd affinius uerũ, vel propinquius, nisi esset aliqd simplr uerũ, cui propinquius vel affinius esset, magis uerũ & minus falsum. Relinquit ergo, qd aliqd oportet ponere esse absolute uerũ, & non oia uera & falsa, qd sequit ex hoc, qd cõtradictio sit simul uera. Et si per pãdam ratiõnem nõ sequitur, quod aliqd sit absolute uerum, tã iam habetur quãdã aliquid est uerius

T. com. 17.

par. prima.

*Videret.

est verius & firmitus siue certius alio. Et sic non eodem modo se habet ad veritatem & certitudinem affirmatio & negatio. Et ita per hanc rationem & per alias precedentes, erimus liberati vel remota a ratione, i. opinione non mixta, i. non temperata. Vnde de alius tex. habet, distemperata. Tunc enim opinio est bene contemperata, quia predicatum non repugnat subiecto. Cum aut opinio implicat opposita, tunc non bene contemperata. Talis autem est predicta positio, quae dicit contradictionem verificari. Item prohibet ne in se aliquid possimus diffinire vel determinare. Prima vero distinctio consistit in affirmatione & negatione. Vnde, qui affirmationem & negationem unum esse dicit, omnem determinationem siue distinctionem excludit. Deinde cum dicit, e. Quidam opinio Pythagorae reducitur in eadem sententiam cum predicta positione. Dicebat enim Pythagoras, quod omnia, quae videntur alicui esse vera, omnia sunt vera. Et siquidem haec positio est vera, necesse est primam positionem esse veram. I. quod affirmatio & negatio sint simul vera. Et per consequens, quod omnia sunt simul vera & falsa, sicut ex hac positione sequitur supra ostensum est. Quod sic ostendit: multi enim homines opinantur sibi inuicem contraria, & putant, quod illi, qui non eadem opinantur, ipsi mentiantur & eorum uerbo. Si ergo quicquid alicui videtur hoc est verum, sequitur quod utriusque mentiantur, & verum dicant, quod idem sit & non sit. Et sic ad opinionem Pythagorae sequitur, quod contradictio simul verificetur. Similiter etiam si hoc est verum, quod contradictio simul verificetur, necessarium est opinionem Pythagorae esse veram. I. quod omnia, quae videntur alicuius esse vera, sunt vera. Constat enim, quod aliqui habent diuersas opiniones, quorum quidam sunt mentientes, & quidam sunt verum dicentes, quia opinantur sibi inuicem opposita. Si ergo omnia opposita sunt simul vera, quod sequitur si contradictoria simul verificentur, necessario sequitur, quod omnes dicant verum, & quod videtur alicui sit verum. & sic patet, quod eiusdem sententiae, vel in intellectu, vel rationis, est utraque positio, quia ad unam sequitur alia, de necessitate.

Tex. 65. 19. part. 5.

part. 2.

Est autem & ab eadem opinione & Pythagorae ratio, & necesse similiter ipsas ambas, aut esse, aut non esse. Nam, si quae videntur omnia sunt vera, & apparet, necesse est omnia simul vera & falsa. Multi namque contraria sibi inuicem existimant, & non eadem opinantur sibi inuicem mentiri putant, quare necesse idem esse & non esse. Et si hoc est, necesse putata omnia esse vera, opposita namque inuicem opinantur, mentientes & verum dicentes: igitur omnia si sic se habent, verum dicunt oes. Quod quidem igitur ab eodem sunt intellecturae rationes, palam.

LECTIO X.

St. aut non idem modus hominibus ad oes. Hi namque quicunque, non dubitasse existimauerunt, horum bene curabilis ignorantia: non enim ad orationem, sed ad mentem obuiatio est eorum. Quicunque vero orationis causa dicunt, horum argumentatio est medela, & eius, qui in voce orationis & eius, qui in nominibus.

Venit autem dubitantibus haec opinio ex sensibilibus. Quae quidem eius quae simul contradictoriae & contraria existere videntur ex eodem facta contraria. Ergo, si non contingit fieri non ens, praesertim similiter res ambo ens, vt & Anaxa. mistum oem in omni ait, & Democritus. Etenim inane & plenum similiter secundum quacuq; existere partem, quauis hoc quidem horum esse non ens, illud vero ens.

LECTIO X.

ostquam determinauit Philosophus & posuit rationes contra negantes primum principium, hic ostendit quod diuersimode est procedendum, quo ad diuersos, qui ex diuersis vijs in predictum errorem deuenerunt. Et diuiditur in duas partes. Primo, ostendit, quod diuersimode est procedendum contra diuersos. Secundo, incipit procedere alio modo quam supra ibi. Venit enim, dubitantibus. Dicit ergo primo, quod non est idem modus hominibus idem aliquid allicuius esse, secundum aliam translationem, i. ordinata dispositionis, vel intercessionis, sicut in greco habetur, i. persuasionis ad omnes predictas positiones, i. de veritate & veritate eorum, quae apparet. Dupliciter enim, aliqui incidunt in predictas positiones. Quidam enim ex dubitatione. Cum enim eis occurrunt aliqua sophisticae rationes, ex quibus videntur sequi predictae positiones, & eas nesciunt solvere, concedunt conclusionem. Vnde eorum ignorantia est facile curabilis. Non enim obuiandum est eis, vel occurrendum ad rationes, quas ponunt, sed ad mentem, vt. soluantur dubitatio de mentibus, per quam in huiusmodi opinionones inciderunt. & tunc ab istis positionibus recedunt. Alij vero predictas positiones prosequuntur, non propter aliquam dubitationem eos ad huiusmodi inducentem, sed solum causa orationis, i. ex quadam proteruitate, volentes huiusmodi rationes impossibiles sustinere propter seipsas, quae contraria earum demonstrari non possunt. Et horum medela est argumentatio vel argutio, quae est in voce orationis & in nominibus, i. per hoc, quod ipsa vox orationis aliquid significat. Significatio autem orationis, a significatione nominum dependet. Et sic, oportet ad hoc principium redire, quod nomina aliquid significant, sicut supra Philosophus vius est. Deinde cum dicit, b. Quia superius obuiavit super hoc ex significatione nominum, hic incipit obuiare dubitantibus, soluendo eorum dubitationes. Et primo quantum ad illos, qui ponebant contradictoria esse simul vera. Secundo quantum ad illos, qui ponebant omnia apparentia esse vera, ibi. Similiter autem circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, quae mouet quosdam ad concedendum contradictoria esse simul vera. Secundo soluit: ibi. Igitur ex his. Dicit ergo, quod opinio de hoc, quod contradictio simul verificetur, quibusdam venit per modum dubitationis ex sensibilibus, in quibus apparet generatio & corruptio & motus. Videbatur enim, quod ex aliquo vno fiebant contraria, sicut ex aqua fit & aer, qui est calidus, & terra, quae est frigida. Sed omne quod fit, fit ex prius existente. Quod enim non est, non contingit fieri, cum ex nihilo nihil fiat. Oportet ergo, quod res fuerit simul in se habens contradictionem, quia si ex vno & eodem fit calidum & frigidum, fit per consequens calidum & non calidum. Propter hanc autem rationem Anaxa. dixit, quod omnia

Secundo, incipit procedere alio modo quam supra ibi. Venit enim, dubitantibus. Dicit ergo primo, quod non est idem modus hominibus idem aliquid allicuius esse, secundum aliam translationem, i. ordinata dispositionis, vel intercessionis, sicut in greco habetur, i. persuasionis ad omnes predictas positiones, i. de veritate & veritate eorum, quae apparet. Dupliciter enim, aliqui incidunt in predictas positiones. Quidam enim ex dubitatione. Cum enim eis occurrunt aliqua sophisticae rationes, ex quibus videntur sequi predictae positiones, & eas nesciunt solvere, concedunt conclusionem. Vnde eorum ignorantia est facile curabilis. Non enim obuiandum est eis, vel occurrendum ad rationes, quas ponunt, sed ad mentem, vt. soluantur dubitatio de mentibus, per quam in huiusmodi opinionones inciderunt. & tunc ab istis positionibus recedunt. Alij vero predictas positiones prosequuntur, non propter aliquam dubitationem eos ad huiusmodi inducentem, sed solum causa orationis, i. ex quadam proteruitate, volentes huiusmodi rationes impossibiles sustinere propter seipsas, quae contraria earum demonstrari non possunt. Et horum medela est argumentatio vel argutio, quae est in voce orationis & in nominibus, i. per hoc, quod ipsa vox orationis aliquid significat. Significatio autem orationis, a significatione nominum dependet. Et sic, oportet ad hoc principium redire, quod nomina aliquid significant, sicut supra Philosophus vius est. Deinde cum dicit, b. Quia superius obuiavit super hoc ex significatione nominum, hic incipit obuiare dubitantibus, soluendo eorum dubitationes. Et primo quantum ad illos, qui ponebant contradictoria esse simul vera. Secundo quantum ad illos, qui ponebant omnia apparentia esse vera, ibi. Similiter autem circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, quae mouet quosdam ad concedendum contradictoria esse simul vera. Secundo soluit: ibi. Igitur ex his. Dicit ergo, quod opinio de hoc, quod contradictio simul verificetur, quibusdam venit per modum dubitationis ex sensibilibus, in quibus apparet generatio & corruptio & motus. Videbatur enim, quod ex aliquo vno fiebant contraria, sicut ex aqua fit & aer, qui est calidus, & terra, quae est frigida. Sed omne quod fit, fit ex prius existente. Quod enim non est, non contingit fieri, cum ex nihilo nihil fiat. Oportet ergo, quod res fuerit simul in se habens contradictionem, quia si ex vno & eodem fit calidum & frigidum, fit per consequens calidum & non calidum. Propter hanc autem rationem Anaxa. dixit, quod omnia

Ex eadem vero opinione, Protagora quoque oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut non esse. Si enim omnia, de quibus opinantur, quaeque apparent vera sint, necesse est omnia simul vera & falsa esse. siquidem multi contraria inuicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, quae ipsi, memini putant, quare necesse est idem esse & non esse, quod si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse, opposita namque opinantur qui mentiantur, & qui verum dicunt. Igitur ea, quae sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quod itaque ambae orationes ex eadem mente sint, patet.

LECTIO XI.

On est autem idem omnes conuendendi modus. Quicquid enim persuasionis, quicquid vero, non indigent. Quicunque namque, propter eam, quod dubitent, ita existimauerunt, horum ignorantia sanabilis est. non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque vero sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, et eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus.

Aduenit autem illis, qui dubitant, haec opinio a sensibilibus, illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. Igitur non est possibile quod non est fieri, praesertim similiter utriusque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atque Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacuq; parte esse, atque horum hoc quidem ens, hoc vero non ens esse.

Aduenit autem illis, qui dubitant, haec opinio a sensibilibus, illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. Igitur non est possibile quod non est fieri, praesertim similiter utriusque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atque Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacuq; parte esse, atque horum hoc quidem ens, hoc vero non ens esse.

Tex. 65. 20. part. 3.

part. 4.

T. com. 27. part. prima.

Tex. c. 35.

part. 5.

Infra le. 13.

Infra le. 6.

omnia in diuisis miscentur. Ex hoc enim, quod videbatur quodlibet ex quolibet fieri, putabat quod nihil posset fieri ex alio, nisi ante fuisset. tibi. & tunc iam ut acquireret Democritus. Posuit enim vacuum & plenum in qualibet parte corporis coniungi. Quae quidem se habent sic ens & non ens. Nam plenum se habet sicut ens, vacuum vero sicut non ens. Deinde cum dicit, c. Soluit predictam dubitationem dupliciter. Primo sic dicens, quod sicut dictum est, illis, quae ex dubitatione opinantur predicta inconuenientia, obuiandum est ad mentem. Igitur ad suscipientes, i. opinantes contradictoria simul verificari, ex his, i. predicta ratione dicimus, quod quodammodo recte dicant, & quodammodo ignorant quod dicunt, inconuenienter loquentes. Ens enim dupliciter dicitur. Ens actu, & ens in potentia. Cum igitur dicunt, quod ens non sit ex non ente, quodammodo verum dicunt, & quodammodo non. Nam ens sit ex non ente actu, ente vero in potentia. Vnde etiam aliquo modo idem potest esse simul ens & non ens, & aliquo modo non potest. Contingit enim, quod idem sit contraria in potentia, non tamen in actu. Sic enim respectu est in potentia calidum & frigidum, neutrum tamen in actu. Secundum solum modum ponit ibi, dicens, quod dignum dicimus, quod ipsi suspicant vel opinentur aliquam substantiam esse, cui nec inest motus, nec corruptio, nec generatio.

Igitur ex his ad suscipientes dicimus, quia modo quodam recte dicit, & modo quodam ignorant. Ens enim dupliciter dicitur. Est ergo quo contingit fieri aliquid ex non ente, est autem quo non. Vnde & simul idem esse ens & non ens, sed non secundum idem ens. Potentia namque contingit idem esse contraria, perfecte vero non.

Amplius autem dignificemus ipsos existimare & aliam substantiam esse entium, cui nec motus existit, nec corruptio, nec generatio omnino.

LECTIO XI.

Similiter autem & quae circa apparentia veri circa quibusdam ex sensibilibus venit. Verum enim non pluralitate iudicari putant oportere, nec paucitate. Idem vero his gustantibus dulce vis, illis vero amarum. Quare, si oes laborauerint, aut oes desuperint, duo autem, vel tres sani sint, aut intellectus habent, hos quidem videri laborare & desipere, alios vere non. Amplius autem multis aliorum aialium contraria videri, & nobis. Et ipsi autem vnicuique ad seipsum non eadem secundum sensum semper videri. Quae igitur horum vera, aut falsa, non manifestum. nihil enim magis haec quam illa vera, sed similiber. Propter quod Democritus ait, aut nihil esse verum, aut non bis non manifestum.

Tali autem substantiae non potest concludi ex ratione predicta, quod in se contraria, quia ex ea non fit aliquid. Et haec solutio vis, procedere secundum Platonem, qui propter mutabilitatem sensibilibus, coacti sunt ponere ideas & immobiles, i. de quibus dicitur distinctiones, & hanc demonstrationem, & certa scientia habeatur quasi de his sensibilibus, propter eorum mutabilitatem & amissionem contrarietatis, in eis certa scientia esse non possit. Sed prima solutio sufficientior est.

LECTIO XI.

ostquam Philosophus soluit dubitationem, ex qua inducebantur aut qui ad ponendum contradictoria simul esse vera. Hic remouet illa, ex quibus aliqui inducebantur ad ponendum oem, quod apparet, & verum. Diuiditur autem pars ista in duas. Primo ponit dubitationem, ex quibus aliqui mouebantur ad predictam positionem ponendam. Secundo remouet dubitationes predictas, ibi. Nos autem ad hanc orationem. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem eorum, ex qua mouebantur ad ponendam omne quod apparet esse verum. Secundo assignat causam predictae rationis. Ibi. Omnino vero propter existimare. Dicit ergo primo, quod sicut opinio, quae ponebat contradictoria

simul esse vera, veniebat ex quibusdam sensibilibus, in quibus contingit contradictoria fieri ex aliquo vno. Similiter & veritas, quae est circa apparentia, id est opinio, de veritate apparentium, venit ex quibusdam sensibilibus, illis, qui non proteruientes, sed dubitantes in hanc positionem incidunt. Et hoc ideo, quia de eis dem sensibilibus, inueniuntur contrariae opinionones diuersorum. Et hoc tripliciter. Primo, quia quibusdam gustantibus videtur dulce, quod alijs videtur amarum esse. Et sic homines de omnibus sensibilibus contraria opinionem habent. Secundo, quia multa animalia contraria iudicant de sensibilibus nobis. Illud enim, quod videtur sapidum boui, vel aino, mali saporis ab homine iudicatur. Tertio, quia idem homo in diuersis temporibus diuersimode iudicat de sensibilibus. Quod enim nunc videtur sibi dulce & sapidum, alio tempore sibi videtur amarum & inspidum. Nec potest assignari ratio certa, per quam fiat manifestum, quae opinionum istarum sit vera, aut quae sit falsa, quia non magis vna eorum videtur vera vni, quam altera altera. Ergo oportet, quod aequaliter sint vera, vel aequaliter false. Et ideo dicit Democritus, quod aut nihil est determinate verum in rebus, aut si quid est verum, non est nobis manifestum. Cognitionem enim rerum accipimus per sensus. Iudicium autem sensus non est certum, cum non semper eodem modo iudicat. Vnde

Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicemus quod quodammodo quidem vere dicunt, quod modo vero ignorant. Ens namque dupliciter dicitur. Quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex non ente fieri, alio vero modo non est. Similiter idem ens & non ens esse, sed non secundum idem ens. potentia namque contingit simul idem contraria esse, actu vero minime.

Item eos efflagabimus aliam quoque substantiam entium existimare, cui neque motus, neque corruptio, neque omnino generatio inest.

LECTIO XI.

Similiter autem veritas in his quoque, quae apparent quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neque paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarum esse videtur. Quare, si omnes agrotarent, aut omnes insanirent, duo vero, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi utique videri possent agrotare, ac insanire. ceteri vero minime. Item multis aliorum animalium contraria apparent quam nobis, ac nostrum cuique non eadem ad seipsum semper secundum sensum apparent. Qualia igitur horum vera uel falsa, non est manifestum. nihil enim magis haec quam illa vera, sed similiber. Propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait.

nulla certitudo vis nobis esse de veritate, vt possumus dicere, quod haec opinio determinate est vera, & contraria determinate est falsa. Sed, quia potest aliquis dicere contra hanc opinionem, quod aliqua regula potest sumi, per quam discernatur inter contrarias opiniones, quae earum sit vera, vt videlicet dicamus, quod illud est verum iudicium de sensibilibus, quod dant sani, non quod dant agrotates. Et de veritate hoc est verum iudicium, quod dant sapientes & intelligentes, non autem quod dant insipientes vel stulti. Ideo in principio remouet istam responsionem per hoc, quod iudicium certum de veritate non conuenienter potest sumi ex multitudine & paucitate, vt scilicet dicatur esse verum quod multis videtur, falsum autem quod videtur paucis, cum quandoque illud, quod est pluribus opinabile, non sit simpliciter verum. Sanitas autem & agrotatio, siue sapientia & stultitia, non videntur differre nisi secundum multitudinem & paucitatem. Si enim omnes vel plures essent tales, quales sunt illi, qui nunc reputantur desipientes vel stulti, illi reputarentur sapientes, & qui nunc reputantur sapientes, reputarentur stulti. Et similiter est de sanitate & agrotatione. Non ergo credendum est magis iudicio sanorum & sapientium de falsitate & veritate, quam iudicio insipientium & insipientium.

mutatur. Sic ergo possumus dicere contra praedictam rationem...

par. 2.

par. 3.

Tex. c. 7. & 87.

Tex. c. 23.

part. 4.

T. com. 52.

par. 5.

parte. 6.

Tex. c. 5. & inde, Tex. c. 24. par. prima.

Est etiam dubitatio. Abiciens. n. habet aliquid eius, qd abiicitur, & eius quod fit, iam necesse aliquid esse.

Sed haec praetermittentes ita dicamus, quia non idem est pmutans secundum quantitatem & secundum qualitatem.

Amplius autem dignum increpare sic existimantes, qd sensibilem in minoribus numerum scientes sic habentem, de caelo toto similiter enuntiauerunt.

Amplius autem palam, quia ad hos eadem olim dictis dicemus. Quod enim est immobilis natura quaedam, ostendendum ipsis, & credendum est eis.

Et etiam contingit simul dicentibus esse & non esse, quiescere magis dicere omnia q moueri, non est enim in quod aliquid permuteatur: nam omnia insunt omnibus.

LECTIO XIII.

De veritate autem, qd non omne apparens verum, primum quidem, quia neque sensus falsus proprii est: sed phantasia non idem sensui.

quia in eo quod inuenitur & generatur est aliquid de termino ad quem, tum quia i omni gnatione & motu, oportet ponere aliquid ingentium & immobile ex parte materiae & agentis.

quantitatem, & secundum qualitatem, vel formam. Et quauis concedatur eis, qd motus secundum quantitatem sit continuus in rebus...

Quaenam etiam ambiguum est. Abiciens enim habet aliquid eius, quod abiicit, ac necesse est aliquid etiam eius, quod fit, esse.

Sed his omissis, illa dicamus, quod non est idem secundum quantitatem, & secundum qualitatem transmutari.

Item dignum est reprehendere eos, qui ita arbitrantur, quoniam cum & ipsorum sensibilem pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen caelo similiter senserunt.

Item manifestum est quod & ad istos eadem dicemus, quae olim dicta sunt. quod enim est immobilis quaedam natura ostendendum, & persuadendum est eis.

At accidit eis, qui simul dicunt esse, & non esse, magis dicere quiescere cuncta, quam moueri, non enim est in quo quicquam moueretur, nam omnia omnibus insunt.

LECTIO XIII.

De veritate vero, quod non omne, quod apparet, verum sit. Primo quidem neque sensus proprii fallax est, sed imaginatio non est idem quod sensus.

ris, vt probatum est i. 8. phy. Et hoc est dicendum contra eos, & ipsi debent hoc credere, sicut alibi probatum est. Et ideo non est verum, qd oia sint semp in motu, & qd nihil vere de aliquo possit dici.

LECTIO XIII.

Incipit praedire contra ipsa ratione de veritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionem: Secundo inducit conclusionem sententiam, ibi: Incipit quia cunctorum, & circa primum duo facit.

Leq. seq. par. prima.

part. 2.

Tex. c. 63.

par. 3.

Tex. c. 25. parte. 4.

parte. 5.

aliquam rationem vel dubitationem posuerunt. Secundo contra proterentes, ibi: Sunt autem quidam. Circa primum ponit septem rationes.

Deinde dignum mirari si hoc dubitatur, vtrum tantae sunt magnitudines, & colores tales, quales a remotis videntur, aut quales de prope: & vtrum qualia sanis, aut qualia laborantibus. Et grauiora, vtrum qualia debilibus, aut qualia robustis.

Amplius autem de futuro, vt & Plato dicit nequaquam similiter propria Medici opinio & ignorantis, vel de futuro sanus fore, aut non futuro.

Amplius autem & non similiter in sensibilibus propria alicui & proprii: aut propinqui & eius, qd ipsius. Et de coloribus quidē visus non gustus, de chy mis vero, gustus, sed non visus.

Quorum vnusquisq; in eodem tpe, circa idē nūquā dicit ita & nō ita simul habere. Sed nec in altero tpe circa passionē dubitauit, sed circa id, cui accidit passio.

Secundam rationem ponit, circa quam sic dicit. Dignum est admirari, si aliqui de hoc quærunt, vel qd dubitant, secundum aliam litteram, vtrum magnitudines tales sint, quales videntur a remotis, vel quales videntur a propinquis.

Quintam rationem ponit dicens, qd nullus sensus i eodem tpe simul dicit circa idē ita se habere & nō habere. In eodem tpe nō dicit visus aliquid esse albu, & nō albu, nec bicubitū & nō bicubitū, nec dulce & nō dulce.

Incipit praedire contra ipsa ratione de veritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionem: Secundo inducit conclusionem sententiam, ibi: Incipit quia cunctorum, & circa primum duo facit.

videntur debilibus, vel sicut videntur robustis. Constat. n. qd robusti de ponderibus indicant secundum qd sunt. non aut ita est in debilibus, in quibus difficultas ad sustinendum pondus, non solum prouenit ex magnitudine ponderis, quemadmodum in robustis, sed etiam ex paucitate virtutis.

Deinde admiratione dignum est, si hoc dubitant, vtrum tantae sint magnitudines, talesque colores, quales eminus, an quales cominus apparet, et vtrum qualia sanis, an qualia a gro tanibus. Et grauiora, vtrum qualia debilibus, an qualia robustis, et vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilantibus.

Item de futuro (vt Plato quoque ait) non est profecto simuliter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non futuro.

Item in ipsismet sensibus non est simuliter certus, qui alieni est, & qui proprii, nec illius, qui prope est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus, de sapore gustus, & non visus.

Quorum nullus vnquam ait eodem tempore circa idem simul ita, & non ita se habere. At nec in alio tempore circa passionem dubitauit, sed circa illud, cui passio accidit.

Terciam rationem ponit dicens, qd de futuris, sicut Plato dicebat, nō sūt qd apprii. i. principalis firma & vera & digna cre di opinio medici, & ignorantis medicinā, sicut de hoc futuro, qd est, infirmatum sanari, vel non sanari.

Quartam rationem ponit, qd in sensibilibus nō sūt qd propria. i. vera & credibilis indicatio sensus de alieno sensibili, & de proprio. Sicut visus nō sūt qd indicat de coloribus & gustus, sed credendum est de coloribus iudicio visus.

Quintam rationem ponit dicens, qd nullus sensus i eodem tpe simul dicit circa idē ita se habere & nō habere. In eodem tpe nō dicit visus aliquid esse albu, & nō albu, nec bicubitū & nō bicubitū, nec dulce & nō dulce.

Incipit praedire contra ipsa ratione de veritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionem: Secundo inducit conclusionem sententiam, ibi: Incipit quia cunctorum, & circa primum duo facit.

parua pondera eis magna videntur. Simile est si aliqui dubitant vtrum tantae sitentias sic se habeat, sicut vt dormientibus, aut sicut vt vigilantibus. In dormientibus, n. ligati sunt sensus, & ita iudicium eorum de sensibilibus non potest esse liberum, sicut est iudicium vigilantium, quorum sensus sunt soluti.

Item de futuro (vt Plato quoque ait) non est profecto simuliter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non futuro.

Item in ipsismet sensibus non est simuliter certus, qui alieni est, & qui proprii, nec illius, qui prope est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus, de sapore gustus, & non visus.

Quorum nullus vnquam ait eodem tempore circa idem simul ita, & non ita se habere. At nec in alio tempore circa passionem dubitauit, sed circa illud, cui passio accidit.

Incipit praedire contra ipsa ratione de veritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionem: Secundo inducit conclusionem sententiam, ibi: Incipit quia cunctorum, & circa primum duo facit.

Tex. 64

Tex. 65

Infra part. 5.

ad hunc

& quandoque quod non est dulce. Quod prouenit vel propter mutationem corporis sensibilis, vel instrumenti, quod est infectum amarum humoribus. Et sic quicquid gustat, ei non dulce videtur, vel propter mutationem ipsius vini. Sed nunquam gustus mutat iudicium suum, quin ipsam dulcedinem talem iudicet esse, qualem perpendit in dulci, quando iudicauit ea esse dulcem, sed de ipsa dulcedine semper verum dicit, & semper eodem modo. Vnde, si iudicium sensus est verum, si-

part. 6.

part. 7.

T. com. 13. T. com. 26. par. prima.

cut ipsi ponunt, sequitur etiam, quod natura dulcis ex necessitate sit talis, & sic aliquid erit determinate verum in rebus. Sequitur etiam, quod nunquam affirmatio vel negatio sunt simul vera, quia nunquam sensus simul dicit aliquid esse dulce & non dulce, ve dicitur esse. Sextam rationem ponit dicens, quod rationes omnes vel opiniones, si cut auferunt omnia substantialia predicata, ve supra ostensum est, ita auferunt oia predicata necessaria. Sequitur enim, quod nihil de altero predicatur substantialiter, aut necessario. Et quod non substantialiter, ex supra dictis patet. Quod aut non necessario sic patet, quia necessarium est, quod non contingit aliter se habere. Si ergo omne quod est, est sic vel aliter secundum eos, qui dicunt contradictoria simul esse vera, & oppositas opiniones, sequitur quod nihil sit necessarium in rebus.

Septimam rationem ponit dicens. Si omne apparet esse verum, nisi ex hoc ipso, quod est apparet sensui, sequitur, quod nihil est, nisi in quantum sensibile est in actu. Sed, si solum sic aliquid est, in quantum est sensibile, sequitur, quod nihil sit, si non erunt sensus. Et per consequens si non erunt animata vel animalia. Hoc autem est impossibile. Nam hoc potest esse verum, quod sensibilia, in quantum sensibilia, non sunt, si accipiuntur prout sunt sensibilia in actu, quod non sunt sine sensibus. Sunt enim sensibilia in actu secundum quod sunt in sensu. Et secundum hoc omne sensibile in actu est quaedam passio sentientis, quae non potest esse si sententia non sunt. Sed quod ipsa sensibilia, quae faciunt hanc passionem in sensu non sunt, hoc est impossibile. Quod sic patet. Remotio posteriori non remouetur prius, sed res faciens passiones in sensu non est ipsa sensus, quia sensus non est sumer, sed aliterius, quod oportet esse prius sensu naturaliter, sicut mouens motu naturaliter est prius. Visus enim non videt se, sed colorem. Et si contra hoc dicat, quod sensibile & sensus sunt relatiua

LECTIO XV.

Vnt autem quidam, quod dubitant, huiusmodi passua fori, & has rationes solum dicentium. Quarent enim, quis qui iudicat sanum, & oino circa singula recte iudicantem. Tales vero dubitationes similes sunt dubitationi: vtrum dormimus nunc, aut vigilamus? Patet autem oes dubitationes tales idem. Omnium enim ratione hi dignificant esse. Principium enim quarent, & hoc per demonstrationem accipere. Quaeque vero non persuasi sunt, manifesti sunt in actibus. Sed secundum quod quid diximus, haec eorum passio est. Rationem enim quarent, quorum non est ratio.

illorum iudicat recte in oibus, cum quibusdam videat aliquis esse sapiens, qui alijs vs stultus, & sic de alijs. sed istae dubitationes stultae sunt. Similes enim sunt illi dubitationi, qua dubitatur, vtrum nunc dormiamus, an vigilemus. horum enim omnium distinctio per se non est. Oes autem dubitationes praedictae idem valent, quia ex eadem radice procedunt. Volunt enim isti sophistae, quod oium per accipi rationes demonstrationum. Patet enim quod ipsi querebant accipere aliquod principium, quod esset eis quasi regula ad discernendum iter infirmum & sanum, inter vigilat & dormiat. Nec erat cogitatio ista regula, qualitercunque scire, sed ea volebat per demonstrationem accipere. Ergo, quod ipsi decepti sunt, manifestum est in eorum actibus sed in quod diximus, ex quibus apparet, quod potest eorum sit falsa. Nam, si equaliter effectus esset iudicium dormientis & vigilantis, eadem sequerentur in actibus hominum ex veris iudiciis, quod

ad iudicem dicta, & ita simul natura, & interepto vno interimitur aliud, nihilominus sequitur propositum, quia sensibile in potentia non dicitur relative ad sensum quasi ad ipsum referat, sed quia sensus refertur ad ipsum, vt in Quinto huius habet. Patet igitur, quod impossibile est dici, quod ex hoc sunt aliqua vera, quia sensui apparet. Quod ponunt illi, quod ponunt oia apparetia esse vera, vt ex praedictis patet.

LECT. XV.

Attamen omnes illa orationes hoc perimunt, & quemadmodum substantiam non esse ullius. ita nec quicquam necessarium esse. necessarium enim non contingit aliter, & aliter se habere. quare, si quid necessarium est, non ita, & non ita habebit.

Et simpliciter, si sensibile solum esset, nihil esset profecto, cum animata non essent. sensus naque non esset. neque sensibilia itaque, neque sensationes esset fortassis verum esset. sensationis enim haec passio est. Ipsi vero subiecta, quae sensum faciunt, non esse etiam absque sensu, hoc impossibile est. Sensus, naque non ipse est suus passus, sed est aliquid aliud etiam praeter sensum, quod necesse est prius sensu esse. mouens enim natura prius est moto. est ad se inuicem dicuntur haec ipsa, nihil minus.

LECTIO XV.

Vnt autem quidam eorum, quibus de his persuasum est, quique has orationes solum dicunt, qui dubitant. quarent enim, quis eum, qui sensus est, & omnino qui circa singula recte iudicat, examinet. Tales autem dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, utrum dormimus nunc, an vigilamus, tales naque eundem dubitationes idem possunt de omnibus etenim hi dignum ducunt rationem esse, principium naque, & hoc per demonstrationem accipere quarent. Quod autem non est eis persuasum, ex eorum actionibus manifeste apparet. sed, ut diximus, iste eorum affectus est. rationem namque eorum quarent, quod

quod patet esse falsum. Alia litera habet. Quandoque vero quod non persuasi sunt. Et est ista euenientior passio. Ipsi, n. licet hoc ponat & oretenus quereat, non in mente in hoc decipitur, quod creditur similiter esse verum iudicium dormientis & vigilantis, quod ex eorum actibus patet, ut dictum est. Sed quoniam non sunt de demonstrationis enim principium non est demonstratio. Hi quidem utique facile hoc credent. Est enim non difficile sumere.

part. 3.

part. 3.

part. seq. 6.

part. 4.

part. 4.

T. com. 27.

quod patet esse falsum. Alia litera habet. Quandoque vero quod non persuasi sunt. Et est ista euenientior passio. Ipsi, n. licet hoc ponat & oretenus quereat, non in mente in hoc decipitur, quod creditur similiter esse verum iudicium dormientis & vigilantis, quod ex eorum actibus patet, ut dictum est. Sed quoniam non sunt de demonstrationis enim principium non est demonstratio. Hi quidem utique facile hoc credent. Est enim non difficile sumere.

Qui vero vim in solo verbo quaerunt, impossibile quaerunt. Contraria namque dicere dignificant statim contraria dicentes. Vtrum, si non omnia sunt ad aliquid, sed quaedam secundum se non erit utique omne quod apparet verum. Nam quod apparet, alicui apparet. Quare quod omnia quae apparent esse vera dicit, omnia quae sunt, facit ad aliquid. Propter quod & obseruandum vim in sermone quaerentibus, simul autem & sustinere sermonem dignificantibus quod non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, inquantum, & vt. Si autem sustineant quidem sermonem, non sic autem sustineant, accidit ipsis contraria cito dicere. Contingit enim secundum usum eisdem mel apparet, gustu vero non. Et oculis duobus existentibus non eadem utriusque visui, si sunt dissimiles. Quoniam ad dicentes propter iam dictas causas quod apparet verum esse, & propter hoc similiter omnia esse vera & falsa. Neque enim omnibus eadem apparet contingit. Eadem enim accidit semper eadem, sed multoties contraria secundum idem tempus. Tactus enim duo dicit in digitorum uarietate, & visus unus, aut nullatenus idem, & secundum idem sensui, & similiter, & in eodem tempore. Quare hoc utique erit uerum. Sed forsitan ideo erat necesse dicere, non propter dubitationem, sed orationis causa dicitur quia hoc non est uerum, sed huic uerum.

Disputat contra istos, vel contra alios, qui nec hac ratione mouentur ad ponendum omnia apparetia esse uera, quia non potest per demonstrationem accipi regula, per quam certitudinaliter possit discerni iter iudicis res uere, & non uere, sed solum ex quadam potentia ratione praedicta ponunt. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod tales proteruentes, tendant dicere ad impossibile. Secundo qualiter resistendum est eis apparet, ibi: Verum si non omnia. Tertio qualiter eis obuiandum est secundum ueritatem, ibi: Et sicut praedictum est & c. Dicit ergo primo, quod illi, qui quaerunt vim in solo verbo, id est qui non mouentur ex aliqua ratione, nec propter difficultatem alicuius dubitationis, nec propter demonstrationis, sed solum uerbis inniuntur, & credunt quod omnia possunt dicere, quae improbari non possunt, isti tales quaerunt dicere ad aliquod impossibile. Volunt enim ad hoc ducere, quod contraria sunt simul uera per hoc, quod omnia apparetia sunt uera. Deinde cum dicit, Docet ex eorum positione, eis resistere, & praedictum in conueniens euitare dicens, quod nisi ponantur omnia, quae sunt, esse ad aliquid, non potest dici, quod omne apparet sit uerum. Si enim sunt quaedam in rebus, quae secundum se habent esse absolutum, non per relationem sensum, uel opinionem, non idem erit eis esse, quod apparet. Hoc enim dicit relationem ad sensum uel opinionem, quia apparet alicui apparet. Et ita oportet, quod non apparet sit uerum. Patet igitur, quod quicquid dicit omnia apparetia esse uera, facit omnia entia esse ad aliquid, si in respectu ad opinionem uel sensum. Et ideo contra praedictos sophistas, qui quaerunt uim

in oratione, si aliquis dignetur eis dare orationem, i. concedere hanc positionem, qua ipsi ponit, custodiendum, siue obseruandum est eis, ne deducantur ad concedendum contradictoria simul esse uera. Quia non est dicendum absolute, quod omne apparet est uerum, sed quod apparet esse uerum, cui apparet, & quantum apparet, & quando apparet, & sicut apparet. Hoc enim licitum erat nobis apponere, ex quo res non habent esse absolutum, sed relationum tantum. Ideo autem hoc obseruandum est uolentibus hanc positionem concedere, quia si aliquis concedat eis, quod omne apparet est uerum, & ita non concedat cum praedictis determinationibus, sicut dictum est, sequetur quod statim dicat contraria simul esse uera. Contingit enim, quod idem secundum usum uideat mel propter similem colorem melis, & secundum gustum non mel propter dissimilem saporem. Et similiter, cum duo oculi sint dissimiles, non eadem est uisio, quae sit per utrumque oculum, uel non eadem uidentur utrique uisui, qui sit per utrumque oculum. Vt si pupilla unius oculi in secula sit aliquo grosso, uel nigro uaporo, alia uero pupilla debentur per oculum infectum omnia nigra uel obscura, per alium autem non. Ideo autem dico hoc esse custodiendum, quia hoc est necessarium apud praedictos sophistas, qui dicitur ex causis praedictis omne apparet esse uerum. Et ex hoc sequi potest, quod omnia similiter sunt uera & falsa, propter hoc, quod non omnibus eadem apparet, nec etiam eadem ad seipsum, cum multoties idem res obseruandum idem reperit contraria, secundum diuersos sensus. Sicut uisus iudicat esse unum, quod tactus iudicat esse duo propter uariationem digitorum. Ex qua conuenit, quod idem tangibile per diuersa instrumenta, tangibilia sunt duo tangibilia. Nullatenus autem eadem homini secundum eundem sensum similiter & in eodem tempore, uidentur quod hoc sit uerum, & contraria simul esse. Ideo autem forsitan est necessarium sic respondere praedictis sophistis, quasi ex proterua ipsam orationem propter seipsam concedentibus, quia hoc non est uerum simpliciter, sed huic uerum. Ex hoc enim, non sequitur contradictoria simul esse uera. Esse enim huic uerum, & non esse uerum illi, non est contradictorium. Deinde cum dicitur.

Qui uero in oratione solum uim quaerunt, impossibile quaerunt. contraria namque dicere dignificant, mox contraria dicentes.

Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quaedam ipsa per se ipsa sunt, non erit utique uerum omne, quod apparet. apparet enim alicui est apparet, quare qui dicit omnia uera, quae apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui uim in oratione quaerunt, simulque reddere orationes dignum ducunt, quod non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quod si reddant quidem orationem, non tamen ita reddant, accidit eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eadem secundum usum quidem mel apparet, gustu autem non. & cum oculi duo sint, si sint dissimiles, non eadem utriusque uisui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet uerum esse dicunt, & ob hoc omnia si militer esse falsa & uera, nec sanum omnibus eadem apparet, nec eadem semper eadem, sed plerumque contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum uariatione, uisus autem unum: sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc esset uerum profecto. Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit uerum, sed huic uerum.

Disputat contra istos, vel contra alios, qui nec hac ratione mouentur ad ponendum omnia apparetia esse uera, quia non potest per demonstrationem accipi regula, per quam certitudinaliter possit discerni iter iudicis res uere, & non uere, sed solum ex quadam potentia ratione praedicta ponunt. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod tales proteruentes, tendant dicere ad impossibile. Secundo qualiter resistendum est eis apparet, ibi: Verum si non omnia. Tertio qualiter eis obuiandum est secundum ueritatem, ibi: Et sicut praedictum est & c. Dicit ergo primo, quod illi, qui quaerunt vim in solo verbo, id est qui non mouentur ex aliqua ratione, nec propter difficultatem alicuius dubitationis, nec propter demonstrationis, sed solum uerbis inniuntur, & credunt quod omnia possunt dicere, quae improbari non possunt, isti tales quaerunt dicere ad aliquod impossibile. Volunt enim ad hoc ducere, quod contraria sunt simul uera per hoc, quod omnia apparetia sunt uera. Deinde cum dicit, Docet ex eorum positione, eis resistere, & praedictum in conueniens euitare dicens, quod nisi ponantur omnia, quae sunt, esse ad aliquid, non potest dici, quod omne apparet sit uerum. Si enim sunt quaedam in rebus, quae secundum se habent esse absolutum, non per relationem sensum, uel opinionem, non idem erit eis esse, quod apparet. Hoc enim dicit relationem ad sensum uel opinionem, quia apparet alicui apparet. Et ita oportet, quod non apparet sit uerum. Patet igitur, quod quicquid dicit omnia apparetia esse uera, facit omnia entia esse ad aliquid, si in respectu ad opinionem uel sensum. Et ideo contra praedictos sophistas, qui quaerunt uim

in oratione, si aliquis dignetur eis dare orationem, i. concedere hanc positionem, qua ipsi ponit, custodiendum, siue obseruandum est eis, ne deducantur ad concedendum contradictoria simul esse uera. Quia non est dicendum absolute, quod omne apparet est uerum, sed quod apparet esse uerum, cui apparet, & quantum apparet, & quando apparet, & sicut apparet. Hoc enim licitum erat nobis apponere, ex quo res non habent esse absolute, sed relationum tantum. Ideo autem hoc obseruandum est uolentibus hanc positionem concedere, quia si aliquis concedat eis, quod omne apparet est uerum, & ita non concedat cum praedictis determinationibus, sicut dictum est, sequetur quod statim dicat contraria simul esse uera. Contingit enim, quod idem secundum usum uideat mel propter similem colorem melis, & secundum gustum non mel propter dissimilem saporem. Et similiter, cum duo oculi sint dissimiles, non eadem est uisio, quae sit per utrumque oculum, uel non eadem uidentur utrique uisui, qui sit per utrumque oculum. Vt si pupilla unius oculi in secula sit aliquo grosso, uel nigro uaporo, alia uero pupilla debentur per oculum infectum omnia nigra uel obscura, per alium autem non. Ideo autem dico hoc esse custodiendum, quia hoc est necessarium apud praedictos sophistas, qui dicitur ex causis praedictis omne apparet esse uerum. Et ex hoc sequi potest, quod omnia similiter sunt uera & falsa, propter hoc, quod non omnibus eadem apparet, nec etiam eadem ad seipsum, cum multoties idem res obseruandum idem reperit contraria, secundum diuersos sensus. Sicut uisus iudicat esse unum, quod tactus iudicat esse duo propter uariationem digitorum. Ex qua conuenit, quod idem tangibile per diuersa instrumenta, tangibilia sunt duo tangibilia. Nullatenus autem eadem homini secundum eundem sensum similiter & in eodem tempore, uidentur quod hoc sit uerum, & contraria simul esse. Ideo autem forsitan est necessarium sic respondere praedictis sophistis, quasi ex proterua ipsam orationem propter seipsam concedentibus, quia hoc non est uerum simpliciter, sed huic uerum. Ex hoc enim, non sequitur contradictoria simul esse uera. Esse enim huic uerum, & non esse uerum illi, non est contradictorium. Deinde cum dicitur.

Docet

¶ Docet resistere sophistis predictis secundum veritatem, & non solum ad hominem, sed non concedendo falsam opinionem quam ipsi ponunt. Et hoc duabus rationibus, quarum prima sic dicitur. Sicut dictum est prius, si omne apparens est verum, necesse est facere omnia ad aliquid, scilicet ad opinionem & sensum.

part. 4.

¶ Et sicut predictum est, necesse est ad aliquid facere omnia, & ad opinionem & sensum. Quare nec factum est, nec erit nihil, nullo opinante. Si vero factum est, aut erit, palam quia non erit omnia ad opinionem.

part. 4.

¶ Amplius si unum ad unum, aut ad determinatum. Et, si idem dimidium & æquale, sed non æquale ad duplum, neque dimidium ad æquale. Verum ad opinans, si idem est homo & opinatum, non est homo opinans, sed opinatum. Si vero unum quodque fuerit ad opinans, ad infinita erit specie opinans.

part. 5.

¶ Igitur quia cunctorum est opinio firmissima, non esse simul veras oppositas dictiones: & quid accidit ita dicentibus, & quare ita dicunt, tot sint dicta.

part. 6.

¶ Quoniam autem impossibile est contradictionem veram simul esse de eodem, palam quia nec contraria simul inesse eidem contingit. Contrariorum, n. alterum est privatio. Non vero minus substantia privatio negatio est ab aliquo genere determinato. Si igitur impossibile est simul affirmare & negare verè, impossibile est contraria simul inesse, sed vel quo ambo, vel quo alterum, alterum vero simpliciter, aut non.

LECTIO XVI.

Alia litera. At vero nec contradictionis medium esse contingit.

¶ Erum nec inter contradictiones quicquam medium esse contingit, sed necessarium aut dicere aut negare unum de unoquoque. Palam autem primum quidem diffinitionibus quid verum est & falsum. Dicere namque ens non esse, aut non ens esse, falsum: ens autem esse, & non ens non esse, verum est. Quare qui dixerit ita esse, aut non esse, verum dicet, aut mentietur, sed neque ens dicit non esse, aut esse, neque non ens.

¶ Concludit conclusionem suam intentionem, & circa hoc duo facit. Primo ponit ipsam principalem conclusionem. Secundo inducit quoddam corollarium ex ea, ibi: Si igitur impossibile est dicere ergo primo, & ex predictis patet, & inter omnes opiniones vel sententias ista est firmissima, qua dicitur, oppositas dictiones, siue propositiones, siue contradictiones non simul esse veras. Et etiam dictum est quod inconuenientia accidit dictionibus eas simul esse veras, & ex qua causa moti sunt ad illa dicendum. Deinde cum dicit.

¶ Concludit corollarium, dicens ex dictis, & quia impossibile est simul contradictionem verificari de eodem, manifestum est, quod nec etiam contraria eidem inesse possunt. quia manifestum est, quod non minus in contrariis alteri eorum est privatio, quam in aliis oppositis, licet utrumque contrarium sit natura aliqua, quod non est in affirmatione & negatione, vel in privatione & habitu. Alterum enim eorum est in perfectum respectu alterius, sicut nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et sic habet privationem quandam adiunctam. Privatio autem est aliqua negatio substantia, i. in aliquo subiecto determinato. & est etiam ab aliquo genere determinato. Est, n. negatio infra genus. Non, n. omne non videns dicitur cæcus, sed solum in genere videlicet. Sic igitur patet, & contrarium includit privationem, & privatio est quædam negatio. Si igitur impossibile est simul affirmare & negare, impossibile est simul affirmare & negare, impossibile est contraria simul inesse, sed vel quo ambo, vel quo alterum, alterum simpliciter, aut non.

bile est simul contradictionem verificari de eodem, manifestum est, quod nec etiam contraria eidem inesse possunt. quia manifestum est, quod non minus in contrariis alteri eorum est privatio, quam in aliis oppositis, licet utrumque contrarium sit natura aliqua, quod non est in affirmatione & negatione, vel in privatione & habitu. Alterum enim eorum est in perfectum respectu alterius, sicut nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et sic habet privationem quandam adiunctam. Privatio autem est aliqua negatio substantia, i. in aliquo subiecto determinato. & est etiam ab aliquo genere determinato. Est, n. negatio infra genus. Non, n. omne non videns dicitur cæcus, sed solum in genere videlicet. Sic igitur patet, & contrarium includit privationem, & privatio est quædam negatio. Si igitur impossibile est simul affirmare & negare, impossibile est simul affirmare & negare, impossibile est contraria simul inesse, sed vel quo ambo, vel quo alterum, alterum simpliciter, aut non.

¶ Et, ut antea dictum est, necesse est ad aliquid, & ad opinionem, & ad sensum omnia facere. Quare nec factum est, nec erit quicquam, si nemo prius opinatus sit, quod si factum fuerit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt.

¶ Item si unum ad unum, aut ad determinatum. Et, si idem est & dimidium, & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale est, ad opinionem itaque, si idem est homo, & quod opinatum est, non est homo, quod opinatur, sed quod opinatum est. Quod si unum quodque ad illud erit, quod opinatur, infinita specie quod opinatur erit.

¶ Quod igitur omnium certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicunt accidat, & cur ita dicunt, hæc de num dicta sunt.

¶ Cum vero impossibile sit contradictionem simul de eodem verificari, patet quod neque contraria simul eidem in esse contingit. contrariorum enim alterum non minus privatio est substantia, vero privatio negatio a quo dam determinato, genere est. Si impossibile itaque est simul affirmare, & negare verè, impossibile est etiam contraria simul inesse, sed vel quo ambo, vel quo alterum, alterum simpliciter.

LECTIO XVI.

¶ T vero nec inter contradictionem possibile est quicquam medium esse, sed necesse est dicere, aut negare unum quodque de uno. Manifestum autem est primo quidem diffinitionibus quid verum, quidque falsum est, dicere namque ens non esse, aut hoc esse, falsum: ens autem esse, & non ens non esse, verum est. Quare qui dixerit esse, aut non esse, verum dicet, aut mentietur, sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens.

¶ Superiorem positionem comitantes, ibi: Si autem diffinitionis. Circa primum duo facit. Primo ponit rationes contra dictam positionem. Secundo ostendit causam, quare aliqui moti sunt ad positionem illam ponendam, ibi: Euenit autem quibusdam &c. Circa primum ponit septem rationes, dicens primo, & sic contraria non possunt simul esse vera, ita nec potest esse medium inter contradictionem, sed de unoquoque necessarium est aut affirmare, aut negare. Et hoc manifestum est primo ex diffinitione.

part. 2.

¶ Amplius autem medium erit contradictionis, quæadmodum viride nigri & albi, quæadmodum neutrum hominis & equi. Siquidem igitur sic, non permurabitur. Nam ex bono in non bonum permuratur, aut ex hoc in bonum, nunc autem semper apparet. Non est, n. permutatio nisi in contraria & media. Si autem erit medium, & sic utique erit aliqua in albu, non ex non albo generatio, nunc autem non videtur.

part. 3.

¶ Amplius omne sententiale & intellectuale mens aut affirmat, aut negat: hoc autem ex diffinitione palam, quia verum dicit, aut mentitur. Quod quidem sic componit dices aut negas, verum dicit: quando autem non, sic mentitur.

part. 4.

¶ Amplius autem præter omnes oportet esse contradictiones, nisi orationis causa dicatur. Quare nec verum dicit aliquis, nec non verum, & præter ens & non ens, erit. Quare, & præter generationem & corruptionem transmutatio quædam erit.

part. 5.

¶ Amplius in quibuscunque generibus negatio contrarium inest, his erit, ut in numeris, nec par, nec impar numerus. Sed impossibile est, ex diffinitione vero palam.

part. 6.

¶ Amplius in infinitum vadet, & non solum hemiolia quæ sunt nulla contradictio ne erit medium. Deinde cum dicit. Quintam rationem ponit dicens, quod negatio in quibusdam generibus inest, loco contrarie differentia. Vel secundum aliam literam {negatio implet contrarium} quia alterum contrariorum, quæ necesse est esse in eodem genere, ex negatione rationem habet, sicut patet de pari & impari, iusto & iniusto. Si igitur inter affirmationem & negationem esset aliquod medium, in omnibus istis contrariis esset aliquod medium, cum affirmationem & negationem manifeste sequantur. Sicut in numero, si esset aliquis numerus, qui nec esset par & impar. Hoc autem patet esse impossibile ex diffinitione paris & imparis. Nam par est quod potest diuidi in æqualia, impar vero quod non potest. Relinquitur ergo, quod inter affirmationem & negationem non potest esse medium. Deinde cum dicit. Sextam rationem ponit, quæ talis est: Ponentes aliquod medium inter affirmationem & negationem, ponunt aliquod tertium præter illa duo, quæ ponunt omnes communiter dicentes nihil inter ea esse medium. Tria autem ad duo se habent in hemiolia, id est in sexquialtera proportione. Secundum igitur opinionem eorum, qui ponunt inter affirmationem & negationem medium, in primo aspectu apparet, quod omnia erunt hemiolia, id est in sexquialtera proportione ad ea, quæ ponuntur, quia non solum erunt affirmationes & negationes, sed etiam media, non solum autem hoc sequitur, sed etiam

A aut negat. Ex diffinitione autem veri & falsi apparet, quod siue aliquis affirmet siue negat, oportet ut verum dicat, aut mentietur: quia, quando intellectus sic componit vel affirmando vel negando sicut est in re, dicit, quando autem non sic, mentietur. Et ita patet: quod semper oportet quod sit vera vel affirmatio: vel negatio: quia oportet quod aliqua opinio sit vera, & omnis opinio affirmatio est vel negatio. Unde oportet, quod semper affirmatio sit vera. Et sic non est medium in contradictione.

¶ Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscum inter album & nigrum, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. Si itaque ita est, non mutabitur profecto. ex non bono namque, in bonum mutatur, aut ex hoc in non bonum, nunc uero semper apparet. non enim est mutatio, nisi ad opposita & media, quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album non ex non albo generatio, nunc autem non videtur.

¶ Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc vero ex diffinitione patet, cum verum dicat, aut mentietur. cum enim sic componit dicat, aut negat, verum dicit: cum vero sic, mentietur.

¶ Item in omnibus contradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neque verum dicit aliquis, neque non verum, et præter ens & non ens. quare etiam præter generationem & corruptionem transmutatio aliqua erit.

¶ Item in quibuscunque generibus negatio contrarium inducit, in his etiam erit, ut puta in numeris, nec impar, nec non impar, numerus, sed impossibile est, ex diffinitione autem est manifestum.

¶ Item in infinitum procedet, & ens ita non solum sexquialtera, sed etiam

¶ Quintam rationem ponit dicens, quod negatio in quibusdam generibus inest, loco contrarie differentia. Vel secundum aliam literam {negatio implet contrarium} quia alterum contrariorum, quæ necesse est esse in eodem genere, ex negatione rationem habet, sicut patet de pari & impari, iusto & iniusto. Si igitur inter affirmationem & negationem esset aliquod medium, in omnibus istis contrariis esset aliquod medium, cum affirmationem & negationem manifeste sequantur. Sicut in numero, si esset aliquis numerus, qui nec esset par & impar. Hoc autem patet esse impossibile ex diffinitione paris & imparis. Nam par est quod potest diuidi in æqualia, impar vero quod non potest. Relinquitur ergo, quod inter affirmationem & negationem non potest esse medium. Deinde cum dicit.

¶ Sextam rationem ponit, quæ talis est: Ponentes aliquod medium inter affirmationem & negationem, ponunt aliquod tertium præter illa duo, quæ ponunt omnes communiter dicentes nihil inter ea esse medium. Tria autem ad duo se habent in hemiolia, id est in sexquialtera proportione. Secundum igitur opinionem eorum, qui ponunt inter affirmationem & negationem medium, in primo aspectu apparet, quod omnia erunt hemiolia, id est in sexquialtera proportione ad ea, quæ ponuntur, quia non solum erunt affirmationes & negationes, sed etiam media, non solum autem hoc sequitur, sed etiam

METAPHYSICORVM.

etia q. sint in infinitu plura. Constat. n. q. omne, quod contin- git affirmare, contingit negare.

part. 7. Erunt igitur plura i infinitu quam mo- do ponatur. Quod vñ inconueniens. Deinde cum dicitur.

T. c. 2. 8. part. 8. g ¶ Septima rone ponit, quae talis est. Si quis interrogaret veru ho uel aliquid aliud sit albu, oportet q respodens uel assentiat, uel non assentiat.

part. 9. h ¶ Ostendit cau- sam, quare quidam in hac opinionem incidit, & circa hoc tria facit. Primo, n. ostendit quare quida hanc opinionem posuerunt. Secundo in odis disputadi cotra eos: ibi. Principiu aut ad hos omnes.

part. 10. Alii littera inquirere. Prima par. quae seq. 5. 8. lec. huius part. 9. huius lec. part. 10.

part. prima. h ¶ Ostendit cau- sam, quare quidam in hac opinionem incidit, & circa hoc tria facit. Primo, n. ostendit quare quida hanc opinionem posuerunt. Secundo in odis disputadi cotra eos: ibi. Principiu aut ad hos omnes.

part. prima. Alii littera. Fere nanq. possunt soluere. Ita ipsi ratiões cotentiosas eadem Heraclito.

part. prima. Alii littera. Fere nanq. possunt soluere. Ita ipsi ratiões cotentiosas eadem Heraclito.

tes. Deinde cum dicitur. ¶ Ostendit ex quo principio debeat procedi contra tales opiniones, & dicit, quod ex diffinitione ueri uel falsi, uel aliorum aliorum nominu, sicut ex supra dictis rationibus patet. Necessesse est. n. eis concedere diffinitiones reru, si ponunt quod nomina ali- quid significant.

part. 2. k ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse. Et quia id qd mouetur habet non esse admi- sum cum esse sequi- tur q omnia sunt vera.

part. 2. k ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse. Et quia id qd mouetur habet non esse admi- sum cum esse sequi- tur q omnia sunt vera.

part. 2. l ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

part. 2. m ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

part. 2. n ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

part. 2. o ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

part. 2. p ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

part. 2. q ¶ Ostendit ad quas opiniones praedictae positiones consequuntur, & dicit, quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

Is autem diffinitis, palam quia & inuocet dicta, & de omnibus, impossibile est esse, sicut quidam dicunt. Hi quidem dicentes nihil uerum esse. Nihil enim prohibere dicunt sic omnia esse, sicut diametrum commensurabile esse: illi uero omnia uera. Fere nanque haec orationes eodem ipsius Heracliti. Nam qui dicit, quod omnia sunt uera, & omnia falsa, extra orationes has utrunque dicit. Quare, si sunt impossibilia illa, & ea esse est impossibile.

Is autem determinatis, manifestum est quod illa quoque, quae uno modo, & de omnibus dicuntur, impossibile est esse, ut quidem aiunt. quidam quidem, nullum dicentes uerum esse nihil enim prohibere ita cum ea esse aiunt, ut diametrum commensurabile esse: quidam uero omnia uera, fere enim rationes eorum eadem, quae & Heracliti sunt. Qui enim dicit quod omnia uera & omnia falsa, etiam separatim utranque harum orationum dicit, quare, si haec impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est.

philus, n. primus debet disputare contra negantes principia singularium scientiarum, quia omnia principia firmantur super hoc principium, quod affirmatio & negatio non sunt simul uera, & quod nihil est medium inter ea. Illa autem sunt proprii- sma huius scientiae, cum sequantur rationem entis, quod est huius philosophiae primum subiectum. Verum autem & falsum pertinent proprie ad considerationem Logici. Consequitur

text. c. 8. per esse & non esse, ueri & falsum diffinitur, ut in pra habi- tu est. Na ueri est esse quod est, uel non esse quod non est. Falsum autem, e conuerso. Similiter autem ex errore, qui est circa esse uel non esse, sequitur error qui est circa moueri & q- scere. Na quod mouetur in quantum hu- iusmodi non est esse. Quod autem quietis, est. Et ideo destruc- tis erroribus circa esse & non esse, ex co- sequenti destruantur errores circa ue- ri & falsum, quiete & motu. Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones falsas, circa ueri & fal- sum. Secundo repro- bat eas, ibi. Amplius autem palam &c. Dicit ergo qd diffinitis id est determinatis pre- dictis, quae erant di- cenda contra praedi- ctas inopinabiles opiniones, manifestum, quod est impos- sibile est qd qui- dam dixerit, quod uniuerso: id est uno modo sententiandi est de oibus, ut dica- mus omnia similit- er esse falsa, uel similit- er esse uera. Quidam- n. dixerunt nihil esse uerum, sed omnia esse falsa, & quod nihil prohibet quin dica- mus omnia sic esse falsa, sicut illa est falsa, diametrum est com- mensurabile lateri quadrato: quod est falsum. Alii uero di- xerunt quod omnia sunt uera. Et huiusmodi orationes consequuntur ad opi- nionem Heracliti, sicut dictum est. Ipse, n. dixit simul esse & non esse, ex quo sequitur oia esse uera. Et ne forte aliquis diceret, qd prae- ter has opiniones est etiam tertia, quae dicit, quod omnia simul sunt uera & falsa, quasi tacite obiectioni respondens dicit, qd qui hoc ponit, utrunque praedictoru ponit. Vnde, si duae primae opinioniones sunt impossibiles, illam tertiam oportet esse impos- sibilem. Deinde cum dicit.

text. c. 27. text. c. 25. part. 3. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, an esse aliquid, aut non esse, sed significare ali- quid. Quare ex diffinitione di- sputare oportet, accipientes quid significat uerum, aut fal- sum. Sed si nihil aliud uerum di- cere, quam negare falsum, im- possible est omnia falsa esse. Ne- cesse est. n. contradictionis par- tem alteram esse ueram.

part. 4. part. seq. n ¶ Amplius, si omne aut dice- re, aut negare est in ecessu, utra- que falsa esse est impossibile. Al- tera nanque pars contradictio- nis est falsa.

part. 4. m ¶ Contingit autem quod fa- matum est omnibus, talibus ra- tionibus ipsas seipsas destrue- re. Na qui omnia uera dicit, o- rationis suae contraria uera fa- cit, quare & sua non uera. Con- traria. n. non dicit ipsam esse ue- ra. Qui uero omnia falsa, & ip- se seipsam. Sed si auferant hic quae contraria, quia non ue- ra sola, ille uero suam propriam quia non falsa: nihilominus in- finitas accidit eis querere orati- ones ueras & falsas. Na qui ue- ram orationem dicit, uerus est. & hoc in infinitum uadit.

part. 4. m ¶ Contingit autem quod fa- matum est omnibus, talibus ra- tionibus ipsas seipsas destrue- re. Na qui omnia uera dicit, o- rationis suae contraria uera fa- cit, quare & sua non uera. Con- traria. n. non dicit ipsam esse ue- ra. Qui uero omnia falsa, & ip- se seipsam. Sed si auferant hic quae contraria, quia non ue- ra sola, ille uero suam propriam quia non falsa: nihilominus in- finitas accidit eis querere orati- ones ueras & falsas. Na qui ue- ram orationem dicit, uerus est. & hoc in infinitum uadit.

part. 4. n ¶ Palam autem, quia neque uerum esse uera dicit suam opinionem non esse uera, & ita destruit suam opinionem. Et sic manifestum est, qd ille, qd dicit oia esse falsa, dicit et seipsu dicere falsu. Et qd posset aliquis dicere, qd dices oia uera excipit aut auferit ab uniuersalitate sua contraria, & sicut qd dicit oia esse falsa excipit suam opinionem non esse uera, excipiat sua contraria dicens sola ea esse non uera, & dicens omnia esse falsa excipiat suam opinionem dicens, quod ipsa sola non est falsa, nihilominus sequitur, quod contingat eis querere. i. repe- tere in finitas esse orationes ueras contra ponentes omnia esse falsa, & infinitas falsas contra ponentes omnia uera esse. Si. n. de- tur una opinio uera, sequitur infinitas esse ueras. & si detur una opinio falsa, sequitur infinitas esse falsas. Si. n. haec positio uel opinio est uera, Socrates sedet, ergo & haec erit uera: Socra- tem sedere est uerum, & si illa est uera, ulterius haec erit uera: So- crates sedere esse uerum, est uerum, & sic in infinitum. Sem- per enim qui dicit de oratione uera, quod sit uera, uerus est. & qui dicit de oratione falsa, quod sit uera, falsus est. Et hoc po- test procedere in infinitum. Deinde cum dicit.

part. 4. n ¶ Palam autem, quia neque uerum esse uera dicit suam opinionem non esse uera, & ita destruit suam opinionem. Et sic manifestum est, qd ille, qd dicit oia esse falsa, dicit et seipsu dicere falsu. Et qd posset aliquis dicere, qd dices oia uera excipit aut auferit ab uniuersalitate sua contraria, & sicut qd dicit oia esse falsa excipit suam opinionem non esse uera, excipiat sua contraria dicens sola ea esse non uera, & dicens omnia esse falsa excipiat suam opinionem dicens, quod ipsa sola non est falsa, nihilominus sequitur, quod contingat eis querere. i. repe- tere in finitas esse orationes ueras contra ponentes omnia esse falsa, & infinitas falsas contra ponentes omnia uera esse. Si. n. de- tur una opinio uera, sequitur infinitas esse ueras. & si detur una opinio falsa, sequitur infinitas esse falsas. Si. n. haec positio uel opinio est uera, Socrates sedet, ergo & haec erit uera: Socra- tem sedere est uerum, & si illa est uera, ulterius haec erit uera: So- crates sedere esse uerum, est uerum, & sic in infinitum. Sem- per enim qui dicit de oratione uera, quod sit uera, uerus est. & qui dicit de oratione falsa, quod sit uera, falsus est. Et hoc po- test procedere in infinitum. Deinde cum dicit.

text. c. 28. m ¶ Disputat contra opiniones destruentes principia naturae, motum & quietem, & circa hoc tria facit. Primo tangit falsu

pue in proposito accipiendo diffinitionem falsi. Si autem non est aliud: uerum, qd illud affirmare, quod falsum est negare, & con- uerbio, & sicut falsum non aliud est, quam affirmare id qd nega- re est uerum, & conuersio, sequitur, qd impossibile sit omnia esse falsa, quia necesse erit uel affirmationem, uel negationem esse uerum. Patet. n. qd uerum nihil est aliud qd dicere esse quod est, uel non esse qd non est. Falsum autem, dicere non esse qd est, uel esse quod non est. Et ideo patet, qd uerum est dicere illud esse, quod falsum est non esse, uel non esse, quod falsum est esse. Et falsum est di- cere id esse, quod ue- rum est non esse, uel non esse, quod uerum est esse. Et ita ex dif- finitione ueri uel fal- si, patet quod non sunt oia falsa. Et rone eade patet qd non omnia sunt uera.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

part. 4. m ¶ Sed ad omnes tales oratio- nes querere oportet, quemad- modum in superioribus oratio- nibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat, quare ex definitione disputandum est, accipientibus quid uerum quidue fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quam quod uerum est affirma- re, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradictionis partem ueram esse.

A R I S T O T E L I S

M E T A P H Y S I C O R V M,

L I B E R Q V I N T V S,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.

L E C T I O P R I M A.

L E C T I O I.

L E C T I O I.

N præcedenti libro determinauit Philosophus quid pertineat ad considerationem huius scientiæ; hic incipit de terminare de rebus, quas scientia ista considerat. Et quia ea, quæ in hac scientia considerantur, sunt omnibus communia, nec dicuntur uniuersaliter, sed secundum prius, & posterius de diuersis, ut in Quarto libro est habitum: Ideo prius distinguit intentiones nominum, quæ in huius scientiæ consideratione cadunt. Secundo, incipit de terminare de rebus, quæ sub consideratione huius scientiæ cadunt in Sexto libro, qui incipit, ibi: Principia, & causæ, & Cuiuslibet autem scientiæ, est considerare subiectum, & passiones, & causas: & ideo hic quintus liber, diuiditur in tres partes. Primo, determinat distinctiones nominum, quæ significant causas. Secundo, illorum nominum, quæ significant subiectum huius scientiæ, uel partes eius, ibi: Vnum dicitur alius secundum accidens. Tertio nominum, quæ significant passiones entis inquantum est ens, ibi: Perfectum uero dicitur &c. Prima in duas. Primo, distinguit nomina significantia causas. Secundo, quoddam nomen significans quoddam, quod consequitur ad causam, scilicet necessarium. Nam causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud, ibi: Necessarium dicitur sine quo non contingit. Prima diuiditur in duas. Primo, distinguit nomina significantia causas generaliter. Secundo, distinguit quoddam nomen, quod significat quandam causam in speciali, scilicet hoc nomen natura: ibi: Natura uero dicitur &c. Prima diuiditur in tres. Primo, distinguit hoc nomen Principium. Secundo, hoc nomen Causa, ibi: Causa uero dicitur. Tertio, hoc nomen Elementum, ibi: Elementum uero dicitur. Procedit autem hoc ordine, quia hoc nomen principium, communius est quam causa. Aliquid enim est principium, quod non est causa, sicut principium motus dicitur terminus a quo. Et iterum causa est in plus quam elementum. Sola enim causa intrinseca potest dici elementum. Circa primum duo facit. Primo, ponit significationes huius nominis, Principium. Secundo, reducit omnes ad unum commune, ibi: Omnium igitur principiorum. Sciendum est autem, quod principium, & causa, licet

Rincipium dicitur, aliud quidem unde aliquis rem moueat primum, ut longitudinis, & uitæ, hinc quidem principium ipsum. Econuerso uero diuersum, aliud unde optime fiet unum quodque, ut doctrinæ. Nam non a primo, & rei principio inchoandum est aliquando, sed unde opportunius discat. Aliud unde primum generatur in existente, ut nauis sedile, & domus fundamentum, & animalium alii cor, alii cerebrum, alii quodcumque tallium suscipiunt. Aliud autem, unde fit primum non

Rincipium, hoc quidem dicitur illud rei, a quo quis primum mouetur, ut puta magnitudinis, & uitæ, hinc quidem hoc principium est, illud, unde quodque optime fiat, ut doctrinæ, non a primo, ac rei principio aliquando inchoandum est, sed unde quis facilius discat. Aliud autem, a quo primo inexistente fit, ut nauis carina, & domus fundamentum, animalium quoque quidam cor, quidam cerebrum, quidam quodcumque tale contingit, putant. Aliud uero, a quo primo non inexistente fit, & a quo primo natura aptus est motus, &

tatem harum opinionum dicens, quod ex prædictis est manifestum, quod nec opinio dicens omnia moueri, nec opinio dicens omnia quiescere, uera est.

Secundo ostendit has opiniones esse falsas. & primo ostendit, quod opinio sit falsa, quæ ponit omnia quiescere, quia si omnia quiescunt, tunc nihil remouetur a dispositione, in qua aliquando est: & ideo quicquid est uerum, semper erit uerum, & quicquid est falsum, semper est falsum: sed hoc uidetur inconueniens. transmutatur enim ueritas & falsitas positionis. nec hoc est mirum, quia homo, qui opinatur uel profert propositionem, aliquando non erat, postmodum fuit, & iterum non erit. Secundo ostendit esse falsam opinionem, quæ ponit omnia moueri, duas rationibus, quarum primam ponit ibi.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

qui omnia quiescere dicunt, uera dicunt, nec qui omnia moueri. Nam si quiescunt omnia, semper eadem uera & falsa erunt. uideretur autem hoc transmutatum. nam qui dicit, is quidem aliquando non erat, & iterum non erit.

Si uero omnia mouentur, nihil erit uerum: ergo omnia falsa. sed hoc ostensum est quod impossibile est.

Amplius autem ens permutari est necesse. nam ex aliquo in aliquid fit permutatio.

Sed nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper autem nihil. Etenim est aliquid, quod semper mouet quæ mouetur, & primum mouens immobile ipsum.

Quæ talis est. Si omnia mouentur & nihil est quiescens, nihil erit uerum in rebus, quia quod est uerum iam est, quod autem mouetur nondum est: ergo oportet omnia esse falsa: quod est impossibile, ut ostensum est.

ut ostensum est.

Secundam rationem ponit, quæ talis est. Omne quod permutatur, necessario est ens: quia omne quod permutatur, inest ei quod permutatur. unde non oportet dicere, quod quicquid est in re permutata, mouetur, sed quod aliquid sit manens, & ita non omnia mouentur.

Tertiam rationem ponit, excludens quædam falsam opinionem, quæ postea occasionaliter ex prædictis. Posset enim aliquis credere, quia non omnia mouentur, nec omnia quiescunt, & ideo omnia quandoque mouentur & quandoque quiescunt. Et hoc remouens dicit, quod non est uerum, quod omnia quandoque quiescant, & quandoque moueantur: sunt enim quedam mobilia, quæ semper mouentur, sicut corpora superiora caelestia, & est quoddam mouens scilicet primum, quod semper est immobile, & semper eodem modo se habet, ut probatum est Octauo Physicorum.

Item necesse est ens transmutari. Ex aliquo namque ad aliquid transmutatio.

At uero nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper uero nihil. Est enim quidam, quod semper mouet ea, quæ mouentur. & primum mouens, ipsum immobile est.

semper est immobile, & semper eodem modo se habet, ut probatum est Octauo Physicorum.

C O M M E N T A R I O R V M

S. T H O. S V P E R Q V A R T V M

Metaphy. finis.

Tex. cõ. 2.

Tex. cõ. 9. part. 1.

Infra lec. 6.

Infra lec. 7.

Infra lec. 18.

Infra lec. 6.

Infra lec. 5.

Lect. seq. Lect. 4.

par. seq.

nobis nota, secundum hoc a nobis nominatur, ideo hoc nomen principium, secundum propriam sui inquisitionem significat id, quod est primum in magnitudine, super quam transit motus. Et ideo dicit, quod principium dicitur illud unde aliquis rem primo moueat, id est aliqua pars magnitudinis, a qua incipit motus localis. Vel secundum aliam litteram unde aliquid rei primo mouebitur id est, ex qua parte rei aliquid incipit primo moueri. Sicut in longitudine & in uia quacumque, ex illa parte est principium, unde incipit motus. Ex parte uero opposita, siue contraria, est diuersum uel alterum, id est finis uel terminus. Sciendum est, quod ad hunc modum pertinet principium motus, & principium temporis, ratione iam dicta. Quia uero motus non semper incipit a principio magnitudinis, sed ab ea parte unde est unicuique in promptu magis ut moueatur, ideo ponit secundum modum dicens, quod alio modo dicitur principium motus unde unumquodque fiet maxime optime, id est unusquisque incipit optime moueri. Et hoc manifestat per simile in disciplinis, scilicet in quibus non semper incipit aliquis addiscere, ab eo quod est principium simpliciter, & secundum naturam, sed ab eo, unde aliquis facilius siue opportunius ualeat addiscere, scilicet ab illis, quæ sunt magis nota quo ad nos. Quæ quandoque posteriora sunt secundum naturam. Differt autem hic modus a primo, nam in primo modo ex principio magnitudinis designatur prin-

tipium motus. Hic autem ex principio motus, designatur principium in magnitudine. Et ideo, etiam in illis motibus, qui sunt super magnitudines circulares, non habentes principium, accipitur aliquod principium, a quo optime vel opportunè mouetur ipobile secundum suam naturam. Sicut in motu primi mobilis, principium est ab oriente. In motibus etiam non sris, non semper incipit homo moueri a principio uitæ, sed quandoque a medio, uel a quocunque termino, unde est ei opportunè primo moueri. Ex ordine autem, qui consideratur in motu locali, fit nobis etiam notus ordo in aliis motibus, & ideo sequuntur significationes principij, quæ sumuntur secundum principium in generatione vel fieri reum. Quod quidem principium dupliciter se habet. Aut enim est inexistens, id est, intrinsecum, vel non est inexistens, id est, extrinsecum. Dicitur ergo primo modo principij, illa pars rei, quæ primo generatur, & ex qua generatio rei incipit, sicut in nauis fit primo sedile, vel carina, quæ est quasi nauis fundamentum, super quod omnia ligna nauis compaginantur. Similiter quod primo in domo fit, est fundamentum. In animali vero, primo fit cor secundum quoddam, & secundum alios cerebrum, aut aliud tale membrum. Animal enim distinguitur a non animali, sensu & motu. Principium autem motus, apparet esse in corde. Operationes autem sensus, maxime manifestantur in cerebro. Et ideo, qui considerauerunt animal ex parte motus, posuerunt cor principium esse in generatione animalis. Qui autem considerauerunt animal solum ex parte sensus, posuerunt cerebrum esse principium, quamuis etiam ipsius sensus, primum principium sit in corde, et si operationes sensus perficiantur in cerebro. Qui autem considerauerunt animal in quantum agit, vel secundum aliquas eius operationes, posuerunt membrum adaptatum illi operationi, ut hepar, vel aliud huiusmodi esse primam partem generatam in animali. Secundum autem Philosophi sententiam, prima pars est cor, quia a corde, omnes virtutes animæ per corpus diffunduntur. Alio autem modo dicitur principium, unde incipit rei generatio, quod tamen est extra rem, & hoc quidem manifestatur in tribus. Primo quidem, in rebus naturalibus, in quibus principium generationis dicitur, unde primum natus est motus incipere in his, quæ sunt per motum, sicut in his, quæ acquiruntur per alterationem, vel per aliquem alium motum huiusmodi. Sicut dicitur homo fieri magnus vel albus, vel unde incipit permutatio, sicut in his, quæ non per motum, sed per solam sunt mutationem, ut pater in factione substantiarum, sicut puer est ex patre & matre, qui sunt eius principium, & bellum ex conuitio, quod conicitur animos hominum ad bellum. Secundo, etiam manifestat in rebus agilibus, sive moralibus, aut politicis, in quibus

part. 2.

Tertio de animal. c. 3. & inde, & in de som. & vi. paulo post principium.

dicitur principium id, ex cuius voluntate vel proposito mouentur, & insuntur alia, & sic dicitur principatus in ciuitatibus illi, qui obtinent potestates, & imperia, vel etiam tyrannides in ipsis. Nam ex eorum voluntate fiunt, & mouentur omnia, in ciuitatibus. Dicuntur autem potestates habere homines, qui in particularibus officiis in ciuitatibus preponuntur, sicut iudices, & huiusmodi. Imperia autem illi, qui vniuersaliter quibuscumque imperant, ut reges. Tyrannides autem obtinent, qui per violentiam, & præter iuris ordinem ad suam utilitatem ciuitates, & regnum detinent. Tertii exemplum ponit in artificialibus, quia artes etiam, simili modo principia esse dicuntur artificiatorum, quia ab arte incipit motus ad artificij constructionem. Et inter has, maxime dicuntur principia architectonica, quæ principia sunt, quæ principia sunt, id est, principales artes dicuntur. Dicuntur enim artes architectonica, quæ aliis artibus subiectibus imperant, sicut gubernator nauis, imperat nauis facti, & militaris equestris. Ad si militudine aut or

transmutatio inchoari. ut proles ex patre, & matre, & bellum ex conuitio. Aliud porro id, ad cuius electionem mouentur, quæ mouentur, quæquodmodum ciuitatum principatus, potentia, regna, & tyrannides principia dicuntur. etiam artes, & ex his maxime architectonica. Item unde primum res cognita est, illud quoque principium rei dicitur, ut puta demonstrationum suppositiones. Toties autem causas, quoque dicuntur omnes nanque causas principia.

Omnibus igitur principijs commune est esse primum, unde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum uero quædam intrinsecus, quædam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium est, & elementum, mens enim & electio, & substantia, & quod cuius causa. multis etenim, & cognitionis, & motus principium ipsum bonum, & malum.

in, qui in motibus exterioribus considerant, attenditur et quidam ordo in rerum cognitione, & præcipue, secundum intellectus noster quandam similitudinem motus habet, distans de principijs in conclusiones. Et ideo alio modo dicitur principium, unde res primo innotebit, sicut dicimus principia demonstrationis esse suppositiones, dignitates, & petitiones. His et modis & causis dicuntur quædam principia. (Nam omnes causas sunt quædam principia.) Ex causa enim incipit motus ad esse rei, licet non eadem ratione causa dicatur, & principium, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Reducit omnes predictos modos ad aliquid commune & dicitur commune in omnibus dictis modis est, ut dicatur principium illud, quod est primum, aut in esse rei, sicut prima pars rei dicitur principium: aut in fieri rei, sicut primum mouens dicitur principium: aut in rei cognitione. Sed quæuis omnia principia in hoc, ut dictum est, conueniant, differunt tamen, quia quædam sunt intrinseca, quædam extrinseca, ut ex predictis patet. Et ideo natura potest esse principium & elementum, quæ sunt intrinseca. natura quidem, sicut illud a quo incipit motus. Elementum autem sicut pars prima in generatione rei. Et mens, id est, intellectus. Et preuoluntas, id est, propositum, dicuntur principia, quasi extrinseca. Et iterum quasi intrinsecum dicitur principium substantia rei, id est, forma, quæ est principium in essendo, cum secundum eam res sit in esse. Et secundum etiam prædicta finis cuius causa fit aliquid, dicitur etiam esse principium. Bonum enim quod habet rationem finis in profectum, & malum in vitando, in multis sunt principia cognitionis & motus, sicut in omnibus, quæ aguntur propter finem. In naturalibus enim & moralibus & artificialibus, præcipue demonstrationes ex fine sumuntur.

LECTIO

Philosophus distinguit, quot modis dicitur causa, & circa hoc duo facit. Primo assignat species causarum. Secundo modos causarum, ibi

Le. & seq. parte 2. Le. & seq. in pri.

T. com. 2. par. prima.

Par. seq.

LECTIO II.

Aufa vero dicitur vno quidem modo ex quo fit aliquid, ut in existente, ut æs statua, & argentū phiale, & horum genera. Alio vero specie & exemplum. hæc autem ratio ipsius quod erat esse & huius genera. ut diapason. duo ad vnum, & totaliter numerus & partes, quæ in ratione. Amplius unde principium per mutationis primū, aut quietis. ut consiliator est causa, & pater pueri, & omnino efficiens facti, & permutans permutari. Amplius, ut finis. hoc autem est quod est cuius causa. ut ambulandi sanitas. nam quare ambulauit, dicitur ut sanetur. & dicentes ita, putamus reddidisse causam, & quæcunque mouente alio sunt infra finem. ut attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, aut organa. hæc namque omnia finis causa fiunt. differunt autem ab inuicem tanquam entia hæc quidem, ut organa, illa vero, ut opera. ergo causæ tere toties dicuntur.

aliqua materia est eius genus. sicut, si materia statuae est æs, eius materia erit metallum, & miltum & corpus, & sic de aliis. Alia autem modo dicitur causa, species & exemplum, id est, exemplar. & hæc est causa formalis, quæ comparatur dupliciter ad rem. Vno modo sicut forma intrinseca rei, & hæc dicitur species. Alio modo sicut extrinseca rei, ad cuius tamen similitudinem rei fieri dicitur: & secundum hoc exemplar rei dicitur forma. Per quem modum ponebat Plato ideas esse formas. Et quia vnumquodque conuenit naturam, vel eneris, vel speciei per formam suam, natura autem generis vel speciei est id, quod significat diffinitio dicens, quid est res, ideo forma est ratio ipsius, quod quid erat esse, id est, diffinitio, per quam scitur quid est res. Quæuis enim in diffinitione ponantur aliquæ partes materiales, tamen id, quod est principale in diffinitione, oportet quod sit ex parte forme. Et ideo hæc est ratio, quare forma est causa, quia perficit rationem quidditatis rei. Et sicut id, quod est genus materie, est etiam materia, ita etiam generatio marum sunt forme rerum, sicut forma consonantia diapason, est proportio duorum ad vnum. Quando enim duo soni se habent ad inuicem in dupla proportione, tunc est inter eos consonantia diapason, unde dualitas est forma eius. nam proportio dupla, ex dualitate rationem habet. Et, quia numerus est genus dualitatis, ideo, ut vniuersaliter loquamur, etiam numerus est forma diapason, ut scilicet dicamus, quod diapason est secundum proportionem numeri ad numerum. Et non solum roca diffinitio comparatur ad diffinitum, ut forma, sed etiam partes diffinitionis,

LECTIO II.

AVSA vero uno modo dicitur, ex qua in existente aliquid fit, ut æs statua, & argentum phiale, & horum genera. Alio vero forma, & exemplar. hæc autem est ratio ipsius quid erat esse, & horum genera. ut ipsius diapason, duo ad vnum, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Item, unde principium mutationis primū, aut quietis. ut qui consuluit causa, & pater prolis, & simpliciter faciens eius, quod factum est, & transmutatum transmutati. Item ut finis. hæc autem est cuius causa. ut ambulandi, sanitas. propter quod omnino ambulat, dicimus ut sanetur. & cum ita dicamus, putamus causam reddidisse, & quæcunque inter illud mouens, & finem media sunt. ut sanitas, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut instrumenta. omnia etenim hæc finis gratia sunt. differunt uero ab inuicem, eo quod hæc quidem instrumenta, illa uero ut opera sunt. Causæ itaque ferè toties dicuntur.

tur causa efficiens, quæ vltimam rei perfectionem causat, sicut quod inducit formam substantialem in rebus naturalibus, vel artificialem in artificialibus ut edificator domus. Disponens autem, quod non inducit vltimam formam perfectam, sed tantummodo præparat materiam ad formam, sicut ille, qui doliat ligna & lapides, dicitur domum facere. Et hæc non proprie dicitur efficiens domus, quia id, quod ipse facit, non est domus nisi in potentia. Magis tamen proprie erit efficiens, si inducat vltimam dispositionem, ad quam sequitur de necessitate forma, sicut homo generat hominem non causans intellectum, qui est ab extrinseco. adiuuans autem dicitur causa, secundum quod operatur ad principale effectum. In hoc tamen differt ab agente principali, quia principale agens agit ad finem proprium: adiuuans autem ad finem alienum, sicut qui adiuuat Regem in bello, operatur ad finem regis. Et hæc est dispositio causæ secundariæ ad primam. Nam causa secunda operatur propter finem primæ causæ in omnibus agentibus, per se ordinatis, sicut militaris propter finem ciuilem. Consiliarius autem differt ab efficiente principali, in quantum dat finem, & formam agendi. Et hæc est habitudo primi agentis per intellectum, ad omne agens secundum, sive sit naturale, sive intellectuale. Nam primum agens intellectuale in omnibus dat finem & formam agendi. secundo agentis, sicut architector nauis nauim operanti. & primum intellectus toti nature. Ad hoc autem, genus causæ reducitur quæ quid facit aliquid quocumque modo esse, non solum secundum esse substantiale, sed secundum accidentale, quod conuenit.

S. Tho. sup. Metaphy.

part. 1. sic qualibet demonstratio vnum terminum addit. In quo manifestum est demonstrationes primas in postremis includi...

est a, vt quasi videtur esse ad hanc viciniam conclusio nem vnus syllogismus...

T.com. 5. parte pri.

Alia litera habet. Conasci & annasci ut embryo.

D. 107.

Et transferentes elementum vocat hinc quodcumque vnum ens & paruum, quod ad multa est vtile. Quapropter paruum & simplex & indiuisibile dicitur elementum.

LECTIO V.

Natura vero dicitur vno quidem modo generata, vno modo, ex quo generatur primum generatum in existente.

ter solutio cuiusdam questionis in 3. lib. disputate, scilicet quid sit magis elementum, vtrum genus vel species...

Hinc autem transferentes appellamus etiam elementum, quod vnum & paruum existens ad multa est vtile. Quare & paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dicitur.

LECTIO V.

Natura vero dicitur vno quidem modo generata, vno modo, ex quo generatur primum generatum in existente. Item: vnde primus motus inuoluntate eorum, que natura sunt, in eo secundum quod ipsum est: nasci autem dicuntur, quacumque incrementum per aliud habent, tangendo, & conascendo, aut adnascendo, sicut embryo.

LECTIO V.

IC distinguit hoc nomen natura, cuius quidem consideratio, licet non videatur ad Primum Philosophum, sed magis ad Naturalem pertinere: ideo tamen hic hoc nomen natura distinguitur.

infra pa. 3.

Alia litera patet, quae sic habet hinc pro tan vt si quis producat...

par. 2.

T.com. 3.

Non autem generatio rerum non viuentium potest dici natura proprie loquendo secundum commune usum vocabuli, sed solum generatio viuentium, vt dicitur natura ipsa naturi...

T.com. 3.

Et quia de nascentibus mentionem fecit, ostendit quid sit proprie nasci, vt habet alia litera, loco cuius haec litera improprie habet generari.

est per solum contactum. Alio modo per hoc quod est multum, id est aliqua duo simul producuntur adinuicem coaptata, sicut brachium & neruus & aliquid esse apte, id est quoddam aliquid adaptatur ad alterum iam praexistens, sicut capilli capiti, & dentes gingiuis.

quod nascitur semper est coniunctum ei, ex quo nascitur, ideo natura nunquam dicitur principium extrinsecum, sed secundum omnes suas acceptiones dicitur principium intrinsecum.

Tex. C. 7.

S. Tho. sup. Meth. H 4 existit

existimabant formam & materiam in rebus naturalibus, sicut in rebus artificialibus, in quibus forma sunt accidentia, & sola materia substantia.

par. 2.

Alia litera liquabilia.

par. 3.

Alia litera, Hec est in existens.

Alia litera, aut actu.

Tex. c. 6, par. 1.

Natura autem prima materia & haec dupliciter, aut quae ad id prima, aut ex toto prima ut operum creatorum, ad ipsa quidem primum es, totaliter vero forsan aqua, si omnia liquescerent aqua. Et species & substantia, haec autem finis generationis. Metaphora vero iam & omnino omnis substantia natura dicitur propter hanc, quia & natura substantia quaedam est.

Ex dictis igitur prima natura & proprie dicta, est substantia, quae principium motus habentium in se in quantum ea. Materia namque qua huius est susceptibilis, esse dicitur natura. Et generationes, & generari, quia sunt ab ea motus & principium motus natura existentium id ipsum esse existens, aut potentate aut perfectione.

LECTIO VI.

Necessarium dicitur, sine quo contingit esse, aut viuere quasi concauali. Ut spirare & cibum animalium est necessarium, nam sine his esse, est impossibile.

metaphoram & nominis extensionem omnis substantia dicitur natura, quia natura, quam est generationis terminus, substantia quaedam est. Et ita cum eo quod natura dicitur, omnis substantia similitudinem habet. Et hunc modum etiam ponit Boetius. Ratione autem istiusmodi distinguitur hoc nomine natura inter nomina communia.

Boetius.

par. 2.

par. 3.

Alia litera Incredibile.

par. 4.

par. 5.

Natura vero haec prima materia, & haec dupliciter, aut quae ad ipsum prima, aut simpliciter prima, ut puta operum creatorum ad ipsa quidem primum, simpliciter autem aqua fortassis, si omnia quidem liquabilia aqua. Et forma, & substantia, haec autem est generationis finis. Metaphorice vero omnino omnis substantia natura propter hanc dicitur, quoniam & natura est aliqua substantia.

Ex dictis itaque prima, & quae proprie dicitur natura, est substantia eorum, quae in seipsis, ut ipsa sunt motus principium habent. materia enim, eo quod huius est susceptibilis, dicitur natura. generationes autem, ac ipsum nasci eo quod ab hac motus sunt, principium quoque motus naturam, quae natura sunt, haec est, in existens quodammodo, aut potentia, aut actu.

LECTIO VI.

Necessarium dicitur, sine quo non contingit viuere tanquam concausa, ut respirare & alimentum animalium necessarium est, impossibile enim est absque his animal esse.

dicitur habere naturam, nisi secundum quod habet formam, unde patet ex dictis, quod primo & proprie natura dicitur substantia, id est forma rerum habentium in se principium motus in quantum huiusmodi. Materia enim dicitur esse natura, quia est forma susceptibilis. Et generationes habent nomen naturae, quia sunt motus procedentes a forma, & iterum ad formas. Et id ipsum, scilicet forma est principium motus rerum existentium secundum naturam, aut in actu, aut in potentia. Forma, nam non semper facit motum in actu, sed quandoque in potentia tantum, sicut quando impeditur motus naturalis ab aliquo exteriori prohibente: vel etiam quando impeditur actio naturalis ex materia defectu.

LECTIO VI.

Ostendam Philosophus distinguit nomina, quae significant causas, hic distinguit nomina, quae significant aliquid principium ad rationem causae, scilicet necessarium. Causa enim est, ad quam de necessitate sequitur aliud. Et circa hoc ergo duo facit. Primo distinguit modos necessarii. Secundo re ducit oes ad unum primum, ibi. Et sic hoc necessarium. Ponit autem in prima parte quatuor modos necessarii. Primum est sine quo dicitur aliquid necessarium, sine quo non potest aliquid viuere, aut esse, quod licet non sit principalis causa rei, est tamen quaedam concausa. Sicut respirare est necessarium animalium respiranti, quia sine respiratione viuere non potest. Ipsa enim respiratione, est non sit causa vitae, est tamen concausa, in quantum cooperatur ad contemperamentum caloris, sine quo non est vita. Et similiter est de cibo, sine quo, animal viuere non potest, in quantum cooperatur ad restaurandam deperditam, & impedit totalem consumptionem humiditatis radicalis, quod est causa vitae. Igitur huiusmodi dicuntur necessaria, quia sine eis impossibile est esse, secundum modum ponit ibi.

Dicit

¶ Dicit quod secundo modo dicuntur necessaria, sine quibus non potest esse, vel fieri bonum aliquod, vel vitari aliquod malum, vel expelli: sicut si bibere pharmacum id est medicinam laxatiuum, dicimus esse necessarium, non quia sine hoc viuere animal non possit, sed ad expellendum, scilicet hoc malum, quod est infirmitas, vel etiam vitandum. Est enim hoc necessarium, ut non labores, id est ut non infirmitur aliquis. Similiter nauigare ad Aeginam, scilicet ad illud locum, est necessarium, non quia sine hoc non possit homo esse, sed quia sine hoc non potest acquirere aliquod bonum, id est pecuniam. Unde dicitur, quod necessaria est talis nauigatio, ut aliquis pecuniam recipiat. Tertium modum ponit ibi.

¶ Et sine quibus homini bonum non contingit esse, aut fieri, aut aliquid malum expellere, aut vitari. Vel luti bibere pharmacum necessarium, ut non labores, & ad Aeginam nauigare, ut pecuniam recipiat.

¶ Amplius vim faciens, & vis. Sed hoc est propter impetum & praeuoluntatem impediens, & prohibens, vim, non faciens necessarium. Quapropter triste etiam, sicut Euenus ait, omnis, non res necessaria lamentabilis est facta. Et vis necessitas quaedam, ut Sophocles dicit: Sed vis ea me facere cogit. Et videtur necessitas aliquid inculpabile esse rebus. Contrarium enim est motui secundum praeuoluntatem, & secundum excogitationem.

¶ Amplius quod non contingit aliter se habere, necessarium dicimus sic se habere.

¶ Et secundum hoc necessarium, alia dicuntur omnia necessaria. Vim enim patiens necessarium, dicitur aut facere, aut pati tunc, quando non contingit secundum impetum propter coagens, quasi ea necessitate existente, propter quam non contingit aliter. Et in concausalibus viuendi, & boni similitur. Nam cum non contingit, hic quidem bonum, illic vero viuere, & esse sine aliquibus, ea necessaria, & causa necessitas quaedam est hoc.

¶ Dicitur esse violentum, quod est propter impetum id est inclinationem rei naturalis, & est impediens praeuoluntatem id est propositum in prosecutione motus voluntarii iam incipit, & prohibens etiam ne incipiat. Alia litera habet: & hoc est secundum artem, id est secundum impetum. Violentia enim est, cum aliquid agit secundum imperium exterioris agentis, contra voluntatem vim passum. Violentiam autem est secundum impetum vim faciens. Ex hac autem violentia distinctione, duas conclusiones inducit: quarum prima est, quod omne violentum est triste, sive flebile. Quod probat per cuiusdam poetae, sive doctoris dictum dicitur, quod omnis res necessaria, sive violenta est tristes, sive lamentabilis. Necessitas enim est quaedam violentia, sicut Sophocles poeta dicit. Violentia me facere coegit, id est necessitas. Dicitur enim, quod violentia est impediens voluntatem. Ea autem, quae uoluntati sunt contraria, contristant. Tristitia enim est de his, quae nobis uolentibus accidunt. Tristitia enim est de his, quae necessitas recte dicitur, quod est inculpabilis, & irreprehensibilis. Dicitur enim, quod necessitas magis meretur ueniam, quam increpationem. Et hoc ideo, quia non culpamur nisi de his, quae uoluntaria facimus, de quibus etiam rationabiliter increpamur. Necessitas autem violentia est contraria uoluntati, & excogitationi, ut dictum est, & ideo rationabilius dicitur.

¶ Dicit, quod necessarium etiam dicimus sic se habere, quod non contingit aliter se habere, & hoc est necessarium absolute. Prima autem necessaria sunt secundum quid. Differre autem necessaria absolute ab aliis necessariis, quia necessitas absolute, competit rei secundum id, quod est intimum, & proximum ei, sive sit forma, sive materia, sive ipsa rei essentia, sicut dicimus animal necesse esse corruptibile, quia hoc consequitur eius materiam, in quantum ex contrariis coponitur. Dicitur etiam animal necesse esse sensibile, quia consequitur eius formam: & animal necesse esse substantiam animatum sensibile, quia est eius essentia. Necessarium autem secundum quid, & non absolute est, cuius necessitas dependet ex causa extrinseca. Causa autem extrinseca est duplex, scilicet finis & efficiens. Finis autem est, vel ipsum esse absolute, & ab hoc sine necessitate sumpta pertinet ad primum modum; vel bene esse, sive ali-quod bonum habere, & ab hoc sine sumitur necessitas secundum modi. Necessitas autem, quae est a mouente exteriori, pertinet ad tertium modum. Nam violentia est, quando aliquid mouetur ab exteriori agente ad aliud, ad quod ex propria natura aptitudinem non habet. Si enim secundum suam naturam ordinatur ad hoc, quod recipiat motum ab exteriori agente, tunc motus non erit violentus, sed naturalis. Sicut patet de motu coelestium orbium a substantiis separatis, & de motu inferiorum corporum a superioribus. Deinde cum dicit,

¶ Item violentum, & uis, hoc autem est, quod propter propositum, & electionem obstat, & prohibet. Violentum enim necessarium dicitur, quare etiam tristes, ut Euenus quod ait, omnis nanque necessaria res tristes est, & uis necessitas quaedam est, quemadmodum Sophocles dicit. Euiam uis me cogit haec facere. Et recte necessitas uidetur inenitabile quiddam esse. contrarium enim uoluntario, & secundum cogitationem motui est.

¶ Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus ita se habere. Et secundum hoc necessarium, caetera quoque omnia dicuntur quodammodo necessaria. Nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cum non contingat propter illud quod uim infert, secundum propositum fieri, tanquam illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter. Et in eis, quae concausa uiuendi, & boni sunt, similiter. cum enim non contingat hic quidem ipsum bonum, hic uero ipsum viuere, & esse sine quibusdam, haec necessaria, & haec causa necessitas quaedam est.

¶ Reducit omnes modos ad unum, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod omnes modi necessitatis, qui in rebus inueniuntur, ad hunc ultimum modum pertinent. Secundo, ostendit, quod secundum ultimum modum accipitur necessarium in demonstratiuis, ibi: Amplius demonstratio. Tertio, infert quoddam corollarium ex praemissis, ibi: Horum quidem itaque, dicit ergo primo, quod secundum istum ultimum modum necessarii, omnes alij modi aliquater dicuntur. Quod primo ostendit in tertio modo. Illud enim, quod vim patitur, de necessitate dicitur aliquid facere, vel pati, propter hoc, quod non contingit secundum proprium impetum aliquid agere, propter violentiam agentis, quae est quaedam necessitas, propter quam non contingit aliter se habere. Et similiter ostendit hoc in primo, & secundo modo, in quibus necessitas sumitur ex causis uiuendi, vel essendi simpliciter: quantum ad primum modum, vel ex causis boni, quantum ad secundum modum. Sic enim in aliis modis necessarium dicebatur, sine quo non poterat esse ex una parte bonum, & ex alia parte viuere & esse. Et sic illa causa, sine qua non contingit viuere vel

part. sequens. par. 7.

vel esse, vel bonum habere, vel malo carere, necessitas dicitur, quasi ex hoc sit prima ratio necessarii, qua impossibile est aliter se habere. Deinde cum dicitur...

part. 6.

part. 7.

Tex. c. 7. part. 1.

T. com. 15.

T. com. 5. & inde.

Amplius demonstratio necessariorum est: quia non contingit aliter se habere quod demonstratum est simpliciter. Huius autem causa est quae prima sunt, si impossibile est aliter se habere, ex quibus est syllogismus.

Horum quidem itaque altera causa essendi necessaria est aliorum vero nulla, sed propter ea alia sunt ex necessitate. Quare primum & proprie necessarium ipsum simplex est. hoc. n. habere non contingit pluribus modis. Quare nec aliter & aliter, iam enim plus haberet. Ergo, si qua sunt sempiterna & immobilia, nihil illis est violentum, nec praeter naturam.

LECTIO VII.

Num dicitur aliud aut secundum accidens, aliud secundum se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem. n. est dicere Coriscus & musicus & Coriscus musicus: & musicus iustus Coriscus. Oia namque ea vni dicuntur secundum accidens. Iustum quidem & musicum, quia vni substantiae accidunt, musicus vero & Coriscus, quia alterum alteri accidit. Similiter autem & modo quodam musicus, Coriscus cum Co-

... sunt necessariae, quae impossibile sunt aliter se habere. Nam ex causa non necessaria, non potest sequi effectus necessarius. Deinde cum dicitur... Concludit ex praemissis tres conclusiones sequentes, quarum prima est, quod ex quo in demonstrationibus praemissis sunt causae conclusionis, & utraque sunt necessariae, sequitur, quod aliqua sunt necessariae dupliciter. Quaedam quidem, quorum altera sit causa necessitatis, quaedam vero, quorum nulla sit causa necessitatis, & talia sunt necessariae propter seipsa. Et hoc est contra Democritum, qui dicebat, quod necessarium non sunt querenda causa, ut habetur in viij. Phy. Secunda conclusio, quia cum oporteat esse vnum primum necessarium, a quo alia necessitatem habent, quia in causis non est procedere in infinitum, ut in secundo ostensum est, oportet hoc primum necessarium, quod etiam maxime proprie est necessarium, quia est omnibus modis necessarium, quod ipsum sit simplex. Ea enim, quae sunt composita sunt mutabilia, & ita pluribus modis se possunt habere. Quae autem pluribus modis habere se possunt, possunt se habere aliter, & aliter: quod est contra rationem necessarii. Nam necessarium est, quod est impossibile aliter se habere. Unde oportet, quod primum necessarium non aliter, & aliter se habeat, & per consequens nec pluribus modis. Et ita oportet ipsum esse simplex. Tertia conclusio est, quod cum violentum sit quod movetur ab aliquo exteriori agente praeter naturam propriam, principia autem necessaria sunt simplicia, & immobilia, ut ostensum est, necessarium est, ut si sunt aliqua sempiterna, & immobilia, sicut sunt substantiae separatae, quod in illis non sit aliquid violentum, nec praeter naturam. Et hoc dicitur, ne deceptio accidat in nomine necessitatis, cum dicitur de substantiis immaterialibus, nec per hoc intelligitur aliqua violentia in eis esse.

LECTIO VII. Ostendam Philosophus distinguit nomina, quae significant causas, hic distinguit nomina, quae significantur id, quod est subiectum aliquo modo in ista scientia. Et dividitur in duas partes. Primo ponit sine distinguit nomina, quae significantur subiectum huius scientiae: Secundo ea, quae significantur partes subiecti, ibi: {Eadem dicuntur} Subiectum autem huius scientiae potest accipi, vel sicut communiter in tota scientia consideratur, cuiusmodi est ens, & vnum: vel sicut id, de quo est principalis intentio, ut substantia. Et ideo primo distinguit hoc nomen vni, secundo hoc nomen ens, ibi: {Ens dicitur &c.} Tertio, hoc nomen substantia, ibi: {Substantia dicitur &c.} Circa primum duo facit. Primo, distinguit vnum in per se, & per accidens, & ostendit quot modis dicitur vnum per accidens. Secundo, quot modis dicitur vnum per se, ibi: {Secundum se vero dicitur quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & musicum & iustum, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim haec unum dicuntur secundum accidens. iustum quidem & musicum, quoniam vni substantiae accidunt: musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Coriscus, quoniam altera partium earum, quae

Item demonstratio necessariorum est: quoniam non contingit aliter se habere, si simpliciter demonstratum est. Huius vero causa ipsa prima, si impossibile est aliter se habere, ex quibus sit syllogismus.

Quorundam itaque alia est causa, ut necessaria sint: quorundam vero nihil, sed propter haec, alia necessaria sunt. Quare & proprie necessarium est, quod simplex est. hoc enim non potest multipliciter se habere. quapropter nec aliter, & aliter: etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum, aut praeter naturam est.

LECTIO VII.

Num dicitur uno modo secundum accidens, altero per se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & musicum & iustum, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim haec unum dicuntur secundum accidens. iustum quidem & musicum, quoniam vni substantiae accidunt: musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Coriscus, quoniam altera partium earum, quae

positum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidunt alteri, scilicet Coriscus. Et similiter quantum ad aliquid musicus Coriscus cum Coriscus, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidunt alteri parti per se signatae, scilicet Coriscus. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Coriscus, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Coriscus. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidunt musicum accidunt musicus Coriscus, & quaeque accidunt Coriscus accidunt Coriscus iustus. Unde

Infralec.

Infralec.

Infralec.

T. co. 8. part. 2.

Infralec. 8. part. 5. Infra ibid. part. 4. Infralec. 8. part. 3. Lect. 8. part. 1.

Vnde, si musicum accidit Corisco, sequitur, quod musicus Coriscus accidit iusto Corisco. Et sic nihil differet dicere musicum Coriscum accidere iusto Corisco, quam musicum accidere Corisco. Quia vero huiusmodi predicata per accidens, per prius predicantur de singularibus, & per posterius de vniuersalibus, cum tamen eorum sit de praedicatis per se, manifestat sequenter in terminis vniuersalibus, quod in singularibus ostenderat, dicens, quod similiter accipitur vnum per accidens, si aliquod accidens dicitur cum aliquo nomine alieno generis, vel cuiuscunque vniuersalis, sicut accipitur vnum per accidens in praedictis, quoad accides, adiungitur nomini singulari, sicut cum dicitur, & homo, & musicus homo sunt vni per accidens, licet quantum ad aliquid differat. Singulares namque substantiae, nec de subiecto predicantur tantum substantiae, & nihil eis substat. Substantiae quidem vniuersales dicuntur de subiecto, sed non sunt in subiecto. vnde non substat accidentibus, & eis aliquid substat. Cui ergo accidens adiungit particulari substantiae, non potest esse alia ratio dicti, nisi quia accidens inest substantiae particulari, ut quia musicum inest Corisco

musicum, sed, cum dicitur homo musicus, potest esse duplex ratio dicti: aut enim hoc dicitur, quia musicum accidit homini, per quod significatur substantia, & ex hoc comparat sibi, quod possit substatere accidenti. Aut hoc ideo dicitur, quia ambo, scilicet homo, & musicus insunt alicui singulari, sicut Corisco, sicut musicum dicebatur iusto, quia eadem singulari insunt, & eodem modo, scilicet per accidens. Sed forsitan hoc non eodem modo, sed vniuersalis substantia inest singulari, ut genus, sicut hoc nomen animal, aut si non sit genus, saltem est in substantia subiecti, id est, ut substantiale predicatum, sicut hoc nomen homo. Sed aliud, scilicet musicum non est ut genus, vel essentiale predicatum, sed ut habitus, vel passio subiecti, vel quaecunque accidens. Ponit autem haec duo habitum, & passionem, quia quadam accidentia sunt manentia in subiecto, sicut habitus, quia sunt difficile mobilia, quaedam autem sunt accidentia pertransientia, & non manentia, sicut passiones. Patet igitur, quod isti sunt modi, quibus aliqua dicuntur vnum per accidens. Deinde cum dicitur...

Secundum se vero vnum dicitur alia dicitur natura continui tatis, ut onus vniuersale, & lignum cum visco. Et linea, & si flexa sit, continua autem, vna dicitur. sicut & partium singule, ut tibia & brachium. Ipsorum autem magis vnum natura continua quam arte. Continuum vero dicitur, cuius motus vnus secundum se, & non possibile aliter. vnus autem vnus indiuisibilis. indiuisibilis autem secundum tempus.

... sunt vnum per artificium, in quibus vinculum, vel viscus, vel aliquid tale est omnino extraneum a natura colligatorum. Et ita ea, quae sunt naturaliter colligata, prius accedunt ad ea, quae sunt secundum se continua, quae sunt maxime vnum. Et ad euentiam huius diffinitio continuum dicitur, quod continuum dicitur id, cuius est secundum se vnus motus tantum, & non est possibile aliter. Non enim possibile est in continuo, ut diuersae partes diuersis motibus moueantur, sed totum continuum mouetur vno motu. Dicit autem secundum se, quia possibile est ut continuum moueatur vno modo per se, & vno alio, vel pluribus per accidens. sicut si homo mouetur in nauis per se contra motum nauis, mouetur nihilominus motu nauis per accidens. Ad hoc autem, quod sit vnus motus, oportet quod sit indiuisibilis, & hoc dico secundum tempus, ut vide licet simul dum mouetur vna pars continui, moueatur & alia, non enim contingit in continuo, quod vna pars moueatur & alia quiescat, vel quod vna quiescat, & alia moueatur, ut si motus diuersarum partium continui sint in diuersis partibus temporis. Ideo autem hic diffinitio Philosophus continuum per motum, & non per unitatem termini, ad quem partes continui coniunguntur, sicut in Predicamentis, & in lib. Physic. habetur, quia ex ista diffinitione potest sumi diuersus gradus unitatis in diuersis continuis, sicut postea patebit, non autem ex diffinitione ibi data. Sciendum est autem, quod hoc, quod hic dicitur, quod motus continui, indiuisibilis est secundum tempus, non est contrarium ei, quod probatur in vj. Physic. licet, quod tempus motus diuiditur secundum partes mobilia. Hic enim loquitur Philosophus quantum ad motum absolutum, quia scilicet, non ante incipit moueri vna pars continui, quam alia: ibi autem loquitur referendo ad aliquod signum, quod signatur in magnitudine, per quod fit motus. Hic enim signum, quod est prior pars magnitudinis, in prior tempore transtrit,

continua, sicut dicitur alia translatio. Sed continua dicitur aliqua dupliciter. Quaedam enim sunt continua, sicut dicitur alia licet per aliquid, quaedam secundum se. Proficitur ergo primo continua, secundum aliud dicens, quod continua per aliud sunt, sicut onus lignorum continuum est ratione ligaminis, vel vinculi, & hoc modo ligna adiuuicem conuiscata, dicuntur vnum per viscum. Quod etiam contingit dupliciter, quia quandoque continuatio alligatur, sic secundum lineam rectam, quandoque autem secundum lineam indirectam, sicut est linea reflexa angulum cernens, quae fit ex contractu duarum in vna superficie, quarum applicatio non est directata. Per hunc enim modum partes animalis dicuntur vni, & continuum. Sicut tibia, quae habet reflexionem, & angulum continet ad genus, dicitur vna, & continua, & similiter brachium. Sed, cum talis continuatio, quae est per aliquid, possit esse, vel fieri naturaliter & arte, magis vnum sunt, quae sunt continua per naturam, quam quae sunt continua per artem: quia in his quae sunt continua per naturam, illud vnum, per quod fit continuatio, non est extraneum a natura rei, quae per ipsum continuatur: sicut accidit in his, quae sunt vnum per artificium, in quibus vinculum, vel viscus, vel aliquid tale est omnino extraneum a natura colligatorum. Et ita ea, quae sunt naturaliter colligata, prius accedunt ad ea, quae sunt secundum se continua, quae sunt maxime vnum. Et ad euentiam huius diffinitio continuum dicitur, quod continuum dicitur id, cuius est secundum se vnus motus tantum, & non est possibile aliter. Non enim possibile est in continuo, ut diuersae partes diuersis motibus moueantur, sed totum continuum mouetur vno motu. Dicit autem secundum se, quia possibile est ut continuum moueatur vno modo per se, & vno alio, vel pluribus per accidens. sicut si homo mouetur in nauis per se contra motum nauis, mouetur nihilominus motu nauis per accidens. Ad hoc autem, quod sit vnus motus, oportet quod sit indiuisibilis, & hoc dico secundum tempus, ut vide licet simul dum mouetur vna pars continui, moueatur & alia, non enim contingit in continuo, quod vna pars moueatur & alia quiescat, vel quod vna quiescat, & alia moueatur, ut si motus diuersarum partium continui sint in diuersis partibus temporis. Ideo autem hic diffinitio Philosophus continuum per motum, & non per unitatem termini, ad quem partes continui coniunguntur, sicut in Predicamentis, & in lib. Physic. habetur, quia ex ista diffinitione potest sumi diuersus gradus unitatis in diuersis continuis, sicut postea patebit, non autem ex diffinitione ibi data. Sciendum est autem, quod hoc, quod hic dicitur, quod motus continui, indiuisibilis est secundum tempus, non est contrarium ei, quod probatur in vj. Physic. licet, quod tempus motus diuiditur secundum partes mobilia. Hic enim loquitur Philosophus quantum ad motum absolutum, quia scilicet, non ante incipit moueri vna pars continui, quam alia: ibi autem loquitur referendo ad aliquod signum, quod signatur in magnitudine, per quod fit motus. Hic enim signum, quod est prior pars magnitudinis, in prior tempore transtrit,

Capitu. de quantitate, & tex. co. 2. Lect. 3. Lect. 7. T. com. 33.

transit, licet etiam in illa priori parte temporis, alia partes...

part. 3.

Secundum se autem continua, quecunq; non tactu sunt vnu. Na, si ponis se tangencia ligna...

Tex. c. 9.

part. 4.

Amplius alio modo dicitur, eo qd subiectum sit specie indifferens. Indifferens vero, vt quorum...

Tex. c. 10.

part. 5.

Dicuntur autem vnum, & quorum genus vnum differens oppositis differentiis. & hac dicuntur omnia vnum quod subicitur...

Dicitur quod secundo modo dicitur vnum, non tantum ratione continue quantitatis, sed ex eo, quod subiectum totum est in differens forma secundum speciem...

modi, Et tunc talia duo erunt vnum, si attendatur sola quantitas, non autem si attendatur natura subiecti.

Secundum se autem continua, quecunq; non tactu sunt vnum. Si enim ponens inuicem tangencia ligna, non dices ea vnum: neque lignum, neque corpus...

Alio item modo vnum dicitur, cum subiectum sit forma indifferens. Indifferens autem, quorum forma indiuisibilis secundum sensum est, subiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem...

Dicuntur autem vnum, & quorum vnum genus differens oppositis differentiis. ac cuncta hac vnum dicuntur, quoniam vnum est genus subiectum differentiis, ut homo, equus, canis...

vnum subiectum est vnum, distinctum per diuersas differentias quasi per diuersas formas. Et sic patet, quod propinquissimo modo dicitur aliqua esse vnum genere...

T. com. 11. parte 6.

part. 7.

parte pri.

Non enim anima rationalis, est differentia hominis, cum de homine non predicetur, sed habens animam rationalem, quod significat hoc nomen rationale...

Amplius aut vnum dicitur, quorumcunque ratio, que quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem quid erat esse rei...

Omnino uero quorum intelligentia indiuisibilis intelliges quid erat esse, & non pot separari, neque tempore, neque loco, neque ratione...

LECTIO VIII.

LECTIO VII.

LECTIO VIII.

principijs materialibus, & formalibus. Vnde intellectus accipiens quidditatem eorum, non comprehendit ea, quasi coponens diffinitionem eorum ex diuersis principijs...

Item vnum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat esse dicens, indiuisibilis ad aliam est, quod quid erat esse rei significantem...

hoc duo facit. Primo ponit reductionem predictam. Secundo super modos positos ponit alium modum vnitatis, ibi: Amplius autem &c. dicit ergo primo, ex hoc patet, qd illa, qd sunt penitus indiuisibilia...

D. 546.

part. seq.

Non

trahunt nomen. Et etiam dicuntur aliqua vnum, ex eo quod vnum patiuntur, sicut multi homines sunt vnus populus, ex eo quod ab vno Rege reguntur. Quaedam vero dicuntur vnum ex eo, quod habet aliquid vnum, sicut multi possessores vnus ager, sunt vnum in dominio eius. Quaedam etiam dicuntur

part. 2.

Amplius autem, est quidem ut quodcunque vnum continuitate dicimus esse, si sit quantum & continuum: est autem ut non. si non aliquid totum sit. hoc autem si non speciem habeat vna. Ut videntes utriusque non dicimus? similiter vnum qualitercunque partes compositas calciamenti, nisi propter comunitatem, sed si sit ut calciamentum sit, & speciem habeat aliquam, iam vnum. Quapropter & quae circuli maxime vna linearum, quia tota & perfecta est.

Tex. co. 12. part. 3.

Vni vero esse, est principium alicui numero esse. Prima namque mensura principium. Nam quo primo cognoscimus, hoc est prima mensura cuiuslibet generis. Principium ergo cognoscibile circa quodlibet, vnum. non idem autem in omnibus generibus vnum. hoc quidem n. est dies, illis autem vocalis, aut consonans: grauitatis autem alterum, & in motu aliud. Vbiusque vero vnum aut quantitate, aut specie diuisibile. Secundum quantum quidem igitur, & in quantum quantum, indiuisibile: quod quidem omnino & sine positione, dicitur vnitas: quod autem omnino & positionem habens, punctum: Quod autem secundum vnum linea: quod autem secundum duo, superficies. Omnino vero & tripliciter diuisibile secundum quantitate, corpus. Facta autem conuersione, dualiter quidem diuisibile superficies, vni autem linea, nullatenus diuisibile secundum quantitate punctus & vnitas. Hoc quidem non habens positionem, vnitas, illud vero habens positionem, punctus.

Quod ex hoc patet, quia vnum est prima mensura numeri, quo omnis numerus mensuratur. Mensura autem habet rationem principij, quia per mensuram res mensuratur cognoscuntur. Res autem cognoscuntur per sua propria principia, & ex hoc patet, quod vnum est principium notum vel cognoscibile circa quodlibet, & est in omnibus principium cognoscendi. Hoc ratio enim consonantiarum est vnum, quod est dies, quod est minimum in consonantijs. Dies enim est semitoni minus. Diuiditur enim tonus in duo semitonia inaequalia, quorum vnus dicitur dies. In vocibus autem vnum primum & minimum, est litera vocalis, aut consonans, & magis vocalis quam consonans ut in .x. dicitur. Et in grauitatibus, siue ponderibus est aliquid minimum, quod est mensura, scilicet vnitas, vel aliquid aliud huiusmodi. Et in motibus est vna prima mensura, quae mensurat alios motus, scilicet motus simplicissimus & velocissimus, sicut est motus diurnus. In omnibus tamen istis hoc est commune, quod illud, quod est prima mensura, est indiuisibile secundum quantitate, vel secundum speciem. Quod igitur est in genere quantitate vnum, & primum, oportet quod sit indiuisibile & secundum quantitate. Si autem sit omnino indiuisibile, & secundum quantitate, & non habeat positionem, dicitur vnitas. Punctus vero est id, quod est omnino indiuisibile secundum quantitate, & tamen habet positionem. Linea vero est quod est diuisibile secundum vnam dimensionem tantum. Superficies vero secundum duas, corpus autem est omnibus modis diuisibile secundum quantitate, secundum tres dimensiones, & haec descriptiones conuertuntur. Nam omne, quod duabus dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de alijs. Sciendum est autem, quod esse mensuram, est propria ratio vnus, secundum quod est principium numeri. Hoc autem non est idem cum vno, quod conuertitur cum ente, ut in Quarto dictum est. Ratio enim vnus in sola indiuisione consistit: huiusmodi autem vnus in mensuratione. Sed tamen haec ratio mensurae, licet primo conuertatur vni, quod est principium numeri, tamen per quandam similitudinem derivatur ad vnum in alijs generibus, ut in .x. huius Philosophus ostendit, & secundum hoc ratio mensurae inuenitur in quolibet genere. Hec autem ratio mensurae consequitur rationem indiuisionis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino equivoce dicitur de eo, quod conuertitur

Item est quidem, ut quodcunque dicamus continuitate vnum esse, modo quantum & continuum sit: est autem ut non aliquid totum sit. hoc autem, si non habeant formam vna. non enim dicemus similiter vnum, cum viderimus partes calciamenti quomodocunque compositas, propter comunitatem, sed si ita ut calciamentum sit, ac quandam formam habeat, tunc vnum. Quare maxime linearum circuli linea, vna est, quoniam tota & perfecta est.

Vni autem esse, principium alicui numero esse. prima enim mensura principium est. quo namque primo cognoscimus, hoc prima cuiusque generis mensura. Principium itaque scibile circa unumquodque, ipsum vnum, non est autem idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem dies, hic vero vocalis aut muta, grauitatis autem aliud, & motus aliud. Vbiusque autem ipsum vnum, aut quantitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundum quantitate, et prout quantum, indiuisibile est, quod quidem omnino, & sine positione est, dicitur vnitas; quod vero omnino, & positionem habens, punctum, quod autem secundum vnum, linea: quod vero secundum duo, superficies: quod autem omnino, & in tria secundum quantitate diuisibile, corpus. & econuerso, in duo quidem diuisibile, superficies est: quod vero in vnum, linea, quod autem nequaquam secundum quantitate diuisibile est, punctum, & vnitas est. quae quidem sine positione, vnitas: quod vero habet positionem, punctum.

Quod ex hoc patet, quia vnum est prima mensura numeri, quo omnis numerus mensuratur. Mensura autem habet rationem principij, quia per mensuram res mensuratur cognoscuntur. Res autem cognoscuntur per sua propria principia, & ex hoc patet, quod vnum est principium notum vel cognoscibile circa quodlibet, & est in omnibus principium cognoscendi. Hoc ratio enim consonantiarum est vnum, quod est dies, quod est minimum in consonantijs. Dies enim est semitoni minus. Diuiditur enim tonus in duo semitonia inaequalia, quorum vnus dicitur dies. In vocibus autem vnum primum & minimum, est litera vocalis, aut consonans, & magis vocalis quam consonans ut in .x. dicitur. Et in grauitatibus, siue ponderibus est aliquid minimum, quod est mensura, scilicet vnitas, vel aliquid aliud huiusmodi. Et in motibus est vna prima mensura, quae mensurat alios motus, scilicet motus simplicissimus & velocissimus, sicut est motus diurnus. In omnibus tamen istis hoc est commune, quod illud, quod est prima mensura, est indiuisibile secundum quantitate, vel secundum speciem. Quod igitur est in genere quantitate vnum, & primum, oportet quod sit indiuisibile & secundum quantitate. Si autem sit omnino indiuisibile, & secundum quantitate, & non habeat positionem, dicitur vnitas. Punctus vero est id, quod est omnino indiuisibile secundum quantitate, & tamen habet positionem. Linea vero est quod est diuisibile secundum vnam dimensionem tantum. Superficies vero secundum duas, corpus autem est omnibus modis diuisibile secundum quantitate, secundum tres dimensiones, & haec descriptiones conuertuntur. Nam omne, quod duabus dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de alijs. Sciendum est autem, quod esse mensuram, est propria ratio vnus, secundum quod est principium numeri. Hoc autem non est idem cum vno, quod conuertitur cum ente, ut in Quarto dictum est. Ratio enim vnus in sola indiuisione consistit: huiusmodi autem vnus in mensuratione. Sed tamen haec ratio mensurae, licet primo conuertatur vni, quod est principium numeri, tamen per quandam similitudinem derivatur ad vnum in alijs generibus, ut in .x. huius Philosophus ostendit, & secundum hoc ratio mensurae inuenitur in quolibet genere. Hec autem ratio mensurae consequitur rationem indiuisionis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino equivoce dicitur de eo, quod conuertitur

D. 731

part. 5.

Tex. co. 13. par. prima.

Amplius autem alia secundum numerum sunt vnum, alia secundum speciem, alia secundum genus, alia secundum analogiam. Numero quidem, quorum materia vna. Specie, quorum ratio est vna. Genere, quorum eadem est figura praedicationis. Secundum proportionem, quaecunque se habent ut aliud ad aliud. Semper autem posteriora sequuntur praecedentia. ut puta quaecunque numero, specie quoque vnus sunt: quaecunque vero specie, non etiam numero. sed genere cuncta vnum sunt, quaecunque etiam specie: quaecunque autem genere, non omnia specie, sed secundum analogiam: quaecunque vero analogiam vnum, non omnia genere. Palam autem & quia multa opposita dicuntur vni. Nam alia non existendo continua, alia in habendo materiam diuisibile secundum speciem, aut primam, aut vltimam: alia in habendo rationes plures, quod quid erat esse dicentes.

LECTIO IX.

NS dicitur, hoc quidem secundum accidens, illud vero secundum se.

Secundum accidens quidem, ut in iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: similiter autem dicentes, ut musicum edificare, quia accidit edificatori musicum esse, aut musico edificatore. hoc n. esse hoc, significat accidere hoc huic. Sic autem & in dictis, quod hominem musicum dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album. Secundum accidens quidem, ut in iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicentes, ac cum dicimus musicum edificare, quia accidit edificatori musico esse, aut musico edificatori. hoc etenim hoc esse dicere, significat hoc huic accidere. Ita igitur de his: quae dicta sunt, cum hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, sive hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt: diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit se secundum quod aliquid praedicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantiam & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur, ostendit quod modis de ens per accidens, & dicitur, quod tribus, quod vnus est, quod accidens praedicatur de accidente, ut est de iusto est musicus. Secundus, cum accidens praedicatur de subiecto, ut est de hoc est musicus. Tertius, cum subiectum praedicatur de accidente, ut est de musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauimus, quod per accidens manifestat ens per accidens. Et dicitur, quod sicut affiguntur ens per accidens, dicimus quod musicus edificator, eo quod vnus sit musicus edificator, vel econtra constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic: ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quod dicimus hominem esse musicum, attendendo (subiectum) ad accidens: vel musicum esse hominem, attendendo (subiectum) ad

generis, quod habet similitudinem materiae, hic modus multitudinis sumitur per oppositum ad secundum, & tertium modum vnus. Alia vero dicuntur multa, quae habent rationes, quod quid est esse dicentes, plures. Et hoc sumitur per oppositum ad quartum modum. Quod autem opponitur quinto modo, non dicitur habet rationem pluralitatis, nisi secundum quod & in potentia. Non enim ex hoc, quod aliqd est diuisibile, propter hoc est multa nisi in potentia.

LECTIO IX.

Philosophus distinguit quot modis de ens, & circa hoc tria facit. Primo, distinguit ens in ens per se, & per accidens. Secundum, distinguit modos entis per accidens, ibi: Secundum accidens quod & c. Tertio, modos entis per se, ibi: Secundum se vero. Dicit ergo, quod ens dicitur quoddam secundum se, & quoddam secundum accidens. Sciendum tamen est, quod illa diuisio entis, non est eadem cum illa diuisione, qua diuiditur ens in substantiam & accidens. Quod ex hoc patet, quia ipse postmodum, ens secundum se diuidit in decem praedicationem, quorum nouem sunt de genere accidentis. Ens igitur diuiditur in substantiam, & accidens, secundum absolutam entis considerationem, sicut ipsa albedo in se considerata de accidens, & homo substantia. Sed ens secundum accidens, prout hic sumitur, oportet accipi per comparisonem accidentis ad substantiam. Quae quidem comparatio significat hoc verbo. Est, cum de hoc est albus, vn hoc totum, hoc est albus, est ens per accidens. Unde patet, quod diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit se secundum quod aliquid praedicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantiam & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur, ostendit quod modis de ens per accidens, & dicitur, quod tribus, quod vnus est, quod accidens praedicatur de accidente, ut est de iusto est musicus. Secundus, cum accidens praedicatur de subiecto, ut est de hoc est musicus. Tertius, cum subiectum praedicatur de accidente, ut est de musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauimus, quod per accidens manifestat ens per accidens. Et dicitur, quod sicut affiguntur ens per accidens, dicimus quod musicus edificator, eo quod vnus sit musicus edificator, vel econtra constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic: ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quod dicimus hominem esse musicum, attendendo (subiectum) ad accidens: vel musicum esse hominem, attendendo (subiectum) ad

LECTIO IX.

NS dicitur, aliud secundum accidens, aliud per se.

Secundum accidens quidem, ut in iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicentes, ac cum dicimus musicum edificare, quia accidit edificatori musico esse, aut musico edificatori. hoc etenim hoc esse dicere, significat hoc huic accidere. Ita igitur de his: quae dicta sunt, cum hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, sive hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt: diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit se secundum quod aliquid praedicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantiam & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur, ostendit quod modis de ens per accidens, & dicitur, quod tribus, quod vnus est, quod accidens praedicatur de accidente, ut est de iusto est musicus. Secundus, cum accidens praedicatur de subiecto, ut est de hoc est musicus. Tertius, cum subiectum praedicatur de accidente, ut est de musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauimus, quod per accidens manifestat ens per accidens. Et dicitur, quod sicut affiguntur ens per accidens, dicimus quod musicus edificator, eo quod vnus sit musicus edificator, vel econtra constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic: ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quod dicimus hominem esse musicum, attendendo (subiectum) ad accidens: vel musicum esse hominem, attendendo (subiectum) ad

videtur vel album esse musicum, vel econuerso, scilicet musicum esse album, predicando accidens de accidente. In omnibus enim his, esse, nihil aliud significat, quam accidere. Hoc quidem, scilicet quando accidens de accidente predicatur, significat, quod ambo accidentia accidunt eidem subiecto. Illud vero, scilicet cum accidens predicatur de subiecto dicitur esse, quia entis, id est subiecto accidit accidens. Sed musicum esse hominem dicimus, quia huic, scilicet predicato accidit musicum, quod ponitur in subiecto. Et est quasi similis ratio predicandi, cum subiectum predicatur de accidente, & accidens de accidente. Sicut enim, si subiectum predicatur de accidente ea ratione, quia predicatur subiectum de eo, cui accidit accidens in subiecto positum, ita accidens predicatur de accidente, quia predicatur de subiecto accidentis. Et propter hoc, sicut dicitur in quibusdam, sicut dicitur musicum esse album, quia scilicet illud, cui accidit esse musicum, scilicet subiectum, est album. Patet igitur, quod ea, que dicuntur esse secundum accidens, dicuntur triplici ratione, aut eo quod ambo, scilicet subiectum, & predicatum insunt eidem, sicut cum accidens predicatur de accidente: aut quia illud, scilicet predicatum, ut musicum, inest entis subiecto, quod dicitur esse musicum, & hoc est, cum accidens predicatur de subiecto: aut quia illud, scilicet subiectum in predicato positum est illud, cui inest accidens, de quo accidit illud, scilicet subiectum predicatur. Et hoc est, scilicet cum subiectum predicatur de accidente, ut cum dicimus, musicum est homo. Deinde cum dicitur:

Tex. cō. 14. parte. 3.

part. 4.

Infr. par. 4.

parte 4.

T. com. 10.

Secundum se vero esse dicunt, quoniam significant figuras predicacionis. Quoties enim dicitur toties esse significat. Quoniam ergo predicatur, alia quidem est significant, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia facere, alia pati, alia ubi, alia quoniam, horum vnicuique idem esse significat. nihil enim refert hominem conualescere, aut homo conualescere: vel homo vadere, aut se cans, vel hominem vadere, aut se cans. Similiter autem & in aliis.

Amplius autem & esse significat, quia verum, non esse, quia non verum, sed falsum. Similiter in affirmatiōe, & negatiōe

Distinguit modum entis per se, & circa hoc tria facit. Primo, distinguit ens, quod est extra animam per decem predicamenta, quod est ens perfectum. Secundo, ponit alium modum entis, secundum quod est tantum in mente. ibi: Amplius autem & esse significat. Tertio diuidit ens per potentiam, & actum: ens sic diuisum est communius, quam ens perfectum. Nam ens in potentia, est ens secundum quid tantum, & imperfectum. ibi: Amplius esse significat & ens. Dicit ergo primo, quod illa dicuntur esse secundum se, quecumque significant figuras predicacionis. Sciendum est enim, quod ens non potest hoc modo contrahi ad aliquid determinatum, sicut genus contrahitur ad species per differentias. Nam differentia, cum non participet genus, est extra essentiam generis. Nihil autem potest esse extra essentiam, eamque, quod per additionem ad ens aliquam speciem entis constituat. Nam quod est extra ens, nihil est, & differentia esse non potest. Vnde in Tertio huius probant Philosophus, quod ens, genus esse non potest. Vnde oportet, quod ens contrahatur ad diuersa genera, secundum diuersum modum predicandi, qui consequitur diuersum modum essendi, quia quoties ens dicitur, id est quot modis aliquid predicatur, toties esse significatur, id est, tot modis significatur aliquid esse. Et propter hoc ea, in qua diuiditur ens, primo, dicuntur esse predicamenta, quia distinguuntur secundum diuersum modum predicandi. Quia igitur eorum, que predicantur, quedam significant quid, id est substantiam, quedam quale, quedam quantum, & sic de aliis, oportet, quod vnicuique modo predicandi, esse significet eundem, ut cum dicitur homo est animal, esse significat substantiam. Cum autem dicitur

homo est albus, significat qualitatem, & sic de aliis. Sciendum enim est, quod predicatum ad subiectum tripliciter potest haberi. Vno modo, cum est id, quod est subiectum, ut cum dico, Socrus est animal. Nam Socrus est id, quod est animal, & hoc predicatum dicitur significare substantiam primam, que est substantia particularis, de qua omnia predicantur. Secundo modo, ut predicatum sumatur, secundum quod inest subiecto, quod quidem predicatum vel inest ei per se, & absolute, ut confitens materiam, & sic est quantitas: vel ut consequens formam, & sic est qualitas: vel inest ei non absolute, sed in respectu ad aliud, & sic est ad aliquid. Tertio modo, ut predicatum sumatur ab eo, quod est extra subiectum, & hoc dupliciter. Vno modo, ut sit omnino extra subiectum, quod quidem si non sit mensura subiecti, predicatur per modum habitus, ut cum dicitur: Socrus est calcarius: vel vestitus. Si autem sit mensura eius, est mensura extrinseca sit vel tempus, vel locus, sumitur predicamentum, vel ex parte, & sic erit quodammodo, vel ex loco, & sic erit ubi: non considerato ordine partium in loco, quo considerato, erit situs. Alio modo ut id, a quo sumitur predicamentum, secundum aliquid sit in subiecto, de quo predicatur. Et si quidem secundum principium, sic predicatur ut agere. Nam actionis principium in subiecto est: si vero secundum terminum, sic predicabitur, ut in pati. nam passio in subiectum patiens terminatur. Quia vero quedam predicatur, in quibus manifeste non apponitur hoc verbum, est, ne credatur, quod ille predicaciones non pertineant ad predicaciones entis, ut cum dicitur: homo ambulat, ideo consequenter hoc renouet dicens, quod in omnibus huiusmodi predicaciones significatur aliquid esse. Verbum enim quodlibet resoluunt in hoc verbum est, & participium. nihil enim differet dicere, homo conualescens est, & homo conualescit, & sic de aliis. Vnde patet, quod quot modis predicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec est verum, quod Aug. dicit, quod predicata, que sunt in generibus accidentis, principaliter significant substantiam, & per posterius accidens, sicut hoc, quod dico album, & musicum. Nam album, ut in predicamento dicitur, solum qualitatem significat. Hoc autem nomen album, significat subiectum ex consequenti, in quantum significat albedinem per modum accidentis. Vnde oportet, quod ex consequenti includat in sui ratione subiectum. Nam accidentis esse est inesse. Albedo enim & si significet accidens, non tamen per modum accidentis, sed per modum substantie, vnde nullo modo significat subiectum. Si enim principaliter significet subiectum, tunc predicata accidentalia non ponentur a Philosopho sub ente secundum se, sed sub ente secundum accidens. Nam hoc totum, quod est homo, albus, est ens, secundum accidens, ut dictum est. Deinde cum dicitur:

Per se vero esse dicuntur, quecumque significant predicacionis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significat. Cum ergo eorum, que predicantur, quedam ipsum quid est significant, quedam quale, quedam quantum, quedam ad aliquid, quedam facere, aut pati, quedam ubi, quedam quando, horum vnicuique idem ipsum esse significat. nihil enim differt, homo conualescere est, aut homo conualescit: & homo ambulans uel incedens est, aut homo ambulat uel incedit. similiter in aliis quoque.

Item ipsum esse, & ipsum est significat quod verum est, ipsum uero non esse, quod non verum, sed falsum: similiter tam in affirmatiōe,

quam in loco, quo considerato, erit situs. Alio modo ut id, a quo sumitur predicamentum, secundum aliquid sit in subiecto, de quo predicatur. Et si quidem secundum principium, sic predicatur ut agere. Nam actionis principium in subiecto est: si vero secundum terminum, sic predicabitur, ut in pati. nam passio in subiectum patiens terminatur. Quia vero quedam predicatur, in quibus manifeste non apponitur hoc verbum, est, ne credatur, quod ille predicaciones non pertineant ad predicaciones entis, ut cum dicitur: homo ambulat, ideo consequenter hoc renouet dicens, quod in omnibus huiusmodi predicaciones significatur aliquid esse. Verbum enim quodlibet resoluunt in hoc verbum est, & participium. nihil enim differet dicere, homo conualescens est, & homo conualescit, & sic de aliis. Vnde patet, quod quot modis predicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec est verum, quod Aug. dicit, quod predicata, que sunt in generibus accidentis, principaliter significant substantiam, & per posterius accidens, sicut hoc, quod dico album, & musicum. Nam album, ut in predicamento dicitur, solum qualitatem significat. Hoc autem nomen album, significat subiectum ex consequenti, in quantum significat albedinem per modum accidentis. Vnde oportet, quod ex consequenti includat in sui ratione subiectum. Nam accidentis esse est inesse. Albedo enim & si significet accidens, non tamen per modum accidentis, sed per modum substantie, vnde nullo modo significat subiectum. Si enim principaliter significet subiectum, tunc predicata accidentalia non ponentur a Philosopho sub ente secundum se, sed sub ente secundum accidens. Nam hoc totum, quod est homo, albus, est ens, secundum accidens, ut dictum est. Deinde cum dicitur:

Per se vero esse dicuntur, quecumque significant predicacionis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significat. Cum ergo eorum, que predicantur, quedam ipsum quid est significant, quedam quale, quedam quantum, quedam ad aliquid, quedam facere, aut pati, quedam ubi, quedam quando, horum vnicuique idem ipsum esse significat. nihil enim differt, homo conualescere est, aut homo conualescit: & homo ambulans uel incedens est, aut homo ambulat uel incedit. similiter in aliis quoque.

Item ipsum esse, & ipsum est significat quod verum est, ipsum uero non esse, quod non verum, sed falsum: similiter tam in affirmatiōe,

part. 5.

Tex. cō. 15. part. prima

bi par. 2.

part. 3.

dicimus non esse, significamus non esse veram, & hoc sive in affirmando, sive in negando. in affirmando quidem, sicut dicimus: quod Socrates est albus: quia hoc verum est. in negando vero, ut Socrus non est albus, quia hoc est verum scilicet, ipsum esse non album. Et similiter dicimus: quod non est diame- ter incommensurabilis lateri quadra- ri, quia hoc est falsum scilicet, non esse ipsum non commensurabilem. Sciendum est autem, quod iste secundus modus comparatur ad primum, sicut effectus ad causam. Ex hoc enim, quod aliquid in reu natura est, sequitur veritas, & falsitas in propor- tione, quam intelle- ctus significat per hoc verbum. Est, pro- ut est verbalis copu- la. Sed, quia aliquid quod est in se non ens, intellectu con- siderat ut quoddam ens, sicut negatione & hmoi, ideo quan- doque dicitur esse de aliquo hoc secun- do modo, & non pri- mo. Dicitur enim, quod cecitas est secun- do modo, ex eo quod vera est propositio, quia dicitur aliquid esse cecum, non tunc dicitur, quod sit primo modo vera. Nam cecitas non habet ali- quod esse in rebus, sed magis est priua- tio alicuius esse. Ac- cidit autem vnicui- que rei, quod aliquid de ipsa vere affir- metur intellectu, vel voce, nam res non refertur ad scientiam, sed econuerso. Esse vero, quod in sui natura vnaqueque res habet, est substantia le. Et ideo, cum dicitur, Socrates est, si il- le est, primo modo accipiat, est de pre- dicato substantiali. Nam ens est superius ad vnum quodque entium, sicut animal ad hominem. Si autem accipiatur secun- do modo, est de pre- dicato accidentali. Deinde cum dicitur:

Amplius esse significat, & ens: hoc quidem potestate dicibili; illud vero actu. Horum enim dictorum terminorum esse dicimus, & quod potestate est dicibile terminorum & quod est actu. Et scire simili- ter, & potens uti scientia, & v- tens. Et quiescens, & cui iam inest quies, & potens quiescere. Simi- liter autem & in substantiis. Et enim Mercurius in lapide di- citur esse, & medietate lineae, & frumentum non dum perfe- ctum, Quod vero potens, & quoniam, in aliis determinandum est.

LECTIO X. SUBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora; ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hęc autem omnia dicuntur substantia, quia non de subiecto dicuntur, sed de his alia.

Alio vero modo quodcumque fuerit causa existendi inexistens in talibus; quecumque non dicuntur de subiecto, ut anima in animalibus.

Amplius quecumque particule existentes sunt in talibus, terminantes, & hoc aliquid significantes. quibus destructis, destruitur totum. ut superficie corporis, ut quidam dicunt, & superficies linea, & totaliter numerus videtur quibusdam esse talis. Nam eo destructo nihil esse, & determinare omnia.

Ponit distinctionem entis per actum & potentiam dicens: quod ens & esse significat aliquid dicibile, vel effabile in potentia, vel dicibile in actu. In omnibus enim predicamentis terminis, que significat deesse predicamenta aliquid de actu & aliquid in potentia. Et ex hoc accidit, quod vnicuique predicamentum per actum & potentiam diuiditur. Et sicut in potentia, ita in actibus actus & privationibus, que sunt res rationis. Dicitur enim, aliquid scire, quia potest uti scientia, & quia potest uti: si militer quiescens, quia iam inest ei quiescere, & quia potest quiescere. Et non solum hoc est in accidentibus, sed etiam in substantiis. Et enim mercurius, i. imaginem Mercurii dicimus esse in lapide in potentia, & medium lineę de esse in linea in potentia. Quilibet enim pars continui, est potentialiter in toto. Linea vero

inter substantias ponitur secundum opinionem potentiam mathematicam esse substantias, quia non dicitur reprobari. Frumctum est, quia non dicitur perfectum, sicut quod est in herba, de esse in potentia. Quando vero aliquid sit in potentia, & quando nondum est in potentia, determinandum est in aliis, scilicet in Nono huius.

quam in negatione, ut puta, quod Socrates musicus est, quoniam verum hoc est: aut quod Socrates non albus, quoniam verum. quod autem diame- ter non sit incommensurabilis, quoniam falsum est.

Item ipsum esse, & ipsum ens, quod dam eorum, que dicta sunt, potentia dicitur posse significare, quodammodo actu. videtur etenim dicimus esse, & quod potestate, ut dicitur, videtur, & quod actu, ipsum quoque scire similiter, & quod potest uti scientia, & quod iam utitur. ac etiam quiescens, tunc illud, cui iam inest quies, tunc quod quiescere potest. Similiter autem in substantiis. etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & lineam medietate, ac trinitate, quod nondum mat- turum est, quando uero possibile, & quod non, in aliis determinandum est.

LECTIO X. SUBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora, ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hęc autem omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera.

Alio vero modo quodcumque fuerit causa existendi inexistens in talibus; quecumque non dicuntur de subiecto, ut anima animalibus.

Item quecumque particule inexistentes sunt in talibus, destruentes, & quod quid significantes, quibus perceptis, totum perimitur, ut superficie corporis, ut quidam dicunt, & linea superficies, & vniuersaliter numerus videtur quibusdam esse talis. Nam eo destructo nihil esse, & determinare omnia.

Ponit tertium modum opinionem Platoniceam & Phytagoricam dicens, quod quecumque particule sunt in predictis substantiis, que sunt termini earum, & significat hoc aliquid secundum opinionem eorum, in quibus destructis destruitur totum, dicitur esse substantia. Sicut superficie destructa destruitur corpus, ut quidam dicunt, & destructa linea, destruitur superficies. Patet etiam, quod superficies est terminus corporis, & linea terminus superficies. Et secundum dictorum positionem, linea est pars superficies, & superficies pars corporis. Ponantur enim corpora componi ex superficiebus, & superficies ex lineis, & lineas ex punctis. Vnde sequebatur, quod punctum sit substantia lineę, & linea superficies, & S. Thom. super Metaph. sic de

LECTIO X.

Item ostendit quod modis dicitur substantia. Et circa hoc duo facit. Primo ponit diuersos modos substantie. Secundo reducit eos ad duos. ibi: Accidit itaque. Circa primum ponit quatuor modos, quorum primus est secundum substantie particulares dicitur substantia simplicia corpora, ut terra, ignis, & aqua, & hmoi. Et ut omnia corpora, et si non sint simplicia, sicut mixta simplicia partium, ut lapis, sanguis, caro, & hmoi. Et ite- rum animalia, que consistant ex hmoi corporibus sensibilibus, & partes eorum, ut manus & pedes & hmoi, & demonia, & idola, que in templis posita, colebantur pro diis. Vel demonia dicitur que dem animalia rationabilia secundum Platonem, que Apuleus sic diffinit. Demones sunt animalia corpore aerea, mente rationalia, animo passiva, tempore eterna. Hęc enim omnia predicta dicuntur substantia, quia non dicuntur de alio subiecto, sed alia dicuntur de his. Et hęc est descriptio primę substantie in predicamento. Secundum modum ponit ibi. b. ¶ Dicit, quod alio modo dicitur substantia, que est causa essendi predictis substantiis, que non dicuntur de subiecto, non quidem extrinseca, sicut efficiens, sed intrinseca eis, ut forma. Sicut dicitur anima substantia animalis. Deinde cum dicitur:

Infra par. 5

fic de alijs. Numerus autem secundum hanc positionem videtur esse substantia totaliter omnium rerum, quia remoto numero nihil remanet in rebus: quod enim non est vnum, nihil est. Et similiter quae non sunt plura, non sunt. Numerus etiam inuenitur terminare omnia, eo quod omnia mensurantur per numerum. Iste autem

part. 4.

modus non est verus. Nam hoc, quod communiter inuenitur in omnibus, & sine quo res esse non potest, oportet quod sit substantia eius, sed potest esse aliqua proprietates consequens rei substantiam, vel principium substantiae. Provenit etiam eis error specialiter quantum ad vnum & numerum, eo quod non distinguantur inter vnum, quod convertitur cum ente, & vnum, quod est principium numeri. Quartum modum ponit ibi.

part. 5.

Dicit, quod etiam quidditas rei, quam significat distinctio, est substantia vniuersalis cuiusque. Haec autem quidditas, siue rei essentia, cuius distinctio est ratio, differt a forma, quia distinctio est substantiam in secundo modo, sicut differt humanitas ab anima. Nam forma est pars essentiae, vel quidditatis rei, ipsa autem quidditas, vel essentia rei, includit omnia essentialia principia. Et ideo genus & species dicuntur esse substantia eorum de quibus praedicatur, hoc ultimo modo. Nam genus & species non significant tantum formam, sed totam rei essentiam. Dein de cum dicit.

part. 1.

Reducit dictos modos substantiae ad duo dicens, quod ex praedictis modis considerari potest, quod substantia duobus modis dicitur, quorum vnus est, secundum quod substantia dicitur id, quod vltimo subiicitur in propositionibus, ita quod de alio non praedicatur, sicut substantia prima. Et hoc est quod est hoc aliquid, quasi per se subsistens, & quod est separabile, quia est ab omnibus distinctum, & non communicabile multis, & quantum ad hoc tria, differt substantia particularis ab vniuersali. Primo quidem, quia substantia particularis non praedicatur de aliquo inferiori, sicut vniuersalis. Secundo, quia substantia vniuersalis non subsistit nisi ratione singulari, quae per se subsistit. Tertio, quia substantia vniuersalis est in multis, non autem singulari, sed est ab omnibus separabilis & distincta. Sed etiam forma & species vniuersales, ita dicitur talis, id est substantia. In quo includit & secundum & quartum modum. Essentia enim & forma in hoc conueniunt, & secundum vtrumque dicitur esse illud, quod aliquid est: sed forma refertur ad materiam quam facit esse in actu: quidditas autem refertur ad suppositum, quod significatur ut habens talem essentiam. Vnde sub vno comprehenduntur forma & species, id est substantia eius. Tertium autem modum praetermittit, quia falsus est, vel quia reducibilis est ad formam, quae habet rationem termini. Materia vero, quae substantia dicitur, praetermittit, quia non est substantia in actu. Includitur tamen in primo modo, quia substantia particularis non habet, quod sit substantia, & quod sit indiuidua in rebus materialibus, nisi ex materia.

Amplius quod quid erat esse, cuius ratio est distinctio, & haec substantia videtur vniuersalis cuiusque.

Accidit itaque secundum duos modos substantiam dici, subiectum vltimum, quod non adhuc de alio dicitur: & quodcumque hoc aliquid ens, & separabile fuerit. Tale vero vniuersaliusque forma & species.

LECTIO XI.

Adem dicuntur, secundum accides quidem, ut album & musicum idem, quia eisdem accidunt: & homo & musicum, quia alterum alteri accidit. Sed & musicum homo, quia musicum homini accidit. Et vtrique hoc, & horum vtrique illi. Etenim homini musico, & homo & musicum idem dicitur, & his illud. Quapropter & omnia ea vniuersaliter non dicuntur. non enim verum dicere, quia omnis homo idem & musicum. nam vniuersalia secundum se existunt, & accidentia non secundum se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur Socr. musico, & Socr. esse: nam Socr. non in multis. Quapropter non omnis Socr. dicitur, quemadmodum omnis homo. Et haec quidem sic dicuntur eadem.

Quam Philosophus distinguit nomina, quae significant subiectum huius scientiae, hic distinguit nomina, quae significant partes eorum, quae sunt subiecta huius scientiae, & diuiditur in partes duas. In prima, distinguit nomina quae significant partes vnus. In secunda, nomina, quae significant partes entis, & hoc ibi potest dicitur. Substantia enim, quae est postea est subiectum huius scientiae, est vnum solum predicamentum, non non diuisum in multa predicamenta. Prima diuiditur in duas. In prima, distinguit nomina, quae significant partes vnus. In secunda, nomina, quae significant aliquod consequens ad rationem vnus, scilicet prius & posterius. Nam vnum esse, est principium esse, ut supra dictum est, & hoc ibi Priora & posteriora dicuntur. Prima diuiditur in duas. In prima distinguit nomina, quae significant primas partes vnus & eius oppositi. f. multitudinis. In secunda distinguit nomina, quae significant quaedam secundarias partes. ibi i. Opposita dicuntur. Partes autem vnus sunt idem, quod est vnum in substantia: & simile quod est vnum in qualitate: & aequale, quod est vnum in quantitate. Et e contrario partes multi-

Item quod quid erat esse, cuius ratio distinctio est, & hoc vniuersaliusque substantia dicitur.

Accidit igitur duobus modis substantiam dici: & ipsum vltimum subiectum, quod non dicitur de alio: & id, quod cum quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale vero cuiusque forma & species.

LECTIO XI.

Adem vero, quaedam secundum accides dicuntur. ut album, & musicum idem, quoniam alterum alteri accidit. musico vero homo, quoniam musicum homini accidit. vtrique vero hoc, & huius vtrumque illorum. etenim homini musico & homo & musicum idem dicitur, & his illud. Quare omnia haec vniuersaliter non dicuntur. non enim est verum dicere, quod omnis homo idem & musicum. vniuersalia namque per se existunt. accidentia vero non per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur. idem enim videtur Socrates, & Socrates musico esse. Socrates enim non de multis. quare non dicitur omnis Socrates, sicut omnis homo. quaedam igitur ita dicuntur eadem.

rudinis sunt diuersum, dissimile, & inaequale. Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nomen, idem & ea, quae ei opponuntur. Secundo, distinguit hoc nomen simile, & dissimile oppositum eius. ibi i. Similia dicuntur. De equali autem, & eius opposito mentionem hic non facit, quia in eis multiplicitas non est ita manifesta. Circa primum tria facit. Primo, distinguit hoc nomen idem. Secundo, hoc nomen diuersum ibi. Diuersa vere dicuntur. Tertio, hoc nomen differens. ibi i. Differentia vero. Circa primum duo facit. Primo ponit modos eiusdem per accides, secundo eiusdem per se. ibi i. Alia vero secundum se. Dicit ergo, quod aliqua dicuntur eadem per accides tribus modis. Vno modo, sicut duo accidentia, ut album & musico dicitur idem, quia accidunt eidem subiecto. Secundo modo, quia praedicantur eidem subiecto, in quantum de eo praedicantur, ut cum dicitur, quod est musico, quia accidunt eidem subiecto. Tertio modo dicuntur idem per accides, quia subiectum dicitur esse idem accidenti quasi de eo. praedicantur, ut cum dicitur, musico est homo, significatur quod homo sit idem musico: Quod enim praedicatur de aliquo, significatur idem esse illi. Et haec ratio identitatis est, quia subiectum accidit praedicato. Praeter hos autem modos eiusdem per accides, in quibus sumitur accides per se & subiectum per se, sunt alij modi, in quibus accipitur accides cum subiecto compositum. Et in hoc variantur duo modi, quorum vnus significatur, quando accides simpliciter praedicatur de composito ex accidente & subiecto. & tunc significatur hoc, scilicet accides

accidens esse idem vtrique simul accepto, sicut musico homini, musico. Alius modus significatur, quando compositum praedicatur de subiecto simplici, ut cum dicitur, homo est homo musico. Tunc enim i. id est subiecto simplici significatur esse idem horum vtrique simul acceptum, scilicet hoc, quod dicitur, homo musico. Et similis ratio est, si accides accipitur ut simplex & subiectum cum compositione. ut si dicamus, musico est homo musico, quod est compositum, dicitur idem per accides & homo & musico, quado haec duo de illo uno praedicantur, & e converso. Ex hoc autem concludit vltimus conclusio, quod in omnibus praedictis modis praedicandi, in quibus idem per accides praedicatur, non praedicatur aliquod nomen vniuersaliter, non enim est verum dicere, quod omnis homo sit idem musico, quod sic patet. Ea enim sola de vniuersalibus praedicantur vniuersaliter, quae secundum se in se sunt idem. Propter hoc enim modus praedicandi, qui est vniuersaliter praedicari, conuenit cum conditione subiecti, quod est vniuersale, quia praedicatur per se de subiecto praedicatur. Sed accidentia non praedicantur secundum se de vniuersalibus, sed ratione singularium. & ideo de vniuersalibus non praedicantur vniuersaliter: sed de singularibus praedicantur simpliciter, quia idem videtur esse subiecto Soc. & Soc. musico, non tamen praedicantur de singulari vniuersaliter, quia de nullo potest praedicari aliquid vniuersaliter quod non est vniuersale. Socr. autem non est vniuersale, nam non est in multis: & ideo non praedicatur vniuersaliter aliquid de Socrate ut dicitur, omnis Socr. sicut omnis homo. Igitur quae diximus sic dicuntur eadem, scilicet per accides, ut dictum est. Deinde cum dicit.

part. 2.

Alia vero secundum se, quem admodum & vnum. Etenim quorum materia vna, aut specie, aut numero, eadem dicuntur: & quorum substantia vna. Quare palam, quia identitas vniuersalis quaedam est plurium essendi, aut quando vtrique vno ut pluribus: veluti quando dicitur idem eidem idem. nam ut duobus utitur eodem.

parte pri.

Inversa vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantia: & omnino opposita eidem dicitur diuersum.

part. 2.

Differentia vero dicuntur, quaecumque diuersa sunt, idem aliquid entia, & non solum in numero, sed specie, aut genere, aut proportione. Amplius quorum diuersum genus, & contraria, & quaecumque habent in substantia diuersitatem.

part. 2.

ideo subiungit, quod diuersum dicitur oppositum totaliter ad idem. Cuiuslibet enim modo eius, quod est idem, opponitur aliquid modus eius, quod est diuersum. Et propter hoc, quod modis dicitur idem, tot modis dicitur diuersum. Et tamen alij modi vnus, vel eius quod est idem, possunt reduci ad istos hic taxatos. Diuersitas enim generis includitur in diuersitate materiae, eo quod partes quantitatis se habent per modum materiae ad totum. Deinde cum dicit. b. Hic distinguit, quot modis dicitur hoc nomen differens. Assignat autem duos modos, quorum vnus est, quod aliquid proprie dicitur differens secundum quod aliqua duo, quae sunt aliquid idem entia, in aliquo vno conuenientia, sunt diuersa: siue conueniant in aliquo vno secundum numerum, sicut Socr. sedens a Socr. non sedente: siue conueniant in aliquo vno specie, sicut Socr. & Plato in homine: siue in aliquo vno genere, sicut homo & asinus in animalibus: siue in aliquo vno, secundum proportionem, sicut quantitas & qualitas in ente. Ex quo patet, quod differens omne est diuersum, sed non conuertitur. Nam illa diuersa, quae in nullo conueniunt, non possunt proprie dici differens, quia non differunt aliquo alio, sed seipsis. Differens autem dicitur, quod aliquo alio differt. Secundum modum est prout differens communiter sumitur pro diuerso. & sic dicitur etiam illa, quae habent diuersum genus, & in nullo conueniunt. Docet autem quibus conueniat esse differens secundum primum modum, qui est proprius. Cum oporteat ea quae proprie dicuntur differens, in vno aliquo conuenire, ea vero, quae conueniunt in specie, non distinguuntur nisi per accidentales differencias, ut Socr. albus vel iustus, Plato niger vel musico. Quae vero conueniunt in genere & sunt diuersa secundum speciem, differunt differentijs substantialibus, illa propriissime dicuntur differens quae sunt eadem genere & diuersa secundum speciem. Omne autem genus diuiditur in contrarias differencias, non autem omne genus diuiditur in contrarias species. Coloris enim species sunt contrariae, s. album, nigrum: & differentiae etiam, s. congregatum & disgregatum. Animalis autem differentiae quidem sunt contrariae, s. rationale & irrationale, sed species animalis, ut homo & equus &c. non sunt contrariae, illa igitur, quae propriissime dicuntur differens. S. Thom. super Metaph. I 2

quae sibi esse idem, & sic in infinitum, non est antem possibile in rebus in infinitum procedere. Sed in his, quae sunt secundum intellectum, nihil prohibet. nam cum intellectus reflectatur super suum actum, intelligit se intelligere. & hoc ipsum potest etiam intelligere, & sic in infinitum.

Quaedam vero per se, sicut & vnum, etenim quorum materia, aut specie, aut numero una, eadem dicuntur: & quorum substantia vna. Quare palam, quia identitas vniuersalis quaedam est plurium: aut cum ut pluribus natur. ut puta cum dicat ipsum sibi ipsi idem, ut duobus enim ipso utitur.

Inversa vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantia: & omnino diuersum dicitur opposita ad id, quod idem dicitur.

Differentia vero dicuntur, quaecumque diuersa sunt, cum idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quaecumque diuersitatem in substantia habent.

ideo subiungit, quod diuersum dicitur oppositum totaliter ad idem. Cuiuslibet enim modo eius, quod est idem, opponitur aliquid modus eius, quod est diuersum. Et propter hoc, quod modis dicitur idem, tot modis dicitur diuersum. Et tamen alij modi vnus, vel eius quod est idem, possunt reduci ad istos hic taxatos. Diuersitas enim generis includitur in diuersitate materiae, eo quod partes quantitatis se habent per modum materiae ad totum. Deinde cum dicit.

Hic distinguit, quot modis dicitur hoc nomen differens. Assignat autem duos modos, quorum vnus est, quod aliquid proprie dicitur differens secundum quod aliqua duo, quae sunt aliquid idem entia, in aliquo vno conuenientia, sunt diuersa: siue conueniant in aliquo vno secundum numerum, sicut Socr. sedens a Socr. non sedente: siue conueniant in aliquo vno specie, sicut Socr. & Plato in homine: siue in aliquo vno genere, sicut homo & asinus in animalibus: siue in aliquo vno, secundum proportionem, sicut quantitas & qualitas in ente. Ex quo patet, quod differens omne est diuersum, sed non conuertitur. Nam illa diuersa, quae in nullo conueniunt, non possunt proprie dici differens, quia non differunt aliquo alio, sed seipsis. Differens autem dicitur, quod aliquo alio differt. Secundum modum est prout differens communiter sumitur pro diuerso. & sic dicitur etiam illa, quae habent diuersum genus, & in nullo conueniunt. Docet autem quibus conueniat esse differens secundum primum modum, qui est proprius. Cum oporteat ea quae proprie dicuntur differens, in vno aliquo conuenire, ea vero, quae conueniunt in specie, non distinguuntur nisi per accidentales differencias, ut Socr. albus vel iustus, Plato niger vel musico. Quae vero conueniunt in genere & sunt diuersa secundum speciem, differunt differentijs substantialibus, illa propriissime dicuntur differens quae sunt eadem genere & diuersa secundum speciem. Omne autem genus diuiditur in contrarias differencias, non autem omne genus diuiditur in contrarias species. Coloris enim species sunt contrariae, s. album, nigrum: & differentiae etiam, s. congregatum & disgregatum. Animalis autem differentiae quidem sunt contrariae, s. rationale & irrationale, sed species animalis, ut homo & equus &c. non sunt contrariae, illa igitur, quae propriissime dicuntur differens. S. Thom. super Metaph. I 2

LECT. XII.

Idem ostendit, quod modis dicitur idem, & dicit quod dicitur sa dicitur aliqua tripliciter. Dicitur enim aliqua diuersa species, quorum species sunt plures, sicut alius & bos. Quaedam vero dicuntur diuersa numero, quia differunt secundum materiam, sicut duo indiuidua vnus species. Quaedam vero dicuntur diuersa secundum rationem substantiam: id est secundum distinctionem declarationem substantiam rei. Cotingit enim quaedam esse idem numero, scilicet subiecto, sed diuersa ratione, sicut Socrates & hoc album. Et quia plures modi diuersitatis accipi possunt, sicut quod dicitur diuersum genere, & diuersum propter continuam diuisionem, & sic dicitur etiam illa, quae habent diuersum genus, & in nullo conueniunt. Docet autem quibus conueniat esse differens secundum primum modum, qui est proprius. Cum oporteat ea quae proprie dicuntur differens, in vno aliquo conuenire, ea vero, quae conueniunt in specie, non distinguuntur nisi per accidentales differencias, ut Socr. albus vel iustus, Plato niger vel musico. Quae vero conueniunt in genere & sunt diuersa secundum speciem, differunt differentijs substantialibus, illa propriissime dicuntur differens quae sunt eadem genere & diuersa secundum speciem. Omne autem genus diuiditur in contrarias differencias, non autem omne genus diuiditur in contrarias species. Coloris enim species sunt contrariae, s. album, nigrum: & differentiae etiam, s. congregatum & disgregatum. Animalis autem differentiae quidem sunt contrariae, s. rationale & irrationale, sed species animalis, ut homo & equus &c. non sunt contrariae, illa igitur, quae propriissime dicuntur differens. S. Thom. super Metaph. I 2

part. 3. Infra pt. 4. fin. part. 4. part. 4. pn. part. 5. part. 6. part. 7. Infra pt. 7. Infra pt. 10.

tia, sunt quæ vel sunt species contrariæ, sicut album & nigrum, vel sunt species vnius generis non contrariæ, sed habentia contrarietatem in substantia, ratione contrarij differentiarum, quæ sunt de substantia specierum. Deinde cum dicitur c. ¶ Ostendit, quot modis dicitur simile. Circa hoc autem duo facit. Nā primo, assignat quot modis dicitur simile. Secundo, quot modis dicitur dissimile. ibi ¶ Opposite vero. ¶ Circa primum duo facit. Primo, ostendit quot modis dicitur simile. Secundo, quomodo dicitur aliquid maxime simile. ibi ¶ Et secundum quæ alterari. ¶ Ponit aut tres modos similitudinis. Cōstat. n. q. vñ in qualitate, facit simile. Passio autem est affinis qualitati, eo q. præcipue passio in mutatione qualitatibus, quæ est alteratio, attenditur. vnde & quedam species qualitatis est passio & passibilis qualitas. Et propter hoc, similitudo non solum attenditur secundum convenientiam in qualitate, sed secundum convenientiam in passione. Quod quidem potest esse dupliciter, aut ex parte eius, ad quod passio terminatur. Sic igitur, tripliciter aliqua sunt similia. Vno modo, quia participant idem, sicut duo ligna, quæ comburuntur, possunt dici similia. Alio modo ex hoc solo, q. participant aliqua plura, similia dicuntur, siue patiatur idem, siue diuersa, sicut duo homines, quorum vnus iustigatur, & alter incarceratur, dicuntur similes in patiēdo. Tertio modo dicitur similia, quoru vnus est qualitas, sicut duo albi, & duo sycera in celo habentia similem splendorem, aut virtutem. Deinde cum dicitur d. ¶ Ostendit, vnde aliquid maxime dicitur simile. Quando enim sunt plures contrarietates, secundum quas attenditur alteratio, illud, quod secundum plures illarum contrarietatum est alicui simile, dicitur magis proprie simile. Sicut alius, quod est calidum & siccum, dicitur magis proprie simile igni, quam saccharum, quod est calidum & humidum. Et idem est inter duo, quorum vtrunque est simile alicui tertio, secundum vnā qualitatem tantum, illud, quod est simile secundum qualitatem magis sibi propriam, magis proprie dicitur simile ei, sicut aer magis proprie similis est igni, quam terra. Aer enim assimilatur igni in calore, quæ est qualitas sibi propria, magis quam siccitas, in qua assimilatur sibi terra. Consequenter dicitur, q. dissimilia dnt per oppositū ad similia. Deinde cum dicitur e. ¶ Hic distinguit secundarias partes pluralitatis, quæ. s. continentur sub differentiâ & diuerso, quæ sunt partes primæ. & circa hoc tria facit. Primo, ostendit quot modis dicuntur opposita. Secundo, quot modis dicuntur contraria, ibi: ¶ Contraria dicuntur. ¶ Tertio, quot modis dicuntur diuersa specie, ibi: ¶ Diuersa vero specie. ¶ Circa primum duo facit. Primo, n. dicit quot modis dicuntur opposita, quia quatuor modis, s. contradictoria, contraria, priuatio & habitus, & ad aliquid. Aliquid enim contraponitur alteri, vel opponitur aut ratione dependentiæ, quæ dependet ab ipso, & sic sunt opposita relative: Aut ratione remotionis, quia, si vnum remouet alterum, quod quidem con-

tingit tripliciter, aut enim totaliter remouet, nihil relinquens, & sic est negatio: aut relinquit subiectum solum, & sic est priuatio, aut relinquit subiectum & genus, & sic est contrarium. Nā contraria non sunt solum in eodem subiecto, sed etiam in eodem genere. Secundo ibi. ¶ Ponit duos modos, secundum quos potest cognosci, q. aliqua sunt opposita, quorum primum est per comparationem ad motum. nā in quolibet motu vel mutatione, terminus a quo, opponit termino ad quem. Et ideo, ex quibus est motus, & in quæ est motus, sunt opposita: vt patet in generationibus. Nam generatio albi est ex non albo, & ignis ex non igne. Secundo modo, per comparationem ad subiectum. Nam illa, quæ non possunt in esse simul eidem susceptibili, oportet quod adiuuicem opponantur, vel ipsa, vel ea ex quibus sunt, non enim potest idem corpus simul esse album & nigrum, quia sunt contraria. Homo vero & asinus nō possunt de eodem dici, quia habent in suis rationibus differentias oppositas, scilicet rationale & irrationale. Et similiter pallidum & album, quia pallidum componitur ex nigro, quod est oppositum albo. Et notandum, quod si signanter dicitur eidem susceptibili, quia quedam nō possunt alicui eidem subiecto simul inesse, non propter oppositionem, quam habent adiuuicem, sed quia subiectum non est susceptibile vtriusque, sicut albo & nigro non possunt simul inesse alio, possunt autem simul inesse homini. g. ¶ Hic ostendit, quot modis contraria dicuntur. & circa hoc tria facit. Quorum primum est, quod assignat modos, quibus aliqua principaliter dicuntur contraria, inter quos ponit vnum primum improprium, scilicet quod aliqua dicuntur contraria, quæ non possunt simul adesse eidem, licet differant secundum genus. Proprie enim contraria quæ sunt vnius generis sicut si diceretur, quod grauitas & motus circularis non sunt in eodem subiecto. Alium modum ponit proprium, secundum quod contraria dicuntur in aliquo conuenientia. Conueniunt enim contraria in tribus, s. in eodem genere, & in eodem subiecto, & in eadem potestate. Et ideo notat secundum ista tria illa, quæ sunt vere contraria, dicens, q. illa, quæ plurimum differunt eorum, quæ sunt in eodem genere, dicuntur contraria, sicut album & nigrum in genere coloris: & iterum illa, quæ plurimum differunt in eodem susceptibili existentia, sicut sanum & ægnum in animali: & iterum, quæ plurimum differunt in eadem potestate contenta, sicut congruum & incongruum in grammatica. Potestates enim rationabiles ad opposita sunt. Dicit autem ¶ plurimum, ad differentiam mediatorum inter contraria, quæ etiam conueniunt in eodem genere, subiecto, & potestate, non tamen sunt plurimum differentia. Vnde subiungit vniuersalem rationem, secundum quam aliqua dicuntur contraria, quia scilicet eorū differentia est maxima, vel simpliciter, vel in eodem genere, vel in eadem specie, simpliciter quidem, sicut in motu localiter extre-

part. 8. part. 9. part. 10. Alia .i. sub inuicem. Tex. cō. 16. part. 1. part. 2.

li extrema sunt maxime distantia, sicut punctus orientis & occidentis, quæ sunt extrema diametri totius orbis. in eodem genere sicut specifice differentie, quæ diuidunt genus, in eadem specie, sicut accidentales differentie contrariæ, per quæ differunt indiuidua eiusdem speciei. Secundum ponit ibi. h. ¶ Et ostendit quæ h. Alia vero contraria dicuntur, hæc quidem talium habitus: alia talium susceptio: alia existēdo, aut actiua, aut passiuata, aut agentia, alia patientia, aut expulsiōes, aut acceptiōes, aut habitus, aut priuationes talium. Sed quoniam ens & vnum multipliciter dicuntur, sequi est necesse, & alia quæcunque seculum ea dicuntur. Quare idē, & diuersum, & contrarium, est diuersum secundum vnumquæque categoriam. Diuersa vero specie dicuntur quæcunque eiusdem generis existentia non sunt subalterna, & quæcunque sub eodem genere existentia differētiam habent. & quæcunque in substantia contrarietatem habent. Contraria enim diuersa sunt specie ab inuicem, aut omnia, aut dicta primum. Et quorumcūque in finali generis specie rationes diuersæ. vt homo & equus indiuidua genere, & rationes eorum diuersæ. Et quæcunque in eadem substantia differentiam habent. Eadem vero specie, opposite his dicta. Riora & posteriora dicuntur, quedam quidem tanquam existēte aliquo primo & principio in singulo genere, quod propinquius principio aliquo determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ad vbi, aut ab aliquibus. Vt hoc quidem secundum locū in existēdo propinquius, aut natura alicui de terminato

gregarium & disgregarium: siue non, vt homo & asinus, quæ diuiduntur per rationale & irrationale. Contraria enim oportet esse diuersa specie, vel omnia, vel illa, quæ principaliter dicuntur esse contraria. Quartus modus est, quando sunt diuersæ species vltimæ, eademque specialissima in aliquo genere, vt homo & equus. Magis enim proprie dicitur specie differre, quæ solum specie differit, quam quæ specie & genere. Quintus modus est, quando aliqua accidentia sunt in eodē subiecto, & tamen differunt adiuuicem, eo quod, impossibile est, plura accidentia vnius speciei in eodem subiecto esse. Eadem vero specie dicuntur per oppositum ad prædicta. Cetera vero contraria dicuntur, quedam, eo quod talia habent: quedam, eo quod susceptiua talium sunt: quedam, eo quod actiua aut passiuata sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectiones, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cum autem vnum & ens multipliciter dicatur, necesse est, ut cetera quoque, quæcunque secundum hæc dicuntur, sequantur. quare & idem, & diuersum, et contrarium ut secundum vnumquodque prædicamentum diuersum sit. Diuersa vero specie dicuntur, quæcunque, cum eiusdem sint generis, non sunt subalterna. & quæcunque, cum in eodem genere sunt, differentiam habent. & quæcunque in substantia contrarietatem habent. Contraria quoque diuersa specie inuicem sunt, aut omnia, aut quæ primo dicuntur, & quorum in vltima generis specie rationes diuersæ. vt homo & equus in diuidua genere, rationes vero eorum diuersæ. & quæcunque, cum in eadem substantia sunt, differentiam habent. Ea dem vero specie sunt, quæcunque his oppositæ dicuntur. Ostendit nomina, quæ significant partes vnius, hic distinguit nomina significancia ordinis, s. prius & posterioris. Vnum. n. quædam ordinis importat, eo quod vni esse est principium esse, vt supra dictum est. Et circa hoc duo facit. Primo, assignat rationem communem prioris & posterioris. Secundo, distinguit diuersos modos prioris & posterioris secundum communem rationem, ibi: ¶ Vt hoc quidem secundum locū. ¶ Dicit ergo primo, q. significatio prioris dependet a significatione principij. Nā principium in vnoquoque genere est id, quod est primum in genere: Prius autem dicitur, quod est propinquius alicui determinato principio. Huiusmodi autem ordo principij & eius, quod est principium propinquum, potest attendi multipliciter. Aut. n. aliquid est principium & primum simpliciter secundum naturam, sicut pater est principium filij. Aut est principium ad aliquid, id est per ordinem ad aliquid, extrinsecus sicut dicitur id, quod est secundum se posterius esse prius quantum ad aliquid, vel quantum ad cognitionem vel perfectionem vel dignitatem, vel aliquo tali modo. Vel etiam dicitur aliquid esse principium & prius, quantum ad vbi. Aut etiam aliquid alius modis. Deinde cum dicitur b. ¶ Distinguit modos diuersos, quibus dicitur aliquod prius & posterius. Et quia prius & posterius dicuntur in ordine ad principium aliquod, principium autem est, vt supra dictum est, quod est primum in esse, aut in fieri, aut in cognitione: ideo pars ista diuiditur in partes tres. In prima dicit, quomodo dicitur aliquid esse prius secundum motum & quantitatem. Nam

LECTIO XIII.

¶ Ostendit nomina, quæ significant partes vnius, hic distinguit nomina significancia ordinis, s. prius & posterioris. Vnum. n. quædam ordinis importat, eo quod vni esse est principium esse, vt supra dictum est. Et circa hoc duo facit. Primo, assignat rationem communem prioris & posterioris. Secundo, distinguit diuersos modos prioris & posterioris secundum communem rationem, ibi: ¶ Vt hoc quidem secundum locū. ¶ Dicit ergo primo, q. significatio prioris dependet a significatione principij. Nā principium in vnoquoque genere est id, quod est primum in genere: Prius autem dicitur, quod est propinquius alicui determinato principio. Huiusmodi autem ordo principij & eius, quod est principium propinquum, potest attendi multipliciter. Aut. n. aliquid est principium & primum simpliciter secundum naturam, sicut pater est principium filij. Aut est principium ad aliquid, id est per ordinem ad aliquid, extrinsecus sicut dicitur id, quod est secundum se posterius esse prius quantum ad aliquid, vel quantum ad cognitionem vel perfectionem vel dignitatem, vel aliquo tali modo. Vel etiam dicitur aliquid esse principium & prius, quantum ad vbi. Aut etiam aliquid alius modis. Deinde cum dicitur b. ¶ Distinguit modos diuersos, quibus dicitur aliquod prius & posterius. Et quia prius & posterius dicuntur in ordine ad principium aliquod, principium autem est, vt supra dictum est, quod est primum in esse, aut in fieri, aut in cognitione: ideo pars ista diuiditur in partes tres. In prima dicit, quomodo dicitur aliquid esse prius secundum motum & quantitatem. Nam

LECTIO XIII.

¶ Riora & posteriora dicuntur, uno quidem modo tanquam existēte aliquo primo & principio in singulo genere, quod propinquius principio aliquo determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ad vbi, aut ab aliquibus. Vt hoc quidem secundum locū in existēdo propinquius, aut natura alicui de terminato

LECTIO XIII.

¶ Riora & posteriora dicuntur, uno quidem modo tanquam existēte aliquo primo & principio in singulo genere, quod propinquius principio aliquo determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ad vbi, aut ab aliquibus. Vt hoc quidem secundum locū in existēdo propinquius, aut natura alicui de terminato

Tex. cō. 12.

par. cō. huius lect.

Leq. r.

ordo

Lect. 19. T. com. 13. part. 6. par. 5. h. 1c.

part. 3.

Alia l. hēt. Hoc aut eo q̄ propinquus nūc, vt in futuris. Alia l. sed corrupte. Pri. n. Menelaus Pyrrho, in gre. n. hē sicut in hac lra.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

νεμεα πυρρῳ

ordo in motu, sequitur ordinē in quāitate. Per prius. n. & posteriori in magnitudine, est prius & posteriori in motu, vt dr in Quarto Physicorū. Secūdo, ostēdit quō aliquid dr prius altero in cognitiōe, ibi: Alia vero modo. Tertio, quō dr aliquid altero prius in essendo, i. secundū naturā, ibi: Alia uero secūdu naturā.

Circa primū duo faciunt. Primo ostēdit quō aliquid sit prius & posteriori secundū quātitatē, in rebus continuis. Secūdo quō in reb⁹ discretis, ibi: Alia secundū ordinē. Et circa primū, ponit tres modos. Primus modus attēditur secundū ordinē in loco, sicut aliquid dr esse prius secundū locū in hoc, q̄ est propinquus alicui loco determinato, sine ille locus determinatus accipiat ut mediū in aliqua magnitudine, sicut ut extremū. Post. n. in ordine locali accipit ut principū, centrū mundi, ad qd̄ feruntur graua, vt sic ordinem elementa, dicēs terrā esse primū, aquā secundū &c. Et pōt ēt accipi vt principū etiā ipsū cōlū, vt si dicamus ignē esse primū, aerē secundū & sic deinceps. Propinquitas autem ad principium in loco, quicquid sit illud, pōt esse dupliciter. Vno mō, secundum ordinē naturā, sicut aqua propinquior est medio naturaliter q̄ aer, aer uero propinquior extremo, s. cōlo. Alio modo sicut euenit, i. secundū qd̄ ordinant aliqua in loco a causa, ut aqua cūq; cā prater naturā, sicut in lapidibus superpositis inuicē in acervo, supremus est prior vno ordine, & alio ē prior infim⁹. Et sicut id, qd̄ est propinquū principio, est prius, ita quod remotius a principio, est posteriori.

Secūdo, ostēdit quō aliquid dr prius altero in essendo, i. secundū naturā, ibi: Alia uero secūdu naturā. Circa primū duo faciunt. Primo ostēdit quō aliquid sit prius & posteriori secundū quātitatē, in rebus continuis. Secūdo quō in reb⁹ discretis, ibi: Alia secundū ordinē. Et circa primū, ponit tres modos. Primus modus attēditur secundū ordinē in loco, sicut aliquid dr esse prius secundū locū in hoc, q̄ est propinquus alicui loco determinato, sine ille locus determinatus accipiat ut mediū in aliqua magnitudine, sicut ut extremū. Post. n. in ordine locali accipit ut principū, centrū mundi, ad qd̄ feruntur graua, vt sic ordinem elementa, dicēs terrā esse primū, aquā secundū &c. Et pōt ēt accipi vt principū etiā ipsū cōlū, vt si dicamus ignē esse primū, aerē secundū & sic deinceps. Propinquitas autem ad principium in loco, quicquid sit illud, pōt esse dupliciter. Vno mō, secundum ordinē naturā, sicut aqua propinquior est medio naturaliter q̄ aer, aer uero propinquior extremo, s. cōlo. Alio modo sicut euenit, i. secundū qd̄ ordinant aliqua in loco a causa, ut aqua cūq; cā prater naturā, sicut in lapidibus superpositis inuicē in acervo, supremus est prior vno ordine, & alio ē prior infim⁹. Et sicut id, qd̄ est propinquū principio, est prius, ita quod remotius a principio, est posteriori.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Alia uero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Mo ponit quantum ad naturalia dicēs, q̄ aliqua dr esse priora scdm ordinē in motu. Illud. n. qd̄ est propinquū primo mouenti, est prius. sicut puer est prius viro, quia est propinquior primo, i. generanti. & hoc etiā prius dr per propinquitatē ad aliquod principium. id. n. finitōes & generans, est principium quodammodo, nō qua literariū; sicut in loco accidebat, sed simp̄r & scdm naturam. Secūdo, ponit hūc ordinē mot⁹ ēt in rebus volutaris dicēs, q̄ quādā priora dr scdm ptatē, sicut hōies, qui sunt in ptatibus confitūti. Ille. n. q̄ excedit ptatē, & qui est prior, Et hic ē ordo dignitatis. Pater autem, q̄ hi: ordo ēt scdm dū motū, q̄a potentia & ptatē excedēs, est scdm cuius preuoluntatē, i. propo sitū, necesse est sequi aliqd, qd̄ est eo posteriori in mouēdo, ita. s. q̄ nō mouente illo potentiori, uel priori, nō moueat posteriori, & mouente posteriori, sicut se hēt princeps in ciuitate. nā ex eius imperio mouent alii ad exequēdū imperatōis, eo uero nō imperatē, nō mouent: & pater q̄ hoc etiā prius dr p̄ propinquitatē ad aliquod principū. Nā prauoluntas, i. propo sitū imperatōis, hic accipit vt principū, cui propinquores sūt, & per cōsequēs priores, per quos p̄ positū & imperium principis ad subditos detetur. Deinde cum dicit.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

Quodam modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quē secundū rationē, & quē secundū sensum. Nā secundū rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

T. com. 17. part. 1.

par. seq.

In post pre dic. cap. de priori.

lectus uel rationis, & sensus, aliter dicimus aliqua priora secundū rationem, & aliter secundum sensum. Ponit autem tres modos, secundum quos aliquid est prius ratione, sicut cognitio in intellectu, quorum primus est, secundum quod uniuersalia sunt priora singularibus, licet in cognitione sensus accidat e conuerso. Ibi. n. singularia sunt priora. Ratio enim est uniuersalium, sensus autem singularium. Vnde sensus non cognoscit uniuersalia nisi per accidens, in quantum cognoscit singularia, de quibus uniuersalia predicantur. cognoscit enim hominem in quantum cognoscit Socratem, qui est homo, e contrario autem intellectus cognoscit Socratem, in quantum cognoscit hominem. Semper autem quod est per se, est prius eo, quod est per accidens. Secundum modum ponit ibi.

Et secundum rationem accidens toto prius. ut musicum, musico homine. non est. n. ratio tota sine parte. & non contingit musicum esse, non existit te aliquo musico.

Alia uero secundum naturā & secundū substantiam, quęcunq; cōtingit esse sine aliis, & alia nō sine illis: qua diuisione usus est Plato. Et quoniam esse multipliciter dicitur, primum quidē subiectum prius, propter quod substantia prius. Deinde aliter quę sunt potestate & perfectione. Nā alia potestate priora, alia perfectione. ut secundum potestatem quidē dimidietas, toto: & pars, toto: & materia, quā substantia. Secundum perfectionem uero, posteriori. nam dissoluta, secundum actum erunt.

Modo itaque quodam omnia prius & posteriori dicta secundum hęc dicuntur. Alia nā que secundum generationem, quę sine aliis esse contingit, vt totum partibus. Alia secundū corruptionem, ut pars toto. similitur autem & alia.

LECTIO XIII.

Otestas dicitur alia quidē principium motus aut mutationis in diuerso inquantū diuersum ut edificatiua potestas, est quę non existit in edificato. sed ars medicinalis est potestas, & existit in sanato, sed non inquantū sanatū est. Ergo totaliter principium permutationis aut motus, dicitur potestas in diuerso, inquantū diuersū.

Et circa hoc duo faciunt. Primo ponit tres modos, quibus dr aliquid esse prius in essendo. Secūdo reducit eos ad vnū ibi: q̄ modo itaq; quodā. Dicit ergo primo, q̄ quādā dr esse priora secundū naturā & substantiā, i. secundū naturā ordinē in essendo. Et hoc tripliciter. Primo ratione cōmunitatis, aut dependentiæ, scdm q̄ priora dicunt quę pnt esse sine aliis, & illa nō possunt esse sine eis. Et hoc est prius, a quo non conuerteretur essendi consequentia, vt dr in predicamentis. Et hac diuisione, i. isto modo prioris & posterioris contra alios diu-

so, usus est Plato. Voluit. n. q̄ propter hoc uniuersalia esse priora in essendo q̄ singularia, & superficies q̄ corpora, & lineę quā superficies, & numerus quā omnia alia. Secundus modus attenditur secundum ordinem substantiæ ad accidēs. Quia nens multipliciter dr, & non uniuoce, oportet q̄ oēs significatiōes entis reducantur ad vnā primā secundū quā dr ens, quod est subiectum aliorū entis, per se existens, & p̄ hoc primū subiectū dr esse prius. Vnde substantia prius est accidente. Tertius modus attendit secundū diuisionē entis in actū & potentia. Nam uno modo dr aliquid esse prius secundū potentia, & alio modo secundū actū: secundū potentiam quidē, dimidium rei est prius re ipsa, & quilibet pars toto, & materia q̄ substantiā, q̄ forma. Hęc. n. omnia sic cōparatur ad ea, respectu quorū sic dr priora, ut potentia ad actū, secundū actū uero dr prædicta esse posteriora. Nā prædicta nō efficiunt in actu nisi p̄ dissolutionē, resoluta. n. toto in partes, incipiunt partes esse in actu. Deinde cum dicit.

Et secundum rationem accidēs toto prius. ut musicum homine musico. non enim erit ratio tota absque parte. tamen si non contingit musicum esse, si non sit aliquis musicus.

Item priores dicuntur passiones priorum, ut rectitudo leuitate. ista enim linea per se passio, hæc uero superficies, quædam igitur uia priora & posteriora dicuntur.

Quodam modo igitur omnia, quęcunq; prius & posteriori dicuntur secundum hęc dicuntur, quædam enim secundum generationem contingit absque aliis esse, ut totum partibus. quædam uero secundum corruptionem, ut pars toto. similitur etiam cetera.

LECTIO XIII.

Otestas dicitur, quædam quidē principium motus, aut mutationis in altero, aut prout alterum est. ut edificatiua potestas est, quæ non inest in edificato. sed ars medicinalis est potestas, & existit in sanato, sed non prout sanatur. Quædam igitur omnino principium permutationis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum est.

Quædam distinxit nomina significantia partes ueniens, hic incipit distinguere nomina significantia partes entis. & primo secundū q̄ ens diuidit p̄ actū & potentiam. Secūdo, prout diuidit ens in decē predicamenta, ibi: Quantum uero, dicitur quod est diuisibile. S. Tho. super Metaphy. I 4. Circa

Circa primum distinguit hoc nomen potētia uel potēstas. Nomen autem actus preremittit, quia eius significacionem...

part. 2. Lec. seq.

part. 3. Alia litera...

part. 4. Infr. pt. 14. Infr. par. 9. In hac. lec.

Infr. pt. 5. Alia litera, potens.

part. 5.

Tex. cō. 18.

part. 2. Lec. seq. Circa primum distinguit hoc nomen potētia uel potēstas. Nomen autem actus preremittit, quia eius significacionem...

part. 3. Alia litera. Adhuc autem bene hoc efficiat aut secundum uoluntatem. Quandoque...

part. 4. Infr. pt. 14. Infr. par. 9. In hac. lec. Quandoque...

part. 5. Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

part. 5. Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

part. 5. Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

part. 5. Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Alia diuerso in quantum diuersum. Nam secundum quam patiens patitur aliquid, quandoque quidem si quodcumque pati sit possibile, dicimus esse potens pati. Quandoque uero non secundum omnem passionem sed si secundum excellentiorē.

Amplius alia bene hoc perficiendi, aut secundum preuoluntatem. Nam quandoque solum progredientes, aut dicentes, non bene uero, aut non ut maluerunt, non dicimus posse dicere, aut uadere. similiter autem & in pati.

Amplius quicūque habitus, secundum quos impassibilia omnino & immutabilia, aut non facile in peius mobilia, potestates dicuntur. Franguntur autem & conteruntur, curuantur & omnino corrumpuntur, non per potentiam, sed per non potentiam & alicuius defectum. Impassibilia uero talium quæ uix & paulatim patiuntur propter potentiam, & posse aliquo modo habere.

Dicta uero potestate toties, & possibile dicitur uno quodam modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim statuum possibile quoddam in diuerso, in quantum est diuersum. Alio uero modo, si quidē ab eo aliud potestatem habet talem.

Dicta uero potestate toties, & possibile dicitur uno quodam modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim statuum possibile quoddam in diuerso, in quantum est diuersum. Alio uero modo, si quidē ab eo aliud potestatem habet talem.

Dicta uero potestate toties, & possibile dicitur uno quodam modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim statuum possibile quoddam in diuerso, in quantum est diuersum. Alio uero modo, si quidē ab eo aliud potestatem habet talem.

Dicta uero potestate toties, & possibile dicitur uno quodam modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim statuum possibile quoddam in diuerso, in quantum est diuersum. Alio uero modo, si quidē ab eo aliud potestatem habet talem.

infra dicitur. Alia tñ litera habet. Aliquando autē nō secundum oēm passionē, sed utiq; in contrariū. Quod quidē sic debet intelligi. Improprie. n. d. pati, quicquid recipit aliquā perfectiōne, ab aliquo, sicut intelligitur dī quoddā pati. Proprie autē pati dī qđ recipit aliquid cū sui trāsmutatione ab eo, qđ est ei natura...

Quadam uero ab altero, aut propter alterum est: secundum quam profecto quod patitur, aliquid patitur. Quandoque igitur, si quodcumque pati possibile est, dicimus illud posse pati, quandoque uero non secundum omnem passionem, sed si ad melius.

Item qua eius, quod bene, quipiam efficitur, aut secundum electionem. Aliquando enim eos, qui solum ambulant, aut dixerunt, non autem bene, nec ut proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoque de pati.

Item quicūque habitus, secundum quos impassibilia omnino, aut immutabilia sunt, aut non facile ad deterius moueantur, potentia dicuntur. Franguntur namque, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere. Impassibilia uero a talibus sunt, quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere uix & parum patiuntur.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

infra dicitur. Alia tñ litera habet. Aliquando autē nō secundum oēm passionē, sed utiq; in contrariū. Quod quidē sic debet intelligi. Improprie. n. d. pati, quicquid recipit aliquā perfectiōne, ab aliquo, sicut intelligitur dī quoddā pati. Proprie autē pati dī qđ recipit aliquid cū sui trāsmutatione ab eo, qđ est ei natura...

Quadam uero ab altero, aut propter alterum est: secundum quam profecto quod patitur, aliquid patitur. Quandoque igitur, si quodcumque pati possibile est, dicimus illud posse pati, quandoque uero non secundum omnem passionem, sed si ad melius.

Item qua eius, quod bene, quipiam efficitur, aut secundum electionem. Aliquando enim eos, qui solum ambulant, aut dixerunt, non autem bene, nec ut proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoque de pati.

Item quicūque habitus, secundum quos impassibilia omnino, aut immutabilia sunt, aut non facile ad deterius moueantur, potentia dicuntur. Franguntur namque, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere. Impassibilia uero a talibus sunt, quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere uix & parum patiuntur.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidem modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim sedatum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

Secundo ponit secundum modum, ridentem secundo modo potentia, i. potentia passiuæ dicens, quod alio modo a pđi dō, dī possibile, siue potens, quod pōt mutari in aliquid, quicquid sit illud, siue possit mutari in peius, siue in melius. Et secundum hoc, aliquid dī corruptibile, quia pōt corrumpi, qđ est in peius mutari, vel non corrumpi...

part. 6. Alio si habet pmutari in quolibet secundum potestatem, siue in peius, siue in melius. etenim corruptibile, esse vī possibile corrūpi: aut utiq; nō corrūpi, si erat impossibile. nūc autem quādam dispositionē habet, & cām talis passionis & principium. Aliqñ quidem igitur p habere aliquid uidetur, aliqñ per priuari, tale esse. Sed, si priuatio est habitus aliquo modo in habendo, omnia utiq; erunt aliqñ. Ens uero dictum æquiuoce. Quare in habendo priuationem aliquam & principium, est possibile: & habendo huiusmodi priuationem, si contingit habere priuationem.

part. 7. Alio in non habendo ipsius potestatem aut principium in alio, in quantum est aliud, corruptiuum.

part. 8. Amplius autem ea omnia aut ex solo accidere fieri, aut non fieri, aut bene. nā in inanimatis est talis potestas. ut i organis. Alia enim dicunt posse sonare lyram, aliam non, si est non bene sonans.

part. 9. Impotentia autē, est priuatio potētiæ, & talis principij sublatio qđā, qualis dicta est, aut oīno, aut i apto nato, aut qñ aptū dicitur dicunt impossibile generare puerū, & virū, & eunuchū.

part. 10. Amplius autem secundum potentiam vtrāque, est impotentia opposita ei, quæ solum mobili, & ei quæ bene mobili.

Lect. 1. Tertiū modum ponit hic, & responderet quarto modo potentia, secundum quod potentia dicebatur inesse alicui, quod non potest corrumpi, vel in peius mutari. Dicit ergo, quod alio modo dicitur possibile vel potens, in quantum non habet potestatem vel principium aliquid ad hoc, quod corrumpatur. Et hoc dico ab alio, in quantum est aliud, quia secundum hoc aliquid dicitur potens & virtuosum, quod ab exteriori uinci non potest ut corrumpatur.

part. 10. Quartum modum ponit, qui ridet tertio modo potentia, secundum quem, dicebatur potentia ad bene agendum, vel patiendum. Dicit ergo secundum prædictos modos, qui perit...

Secundo ponit secundum modum, ridentem secundo modo potentia, i. potentia passiuæ dicens, quod alio modo a pđi dō, dī possibile, siue potens, quod pōt mutari in aliquid, quicquid sit illud, siue possit mutari in peius, siue in melius. Et secundum hoc, aliquid dī corruptibile, quia pōt corrumpi, qđ est in peius mutari, vel non corrumpi...

part. 6. Alio si habet pmutari in quolibet secundum potestatem, siue in peius, siue in melius. etenim corruptibile, esse vī possibile corrūpi: aut utiq; nō corrūpi, si erat impossibile. nūc autem quādam dispositionē habet, & cām talis passionis & principium. Aliqñ quidem igitur p habere aliquid uidetur, aliqñ per priuari, tale esse. Sed, si priuatio est habitus aliquo modo in habendo, omnia utiq; erunt aliqñ. Ens uero dictum æquiuoce. Quare in habendo priuationem aliquam & principium, est possibile: & habendo huiusmodi priuationem, si contingit habere priuationem.

part. 7. Alio in non habendo ipsius potestatem aut principium in alio, in quantum est aliud, corruptiuum.

part. 8. Amplius autem ea omnia aut ex solo accidere fieri, aut non fieri, aut bene. nā in inanimatis est talis potestas. ut i organis. Alia enim dicunt posse sonare lyram, aliam non, si est non bene sonans.

part. 9. Impotentia autē, est priuatio potētiæ, & talis principij sublatio qđā, qualis dicta est, aut oīno, aut i apto nato, aut qñ aptū dicitur dicunt impossibile generare puerū, & virū, & eunuchū.

part. 10. Amplius autem secundum potentiam vtrāque, est impotentia opposita ei, quæ solum mobili, & ei quæ bene mobili.

Lect. 1. Tertiū modum ponit hic, & responderet quarto modo potentia, secundum quod potentia dicebatur inesse alicui, quod non potest corrumpi, vel in peius mutari. Dicit ergo, quod alio modo dicitur possibile vel potens, in quantum non habet potestatem vel principium aliquid ad hoc, quod corrumpatur. Et hoc dico ab alio, in quantum est aliud, quia secundum hoc aliquid dicitur potens & virtuosum, quod ab exteriori uinci non potest ut corrumpatur.

part. 10. Quartum modum ponit, qui ridet tertio modo potentia, secundum quem, dicebatur potentia ad bene agendum, vel patiendum. Dicit ergo secundum prædictos modos, qui perit...

Ad agendum, vel patiendum, potest dici aliquid potens, vel ex eo solum quod aliquid accidit fieri, vel non fieri, vel ex eo quod accidit etiam bene fieri. Sicut etiam dicitur potens agere, quia potest bene & faciliter agere, vel quia potest agere simpliciter. Et similiter potens pati & corrumpi, quia de facili hoc pati potest. Et ille modus potestatis, etiam inuenitur i rebus inanimatis...

Alio uero, si qđ ad quodcūq; trāsmutetur, siue in peius, siue in melius potentia habeat. etenim quod corrūpi tur, uidetur possibile esse corrūpi. aliter non corrumpetur, si impossibile esset. nunc autem habet quādam dispositionem, causam, & principium huiusmodi passionis. quandoque, n. propterea quod habet quādoque; propterea quod priuatur, tale uidetur esse. Quid si priuatio habitus quodammodo est, omnia, propterea quod habet, profecto aliquid erunt, æquiuoce autē dicimus ipsum ens. Quare, propterea quod habet habitum quendam, et principium, possibile est, & propterea quod habet huiusmodi priuationem, si possibile est priuationem habere.

Alio autem modo, propterea quod non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuum.

Item hæc omnia, aut eō quod solum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eō quod bene. etenim inanimatis etiam talis potentia inest, ut instrumentis. aliquam. n. posse sonare lyram autem, aliquam minime, si non bene sonans est.

Impotentia uero, potentia priuatio est, & quædam talis principij ablatio, quæ dicitur, aut oīno, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut eō cū natura aptus sit iā habere. non. n. similiter dicunt impossibile generare puerum, & virum eunuchum.

Item vtrique potentia, est impotentia opposita, & ei, quæ solum mobili, & ei, quæ bene mobili est.

Subiecti, & temporis. non. n. cæcum proprie dicitur, nisi quod est aptum natum habere visum, & quando est natum habere visum. Impotentia autem sic dicta, dicit remotiōnem potentie, aut omnino, i. vniuersaliter, ut. somnis remotio potentie impotentia dicitur, siue sit aptum natum habere, siue non: aut dicitur remotio in eo, quod est aptum natum habere, quando cūque, aut solum tunc, qñ aptum natum est habere. Non enim similiter accipitur impotentia, cum dicimus, puerum nō posse generare, & cum virum & eunuchum simul. Puer enim dicitur impotens generare, quia subiectum est aptum ad generandum, non tamen pro illo tempore. Vir autem eunuchus dicitur impotens ad generandum, quia pro illo tempore esset qui dē aptus, non tamen potest, quia caret principij actus generationis. Vnde hic magis saluatur ratio priuationis. Mulus autem, vel lapis dicitur impotens ad generandum, quia non potest, nec etiam habet aptitudinem in subiecto existentem. Deinde cum dicitur.

Dat intelligere impotentia modos per oppositū ad modum potentia: Sicut enim potentia est duplex, actiua & passiuā; & iterum vtrāque aut ad agendum & patiendum simpliciter, aut ad bene agendum & patiendum, ita secundum vtrāque potentiam, est impotentia opposita. Et solum mobili & bene

hoc pati potest. Et ille modus potestatis, etiam inuenitur i rebus inanimatis...

Alia litera. Adhuc autem bene hoc efficiat aut secundum uoluntatem. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

Infr. pt. 5. Alia litera, potens. Quandoque...

bene mobilis, i. potentia actiua, quae est ad mouendum simpliciter, vel bene mouendum: & potentia passiva, quae est ad moueri simpliciter, vel bene moueri. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit quot modis dicitur impossibile. & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos impossibilis. Secundo reducit illos modos

part. 11. lura p. 14.

Impole qd.

par. 12. fi. part. 12.

part. 13.

part. 14.

Tex. cō. 18. par. prima.

ad vñ. ibi: ¶ Quae vero secundum. ¶ Circa primum tria facit. Primo dicit, quod vno modo dicitur aliqua impossibilia secundum quod habent impotentiam predictam, quae opponitur potentia. & huiusmodi modus in quatuor diuiditur, sicut & impotentia: id est cum dicitur. ¶ Alio modo. ¶ Ponit alium modum, quo dicitur aliqua impossibilia, non propter priuationem alicuius potentiae, sed propter repugnantiam terminorum in propositionibus. Cum enim posse dicitur in ordine ad esse, sicut ens dicitur non solum quod est in rerum natura, sed secundum compositionem propositionis, prout est in ea verum vel falsum, ita possibile & impossibile dicitur, non solum propter potentiam, sed etiam necessarium: quod quidem est non commensurabile esse. Et propter hoc esse commensurabile est falsum de necessitate, & hoc est impossibile. Tertio ibi. ¶ Manifestat quod sit posse oppositum impossibili secundo modo dicto. Impossibile, non opponitur possibili secundo modo dicto, sicut dictum est. Dicitur ergo, quod possibile contrarium huic secundo impossibile est, cuius contrarium de necessitate est falsum, sicut sedere hominem est possibile, quia non sedere, quod est eius oppositum, non est de necessitate falsum. Ex quo patet, quod ille modus possibilis in tres modos diuiditur. Dicitur enim vno modo possibile quod falsum est, sed non ex necessitate: sicut hominem sedere, dum non sedet, quia eius oppositum non est verum ex necessitate. Alio modo dicitur impossibile quod est verum, sed non de necessitate, quia eius oppositum non est falsum de necessitate, sicut Socratem sedere dum sedet. Tertio modo dicitur possibile, quia licet non sit verum, tamen con-

Impossibilia vero haec quidem secundum impotentiam eam dicitur, alia alio modo, ut possibile & impossibile. Impossibile quidem, cuius contrarium de necessitate est verum, ut diametrum commensurabile esse, impossibile, quia falsum tale, cuius contrarium non solum verum, sed & necessarium, non commensurabile esse. Ergo commensurabile non solum falsum, sed ex necessitate falsum.

Contrarium vero huic possibile, quando non necesse est contrarium falsum esse. ut sedere hominem possibile est. non enim necesse est ex necessitate non sedere falsum. Ergo possibile & vno modo sic dictum est quod non ex necessitate falsum significat: Alio modo verum esse: alio contingens verum iam.

Secundum metaphoram autem quae in Geometria dicitur potentia. Haec quidem igitur possibilia non secundum potentiam.

Quae vero secundum potentiam omnia dicitur ad primam vnam. & ea est principium mutationis in alio, in quantum aliud. Alia namque dicitur possibilia, haec quidem eorum in habendo aliquid aliud talem potentiam: illa vero in non habendo: alia in sic habendo. Similiter autem & ea est principium mutationis in alio, in quantum aliud. Alia namque dicitur possibilia, haec quidem eorum in habendo aliquid aliud talem potentiam: illa vero in non habendo: alia in sic habendo. Similiter autem & ea est principium mutationis in alio, in quantum aliud.

LECTIO XV.

Vantum vero dicitur quod est diuisibile in ea, quae insunt, quorum vtrumque aut singulum, vnum aliquid, & hoc aliquid, aptum natum est esse.

Vantum vero dicitur quod est diuisibile in ea, quae insunt, quorum vtrumque aut singulum, vnum aliquid, & hoc aliquid, aptum natum est esse.

tingit in proximo verum esse. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit quomodo potentia sumatur metaphoricè, & dicitur, quod in Geometria dicitur potentia secundum metaphoram. Potentia, namque in Geometria dicitur quadratum lineae per hanc similitudinem, quia sicut ex eo quod est in potentia, fit illud quod est in actu, ita ex ductu alicuius lineae fit seipsum, resoluitur quadratum ipsum. Sicut si diceremus, quod ternarius potest in nouenarium, quia nouenarius conuenit in seipsum. Nam ter tria sunt nouem. Sicut autem impossibile secundo modo acceptum, non dicitur secundum aliquam impotentiam, ita & modi possibilis ultimo positi, non dicitur secundum aliquam potentiam, sed secundum similitudinem, vel secundum modum veri & falsi. Deinde cum dicitur.

Impossibilia quoque quaedam secundum hanc impotentiam dicitur, quaedam alio modo, ut possibile. et impossibile impossibile quidem, cuius contrarium necessarium verum est, veluti diametrum commensurabile esse, impossibile est, quoniam falsum huiusmodi est, & cuius contrarium non solum verum, sed necessarium quoque est, ut incommensurabile sit. commensurabile igitur non solum falsum, sed necessarium etiam falsum est.

Ipsium vero possibile huic contrarium, cum non sit necessarium, contrarium falsum esse. ut sedere hominem possibile est. non enim necesse est ex necessitate non sedere falsum. Ergo possibile & vno modo sic dictum est, quod non necessario falsum esse: alio vero, ipsum verum esse: alio autem, contingens verum esse iam.

Metaphoricè autem, quae in Geometria, potentia dicitur. Haec igitur possibilia, non secundum potentiam.

Quae autem dicuntur secundum potentiam, omnia ad primam vnam dicuntur. haec autem est principium mutationis in altero, prout alterum est. cetera namque possibilia dicuntur, quaedam eo quod eorum aliquid talem potentiam habet: quaedam, eo quod non habet: quaedam, eo quod sic habent. Similiter etiam in possibile. Quare propria prima potentiae definitio profecto erit, principium intransmutatum in altero, prout alterum est.

LECTIO XV.

Vantum dicitur, quod est in ea quae insunt diuisibile, quorum vtrumque, aut singulum vnum quid, et quod quid aptum est esse.

potentia, ut bene, aut facilius agant vel patiant. Et sicut omnia possibilia quae dicuntur secundum aliquam potentiam, reducuntur ad vnam primam potentiam, ita omnia impossibilia, quae dicuntur secundum aliquam impotentiam, reducuntur ad vnam primam impotentiam, quae est opposita primae potentiae. Patet igitur, quod propria definitio potentiae primo modo dictae, est: principium mutationis in alio in quantum est aliud, quod est in potentia actiua.

LECTIO XV.

Voniam ens non solum diuiditur in potentiam & actum, sed etiam in decem predicamenta, postquam Philosophus distinguit nomina, quae significant predicamenta, & primo nomen quantitatis. Secundo nomen qualitatis,

Le. seq. Lec. 17.

part. 2. Alia litera habet magnitudinis vero quae quidem ad duo, latitudo, quae aut ad tria profunditas.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

tatis, ibi: ¶ Quale autem. ¶ Tertio distinguit modos ad aliquid, alia vero predicamenta premitit, quia sunt determinata ad aliquid genus rerum naturalium, ut patet ex principio de agere & pati, & de vbi & quae. Circa primum tria facit. Primo, ponit rationem quantitatis dicens: quod quaedam dicitur quod est diuisibile in ea, b

Multitudo ergo, quantum ali quid, si fuerit numerabilis: magnitudo, si fuerit mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quod est diuisibile potestate in non continua: magnitudo autem, quod in continua. Mensura vero, alia in vno continuo latitudine: alia in duo latitudine alia in tria, profunditate. Horum autem, pluralitas quod est finita, numerus: sed latitudo, linea: latitudo, superficies: & profundum corpus.

Amplius autem alia dicuntur secundum se, alia secundum accidens: ut linea quantum ali quid secundum se, musicum vero secundum accidens.

Eorum vero, quae sunt secundum se, alia secundum substantiam sunt, ut linea quantum quid, nam in ratione quid est dicente, quantum quid existit. Alia passiones & habitus talis sunt substantiae: ut multum & paucum, productum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & alia talia. Sunt autem magnum & paruum, & maius & minus, & secundum se & ad inuicem dicta, quantum passiones secundum se. Transferuntur etiam ad alia, ea nomina.

Secundum accidens vero, dicuntur quantitates aliae sic dicuntur, sicut dictum est, quia musicum quantum est, & album per esse quantum aliquid cui insunt. Alia ut motus & tempus, etenim haec quanta quaedam dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, ut praedictum est, quod musicum, & album quantum est: eo quod illud, cui insunt, quantum quid est. Quaedam, ut motus & tempus, haec enim quanta quaedam & com-

Eorum autem, quae secundum accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, ut praedictum est, quod musicum, & album quantum est: eo quod illud, cui insunt, quantum quid est. Quaedam, ut motus & tempus, haec enim quanta quaedam & com-

Distinguit modos quantitatis per accidens, & ponit duos modos quantitatis per accidens, quorum vnus est secundum quod aliqua dicuntur quanta per accidens ex hoc solo, quod sunt accidentia alicuius quanti, sicut album & musicum per hoc, quod sunt accidentia alicuius subiecti, quod est quantum. Alio modo dicuntur aliqua quanta per accidens, non ratione subiecti in quo sunt, sed ex ea quod diuiduntur secundum quantitatem ad diuisionem alicuius quantitatis, sicut motus & tempus, quae dicuntur quaedam quanta & continua, propterea quod ea, quorum sunt, sunt diuisibilia, & ipsa diuiduntur ad diuisionem eorum. Tempus enim est diuisibile, & continuum propter motum, motus autem propter magnitudinem, nam quidem propter magnitudinem eius, quod mouetur, sed propter magnitudinem eius, in quo aliquid mouetur, ex quo illa magnitudo est quanta, & motus est quantus, & propter hoc motus est quantus, sequitur tempus esse quantum, unde haec non solum per accidens quantitates dici possunt, sed magis potest, in quantum quantitatis diuisionem ab aliquo praedicti sortiuntur. Sciendum est autem, quod Philosophus in Praedicamentis

tur per modum habitus, vel passionis talis substantiae, sicut lineae quae est substantialiter quantitas, vel aliarum similitum quantitatum, sicut multum & paucum, significantur per passiones numeri, & productum & breue, ut passiones lineae, & latum & strictum, ut passiones superficiei: & profundum & humile sine alium, ut passiones corporis: & similiter graue & leue, secundum opinionem illorum, quae dicebant multitudinem superficiem, vel atomorum esse causam grauitatis in corporibus, paucitatem vero eorum esse causam leuitatis. Sed secundum veritatem graue & leue non pertinent ad quantitatem, sed ad qualitatem, ut infra ponet. Et similiter est de aliis talibus. Quaedam etiam sunt, quae coeunt cuiuslibet quantitatis contrarium passiones sunt, sicut magnum & paruum, maius & minus, sicut haec dicuntur secundum se, id est absolute, sicut dicitur in diuisione, sicut aliquid de magnum & paruum respectu, sicut in predicamentis habetur. Ista autem nomina, quae significant passiones quantitatis per se, transferunt etiam ad alia quae ad quantitates. Dicitur enim albedo magna & parua, & alia huiusmodi. Sciendum autem est, quod quantitas inter alia accidentia proprie quod est substantiae. Vnde, quaedam quantitates esse substantias putant, sicut lineam & numerum & superficiem & corpus. Nam sola quantitas habet diuisionem in partes proprias post substantiam. Albedo enim non potest diuidi, & per consequens nec intelligitur indiuiduari, nisi per subiectum. Et inde est, quod in solo quantitatis genere aliqua significantur ut substantiae, alia ut passiones. Tertio ibi.

Multitudo igitur quantum quid, si numerabilis est: magnitudo vero, si mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quae potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo uero, quae in continua. Magnitudinis autem, quae quidem ad vnum continua est, longitudo: quae vero ad duo, latitudo: quae autem ad tria profunditas est. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo uero linea, latitudo autem superficies, profunditas uero, corpus est.

Item alia per se quanta quaedam dicuntur, alia secundum accidens. ut puta linea quidem quantum quidam per se est, musicum uero secundum accidens.

Eorum vero, quae per se sunt, quaedam secundum substantiam sunt, ut linea quantum quidam, in definitione namque, quod quid est dicenti, quantum quidam inest, quaedam passiones, & habitus huiusmodi substantiae sunt: ut multum & paucum, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cetera quae huiusmodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundum se, quam ad se inuicem dicta quanti per se passiones. transferuntur autem & ad alia ista nomina.

Eorum autem, quae secundum accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, ut praedictum est, quod musicum, & album quantum est: eo quod illud, cui insunt, quantum quid est. Quaedam, ut motus & tempus, haec enim quanta quaedam & com-

Distinguit modos quantitatis per accidens, & ponit duos modos quantitatis per accidens, quorum vnus est secundum quod aliqua dicuntur quanta per accidens ex hoc solo, quod sunt accidentia alicuius quanti, sicut album & musicum per hoc, quod sunt accidentia alicuius subiecti, quod est quantum. Alio modo dicuntur aliqua quanta per accidens, non ratione subiecti in quo sunt, sed ex ea quod diuiduntur secundum quantitatem ad diuisionem alicuius quantitatis, sicut motus & tempus, quae dicuntur quaedam quanta & continua, propterea quod ea, quorum sunt, sunt diuisibilia, & ipsa diuiduntur ad diuisionem eorum. Tempus enim est diuisibile, & continuum propter motum, motus autem propter magnitudinem, nam quidem propter magnitudinem eius, quod mouetur, sed propter magnitudinem eius, in quo aliquid mouetur, ex quo illa magnitudo est quanta, & motus est quantus, & propter hoc motus est quantus, sequitur tempus esse quantum, unde haec non solum per accidens quantitates dici possunt, sed magis potest, in quantum quantitatis diuisionem ab aliquo praedicti sortiuntur. Sciendum est autem, quod Philosophus in Praedicamentis

Lec. seq.

dicamentis possit tempus quantitate per se, cum hic ponat ipsum quantitatem p accidens, quia ibi distinxit species quantitatit secundum diuersas rationes mensuræ. Aliam. n. ratione mensuræ habet tempus, quod est mensura extrinseca, & magnitudo, quæ est mensura intrinseca. & ideo ponitur ibi vt alia species quantitatit.

hic autem considerat species quantitatit ad ipsum esse quantitatit. Et ideo illa, quæ non habent esse quantitatit nisi ex alio, nõ ponit hic spēs quantitatit, sed quantitates per accidens, vt motum & tempus. Motus autem non habet aliam ratione mensuræ q̄ tempus & magnitudo. Et ideo nec hic, nec ibi ponitur quantitatit species. Locus autē ponitur ibi species quantitatit, nõ hic, quia habet aliam rationem mensuræ, sed non aliud esse quantitatit.

da dñr & continua, q̄ illa sunt diuisibilia, quorũ sunt hæ passionēs. Dico autē nõ qđ mouet, sed quò motũ est. nã p esse quã tũ illud, & motus est quantus. Tps vero p ipsum, s. motum.

LECTIO XVI.

Vale vno quidem modo dicitur differentia substantiæ, vt quale qđ hõmo? q̄ animal bipes, equus quadrupes: & circulus qualis? quia quædam figura, quia agnion est, quasi differentia secundum substantiam qualitate existente. Vno quidem itaque modo hæc dicitur qualitas differentia substantiæ.

T.com. 19. part. 1.

part. 2. Infr. pt. 5. Alia litera melior, secundum quantitatem.

part. 3.

part. 4.

LECT. XVI.

Ic distinguit modos qualitatit, & circa hoc duo facit. Primo ponit quatuor modos qualitatit. Secundo reducit eos ad duos, ibi: Fere vero secundum duos modos. Dicit ergo primo, quod vnus modus qualitatit est secundum quod qualitas dicitur differentia substantiæ, id est differentia per quã aliquid ab altero substantialiter differt: quæ intrat in diffinitionem substantiæ. Et propter hoc dicitur qđ differentia prædicatur in quale quiddam. Vt si quærat, quale animal est homo? respondemus qđ bipes: & quale animal equus? respondemus quod quadrupes: & qualis figura est circulus? respondemus quod agnion, i. sine angulo, ac si ipsa differentia substantiæ qualitas sit. Vno igitur modo ipsa differentia substantiæ qualitas dicitur. Hunc autem modum qualitatit Arist. in prædicamentis prætermisit, quia non continetur sub prædicamento qualitatit de quo ibi agebat. Hic autem agit de significationibus huius nominis qualitas. Secundo ponit ibi: Dicit, quod alius modus qualitatit vel qualis, est secundum quod immobilia & mathematica dicuntur qualia. Mathematica. n. abstrahunt a motu, vt in Sexto huius dicitur. Mathematica. n. sunt numeri & magnitudines, & in vtriusque vitimur nomine qualis. Dicimus enim superficies esse quales, in quantum sunt quadrata, vel triangulares. Et similiter numeri dicuntur quales, in quantum sunt compositi. Dicuntur autem numeri compositi: qui communicant in aliquo numero mensurante eos, sicut senarius numerus & nouenarius mensurantur ternario, & non solum ad vnitatem comparationem habent, sicut ad mensuram communem. Numeri autem incompositi, vel primi in sua proportione dicuntur, quos non mensurat alius numerus communis, nisi sola vnitatis. Dicuntur etiam numeri quales ad similitudinem superficies & solidi, id est cor-

poris. Secundum quidem imitationem superficies, in quantum numerus dicitur in numerum vel eundem, vel alium, vt cum dicitur, bis tria, vel ter tria. Et hoc est quod dicitur quoties quãti. Nam designatur quasi vna dimensio in hoc, quod dicitur tria, quasi vero secunda dimensio, hoc quod dicitur bis tria, vel etiam ter tria.

Ad imitationem vero solidi, quoniam est duplex ductus, vel eiusdem numeri in se ipsum, vel diuersorum numerorum in vnum, vt cum dicitur ter tria ter, vel bis tria bis, vel bis tria quater. Et hoc est quod dicitur quoties quot quanti. Sic. n. considerantur in numero quasi tres dimensiones ad modum solidi. In hac autem numerorum ordinatiõne, aliquid consideratur per modum substantiæ, sicut hoc quod dicitur tria, vel quicunque numerus, qui in alio dicitur. Aliquid vero per modum quantitatis, sicut ipse duplex vnus numeri in alterum, vel in se ipsum, vt cum dico bis tria, binarius significatur per modum quantitatis mensurantis, ternarius vero per modum substantiæ. Id ergo, quod existit in substantia numeri præter ipsam quantitatem, quæ est numeri substantia, dicitur qualitas eius, vt hoc quod significatur per hoc, quod dicitur bis ter. Alia litera habet secundum quantitatem, & tunc substantia numeri dicitur ipse numerus simpliciter prolatus, vt quod dicitur tria. Quantitas autem, secundum quã attenditur eius qualitas, dicitur ipsa multiplicatio numeri in numerum. Et huic concordat litera sequens, quæ dicit, quod substantia cuiuslibet numeri est id quod semel dicitur. Sicut substantia senarij est quod dicitur semel sex, non quod dicitur bis tria, vel ter duo, sed hoc pertinet ad eius qualitatem. Dicit enim numerum esse superficiale vel solidum siue quadratum, siue cubicum significat eum esse qualem. Hic autem modus qualitatit, est quarta species in prædicamentis posita. Tertio ponit ibi:

LECTIO XVI.

Vale dicitur vno modo differentia substantiæ, vt puta quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes, & circulus qualis? quædam figura, quoniam absque angulis est, tanquam differentia, quæ secundum substantiam, qualitas sit. vno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia.

Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidam sunt. vt qui compositi: & non solum, qui ad vnum sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum. hi autem sunt, qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, præter quantum existit. substantia namque cuiusque est quod semel, vt puta ipsorum sex, non qui bis, vel ter, sed qui semel, sex enim semel, sex sunt.

Item quæcunque substantiarum, quæ mouentur passionibus, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque similia, secundum quæ dicuntur alterari corpora ipsi mutatis.

Item, secundum virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum.

Et huic concordat litera sequens, quæ dicit, quod substantia cuiuslibet numeri est id quod semel dicitur. Sicut substantia senarij est quod dicitur semel sex, non quod dicitur bis tria, vel ter duo, sed hoc pertinet ad eius qualitatem. Dicit enim numerum esse superficiale vel solidum siue quadratum, siue cubicum significat eum esse qualem. Hic autem modus qualitatit, est quarta species in prædicamentis posita. Tertio ponit ibi:

Dicit, quod etiam qualitates dicuntur passiones substantiarum mobilium, secundum quas corpora per alterationem mutantur, vt calidum, & frigidum, & huiusmodi. Et hic modus pertinet ad tertiam speciem qualitatit in prædicamentis positam. Quartum ponit ibi: Dicit, qđ qualitas siue quale, dicitur quarto modo secundum quod aliquid disponitur per virtutem & vitium, vel qualitatem; per bonum & malum, sicut per scientiam & ignorantiam, sanitatem & agritudinem, & huiusmodi. & hæc est prima species qualitatit in prædicamentis posita. Prætermittit autem inter hos modos secundam qualitatit speciem, quia magis comprehenditur sub potentia, cum non significetur nisi vt principium passioni resistens, sed propter modum denominandi, ponitur in prædicamentis inter species qualitatit. Secundum

Alia litera & horum vno principio pulcherrimo. part. 5.

Tex. cõ. 20. part. prima.

cundum autem modum essendi, magis continetur sub potentia, sicut & supra posuit. Deinde cum dicit: Reducit quatuor postpositos modos ad duos dicens, quod quale dicitur aliquid fere secundum duos modos, in quantum alij duo de quatuor, reducuntur ad alios duos. Horum autem vnus principalissimus est primus modus, secundum quem differentia substantiæ dicitur qualitas, quia per eum aliquid significatur informatum & qualificatum. Et ad hunc modum reducitur qualitas, quæ est in numeris & in mathematicis alijs, sicut quædam pars. huiusmodi. n. qualitates sũt quasi quædam differentie substantiales mathematicorum, nã ipsa significantur per modum substantiæ, potius quam alia accidentia, vt in cap. de quantitate dictum est. Sunt autem huiusmodi qualitates differentie substantiarum, aut non motorum, aut non in quantum sunt mota. Et hoc dicit, vt ostendat quantum ad propositum non differre vtrum mathematica sint quædam substantiæ per se existentes secundum esse, vt dicebat Plato a motu separata, siue sint in substantijs mobilibus secundum esse, sed separata secundum rationem. Primo. n. modo, essent qualitates nõ motorum, secundo autem, motorum, sed non in quantum sunt mota. Secundus modus principalis est, vt passiones motorum in quantum mota, & etiam differentie motuum, dicantur qualitates. Quæ quidem dicuntur differentie motuum, quia alterationes differunt secundum huiusmodi qualitates, sicut calefieri & infrigidari, secundum calidum & frigidum. Et ad hunc modum reducitur ille modus, secundum quem vitium & virtus dicitur qualitas. hic enim modus est quasi quædam pars illius. Virtus enim & vitium, ostendunt quædam differentias motus & actus, secundum bene & male. Nam virtus est per quam se aliquis habet bene ad agendum & patiendum. Vitium autem, secundum quod male. Et simile est de alijs habitibus, siue intellectualibus, vt scientia, siue corporalibus vt sanitas. Sed tamen bene & male maxime pertinet ad qualitatem in rebus animatis, & scipie in habitibus, pro hæresim id est electionem. Et hoc ideo, quia bonum habet rationem finis. Ea vero, quæ agunt per electionem, agunt propter finem. Agere autem propter finem, maxime competit rebus animatis. Res enim inanimata agunt, vel mouentur propter finem, non tanquam cognoscentes finem, neque tanquam se agentes ad finem, sed potius ab alio diriguntur, qui eis naturalem inclinationem dedit, sicut sagitta dirigitur in finem a sagittate. Res autem irrationales animata, cognoscunt quidem finem & appetunt ipsum appetitu animali, & mouent se ipsa localiter ad finem, tanquam iudicium habentes de fine, sed appetitus finis, & eorum, quæ sunt propter finem, determinatur eis ex naturali inclinatione. Propter quod sunt magis acta, quam agentia. Vnde nec in eis est iudicium liberum. Rationalia ve-

LECTIO XVII.

Aliquid dicitur alia per se, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum ad multiplicatam partem, & continens ad contentum. Alia, vt calefactium ad calefactibile, & sectium ad secabile, & omne actiuum ad passiuum. Alia, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

etiam differentie motuum, dicantur qualitates. Quæ quidem dicuntur differentie motuum, quia alterationes differunt secundum huiusmodi qualitates, sicut calefieri & infrigidari, secundum calidum & frigidum. Et ad hunc modum reducitur ille modus, secundum quem vitium & virtus dicitur qualitas. hic enim modus est quasi quædam pars illius. Virtus enim & vitium, ostendunt quædam differentias motus & actus, secundum bene & male. Nam virtus est per quam se aliquis habet bene ad agendum & patiendum. Vitium autem, secundum quod male. Et simile est de alijs habitibus, siue intellectualibus, vt scientia, siue corporalibus vt sanitas. Sed tamen bene & male maxime pertinet ad qualitatem in rebus animatis, & scipie in habitibus, pro hæresim id est electionem. Et hoc ideo, quia bonum habet rationem finis. Ea vero, quæ agunt per electionem, agunt propter finem. Agere autem propter finem, maxime competit rebus animatis. Res enim inanimata agunt, vel mouentur propter finem, non tanquam cognoscentes finem, neque tanquam se agentes ad finem, sed potius ab alio diriguntur, qui eis naturalem inclinationem dedit, sicut sagitta dirigitur in finem a sagittate. Res autem irrationales animata, cognoscunt quidem finem & appetunt ipsum appetitu animali, & mouent se ipsa localiter ad finem, tanquam iudicium habentes de fine, sed appetitus finis, & eorum, quæ sunt propter finem, determinatur eis ex naturali inclinatione. Propter quod sunt magis acta, quam agentia. Vnde nec in eis est iudicium liberum. Rationalia ve-

ro, in quibus solum est electio, cognoscunt finem & proportionem eorum, quæ sunt in finem ipsum. Et ideo, sicut se ipsa mouent ad finem, ita etiam ad appetendum finem, vel ea quæ sunt propter finem, ex quo est in eis electio libera.

LECT. XVII.

Fere itaque secundum duos modos dicitur ipsum quale, & horum vnus maxime proprium. prima enim qualitas, substantiæ differentia est, huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est, etenim differentia quædam substantiarum est, sed aut non motorum, aut non in quantum mota. Hæ autem passiones motorum in quantum sunt mota, & motuum differentia. Virtus autem & vitium, passionis pars quædam est. Differentias enim ostendunt motus & actus, secundum quos faciunt vel patiuntur bene, aut prauè, quæ sunt in motu. Possibile nãque sic moueri aut agere, bonum: quod vero non sic sed cõtrarie, prauum. Maxime vero bonum & malum significant quale in animatis, & horum maxime in habitibus propter finem.

LECTIO XVII.

Aliquid dicitur quædam, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicatam partem, & excedens ad excessum. Quædam, vt calefactium ad calefactibile, & sectium ad secabile, & omnino actiuum ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

Secundus modus est, prout aliqua dicuntur ad aliquid secundum actionem & passionem, vel potentiam actiuam & passiuam, sicut calefactium ad calefactibile, quod pertinet ad actiones naturales, & sectium ad sectibile, quod pertinet ad actiones artificiales, & vniuersaliter omne actiuum ad passiuum. Tertius modus est, secundum quod mensurabile dicitur ad mensuram, accipitur autem hic mensura & mensurabile, non secundum quantitatem. hoc enim ad primum modum pertinet, in quo vtrunque ad vtrunque dicitur: nam duplum dicitur ad dimidium, & dimidium ad duplum: Sed secundum mensurationem esse & veritatis. Veritas enim scientiæ mensuratur a scibili. Ex eo enim, quod res est vel nõ est, oratio scita, vera vel falsa est, & non econuerso. Et similiter est de sensibili & sensu. Et propter hoc, non mutuo dicuntur mensura ad mensurabile & econuerso, sicut in alijs modis, sed solum mensurabile ad mensuram, & similiter etiam imago dicitur ad id, cuius est imago, tanquam mensurabile ad mensuram, veritas enim imaginis mensuratur ex re; cuius est imago. Ratio autem istorum modorum hæc est; Cui enim relatio, quæ est in rebus, consistat in ordine quodam vnus rei ad aliam, oportet: modo huiusmodi relationes esse, quod modis contingit vnã rem ad aliam ordinari. Ordinatur autem vnã res ad aliam, vel secundum esse, prout esse vnus rei dependet ab alia, & sic est tertius modus: vel secundum virtutem actiuam & passiuam, secundum quod vnã res ab alia accipit, vel alteri confert aliquid, & sic est secundus modus. Vel secundum

Infra pt. 6.

part. 2.

IC determinat Philosophus plus de ad aliquid, & circa hoc duo facit. Primo, ponit modos eorum, quæ sunt ad aliquid, ratione alterius, ibi: Illa vero quia sua genera. Circa primum duo facit. Primo, enumerat modos eorum, quæ secundum se ad aliquid dicuntur. Secundo, profertur de eis, ibi: Dicuntur autem prima. Ponit ergo tres modos eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quorum primus est, secundum numerum & quantitatem, sicut duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & multiplicatum ad multiplicatam partem, & id est ad submultiplex, & continens ad contentum. Accipitur autem continens per eo, quod excedit secundum quantitatem. Omne enim excedens secundum quantitatem, continet in se illud quod excedit. est enim hoc & adhuc amplius, sicut quingue continet in se quatuor, & tricubitum continet in se bicubitum. Secundus modus est, prout aliqua dicuntur ad aliquid secundum actionem & passionem, vel potentiam actiuam & passiuam, sicut calefactium ad calefactibile, quod pertinet ad actiones naturales, & sectium ad sectibile, quod pertinet ad actiones artificiales, & vniuersaliter omne actiuum ad passiuum. Tertius modus est, secundum quod mensurabile dicitur ad mensuram, accipitur autem hic mensura & mensurabile, non secundum quantitatem. hoc enim ad primum modum pertinet, in quo vtrunque ad vtrunque dicitur: nam duplum dicitur ad dimidium, & dimidium ad duplum: Sed secundum mensurationem esse & veritatis. Veritas enim scientiæ mensuratur a scibili. Ex eo enim, quod res est vel nõ est, oratio scita, vera vel falsa est, & non econuerso. Et similiter est de sensibili & sensu. Et propter hoc, non mutuo dicuntur mensura ad mensurabile & econuerso, sicut in alijs modis, sed solum mensurabile ad mensuram, & similiter etiam imago dicitur ad id, cuius est imago, tanquam mensurabile ad mensuram, veritas enim imaginis mensuratur ex re; cuius est imago. Ratio autem istorum modorum hæc est; Cui enim relatio, quæ est in rebus, consistat in ordine quodam vnus rei ad aliam, oportet: modo huiusmodi relationes esse, quod modis contingit vnã rem ad aliam ordinari. Ordinatur autem vnã res ad aliam, vel secundum esse, prout esse vnus rei dependet ab alia, & sic est tertius modus: vel secundum virtutem actiuam & passiuam, secundum quod vnã res ab alia accipit, vel alteri confert aliquid, & sic est secundus modus. Vel secundum

secundum quod quantitas vnus rei, potest mensurari per aliam, & sic est primus modus. Qualitas autem rei, in quantum huiusmodi, non respicit nisi subiectum in quo est. Vnde secundum ipsam, vna res non ordinatur ad aliam, nisi secundum quod qualitas accipit rationem potentie passiuę, vel actiuę, pur est principium actionis vel passionis. Vel ratione quantitatris, vel alicuius ad quantitatem pertinentis, sicut dicitur aliquid albius alio: vel sicut dicitur simile, quod habet vnam aliquam qualitatem. Alia vero genera magis consequuntur relationem, quam possint relationem causare. Nam quando, consistit in aliquali relatione ad tempus. Vbi vero, ad locum, Positio autem, ordinem partium importat. Habitus autem relationem habentis ad habitum. Deinde cum dicitur.

b ¶ Prosequitur tres modos enumeratos, & primo prosequitur primum. Secundo prosequitur secundum ibi: *¶ Actiua vero & passiuam. ¶ Tertio tertium, ibi: ¶ Ergo secundum numerum. ¶ Circa primum, duo*

relationes, quę consequuntur numerum absolute. Secundo ponit relationes, quę consequuntur vnitatem absolute, ibi: ¶ Et amplius equale. ¶ Dicit ergo, quod primus modus relationum, qui est secundum numerum, distinguitur hoc modo, quia vel est secundum comparationem numeri ad numerum, vel numeri ad vnum, & secundum comparationem ad vtrumque dupliciter, quia vel est secundum comparationem numeri ad numerum, aut ad vnum determinate. Et hoc est quod dicit, quod prima, quę dicuntur ad aliquid secundum numerum, aut dicuntur simpliciter id est vniuersaliter vel indeterminate, aut determinate. Et vtrilibet modo {ad eos, scilicet numeros. ¶ Aut ad vnum} id est ad vnitatem. Sciendum est autem, quod omnis mensuratio, quę est in quantitatibus continuis, aliquo modo deriuatur a numero. Et ideo relationes, quę sunt secundum quantitatem cōtinuam, etiam attribuantur numero. Sciendum est etiam, quod proportio numeralis diuiditur primo in duas, scilicet æqualitatis, & inæqualitatis. Inæqualitatis autem sunt duę species, scilicet excedens, & excessum, & magis & minus. Inæquale autem excedens in quinque species diuiditur. numerus enim maior quandoque respectu minoris est multiplex, quando scilicet aliquoties continet ipsum, sicut sex continet duo ter. & si quidem continet ipsum bis, dicitur duplum, sicut duo ad vnum, vel quatuor ad duo. Si ter, triplum, si quater, quadruplum. & sic inde. Quandoque vero numerus maior continet totum numerum minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius, & tunc dicitur superparticularis. Et si quidem continet totum & medium, vocatur sex qui alterum, sicut tria ad duo. Si autem tertiam, sex qui tertium, sicut quatuor ad tria. Si quartam, sex qui quartum, sicut quinque ad quatuor, & sic inde. Quandoque numerus maior continet minorem totum semel, & insuper non solum vnam partem, sed plures partes. & sic dicitur superpartiens. Et si quidem continet duas partes, dicitur superbi-partiens, sicut quinque se habent ad tria. Si vero tres, dicitur supertri-partiens, sicut septem se habent ad quatuor. Si autem quatuor, sic est superquadri-partiens, & sic se habet nomen ad quinque. Et sic inde. Quandoque vero numerus maior continet totum minorem pluries, & insuper aliquam partem eius & tunc dicitur multiplex superparticularis. Et si quidem continet ipsum bis & mediam partem eius,

parte. 2.

Infra pt. 5. Infra pt. 4.

Infra par. 3.

F dicitur duplum sexquialterum, sicut quinque ad duo. Si autem ter & mediam partem eius, vocabitur triplum sexquialterum, sicut se habent septem ad duo. Si autem quater & dimidiam partem eius, dicitur quadruplum sexquialterum, sicut nouem ad duo. Possent etiam ex parte superparticularis huiusmodi proportio nis species sumi, vt dicitur duplex sexquicertius, quando maior numerus habet minorem bis & tertiam partem eius, sicut se habent septem ad tria: vel duplex sexquiquartus, sicut nouem ad quatuor, & sic de alijs. Quandoque etiam numerus maior habet minorem totum pluries, & etiam plures partes eius, & tunc dicitur multiplex superpartiens. Et similiter proportio potest diuidi secundum species multiplicitatis, & secundum species superpartientis, si dicitur duplum superbi-partiens, quando habet maior numerus totum minorem bis & duas partes eius, sicut octo ad tria. Vel etiam duplum supertri-partiens, sicut vndeici ad tres. Vel etiam duplum superquadri-partiens, sicut vndecim ad quatuor. Habet enim totum bis, & tres partes eius. Et totidem species sunt ex parte inæqualitatis eius, qui exceditur. Nam numerus minor dicitur submultiplex, subparticularis, subpartiens, submultiplex subparticularis, submultiplex subpartiens, & sic de alijs. Sciendum autem, quod prima species proportionis, scilicet multiplicitas consistit in comparatione vnus numeri ad vnitatem. Quilibet enim eius species inuenitur primo in aliquo numero respectu vnitatis. Duplum enim primo inuenitur in binario respectu vnitatis, & similiter proportio tripli in ternario respectu vnitatis, & sic de alijs. Primi autem termini, in quibus inuenitur aliqua proportio, dant speciem ipsi proportioni. vnde in quibuscumque alijs terminis consequenter inueniatur, inuenitur in eis secundum rationem primorum terminorum. sicut proportio dupla primo inuenitur inter duo & vnum, vnde ex hoc proportio recipit rationem & nomen. Dicitur enim proportio dupla, proportio duorum ad vnum, & propter hoc, si etiam vnus numerus respectu alterius numeri sit duplex, tamen hoc est secundum quod minor numerus accipit rationem vnus, & maior rationem duorum. sex enim se habent in dupla proportione ad tria, in quantum tria se habent ad sex, vt vnum ad duo, & simile est in tripla proportione, & in omnibus alijs speciebus multiplicitatis. & ideo dicit, quod ista relatio dupli, est per hoc, quod numerus determinatus, scilicet duo, referatur ad vnum id est ad vnitatem. sed hoc, quod dico multiplex, importat relationem numeri ad vnitatem, sed non alicuius determinati numeri, sed numeri in vniuersali. Si enim determinatus numerus accipiatur vt binarius, vel ternarius, esset vna species multiplicitatis, vt dupla vel tripla. Sicut autem dupli se habent ad duo, & tripli ad tria, quę sunt numeri determinati, ita multiplex ad multiplicitatem, quia significat numerum indeterminate. Alia autem proportionem non possunt attendi secundum numerum ad vnitatem, scilicet neque proportio superparticularis, neque superpartiens, neque multiplex superparticularis neque multiplex superpartiens. Omnes enim hæc proportionum species, attenduntur secundum quod maior numerus continet minorem semel, vel aliquoties, & insuper vnam vel plures partes eius. Vnitatem autem partem habere non potest, & ideo nulla harum proportionum, potest attendi secundum comparationem numeri ad vnitatem, sed secundum comparationem

part. 3.

part. 4.

part. 5.

rationem numeri ad numerum. Et sic est duplex, vel secundum numerum determinatum, vel secundum numerum indeterminate. Si autem secundum numerum determinatum, sic est hemiolium id est sexquialterum, aut subhemiolium id est supersexquialterum. Proportio enim sexquialtera primo consistit in his terminis, scilicet ternario, & binario, & sub ratione eorum in omnibus alijs inuenitur. Vnde quod dicitur hemiolium, vel sexquialterum, importat relationem determinati numeri ad determinatum numerum, scilicet ad duo. Quod vero dicitur superparticularare, referatur ad subparticularare, non secundum determinatos numeros, sicut etiam multiplex referatur ad vnum, sed secundum numerum indeterminate. Prime enim species inæqualitatis superius numerate, accipiuntur secundum indeterminate numeros, vt multiplex, superparticularare, superpartiens &c. Species vero istorum, accipiuntur secundum numeros determinatos, vt duplum, triplum, sexquialterum, sexquicertius, & sic de alijs. Cōtingit, n. aliquas quantitates continas habere proportionem adinuicem, sed non secundum aliquem numerum, nec determinatum, nec indeterminate. Omnium, n. quantitatum continuarum est aliqua proportio: non est est proportio numeralis, quorumlibet enim duorum numerorum est vna mensura cōis, scilicet vnitas, quę aliquoties sumpta, quęlibet numerum reddit. Non autem quarumlibet quantitatum continuarum inuenitur esse vna mensura communis, sed sunt quedam quantitates continuę incommensurabiles, sicut diameter quadrati est incommensurabilis lateri. Et hoc ideo, quia non est proportio eius ad latum, sicut proportio numeri ad numerum, vel numeri ad vnum. Cuius ergo dicitur in quantitatibus, quę hæc est maior illa, vel se habet ad illam vt continens ad contentum, non solum hæc ratio non attenditur secundum aliquam determinatam speciem numeri, sed nec etiam quod sit secundum numerum, quia omnis numerus est alteri commensurabilis, omnes enim numeri habent vnam communem mensuram, scilicet vnitatem, sed continens & contentum non dicuntur secundum aliquam commensurationem numeralem. Continens enim ad contentum dicitur, quod est tantum, & adhuc amplius. & hoc est indeterminate, vtrum sit commensurabile, vel non commensurabile. Quantitas enim qualiteunque accipiat, vel est æqualis vel inæqualis. Vnde si non est æqualis, sequitur quod sit inæqualis & continens, etiam si non sit commensurabilis. Pater igitur, quod omnia prædicta dicuntur ad aliqd secundum numerum, & secundum passiones numerorum sunt commensuratio, proportio, & huiusmodi. Deinde cum dicitur.

A c ¶ Ponit relatiua quę accipiuntur secundum vnitatem, & non per comparationem numeri ad vnum, vel ad numerum, & dicit quod alio modo prædictis dicuntur relatiue, æquale, simile, & idem. hæc enim dicuntur secundum vnitatem. Nam eadem sunt, quorum substantia est vna. Similia, quorū qualitas est vna. Aequalia, quorum quantitas est vna. Cum autem vnum sit principium numeri & mensura, patet etiam quod hæc dicuntur ad aliqd secundum numerum id est secundum aliquid, ad genus numeri pertinens, non eodem modo tamen hæc vnitatem cum primis. Nam primæ relationes, erant secundum numerum ad numerum, vel secundum numerum ad vnum, hoc aut secundum vnum absolute. Deinde cum dicitur.

d ¶ Prosequitur de secundo modo relationum, quę sunt ad actiuam & passiuam, & dicit, quod huiusmodi relatiua sit relatiua dupliciter. Vno modo, secundum potentiam actiuam & passiuam, & secundo modo secundum actus harum potentiarum, qui sunt agere & pati, sicut calefactiuum dicitur ad calefactibile, secundum potentiam actiuam & passiuam. Nam calefactiuum est, quod potest calefacere. Calefactibile vero, quod potest caleferi. Calefactus autem ad calefactum, & secus ad id, quod secatur, dicuntur actus secundum actus prædictarum potentiarum. Et differit iste modus relationum a præmissis. Quę, n. sunt secundum numerum, non sunt aliquę actiones nisi secundum similitudinem, sicut multiplicare, diuidere, & huiusmodi, vt etiam in alijs dictum est, in 2. Phisic. Vbi ostendit, quod mathematica abstracta hant a motu, & ideo in eis esse non possunt huiusmodi actiones, quę secundum motum sunt. Sciendum etiam est, quod eorum relatiuorum, quę dicuntur secundum potentiam actiuam & passiuam, attenditur diuersitas secundum diuersa tempora. Quaedam, n. horum dicuntur relatiue secundum tempus præteritum, sicut quod fecit ad illud quod factum est, vt pater ad filium, quia ille genuit, ille genitus est, quę differunt secundum factis, & passum esse. Quaedam vero secundum tempus futurum, sicut facturus referatur ad faciendum. Et ad hoc genus relationum reducuntur illę relationes, quę dicuntur secundum priuationem potentie, vt impossibile & inuisibile. Dicitur enim aliquid impossibile huic vel illi, & similiter inuisibile. Deinde cum dicitur.

Actiua vero, & passiuam secundum actiuam & passiuam potentiam, & potentiarum actiones. v. p. calefactiuum ad calefactibile, quoniam possunt. & rursus calefactus ad id, quod calefit, & secus ad id, quod secatur, vt agentia. Eorum autem, quę secundum numerum sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in alijs dictum est, sed secundum motum actiones non existunt. Eorum vero, quę secundum potentiam, etiam secundum tempora iam dicuntur ad aliqd, veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum est. Sic, n. pater filij dicitur pater. Hoc quidem, n. fecit, illud autem passum quid est. Amplius quædam secundum priuationem potentie, vt impossibile: & quęcumque sic dicuntur, vt inuisibile.

D ¶ Quęcumque igitur secundum numerum, & potentiam ad aliqd dicuntur, cuncta sunt ad aliqd, & quod ipsum, quod est alterius, dicitur ipsum, quod est, sed non eo quod aliud ad aliud. Mensurabile autem, & scibile, & intelligibile, eo quod aliud ad illud dicitur. Nam inmerum, non sunt aliquę actiones nisi secundum similitudinem, sicut multiplicare, diuidere, & huiusmodi, vt etiam in alijs dictum est, in 2. Phisic. Vbi ostendit, quod mathematica abstracta hant a motu, & ideo in eis esse non possunt huiusmodi actiones, quę secundum motum sunt. Sciendum etiam est, quod eorum relatiuorum, quę dicuntur secundum potentiam actiuam & passiuam, attenditur diuersitas secundum diuersa tempora. Quaedam, n. horum dicuntur relatiue secundum tempus præteritum, sicut quod fecit ad illud quod factum est, vt pater ad filium, quia ille genuit, ille genitus est, quę differunt secundum factis, & passum esse. Quaedam vero secundum tempus futurum, sicut facturus referatur ad faciendum. Et ad hoc genus relationum reducuntur illę relationes, quę dicuntur secundum priuationem potentie, vt impossibile & inuisibile. Dicitur enim aliquid impossibile huic vel illi, & similiter inuisibile. Deinde cum dicitur.

e ¶ Prosequitur de tertio modo relationum, & dicit, quod in hoc differit iste tertius modus a præmissis, quod in præmissis vnum quodque dicitur relatiue ex hoc, quod ipsum ad aliqd referatur, non ex eo quod aliud referatur ad ipsum. Duplum, n. referatur ad dimidium, & e converso, & similiter pater ad filium, & e converso.

Tex. c. 18.

zeouerso. Sed hoc tertio modo aliquid dicitur relatiue, ex eo solum quod aliquid referatur ad ipsum, sicut patet quod sensibile & scibile vel intelligibile dicuntur relatiue, quia alia referuntur ad illa. Scibile enim dicitur aliquid, propter hoc, quod habetur scientia de ipso. & similiter sensibile dicitur aliquid quod potest sentiri.

part. 6.

Tex. 65. 15.

Tex. 66. 21. parte pri.

Le 8. 1.

non eo quod illa ad aliud. Nam intellectuale significat quod ipse est intellectus. Non est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus. Bis. n. idem diceretur. Et similiter alicuius visus est visus, & non cuius est visus, (quamuis sit verum hoc dicere) sed ad colorem, aut ad aliquid tale. Illo vero modo bis diceretur, quia est visus cuius est visus. Ergo secundum se dicta ad aliquid, sic dicuntur.

¶ Illa vero, quia sua genera sunt talia. vt Medicina ad aliquid, quia suum genus scientia videtur ad aliqd esse. Amplius quæcunque secundum habentia dicuntur ad aliquid. vt æqualitas, quia æquale: & similitudo, quia simile. Alia vero secundum accidens. vt homo ad aliquid, quia ei accidit duplum esse: & hoc est ad aliquid, vt album, quia ei accidit album esse & duplum esse.

LECTIO XVIII.

Refectum vero dicitur, vnum quidem extra quod non est accipere vliam quidem particulam. vt tempus pfectum singulorum, extra quod non est accipere tempus aliquod, quod sit huius temporis pars. Et que sunt secundum virtutem & eius quod bene, non habentia hyperbolem ad genus. vt perfectus Medicus, & perfectus Fistulator, quando secundum speciem propriam virtutis in nullo deficit. Sic autem transferetes ad mala dicim' sy-

ntes. In prima distinguit nomina ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina, quæ pertinent ad entis defectum, ibi: { Falsum dicitur vno modo. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit nomina significantia ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. Secundo, pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim & totum aut sunt idem, aut fere idem significant, vt dicitur in 3. Phisic. secunda ibi. { Ex aliquo esse dicitur. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nom' perfectum. Secundo, distinguit quedam nomina, quæ significant quasdam perfectiones perfecti, ibi: { Terminus dicitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta secundum se. Secundo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia, ibi: { Alia vero. } Circa primum duo facit. Primo, ponit tres modos quibus aliquid secundum se dicitur perfectum. Secundo, ostendit quomodo secundum hos modos, aliqua diuersimode perfecta dicuntur; ibi: { Et sic se dicta quidem igitur. } Dicit ergo primo, quod perfectum vno modo dicitur, extra quod non est

visus, sed in quantum est accidens vel potentia videntis. Relatio enim respicit aliquid extra, non autem subiectum, nisi in quantum est accidens. Et sic patet, quod isti sunt modi, quibus aliqua dicuntur secundum se ad aliquid. Deinde cum dicit, ¶ Ponit tres modos, quibus aliqua dicuntur ad aliquid, non secundum se, sed secundum aliud.

Quorum primus est, quoniam aliqua dicitur ad aliquid propter hoc, quod sua genera sunt ad aliquid. sicut Medicina dicitur ad aliquid, quia scia est ad aliquid. Dicitur enim Medicina est scientia sani & egri. & isto modo referatur scientia per hoc, quod est accidens. Secundus modus est, quoniam aliqua abstracta dicuntur ad aliquid, quia concreta habentia illa abstracta, ad aliud dicitur, sicut æqualitas & similitudo dicitur ad aliquid, quia simile & æquale ad aliquid sunt. Aequalitas autem & similitudo secundum nomen non dicitur ad aliquid. Tertius modus est, quando subiectum dicitur ad aliquid ratione accidentis, sicut homo vel album dicitur ad aliquid, quia vtrique accidit duplum esse. Et hoc modo capitur dicitur ad aliquid, eo quod est pars.

¶ Quædam si genera eorum talia sunt. vtputa Medendi ars eorum est, quæ ad aliquid sunt, quoniam genus eius scientia videtur eorum esse, quæ ad aliquid sunt. Item secundum quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. vt æqualitas, quoniam ipsum æquale: & similitudo, quoniam & ipsum simile. Alia vero secundum accidens dicuntur. vt homo aliquid, quoniam accidit ei duplo esse. hoc autem eorum est, quæ ad aliquid sunt. aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

LECTIO XVIII.

Refectum dicitur vno quidem modo, extra quod non est vliam accipere particulam. vtputa tempus ipsum, vniuersi cuiusque perfectum est, extra quod non est nullum accipere tempus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem, & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tubicem, cum secundum propriam virtutis speciem in nullo deficient. Ita etiam in malis transferetes dicimus calumniatorem perfectum,

tes. In prima distinguit nomina ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina, quæ pertinent ad entis defectum, ibi: { Falsum dicitur vno modo. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit nomina significantia ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. Secundo, pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim & totum aut sunt idem, aut fere idem significant, vt dicitur in 3. Phisic. secunda ibi. { Ex aliquo esse dicitur. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nom' perfectum. Secundo, distinguit quedam nomina, quæ significant quasdam perfectiones perfecti, ibi: { Terminus dicitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta secundum se. Secundo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia, ibi: { Alia vero. } Circa primum duo facit. Primo, ponit tres modos quibus aliquid secundum se dicitur perfectum. Secundo, ostendit quomodo secundum hos modos, aliqua diuersimode perfecta dicuntur; ibi: { Et sic se dicta quidem igitur. } Dicit ergo primo, quod perfectum vno modo dicitur, extra quod non est

LECT. XVIII.

Refectum dicitur vno quidem modo, extra quod non est vliam accipere particulam. vtputa tempus ipsum, vniuersi cuiusque perfectum est, extra quod non est nullum accipere tempus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem, & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tubicem, cum secundum propriam virtutis speciem in nullo deficient. Ita etiam in malis transferetes dicimus calumniatorem perfectum,

significat causas, & subiectum. & partes subiectorum huius scientiæ, hic incipit distinguere nomina, quæ significant ea, quæ se habent per modum passionis, & diuiditur in duas partes.

tes. In prima distinguit nomina ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina, quæ pertinent ad entis defectum, ibi: { Falsum dicitur vno modo. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit nomina significantia ea, quæ pertinent ad perfectionem entis. Secundo, pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim & totum aut sunt idem, aut fere idem significant, vt dicitur in 3. Phisic. secunda ibi. { Ex aliquo esse dicitur. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nom' perfectum. Secundo, distinguit quedam nomina, quæ significant quasdam perfectiones perfecti, ibi: { Terminus dicitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta secundum se. Secundo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia, ibi: { Alia vero. } Circa primum duo facit. Primo, ponit tres modos quibus aliquid secundum se dicitur perfectum. Secundo, ostendit quomodo secundum hos modos, aliqua diuersimode perfecta dicuntur; ibi: { Et sic se dicta quidem igitur. } Dicit ergo primo, quod perfectum vno modo dicitur, extra quod non est

Infra p. 3.

¶ Insuper

Lec. vj. ¶ a. l. magnitudinis.

part. 2.

part. 3.

¶ Insuper

part. 4.

Tex. 64.

non est accipere aliquam eius particulam, sicut homo dicitur perfectus, quando nulla deest ei pars. Et dicitur tempus perfectum, quando non est accipere extra aliquid, quod sit temporis pars, sicut dicitur dies perfectus, quando nulla pars diei deest. Alio modo dicitur aliquid perfectum secundum virtutem.

& sic dicitur aliquid perfectum quod non habet hyperbolem, id est, superexcellentiam, vel superbundantiam ad hoc, quod aliquid bene fiat secundum genus illud. Et similiter nec defectum, hoc enim dicitur bene se habere, vt dicitur in 2. Ethic. quod nihil habet, nec plus, nec minus, quod debet habere. Et sic dicitur perfectus Medicus, & perfectus fistulator, quando non deficit ei aliquid, quod pertinet ad speciem propriam virtutis, sed in qua dicitur, quod hic est bonus medicus, & ille bonus fistulator. Virtus enim cuiuslibet est, quod bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Secundum autem hunc modum, virtus translatiue, nomine perfecti est in malis, dicitur enim perfectus calumniator, & perfectus latro, & perfectus in nullo deficit ab eo, quod competit eis, in quantum sunt tales. Nec est mirum, si in istis, quæ magis sonant defectum, virtus nomine perfectionis, quia etiam cum sint mala, virtus in eis nomine bonitatis per quandam similitudinem. Dicimus enim bonum furem, & bonum calumniatorem, quia sic se habent in suis operationibus, licet malis, sicut boni in bonis. Et quod aliquid dicitur perfectum per comparisonem ad virtutem propriam, prouenit, quia virtus est quedam perfectio rei. Vnumquodque enim tunc est perfectum, quando nulla pars magnitudinis naturalis, quæ competit ei secundum speciem propriam virtutis, deficit ei. Sicut autem quilibet res naturalis habet determinatam mensuram naturalis magnitudinis secundum quantitatem continuam, vt dicitur in 2. de Anima, ita etiam quilibet res habet determinatam quantitatem suæ virtutis naturalis. equus enim habet quantitatem mensuram determinatam secundum naturam cum aliqua latitudine, est enim aliqua quantitas, vltra quam nullus equus protenditur in magnitudine. & similiter est aliqua quantitas, quam non transcendit in paritate. Ita etiam ex vtraque parte determinatur aliquibus terminis, quantitas virtutis equi. Nam aliqua est virtus equi, quæ maior in nullo equo inuenitur. & similiter est aliqua tam parua, quæ nulla est minor. Sicut igitur primus modus perfecti accipiebatur ex hoc, quod nihil rei deerat de quantitate mensuræ sibi naturaliter determinata, ita hic secundus modus accipitur ex hoc, quod nihil deest alicui de quantitate virtutis sibi debite, secundum naturam. Vterque autem modus perfectionis attenditur secundum interiore perfectionem.

¶ Amplius quibus est finis studiosus, ea dicitur perfecta. etenim secundum habere finem perfecta. Quare quoniam finis vltimorum aliquid est, & ad praua transferetes dicimus perfecte perdit, & perfecte corruptum, quod nihil deest corruptioni, & malo, si in vltimo est. Quapropter mors secundum metaphoram dicitur finis, quia ambo vltima. Finis autem & cuius causa vltimum.

¶ Secundum se dicta quidem igitur perfecta toties dicitur. Alia quidem, quia secundum bene in nullo deficient, nec hyperbolem habent, nec extra aliquid accipiunt. Alia omnino, secundum quod non habent hyperbolem in vnoquoque genere, nec aliquid est extra.

¶ Alia vero iam secundum ipsa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo, aut cognoscendo tali, aut aliquid dicitur primo dicta perfecta.

¶ Obliqua Philosophus dicitur finitudo, quæ significat causas, & subiectum. & partes subiectorum huius scientiæ, hic incipit distinguere nomina, quæ significant ea, quæ se habent per modum passionis, & diuiditur in duas partes. Virtus enim cuiuslibet est, quod bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Secundum autem hunc modum, virtus translatiue, nomine perfecti est in malis, dicitur enim perfectus calumniator, & perfectus latro, & perfectus in nullo deficit ab eo, quod competit eis, in quantum sunt tales. Nec est mirum, si in istis, quæ magis sonant defectum, virtus nomine perfectionis, quia etiam cum sint mala, virtus in eis nomine bonitatis per quandam similitudinem. Dicimus enim bonum furem, & bonum calumniatorem, quia sic se habent in suis operationibus, licet malis, sicut boni in bonis. Et quod aliquid dicitur perfectum per comparisonem ad virtutem propriam, prouenit, quia virtus est quedam perfectio rei. Vnumquodque enim tunc est perfectum, quando nulla pars magnitudinis naturalis, quæ competit ei secundum speciem propriam virtutis, deficit ei. Sicut autem quilibet res naturalis habet determinatam mensuram naturalis magnitudinis secundum quantitatem continuam, vt dicitur in 2. de Anima, ita etiam quilibet res habet determinatam quantitatem suæ virtutis naturalis. equus enim habet quantitatem mensuram determinatam secundum naturam cum aliqua latitudine, est enim aliqua quantitas, vltra quam nullus equus protenditur in magnitudine. & similiter est aliqua quantitas, quam non transcendit in paritate. Ita etiam ex vtraque parte determinatur aliquibus terminis, quantitas virtutis equi. Nam aliqua est virtus equi, quæ maior in nullo equo inuenitur. & similiter est aliqua tam parua, quæ nulla est minor. Sicut igitur primus modus perfecti accipiebatur ex hoc, quod nihil rei deerat de quantitate mensuræ sibi naturaliter determinata, ita hic secundus modus accipitur ex hoc, quod nihil deest alicui de quantitate virtutis sibi debite, secundum naturam. Vterque autem modus perfectionis attenditur secundum interiore perfectionem.

¶ Tertium modum ponit per respectum ad exterior: dicitur, quod illa dicuntur tertio modo perfecta, quibus inest finis, id est, quæ iam consecuta sunt suum finem; si tamen ille finis

fuertis studiosus, id est, bonus, sicut homo, quando iam consequitur beatitudinem. Qui autem consequitur finem suum in malis, magis dicitur deficiens, quam perfectus, quia malum est primario perfectionis debita. In quo patet, quod mali quando suam perficiunt voluntatem, non sunt feliciores, sed miseriores. Quia vero omnis finis est quoddam vltimum, ideo per quandam similitudinem transferetes nomen perfectionis ad ea, quæ proueniunt ad vltimum, licet illud sit malum. Sicut dicitur aliquid perfecte perdit vel corruptum, quod nihil deest de corruptione, vel perditione rei. & per hæc metaphoram, mors dicitur finis, quia est vltimum. Sed finis non solum habet, quod sit vltimum, sed etiam quod sit cuius causa fit aliquid. Quod non contingit morti vel corruptioni. Deinde cum dicitur,

¶ Item, quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secundum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cum finis vltimorum quippiam est, ad praua quoque transferetes, dicimus perfecte corruptum esse, & perfecte corruptum esse, cum nil corruptionis, aut mali deest, sed in vltimo sit. propter quod, & mors metaphorice dicitur finis, quoniam vltima. finis autem & quod cuius gratia, vltimum.

¶ Quæcunque igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eo quod secundum bene in nullo deficient, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædam, eo quod omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra.

¶ Quæcunque igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eo quod secundum bene in nullo deficient, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædam, eo quod omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra.

¶ Cetera vero iam secundum ipsa, eo quod aut aliquid tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali, aut aliquid alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

¶ in singulis generibus inuenitis. Alia dicuntur perfecta in aliquo genere, ex eo, quod quantum ad illud genus pertinet, nec habent hyperbolem, id est, excedentiam, quæ aliquid eis deficit eorum, quæ illi generi debentur: nec aliquid eorum, quæ ad perfectionem illius generis pertinent est extra ea, quæ eo careant. sicut homo dicitur perfectus, quando iam adeptus est beatitudinem. Et sicut fit hæc distinctio, quantum ad secundum modum perfectionis supra positum, ita potest fieri quantum ad primum, vt tangitur in principio Cæli, & Mundi. Nam quodlibet corpus particulare est quantitas perfecta secundum suum genus, quia

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta secundum ipsa, id est, per comparisonem ad perfecta, quæ sunt secundum se perfecta: Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quæ facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quæ habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quæ representat hominem perfecte. Aut qualitercunque aliter referantur ad ea, quæ dicuntur perfecte per primis modis.

LECTIO XIX.

IC prosequitur de nominibus, quae significant conditiones perfecti. Perfectum autem, ut ex praemissis patet, est terminatum & absolutum, non dependens ab alio, & non priuatum, sed habens ea,

LECTIO XIX.

Ermin^o dicitur quod est cuiuslibet vltimū & extra quod nihil est accipere * primi, & infra quod omnia * primi.

LECTIO XIX.

Erminus dicitur, quod vltimum cuiusque est, extra quod nihil est accipere primum, & infra quod omnia primum.

Tex. cō. 22. par. prima. a. l. primum.

Infra par. 4. Lect. seq. part. 2.

part. 3.

* Et quod est per se.

par. 5.

Et quaecunque fuerit species magnitudinis, aut habentis magnitudinem, Et finis cuiusque. tale vero ad quod motus & actus, & non a quo, & quandoque ambo, & a quo & in quod. Et cuius causa. Et substantia cuiuslibet, & quod quid erat esse cuique. cognitionis enim hic terminus. sed si cognitionis, & rei.

Quare palam, quia quoties principia dicuntur toties terminus, & adhuc amplius. Principium enim terminus quidem est: sed terminus non omnis principium.

* Et secundum quod dicitur multipliciter. Vno quidem modo species & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, per se bonum. Alio vero, in quo primum aptum natum est fieri, ut color in superficie. Primo quidem ergo dictum secundum quod, species est. Secundo autem, ut materia cuiusque, & subiectum cuiusque; primum. Omnino vero ipsum secundum quod pariter & causa existit. Nam secundum quod venit, aut cuius causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum est, aut qua causa syllogismi sunt, aut paralogismi. Amplius secundum quod, secundum positionem dicitur, ut secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. Ea namque omnino positionem significant & locum.

Quare secundum se, dici multipliciter est necesse. Vnum

Tertius modus dicitur terminus, cuius causa sit aliquid: hoc enim est vltimum intentionis, sicut terminus secundo modo dictus est, vltimum motus vel operationis. Quartus modus, est secundum quod substantia rei, quae est essentia & definitio significans quod quid est res, dicitur terminus. est enim terminus cognitionis. Incipit enim cognitio rei ab aliquibus signis exterioribus, quibus peruenitur ad cognoscendam rei definitionem. Quo cum peruentum fuerit, habetur perfecta cognitio de rei. Vel dicitur terminus cognitionis definitio, quia infra ipsam continentur ea, per quae scitur res. si autem mutetur vna differentia, vel addatur, vel subtrahatur, iam non erit eadem definitio. Si autem est terminus

cognitionis, oportet quod sit rei terminus, quia cognitio fit per assimilationem cognoscens ad rem cognitam.

Concludit comparationem termini ad principium dicens, quod quoties dicitur principium, toties dicitur terminus, & adhuc amplius: quia omne principium est terminus, sed non terminus omnis est principium. Id enim ad quod motus est, terminus est, & nullo modo principium est. Illud vero a quo est motus est principium & terminus, ut ex praedictis patet.

Et quod magnitudinis formas, aut magnitudinem habentis. Et cuiusque finis. tale vero est, ad quod motus, & actus, non a quo, quandoque ambo, & a quo, & in quod. Et cuius causa. Et substantia cuiusque, ac quod quid erat esse vnicuique, cognitionis enim hoc terminus est. quod si cognitionis, rei quoque est.

Quare patet, quod quoties dicitur principium, toties etiam terminus, & adhuc amplius. principium namque terminus quidem: sed non omnis terminus principium.

Secundum quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, ipsum bonum. Alio, in quo primo fieri aptum est, ut color in superficie. Quod igitur primo dictum est secundum quod, ipsa forma est. secundo vero, tanquam cuiusque materia, & primum cuiusque subiectum. Et omnino ipsum secundum quod, toties dictum erit, quoties dicitur causa. secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur. & secundum quod paralogizatum, sive syllogizatum est. & qua syllogismi, sive paralogismi causa est. Item, secundum quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. etenim haec omnia positionem & locum significant.

Quare & secundum se multipliciter ut dicitur necesse est. Vno

Vnde toties dicitur secundum quod, quoties & causa. Idem enim est querere secundum quod venit, & cuius causa venit: similiter, secundum quod paralogizatur, aut syllogizatur est, & qua causa facti sunt syllogismi. Quartus modus est, prout secundum quod, d significat positionem & locum. sicut dicitur, ista stetit secundum hunc, & iuxta hunc: & ille vadit secundum hunc, & iuxta hunc, quae omnia significant positionem & locum. Et hoc manifestum in graeco idiomate apparet. Deinde cum dicitur e. Concludit ex praedictis, quatuor modos dicendi per se, vel secundum se, quorum primus est, quando definitio significans quod quid est esse vnicuiusque, dicitur ei inesse secundum se, sicut Callias & quod quid erat esse Calliam, & essentia rei, ita se habent

T. com. 2. part. 1. dicitur de 8515

Tex. c. 25. part. 2.

habent, & vnum inesse secundum se alteri. Non autem solum tota definitio dicitur de definito secundum se, sed aliquo modo etiam quaeque insunt in definitione dicente quid est, praedicantur de definito secundum se. sicut Callias est animal secundum se, animal enim inest in ratione Callie. nam Callias est quoddam animal, & ponetur in eius definitione, si singularia definitio ne habere possent. Et hi duo modi sub vno comprehendunt. Nam eadem ratione, definitio & pars definitionis per se de vnoquoque praedicantur. Est enim hic primus modus per se, qui ponitur in libro Posteriorum, & rader primo modo eius, quod dicitur secundum quod, superius positum. Secundus modus est, quod aliquid ostenditur esse in aliquo, sicut in primo subiecto, cum inest ei per se. Quod quidem contingit dupli, quia vel primum subiectum accidentis est ipsum totum subiectum de quo praedicatur. Sicut superficies dicitur colorata vel alba secundum se ipsam. Primum enim subiectum coloris est superficies, & ideo corpus de coloratum ratione superficies. Vel etiam aliqua pars eius, sicut hoc dicitur viuens secundum se, & aliqua pars eius est primum subiectum vitae, scilicet anima. Et hic est secundus modus dicitur per se in Posterioribus positus, quod subiectum ponitur in definitione praedicata. Subiectum enim primum, & primum ponitur in definitione accidentis primum. Tertius modus est, prout secundum se esse dicitur illud, cuius non est aliqua alia causa. sicut omnes propositiones immediate, quae scilicet, per aliquod medium, non probantur. Nam medium in demonstrationibus propter quod est causa, quod praedicatum inest subiecto. Vnde licet homo habeat multas causas, sicut animal & bipes, quae sunt causae formales eius, tamen huius propositionis, homo est homo, cum sit immediata, nihil est causa. Et propter hoc homo est homo, secundum se. Et ad hunc modum reducitur quartus modus dicendi per se in Posterioribus positus, quando effectus praedicatur de causa, ut cum dicitur, Interfectus interit propter interfectionem, vel infrigidatum infrigit, vel refrigit propter refrigerium. Quartus modus est, prout illa dicuntur secundum se inesse alicui, quae ei soli, in quantum soli insunt. Quod dicit ad differentiam priorum modorum, in quibus non dicebatur secundum se inesse, ex eo, quod est soli inesse: quamuis etiam ibi aliquid soli inesser, ut definitio definitio. Hic autem sibi se dicitur ratione solitudinis. Nam hoc quod dico secundum se, significat aliquid separatim, sicut dicitur homo secundum se esse, quando solus est. Et ad hunc reducitur tertius modus in Posterioribus positus, & quartus modus dicendi, secundum quod, qui positionem im-

LECTIO XX.

VIA vno modo secundum quod positionem significat, ideo consequenter Philosophus prosequitur de nomine dispositionis: & ponit rationem eodem huius nominis dispositionis, dicens. Quod dispositio nihil est aliud, quam ordo partium in habente partes. Ponit autem modos, quibus dicitur dispositio, qui sunt tres. Quorum primus est, secundum ordinem partium in loco. & sic dispositio, sive sit, est quoddam praedicamentum. Secundus modus est, prout ordo partium attendit secundum potentiam, sive virtutem: & sic dispositio ponit in prima specie qualitates. Dicitur enim aliquid hoc modo esse dispositum, ut puta secundum sanitate, vel aegritudinem, ex eo, quod partes eius habent ordinem in virtute actus, vel passiva. Tertius modus est, prout ordo partium attenditur secundum speciem, & figuram totius. & sic dispositio sive situs ponitur differentia in genere quantitates. Dicitur enim quod quantitas, alia est habens positionem, ut linea, superficies, corpus, & locus: alia non habens, ut numerus, & tempus. Ostendit etiam, quod hoc nomen dispositio ordinem significet, significat enim positionem sicut ipsa nominis impositio demonstrat. De ratione autem positionis est ordo.

nanque modo, secundum se est, quod erat esse cuiuslibet, ut Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quocumque in eo, quod quid est insunt. ut puta Callias, secundum se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddam animal est. Item si in seipso primo suscepit, aut in aliquo sui. ut puta superficies alba secundum se, & homo secundum se viuens. anima namque pars quaedam hominis est, in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis namque multae causae sunt, animal, bipes. attamen secundum se homo est homo. Item quaecumque soli, prout soli insunt. quare quod separatum est secundum se est.

LECTIO XX.

Dispositio dicitur ordo partium habentis, aut secundum locum, aut secundum potentiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen significat.

Habitus autem dicitur uno modo, tanquam quidam habitus, & habitu actus, sicuti actio quaedam aut motus. nam cum hoc quidem efficit, illud vero sit, est media effectio. ita & habitus vestem & vestis habitus est medius habitus. Huius itaque habitus, quod non contingit habere manifestum est. in infinitum enim progrediretur, si habitus ipsum nomen habitus. Secundo, quaedam nomina, quae habent propinquam considerationem ad hoc nomen, sicut Passio dicitur. Ponit ergo primo duos modos, quibus hoc nomen dicitur. Quorum primus est aliquid medium inter habitum & habitum. Habere enim, licet non sit actio, significat tamen per modum actionis. & ideo inter habitum & habitum intelligitur habitus esse medius, & quasi actio quaedam. sicut calefactio intelligitur esse media inter calefactum, & calefactum, sive illud medium accipitur ut actus, sicut quando calefactio accipitur actus: sive ut motus, sicut quando calefactio accipitur passus. Quando enim hoc facit, & illud fit, est media factio. In graeco habetur prothesis, quod factioem significat. Et siquidem ulterius procedatur ab agente in patientem, est medium factio actus, quae est actus facientis: si vero procedatur a facto in facientem, sic est medium factio passiva, quae est motus facti. Ita etiam inter hominem habentem vestem, & vestem habitum est medius habitus, quia, si consideretur procedendo ab homine ad vestem, erit ut actio, prout significatur in hoc, quod dicitur habere: si vero e converso, erit ut passio motus, prout significatur in hoc, quod dicitur haberi.

S. Tho. super Metaph. K. 2. Quam-

Quamuis autem habitus intelligatur esse medius inter hominem & vestem, in quantum habet eam, tamē manifestum est, quod non contingit inter ipsum habitum & habentem. esse aliquid medium, quia adhuc fit alius habitus medius inter habitum & ipsum medium habitum, sic enim procederet in infinitum, si dicitur quod conuenit habere habitum habitus, & id est rei habitus. Homo enim habet rem habitum, & id est vestem, sed illud habitum rei habitus, non habet homo alio medio habitu. Sicut homo faciens facit factum, facione media, sed ipsam mediam facionem non facit aliqua alia facione media. Et propter hoc etiam relationes, quibus subiectum refertur ad aliud, non referuntur ad subiectum aliqua alia relatione media, nec etiam ad oppositum, sicut paternitas, neque ad patrem, neque ad filium refertur aliqua alia relatione media, & si aliqua relationes medie dicantur, sunt rationis tantum, & non rei. Habitus autem sic acceptus, est unum predicamentum. Secundo modo dicitur habitus dispositio, secundum quam aliquid disponitur bene & male, sicut sanitas aliquid disponitur bene, & aegritudo male. Vtque autem sanitas agnitio & sanitas aliquid disponitur bene vel male dupliciter, scilicet aut secundum se, aut per respectum ad aliquid. Sicut sanum est, quod est bene dispositum ad aliquid agendum. Et ideo sanitas est habitus quidam, quia est talis dispositio, qualis dicta est. Et non solum habitus dicitur dispositio totius, sed etiam dispositio partis, quae est pars dispositionis totius. Sicut bonae dispositiones partium animalis, sunt partes bonae habitudinis in toto animali. Et virtutes etiam partium animae, sunt quidam habitus, sicut temperantia concupisibilis, & fortitudo irascibilis, & prudentia rationalis.

T.com.26 part.3.

T.co.27 part.4.

Lea. se. pri.

T.com.24.

tum, ut calefieri & in frigidari & huiusmodi. Tertio modo dicuntur passiones, non quales alterationes, sed quae sunt naturae, & ad malum terminatae, & quae sunt lamentabiles sive tristes. Non enim dicitur aliquid pati secundum hunc modum, quod sanatur, sed quod infirmatur, vel etiam cuiusque aliquid nocuum accidit. & hoc rationabiliter. Partes enim per actionem agentis sibi contraria, trahitur a sua dispositione naturali, in dispositione similem agentis. & ideo magis proprie dicitur pati cui subtrahitur aliquid de eo, quod sibi congruebat, dum agit in ipso contraria dispositio, quam quando fit e contrario. tunc enim magis dicitur perici, quando fit e contrario. Et quia illa, quae sunt modica, quasi nulla reputantur, ideo, Quarto modo dicuntur passiones, non quaecumque nocivae alterationes, sed quae habent magnitudinem nocuamenti, sicut magnitudines calamitatis & magnae tristitiae. Quia etiam excedens letitia fit nociva, cum quandoque per excessum letitiae aliqui moriuntur sunt & infirmantur, & similiter superabundantia prosperitatis in nocuamentum vertitur his, quae bene uti nesciunt, ideo alia litera habet Magnitudines lamentationum & exultationum passionum dicuntur. Cui concordat alia litera, quae dicitur Magnitudines dolorum & prosperorum. Secundum est autem, quod

Passio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit. ut album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quaecumque alia similia. Alio vero horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis quae noxiae alterationes & motus, & maxime quae tristes & noxiae sunt. Item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicuntur.

Priuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quae apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptum habere. ut planta dicitur oculis priuari. Alio modo, si cum aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat. ut puta aliter cecus homo visu priuatur, & aliter talpa haec quidem secundum genus, ille vero secundum se. Item si cui aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. cecitas namque priuatio quaedam est. cecus autem non secundum omnem aetatem, sed si, in qua aptus est habere, non habet.

quia haec tria scilicet dispositio, habitus, & passio, non significant genus predicamenti nisi secundum unum modum significationis, ut ex prehabitis patet, ideo non possunt ea cum aliis partibus entis, scilicet quantitate, qualitate, & ad aliquid. In illis enim, uel omnes, uel plures modi ad genera predicamenti, significata per illa nomina, pertinebant.

Hic distinguit modos, quibus dicitur priuatio, & quia priuatio includit in sua ratione negationem, & appetitum subiecti, ideo primo distinguit modos priuationis ex parte appetitum, ponit quatuor modos. Primus modus est, secundum quod appetitudo consideratur ex parte rei priuatae, non ex parte subiecti. Dicitur enim hoc modo priuatio, quando ab alio quo non habetur id, quod natum est haberi, licet hoc quod ipso caret, non sit natum habere, sicut planta dicitur priuari oculis, quia oculi nati sunt haberi, licet non a planta. In his uero, quae a nullo nata sunt haberi, non potest dici aliquid priuari, sicut oculus uisus penetrante per corpora opaca. Secundus modus dicitur attenditur secundum appetitum subiecti, hoc modo dicitur priuari hoc solum, quod natum est illud habere, aut secundum se, aut in genere suum. Secundus est, sicut homo cecus dicitur priuari uisu, quem natus est habere secundum se. Talpa autem dicitur priuari visu, quia ipsa secundum se sit nata habere visum, sed quia genus eius scilicet animal, non est habere

part. 3.

* ignem.

Tex. co. 28. par. prima.

* Troiani.

le. 6.

habere visum. Multa enim sunt, a quibus aliquid non impeditur ratione generis, sed ratione differentiae. Sicut homo non impeditur, quin habeat alas ratione generis, sed ratione differentiae. Tertius modus attenditur ex parte circumstantiarum. Unde hoc modo dicitur aliquid priuari aliquo, si non habet

est habere, si non hēt. Similiter aut & in quo & in quid, & ad quod, & ut si non habet aptum natum. Amplius cuiusque per vim ablatio, priuatio dicitur.

Et quoties ab eo quod a. priuatiua particula negationes dicitur, toties & priuationes dicuntur. Nam in quae, non habere aequalitate aptum quidem natum dicitur. Inuisibile uero, & eo quod non habere omnino colore, & eo quod turpiter. Et sine pede, & non habere omnino pedes, & ex eo quod turpes. Amplius & eo quod parum habeat, ut non ignitum. Hoc autem est turpiter aliquo modo habere. Amplius non facile, aut non bene. ut insecabile, non solum quia non fecatur, sed quia non facile, aut quae non bene. Amplius non habere omnino. Cecus n. non dicitur monoculus, sed qui ambobus non habet visum. Propter quod, non omnis homo bonus, aut malus, aut iustus, aut iniustus est, sed est mediū.

Habere multipliciter dicitur. Vno quidem modo deducere suam naturam, aut secundum suum impetum, propter quod febris dicitur habere hominem, & tyranni ciuitatem, & uentum induci. Alio in quo utique aliquid extiterit, ut suscepsibile corpus. Alio, ut continentem quoddam in quo est, contentum aliquid haberi ab hoc dicitur, ut lagenam habere humidum dicimus, & ciuitatem homines, & nauem nauas, sic autem &

Et ita ablatio per violentiam est respectu eius quod quis natus est habere. Deinde cum dicitur. Distinguit modos priuationis ex parte negationis. Graeci enim uentur hac praepositione a. in compositionibus ad designandas negationes & priuationes, sicut nos uimur hac praepositione in. Dicitur ergo, quod quoties dicuntur negationes designate ab hac praepositione a. posita in principio dictionis per compositionem, toties dicuntur etiam priuationes. Dicitur enim inaequale vno modo, quod non habet aequalitatem, si aptum natum est habere, & inuisibile, quod non habet colorem, & sine pede, quod non habet pedes. Secundo modo dicuntur huiusmodi negationes non per hoc, quod est omnino non habere, sed per hoc, quod est praue vel turpiter habere, sicut dicitur non habere colorem, quia habet malum colorem vel turpem, & non habere pedes, quia habet prauos uel turpes. Tertio modo significatur aliquid priuatiue uel negatiue, ex hoc, quod est parū habere, sicut dicitur in greco Apypon, id est non ignitum, ubi est modicum de igne. Et hic modo quoddam modo continetur sub secundo, quia parum habere, est quoddammodo praue, vel turpiter habere. Quarto

modo dicitur aliquid priuatiue uel negatiue, ex eo quod non est facile, uel non bene. sicut aliquid dicitur insecabile, non solum quia non fecatur, sed quia non facile, aut non bene. Quinto modo dicitur aliquid negatiue uel priuatiue, ex eo quod est omnino non habere. Unde monoculus non dicitur cecus, sed ille qui in ambobus oculis caret visu. Ex hoc inducitur quoddam corollarium, scilicet quod inrer bonum & malum, iustum & iniustum est aliquid medium. Non enim ex quocumque defectu bonitatis, efficitur aliquis malus, sicut Stoici dicebant, ponentes omnina peccata esse paria. Sed quādo multum a uirtute recedit, & in contrarium habitum inducitur. Unde in 2. Ethic. dicitur, ex eo quod homo recedit parum a medio uirtutis, non uituperatur.

Et quoties negationes ab IN, uel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicuntur. Inaequale namque dicitur, eo quod non habeat aequalitatem, aptum existens habere. inuisibile uero, eo quod non habeat omnino colorem, & quod exigue. & impes, eo quod non habeat omnino pedes, et quod debiles. Item, cum parum quid habeat. ut cum dicimus oliuam exossem, hoc autem est, eo quod exiit quiddam habet. Item, cum non facile, aut non bene, ut insecabile, non solum eo quod non fecatur, sed etiam eo quod non facile, nec bene. Item, cum omnino non habeat, cecus namque dicitur, non qui unoculus est, sed qui utriusque oculi visu caret. Quare, non omnis, bonus uel malus, aut iustus uel iniustus, sed etiam intermedium est.

Habere multipliciter dicitur. Vno modo, cum quid secundum suam naturam, aut suam inclinationem agat, quare dicitur, quod febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti uentem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, ut as habet statuam formam, & corpus aegritudinem. Alio modo, ut continentem ea, quae contenta sunt, in quo nanque contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur, ut uas habere humidum dicimus, & urbem homines, & nauem nauas, sic & totum partes habet. Item, quod prohibet

quia homo re possessa utitur secundum suam uoluntatem. Secundus modus est, prout illud, in quo existit aliquid, ut in proprio susceptibili, dicitur habere illud, sicut as habet speciem statu, & corpus habet infirmitatem. Et sub hoc modo comprehenditur habere scientiam, quantitatem, & quodcumque accidens, uel quancunque formam. Tertius modus est, secundum quod continens dicitur habere contentum, & contentum haberi a continente, sicut dicimus quod lagenam habet humidum, id est humorem aliquem, ut aquam uel uinum, & quod ciuitas habet homines, & nauis nauas. Et secundum hunc modum etiam dicitur, quod totum habet partes. Totum enim continet partē, sicut & locus locatum. In hoc, a. distinet locus a toto, quia locus est diuisus a locato, non autem totum a partibus: unde locatum est sicut pars diuisa, ut habetur in 4. Physic. Quartus modus est, secundum quod aliquid dicitur habere alterum, ex eo quod prohibet ipsum operari, uel moueri secundum suum impetum: sicut columna dicitur habere corpora ponderosa imposita super eas, quia phibent ea descendere deorsum suā inclinationem. & hoc etiam modo prohibet, quod Athlas habet caelum. Fingunt enim, Poetae, & Athlas S. Tho. super metaphy.

T.com.34

est quidam gigas, qui sustinet cœlum, ne cadat super terram. Quod etiam quidam naturales dicunt, qui ponebāt, quod cœlum quandoq; corumpetur, & resolutum caderet super terram. Quod patet precipue ex opinione. Emp. qui posuit mundum infinitis corrupti, & infinitis generari. habuit aut poetica fictio ex veritate originē.

totum habere partes. Amplius & prohibens sū suum impetū aliquid mouere, aut operari, habere dicit hoc ipsum. vt cœlum nā ponderosa superposita. ut poetæ Athlantē faciunt habere cœlum, tanquam casurum super terram, quemadmodum Physiologorum quidā dicunt. Hoc autem modo, continens dicitur quæ continet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem unumquodque. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

LECTIO XXI.

Tex. c. 29. parte pri.

Tex. c. 23.

X aliquo esse dicitur, vno quidē modo ex quo est, vt materia. & hoc dupliciter, aut sū genus primū, aut sū vltimā speciē. vt sunt quedam tanq̄ oīa liquabilia ex aqua, est aut veluti ex grē statua. Alio vero ex primo mouente principio. vt, ex quo pugna? ex cōiutio. id. n. est principii pugna. Alio ex cōposito ex materia & forma. vt ex toto partes, & ex Iliade versūs, & ex domo lapides. finis. n. ē forma: perfectum vero habens finem. Hoc autem tanquam ex parte speciei species. vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter. n. hoc, & statua ex grē. nam ex sensibili materia est cōposita substantia. Sed & species ex speciei materia, hæc quidē igitur sic dicuntur. Alia vero si secundum partem aliquā horum aliquis existit modorum. vt ex patre & matre puer. & ex terra plātē, quia ex aliqua parte corū. Alia vero prius quidem tēpore. ut ex die nox, ex serenitate hyems, q̄a hoc, post hoc. Horum autem, alia quia habēt

Infra par. 3

IC incipit psequi de his, quæ pertinent ad rationem totius & partis, & primo de his, quæ pertinent ad partem. Secundo de his, quæ pertinent ad totū, ibi Totum dicit. Et quia ex partibus constituitur, ideo circa primū duo facit. Primo ostendit quæ modis

dicitur aliquid esse ex aliquo. Secundo quot modis dicitur pars. ibi Pars dicitur uno quidē modo. Circa primū tria facit. Primo ponit modos, quibus aliud ex aliquo fieri dicitur proprie & primo. Secundo, quo modo fit aliqd ex aliquo, sed nō primo. ibi Alia vero si sū partem. Tertio quo modo fit aliqd ex aliquo non proprie. ibi Alia vero. Circa primū ponit quatuor modos. Quorū primus est sū quod aliqd dicitur esse ex aliquo ut ex materia. quod quidē contingit dupliciter. Vno modo sū quod accipitur materia primi generis. s. cōmuni, sicut aqua est materia oīum liquabilū, & omnia dicunt esse ex aqua. Alio modo sū ipēm vltimā, s. specialissimam; sicut hæc species, quæ est statua, dicitur fieri ex grē. Secundo modo dicitur aliqd fieri ex alio, vt ex primo principio mouente; sicut pugna ex conuicio, quod est principium mouens animi conuiciati ad pugnam. Et sic fit dicitur, quod domus est ex edificante, et sanitas ex medicina. Tertio modo dicitur fieri ex aliquo, sicut simplex ex cōposito ex materia & forma. Et hoc est in via resolutionis. sicut dicim⁹ quæ partes sunt ex toto, & versūs ex Iliade, vt ex toto tracta tu Homeri de Troia. Resoluit. n. Ilias in versūs, sicut totū in partes. Et sū dicitur, quæ lapides sūt ex domo. Katō aut huius est: quia forma est finis in generatione. Perfectum enim dicitur quod habet finem, vt supra habitum est. unde patet, quod perfectum est quod habet formam. Quando igitur ex toto perfectio fit resolutioni parti, est mot⁹ quasi a forma ad materiam, sicut econuerso, q̄n partes cōponuntur, est motus a materia in formā. Et ideo hæc præpositio Ex, q̄ principii desinat, utrobiq; cōpetit, & in via cōpositionis, quia determinat principii materiale. & in via resolutionis, quia significat principii formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo sicut species ex parte speciei. Pars aut speciei pot accipi dupliciter, aut sū rationē, aut sū rem. secundum rationē, sicut bipes est pars hominis, quia est pars diffinitionis eius, quamuis sū rem non sit pars, quia aliter non prædicaretur de toto. totū. homini competit habere duos pedes. Secundum rem vero, sicut syllaba est ex elemento. s. i. ex litera, sicut ex parte speciei. hic autem quatuor modis differt a primo. Nam dicebatur aliquid esse ex parte materia, sicut statua ex grē. nam ex substantia, quæ est statua, est cōposita ex sensibili materia tanquam

LECTIO XXI.

X aliquo esse, uno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut secundum vltimam speciem. ut puta, omnia liquabilia quodam modo quidem ex aqua sunt, quodam modo vero ex ære statua est. Vno modo dicitur, ex primo modo mouente principio. vt ex quo pugna? ex conuicio. quia hoc pugna principium. Vno modo ex cōposito ex materia, & forma. sicut ex toto partes, & versūs ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanque est forma: perfectum vero habet finem. Quædam vero tanquam ex parte forma. vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atque statua ex ære. ex sensibili nanque materia cōposita substantia est. formā quoque ex materia. Quædam itaque ita dicuntur. quædam, si quis horum modorum secundum aliquam partem sit. vt ex patre & matre proles, & ex terra planta, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, post quod tempore, ut ex die nox, & ex sereno tempore. quoniam hoc post illud. Horum autē quædā, eō quod habent mutuam

materia in formā. Et ideo hæc præpositio Ex, q̄ principii desinat, utrobiq; cōpetit, & in via cōpositionis, quia determinat principii materiale. & in via resolutionis, quia significat principii formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo sicut species ex parte speciei. Pars aut speciei pot accipi dupliciter, aut sū rationē, aut sū rem. secundum rationē, sicut bipes est pars hominis, quia est pars diffinitionis eius, quamuis sū rem non sit pars, quia aliter non prædicaretur de toto. totū. homini competit habere duos pedes. Secundum rem vero, sicut syllaba est ex elemento. s. i. ex litera, sicut ex parte speciei. hic autem quatuor modis differt a primo. Nam dicebatur aliquid esse ex parte materia, sicut statua ex grē. nam ex substantia, quæ est statua, est cōposita ex sensibili materia tanquam

Tragilia.

4. c. 30. part. 2.

Tex. 33. 34.

Tex. c. 31. part. 3.

part. 4.

Dionysia erant Bacchanalia. Thargelia vero festa Apollinis & Dianæ.

quæ ex parte substantie. Sed hæc species componitur ex parte speciei. Sunt enim partium, quædam partes speciei, & quædam partes materia. Partes quidem speciei dicuntur a quibus dependet perfectio speciei, & sine quibus esse non potest species. vnde & tales partes in diffinitione totius ponuntur, sicut anima, & corpus in diffinitione animalis, & angulus in diffinitione trianguli, & litera in diffinitione syllabæ. Partes vero materia dicuntur, ex quibus species non dependet, sed quodammodo accidit speciei, sicut accidit statua, quod fit ex ære, vel ex quacunq; materia. Accidit etiam circulo, & diuidatur in duos semicirculos: & angulo recto, & angulo acuto. sicut eius pars. vnde huiusmodi partes nō ponuntur, in diffinitione totius speciei, sed potius econuerso, vt in septimo huius erit manifestum. Sic ergo patet, quæ quædam dicuntur ex aliquo fieri primo, & proprie. Aliqua vero dicuntur ex aliquo fieri nō primo, sed secundum partem. Et hoc fecidit, quæ quædam prædictorum modorum, sicut puer dicitur fieri ex patre, sicut principio motus, & materia, sicut ex materia: quia quædam pars patris mouet, scilicet sperma, & quædam pars matris est materia, scilicet mēstruum. Et plantæ sunt ex terra, non tamen quidem ex toto, sed ex aliqua eius parte. Alio vero modo dicitur fieri aliquid ex aliquo non proprie, scilicet ex hoc ipso, & importat solum ordinem, & sic aliquid fieri dicitur ex aliquo, post quod fit, sicut, nox fit ex die, id est, post diem: & hiberna ex serenitate, id est, post serenitatem. Hoc aut dicitur dupliciter. Quæ, n. inter ea, quorū vnū dicitur fieri ex altero, attenditur ordo secundum motum, & non solum secundum tps, quia vel sunt duo extrema eiusdem motus. vt cum dicitur, album fit ex nigro: vel consequuntur aliqua extrema motus, sicut nox & dies consequuntur diuersa vbi, solis. Et similiter hiems & æstas. Vnde in quibusdam dicitur hoc fieri post hoc, quia habent transmutationem adinuicem, vt in prædictis patet. Quæ, vero attenditur ordo secundum tps tñ, sicut dicitur, quæ ex equinoctio fit navigatio, id est, post æquinoctium. Hæc. n. duo extrema, non sunt duo extrema vnus motus, sed ad diuersos motus pertinent. Et similiter dicitur, ex Dionysia sunt Thargelia, quia sunt post Dionysia. Hæc autem sunt quædam festa, quæ apud gentiles celebrabantur, quorum vnum erat prius, & aliud posterius.

transmutationem adinuicem, ita dicuntur, vt quæ nunc sunt dicta: Alia, quia secundum tempus solum, vt ex equinoctio fit navigatio, quia post æquinoctium. Sic festiuitates sunt, vt ex Dionysia * thargelia, quia post Dionysia.

Pars dicitur quidē vno modo, in quam diuiditur vtique, quantum quocunq; modo. Semper. n. ablatum a quanto, vt quantum est, pars dicitur illius, vt trium, duo pars quodā modo dicuntur. Alio vero modo quæ talia mensurant solum, propter quod trium, duo sunt, vt dicitur pars, sunt autem vt non. Amplius, & in quæ diuiditur vtique; species sine quantitate, & ea partes huius dicuntur: quare species, generis dicitur esse partes. Amplius in quæ diuiditur aliquid, aut ex quibus cōponitur totum, aut spēs, aut habens speciei, vt spheræ grææ, aut cubi græi, & pars ē. hoc aut est materia, in qua spēs, & angulus pars. Amplius, quæ sunt in ratione vnūquodq; ostendēte, & ea partes sunt totius. Propter quod, & gen⁹ spēs pars dicitur: aliter aut spēs, generis pars.

Totum dicitur, cui nulla partium deest, ex quibus dicitur totum natura. Et continens cōtenta: vñ vnū aliquid sunt illa.

Hoc autem dupliciter. Aut enim vt vnūquodque vnum, aut vt ex his vnum.

Hic prosequitur de his, quæ pertinent ad totum, & primo de toto in communi, secundo de toto quodam. s. de genere, ibi Genus dicitur. Circa primum duo facit. Primo, prosequitur de ipso nomine totius: secundo, de eius opposito. s. de Colobon, ibi Colobon autem dicitur. Circa primum tria facit. Primo, ponit rationem cōem totius, q̄ consistit in duobus. Primo, in hoc q̄ perfectio totius integratur ex partibus: & significat hoc cum dicitur, quod totum dicitur, cui nulla suarum partium deest, ex quibus, s. partibus dicitur totum natura. id est, totū secundū suā naturā cōstituitur. Secundum est, quod partes unūtur in toto. & sic dicit, quod totū continens est contenta. s. partes, ita quod illa contenta sunt aliquid vnum in toto. Secundo ibi. d. Ponit duos modos totius dicēs, quod totū dicitur dupliciter, aut ita, quod vnūquodque contentorum a toto continente sit ipsum vnum, scilicet ipsum totum continens, quod est in toto vnūuersali de qualibet suarum partium prædicato: Aut ex partibus constitutatur vnum, ita quod non quilibet partium

ciur pars eius, sicut duo aliquo modo sunt partes trium. Alio modo dicitur solum pars quantitas minor, quæ mensurat maiorem. Et sic duo non sunt partes trium, sed sic duo sunt partes quatuor, quia bis duo sunt quatuor. Secundo modo, dicuntur partes, in quæ diuiditur aliquid sine quantitate. & per hunc

transmutationem, ita dicuntur, sicut quæ nunc dicta sunt, quedam, eō quod solum secundum tempus consequuntur. ut ex æquinoctio facta est navigatio, quoniam post æquinoctium facta est. Et ex Bacchanaliis Thargelia, quia post Bacchanalia.

Pars dicitur uno quidem modo, in quod quoquo modo, quantum diuidi potest. semper enim quod a quanto, prout quantum, auferitur, pars illius dicitur: ut duo, pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quæ metiuntur. quare duo quodammodo quidem sunt partes trium, quodammodo vero non. Item, in quæ forma absque quanto diuidi potest, hæc quoque partes eius dicuntur, quare species generis autem partes esse. Item, in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formam habet, ut spheræ grææ, aut cubi græi & ipsa sunt pars. hoc autem est materia, in qua forma, & angulus pars. Item, quæ in ratione unumquodque significantes sunt, hæc quoque pars totius sunt, & ea partes sunt totius. Propter quod, & gen⁹ spēs pars dicitur: aliter aut spēs, generis pars est.

Totum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, ut unum quid illa sunt.

Hoc autem dupliciter. Aut enim ut unumquodque unum, aut ex his illud unum.

partem integrali. Sed in primo, pro parte autem duobus, pro parte substantie. Ita tamen, quod pars secundum tertium modum est pars rei, sicut sit pars speciei, sicut pars individui. Quarto autem modo, est pars rationis. Hic prosequitur de his, quæ pertinent ad totum, & primo de toto in communi, secundo de toto quodam. s. de genere, ibi Genus dicitur. Circa primum duo facit. Primo, prosequitur de ipso nomine totius: secundo, de eius opposito. s. de Colobon, ibi Colobon autem dicitur. Circa primum tria facit. Primo, ponit rationem cōem totius, q̄ consistit in duobus. Primo, in hoc q̄ perfectio totius integratur ex partibus: & significat hoc cum dicitur, quod totum dicitur, cui nulla suarum partium deest, ex quibus, s. partibus dicitur totum natura. id est, totū secundū suā naturā cōstituitur. Secundum est, quod partes unūtur in toto. & sic dicit, quod totū continens est contenta. s. partes, ita quod illa contenta sunt aliquid vnum in toto. Secundo ibi. d. Ponit duos modos totius dicēs, quod totū dicitur dupliciter, aut ita, quod vnūquodque contentorum a toto continente sit ipsum vnum, scilicet ipsum totum continens, quod est in toto vnūuersali de qualibet suarum partium prædicato: Aut ex partibus constitutatur vnum, ita quod non quilibet partium

Le. 8. seq. part. prima. Infra par. 9.

fit unum illud. Et hec est ratio totius integralis, quod de nulla suarum partium integralium predicatur. Tertio ibi.

e Exponit predictos modos totius. & primo primum, dicens quod vniuersale, & quod totaliter, id est quod communiter predicatur, dicitur quasi sit aliquod vnum totum ex hoc quod predicatur de vnoquoque, sicut vniuersale, quasi multa continentur vt partes, in eo quod predicatur de vnoquoque. Et omnia illa sunt vnum in toto vniuersali, ita quod vnumquodque illorum est illud vnum totum. Sicut animal continet hominem & equum & deum, quia omnia sunt animalia id est quod animal predicatur de vnoquoque. Deinde autem hic dicit aliquod corpus celeste, vt Solem, vel Lunam, que antiqui animata corpora esse dicebant, & deos putabant. Vel animalia quaedam aerea, que Platonici dicebant esse demones, & pro dijs colebantur a gentibus. Secundo ibi.

f Exponit modum secundum totius, qui pertinet ad totum integrale, & circa hoc duo facit. Primo, ponit rationem communem huius totius, & precipue de toto, quod diuiditur in partes quod tiratiuas, quod est manifestius dicens, quod aliquid dicitur continuum & finitum, id est perfectum & totum, nam infinitum non habet rationem totum, sed partis, vt dicitur in 3. Physi. quando scilicet vnum aliquid fit ex pluribus, que insunt toti. & hoc dicit ad remouendum modum, quo aliquid fit ex aliquo, sicut ex contrario. Partes autem, ex quibus constituitur totum, dupliciter possunt esse in toto. Vno modo in potentia, alio modo in actu. Partes quidem sunt in potentia in toto continuo, actu vero in toto non continuo, sicut lapides actu sunt in aceruo. Magis autem est vnum, & per consequens magis totum, continuum, quam non continuum. Et ideo dicit, quod oportet partes inesse toti, maxime quidem in potentia, sicut in toto continuo. Et si non in potentia, saltem in energia, id est in actu. Dicitur. n. energia, interior actio. Licet autem magis sit totum quam partes sunt in eo in potentia, quam quod sunt actu, tamen si respiciamus ad partes, magis sunt ipse partes, quam sunt actu, quam quando sunt in potentia. Vnde alia litera habet, maxime quidem perfectione & actu. Sin autem, & potestate. Et subiungit etiam quod prius dictum est, & maxime potestate, sin autem & energia. Vnde videtur, quod translator duas inuenit literas, & vtranque transtulit, & errore factum est, sic ut coniungatur ambæ quasi vna litera. Et hoc patet ex alia translatione, que non habet nisi alterum tantum. Sic enim dicit. Continuum autem, & finitum est, cum vnum aliquid sit ex pluribus, inherens, maxime quod potentia. Si autem non, actu sunt. Secundo ibi.

g Ostendit duas diuersitates in isto secundo modo totius. quarum prima est, quod continuo quaedam sunt continua per naturam, & illa, que sunt continua per

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

Tex. c. 12.

naturam, magis sunt talia, i. tota, quam que sunt per artem. Sicut de vno dictum est supra, si quod illa, que sunt continua per naturam, magis sunt vnum, ac si totaliter sit aliqua vno. Ex quo patet, quod, quod est magis vnum, est magis totum. h. Secundam diuersitatem ponit. Cum enim ita sit, quod in quantitate sit ordo partium, quia est ibi principium, medium & vltimum, in quo ratio positionis consistit, oportet quod omnia tota ista, continua habeant positionem, in suis partibus. Sed ad positionem partium, totum continuum tripliciter se inuenitur habere. Quaedam enim tota sunt, in quibus diuersa positio partium non facit diuersitatem, sicut patet in aqua: qualiter enim transponantur partes aque nihil differunt, & similiter est de aliis humidis, sicut de oleo, vino, & humis. In his autem significatur totum per hoc, quod dicitur omne, non autem ipse nomine totius. Dicitur. n. omnis aqua, vel omne vinum, vel omnis numerus, non autem totus, nisi secundum metaphoram. & hoc forte est secundum proprietatem graeci idioma: nam apud nos dicitur proprie. Quaedam vero sunt, in quibus positio differentiam facit, sicut in homine, & in quolibet animali, & in domo, & humilimonia, non enim est domus qualitercumque partes ordinantur, sed secundum determinatum ordinem partium. & similiter nec homo animal. Et in his dicitur totum, & non omne. Dicitur enim de vno solo animali loquentes, totum animal, non omne animal. Quaedam vero sunt, in quibus contingunt ambo, quia positio quodammodo facit differentiam, in eis: in his autem dicitur vnumque, scilicet & omne & totum, & ista sunt in quibus facta transpositione partium, manet eadem materia, sed non eadem forma siue figura. vt patet in cera, cuius qualitercumque transponantur partes, nihilominus est cera, licet non eiusdem figura: & similiter est de vestimento, & de omnibus que sunt similia partium, retinentium diuersam figuram. Humida enim, & si sunt similia partium, non tamen figuram possunt habere propriam, quia non terminantur terminis proprijs, sed alienis. & ideo transpositio in eis nihil variat quod sit ex parte eorum. Ratio autem huius diuersitatis est, quia omne distribucium est. & ideo requirit multitudinem in actu, vel in potentia propinqua. & quia ea sunt similia partium, diuiduntur in partes conformes toti, sique ibi multiplicatio totius. Nam si quolibet pars aqua est aqua, in vnaquaque aqua sunt multe aquae, licet in potentia, sicut in vno numero sunt multe vnitates in actu. totum vero significat collectionem partium in aliquo vno. & ideo in illis proprie dicitur totum, in quibus ex omnibus partibus accipitur simul fit vnum perfectum, cuius perfectio nulli partium competit, sicut domus: & animal. Vnde omne animal non dicitur

part. 9.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

etur de vno animali, sed de pluribus: Et ideo in fine dicit, quod in illis totis, in quibus dicitur omne, vt de vno referente ad totum, potest dici omnia in plurali, vt in diuersis referendo ad partes, sicut dicitur omnis hic numerus, & omnes haec vnitates, & omnis haec aqua, demonstrato toto, & homines haec aquae, demonstratis partibus.

i Hic determinat de eo, quod est oppositum toti, quod est colobon pro quo alia translatio habet diminutum membrum, sed non vltimumqueque conuenienter. Nam colobon non dicitur solum in animalibus, in quibus solis sunt membra. Videtur autem esse colobon, quod nos dicimus truncatum. Vnde Boetius transtulit mancum, id est defectiuum. Est ergo intentio philosophi ostendere, quid requiratur ad hoc quod aliquid dicitur colobon. Et primo, quod requiratur ex parte partis deficientis, ibi dicitur. Adhuc autem neque qualibet. Ad hoc autem quod aliquid totum dicitur colobon, septem requiruntur. Primum est, vt illud totum sit quantum, habens partes in quas diuidatur secundum quantitatem. non enim totum vniuersale potest dici colobon, si vna species eius auferatur. Secundum est, quod non quodlibet quantum potest dici colobon, sed oportet quod sit partibile, id est distinctioem habens: & totum; id est ex diuersis partibus integratum. vnde vltimae partes, in quas aliquod totum resoluitur, licet habeant quantitatem, non possunt dici colobon, sicut caro vel neruus. Tertium est, quod duo non sunt coloba, vel aliquid habens duas partes, si altera earum auferatur. Et hoc ideo, quia nunquam colobonum; id est quod auferatur a colobon est, eguale residuo, sed semper oportet residuum esse maius. Quartum est, quod numerus nullus potest esse colobus quorcumque partes habeat, quia substantia colobi manet parte subtracta. sicut si calix truncetur adhuc manet calix: sed numerus non manet idem, ablata quacumque parte. quolibet enim vnitates addita vel subtracta, variat numeri speciem. Quintum est, quia oportet quod habeat partes dissimiles. Ea enim que sunt similia partium non possunt dici coloba, quia ratio totius saluatur in quolibet parte, vnde si auferatur aliqua partium, altera pars non dicitur coloba. Nec tamen omnia, que sunt dissimilia partium possunt dici coloba. Numerus enim non potest dici colobus, vt dictum est, quamuis quodammodo habeat dissimiles partes, sicut duodenarius habet pro partibus dualitatem & trinitatem. Aliquo tamen modo, omnis numerus habet partes similes, prout omnis numerus ex vnitatibus constituitur. Sextum est, quod nullum eorum potest dici colobon, quod non quodlibet nec quolibet tota nec cuiusque particula priuatione coloba. Non enim nec que sunt propriæ substantia, nec que sunt vbi; entia. vt si perforatur calix, non colobon, sed si auferatur splenem, sed si extremitatem, & hanc non oem, sed que non habet generationem ablatam a toto. Quapropter calui, non colobi.

part. 9.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

LECTIO XXII.

LECTIO XXII.

Enus dicitur hoc quidem si sit generatio continua specie habentium eadem. vt dicitur donec

Enus dicitur, hoc quidem, si generatio eorum, que eandem speciem habent, continua sit, ut puta dicitur quousque

in tibia, vel in brachio, vel circa medium corporis, aut si emittens splenem vel aliquam eius partem, sed si amittat aliquam eius extremitatem, vt manum aut pedem. Tertio vero, vt non omni particula in extremitate existente ablata, aliquid dicatur colobum, sed si sit talis pars, que non regeneratur iterum, si tota auferatur, sicut manus aut pes. Capillus autem totus incisus iterum regeneratur. Vnde per eorum subtractionem, licet in extremitate sint, non dicitur colobus. Et propter hoc calui non dicitur colobi.

Hic determinat de quodam toto. s. de genere, & primo, ostendit quod modis dicitur genus. Secundo, quod modis dicuntur aliqua diuersa. ibi dicitur. Diuersa vero genere. Dicit ergo primo, quod genus est quatuor modis. Primo, generatio continua aliquorum habentium eandem speciem. Sicut dicitur, dum erit genus hominum; id est durabit generatio continua hominum. iste est primus modus positus in Porphyrio, scilicet multitudine habentium relationem adiuuicem & ad vnum principium. Secundo modo, dicitur genus illud,

parte seq.

illud, a quo primo mouente ad esse... procedunt aliqua. sicut dicuntur Hellines genere, quia descendunt a quodam Helline nomine, & aliqui dicuntur Iones genere, quia descendunt a quodam Ione, sicut a primo generante. Magis autem denominantur aliqui a patre, qui est generans, quam a matre: que dat materiam in generatione: & tamen aliqd denominantur genere a matre, sicut a quodam femina nomine Pleia, dicuntur aliquę pleiades. Et iste est secundus modus generis in Porphyrio positus. Tertio modo dicitur genus, sicut superficies figurarum superficialium, & solidum, id est corpus dicitur esse genus figurarum solidarum, id est corporarum. Genus autem hoc non est quod significat essentiam speciei, sicut animal est genus hominis, sed quod est proprium subiectum, specie differentium accidit. Superficies enim est subiectum omnium figurarum superficialium. Et habet similitudinem cum genere, quia proprii subiecti ponit in diffinitione accidentis, sicut genus in diffinitione speciei. Vnde subiectum proprii de accidente predicat ad similitudinem generis. Vnaquaque enim figurarum hęc quidē, id est superficialis est talis superficies. Hoc autem, id est figura solida est tale solidum, ac si figura sit differentia qualificans superficiem, vel solidum. Superficies enim se habet ad figuras superficiales, & solidum ad solidas, sicut genus quod subijcitur cōtrariis. Nā differentia predicatur in eo quod quale. Et propter hoc, sicut cum dicitur rationale significat tale animal, ita cū dicitur superficies quadrata significat talis superficies. Quarto modo genus dicitur primo ponitur in diffinitione, & predicatur in eo quod quid, & differentia fuit eius qualitates, sicut in diffinitione hominis, primo ponitur animal, & bipes siue rationale. quod est quedam substantialis qualitas hominis. Patet ergo quod tot modis dicitur genus. Vno modo secundum generationem continuam in eadem specie, quod pertinet ad primum modum. Alio modo secundum primum mouens, quod pertinet ad secundum modum. Alio modo siue materia, quod pertinet ad tertium & quartum modum. Hoc enim modo se habet genus ad differentiam, sicut subiectum ad qualitatē. Et id patet, quod predicabile, & genus subiectum, quasi sub vno modo comprehenduntur. & vtrumque se habet per modum materie. Licet

Alia litera Pyrrha, vt habet Græcus, nup̄tada.

part. 2.

Tex. cō. 34. parte 3.

n. genus predicabile non sit materia, sumitur tñ a materia, sicut differentia a forma. Dicitur enim animal ex eo, quod habet naturam sentientiam. Rationale vero ex eo, quod habet rationem naturam, quæ se habet ad sentitiam, sicut forma ad materiam. Hic ostendit quod modis dicitur aliqua diuersa genere, & ponit duos modos respondentes vltimis duobus modis generis. Primum, duo modi non multum pertinent ad philosophicā considerationem. Primo igitur modo, dicitur aliqua genere diuersa, quia eorum primum subiectum est diuersum: sicut primum subiectum coloris est superficies, primum autem subiectum saporis, est humor. Vnde quātū ad genus subiectū, sapor, & color sunt diuersa genere. Oportet autem, quod duo diuersa subiecta talia sint, quorum vnum non resoluitur in alteri. Solidum enim, quodammodo resoluitur in superficies. Vñ figuræ solidi, & figuræ superficiales non sunt diuersorum generi. Et iterū oportet, quod ambo non resoluantur in aliquod idē. Sicut species, & materia sunt diuersa genere, si scdm suā essentiam considerent, quod nihil est eōe vtriusque. Et sicut corpora celestia, & inferiora sunt diuersa genere, in quantum non hnt materiā eōem. Alio modo dicitur diuersa genere, que dicitur secundum figuram categoriæ, id est predicacionis entis. Alia namque entia significant quid est, alia quæ, alia aliis modis, sicut diuisum est prius, vbi tractauit de ente. Ille enim categoriæ nec resoluitur in vniū, quia vna nō continetur sub alia. Nec resoluitur in vniū aliquod, quia non est vniū aliquod generis eōe ad cōi predicamenta. Patet autem ex dictis, quod aliqua continentur sub vno predicamento, & sunt vniū genere hoc modo secundo, quæ tamē sunt diuersa genere primo modo. Sicut corpora celestia, & elementaria, & colores, & sapes. Primum autem modus diuersitatis secundum genus, consideratur magis a naturali, & etiam a philosopho, quia est magis realis. Secundus autem modus, consideratur a Logico, quia est rationis.

genus hominum sit, quia donec eorum generatio continua sit. Hoc vero a quo sunt primo mouente ad esse. Sic enim dicitur Hellines genere, & Iones, quia illi ab Helline, illi ab Ione generante. & magis qui a generante, quod qui a materia. Dicuntur enim a femina genere, ut a Pyrrha. Item ut superficies figurarum superficialium genus, & solidum solidarum. quæque enim figurarum, hęc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autem est subiectum differentis. Amplius, vt in rationibus quod primum inest: & dicitur in eo, quod quid est, hoc genus: cuius differentia dicitur qualitates. Genus igitur toties dicitur: aliud quidē secundum generationem continuam speciei, hoc vero secundum primum mouens eiusdem speciei, aliud vt materia. Cuius n. differentia, & qualitas est, hoc est subiectum, quod dicimus materiam. Diuersa vero genere dicuntur, quorum diuersum primum est subiectum. & non resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idē. vt species, & materia diuersum genere. Et quæcunq; secundum diuersam figuram predicacionis entis dicuntur. quedam enim entium quid est significant, quedam autem quale quid, quedam vero ut est prius diuisum. nec enim hęc resoluitur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Diuersa autem genere, quorum primum subiectum diuersum est, & non resoluitur alterum in alteri, nec ambo in idē. vt species, & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundum diuersam figuram predicacionis entis dicuntur. quedam enim entium quid est significant, quedam autem quale quid, quedam vero ut est prius diuisum. nec enim hęc resoluitur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Falsum dicitur vno modo, ut res falsa. & huius hoc quidē p non componitur, aut p impossibile esse componi. quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem, aut te sedere. horum enim illud quidem semper, hoc vero aliquando falsum est. sic enim non entia hęc. Alia vero, quæcunq; sunt quidem entia, apta tamen natura sunt apparere, aut non qualia sunt, aut quæ non sunt.

part. 4.

part. 5.

parte. 6.

duplex vno modo per hoc, quod aliquid componitur quod non debet componi, sicut est in falsis contingentibus. Alio modo per hoc, quod impossibile componi, sicut est in falsis impossibilibus. Si enim dicam diametrum esse commensurabile quadrati lateri, est falsum impossibile, quia impossibile est commensurabile componi diametrum. Si autem dicat te sedere, te stante, est falsum contingens, quia predicatum nō inest subiecto, licet nō sit impossibile inesse. Vnde vnum istorum, scilicet impossibile, est falsum semper: sed aliud, scilicet contingens, non est falsum semper. Sic igitur falsa dicuntur, quod omnia sunt non entia. Nā oratio tunc esse falsa dicitur, quia non est id quod oratio significatur. Secundo modo dicitur falsum in rebus ex eo, quod aliqua quædam sunt entia in se, sed tñ sunt apud nata videri, aut qualia nō sunt, aut quæ non sunt, sicut scilicet schiagraphia, id est vmbrosa descriptio. Vmbra enim, quæ videtur res, quæ sunt vmbra, sicut vmbra hoīs vt hō. Et eadē rō est de somniis, quod videtur res vera, tñ non sunt nisi rerum similitudines. Et similitudine dicitur aurum falsum, quod habet similitudinem auri veri. Differt autem hic modus a primo, quia in primo dicebat aliquid falsum, ex eo, quod non erat, hic autem dicuntur aliqua falsa, quod quædam in se sunt aliquid, sed non sunt illa, quod quorum faciunt phantasia. i. quorū habent apparentiā. Patet ergo, quod dicuntur falsa, aut quæ non sunt, aut quia ab eis est apparentia eius, quod non est. Deinde cum dicitur, ostendit, quod est falsum in diffinitionibus. & dicitur, quod est falsum, quia diffinitio est falsa, est nō entium. Dicit autem inquit, tñ est falsa, quia diffinitio dicitur falsa dupliciter. aut secundum se, & sic nō est diffinitio alicuius, sed est penitus non entis: aut est diffinitio vera in se, sed falsa est pur attribuitur alteri, quod proprio diffinitio. & sic dicitur falsa, in quantum non est ens. Vnde patet, quod omnia diffinitio est vera de circulo, est falsa de triangulo. Diffinitio autem cuiuslibet rei significans, quod quid est, quodam modo est vna tñ vniū, & quodam modo sunt multæ vniū. Aliquo enim modo ipsum subiectum per se sumptum, & ipsum passum, id est cum passione sumptum, est idem, sicut Socr. & Socr. musicus: aliquo modo non est, idem per accidens, sed non per se. Patet autem, quod eorum sunt diffinitiones diuersæ. Alia enim est diffinitio Socr. & Socr. musicus: & tñ ambe sunt quodammodo eiusdem. Sed illa diffinitio, quod est falsa secundum se, nō potest esse diffinitio alicuius rei. Diffinitio autē falsa secundum se vel simpliciter, dicitur vna pars diffinitionis nō potest stare cum altera: sicut si diceretur, aial inanimatum. Patet autem ex hoc, quod nulla fuit opinio Aristhēnis. Volebat enim, quod voces sunt signa rerum, quod sicut res nō habet aliam essentiam nisi propria, ita in diffinitione nihil posset predicari de aliquo, nisi propria eius diffinitio, vt simpliciter, vel semper de vno subiecto dicitur vnum predicatum.

Ratio vero falsa est, quæ non entium in quantum falsa. Vnde omnis ratio falsa, alterius est cuius est vera: vt quæ circuli, falsa trianguli. Cuiuslibet autem ratio, est quidem quasi vna quæ est eius, quod quid erat esse: est & quasi multæ, quæ idem aliquantulum ipsum, & ipsum passum, vt Socr. & Socr. musicus. Sed falsa ratio, nullius est simpliciter rō. Quapropter, Aristhēnes opinatus est fatue, nihil dignatus dici nisi propria rōne semper vnum de vno. Ex quibus accidit non esse cōtradicere. Fere autē nec mentiri. Est autem vnum quodque dicere nō solum sua rōne, sed & ea quæ alterius. Falso quidem & omnino. Est autem & vere, sicut octo dupla, dualitatis ratione. Hęc igitur ita dicuntur falsa.

Sed & hō falsus, quia talium rationū electus nō potest aliquid aliud, nisi pp idipsum. Et in aliis talium factor rationum, sicut res dicimus esse falsas, quæcunque falsam faciunt phantasia.

Quare in Hippia oratio refutatur, quæ eadem vera & falsa. Potentem enim mentiri accipit falsum, hic autem sciens & prudens.

Et ex hoc sequitur, quod nō sit cōtradicō, quia si de hoīe predicatur aial, quod est in eius rōne, nō poterit de ipso predicari nō aial, & ita nō poterit formari negatiua ppositio. Et ex hac positione est sequitur, quod nō cōtingit aliquem mentiri, quia propria diffinitio rei, vere predicat de re. Vnde, si de nullo potest predicari nisi propria diffinitio, nulla ppositio erit falsa. Est autem eius opinio talis, quia contingit predicari de vnoquoque, non solum suā diffinitionē, sed et alterius. Quod quæ sit, vniuersali, & omnino, est falsa predicatio. Aliquo tñ modo potest esse vera predicatio, sicut octo dicitur dupla, in quantum habent rationem dualitatis, quia nō dupli est, vt se habeat, sicut duo ad vnum. Octo autem in quantum sunt duplum, sunt quodammodo duo, quia diuiduntur in duo equalia. Hęc ergo dicitur falsa modo predicto. Deinde cum dicitur, ostendit quod falsum dicitur de hoīe, & circa hoc duo facit. Primo, ponit duos modos, quibus hō dicitur falsus, quorum primus est, quod homo dicitur falsus, quod est propter vel gaudens in hōi rōnebus, scilicet falsis, & qui est electus talium rationum, nō propter aliquid aliud, sed propter se. Vnicuique enim hnt habitum sit delectabilis, & in promptu operatio, quod est secundum habitum illi. & sic habes habitū, operat secundū habitum illum, nō propter aliquid extrinsecū, sicut luxuriosus, sicut luxuriosus formicatur propter delectationem coitus: si autem formicatur propter aliquid aliud, puta vt foretur, magis est luxuriosus, sicut luxuriosus. Similiter & qui eligit falsum dicere, propter lucrum, magis est auarus, quod falsus. Secundus modus est, prout homo dicitur falsus, qui facit alijs falsas rationes, quasi consimili modo, sicut supra dicebamus res esse falsas, quæ faciunt falsam phantasia. Patet autem ex præmissis, quod falsum pertinet ad non ens, ex quo homo dicitur falsus, per respectum ad rationes falsas: & ratio dicitur falsa, in quantum est non entis.

ut umbra picturæ, et insomnia. hęc enim sunt quidem aliquid, sed non sunt ea, quorum faciunt imaginationem. res itaque falsæ sic dicuntur, aut eo quod non sunt, aut eo quod imaginatio ab eis facta non entis est.

Ratio vero falsa, prout falsa est, quæ non entium est. Vnde omnis ratio falsa alterius est, quæm eius cuius est vera. vt puta quæ circuli, falsa trianguli. Cuiusque vero ratio quodammodo quidem vna, quæ est eius quod quid erat esse, quodammodo vero multæ, quoniam idē quodammodo est ipsum, & ipsum passum. vt Socrates, & Socrates musicus. falsa vero ratio nullius est simpliciter ratio. Quare Aristhēnes inscite putabat, nihil ducens dignum dici, nisi propria ratione vniū de re vna. ex quibus accidebat non esse contradicere. fere autem, neque mentiri. Est autem vnum quodque dicere, non solum sua ratione, sed etiam ea, quæ alterius est, & falsæ quidem omnino, quodam autem modo etiam vere. quemadmodum octo dupla sunt, ratione dualitatis. Quædam igitur ita falsa dicuntur.

Homo vero falsus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, sed propter idipsum, & qui alijs talium orationum causa. quemadmodum res falsas esse dicimus, quæ falsam imaginationem faciunt.

Vnde oratio, quæ apud Hippiam est, Sophistica est, quod idem sit mendax & verax. Eum namque, qui potest mentiri, accipit ut mendacem. hic vero sapiens & prudens est.

Secundo ibi. Excludit ex præmissis duas falsas opiniones. de quarum prima concludit ex prædictis dicens, quod ex quo falsus homo est electus, & factius falsarum opinionum, rationabiliter refutatur, & reprobat in Hippia, qui est liber quidam Platonis, oratio quedam, quæ dicebat eandem rationem esse veram & falsam. Hęc enim opinio, accipiebat illum hominem esse falsum, qui potest mentiri, & sic cum idem homo possit mentiri & verum dicere, idem homo esset verus, & falsus. Similiter eadem oratio esset vera & falsa, quia eadem oratio vera & falsa potest esse, vt hæc, Socr. sedet, eo sedente est vera, non sedente, est falsa. Constat autem, quod hęc inconuenienter accipit, quia etiam homo sciens, & prudens potest mentiri, non tamen est falsus, quia non est factius vel electius falsarum opinionum, vel opinionum, ex qua ratione dicitur homo falsus, vt dictum est.

g. Secundam

A R I S T O T E L I S
M E T A P H Y S I C O R V M.

L I B E R S E X T V S,

Cum Diui Thomae præclarissimis commentarijs.

L E C T I O P R I M A.

L E C T I O I.

L E C T I O I.

Postquam Philosophus in Quarto huius ostendit, quod hæc scientia considerat de ente, & de vno, & de his, quæ cõsequuntur ad ens in quantum huiusmodi, & quod omnia ista dicitur multipliciter, & in Quinto huius eorum multiplici-

Text. cõ. 1. parte 2.

lec. 3. par. 7.

parte. 2.

Infra. sc.

Infra par. 3.

lect. 1.

D. 1032.

PRINCIPIA & causæ sunt entium, palā aut quia inquantū entia. Est enim aliqua causa sanitatis & conualescentiæ. Sunt autē & mathematicorum principia & elementa & causæ, & totaliter omnis sciētia intellectualis participans aliquid intellectus circa causas & principia est, aut certiora, aut simpliciora,

PRINCIPIA & causæ entium queruntur. & patet, quod prout entia sunt est & enim aliqua sanitatis, bonæque habitudinis causa. mathematicorum quoque principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participans, circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est.

Attamen hæc omnes, circa unum quid, & quoddam genus circumscribentes, de eo tractant, sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est, nullam rationem faciunt: sed ex hoc, quædam sensu illud manifestum facientes, quædam suppositione ipsum quid est accipientes, consequenter ea, quæ per se generi insunt, circa quod sunt, aut magis necessario, aut debilius demonstrant. Quare manifestum est non esse demonstrationem substantiæ, ipsiusque quid est ex ipsa inductione, sed aliam aliquam manifestationis modum. Similiter autem nec si est, aut non est, genus, circa quod tractant, quicquid dicunt, eod quod eiusdem mentis est et ipsum quid est manifestare, & si est hoc.

mero, non tractat de magnitudine. nulla enim earum determinat de ente simpliciter, id est, de ente in communi, nec etiam de aliquo particulari ente in quantum est ens. sicut Arithmetica non determinat de numero in quantum est ens, sed in quantum est numerus. De quolibet enim ente, in quantum est ens, proprium est Metaphysici considerare. Et quia eiusdem est considerare de ente in quantum est ens, & de eo quod quid est, id est, de quidditate rei, quia unumquodque habet esse per suam quidditatem, ideo etiam alia scientiæ particularis nullam mentionem id est determinationem faciunt de eo quod quid est, id est, de quidditate rei, & de distinctione, quæ ipsam significat. Sed ex hoc id est ex ipso quod quid est, est alia procedunt, videntes eo quasi demonstrato principio ad alia probanda. Ipsum autem quod quid est sui subiecti, alia scientiæ faciunt, esse manifestum per sensum, sicut scientiæ, quæ est de animalibus, accipit quid est animal per id, quod apparet

Secundam falsam opinionem excludit. Dicebat hæc opinio, quod homo, qui facit turpia & prava volens, melior est eo qui facit nolens: quod est falsum. Nam quilibet vitiosus ex hoc diffinitur, quod est promptus vel electius malorum. Et tamen hoc falsum vult accipere vel quidam inductionem ex simili. Ille enim, qui claudicat voluntarie, melior, & dignior est eo, qui claudicat non voluntarie. Et ita dicitur, quod prava agere imitatur hoc, quod est claudicare, ut si sit eadem ratio de vitiis. Et hoc quoddammodo verum est. Nam claudicans voluntarie, deterior est quantum ad morem, licet sit perfectior, quantum ad virtutem gressivam. Et si militer qui agit prava voluntarie deterior est, quantum ad morem, licet forte non sit deterior, quantum ad aliquam aliam potentiam. Sicut ille, qui dicit falsum voluntarie, licet sit peior secundum morem, est tamen intelligentior eo, qui credit se verum dicere, cum falsum dicat, non voluntarie.

part. 7.

Text. cõ. 35. parte 2.

Amplius volentē turpia meliorem. & hoc falsum accipit per inductionem. Nam voluntate claudicans, non voluntarie dignior, claudicantem imitari dicimus. Quoniam sic claudus voluntarie, indignior forsitan sit cut in more & hoc.

Accidens est, quod inest alicui, & est verum dicere, non tamen ex necessitate, nec secundum magis, ut si quis fodiens plantæ fossam, thesaurum inueniat. Hoc quidem accidens fodienti fossam inuenire thesaurum. Nec enim ex necessitate hoc ex hoc, aut post hoc, nec vt secundum magis si quis plantat inueniet thesaurum. Et quis vtique muscus est albus, sed quoniam nec ex necessitate, nec vt secundum magis hoc fit, accidens esse dicimus. Sed quoniam inest alicui, & horum quædam, & alicubi, & quandoque, quod cumque extiterit quidem, sed non quia nunc, aut hoc, accidens erit. Nec est aliqua causa determinata accidentis, sed contingens, vel quia forte: hoc autem indeterminatum. Accidit enim alicui Aegina venire, sed si non pp hoc aduenit, vt illuc veniat, sed ab hyeme expulso, aut a latronibus captus, euenit quidem, & est accidens. at non in quantum ipsum, sed in quantum alterum. Hyems enim est causa non quo nauigabat veniendi, & hoc erat Aegina. dicitur & aliter accidens, & quæcunque in vno quoque secundum se non in substantia entia. Veluti in triangulo duos rectos habere. Et eadē quidem contingit sempiterna esse. Illorum vero nullum. Huius autem ratio in aliis.

Hic vltimo distinguit nomen accidentis: & ponit duos modos, quibus dicitur hoc nomen accidens. quorum primus est, quod accidens dicitur id, quod inest alicui, & quod non contingit vere affirmare, non tamen ex necessitate, nec secundum magis, ut in pluribus, sed vt in paucioribus. Sicut si aliquis fodiens aliquam fossam ad planandum aliquam plantam, inueniat thesaurum. Hoc ergo, quod est, fodientem fossam, inuenire thesaurum, est quoddam accidens, neque enim vnū est causa alterius ex necessitate, vt hoc fit ex hoc necessario, neque etiam de necessitate se committantur, vt hoc fit post hoc, sicut dies consequitur noctem, quantum vnū non sit causa alterius. Neque etiam secundum magis hoc contingit, siue vt in pluribus hoc contingit, vt ille qui plantat inueniat thesaurum. Et simili modo muscus dicitur esse albus, sed tamen hoc non est ex necessitate, nec fit vt in pluribus, ideo dicimus hoc per accidens. Differt autem hoc exemplum a primo: nam in primo exemplo sumebatur accidens quantum ad fieri, in secundo vero quantum ad esse. Quia ergo sicut aliquid inest alicui subiecto determinate, ita & aliquid consideratur esse alicubi, in aliquo loco determinato, & quandoque, in aliquo tempore determinato, in oibus contingit inesse per accidens, si non inesse, secundum quod huiusmodi.

Sicut si album dicitur de musco, hoc est per accidens, quia non inest musco, in quantum huiusmodi. Et similiter, si sit abundantia pluuie in estate, hoc est per accidens, quia non accidit in estate, in quantum est ætas. Et similiter, si graue fuerit fursum, hoc est per accidens. Non enim est in tali loco, secundum quod talis locus est, sed per aliquam causam extraneam. Et sciendum, quod accidens, hoc modo dicti, non est aliqua causa determinata, sed contingens, id est, qualiscunque contingat, vel quæ forte, id est, causa fortuita, quæ est causa indeterminata. Sicut accidit alicui, quod veniat Aeginam, id est, ad illam villam, si non propter hoc aduenit, vt illuc veniat, id est, si non propter hoc incipit moueri, vt ad hunc terminum perueniret, sed ab aliqua extranea causa illuc adductus est, sicut quæ impulsus est ab hyeme, concitante tempestate in mari, aut etiam captus est a latronibus, & illuc perductus preter intentionem. Vnde patet, quod hoc est per accidens, & causari potest ex diuersis causis. Sed tamen quod iste nauigans ad hunc locum perueniat, non est in quantum ipsum, id est, in quantum erat nauigans, cum inesse deest ad alium locum nauigare, sed hoc contingit in quantum alterum, id est, secundum aliquam aliam causam extraneam. Hyems enim est causa veniendi, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, si non propter hoc euenit, ut illuc iret, sed a tempestate pulsus, aut a latronibus captus, factum fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum: tempestas enim causa, vt iacet, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, si non propter hoc euenit, ut in quoque secundum se, non existens in substantia, ut triangulo duos rectos habere, & hoc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil. ratio autem huius in aliis.

Item enim, qui sponte prauus est, meliorem aut, hoc autem falsum per inductionem accipit. qui enim sponte claudicat, melior est eo, qui imitatus, claudicare dicens, pro imitatorum nam si claudus sponte, esset peior fortassis, quemadmodum in moribus & hoc.

Accidens dicitur, quod inest alicui, & quod verum est dicere, non tamen, neque necessario, nec ut plurimum. ut puta si quis pro planta fodiens fossam, inueniat thesaurum. hoc itaque accidens fuit fodienti fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc, aut post hoc, nec ut plurimum, si quis plantat, thesaurum inuenit. muscus quoque fuerit quispiam albus, sed cum necessario, nec ut plurimum hoc fit, accidens ipsum dicimus. Cum igitur sit existens aliquid, & alicui, & horum quædam etiam alicubi, & quandoque, quod utcumque existit quidem, sed non propter id: hoc, aut nunc, aut hic, accidens erit. nec itaque illa causa determinata accidentis est, sed quæcunque contingit. hæc autem indeterminata. ut abire in Aeginam accidit, si non propter hoc euenit, ut illuc iret, sed a tempestate pulsus, aut a latronibus captus, factum fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum: tempestas enim causa, vt iacet, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, si non propter hoc euenit, ut in quoque secundum se, non existens in substantia, ut triangulo duos rectos habere, & hoc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil. ratio autem huius in aliis.

prout secundum se dicitur de aliquo, quod in eius diffinitione ponitur, vt animal de homine, quod nullo modo est accidens. Sed triangulo inest per se duos rectos habere, & non est de substantia eius: vnde est accidens. Differt autem hic modus a primo, quia accidentia hoc secundo modo contingit esse sempiterna. semper enim triangulus habet tres angulos equales duobus rectis. Accidentium vero secundum primum modum, nullum contingit esse sempiternum, quia sunt semper vt in paucioribus. Et huius ratio habetur in aliis, sicut infra in lect. 6. huius, & in 2. phys. Accidens ergo secundum primum modum, opponitur ad secundum se. Accidens vero secundum modum, opponitur ad substantialiter. Et hæc de quinto.

Libri Quinti Finis.

A R I S T.

apparet sensui id est per sensum & motum, quibus animal a non animali discernitur. Aliæ vero scientiæ accipiunt quod quid est sui subiecti per suppositionem ab aliqua alia scientia sicut Geometria accipit quid est magnitudo a philosopho Primo. & sic ex ipso quodquid est notum per sensum vel p suppositionem, demon-

part. 3.

strant scientiæ proprias passiones, quæ secundum se insunt generi subiecto, circa quod sunt: Nam diffinitio est mediū in demonstratione propter quid. Modus autem demonstrationis est diuersus, quia quædam demonstrantur magis necessitate, sicut Mathematica scientiæ. quædam vero infirmius id est non de necessitate, sicut scientiæ Naturales, in quibus multæ demonstrationes sumuntur ex his, quæ non semper insunt, sed frequenter. Aliæ translatio habet loco suppositionis, conditione. Et est idem sensus. Nam quod supponitur, quasi ex conditione accipitur. Et quia principium demonstrationis est diffinitio, palam est ex tali inductione, quæ demonstratio non est de substantia rei, id est de essentia eius, nec de diffinitione, quæ significat quid est res, sed est aliquis alius modus, quo diffinitiones ostenduntur scilicet, diuisione, & aliis modis, qui ponuntur in 2. Posteriorum. Et sicut nulla scientia particularis determinat, quodquid est, ita etiam nulla eorum dicit de genere subiecto, circa quod versatur, est, aut non est. Et hoc rationabiliter accidit, quia eiusdem scientiæ est determinare quæstionem an est, & manifestare quid est. oportet enim quodquid est accipere ut medium ad ostendendum an est. Et vtraque est consideratio philosophi, qui considerat ens in quantum ens. Et ideo qualibet scientia particularis supponit de subiecto suo, quia est, & quid est, ut dicitur in Primo Posteriorum. Et hoc est signum, quod nulla scientia particularis determinat de ente simpliciter, nec de aliquo ente in quantum est ens. Deinde cum dicitur c. ¶ Ostendit differentiam huius scientiæ ad alias, quantum ad modum considerandi principia entis in quantum est ens. Et, quia ab antiquis, Scientia Naturalis credebatur esse prima scientia, & quæ consideraret ens in quantum est ens, ideo ab ea quasi a manifestiori incipiens, primo ostendit differentiam scientiæ Naturalis a scientiis practicis. Secundo, differentiam eius a scientiis speculatiuis, in quo ostenditur modus proprius considerationis huius scientiæ, ibi. ¶ Oportet autem quodquid est esse. Dicit ergo primo quod scientia Naturalis non est circa ens simpliciter, sed circa quoddam genus entis, scilicet circa substantiam naturalem, quæ habet in se principium motus & quietis. & ex hoc apparet quod neque est actiua neque factiua. Differunt enim agere & facere. Nam agere est secundum operationem manentem in ipso agente, sicut est eligere, intelligere, & huiusmodi. vnde scientiæ actiua, dicuntur scientiæ morales. Facere autem est secundum operationem, quæ transiit ex parte ad materiam transmutationem, sicut secare, vrere, & huiusmodi. vnde scientiæ factiua, dicuntur artes mechanicæ. Quod autem scientia Naturalis non sit factiua, patet quia principium scientiarum factiarum est in faciente, non in facto, quod est artificiatum,

Tex.com. 2. part. 4.

quod non latere: quia sine hoc querere, nihil est facere. Eorum igitur quæ definiuntur, & ipforum quid est, quædam quidem ita sunt, ut ipsorum finem quædam, ut ipsum concantum. differunt autem ea, quia finem conceptum est cum materia, est enim finis natus concantum: concantum vero sine materia sensibili. Sed omnia physica similitur finem dicuntur: ut natus, oculus, facies, caro, os, totali-

Tex.c. 4. & inde.

consideratione Naturalis Philosophiæ, & tamen substantia eius est separabilis. Et sic patet, quod Naturalis scientia est circa determinatum subiectum, quod est ens mobile, & habet determinatum modum diffiniendi scilicet cum materia. Deinde cum dicitur d. ¶ Hic ostendit differentiam Naturalis scientiæ ad alias speculatiuas quatum ad modum diffiniendi, & circa hoc duo facit. Primo ostendit differentiam predicam. Secundo concludit numerum scientiarum theoreticarum, ibi. ¶ Quare tres? Circa primum tria facit. Primo ostendit modum proprium diffiniendi Naturalis Philosophiæ, dicens, quod ad cognoscendum differentiam scientiarum speculatiuarum aduincem, oportet non latere quidditatem rei, & rationem. i. diffinitionem significantem ipsam, quæ est assignanda in vnaquaque scientia. Quæ rerum differentiam predicam sine hoc, i. sine cognitione modi diffiniendi, nihil facere est. Cum enim diffinitio sit medium demonstrationis, & per consequens principium scientiæ, oportet quod ad diuersum modum diffiniendi, sequatur diuersitas in scientiis speculatiuis. Sciendum est autem, quod eorum, quæ diffiniuntur, quædam diffiniuntur sicut diffiniuntur finem, quædam sicut diffiniuntur concantum. & hæc duo differunt, quia diffinitio fini est accepta cum materia sensibili. finem enim nihil aliud est quam natus curus, vel concantum, sed concantum diffinitur sine materia sensibili, non enim ponitur in diffinitione concantum, vel curui aliquod corpus sensibile, ut ignis, aut aqua, aut aliquod corpus huiusmodi. dicitur enim concantum, cuius medium exit ab extremis. omnia autem naturalia simili modo diffiniuntur, sicut finem, ut patet in partibus animalis tam diffiniuntur, ut sunt natus, oculus & facies, quam similibus, ut sunt caro & os; & etiam in toto animali. Et similitur in partibus plantarum, quæ sunt folium, radix & cortex & similitur in tota planta. Nullius enim prædictorum diffinitio potest assignari sine motu, sed quodlibet eorum habet ma-

T.com. 2. & inde.

teriam sensibilem in sui diffinitione, & per consequens motum. nam culter materiam sensibilem competit motus proprius. In diffinitione enim carnis & ossis, oportet quod ponatur calidum & frigidum aliquo modo contemptatum, & similitur in aliis. Et ex hoc palam est, quod est motus inquirendi quidditatem rerum naturalium, & diffiniendi in scientia Naturali, quia scilicet cum materia sensibili. Et propter hoc etiam de anima, quædam speculatur Naturalis, quæcunque scilicet, non diffinitur sine materia sensibili. Dicitur enim in 2. de Anima, quod anima est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis. Anima autem secundum quod non est actus talis corporis non pertinet ad considerationem Naturalis, si qua anima potest a corpore separari. Manifestum est ergo ex prædictis quod Physica est quædam scientia theoretica, & quod habet de terminatum modum diffiniendi. Secundo ibi. ¶ Ostendit modum proprium mathematicæ dicens, quod etiam mathematica est quædam scientia theoretica. Cõstat enim, quod neque est actiua, neque factiua, cum Mathematica consideret ea, quæ sunt sine motu, sine quo, actio & factio esse non possunt. Sed vtrū illa, de quibus considerat mathematica scientia, sint mobilia, & separabilia a materia sensibili, & separabilia inter se, ad hoc non est manifestum. Quidam enim posuerunt numeros, & magnitudines & alia mathematica esse separata & media inter species & sensibilia. scilicet Platonici, vt in Primo & Tertio libro habitum est, cuius quæstionis veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, quod scientia Mathematica speculatur quædam in quantum sunt mobilia, & in quantum sunt separata a materia sensibili, licet secundum esse non sint mobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio concantum, vel curui. In hoc ergo differ mathematica a physica, quia physica considerat ea, quorum diffinitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, in quantum sunt non separata. Mathematica vero considerat ea, quorum diffinitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata ea, quæ considerat, tamen considerat ea in quantum sunt separata. Tertio ibi. ¶ Ostendit modum proprium scientiæ huius dicens, quod si est aliquid immobile secundum esse, & per consequens sempiternum, & separabile a materia secundum esse, palam est, quod eius consideratio est theoreticæ scientiæ, non actiua, vel factiua. quorum consideratio est circa aliquos motus. & tamen consideratio talis entis non est Physica. Nam physica considerat & quibusdam entibus scilicet de mobilibus. Et similitur consi-

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

1. c. 61. 3. t. c. 18.

1. a. 13. & 14

teriam sensibilem in sui diffinitione, & per consequens motum. nam culter materiam sensibilem competit motus proprius. In diffinitione enim carnis & ossis, oportet quod ponatur calidum & frigidum aliquo modo contemptatum, & similitur in aliis. Et ex hoc palam est, quod est motus inquirendi quidditatem rerum naturalium, & diffiniendi in scientia Naturali, quia scilicet cum materia sensibili. Et propter hoc etiam de anima, quædam speculatur Naturalis, quæcunque scilicet, non diffinitur sine materia sensibili. Dicitur enim in 2. de Anima, quod anima est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis. Anima autem secundum quod non est actus talis corporis non pertinet ad considerationem Naturalis, si qua anima potest a corpore separari. Manifestum est ergo ex prædictis quod Physica est quædam scientia theoretica, & quod habet de terminatum modum diffiniendi. Secundo ibi. ¶ Ostendit modum proprium mathematicæ dicens, quod etiam mathematica est quædam scientia theoretica. Cõstat enim, quod neque est actiua, neque factiua, cum Mathematica consideret ea, quæ sunt sine motu, sine quo, actio & factio esse non possunt. Sed vtrū illa, de quibus considerat mathematica scientia, sint mobilia, & separabilia a materia sensibili, & separabilia inter se, ad hoc non est manifestum. Quidam enim posuerunt numeros, & magnitudines & alia mathematica esse separata & media inter species & sensibilia. scilicet Platonici, vt in Primo & Tertio libro habitum est, cuius quæstionis veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, quod scientia Mathematica speculatur quædam in quantum sunt mobilia, & in quantum sunt separata a materia sensibili, licet secundum esse non sint mobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio concantum, vel curui. In hoc ergo differ mathematica a physica, quia physica considerat ea, quorum diffinitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, in quantum sunt non separata. Mathematica vero considerat ea, quorum diffinitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata ea, quæ considerat, tamen considerat ea in quantum sunt separata. Tertio ibi. ¶ Ostendit modum proprium scientiæ huius dicens, quod si est aliquid immobile secundum esse, & per consequens sempiternum, & separabile a materia secundum esse, palam est, quod eius consideratio est theoreticæ scientiæ, non actiua, vel factiua. quorum consideratio est circa aliquos motus. & tamen consideratio talis entis non est Physica. Nam physica considerat & quibusdam entibus scilicet de mobilibus. Et similitur consi-

Sed est mathematica theoretica. sed si immobilium & separabilium adhuc non est manifestum. quod autem aliqua mathematica, prout immobilium, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est.

Si vero est immobile aliqd, & sempiternum & separabile, palam quia est theoreticæ id nosse, non tñ physicæ. nã de mobilibus quibusdam est Phisica. Sed nec mathematicæ, sed prioris ambari. Physica nãque circa inseparabilia forsã quidẽ, sed nõ immobilia. Mathematicæ autẽ quædam circa immobilia, sed & inseparabilia forsã, verũ quasi in materia. Prima vero circa separabilia & immobilia. Necessẽ vero cõmunẽ quidẽ causas sãpiternas, & maxime has, hæc etenim, canẽ manifestis, sensibilibus sunt.

Quare tres erunt philosophiæ theoreticæ. Mathematica, Physica, & Theologia.

Nõ. n. in manifestũ si alicubi diuinũ existit, in tali existit nã.

Et honorabilissimã scientiarum oportet circa honorabilia

mathematica esse separata & media inter species & sensibilia. scilicet Platonici, vt in Primo & Tertio libro habitum est, cuius quæstionis veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, quod scientia Mathematica speculatur quædam in quantum sunt mobilia, & in quantum sunt separata a materia sensibili, licet secundum esse non sint mobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio concantum, vel curui. In hoc ergo differ mathematica a physica, quia physica considerat ea, quorum diffinitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, in quantum sunt non separata. Mathematica vero considerat ea, quorum diffinitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata ea, quæ considerat, tamen considerat ea in quantum sunt separata. Tertio ibi. ¶ Ostendit modum proprium scientiæ huius dicens, quod si est aliquid immobile secundum esse, & per consequens sempiternum, & separabile a materia secundum esse, palam est, quod eius consideratio est theoreticæ scientiæ, non actiua, vel factiua. quorum consideratio est circa aliquos motus. & tamen consideratio talis entis non est Physica. Nam physica considerat & quibusdam entibus scilicet de mobilibus. Et similitur consi-

deratio huius entis non est mathe, non considerat separabilia secundum esse, sed secundum rationem, vt dictum est. Sed oportet quod consideratio huius entis sit alterius scientiæ prioris ambabus prædictis, scilicet Physicæ & Mathe. Physicæ enim est circa separabilia & mobilia, & Mathe. quædam circa immobilia, quæ tamẽ non sunt separata a materia secundum esse, sed solum secundum rationem, secundum vero esse sunt in materia sensibili. Dicit autem forsã: quia hæc veritas nõ dũ est determinata. Dicit autem quædam mathematicas, esse circa immobilia, sicut Geometriam, & Arithmetica, quia quædam scientiæ theoreticæ applicatur ad motum, sicut Astrologia. Sed prima scientia est circa separabilia secundum esse, & quæ sunt omnino immobilia. Necessẽ vero est cõmunẽ causas esse sempiternas. Primas. n. causas entium generatiuarum, oportet esse ingenas, ne generatio in infinitũ procedat, & maxime has, quæ sunt omnino immobiles & immateriales. Hæc namque causæ immateriales & immobiles sunt causæ sensibilibus manifestis nobis, quia sunt maxime entia, & per consequens causæ aliorum, vt in Secundo libro ostensum est. Et per hoc patet, quod scientia, quæ huiusmodi entia pertrahat, prima est inter omnes, & considerat cõmunẽ causas omnium entium. Vnde sunt causæ entium secundum quod sunt entia, quæ inquirentur in prima philosophia, vt in

deratio huius entis non est mathe, non considerat separabilia secundum esse, sed secundum rationem, vt dictum est. Sed oportet quod consideratio huius entis sit alterius scientiæ prioris ambabus prædictis, scilicet Physicæ & Mathe. Physicæ enim est circa separabilia & mobilia, & Mathe. quædam circa immobilia, quæ tamẽ non sunt separata a materia secundum esse, sed solum secundum rationem, secundum vero esse sunt in materia sensibili. Dicit autem forsã: quia hæc veritas nõ dũ est determinata. Dicit autem quædam mathematicas, esse circa immobilia, sicut Geometriam, & Arithmetica, quia quædam scientiæ theoreticæ applicatur ad motum, sicut Astrologia. Sed prima scientia est circa separabilia secundum esse, & quæ sunt omnino immobilia. Necessẽ vero est cõmunẽ causas esse sempiternas. Primas. n. causas entium generatiuarum, oportet esse ingenas, ne generatio in infinitũ procedat, & maxime has, quæ sunt omnino immobiles & immateriales. Hæc namque causæ immateriales & immobiles sunt causæ sensibilibus manifestis nobis, quia sunt maxime entia, & per consequens causæ aliorum, vt in Secundo libro ostensum est. Et per hoc patet, quod scientia, quæ huiusmodi entia pertrahat, prima est inter omnes, & considerat cõmunẽ causas omnium entium. Vnde sunt causæ entium secundum quod sunt entia, quæ inquirentur in prima philosophia, vt in

Sed a Mathematica speculativa est. verum si immobilium et separabilium, adhuc non est manifestum. quod autem aliqua mathematica, prout immobilium, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est.

Quod si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quod speculativa est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus, namque quibusdam Naturalis est, nec Mathematica, sed prioris ambabus. etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius vero mathematicæ nonnulla sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed ut materia. Primo vero etiam circa separabilia & immobilia. Necessẽ autem est omnes quidem causas perpetuas esse, maxime vero has, hæc etenim causæ manifestius diuinorum sunt.

Quare tres utique erunt speculatiue Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia.

Manifestum est. n. quod, sicubi diuinum existit, in tali natura existit.

Et honorabilissimam oportet circa honorabilia

mathematica esse separata & media inter species & sensibilia. scilicet Platonici, vt in Primo & Tertio libro habitum est, cuius quæstionis veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, quod scientia Mathematica speculatur quædam in quantum sunt mobilia, & in quantum sunt separata a materia sensibili, licet secundum esse non sint mobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio concantum, vel curui. In hoc ergo differ mathematica a physica, quia physica considerat ea, quorum diffinitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, in quantum sunt non separata. Mathematica vero considerat ea, quorum diffinitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata ea, quæ considerat, tamen considerat ea in quantum sunt separata. Tertio ibi. ¶ Ostendit modum proprium scientiæ huius dicens, quod si est aliquid immobile secundum esse, & per consequens sempiternum, & separabile a materia secundum esse, palam est, quod eius consideratio est theoreticæ scientiæ, non actiua, vel factiua. quorum consideratio est circa aliquos motus. & tamen consideratio talis entis non est Physica. Nam physica considerat & quibusdam entibus scilicet de mobilibus. Et similitur consi-

deratio huius entis non est mathe, non considerat separabilia secundum esse, sed secundum rationem, vt dictum est. Sed oportet quod consideratio huius entis sit alterius scientiæ prioris ambabus prædictis, scilicet Physicæ & Mathe. Physicæ enim est circa separabilia & mobilia, & Mathe. quædam circa immobilia, quæ tamẽ non sunt separata a materia secundum esse, sed solum secundum rationem, secundum vero esse sunt in materia sensibili. Dicit autem forsã: quia hæc veritas nõ dũ est determinata. Dicit autem quædam mathematicas, esse circa immobilia, sicut Geometriam, & Arithmetica, quia quædam scientiæ theoreticæ applicatur ad motum, sicut Astrologia. Sed prima scientia est circa separabilia secundum esse, & quæ sunt omnino immobilia. Necessẽ vero est cõmunẽ causas esse sempiternas. Primas. n. causas entium generatiuarum, oportet esse ingenas, ne generatio in infinitũ procedat, & maxime has, quæ sunt omnino immobiles & immateriales. Hæc namque causæ immateriales & immobiles sunt causæ sensibilibus manifestis nobis, quia sunt maxime entia, & per consequens causæ aliorum, vt in Secundo libro ostensum est. Et per hoc patet, quod scientia, quæ huiusmodi entia pertrahat, prima est inter omnes, & considerat cõmunẽ causas omnium entium. Vnde sunt causæ entium secundum quod sunt entia, quæ inquirentur in prima philosophia, vt in

1. c. 2.

Lect. 3.

Lect. 1.

Tex. cō. 3. part. 10.

T. com. 4. part. 11.

par. prima.

part. 2.

par. seq. Intra lec. 4. part. 4.

tinentur res diuina: ergo, cum hac scientia sit honorabilissima inter omnes, quia est honorabilior theoreticis, ut prius ostensum est, quæ quidem sunt honorabiliores practicas, ut in Primo lib. habitū est manifestum est, quod ista scientia est circa res diuinas, & ideo dicitur theologia quasi sermo de diuinis.

lissimum genus esse, ergo theoreticæ alijs scientijs desiderabiliores sunt.

Dubitabit autē aliquis: vtrū prima philosophia sit vniuersalis, aut circa aliquod genus, aut naturam vnam. Non enim idem modus nec in mathematicis, quia geometria, & astrologia circa aliquam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnium est communis.

Si igitur nō est aliqua diuersa substantia præter naturam cōsistētes, physica erit prima scientia. Sed si est aliqua substantia immobilis, ea prior, & philosophia prima, & vniuersalis sic. Et quia prima, & de ente in quantum est ens, eius vtique est speculatiua, & quod quidem est, & quod infunt in quantum ens.

LECTIO II.

Ed quoniam ens simpliciter dictum, dicitur multipliciter, quorū vnum quidē accidēs, & aliud quasi verū, & non ens quasi falsum. Præter hæc autem sunt figuræ categoriæ, vt quid, quale, quantum, vbi, quando, & si quod aliud significat hoc modo. Amplius præter ea omnia, quod est potestate, & actu.

Quoniam itaq; multipliciter dicitur ens, primum de eo quod secundum accidens est, dicendū est, quia nulla est circa id speculatio. Signum autē, nulla. n. scientia studiosa est de eo, nec practica, nec theoretica. Non enim faciens domum, facit quæcunq; simul accidunt domui factæ. infinita. n. sunt. his. n. voluptuosam, illis verò nociuam, alijs vtilem, nihil. n. prohibet factam, & alteram vt est dicere ab omnibus entibus, quorum nullius est edificatiua factiua. Eodem vero modo nec Geometer speculatur sic acci-

LECTIO II.

Te ostendit de quibus entibus principaliter hæc scientia tractare intendit, & circa hoc erit facit. Primo, reperit modos, quibus aliquid dicitur ens. Secundo, determinat naturam entis secundum duos modos, de quibus principaliter non intendit. ibi: Quoniam itaq; multipliciter dicitur ens. Tertio ostendit, quod de his modis entis principaliter non intendit. ibi: Quod autē scientia &c. Dicit ergo primo, quod ens simpliciter, id est vniuersaliter dictum, dicitur

multipliciter, vt in Quinto est habitum. Vno modo dicitur aliquid ens secundum accidens. Alio modo dicitur ens, idem quod verum propositionis, & non ens, idem quod falsum. Tertio modo dicitur ens, quod continet sub se figuras prædicamentorum, vt quid, quale, quantum &c.

latus itaque alijs scientijs præponenda sum, hæc vero speculatiua.

Dubitauerit etenim aliquis: vtrū prima philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnam naturam. Non enim idem modus est, atque in mathematicis, sed geometria quidem, & astrologia circa quædam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnibus communis est.

Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura consistunt, naturalis profecto prima scientia est. Quod si est aliqua substantia immobilis, hæc prior, & philosophia prima, & vniuersalis sic. Quod prima, et de ente prout ens est, ac quid est, & quæ ei inijunt, prout ens est speculatiua huius est.

LECTIO II.

Ed cum ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod secundum accidens, aliud vero, quod ut verum, & non ens ut falsum: præter hæc autem sunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantum, vbi, quando, & si quod aliud hoc modo significat: præter hæc omnia, quod potentia, & actu.

Cum itaque ens multipliciter dicitur, primo de eo, quod secundum accidens est, dicendum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulli scientiæ curæ est illud, neque actiua, neque factiua, neque speculatiua. Nec enim, qui facit domum, facit simul quæ accidunt domui factæ, infinita namque sunt, quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vtilem nihil prohibet factam esse, & vt ita dicam, ob eas res omnes esse aliam, quarum nullius factiua est edificatiua: simili modo, nec geometra eas, quæ ita figuris accidunt, speculatur.

Quoniam itaq; multipliciter dicitur ens, primum de eo quod secundum accidens est, dicendū est, quia nulla est circa id speculatio. Signum autē, nulla. n. scientia studiosa est de eo, nec practica, nec theoretica. Non enim faciens domum, facit quæcunq; simul accidunt domui factæ. infinita. n. sunt. his. n. voluptuosam, illis verò nociuam, alijs vtilem, nihil. n. prohibet factam, & alteram vt est dicere ab omnibus entibus, quorum nullius est edificatiua factiua. Eodem vero modo nec Geometer speculatur sic acci-

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. seq.

Tex. cō. 5. part. 6.

part. 7.

part. seq.

part. 7.

part. seq.

part. 7.

part. seq.

part. 7.

part. seq.

catiua, sed solum est factiua domus, & eorum quæ per se in sunt domui. Et deinde ostendit idem in scientijs speculatiuis, quia simili modo nec geometria speculatur ea quæ sunt accidunt figuris per se. Speculatur enim hoc quod triangulus est

Et hoc rationabiliter accidit. Quemadmodum enim nomine solum accidens est.

Vnde Plato modo quodam non male sophisticam circa non ens ordinauit. Sunt. n. sophistarum rationes circa accidēs, ut est dicere maxime omnium. Vtrū dicitur, aut idem musicum & grammaticum, & musicus Corificus, & Corificus. Et si omne quod est, & non semper, factum est. Quare si musicus ens grammaticus est factus, & grammaticus, ens musicus, & quæcunq; alia rationū tales sunt. Videtur enim accidēs propinquum non enti.

Palam autem & ex his rationibus. Nam alio modo entium generatio est & corruptio. Eorum vero quæ sunt secundum accidens, non est.

Attamen dicendum est amplius de accidente in quantum contingit, quæ eius naturalis, & propter quā causam est. Simul. n. forsan palam erit, & quare ens non est scientia.

Quoniam igitur in entibus sunt hæc quidem semper similitudo se habentia, & ex necessitate, nō secundum vim dictæ, sed secundum quod dicimus in nō contingere aliter, illa vero ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed quasi in magis, hoc principium, & hæc causa eius est, quod est accidens esse.

Attamen dicendum est amplius de accidente. quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quam causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cum igitur in entibus sint quædam semper similitudo se habentia, & ex necessitate, non ea quæ secundum vim dicuntur, sed quæ dicimus, eo quod non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed ut plurimum hoc principium & huius causa est, ut accidens sit.

grammaticum esse musicum, sed una ad hoc, quod est grammaticum esse, alia ad hoc quod est musicum esse. Parer etiam, quod in hac ratione, prima est vera de eo quod est per se, sed in secunda allumitur quod est ens per accidens. Et similiter est in omnibus talibus rationibus, quæ sunt in fallaciam accidens.

Et hoc rationabiliter contingit. Nam quasi nomine solum, ipsum accidens est.

Quare Plato non male quodam modo circa sophisticam, ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes, circa accidens (ut ita dicā) maxime omnium sunt, utrum diuersum an idem, musicum & grammaticum, & musicus Corificus, ac Corificus. Et si omne quod est, & non semper, factum est. Quare si musicus ens grammaticus est factus, & grammaticus, ens musicus, & quæcunq; alia orationum tales sunt. Videtur etenim accidens, propinquum quid esse non enti.

Hoc autem ex his etiam orationibus, manifestum est: eorum etenim, quæ alio modo se habent est generatio & corruptio. eorum autem, quæ secundum accidens, non est.

Attamen dicendum est amplius de accidente. quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quam causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est.

Cum igitur in entibus sint quædam semper similitudo se habentia, & ex necessitate, non ea quæ secundum vim dicuntur, sed quæ dicimus, eo quod non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed ut plurimum hoc principium & huius causa est, ut accidens sit.

Attamen dicendum est amplius de accidente. quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quam causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cum igitur in entibus sint quædam semper similitudo se habentia, & ex necessitate, non ea quæ secundum vim dicuntur, sed quæ dicimus, eo quod non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed ut plurimum hoc principium & huius causa est, ut accidens sit.

Inf. lec. seq. part. 1.

Inf. lec. seq. part. 1.

esse causa alicuius in quantum huiusmodi. Secundum enim quod est ad utrumlibet, habet dispositionem materiae, quae est in potentia ad duo opposita...

part. 8.

h Quod enim nec semper, nec quasi secundum magis est, hoc dicimus esse accidens. ut sub cane si fuerit hyems & frigus, hoc accidere dicimus...

part. 9.

i Quare quoniam quidem non omnia ex necessitate sunt & semper, aut entia, aut quae sunt, sed plurima secundum magis...

uis autem coens faciat pulmentum delectabile, tamen hoc fit per accidens salubre. Cocus quidem facit modo quodam salubre secundum quid, sed simpliciter non facit...

Quodcumque enim non semper, neque ut plurimum est, hoc dicimus accidens esse. ut puta, si sub cane tempestas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse...

hita sunt, horum uero nulla ars, nullaque potentia determinata est. eorum enim quae secundum magis est, aut sunt, aut sunt, causa quoque secundum magis est.

Quare, cum non omnia ex necessitate, & semper, aut sint aut fieri, sed multa, ut plurimum, necesse est esse, quod secundum accidens est.

T.com. 29. & inde.

T.com. 6. part. 10.

Tex. c. 7. part. 1.

Nulli inest, aut etiam sunt aliqua sempiterna, considerandum est posteriorius in Duodecimo, ubi ostendet quaedam substantias esse sempiternas.

k Quod autem scientia non est accidentis, palam. Scientia nanque omnis, aut est eius, quod semper, aut eius quod secundum magis...

LECTIO III.

Vod autem sint principia, & causa generabilia & corruptibilia sine generari, & corrumpi, palam. Si enim non hoc, ex necessitate omnia erunt...

LECTIO III.

Quamquam philosophus determinauit de ente per accidens, hic excludit quandam opinionem, per quam tollitur totum ens per accidens.

rio, & corruptio. non enim oportet, quod si generatio alicuius rei, vel corruptio, est causa generationis, aut corruptionis rei alterius...

Quod autem non est accidentis scientia, patet. Omnis enim scientia eius est, quod aut semper, aut ut plurimum est.

LECTIO III.

Vod autem sint principia, & causa generabiles, & corruptibiles, absque eo quod generentur, & corrumpantur, manifestum est.

enim non est verum hoc, quod dictum est, sequetur, quod omnia erunt ex necessitate, si tamen cum hoc, quod dictum est, quod posita causa necesse est sequi effectum...

Quod quidem patet, in hoc exemplo. si enim omnis effectus habet aliquam causam per se, ad quam de necessitate sequitur, oportet, quod iste de necessitate moriatur, vel per infirmitatem, vel per violentiam, si exeat domum suam. Exitus enim a domo eius inuenitur causa esse mortis eius, vel violentiæ, pura si exiens domum inuenitur a latronibus, & occiditur. Vel per infirmitatem, pura si exiens de domo ex æstu incurrit febrem & moritur. Et eodẽ modo, hoc erit ex necessitate, scilicet quod exeat domum ad hauriendam aquam si sitit, nam sitis inuenitur esse causa, vt exeat domum, ad hauriendam aquam. Similiter per eadem rationem, hoc erit de necessitate, scilicet, quod sitiat, si aliquid aliud erit, quod est causa sitis. Et ita sic procedens de effectu ad causam perueniet ad aliquod; & quod nunc est, i. in aliquid præfens, vel in aliquo quod factorum, i. in aliquo præteritorio. Sicut si dicam, quod sitis erit si comedat mordacitiam vel salinam, quæ faciunt sitim, hoc autem, scilicet, quod comedat salinam vel non comedat, est in præfenti. Et ita sequitur, quod prædictum futurum, i. quod iste moriatur vel non moriatur ex necessitate erit. Cum enim quilibet conditionalis vera sit necessaria, oportet, quod ex quo antecedens est positum, quod consequens ex necessitate ponatur. Sicut hæc est vera, si Socrus currit, mouetur. Posito ergo, quod currat, necesse erit ipsum moueri, dum currit. Si autem quilibet effectus habet causam per se, ex qua de necessitate sequitur, oportet quod sit illa conditionalis vera, cuius antecedens est causa, & consequens effectus. Et licet inter causam, quæ nunc est præfens, & effectum, qui erit futurus, quandoq; sint plurima media, quorum vnum quodque est effectus respectu præcedentium, & causa respectu sequentium, tamen sequitur de primo ad vltimum, & conditionalis sit vera, cuius antecedens est præfens, & eius consequens quandoque futurum. Sicut hic, si comedat salinam, occidetur. Antecedens autem ponitur, ex quo præfens est, ergo de necessitate erit, quod occidatur. Et ita omnia alia futura erunt necessaria, quorum cause proximæ vel remotæ, sunt præfentes. Et similis ratio est, si aliquis procedens ab effectibus ad causas, superfluat ad facta, i. ad præterita, hoc est dicere, si reducat effectus futuros in aliquam causam præteritam non præsentem, quia hoc quod præteritum est, iam est secundum aliquem modum. hoc autem dico, in quantum est factum vel præteritum. Licet enim vita Cæsaris non sit nunc, vt in præfenti, est tamen in præterito. verum enim est Cæsarem vixisse. Et ita nunc est ponere verum esse antecedens conditionalis, in cuius antecedente est causa præterita, & in consequente est causa futura. Et sic se queretur, cum omnes effectus futuros oporteat redigere in tales causas præfentes vel præteritas, quod omnia futura ex necessitate eueniant. Sicut nos dicimus, quod viuente fore moriturum est necessarium absolute, quia sequitur de necessitate ad aliquod, quod iam factum est. si duo contraria esse in eodem corpore per commissionem. hoc enim conditionalis est vera. Si aliquod corpus est compositum ex contrariis, corrumpetur. Hoc autem est impossibile, quod omnia futura ex necessitate eueniant. Ergo illa duo sunt impossibilia, ex quibus hoc sequebatur. si quilibet effectus habeat causam per se, & quod causa posita necesse sit effectum poni. Quia ex hoc ipso sequeretur, quod iam dictum est, quod quorūlibet effectuum futurorum essent aliquæ cause iam posite. Sicut corruptionis animalis iam sunt aliquæ cause posite. Sed quod iste homo moriatur per infirmitatem, vel violentiam, nondum habet aliquam causam positam, ex qua de necessitate sequatur. Deinde cum dicitur.

b Palam ergo, quia vsq; ad aliquod vadit principium; hoc aut non adhuc ad aliud. Erat ergo eius quodcunque euenit ipsum, & cā ipsius generationis nulla.

c Sed ad principium quale, & causam qualem reductio talis, vtrū vt ad materiam, aut ad quod cuius gratia, aut vt ad mouens.

non reducitur in aliquod principium, adhuc per se, sed ipsum erit cuius causa est quodcunque euenit, id est, causa casualis, & illius causa casualis, non erit aliqua alia causa, sicut iam prædictum est, quod ens per accidens non habet causam neque generationem. Verbi gratia, quod iste occidatur a latronibus habet causam per se, quia vulneratur, & hoc etiam habet causam per se, quia a latronibus inuenitur, sed hoc, non habet nisi causam per accidens. Hoc enim, quod iste qui negotiatur ad negotium vadens inter latrones incidat, est per accidens vt ex prædictis patet. vñ eius non oportet ponere aliquam causam. Ens enim per accidens, vt supra dictum est, nõ habet generationem, & ita eius generationis causam per se, quæ non oportet. Deinde cum dicitur.

b Infert quendam conclusionem ex prædictis dicens, ergo ex quo non quodlibet, quod sit, habet causam per se, palam quod in futuris contingentibus, effectus futuri reductio ad causam per se, vadit vsq; ad aliquod principium, quod quidem principium

non reducitur in aliquod principium, adhuc per se, sed ipsum erit cuius causa est quodcunque euenit, id est, causa casualis, & illius causa casualis, non erit aliqua alia causa, sicut iam prædictum est, quod ens per accidens non habet causam neque generationem. Verbi gratia, quod iste occidatur a latronibus habet causam per se, quia vulneratur, & hoc etiam habet causam per se, quia a latronibus inuenitur, sed hoc, non habet nisi causam per accidens. Hoc enim, quod iste qui negotiatur ad negotium vadens inter latrones incidat, est per accidens vt ex prædictis patet. vñ eius non oportet ponere aliquam causam. Ens enim per accidens, vt supra dictum est, nõ habet generationem, & ita eius generationis causam per se, quæ non oportet. Deinde cum dicitur.

Patet igitur, quod usque ad aliquod vadit principium; hoc vero non amplius ad aliud. Erat igitur eius quodcunque contingit, causæque generationis eius nulla.

Sed in quale principium, & qualem causam talis reductio est. Vtrum ut ad materiam, an ut ad cuius gratia, an ut ad mouens, maxime

aliquod principium, cuius non est ponere aliam causam. Et ideo hic inquit de hac reductio, vel analogie, quod idem est, ad quale principium, & ad qualem causam debeat fieri, i. ad quod genus cause, vel principij, scilicet vtrum ad aliquam causam primam, quæ sit causa sicut materia; aut ad aliquam, quæ sit causa sicut finis, cuius gratia aliquid fit; aut ad aliquam, quæ sit causa sicut mouens. Prætermittit autem de causa formali, quia questio hic habetur de causa generationis rerum, quæ sunt per accidens. In generatione autem, forma non habet causalitatem, nisi per modum finis. Finis enim & forma in generatione incidunt in idem numero. Hanc autem questionem hic motam non soluit, sed supponit eius solutionem ab eo, quod est determinatum in ij. Physic. Ibi enim ostensum est, quod fortuna & casus, quæ sunt cause eorum, quæ sunt per accidens, reducuntur ad genus cause efficientis. Ergo concludit ex præmissis, quod prætermittendum est loqui de ente, per accidens, ex quo determinatum est sufficienter secundum id, quod de eo determinari potest. Attendendum est autem, quod ea, quæ Philosophus hic tradit, videntur remouere quædam, quæ secundum philosophiam ab aliquibus ponuntur, scilicet fatum & providentiam. Vult enim hic Philosophus, quod non omnia, quæ sunt, reducuntur in aliquam causam per se, ex qua de necessitate sequantur, alia sequeretur, quod omnia essent ex necessitate, & nihil per accidens esset in rebus. Illi autem, qui ponunt fatum, dicunt contingentia, quæ hic sunt, quæ videntur per accidens, esse reducibilia in aliquam virtutem corporis celestis, per cuius actionem ea, quæ secundum se considerata per accidens fieri videntur, cum quodam ordine producuntur. Et similiter illi, qui ponunt providentiam, ea, quæ aguntur hic, dicunt esse ordinata secundum ordinem providentiæ. Ex vtraque igitur positione duo videntur sequi, quæ sunt contraria his, quæ hic Philosophus determinat, quorum primum est, in rebus nihil sit per accidens, neque a fortuna, neque a casu, quæ enim secundum aliquem ordinem procedunt, non sunt per accidens. sunt enim vel semper, vel in maiori parte. Secundum autem est, quod omnia ex necessitate eueniant. si enim omnia ex necessitate eueniant, quorum causa vel ponitur in præfenti, vel iam est posita in præterito, vt ratio Philosophi procedit, eorum autem, quæ sunt sub providentiâ vel fato causa ponitur in præfenti, & iam posita est in præterito, quod providentiâ est immutabilis, & æterna, motus etiam cæli est inuariabilis: videntur sequi, quæ, quæ sunt sub providentiâ vel fato, ex necessitate contingant. Et ita, si omnia, quæ hic aguntur, fato & providentiâ subduntur, sequitur quod omnia ex necessitate proveniant. Videtur ergo, quod secundum intentionem philosophi, non sit ponere neque providentiam, neque fatum. Ad horum autem evidentiam considerandum est, quod quanto aliqua causa est aliorum, tanto eius casualitas ad plura se extendit. Habet enim causa aliorum proprium

proprium causatum alius, quod est communis & in pluribus inuenitur. Sicut in artificialibus patet, quod ars politica, quæ est supra militarem, ad eorum statum communitatis se extendit. Militaris autem solum ad eos, qui in ordine militari continentur. Ordinarium autem, quæ est in effectibus ex aliqua

maxime perscrutandum. Ergo de ente secundum accidens præterminatur. Determinatum est enim sufficienter.

anima rationalis inclinatur ad agendum, licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animæ rationales prout non sequuntur inclinationem quæ est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio inhærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vltimus illa contingencia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius casualitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua casualitas impediri per indispositionem materiæ, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeunt ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & nõ solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimmo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordini non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparisonem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit temere, siue sortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ providentiæ. Aristoteles autem hic loquitur de contingentibus, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & providentiæ non tollit rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est, per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitate habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materiæ, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celestis, vel non sequendi. Et ita relinquitur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proveniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera rangitur. Sed de providentiâ, maiorem habet difficultatem. Providentiâ enim diuina falli non potest, hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo providentiâ iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis discipline susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constitucere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis discipline susceptibilem, sed hæc eius proprietate vultur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuina providentiâ subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur providentiâ pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei contingentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vniuersi dant voluntatem contingentiâ vel necessitatem, præparant ei causas necessarias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur igitur vniuersi quæ effectus secundum quod est sub ordine diuine providentiæ, necessitatem habere. ex quo contingit

accidens facta reductio, ad corpus celeste, quia in istis inferioribus sunt aliquæ cause agentes, quæ possunt per se agere absque impressione corporis celestis, scilicet animæ rationales, ad quas non pertingit virtus corporis celestis, cum sint forme corporibus non subiecte, nisi forte per accidens. in quantum, si licet ex impressione corporis celestis sit aliqua immutatio in corpore, & per accidens in vtribus animæ, quæ sunt actus quarundam partium corporis, ex quibus anima rationalis inclinatur ad agendum, licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animæ rationales prout non sequuntur inclinationem quæ est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio inhærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vltimus illa contingencia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius casualitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua casualitas impediri per indispositionem materiæ, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeunt ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & nõ solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimmo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordini non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparisonem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit temere, siue sortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ providentiæ. Aristoteles autem hic loquitur de contingentibus, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & providentiæ non tollit rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est, per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitate habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materiæ, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celestis, vel non sequendi. Et ita relinquitur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proveniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera rangitur. Sed de providentiâ, maiorem habet difficultatem. Providentiâ enim diuina falli non potest, hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo providentiâ iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis discipline susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constitucere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis discipline susceptibilem, sed hæc eius proprietate vultur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuina providentiâ subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur providentiâ pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei contingentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vniuersi dant voluntatem contingentiâ vel necessitatem, præparant ei causas necessarias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur igitur vniuersi quæ effectus secundum quod est sub ordine diuine providentiæ, necessitatem habere. ex quo contingit

accidens facta reductio, ad corpus celeste, quia in istis inferioribus sunt aliquæ cause agentes, quæ possunt per se agere absque impressione corporis celestis, scilicet animæ rationales, ad quas non pertingit virtus corporis celestis, cum sint forme corporibus non subiecte, nisi forte per accidens. in quantum, si licet ex impressione corporis celestis sit aliqua immutatio in corpore, & per accidens in vtribus animæ, quæ sunt actus quarundam partium corporis, ex quibus anima rationalis inclinatur ad agendum, licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animæ rationales prout non sequuntur inclinationem quæ est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio inhærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vltimus illa contingencia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius casualitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua casualitas impediri per indispositionem materiæ, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeunt ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & nõ solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimmo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordini non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparisonem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit temere, siue sortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ providentiæ. Aristoteles autem hic loquitur de contingentibus, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & providentiæ non tollit rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est, per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitate habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materiæ, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celestis, vel non sequendi. Et ita relinquitur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proveniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera rangitur. Sed de providentiâ, maiorem habet difficultatem. Providentiâ enim diuina falli non potest, hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo providentiâ iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis discipline susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constitucere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis discipline susceptibilem, sed hæc eius proprietate vultur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuina providentiâ subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur providentiâ pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei contingentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vniuersi dant voluntatem contingentiâ vel necessitatem, præparant ei causas necessarias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur igitur vniuersi quæ effectus secundum quod est sub ordine diuine providentiæ, necessitatem habere. ex quo contingit

infra par. 6 D. 92.

METAPHYSICORVM.

quod hęc conditionalis est vera, si aliquid est a Deo prouisum, hoc erit. Secundum autem, quod effectus aliquis consideratur sub ordine cause proximę, sic non omnis effectus est necessarius, sed quidam necessarius, & quidam contingens secundum analogiam suę cause. Effectus enim in suis naturis simulantur causis proximis, non autem remotis, ad quarum conditionem pertinere non possunt. Sic ergo patet, quod cum de diuina prouidentia loquimur, non est, dicendum solum, hoc est prouisum a Deo ut sit, sed, hoc est prouisum a Deo, ut contingenter sit, vel ut necessario sit, unde non sequitur secundum rationem Arist. hic inductam, quod ex quo diuina prouidentia est posita, quod omnes effectus sint necessarii, sed necessarium est, effectus esse contingenter vel de necessitate. Quod quidem est singulare in hac causa, scilicet in diuina prouidentia. Reliquę n. cause non constituit legem necessitatis, vel contingentię, sed constituta a superiori causa, vtuntur. Vnde de causalitate cuiuslibet alterius cause subditur solum, quod eius effectus sit. Quod autem sit necessarium vel contingenter, dependet ex causa aliorum, quę est causa entis, in quantum est ens, a qua ordo necessitatis, & contingentię in rebus prouenit.

LECTIO IIII.

D. 324 parte pri.

Vod autem ut verum, ens: & non ens, ut falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem, totaliter autem circa partitionem contradictionis. Verum quidem enim affirmationem contradictionis in composito habet, negationem vero in disiuncto, sed falsum huius partitionis contradictionem.

part. 2.

Quomodo autem, quod simul, aut quod separatim intelligere accidit, alius sermo. Dico autem quod simul & separatim, non ut eo consequenter, sed in vnum aliquid fieri.

part. 3.

Non est autem verum & falsum in rebus (ut quod quid bonum verum, quod autem malum falsum) sed in mente. Circa veto simplicia, & quid est,

LECTIO IIII.

Vod autem tanquam verum ens, & non ens ut falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem, est, & omnino circa partitionem contradictionis. Verum etenim affirmationem in composito habet, negationem vero in disiuncto, falsum vero huius partitionis contradictionem.

Quo autem modo, quod simul, aut quod separatim intelligere accidit, alia ratio est. dico autem quod simul, & quod separatim, ut non consequenter, sed vnum quid fiat.

H

Non enim est falsum, & verum in rebus (ut quod bonum verum, quod uero malum, falsum) sed in mente. quę uero circa simplicia & circa ea, quę quid sunt, non quidem

plurium est, & ideo potest esse dubium, quomodo ista, quę componuntur, & diuiduntur, intellectus intelligat, vtrum sit simul, aut separatim. sed dicit, quod hoc pertinet ad alium sermonem, scilicet ad librum de anima. Et quia simul dupliciter dicitur. Quęque enim significat unitatem, sicut dicimus simul esse, sicut tempus, quod sunt in vno & eodem instanti. Quę uero significat coniunctionem & vicinitatem eorum, quę consequenter se habent, sicut dicimus duos homines esse simul, sicut locum, quorum loca sunt coniuncta, & consequenter se habentia, & sicut tempus, quod se tpe consequuntur: ideo exponit questionem motam, qua quęstio: vtrum simul aut separatim intelligat intellectus ea quę componuntur, & diuiduntur dicens, quod non intelligit simul, sicut quę aliqua dicunt esse simul, ut consequenter se habent, sed sicut quę aliqua dicuntur esse simul in eo, quod sit aliquid vnum. Et in hoc innuitur solutio questionis. si enim intellectus intelligat hominem, & animal vnumquodque secundum se, ut sunt duo quedam, intelligit ea consequenter duabus conceptionibus simplicibus, non formans ex eis affirmationem, neque negationem. Cum autem ex eis format compositionem, vel diuisionem, intelligit ambo vtrumque, in quantum sit. Ex eis aliquid vnum fit, sicut etiam partes cuiuslibet totius, intelligit intellectus ut vnum, intelligendo ipsum totum, non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & postea parietem, & postea rectum, sed omnia ista intelligit simul, in quantum ex eis fit vnum. Similiter intelligit predicatum & subiectum simul, in quantum ex eis fit vnum, scilicet affirmatio & negatio. Deinde cum dicit.

LECTIO IIII.

Infra par. 4.

Quoniam autem complexio & diuisione, hic determinat de ente, quod significat veritatem propositionis: & circa hoc duo facit. Primo determinat, qualiter dicatur huiusmodi ens. Secundo, remouet ipsum a principali consideratione huius scientię, ibi: Quoniam autem complexio & diuisione tria facit. Primo, ostendit qualiter huiusmodi ens dicatur. Secundo, respondet cuidam questioni, ibi: Quomodo autem quod simul & c. Tertio, manifestat quoddam quod dixerat, ibi: Non est autem verum & falsum in rebus & c. Dicit ergo quod ens quoddam dicitur, quasi verum, id est, quod nihil aliud significat nisi veritatem. Cum enim interrogamus si homo est animal, respondetur quod est, per quod significatur propositionem premissam esse veram, & eodem modo non ens significat quasi falsum, cum enim respondetur, non est, significatur quod proposita oratio sit falsa. Hoc autem ens, quod dicitur quasi verum, & non ens, quod dicitur quasi falsum, consistit circa compositionem & diuisionem. voces enim in complexa, neque verum, neque falsum significant. Sed voces complexa, per affirmationem aut negationem, veritatem aut falsitatem habent. Dicitur autem hic affirmatio compositio, quia significat predicatum inesse subiecto. Negatio vero dicitur hic diuisione, quia significat predicatum a subiecto remoueri. Et cum voces sint signa intellectuum, similiter dicendum est de conceptionibus intellectus. Quę enim sunt simplices, non habent veritatem, neque falsitatem, sed solum illę, quę sunt complexa per affirmationem vel negationem. Et quia predicatum ens & non ens, scilicet verum & falsum consistit in compositione, & diuisione, ideo similiter consistit circa partitionem contradictionis. Vnaquęque n. contradictionum partium sibi inuicem verum & falsum, ita quę altera pars est vera, & altera pars est falsa. Cuius enim contradictio ex affirmatione, & negatione constituitur, vtraque autem harum ex predicato sit, & subiecto, predicatum, & subiectum dupliciter se possunt habere: aut enim sunt coniuncta in rerum natura, sicut homo & animal; aut sunt disiuncta, ut homo & asinus: si ergo formantur due contradictiones, vna ex terminis coniunctis: ut homo est animal, & homo non est animal; alia ex terminis disiunctis, ut homo est asinus, homo non est asinus, vtraque contradictionem inter se conuolunt verum & falsum, ita quod verum pro parte sua habet affirmationem in composito, id est, in terminis coniunctis, & negationem in disiuncto. Hę enim due sunt vere, homo est animal, & homo non est asinus. Sed falsum pro sua parte habet contradictionem, id est, contradictionem eorum, quę cedunt in parte veri. Habet enim falsum pro sua parte negationem in coniuncto, & affirmationem in disiuncto. Hęc autem due sunt si se, homo non est animal, & homo est asinus. Deinde cum dicit.

part. 2.

Quomodo autem, quod simul, aut quod separatim intelligere accidit, alius sermo. Dico autem quod simul & separatim, non ut eo consequenter, sed in vnum aliquid fieri.

part. 3.

Non est autem verum & falsum in rebus (ut quod quid bonum verum, quod autem malum falsum) sed in mente. Circa veto simplicia, & quid est,

plurium est, & ideo potest esse dubium, quomodo ista, quę componuntur, & diuiduntur, intellectus intelligat, vtrum sit simul, aut separatim. sed dicit, quod hoc pertinet ad alium sermonem, scilicet ad librum de anima. Et quia simul dupliciter dicitur. Quęque enim significat unitatem, sicut dicimus simul esse, sicut tempus, quod sunt in vno & eodem instanti. Quę uero significat coniunctionem & vicinitatem eorum, quę consequenter se habent, sicut dicimus duos homines esse simul, sicut locum, quorum loca sunt coniuncta, & consequenter se habentia, & sicut tempus, quod se tpe consequuntur: ideo exponit questionem motam, qua quęstio: vtrum simul aut separatim intelligat intellectus ea quę componuntur, & diuiduntur dicens, quod non intelligit simul, sicut quę aliqua dicunt esse simul, ut consequenter se habent, sed sicut quę aliqua dicuntur esse simul in eo, quod sit aliquid vnum. Et in hoc innuitur solutio questionis. si enim intellectus intelligat hominem, & animal vnumquodque secundum se, ut sunt duo quedam, intelligit ea consequenter duabus conceptionibus simplicibus, non formans ex eis affirmationem, neque negationem. Cum autem ex eis format compositionem, vel diuisionem, intelligit ambo vtrumque, in quantum sit. Ex eis aliquid vnum fit, sicut etiam partes cuiuslibet totius, intelligit intellectus ut vnum, intelligendo ipsum totum, non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & postea parietem, & postea rectum, sed omnia ista intelligit simul, in quantum ex eis fit vnum. Similiter intelligit predicatum & subiectum simul, in quantum ex eis fit vnum, scilicet affirmatio & negatio. Deinde cum dicit.

Manifestat, quoddam quod dixerat. scilicet quod verum & falsum sunt in compositione, & diuisione. Quod quidem probat per modum cuiusdam diuisionis. Eorum enim, quę dicuntur voce, quedam sunt in rebus extra animam, quedam autem sunt in anima tantum. Album enim & nigrum sunt extra animam, sed rationes horum sunt in anima tantum. Posset autem aliquis credere, quod verum & falsum sint etiam in rebus sicut bonum & malum, ita quod verum sit quoddam bonum, & falsum sit, quoddam malum: hoc enim oporteret si verum & falsum essent in rebus, verum n. quędam perfectionem naturę significat, falsum vero defectum. Ob autem perfectio in rebus ex illis, ad perfectionem, & bonitatem naturę pertinet. Defectus vero & priuatio ad malitiam: sed ipse hoc negat dicens, quod verum & falsum non sunt in rebus, ita quod verum rationis sit quoddam bonum naturę, & falsum sit quoddam malum, sed sunt tantum in mente, id est, in intellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quę vna vocatur indiuisibilem intelligentiam: per quam intellectus format simplices conceptiones rerum intelligendo, quod quid est vniuersusque rei. Alia eius operatio est, per quam componit & diuidit. Verum autem & falsum, & si fiat in mente, non tamen sunt circa illam operationem mentis, quę intellectus format simplices conceptiones, & quod quid est rerum. Et hoc est quod dicit, quod verum & falsum circa simplicia, & quod quid est, nec in mente est. Vnde relinquuntur per locum a diuisione, quod ex quo non est in rebus, nec est in mente circa simplicia, & quod quid est, quod sit circa compositionem & diuisionem mentis primo & principaliter, & secundario vacis, quę significat conceptionem mentis. Et ulterius concludit, quod quęque oportet speculari circa ens & non ens sic dicitur, scilicet, prout ens significat verum, & non ens falsum, & postea perstruendum est, scilicet, in fine 9. & etiam in lib. de Anima, & in logicis. Tota enim logica videtur esse de ente & non ente sic dicto. Scilicet autem, quod cum quolibet cognitionis perfectior per hoc, quod similitudo rei cognita est in cognoscente, sicut perfectio rei cognita consistit in hoc quod habet talem formam, per quam est res talis, ita perfectio cognitionis consistit in hoc, quod habet similitudinem formę predicte. Ex hoc autem, quod res cognita habet formam sibi debitam, dicitur esse bona, & ex hoc, quod aliquem defectum habet, dicitur esse mala. Et eodem modo ex hoc, quod cognoscens habet similitudinem rei cognite, dicitur habere veram cognitionem: ex hoc uero, quod deficit a tali similitudine, dicitur falsam cognitionem habere. Sicut ergo bonum, & malum designant perfectiones, quę sunt in rebus, ita verum & falsum designant perfectiones cognitionum. Licet autem in cognitione sententia possit esse similitudo rei cognite, non tamen rationem huius similitudinis cognoscere ad sensum pertinet, sed solum ad intellectum. Et ideo licet sensus de sensibili possit esse verus, tamen sensus veritatem non cognoscit, sed solum intellectus. Et propter hoc hic dicitur, quod verum & falsum sunt in mente. Intellectus autem habet apud se similitudinem rei intellectę, secundum quod rationes in complexorum concipit. Non tamen propter hoc ipsam similitudinem diiudicat, sed solum cum comparat vel diuidit. Cum enim intellectus concipit hoc, quod est animal rationale mortale, apud se similitudinem hominis habet, sed propter hoc cognoscit se hanc similitudinem habere, quę iudicat hominem esse animal rationale, & mortale. Et ideo in hac sola secunda operatione intellectus est veritas, & falsitas, secundum quam non solum intellectus habet similitudinem rei intellectę, sed etiam super ipsam similitudinem reflectitur, cognoscendo, & diiudicando ipsam. Ex his igitur patet, quod veritas non est in rebus, sed solum in mente, & etiam in compositione & diuisione. Et si res dicatur aliquando falsa, vel etiam distinctio, hoc erit in ordine ad affirmationem & negationem. Dicitur enim res falsa, ut in fine; Quinti habitum est, aut quę non est omnino, sicut diametrum commensurabilem: aut quia est quidem, sed est apud nata videri aliter, quām sit. Et similiter distinctio dicitur falsa, aut quia nullius, vel quia assignatur alteri quam ei cuius est. In omnibus enim his modis patet, quod falsum in rebus, vel in diffinitionibus, dicitur ratione falsa enun-

part. 4.

Quoniam autem complexio & diuisione est in mente, & non in rebus: quod autem ita ens, alterius ens a proprijs: aut enim quia quid est, aut quę quale, aut quia quantum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & ut verum ens, omittendum est. causa enim illius quidem indeterminata, huius uero, mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod, hęc quidem prætereantur, considerande autem sunt ipsius entis cause, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quę determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quod ens multipliciter dicitur.

Tex. c. 21. & inde.

Lect. 6.

Cum autem compositio, & diuisione in mente, non in rebus sit, quod autem ita est, diuersum a proprie dictis, ens est aut: enim quod quid est, aut quod quale, aut quod quantum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & ut verum ens, omittendum est. causa enim illius quidem indeterminata, huius uero, mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod, hęc quidem prætereantur, considerande autem sunt ipsius entis cause, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quę determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quod ens multipliciter dicitur.

Sunt in mente. Quęcumque igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & non ens est, postea perstruendum est.

Cum autem compositio, & diuisione in mente, non in rebus sit, quod autem ita est, diuersum a proprie dictis, ens est aut: enim quod quid est, aut quod quale, aut quod quantum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & ut verum ens, omittendum est. causa enim illius quidem indeterminata, huius uero, mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod, hęc quidem prætereantur, considerande autem sunt ipsius entis cause, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quę determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quod ens multipliciter dicitur.

Positio efficit vnam rem, quam intellectus recipit ut vnum simpliciter conceptione, sed illa compositio vel diuisione, quę intellectus coniungit, vel diuidit sua concepta, est tantum in intellectu, non in rebus. Consistit enim in quadam duorum comparatione conceptorum, siue illa duo sint idem secundum rem, siue diuersa. Virtus enim intellectus, quandoque vno, ut duobus compositionem formans, sicut dicitur, homo est homo, ex quo patet, quod talis compositio est solum in intellectu, non in rebus. Et ideo illud quod est ita ens, sicut verum in tali compositioe consistens, est alterum ab his, quę proprie sunt entia, quę sunt extra animam, quarum vnaquęque est aut quod quid est, id est, substantia, aut quale, aut quantum, aut aliquid aliud complexum, quod mens copulat vel diuidit. Et ideo vtraque est prætereantur. & ens per accidens, & ens quod significat verum, quia huiusmodi entis per accidens causa est indeterminata. & ideo non cadit sub arte, ut ostensum est. Illius uero, sentis veri causa est aliqua passio mentis, id est, operatio intellectus compositionis, & diuisionis. & ideo pertinet ad scientiam de intellectu. Et alia ratio est, quia vtrumque, scilicet ens verum, & ens per accidens sunt circa aliquid genus entis, non circa ens simpliciter per se, quod est in rebus, & non ostendunt aliquam aliam naturam entis existentem extra per se entia. Patet enim, quod ens per accidens est ex concursu accidentaliter entium extra animam, quorum vnumquodque est per se. Sicut grammaticum musicum licet sit per accidens, tamen & grammaticum & musicum est per se ens, quia vtrumque per se acceptum, habet causam determinatam. Et similiter intellectus compositionem, & diuisionem facit circa res, quę sub predicamentis continentur. Vnde si determinetur sufficienter illud genus entis, quod continetur sub predicamento, manifestum erit & de ente per accidens, & de ente vero. & propter hoc huiusmodi entia prætereantur. Sed perstruenda sunt causa, & principia ipsius entis per se dicti, in quantum est ens. De quo palam est ex his, quę determinauimus in v. lib. vbi dictum est, quoties vnumquodque talium nominum dicitur, quod ens dicitur multipliciter, sicut infra in principio Septimi sequetur.

T. com. 4. & 6. huius.

Tex. c. 18.

COMMENTARIORVM

S. THO. SUPER SEXTVM

Metaphy. finis.

S. Tho. super Metaphy.

L 4

L E C T I O I .

Ns dicitur multipliciter, sicut diximus in his, quæ de quoties. Significat enim hoc quid est, & hoc aliquid: illud vero quod quale, aut quantum, aut aliorum, vnumquodque sic prædicamentorum. Toties autem de ente dicto palam, quia horum primum ens est quodquid est. quod significat substantiam.

Nam quando dicimus quale quid hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem. Quando vero quid est, nec album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem, aut Deum. Alia vero dicuntur entia, eo quod taliter entis, hæc quidem qualitates esse, illa vero quantitates, alia passiones, alia aliud quid tale.

Vnde & utique dubitabit aliquis: utrum vadere, & sanare, & sedere, vnumquodque ipsorum

Vnde & utique dubitabit aliquis: utrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens, an est a substantia, & quantitate. Tricubitum autem significat quantitatem, & homo significat substantiam. Et ideo, quando dicimus quale est aliquid, non dicimus ipsum esse tricubitum, neque hominem: sed, quando dicimus quid est aliquid, non dicimus ipsum esse album, nec calidum, quæ significant qualitates: nec tricubitum, quod significat quantitatem: sed hominem, aut Deum, quæ significant substantiam. Ex quo patet, quod illa quæ significant substantiam, dicunt quid est aliquid absolute, quæ autem prædicantur qualitates, non dicunt quid est illud, de quo prædicatur absolute, sed quale quid, & simile est in quantitate, & alijs generibus. Et ex hoc patet, quod ipsa substantia dicitur ens ratione sui ipsius, quia absolute significantia substantiam, significant quid est hoc. Alio vero dicuntur entia, non quia ipsa habeant secundum se aliquam quidditatem, quasi secundum se entia, cum non ita dicant absolute quid, sed eo quod sunt talis entis, id est eo quod habent aliquam habitudinem ad substantiam, quæ est per se ens, quia non significant quidditatem, in quantum, scilicet quædam sunt qualitates talis entis, scilicet substantiæ, & quædam quantitates, & aliæ passiones, vel aliquid aliud tale, quod significatur per alia genera. Secundo ibi.

Probat idem per quoddam signum. Quia. n. idem alia entia non sunt entia, nisi scdm quod referuntur ad substantiam, ideo potest

L E C T I O I .

Ns multipliciter dicitur, quemadmodum in his, quæ de quoties prius diuisimus. Significat enim aliud quidem quid est, & quo quid, aliud vero, quod quale, aut quantum, aut singula aliorum quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties dicitur, patet primum horum ens, esse ipsum quid est, quodque substantiam significat.

Cum enim dicimus quale quippiam hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem, cum autem quid est, non album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut Deum, cetera vero entia dicuntur, eo quod vere entis quædam sint quantitates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale.

Vnde dubitauerit aliquis: utrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens, an

Vnde & utique dubitabit aliquis: utrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens, an est a substantia, & quantitate. Tricubitum autem significat quantitatem, & homo significat substantiam. Et ideo, quando dicimus quale est aliquid, non dicimus ipsum esse tricubitum, neque hominem: sed, quando dicimus quid est aliquid, non dicimus ipsum esse album, nec calidum, quæ significant qualitates: nec tricubitum, quod significat quantitatem: sed hominem, aut Deum, quæ significant substantiam. Ex quo patet, quod illa quæ significant substantiam, dicunt quid est aliquid absolute, quæ autem prædicantur qualitates, non dicunt quid est illud, de quo prædicatur absolute, sed quale quid, & simile est in quantitate, & alijs generibus. Et ex hoc patet, quod ipsa substantia dicitur ens ratione sui ipsius, quia absolute significantia substantiam, significant quid est hoc. Alio vero dicuntur entia, non quia ipsa habeant secundum se aliquam quidditatem, quasi secundum se entia, cum non ita dicant absolute quid, sed eo quod sunt talis entis, id est eo quod habent aliquam habitudinem ad substantiam, quæ est per se ens, quia non significant quidditatem, in quantum, scilicet quædam sunt qualitates talis entis, scilicet substantiæ, & quædam quantitates, & aliæ passiones, vel aliquid aliud tale, quod significatur per alia genera. Secundo ibi.

Probat idem per quoddam signum. Quia. n. idem alia entia non sunt entia, nisi scdm quod referuntur ad substantiam, ideo potest

potest esse dubitatio de alijs entibus in abstracto significatis, A quando non significant cum aliqua habitudine ad substantiam: vtrum sint entia, vel non entia, scilicet vtrum vadere, sanare, & sedere, & vnumquodque istorum in abstracto significatorum sit ens, aut non ens. Et similiter est in alijs talibus, quæ in abstracto significantur, siue significantur per modum actionis, vt prædicta, siue non, vt albedo, siue nigredo. Pro tanto autem videntur accidentia in abstracto, significantur esse, non entia, quia nihil ipsorum est aptum naturæ, secundum se esse. immo cuiuslibet eorum esse est alteri inesse. & non est possibile aliquid eorum separari a substantia. Et ideo, quando significantur in abstracto, quasi sint secundum se entia, & a substantia separata videntur, & sint non entia. Licet modus significandi vocum non consistat inmediate modum essendi rerum, sed mediante modo intelligendi, quia intellectus sunt similitudines rerum, voces autem intellectuum, vt dicitur in primo Perihemias. Licet autem modus essendi accidentium non sit vt per se sint, sed solum vt insunt, intellectus tamen potest ea per se intelligere, cum sit naturæ diuidere ea, quæ secundum naturam coniuncta sunt. & ideo nomina abstracta accidentium significant entia, quæ quidem inhereant, licet non significantur ea per modum inhererentium. Essent autem significata per huiusmodi nomina, non entia, si non insunt in re. Et quia ista in abstracto significantur videntur non entia, magis videntur entia nomina accidentium concreta. Magis autem videntur aliquid entium esse vadens, & sedens, & sanans, quia determinatur eis, aliquid subiectum, per ipsam nominis significationem, in quantum significantur in concrecione ad subiectum. hoc autem subiectum est substantia. & ideo vnumquodque talium nominum, quæ significantur accidentia in concrecione, apparet in tali categoria. i. videntur importare prædicamentum substantiæ, non ita, quod prædicamentum substantiæ sit pars significationis talium nominum. Album enim, vt in prædicamentis dicitur, solum qualitatem significat. Sed in quantum huiusmodi nomina significantur accidentia, vt inherencia substantiæ. Bonum autem, & sedens, non dicitur sine hoc. i. sine substantia. Significat enim accidens concretum substantiæ. Et quia accidentia non videntur entia prout secundum se significantur, sed solum prout significantur in concrecione ad substantiam, palam est, quod singula aliorum entium sunt entia, propter substantiam. Et ex hoc vterius apparet, quod substantia est primum ens, & ens simpliciter, & non ens secundum

D. 14. 20.

part. 4.

lect. 2.

T. c. 5.

part. 5.

In Præd.

substant.

aliquid idest, secundum quid, sicut est in accidentibus. Esse. n. album non est simpliciter esse, sed secundum quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit esse album, non dicitur, quod incipiat esse simpliciter, sed quia incipiat esse album. Cum enim Socr. incipit esse homo, dicitur simpliciter, quod incipit esse, vnde patet, quod esse hominem significat esse simpliciter. Esse autem album, significat esse secundum quid. Deinde cum dicitur, d. ¶ Oportet, quomodo substantia dicitur primum, & dicitur, quod cum hoc, quod dico primum dicitur multis modis, vt i Quinto est habitum, tribus modis substantia est prima inter omnia entia. s. secundum cognitionem, & secundum diffinitionem, & secundum tempus. Et quod sit prima tpe alij, ex hoc probatur, & nullum aliorum prædicamentorum est separabile a substantia. Sola autem substantia est separabilis ab alijs. Nullum enim accidens inuenitur sine substantia, sed aliqua substantia inuenitur sine accidente. & sic patet, & non quod docens est substantia, est accipiens, sed e contrario. & propter hoc, substantia est prior tempore. Et quæ etiam sit prima secundum diffinitionem patet, quia in diffinitione cuiuslibet accidentij oportet ponere diffinitionem substantiæ. Sicut enim in diffinitione simi ponitur natus, ita in diffinitione cuiuslibet accidentis ponitur proprium eius subiectum. Et ideo, sicut animal est prius diffinitione quæ homo, quia diffinitio animalis ponitur in diffinitione hois, eadem ratione substantia est prior diffinitione accidentibus. Quod et sit prior ordine cognitionis, patet. Illud. n. est primum secundum cognitionem, quod est magis notum & magis manifestat rem. Res autem vnaqueque magis noscitur, quando scitur eius substantia, quæ quado scitur eius quæritas, aut qualitas. Tunc. n. putamus nos maxime scire singula, quæ noscitur quid est homo, aut ignis, magis quam, quando cognoscimus quale est, aut quantum, aut vbi, aut secundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipsis, quæ sunt in prædicamentis accidentium, tunc scimus singula, quando de vnoquoque scimus quid est. Sicut quando scimus, quid est ipsum quale, scimus qualitatem: & quando scimus quid est ipsum quantum, scimus quantitatem. Sicut enim alia prædicamenta non habent esse nisi per hoc, quod insunt substantiæ, ita non habent cognosci, nisi in quantum participant aliquid de modo cognitionis substantiæ, quæ est cognoscere quid est. Deinde cum dicitur, e. ¶ Oportet idem. s. de substantia sola est agendum ex consuetudine aliorum philosophorum, dicens, & cum sit quæritum, & semper

fit ens, aut non ens. similiter autem & in alijs talibus. Nihil enim ipsum nec secundum se aptum naturæ, nec separari possibile a substantia: sed magis siquidem vadens, entium est aliquid, & sedens, & sanans. Hæc autem apparent magis entia, quia aliquid est subiectum ipsi, determinatum. Hæc autem est substantia, & vnum quodque, quod quidem in categoria tali apparet. Bonum. n. aut sedens, non sine hoc dicitur. Palam ergo, quia pp eam & illorum singula sunt. Quare primum ens, & non ens aliquid, sed ens simpliciter, substantia vtrique erit.

Multipliciter quidem igitur dicitur, quod primum. Sed substantia omnium primum est ratione, & noticia, & tempore. Aliorum enim categorematum nullum est separabile, hæc autem sola. Et ratione hoc primum. necesse est enim in vniuersiuique ratione, substantiæ rationem esse. Et scire tunc singula maxime putamus, quando quid est homo cognoscimus, aut ignis, magis quam aut quale, aut quantum, aut vbi. Quoniam tunc horum eorundem singula scimus, quando quid est ipsum quale, aut quantum scimus.

Quod quoque tam olim, quam nunc, & semper quæritur, semperque dubitatur, quidnam ipsum ens sit, hoc est quæritum substantia est. Hoc. n. quidam vnum aiunt esse, quidam plura quam vnum: & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoque maxime, & primum, & solum, ut ita dicam, de ente hoc pacto quidnam sit, speculandum est.

Quod et sit prior ordine cognitionis, patet. Illud. n. est primum secundum cognitionem, quod est magis notum & magis manifestat rem. Res autem vnaqueque magis noscitur, quando scitur eius substantia, quæ quado scitur eius quæritas, aut qualitas. Tunc. n. putamus nos maxime scire singula, quæ noscitur quid est homo, aut ignis, magis quam, quando cognoscimus quale est, aut quantum, aut vbi, aut secundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipsis, quæ sunt in prædicamentis accidentium, tunc scimus singula, quando de vnoquoque scimus quid est. Sicut quando scimus, quid est ipsum quale, scimus qualitatem: & quando scimus quid est ipsum quantum, scimus quantitatem. Sicut enim alia prædicamenta non habent esse nisi per hoc, quod insunt substantiæ, ita non habent cognosci, nisi in quantum participant aliquid de modo cognitionis substantiæ, quæ est cognoscere quid est. Deinde cum dicitur, e. ¶ Oportet idem. s. de substantia sola est agendum ex consuetudine aliorum philosophorum, dicens, & cum sit quæritum, & semper

aliquid idest, secundum quid, sicut est in accidentibus. Esse. n. album non est simpliciter esse, sed secundum quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit esse album, non dicitur, quod incipiat esse simpliciter, sed quia incipiat esse album. Cum enim Socr. incipit esse homo, dicitur simpliciter, quod incipit esse, vnde patet, quod esse hominem significat esse simpliciter. Esse autem album, significat esse secundum quid. Deinde cum dicitur, d. ¶ Oportet, quomodo substantia dicitur primum, & dicitur, quod cum hoc, quod dico primum dicitur multis modis, vt i Quinto est habitum, tribus modis substantia est prima inter omnia entia. s. secundum cognitionem, & secundum diffinitionem, & secundum tempus. Et quod sit prima tpe alij, ex hoc probatur, & nullum aliorum prædicamentorum est separabile a substantia. Sola autem substantia est separabilis ab alijs. Nullum enim accidens inuenitur sine substantia, sed aliqua substantia inuenitur sine accidente. & sic patet, & non quod docens est substantia, est accipiens, sed e contrario. & propter hoc, substantia est prior tempore. Et quæ etiam sit prima secundum diffinitionem patet, quia in diffinitione cuiuslibet accidentij oportet ponere diffinitionem substantiæ. Sicut enim in diffinitione simi ponitur natus, ita in diffinitione cuiuslibet accidentis ponitur proprium eius subiectum. Et ideo, sicut animal est prius diffinitione quæ homo, quia diffinitio animalis ponitur in diffinitione hois, eadem ratione substantia est prior diffinitione accidentibus. Quod et sit prior ordine cognitionis, patet. Illud. n. est primum secundum cognitionem, quod est magis notum & magis manifestat rem. Res autem vnaqueque magis noscitur, quando scitur eius substantia, quæ quado scitur eius quæritas, aut qualitas. Tunc. n. putamus nos maxime scire singula, quæ noscitur quid est homo, aut ignis, magis quam, quando cognoscimus quale est, aut quantum, aut vbi, aut secundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipsis, quæ sunt in prædicamentis accidentium, tunc scimus singula, quando de vnoquoque scimus quid est. Sicut quando scimus, quid est ipsum quale, scimus qualitatem: & quando scimus quid est ipsum quantum, scimus quantitatem. Sicut enim alia prædicamenta non habent esse nisi per hoc, quod insunt substantiæ, ita non habent cognosci, nisi in quantum participant aliquid de modo cognitionis substantiæ, quæ est cognoscere quid est. Deinde cum dicitur, e. ¶ Oportet idem. s. de substantia sola est agendum ex consuetudine aliorum philosophorum, dicens, & cum sit quæritum, & semper

lect. 1.

Tex. com. 1 par. prima. T. com. 1.

lect. 1. part. 2.

Alia litera. A taliter.

T. c. 13. lect. 7.

part. 3.

Tex. c. 17. lect. 1.

Infra lc. se.

Infra par. 6.

par. 5.

T. com. 15 lect. 9.

Infra par. 4.

*semper dubitatum apud philosophos { & olim } quantum ad præ-
scriptum, { & nunc } quantum ad præsens, quid est ens: hoc nihil
aliud est quæreret, & dubitare, quid est substantia rerum. { Hoc
enim ens } scilicet substantia quidam dixerunt esse vni, vel im-
mobile, sicut Parmenides, & Melissus, vel mobile, sicut Antiqui
naturales, ponentes
vnum tantum mater
riale principium rerum.
Sola autem mace-
ria purabant ens esse
substantiam. Et sic pa-
ter, quod cum pon-
nerent vnum ens
propter vnum mater
riale principium, per
vnum ens intellige-
bant vnam substan-
tiam. Quam vero
postulerunt plura en-
tia, quæ vnum, qui, spo-
suerunt plura princi-
pia materialia, & per
consequens plures re-
rum substantias. Quo-
rum quidam postu-
erunt ea finita, ut Em-
pedocle quatuor elemē-
ta: quidam vero infi-
nita, ut Anaximander
partes cōsimiles,
& Democritus infi-
nita iduisibilia cor-
pora. Et ideo, si alij
philosophi tractan-
tes de entibus atten-
debant ad solas sub-
stantias, & nobis etiā
speculandum est de
sic ente; id est de sub-
stantia quod ipsa sit,
Et hoc, in qua maxi-
me, quia de hac prin-
cipaliter intendimus.
Et primo, quia per
eam alia cognoscuntur
{ & solam, ut est dice-
re } quia de substantia
sola determinatio de
omnibus aliis noti-
tiam facit. Et ita quo-
dam modo solum de
substantia determi-
nat, & quodam mo-
do non solum. Hoc
autem significat cũ
dicit, ut est dicere,
vel ut ita dicatur, quod
continuum dicere
de his, quæ non vl-
quequaq; sunt vera.
Deinde cum dicit.
f. ¶ Ostendit quid
determinandum sit
de substantia, & circa hoc duo facit. Primo, ponit opiniones
aliorum de substantia. Secundo dicit, quid de earum veritate est
inquirendum, ibi: { De his ergo &c. } Circa primum duo facit.
Primo, proponit quid sit manifestum circa substantias dicens,
quod esse substantiam manifestissime inest corporibus. Vnde
animalia, & plantas, & partes eorum dicimus esse substantias, &
etiam alia naturalia corpora, ut ignem, terram, & aquam { & talium
singula, id est talia elementaria corpora, sicut aërem, & vaporem
secundum opinionem Heracliti, & alia media secundum opinionem
aliorum. Et etiā omnes partes elementorum, & etiā corpora, quæ
sunt composita ex elementis, vel ex aliquibus partibus elementorum,
sicut particulas corpora mixta { aut ex omnibus elementis }
i. totis, sicut tota ipsa sphaera ætherei, & passiuorum. Et sicut
feriam cælum { quod est quoddam corpus naturale præter ele-
menta dicimus esse substantiam, & partes eius, ut astra, & luna,
& sol. Sed verum hæc sensibiles substantiæ sunt solum substan-
tiæ, secundum quod ponebant antiqui naturales, vel etiam sint
aliquæ aliæ substantiæ ab istis, sicut ponebant Platonici, vel
etiam istæ non sint substantiæ, sed solum sint aliæ substan-*

parte. 6.

parte. 7.

Text. cō. 6. parte. 8.

Infra pt. 8.

*tiæ ab istis, per scrutandum est. Secundo ibi.
g. ¶ Recitat opiniones Philosophorum de substantiis non ma-
nifestis dicens, quod quibusdam videtur, quod termini corpo-
ris sint rerum substantiæ, & scilicet superficies, & linea, & pun-
ctus, & veritas sint magis substantiæ, quam corpus, & solidum.
Et hæc opinio di-
ditur, quia quidam
nihil talium termi-
norum opinabatur
esse separata a sensibi-
libus, scilicet Py-
thagorici. Alij vero
ponebant quædam
entia sempiterna &
sensibilibus separa-
ta, quæ sunt plura &
magis entia, quam
sensibilia, magis in-
quæ entia, quia ista
sunt incorruptibilia,
& immobilia: hæc
autem corruptibilia
& mobilia. Plura ve-
ro, quæ sensibilia sunt
vnius ordinis tantum,
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.*

LECTIO

LECTIO II.

Infra lec. 3. Text. c. 7. par. prima.

part. 2.

part. seq.

part. 9.

part. 3.

T. cō. 8.

part. 4.

Rostquam ostendit, quod principalis intentio huius
scientiæ est considerare de substantia, hic incipit de
substantia determinare, & diuidit hæc pars in duas.
In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de
substantia. In secun-
da, profertur tra-
ctatum substantiæ,
ibi: { Et primo dice-
mus quædam de eo }
Modum autem & or-
dinem tractandi de
substantia, ostendit
diuidendo substan-
tias in suas partes, &
docendo de qua par-
te eius primo, &
principalis est de-
terminandum, & qua
partium ipsius præ-
sertim terminandæ
sunt, & quæ prius,
vel postea
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.

Item ostendit, quod principalis intentio huius
scientiæ est considerare de substantia, hic incipit de
substantia determinare, & diuidit hæc pars in duas.
In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de
substantia. In secun-
da, profertur tra-
ctatum substantiæ,
ibi: { Et primo dice-
mus quædam de eo }
Modum autem & or-
dinem tractandi de
substantia, ostendit
diuidendo substan-
tias in suas partes, &
docendo de qua par-
te eius primo, &
principalis est de-
terminandum, & qua
partium ipsius præ-
sertim terminandæ
sunt, & quæ prius,
vel postea
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.

Item ostendit, quod principalis intentio huius
scientiæ est considerare de substantia, hic incipit de
substantia determinare, & diuidit hæc pars in duas.
In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de
substantia. In secun-
da, profertur tra-
ctatum substantiæ,
ibi: { Et primo dice-
mus quædam de eo }
Modum autem & or-
dinem tractandi de
substantia, ostendit
diuidendo substan-
tias in suas partes, &
docendo de qua par-
te eius primo, &
principalis est de-
terminandum, & qua
partium ipsius præ-
sertim terminandæ
sunt, & quæ prius,
vel postea
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.

LECTIO II.

Item ostendit, quod principalis intentio huius
scientiæ est considerare de substantia, hic incipit de
substantia determinare, & diuidit hæc pars in duas.
In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de
substantia. In secun-
da, profertur tra-
ctatum substantiæ,
ibi: { Et primo dice-
mus quædam de eo }
Modum autem & or-
dinem tractandi de
substantia, ostendit
diuidendo substan-
tias in suas partes, &
docendo de qua par-
te eius primo, &
principalis est de-
terminandum, & qua
partium ipsius præ-
sertim terminandæ
sunt, & quæ prius,
vel postea
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.

Tale vero modo quodam ma-
teria dicitur, & alio modo for-
ma, tertio modo quod ex his.
Dico autem materiā quidē as,
firmam autem figurā specieī,
quod autem ex his statuā totā.

Quare si species materia est
prior & magis ens, & ipso quod
ex vtriusque prius erit propter
eandem rationem. Nunc qui-
dem igitur typo, dictum est
quid sit substantia, quia, quod
de subiecto, sed de quo alia.
Oportet autem non solum ita.
non enim sufficiens. ipsum. n.
hoc manifestum.

part. 2.
part. seq.
part. 9.
part. 3.
T. cō. 8.
part. 4.

LECTIO II.

LECTIO II.

Item ostendit, quod principalis intentio huius
scientiæ est considerare de substantia, hic incipit de
substantia determinare, & diuidit hæc pars in duas.
In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de
substantia. In secun-
da, profertur tra-
ctatum substantiæ,
ibi: { Et primo dice-
mus quædam de eo }
Modum autem & or-
dinem tractandi de
substantia, ostendit
diuidendo substan-
tias in suas partes, &
docendo de qua par-
te eius primo, &
principalis est de-
terminandum, & qua
partium ipsius præ-
sertim terminandæ
sunt, & quæ prius,
vel postea
separata vero duo-
rum. Sicut Plato po-
luit duas substantias
separatas, id est duos
ordines substantia-
rum separatarum, scilicet
spēs, vel ideas,
& mathematica. Et
tertium ordinem po-
suiit substantias corpo-
rum sensibilibus.
Sed Leucippus, qui
successor fuit Plato-
nis, & ex errore ne-
pos, posuit plures or-
dines substantiarum,
& in vnoquoque etiā
inchoauit ab vno,
quod ponebat esse
principium in quo-
libet ordine substan-
tiarum. Sed aliud
quidem vnum pone-
bat esse principium
numerorum, quos
ponebat esse primas
substantias post spe-
cies: aliud autem ma-
gnitudinum, quos
ponebat esse secun-
das substantias. Et
demum ponebat sub-
stantiam animæ, &
hoc modo protēde-
bat ordinem substan-
tiarum. Vique ad cor-
ruptibilia corpora.
Sed quidam differe-
bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter spe-
cies, & primum ordinem mathematicorum, qui est numero-
rum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem natu-
ram, & omnia { alia esse habita } id est consequenter se habere
ad numeros, scilicet lineas, & superficies vique ad primam
cæli substantiam, & alia sensibilia, quæ sunt in vltimo ordine.
Deinde cum dicit.
h. ¶ Ostendit quid circa prædicta dicendum sit, dicens, quod di-
cendum est quid de prædictis dicitur bene, aut non bene, & quæ
sunt substantiæ, & vtrum prædicta mathematica, & species sint
aliquid præter res sensibiles, aut non. Et ille substantiæ si sint
præter sensibiles quæ modum essendi habeant. Et si istæ non sunt
præter sensibiles substantias: vtrum sit aliqua alia substantia se-
parabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia præter
sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed ta-
men antequam hæc determinentur, oportet primo ponere, &
describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus
substantia manifeste inuenitur. Quod quidem facit in hoc
7. & in 8. sequenti.

Tale vero modo quodam ma-
teria dicitur, & alio modo for-
ma, tertio modo quod ex his.
Dico autem materiā quidē as,
firmam autem figurā specieī,
quod autem ex his statuā totā.

Quare si species materia est
prior & magis ens, & ipso quod
ex vtriusque prius erit propter
eandem rationem. Nunc qui-
dem igitur typo, dictum est
quid sit substantia, quia, quod
de subiecto, sed de quo alia.
Oportet autem non solum ita.
non enim sufficiens. ipsum. n.
hoc manifestum.

Quod quidem modorum, primum est, secundum quod { quod quid
erat esse } id est quidditas vel essentia, sine natura rei dicitur eius
substantia. Secundus modus est, prout { vniuersale } dicitur sub-
stantia esse, secundum opinionem ponentium ideas species, &
quæ sunt vniuersalia de singularibus predicata, & sunt horum
particularium substantiarum. Tertius modus est, secundum quod
primum genus videtur esse substantia vniuersalis, & per
hunc modum vnum, & ens ponebant substantias esse omnium
rerum, tanquam prima omnium genera. Quartus modus est,
secundum quod subiectum, id est substantia particularis dicitur
esse substantia. Dicitur autem subiectum, de quo alia dicitur,
vel sicut superiora de inferioribus, ut genera, & species, &
differentiæ, vel sicut accidens predicatur de subiecto, ut accide-
tia cōmunita & propria, sicut de Socra. predicatur homo, ani-
mal, rationale, simile, & album: ipsum autem subiectum non pre-
dicatur de alio, quod est intelligendum per se. Per accidens. n.
nihil prohibet Socra. de hoc albo predicari, vel de animali, vel
de homine: quia id, cui inest album, aut animal, aut homo So-
cra. est Socra. Paer autem, quod subiectum hic dicitur, quod
in predicamento nominatur substantia prima ex hoc, quod ea-
dem diffinitio datur de subiecto hic, & ibi de substantia prima.
Vnde concludit, quod determinandum est de hoc, id est de su-
biecto, vel de substantia prima, quia tale subiectum maxime vi-
detur substantia esse: Vnde in predicamento dicitur, quod ra-
tis substantia est, quæ proprie, & principaliter, & maxime dici-
tur. Huiusmodi. n. secundum se, omnibus aliis substantiis, scilicet specie-
bus, & generibus, & accidentibus. Substantiæ vero secundæ, i. ge-
nera, & species, substantiæ solis accidentibus. Et hoc etiam non ha-
bent, nisi ratione primarum. homo. n. est albus in quantum hic
homo est albus, vnde patet, quod eadem est diuisio substā-
tiæ hic posita, cum illa, quæ ponitur in predicamento, nam per
subiectum intelligitur hic substantia prima. Quod autem dicit
genus, & vniuersale, quod videtur ad genus, & species pertinere,
est, conuenitur sub substantiis secundis. Hoc autem quod quid-

part. seq. Infra pt. 8.

part. 4. part. 6. D. 52.

scilicet per diffinitionem vniuersalem, & logicam hoc enim non est sufficiens ad cognoscendum naturam rei, quia hoc ipsum quod assignatur pro diffinitione talis, est manifestum. Non enim huiusmodi diffinitione tanguntur principia rei, ex quibus cognitio rei dependet, sed tangitur aliqua communis conditio rei, per quam talis notificatio datur. Deinde dicitur.

Tex. c6. 9. part. 4.

Et adhuc materia substantia fit. Si enim ipsa, quae est alia diffinitio, aliter non est substantia, quam remanens. Nam aliter quidem sunt corporum passionibus, & actionibus, & potentibus. Longitudo vero, latitudo, & profunditas quantitates quaedam sunt, sed non substantiae. Quantitas enim non substantia, sed magis cui insunt haec ipsa primum, illud est substantia. At vero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus remanens, nisi si quid est determinatum ab his. Quare materiam necesse est videri solam substantiam sic intendentibus.

part. seq.

Dico autem materiam, quae secundum se, nec quid, nec quantitas, nec aliud aliquid eorum dicitur, quibus est ens determinatum. Est enim quoddam, de quo predicatur horum quodlibet, cui est esse alterum & categoriarum vnicuique. Alia namque de substantia predicantur, haec vero de materia. Quare quod est vltimum secundum se, neque quid, neque quantitas, neque aliud aliquid est. neque vtiq; negationes. etenim erunt haec secundum accidens. Ex his ergo, speculantibus accidit substantiam esse materiam.

part. 5.

Sunt etiam in eius quaedam factiones, id est generationes, & corruptiones, & motus, de quibus etiam planum est, quod non sunt substantia. Sunt etiam in eis potentes, quae sunt principia praedictarum factionum, & motuum. Sicut patet, quae sunt in rebus ad agendum, & patiendum. Has etiam patet non esse substantias, sed magis ponuntur sub genere qualitatis. Et post omnia ista inueniuntur in corporibus sensibilibus, dimensionibus, longitudo, latitudo, & profunditas, quae sunt quantitates quaedam, & non substantia. Quantitas enim manifestum est, quod non est substantia, sed illud cui praedictae dimensiones insunt, ut primum subiectum earum est substantia. Sed remota istis dimensionibus, nihil videtur remanere nisi subiectum earum, quod est determinatum, & distinctum per huiusmodi dimensiones, haec autem est materia. Quantitas enim dimensionum videtur inesse materiae immediate, cum materia non dividatur ad recipiendum diuersas formas in diuersis suis partibus, nisi per huiusmodi quantitates. & ideo per huiusmodi considerationem videtur necessarium esse non solum, quod materia sit substantia, sed quod ipsa sola sit substantia. Decepit autem antiquos Philosophos hanc rationem inducentes, ignorantia formae substantialis. Non enim adhuc tantum profecerant, ut intellectus eorum se eleuaret ad aliquid, quod est supra sensibilia. & ideo illas formas tantum considerauerunt, quae sunt sensibilia propria, vel communia. Huiusmodi autem manifestum est esse accidentia, ut album, & nigrum, magnum, & paruum, & huiusmodi, forma autem substantialis non est sensibilibus nisi per accidens, & ideo ad eius cognitionem non peruenerunt, ut scirent ipsam a materia distinguere. Sed eorum subiectum, quod nos ponimus ex materia, & forma componi, ipsi dicebant esse primam materiam, ut aquam, aut aquam, aut aliquid huiusmodi. Formas autem dicebant esse, quae nos dicimus accidentia, ut quantitates, & qualitates, quorum subiectum proprium non est materia

prima, sed substantia composita, quae est substantia in actu. Omne enim accidens, ex hoc est, quod substantia inesse, ut habitum est. Deinde cum dicitur.

part. 6.

Et item materia substantia est. Nam, si haec non est substantia, quae alia est, fugit nos. Demptis etenim ceteris, nihil aliud remanere videtur, cetera namque passiones corporum, & effectiones, & potentiae sunt. Longitudo vero, latitudo, & profunditas quantitates quaedam, sed non substantiae sunt. Quantitas etenim non est substantia, sed magis cui haec ipsa primum insunt, illud est substantia. Enimvero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquum, nisi si quid est, quod ab eis determinatur, ut ita considerantibus, materiam solam necesse sit apparere substantiam.

T. com. 9. part. 7.

T. com. 97.

part. 8.

T. com. 10. part. 9.

part. 10.

Dico autem materiam, quae per se ipsam, neque quid, neque quantum, nec aliud aliquid quippiam dicitur, quibus est ens determinatum. Est enim quid, de quo singula horum praedicantur: cui est esse, ac cuique praedicationum diuersum est. Cetera namque de substantia praedicantur, haec vero de materia. Quare quod vltimum est per se, neque quid, neque quantum, nec aliud aliquid est, neque etiam negationes. etenim haec quoque, speculantibus accidit substantiam esse materiam.

Sunt secundum substantiam, oportet quod materia sit alia secundum sui essentiam ab omnibus formis substantialibus & eorum praedicationibus, quae sunt termini generationis & corruptionis, & non solum quod sit aliud a quantitate, & qualitate, & aliis accidentibus. Attamen diuersitatem materiae ab omnibus formis non probat Philosophus per viam motus, quae videtur probatio est per viam Naturalis Philosophiae, sed per viam praedicationis, quae est propria logica, quam in Quarto huius dicit esse de nem esse huic scientiae. Dicit ergo, quod oportet aliquid esse de quo omnia praedicta praedicantur, ita tamen quod sit diuersum esse illi subiecto de quo praedicantur, & vnicuique eorum, quae de ipso praedicantur, id est diuersa quidditas & essentia. Sciendum autem est, quod id, quod hic dicitur, non potest intelligi de vni uoca praedicatione secundum quod genera praedicantur de specibus, in quarum diffinitionibus ponuntur, quia non est aliud per essentiam, animal & homo, sed oportet hoc intelligi de denominatione praedicatione, sicut cum album praedicatur de homine, alia enim quidditas est albi & hominis, unde sublingit, quod alia genera praedicantur hoc modo de substantia, scilicet denominatione, substantia vero praedicatur de materia denominatione. Non est ergo intelligendum quod substantia actu est ita (de qua hic loquimur) de materia praedicetur praedicatione vniuoca, sive quae est per essentiam. Iam enim supra dixit, quod materia non est quid, neque aliquid aliorum. Sed intelligendum est de denominatione praedicatione, per quem modum accidentia de substantia praedicantur. Sicut enim haec est vera, homo est albus: non autem haec, homo est albedo, vel humanitas est albedo: ita haec est vera, hoc materia est homo, non autem haec materia est homo vel materia est humanitas. Ipsa ergo concretio sive denominatione praedicatione ostendit, quod sicut substantia est aliud per essentiam ab accidentibus, ita per essentiam aliud est materia ab omnibus substantialibus. Quare sequitur, quod illud quod est vltimum

vltimum subiectum per se loquendo, neque est quid, id est substantia, neque quantitas, neque aliquid aliud quod sit in aliquo genere enim. neque ipsa negationes possunt per se praedicari de materia. Sicut enim formae sunt praeter essentiam materiae, & ita quodammodo se habent ad ipsam per accidens, ita & negationes formarum, quae sunt ipsae priuationes, secundum accidens insunt materiae. Si enim per se inesse sent materiae, nunquam forma in materia possent recipi saluata materia. Hoc autem dicit Philosophus ad remouendum opinionem Platonis, qui non distinguebat inter priuationem, & materiam, ut in primo Physic. habetur. Concludit etiam finaliter, quod considerantibus rationes, accidit solam materiam esse substantiam, ut prius in ducta ratio concluderebat. Deinde cum dicit.

A materia se habet ad formas sensibiles. Propter quod dicitur primo Physic. quod materia prima est sensibilibus secundum analogiam. & ideo restat de tertia percutandum, scilicet de forma, quae ista est maxime dabitabilis. Deinde cum dicit.

Tex. c6. 99.

At impossibile est. Etenim separabile, & quod quid videntur maxime inesse substantia. propter quod forma, & quod ex ambobus substantia videtur esse magis, quam materia.

At illa substantia, quae ex ambobus, dico autem quae ex materia & forma est, omittenda est. posterior enim, & manifesta est. manifesta vero quodam modo etiam ipsa materia. At de tertia considerandum est. haec enim maxime dubitabilis.

Conceditur autem quaedam esse substantias sensibilibus. quare in his primum quaerendum est.

Cum autem in principio diuiserimus quot modis substantiam determinamus, ac horum unum quiddam esse videatur, quod quiderat esse, de eo considerandum est.

Prodest etenim transcendere ad notius. Ita namque disciplina sit omnibus, per minus nota natura ad magis nota. & hoc opus est, ut in actionibus ex eis, quae cuique sunt bona facere, quae simpliciter bona sunt, sint cuique bona; ita ex sibi notioribus, quae natura nota sunt sibi facere nota. Quae autem singulis nota: & prius, & penultimo parum nota, sunt

Sed impossibile. Etenim separabile & hoc aliquid, inesse videntur maxime substantiae, quapropter species, & quod ex ambobus, substantia videbitur esse magis, quam materia.

Attamen ea, quae nunc ex ambobus substantiam, dico autem eam, quae ex materia, & forma, dimittendum. Posterior enim est & aperta. Manifesta autem aliter est & materia. De tertia autem percutandum. Haec namque maxime dubitabilis.

Conferentur autem substantias esse sensibilibus quidam, quare quaerendum in his prius.

Quoniam autem in principio diuisimus quot modis determinamus substantiam, & horum vnū videtur esse quod quiderat esse, speculandum est de ipso.

Præopere enim transcendendum ad id, quod notius est. Disciplina enim ita fit omnibus per minus nota naturae, ad nota magis. Et hoc opus est, quemadmodum in actibus facere ex vniuersiuique bonis, totaliter bona & vnicuique bona. sic ex ipsis notioribus quae naturae quidem nota, ipsi nota. Quae autem singulis

est de essentia substantiarum sensibilibus, quae hoc est praepere, id est ante opus, sicut praeparatorium, & necessarium ad opus, ut ex his substantiis sensibilibus, quae sunt magis manifestae quo ad nos, transeamus ad illud, quod est notius simpliciter, & secundum naturam, id est ad substantias intelligibiles, de quibus principaliter intendimus. Ita enim fit disciplina in omnibus rebus, sive omnibus hominibus, per ea, quae sunt minus nota secundum naturam, procedendo ad ea, quae sunt magis nota secundum naturam. Cum enim omnis disciplina fiat per ea, quae sunt magis nota ad discipulum, quem oportet aliqua praecognoscere ad hoc ut addiscat, oportet disciplinam nostram procedere per ea, quae sunt magis nota quo ad nos, quae sunt saepe minus nota secundum naturam, ad ea, quae sunt notiora secundum naturam, nobis autem minus nota. Nobis enim, quorum cognitio a sensu incipit, sunt notiora, quae sunt sensui propinquiora. secundum autem naturam sunt notiora, quae ex sui natura sunt magis cognoscibilia. & haec sunt, quae sunt magis entia, & magis actualia, quae quidem sunt remota a sensu. Formae autem sensibiles sunt formae in materia. & ideo in disciplina oportet procedere ex minus notis secundum naturam, ad magis nota. Et hoc opus est, id est necessarium est hoc facere sicut in actibus, hoc est in actibus, vel potentis actibus, in quibus ex bonis vniuersiuique, id est ex his, quae sunt bona ista, & illi, sunt ea quae totaliter sunt, id est vniuersaliter bona, & per consequens vnicuique bona. Militaris enim peruenit ad victoriam totius exercitus, quae est quoddam bonum commune ex singularibus victoriis huius, & illius. Et similiter edificatur ex compositione horum lapidum, & illorum peruenit ad constitutionem totius domus. Et similiter oportet in speculatiuis, ex his, quae sunt notiora ipsi, scilicet ad discipulum, peruenire oportet ad ea, quae sunt naturae nota, quae etiam sunt vltimo ipsi ad discipulum nota.

hoc

METAPHYSICORVM

hoc autem non est propter hoc, quod illa, quae sunt magis nota, quia illa, quae sunt singulis nota, id est quo ad hunc & illum, & prima in cognitione eorum, sunt multoties debiliter nota secundum naturam. Et hoc ideo, quia parum vel nihil habent de entitate. Secundum enim quod aliquid est ens, secundum hoc, est cognoscibile. Sic patet, quod accidunt, & motus, & priuationes parum, aut nihil habent de entitate, & tamen ista sunt magis nota quo ad nos, quam substantiae rerum, quia sunt viciniora sensui, cum per se cadat sub sensu, quasi sensibilia propria, vel communia. Formae autem substantiales per accidens. Dicit autem multoties, quia quandoque eadem sunt magis nota, & quo ad naturam, & secundum nos, sicut in mathematicis, quae abstractit a materia sensibili. & ideo ibi semper proceditur a notioribus secundum naturam, quia eadem sunt notiora quo ad nos. Et licet illa, quae magis sunt nota quo ad nos, sint debiliter nota secundum naturam, tamen ex huiusmodi male notis secundum naturam, quae tamen sunt magis notabilia ipsi discernenti, tentanda est cognoscere illa, quae sunt omnino id est vniuersaliter, & perfecte cognoscibilia, procedentes ad ea cognoscenda per hanc ipsam, quae sunt debiliter nota secundum se, sicut iam dictum est.

LECTIO III.

Tex. c6. 11. par. prima.

part. 2.

A primo dicemus quaedam de eo logice. Quod est quod quiderat esse, vnum quodque quod dicitur secundum se. Non enim est tibi esse, muscum esse. non enim secundum te ipsum es muscus. Quod ergo dicitur secundum te ipsum.

B Neque etiam hoc omne. non enim quod ita secundum se, ut superficies album, quia non est superficies esse, album esse. At vero neque quod est ex vtriusque, ut superficies albæ esse. Quare quæ adest ratio eius quod quiderat esse singulis. Quale, superficies albæ esse, est superficies esse, semper albo & leui esse, idem erit & vnum.

LECTIO III.

Infra lib. 8. Lect. 1.

Infra le. 13.

Infra le. 17.

Infra le. 9.

Infra le. 6.

Infra le. 5.

Infra hac le. part. 3.

par. sequent. Sup. text. 8. part. 2.

Rostquam determinauit Philosophus ordinem procedendi circa substantias, hic incipit determinare de substantiis sensibilibus, sicut prædixerat: & diuiditur in duas partes. In prima determinat de essentia substantiarum sensibilibus per rationes logicas, & communes. In secunda per principia substantiarum sensibilibus in Octauo lib. ibi: Ex his itaque dictis syllogizare oportet. Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit cuiusmodi sit essentia substantiarum sensibilibus. In secunda ostendit, quod huiusmodi essentia habet rationem principij, & causæ, ibi: Quod autem oportet. Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima, determinat de essentia substantiarum sensibilibus. In secunda, ostendit vniuersalia non esse substantias rerum sensibilibus, ut quidam dicebant, ibi: Quoniam vero de substantia perferatur. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima, ostendit cuiusmodi sit substantia rerum sensibilibus. In secunda, ex quibus constituitur, sicut ex partibus, ibi: Quoniam vero diffinitio ratio est. Prima diuiditur in duas. In prima, inquit cuiusmodi sensibilibus sit essentia substantiarum. In secunda, inquit causam generationis earum, ibi: Eorum autem, quae sunt alia natura. Prima diuiditur in duas. In prima, ostendit quid sit essentia rerum sensibilibus. In secunda, qualiter se habeat ad ipsa sensibilia, verum scilicet ut idem, vel ut diuersum, ibi: Vtrum autem idem. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit, quid est quod quiderat esse. Secundo, quorum est, ibi: Quoniam vero sunt & secundum alias. Circa primum duofacit. Primo remouet ab eo quod quiderat esse predicata per accidens. Secundo, ea, quae prædicantur per se, sicut proprie passionibus de subiecto, ibi: Neque etiam hoc &c. Dicit ergo primo, quod de substantiis sensibilibus primo dicendum est, & ostendendum est in eis quod quiderat esse. Ideo primum dice-

Mus de eo, quod est quod quiderat esse quædam logice. Sicut, si prædictum est, hæc scientia habet quandam affinitatem cum Logica propter vniuersitatem communem. & ideo modus logicus huic scientiæ proprius est, & ab eo conuenienter incipit. Magis autem logice dicit se de eo quod quiderat esse, in quantum inuestigat quid sit quod quiderat esse ex modo prædicandi. hoc. n. ad logicum proprie pertinet. Hoc autem primo sciendum est de eo quod quiderat esse, quod oportet, quod prædicatur secundum se. Illa. n. quæ prædicantur de aliquo per accidens, non pertinent ad quod quiderat esse illius, hoc enim intelligimus per quod quiderat esse aliquid, quod conuenienter responderi potest ad questionem de eo factam per quid est. Cum autem de aliquo quaerimus quid est, non possumus conuenienter responderi ad ea, quæ insunt ei per accidens. Sicut cum quaeritur: quid est homo, non potest responderi, quod sit albus, vel sedens, vel muscus. Et ideo nihil eorum, quæ prædicantur per accidens de aliquo, pertinent ad quod quiderat esse illius rei. Non enim muscum esse, est tibi esse. Sciedum autem est, quod in omnibus sequentibus per hoc, quod dicitur, hoc esse, vel huic esse, intelligitur quod quiderat esse illius rei, sicut homini esse, vel hominem esse, intelligitur id, quod pertinet ad quod quiderat esse homo. Quod est autem muscum esse, hoc ipsum quod quiderat esse muscus, non pertinet ad hoc quod quiderat esse tu. Si enim quaeratur: quid sit non potest responderi, quod sit muscus, & ideo sequitur, quod muscum esse, non est tibi esse, quia ea, quæ pertinent ad quidditatem musci, sunt extra quidditatem tuam, sicut muscus de te prædicatur. Et hoc ideo, quia tu non secundum te ipsum es muscus, quia muscum non prædicatur de te per se, sed per accidens. Illud ergo pertinet ad quod quiderat esse tuum, quod tu es secundum te ipsum, id est quia de te prædicatur per se, & non per accidens, sicut de te prædicatur per se homo, animal, substantia, rationale, sensibile, & alia huiusmodi, quæ omnia pertinent ad quod quiderat esse tuum. Deinde cum dicitur: Excludit ab eo, quod est quid est, quod prædicatur secundum se, sicut passionibus de subiectis dicens: neque etiam hoc omne quod prædicatur secundum se de aliquo, pertinet ad hoc quod quiderat esse eius. Prædicatur enim per se passio de proprio subiecto, sicut color de superficie: non tamen quod quiderat esse est, quod ita inest aliquid secundum se, sicut superficies inest album, quia non superficies esse, est album esse, id est ipsum quod quiderat esse superficies, est quod quiderat esse album. Alia. n. est quidditas superficies, & albedinis. & non solum hoc quod est esse album, non est quod quiderat esse superficies, sed nec ipsum compositum ex vtriusque. Superficie, & albedine, quod est esse superficies albæ, vel esse superficies albæ. Quidditas. n. vel essentia superficies albæ, non est quidditas, vel essentia superficies. Et si quaeratur: quare? Responderi potest: quia hoc adest ei, id est quia cum dico superficiem album, dicitur aliquid quod adheret superficies tanquam extrinsecum, & non tanquam intrinsecum essentiam eius. Vnde hoc totum, quod est superficies albæ, non est de essentia superficies. Prædicatur autem passionibus de propriis subiectis ea ratione, quia propria subiecta earum diffinitionibus ponuntur, sicut natus ponitur in diffinitione simi, & numerus in diffinitione paris. Quædam vero ita prædicantur per se, quod subiecta in eorum diffinitionibus non ponuntur, sicut animal per se de homine, nec homo ponitur

T primo, quædam de eo logice dicamus, quod illud est, quod quiderat esse vnum quodque, quod dicitur secundum se dicitur. Et enim tibi esse, non est muscum esse. non enim secundum te ipsum muscus es. quod ergo secundum te ipsum.

Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secundum se est, ut superficies albæ. quoniam superficies esse non est albo esse. Quare, quoniam hæc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inest ipsum, hæc ratio ipsius quid erat esse cuique: quare, si superficies albæ esse est superficies esse, albo & leui esse vnum & idem est.

Tibus per hoc, quod dicitur, hoc esse, vel huic esse, intelligitur quod quiderat esse illius rei, sicut homini esse, vel hominem esse, intelligitur id, quod pertinet ad quod quiderat esse homo. Quod est autem muscum esse, hoc ipsum quod quiderat esse muscus, non pertinet ad hoc quod quiderat esse tu. Si enim quaeratur: quid sit non potest responderi, quod sit muscus, & ideo sequitur, quod muscum esse, non est tibi esse, quia ea, quæ pertinent ad quidditatem musci, sunt extra quidditatem tuam, sicut muscus de te prædicatur. Et hoc ideo, quia tu non secundum te ipsum es muscus, quia muscum non prædicatur de te per se, sed per accidens. Illud ergo pertinet ad quod quiderat esse tuum, quod tu es secundum te ipsum, id est quia de te prædicatur per se, & non per accidens, sicut de te prædicatur per se homo, animal, substantia, rationale, sensibile, & alia huiusmodi, quæ omnia pertinent ad quod quiderat esse tuum. Deinde cum dicitur: Excludit ab eo, quod est quid est, quod prædicatur secundum se, sicut passionibus de subiectis dicens: neque etiam hoc omne quod prædicatur secundum se de aliquo, pertinet ad hoc quod quiderat esse eius. Prædicatur enim per se passio de proprio subiecto, sicut color de superficie: non tamen quod quiderat esse est, quod ita inest aliquid secundum se, sicut superficies inest album, quia non superficies esse, est album esse, id est ipsum quod quiderat esse superficies, est quod quiderat esse album. Alia. n. est quidditas superficies, & albedinis. & non solum hoc quod est esse album, non est quod quiderat esse superficies, sed nec ipsum compositum ex vtriusque. Superficie, & albedine, quod est esse superficies albæ, vel esse superficies albæ. Quidditas. n. vel essentia superficies albæ, non est quidditas, vel essentia superficies. Et si quaeratur: quare? Responderi potest: quia hoc adest ei, id est quia cum dico superficiem album, dicitur aliquid quod adheret superficies tanquam extrinsecum, & non tanquam intrinsecum essentiam eius. Vnde hoc totum, quod est superficies albæ, non est de essentia superficies. Prædicatur autem passionibus de propriis subiectis ea ratione, quia propria subiecta earum diffinitionibus ponuntur, sicut natus ponitur in diffinitione simi, & numerus in diffinitione paris. Quædam vero ita prædicantur per se, quod subiecta in eorum diffinitionibus non ponuntur, sicut animal per se de homine, nec homo ponitur

Tex. c6. 12. parte. 3.

Tex. c6. 13.

Part. seq.

Cum ergo ea, quæ prædicantur per accidens, non pertinent ad quod quiderat esse, nec illa quæ prædicantur per se in quorum diffinitionibus ponuntur subiecta, relinquuntur quod illa pertinent ad quod quiderat esse, in quorum diffinitionibus non ponuntur subiecta. Et ideo concludit dicens, quod hæc erit ratio in singulis quod quiderat esse, in qua ratio ne dicente ipsum, id est, deserviente prædicatum non inest ipsum, id est subiectum, sicut in ratione animalis non inest homo. Vnde animal pertinet ad quod quiderat esse homo. Probat autem deducendo ad inueniendum, quod ea quæ prædicantur per se de aliquo, sicut propria passio de subiecto, non pertinent ad quod quiderat esse. Conuenienter enim de eodem subiecto plures passionibus diuersas per se prædicari, sicut per se prædicatur propria passio, coloratus & asperum & lenis, quæ sunt passionibus supericie. Eiusdem autem rationis est omnia huiusmodi prædicata ad quod quiderat esse subiecti pertinere. Ergo, si albedo pertinet ad quod quiderat esse superficies, pari ratione & lenitas. Quæ autem vni & eidem sunt eadem, si inueniuntur sunt eadem. Quare, si superficies album esse, est superficies esse se, id est vnum, id est quod quiderat esse albedinis & lenitas sit una & eadem. hoc autem patet falsum esse. Relinquuntur ergo, quod quiderat esse proprie passionibus & subiecti, non est idem & vnum. Deinde cum dicitur: Inquiri, quorum sit quod quiderat esse, & primo mouet questionem. Secundo soluit eam, ibi: At vero secundum se dicitur. Dicit ergo primo, quod sunt quædam composita in alijs prædicamentis, & non solum in substantia. Quod quidem dicit propter hoc, quod substantiarum sensibilibus, quæ sunt compositæ, quidditatem inquiri. Sicut enim in substantiis sensibilibus compositis est materia, quæ subijcitur formæ substantiæ, ita etiam alia prædicamenta habent suum subiectum. Est enim aliquid subiectum vnicuique eorum, sicut qualitati, & quantitati, & quando, & vbi, & motui, sub quo comprehenditur agere & pati. Vnde sicut quoddam compositum est ignis ex materia & forma substantiæ, ita est quædam compositio ex substantiis & accidentibus. Et ideo perferendum est cum aliqua sit diffinitio substantiarum compositarum ex formis & materijs, si etiam cuiuscunque istorum compositorum est accidentibus & subiectis, est ratio eius quod quiderat esse, id est, si habent diffinitionem, quæ est ratio significans quod quiderat esse. Et iterum si est in eis, hoc ipsum quod quiderat esse, quod significat diffinitio, id est, si habent aliquam quidditatem suæ aliquid, quod potest responderi ad quid. Sicut hoc ipsum quod est albus homo, est quoddam compositum ex subiecto, &

Accidens, utrum scilicet albo homini sit quod quiderat esse ei, in quantum huiusmodi. Et quia forte aliquis possit dicere, quod albus homo sunt duæ res & non vna, ideo subiungit, quod hoc ipsum quod dico, albus homo, habet vnum nomen, quod eadem exempli sit vestis. Et tunc quaestio erit de isto vno, scilicet de veste, utrum habeat quod quiderat esse, ut possumus dicere, quid est vestem esse? Tunc enim sicut hoc nomen homo significat aliquid compositum scilicet animal rationale, ita & vestis significat aliquid compositum scilicet album. Et ita, sicut homo habet diffinitionem, ita vestis poterit habere diffinitionem, sicut videtur. Deinde cum dicitur: Soluit prædictam quaestionem, & diuidit hæc pars in duas partes, secundum quod duas ponit solutiones. Secunda pars incipit, ibi: Aut & diffinitio sicut & quod quiderat esse. Dicit ergo primo, quod hoc ipsum quod dico, albus homo, siue vestis, quæ hoc ponitur significare, non est aliquid eorum quæ dicuntur secundum se, immo est aliquid eorum, quæ dicuntur per accidens. Hoc enim quod est homo albus, est vnum per accidens, & non per se, ut superius habetur. Quod autem aliquid dicatur, alteri esse vnum per accidens, & non secundum se, dupliciter dicitur, vno modo dicitur per accidens, homo est albus, & alio modo album est homo. horum. n. aliquid quidem est ex additione, aliud vero non. In diffinitione enim hominis, non est necessarium quod addatur diffinitio albi, vel nomē eius in diffinitione vero albi, necesse est quod ponatur homo, vel nomen hominis, vel eius diffinitio, si homo proprium subiectum eius est, vel aliquid aliud quod est eius proprium subiectum. Et ideo, ad hoc exponendum subiungit, quod istorum duorum, quæ dicuntur non secundum se, vnum adiungitur alteri, eo quod ipsum accidens additur illi subiecto, quod in accidentis diffinitione ponitur, cum diffinitur. Sicut si aliquis diffinit album, oportet quod dicatur rationem hominis albi, quæ oportet quod in diffinitione accidens ponatur subiecto. & tunc diffinitio completur hominē albū. & sic erit quasi ratio hominis albi, & non albi tantum. hoc intelligendum est, ut dictum est, si homo sit proprius & per se subiecto albi. hoc autem adiungitur alteri per accidens, non quia ipsum ponatur in diffinitione alterius, sed quia aliud apponitur ipsi in sua diffinitione; sicut album adiungitur homini per accidens, non quod ponatur in diffinitione hominis, sed quia homo ponitur in diffinitione eius. Vbi, si hoc nomen vestis significat hominē albū, sicut positum est, oportet quod ille, qui diffinit vestem, eodem modo diffinit vestem, sicut diffinitur album. nam sicut in diffinitione vestis oportet quod ponatur & homo, & album, ita in diffinitione albi, oportet quod ponatur vtrumque, itaque ex dictis patet, quod albi prædicat de homine albo. hæc enim est vera, albus homo est albus, & e contrario, tamē hoc ipsum, quod est, albi esse hominem, non est quod-

Le. se. par. 1.

Le. 5. Tex. c6. 7.

est quodquiderate esse albo, sed neque vestis, quae significat compositum hoc, quod est albus homo, ut dictum est, Sic igitur patet, quod non potest esse idem quodquiderate esse eius quod est album, & eius quod est albus homo, siue vestis, per hoc quod album etiam si praedicatur de albo homine, non tamen est quod quid est esse eius, ite patet, quod si album habet quodquiderate esse & diffinitionem, non habet aliam quam illam, quae est ab hominis, quia cum in diffinitione accidentis ponatur subiectum, oportet quod hoc modo diffiniatur album, sicut albus homo, ut dictum est, & hoc sic patet, quia hoc quod est album, non habet quod quid erat esse, sed solum hoc, de quo dicitur, scilicet homo, vel homo albus, Et hoc est quod dicitur, Ergo est quodquiderate esse aliquid aut totaliter, aut non id est ergo ex praedictis sequitur, quod quodquiderate esse non est nisi eius quod est aliquid, siue illud aliquid sit totaliter, id est compositum, ut homo albus, siue non totaliter, ut homo, Album autem non significat aliquid, sed quale, Et quod id quodquiderate esse non sit nisi eius quod est aliquid, ex hoc patet, quod quidem quiderate esse, est quod aliquid erat esse, esse enim quid, significat esse aliquid, unde illa, quae non significant aliquid, non habent quodquiderate esse, Sed quando aliquid de aliquo dicitur, ut accidens de subiecto, non est hoc aliquid, sicut cum dico, homo est albus, non significatur quod sit hoc aliquid, sed quod sit quale, esse enim hoc aliquid conuenit solis substantiis, Et ita patet quod album & similia non possunt habere quodquiderate esse, Sed quia aliquis potest dicere, quod si inueniuntur aliquae rationes nominum significantium substantiam, ita inueniuntur aliquae rationes nominum significantium accidentia, ideo concluditur, quod quodquiderate esse non est omnium quae habent qualemcumque rationem notificantem nomen, sed eorum solum, quorum ratio est diffinitio, Ratio autem alicuius diffinitiva non est solum, si sit talis ratio, quae significat idem cum nomine, sicut hoc quod dico armigerens significat idem cum armigero, quia sic sequeretur, quod omnes rationes essent termini, id est diffinitiones, Potest enim poni cuilibet rationi nomen, sicut potest poni huic rationi, quod est homo ambulans, vel homo scribens, nec tamen propter hoc sequitur, quod illa sint diffinitiones: quia secundum hoc sequeretur, quod fecerim Ilias, id est poema factum de bello Troiano, esset una diffinitio, Est enim totum illud poema una ratio exponens bellum Troianum, Patet igitur, quod non quaecumque ratio significans idem cum nomine, est eius diffinitio, sed solum est diffinitio si fuerit alicuius primi, id est si significet aliquid per se dictum, Hoc enim est primum in praedicationibus quod per se praedicatur, Talia vero, scilicet prima sunt quaecumque praedicantur per se, & non quia aliud de alio dicitur: sicut album praedicatur de homine non per se, quasi sit idem quod album & quod homo sed praedicatur de homine per accidens, Animal vero praedicatur de homine per se, & similiter rationale de animali, & ideo hoc quod dico animal rationale, diffinitio est hominis, Sic ergo patet, quod quodquiderate esse non erit alicuius, quod non sit de numero specierum alicuius generis, sed solum his, id est solum speciebus, Species enim sola diffiniuntur, cum omnis diffinitio sit ex genere & differentiis, Illud autem, quod sub genere continetur, & differentiis constituitur, est species, & ideo solius speciei est diffinitio, Solae enim speciei videtur dici non secundum participationem, & passionem, nec vt

Tex. c. 14.

parte: 3.

termini. Erit enim nomen quodcuilibet rationi idem, Quare, & Ilias diffinitio erit, sed si primi alicuius fuerit, Talia vero sunt quaecumque dicuntur, non eo quod aliud de alio dicatur, Non erit igitur non generis specierum existens quodquiderate esse, sed his solum, haec namque videtur non secundum participationem dici, & passionem, nec vt accens, Sed ratio quidem erit cuilibet & aliorum quid significat si est nomen, quia hoc huic inest, aut pro sermone simplici certior, Diffinitio vero non erit, nec quodquiderate esse.

LECTIO. IIII.

VT & diffinitio sicut, & quodquid est multipliciter dicitur, Etenim quodquid est, vno modo significat substantiam & hoc aliquid, alio vero modo quodcuque praedicatorum, quantitatem & qualitatem, & alia quaecumque talia, Sicut enim ens existit in omnibus, sed non similiter, sed

accidens, In quo remouetur tria, quae videntur impedire, quod aliquid non diffiniatur per aliquod genus, Primo namque ea, de quibus genus praedicatur secundum participationem, non possunt diffiniri per illud genus, nisi sit de essentia illius diffinitum, Sicut ferrum ignitum, de quo ignis per participationem praedicatur, non diffinitur per ignem, sicut per genus, quia ferrum non est per essentiam suam ignis, sed participat aliquid eius, Genus autem non praedicatur de speciebus per participationem, sed per essentiam, Homo enim est animal essentialiter, non solum aliud animalis participans, Homo enim est quod, verum est animal, Item: subiecta praedicantur de proprijs passionibus, sicut natus de simo, & tamen essentia nati, non est essentia simi, Species enim non se habent ad genus sicut propria generis passio, sed sicut id, quod est per essentiam idem generi, Potest etiam album praedicari de homine per accidens, nec essentia hominis est essentia albi, sicut essentia generis est essentia speciei, Unde videtur, quod solatio speciei, quae ex genere & differentiis constituitur, sit diffinitio, sed in alijs quidem si est eis nomen positum, potest esse ratio declarans quid significat nomen, Quod quidem contingit dupliciter, vno modo sicut quando nomen minus notum manifestatur per magis notum, quod de eo praedicatur, ut si hoc nomen philosophia, notificetur per hoc nomen sapientia, Et hoc est quod dicitur, Quod autem huic inest, scilicet quando ratio exponens nomen accipitur ab aliquo nomine notiori, quod praedicatur de eo, Alio modo, quando accipitur ad expositionem nominis simplicis aliqua oratio notior, sicut si ad exponendum hoc nomen Philosophia, accipitur haec oratio, amara sapientia, Et hoc est quod dicitur, Aut pro sermone simplici quasi ad expositionem huius simplicis diffinitionis, certior oratio accipitur, Tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam significatur, erit quodquiderate esse.

LECTIO. IIII.

Definitio quoque ut et ipsum quid est, multipliciter dicitur, Etenim ipsum quid est, vno quidem modo substantiam & quod quid significat, alio vero singula eorum, quae praedicantur, quantitatem, qualitatem, & quaecumque cetera talia sunt, Quae admodum enim et ipsum est, inest quidem omnibus, non tamen similiter, sed huic quidem

diffinitio, sed in alijs quidem si est eis nomen positum, potest esse ratio declarans quid significat nomen, Quod quidem contingit dupliciter, vno modo sicut quando nomen minus notum manifestatur per magis notum, quod de eo praedicatur, ut si hoc nomen philosophia, notificetur per hoc nomen sapientia, Et hoc est quod dicitur, Quod autem huic inest, scilicet quando ratio exponens nomen accipitur ab aliquo nomine notiori, quod praedicatur de eo, Alio modo, quando accipitur ad expositionem nominis simplicis aliqua oratio notior, sicut si ad exponendum hoc nomen Philosophia, accipitur haec oratio, amara sapientia, Et hoc est quod dicitur, Aut pro sermone simplici quasi ad expositionem huius simplicis diffinitionis, certior oratio accipitur, Tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam significatur, erit quodquiderate esse.

LECTIO. IIII.

IC ponit secundam solutionem propositae questionis, & circa hoc tria facit, Primo ponit solutionem, Secundo probat eam ibi, Illud autem palam &c, Tertio remouet quasdam dubitationes, quae possent ex praedictis oriri, ibi, Habet autem dubitationem, Circa primum duo facit, Primo ostendit quomodo diffinitio & quodquid est inuenitur in substantia & accidentibus, Secundo quomodo de vtriusque praedicatur, ibi, Oportet quidem igitur intendere, Dicit ergo primo, quod dicendum est, sicut in praedicta solutione est dictum, quod quod quid est & diffinitio non sit accidentium, sed substantiarum: aut oportet secundum alium modum soluendi dicere, quod diffinitio dicitur multipliciter, sicut & quodquid est, Ipsum enim quodquid est, vno modo significat substantiam & hoc aliquid, alio modo, significat singula aliorum praedicatorum, sicut qualitatem & quantitatem & alia huiusmodi talia, Sicut autem ens praedicatur de omnibus praedicatoribus, non autem similiter, sed primum de substantiis, & per posterius de alijs praedicatoribus, ita & quodquid est, simpliciter conuenit substantiis: alijs autem alio modo, id est secundum alium

Tex. c. 15. part. 2.

alijs conueniat quid est, ex hoc patet, quod in singulis praedicationibus responderetur aliquid ad quaestionem factam per quid, Interrogamus enim de quali, siue qualitate, quod est sicut quid est albedo, & respondemus quod est color, Unde patet, quod qualitas est de numero eorum, in quibus est quodquid est: non tamen simpliciter in qualitate est quid est, sed quid est qualitas, Cum enim quodquid est homo, & respondetur animal, ly animal, quia est in genere substantiae, non solum dicit quod est homo, sed etiam absolute significat quid, id est substantiam, Sed cum queritur: quid est albedo, & respondetur color, licet significet quid est albedo, non tamen absolute significat quid, sed quale, Et ideo qualitas non habet quid simpliciter, sed secundum quod inuenitur in qualitate quid huiusmodi: ut cum dicimus, quod color, est quid albedinis, Et hoc quid, magis est substantiale quam substantia, Propter hoc enim quod omnia alia praedicatorum habent rationem entis a substantia, ideo modus entitatis substantiae scilicet esse quid, participatur secundum quandam similitudinem proportionis in omnibus alijs praedicatoribus, ut dicamus, quod sicut animal est quid hominis, ita color albedinis & numerus dualitatis: & ita dicimus, qualitate habere quod non simpliciter, sed huius, Sicut aliqui dicunt logice de non ente loquentes, non ens est, non quia non ens sit simpliciter, sed quia non ens, est non ens, et simpliciter qualitas non habet quid simpliciter, sed quid qualitaris, Deinde cum dicit,

Tex. c. 16. part. 3.

Oportet quidem igitur intendere quomodo oportet dicere circa vnum quodque, non tamen magis quam quomodo se habet, propter & nunc quoniam, quod dicitur manifestum et quodquiderate esse similiter inuenit, primum quidem & simpliciter substantiae, deinde alijs, quemadmodum quod est, non simpliciter quiderate esse, sed qualitati, aut quantitati, quiderate esse, Oportet, n. aut equiuoce hoc dicere esse entia, aut addentes, aut auferentes, quemadmodum & quod non scibile, scibile, Quia hoc quidem rectum, neque eodem modo, sed quemadmodum medicinale, eo quod ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamen etiam equiuoce, nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur equiuoce, neque secundum vnum, sed ad vnum: sed haec quidem quomodo dicere quis velit, nihil differt, Illud autem palam, quia quae primo & simpliciter diffinitio, & quodquiderate esse, substantiarum est: & non solum, sed & aliorum similiter est, verum non primo non, n. est necesse, si hoc ponimus, huius diffinitionem esse quod vti que rationi idem significet, sed cuidam rationi, Hoc autem, si vnus fuerit, non eo quod continetur: sicut Ilias aut quicquid: colligatione, sed si quoties dicit vnum, Vnum vero ratio dicit sicut ens, Ens autem hoc quidem hoc aliquid, aliud vero quantitate, aliud qualitate significat, quapropter erit albi huius ratio & diffinitio, alio vero modo albi, & substantiae.

Illud autem manifestum est, quod quae primo & simpliciter diffinitio, & quod quid erat esse substantiarum est, ad ceterorum quoque similiter est, non tamen primo, Non enim est necesse, si hoc ponamus huius diffinitionem esse quod vti que rationi idem significet, sed cuidam rationi, Hoc autem, si vnus fuerit, non eo quod continetur: sicut Ilias aut quicquid: colligatione, sed si quoties dicit vnum, Vnum vero ratio dicit sicut ens, Ens autem hoc quidem hoc aliquid, aliud vero quantitate, aliud qualitate significat, quapropter erit albi huius ratio & diffinitio, alio vero modo albi, & substantiae.

Ostendit quomodo quodquid est & diffinitio praedicatur de eo, quod inuenitur in substantijs & accidentibus: & dicit, quod ex quo diffinitio & quodquid est inuenitur aliquo modo in accidentibus, & in substantia, oportet igitur intendere ad considerandum quomodo oportet dicere, id est praedicare diffinitionem circa singula, non tamen magis quam quomodo se habet, ut videlicet, non ea dicamus vniquoque praedicari, quorum non est vna ratio in essendo, Quapropter id, quod dictum est de diffinitione, & quodquid est in substantia & accidentibus: est manifestum, scilicet quodquiderate esse primo & simpliciter inest substantiae, & consequenter alijs, non quidem ita quod in alijs simpliciter quodquiderate esse, sed quodquiderate esse huic, vel illi, scilicet quantitati, vel qualitati, Manifestum est enim, quod oportet diffinitionem & quodquid est vel equiuoce praedicari in substantia & accidentibus, vel addentes & auferentes secundum magis & minus, siue secundum prius & posterius, vt ens dicitur de substantia & accidente, & sicut dicimus, quod non scibile est scibile secundum quid, id est per posterius, quia de non scibili hoc scire possumus, quod non scitur, sic de non ente hoc

dicere possumus, quia non est: non, n. est rectum, quod quodquid est, & diffinitio dicitur de substantia & de accidentibus, neque equiuoce neque simpliciter & eodem modo, i. vniquo, Sed sicut medicabile dicitur de diuersis particularibus per respectum ad vnum & idem, non tamen significat vnum & idem de omnibus, de quibus dicitur, nec etiam de equiuoce, Dicitur, n. corpus medicabile, quia est subiectum medicinae: & opus medicabile, quia exercet medicina, vt dicitur, Et sic patet, quod non dicitur vnino equiuoce medicinale de his tribus, cum equiuocis non habeatur respectus ad aliquid vnum, Nec iterum vnino dicitur fm vnam rationem, non, n. est eadem ratio, secundum quam dicitur medicinale, id quod vtiur medicina & quod facit medicinam, sed dicitur analogice per respectum ad vnum, sicut medicinam, Et similiter quodquid est & diffinitio, non dicitur nec equiuoce, nec vnino de substantia & accidente, sed per respectum ad vnum, Dicitur, n. de accidente in respectu ad substantiam, ut dictum est, Et quae posuerat duas solutiones, subiungit quod nihil differt qualitercumque aliquis velit dicere de similia quaestione, siue dicitur per accidentia non habet diffinitionem, siue quae habent, sed per posterius fm quod, Quae tamen diffinitio, non habet diffinitionem accidentia, intelligitur prius & simpliciter Deinde cum dicit,

Oportet igitur considerare et quomodo de quocumque dicere deest, non tamen magis, quam quomodo se habet, Quare nunc quoque, cum manifestum quod dicitur sit, ipsum etiam quodquiderate esse similiter inuenit, primum quidem & simpliciter substantiae, deinde ceteris sicut et ipsum quid est, non simpliciter quid erat esse, sed qualitati aut quantitati quid erat esse, Oportet etenim aut equiuoce ista esse, aut cum additione vel ablatione, si cut & quod non scibile, scibile, nam vt eius est, neque equiuoce dicere, neque eodem modo: sed quemadmodum medicinale, eo quod ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamen etiam equiuoce, nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur equiuoce, neque secundum vnum, sed ad vnum: sed haec quidem quomodo dicere quis velit, nihil differt.

Illud autem manifestum est, quod quae primo & simpliciter diffinitio, & quod quid erat esse substantiarum est, ad ceterorum quoque similiter est, non tamen primo, Non enim est necesse, si hoc ponamus huius diffinitionem esse quod vti que rationi idem significet, sed cuidam rationi, Hoc autem, si vnus fuerit, non eo quod continetur: sicut Ilias aut quicquid: colligatione, sed si quoties dicit vnum, Vnum vero ratio dicit sicut ens, Ens autem hoc quidem hoc aliquid, aliud vero quantitate, aliud qualitate significat, quapropter erit albi huius ratio & diffinitio, alio vero modo albi, & substantiae.

cum etiam accidentia aliquo modo habeant diffinitionem, & quodquiderate esse, non tamen primum, & hoc sic patet, non enim omnis ratio, qua nomen per rationem exponitur, idem est quod diffinitio, nec nomen exponitur per quamcumque rationem, semper est diffinitio, sed alicui determinate rationi competet, quod si diffinitio illi, scilicet quae significat vnum, Si, n. dicam quod Socras, est albus & musicus & crispus, ista ratio non significat vnum, sed multa, nisi forte per accidens, Et ideo talis ratio non est diffinitio, non tamen sufficit quod sit vnum, & continue illud, quod per rationem significatur, ad hoc quod sit diffinitio, Sic enim Ilias, id est poema de bello Troiano esset diffinitio, quia illud, bellum in quadam continuitate temporis est peractum, Aut et non sufficit quod sit vnum per colligationem, sicut haec ratio non esset diffinitio domus, si diceret, quod domus est lapidea, & cremenata & ligna, Sed tunc ratio significat vnum, erit diffinitio, si significet vnum aliquod illorum modorum, quorum quoties vnum per se dicitur, Vnum, n. dicitur multipliciter sicut & ens, Ens autem, hoc quidem significat hoc aliquid, aliud quantitate, aliud qualitate, & sic de alijs, & tamen per prius substantia, & S. Tho. super. Metaphy. M consequenter

consequenter alia. Ergo simpliciter vnum, per prius erit in sub-

Tex. c6. 17. par. 4.

ratio albi per posterius, sicut vnum per prius & posterius de ytroq; dicitur. De inde cum dicitur. Remouet quaedam dubitationes circa determinata, & diuiditur in duas, secundum duas dubitationes, quas remouet. Secunda, ibi. Est autem & alia dubo. Prænotanda autem sunt duo ad euidentiā primæ particulae, quorum primum est, quod quidam dicebant nullam diffinitionem esse ex additione, quæ in nulla diffinitione ponitur aliquid, quod sit extra essentiam diffinitio. Et videbantur pro se habere hoc, quod diffinitio significat essentiam rei. Vnde illud, quod est extra essentiam rei, non debet poni in eius diffinitione, ut videtur. Secundum est, quod quædam accidētia sunt simplicia, & quædam copulata. Simplicia dicitur quæ non habet subiectū de terminatū, quod in eorū diffinitione ponatur, sicut curuum, & concauum & alia mathematica. Copulata aut dicitur, quæ hnt determinatum subiectum sine quo diffinitio non potest. Est ergo dubitatio: si aliquis, velit dicere quod ratio, quæ est ex additione, non est diffinitio illorum accidentiū, quæ sunt simplicia, sed copulatarum erit diffinitio, uideatur. n. quod nullius illorum possit esse diffinitio. Palam est ergo, quod si illa diffiniunt, necesse est, eorum diffinitionem ex additione facere, cum sine proprijs subiectis diffiniri non possit. Sicut, si accipiamus hæc tria, scilicet nasus, & concauitas, & simitas, concauitas est simpliciter accidens, præcipue in comparatione ad nasum, cum non sit nasus de intellectu concaui. Simitas autem est accidēs compositum, cum sit nasus de intellectu eius. Et ita simitas erit quoddam dictum ex duobus, in quantum significat hoc in hoc, quod id est determinatum accidens in determinato subiecto, & nec concauitas nec simitas est passio nisi secundum accidens, sicut album inest Calliæ, & homini per accidens, in quantum Callias est albus, cui accidit hominem esse, sed similitudo est passio nasi secundum se. Naso enim in quantum huiusmodi, competit esse simum. Alia autem translatio loco eius, quod est concauum, habet aquilinum. Et est planior sensus, quia in diffinitione aquilini, ponitur nasus, sicut in diffinitione simi. Sed sicut masculinum per se competit animal, & æquale quantitati, & omnia alia quæcunque secundum se dicuntur existere in aliquo, quia de omnibus est eadem ratio, & huiusmodi

Tex. c6. 18. par. 5.

e. Est autē & alia dubitatio de eis. Si. n. idem est nasus simus, & concauus nasus. idē erit simum & concauum. Si vero non, quia impossibile est dicere simum si nere, cuius est passio secundum se, & est simū concauitas in naso, nasum simū dicere aut non est, aut bis idem dictū, nasus, nasus concauus. Nasus autē simus nasus concauus erit. Propter quod quod, inconueniens est inesse talibus quod quiderate esse. si autē non, in infinitum sunt. Naso namque nasi simum, adhuc aliud inerit. Palam itaque, quia solius substantiæ est diffinitio. Nā & si aliarū categoriarū necesse est ex additione esse, ut equalis & imparis non est sine numero, neque quæ est feminini sine aiali. Ex additione

Tex. c. 19

se est, eorum diffinitionem ex additione facere, cum sine proprijs subiectis diffiniri non possit. Sicut, si accipiamus hæc tria, scilicet nasus, & concauitas, & simitas, concauitas est simpliciter accidens, præcipue in comparatione ad nasum, cum non sit nasus de intellectu concaui. Simitas autem est accidēs compositum, cum sit nasus de intellectu eius. Et ita simitas erit quoddam dictum ex duobus, in quantum significat hoc in hoc, quod id est determinatum accidens in determinato subiecto, & nec concauitas nec simitas est passio nisi secundum accidens, sicut album inest Calliæ, & homini per accidens, in quantum Callias est albus, cui accidit hominem esse, sed similitudo est passio nasi secundum se. Naso enim in quantum huiusmodi, competit esse simum. Alia autem translatio loco eius, quod est concauum, habet aquilinum. Et est planior sensus, quia in diffinitione aquilini, ponitur nasus, sicut in diffinitione simi. Sed sicut masculinum per se competit animal, & æquale quantitati, & omnia alia quæcunque secundum se dicuntur existere in aliquo, quia de omnibus est eadem ratio, & huiusmodi

si sunt in quibus, id est in quorum rationibus existit nomen eius, sicut est passio, id est subiecti, aut etiam ratio eius. Semper enim in diffinitionibus potest poni ratio loco nominis, sicut si dicimus, quod homo est animal rationale mortale, potest poni loco nominis animalis diffinitio, ut dicat, quod homo est sub-

Habet autem dubitationem, si quis non dicat diffinitionem esse eam quæ ex additione sit, rationem, cuius erit diffinitio non simplicium, sed copulatarū. Ex additione enim necesse est manifestare. Dico autem ut puta est nasus, & concauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eo quod hoc in hoc, & non secundum accidens, nec concauitas, nec simitas passio nasi, sed secundum se, nec ut albi Calliæ, aut homini, quoniam Callias albus cui accidit hominem esse, sed ut masculinū animal, & æquale quantitati, & cuncta quæ per se esse dicuntur. Hæc aut sunt in quibus inest, ut ratio, aut nomen eius, cuius hæc passio est, & non contingit separatim ostendere, sicut album absque homine contingit, sed non femininum absque animal. Quare istorū quod quid erat esse, & diffinitio, aut nullius est, aut si est, aliter est, quam quemadmodum diximus.

Est autem alia quoque de eis dubitatio. Si. n. idem simus nasus, et concauus nasus idem erit simum, & concauum. Quod si non, propterea quod impossibile est dicere simū absque ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum, aut non est dicere, aut bis idem dictū, nasus, nasus concauus. Nasus namque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse, quod si non, in infinitum, progredietur. Naso namque naso simū aliud inerit. Patet igitur quod solius, substantiæ diffinitio est. Si enim & ceterorum quoque predicamentorum, necesse est ex additione esse, ut equalitatis, & imparis. non enim sine numero, nec huius, quod est femininum, sine animal. Ex additione

dubitatio, circa quæ duo facit. Primo mouet dubitationē. Secundo ponit solutionē ibi. Sed latet &c. Dicit ergo primus, quod est alia dubitatio de predictis. Aut. n. est idē dicere nasus simus, & nasus concauus, aut non, si idē, sequet quod idē sit simum & concauum, quod patet esse falsū, cū alia sit diffinitio vtriusq;. Si sit non est idem dicere, nasum simū, & nasum concauum, pro hoc quod simū non potest intelligi sine re cuius est per se passio, i. sine naso, cum simum sit concauitas in naso, concauum vero potest dici sine naso, sequet si hoc quod dico simum, plus habet quam concauum, quod hoc scilicet quod est nasus, vel non possit dici nasus simus, vel si dicatur, erit bis idē dictū, ut dicamus quod nasi simus est, nasus nasus concauus. Semper enim loco nominis potest poni diffinitio illius nominis. Vnde cum dicitur nasus simus, poterit remoueri nomen simi, & addit naso diffinitio simi, quæ est nasus concauus. Sic ergo videtur dicere quod nasum simū, nihil aliud est quod dicere nasum nasum concauum, quod est inconueniens. Propter quod, inconueniens videtur dicere quod in talibus accidentibus sit quod quiderate esse. Quod si non

part. 6.

Tex. c6. 20. par. prima.

part. 2.

lect. 3.

part. 3.

non est verum, quod in eis non sit quod quiderate esse, in infinitum, sed repetitio eiusdem nominis, semper posita nominis diffinitione pro nomine. Constat enim, quod cum dico nasus concauus, loco concaui potest accipi simum, quia concauitas in naso, non est nisi limitata, & loco simi, iterum nasus concauus, & sic in infinitum. Palam est itaque, ut videtur, quod solius substantiæ est diffinitio. Si enim esset aliorum predicamentorum, oporteret quod esset ex additione subiecti, sicut diffinitio equalitatis, & diffinitio imparis, oporteret, quod sumeret ex diffinitione suorum subiectorum. Non enim diffinitio imparis est sine numero, nec diffinitio feminini, quod significat quandam qualitatem animalis, est sine animal. Si ergo diffinitio aliorum esset ex additione, sequeretur, quod bis accidat idem dicere, sicut in præmissis est ostensum. Vnde si verum est, quod hoc inconueniens sequatur, sequitur quod accidentia copulata non habent diffinitionem. Deinde cum dicitur.

part. 6. Sed latet, quod non certe dicuntur rationes. Si vero sunt & horum termini, aut alio modo sunt, aut quæ admodum dictum est, multipliciter oportet dicere esse diffinitionē & quod quiderate esse. Quare sic quid nullius erit diffinitio, nec quod quiderate esse allicui meriti, nisi subiecti, sic aut erit. Quod quidem igitur diffinitio, quæ quidem est ipsius quiderate esse, & quod quiderate esse, aut solum substantiarum est, aut maxime & primum & simpliciter, palam.

part. 6. Trum autem idem est, aut alterū quod quiderate esse, & vnum quod quæ, per scrutandum est. Est. n. aliquid prætere ad de substantia per scrutationem. b Singulum enim non aliud videtur esse a summet substantia, & quod quiderate esse dicitur fin guli substantia. c In dictis quidem itaque, secundum accidēs videbitur utique diuer-

LECTIO V.

Trum autem idem est, aut alterū quod quiderate esse, & vnum quod quæ, per scrutandum est. Est. n. aliquid prætere ad de substantia per scrutationem.

part. 2. b Singulum enim non aliud videtur esse a summet substantia, & quod quiderate esse dicitur fin guli substantia.

lect. 3. c In dictis quidem itaque, secundum accidēs videbitur utique diuer-

part. 3. b Singulum enim non aliud videtur esse a summet substantia, & quod quiderate esse dicitur fin guli substantia.

part. 3. c In dictis quidem itaque, secundum accidēs videbitur utique diuer-

lām est, quod diffinitio, quæ est ratio eius quod quiderate esse, & ipsum quod quiderate esse, solum est substantiarum, sicut prima solutio habebat. Vel est primo & simpliciter earum, & per posterius & secundum quid accidentium, ut in secunda solutione dicebatur.

tionem autem dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quod si hoc verum est, neque copulatarum erit, ut pote numeri imparis.

Sed latet quod nunc non accurate dicuntur rationes, si autem & istorum sunt diffinitiones, aut alio modo sunt, aut sicut dictum est, multipliciter est dicendum diffinitionem, & quod quiderate esse, quare quodam modo quidem nullius erit diffinitio, nullius meriti quod quiderate esse, nisi subiecti, quodam modo vero erit. Quod igitur diffinitio est ipsius quiderate esse oratio, & quod quiderate esse, aut substantiarum solum est, aut maxime primo & simpliciter, manifestum est.

LECTIO V.

Trum autem idem est, aut aliud ipsum quiderate esse, & vnum quod quæ, per scrutandum, proderit etenim aliquid ad considerationem de substantia.

part. 4. Nam & vnum quod quæ non videtur aliud esse a sua substantia, & ipsū quid erat esse, dicitur esse vnum quod quæ substantia.

part. 8. De his igitur, quæ secundum accidēs dicuntur, videri possit aliud esse: v-

part. 8. De his igitur, quæ secundum accidēs dicuntur, videri possit aliud esse: v-

part. 8. De his igitur, quæ secundum accidēs dicuntur, videri possit aliud esse: v-

part. 8. De his igitur, quæ secundum accidēs dicuntur, videri possit aliud esse: v-

LECT. V.

Quædam determinat. Philosophus

quid est quod quiderate esse, & quorum, consequenter inquirat quomodo se habeat quod quiderate esse ad id, cuius est, verum scilicet ut idē, vel ut diuersum. & circa hoc tria facit. Primo mouet questionem. Secundo soluit eam. ibi. Singulum enim non aliud videtur esse a summet substantia. Tertio ostendit, quod ex solutione predicta, possunt solui philosophice rationes, quæ circa hæc sunt. ibi. Sophisticè vero dicitur. Dicit ergo primo, quod per scrutandum est, verum quod quiderate esse cum quæ, & vnum quod quæ, cuius est quod quiderate esse, sit idem aut diuersum, sicut: vnum quod quiderate esse homini, & homo sit idē, aut diuersum, & similitudine de alijs. Hoc, n. inquirere & manifestare, est aliquid prætere opere, id est prætere necessarium ad per scrutationem de substantia, quam intendimus facere in sequentibus. Intendit, n. inquirere inferius, verum in inferius sunt substantiæ rerum, & verum pares diffinitionum interent in diffinitionem eorum, & ad hoc valet ista per scrutatio, quam nunc proponit. Deinde cum dicitur.

infra pt. 10

part. 4. b. Solutio propositam questionem, & circa hoc tria facit. Primo ponit questionis solutionem. Secundo probat eam: ibi. In dictis vero secundum se. Tertio, ostendit contrarium solutionis predictæ esse absurdum & impossibile. ibi. Absurdum vero apparet. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit quid prima facie circa questionem propositam verum esse videatur. Secundo, ostendit in quo eius contrarium accidat ibi. In dictis quidem itaque. Dicit ergo primo, quod statim, id est in primo aspectu, hoc videtur esse dicendum, quod in omnibus rebus singulum non sit aliud a sui substantia. Hoc autem quod est quod quiderate esse, est substantia eius, cuius est quod quiderate esse. Vnde videtur per hanc rationem in primo aspectu, quod quod quiderate esse sit idem, & non alterum ab vnoquoque cuius est. Deinde cum dicitur.

part. 4. c. Ostendit in quibus quod præmissum est, non sit verum dicens, quod quod quiderate esse, pro tanto videtur esse non aliud ab eo cuius est, quia est eius substantia. Itaque in illis, quæ prædicantur secundum accidens, & non dicunt substantiarum subiecti, videtur esse diuersum quod quiderate esse prædicat a subiecto. Alterum enim est id quod est esse albo homini, id est quod quiderate esse albi homini, ab eo, quod est albus homo. Quod sic videtur: quia cum dicitur homo albus, supponitur homo, idem enim est homo & homo albus, ut dicitur. Si enim albus haberet esse aliud a subiecto, aliquid prædicaretur de composito, ratione albi, vel posset prædicari, quod non esset contra rationem eius. Quod enim prædicatur de homine albo, non prædicatur de eo, nisi quia prædicatur de homine. Accidens enim non est subiectum, nisi ratione substantiæ.

part. 4.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

part. 8.

Substantie. Vnde secundum quod in albo intelligitur homo...

*Alia littera similiter.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

res eis, huiusmodi substantias Platonici dicunt esse...

puta albus homo albus est, & albo homini esse...

In his autem, quae per se dicuntur, semper necesse est eadem esse...

Et si quidē absolute abinui- cem, harum quidē non erit sciētia...

uicem separata, sequuntur duo inconuenientia: quorum primum est...

Et ita etiam quodquid- erate esse substantia idealis...

Et ita etiam quodquid- erate esse substantia idealis...

Et ita etiam quodquid- erate esse substantia idealis...

Et ita etiam quodquid- erate esse substantia idealis...

part. 6.

Tex. a. 21.

part. 7.

part. 8.

idem cum ente, nec aliquid aliorum habebit in se suum quod...

Neceffe igitur est vnum esse benignū & benigne esse, & bono...

Secundum accidens vero dictum, vt musicum, aut album, pp dupliciter significare...

h Absurdum vero apparebit, & si quis vniciūq; nomē imposuerit...

Et cum dicitur, h. ¶ Ostendit quod contrarium dictae solutionis est absurdum...

substantia, oportet quod sint secundum participationem illarum...

Neceffe est igitur vnum esse bonum & bono esse, & honestum & bono...

Quod autem secundum accidens dicitur, vt musicum, aut album, propterea quod duplex significat...

h Absurdum autem apparet, & si quis vniciūque ipsorum quid erat esse nomē imponat...

Et cum dicitur, h. ¶ Ostendit quod contrarium dictae solutionis est absurdum...

¶ Manifestat solutionem positam quantum ad ea, quae dicuntur secundum accidens...

Procedit

Procedit autem hæc ratio eodem modo circa quodquid est, si-
cut prima ratio processerat circa ideas. Et si aliquis dicat, quod
quodquid est esse quidditatis equi, est ipsa substantia, quæ est
quidditas equi, quid prohibet statim a principio dicere, quod
quædam sunt suum quodquid est esse, q. d. nihil. Sed sciendum,
q non solum res &

part. 9.

part. 10.

T. c. 12.
par. prima.

part. 2.

Amplius, si aliud erit, in in-
finitum sunt: hoc quid quod-
quid est esse vni, illud vero vni:
quare & in illis erit eadem ra-
tio. Quod quidem igitur in pri-
mis & secundum se dictis, vni-
cuique esse, & vnumquodque,
idem & vnum, palam.

Sophistici autem elenchi ad
opinionem hæc palam, q eadem
resoluitur solutione, & si idem
Socra. & Socra. esse. Nihil. n. dif-
fert, neq ex quibus interroga-
bit utique aliquis, nec ex qui-
bus solvens fuerit. Quomodo
quidem igitur quodquid erat
esse idem, & quomodo non idē
vnicuique, dictum est.

LECTIO VI.

Orum autem quæ sunt, hæc quidē natura sunt,
hæc autem arte, alia au-
tem automato.

Omnia vero quæ sunt, ab ali-
quo sunt, & ex aliquo, & ali-
quid. Hoc autem aliquid dico
secundum quamlibet cathego-
riam. Aut enim hoc, aut quan-
tum, aut quale, aut quando.

hanc positionem, ad ostendendum, scilicet, quod non idem
sunt quodquid est esse rei, & res. Vt cum quæritur sophista, si
est idem Socrates, & Socratis esse. Et ostendunt, quod non: quia
si idem est Socrates, & Socratis esse. Socratis autem est albus, se-
quetur quod idem sit albus, & Socratem esse &c. Solutio pa-
ret ex precedentibus. Sic enim non differt, nec ex quibus in-
terrogabit aliquis, nec ex quibus fuerit solvens, id est non dif-
fert ex quibus procedat aliquis argumentando, nec quibus
quæstionibus adapret aliquis solutionem, dummodo sit eadem
radix solutionis. Patet igitur ex dictis, quomodo quodquid
erat esse vniuscuiusque, est idem cum vnoquoque, & quomo-
do non, est enim idem in his quæ sunt per se, non in his quæ
sunt per accidens. Sciendum est etiam ad euidenciam eorum,
quæ dicta sunt, quod quodquid est esse, est id quod diffinitio
significat. Vnde, cum diffinitio prædicatur de diffinito, oportet
quodquid est esse de diffinito prædicari, non igitur est quod-
quid est esse hominis humanitas, quæ de homine non prædica-
tur, sed animal rationale mortale. Humanitas enim non re-
spondetur quærenti quid est homo, sed animal rationale &
mortale. Sed tamen humanitas accipitur ut principium for-
male eius, quod est quodquid erat esse, sicut animalitas sumit-
tur ut principium generis, & non genus, rationalitas ut
principium differentie, & non ut differentia. Humanitas
autem, pro tanto non est omnino idem cum homine,
quia important tantum principia essentialia hominis, & ex-
clusionem omnium accidentium, est enim humanitas, qua
homo est homo: nullum autem accidentium hominis est,
quod homo sit homo: vnde omnia accidentia hominis exclu-
duntur a significatione humanitatis, hoc autem ipsum
quod est homo, est quod habet principia essentialia, & cui
possunt accidentia inesse. Vnde, licet in significatione ho-
minis non includantur accidentia eius, non tamen homo si-

gnificat aliquid separatum ab accidentibus. Et ideo homo si-
gnificat ut totum, humanitas significat ut pars. Si autem est
aliqua res, in qua non sit aliquid accidens, nisi necesse est,
quod nihil differat abstractum a concreto. Quod maxime
patet in Deo.

LECT. VI.

Item, si aliud erit, in infinitum pro-
cedet. etenim hoc quidem erit quid
erat esse vni esse, illud vero vnum.
quare de illis quoque eadem ratio erit.
Quod igitur de primis, & quæ per se
dicuntur, vnicuique esse, & vnum-
quodque idem, & vnum est, patet.

Sophistica autem ad hanc positi-
onem redargutiones manifestum est
quod eadem solutione solvantur, & si
idem Socrates, & Socrati esse. nihil. n.
differt, nec ex quibus aliquis interro-
gauerit, nec ex quibus solvens obti-
nerit. Quod igitur modo idem cuique
est quod quid erat esse, & quomodo
non idem, dictum est.

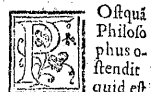
LECTIO VI.

Orum autem, quæ sunt,
quædam natura, quæ-
dam arte, quædam a ca-
su sunt.

Omnia vero, quæ sunt, & ab ali-
quo, & ex aliquo, ac aliquid sunt.
Aliquid vero dico, secundum quodq;
predicamentum. aut enim hoc, aut
quantum, aut quale, aut vbi.

senfibili existens, & idem ei. Vnde restat ostendere, q species
separata non sunt necessaria ad generationem sensibilibus, qd
intendit in hoc capitulo. Diuiditur ergo in partes duas. In pri-
ma præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum ostē-
dendum. In secunda ostendit propositum, ibi. Quoniam vero
ab aliquo fit quod fit. Circa primum duo facit. Primo propo-
nit quædam diuisiones circa rem generationem. Secundo
manifestat eas, ibi. Et generationes autem naturales. Ponit
autem duas diuisiones, quarum prima accipitur penes ea quæ
generantur, & modum generationis. Secunda penes ea, quæ ad
generationem requiruntur, & hanc ponit ibi. Omnia vero
quæ sunt. Dicit ergo primo, quod eorum quæ sunt, quædam
sunt a natura, quædam ab arte, & quædam a casu. Sic autem
to, h. i. per se vano. Cuius diuisionis ratio est, quia causa ge-
nerationis, aut est causa per se, aut est causa per accidens. si enim
est causa per se, vel est principium motus in eo in quo est, & sic
est natura: vel est extra ipsū, & sic est ars. Natura enim est prin-
cipium motus in eo in quo est. Ars vero non est in artificiato
quod fit per arte, sed in alio. Si vero est cā per accidens, sic est ca-
sus & fortuna. Fortuna quidem in his, quæ aguntur ab intelle-
ctu. Casus autem etiam in alijs. Vtrūq; vero {sub automato} h. sub
per se vano comprehenditur, quia vanum est, quod est ordinatū
ad finē, & non attingit ad illum. Et tam casus q fortuna inueni-
tur in his, q sunt pp aliquid, cum accidit aliquid præter id, qd
intendebatur ab aliqua cā per se determinata. Vnde & per se
dē, in quantum causam determinatam habet: & vanum, in quan-
tum præter intentionem accidit. Deinde cum dicit.

Ponit secundam diuisionem, quæ sumitur penes ea, quæ
ad generationem requiruntur. Omnia enim quæ sunt, sunt
ab aliquo agente, & ex aliquo, sicut ex materia, & iterum
sunt aliquid, quod est terminus generationis. Et quia su-
pra dixerat, quod hoc aliquid proprie est in substantijs, ideo
hic docet generalius esse sumendum, ut per aliquid, intelli-

Ostendit
Philoso-
phus o-
stendit
quid est
quodquid
& quorum
non est aliud
cuius est, hic
intendit
ostendere, q
quidditates
& formæ
existentibus,
sed a
formis, quæ
sunt in
materia. Et
hic erit
vnus modorū,
quo destruit
positio Pla-
ponentis
species se-
paratas, quas
ponebat
esse necessarias
ad hoc, quod
per eas
scificia de
istis rebus
sensibilibus
haberet,
& ad hoc,
quod
earum partici-
patione,
res sensibiles
existerent,
& ad hoc,
q essent
principia ge-
nerationis
sensibilibus.
Ostendit
autem iam
in præce-
denti capitulo,
quod
species sepa-
rata nō
sunt neces-
saria ad
scientiam
rerum sen-
sibilibus,
nec ad esse
earum, cum
ad hoc
sufficiat
quod quid
est rei sen-
sibilis in re

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

*Alia litera
vt confor-
mis.

part. 9.

T. com. 7.

Tex. c. 12.

gatur quodlibet predicamentum, in quo potest esse generatio
simpliciter, vel secundum quid per se, vel per accidens. Hoc. n.
quod dixit aliquid, vel significat hoc, id est substantiam, aut
quantum, aut quale, aut quando, vel aliquid aliud predica-
mentum. Et huius diuisionis ratio est, quia in omni generatio-
ne fit aliquid actu,
quod prius erat in
potentia. nihil autē
potest dici de poten-
tia in actu proce-
dere, nisi per aliq-
ens actū, quod est
agens, a quo fit gene-
ratio. Potentia vero
pertinet ad mate-
riam, ex qua aliquid
generatur. Actus vero
ad id quod gene-
ratur. Deinde cum
dicit.

Et generationes naturales
quidem hæc sunt, quarum ge-
neratio ex natura est.

Hoc autem ex quo fit, quam
dicimus materiam, hoc autem
a quo eorum, q natura aliquid
sunt. Hoc autem aliquid, vt ho-
mo, vel planta, aut aliud ali-
quid talium, quæ maxime di-
cimus substantias esse.

Oīa vero, quæ sunt aut natu-
ra, aut arte, habent materiam.
Possibile. n. esse & non esse eo-
rum quodlibet. hæc autem est
quæ in vnoquoque materia.

Vniuersaliter vero, & ex quo
natura, & secundum quod natu-
ra. Factum. n. habet naturam,
vt planta, aut animal. Et a quo,
quæ secundum speciem* dicta
natura, quæ eiusdem speciei.
hæc autem in alio. Homo nā-
que hominem generat. sic qui-
dem igitur sunt, quæ sunt pro-
pter naturam.

Generationes vero aliæ dīr
factiones. Omnes autem factio-
nes sunt, aut ab arte, aut a pote-
state, aut a mēte. Harū autē qdā
sunt, & a casu, & a fortuna simi-
liter, vt in factis a natura. Quæ-
dam & illi eadem, & ex sper-
mate sunt & sine spermate. de
his quidem igitur posterius
perscrutandum.

Exemplificat in generationibus naturalibus tria præmis-
sa dicens, q in generatione naturali, hoc quidem est, ex quo fit
quod generatur, quod dicitur materia. Hoc autem a quo gene-
ratur aliquid eorum, quæ sunt secundum naturam, quod dicitur
agens. Hoc vero est aliquid, scilicet quod generatur, vt ho-
mo, aut planta, aut aliquid talium, quæ maxime dicimus esse
substantias. i. substantias particulares compositas, de quibus
magis est manifestum quod sunt substantiæ, vt supra habitum
est. Materia autem & forma, quæ est principium actionis in
agente, non sunt substantiæ, nisi in quantum sunt principia
substantiæ compositæ. Inter autem hæc tria, duo se habent vt
generationis principia, scilicet materia & agens: tertium au-
tem se habet vt generationis terminus, id est compositum, quod
generatur. Et quia natura est generationis principium, tam
materia, quam forma quæ est principium generationis in agen-
te, dicitur natura, vt patet, secundo physico. Compositum
autem generatum, dicitur esse a natura, vel secundum naturam.
Tertio ibi.

Exemplificat in generationibus naturalibus tria præmis-
sa dicens, q in generatione naturali, hoc quidem est, ex quo fit
quod generatur, quod dicitur materia. Hoc autem a quo gene-
ratur aliquid eorum, quæ sunt secundum naturam, quod dicitur
agens. Hoc vero est aliquid, scilicet quod generatur, vt ho-
mo, aut planta, aut aliquid talium, quæ maxime dicimus esse
substantias. i. substantias particulares compositas, de quibus
magis est manifestum quod sunt substantiæ, vt supra habitum
est. Materia autem & forma, quæ est principium actionis in
agente, non sunt substantiæ, nisi in quantum sunt principia
substantiæ compositæ. Inter autem hæc tria, duo se habent vt
generationis principia, scilicet materia & agens: tertium au-
tem se habet vt generationis terminus, id est compositum, quod
generatur. Et quia natura est generationis principium, tam
materia, quam forma quæ est principium generationis in agen-
te, dicitur natura, vt patet, secundo physico. Compositum
autem generatum, dicitur esse a natura, vel secundum naturam.
Tertio ibi.

Probat quod vnum trium scilicet principium ex quo, inue-
niatur in omni generatione, non solum in naturali, sed etiam
in artificiali. De alijs enim duobus est manifestum, dicens, q
omnia quæ sunt vel secundum naturam, vel secundum artem,
habent materiam ex qua sunt. Omne enim quod generatur
vel per artem, vel per naturam, est possibile esse & non esse. cū
enim generatio fit de non esse in esse mutatio, oportet id quod
generatur quandoque quidem esse, quandoque non esse, quod

non esset nisi esset possibile esse & non esse. Hoc autem quod
est in vnoquoque in potentia ad esse & non esse, est materia.
Est enim in potentia ad formas per quas res habent esse; & ad
privationes per quas habent non esse, vt ex supra habitis pa-
tet. Relinquitur ergo, quod in omni generatione oportet esse
materiam. Quar-
to ibi.

Generationes vero, naturales qui-
dem hæc eorum sunt, quorum genera-
tio ex natura est.

Ex quo autem fit, ea est, quam
materiam dicimus. a quo uero, quip-
piam eorum est, quæ natura sunt. ip-
sum autem aliquid, homo, aut planta,
aut quicquam aliud similitum, quæ ma-
xime dicimus substantias esse.

Cuncta vero, quæ aut natura,
aut arte sunt, habent materiam.
Possibile enim est esse, & non esse eo-
rum vnumquodque. hoc autem cui-
que materia.

Vniuersaliter vero q id, ex quo
natura, & illud, per quod natura,
quod enim fit, habet naturam, ut plan-
ta, aut animal. Et a quo, natura
quæ secundum formam dicitur, quæ
eiusdem speciei est. hæc autem in
alio est. homo namque hominem ge-
nerat. sic igitur sunt, quæ ob naturam
sunt.

Cætera vero generationes dicun-
tur effectiones. Omnes autem effe-
ctiones, aut ab arte, aut a potestate,
aut ab intellectu. Harum autem que
dam etiam a casu sunt, & a fortuna,
perinde atque in his, quæ a natura
sunt: quædam enim & illis, eadem
& ex semine, & absque semine
sunt: de his itaque postea conside-
randum est.

alio secundum numerum. Homo enim generat hominem,
nec tamen gethum & generans sunt idem numero, sed spe-
cie tantum. Et propter hoc dicitur in secundo Physicorum.
quod forma, & finis generationis incidunt in idem numero.
Agens autem incidit cum eis in idem specie, sed non in idem
numero. Materia vero neque in idem specie, neque in idem
numero. Alia litera habet, quod principium a quo est secun-
dum speciem dicta natura, aut conformis: quia videlicet non
semper generans & genitum sunt eiusdem speciei, sed semper
habent aliquam conformitatem, sicut cum equus generat mu-
lum. Et vltimo concludit, quod illa, quæ generantur per na-
turam, sic generantur, sicut expositum est. Deinde cum dicit.

Determinat de his, quæ generantur per artem, & circa
hoc duo facit. Primo distinguit generationem, quæ est secun-
dum artem ab alijs generationibus, quæ sunt secundum natu-
ram. Secundo ostendit quomodo fiat generatio ab arte, ibi. Ab
arte vero sunt. Dicit ergo primo, quod generationes, quæ
sunt aliæ a naturalibus, dicuntur factiones. Quamuis enim
nomine factionis, quæ in græco dicitur praxis, possumus vti
in rebus naturalibus, sicut cum dicimus, quod calidum & ens
actu, facit actu esse tale, magis tamen proprie utimur in his,
quæ sunt per intellectum, in quibus intellectus agens habet
dominium super illud quod facit, vt possit sic vel aliter facere,
quod in rebus naturalibus non contingit: immo agunt ad
aliquem effectum, determinato modo ab aliquo superiori
præfinito eis. Huiusmodi autem factiones vel sunt ab arte,
vel a potestate, vel a mente. Potestas autem hic videtur pro-
violencia sumi. Quædam enim in his quæ non natura sunt,
S. Tho. super Met. M 4 confi-

Tex. com.

Tex. c. 7.

par. seq.

constituuntur ex sola virtute agentis, in quibus non multum requiritur ars aliqua, vel aliquis ordinatus processus intellectus, quod maxime contingit in corporibus trahendis, vel proiciendis, aut expellendis. Cum autem ordo intellectus ad effectum requiritur, quod quidem hoc contingit per artem, quandoque vero per solum intellectum, habitum artis nondum perfectio. Sicut enim aliquis argumentatur per artem, aliquis vero sine arte, videlicet etiam aliquid opus artis aliquis per artem aliquid sine arte facere potest in huiusmodi per arte factibilibus. Hanc autem generationum, quae sunt, vel arte, vel potestate, vel mente: quaedam sunt a casu & a fortuna, quae scilicet, aliquid agens per intellectum intendit sine aliquo per suam actionem, & prouenit aliquis finis praeter intentionem agentis. Sicut, cum aliquis intendit se confricare, & ex hoc sequitur sanitas, ut postea dicitur. Et hoc similiter contingit in artificialibus, sicut in factis a natura. Virus enim, quae est in spermate, ut infra dicitur, assimilatur arti. Sicut enim ars per determinata media peruenit ad formam, quam intendit: ita & virtus formatiua, quae est in spermate. Sicut autem contingit effectum, qui fit per artem, etiam praeter intentionem artis, aut intellectus fieri, & tunc dicitur a casu accidere, ita etiam in illis, scilicet, in rebus naturalibus eadem sunt & ex spermate & sine spermate. Quae quidem cum sunt ex spermate, sunt a natura, cum autem sine spermate, sunt a casu, & de his perscrutandum est posterius in hoc eodem capitulo. Haec autem verba hic posita, duplicem habent dubitationem. Prima, quia cum cuiuslibet rei naturalis sit determinatus modus generationis, non videntur esse eadem, quae generantur ex spermate, & per putrefactionem. Quod Auer. in 8. Physic. sententia vult, dicens, quod non potest esse idem animal in spe quod generatur ex spermate, & quod generatur ex putrefactione. Auer. autem e contrario sentit, quod omnia, quae generantur ex semine, eadem specie possunt generari sine semine per putrefactionem, vel per aliquem modum commissionis terrenae materiae. Sententia Arist. videtur esse media inter has duas opiniones, quod scilicet, aliqua possunt & sine semine generari, & ex semine, non tamen omnia, ut infra dicit. Sicut nec in artificialibus omnia possunt fieri per artem & sine arte, sed quaedam sunt per artem tantum, ut domus. Animalia enim perfecta, videntur non posse generari nisi ex semine, animalia vero imperfecta, quae sunt vicina plantis, videntur posse generari & ex semine & sine semine. Sicut plantae producuntur aliquando sine semine per actionem Solis in terra ad hoc bene disposita. Et tamen plantae sic productae producantur semina, ex quibus plantae similes in specie generantur. Et hoc rationabiliter accidit. Quia quanto aliquid perfectius est, tanto plura ad eius completionem requiruntur, & propter hoc ad plantas & ad animalia imperfecta, sufficit ad agendum sola virtus coelestis. In animalibus vero perfectis requiritur cum virtute coelesti etiam virtus feminis. Vnde dicitur in secundo Physic. quod homo generat hominem, & Sol. Secunda dubitatio est, quia videntur animalia generata sine semine ex putrefactione, non fieri a casu, sed ex determinato agente, lex virtute coelesti, quae in generatione eorum supplet vicem virtutis generatiuae, quae est in semine. Et hoc etiam vult Commentator in xj. huius. Sed sciendum est, quod nihil prohibet aliquam generationem esse per se, cum referatur ad vnam causam, quae tamen est per accidens, & casualis cum referatur in aliam causam. Sicut in ipso exemplo

part. 10.

part. 11.

D. 509. 213. 208.

C6. 46. sectio de fluxu metaph. c. 15.

I. com. 59.

Tex. c6. 26.

C6m. 18.

Philosophi. pater. Cum enim sanitas ex confricatione sequitur praeter intentionem confricantis, ipsa quidem sanatio si referatur ad naturam, quae est corporis regitua, non est per accidens, sed per se intenta: si vero referatur ad intellectum confricantis, erit per accidens & casualis. Similiter etiam generatio animalis ex putrefactione generari, si referatur ad causas particulares, hic inferius agentes, inuenitur esse per accidens & casualis. Non enim calor, qui causat putredinem, intendit naturaliter appetitu generationem huius, vel illius animalis, quae ex putrefactione sequitur, sicut virtus, quae est in semine intendit productionem talis speciei. Sed si referatur ad virtutem coelestem, quae est vniuersalis regitua virtutis generationum & corruptionum in istis inferioribus, non est per accidens, sed per se intenta, quia de eius intentione est, ut educantur in actu omnes formae, quae sunt in potentia materiae. Et sic recte assimilauit hic Aristote. ea, quae sunt ab arte, his, quae sunt a natura. Deinde cum dicit.

Ab arte autem sunt, quorum forma in anima. formam autem dico ipsum quid erat esse vniuersumque, & primam substantiam. Etenim contrariorum quodam modo eadem forma est. priuationis namque substantia, opposita substantia, ut sanitas aegritudinis. illius enim absentia ostenditur aegritudo. sanitas vero est ratio, quae in anima & in scientia est.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

Alia littera multos.

Fit autem sanum, ita intelligente, cum hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit hoc, fieri, ut puta equalitatem. quod si hoc, caliditatem. & ita semper intelligit, donec redigat in illud, quod ipse potest vltimum facere. Deinde motus, qui iam post hoc fit, effectio ad sanitatem appellatur. Quare quodam modo ex sanitate, sanitatem accidit fieri, & domum, ex domo sine materia, materia habentem. Medicinalis enim est & aedificatoria species sanitatis & domus. Dico autem substantiam absque materia quodquiderat esse.

¶ Ostendit modum generationis, quae est ab arte, & praecipue quantum ad principium effectuum. De principio enim materiali iam supra dixerat, cum locutus fuisset de generatione naturali. Circa hoc autem duo facit. Primo, ostendit quid sit principium actuum in generatione, quae est per artem. Secundo, ostendit quomodo ab hoc principio generatio procedat, ibi: ¶ Fit itaque sanitas. ¶ Dicit ergo primo, quod illa sunt ab arte, quorum species factiua est in anima. Per speciem autem exponit quodquiderat esse cuiuslibet rei factae per artem, ut quodquiderat esse domus, quando fit domus. Et hoc etiam nominat primam substantiam, id est primam formam. Et hoc ideo, quia a forma, quae est in anima nostra, procedit forma, quae est in materia in artificialibus. In naturalibus autem e contrario. Haec autem forma, quae est in anima, differt a forma, quae est in materia. nam contrariorum forme in materia sunt diuersae & contrariae. In anima autem est quodammodo vna species contrariorum. Et hoc ideo, quia forme in materia sunt propter esse rerum formarum. Formae autem in anima sunt secundum modum cognoscibilem et intelligibilem. Esse autem vniuersi contrarij tollitur per esse alterius. Sed cognitio vniuersi oppositi non tollitur per cognitionem alterius, sed magis iuuatur. Vnde forme oppositorum in anima non sunt oppositae. Quinimmo substantia, id est quodquiderat esse priuationis, est eadem cum substantia oppositi, sicut eadem est ratio in anima, sanitatis & infirmitatis. Per absentiam enim sanitatis, cognoscitur infirmitas. Sanitas autem, quae est in anima, est quaedam ratio, per quam cognoscitur sanitas & infirmitas, & constitit in scientia, id est in cognitione vniuersumque. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quomodo ab hoc principio procedatur ad sanitatem, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quomodo sanitas quae est in anima sit principium sanationis. Secundo, quomodo diuersimode accipitur principium in actione artis, ibi: ¶ Generationum vero & motuum. ¶ Dicit ergo, quod cum sanitas, quae est in anima, sit principium sanitatis, quae fit per artem, ita fit sanitas in materia aliquo intelligente quod sanitas est hoc, id est scilicet, vel regularitas, vel aequalitas calidi, frigidi, humidi, & sicci. Et ideo necesse est, si sanitas debet contingere, quod hoc existat, regularitas, vel aequalitas humorum.

Et si regularitas vel aequalitas debeat esse, oportet quod sit calor, per quem humores reducuntur ad aequalitatem: & ita semper procedendo a posteriori ad prius, intelligit illud, quod est factum caloris, & quod est factum illius donec educatur ad aliquid vltimum, quod ipse statim posset facere, sicut hoc, quod est dare talem potio nem. Et demum motum incipiens ab illo, quod statim potest facere, nominatur factio ordinata ad sanandum. Patet ergo, quod sicut in naturalibus ex homine generatur homo, ita in artificialibus accidit quodam modo ex sanitate fieri sanitatem, & ex domo domum, scilicet, ex ea, quae est sine materia in anima existens, illa, quae habet materiam. Ars enim medicinalis, quae est principium sanationis, nihil est aliud quam species sanitatis, quae est in anima. Et ars aedificatiua, est species domus in anima. Et ista species siue substantia sine materia, est quam dixit supra, quod quid erat esse rei artificialia etc. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit quomodo diuersimode accipitur principium in actionibus artis. & dicit, quod in generationibus & motibus artificialibus est aliqua actio, quae vocatur intelligentia, & aliqua, quae vocatur factio. Ipsa enim ex cogitatio artificis vocatur intelligentia, quae incipit ab hoc principio, quae est species rei factae per artem. Et haec operatio protenditur (ut supra dictum est) vltimum in intentione, & primum in opere. Et ideo illa actio, quae incipit ab vltimo, ad quod intelligentia terminatur, vocatur factio, quae est motus iam in exteriori materia. Et sicut diximus de actione artis respectu formae, quae est vltimus finis generationis artificialis, similiter est de omnibus aliis interuentis. Sicut ad hoc, quod conualescat, oportet quod adequentur humores. Hoc igitur ipsum quod est adequari, est vnum de interuentis, quod est propinquissimum sanitati. Et sicut Medicus ad hoc quod faceret sanitatem, incipiebat a considerando quid est sanitas, ita ad hoc, quod faciat adaequationem, oportet quod sciat quid est adaequatio, videlicet, quod adaequatio est hoc, scilicet, debet proportio humorum, in respectu ad naturam humanam. Hoc autem erit si corpus fuerit calefactum, quando scilicet quis in firmatur propter defectum caloris. Etenim oportet quod sciat quod quid est hoc, scilicet, calefactum: sicut si dicatur, quod calefactum est immutari a medicina calida. Et hoc scilicet, dare medicinam calidam, existit statim in potestate Medici, & est iam in ipso, id est in potestate eius, ut talem medicinam det. Sic igitur patet, quod principium faciens sanitatem, vnde incipit motus ad sanandum, est species, quae est in anima, vel ipsius sanitatis, vel aliorum interuentium: per quae acquiritur sanitas. Et hoc dico, si sanatio fiat ab arte. Si autem fiat alio modo, non erit principium sanitatis species, quae est in anima hoc enim est pro

prium in operationibus artis. Deinde cum dicit.

¶ Magni fuit quomodo sunt generationes casuales, & dicit quod quando sanatio fit a casu, tunc principium sanitatis fit ab hoc: quod est principium faciendi sanitatem apud eum, qui facit sanitatem secundum artem. Sed hoc est intelligendum de principio factio nis, quod est vltimum in intelligendo, & primum in exequendo. Sicut in medicando, principium sanitatis aliquid quando fit a calefactione. Et hinc etiam incipit sanatio, quando aliquis a casu sanatur: quia calorem aliquis excitat confricatione praeter intentionem confricantis. Calor itaque in corpore excitatus per fricationem vel medicationem, aut est pars sanitatis quae sit intrans substantiam sanitatis: sicut cum ipsa alteratio calefactionis ad sanitatem sufficit. Aut sequitur ad calorem aliquid quod est pars sanitatis. Sicut cum per calorem fit sanitas per hoc, quod calor dissoluit aliquos humores compactos, quorum diffusio est iam constituens sanitatem. Aut etiam hoc potest esse per plura media: sicut cum calor consumit humores superfluos impediendes aliquos meatus in corpore, qui bus consumptis, fit de bitus motus spirituum ad aliquas determinatas partes corporis. Et hoc vltimum est iam factio facta tem, & quod est ita, scilicet quod est proximum sanitatis factum, & est aliqua pars sanitatis, id est sit intrans in constitutionem sanitatis. Et similiter est in alijs artificialibus. nam partes domus sunt lapides: quorum compositio iam est aliquid domus. Deinde cum dicit.

¶ Concludit conclusionem principaliter intentam, & circa hoc duo facit. Primo, inducit conclusionem in intentionem. Secundo, remouet quandam dubitationem ibi: Ex quo vero ut materia sit. ¶ Dicit ergo primo, quod ex quo omne quod generatur: generatur ex materia: & iterum generatur a suo simili, impossibile est aliquid esse factum, nisi aliquid praexistat: sicut dicitur communiter. Communis enim Philosophorum naturalium sententia erat, quod ex nihilo nihil fit. Palam autem est, quod praexistit oportet, quod sit pars rei generatae: Constat enim, quod materia, quae praexistit, est pars generati. Quod ex hoc probari potest: quia materia est in generato, & ipsa sit generatum dum in actu edicitur. Nec solum pars, quae est materia, praexistit, sed sicut ex dictis patet, etiam praexistit pars, quae est in ratione, scilicet forma. Haec enim duo, scilicet, materia & forma sunt partes generati. Vtroque enim modo possumus assignare quid sint circuli graui, vel circuli multi: secundum aliam litteram, id est particulares & distincti: & dicentes materiam: quae est ars, & dicitur species, id est formam: quae est talis figura. Et sic dicitur multos circulos particulares: nam circulus secundum speciem & formam: est vnus tantum; multiplicatur autem & indiui-

part. seq.

Quod si a casu, ab eo, quod est faciendi principium illi, qui ab arte facit. sicut fortassis & in medendo principium a calefaciendo fit. hoc autem factio fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars sanitatis, aut sequitur eum aliquid tale, quod est pars sanitatis, aut plura. hoc autem vltimum faciendi, & quod ita pars est sanitatis, & domus, & aliorum, ut lapides.

Quare, quemadmodum dicitur, impossibile est fieri, si nihil praexistit. Quod igitur pars ex necessitate existet, patet. materia namque pars. inest etiam haec, & fit. Sed vtrum eorum etiam est, quae in ratione: Vtroque quidem modo dicimus multos circulos quidem sint, & materiam dicentes, quod est, & formam, quod talis figura, & hoc est genus in quo primo ponitur, aeneus autem circulus habet in ipsa ratione materiam.

¶ Quare sicut dicitur, impossibile est fieri, si nihil praexistit. Quod quidem esse si nihil praexistit, facienti ab arte. ut quod in mederi forsan a calefactione principium, hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars est sanitatis, aut sequitur eum aliqui d tale, quod est pars sanitatis, aut p plura, hoc autem vltimum faciendi. Et quod est ita, pars est sanitatis, ut domus, lapides, & aliorum alia.

diuiduatur per materiam. Et hec, scilicet figura, est genus, in quod primo collocatur circulus areus. Et ita patet ex dictis, quod circulus areus in sua distinctione habet materiam. Quod autem species geniti præexistat, supra ostensum est in naturalibus, & in artificialibus generationibus.

part. 15.

Deinde cum dicitur. n. Remouet quamdam dubitationem. Illud enim, ex quo aliquid fit, vt ex materia, quadoque prædicatur nō in abstracto, sed denominatiue. Quædam enim dicitur nō esse illud, i. materia sed illius modi. Sicut statua non dicitur lapis, sed lapidea. Sed homo conualescens non dicitur illud ex quo id est non recipit prædicationem eius, ex quo fieri dicitur. Fit enim conualescens ex infirmo. Nec dicitur ex conualescens fit infirmus. Huiusmodi autē causa est, quia dupliciter dicitur aliquid, fieri ex aliquo, scilicet ex priuatione, & ex subiecto, quod dicitur materia. sicut dicitur, q. homo ar. sanus, & q. laborans fit sanus. Dicitur autem magis aliquid fieri ex priuatione quam ex subiecto: sicut magis dicitur aliquis fieri sanus ex laborante, quā ex homine. Sed hoc fieri hoc magis dicimus in subiecto, quā in priuatione. Magis enim dicimus proprie, quod homo fit sanus, quam quod laborans. Et ideo ille, qui est sanus, non dicitur laborans, sed magis dicitur homo, & e converso homo dicitur sanus: sic ergo id quod fit, prædicatur de subiecto, non autem de priuatione. Sed in quibusdā priuatio est non manifesta & innominata, sicut priuatio cuiuscūque figure in ere, nō habet nomen, nec est priuatio domus in lateribus, & in lignis. Et ideo videtur materia & priuatione simul. Et propter hoc sicut illic dicimus, quod sanus fit ex laborante, ita hic dicimus quod statua fit ex ere, & domus ex lapidibus & lignis. Et propter hoc etiam sicut ibi, id ex quo fit aliquid, sicut ex priuatione, non prædicatur de subiecto, quia non dicimus q. sanus fit laborans, ita nec hic dicimus q. statua fit lignum, sed prædicatur abstractum in concreto, dicendo q. non est lignum, sed li gnea, nec æs, sed ærea, nec lapis, sed lapidea. Et similiter domus non est lateres, sed latericia. Quia si quis diligenter inspiciat, nec fit statua ex ligno, nec domus ex lateribus simpliciter loquendo, sed per aliquam permutationem. Fiant enim ista ex

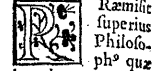
Tex. c. 16.

T. c. 26.

part. prima.

istis, sicut ex aliquo permutato, & non sicut ex permanente. Aes enim in figuratum non manet dum fit statua, nec lateres in compositi, dum fit domus. Et propter hoc in prædictis ista dicitur, id est, talis fit prædicatio.

LECTIO VII.

Ex quo uero tanquā materia fiunt, aliqua dicitur cum fit non illud, sed illiusmodi. ut statua, non lapis, sed lapidea. homo autem conualescens non dicitur illud, ex quo. Causa uero est, quia fieri contingit ex priuatione, & subiecto, quod dicitur materiam. ut puta q. homo, & egrotus fit sanus. magis tamen dicitur ex priuatione fieri, ueluti ex egrotus sanus, quā ex homine. quare sanus egrotus quidem non dicitur, sed homo, & homo sanus. Quorum uero priuatio incerta & innominata est, ut in ere cuiuscunque figure, aut in lateribus & lignis domus, ex his non dicitur fieri, sicut illuc ex egrotus. Quare, sicut nec ubi ex quo, hoc non dicitur illud, nec hic statua lignum, sed derivatiue dicitur lignea non lignum, & ænea non æs, & lapidea, & non lapis, & domus latericia sed non lateres. Cum neque tanquā ex ligno fit statua, aut ex lateribus domus, si quis accurate inspexerit, profecto simpliciter dicitur: propterea quod oporteat fieri, mutato ex quo, sed non permanente. propter hoc igitur sic dicitur.

Tex. c. 27.

part. 2.

Inf. Inf.

Inf. Inf.

LECTIO VII.

Voniā uero ab aliquo fit qd fit, hoc aut dico unde principii generationis est: & ex aliquo. fit autem non priuatio hoc, sed materia, iam enim diffinitum est qn hoc dicim: & quod fit, hoc aut sphaera, aut circulus, aut qd cunq; euenit aliorum, quem admodum nec subiectum facit es, sic nec sphaeram, nisi secundum accidens, quia gnea sphaera est, & illam facit. Nam hoc aliquid facere, ex totaliter subiecto hoc facere est. Dico autem, quia æs rotundum facere, est vel sphaera, vel circulus, vel quodcūque aliorum. Ex istis suppositis debet esse manifestū, q. sicut agens generans non facit materiam, vel subiectum generationis, quæ est æs, ita etiam nō facit formam, i. hoc ipsum, quod est sphaera, nisi forte per accidens. Facit enim æream sphaeram, quod est compositum. Et quia ærea sphaera est sphaera, ideo per accidens facit sphaeram. Quod autem agens non faciat materiam, per se est manifestum, eo q. materia præexistit factioni. vnde non oportuit ei probare q. materia non fieret. Sed de formis poterat esse dubium, eo q. forma non inuenitur nisi in termino actionis. & ideo oportuit

LECTIO VII.

Ut autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem dico unde generationis principium est: & ex aliquo. fit autem hoc non priuatio, sed materia, iam enim determinatum est, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autem est aut sphaera, aut circulus, aut quodcunq; caterorum euenit, sicuti neque subiectū facit ipsum æs, ita neque sphaeram, nisi secundū accidens, quia ænea sphaera, sphaera est. illam autem non facit: hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est. Dico autem quod æs facere rotundum, nō

Tex. c. 28.

part. 3.

Le. 5.

uit eum probare, q. forma non fieret nisi per accidens. Et hoc ideo est, quia forma non proprie habet esse, sed magis sunt qui bus aliqua habent esse. Vnde, si fieri eū via in esse, illa tantum p se sunt, quæ per formas habent esse. Formæ autem incipiunt esse, eo modo quo sunt in illis factis, quæ per formas esse habent. Et quod forma non fiat, sic probat. Facere enim hoc aliquid, est facere hoc ex aliquo subiecto, quod est totaliter, i. id est vniuersaliter verum in omni generatione. Facere, n. hoc, quod est æs rotundum: nō est facere hoc ipsum q. æs rotundum, i. s. rotunditatem, aut hoc ipsum quod est facere sphaeram, i. s. formam sphaeræ, sed est facere aliquid alterum, i. s. speciem, nō qualitercunque sed in alio, i. s. i. materia, quod est facere compositū. Quod sic patet. Si n. agens faciat aliquid, oportet q. faciat ex aliquo alio, sicut ex materia. hoc enim superius subiiciebatur, i. quod omnis generatio ex materia fit, propter probationē superius inductam. Sicut agens dicitur facere sphaeram æream. Et hoc ideo, quia facit hoc qd est sphaera ærea, ex hoc quod est æs. Si igitur eia ipsam formam faciat, palā erit, q. faciet eā simili rer. ex aliqua materia. Et ita sicut sphaera ærea erit composita ex materia & forma, sic & forma sphaeræ æræ, erit composita ex materia & forma. & redibit eadem questio de forma formæ, & sic in infinitū. Et ita generationes procedunt in infinitum: quia omne generatum habet materiam & formam. Palam igitur est, q. non fit species rei generatae, nec aliquid aliud quodcunq; sit, qd oporteat vocare formam in rebus sensibilibus, sicut ordo & compositio & figura quæ in aliquibus tenent locum formæ, maxime in artificialibus. Et quia generatio est eius quod fit, palam est, quod nec generatio est forma, sed compositio. Nec iterum quod quiderat esse rei generatae, nisi per accidens. Sed forma & quod quiderat esse, i. est quod fit in alio, i. in materia, non per se. Et dico quod fit, vel ab arte, vel a natura vel potestate, i. a quocunq; agente per violentiam. Dicit autem quod quiderat esse non fieri, quāuis sit idem rei facte. Supra enim ostensum est, vnamquamque rem esse idē cū suo quod quiderat esse. Sed tamē quod quiderat esse, est quod per se pertinet ad speciem. Vnde ab eo excluduntur conditiones individuales, quæ per accidens sunt speciei. Species autem, & alia vniuersalia non generantur nisi per accidens, singularibus generatis. Sciendum tamen, q. licet in littera dicatur, q. forma fit in

A materia, non tamen proprie dicitur. Forma, n. proprie non fit, sed compositum. Sicut etiam dicitur, forma esse in materia, licet forma non fit, sed compositum per formam. Ita etiam proprius modus loquendi est, vt dicamus compositum generari ex materia in talem formam. Formæ, n. proprie non fiunt, sed eductur de potentia materię, in quantum materia quæ est in potentia ad formā, fit actu sub forma, qd est facere compositum. Deinde cum dicitur. b. Ostendit, q. composita fiunt dicens, q. generans facit esse sphaeram æream. Facit, n. eam ex ere, qd est materia, sicut ex principio generationis, & ex sphaera, quæ est forma & generatio nis terminus. Facit enim hanc speciem, i. figurā sphaeræ in hoc, i. in hac materia, in quantum, i. trāsmutat hoc es in sphaeram. Et hoc est sphaera ærea, i. forma sphaeræ in ere. Sed hoc est esse sphaeræ, i. quod quid est sphaera. Et autem quod est esse sphaeræ, i. ipse quod quid est forme, non est omnino generatio: quia si esset eius generatio oporteret q. esset ex aliquo, sicut ex materia. Oē, n. qd fit, oportet esse diuisibile, ita, i. q. eius hoc fit hoc, i. una pars fit hoc, i. & hoc, fit hoc, i. alia pars fit hoc. Et hoc exponit. i. quod vna pars eius fit materia, & alia pars eius fit species. Si igitur quid est sphaera quantum ad ipsam formam est, quod fit figura equalis ex medio, i. id est quod fit quædam figura solida, a cuius medio ad extremitates omnes linee ductæ sint æquales, oportet q. quod huius scilicet sphaeræ gnea hoc quidē, i. scilicet materia fit in quo erat id quod, i. facit generans scilicet forma, & hoc fit in illo, i. forma, i. quæ, i. est figura ex medio æqualis, i. & hoc, i. omne, i. id est totum quod, i. factum est. i. ænea sphaera. Palam igitur est ex dictis, quod si omne quod fit oportet esse diuisibile, quod id, quod est vt species, aut quod est vt substantia, i. id est vt quod quiderat esse, non fit. Sed i. synodus, i. compositū quod dicitur & denominatur a tali forma, vel quidditate vel quod quid est, fit. Et iterum manifestum est, quod in omni generato inest materia, & quod cuiuscunq; generati, hoc est hoc, i. & hoc est hoc, i. id est vna pars est materia, & alia forma. Deinde cū dicitur. c. Ostendit, quod ex quo formæ non generantur, sed composita, quod non oportet. ponere species separatas esse causas generationis in istis inferioribus. Sciendum est autem, quod Platonicus ponebat species esse causas generationis dupliciter. Vno modo per modum generantis. Et alio modo per modum exercit

Aeneam uero sphaeram esse facit: facit namque ex ere & sphaera in hoc enim hanc formam facit: & hoc est sphaera ænea. hoc autem sphaeræ esse. Eius uero, quod est sphaera esse omnino si generatio est, ex aliquo aliquid erit oportebit nanque diuisibile semper esse quod fit, & esse, hoc quidem hoc, illud uero hoc. dico autem quod hoc quidem materiam, illud uero speciem. Si igitur est sphaera ex medio figura equalis, huius hoc quidem est in quo erit quod facit, hoc autem in illo, hoc autem oē quod factū est, vt ærea sphaera. Palam igitur ex dictis, quia quod quidem vt species, aut vt substantia dicitur, non fit. Synodus autem fecundum hanc dicta, fit. Et quod in omni generato materia inest: & est hoc quod hoc, & hoc hoc.

Vtrum igitur est aliqua sphaera præter has, aut domus præter lateres? An nec factum fuisse unquam sita esset quod quid, sed quoniam tale significat: hoc autem & terminatum non est, sed facit, & generat ex hoc tale. & cum generatum est, est hoc tale totum autem hoc Callias aut

plaris.

plaris. Primum ergo, ostendit, quod species separatae non sunt causa generationis per modum generantis. Secundo, quod non per modum exemplaris, sicut in quibusdam vero palam. Dicit ergo primo quod considerandum est utrum sit aliqua forma generantis prae-ter huiusmodi singularia. Et sic quaedam sphaera a materia separata per has sphaeras, quae sunt in materia. Aut etiam sit aliqua domus uniuersalis sine materia, praeter lapides, ex quibus constituitur istae domus particulares. Moveri autem quoniam in artificialibus propter naturalia, quorum species Plato separatas posuit a materia: ut intelligatur esse quod situm, verum sit homo uniuersalis praeter carnes & ossa ex quibus particulares homines constituntur. Ad solutionem huius quoniam, hic primo praemittit quod si sit aliqua substantia hoc modo facta, nullo modo erit hoc aliquid, sed significabit tantum quale quid, quod non est determinatum. Socrates enim significat hoc aliquid & determinatum. Homo vero significat quale quid, quia significat formam communem & indeterminatam, quia significat absque determinatione huius vel illius. Unde, si sit homo praeter Socratem & Platonem & alios huiusmodi, non tamen erit hoc aliquid nec determinatum. Sed nos videmus quod in generationibus, semper illud quod facit & generat ex hoc, id est ex tali materia, est tale hoc, id est hoc determinatum, habet determinatam speciem. Oportet, si sicut generatum est hoc aliquid, ita & generans esse hoc aliquid, cum generans sit simile genito, ut supra probatum est. Et quod genitum sit hoc aliquid, hoc patet, quia quod generatur est compositum, sed hoc esse, si compositum, quando est hoc, id est determinatum, est ut Callias, aut Socrates, sicut cum dicitur haec sphaera aenea. Sed homo & animal non significant hanc materiam, ex qua est generatio, sicut nec sphaera aenea uniuersaliter dicta. Si ergo compositum generatur, & non generatur nisi ex hac materia, per quam est hoc aliquid, oportet quod id, quod generatur, sit hoc aliquid. Et cum generatum sit simile generanti, oportet etiam quod generans sit hoc aliquid. Et ita non sit species uniuersalis sine materia. Manifestum est ergo ex dictis, quod si sunt aliqua species praeter singularia, nihil sunt vitales ad generationes & substantias rerum, sicut consueti sunt quidam dicere species generum causa. Ad hoc quod ponant species. Haec enim erat una causa, quare Platonici species ponebant, ut essent causa generationis, manifestum erit quod non erunt species quaedam substantiae in se existentes. Sciendum est autem, quod omnes, qui non considerauerunt hoc, quod Philosophus supra ostendit, quod formae non sunt, passi sunt difficultate circa factionem formarum. Propter hoc nanque quidam coacti sunt dicere, omnes formas esse ex creatione, nam ponebant formas fieri, & non poterant ponere quod fierent ex materia, cum materia non sit pars formae. Unde sequebatur quod fierent ex nihilo, & per consequens quod crearentur. Contrario autem quidam posuerunt propter hanc difficultatem, formas praexistere in materia actu,

part. 4.

Tex. c6. 23.

quod est ponere latitacionem formarum, sicut posuit Anaxagoras. Sicut autem Aristoteles, qui ponit formas non fieri, sed compositum, utrumque excludit. Neque enim oportet dicere quod formae sint causae ab aliquo extrinseco agente, neque quod fuerint semper actu in materia, sed in potentia tantum. Et quod in generatione non possit sine edu- & de potentia factu. Deinde cum dicitur d. ostendit, quod species separatae non possunt esse causa generationis per modum exemplaris dicens, quod licet in aliquibus sit dubium, utrum generans sit simile generato, tamen in quibusdam palam est, quod generans sit quaedam tale, quale est generatum, non quidem idem numero, sed idem specie, ut patet in naturalibus. Homo enim generat hominem, similiter equus equum, & unaquaeque res naturalis aliam similem in specie sibi, nisi accidat aliquid praeter naturam: sicut est cum equus generat mulum. Et haec quoque similiter, quod enim est commune equo, & asino, non est nominatum proximum genus: fuerint autem ambo fortassis, ut mulus. Quare patet quod non oportet tanquam exemplar formam ponere. In his etenim maxime quaerentur: haec enim maxime substantiae sunt. Sed generans sufficiens est ut faciat, & causa sit forma in materia, tota uero iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates. & diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie indiuisibilis nanque forma est.

In quibusdam etenim etiam manifestum est, quod generans tale est, quale quod generatur: non tamen idem, nec unum numero, sed unum specie: ut in naturalibus. homo nanque hominem generat, nisi quid praeter naturam fiat, ut equus mulum. & haec quoque similiter, quod enim est commune equo, & asino, non est nominatum proximum genus: fuerint autem ambo fortassis, ut mulus. Quare patet quod non oportet tanquam exemplar formam ponere. In his etenim maxime quaerentur: haec enim maxime substantiae sunt. Sed generans sufficiens est ut faciat, & causa sit forma in materia, tota uero iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates. & diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie indiuisibilis nanque forma est.

non est proportionata ad suscipiendum speciem equi, inducit speciem propinquam. Unde etiam in generatione muli, est aliquo modo generans simile generato. Est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum commune equo & asino. Et sub illo genere continetur etiam mulus, unde secundum illud genus potest dici, quod simile generet simile. Ut si verbi gratia dicamus, quod illud proximum genus sit iumentum, poterimus dicere quod licet equus non generet equum, sed mulum, iumentum tamen generat iumentum. Patet igitur, quod omnia generata consequuntur speciei similitudinem ex virtute generantis. Quare palam est, quod non oportet ponere aliquam speciem separata, quasi exemplar rebus generatis, ex cuius imagine res generatae, speciei similitudinem consequantur: ut Platonici ponebant. Maxime enim huiusmodi exemplaria requirerentur in praedictis substantiis naturalibus, quae sunt maxime substantiae respectu artificialium. Sufficiens autem est in praedictis generans ad faciendum similitudinem speciei, & est sufficiens ponere causam speciei in materia. id est illud, quod facit hoc generatum consequi talem speciem, non sit species extra materiam sed species in materia. Omnis autem species, quae est in materia, scilicet in his carnibus & in his ossibus, est aliquod singulare, ut Callias & Socrates. Et ista etiam species causans similitudinem speciei in generando, est diuersa a specie generantis secundum numerum propter diuersam materiam. Cuius diuersitas est principium diuersitatis indiuiduorum in eadem specie. Diuersa nanque est materia, in qua est forma hominis generantis & hominis generati. Sed utraque

Tex. c. 29. part. 1.

part. 2.

part. 3. part. 6. par. seq. Lect. 7.

utraque forma est idem secundum speciem, nam ipsa species est indiuidua, id est non diuersificatur in genereante & generato. Relinquitur ergo, quod non oportet ponere aliquam speciem praeter singularia, quae sit causa speciei in generantis, ut Platonici ponebant.

LECTIO VIII.

Quoniam ostendit Philosophus, quod species separatae non sunt causa generationis in istis inferioribus, hic manifestat quaedam, quae possunt esse dubia circa praedeterminata. Et diuidit in partes tres, secundum quae tria dubia sunt quae manifestare intendit. Secunda pars incipit ibi: Palam uero ex dictis. Tertia ibi: non solum autem de substantia. Circa primum duo facit. Primo, ponit dubitationem. Secundo, soluit eam, ibi: Causa uero est. Tercio autem prima dubitatio ex eo, quod supra dixerat, quod quando principium sanitaris est species, quae est in anima, esse sanitas sit ab arte. Quando uero sanitas non est ab hoc principio, sed a calefactione tactum, tunc sit sanitas a casu, sicut cum accidit sanitas ex conflagratione. Hoc autem non potest accidere in omnibus, quae sunt ab arte. Motus enim nunquam sit ab aliquo principio, nisi a specie domus in anima. Et sic semper sit ab arte, & non a casu. Et ideo est dubitatio, quare quaedam sunt quodque quidem ab arte, quandoque quidem a casu, ut sanitas: quaedam uero non, sed sunt tantum ab arte, & nunquam a casu, ut domus. Deinde cum dicitur b. Soluit questionem, & dicit causam praedictae differentiae in artificialibus hanc esse, quia materia, a qua incipit generatio, secundum quam contingit facere & fieri aliquid eorum, quae sunt ab arte, talis est, in qua existit aliqua pars rei. Oportet nanque in materia qualibet, esse appetitum ad formam. Non enim, quod libet artificiatum potest fieri ex qualibet materia, sed ex determinata. Sicut ferrum non fit ex lana, sed ex ferro. Ipsa ergo aptitudo ad formam artificiatam, quae est in materia, iam est aliqua pars artificiatam, quae est in materia, quia sine appetitum, artificiatum esse non potest. Sicut ferrum non potest esse sine duritie, per quam ferum est ordinatum ad formam ferri. Sed haec pars dupliciter inuenitur in materia. Quandoque quidem ita, quod per eam materia potest moueri a seipsa per partem formae in ea existentem, quandoque uero non. Sicut in corpore humano, quod est materia sanationis, inest uirtus actiua, per quam corpus potest sanare seipsum. In lapidibus autem & lignis non est aliqua uirtus actiua, per quam possit moueri materia ad formam domus. Est quidem materia sic posse moueri per partem formae, quam in se habet ad formam, hoc contingit dupliciter, quia quandoque potest sic moueri per principium intrinsecum, quod est pars praedicta, sicut mouetur per artem, ut accidit in sanatione: nam natura humana corporis eodem modo agit ad sanitatem, sicut & ars. Quandoque uero non potest moueri materia per principium intrinsecum eodem modo, sicut mouetur ab arte, licet aliquo modo, per ipsum moueri possit. Multa, in sunt quae possunt a seipsis moueri, sed non sic, sicut mouentur ab arte, ut patet in saltatione. Homines enim non habentes artem saltandi, possunt quidem mouere seipsos, sed non illo modo, sicut mouentur qui habent artem praedictam. Illa igitur artificialia, quae habent talem naturam, sicut lapides sunt materia ueni ea nisi ab alio, & hoc non solum est in artificialibus, sed etiam in naturalibus. Sic enim & materia ignis non potest mo-

uari ad formam ignis nisi ab alio. & inde est, quod forma ignis non generatur nisi ab alio. Et propter hoc, quaedam artificialia non possunt fieri sine habente artem: quae scilicet in sua materia vel non habent aliquid principium motiui ad formam, vel non sic motiuum, sicut autem mouet. Quae uero ab aliquo extrinseco principio moueri possunt, non habente artem, possunt esse & fieri etiam sine habente artem. Mouebuntur enim eorum materiae ab his, quae non habent artem. Quod quidem ostendit dupliciter. Vno modo in quantum possunt moueri ab aliquibus aliis extrinsecis principijs non habentibus artem, sicut arborem plantare potest etiam qui non habet artem plantandi. Alio modo quando materia mouetur ex parte, id est ab aliquo principio intrinseco, quod est aliqua pars formae. Sicut cum corpus humanum sanat ab aliquo principio intrinseco, quod est aliqua pars formae. Sciendum est autem, quod occasione horum uerborum, quae hic dicuntur, quidam ponunt quod in omni generatione actiuum in materia, quod quidem est forma in potentia praexistens in materia, quae est quaedam inchoatio formae. Unde haec forma pars dicitur, quod quidem adstruere nituntur. Primo ex hoc, quod hic dicitur. Videtur enim hic Aristoteles dicere, quod illa, in quorum materia non est principium actiuum, sunt tantum ab arte. Oportet igitur quod in materia illorum, quae sunt a natura, inest aliquod principium actiuum. Secundo ex hoc, quod omnis motus, cuius principium non est in eo quod mouetur, sed extra, est motus uolentis, & non naturalis. Si igitur in his, quae generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiuum in materia: tunc eorum generationes non essent naturales, sed uolentes, aut non esset aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et sic obicitur contra eos, quod tunc ea, quae generantur naturaliter, non indigent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco. Respondent, quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quaedam inchoatio formae, ita etiam non est perfectum principium actiuum, ut per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de uirtute actiua, ut cooperetur exteriori agenti, nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus uolentis. Uolentium enim est cuius principium est extra, nil conferente uim passio, ut in primo Ethicorum dicitur. Haec autem opinio uidetur propinqua ponentibus latitacionem formarum. Cum enim nihil agat nisi secundum quod est in actu, si partes vel inchoationes formarum, quae sunt in materia, habent aliquam uirtutem actiuam, sequitur quod in aliquo modo actu, quod est ponere latitacionem formarum. Et praeterea, cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quam sit in actu. Et ideo dicendum est, quod sicut sola uiuentia inueniuntur se mouere secundum locum, alia uero mouentur a principio extrinseco, vel generante, vel remouente prohibens, ut dicitur Octauo Physicorum, ita secundum alios motus, sola uiuentia inueniuntur mouere seipsa. Et hoc ideo, quia inueniuntur habere diuersas partes, quarum una potest esse mouens, & alia mota, quod oportet esse in omni mouente seipsum, ut probatur in Octauo Physicorum. Sic igitur inuenimus in generatione uiuentium esse principium actiuum intrinsecum, quod est uirtus formatiua in semine. Et sicut est potentia augmentatiua mouens in motu agmenti & decrementi, ita est & in motu alterationis, quae est sanatio, principium mouens in actu. Nam cum cor non sit susceptiuum

LECTIO VIII.

ut ueritatem autem aliquis, cur quaedam arte, & casu sunt, ut sanitas: quaedam autem minime, ut domus.

Causa uero est, quod horum quidem materia, quae principium generationis est cum faciens sit, & factum aliquid eorum, quae ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei, quaedam talis, ut a seipsa moueatur, quaedam non, & huius quaedam sic possibilis est, quaedam impossibilis. Multa nanque possibilia quidem a seipsis moueri, sed non sic, ut puta saltare. Quorum igitur talis est materia, ut lapides impossibilia sic moueri, nisi ab alio. Sic tamen & utique ignis. Propter haec quidem non erunt sine habente artem, haec autem erunt. Ab his enim mouebuntur non habentibus artem, aut ex parte.

ne naturali, est aliquod principium actiuum in materia, quod quidem est forma in potentia praexistens in materia, quae est quaedam inchoatio formae. Unde haec forma pars dicitur, quod quidem adstruere nituntur. Primo ex hoc, quod hic dicitur. Videtur enim hic Aristoteles dicere, quod illa, in quorum materia non est principium actiuum, sunt tantum ab arte. Oportet igitur quod in materia illorum, quae sunt a natura, inest aliquod principium actiuum. Secundo ex hoc, quod omnis motus, cuius principium non est in eo quod mouetur, sed extra, est motus uolentis, & non naturalis. Si igitur in his, quae generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiuum in materia: tunc eorum generationes non essent naturales, sed uolentes, aut non esset aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et sic obicitur contra eos, quod tunc ea, quae generantur naturaliter, non indigent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco. Respondent, quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quaedam inchoatio formae, ita etiam non est perfectum principium actiuum, ut per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de uirtute actiua, ut cooperetur exteriori agenti, nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus uolentis. Uolentium enim est cuius principium est extra, nil conferente uim passio, ut in primo Ethicorum dicitur. Haec autem opinio uidetur propinqua ponentibus latitacionem formarum. Cum enim nihil agat nisi secundum quod est in actu, si partes vel inchoationes formarum, quae sunt in materia, habent aliquam uirtutem actiuam, sequitur quod in aliquo modo actu, quod est ponere latitacionem formarum. Et praeterea, cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quam sit in actu. Et ideo dicendum est, quod sicut sola uiuentia inueniuntur se mouere secundum locum, alia uero mouentur a principio extrinseco, vel generante, vel remouente prohibens, ut dicitur Octauo Physicorum, ita secundum alios motus, sola uiuentia inueniuntur mouere seipsa. Et hoc ideo, quia inueniuntur habere diuersas partes, quarum una potest esse mouens, & alia mota, quod oportet esse in omni mouente seipsum, ut probatur in Octauo Physicorum. Sic igitur inuenimus in generatione uiuentium esse principium actiuum intrinsecum, quod est uirtus formatiua in semine. Et sicut est potentia augmentatiua mouens in motu agmenti & decrementi, ita est & in motu alterationis, quae est sanatio, principium mouens in actu. Nam cum cor non sit susceptiuum

Lect. 1.

D. 644.

Tex. c6. 34

T. com. 40

LECTIO IX.

ostquam Philosophus ostendit, quid est quod quid erat esse, & quorum est, & quomodo se habet ad ea, quorum est, & quod non oportet ponere quidditates rerum separatas propter generationem; hic intendit ostendere ex quibus constituitur quodquid erat esse, & diuidit in duas partes. In prima ostendit, ex quibus quod quid erat esse constituitur, in secunda ostendit, quomodo ex eis fiat vnum, ibi; Nunc autem dicamus primum, Prima autem pars diuiditur in duas. In prima mouet dubitationem, in secunda soluit ea, ibi; Aut multipliciter dicitur pars, Prima pars diuiditur in duas dubitationes, quas mouet ad idem periculis, ibi; Amplius autem si priores sunt partes, & dicitur ergo primo, quod omnis diffinitio est quaedam ratio, quaedam compositio nominum per rationem ordinata. Vnum nomen, non potest esse diffinitio, quia diffinitio oportet quod disticta notificet principia rerum, quod corrupte ad essentiam rei constituendam, Alias autem diffinitio non sufficienter manifestaret essentiam rei, Et propter hoc dicitur in 1. Phys. quod diffinitio dicitur diffinitio in singularia, i. exprimitur diffinitio in singularia principia diffinitio. Hoc autem non potest fieri nisi per plures dictiones. Vnde una dicitio non potest esse diffinitio, sed potest esse manifestatiua, eo modo quo nomen minus notum, manifestatur per magis notum. Omnis autem ratio partes habet, quia est quaedam oratio composita, & non simplex nomen, & ideo videtur, quod sicut se habet ratio rei ad rem, ita se habent partes rationis ad partes rei. Et propter hoc dubitatur: vtrum oporteat rationem partium ponere in ratione totius, aut non. Et haec dubitatio exinde confirmatur, quia in quibusdam rationibus totorum, videntur esse rationes partium, & in quibusdam non. In diffinitione enim circuli, non ponitur diffinitio sicut in circulo, i. partium, ex circulo separatarum, sicut semicirculi, & quartae partis circuli. Sed diffinitio syllabae continet in se diffinitionem elementorum, i. litterarum. Si n. diffinitur syllaba, oportet quod dicatur esse aliqua vox composita ex litteris, & sic in diffinitione syllabae ponitur littera, & per consequens diffinitio eius, quia semper vbi possumus diffinitione pro nomine. Et tamen circulus diuiditur in incisiones vt in partes, sicut syllaba in elementa, i. in litteras. Quod autem hic dicitur, quod sicut se habet diffinitio ad rem, ita se habet pars diffinitio nis ad partem rei, videtur habere dubitationem. Diffinitio, si est idem rei, vnde videtur sequi, quod partes diffinitionis sint idem partibus rei, quod patet esse falsum. Nam partes diffinitionis praedicantur de diffinito, sicut de homine, animal & rationale, nulla autem pars integralis praedicatur de toto. Sed dicitur quod partes diffinitionis significant partes rei, in quantum a partibus rei sumuntur partes diffinitionis, non ita quod partes diffinitionis sint partes rei, non enim animal est pars hominis, neque rationale, sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia, animal n. est quod habet naturam sensitivam, rationale vero, quod habet rationem. Natura autem sensitiva est vt materialis respectu rationis. Et inde est, quod generatur materia,

LECTIO IX.

Voniam vero diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet, vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habeat, dubitatur iam: an oportet partium rationem esse in totius ratione, an non. In quibusdam n. videntur esse, in quibusdam non. n. circuli ratio non habet ea, quae incisionum, & tamen diuiditur circulus in incisiones, vt syllaba in elementa.

Amplius autem si priores sunt partes toto, & recti acutus est pars, & digitus hominis, prior erit acutus recto, & digitus hominis. Videntur autem illa esse priora: secundum rationem namque dicuntur ex illis, & inesse sine inuicem priora.

Aut multipliciter dicitur pars. quorum vnus quidem modus est qui mensurat secundum quantitatem. Sed hic quidem praetermittatur. Ex quibus vero substantia est vt partibus, per scrutandum est. Si igitur est hoc quidem materia, illud vero spe

Tex. c. 33. par. prima.

Infr. loc. 12. princi.

Infr. pt. 3.

part. seq.

part. 2.

Tex. c. 34. part. 3.

Tex. c. 5.

D. 114.

LECTIO IX.

Vm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicut ratio ad rem, similiter & pars rationis ad partem rei se habeat, dubitatur: vtrum oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. circuli enim ratio non habet rationem sectionum, ratio vero syllabae, habet rationem elementorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicuti syllaba in elementa.

Item autem, si partes priores sunt toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus hominis. Videntur tamen ista esse priora: ratione namque dicuntur ex istis, & eo quod sint absque inuicem, priora sunt.

An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, qui secundum quantum mensuratur. Sed haec quidem praetermittatur, ex quibus vero substantia: tanquam ex partibus est. hoc considerandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc vero forma, hoc vero ex his, & substantia est ma-

potest esse sine homine, quia digitus absque non est digitus, vt infra dicitur. vnde videtur, quod homo sit prior digito. Et eadem ratio est de recto & acuto. Deinde cum dicitur,

Soluit propositas quaestiones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit solutionem. In secunda exponit eam, ibi; Dicitur est, igitur nunc ipsum. Tertio determinat quandam dubitationem, quae ex praedicta solutione oriri potest, ibi; Dubitatur autem merito. Ad euidentiam autem horum, quae in hoc capitulo dicuntur, sciendum est, quod circa diffinitiones rerum, & earum essentias, duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod tota essentia speciei est ipsa forma, sicut quod tota essentia hominis est anima, & propter hoc dicunt, quod eadem secundum rem est forma totius, quae significatur nomine humanitatis, & forma partis, quae significatur nomine animae: sed differunt solum secundum rationem. nam forma partis dicitur secundum quod perficit materiam, & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocaat. Et ex hoc volunt, quod nullae partes materiae ponantur in diffinitione indicante speciem, sed solum principia formalia speciei. Et haec opinio videtur Averrois, & quorundam sequentium eum. Sed videtur esse contra intentionem Aristotelis. Dicit enim superius in 6. quod res naturales habent in sui diffinitione materiam sensibilem, & in hoc differunt a mathematicis. Non autem potest dici, quod substantiae naturales diffinitur per id, quod non sit de essentia earum. Substantiae enim non habent diffinitionem ex additione, sed sola accidentia, ut supra est habitum. Vnde relinquuntur, quod materia sensibilis sit pars essentiae substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua, sed etiam quantum ad species ipsas. Diffinitiones enim non dantur de indiuiduis, sed de speciebus. Vnde est alia opinio, quam sequitur Auicenna, & secundum hanc, forma totius quae est ipsa quidditas speciei, differt a forma partis, sicut totus a parte.

Tex. c. 30.

Tex. c. 7.

parte. Nam quidditas speciei est composita ex materia & forma, non tamen ex hac forma, & ex hac materia indiuidua. ex his enim componitur indiuiduum vt Socras, & Callias. Et haec est sententia Aristotelis. in hoc capitulo, quam introductit ad excludendum opinionem Platonis de ideis. Dicebat enim species rerum naturalium, esse per se existentes sine materia sensibili, quasi materia sensibilis, non esset aliquo modo pars speciei. Ostendit ergo, quod materia sensibilis sit pars speciei in rebus naturalibus, ostendit quod in impossibili est esse speciem rerum naturalium sine materia sensibili, sicut hominem sine carnis & ossibus, & sic de aliis. Et hi erit certus modus destruendi ideas. Nam primo destruxit per hoc, quod quaedam esse non est separatum ab eo, cuius est. Secundo per hoc, quod species separata a materia non sunt causa generationis, neque per modum generantis, neque per modum generati. Nunc autem tertio improbat eam per hoc quod materia, sensibilis in eo, est ratio spem. Dicit ergo soluendo, quod multum tripliciter, dicitur pars, sicut in Quinto est habitus. Et vno modo dicitur pars quae sit ratio, hoc, si quod mensuratur totum secundum quantitatem, sicut bicubitum est pars cubiti, & binarius senarii.

aliud ex his: & substantia est materia, & species, & quod ex his est: est quidem vt materia dicitur pars alicuius, est autem vt non, sed ex alicuius speciei ratio. Vt concupiscentiae non est pars caro. haec namque materia in qua sit, similitudinis vero pars aliqua est. Et totius quidem status pars est eius: autem, quod species dicitur status, non. Dicendum, n. speciei, & in quantum habet speciem vnum quodque: sed materiale nunquam secundum se est dicendum. Quapropter circuli ratio non habet ea, quae est incisionum, sed quae syllabae, ea, quae est elementorum. Nam elementa rationis partes sunt, sicut speciei, & non materia: Incisiones vero huiusmodi, sicut partes, vt materia, in quibus sunt propinquo res tui speciei, quae in aere fit rotunditas. Est autem vt neque, elementa oia syllabae in ratione sunt. vt haec cerea, aut quae sunt in aere. Iam n. & haec pars syllabae quasi materia sensibilibus: Etenim linea non si dimidia corrumpit, aut huiusmodi, aut nervos, & carnes, pp hoc & sicut ex his sicut entibus substantiis, sed vt ex materia. Etenim quod simul totum partes speciei vero & cuius ratio, non

Sed hic modus partium praetermittatur ad praesens. non enim intendimus hic inquirere partes quantitatis, sed intendimus inquirere de partibus diffinitionis, quae significant substantiam rei. Vnde perscrutandum est de illis partibus, ex quibus substantia rei componitur. Pars autem substantiae est & materia, & forma, & ex quibus est aliquid compositum. Et quodlibet istorum trium, scilicet materia, & forma, & compositum ex his, est substantia, ut supra habitum est. Et ideo materia est quidem quodammodo pars alicuius, quodammodo non est, sed solum illa, ex quibus est ratio speciei, id est forma. Intellegimus enim concupiscentiam quasi formam, & naturam materiam, & solum, quasi compositum. Et secundum hoc, caro, quae est materia, vel pars materiae, non est pars concupiscentiae, quae est forma vel species. nam caro est materia, in qua sit species. Sed tamen caro est aliqua pars similitudinis, sicut in rebus naturalibus, in rebus autem compositum, & non solum forma. Et similiter totius quidem status, quae est composita ex materia & forma pars est: non autem est pars status, secundum quod status accipitur solum pro specie, id est pro forma. Et vt sciatur quid est species, & quid est materia, dicendum est illud ad speciem pertinere, quod conuenit vnicuique in quantum speciem habet. Sicut in quantum habet speciem status, conuenit alicui quod sit figuratum, vel aliud aliud huiusmodi. Sed id quod est materiale ad speciem, nunquam dicendum est secundum se de specie. Sciendum tamen est, quod nulla materia nec eois, nec indiuidua secundum se, se habet ad speciem prout sumitur pro forma: sed secundum quod spes sumitur pro vniuersali, sicut hominem dicimus esse speciem, sic materia eois per se pertinet ad speciem, non autem materia indiuidua, in qua natura speciei accipitur. Et ideo dicendum est, quod diffinitio circuli non continet in se substantiam incisionum, id est partium ex circulo in eorum, vt semicirculi, vt quartae partis circuli. Sed diffinitio, quae est syllabae, comprehendit in se diffinitionem, quae est elementorum, id est litterarum. Et huius ratio est, quia elementa

ta, id est litterae sunt partes syllabae quantum ad speciem suam, & non secundum materiam. Ipsa enim forma syllabae in hoc consistit, quod ex litteris componatur. Sed incisiones circuli sunt partes non circuli secundum speciem accepti, sed huiusmodi particularis, vel horum circulorum, sicut materia in qua sit

species circuli, & hoc accipi potest ex regula superius posita. Hoc enim dicitur ad speciem pertinere, quod secundum se inest vnicuique speciem habenti, ad materiam vero quod accidit speciei. Per se autem inest syllabae, quod ex litteris componatur. Quod autem circulus sit actu diuisus in semicirculos, hoc accidit circulo, non in quantum est circulus, sed in quantum est hic circulus, cuius haec linea diuiditur, quae est pars eius vt materia. Vnde patet, quod semicirculus est pars circuli secundum materiam indiuidualem. Vnde ista materia, quae est haec linea, est propinquo speciei quam es, quod est materia sensibilis, quando rotunditas, quae est forma circuli, fit in aere. Quia species circuli nunquam est praeter lineam, est autem praeter ea. Et sicut partes circuli, quae sunt secundum materiam indiuidualem, non ponuntur in eius diffinitione, ita etiam

nec omnes litterae ponuntur in diffinitione syllabae, quae scilicet sunt partes cum materia, vt litterae descriptae in cerea, vel prolatae in aere. Haec enim iam sunt partes syllabae sicut materia sensibilis, non enim oportet quod omnes partes, in quas resali qua resoluta corrumpitur, sint partes substantiae. Non enim si linea diuisa in duo dimidia corrumpitur, aut si homo resolutus in ossa & nervos & carnes corrumpitur, propter hoc scilicet, quod linea sit ex dimidiis, & homo ex carnis & ossibus, ita quod ista sint partes substantiae eius, sed sint ex istis partibus sicut ex materia. Vnde sunt partes eius quod est simul totum, id est compositum, id est speciei, id est formae, & cuius est ratio, id est eius quod diffinitur, non adhuc sunt partes. Quapropter, nullae tales partes ponuntur in rationibus conuenienter. Sciendum tamen, quod ratio rationum partium in quorundam diffinitionibus ponitur, scilicet in diffinitionibus compositorum, quorum sunt partes: in quorundam vero diffinitionibus non oportet poni, scilicet in diffinitione formarum, nisi sint tales formae, quae sunt simul sumptae cum materia. Licet enim materia non sit pars formae, tamen materia, sine qua non potest concipi intellectus forma, oportet quod ponatur in diffinitione formae, sicut corpus organicum ponitur in diffinitione animae. Sicut n. accidentia non habent esse perfectum nisi secundum quod sunt in subiecto, ita nec formae, nisi secundum quod sunt in propriis materiis. Et propter hoc, sicuti accidentia diffiniuntur ex additione subiectorum, ita & forma ex additione propriae materiae, cum igitur in diffinitione formae ponitur materia, est diffinitio ex additione, non autem cum ponitur in diffinitione compositi. Vel hoc quod dicitur non fuerit simul sumpta, est exemplificatio eius quod dixerat, horum non oportet inesse. In illis n. partes materiae non oportet in diffinitionibus poni, quae non sumuntur simul cum materia, vt quae non significant aliquid compositum ex materia & forma. Et hoc patet, quia praeter hoc quod in quorundam rationibus non ponitur materia, in quorundam

METAPHYSICORVM.

vero ponitur, contingit quod quaedam sunt effectus ex principiis ex his, in quae corrumpitur, id est ex partibus in quas aliquid p corruptionem resoluitur. Et haec sunt illa, in quorum diffinitionibus ponitur materiae. Quaedam vero non sunt ex praedictis partibus materialibus sicut ex principiis, sicut illa in quorum diffinitionibus non ponitur materia. & quia in istorum diffinitionibus ponitur materia, quae simul accepta cum materia, non autem in aliis, ideo quaecumque sunt simul sumpta species est materia, id est quaecumque significant aliquid compositum ex materia & forma, ut simum, aut aeneus circulus, huiusmodi corrumpuntur in partes materiales, & pars istorum est materia. Illa vero, quae non concipiuntur intellectu cum materia, sed sunt omnino sine materia, sicut illa, quae pertinent solum ad rationem speciei & formae, ista vel non corrumpuntur oino, vel non corrumpuntur taliter, id est per resolutionem in aliquas partes materiales. Quaedam enim formae sunt, quae nullo modo corrumpuntur, sicut substantiae intellectuales per se existentes. Quaedam vero formae non per se existentes, corrumpuntur per accidens, corrupto subiecto. quare partes, quod huiusmodi partes materiales sunt principia & partes eorum quae sunt sub ipsis, id est, quae ab eis dependunt, sicut dependet totum ex partibus, ex quibus componitur. Non autem sunt partes nec principia speciei. Et per hoc compositum, ut statua lutea corrumpitur, resoluta in materiam, id est in lutum, & sphaera aenea, in aes, & Callias, qui est homo particularis, in carnem & ossa. Et similiter circulus particularis componitur ex his lineis distinctis, corrumpitur in sectiones. Sicut enim Callias est aliquis homo, qui concipitur cum materia individuali, ita circulus, cuius sunt partes istae incisiones, est aliquis circulus particularis, qui concipitur cum individuali materia. hoc tamen differt, quia singulares homines habent nomen proprium. unde nomen speciei non equiuocatur ad individua, sed nomen circuli equiuoce dicitur de circulo, qui simpliciter, id est vniuersaliter dicitur, & de singulis particularibus circulis. Et hoc ideo, quia singulis particularibus circulis non sunt nomina posita, sed nomina posita sunt singularium hominum. Attendendum est autem, quod nomen speciei, non equiuoce predicatur de individuo, secundum quod

adhuc, Quia nec in rationibus. Horum quidem igitur inerat talium partium ratio, horum vero non oportet inesse, si non fuerint simul sumpta. Nam per hoc quidem quaedam ex his ut principis sunt, in quibus corrumpuntur: quaedam vero non sunt. Quaecumque quidem igitur sumpta species & materia sunt, ut simum, & aeneus circulus, haec quidem corrumpuntur in hoc, & pars ipsorum materia. Quaecumque vero non concipiuntur cum materia, sed sine materia, ut rationes speciei solum haec non corrumpuntur, aut oino, aut taliter non. Quare illorum quidem principia & partes, quae sunt sub ipsis, speciei vero nec partes, nec principia haec. Et ideo corrumpitur lutea statua in lutum, & sphaera in aes, & Callias in carnem & ossa, amplius autem circulus in incisiones. Est enim aliquis qui concipitur cum materia. Aequiuoce nanque dicitur circulus, qui simpliciter dicitur: & singuli, quia non est proprium nomen singularium.

LECTIO X.

LECTIO X. Ictum est igitur & nunc ipsum verum, & cam amplius manifestum dicemus repetentes. Nam quaecumque sunt rationis partes & in quas diuiditur ratio, haec sunt priores, aut oes, aut quaedam. Recti vero ratio, non diuiditur in acuti rationem, sed quae est acuti, in quae est recti, videtur autem diffiniens acutum, recto minor, non recto acutus. similiter autem & circulus, & semicirculus se habent: semicirculus, non diffinitur circulo, & dicitur toto: talis enim hominis pars digitus. Quare quaecumque sunt partes ut materia, & in quae diuiditur ut materia, sunt posteriores: quaecumque vero ut rationis, & secundum rationem substantiae, priores, aut omnes, aut aliqua.

prae dicitur de eo communem naturam speciei. Praedicatur autem rem equiuoce de eo, si praedicatur inquitum significaret hoc indiuiduum prout huiusmodi. Si enim dicam, Socra, est homo, non equiuocatur nomen hominis. Sed si hoc nomen homo, im ponatur alicui singulari homini ut proprium nomen, equiuoce significabit speciem, & hoc indiuiduum, Et similiter de nomine circuli, quod equiuoce significat speciem & hunc circulum. minime: propter hoc nec in rationibus. Quorundam itaque inerat talium partium ratio, quorundam vero non oportet inesse, nisi sint ipsius simul sumpta. propter hoc enim non nulla ex his, tanquam principis sunt, in quas corrumpuntur: quaedam vero non sunt. Quaecumque igitur sumpta species & materia sunt, ut simum, & aeneus circulus, illa sane in hoc corrumpuntur, & pars ipsorum est materia. quaecumque vero non simul cum materia sumuntur, sed absque materia, ut rationes formae solum, haec profecto non corrumpuntur, aut penitus, aut nequaquam ita. Quare illorum quidem principia & partes quae sunt sub ipsis, speciei vero nec partes, nec principia haec. Et ideo corrumpitur lutea statua in lutum, & sphaera in aes, & Callias in carnem & ossa, item & circulus in sectiones. Est enim aliquis, quod cum materia sumitur. equiuoce nanque dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli: propterea quod singulis non sit proprium nomen.

LECTIO X.

LECTIO X. Ictae itaque nunc quodque veritas est, adhuc tamen dilucidius dicemus repetentes. Quaecumque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, haec priores, aut omnes, aut aliqua. Ratio vero recti non diuiditur in acuti rationem, sed acuti in rectum. videtur namque recto, qui definit acutum, minor etenim recto acutus. similiter autem circulus & semicirculus sese habent: semicirculus nanque circulo definitur. & digitus toto: talis enim hominis pars digitus. Quare, quaecumque quidem partes ut materia, & in quas diuiditur ut in materiam, posteriores: quaecumque vero ut rationis, & secundum rationem substantiae, priores, aut omnes, aut aliqua.

tes formae quandoque non sunt de necessitate speciei, sed de perfectione, sicut visus & auditus, quae sunt partes animae sensibilis, non sunt de integritate, vel necessitate animalis. potest enim esse animal sine his sensibus. Sunt tamen de perfectione animalis, quia animal perfectum, hoc etiam sensus habet. Et sic vniuersaliter est verum, quod illae partes, quae ponuntur in diffinitione alicuius, sunt vniuersaliter priores eo. Sed acutus angulus, quamuis sit pars recti, non tamen ponitur in diffinitione eius, sed equiuoce, non enim ratio recti anguli resoluitur in diffinitionem acuti, sed equiuoce, qui, non diffinit acutum, videtur recto diffinito

par. 2.

LECT. X.

Via solutio superius posita non est, & hoc quia quae manifesta, non dicitur a ostenderat quomodo partes sunt priores, & posteriores, nec iterum distinxerat compositum vniuersale a particulari, nec est speciem a forma, id est hinc solutionem superius posita explanat. Diuiditur autem in partes duas. In prima explanat solutionem superius posita. In secunda, docet qualiter sit ad questionem applicanda ibi: Interrogatio vero obuiare. Prima, diuiditur in duas. Primo, soluitur quod quatum ad hoc quod quatum fuit de prioritate partium. Secundo, quantum ad hoc quod quatum fuit utrum partes diffinitae inter diffinitionem, ibi: Sed rationis partes. Prima diuiditur in duas. Primo, ostendit quomodo partes sunt priores toto. Secundo, manifestat per exemplum, ibi: Quonia vero. Dicit ergo primo, quod id quod superius est dictum in solutione proposita, verum quidem est in se, tamen repetendum est ut amplius fiat manifestum, quantum ad hoc quod dictum est. Oportet enim quod oes partes rationis, & in quas ratio diuiditur, sint priores diffinito, vel omnes, vel quaedam, & hoc dicitur propter hoc, quod partes formae quandoque non sunt de necessitate speciei, sed de perfectione, sicut visus & auditus, quae sunt partes animae sensibilis, non sunt de integritate, vel necessitate animalis. potest enim esse animal sine his sensibus. Sunt tamen de perfectione animalis, quia animal perfectum, hoc etiam sensus habet. Et sic vniuersaliter est verum, quod illae partes, quae ponuntur in diffinitione alicuius, sunt vniuersaliter priores eo. Sed acutus angulus, quamuis sit pars recti, non tamen ponitur in diffinitione eius, sed equiuoce, non enim ratio recti anguli resoluitur in diffinitionem acuti, sed equiuoce, qui, non diffinit acutum, videtur recto diffinito

par. 3.

do: angulus, non acutus est angulus minor recto, & sicut est de circulo & semicirculo qui diffinitur per circulum, est enim media pars circuli. Sicut est de digito & homine, qui ponitur in diffinitione digiti, diffinitur enim digito, & est talis pars hominis. Dicitur est enim supra, quod partes formae sunt partes rationis, non autem partes materiae. Si igitur sole partes rationis sunt priores, non aut materiae, sequitur quod quaecumque sunt partes diffinitae, sicut materia, in quam solutio resoluitur diffinitum, ut compositum in materialia principia sunt posteriora. Quaecumque vero sunt partes rationis & substantiae, quae est secundum rationem, id est, pars formae, secundum quae sumit ratio rei, sunt priora toto, aut oia, aut quaedam, ratione superioris dicta. Deinde cum dicitur. b. Exponit quod dicitur per exempla dicens, quod anima aialium est subiecta aiaai sui ratione, id est, forma animati, aqua aiaai habet propria rationem, est substantia, id est, forma, & spes, & quod dicitur esse tali corpori, id est, organico. Corpus enim organico non potest diffini nisi per aiam, & secundum hoc, aia dicitur quod erat esse tali corpori. Et hoc sic verum, patet per hoc: quod si aliquis bene diffinitur cuiuscumque aialis parte, non potest eam bene diffinire nisi per propria operationem. Sicut si dicitur, quod oculus est pars aialis per quam videt, ipsa autem operatio partium non existit sine sensu vel motu, vel alia operatione partium animae. Et sic oportet quod diffiniens aliquam partem corporis, videtur anima. Et quia ita est, oportet quod partes eius, scilicet, sint priores, vel omnes, sicut in perfectis animalibus: vel quaedam, sicut in imperfectis animalibus (sicut toto), id est, quod est compositum ex anima & corpore. Et similiter est secundum vnum quodque aliud, quia semper oportet quod partes formales sint priores quolibet composito. Sed corpus & partes corporis sunt posteriores, haec substantia, scilicet, forma, quae est anima, cum oporteat animam in eius diffinitione poni, vti iam dictum est. Et id quod diuiditur in partes corporis, ut in materiam, non est ipsa substantia, id est, forma, sed simul totum, id est, compositum. Patet igitur quod partes corporis sunt priores (sicut toto), id est, composito quodammodo, & quodammodo non. Sunt quidem priores, sicut simplex compositio, in quantum animal compositum ex eis constituitur. Sunt autem priores secundum modum, quo dicitur esse prius id, quod potest esse sine alio, non enim partes corporis possunt esse separatae ab animali: non enim digitus quocumque modo se habens, est digitus. Ille enim qui est decimus, vel mortuus, non dicitur digitus nisi equiuoce, sicut digitus sculptus vel depictus. Sed secundum hanc considerationem huiusmodi partes sunt posteriores composito animali, quia animal sine digito esse potest. Sed quaedam partes sunt, quae licet non sint priores toto animali hoc modo prioritate, quia non possunt esse sine eo, sunt tamen secundum hanc considerationem simul, quae sicut ipsae partes non possunt esse sine integro animali, ita nec

integrum animal sine eis. Huiusmodi autem sunt partes principales corporis, in quibus primo consistit forma, scilicet anima, sicut cor, vel cerebrum. Nec ad propositum differt quicquid tale sit. Sciendum tamen, quod hoc compositum, quod est animal vel homo, potest dupliciter sumi, vel sicut vniuersale, vel sicut singulare, sicut vniuersale quidem, sicut homo & animal, sicut singulare, ut Socra, & Callias, & ideo dicitur quod homo, & equus, & quae ita sunt in singularibus, sed vniuersaliter dicta homo, & equus, non sunt substantiae, id est, non sunt solum forma, sed sunt simul totum quoddam compositum ex determinata materia, non ipsa substantia, sed totum. Toto itaque quodam modo quidem priore, sunt haec, quodam modo vero non, quandoquidem nec esse possunt separatae. Non enim qui quomodocumque, se habet, digitus animalis est, sed aequiuocus, qui mortuus est. Quaedam vero simul, quaecumque principales, & in qua prima ratio, & substantia, ut puta si haec cor, aut cerebrum est, nihil enim differt, utra talis sit. Homo vero & equus, & quae ita se habent in singularibus sunt, vniuersale vero substantia non est, sed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali. Singulare vero ex ultima materia iam Socrates est, & de ceteris similiter. Pars itaque citam formae est (formam autem dico quod dicitur esse) & ipsius totius, quod ex forma & ipsa materia est.

Sed rationis partes, quae formae solum sunt, ratio vero ipsius vero vniuersalis. Circulo enim esse & circulus: & aia esse & anima idem. Simul autem, puta circuli huius, & singularium alicuius, aut intelligibilis. c. Ostendit quae partes debeant poni in diffinitione. Cum enim ostensum sit quae partes sunt speciei, & quae partes indiuidui, quia materia communiter sumpta est pars speciei, haec autem materia determinata, est pars indiuidui, manifestum est quod solum ille partes sunt partes rationis, quae sunt partes speciei, non autem quae sunt partes indiuidui. In diffinitione enim hominis ponitur caro & os, sed non haec caro & hoc os. Et hoc ideo, quia ratio diffinitiva non assignatur nisi vniuersaliter. Cum enim quod dicitur esse, sit idem cum eo, cuius est, ut supra ostensum est: illius tantum erit diffinitio, quae est ratio significans, quod dicitur esse, quod est idem cum suo quod dicitur esse, huiusmodi autem sunt vniuersalia & non singularia. Circulus enim, & id quod est circulo esse, sunt idem. Et similiter anima, & id quod est anima esse. Sed ipsorum quae sunt composita ex specie & materia individuali, sicut circuli huius, aut alicuius aliorum singularium, horum non est diffinitio. Nec differt vtrum singularia sint sensibilia, vel intelligibilia. Singularia quidem sensibilia sunt, circuli aerei & lignei. Intelligibilia singularia sunt, sicut sunt circuli mathematici. Quod autem in mathematicis considerentur aliqua singularia, ex hoc patet, quia considerantur ibi plura vnus speciei, sicut plures lineae aequales, & plures figurae similes. Dicuntur autem intelligibilia huiusmodi singularia, secundum quod absque sensu comprehenduntur per solam phantasmam, quae quandoque intellectus vocatur, secundum S. Th. super Metaph. N. 2. illud

Tex. c. 3. par. prima.

lect. 5.

lect. 10. Tex. c. 20.

illud in tertio de Anima. Intellectus passius corruptibilis est. Ideo autem singularium circularum non est definitio, quia illa, quorum est definitio, cognoscuntur per suam definitionem. Sed singularia non cognoscuntur, nisi dum sunt sub sensu, vel imaginatione, quæ hic intelligit dicitur, quia res considerat sine sensu, sicut intellectus. Sed huiusmodi singulares circuli habent ab actu, & i. recedentes ab actuali inspectione sensus, quantum ad sensibiles: aut imaginationis, quantum ad mathematicos, non est manifestum verum sunt, in quantum sunt singulares: sed tamen semper dicuntur & cognoscuntur per rationem vniuersalem. cognoscuntur enim hi circuli sensibiles, et quando non actu videntur, in quantum sunt circuli, non in quantum sunt hi circuli. Ratio autem huius est, quia materia, quæ dicitur principium individuationis, est secundum se ignota, & non cognoscitur nisi per formam, a qua sumitur ratio vniuersalis. Et ideo singularia non cognoscuntur in sua absentia, nisi per vniuersalia. Materia autem non solum est principium individuationis in singularibus sensibilibus, sed etiam in mathematicis. Materia enim alia est sensibilibus, alia intelligibilibus. Sensibilis quidem vt res & lignum, vel etiam quilibet materia mobilis, vt ignis, & aqua & huiusmodi ora: & a tali materia indiuiduantur singularia sensibilia. Intelligibilis vero materia est, quæ est in sensibilibus, non in quantum sunt sensibilia, sicut mathematica sunt. Sicut enim forma hominis est in tali materia, quæ est corpus organicum, ita forma circuli vel trianguli est in hac materia, quæ est continuum, vel superficies, vel corpus. Concludit igitur quod dictum est, quomodo se habet de toto & parte & de priori, & de posteriori, id est cuius pars sit prior, & quomodo posterior. Partes enim materiae indiuiduæ sunt partes compositi singularis, non autem speciei, nec formæ. Partes autem materiae vniuersalis, sunt partes speciei, sed non formæ. Et quia vniuersale diffinitur, & non singulare, ideo partes materiae indiuiduales non ponuntur in diffinitione, sed solum partes materiae communis simul cum forma, vel partibus formæ. Deinde cum dicitur.

D. 639.
T. com. 6.

parte. 4.

Tex. c6. 37.
par. prima.

LECTIO XI.

Dubitat autem merito quæ speciei sunt partes, & quæ non, sed simul sumpti. Hoc enim non ma-

rogationi quando quis interrogat, vtrum rectus angulus, & circulus, & animal sint priora partibus, aut econuerso partes, in quas huiusmodi diuiduntur, & ex quibus componuntur, sunt priora. Dicendum, quod non est simpliciter respondendum. Est enim duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod idem est tota species & forma, sicut anima quod homo. Quidam autem quod non, quia homo est compositum ex anima & corpore. & secundum vtranque opinionem est diuersimode respondendum. Si enim idem est anima, & animal vel animatum, aut si militer vnumquodque est idem cum forma vniuersali, vt circulus idem cum forma circuli, & rectus angulus idem cum forma recti, dicendum est determinando quid sit posterius, & quo sit posterius, quia secundum hoc partes materiae sunt posteriores his, quæ sunt ratione, & sunt etiam posteriores aliquo recto, si licet communi, sed sunt priores recto singulari. hic enim rectus, qui est æneus, est cum materia sensibili: & hic rectus, qui est cum materia intelligibili. Sed ille rectus qui est sine materia, sicut licet communitatis, erit posterior partibus formæ quæ sunt in ratione, sed erit prior partibus materiae, quæ sunt partes singularium. Nec erit secundum hanc opinionem distinguere inter materiam communem, & indiuidualem, sed tamen simpliciter non erit respondendum, quia erit distinguendum inter partes materiae, & partes formæ. Si autem alia opinio sit vera, scilicet quod anima sit aliud quod animal, sic erit dicendum, & non dicendum partes esse priores toto, sicut de terminatum est prius. Secundum enim hanc opinionem docuit superius distinguere non solum inter materiam & formam, sed inter materiam communem, quæ est pars speciei, & inter materiam indiuidualem, quæ est pars indiuidui.

LECTIO XI.

MERITO autem dubitatur etiam quænam formæ sint partes, quæ vero non: sed eius quod simul sumitur, cum

superius distinguere non solum inter materiam & formam, sed inter materiam communem, quæ est pars speciei, & inter materiam indiuidualem, quæ est pars indiuidui.

LECTIO XI.

In ista parte determinatur quædam dubitationem, quæ poterat oriri ex solutione præmissæ questionis. Distinxerat enim, soluendo præmissam questionem inter partes speciei, & partes indiuidui, quod est compositum ex specie & ex materia. Et ideo hic quaeritur, quæ partes speciei

Infra pt. 10
parte 11.
Par. 10.

parte 9.

parte 2.

Tex. c6. 37.
parte 3.

parte 4.
parte 7.
parte 3.

speciei, & quæ non. Diuiditur ergo ista pars in partes tres. In prima determinatur hanc dubitationem. In secunda ostenditur quod res non est pars speciei circuli, licet difficile sit mente auferre & recipiat ea quæ dicitur sunt, ibi: Quid quid igitur est quod quiderat. Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi: Quæcumque quidem igitur &c. Tertio solutionem manifestam do colligit, ibi: Palam autem &c. Dicit ergo primo, quod cum dictum sit quod partes speciei ponuntur in diffinitionibus, non autem partes compositæ ex specie & materia, merito dubitatur, quæ sunt partes speciei, & quæ non sunt partes speciei, sed simul sumpti, & indiuidui, in quo simul sumitur natura speciei cum materia ipsa indiuiduante. Si enim hoc non sit manifestum, non poterit aliquid recte diffinitur, quia diffinitio nunquam est rei singularis, sed solum vniuersalis, vt supra dictum est. Et inter vniuersalia proprie est species, quæ consistit ex genere & differentia, ex quibus ois diffinitio constat. Genus enim non diffinitur, nisi etiam sit species. Unde patet, quod nisi sciatur quæ pars sit sicut materia, & quæ non est sicut materia, sed sicut ad speciem ipsam pertinens, non erit manifestum qualis debeat esse diffinitio rei assignanda, cum non assignetur nisi speciei, & oporteat in diffinitione speciei partes speciei ponere, & non partes, quæ sunt posteriores speciei. Deinde cum dicitur.

manifesto existente, non est diffinitur vniquodque. Vniuersalis enim & spæi est diffinitio. Quæ igitur sunt partium vt materia, & quæ non, si non fuerint manifestæ, nec ratio erit manifesta quæ rei.

B Quæcumque quidem igitur videntur facta in diuersis specie, vt circulus in ære, & lapide, & ligno, hæc quidem manifesta esse videntur, quia nihil circuli substantiæ est, neque lapis, pp separari ab ipsis. Quæ vero non videntur separari, nihil phibet similiter his se habere, vt si circuli omnes viderentur ænei, nihil autem auferre mente est difficile, vt hominis species semper in carnibus apparet, & ossibus, & talibus partibus. Vtrum igitur hæc sunt partes huius speciei & rationis: aut non, sed materia? Sed quia non in alijs sunt, non possumus separare.

C Quoniam autem hoc videtur contingere, immanifestum aut quando, Dubitant aut quidam in circulo & in trigono, quasi non sit competens, lineis diffinitur & continuo, sed omnia hæc similiter dici, ac si sint carnes & ossa hois, & es, & lapis circuli. & referunt oes ad numeros. & lineæ rationem eam, quæ duorum esse dicunt. Et ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineam formam: quædam etiam eadem esse formam, & cuius forma, uel dualitatem & dualitatis formam. in linea vero non est.

Solutio propositam dubitationem. & circa hæc tria facit. Primo, ponit solutionem secundum opinionem Platoniorum. Secundo improbat eam, ibi: Accidit itaque vnam. Tertio, soluit secundum suam sententiam, ibi: Quare omnia reducere. Circa primum duo facit. Primo, soluit propositam dubitationem quantum ad sensibilia. Secundo quantum ad mathematica, ibi: Quoniam autem, primo, ergo dicit, quod in quibusdam manifestum est, quod materia non sit pars speciei, sicut in oibus illis, quæ manifeste apparent fieri in materijs diuersis sicut in carne, sicut circulus inuenitur fieri in ære & in lapide & in ligno. Unde manifestum est, quod neque es, neque lapis, neque lignum, est aliquid de substantia circuli, quasi pars existat huius speciei, quæ est circulus. Est autem hoc manifestum, pp hoc, quod circulus a quolibet istorum separatur. Nihil autem potest separari ab eo, quod est pars speciei, sed quædam sunt, quorum species non inueniuntur fieri in diuersis materijs secundum spem, sed semper in eisdem, sicut species hominis, quatum ad hoc, quod visibiliter apparet, non inuenitur nisi in carne & ossibus. Nihil tamen prohibet vt etiam ista, quæ non videntur a propria materia separata, similiter se habeant ad suas materias sicut illa, quæ esse possunt in diuersis materijs, & ab vnaquaque earum separari. Si enim posuerimus, quod non videntur sensibilibus aliquid circuli nisi ex ære, nihilominus tamen sic esset pars speciei circuli, & licet

A tunc non separaretur circulus actu ab ære, separaretur tamen mente, quia species circuli posset intelligi sine gre, ex quo es non esset pars speciei circuli, licet difficile sit mente auferre & separare abinuicem quæ actu non separantur. non enim est hoc nisi illorum, qui per intellectum supra sensibilia eleuari possunt.

Et similiter, si hominis species semper apparet in carnibus & ossibus, & talibus partibus, oportet quaerere, vtrum istæ partes sint spæi humanæ & rationis, id est diffinitionis hominis: aut non sunt partes speciei, sed solum materialis speciei, sicut es circuli. Sed quia talis species non fit in alijs partibus materialibus quam in istis, ideo de facili non possumus separare hominem per intellectum a carnibus, & ossibus. Videtur enim eadem ratio esse hic & i circulo, si omnes circuli essent ænei. Deinde cum dicitur.

Quæcumque igitur apparent aduentia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidem manifesta esse videntur, quoniam nihil substantiæ circuli es, neque lapis est: propterea quod ab eis separatur. Quæ vero non videntur separari, nihil quidem prohibet similiter bis se habere, quemadmodum si circuli omnes viderentur ænei, nihil enim minus es esset ipsius formæ. difficile tamen est hoc mente auferre. vtpote forma hominis semper in carnibus & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint etiam hæc partes formæ & rationis, an non, sed materia. verum quoniam non adueniunt etiã in alijs, non possumus separare.

Cum autem hoc videatur quidem contingere, quando vero, non est manifestum. Quidam etiã de circulo, & triangulo dubitant: tanquam non deceat lineis & continuo diffinitur, sed hæc oia similiter dici sicuti carnes aut ossa hominis, & es & lapis circuli, & cuncta referunt ad numeros: & lineæ rationem, eam, quæ duorum esse dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineam formam: quædam etiam eadem esse formam, & cuius forma, uel dualitatem & dualitatis formam. in linea vero non est.

Materia autem figurarum mathematicarum intelligibilis, est continuum, vt linea vel superficies, & ideo vult, quod linea non sit pars speciei circuli vel trianguli, quasi non sit competens, quod triangulus & circulus diffiniantur per lineam & continuum, cum non sint partes speciei, sed omnia ista similiter dicuntur ad circulum & triangulum, sicut carnes & ossa ad hominem, & es & lapides ad circulum. Remouendo autem a triangulo & circulo continuum, quod est linea, nihil remanet nisi unitas & numerus, quia triangulus est tres lineas habens, & circulus vnam. Et ideo, quia lineas non dicunt esse partes speciei, referunt omnes species ad numeros, dicentes quod numeri sunt species mathematicorum omnium. Dicunt enim, quod ratio duorum est ratio lineæ recte, propter hoc quod linea recta duobus punctis terminatur. Sed circa hoc inter Platonicos ponentes ideas, est differentia quædam: quidam enim non ponentes mathematica media inter species & sensibilia, dicentes species esse numeros, dicunt ipsam lineam esse dualitatem, quia non ponunt lineam mediam differentem a specie lineæ: quidam vero dicunt, quod dualitas est species lineæ, & non linea. Linea enim est quoddam mathematicum medium inter species & sensibilia & dualitas est ipsa species, & secundum eos in quibusdam non diffinitur species, & cuius est species, sicut in numeris, quia ipsas species dicunt esse numeros: vnde idē dicebant esse dualitatem, & speciem. S. Tho. super Metaphy. N 3 dualitatis.

part. 4. dualitatis. Sed lineæ hoc non accidit secundum eos, quia lineam dicit aliquid participans speciem, cum multæ lineæ inueniantur esse in vna specie, quæ non esset, si ipsam lineam esset ipsa species. Deinde cum dicitur.

part. 5. **¶** Improbatur prædictam solutionem, & ponit tres rationes, quarum prima est, si soli numeri sint species, omnia ista, quæ participant vno numero, participant vna specie. Multa autem sunt diuersa species, quæ participant vno numero. Vnus enim & idem numerus est in tribus, quæ propter tres lineas, & i syllogismo propter tres terminos, & in corpore propter tres dimensiones. Accidit igitur multorum specie diuersorum esse unam speciem. Quod non solum Platonicis, sed etiam Pythagoricis accidit, qui etiam ponebant naturam omnium rerum esse numeros. Secundam ponit ibi.

part. 6. **¶** Quæ talis est. Si carnes & ossa non sunt partes spiritus humani, nec lineæ spiritus triangulari, pari ratione nulla materia est pars speciei. Sed secundum Platonicos i numero duas lineas attribuitur materiam, unitas autem speciei, ergo sola unitas est species. Dualitas autem, & per consequens omnes alij numeri tanquam materiæ implicantes, non erunt species, & sic una tantum erit species omnium rerum. Tertiam ponit ibi.

part. 7. **¶** Quæ talis est. Illa sunt vnum, quorum species vna est: si igitur omnium species est una, sequetur, quod oia sint vnum secundum speciem, & non solum quæ videtur esse diuersa. Potest tamen dici, quod hoc tertium non est alia ratio a secunda. Sed est inconueniens quod ex secunda conclusione sequitur secundæ rationis. Postea ergo ratione, cui præmissa solutio innitebatur, & postea rationibus contra præmissam solutionem, concludit dictum esse, quod illa, quæ sunt circa definitionem, habent dubitationem, & qua de causa. Et sic patet, quod per omnia præmissa ostendere voluit difficultatem præmissæ dubitationis. Deinde cum dicit.

part. 8. **¶** Solutio præmissam questionem sine propria sententia, & quantum ad naturalia, secundo quantum ad mathematica, ibi: { Circa mathematica. } Dicit ergo primo, quod ex quo prædicta inconuenientia sequuntur remouendibus a specie rei omnia, quæ sunt materialia, siue sint sensibilia, siue non, patet ex dictis quod superfluum est, omnes species rerum reducere ad numeros, vel unitatem, & auferre totaliter materiam sensibilem & intelligibilem, sicut Platonicis faciebant. Quia quædam species rerum non sunt formæ siue materia, sed sunt partes sensibilibus, id est formæ in materia, ita quod id, quod resultat ex forma in materia existens, species est. Aut si non sunt sicut forma in materia, sunt se habentia sicut illa, quæ habent formam in materia, propriè enim

formam in materia habent naturalia, quibus quodammodo assimilantur mathematica, etiâ in quantum proportio figuræ circuli vel trianguli ad lineam, est sicut proportio forme hois ad carnes & ossa. Et ideo, sicut species hois non est forma aliqua sine carnis, & ossibus, ita forma circuli vel trianguli non est aliqua forma sine lineis. & ideo parabola, quam conueniunt dicere de aialii Socra. iunior, non se bene habet. Videtur autem ipsum Platonem Socra. iuniorem non minare, quia in omnibus libris suis introducit Socra. loquentem per hoc, quod fuerat magister eius. Opinione autem Platonis de materialitate naturalium specierum vocat parabolam, quia fabulis assimilatur, quæ componuntur ad aliquam sententiam metaphorice insinuantur. Propter quod in Tertio superius dixit, quod hæc opinio assimilatur opinionibus fingentium deos esse, & quod formæ eorum sunt sicut formæ humanæ. Ideo autem prædicta opinio non bene se habet, quia dicitur extra veritatem, in eo, quod facit opinari quod hoc modo contingat esse hominè sine partibus materialibus, si sine carnis, & ossibus: sicut contingit circuli esse sine aere, quod manifeste non patet ad species circuli. sed hoc non est simile. non enim sicut se habet homo ad carnes & ossa, sicut circulus ad aere, quia circulus non est aliquid sensibile secundum suam rationem, potest enim intelligi sine materia sensibili. vnde quod est materia sensibilibus, non est pars spiritus circuli. sed animal videtur esse quoddam sensibile: non enim potest diffiniri sine motu. Animal enim discernitur a non animalibus sensu & motu, ut patet in primo libro de Anima. Et ideo non potest diffiniri animal sine partibus corporalibus habentibus se aliquo modo debito ad motum. Non enim manus est pars hominis quocunque modo se habens, sed quando est sic disposita, quod potest perficere opus manus, quod non potest facere sine anima, quæ est principij motus. Quare oportet, quod manus cuiuscunque sit pars hominis, secundum quod est animata. Secundum vero quod est inanimata, non est pars, sicut manus mortua, vel depicta. Vnde oportet, quod partes tales, quæ sunt necessariæ ad perficiendum operationem speciei propriam, sint partes speciei, tam quæ sunt ex parte forme, quam quæ sunt ex parte materie. Deinde cum dicit.

part. 9. **¶** Solutio questionem quantum ad mathematica. Videtur enim post solutionem de naturalibus positam, adhuc relinqui sub dubio de mathematicis. Dixerat enim, quod cum animal sit sensibile, non potest diffiniri sine partibus sensibilibus, sicut circulus potest diffiniri sine aere, quod est sensibile materia. Et ideo circa mathematica queritur, quare rationes, id est definitiones partium, non sunt partes rationum totorum, sicut quare hemicicla, id est semicirculi non ponuntur in definitione circuli. Non enim potest dici, quod hæc scilicet hemicicla sint sensibilia, sicut aere est sensibile materia. Sed solum quod hoc nihil differt quantum ad proprium: verum scilicet partes materie sunt sensibilia, vel non sensibilia, quia etiam non sensibilibus est aliquid materia intelligibile. Et talis materia quæ est pars speciei, est omnis eius, quod non est quod quiderate esse & species eadem secundum se, sed est hoc aliquid, id est paricula: aliquid demòstratum: quasi dicatur: in omni eo, quod non est ipsa sua species, sed est aliquid individuum determinatum in specie, oportet esse aliquas partes materie, quæ non sunt partes speciei. Socra. n. quia non est ipsa sua humana itas, sed est habens humanitatem, id est habet in se partes materiales, quæ non sunt partes speciei, sed sunt partes huius materie in individualis, quæ est individuationis principij, ut has carnes, & hæc ossa. Et similiter in hoc circulo sunt hæc lineæ, quæ non sunt partes speciei. Vnde patet, quod huiusmodi non sunt partes circuli, qui est vniuersalis, sed sunt partes singularium circulorum, sicut dictum est prius. Et propter hoc, semicirculi non ponuntur in definitione circuli vniuersalis, quæ sunt partes singularium circulorum & non vniuersalis. Et hoc est verum tam in materia sensibili, quam in materia intelligibili. Vtrouque enim modo inuenitur materia, ut ex dictis patet. Si autem esset aliquid indiuiduum, quod esset ipsa sua species, sicut si Socra. esset ipsa sua humanitas, non esset in Socra. aliqua pars, quæ non esset partes humanitatis. Deinde cum dicit.

part. 10. **¶** Recolligit prædictam solutionem exemplificando eam in animali dicens, palam esse, quod anima est substantia prima, id est forma animalis, corpus autem materia, homo autem sicut animal id, quod est ex vtriusque scilicet in vniuersali, sed Socra. & Coriscus quod est ex vtriusque in particulari. Quia anima dicitur dupliciter scilicet in vniuersali, & particulari, ut anima, & hæc anima. Ideo autem oportet quod significatur per modum totius, dici vniuersaliter & singulariter, ea ratione, quia anima dicitur dupliciter, quia hoc competit secundum vtraque opinionem hominum de anima. Sicut enim supra dictum est, alij dicunt hominem & animal esse animam, alij vero dicunt hominem & animal non esse animam, sed esse compositum ex anima & corpore. Patet ergo, quod secundum illam opinionem, quæ dicit hominem esse animam, anima dicitur vniuersaliter & singulariter, ut anima, & hæc anima: & homo etiam dicitur vniuersaliter & particulariter siue singulariter, scilicet homo & hic homo. Similiter etiam sine hanc opinionem, quæ dicit hominem esse compositum ex anima & corpore, sequitur quod si simpliciter dicuntur vniuersaliter & singulariter, quæ etiam compositum dicuntur vniuersaliter & singulariter, quæ anima est hoc, & corpus est hoc, quæ sunt simpliciter dicta tanquam partes compositi, quod etiam dicuntur vniuersaliter & particulariter siue singulariter, non solum partes, sed etiam compositum. Deinde cum dicit.

part. 9. **¶** Palam autem, quod anima quidem substantia prima, corpus autem materia. Homo autem, vel animal, quod est ex vtriusque ut vniuersaliter. Socra. autem & Coriscus ut singulariter. Siquidem anima dupliciter dicitur, alij nanque, ut anima, alij vero ut totum. Si vero simpliciter anima hoc, & corpus hoc, ut quod vniuersale, & singulare.

part. 10. **¶** Vtrum autem etiam præter materiam talium aliquæ substantiarum alia, & oportet querere substantiam ipsorum alteram quædam, ut numeros, aut aliquid tale, perscrutandum est posterius. Huius enim gratia, & de substantiis sensibilibus veteramus diffinire. Quoniam modo quodam Physicæ & secundæ philosophiæ operis, circa sensibiles substantias speculatione, non enim solum de materia oportet scire Physicum, sed & de ea, quæ secundum rationem, & magis. In definitionibus vero quod partes quæ in ratione sunt, & quare vna ratio diffinitio. (Palam enim quia res vna: Res vero quod vna partes habens,) speculatione est posterius.

part. 11. **¶** Quid quidem igitur est quod quiderate esse, & quod ipsum secundum se de omni, dictum est. Et quare horum quidem ratio, quæ eius quod quiderate esse, habet partes diffinitio, horum autem non.

lect. 10. **¶** Quid igitur est quod quid erat esse, & quomodo ipsum per se ipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definitio partes, quorundam non, & quod in ratione quidem substantia, vel in quantum per eas manuducimur in cognitionem substantiarum immaterialium. Physicus vero e conuerso, determinat de substantiis materialibus, non in quantum sunt substantiæ, sed in quantum materiales & habentes in se principium motus. Et quæ postea aliquid credere, quod Scientia Naturalis non speculatur circa totas substantias materiales & sensibiles, sed solum circa materias eorum, ideo hoc remouet dicens, quod Physicus non solum oportet considerare de materia, sed etiam de ea parte, quæ est secundum rationem, id est de forma. Et magis etiam de forma, quam de materia, quia forma est magis natura quam materia, ut probatum est in 2. physico. Secundum vero, quod restat determinandum, est quomodo partes, quæ sunt in ratione, id est in diffinitione se habent, utrum, si sint substantiæ existentes in actu, & quare etiam diffinitio cum componatur ex multis partibus, est vna ratio. Palam enim est quod oportet diffinitionem esse vnam tantum rationem, quia res est vna. Diffinitio vero significat quid est res. Sed per quid aliqua res habet partes efficitur vna, speculatione est posterius. Deinde cum dicit.

lect. 11. **¶** Recapitulat ea quæ sunt determinata dicens, quod est dictum, quid est quod quiderate esse, & quomodo id, quod est quod quiderate esse, est quod predicatur de omni, & quod predicatur secundum se. Et iterum dictum est, quare quorundam ratio significat quod quiderate esse, continet in se partes diffinitio. Sicut diffinitio syllabe continet literas: & quorundam non, sicut diffinitio circuli non continet semicirculos. Dicitur etiam, quod in ratione substantiæ, id est forme, non ponuntur partes, quæ sunt partes substantiæ, sicut materia: quia tales non sunt partes substantiæ illius, id est forme, sed partes totius compositi cuius quædam sunt partes, sed etiam compositum. Deinde cum dicit.

lect. 11. **¶** Manifestum autem est, quod anima quidem substantia prima, corpus vero materia. homo vero uel animal, quod ex ambobus, ut vniuersale. Socra. autem, & Coriscus, si anima quidem, duplex. hi enim ut animam dicunt, illi autem ut ipsum totum. Quod si simpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum vniuersale, etiam & singulare.

lect. 12. **¶** Vtrum autem præter materiam huius scemodi substantiarum sit aliqua alia, & oportet querere substantiam eorum aliquam aliam, ut puta numeros, aut aliquid tale, posterius considerandum est. Huius enim gratia, & de sensibilibus substantiis diffinire tentamus. quando quidem quodam modo naturalis & secunda philosophiæ opus est, ea, quæ circa sensibiles substantias, speculatione est. non enim solum de materia naturalem cognoscere oportet, sed etiam de ea, quæ secundum rationem, & magis. In definitionibus uero, quomodo partes, quæ in ratione sunt, & cur una ratio diffinitio (patet etenim quod res vna: res autem aliquo una, partes habens) postea considerandum est.

lect. 13. **¶** Quid igitur est quod quid erat esse, & quomodo ipsum per se ipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definitio partes, quorundam non, & quod in ratione quidem substantia, vel in quantum per eas manuducimur in cognitionem substantiarum immaterialium. Physicus vero e conuerso, determinat de substantiis materialibus, non in quantum sunt substantiæ, sed in quantum materiales & habentes in se principium motus. Et quæ postea aliquid credere, quod Scientia Naturalis non speculatur circa totas substantias materiales & sensibiles, sed solum circa materias eorum, ideo hoc remouet dicens, quod Physicus non solum oportet considerare de materia, sed etiam de ea parte, quæ est secundum rationem, id est de forma. Et magis etiam de forma, quam de materia, quia forma est magis natura quam materia, ut probatum est in 2. physico. Secundum vero, quod restat determinandum, est quomodo partes, quæ sunt in ratione, id est in diffinitione se habent, utrum, si sint substantiæ existentes in actu, & quare etiam diffinitio cum componatur ex multis partibus, est vna ratio. Palam enim est quod oportet diffinitionem esse vnam tantum rationem, quia res est vna. Diffinitio vero significat quid est res. Sed per quid aliqua res habet partes efficitur vna, speculatione est posterius. Deinde cum dicit.

lect. 14. **¶** Recapitulat ea quæ sunt determinata dicens, quod est dictum, quid est quod quiderate esse, & quomodo id, quod est quod quiderate esse, est quod predicatur de omni, & quod predicatur secundum se. Et iterum dictum est, quare quorundam ratio significat quod quiderate esse, continet in se partes diffinitio. Sicut diffinitio syllabe continet literas: & quorundam non, sicut diffinitio circuli non continet semicirculos. Dicitur etiam, quod in ratione substantiæ, id est forme, non ponuntur partes, quæ sunt partes substantiæ, sicut materia: quia tales non sunt partes substantiæ illius, id est forme, sed partes totius compositi cuius quædam sunt partes, sed etiam compositum. Deinde cum dicit.

dem compositi aliquo modo est diffinitio, aliquo modo no est. Quia, si accipiatur cu materia, scilicet individuali, non est eius diffinitio, quia singularia no diffiniuntur, vt supra est habitum Cuius ratio est, quia talis materia individualis est quid in finem & indeterminatum. Materia enim non finitur nisi per formam. Sed compositum acceptu se- cundum primam sub- stantiam, id est se- cundum formam, ha- bet diffinitionem. Diffinitio enim co- positum acceptum in specie non secun- dum individuum. Sicut autem indivi- duum per materiam indiuiduatur: ita u- numquodque poni- tur in sua specie per formam. no enim ho- mo est homo, quia habet carnes & ossa, sed ex eo quod habet animam rationem in carnibus & ossib.

Tex. c6. 35.

Et quod in substantia quide ratione, q sic partes vt materia, non inerunt. neque .n. sunt illi partes substantia, sed totius. Huius aut est aliquid ratio, & non est. nam cu materia non est, indeterminatum. n. est. Sec- cundum aut primam substantia, est, ut hominis que anime ro. Substantia nanque est species, q inest: ex qua & materia. tota dr substantia: vt concavitas. na ex hac & naso, simus nasus, & si- mitas est. Bis. n. & his inerit na- sus. In tota vero substantia, aut naso simo, aut Callia, inest & materia. Et quod quiderateffe, & vnuquodq; in quibusda ide, vt in primis substantiis: vt cur- uitas & curuati esse, si prima est. dico aut prima, que non di- citur per aliud in alio esse, vt in subiecto, uel materia. Quacun- que vero vt materia, aut conce- pta cum materia: non ide. neq; secundum accidens vnum, vt Socrates & musicu. Hec enim eadem secundum accidens.

Tex. c6. 47.

Tex. c6. 42.

Tex. c6. 35.

Tex. c6. 34.

Lect. 5.

tie separatae. Quacunq; vero sunt sicut materia, uel etia sunt concepta cum materia. sicut composita, que habent in sui ratio- ne materiam, in istis non est idem quod quiderateffe, & id cuius est. Nec etiam est vnum in his, que dicuntur secundum accidens, sicut Socr. & musicus est idem per accidens. Attendendum est au- tem, quod ab hac sen- tentia, quam posue- rar scilicet, quod qu- quideff, idem est cu vnoquoq; cuius est, duo hic excipit, scilicet illa, que dicuntur per accidens, & sub- stantias materiales, cum superius no ex- ceperit nisi illa que dicuntur per accidens. Oportet autem non solum ista excludi, sed etiam substantias materiales. Sicut .n. supradictum est, q- quid erateffe est id, quod significat diffi- nitio, diffinitio aut non assignatur indi- uiduis, sed specieb: & ideo materia indi- uidualis, que est in- diuiduationis prin- cipium, est preter id, quod est quod- quiderateffe. Impos- sibile est autem in re- rum natura esse spe- ciem nisi in hoc in- diuiduo. Vnde oportet, quod qualibet res nature, si habeat materiam, que est pars speciei, que est pertinens ad quod- quideff, quod etiam habeat materiam in diuiduale, que no pertinet ad quod- quideff, vnde nulla res nature, si mate- ria habeat, est ipsum quod quideff, sed est habens illud. Sicut Socrates non est hu- manitatem habens: Si autem esset possibile esse hominem compositum ex corpore & anima, qui non esset hic homo ex hoc corpore & ex hac anima compositus, nihilominus esset suum quod quiderateffe, quamuis haberet materiam. Licet autem homo prater singu- laria non sit in rerum natura, est tamen in ratione: que perti- net ad logicam considerationem. Et ideo superius, ubi logi- ce considerauit de quod quiderateffe, non exclusit substantias materiales, quin in illis etiam esset idem quod quideff cum eo, cuius est. Homo enim communis, est idem cum suo quod- quideff, logice loquendo. Nunc autem postquam iam descen- dit ad principia naturalia, que sunt materia & forma, & ostendit quomodo diuersimode comparantur ad vniuersale & par- ticulare, quod subsistit in natura, excipit hic ab eo quod su- pra dixerat, idem esse quod quideff cum vnoquoque, substan- tias materiales in rerum natura existentes. Relinquitur au- tem, quod illa d substantia, que sunt forme tantum sub- stantes, non habent aliquid, per quod indiuiduentur, quod sit extra rationem rei, vel speciei significantem quod quideff. Et ideo in illis simpliciter verum est, quod quilibet illarum est suum quod quiderateffe.

LECTIO XII.

Nunc autem primo dica- mus quatenus in Analyti- cis de diffinitione non est di- ctum. dubitatio nanque, qua in il- lis dicta est, proderit sermonibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est defi-

Si autem esset possibile esse hominem compositum ex corpore & anima, qui non esset hic homo ex hoc corpore & ex hac anima compositus, nihilominus esset suum quod quiderateffe, quamuis haberet materiam. Licet autem homo prater singu- laria non sit in rerum natura, est tamen in ratione: que perti- net ad logicam considerationem. Et ideo superius, ubi logi- ce considerauit de quod quiderateffe, non exclusit substantias materiales, quin in illis etiam esset idem quod quideff cum eo, cuius est. Homo enim communis, est idem cum suo quod- quideff, logice loquendo. Nunc autem postquam iam descen- dit ad principia naturalia, que sunt materia & forma, & ostendit quomodo diuersimode comparantur ad vniuersale & par- ticulare, quod subsistit in natura, excipit hic ab eo quod su- pra dixerat, idem esse quod quideff cum vnoquoque, substan- tias materiales in rerum natura existentes. Relinquitur au- tem, quod illa d substantia, que sunt forme tantum sub- stantes, non habent aliquid, per quod indiuiduentur, quod sit extra rationem rei, vel speciei significantem quod quideff. Et ideo in illis simpliciter verum est, quod quilibet illarum est suum quod quiderateffe.

LECTIO XII.

Obsequam ostendit Philosophus, que partes in dif- finitione ponuntur, hic inquit quomodo diffini- tio ex partibus existens possit esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obijcit ad vnumque partem ibi: In hoc nanque homo, Tertio soluit

In scdo posteriorum.

T.com. 42. part. 1.

part. 2. D. 512.

part. 3.

T.com. 43. part. 5.

part. 3. part. 4.

T.com. 43. part. 5.

D.

questionem, ibi: Oportet autem intendere, &c. Dicit ergo, quod A nunc primum oportet dicere de diffinitione, id quod non est de ea dictum in Analyticis, id est in libro Posteriorum. Ibi enim mox est quedam dubitatio de diffinitione, & no soluta, quam oportet hic soluere quia est praeopere rationibus de sub- stantia, id est quia so- lutio huius questio- nis est preecessaria ad ea, que sunt de substantia determi- nada, de qua est prin- cipalis intentio huius scientie. Est autem ista dubitatio, quare illud, cuius diffinitio est ratio, scilicet vnum, scilicet quod quideff. Diffinitio enim ratio est significans quod quideff, sicut diffini- tio hominis est ani- mal bipes. Ponatur enim quod hec sit eius diffinitio. Qua- re igitur hoc, quod dicitur animal bipes est vnum, & non mul- ta. Deinde cu dicit. b ¶ Obijcit pro u- traque parte, & pri- mo ad ostendendum, quod ex eis non fiat vnum. Secundo ad contrarium, ibi: Opor- tet autem vnum. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ex genere & differentia non fit vnum. Secundo quod nec ex pluribus diffe- rentiis, ibi: ¶ Si vero & participat. ¶ Dicit ergo primo, quod in hoc, quod est homo & albus, ista duo sunt multa, quando alteru eorum non inest alteri. si enim albus non inest homini, tunc homo & albus nullo no sunt vni. Vni vero sunt, quan- do alterum eorum inest alteri, & subie- ctum, quod est ho- mo, participat alterum, id est suscipit hanc passionem, que est albus. Tunc autem ex his duobus fit vnum per accidens, quod est albus homo. Ex his accipitur, quod ex duobus quo- rum vnum non inest alteri, non fit vnum. Sed ¶ hic ¶, scilicet cum dicitur animal bipes, ¶ alterum eorum ¶ scilicet ani- mal non participat ¶ altero ¶ scilicet bipede, sicut homo albus participat albo. Et hoc ideo, quia animal est genus, bipes vero differentia. Genus vero, non uidetur participare differentiis. Sequeretur enim, quod idem participaret simul contrariis. Dif- ferentia enim sunt contraria ¶ quibus genus differt, id est per quas genus diuiditur & pari ratione per quam participaret u- num, participaret aliam. Si autem est impossibile quod idem participet contraria, impossibile erit quod ex genere & differen- tia fiat vnum. Deinde cum dicit. c ¶ Ostendit quod ex pluribus differentiis non potest fieri vnum dicens, quod si detur genus participare aliquo modo dif- ferentia, prout scilicet animal non accipitur in sua communi- tate sed contrahitur per differentiam ad speciem, & sic per co- sequens ex genere & differentia fieri vnum, tamen adhuc erit eadem ratio ad ostendendum, quod diffinitio non significat vnum, si sunt plures differentie in diffinitione positae. Sicut: si ponatur in diffinitione hominis istae tres differentie, qua- rum prima sit gressibile uel habens pedes, secunda sit bipes, tertia vero non alatum. non enim poterit dici, quare ista sunt vnum & non multa. non enim est sufficiens ad hoc ratio, quia ¶ sunt vni, puta animal, quod est homo, sic enim sequeretur,

quod omnia essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia ac- cidencia, que insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuicem & ad subiectum. Et cum ea, que accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequere- tur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta mix & cy- gnus, quibus inest albedo. & sic dedu- cendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo po- rest dici quod ex plu- ribus differentiis fiat vnum, etiam dato ¶ ex genere & differen- tia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffi- nitio non significet vnum. Deinde cum dicit. d ¶ Obijcit in con- trarium ostendens, quod diffinitio signi- ficet vnum, dicens quod oportet que- cunq; in diffinitio- ne ponatur esse v- num. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod si- gnificatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio si- gnificatiua vnius ali- cuius, quia substan- tia rei, quam diffini- tio significat, est vni- quid. Et etiam su- pra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi o- stensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicit. e ¶ Soluit praeuis- sam questionem o- stendens, quod dif- finitio significat u- num. & circa hoc duo facit. Primo o- stendit quomodo ex genere & differen- tia fit vnum. Secun- do quomodo ex plu- ribus differentiis fiat vnum, ibi: ¶ At vero oportet diuidi. ¶ Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitio- num, oportet primum intendere de diffinitionibus, que dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones vere, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quedam diffinitiones per ali- qua accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per ali- quas causas extrinsecas, que non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cuius hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas. Ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur al- qua genera intermedia inter genus primum, quod est generalis- simum, & species vltimas, que diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differenti ¶ com- prehense in intellectu generis medij ¶ cum hoc, id est cum ge- nere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet quod animal nihil aliud est quam substantia, que est genus primum cum aliquibus dif- ferentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Ne simi- liter, si intelligamus primum genus esse animal ¶ habitum ¶ bi- pes, & iterum tertiu genus, animal bipes non alatum ¶ & simi- liter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, sem- per .n. poterit ¶ genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, verum per plura,

Lect. 4.

part. seq.

plura, aut per pauca diffiniatur aliquod diffinitum. Quare non differt, vtrum per pauca vel per duo, ita quod illorum duorum vnum sit genus & aliud differentia. Sicut eius, quod est animal bipes, animal est genus, & alterum, scilicet bipes, est differentia. Ostendendum est ergo primo, quomodo, ex istis duobus fiat vnum. Quod sic patet. Genus enim non est preter ea, que sunt species generis. Non enim inuenitur animal, quod non sit nec homo, nec bos, nec aliqd aliud huiusmodi. Aut si inueniatur aliquid, quod est genus preter species, sic accipitur, ut est preter species, non accipitur ut genus, sed ut materia. Contingit enim aliquod esse genus aliquorum & materiam, sicut vox est genus literarum, & est materia. Et quod sit genus, patet per hoc, quod differentia addit vocem faciunt species vocum literarum. Et quod etiam sit materia patet, quia ex hac licet ex voce facit elementa, id est literas, sicut aliquid sit ex materia. Sciendum est autem, quod licet idem secundum nomen possit esse genus & materia, non tamen idem eodem modo acceptum. Materia enim est pars integralis rei, & ideo de re predicari non potest, non enim potest dici, quod homo sit caro & os. Genus autem predicatur de specie, unde oportet quod significet aliquo modo totum. Sicut enim propter hoc, quod est innominata priuatio, aliquando simpliciter nomine materie significatur materia cum priuatione, vt supra dictum est, quod ex accipitur pro ere in figurato, cum dicimus quod ex ere fit statua, ita etiam quando forma est innominata, simpliciter nomine materie intelligitur compositum ex materia & forma, non quidem determinata, sed communis, & sic accipitur ut genus. Sicut enim compositum ex materia & forma determinata est species, ita compositum ex materia & forma communis est genus. & hoc in pluribus patet. Corpus enim potest accipi, & vt materia animalis, & vt genus. Si enim in intellectu corporis intelligatur substantia completa vltima forma, habens in se tres dimensiones, sic corpus est genus, & species eius erunt substantie persone, per has vltimas formas determinatas, sicut per formam auri, vel argenti, aut oliu, aut hominis. Si vero in intellectu corporis non accipitur nisi hoc, quod est habens tres dimensiones cum aptitudine ad formam vltimam, sic corpus est materia. Et similiter est de voce. Si enim in intellectu vocis includatur ipsa vocis formatio in communi secundum formam, que distinguitur in diuersas formas literarum & syllabarum, sic vox est genus. Si autem in intellectu vocis accipitur solum substantia soni, cui possibile est aduenire per diuersas formationes, sic vox erit materia literarum. Ex quo etiam patet, quod vox secundum quod est genus, non potest esse sine speciebus, non enim potest esse sonus formatus, quin aliquam determinatam formam habeat huius, vel illius literę. Sed hominino careret, forma literarum prout est materia, sic inuenire-

part. 6.

Tex. 6. 25.

rentie. Alia vero genera sunt primum, & cum hoc comprehenduntur differentie. vt primum animal, habitum vero, animal bipes, & iterum animal bipes non aliam dicitur, omnino vero nihil differt per plura, aut per pauca dicitur. Quare nec per pauca, aut per duo, duorum ergo, hoc quidem differentia, illud vero gen. Vt eius qd animal bipes, aial qd genus, differentia autem, alterum. Si ergo genus simpliciter non est preter eas, que vt generis species, aut si est quidem, vt materia est, (vox enim genus est & materia: differentie autem species & elementa ex hac faciunt) palam, quia diffinitio est ex differentiis ratio.

f At vero & oportet diuidi differentie differentiam, ut aialis differentia est pedalitas. Item animalis habentis pedes differentia oportet scire, in quantum habens pedes. Quare non est dicendum habentis pedes, aliud alatum, aliud non alatum, si quidem bene dicit: sed pp non posse faciet hoc: sed si aliud habes scissos, aliud non scissos pedes: hæ nanq; sunt differentie pedis. Nã scissio pedis, pedalitas qdã est. Et sic semp vult, pcedere, donec utiq; veniat ad non differentia. Tunc aut erunt tres species pedis, quot differentie, & pedes habetia aialia equalia differentiis.

tur sine literis, sicut as, inuenitur absque his, que sunt ex eis. Si ergo prædicta sunt vera, palam est, quod diffinitio est quædam ratio ex differentiis vnitate habens, ita quod tota essentia diffinitiois, in differentia quodammodo comprehenditur. Ex hoc enim animal, qd est genus, non potest esse absq; speciebus, quia forme specierum que sunt differentie, non sunt alię forme, & forma generis, sed sunt forme generis cum determinatione. Sicut patet, quod animal est quod habet animam sententiam. Homo autem est qui habet animam sententiam & rationem. Leo vero qui habet animam sententiam & rationem, scilicet cum ratione. Et sic de alijs. Unde cum differentia additur generi, non additur quasi aliqua diuersa essentia generi, sed quasi in genere implicite contenta, sicut determinatum continetur in indeterminato, vt album in colorato. Per quod etiam soluitur ratio superioris inducta, quia nihil prohibet, idem genus in se continere diuersas differentias, sicut indeterminatum continet in se diuersa determinata. Et etiam propter hoc soluitur, quod non hoc modo aduenit differentia generi, vt diuersa essentia ab eo existens, sicut aduenit album homini.

tera vero genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, que comprehenduntur differentie. ut puta ipsum primum est animal: consequens vero, animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiam si per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa, an per pauca dicatur, neque rursus per pauca quam duo, duorum vero hoc quidem genus hoc vero differentia, ut puta huius, animal bipes, animal quidem genus, differentia vero alterum. Si igitur genus simpliciter non est preter eas, que vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquam materia est, vox nanque genus & materia, differentia autem species, & elementa quoque ex hac faciunt manifestum est, quod diffinitio est ex differentiis ratio.

At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam. ut puta animalis differentia est, pedes habere, rursus animalis pedes habentis, differentiam scire oportet, prout pedes habet. quare non est dicendum pedes habentis, aliud plumiferum, aliud implume, si bene dicatur (uerum quia non potest, faciet hoc) sed si aliud scissos, aliud non scissos pedes habens. hæ enim pedis differentia sunt. scissio nanque pedum aliqua peditas est. & sic semper procedi vult, donec ad non differentia deueniat, tum autem totus pedis species erunt, quot differentie, & pedes habentia animalia equalia differentiis.

ntione multe differentie. Secundo, ostendit quod si differentie debito modo sumantur, non impeditur multitudo differentiarum vnitate diffinitionis, ibi: { Si itaque. } Dicit ergo primo, quod in diffinitionibus in quibus sunt multe differentie oportet non solum diuidi genus in differentiam, sed etiam diuidi differentiam primam in differentiam secundam: sicut animalis differentia est pedalitas, secundum quam animatus dicitur habens pedes, vel gressibile. Sed quia etiam hæc differentia multipliciter inuenitur, iterum oportet scire differentiam animalis habentis pedes, que est differentia eius in quantum est habens pedes, scilicet per se, & non per accidens. Et ideo, quia habenti pedes accidit habere alas, non est dicendum diuidendo differentiam, quod habentis pedes, aliud est alatum, aliud non alatum, si homo bene velit dicere diuisionem differentiarum. Sed tamen quandoque aliquis diuidens differentias faciet hoc, vt scilicet diuidat per ea, que sunt secundum accidens, propter hoc quod non potest inuenire proprias & per se differentias. Aliquando enim necessitas cogit, vt vtamur loco per se differentiarum, differentiis per accidens, in quantum sunt signa quedam differentiarum essentialium nobis ignoratarum. Sed hoc modo est hæc differentia diuidenda, habens pedes, scilicet huiusmodi animalium, aliud est habens pedes scissos, & aliud non scissos. Itæ enim sunt differentie pedis, scilicet scissio & non scissio. Et ideo habens pedes scissos, per se diuidit hanc differentiam, que est habens pedes. Scissio enim pedis est quedam pedalitas.

ntione multe differentie. Secundo, ostendit quod si differentie debito modo sumantur, non impeditur multitudo differentiarum vnitate diffinitionis, ibi: { Si itaque. } Dicit ergo primo, quod in diffinitionibus in quibus sunt multe differentie oportet non solum diuidi genus in differentiam, sed etiam diuidi differentiam primam in differentiam secundam: sicut animalis differentia est pedalitas, secundum quam animatus dicitur habens pedes, vel gressibile. Sed quia etiam hæc differentia multipliciter inuenitur, iterum oportet scire differentiam animalis habentis pedes, que est differentia eius in quantum est habens pedes, scilicet per se, & non per accidens. Et ideo, quia habenti pedes accidit habere alas, non est dicendum diuidendo differentiam, quod habentis pedes, aliud est alatum, aliud non alatum, si homo bene velit dicere diuisionem differentiarum. Sed tamen quandoque aliquis diuidens differentias faciet hoc, vt scilicet diuidat per ea, que sunt secundum accidens, propter hoc quod non potest inuenire proprias & per se differentias. Aliquando enim necessitas cogit, vt vtamur loco per se differentiarum, differentiis per accidens, in quantum sunt signa quedam differentiarum essentialium nobis ignoratarum. Sed hoc modo est hæc differentia diuidenda, habens pedes, scilicet huiusmodi animalium, aliud est habens pedes scissos, & aliud non scissos. Itæ enim sunt differentie pedis, scilicet scissio & non scissio. Et ideo habens pedes scissos, per se diuidit hanc differentiam, que est habens pedes. Scissio enim pedis est quedam pedalitas.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

pedalitas, id est hæc differentia, que est habere pedes scissos, est quoddam contentum sub hoc, quod est habere pedes, & habent se ad inuicem sicut determinatum & indeterminatum, sicut diximus de genere & differentia. Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens veniat ad non differentia, id est ad vltimas differentias, que non diuiduntur ulterius in alias differentias. Et tunc tot erunt species pedis, quot differentie, & species animalium habentium pedes equalia differentie. Que libet enim diuidua lis differentia constituet vnã speciem specialissimam. Dende cum dicitur, g Ostendit ex sup positis, quod multitudo differentiarum non impedit vnitate diffinitionis, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit propositum. Secundo, inducit conclusionem intentam, ibi: Quare palam &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quomodo ex multis differentiis fit vnũ, si differentie per se sumantur. Secundo, quod hoc non potest esse, si sumantur per accidens, ibi: { Si vero secundum accidens. } Dicit ergo primo, quod si sic se habent differentie acceptæ in diffinitione sicut dictum est, licet, quod semper sumantur per se differentie & non per accidens, palam est, quod vltima differentia erit tota substantia rei, & tota diffinitio. Includit enim in se omnes pedentes particulas. Quod enim in differentia includatur genus, ostensum est ex hoc, quod genus non est sine differentiis. Sed quod vltima includat omnes præcedentes, palam est ex hoc, quod nisi hoc dicatur, sequitur quod oportet eas in terminis, id est diffinitionibus multis toties eadem dicere. Et hoc erit superfluum & nugatorium. hoc autem inconueniens ideo accidit, quia si aliquis dicat in diffinitione animal { habens pedes bipes } quod oportebit eum dicere, si bipes sit alia differentia ab habente pedes, non includens eam, nihil aliud dixit sic diffiniens, quam animal habens pedes, duos pedes habes. Bipes enim nihil aliud est quam duos pedes habens, in quo manifeste includitur, pedes habens. Unde patet, quod si vtraque apponatur differentia, est nugatio. & iterum si hoc, quod est bipes diuidat aliquis propria diuisione, id est per ea, que sunt per se & non per accidens, sequetur vltimus multoties dici idem, & toties quot sumuntur differentie. Vt si dicam, quod animalis bipedis, aliud est habens pedes scissos in quinque digitos, aliud in quatuor: si quis vellet diffiniens hominem, ponere omnes differentias intermedias, toties repeteret idem, quot differentias apponeret. Diceret enim, quod homo est animal pedes habens, duos pedes habens, scissos in quinque digitos. Et quia ista sunt inconuenientia, igitur manifestum est, quod si in diffinitione accipiantur differentie, vna erit vltima, scilicet que est species & substantia, id est que substantiam & speciem diffinituri comprehendat, & ab eis vnitate diffinitio erit vna. Dende cum dicitur, h Ostendit quod hoc non potest dici si differentie per accidens sumantur, dicens, quod si aliquis in diuidendo & diffiniendo

g Si itaque hæc sic se habent, palam quia finalis differentia rei substantia erit & diffinitio, si non, oportet multoties eadẽ dicere in terminis: superfluum enim accidit hoc dicentibus. Nam quando dicit animal habens pedes, bipes, nihil aliud dixit, quam animal pedes habens, & duos pedes habens. Et si hoc diuidat propria diuisione, multoties dicet & equaliter differentiis. Si quidem igitur differentie differentia fiat, vna erit que finalis species & substantia.

h Si vero secundum accidens, vt si diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot vtipue sectiones fuerint.

i Quare palam quod diffinitio ratio est, que est ex differentiis: & harum ex finali secundum rectum.

k Palam autem erit, si quis trãf ponat tales diffinitiones, ut eã, que est hominis, dicens animal bipes, pedes habens. superfluum est habens pedes, dicto bipede. Sed ordo non est in substantia. Quomodo nanque oportet intelligere, hoc quidem posterius, illud vero prius? De diffinitionibus quidem igitur secundum diuisiones, tot dicantur primũ, quales queãdam sunt.

quis dicat diffinitionem hominis esse animal bipes, habens pedes. Ex quo enim dictum est bipes, superfluum est apponere, pedes habens. Sed si diceretur primo pedes habens, adhuc restaret inquirendum, vtrum esset bipes, dicendo pedens habens. Ex hoc patet quod illę differentie secundum quod sunt multe habent inter se ordinem determinatum. Non autem hæc potest intelligi quod in substantia rei sit aliquis ordo: non enim potest dici, quod hoc substantia sit prius, & illud posterius, quia substantia est tota simul & non per successionem, nisi in quibusdam defectibus, sicut sunt motus & tempus. Unde patet, quod multe partes diffinitionis, non significant multas partes essentie ex quibus essentia constituitur sicut ex diuersis, sed omnes significant vnũ quod determinatur vltima differentia. Patet etiã ex hoc, quod cuiuslibet speciei est vnã tantum forma substantialis, sicut leonis vna est forma, per quam est substantia, & corpus & animalium corpus, & animal, & leo. Si enim essent plures forme secundum omnia prædicta, non possent vnũ vnã differentia comprehendere, nec ex eis vnũ constitueretur. Concludit ergo finaliter recapitulãdo, quod nunc primo tot sunt dicta de diffinitionibus, que accipiuntur secundum diuisiones generis in differentias, & differentie in differentias, quales queãdam sunt, quia videlicet sunt ex his, que predicantur per se, & contentes in se partes speciei, & etiam vnãquæque est vnũ, hæc enim in præcedentibus de diffinitionibus sunt ostensa. Dicit autem { primum } quia in sequentibus de diffinitione, & quodquid est, aliqua determinatur.

accipiat differentiam secundum accidens, sicut si diuidatur quod habentium pedes, aliud est album, aliud est nigrum, tot erunt vltimę differentie, quot factę sunt diuisiones, quia vnã earum, alteram non includit. Et de differentiis sic sumptis, procedebat ratio superioris inducta contra vnitate diffinitionis.

Si igitur hæc ita se habeant, manifestum est, quod vltima differentia, rei substantia erit, & diffinitio. siquidem non oportet crebro eadem in diffinitionibus dicere: superfluum nanque est. Accidit autem hoc, cum animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi animal pedes habens, duos pedes habens. & si hoc propria diuisione diuidat, crebro & equaliter, ac differentias dicit. Si igitur differentie differentia fiat, vna, que vltima est, erit species & substantia.

Si autem secundum accidens, ut si diuidat habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot sunt sectiones.

Quare manifestum est, quod diffinitio est ratio, que ex differentiis est, & ex harum vltima secundum rectum.

Patet autem hoc, si quis transponat tales diffinitiones, ut puta hominis, dicens, animal bipes, habens pedes, superfluum enim est habens pedes, dicto bipede. ordo vero non est in substantia. quo nanque modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud vero posterius? De his igitur diffinitionibus, que secundum diuisiones fiunt, quales queãdam sunt, hæc tenus dicta sint.

quis dicat diffinitionem hominis esse animal bipes, habens pedes. Ex quo enim dictum est bipes, superfluum est apponere, pedes habens. Sed si diceretur primo pedes habens, adhuc restaret inquirendum, vtrum esset bipes, dicendo pedens habens. Ex hoc patet quod illę differentie secundum quod sunt multe habent inter se ordinem determinatum. Non autem hæc potest intelligi quod in substantia rei sit aliquis ordo: non enim potest dici, quod hoc substantia sit prius, & illud posterius, quia substantia est tota simul & non per successionem, nisi in quibusdam defectibus, sicut sunt motus & tempus. Unde patet, quod multe partes diffinitionis, non significant multas partes essentie ex quibus essentia constituitur sicut ex diuersis, sed omnes significant vnũ quod determinatur vltima differentia. Patet etiã ex hoc, quod cuiuslibet speciei est vnã tantum forma substantialis, sicut leonis vna est forma, per quam est substantia, & corpus & animalium corpus, & animal, & leo. Si enim essent plures forme secundum omnia prædicta, non possent vnũ vnã differentia comprehendere, nec ex eis vnũ constitueretur. Concludit ergo finaliter recapitulãdo, quod nunc primo tot sunt dicta de diffinitionibus, que accipiuntur secundum diuisiones generis in differentias, & differentie in differentias, quales queãdam sunt, quia videlicet sunt ex his, que predicantur per se, & contentes in se partes speciei, & etiam vnãquæque est vnũ, hæc enim in præcedentibus de diffinitionibus sunt ostensa. Dicit autem { primum } quia in sequentibus de diffinitione, & quodquid est, aliqua determinatur.

Postquam

stantia hominis. Et ita istae duae substantiae, una, quae est homo, & alia, quae est animal, erunt in Socrate. Et hoc est quod dicitur quod dico animal sit substantia non solum hominis, sed etiam Socris. Et ita una substantia erit in duobus cum tamen supra ostensum sit, quod una substantia non est nisi unum.

Tex. c6. 45

Et non solum in Socrate hoc accidit, quod dictum est, sed totaliter in omnibus accidit, si homo & alia quae sic dicuntur, sicut species, sint substantiae, & quod nihil eorum, quae ponuntur in ratione specierum sit substantia, neque quod possit esse sine illis, in quorum diffinitione ponuntur, vel quod sint in aliquo alio, aut quod seipsam metum aliud. Sicut quod non erit quoddam animal praeter aliqua animalia, praeter species animalis. Et similiter est de omnibus alijs quae ponuntur in diffinitionibus, siue sint genera, siue differentiae. Et hoc ideo, quia cum species sint substantiae, si ea erant, quae in diffinitionibus specierum ponuntur, sint substantiae, in singularibus erunt plures substantiae, & una substantia erit plurius, ut de Socrate dictum est. Patet igitur ex dictis, quod nulli uniuersali est substantia, & nullum eorum, quae communiter predicantur, significat hoc aliquid, sed quale. Tertiam rationem ponit ibi.

parte. 7.

Tex. c6. 49. parte. 8.

¶ Sin autem tale, & alia quoque multa accidunt, & tertius homo. Amplius autem est & ita manifestum. Impossibile enim substantiam esse in existentibus sic ut actu. Duo namque sic actu nunquam sunt unum actu, sed si potentia duo fuerit, erunt unum, ut quae dupla, ex duobus dimidijs potentia. Actus namque separati. Quare, si substantia unum, non erit ex substantijs existentibus. Et secundum hunc modum quidem dicit Democritus recte. Impossibile enim autem esse ex duobus unum, aut ex uno duo fieri. magnitudines enim indiuisibiles, substantias facit. Similiter igitur manifestum, quia & in numero si habeat, si est numerus compositio unitatum, sicut dicitur a quibusdam, aut non inest unitas in ipso actu.

Tex. c6. 50. parte. 9.

¶ Dicit quod si praedicta conclusio non concedatur, accidunt multa inconuenientia, iter quae erit unum, quod oportebit ponere tertium hominem. Quod quidem potest exponi dupliciter. Vno modo, praeter duos homines singulares, qui sunt Socrates & Plato, sit tertius homo, qui est communis. quod quidem non est inconueniens secundum ponentes ideas, licet secundum rectam rationem inconueniens videatur. Alio modo, ut praeter hominem singularem & communem, ponatur tertius, cum communicent in nomine & ratione, sicut & duo homines singulares, praeter quos ponitur tertius homo communis, & ob hanc causam, quia communicant in nomine & diffinitione. Quartam rationem ponit ibi.

¶ Dicit quod uniuersalia non sunt substantiae. In hanc rationem, impossibile est enim aliquam substantiam esse ex pluribus

substantijs, quae sunt in ea actu. Duo enim, quae sunt in actu, nunquam sunt unum actu: sed duo, quae sunt in potentia, sunt unum actu, sicut patet in partibus continui. Duo enim diuisoria unius lineae sunt in potentia in ipsa linea dupla, quae est una in actu. Et hoc ideo, quia actus habet virtutem separandi & diuidendi. Vni quodque enim diuiditur ab altero per propriam formam, unde ad hoc, quod aliqua fiant unum actu, oportet quod omnia concludantur sub una forma, & quod non habeant singula singulas formas, per quas sint actu. Quare patet, quod si substantia particularis est una, non erit ex substantijs in ea existentibus actu, & sic si est ex uniuersalibus, uniuersalia non erunt substantiae. Et secundum hunc modum Democritus recte dicit, quod impossibile est unum fieri ex duobus, & ex uno fieri duo. Est enim intelligendum, quod duo in actu existentia, nunquam faciunt unum. Sed ipse non distinguens inter potentiam, & actum, posuit magnitudines indiuisibiles esse substantias. Voluit enim, quod sicut in eo, quod est unum, non sunt multa in actu, ita nec in potentia. & sic qualibet magnitudo est indiuisibilis. Vel aliter. Recte inquam dixit Democritus supposita sua positione, quae ponebat magnitudines indiuisibiles esse etiam rerum substantias, & sic esse semper in actu, & ita ex eis non fieri unum. Et sicut est in magnitudinibus, ita est in numero, si numerus est compositio unitatum, sicut a quibusdam dicitur. Oportet enim, quod vel dualitas non sit unum quid, siue quicumque alius numerus, siue quod unitas non sit actu in ea. Et sic dualitas non erunt duae unitates, sed aliquid ex duabus unitatibus compositum. Aliter numerus non esset unum per se & vere, sed per accidens, sicut quae

ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quae in ratione sunt, alicuius substantiam esse, nec sine ipsis existere, nec in alio. Dico autem non esse quoddam animal praeter aliquid, nec ullum aliud eorum, quae in ratione sunt. Ex his itaque, considerantibus patet nihil eorum, quae uniuersaliter existunt, substantiam esse: nihilque eorum, quae communiter predicantur, quod quidem, sed tale significare.

¶ Quod si non, & alia multa accidunt, ac tertius homo.

¶ Item sic quoque patet. Impossibile enim est substantiam ex substantijs esse, quae sic insunt, ut actu. quae enim duo sic actu sunt, nunquam unum actu sunt, sed si potentia duo sunt, erunt unum: ut duplum ex duobus dimidijs potentia. actus namque separati. Quare, si substantia unum, non erit ex substantijs existentibus, & secundum hunc modum, quem recte Democritus dicit. Impossibile enim autem esse ex duobus unum, aut ex uno duo fieri. magnitudines namque indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quod similiter & de numero se habeat, si numerus quidem compositio unitatum est, ut a quibusdam dicitur. aut enim non est unum dualitas, aut non inest in ea unitas actu.

¶ Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex uniuersalibus possibile est ullam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significat, nec ex substantijs actu contingit ullam substantiam esse compositam, quicquam incompositum erit profecto omnis substantia: quare neque ratio ullius substantiae erit. At cunctis uidetur, & iam dictum est, aut solius substantiae, aut maxime definitionem esse. nunc uero, nec huius: nullius igitur definitionem erit, quodam modo uero non manifestum autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

coaceruantur. Deinde cum dicitur. ¶ Mouet dubitationem, circa praedicta dicens, quod id quod accidit ex praedictis habet dubitationem. Dicitur enim, quod ex uniuersalibus non potest esse aliqua substantia, praeter hoc quod uniuersale non significat hoc aliquid, sed quale. Secundo dicitur, quod ex substantijs in actu non potest esse aliqua

aliqua substantia. Et sic videtur sequi, quod substantia non potest componi, neque ex substantijs, neque ex non substantijs: ergo sequitur, quod omnis substantia sit incomposita. Et ita cum diffinitiones non dentur de substantijs in compositis, (quod patet per hoc quod diffinitio est ratio habens partes, ut supra dictum est) sequitur quod nullus substantiae sit diffinitio. Sed omnibus videtur (ut supra ostensum est) quod diffinitio, vel est solum substantiae, vel eius maxime. Nunc autem conclusum est, quod substantiae non sit diffinitio, ergo sequitur, quod nullus sit diffinitio. Dicitur autem ad praedictam dubitationem, quod quodammodo substantia est ex substantijs, quodammodo non. Hoc autem erit manifestum magis ex posterioribus in hoc capitulo, & in 8. Est enim ex substantijs in potentia, sed non in actu.

Tex. c6. 33.

Tex. c6. 51. parte. 1.

parte. 2.

Tex. c6. 56.

parte. 3.

parte. 4.

Tex. c6. 52. parte. 5.

Infra le. 16

Infra le. 16.

Infra pt. 10

Part. seq. parte. 6.

¶ Ostendam quod philosophus ostendit quod uniuersalia non esse substantias absolute, hic ostendit, quod non sunt substantiae a sensibilibus separatae: & diuisi in partes duas. In prima ostendit, quod uniuersalia non sunt substantiae separatae. In secunda manifestat quoddam, quod in superioribus dubium reliquerat. ibi ¶ Manifestum autem est quod substantiarum. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit uniuersalia non esse substantias separatas. Secundo ostendit, quod si sunt separatae, non sunt diffinibiles. ibi ¶ Quoniam uero substantia altera. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit inconuenientia, quae sequuntur ponentibus uniuersalia esse substantias separatas, comparando genus ad species. Secundo, comparando genus ad indiuidua. ibi ¶ Amplius autem in sensibilibus. ¶ Circa primum tria facit. Primo proponit quandam diuisionem. Secundo profertur primum membrum diuisionis. ibi ¶ Ratione namque palam. ¶ Tertio, secundum ibi ¶ Sed si alterum in unoquoque. ¶ Dicit ergo primo, quod ex praedictis etiam manifestum esse potest quid accidat de inconuenientibus, dicentibus ideas esse substantias & separabiles, quae dicuntur esse species uniuersales, & simul cum hoc ponentibus specie esse ex genere & differentijs. Haec enim duae positiones simul coniunguntur, scilicet quod species componantur ex genere & differentia, & quod species uniuersales sunt substantiae separatae, quae dicuntur ideae, ducunt ad inconuenientia. Si enim ponantur species esse separatae, constat, quod unum genus est in pluribus speciebus simul, sicut animal in homine & equo. A ut ergo hoc ipsum, quod est animal in homine & equo existens, est unum & idem numero, aut alterum in homine, & alterum in equo. Inducit autem hanc diuisionem, quia Plato ponebat ideas separatas, non autem generum, cum tamen poneret communiter uniuersalia esse substantias. Deinde cum dicitur. ¶ Profertur primum membrum diuisionis, & primo ostendit quod sit unum & idem animal. Secundo, ostendit inconuenientia, quae sequuntur hoc postea. ibi ¶ Si quidem ergo, ¶ Dicitur

ergo, quod manifestum est, quod animal est unum & idem in homine & equo secundum rationem. Si enim assignetur ratio animalis secundum quod dicitur de utrobique, scilicet homine vel equo, eadem ratio assignabitur, quae est substantia animata sensibilibus. Vniuocae enim predicatur genus de speciebus, sicut & species de indiuiduis. Si ergo propter hoc, quod species praedicatur secundum unam rationem de omnibus indiuiduis, est aliquis homo communis, qui est ipsum quod est homo secundum se existens, & est hoc aliquid, id est quoddam demonstrabile subsistens & separatum a sensibilibus, sicut Platonicus ponunt, necesse est pariter ratione & ea, ex quibus species constat, scilicet genus & differentiam, ut animal & bipes, significare similitudinem hoc aliquid, & esse separabilia a suis inferioribus, & esse substantias per se existentes. Quare sequitur, quod animal erit unum numero per se existens, quod predicatur de homine & equo. Deinde cum dicitur. ¶ ¶ Ostendit inconuenientia, quae sequuntur ex hoc polito, quae sunt tria. Primum est, quia cum genus sit in specie, sicut substantiam rei significans, sic erit animal in equo, sicut tu es in teipso, qui est substantia tui ipsius. Sic autem non est possibile aliquid unum esse in pluribus separatis existentibus: non enim tu es nisi in teipso. Es enim in pluribus non separatis existentibus, sicut in carnibus & ossibus, quae sunt tuae partes. Animal igitur, si sit unum & idem, non poterit esse in pluribus speciebus, ut in homine & equo, cum species separatae secundum Platonicos sint quaedam substantiae adiuuicem diuersae. Secundum ponit ibi. ¶ ¶ Homo enim, quia est unum de multis predicatum secundum Platonicos, non ponitur in particularibus, sed extra ea. Si ergo sit unum animal quod predicatur de omnibus speciebus, quare hoc ipsum quod est animal uniuersale, non est in ipso, sicut sine equo vel quacunque alia specie, ut per se separatum existens? non potest ratio conueniens assignari ab eis. Tertium ponit ibi dicens. ¶ ¶ Constat quod species constituitur ex genere & differentia, aut igitur hoc est per hoc, quod genus participat differentiam, sicut substantiam participat accidens, ut hoc modo in te intelligamus ex animali, & bipede fieri hominem sicut ex albo, & homine sit homo albus, aut per aliquem alium modum. Et si quidem species fiat per hoc, quod genus participat differentiam, sicut quod animal per participationem, bipedis sit homo, & per participationem multipedis sit equus, vel polyplus, accidit aliquid impossibile. Cum enim genus, quod praedicatur de diuersis speciebus, ponatur esse una substantia, sequitur quod contraria simul insunt ipsi animali, quod in se est unum & hoc ens, scilicet demonstrabile. Differentiae enim, quibus diffinitur genus, sunt contrariae. Si autem non sit ex animalibus, & bipede homo per modum participationis, quis modus erit cum aliquis dixerit animal esse bipes, vel gressibile, constitutus

Parte seq.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Manifestum autem ex his ipsis, quod euenit id eas dicentibus substantias separabiles esse, & simul spem ex genere facientibus, & differentijs. Si enim species sunt, & animal in homine & equo, aut unum & idem numero est, aut alterum.

¶ X his autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis qui ideas pariter substantias, & separatas esse dicunt: ¶ pariter ex genere & differentijs faciunt formam. Si enim formas, & animal in homine sunt, & equo, aut unum & idem numero sunt, aut alterum.

¶ Ratione namque palam quia unum eandem non exhibebit rationem dicens in utroque. Ergo, si est aliquis homo, ipsum secundum se hoc aliquid & separatum, necesse est ex quibus: ut animal bipes, hoc aliquid significare, & esse separabilia & substantias: quare & animal.

¶ Si quidem igitur & in equo, sicut tu in teipso, quo in separatis existentibus unum erit.

¶ Et quare non & sine ipso erit animal hoc?

¶ Deinde si quidem participatione bipedis & multipedis impossibile aliquid accidit, contraria namque simul inerunt ipsi uni, & huic quidem, & huic enti. si autem non, quis modus, cum dixerit utique aliquis animal esse bipes, aut gressibile? Sed forsitan componitur, aut copulatur, aut miscetur. Verum, omnia inconuenientia.

¶ Ratione namque patet quod unum eandem non exhibebit rationem, qui dicit in utroque. Si itaque aliquis homo est ipsum per se quoddam, & separatum, necesse est, ut etiam, illi ex quibus, sicut animal, & bipes, quod quid significent, & separata, ac substantiae sint: quare, & ipsum, animal.

¶ Si idem igitur, & unum quiddam etiam in equo, sicut tu tibi ipsi, quomodo in separatis existentibus unum erit.

¶ Et cur non etiam absque seipso erit animal hoc?

¶ Deinde, si participabit quid em bipede, & multipede, impossibile quiddam accidit, contraria namque simul inerunt ipsi uni, & huic quidem, & huic enti. si autem non, quis modus, cum aliquis dicat animal, & bipes, aut progressiuum esse. Sed forsitan componuntur, & tangunt, aut miscentur. At cuncta inconuenientia sunt.

separatis existentibus, sicut in carnibus & ossibus, quae sunt tuae partes. Animal igitur, si sit unum & idem, non poterit esse in pluribus speciebus, ut in homine & equo, cum species separatae secundum Platonicos sint quaedam substantiae adiuuicem diuersae. Secundum ponit ibi. ¶ ¶ Homo enim, quia est unum de multis predicatum secundum Platonicos, non ponitur in particularibus, sed extra ea. Si ergo sit unum animal quod predicatur de omnibus speciebus, quare hoc ipsum quod est animal uniuersale, non est in ipso, sicut sine equo vel quacunque alia specie, ut per se separatum existens? non potest ratio conueniens assignari ab eis. Tertium ponit ibi dicens. ¶ ¶ Constat quod species constituitur ex genere & differentia, aut igitur hoc est per hoc, quod genus participat differentiam, sicut substantiam participat accidens, ut hoc modo in te intelligamus ex animali, & bipede fieri hominem sicut ex albo, & homine sit homo albus, aut per aliquem alium modum. Et si quidem species fiat per hoc, quod genus participat differentiam, sicut quod animal per participationem, bipedis sit homo, & per participationem multipedis sit equus, vel polyplus, accidit aliquid impossibile. Cum enim genus, quod praedicatur de diuersis speciebus, ponatur esse una substantia, sequitur quod contraria simul insunt ipsi animali, quod in se est unum & hoc ens, scilicet demonstrabile. Differentiae enim, quibus diffinitur genus, sunt contrariae. Si autem non sit ex animalibus, & bipede homo per modum participationis, quis modus erit cum aliquis dixerit animal esse bipes, vel gressibile, constitutus

Parte seq.

mens ex his duobus vnum? quasi dicat, de facili non potest assignari. Et ideo subiungit. Sed forsitan componitur quasi dicat: nunquid poterit dici, quod ex his duobus fiat vnum per compositionem, sicut domus fit ex lapidibus: aut per copulationem, sicut arca fit ex lignis claustratis: aut per mixtionem, sicut electuarium fit ex speciebus alteratis? his enim modis inuenitur ex duobus, vel pluribus substantijs per se existentibus aliquid vnum fieri. sed omnes isti modi sunt inconuenientes. non enim possent generari & differentia predicari de specie, sicut nec partes compositae vel copulatae vel mixtae praedicantur de suis totis. Et praeterea vnum non venit in compositione diuersorum & totaliter, sed partes diuisum sunt, ita quod vna pars eius sit in compositione huius, & alia in compositione alterius: sicut vna pars ligni uenit in compositione domus, & alia in compositione arcae. Unde, si ex animalibus bipede fieret homo & auis, modis praedictis, sequeretur quod non tota natura animalis esset in homine, nec in aue, sed alia & alia pars. & sic iterum non esset idem animal in vitro que. Deinde cum dicitur.

parte 6. f Sed si alterum in vnoquoque. Infinita ergo erunt, vt est conueniens dicere, quorum substantia animal. Non enim est secundum accidens ex animali homo.

parte 7. g Amplius multa erunt ipsum animal. Substantia enim quod in vnoquoque animal. non enim de alio dicitur. Si autem non, ex illo erit homo, & genus ipsius illud.

parte 8. h Et amplius ideae omnia, ex quibus homo, ideae, non igitur alterius quidem idea erit, alterius vero substantia. impossibile namque. Ipsa igitur animal erit vnumquodque eorum, quae in animalibus sunt.

D. 364. i Amplius ex quo hoc. Et quo ex ipso animali. Aut quomodo possibile est esse animal, quod est substantia hoc ipsum, praeter ipsum animal?

parte 9. k Amplius autem in sensibilibus haec accidit, & his absurdiora. Quod si impossibile est ita se habere, patet quod non est eorum idea ita, ut quidam aiunt.

parte 10. l Noniam vero substantia altera, & quod similitudinem totum: & ratio, dico aut quia haec quidem sic est substantia cum materia concepta ratio, illa vero ratio totaliter quaecumque quidem igitur ita dicunt horum quidem est corruptio. Etenim generatio. Rationis autem non est ita vt corrumpatur. neque enim generatio. (Non enim fit

ph Ponit tertium inconueniens dicens, quod ulterius ex praedictis sequitur, quod omnia illa, ex quibus est homo, superiora genera & differentia sint ideae: quod est contra positionem Platonice, qui ponebant solas species esse ideas particularium, genera vero & differentias non esse ideas. Et hoc ideo quia idea est proprie exemplar ideati secundum suam formam. Forma autem generis non est propria formis specierum, sicut forma speciei est propria in diuisis, quae conueniunt secundum formam, & differunt secundum materiam. Sed, si sunt diuersa animalia secundum diuersas species, vnicuique speciei respondet aliquid de substantia sui generis, sicut propria idea. Et ita etiam erunt genera ideae, & similiter differentiae. Non ergo alteri vniuersali erit quod sit idea, & alteri quod sit substantia, sicut Platonice ponebant dicentes quidem genera esse substantias specierum, species vero ideas indiuiduorum. Impossibile namque est ita esse, vt ostensum est. Sequitur igitur ex praedictis quod ipsum animal est substantia animalis vniuersalis sit vnumquodque eorum, vt supra ostensum est, sed sit quod est propria huius domus. Generat enim haec domus particularis, non autem ipsa species domus. Sed tamen huiusmodi forme, & quidditates aliquando sunt, & aliquando non sunt, sine generatione, & corruptione: id est sine hoc, quod ipsa generentur, vel corrumpantur per se, sed incipiunt esse, & non esse alius generatis, & corruptis. Ostensum est enim supra, quod nullus in naturalibus generat haec: sicut formas, & quidditates, nec etiam in artificialibus, sed hoc agens singulae generat, & facit hoc singulare. Propter hoc autem, quod singulae generantur, & corrumpuntur, substantiarum sensibilibus singularium non potest esse nec diffinitio, nec demonstratio. Habent enim materiam indiuidualem, cuius natura est talis, vt id, quod ex ea constituitur, contingat esse, & non esse, quia ipsa materia quantum est in se, est in potentia ad formam, per quam res materialis est, & ad privationem, per quam res materialis non est. Et ideo omnia singularia de numero ipsorum sensibilibus, quorum materia est in potentia ad esse, & non esse, sunt corruptibilia. Corpora tamen caelestia non habent materiam huiusmodi, quae sit in potentia ad esse, & non esse, sed solum ad vbi: & ideo non sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio est necessarium, vt probatum est in posterioribus, & diffinitio etiam scilicet (scientificae) id est faciens scire, quae est quasi medium demonstrationis, quae est syllogismus faciens scire, sicut non contingit quibusque scientiam, & quibusque ignorantiam, quia quod scitur, semper oportet esse verum, sed id quod est tale, id est quod quibusque potest esse verum, quibusque falsum, est opinio, ita etiam non contingit demonstrationem, nec diffinitionem esse eorum, quae possunt se

Inf. par. 8. Quoniam propter quid nullus? Circa primum ponit tres rationes, quarum primam ponit sic dicens, quod substantiarum alia est scilicet ratio, id est sicut quodquidateresse & forma, & alia est sicut compositum ex materia, & forma, quod est eorum simul coniunctum ex materia, & forma. Dico autem eas esse alteras quia hoc quidem scilicet substantia, quae est totum, sic est substantia, sicut habens rationem conceptam cum materia. Illa vero, quae est sicut forma, & ratio, & quodquidateresse, est totaliter ratio, & forma non habet materiam indiuidualem adiunctam. Quaecumque igitur dicuntur substantiae hoc modo sicut composita, eorum potest esse corruptio, ostensum est enim supra, quod eorum solum est generatio, quae ex materia, & forma componitur. Corruptio autem & generatio sunt circa idem. Ipsius autem substantiae, quae est sicut ratio, vel quodquid est non est ita corruptio, quod ipsa per se corrumpatur. Ostensum est enim supra, quod non est eius generatio, sed solum compositum: non enim fit quodquidateresse domus, vt supra ostensum est, sed sit quod est propria huius domus. Generat enim haec domus particularis, non autem ipsa species domus. Sed tamen huiusmodi forme, & quidditates aliquando sunt, & aliquando non sunt, sine generatione, & corruptione: id est sine hoc, quod ipsa generentur, vel corrumpantur per se, sed incipiunt esse, & non esse alius generatis, & corruptis. Ostensum est enim supra, quod nullus in naturalibus generat haec: sicut formas, & quidditates, nec etiam in artificialibus, sed hoc agens singulae generat, & facit hoc singulare. Propter hoc autem, quod singulae generantur, & corrumpuntur, substantiarum sensibilibus singularium non potest esse nec diffinitio, nec demonstratio. Habent enim materiam indiuidualem, cuius natura est talis, vt id, quod ex ea constituitur, contingat esse, & non esse, quia ipsa materia quantum est in se, est in potentia ad formam, per quam res materialis est, & ad privationem, per quam res materialis non est. Et ideo omnia singularia de numero ipsorum sensibilibus, quorum materia est in potentia ad esse, & non esse, sunt corruptibilia. Corpora tamen caelestia non habent materiam huiusmodi, quae sit in potentia ad esse, & non esse, sed solum ad vbi: & ideo non sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio est necessarium, vt probatum est in posterioribus, & diffinitio etiam scilicet (scientificae) id est faciens scire, quae est quasi medium demonstrationis, quae est syllogismus faciens scire, sicut non contingit quibusque scientiam, & quibusque ignorantiam, quia quod scitur, semper oportet esse verum, sed id quod est tale, id est quod quibusque potest esse verum, quibusque falsum, est opinio, ita etiam non contingit demonstrationem, nec diffinitionem esse eorum, quae possunt se

aliter habere, sed solum opinio est huiusmodi contingentium. Si inquam, ita est, palam est, quod non erit nec diffinitio, nec demonstratio ipsorum singularium corruptibilium sensibilibus. non enim huiusmodi corruptibilia possunt esse manifesta, scientiam habentibus de eis. sicut recesserunt a sensu, per quam cognoscuntur. Et ideo saluatis eisdem rationibus in anima (ipsorum singularium) id est speciebus, per quas cognosci possunt, non erit de eis nec diffinitio, nec demonstratio. Et propter hoc, oportet cum aliquid eorum, qui student ad assignandum terminum, id est diffinitionem alicuius rei, diffinitur aliquid singulare, quod non ignoret, quia semper contingit auter singulare, manente tali ratione, qua ipse fingit in anima. Et hoc ideo, quia non contingit vere diffinitio singulare. In his enim, quae vere diffinitur, manet cognitio diffinitio, quoadiu manet cognitio diffinitionis in anima. Si igitur singulare diffinitur non potest, ita nec idea possibile est diffinitio. Ideam enim oportet esse singularem secundum ea, quae ponuntur de idea. Ponunt enim quod idea est quoddam per se existens ab omni bus aliis separatum. Haec autem est ratio singularis. Deinde cum dicitur.

parte 9. b Ponit secundam rationem, & circa hoc duo facit. Primo, ponit rationem. Secundum, excludit quandam cauosam responsionem: ibi. Si quis autem dicat. Fuit autem necessarium, vt hanc rationem superadderet rationi supraposita, quia ratio iam posita probabat singulare non esse diffinitibile, ex eo, quod est corruptibile, & materiale, quae duo Platonice ideis non acribuebant. Unde, ne per hoc sua probatio inefficax redderetur, subiungit aliam rationem dicens: Necessarium esse omnem diffinitiuam rationem esse ex pluribus nominibus. Ille enim, qui diffinit non faciet notificationem rei, ponendo vnum nomen tantum, quia si poneret vnum tantum nomen, adhuc diffinitio remanebit nobis ignotum. Contingit enim vno nomine notiori assignato, ipsum nomen diffinitio notificari, non autem rem diffinitam: nisi principia eius exprimantur, per quae res omnis cognoscitur. Resolutio aut diffinitio in sua principia, quod diffinitio res facere intendunt, non contingit nisi pluribus nominibus positis. Et ideo dicit, quod si vnum nomen tantum ponatur, adhuc remanebit diffinitio ignotum. Sed si plura ponantur, oportet quod nota posita sint tota oibus. Si enim in diffinitione alicuius singularis ponant aliqua nota, quae conueniant ipsi soli, erunt synonyma nota vnius rei singularis. Unde res non notificabitur huius nominibus positis. Sed forte nomen minus notum. Sicut si diceremus quod est Tullius, & diceret Marcus, & Cicero: non esset conueniens diffinitio. Oportet igitur si singulare diffinitur, eius diffinitione poni aliqua nota, quae multis conueniat. Ergo necesse erit, quod diffinitio

Text. c. 57. Item ex aliquo hoc ipso erit, & quomodo est possibile esse animal, quod hoc ipsum substantia est, praeter ipsum animal.

Text. c. 61. Item in sensibilibus haec accidit, & his absurdiora. Quod si impossibile est ita se habere, patet quod non est eorum idea ita, ut quidam aiunt.

Text. c. 53. f Proficitur secundum membrum diuisis dicit, quod inconueniens sequitur, si ponatur non vnum animal esse in omnibus speciebus. Dicit autem ad quatuor inconuenientias, quorum primum ponit sic dicens. Ostensum est, quid sequat ponentibus vniuersalia esse substantias, si ponatur vnum animal esse in omnibus speciebus. Sed propter hoc potest aliquis dicere, quod sit alterum animal in vnaquaque specie, ergo erunt infinita quorum substantia est animal, vt est conueniens dicere ad praedictam positionem. Est enim animal substantia cuiuslibet speciei contentae sub animali. Non enim potest dici, quod homo fiat ex animali secundum accidens, sed per se, & ita animal ad substantiam equi pertinet, & bouis, & aliarum specierum, quae sunt ferre in infinita. Quod autem aliquid vnum cedat in substantia infinitorum, videtur esse inconueniens. Secundum inconueniens ponit ibi.

parte 10. g Dicit quod sequetur etiam, quod ipsum animal id est substantia animalis vniuersalis, erit multa: quia animal, quod est in vnaquaque specie, est substantia illius speciei, de qua praedicatur. Non enim praedicatur de specie, sicut de quodam alio diuerso a se in substantia. Si autem non praedicatur animal de homine, sicut de diuerso, poterit dici, conuenienter, quod homo erit ex illo scilicet ex animali, sicut ex sua substantia, & quod illud scilicet animal, sit etiam genus eius, praedicatum de eo in eo quod quid est. Relinquitur ergo, quod sicut illa, de quibus praedicatur animal sunt multa, ita ipsum animal vniuersale esse multa. Deinde cum dicitur.

L E C T I O X V .

L E C T I O X V .

Voniam vero substantia altera, & quod similitudinem totum: & ratio, dico aut quia haec quidem sic est substantia cum materia concepta ratio, illa vero ratio totaliter quaecumque quidem igitur ita dicunt horum quidem est corruptio. Etenim generatio. Rationis autem non est ita vt corrumpatur. neque enim generatio. (Non enim fit

Item autem substantia altera sit, ipsum scilicet totum, & ratio. dico autem quia illa quidem ita substantia est cum materia simul accepta ratio, haec vero ratio simpliciter. Quaecumque igitur illo modo dicuntur, eorum quidem est corruptio: nam, & generatio rationis autem non est, ita ut corrumpatur. nec enim generatio est (non enim fit do-

N hoc loco Philosophus ostendit, quod ideae, quae ponuntur separatae a Platonice, non possunt diffiniri. Et hoc ideo, quia Platonice ad hoc seipue ponebant ideae, vt eis adparentur & diffinitiones & demonstrationes, quae sunt de necessarijs, cum illa sensibilia videntur oia in motu consistere. & circa hoc duo facit. Primo ostendit per rationes quod ideae non possunt diffiniri. Secundo per signum ibi

Quoniam propter quid nullus? Circa primum ponit tres rationes, quarum primam ponit sic dicens, quod substantiarum alia est scilicet ratio, id est sicut quodquidateresse & forma, & alia est sicut compositum ex materia, & forma, quod est eorum simul coniunctum ex materia, & forma. Dico autem eas esse alteras quia hoc quidem scilicet substantia, quae est totum, sic est substantia, sicut habens rationem conceptam cum materia. Illa vero, quae est sicut forma, & ratio, & quodquidateresse, est totaliter ratio, & forma non habet materiam indiuidualem adiunctam. Quaecumque igitur dicuntur substantiae hoc modo sicut composita, eorum potest esse corruptio, ostensum est enim supra, quod eorum solum est generatio, quae ex materia, & forma componitur. Corruptio autem & generatio sunt circa idem. Ipsius autem substantiae, quae est sicut ratio, vel quodquid est non est ita corruptio, quod ipsa per se corrumpatur. Ostensum est enim supra, quod non est eius generatio, sed solum compositum: non enim fit quodquidateresse domus, vt supra ostensum est, sed sit quod est propria huius domus. Generat enim haec domus particularis, non autem ipsa species domus. Sed tamen huiusmodi forme, & quidditates aliquando sunt, & aliquando non sunt, sine generatione, & corruptione: id est sine hoc, quod ipsa generentur, vel corrumpantur per se, sed incipiunt esse, & non esse alius generatis, & corruptis. Ostensum est enim supra, quod nullus in naturalibus generat haec: sicut formas, & quidditates, nec etiam in artificialibus, sed hoc agens singulae generat, & facit hoc singulare. Propter hoc autem, quod singulae generantur, & corrumpuntur, substantiarum sensibilibus singularium non potest esse nec diffinitio, nec demonstratio. Habent enim materiam indiuidualem, cuius natura est talis, vt id, quod ex ea constituitur, contingat esse, & non esse, quia ipsa materia quantum est in se, est in potentia ad formam, per quam res materialis est, & ad privationem, per quam res materialis non est. Et ideo omnia singularia de numero ipsorum sensibilibus, quorum materia est in potentia ad esse, & non esse, sunt corruptibilia. Corpora tamen caelestia non habent materiam huiusmodi, quae sit in potentia ad esse, & non esse, sed solum ad vbi: & ideo non sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio est necessarium, vt probatum est in posterioribus, & diffinitio etiam scilicet (scientificae) id est faciens scire, quae est quasi medium demonstrationis, quae est syllogismus faciens scire, sicut non contingit quibusque scientiam, & quibusque ignorantiam, quia quod scitur, semper oportet esse verum, sed id quod est tale, id est quod quibusque potest esse verum, quibusque falsum, est opinio, ita etiam non contingit demonstrationem, nec diffinitionem esse eorum, quae possunt se

Necessarium autem ex nominibus rationem esse, nomen vero non faciet: qui diffinitio: ignotum enim erit. Posita autem, communia omnibus. ergo necesse inesse & alij haec. Vt si quis te diffinitur, animal dicit grasilis, aut albius, aut aliud aliquid, quod in alio sit.

b Necessarium vero ex nominibus Diffinitio enim, nomen autem non faciet diffinitio. Ignotum enim erit. Posita autem, communia omnibus. ergo necesse inesse & alij haec. Vt si quis te diffinitur, animal dicit grasilis, aut albius, aut aliud aliquid, quod in alio sit.

Text. c. 53. f Proficitur secundum membrum diuisis dicit, quod inconueniens sequitur, si ponatur non vnum animal esse in omnibus speciebus. Dicit autem ad quatuor inconuenientias, quorum primum ponit sic dicens. Ostensum est, quid sequat ponentibus vniuersalia esse substantias, si ponatur vnum animal esse in omnibus speciebus. Sed propter hoc potest aliquis dicere, quod sit alterum animal in vnaquaque specie, ergo erunt infinita quorum substantia est animal, vt est conueniens dicere ad praedictam positionem. Est enim animal substantia cuiuslibet speciei contentae sub animali. Non enim potest dici, quod homo fiat ex animali secundum accidens, sed per se, & ita animal ad substantiam equi pertinet, & bouis, & aliarum specierum, quae sunt ferre in infinita. Quod autem aliquid vnum cedat in substantia infinitorum, videtur esse inconueniens. Secundum inconueniens ponit ibi.

parte 10. g Dicit quod sequetur etiam, quod ipsum animal id est substantia animalis vniuersalis, erit multa: quia animal, quod est in vnaquaque specie, est substantia illius speciei, de qua praedicatur. Non enim praedicatur de specie, sicut de quodam alio diuerso a se in substantia. Si autem non praedicatur animal de homine, sicut de diuerso, poterit dici, conuenienter, quod homo erit ex illo scilicet ex animali, sicut ex sua substantia, & quod illud scilicet animal, sit etiam genus eius, praedicatum de eo in eo quod quid est. Relinquitur ergo, quod sicut illa, de quibus praedicatur animal sunt multa, ita ipsum animal vniuersale esse multa. Deinde cum dicitur.

tio non solum huic singulari conueniat, cuius definitio quæritur, sed etiam aliis. Quod est contra rationem veræ definitionis. Sicut si aliquis re definire intendat, & dicat, quod tu es animal, & animal album, aut animal album, vel quicquid aliud, non tibi soli conuenit, sed etiam est in alio. Vnde patet, quod singulare non solum ex hoc,

par. 3.

quod est corruptibile, & materiale caret definitione, sed etiam ex hoc, quod est singulare. Vnde nec idea definitur. Cuius ratio est, quia hic tangit Philosophus, quia si nomina ad definiendum assumpta exprimunt individuum quantum ad ea, ex quibus indit duatur, erunt nomina synonyma. Si autem expriment naturam, & accidentia communia ab eis, indit uatione, non erit definitio propria distinctio, quia omnes formæ siue accidentales, siue substantiales, quæ non sunt per se subsistentes, sunt communes multis. Et si aliqua inueniatur in vno solo, sicut forma solis, hoc non prouenit ex parte formæ, quin quantum est de se sit nata esse in pluribus, sed ex parte materiae. nam tota materia speciei congregata est sub vno individuo: vel magis ex parte finis, quia vnus sol sufficit ad vniuersi perfectionem. Deinde cum dicitur

par. 4.

Excludit quandam cauillosam responsionem. Posset enim aliquis dicere, quod licet quodlibet eorum, quæ ponuntur in definitione singularis ideæ, conueniat separatim multis, non tamen simul accepta conueniunt nisi vni soli, huic scilicet, cuius definitio quaritur. Hanc autem responsionem excludit duobus modis. Primo, quantum ad ipsas ideæ. Secundo, quantum ad ea, quorum sunt ideæ. ibi: Amplius de multis. Circa primum duo facit. Primo, excludit responsionem prædictam ostendens, quod adhuc sequitur definitionem non distinctio soli inesse. Secundo, quod non primo. ibi: Et necesse est priora. Dicit ergo, quod contra responsionem prædictam, primo est dicendum hic, quod definitio assignata alicui ideæ etiam aliis inuenitur, sicut si definitio ideæ hominis sit animal bipes, hæc duo inueniuntur in animali, & bipedi. Idem ideæ animalis, & ideæ bipedis, quia etiam illæ duæ ideæ simul coniunctæ erunt animal bipes. Et sic hæc definitio, animal bipes, non erit propria ideæ hominis. Et hoc inconueniens quidem accidit in sempiternis, & idem considerando etiam definitionem ideæ, quæ est quoddam singulare sempiternum, secundum Platonicos, & considerando, quod definitio assignata vni ideæ, conuenit aliis. Deinde cum dicitur

par. 5.

Deinde quia priora ipso esse. hoc vero non consequenter auferitur.

Tex. c. 55.

par. 6.

Deinde autem si ex ideis ideæ, minus composita ex quibus.

par. 7.

Amplius de multis oportebit & illa prædicari, ex quibus idea, ut animal, & bipes. Sin autem quomodo cognoscetur? Erit. n. idea quædam, quam impossibile de pluribus prædicari, quam de vno non videtur autem, sed omnis idea est participabilis.

par. 3.

part. seq.

Deinde cum dicitur

Excludit quandam cauillosam responsionem. Posset enim aliquis dicere, quod licet quodlibet eorum, quæ ponuntur in definitione singularis ideæ, conueniat separatim multis, non tamen simul accepta conueniunt nisi vni soli, huic scilicet, cuius definitio quaritur. Hanc autem responsionem excludit duobus modis. Primo, quantum ad ipsas ideæ. Secundo, quantum ad ea, quorum sunt ideæ. ibi: Amplius de multis. Circa primum duo facit. Primo, excludit responsionem prædictam ostendens, quod adhuc sequitur definitionem non distinctio soli inesse. Secundo, quod non primo. ibi: Et necesse est priora. Dicit ergo, quod contra responsionem prædictam, primo est dicendum hic, quod definitio assignata alicui ideæ etiam aliis inuenitur, sicut si definitio ideæ hominis sit animal bipes, hæc duo inueniuntur in animali, & bipedi. Idem ideæ animalis, & ideæ bipedis, quia etiam illæ duæ ideæ simul coniunctæ erunt animal bipes. Et sic hæc definitio, animal bipes, non erit propria ideæ hominis. Et hoc inconueniens quidem accidit in sempiternis, & idem considerando etiam definitionem ideæ, quæ est quoddam singulare sempiternum, secundum Platonicos, & considerando, quod definitio assignata vni ideæ, conuenit aliis. Deinde cum dicitur

Ostendit, quod sequitur vterius, quod definitio assignata ideæ hominis, non primo conuenit ei, quod est contra rationem definitionis: nam definitio primo verificatur de distinctio: hoc autem ostendit tribus modis. Primo, sic dicens, quod non solum necesse est, quod animal & bipedi conueniat definitio assignata homini, sed etiam necesse est, quod illa, scilicet animal & bipes existant priora homine, & sint partes eius, in quantum homo ex vtroque constituitur. Quinimmo secundum positionem eorum sequetur, quod ambo sint separabilia ab homine, & ab aliis animalibus, scilicet animal & bipes, si homo ponitur separabilis ab individuo. Sicut enim homo est superior ad individua, ita genus, & differentia ad hominem. Aut enim oportet, quod nullum commune sit separabile, aut oportet, quod ambo prædicata, scilicet animal & bipes, sint separabi-

lia ab homine. Si igitur nullum commune est separabile, tunc sequitur, quod genus non erit præter species, & sic genus non significabit substantiam. Si vero genus erit præter species, pari ratione, & differentia, quæ etiam est communior specie. Si autem vtraque, scilicet animal & bipes, sint separabilia ab homine, sequitur, quod si priora, eo modo sicut homo separatus, est prior individuis. Et ita sequitur vterius, quod definitio assignata homini, conueniat quibusdam prioribus, scilicet animal & bipedi. Secundo ibi

Quod si quis dicat, nihil prohibere separatim quidem omnia multis, simul vero huic soli inesse, primum quidem, quod etiam ambobus, ut animal bipes, animali & bipedi. & hoc in sempiternis quidem.

Etiam necesse est esse, cum priores existant, & partes compositi. at vero etiam separabilia, si hoc quidem, quod homo separabile, nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter species, quod si erit, erit etiam differentia.

Deinde, quoniam priora ipso esse, hæc sane non uicissim perimuntur.

Deinde, si ex ideis ideæ, minus composita sunt ex quibus.

Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, ut animal & bipes. Quod si non, quomodo scietur? erit nanque aliqua idea, quam impossibile est de pluribus prædicari, quam de uno, non videtur autem, sed omnis idea uidetur esse participabilis.

& bipes, non solum esse separabilia ab homine, quasi quædam ideæ eius, sicut supra dictum est in prima ratione, sed etiam quod ex ipsis sit homo. ut sic ex ideis separatim fiat idea separata. Patet. n. quod minus erunt composita animal & bipes, ex quibus componitur homo, quam homo, qui componitur ex eis: quod autem est minus compositum, est prius. Vnde sequitur adhuc, quod animal & bipes sunt priora homine, non solum propter separationem, ut prima ratio procedebat, sed etiam propter compositionem, ut procedit hæc tertia ratio. Deinde cum dicitur

Ponit etiam rationem principalem ad ostendendum, quod ideæ non possunt diffiniri dicens, quod quia supra dictum est, quod prima ratio procedebat, & quia ea, quæ accipiuntur in definitionibus sunt cõia, ut procedebat ratio secunda, latet verum esse hoc, quod dictum est. f. impossibile sit diffinire singularia in seipeternis, & maxime in illis, quæ sunt vnitata: vna specie, sicut sol, & luna. Quia. n. sunt sempiterna, non videtur de eis concludere ratio, quæ ex corruptione singularium procedebat. Quia vero sunt vnitata in vna specie, non vnde de eis ratio concludere, quod procedebat ex communitate partium definitionis. Quæcumque enim conueniunt soli speciei, conueniunt soli individuo. Sed pro tanto deceptiuntur, qui putant hæc esse distinctibilia, quia distinctibiles talia peccant multipliciter. Et vno modo peccant inquantum addunt aliqua in definitionibus eorum, quibus ablatiis adhuc erunt ipsa sol, & luna. Sicut cum diffiniedo solem, dicitur quod est perigiorum, terra girans, aut nycticypton, nocte abscondum. Si. n. sol steterit non girans terram, aut si apparuerit, ut non sit nocte abscondum, non adhuc erit sol, si bene fuerit definitum. Sed absurdum est, si non sit sol istis remotis. Sol. n. significat quædam substantiam, illa vero per quod diffinitur sunt quædam accidentia eius. Non solum autem sic peccat, sed & amplius, diffinientes sol per aliquid quod conuenit in alio esse. Si. n. fiat alter talis, aliquid corpus habens talem, vel eandem formam, & specie palam est, quod erit sol, scilicet quod sol significat speciem, & hoc modo potest diffiniri. Ratio autem diffinitiva est communis, id est huius speciei quod est Sol. Sed sol iste erat de numero singularium, sicut Cleon, aut Socrates. Et sic patet, quod licet etiam ideæ ponantur sempiternæ, & vtræ in vna specie, adhuc non poterunt diffiniri. Quare nullus ponentium ideas protulit aliquem terminum, id est definitionem ideæ. Si enim aliqua definitio ab eis data esset de aliqua idea, puta hominis, vel equi, fieret manifestum contra tentantes diffinire ideam, quia verum est, quod modo dictum est, scilicet quod idea est indistinctibilis.

Deinde cum dicitur

par. 8.

Tex. c. 57. par. prima.

Alia litera complantatione.

Ponit etiam rationem principalem ad ostendendum, quod ideæ non possunt diffiniri dicens, quod quia supra dictum est, quod prima ratio procedebat, & quia ea, quæ accipiuntur in definitionibus sunt cõia, ut procedebat ratio secunda, latet verum esse hoc, quod dictum est. f. impossibile sit diffinire singularia in seipeternis, & maxime in illis, quæ sunt vnitata: vna specie, sicut sol, & luna. Quia. n. sunt sempiterna, non videtur de eis concludere ratio, quæ ex corruptione singularium procedebat. Quia vero sunt vnitata in vna specie, non vnde de eis ratio concludere, quod procedebat ex communitate partium definitionis. Quæcumque enim conueniunt soli speciei, conueniunt soli individuo. Sed pro tanto deceptiuntur, qui putant hæc esse distinctibilia, quia distinctibiles talia peccant multipliciter. Et vno modo peccant inquantum addunt aliqua in definitionibus eorum, quibus ablatiis adhuc erunt ipsa sol, & luna. Sicut cum diffiniedo solem, dicitur quod est perigiorum, terra girans, aut nycticypton, nocte abscondum. Si. n. sol steterit non girans terram, aut si apparuerit, ut non sit nocte abscondum, non adhuc erit sol, si bene fuerit definitum. Sed absurdum est, si non sit sol istis remotis. Sol. n. significat quædam substantiam, illa vero per quod diffinitur sunt quædam accidentia eius. Non solum autem sic peccat, sed & amplius, diffinientes sol per aliquid quod conuenit in alio esse. Si. n. fiat alter talis, aliquid corpus habens talem, vel eandem formam, & specie palam est, quod erit sol, scilicet quod sol significat speciem, & hoc modo potest diffiniri. Ratio autem diffinitiva est communis, id est huius speciei quod est Sol. Sed sol iste erat de numero singularium, sicut Cleon, aut Socrates. Et sic patet, quod licet etiam ideæ ponantur sempiternæ, & vtræ in vna specie, adhuc non poterunt diffiniri. Quare nullus ponentium ideas protulit aliquem terminum, id est definitionem ideæ. Si enim aliqua definitio ab eis data esset de aliqua idea, puta hominis, vel equi, fieret manifestum contra tentantes diffinire ideam, quia verum est, quod modo dictum est, scilicet quod idea est indistinctibilis.

Quemadmodum igitur dictum est, latet quod impossibile est in perpetuis definire, maxime vero quæcumque vnitata, ut sol, & luna. Non solum. n. peccant additione taliu, quibus ablatiis adhuc erit sol: puta terra girans, aut nocte absconditum. (Si. n. steterit, aut apparuerit, non adhuc erit sol.) sed absurdum si non. Sol enim quemadmodum substantiã significat, Amplius quæcumque in alio contingunt, ut si alter fiat talis, palam quia sol erit. Communis ergo ratio. sed erat singularium sol, ut Cleon, aut Socrates. Quoniam propter quod nullus ipsorum terminum profert ideæ? Fict enim vtiq; manifestum tentantibus, quia verum quod modo dictum est.

LECTIO XVI.

Manifestum est autem, quod substantiarum esse existimatarum, plurime potestate sunt, ut ipse partes animalium. Nihil. n. ipsorum separatum est. Quando autem separata fuerunt, tunc entia ut materia omnia, terra, ignis, & aer. Nihil enim ipsorum vnũ est, nisi ut cumulus antequam digeratur, & fiat aliquid ex ipsis vnũ. Maxime autem vtiq; aliquis animalium partes suspicabitur, & eas, quæ animæ propinque ambas fieri entes & actu fieri & potentia, eo quod principia motus habeant ab aliquo in iuncturis. Propter quod quædam animalia diuisa viuunt. Sed tamen potentia oia erunt, quando vnũ fuerit, & cõtinuum natura, sed non vi, aut copulatione. Tale nanque est orbatio.

LECTIO XVI.

Philosophus manifestat quod superius sub dubitatione reliquit, scilicet quomodo aliqua substantia componatur ex partibus, cum supra ostendit, quod substantia non potest componi, neque ex passionibus.

bus, neque ex substantiis actu existentibus. Et ideo hic ostendit quod partes, ex quibus componuntur substantia, non sunt substantia actu existentes, sed potentia, dicens, quod cum supra dictum sit, quod quædam sunt, quæ ab omnibus existantur substantia esse, scilicet substantia sensibiles, & partes earum, manifestum est, quod plurime huiusmodi substantiarum sunt in potentia, & non in actu, ut patet de partibus animalium, & de omnibus aliis partibus. Dicit autem partes esse plurimas harum substantiarum, quia cum vnũ quodque totum ex pluribus componatur, oportet plures esse partes componentes, quam tota composita. Et quod partes sint in potentia tantum, patet quia nihil de numero earum est separatim imo omnes partes in quantum sunt partes, sunt vnitata in toto omne. n. quod est in actu, oportet esse ab aliis distinctum, quæ res vna diuiditur ab alia per suum actum & per formam, sicut supra dictum est. Quædo autem ea, quæ ponuntur partes, fuerint separata abinuicem dissoluto toto, tunc quidem iuncta in actu, non quidem vt partes, sed vt materia existit sub priuatione forme totius. Sicut patet de terra, & igne, & aere, quæ quædam sunt partes corporis mixti, non sunt actu existentia, sed potentia in mixto. Cum vero separantur, tunc sunt in actu existentia, & non partes. Nullum enim elementorum antequam digeratur, id est antequam per alterationem de bitam veniat ad mixtionem, & fiat vnũ mixtum ex eis, est vnũ cum alio, nisi sicut cumulus lapidum est vnũ scilicet, quod & non sum

Quemadmodum igitur dictum est, latet quod impossibile est in perpetuis definire, maxime vero quæcumque vnitata, ut sol, & luna. Non solum enim in hoc peccant, quod talia addunt, quibus ablatiis adhuc erit sol, ut puta, quod circuit terram, aut quod nocte absconditur (si enim steterit, aut apparuerit, non erit amplius sol) sed inconueniens est, si non, sol enim substantiam quandam significat. Item quæcumque in alio contingunt, veluti si alter fiat talis, patet quod erit sol. communis ergo ratio. ad sol singularium erat, sicut Cleon, aut Socrates. Ceterum, cur nemo eorum definitionem profert ideæ? fiet enim profecto manifestum tentantibus, verum esse quod nunc dictum est.

LECTIO XVI.

Manifestum autem est, quod etiam eorum, quæ videntur esse substantia, plures potentia, & partes animalium sunt. nihil enim eorum separatum est. cum autem separarentur, iuncta ut materia omnia, terra, ignis, & aer. nihil enim eorum vnũ est, sed quasi cumulus, ante quam coquantur, & ex eis vnũ fiat. Maxime autem aliquis animalium partes suspicabitur, & eas, quæ animæ propinque ambas fieri, & actu fieri & potentia, eo quod principia motus aliquo in iuncturis habent. quare quædam animalia diuisa viuunt. sed tamen potentia omnia erunt, cum vnũ fuerit natura, sed non vi, aut copulatione. Tale nanque lesto est.

Vel melius nihil ipsorum. i. nihil ex ipsis est vnũ &c. Quamuis. n. omnes partes sint in potentia, tamen maxime poterit aliquis opinari partes animalium, & partes animæ esse propinque vt sunt actu, & potentia. i. vt sint in potentia propinque actu. Et hoc ideo, quia corpora animata sunt corpora organica habentia partes distinctas secundum formam, vnde maxime sunt propinque adhuc, & sint actu, & hoc ideo, quia hnt principium motus ab aliquo determinato, cui vna pars moueat aliam. Sicut patet in iuncturis, in quibus vt esse principium motus alterius partium coniunctarum, cum cõtingat vnã moueri, alia quiete, vt dicitur in libro de motibus animalium. Et pphoc etiam, quia non solum partes corporis sunt in potentia propinque actu, sed etiam partes animæ, ideo quædam animalia post diuisionem viuunt, sicut animalia anulosa. Quod ex hoc cõtingit, quia in toto animali erat vnã anima in actu, plures autem in potentia. Et ita autem diuisione, sunt plures anime in actu, quod cõtingit. S. Tho. super Metaph.

Tex. c. 5.

T. com. 49

1. de anim. Tex. c. 95

Ponit

propter imperfectionem tallum animalis, quæ requirunt mo-

Tex. cõ. 57. part. 2.

dicam diuerfitatem in partibus, eo quod habent animam im-

part. 3.

Quoniã vero vnum dicitur sicut & ens, & substantia vnus

part. 4.

Offendit specia liter, quod vnum & ens non sunt substantia

Tex. cõ. 58. part. 5.

Sed species dicentes, quidem dicunt recte separãtes eas, substantiã sunt, illic aut non recte, quia vnã in multis speciem dicunt.

Probat propositum duabus rationibus, quarum primã ponit dicens, quod cum ista scilicet ens & vnum sint cõmunia, nõ possunt esse substantia, si nullum cõmune est substantia, vt probatum est.

Secundam rationem ponit ibi, quod cum ista scilicet ens & vnum sint cõmunia, nõ possunt esse substantia, si nullum cõmune est substantia, vt probatum est.

Dicit, quod hoc ipsum, quod est vnũ, non potest apud multos simul inueniri. Hoc in est contra rationẽ vnus, si tñ ponatur aliquod vnum per se existens vt substantia.

Cum autem vnum dicatur, sicut & ens, & substantia vnus una, & quorum vnũ numero vnũ numero, manifestum quod neque vnum, neque ens contingit substantiam esse verum; sicuti neque elemento esse, aut principio.

Sed nec dum ista, si nec aliud quidem commune ullum substantia est. nulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est.

Item ipsum vnum in pluribus non erit simul: commune vero simul in pluribus est. Quare patet, quod nihil vniuersalium separatim præter singularia est.

Sed qui formas dicunt, partim recte dicunt separãtes eas, si substantia quidem sunt: partim non recte, quoniam vnã in multis formam dicunt. Causa vero est, quod non habent reddere quoniam tales incorruptæ substantia, præter singulares, & sensibiles, sint.

Sed qui formas dicunt, partim recte dicunt separãtes eas, si substantia quidem sunt: partim non recte, quoniam vnã in multis formam dicunt. Causa vero est, quod non habent reddere quoniam tales incorruptæ substantia, præter singulares, & sensibiles, sint.

duo. T. com. 59. part. 1.

verbum, id est hanc dictionem, astro, id est per se. Ex quo apparet, quod Platonici volebant illas substantias separatas esse eiusdem speciei, cum istis sensibilibus, & solum in hoc differre, quia separatis attribuebant nomen speciei per se, non autem sensibilibus.

part. 2.

Vid aut oportet dicere & quale quid substantia, iterum aliud velut principium facientes dicamus. forsã n. ex his erit palam, & de illa substantia, quæ est separata a sensibilibus substantiis. Quoniam ergo substantia principium & causa quædam est, hinc est procedendum.

part. 3.

Queritur aut ipsum propter quid semper sic, pp quid aliud aliquid alij alicui inest. Nã quæ rerẽ pp qd musicus homo, musici homo est, aut est quod dicitur est querere propter quid homo musicus est, aut aliud. hoc quidem igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere. Oportet enim ipsum quia, & ipsum esse, existere manifesta entia.

Lib. 11. Tex. cõ. 30. Tex. cõ. 47.

Queritur vero ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud alij alicui inest. quærerẽ nanque propter quid musicus homo est, certe querere est quod dictum est, propter quid homo musicus est, aut aliud. Querere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere. oportet enim ipsum quod, & ipsum esse existere manifesta entia. dico autem, ut puta quod luna patitur eclipsim. ipsius autem quod id ipsum, non nisi vna ratio, unaq; causa in omnibus, propter quid homo, homo, & alia huiusmodi, vt Poetæ fixerunt in stellis esse arietem, & taurum, & alia huiusmodi.

part. 4.

Hilosophus in principio huius septimi, promiserat se tractaturum de substantia rerum sensibilibus, quæ est quod quiderat esse, quam logice notificauit, ostendens quod ea, quæ per se prædicantur, pertinent ad quod quid est, ex quo nondum erat manifestum quid sit substantia, quæ est quod quiderat esse. Hanc autem substantiam Platonici dicebant esse vniuersalia, quæ sunt species separate, quod Arist. supra immediate reprobaui. Vnde re linquebatur, quod ipse Philosophus ostenderet quod secundum rem sit substantia, quæ est quod quiderat esse. Et ad hoc etiam ostendendum præmittit, quod substantia, quæ est quod quiderat esse, se habet vt principium & causa, quæ est intentio huius capituli. Diuiditur ergo in partes duas. In prima dicit, de quo est intentio. In secunda, prosequitur suã intentionem, ibi: Queritur autem ipsum propter quid. Dicit ergo primo, quod ex quo ostensum est, quod nihil vniuersaliter dictorum est substantia, vt Platonici postulerant, dicamus quid secundum veritatem oportet dicere substantiam, scilicet, quæ est quod quiderat esse, & quale quid sit hæc substantia: verũ scilicet sit forma, vel materia, vel aliud huiusmodi, & hoc, inquam, dicamus, interpo-

ntes, vel dicentes quasi aliud principium ab eo principio logico, per quod ingressi sumus in principio Septimi ad inquisitionem prædictæ substantia. Forsitan enim ex his, quæ dicuntur circa quidditates rerum sensibilibus, erit palam de illa substantia, quæ est separata a sensibilibus substantiis. Quamuis enim substantia separata nõ sit eiusdem speciei cõ substantis sensibilibus, vt Platonici putauerunt, tamẽ cognitio istarum substantiarum sensibilibus est via ad cognoscendũ prædictas substantias separatas. Subiungit autem, quid sit illud principium aliud, p quod ad propositam quæstionem ingreditur, dicens quod hinc procedendum est ad ostendendum quid sit prædicta substantia, & sciamus, quod in ipsa substantia est principium quoddam, & causa quædam. Deinde cum dicit, b Offendit, quod substantia, quæ est quod quiderat esse, sit principium, & causa: & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod sit principium, & causa. Secundo, cuiusmodi principium sit, ibi: Quoniam vero ex aliquo compositum sit. Circa primum duo facit. Primo, ostendit propositum. Secundo, excludit quoddam quod posset videri propositæ rationi repugnans, ibi: Latet autem maxime quod queritur. Est autem visus rationis talis. Illud, de quo non queritur per quæstionem propter quid, sed in ipsum alia quæstia reducitur, oportet esse principium, & causam. Quæstio enim propter quid, quæ de causa fit, sed substantia, quæ est quod quiderat esse, est huiusmodi: non enim queritur propter quid homo est homo, sed propter quid homo est aliquid aliud, & similiter est in aliis. Ergo substantia rei, quæ est quod quiderat esse, est principium & causa. Dicit ergo primo, quod ipsum propter quid semper sic queritur, id est ipsa quæstione propter quid vtitur quæretes, propter quod ali quid aliud inest alicui alij, & nõ propter quid aliud sit ipsum. Querere enim propter quid homo musicus, sit musicus homo, aut est querere quod dictum est, propter quid homo musicus, est homo musicus, aut aliud. q. d. cum querimus propter quid homo musicus est homo musicus, dupliciter potest hæc quæstio intelligi: vno modo vt id, quod dictum est, & positi queratur, scilicet, vt de hoc toto, quod est homo musicus queratur hoc totum, quod est homo musicus. Alio modo, vt queratur aliud de alio, vt scilicet de homine, qui est musicus, queratur non propter quid sit homo, sed propter quid sit musicus. Et statim reprobat primum modum intelligendi, dicens, quod querere propter quid ipsum est ipsum, sicut propter quid homo est homo, nihil est querere. In omni enim quæstione, qua queritur propter quid, oportet aliquid esse manifestum, & aliquid esse quæsitum, quod non est manifestum. Cum enim sint quatuor quæstiones, vt in Secundo Posteriorum habetur, scilicet, est, quid est, quia est, & propter quid, dug istarum, scilicet quid, & propter quid, in idem coincidunt, vt ibi probatur. Sicut autem quæstio quid est se habet ad quæstionem an est, ita quæstio propter quid, ad quæstionem quia. Cum igitur queritur, propter quid, oportet illa duo esse manifesta. Secundum enim quod propter quid est idem ei, quod est quid, oportet esse manifestum. an est, secundum autem, quod propter quid distinguitur a quid est, oportet esse manifestum, quia. Et ideo dicit, quod cum queritur propter quid, oportet existere manifesta entia ista duo, scilicet ipsum quia, & ipsum esse, quod pertinet ad quæstionem an est: Sicut cum queritur propter quid, luna eclipsatur, oportet esse manifestum, quod luna patitur eclipsim. & enim S. Tho. super Metaphy. 3 non

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

LECTIO XVII.

non sit manifestum hoc, frustra queritur propter quid hoc sit. Et eadem ratione cum queritur: quid est homo? oportet esse manifestum, hominem esse. Hoc autem non potest contingere si queratur propter quid ipsum est ipsum, ut propter quid homo est homo? vel propter quid musicus est musicus? Scito, n.

Alia litera & similistoni. Alia vero litera & qd verum.

par. 3.

mo, aut musicus, musicus: nisi quis dicat, quod unumquodque ad se ipsum indivisibile est. hoc autem erat unum esse, sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Querit autem aliquis: propter quid homo est animal tale? hoc quidem igitur palam, quia non querit, quare quod est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo querit, propter quid existit, quia vero existit, oportet manifestum esse. nam si non ita, nihil querit. Ut propter quid tonat? quia fit sonitus in nubibus. aliud. n. ita de aliquo est, quod querit. Et pp quid hęc puta lateres, vel lapides, domus sunt? Palam igitur, quod querit causam. hoc autem est quod quiderate esse, ut est dicere logicę: quod in quibusdam quid dē est cuius causa, ut forsitan in domo, aut lecto. in quibusdam vero, quod mouit primum. nā causa & hoc. Sed talis quidem causa in fieri queritur, & corrupti, altera vero & inesse.

c Latet autem maxime quod queritur in his, quæ nō de aliis dicuntur, ut homo quid est queritur, propter simpliciter dici: sed nō diffinitę, quia hoc, aut hoc.

non existentiam rei. Vnde quicquid responderetur ad quid est, dicit pertinere ad quod quid est, sive illud sit intrinsecum, ut materia, & forma: sive sit extrinsecum, ut agens vel finis. Sed Philoſophus, qui existentiam querit rerum, finem vel agentem cum sint extrinsecę, non comprehendit sub quod quiderate esse. Vnde, si dicamus: domus est aliquid prohibens a frigore, & caumate, loquendo, signifi- catur quod quid- erate esse, non autem secundum considera- tionem Philoſophi. Et ideo dicit, quod hoc quod queritur, ut causa formę in materia, est quod- quiderate esse, ut est dicere logicę, quod tamen secundum rei veritatem, & physi- cam considerationē in quibusdam est cuius causa? id est finis, ut in domo, aut in lecto. Exemplificat autem de ar- tificialibus, quia in eis est maxime mani- festum quod sunt propter finem. Quam- uis enim naturalia sunt propter finem, sicut tamen hoc a qui- busdam negatum. Potest igitur cum querit propter quid lapides, & ligna sunt domus, responderi per causam finalem, scilicet ut defendamur a frigore, & caumate. In quibus- dam vero id, quod queritur, ut causa formę in materia est quod mouit primum id est agens. Nam hoc etiam est causa. Ut si queritur: propter quid lapides, & ligna sunt domus? potest responderi, propter artem edificatiuam. In hoc tamen differt inter causam agen- tem, & finalem, quia talis causa, scilicet agens, queritur in fieri, & corrupti. Altera autem causa, scilicet finalis, non queritur so- lum in fieri, & corrupti, sed etiam in esse. Et hoc ideo, quia agens est causa formę in materia, & simulando materiam ad formam, quod fit in generari, & corrupti. Finis autem in quantum mo- uet agentem per intentionem, est causa etiam in fieri, & corrupti. In quantum vero res per suam formam ordinatur in finem, est etiam causa in essendo. Vnde, cum dicitur, quod lapides, & li- gna sunt domus propter artem edificatiuam, intelligitur quod ars edificatiua est causa fieri domus. Cum vero dicitur quod lapides, & ligna sunt domus, ut defendamur a frigore, & cauma- te, potest intelligi, quod propter hoc facta sit domus, & quod propter hoc esse domus sit utile. Hic autem loquitur Philoſophus in substantiis sensibilibus. Vnde intelligendum est, quod hic dicitur solum de agente naturali, quod agit per motum, nam agens diuinum quod inluit esse sine motu, est causa non solum in fieri, sed etiam in esse. Deinde cum dicit.

scius) nisi quis dicat, quod unum- quodque ad se ipsum indivisibile est. hoc autem erat unum esse, sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Querit autem aliquis, propter quid homo animal tale quoddam est. hoc igitur manifestum est, quod non querit propter quid is, qui est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo que- rit, propter quid inest. quod autem inest, oportet manifestum esse. si enim non ita, nihil querit. ut puta, propter quid tonat: quia sonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio est, quod queritur. & propter quid hęc, ut- puta lateres, & lapides domus sunt. Manifestum itaque est, quod cau- sam querit. hęc autem est quod quid erat esse, ut logicę dicam: quæ in quibusdam quidem est cuius gratia, ut puta fortassis in domo, & lecto: in quibusdam vero, quod primum mo- uet. causa nanque etiam hoc. sed talis quidem causa queritur, dum quippiā fit, uel corrumpitur: altera vero etiā, dum est.

Latet autem precipue quod queri- tur in his, quæ non de aliis dicuntur, ut puta queritur, homo quid est: eo, quod simpliciter dicitur, neque deter- minatur. quod hoc uel hoc.

id est agens. Nam hoc etiam est causa. Ut si queritur: propter quid lapides, & ligna sunt domus? potest responderi, propter artem edificatiuam. In hoc tamen differt inter causam agen- tem, & finalem, quia talis causa, scilicet agens, queritur in fieri, & corrupti. Altera autem causa, scilicet finalis, non queritur so- lum in fieri, & corrupti, sed etiam in esse. Et hoc ideo, quia agens est causa formę in materia, & simulando materiam ad formam, quod fit in generari, & corrupti. Finis autem in quantum mo- uet agentem per intentionem, est causa etiam in fieri, & corrupti. In quantum vero res per suam formam ordinatur in finem, est etiam causa in essendo. Vnde, cum dicitur, quod lapides, & li- gna sunt domus propter artem edificatiuam, intelligitur quod ars edificatiua est causa fieri domus. Cum vero dicitur quod lapides, & ligna sunt domus, ut defendamur a frigore, & cauma- te, potest intelligi, quod propter hoc facta sit domus, & quod propter hoc esse domus sit utile. Hic autem loquitur Philoſophus in substantiis sensibilibus. Vnde intelligendum est, quod hic dicitur solum de agente naturali, quod agit per motum, nam agens diuinum quod inluit esse sine motu, est causa non solum in fieri, sed etiam in esse. Deinde cum dicit.

c Quia superius dixerat, quod cum queritur: propter quid, semper queritur aliud de alio, & hoc videtur in aliquo modo querendi habere instantiam, ideo mouet hic circa hoc du- bitationem, & soluit. Vnde circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, soluit, ibi: Sed oportet corrigentes querere. Tertio, infert quoddam corollarium, ex dictis ibi: Palam igitur, quod in simplicibus. Dicit ergo primo quod id, quod queritur? scilicet in qualibet questione queri aliud de alio? maxime latet? id est dubitationem habet? in his, que non de aliis dicuntur, & id est in questionibus, in quibus non predicatur aliud de alio, sed fit questio de aliquo vno sim- plici. ut cum queritur: quid est homo? hoc inquam latet pro- pter simpliciter dici, & sed non diffinitę, quia hoc. aut hoc, id est ista est causa dubitationis, quia in talibus simpliciter pre-

part. 4.

par. 5.

part. 6.

Tex. 6. 59.

teratur aliquid vnum, ut homo: & non profertur in quæſtio- ne illa, quibus conuenit esse hominem, sicut partes, vel etiam aliquid hominis suppositum. Sed videtur hęc dubitatio non esse ad propositum. Locutus enim fuerat supra philoſophus de quæſtione propter quid est, & non de quæſtione quid est. hęc autē dubitatio

instat de quæſtione quid est. Sed dicen- dum, quod quæſtio quid, & propter quid, in idem quodammodo incidunt, ut est di- ctum. Et ideo, quæſtio, quid est, potest trans- formari in quæſtio- nem propter quid. Quæ- ſtio enim quid est, querit de quidditate propter quam id, de quo quid est quæ- ritur, predicatur de quolibet suorum sub- iectorum, & conue- nit suis partibus. Propter hoc, n. Socr. est homo, quia con- uenit ei illud, quod responderetur ad quæ- ſtionem, quid est ho- mo. Propter hoc etiā carnes, & ossa sunt homo, quia quod quid est homo, est in carnis & in ossibus. Idem ergo est, quæ- re quid est homo, & querere propter quid hoc, scilicet Socr. est homo? vel propter quid hoc, scilicet car- nes, & ossa sunt ho- mo? Sicut & supra quærebatur propter quid lapides, & ligna sunt domus? Et ideo etiam hic dicit, quod hoc facit dubitatio- nem, quod in quæſtione non additur hoc, aut hoc. Si enim ad- deretur, manifestum esset quod esset eadem ratio in quæſtione, qua queritur quid est homo, & in aliis quæſtionibus, de quibus supra dixit. Deinde cum dicit.

d Sed oportet corrigentes qua- rere. Si autem non, commune eius quod nihil querere, & eius quod querere aliquid, fit. Quo- niam vero oportet habere, & existere ipsum esse. palam ita- que quia querit materiam pro- pter quid est: ut domus hęc, p- pter quid? quia hęc existunt, quod erat domui esse, & homo hic? aut corpus tale habens? Quare causa queritur materia. Hoc autem est species, qua ali- quid est. Hęc autem substantia.

e Palam igitur, quoniā in sim- plicibus non est quæſtio, nec do- ctrina, sed alter modus quæſtio- nis talium.

f Quoniam vero ex aliquo cō- positum fit, ut vnum sit omne, sed non ut cumulus, sed ut syl- laba. Syllaba autem non est elementa, nec idem A. & B. nec caro ignis, & terra. Dissolu- tis enim, hęc quidem non ad-

quis, que non sunt compositę ex materia, & forma, non est ali- qua quæſtio. In omni enim quæſtione, ut habitum est, oportet aliquid esse notum, & aliquid queri quod ignoramus. Ta- les autem substantię, vel totę cognoscuntur, vel totę ignorantur, ut in Nono infra dicitur. vnde non est in eis quæſtio. & propter hoc de eis etiam non potest esse doctrina, sicut est in scientiis speculatiuis. Nam doctrina est generatio scientiæ. Scientia autem fit in nobis per hoc, quod scimus propter quid. Syllogismus enim demonstratiui facientis scire, medium est pro- pter quid est. Sed ne videatur consideratio talium substantiarū omnino aliena esse a phisica doctrina, ideo subiungit, quod alter est modus quæſtionis talium. In cognitione enim harum substantiarum non peruenimus, nisi ex substantiis sensibilibus, quarum substantię simplices sunt quoddammodo causę. Et ideo vtitur substantiis sensibilibus, ut notis, & per eas quæri- mus substantias simplices. Sicut Philoſophus infra, per motum inuestigat substantias immateriales mouentes. Et ideo in do- ctrinis, & quæſtionibus de talibus, vtitur esse talibus, quasi me- dio ad inuestigandum substantias simplices, quarum quiddita- tes ignoramus. Et etiam patet, quod illę substantię comparan- tur ad istas in via doctrinę, sicut formę, & alię causę ad mate- riam. Sicut enim querimus in substantiis materialibus formam, finem, & agentem, ut causas materię, ita querimus substantias simplices, ut causas substantiarum materialium.

f Ostendit cuiusmodi causa, & principium sit substantia, quæ est quod quiderate esse: & circa hęc tria facit. Primo pre- mittit quoddam, quod est necessarium ad propositum osten- dendum. Secundo, mouet dubitationem, ibi: Si igitur ne- cesse illud? Tertio soluit, ibi: Videbitur autem vtrique esse aliquid? Circa primum innuit quoddam distinctionem com- positionis alicuius ex multis. Quandoque enim ex multis fit compositio, ita quod totum compositum ex multis est vnum quoddam: sicut domus composita ex suis partibus, & mistum corpus ex elementis. Quandoque vero ex multis fit compo- situm, ita quod totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid, sicut patet in cumulo vel acervo la- pidum, cum partes sunt in actu, cum non sint continuę. vnde simpliciter quidem est multa, sed solum secundum quid vnum, prout ita multa associantur sibi in loco. Huius autem di- uersitatis ratio est, quia compositum quandoque sortitur spe- ciem ab aliquo vno, quod est vel forma, ut patet in corpore mi-

agentem, quādoque finem. Et similiter cum querimus quid est homo, idem est ac si quereretur propter quid hoc, scilicet Socr. est homo? quia scilicet inest ei quidditas hominis. Aut etiam idem est, ac si quereretur propter quid corpus sic se habens, ut puta organicum, est homo? Hęc enim est materia hominis, si- cut lapides, & lateres domus. Quare ma- nifestum est, quod in talibus quæſtionibus queritur? quæſtio materię, id est pro- pter quid materia pertingat ad natu- ram eius quod diffi- nitur. Hoc autem quæſtum quod est causa materię? est species? scilicet for- ma, qua aliquid est. Hoc autem est sub- stantiā? id est ipsa sub- stantiā, que est quod- quiderate esse. Et sic relinquit quod pro- positum erat osten- dere, scilicet quod substantia sit princi- pium & causa. Dein de eum dicit.

Oportet igitur recte disponentes querere. quod si non commune sit eius, quod nihil est querere, & eius, quod aliquid querere. Cum autem & habere & existere ipsum esse oporteat, manifestum est, quod pro- pter quid est ipsam materiam querit ut puta hęc sunt domus. propter quid: quia hęc existunt, quod erat domui esse. & homo hic? aut corpus hoc ta- le habens, quare: causa materię quæ- ritur. hęc autem est forma, qua ali- quid est. hęc autem est substantia.

Patet itaque quod de simplicibus non est aliqua quæſtio, neque doctrina, sed alius talium quæſtionis mo- dus.

Cum vero quod ex aliquo com- positum, ita ut unum tantum sit, non est ut cumulus, sed ut syllaba, syl- laba vero non est ipsa elementa, nec idem, quod B. & A. nec caro ignis, & terra. dissoluis nanque, hęc quidem amplius non sunt, ut ca-

quis, que non sunt compositę ex materia, & forma, non est ali- qua quæſtio. In omni enim quæſtione, ut habitum est, oportet aliquid esse notum, & aliquid queri quod ignoramus. Ta- les autem substantię, vel totę cognoscuntur, vel totę ignorantur, ut in Nono infra dicitur. vnde non est in eis quæſtio. & propter hoc de eis etiam non potest esse doctrina, sicut est in scientiis speculatiuis. Nam doctrina est generatio scientiæ. Scientia autem fit in nobis per hoc, quod scimus propter quid. Syllogismus enim demonstratiui facientis scire, medium est pro- pter quid est. Sed ne videatur consideratio talium substantiarū omnino aliena esse a phisica doctrina, ideo subiungit, quod alter est modus quæſtionis talium. In cognitione enim harum substantiarum non peruenimus, nisi ex substantiis sensibilibus, quarum substantię simplices sunt quoddammodo causę. Et ideo vtitur substantiis sensibilibus, ut notis, & per eas quæri- mus substantias simplices. Sicut Philoſophus infra, per motum inuestigat substantias immateriales mouentes. Et ideo in do- ctrinis, & quæſtionibus de talibus, vtitur esse talibus, quasi me- dio ad inuestigandum substantias simplices, quarum quiddita- tes ignoramus. Et etiam patet, quod illę substantię comparan- tur ad istas in via doctrinę, sicut formę, & alię causę ad mate- riam. Sicut enim querimus in substantiis materialibus formam, finem, & agentem, ut causas materię, ita querimus substantias simplices, ut causas substantiarum materialium.

Ostendit cuiusmodi causa, & principium sit substantia, quæ est quod quiderate esse: & circa hęc tria facit. Primo pre- mittit quoddam, quod est necessarium ad propositum osten- dendum. Secundo, mouet dubitationem, ibi: Si igitur ne- cesse illud? Tertio soluit, ibi: Videbitur autem vtrique esse aliquid? Circa primum innuit quoddam distinctionem com- positionis alicuius ex multis. Quandoque enim ex multis fit compositio, ita quod totum compositum ex multis est vnum quoddam: sicut domus composita ex suis partibus, & mistum corpus ex elementis. Quandoque vero ex multis fit compo- situm, ita quod totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid, sicut patet in cumulo vel acervo la- pidum, cum partes sunt in actu, cum non sint continuę. vnde simpliciter quidem est multa, sed solum secundum quid vnum, prout ita multa associantur sibi in loco. Huius autem di- uersitatis ratio est, quia compositum quandoque sortitur spe- ciem ab aliquo vno, quod est vel forma, ut patet in corpore mi-

par. 8. par. 8. S. Tho. super Metaphy. 4 10

ro: vel composito, vt patet in domo: vel ordo, vt patet in syllaba, & numero: & tunc oportet, quod totum compositum sit vni simpliciter. Quandoque vero compositum foritur speciem ab ipsa multitudine partium collectari, vt patet in aereo, & populo, & aliis huiusmodi. & in talibus totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid. Dicit ergo Philosophus, quod quia aliquid est sic ex aliquo compositum, vt omne id est totum sit vnum, & non hoc modo sicut cumulus lapidum, sed sicut syllaba, que est vni simpliciter, in omnibus talibus oportet quod id ipsum compositum non sit ea, ex quibus componitur sicut syllaba non est elementa. Sicut haec syllaba que est Ba, non est id quod haec duae littere B, & A: nec caro est id quod ignis & terra. Et hoc sic probatur, quia dissolutis id est diuisis ab inuicem his, ex quibus fit compositio, haec scilicet totum, non adhuc remanet post dissolutionem. Sicut iam diuisis elementis non remanet caro, & diuisis litteris, non remanet syllaba. Elementa vero id est litterae remanent post dissolutionem syllaba. Et ignis, & terra remanent post dissolutionem carnis. Igitur syllaba est aliquid praeter elementa, & non solum elementa, quae sunt vocalis, & consonans, sed alterum aliquid, per quod syllaba est syllaba.

part. 7.

Si igitur necesse est illud, aut elementum, aut ex elementis esse: si quidem elementum, iterum eadem erit ratio: ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio. quare in infinitum ibit. si vero ex elemento, palam quod non ex uno, sed ex pluribus, quam id ipsum, erit. Quare rursus in hoc eandem dicimus rationem, & in carne, vel syllaba.

part. 8.

Videbitur autem utique esse aliquid hoc, & elementum, & causa essentia: hoc quidem carnem, hoc vero syllaba. Similiter & in aliis. Substantia autem vniuersaliusque, hoc elementum, & causa prima essendi.

part. 9.

Quonia vero quaedam non substantiae rerum, sed quaecumque substantiae secundum naturam & naturam constituta sunt, manifestabitur utique quibusdam haec natura substantia, que est non elementum, sed principium. Elementum vero est, in quod diuiditur inexistens, vt materiam, puta syllabam, que A. & B.

Et similiter & caro non solum est ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, per quorum virtutem elementa commiscetur, sed etiam est aliquid alterum per quod caro est caro. Deinde cum dicitur, quod mouet dubitationem circa id, quod principaliter intendit. Oportet enim, quod in carne, & syllaba est aliquid praeter elementa. Videtur autem, quod omne, quod est, aut sit elementum, aut ex elementis, si igitur necesse est id aliquid, quod est in carne, & syllaba praeter elementa, aut elementum esse, aut ex elementis, sequuntur haec inconuenientia. Si quidem enim sit elementum, iterum erit eadem ratio, & de hoc, & de aliis elementis, connumerandum enim aliis erit. Erit enim caro composita ex hoc, quod diximus praeter elementa, & nunc ponimus elementum esse, & ex igne, & terra. Et quia iam probatum est, quod in omni composito, quod est vnum, oportet esse aliquid aliud praeter elementa, erit eadem questio adhuc de illo alio: quod si sit elementum, iterum caro erit ex primo alio elemento, & ex elementis, & adhuc ex aliquo alio, quare sic ibit in infinitum, quod est inconueniens. Si ergo istud aliud inuentum, non sit elementum, sed sit ex elementis, palam est,

quia non est ex elemento vno tantum, sed ex pluribus elementis. Quia si non esset ex pluribus, sed ex vno tantum, sequeretur, quod esset illud idem elementum totum. Quod enim est ex aqua tantum, est vere aqua. Quare si sit ex pluribus elementis, iterum eadem ratio erit de hoc, quae & de carne, & syllaba, quia scilicet erit in eo aliquid praeter elementa ex quibus est. & de hoc iterum reddidit questio eadem. Et sic iterum procedit in infinitum. Deinde cum dicitur, h. Solutio propositam dubitationem, & circa hoc dicitur. Primo soluitur eam quantum ad illud, quod primo aspectu de ipsa appareret. Secundo, solutionem corrigit, & ad veritatem reducit, ibi: Quoniam vero quaedam dicitur ergo primo, quod illud, quod est in compositis aliud elementis, videbitur utique in primo aspectu esse aliquid, quod non sit elementum, & causa essendi, vel carnem vel syllabam, & similiter in aliis. Et iterum videbitur, quod haec sit substantia vniuersaliusque, que est quod quiderat esse. Substantia enim, que est quod quiderat esse, est prima causa essendi. Deinde dicitur, i. Corrigit praedictam solutionem quantum ad duo. Primo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc, quod est in compositis praeter elementa, est substantia vniuersaliusque, hoc enim est verum in rebus, quae sunt substantiae, non autem in rebus, quae non sunt substantiae. forma enim syllaba non est substantia. Secundo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc ipsum est elementum, & causa essendi. Non enim potest dici elementum, sed principium, quia elementum pertinet ad causam materialem. Dicit ergo, quod quaedam rerum non sunt substantiae, sicut praecipue patet in artificialibus, sed quaecumque sunt secundum naturam, quantum ad esse. Et per naturam constituta, quantum ad fieri, sunt verae substantiae, manifestabitur, quod haec natura, quam quaesimus, est substantia in quibusdam, scilicet in naturalibus, & non in omnibus. Quae etiam natura non est elementum, sed principium formale. Elementum vero dicitur id, in quo aliquid diuiditur inexistens id est in rebus, sicut in materiam, puta elementa syllabae Ba, sunt A. B. Vnde, cum praedictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & quod neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio praemissa.

Si igitur necesse est illud quoque aut elementum, aut ex elementis esse: si elementum quidem, rursus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio. quare in infinitum progredietur. si vero ex elemento, patet quod non ex uno, sed ex pluribus, quam id ipsum, erit. Quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quam de carne, aut syllaba.

Videbitur autem esse aliquid tale, & non elementum, ac causam, sed hoc carnem, hoc vero syllabam esse. Similiter & de ceteris. substantia vero cuiusque quidem hoc, hoc namque prima ipsius esse, causa est.

Cum autem quaedam rerum non substantiae sint, sed quaecumque substantiae secundum naturam, & naturam constituta sunt, videri possit profecto aliquibus, haec quoque natura substantia esse, quae non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quod existens diuiditur, ut materiam, ut puta syllabam ipsam A, & B.

Et per naturam constituta, quantum ad fieri, sunt verae substantiae, manifestabitur, quod haec natura, quam quaesimus, est substantia in quibusdam, scilicet in naturalibus, & non in omnibus. Quae etiam natura non est elementum, sed principium formale. Elementum vero dicitur id, in quo aliquid diuiditur inexistens id est in rebus, sicut in materiam, puta elementa syllabae Ba, sunt A. B. Vnde, cum praedictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & quod neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio praemissa.

C O M M E N T A R I O R V M

S. THO. SVPER SEPTIMUM

Metaph. finis.

A R I S T O T E L I S
M E T A P H Y S I C O R V M.

LIBER OCTAVVS,

Cum Diui Thomae praclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA.

OST QVAM determinauit philosophus in primo de substantia modo logico, considerando, scilicet definitionem & partes definitionis, & alia huiusmodi, quae secundum rationem considerantur: in hoclib. 8. intendit de sensibilibus substantiis

part. 1.

determinare per propria principia, applicando ea, quae superius inquitur sunt logice ad substantias illas. Et diuiditur in duas partes. In prima continetur se ad praecedentia. In secunda, proficitur suam intentionem, ibi: Sensibiles autem substantiae omnes materiam habent. Circa primam tria facit. Primo, proponit in generali suam intentionem. Secundo, repperit quaedam, quae dicta sunt, ibi: Dicitur est autem: Tertio, ponit continuationem dictionum ad dicendum, ibi: Quoniam autem, quod quid erat esse: Substantia dicitur ergo primo, quod cum multa dicta sint in Septimo logica consideratione circa substantiam, oportet syllogizare ex his, quae dicta sunt, vt applicentur, quae secundum considerationem logicam dicta sunt, ad res naturales existentes. Et oportet colligentes ea, id est summarie & recapitulatim recolligentes, quae dicta sunt, imponere finem complendo tractatum de substantia, quod fiet tractando ea, quae superius tractatis desunt. Deinde cum dicitur,

part. 1.

his itaque dictis syllogizare oportet, & colligentes capitulum, finem imponere.

part. 2.

Dictum est itaque, quia substantiarum quaruntur causa, & principia, & elementa.

part. 3.

Substantiae vero haec, quidem coefferae sunt ab omnibus, sed de quibusdam enuntiauerunt quidam. Confessae quidem physicae, vt ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora: deinde plantae & partes eorum, & animalia, & partes animalium, & tandem caelum & partes caeli. Singulariter vero quidam substantias dicunt esse species & mathematica.

part. 4.

Alias vero accidit, ex rationibus substantias esse, quod quiderat esse, & subiectum. Item aliter genus magis, quam species, & vniuersale, quam singularia. Vniuersali vero & generi ideae, quoque copulantur. eadem namque ratione, substantiae videntur esse.

part. 5.

Quoniam autem, & quod quiderat esse substantia, huius autem ratio definitio, ideo de definitione, & de ipso per se determinatum est. Quoniam vero de-

part. 6.

Resumit quaedam eorum, quae dicta sunt, quia dictum est in septimo, quod in hac scientia principaliter quaeruntur causa, & principia, & elementa substantiarum. Cum enim haec scientia consideret ens commune, sicut proprium subiectum, quod quidem diuiditur per substantiam, & nouem genera accidentium, accidentium vero cognitio ex substantia dependeat, vt in Septimo probatum est, relinquuntur quod principalis intentio huiusmodi scientiae sit circa substantias. Et quia scire vnum quodque non contingit nisi cognitis principijs, & causis eius, sequitur quod ad hanc scientiam pertineat inquirere principia, & causas, & elementa substantiarum. Quae tria qualiter differant superius in quinto ostensum est.

part. 7.

Resumit aliquid superius dictionum, scilicet modos, quibus accipitur substantia. Et primo, ponit quae dicuntur substantiae

LECTIO I.

his igitur, quae dicta sunt, colligere oportet, ac congregando summam finem imponere.

Dictum autem est, quod substantiarum causa, principia, & elementa quaeruntur.

Substantiae vero, quaedam ab omnibus concessae sunt, de quibusdam autem separatim enuntiauerunt quidam. Concessae quidem, quae naturales sunt, ut ignis, terra, aqua, & caetera simplicia corpora: deinde plantae, & partes earum animalia, & partes eorum: Separatim autem substantias quidam esse dicunt formas, & mathematica.

Alias vero accidit, ex rationibus substantias esse, quod quiderat esse, & subiectum. Item aliter genus magis, quam species, & vniuersale, quam singularia. Vniuersali vero & generi ideae, quoque copulantur. eadem namque ratione, substantiae videntur esse.

Cum autem, quod quiderat esse substantia, huius autem ratio definitio, ideo de definitione, & de ipso per se determinatum est. Quoniam vero de-

Resumit quaedam eorum, quae dicta sunt, quia dictum est in septimo, quod in hac scientia principaliter quaeruntur causa, & principia, & elementa substantiarum. Cum enim haec scientia consideret ens commune, sicut proprium subiectum, quod quidem diuiditur per substantiam, & nouem genera accidentium, accidentium vero cognitio ex substantia dependeat, vt in Septimo probatum est, relinquuntur quod principalis intentio huiusmodi scientiae sit circa substantias. Et quia scire vnum quodque non contingit nisi cognitis principijs, & causis eius, sequitur quod ad hanc scientiam pertineat inquirere principia, & causas, & elementa substantiarum. Quae tria qualiter differant superius in quinto ostensum est.

Resumit aliquid superius dictionum, scilicet modos, quibus accipitur substantia. Et primo, ponit quae dicuntur substantiae

minare

minare de partibus diffinitionis, que scilicet sint partes rei diffinitæ, & que non, & verum eadem sint diffinitionis partes, & diffiniti: & secundum aliam literam { Verum partes diffinitionis oportet diffiniri. } Et primum melius est. Item in Septimo ostensum est, quod neque vniuersale, nec genus est substantia.

Tex. co. 43.

Et sic tota consideratio, que accipitur de rationibus, & de substantia, in 7. lib. pertractata est. Inter has substantias vero, que in rerum natura existunt, & de ideo & Mathematicis posterioribus est pertractandum, quas quidem dicuntur per se singulariter subsistere præter substantias sensibiles. De hoc enim agitur in vltimis libris huius doctrinæ. nunc autem immediate oportet tractare de illis substantiis, quas omnes confitentur esse, scilicet, de sensibilibus, vt ex manifestis ad immanifesta procedatur.

Li. 13. & 14

Tex. c. 3. part. 6.

f Sensibiles autem substantia, omnes materiam habent. Est autem substantia, quod subiicitur: aliter quidem materia. Materiam vero dico, que non hoc aliquid ens actum, potestate autem est hoc aliquid. Aliter vero ratio, & forma, quia aliquid ens, ratione separabile est. Tertium vero quod est ex his, cuius solius generatio, & corruptio, & separabile simpliciter: Nam secundum substantiarum rationem, hæc quidem separabiles, illæ vero non.

Infra lec. 5. T. com. 4. part. 7.

g Quia vero substantia est materia, palam. Nam in omnibus mutationibus oppositis est aliquid, quod subiicitur mutationibus. vt puta secundum locum, quod nunc hic, iterum & alibi: Et secundum augmentum, quod nunc quidem tantum, iterum minus, aut maius. Et secundum alterationem, quod nunc quidem est sanum, iterum laborat. Similiter autem secundum substantiam, quod nunc quidem est in generatione, iterum in corruptione: & nunc quidem quod subiicitur, & hoc aliquid. Iterum autem quod subiicitur sic secundum priuationem.

Lect. 3.

Lect. seq. part. 1.

tra alias acceptiones substantia, vnde dicit, quod omnes substantia sensibiles habent materiam, quod ideo est, quia omnes sunt in motu, & motus non est sine materia. Sed sciendum est, quod materia aliter dicitur substantia, & aliter forma, & aliter compositum. Materia enim dicitur substantia, non quasi ens aliquid actum existens se considerata, sed quasi in potentia, vt sit aliquid actum, hæc dicitur esse hoc aliquid. Forma vero que & ratio nominatur, quia ex ipsa sumitur ratio speciei, dicitur substantia, quasi ens aliquid actum, & quasi ens separabile, secundum rationem a materia, licet non secundum rem. Compositum vero ex his, dicitur esse substantia, quasi separabile simpliciter, id est, separatum per se existere potens in rerum natura, & eius solius est generatio & corruptio. Neque enim for-

ma, neque materia generatur, aut corrumpitur, nisi per accidens. Et licet compositum sit separabile, simpliciter tamen secundum rationem, aliorum que dicuntur substantia, quedam sunt separabilia, & quedam non. Forma enim est separabilis ratione, quia potest intelligi sine materia sensibili indu-

duante. Materia vero non potest intelligi sine intellectu formæ, cum non apprehendatur nisi vt ens, in potentia ad formam. Vel potest esse sensus, quod est substantiarum secundum rationem, id est, formæ, quædam sunt ratione separabiles, vt mathematicæ, que dam non, vt formæ naturales. Vel iterum, quod quedam sunt formæ separatae absque materia existentes, de quibus inferius determinabit. Secundo ibi, g Dicit, quod necesse est in substantiis sensibilibus ponere materiam, quasi substantiam & substantum. In omni enim mutatione, oportet esse subiectum commune terminis mutationis in contrariis mutationibus, sicut in mutatione secundum locum, est aliquid quod commune subiectum, quod nunc est hic, & iterum alibi. Et in augmento est aliquid subiectum commune, quod nunc habet tantam quantitatem, & iterum minore, quantum ad decrementum, & maiorem, quantum ad augmentum. Et in alteratione est aliquid subiectum, quod nunc est sanum, & nunc infirmum. Cum igitur sit quedam mutatio secundum substantiam, scilicet generatio, & corruptio, oportet esse aliquid commune subiectum, quod subiicitur contrariis mutationibus secundum generationem, & corruptionem, & hoc positus terminus, qui sunt forma, & priuatio, ita scilicet, quod quandoq;

Sensibiles vero cunctæ substantia materiam habent. Est autem substantia id ipsum, quod subiicitur, aliter quidem materia, & aliter ratio. materiam autem dico, que, cum non quod quid actum sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio, & forma, quod non sit, quod quid ratione separabile est. Tertium vero, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. earum enim substantiarum, que secundum rationem, quedam sunt separabiles, quedam vero non.

Quod autem materia quoque substantia est, patet. In cunctis namque oppositis transformationibus, est aliquid transformationis subiectum. ut puta secundum locum, quod nunc hic, rursus alibi, & secundum augmentationem, quod nunc tantum, rursus minus aut maius, & secundum alterationem, quod nunc sanum, rursus ægrum. similiter autem & secundum substantiam, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. & nunc quidem subiectum, ut quod quid, rursus autem subiectum, ut secundum priuationem.

fit actum per formam, & quandoq; sit subiectum priuationis illius formæ. Ex hac autem Arist. ratione apparet, quod generatio, & corruptio. substantialis sunt principium veniendi in cognitionem materiam primæ. Si enim materia prima de se haberet aliquam formam propriam, per eam esset aliquid actum. & sic, cum superinduceretur alia forma, non simpliciter materia per eam esset, sed fieret hoc, vel illud ens: & sic, esset generatio secundum quid, & non simpliciter. Vnde omnes ponentes primum subiectum esse aliquid corpus, vt aerem & aquam, ponunt generationem idem esse, quod alterationem. Patet autem ex hac ratione, qualiter accipiendus sit intellectus materiam primæ, quia ita se habet ad omnes formas, & priuationes, sicut se habet subiectum alterabile ad qualitates contrarias.

h Ostendit

h Ostendit, quod materia non eodem modo est in omnibus substantiis sensibilibus dicens, quod materiam existentem subie-

part. 8.

quod generacionem, & corruptionem sequuntur alia mutationes. Sequitur enim, si sit generabile & corruptibile, quod sit alterabile, & secundum locum mutabile. Sed ipsa, scilicet materia subiecta generationi & corruptioni, non sequitur ad quatuor que alias mutationes, & præcipue ad illam, que est loci mutatio. Non enim sequitur, si aliquid habeat materiam localem, id est, per quam sit in potentia ad vbi, quod habeat materiam generabilem, & corruptibilem, id est, subiectam generationi, & corruptioni. Deficit enim hoc in corporibus celestibus, in quibus etiam est alteratio aliqua secundum illuminationem, & obscurationem, non tam generatio & corruptio. Et ideo dixit {vnam} propter loci mutationem, vel duas, propter talem alterationem, que tamen non vere est motus alterationis: quia illuminatione non est motus, sed terminus motus. Sic autem secundum quamlibet mutationem oportet accipere materiam, sicut in quolibet mutatione est aliquis modus fieri simpliciter, vel secundum quid. Quæ autem est differentia eius, quod est fieri simpliciter, & secundum quid, dictum est in primo Physico, quia simpliciter fieri, est secundum substantiam: fieri secundum quid, est secundum accidens.

part. 5. part. 1.

part. 1.

part. 3.

Tex. co. 61.

Infra par. 3.

part. 6.

Voniam autem, & que quidem vt subiectum, & vt materia substantia confessa est, hæc autem que potestare, reliquum eam, que vt actum substantiam sensibilem, dicere que est.

b Democritus quidem igitur tres differentias simul existimauit. Nam subiectum corpus secundum materiam vnum & idem. Differre autem aut rhyfmo, quod est figura: aut trope, quod est positio: aut diathige, quod est ordo.

c Videntur autem multæ differentia esse, vt alia quidem compositione dicuntur materiam, sicut quecumque mixtura, quemadmodum mellicratum. Alia autem ligatione, vt capitis ligatura. Alia visco, vt liber. Alia clauo, vt arca. Alia in pluribus horum. Alia positione, vt liminare inferius & superius, hæc enim in positione aliquo differunt. Alia tempore, vt cœna & prandium. Alia loco, vt spiritus. Alia sensibilem passionibus, vt duritie & mollitie, spissitudine & raritate, siccitate & humiditate. Et hæc quidæ horum quibusdam, alia omnibus his, & omnino. Alia superabundantia: alia defectu.

LECTIO II.

Ostetiam philosophus inquisit in substantiis sensibilibus materiale principium, inquit de principio formali. Et primo continuat se ad præcedentia dicens, quod quia substantia, que est vt materia, & subiectum, confitentur omnes, cum etiam antiquissimi, materialium substantiam rerum ponerent esse materiam: huiusmodi vero substantia est in potentia. restat igitur de forma, que est sensibilem per modum actus, dicere quid sit. Secundo ibi b Profecquitur suam intentionem, & circa hoc duo facit. Primo, inuestigat differentias in rebus sensibilibus, que formale principium demonstrant. Secundo, quedam corollaria concludit: ibi { Palam itaque ex his quia actus. } Circa primum duo facit. Primo, inuestigat quedam differentias accidentales rerum sensibilem. Secundo, ostendit comparationem earum ad substantiales differentias, ibi { Palam igitur ex his, quia substantia. } Circa primum duo facit. Primo, inuestigat dif-

ferentias accidentales rerum sensibilem. Secundo, ostendit qualiter prædictæ differentia se habent ad ea, quorum sunt, ibi { Quare palam quia. } Circa primum, duo facit. Primo, ponit opinionem Democriti de differentis rerum dicens, quod Democritus similis est existimanti { tres esse differentias rerum: id est, secundum ea, que ponit, videtur existimare, quod omnes differentia rerum ad tria genera rerum reducantur. Ponentur enim principia rerum materialium esse corpora indiuisibilia, & cum sint eiusdem nature, conuenientia sunt adiuicem. Diuersitatem autem rerum constituent propter differentiam positionis, figure, & ordinis. Et sic videtur ponere, quod corpus, quod est subiectum, quasi materiale principium vnum & idem existens secundum naturam, quous sit in infinita diuisum secundum numerum, differre scilicet, diuersificatur in diuersas res propter differentiam figuræ, positionis, aut ordinis. Differentia enim figuræ est secundum rectum, & circulare. Positionis autem secundum sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum. Ordinis autem secundum prius & posterius. Secundo ibi c. Ostendit positionem Democriti esse insufficientem, quia multæ alia videntur esse rerum differentia, que in prædictas non reducunt. Quædam enim differunt secundum diuersum modum compositionis partium materia. In quibusdam enim partes materiam componuntur, per modum mixtionis, sicut mellicratum. In quibusdam vero, quia ligantur aliquo vinculo, sicut est ligatura capitis mulieris. In quibusdam etiam coniunguntur aliqua colla, vel visco, sicut fit in libris. In quibusdam vero adunantur partes clauo, sicut fit in arca. In quibusdam vero fit adunatio partium pluribus prædictorum modorum. Alia vero differunt ab inuicem sicut positione, sicut liminare superius, & liminare inferius, que quidem differunt ab inuicem ex eo, quod sic ponuntur. s. supra vel infra. Quedam vero differunt tempore, vt cœna, que est comestio serotina, & prandium, quod est comestio matutina. Alia differunt loco, vt spiritus, id est, venti, quorum Aquilone a Septentrione stat, Fauonius ab occidente, Austro a meridie, Subsolanus ab oriente. Alia vero differunt in sensibilem passionibus, id est, duritie & mollitie, & aliis huiusmodi. que quædam in aliquibus horum, & quedam in omnibus. Alia per superabundantiam & defectum. Hoc autem addit, quia secundum antiquos philosophos omnes huiusmodi sensibilem passiones ad super-

Et sequuntur hanc etiam alia transformationes. Caterarum vero, aut vnam, aut duas hæc non sequitur, non enim est necesse, siquid materiam habeat localem, hoc generabilem etiam, & corruptibilem habere. Verum, que inter simpliciter fieri, & non simpliciter differentia sit, in Physicis dictum est.

LECTIO II.

Vt autem quedam, ut subiecta, & ut materia, concedatur substantia, hæc autem est, que potentia est, restat illam, que ut actus substantia sensibilem est, que nam sit dicere.

Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare. subiectum enim corpus, materiam, vnum et idem. differre autem, aut rhyfmo, quod est figura: aut trope, quod est situs: aut diathige, quod est ordo.

Videntur autem multæ differentia esse. ut puta quedam compositione dicuntur materia, sicuti quecumque mixtura, quemadmodum mellicratum, quedam clauo, ut arca: quedam ligamine, ut fascis: quedam glutine, ut liber: quedam pluribus ex his. quedam positione, ut limen & superliminare. hæc enim, eo quod modo, quodam sita sint, differunt. quedam tempore, ut cœna, & prandium: quedam loco, ut venti, quedam sensibilem passionibus, ut duritie & mollitie, & densitate & raritate, & siccitate & humiditate, et quedam quibusdam ex his, quedam omnibus his. & omnino: quedam redundantia: quedam defectu.

In quibusdam vero adunantur partes clauo, sicut fit in arca. In quibusdam vero fit adunatio partium pluribus prædictorum modorum. Alia vero differunt ab inuicem sicut positione, sicut liminare superius, & liminare inferius, que quidem differunt ab inuicem ex eo, quod sic ponuntur. s. supra vel infra. Quedam vero differunt tempore, vt cœna, que est comestio serotina, & prandium, quod est comestio matutina. Alia differunt loco, vt spiritus, id est, venti, quorum Aquilone a Septentrione stat, Fauonius ab occidente, Austro a meridie, Subsolanus ab oriente. Alia vero differunt in sensibilem passionibus, id est, duritie & mollitie, & aliis huiusmodi. que quædam in aliquibus horum, & quedam in omnibus. Alia per superabundantiam & defectum. Hoc autem addit, quia secundum antiquos philosophos omnes huiusmodi sensibilem passiones ad super-

ad superabundantiam & defectum reducuntur. Deinde cum dicitur...

par. 4.

D. 506.

Tex. c6. 6. part. 5.

part. 6.

part. 7.

Quare palam, quia & esse toties dicitur. Limen enim inferior est...

Sumenda autem sunt genera differentiarum. Hec nanque erunt principia essendi...

Palam itaque ex his, quia si substantia causa essendi vnum quodque...

Palam itaque ex his, quia actus alius alterius materiae & ratio...

Et similiter si quid pertinet ad figuram aut asperitatem & lenitatem...

Ostendit quomodo predictae differentiae se habeant ad substantias...

Substantia formalis vel quodquid est, est causa cuiuslibet essendi...

Quare patet, quod et ipsum est toties dicitur. limen enim est...

Accipienda igitur genera differentiarum. haec enim principia essentiae erunt...

Manifestum igitur ex his est, quod si substantia causa est, ut unumquodque sit...

Manifestum itaque ex his est, quod actus alius alterius materiae & ratio...

etiam ulterius in quibusdam additur finis, a quo necessitas formae dependet...

Concludit ergo ex predictis duo corollaria, quorum primum est...

h Secundum

Secundum ponit. Et est, quod cum in diffinitione vnum comparatur ad aliud...

par. 1.

Tex. c6. 7. part. 9.

par. 1.

par. 2.

Propter quod diffinitionem, hi quidem dicentes quid est domus...

Palam itaque ex dictis, quae sit sensibilis substantia, & quomodo...

LECTIO III.

Portet autem non ignorare, quod aliquando latet, vtrum significet nomen...

LECTIO III.

Inquam inquisivit philosophus principia substantiae sensibilis...

Erit autem utriusque, & in utrisque animal, non ut vna ratione dictum...

Et dividitur in duas partes. In prima inquirat ea, quae sunt consideranda...

forma est aliquid praeter partes materiae. Tertium est, quod esse ingenerabilis...

Quare eorum, qui definiunt, hi qui dicunt, quid est domus, quod lapides, lateres, ligna...

Manifestum itaque ex dictis est, quanam sensibilis substantia, & quomodo sit...

LECTIO III.

Portet autem non ignorare, quod aliquando latet, vtrum nomen compositum...

Erit autem utriusque animal, non ut vna ratione dictum, sed ut ad unum.

matantum, quae est forma corporis organici. Secundo ibi ostendit quid sequatur si quis dicit...

c Ostendit

Teo. m. 8. par. 3.

par. 4. D. 114.

par. 5.

par. 6.

par. 7.

¶ Ostendit philosophus, ad quid tendit prædicta quæstio dicens, quod si nomen speciei significet substantiam compositam, aut significet formam tantum, hoc facit differentiam quantum ad aliquid, sed ad quæstionem substantiæ sensibilis nullam differentiam facit. Manifestum enim est, quod substantia sensibilibus composita est ex materia, & forma.

¶ Verū & hæc ad aliquid aliud quidem differunt, ad quæstionem vero substantiæ sensibilis nihil. Nam quod quiderat esse speciei & actui existit. nam anima, & animæ esse idem: homini vero esse, & homo, non idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui vero non.

¶ Non videtur itaque quærentibus, syllaba ex elementis esse, & compositione: nec domus lateres & compositio. Et hoc recte, non enim compositio, & mistio ex his est, quorum est compositio, & mistio. Similiter autem nec aliorum nihil. Ut limen positione, non ex limine positio, sed magis hoc ex illa, neque itaque est homo animal, & bipes, sed aliquid oportet esse, quod præter hoc est, si hoc materia. Neque autem elementum, neque ex elementis, sed substantiam, quod auferentes materiam dicunt. Si ergo hæc causa ipsius esse, & substantia hæc, ipsam utiq; substantiã non dicet.

¶ Necessarium itaque hanc aut sempiternam esse, aut corruptibilem sine corrupti, aut factã esse sine fieri. Monstratum autem est & declaratum in aliis, quia speciem nullus facit, nec generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his.

¶ Si autem sunt corruptibilium substantiæ separabiles, nondum palam.

¶ Attamen quia quorundam, non contingit, palam, quæcunque non possibile est præter ipsa aliã esse, ut domum, aut vas.

¶ Attamen, quod quorundam, non contingit, patet, ut ea, quæ non possunt præter particularia esse, ut domum, aut vas.

¶ Prosequitur secundum prædictorum, scilicet, quod forma sit aliquid præter partes materiae dicens, quod Platonicis momentibus istam quæstionem, non videtur quod syllaba sit ex elementis, & ex compositione, quasi compositio, quæ est forma syllabæ, sit pars materialis syllabæ, sicut elementa vel literæ. Neque videtur, quod domus sit elementum, & compositio, quasi domus constituitur ex his, quasi ex partibus materiae.

¶ Et in hoc recte dicunt, Quia si forma esset vna de partibus materiae, dependeret ex materia. Et hoc videmus esse falsum, quia compositio & mistio, quæ sunt formalia principia, non constituuntur ex his, quæ componuntur aut miscentur, sicut nec aliquid aliud formale constituitur ex sua materia, sed e converso.

¶ Scd hæc ad aliud quidem aliquid conferunt, ad quæ si omnem autem substantiæ sensibilis nihil. etenim quod quiderat esse forme, & actui adest. anima namque & anima esse idem est. homini vero & homo non idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui vero non.

¶ Non videtur itaque quærentibus, quod syllaba ex elementis, & compositione sit, neque domus lateres, & compositio. Et hoc recte. Compositio enim & mistio non est ex his, quorum est compositio, aut mistio. Similiter nec aliorum ullum. ut puta limen positione, non ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid oportet, quod præter hæc est, si hæc materia sunt, sed nec elementum, nec ex elementis, sed substantiam, quod auferentes materiam dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantiam, ipsam substantiam utique non dicent.

¶ Necessarium autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absque eo quod corrumpatur, & factam esse, absque eo quod fiat. Ostensum autem est, & declaratum in aliis, quod formam nullus facit, neque generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his.

¶ Si vero corruptibilium substantiæ sunt separata, nondum est manifestum.

¶ Attamen, quod quorundam, non contingit, patet, ut ea, quæ non possunt præter particularia esse, ut domum, aut vas.

¶ Attamen, quod quorundam, non contingit, patet, ut ea, quæ non possunt præter particularia esse, ut domum, aut vas.

¶ Prosequitur quærum prædictorum, s. q. Plato ponebat formas separatas a materia, & circa hoc tria facit. Primo, ostendit, quid sit dubium circa hanc positionem, dicens, q. non est manifestum si substantia, id est, forme rerum corruptibilium sunt separabiles, vt Platonicis posuerunt. Secundo ibi.

¶ Ostendit quid manifestum esse videtur circa hoc, & dicit manifestum esse, quod quorundam corruptibilium formas, non contingit.

Teo. 6. 9. par. 8.

par. 9.

Teo. 10. par. 10.

par. 11.

par. 12.

Le. 1.

contingit separari, quæcunque scilicet non possibile est esse præter materiam suam, sicut domus, aut vas, quia forma domus aut vas, non potest esse sine propria materia. Tertio ibi.

¶ Forfan quidem nec substantiæ sunt, nec aliqua ipsa hæc, nec aliquid aliorum, quæcunque non natura constituta sunt. Naturã enim solam utiq; quis ponet eorum, quæ in corruptibilibus substantiam.

¶ Quare dubitatio, quam Aristhenici, & sic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddam, quod non est ipsum quid est diffinire. (Terminum enim rationem esse longam), sed quale quid est, contingit dicere. Sicut argentum quidem, quid est, non: quia aut quale stannum: Quare substantiæ est, quidem cuius contingit esse terminum & rationem, puta compositæ, siue sensibilis fuerit, siue intellectus sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliis quo significat ratio definitiva: & oportet hoc quidem ut materiam esse, illud vero ut formam.

¶ Palam autem, & quia si sint alicqualiter numeri, substantiæ, sic sunt, & non vt quidam dicunt, vnitatum. Nam diffinitio numerus quidam diuisibilis, quia enim in diuisibilia.

¶ Et quemadmodum nec a numero ablato, aliquo aut addito ex quibus est numerus, non adhuc idem numerus est, sed aliter, quàmuis minimum auferatur, aut addatur: sic nec diffinitio, nec quod quiderat esse, nec adhuc erit. ablato, aliquo, aut addito.

¶ Et numerum oportet esse aliquid, quo vnus, quod nunc non habet dicere, quo vnus, siquidẽ

¶ Postquam determinauit de formis, secundum quod comparantur ad ideas introductas a Platone, nunc determinat de formis per comparationem ad numeros. Plato enim ponebat formas, & substantias rerum, reducendo per modum cuiusdam assimilationis formas ad numeros. Et diuiditur in quatuor, secundum quod quatuor modis assimilantur formas numeris: Dicitur ergo primo, quod manifestum est, quod si numeri aliquo modo

¶ sine substantiæ rerum & forme, sic sunt sicut ex præmissis accipi potest. Non autem sunt numeri vnitatum, sicut Platonicis dicunt. Dicitur autem numerus vnitatum, numerus simplex, & absolutus. Numerus autem applicatus ad res, dicitur numerus rerum, sicut quatuor canes, vel quatuor homines, quo quidem modo substantiæ rerum, & forme, sic sunt sicut ex præmissis accipi potest.

¶ Fortassis igitur, nec substantiæ sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quæcunque non natura constituta sunt. Naturã etenim solam profecto, quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam.

¶ Quare dubitatio, quam Aristhenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid occasionis ut solvatur, quod non est ipsum quid est diffinire (definitionum enim longum esse sermonem) sed quale quid est contingit etiam docere. quemadmodum argentum quid est, non: quod autem quale: stannum. Quare substantiæ, est quidem, cuius contingit definitionem & rationem esse, ut puta composita, siue sensibilis, siue intellectus sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliis quo significat ratio definitiva: & oportet hoc quidem ut materiam, illud vero ut formam esse.

¶ Manifestum autem hoc etiam est, quod si aliquo modo substantiæ numeri sunt, ita sunt: & non, quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam diffinitio numerus quidam est diuisibilis etenim, & in diuisibilia. non enim infinita rationes. numerus vero tale quid est.

¶ Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur, ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut addito.

¶ Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, quod nunc non habent dicere quo vnus, si vnus est. aut enim

¶ Sicut enim substantia animalis sensibilis tantum, est diffinitio animalis, cui si addas & rationale, constituis speciem hominis. Si autem subtrahas sensibile, constituis speciem plantæ, quia etiam vltima differentia dat speciem.

¶ Ponit tertiam assimilationem, & dicit, quod numerus est id, quod est vnus. Est enim per se vnus numerus, in quantum vltima vnitas dat numero speciem & vnitatem, sicut etiam in rebus compositis ex materia & forma, per formam est aliquid vnus, & vnitatem, & speciem sortitur. Et propter hoc loquentes de vnitate numeri, ac si numerus non est vnus: per se vnus, non possunt dicere quo est vnus, sicut vnus. Cum enim

Tex. c. 5. & inde.

enim componatur ex multis vnitatibus, aut non est vnus simpli...

D. 934

part. 13.

part. 14.

Alia lra de analogia.

Tex. cō. 11. par. 1.

part. 2.

part. 3.

Infra p. 3.

part. 9.

est vnus, aut enim nō est, sed vt aceruus: aut siquidem est, dū...

Er quemadmodum nec numerus habet magis, vel minus, nec que secundum speciem sub...

De generatione quidem, & corruptione dictarum substantiarum quomodo contingit, & quomodo impossibile, & de r...

LECTIO IIII.

Materiali autē substantia oportet non latere, quia & si ex eodē omnia primo, aut eisdem, aut...

Fiunt autem plures materiae eiusdem, cum alterius altera sit, ut puta pituita ex pingui, & dulci, si pingue ex...

Contingit autē vna materia existēte, fieri diuersa pp mouentem cam, vt puta ex ligno, & arca & lectus. Quorundā vērō altera materia ex necessitate...

Ofiquam Arist. pfe cur e ea, que con sideranda erant circa formale principium substantia, nunc de terminat de principio materiali, & diuiditur in partes tres. Primo. n. determinat de principio materiali per cōparationem ad ea, q̄ sunt ex materia. Secō. p̄ cōparationē ad alias cās. ibi. Cōtingit autē vna materia existēte. Tercio. per cōparationē ad trāsmutationē gñationis & corruptionis, cuius subiectū est materia, ibi. Qm̄ vero qdā sine gñatione. Circa primū duo facit. Primo, manifestat, vtrum oīum sit vna, vel plures spēs materiae. Et dicit, q̄ oportet non latere circa materiale principiu, q̄ licet oīa sint ex eodem primo materiali principio, quod est materia prima de se nullā habens formā, aut ex eisdē materialib' principi...

pluribus aut primis qdā dī pp quatuor elemēta, s̄ sunt principia materialia cōiter oīb' generabilia, & corruptibilibus. Et licet sic eade materia, vt p̄ principiu his, q̄ fiunt. qd dicit pp hoc, q̄ materia nō est tñ p̄ principiu in esse, sed ē tu fieri. Licet ē prima materia, & elemēta cōiter se habeat ad elemēta, tñ cuiuslibet rei est...

non est, sed quasi congeries: aut si est, dicendum est, quidnam illud sit, quod cum ex multis facit. Et definitio vna est. Similiter autem nec hanc dicere habent, q̄ hoc merito accidit. eiusdem enim rationis, & substantia est, ut unum: non, ut quidam aiunt, ut unitas quaedam existens, ad punctum sed actus, & natura quaedam vnaquaque.

Et quemadmodum, nec numerus habet magis, & minus, ita neque substantia, que secundum formam est, sed, si est quidem, ea est, que secundum materiam est.

De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quoque modo impossibile est, de quo reductione ad numerum, hactenus determinatum sit.

LECTIO IIII.

Materiali vero substantia, oportet non latere, quod si ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia, ut principium illis, que fiunt, est tamen quaedam cuiusq; propria. pituita prima materia, ipsa dulcia, aut pinguis: bilis vero, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hæc ex eodem.

Fiunt autem plures materiae eiusdem, cum alterius altera sit, ut puta pituita ex pingui, & dulci, si pingue ex dulci: ex bili vero esse, ob resolutionē in primam materiam. Dupliciter. n. hoc ex hoc, aut quoniam ex eo, quod precedet, aut quoniam ex eo quod resolutum fuerit in principium.

Contingit autem, una existente materia, diuersa fieri propter mouentem causam, ut ex ligno sit arca, & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus...

resolutionem cholerae in primam materiam, & econtra cholerae sic ex prima materia: quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex altero. Aut q̄ illud ex quo fit, est ei principiu naturaliter in via generationis, huius n. est materiale principiu. Aut q̄ a facio est resolutio in principiu materiale, ita. f. quod ex compositio per resolutionem, materiale principiu fieri dicitur. Fir enim corpus mixtum ex elementis per compositionem. Elementa vero ex corpore mixto per resolutionem. Deinde cum dicit, c. Determinat de materia per cōparationem ad alias causas, & primo per cōparationē ad agentē tñ, qui ex materia aliq̄...

facit, que quidem comparatio pertinet ad materiam em q̄ est a. c. Ostendit quod non solum oportet assignare omnes causas, sed oportet etiam dicere causas proximas, ut incipiendo a causis primis perueniamus ad causas proximas. Per causas enim primas habetur cognitio de re aliqua, solum in vniuersali & imperfecte. Per causas autem proximas habetur cognitio rei & perfecta. Sicut si quis querat causam materialem hominis, non debet assignari p̄ causa, ignis aut terra, que sunt materia communis omnium generabilium & corruptibilium, sed debet assignari propria materia, vt & caro, & os, & huiusmodi. Tercio ibi. f. Epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte consideret causam, ut scilicet omnes assignentur & proximæ, Et hoc est necesse, ex eo q̄ hæc causæ sunt tot, vt dictum est. Et oportet causas cognoscere ad hoc, quod aliquid sciatur, quia scire est causam cognoscere. Deinde cum dicit, g. Ostendit quomodo sit materia in substantiis naturalibus & perpetuis. In corporibus celestibus dicens, quod in naturalibus & perpetuis substantiis, & corporibus celestibus, non est similiter materia, sicut in corporalibus, generabilibus, & corruptibilibus. Foran quidem enim tales substantiæ non habent materiam, aut si habent non habent talem...

alteris existentibus, vt terra nō vtique fiet ex ligno, nec in mouente causa hec. non. n. faciet ferrā ex lana aut ligno. Si vero idem cōtingit ex alia materia facere, palam quia ars & principium, quod est vt mouens, idem. Nam si & materia altera & mouens, & quod factum est.

Quando itaque aliquis querat quid cā, quoniam pluribus modis dicuntur causæ, omnes dicere oportet causas contingentes. Vt hominis quæ cā vt materia? equidem mensura. Quid autem ut mouens? equidem sperma. Quid vt species? quod quiderat esse. Quid vt cuius causa? finis. foran autem hæc ambo idem.

Oportet autē proximas causas dicere, que materia, non ignem, aut terram, sed propria. Circa naturales quidem substantias & generabiles necesse si verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere.

In naturalibus quidē & sempiternis substantiis alia rō. Foran quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem.

Neq; quecūq; ita natura quidē, non substantia vero, nō est his materia, sed quod subiici-

qualem habent generabilia & corruptibilia, sed solum secundum potentiam, que est in motu locali. Venim supra dictum est, in rebus generabilibus & corruptibilibus generatio & corruptio inducit in cognitionem materiae, quia in generatione & corruptione oportet esse unum subiectum, commune ad priuationem & formam. Vnde, cum in corpore celesti non sit potentia ad priuationem formæ, sed solum ad diuersa loca, non habet materiam, que sit in potentia ad formam & priuationem, sed que est in potentia ad diuersa loca. Corpus autem cōparatur ad locum, non sicut materia ad formam, sed magis sicut subiectum ad accidens. Et licet comparatio subiecti ad accidens sit quodam modo vt materia ad formam, non tamen subiectum est omnino materia, sicut infra dicitur. Et sic, corpus celeste vniuersaliter nullo modo habet materiam, si subiectū, materiam non dicitur: vel habet materiam ad vbi, si subiectum dicitur materia. Deinde cum dicit, h. Ostendit q̄ materia attribuitur accidentibus: & dicit q̄ illa, que sunt secundum naturam, non tamen sunt substantiæ, sed accidentia, non habent materiam ex qua sint, sed substantia est eis subiectum. Subiectū autē habet aliquid simile materiae, in quantum est receptibile accidentis. Differat autē a materia, in quantum materia non habet actū esse nisi per formam; subiectum autem non constituitur in esse per accidens. Si ergo queratur que sit causa eclipsis, non est assignare que sit materia, sed ipsa est subiectum patiens talem passionem. Causa autem mouens, que corrumpit lumen, est terra interposita diametraliter inter solem & lunam. Causam vero finalem forsan non...

Determinat de materia per cōparationem ad alias causas, s̄m quod materia est cognitio principium, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod oportet reddere materiam cum aliis causis in generabilibus & corruptibilibus. Secundo, ostendit quomodo se habet materia in substantiis naturalibus per se, ibi: In naturalibus quidem. Tercio, quod se habet in accidentibus, ibi: Neque quecūque. ita quidem natura. Circa primū tria facit. Primo. n. quia Antiqui Naturales assignabāt tantummodo causam materialem, dicit quod quādo aliquis de aliquo querit quid est causa eius, cum pluribus modis dicatur causa, oportet omnes causas assignare cōtingentes. i. que cōtingant esse illius rei. Non. n. habent omnes causas omnia. Naturalia tamen & maxime generabilia & corruptibilia oēs causas habent. Vt hominis cā quasi materia in generatione ipsius sunt mensura. Causa mouens spermā in quo est virtus actiua. Causa formalis quod quiderat esse, i. illud quod significat per distinctionem eius. Sed finis est cuius causa, hæc autem duo, causa. f. finis & forma, forte sunt idem numero. Quod quidem dicitur, q̄ in quibusdā sunt idē, in quibusdā nō. Finis. n. generatiois hōis est aīa, finis vero operationis eius est felicitas. Secūdo ibi,...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte consideret causam, ut scilicet omnes assignentur & proximæ, Et hoc est necesse, ex eo q̄ hæc causæ sunt tot, vt dictum est. Et oportet causas cognoscere ad hoc, quod aliquid sciatur, quia scire est causam cognoscere. Deinde cum dicit, g. Ostendit quomodo sit materia in substantiis naturalibus & perpetuis. In corporibus celestibus dicens, quod in naturalibus & perpetuis substantiis, & corporibus celestibus, non est similiter materia, sicut in corporalibus, generabilibus, & corruptibilibus. Foran quidem enim tales substantiæ non habent materiam, aut si habent non habent talem...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte consideret causam, ut scilicet omnes assignentur & proximæ, Et hoc est necesse, ex eo q̄ hæc causæ sunt tot, vt dictum est. Et oportet causas cognoscere ad hoc, quod aliquid sciatur, quia scire est causam cognoscere. Deinde cum dicit, g. Ostendit quomodo sit materia in substantiis naturalibus & perpetuis. In corporibus celestibus dicens, quod in naturalibus & perpetuis substantiis, & corporibus celestibus, non est similiter materia, sicut in corporalibus, generabilibus, & corruptibilibus. Foran quidem enim tales substantiæ non habent materiam, aut si habent non habent talem...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte consideret causam, ut scilicet omnes assignentur & proximæ, Et hoc est necesse, ex eo q̄ hæc causæ sunt tot, vt dictum est. Et oportet causas cognoscere ad hoc, quod aliquid sciatur, quia scire est causam cognoscere. Deinde cum dicit, g. Ostendit quomodo sit materia in substantiis naturalibus & perpetuis. In corporibus celestibus dicens, quod in naturalibus & perpetuis substantiis, & corporibus celestibus, non est similiter materia, sicut in corporalibus, generabilibus, & corruptibilibus. Foran quidem enim tales substantiæ non habent materiam, aut si habent non habent talem...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

epilogat quod dictum est, & dicit q̄ circa naturales substantias & generabiles necesse est sic verari, si quis recte verari: si profecto hæc causæ & tot, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. forassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum secundum locum mobilem. Nec quecūque natura quidē, nō autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. ut...

est assignare. Ea enim, quæ ad defectum pertinent, non sunt propter finem, sed magis proueniunt ex necessitate nature, vel causa agentis. Dicitur autem forsan, quia consideratio causa rum circa singula, quæ contingunt in motibus cælestibus, est val de difficilis. Causa vero formalis eclipsis est diffinitio eius, sed hæc diffinitio nõ est manifesta, nisi in ea ponatur causa, vt ratio eclipsis lunæ est priuatio luminis in luna. Sed si addatur, quoddam ista priuatio e a terra i medio obie cta inter solem & lu nam diametraliter, hæc diffinitio erit cũ causa. Similiter hoc pater in hoc acciden te quod est somnus. Sed in somno, non e manifestum quid est primum subiectum patiens hanc passio nem; sed hoc est ma nifestum, quodd animal est subiectu som ni. Sed secundum quid primo somnus in sit animali, vtrum sit cor, vel aliquid aliud tale, non est ma nifestum, cum qui dam ponant primu instrumentum sen sus esse cerebrum; quidam vero cor somnus autem est quies operationis se sibilis. Deinde oportet considerare habi to subiecto somni a quo sicut a causa agẽ te sit somnus, vtrum ab euaporatione ali menti, aut labore, aut aliquo huiusmo di. Deinde oportet considerare quæ pas sio sit somnus illius scilicet secundum q primo inest somnus animali, & non totius animalis, quia somnus est quedam immobilitas, sed ea competit animali p aliquod primum, q est subiectum talis passionis. Et illud pri mum oportet poni i diffinitione somni, sicut & quodlibet ac cidens diffinitur per proprium suum pri mum subiectum. Co lor enim diffinitur per superficiem, & non per corpus. De inde cum dicitur i ¶ Determinat de materia per compara tionem ad transmu rationem vini ad al terum, & ideo primo ostendit, quomodo dixerim de sit transmutatio in diuersis. Secundo, mouet quas dam dubitationes, ibi: ¶ Habet autem dubitationem: ¶ Dicit ergo primo, quoddam quedam quandoq; sunt, & quandoque non sunt sine generatione & corruptione, id est sine hoc, quod ipsa per se generentur & corrumpantur, sicut puncta & vniuersali ter omnes species & formæ, siue sint substantiales, siue acciden tales, non enim album per se loquendo sit, sed lignum album.

Tex. cõ. 13.

Tex. cõ. 14. parte. 9.

parte. 10.

parte. 11.

parte. seq.

¶ Omne enim quoddam sit, sit ex aliquo scilicet materia, & sit al quid ad quod terminat generatio, quod est forma. Et sic om ne, quod sit, est compositum ex materia & forma. vnde ea, que sunt formæ tantum, per se fieri non possunt. Cum ergo dicitur quoddam contraria sunt ex inuicem, diuersimode intelligendum est in compositis & simplicibus. Alter enim sit albus homo ex nigro homine, & aliter nigrum ex al bo, quia albus homo significat aliquid co positum, & ideo per se potest fieri. Sed al bum significat formã tantum, vnde non sit nisi per accidens ex nigro. Patet ergo ex prædictis, quod non cuiuslibet rei est ma teria, sed illorum, quæ per se generantur & tranmutantur in inuicem. Maie ro, quæ quandoque nõ sunt sine hoc quod tranmutentur per se, ita se habet quod eorom materia non est ex qua sint, sed ha bent subiectum, in quo sunt pro mate ria. Deinde cũ dicitur ¶ Mouet duas que stiones circa prædic ta, quarum prima est: quomodo mate ria se habeat ad con trariarum vtrum scilicet ita sit quoddam in omni bus quæ videntur co trarietate aut oppo sitionem habere, ma teria æqualiter vel eodem ordine sit in potentia ad vtrique oppositorum. Sicut sanitati opponitur firmitas, & subiectu vnum, in potentia ad vtrunque æqualiter est, & eodem ordine. Est n. sanitas æqua litas quedam humo rum: infirmitas ve ro inæqualitas. In æqualitas vero, & æ qualitas eodem ordi ne se habent ad sub iectum. Videtur ergo, quod ad vini & acetum, sicut ad co traria, aqua quæ est materia humoru sit in potentia, & æqua liter se habeat ad v trunque. Sed Philo sophus dicit soluẽdo, quoddam hoc nõ ita. Forma enim vi ni se habet vt habi tus quidam & spe cies. Forma autem acetu est vt priuatio quedam & corruptio vini. Sic igitur materia se habet p prius quidem ad vinum; sicut ad habitum & ad speciem, ad acetum autem sicut ad priuationem & corruptionem vini. & ita nõ comparatur ad acetum nisi mediante vino.

¶ Secunda dubitatio nõ mouet, quæ talis est. Illud, ex quo fit aliquid, videtur esse materia illius, sicut ex elementis sunt corpora mixta, & sunt eorum materia. Cum igitur ex vino sit acetum, & ex vino fiat mortuum, dubitatur, quare vinu non sit mate ria acetu, & vinu materia mortui, cũ ordinentur ad ea, sicut potẽtia ad actũ. Sed ad hoc respondetur, quodd acetum est corruptio ipsius vini, mortuum vero corruptio vini. Non ergo acetum sit ex vino sicut ex materia, neque mortuum ex vino, sed secun dum accidẽs dicitur ex eo fieri, inquantũ sit ex materia eius. vnde cyphus non est materia phiale, sed argentum. Simili ter vitium non est materia mortui, sed sunt elemẽta. Quod autem ex vino dicitur fieri mortuum, vel ex vino acetum, si referatur ad ipsã formam vini vel ani malis, hæc præposi tio, Ex, significabit ordinem, quia scilicet in eadem mate ria post formam vi ni est acetum, & post formam animalis est mortuum. Per quod modum dicitur quæ ex die fit nox. Et ideo, quæcunque sit transmutatio ad in uicem, sicut ex vino sit acetum, & ex ani mali mortuum, non fit conuersio trans mutationis nisi red eatur ad materiam primam, inquantum corpus mortuum re soluitur in elemẽta.

¶ Ex elementis ite rum ordine debito veniunt ad constitu tionem animalis. Et similiter de aceto & vino. Et huius ra tio est, quia quando cunq; materia se ha bet ad diuersa secun dum ordinem, non potest ex posteriori rediri in id, quod præcedit secundum ordi nem. Sicut in gene ratione animalis ex cibo fit sanguis, & ex sanguine semen, & menstruum, ex q bus generatur ani mal, non potest autem mutari ordo sci licet vt ex semine fiat sanguis, aut ex sanguine cibus, nisi per resolutionem ad primam materiam, ex eo quod cuiuslibet rei est determinatus modus generationis. Et similiter quia materia vini non comparatur ad acetum nisi per vinum, inquantum scilicet est corruptio vini. Si militer est de mortuo & viuo, & de cæco & vidente, & cæcis, & ideo a talibus priuationibus non fit reditus ad habitus, nisi per resolutionem in primam materiam. Si autem sit ali qua priuatio, ad quam materia immediate ordinatur, quæ scilicet nihil aliud significat nisi negationem formæ in materia si ne ordine ad formam, sicut a tali priuatione poterit fieri redi tus ad formam, sicut a tenebris ad lucem, quia nihil aliud sunt nisi absentia lucis in diaphano.

Tex. cõ. 15. parte. prima

part. 2.

part. 3.

LECTIO. V. B

DE dubitatione vero di cta circa diffinitiones & numeros, quæ causa essendi vnũ, deinceps dicendũ esse videtur. Omnium enim quæcunq; plures partes habent, & nõ est vt aceruus quod totum, sed aliquid inest totum preter partes, est aliqua causa. Quo niam & in corporibus his qui dem tactus causa est vnũ essen di, alijs vero viscositas, aut ali qua passio altera talis. Diffini tio vero ratio est vna, non con iunctione, quemadmodum est ilias, sed p vnus esse. Quid igitur est quod facit vnum homi nem, & propter quid vnum, sed non multa, puta animal & bipes?

¶ Aliterque, & si est, vt aiunt quidã, ipsum aliquid animal, & ipsum bipes. Quare nanque non illa ipsa homo est? Et erit secundum participationem ho mines non hominis, & neque vnus, sed duorum scilicet ani malis & bipedis: & totaliter vtique non erit homo vnũ sed plura, animal & bipes.

¶ Palam itaque quia sic quidẽ acceptantibus, vt consueuerit diffinire & dicere, non contingit reddere & soluere dubita tionem. Si autem, vt diximus, hoc quidem vt materia, illud vero forma, & hoc quidem po tentia, illud vero actũ, non ad huc dubitatio vtique videbitur esse quod queritur.

¶ Palam itaque quia sic quidẽ acceptantibus, vt consueuerit diffinire & dicere, non contingit reddere & soluere dubita tionem. Si autem, vt diximus, hoc quidem vt materia, illud vero forma, & hoc quidem po tentia, illud vero actũ, non ad huc dubitatio vtique videbitur esse quod queritur.

LECTIO. V. A

OSTENDAM quod Philosophus determinauit de a principio materiali & formali, nunc intendit deter minare de vnione eorum adinuicem, & circa hoc tria facit. Primo enim mouet dubitationem. Se cundo soluit, ibi: ¶ Palam itaque, quia sic quidem acceptantibus. ¶ Tertio exclu dit falsas opiniones circa prædicam quæ stionem, ibi: ¶ Pro pter hanc vero dubi rationem. ¶ Circa primum duas ponit rationes, ex quibus ostenditur questio ef se dubitabilis dicẽs, quodd circa hanc quæ stionem, quæ superiõ tacta est circa diffini tionem & numeros, quid faciat vtrunque esse vnum, hoc confi derandum est, quodd omnia, quæ habent plures partes, & totũ in eis non est solum coaceruatio partiu, sed aliquid ex parti bus constitutum, q est præter ipsas par tes, habent aliquid quod facit in eis vni tatem. In quibusdã enim corporibus sic vnitatem habentibus, causa vnitatis est con tactus, in quibusdam viscositas, aut aliqd aliud huiusmodi, ma nifestum autem est, quodd diffinitia ra tio est vna ex pluri bus constans. Nec est vna per solam coa ceruationem partiu { sicut illas } id est poe ma factum de histo ria Troiana, quod per solam aggregatio nem est vnum. Dif finitio autem est vnũ simpliciter. Est enim significatiua vnus. vnde merito dubita tur, quid est quod fa ciat diffinitionem ho minis esse vnã, & hominem cuius ra tio est diffinitio. Cũ enim homo sit ani mal & bipes, quæ vi dentur esse duo, me rito dubitatur, quare homo est vnũ & non plura. Secundo ibi. ¶ Ponit secundam rationem, quæ quæ stionem reddit dubi tabilem dicens, quodd alia ratio dubitationis accidit prædicæ qua stioni. Si n. est verũ, quidã dicit, si hoc ipsũ q est aial sit ali quod p se existens & separati, & similiter hoc ipsũ q est bipes, q Platonicus posuerunt. Si n. sic est, merito queritur, quare nõ non est illa duo aggregata, ita q hoies particulares nõ sunt hoies nisi p participationẽ hois, nec p participationẽ alicuius vnus, sed p participationẽ duoru, quæ sunt aial & bipes. Et secũdũ hoc, nõ erit vnũ, sed duo. I. animal & bipes. Deinde cum dicitur ¶ Soluit prædicam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo proponit vnde appareat via ad solutionem dubitatio nis, & dicens manifestum esse, quod si aliqui acceptent quod dictum est de positione Platonis, & transtulerint sic naturã

modum ex die nox. & quæcunque ita inuicem tranmutantur, ad mate riam oportet redire. ut puta si ex mor tuo animal, primum ad materiam, de inde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

LECTIO. V. B

DE dubitatione autem dicta circa diffinitiones, & numeros, quæ causa est vnũ vnũ sim? Omnium nar que, quæcunque plures partes ha bent, & non est totum quasi coacer uatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua cau sa. Nam & in corporibus quibusdã tactus est causa, ut vnũ sim; qui busdam vero viscositas, aut ali qua talis passio. Deinde vero oratio est vna, non coniuñctio, ut ilias, sed eo quod vnus, est quid est igitur quod hominem facit vnũ, & cur vnũ & non multa sunt animal & bipes.

¶ Praferim, si quemadmodum quidã dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? cur enim non illa ho mo est: & erunt secundum participa tionem homines non hominis vnus, sed duorum, animalis & bipedis? & omnino profecto homo non erit vnũ sed plura, animal, & bipes.

¶ Manifestum itaque est, quodd ita quidem tractantibus, ut solent defi nire & dicere, non est possibile red dere rationem, & soluere dubitatio nem. Quod si, quemadmodum diximus, hoc quidem materia, hoc ue ro forma est, & hoc quidem poten tia, hoc uero actũ, profecto non vi detur amplius dubitatio esse quod queritur.

¶ Manifestum itaque est, quodd ita quidem tractantibus, ut solent defi nire & dicere, non est possibile red dere rationem, & soluere dubitatio nem. Quod si, quemadmodum diximus, hoc quidem materia, hoc ue ro forma est, & hoc quidem poten tia, hoc uero actũ, profecto non vi detur amplius dubitatio esse quod queritur.

Infra par. 3

par. 7.

rerum, quod ponant vniuersalia separata, sicut Platonici deterr...

part. 4.

facilis est ad soluen- dem, quod dubitatio nem non videtur ha bere.

d. Secundo, fm via premissam soluit p- positam dubitatione, & primo soluit eam in naturalibus, que generantur & corri- puntur, dicens, quod predicta dubitatio est eadem ac si quaeratur: quare ens est rotundum? Ponamus enim, quod distinctio huius nominis ue- lit sic esse rotundum, & quod hoc nomen significet istam dis- tinctionem, cum quaeritur: quare est causa, quare ista distinctio ens rotundum sit vnu, non videtur esse dubitabilis, eo quod ens est sicut materia, & rotundum sicut forma. nulla enim alia causa est, quare ista sunt vnum, nisi illa, que facit id, quod est in potentia, esse actu. Et hoc est agens in omnibus, in quibus est generatio. Vnde est hoc sit quod quid erat esse, significati per definitionem, si id quod est in poten- tia fieri actu, mani- festum est quod agens est causa in rebus e- nerabilibus & corru- ptibilibus, quare qd quiderate esse, vna est distinctio.

part. 5.

e. Est aut materia alia intelle- ctualis, alia sensibilis. Et semp rationis hoc quidem materia, illud vero actus est. vt circulus figura superficialis.

part. 6.

f. Quocumque vero non habet materiam nec intellectualem, nec sensibilem, statim quide vnu aliquid e vnum quodq; eorum que admodum & qd ens, aliqd hoc, quod quale, quod quantum. Quapropter & non inest definitionibus nec ens, nec vnu & qd quid erat esse statim vnu aliquid est, sicuti & ens aliqd. Quapropter, no est aliqua alia causa vnu essendi nulli horum neque essendi ens aliquid. statim. n. vnum quodque est ens aliquid, & vnum aliquid, non vt in genere & ente & vno, nec vt separabilibus existentibus prater singularia.

part. 7.

g. Propter hac vero dubitatio- nem hi quidem participatio- nem dicunt, & causam aliqua participatiōis, & quid partici- pare dubitant. hi enim coexi- stentiam anime, vt Lycophron ait esse scientia eius, quod est scire & anime: alii vero com- positionem, aut coniunctione anime cum corpore, viuere.

dicuntur, que accipiunt sine sensibilibus qualitatibus vel diffe- rentijs, sicut ipsum continuum: & ab hac materia non abstra- hant mathematica. Vnde siue in sensibilibus, siue in mathe- maticis semper oportet qd sit in definitionibus aliquid quasi materia, & aliquid quasi forma. Sicut in hac definitione circu- li mathematici, Circulus est figura superficialis, superficies est quasi materia, & figura quasi forma. Eadem enim est ratio: qua- re distinctio mathematica est vna, & quare distinctio naturalis licet in mathematicis non sit agens, siue in naturalibus, quia vrbique alterum est sicut materia, & alterum sicut forma.

ferentiam materiam intelligibilem, vt mathematica, nec sensibilem vt naturalia, sicut sunt substantie separatae, statim vnum quodque eorum est vnum aliquid. In his enim, que habent materiam, non statim vnum quodque est vnum, sed vnitas eo- rum est ex hoc, quod vnitas aduenit materia. Sed si aliquid sit quod sit forma tan- tum, statim est vnu, quia non est in eo po- nere aliquid quocun- que ordine, prius quam expectet vni- tatem. a forma. Et ponit exemplum, quia cum decem pre- dicamenta non hoc modo se habeant ex additione ad ens, sicut species se ha- bent ex additione differentiarum ad ge- nera, sed hoc ip- sum quod est ens, manifestum est quod non expectat ali- quid additum ad hoc quod sit hoc, id est substantia, vel quan- tum, vel quale, sed statim a principio est vel substantia, vel quantitas, vel quali- tas. Et hac est cau- sa, quare in defini- tionibus non po- nuntur nec vnum, nec ens vt genus, quia oporteret quod vnum & ens se habe- rent vt materia ad differentias, per qua rum additionem ens fieret vel substantia vel qualitas. Et si- militer id quod est separatim omnino a materia, quod est finem quod quid erat esse, ut supra di- ctum est, statim est vnum, sicut & sta- tim est ens, non enim est in eo ma- teria expectans for- mam, a qua habeat vnitatem & esse, & ideo in talibus non est aliqua causa mo- uens ad hoc, quod sint vnum. Habent tamen quendam eorum causam substi- tuentem substantias sine motu substan- tiarum earum, & non sicut in genera- bilibus que per mo- tum sunt. Statim enim vnum quod- que eorum est ali- quod ens, & aliquid

Itenu dubitatio est eadem, ac si definitio vestis esset as rotun- dum. esset etenim hoc nomen ra- tionis signum. quare quod queritur est, quam causa sit, ut rotun- dum & as vnum sint. amplius vero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud vero forma est. Quae igitur huius causa est, si quod potentia est, actu sit in quibus- cunque generatio est, prater illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, ut actu sphaera sit, que potentia sphaera erat: sed hoc erat ipsum quod quiderate se utriusque.

Est autem materia, quaedam intel- ligibilis, quaedam sensibilis. & sem- per rationis hoc quidem materia, hoc vero actus est. ut circulus figura plana.

Quocumque vero neque intelli- gibilem, neque sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse v- num quodque est: quemadmodum ip- sum ens hoc quiddam, hoc quale, hoc quantum. quare non inest in defini- tionibus nec ens, nec vnum: & ip- sum quid erat esse statim vnum quid- dam est, quemadmodum & ens quid- dam. Propterea, non aliqua alia cau- sa ulli istorum, ut vnum sim, nec ut ens quiddam sint, statim eorum vnu- quodque est ens, quiddam, & vnum quiddam, non ut in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata prater particularia.

Ob hanc autem dubitationem qui- dam participationem aiunt, & cau- sam quendam participationis, et quid- dam sit illud participare dubitant. Quidam copulam anime, sicuti Ly- cophron ait, scientiam esse ipsius scire & anime: Quidam compositionem, aut coniunctionem anime cum cor- pore, ipsum viuere.

vnum, non ita quod ens & vnum sint genera quaedam, aut sin- gillatim existentia prater singularia, que Platonici ponebant. Deinde cum dicit.

Excludit quorundam falsam opinionem circa predictam opinionem, & circa hoc tria facit. Primo, ponit eorum positiones, & dicit, propter predictam dubitationem quidam, scilicet Platonici, posuerunt participationem, qua, si anteriora participant superiora, ut hic homo, hominem; & homo, animal & bipes. Et inquirebant, quid est causa participationis, & quid partici- paret, si in hoc esset, quare est vnum, hoc quod dico animal bipes. Alii vero ponunt causam vnitatis hominis, quendam consubstantialitatem, siue coexistentiam anime cum corpore, sicut

scit significaretur in abstracto anima cum corpore, quasi di- ceretur animationem, sicut Lycophron dixit, quod scientia est medium inter animam & scire. Alii autem dixerunt, quod ipsum viuere est medium, per quod coniungitur anima cor- pori. Secundo ibi h. Excludit dictas positiones, dicens, qd si hoc bene dicitur de anima & corpore quod sit aliquid me- dium unius, eadem ratio erit in omni- bus, quae se habent vt forma & materia, quia secundum hoc, conualescere erit me- dium quasi quaedam consubstantialitas, aut quaedam coniu- ctio siue vinculum inter animam, per quam subsistit ani- mal, & sanitatem. Et esse trigonum erit quoddam mediu co- ponens figuram tri- goni, & esse album, erit quoddam me- diu quo componitur albedo superficies: quod est manifeste falsum. Vnde falsum est, quod viuere sit medium, quia com- ponitur anima cor- pori, cum viuere nihil aliud sit, quam esse animatum. Ter- tior, per se ipsa sunt aliquid vnum, sicut aliquid existens. Et hac de viij, libro dicta sufficiunt.

part. 4.

h. Equide eadem ratio in om- nibus. Etenim sanum esse, erit aut coexistentia, aut colliga- tio, aut coniunctio anime & sa- nitatis: & es esse trigonum, co- positio eris & trigoni: & albu vnum esse compositio superfi- ciei & albedinis.

part. 5.

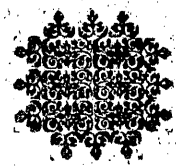
i. Causa vero quia potentia & actus querunt unum facies & differentia. Est aut, vt dictu est, & vltima materia, & forma ide, & hec potentia, hac actu. Quare simile est querere vni- quae ca, & vnu essendi, vnu. n. aliquid vnu quodque, & quod potentia, & quod actu vnu ali- qualiter est. Quare ca nulla a- lia, nisi vt quasi moues ex pote- tia ad actu. Quarecui; vero no habent materia, omnia simpli- citer quod vere entia aliquid.

Assignat causas erroris predictorum dicens, quod causa quare talia posuerunt est, quia inquirebant quid faciens unum potentiam & actum, & inquirebant differentias eorum quasi oporteret eas colligari per aliquid vnum medium, sicut ea, que sunt diuersa secundum actum. Sed sicut dictum est, vltima ma- teria, que scilicet est appropriata ad for- mam, & ipsa forma, sunt idem. Aliud enim eorum est sicut potentia, aliud sicut actus. Vnde simile est querere quare est causa alicuius rei, & quare est causa quod illa res sit vna, quia unum quodque in- quantum est, unum est, & potentia & actus quodammodo unum sunt. Quod enim est in poten- tia, sit in actu, & sic non oportet ea vni- ri per aliquid vincu- lu, sicut ea, que sunt penitus diuersa. Vnde nulla causa est fa- ciens vnum ea, que sunt composita ex materia & forma, ni- si quod mouet pote- tiam in actum. Sed illa, que non habent materiam simplici- ter, per se ipsa sunt aliquid vnum, sicut aliquid existens. Et hac de viij, libro dicta sufficiunt.

Atamen eadem de omnibus ra- tio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniu- ctio anime & sanitatis erit. & es esse triangulum, compositio eris & trianguli, & album esse, compositio superficies & albedinis.

Causa vero est, quoniam potentia & actus rationem querunt unien- tem, & differentiam. est autem, ut di- ctu est, vltima materia & forma ide: & hoc quide potentia, hoc vero actu. Quare simile est querere: quidnam vnus causa sit, & ut vnu sit, vnu. n. quiddam unum quodque, & quod po- tentia, & quod actu unum quod mo- do est. Quare nulla alia causa est, ni- si siquid fuit, tanquam ex potentia in actum mouens. Quocumque vero non habent materiam, cuncta simpli- citer entia sunt ipsum quid.

C O M M E N T A R I O R V M S. THO. SVPER OCTAVVM Metaphy. finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER NONVS.

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA

OSTQVAM determinauit Philosophus de ente secundum quod diuiditur per decem predicamenta, hic intendit determinare de ente secundum quod diuiditur per potentiam & actum. Et diuiditur in duas partes. In prima continetur de ad præcedentia, & manifestat suam intentionem in hoc libro. In secunda profertur quod intendit, ibi: Quod quidem igitur. Dicit ergo primo, quod in præmissis dicitur de ente primo, ad quod omnia alia predicamenta entis referuntur, scilicet de substantia. Et quod ad substantiam omnia alia referuntur, sicut ad ens primum, manifestat, quia omnia alia entia, scilicet qualitas, quantitas, & huiusmodi, dicuntur secundum rationem substantie. Dicitur, n. quantitas ex hoc quod est mensura substantie, & qualitas ex hoc, quod est quædam dispositio substantie, similiter in alijs. Et hoc patet ex hoc, quod omnia accidentia habent rationem substantie, quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere proprium subiectum, sicut in definitione simi ponitur natus. Et hoc declaratum est in præmissis, scilicet in principio Septimi. Sed quia ens diuiditur vno modo secundum quod dicitur quid, scilicet substantia, aut quantitas, aut qualitas, quod est diuidere ens per decem predicamenta alio modo. Et quod diuiditur per potentiam & actum, vel operationem, a qua derivatum est nomen actus, ut postea dicitur, oportet nunc determinare de potentia & actu. Et primo de potentia, quæ maxime dicitur proprie, non tamen utile est ad præsentem intentionem. Potentia enim & actus, ut plurimum dicuntur in his, quæ sunt in motu, quia motus est actus entis in potentia. Sed principalis intentio huius doctrinæ non est de potentia & actu, secundum quod sunt in rebus mobilibus solum, sed secundum quod sequuntur ens commune, vnde & in rebus immobilibus inuenitur potentia & actus, sicut in rebus intellectualibus. Sed cum dixerimus de potentia, quæ est in rebus mobilibus, & de actu eius correspondente, ostendere poterimus & de potentia, & actu secundum quod sunt in rebus intelligentibus.

LECTIO I.

PRIMO quidem igitur dicitur de ente, & ad quod omnes alie categoriæ entis referuntur, dictum est, videlicet de substantia. Nam secundum substantie rationem dicuntur alia entia, quantitas & qualitas, & alia sic dicta. Omnia namque rationem habent substantie, ut diximus in primis sermonibus. Quoniam vero dicitur ens hoc quidem eo quod quod, aut qualitas, aut quantitas: aliud secundum potentiam & actum, & secundum opus, determinabimus & de potentia & de actu. Et primum de potentia, quæ dicitur quid maxime proprie, non tamen utile est ad quod volumus nunc. Et ad quod volumus nunc, ad quod dicitur quid maxime proprie, non tamen utile est ad quod volumus nunc. Sed cum dixerimus de ea in determinationibus de actu: ostendemus & de alijs.

Quod igitur multipliciter dicitur potentia & posse dicitur, determinatum est a nobis in alijs. Harum vero quæcumque quidæ equiuoce dicitur potentia, prætermittant. Quædam enim similitudine quadam dicitur, ut in Geometria et possibilis ac impossibilis dicimus, eo quod quodam modo sunt aut non sunt. Quædamque vero ad eandem formam omnes, aliaque principia sunt, & ad unam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Ali-

PRIMO itaque ente, & ad quod ceteræ omnes entis predicationes referuntur, hoc est de substantia, dictum est. Nam secundum substantie rationem cetera dicuntur entia, quantum & quale, ac cetera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habebunt substantie rationem, ut in primis sermonibus differimus. Cum autem ens dicitur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc uero secundum potentiam & actum ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primo de potentia, quæ quidæ, quæ dicitur maxime proprie, non sane est utilis ad quod nunc volumus, potentia namque & actus in plus est, quam illa, quæ secundum motum solum dicuntur. Sed, cum de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs.

Quod igitur multipliciter potentia & posse dicitur, determinatum est a nobis in alijs. Harum vero quæcumque quidæ equiuoce dicitur potentia, prætermittant. Quædam enim similitudine quadam dicitur, ut in Geometria et possibilis ac impossibilis dicimus, eo quod quodam modo sunt aut non sunt. Quædamque vero ad eandem formam omnes, aliaque principia sunt, & ad unam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Ali-

missis circa potentiam, ibi: Palam igitur quia est quidem ut vna. Dicit ergo primo, quod determinatum est in alijs, scilicet. Quinto huius, quod multipliciter dicitur potentia & posse, sed ista multiplicitas quantum ad quosdam modos est multiplicitas equiuocationis, sed quantum ad quosdam analogia. Quædam enim dicuntur possibilis, vel impossibilis, eo quod habent aliquod principium in seipsis, & hoc secundum quosdam modos, et quos omnes dicuntur potentia non equiuoce, sed analogice. Aliqua uero dicuntur possibilis uel potentia, non propter aliquod principium, quod in seipsis habent, & in illis dicitur potentia equiuoce. Dicit ergo, quod de modis potentie, illi prætermittendi sunt ad præsens, secundum quos potentia dicitur

Alia litera. eunuchizabile.

part. 1.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

part. 16.

part. 17.

tur equiuoce. In quibusdam enim dicitur potentia, non propter aliquod principium habitum, sed propter similitudinem quadam, sicut in geometria. Dicitur enim potentia alii cuius lineæ esse quadratum eius, & dicitur quod linea potest in suum quadratum, & simili modo potest dici in numeris, quod ternarius potest in nouenarium, quod est quadratum eius, eo quod ex ductu eius in seipsum facit nouenarium. Ter enim tria, nouem faciunt. Ex linea etiam quæ est radix quadrati ducta in seipsum, fit quadratum. & similiter est in numeris. Vnde radix quadrati habet aliquam similitudinem cum materia, ex qua fit res. Et propter hoc per quandam similitudinem dicitur potens in quadrato, sicut dicitur materia potens in rem. Similiter logicis dicitur aliqua esse possibilis & impossibilis, non propter aliquam potentiam, sed eo quod aliquo modo sunt, aut non sunt. Possibilis enim dicitur, quod iam opposita contingit esse vera, impossibilis uero, quorum opposita non contingit esse vera. Et hæc diuersitas est propter habitum prædicati ad subiectum, quod quandoque est repugnans subiecto, sicut in impossibilibus. Quædoque uero, non sicut in possibilibus. His ergo modis prætermittis, considerandum est de potentia, quæ reducitur ad unam speciem, quia quælibet earum est principium quoddam, & omnes potentia, sic dicitur reducitur ad aliquod principium, ex quo omnes alie dicuntur. Et hoc est principium actuum, quod est principium transmutationis in alio in quantum est aliud. Et hoc dicitur, quia possibile est, quod principium actuum simul sit in ipso mobili, vel passio, sicut cum aliquid mouet seipsum, non tamen secundum idem est mouens & motum, agens & patiens. Et ideo dicitur quod principium, quod dicitur potentia actiua, est principium transmutationis in alio in quantum est aliud: quia etiam contingat principium actuum esse in eodem cum passio, non tamen secundum quod est idem, sed secundum quod est aliud. Et quod ad illud principium, quod dicitur potentia actiua, reducitur alia potentia manifestum est. Nam alio modo dicitur potentia passiva, quæ est principium quoddam aliquid moueatur ab alio, in quantum est aliud. Et hoc dicitur, quia si idem patitur a seipso, non tamen secundum idem, sed secundum aliud. Hæc autem potentia reducitur ad primam potentiam actiuam, quia passio ab agente causatur. & propter hoc, etiam potentia passiva reducitur ad actiuam. Alio modo dicitur potentia quidam habitus impassibilitatis, eius quæ est in deterius, id est diffinitio quædam, ex qua aliquid habet, quod non possit pati transmutationem in deterius, & hoc est quod non possit pati corruptionem ab alio, in quantum est aliud, scilicet a principio transmutationis, quod est principium actuum. Manifestum est autem, quod uterque istorum modorum dicitur per comparationem alicuius existentis in nobis ad passionem. In quorum vno dicitur potentia propter principium, ex quo aliquid potest pati. In alio autem propter principium, ex quo quis potest pati.

Vnde cum passio ab actione dependeat, oportet quod in diffinitione vniuersum illorum modorum ponatur diffinitio potentie primæ, scilicet actiue. Et ita istæ duæ reducuntur ad primam, scilicet ad potentiam actiuam, sicut ad priorem. Iterum alio modo dicuntur potentia, non solum per ordinem ad facere & pati, sed per ordinem ad hoc quod est bene in vtroque, sicut dicitur aliquem potente ambulare, non quod possit ambulare quomodo, sed eo quod possit bene ambulare & e conuerso dicitur esse de claudicante, quod non possit ambulare. Similiter dicitur ligna combustibilia eo quod comburi possint de facili. Ligna uero viridia quæ non de facili comburuntur, dicitur incombustibilia. Vnde manifestum est, quod in diffinitione harum potentiarum, quæ dicuntur respectu bene agere vel pati, includuntur rationes primariæ potentiarum, quæ dicuntur simpliciter agere, & pati, sicut in bene agere, includit agere & pati, in eo quod est bene pati. Vnde manifestum est, quod omnes isti modi potentiarum, reducitur ad unum primum, scilicet ad potentiam actiuam. Et inde patet, quod hæc multiplicitas non est secundum æquiuocationem sed secundum analogiam. Deinde cum dicitur: Ex prædictis quandam veritatem circa prædictas potentias, manifestat, & dicit, quod potentia actiua, & patiendi, est quodammodo vna potentia, & quodammodo non. Vna quidem est si consideretur ordo vniuersus ad aliam. Vna enim dicitur per respectum ad alteram. Potest enim dici aliquid habens potentiam patiendi, quia ipsum habet per se potentiam ut patitur vel eo quod habet potentiam, ut aliquid patitur ab ipso. Et hoc secundo modo potentia actiua est idem cum passiva. Et eo. n. quod aliquid habet potentiam actiuam, habet potentiam ut patitur aliud ab ipso. Si autem considerentur hæc duæ potentie, actiua scilicet & passiva secundum subiectum, in quibus sunt, sicut alia potentia actiua & alia passiva. Potentia enim passiva est in patiente, quia patiens patitur propter aliquod principium in ipso existens, & huiusmodi est materia. Potentia autem passiva, nihil aliud est, quam principium patiendi ab alio: sicut comburi quoddam pati est, & principium materiale, propter quod aliquid est aptum combustioni ut est pingue vel crassum. Vnde ipsa potentia est in combustibili quasi passiva. Et similiter illud, quod sic cedit tangenti, ut impressionem quandam recipiat, sicut cera vel aliquid huiusmodi in quantum tale est frangibile. Vel superpositum, id est masculinum, est subiectum proprium huius passionis, quæ est eunuchizari. Et similiter est in alijs, quæ patiuntur secundum quod in eis est principium quoddam patiendi quod dicitur potentia passiva. Potentia uero actiua est in agente, ut calor in calefactiuo, & ars edificatiua in edificatiua. Et quia potentia actiua & passiva in diuersis sunt, manifestum est, quod nihil patitur a seipso, in quantum aliquid est aptum naturam agere vel pati: Per accidens autem aliquid patitur a seipso sicut medicus sanat seipsum, non ut medicum, S. Tho. super. Metaph. P. 4. sed

Manifestum igitur est, quod quodammodo vna est ipsius facere, & pati potentia, potens enim est, & eo quod ipsum habet, patiendi potentiam, & eo quod aliud ab eo, quodammodo uero alia. Hæc enim in patiente est, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est, patitur quod patitur, & aliud ab alio, pingue namque combustibile est, cedens uero sic pressibile. Et similiter de ceteris. Hæc uero in faciente, ut puta calidum, & edificatiua, hoc quidem in calefactiuo, hæc uero in edificatiua. Propter quod, nullum, prout conaturalis factum, ipsum a seipso patitur, ut in ceteris, & non aliud est.

Manifestum igitur est, quod quodammodo vna est ipsius facere, & pati potentia, potens enim est, & eo quod ipsum habet, patiendi potentiam, & eo quod aliud ab eo, quodammodo uero alia. Hæc enim in patiente est, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est, patitur quod patitur, & aliud ab alio, pingue namque combustibile est, cedens uero sic pressibile. Et similiter de ceteris. Hæc uero in faciente, ut puta calidum, & edificatiua, hoc quidem in calefactiuo, hæc uero in edificatiua. Propter quod, nullum, prout conaturalis factum, ipsum a seipso patitur, ut in ceteris, & non aliud est.

sed sicut infirmum. Ideo autem non patitur aliquid a seipso, quia per se loquendo alicui vni & eidem inest unum ditorum principiorum, & non aliud. Cuius inest principium agendi, non inest principium patiendi, nisi in eodem, ut dicitur est. Deinde cum dicitur, dicitur Determinat de potentia dicens, quod impotentia, quae est contraria dicitur potentiae, & impossibile quod dicitur secundum huiusmodi impotentiam, est privatio potentiae. Hoc autem dicitur ad differentiam impossibilem quod significat aliquid, quod non dicitur secundum aliquam potentiam. Quia enim privatio & habitus sunt eiusdem, & secundum idem, necesse est quod potentia & impotentia sint eiusdem & secundum idem.

par. 4.

Et impotentia, & impossibile, & quae tali potentiae contraria est, privatio est. Quare eiusdem & secundum idem, omnis potentia & impotentia. Privatio autem dicitur multipliciter. Etenim non habens, & aptum natum, si non habet, aut omnino, aut quando aptum natum est. Et sic, puta perfecte: aut saltem quocumque modo. In quibusdam vero si apta nata habere non habeant, vi priuata haec esse dicimus.

LECTIO II.

par. prima.

Voniam autem haec quidem in inanimatis in sunt principia talia, alia vero in animatis, & inanimatis, & in anima rationem habent: palam quia & potentiarum aliae erunt irrationabiles, aliae cum ratione. Quapropter omnes artes & facticiae scientiae, potentiae sunt. Principia namque permutata sunt in alio, inquantum aliud.

par. 2.

Et quae quidem cum ratione omnes, eadem contrariorum sunt: irrationales vero, una vnus. ut calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis et sanitatis.

par. 3.

Causa autem quia ratio est scientia. Ratio autem eadem ostendit rem & privationem. non tamen similiter. & est ut amborum est, quodam modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales scientias esse quidem contrariorum, esse vero huius quidem secundum se. Et enim ratio huius quidem secundum se, illius vero quodammodo & secundum accidens. nam negatione & ablatione ostendit contrarium. Etenim priuatum visu, qui omnino visum non habet. Quandoque vero in ratione priuationis includitur violentia. Vnde quaedam dicimus priuari, quia per violentiam amiserunt ea, quae nata sunt habere.

LECTIO II.

par. sequens.

ostquam Philosophus ostendit quot modis dicitur potentia, hic determinat de potentia per comparationem ad ea, quibus inest, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit differentiam potentiarum ad inuicem in diuersitate eorum, in quibus sunt. In secunda ostendit quod potentia & actus sunt simul, vel non sunt in substantia, ibi: sunt autem quidam. Circa primum tria facit. Primo ostendit differentiam potentiarum in ea, in quibus sunt dicens, quod cum potentia sunt principia quaedam agendi & patiendi, horum principiorum quaedam sunt in inanimatis, & quaedam in animatis. Et quia animata

componuntur ex corpore & anima, principium autem agendi & patiendi, quae sunt in corpore animatorum, non differunt ab his, quae sunt in animatis, ideo addit in anima. Quia videlicet principia agendi, quae sunt in anima, manifeste differunt ab his, quae sunt in rebus inanimatis. Et iterum animae plures sunt, quarum multae non multum differunt in agendo & patiendi a rebus inanimatis, quae in intellectu naturae operantur. Nam partes animae nutritivae & sensitivae impulsu naturae operantur. Sola autem pars animae rationalis est dominans sui actus; in qua differat a rebus inanimatis. Et ideo postquam dixit differentiam in anima adit, & in anima rationem habent. Quia. si illa principia animatorum a principii inanimata specialiter differunt, quae sunt in parte animae rationalis. Vnde patet, quod potentiarum animae aliae sunt irrationabiles, aliae vero cum ratione. Et quae sunt cum ratione exponit: subdit, quod omnes artes facticiae, & facticiae, & ceterae huiusmodi, quarum actiones in materia exteriori transeunt & omnes scientiae, quae si non habent operationem in exteriori materia transeunt, sicut sunt scientiae morales & logicae, omnes inquam, huiusmodi artes, potentiae quaedam sunt. Quod exinde concluditur, quia sunt principia permutata in aliud, in quantum aliud est, quod est definitio potentiae actus, ut ex praedictis patet. Secundo ibi.

LECTIO II.

Vt autem quaedam in inanimatis talia principia in sunt quaedam vero in animatis. & in anima, & in anima ea parte, quae rationem habet, patet quod potentiarum quoque quaedam irrationabiles, quaedam cum ratione erunt. Quare omnes artes & facticiae scientiae potentiae sunt. Principia enim transmutata in alio, prout aliud est.

Et quae quidem cum ratione omnes, eadem contrariorum sunt: irrationales vero, una vnus. ut calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis et sanitatis.

Causa vero est, quia scientia ratio est, ratio autem eadem manifestat rem, & privationem, nisi quod non similiter: & quodam modo quidem amborum est, quodam modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiam scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidem per seipsas, illius vero non per seipsas. etenim ratio huius quidem secundum seipsam, huius vero quodam modo secundum accidens. negatione enim & sublatione manifestat contrarium. prima namque primo

da potentia, ut dicitur est, se habet ad infirmitatem, & sanitatem faciendam. Potentiae autem irrationales non se habent ad opposita, sed una est ad vnum effectum tantum, per se loquendo. Sicut calidum Solis calefacit per se, & si per accidens possit esse causa frigiditatis, in quantum aperiendo poros exhalare facit interius calidum, vel consumendo materiam humoris calidi, ipsum calidum destruit & per consequens infrigidat. Deinde cum dicitur.

Assignat Philosophus causam praedictae differentiae, quae talis est. Nam scientia, quae est potentia rationalis, est quaedam ratio rei scitae in anima. Eadem autem ratio rem manifestat & eius privationem, licet non similiter, quia prima manifestat eam rem existentem, per posterius autem eius privationem. Sicut per rationem visus per se cognoscitur ipsa visiva potentia, ex consequenti vero caecitas, quae nihil aliud est, quam ipsa caecitas visus in eo quod natum est habere visum. Vnde

de necessarium est, si scientia est quaedam ratio rei scitae in anima, quod eadem sit scientia contrariorum. Vnius quidem per prius & secundum se, alterius vero per posterius. Sicut medicina per prius est cognoscitiva & factiva sanitatis, per posterius autem infirmitatis: quia & hoc, ut iam dictum est, est de ratione rei scitae in anima, quae est vnus oppositorum secundum se, & alterius secundum accidens. Et quia quod Philosophus supra postmodum ad contrarium transtulit, ostendit, quod eadem ratio est de contrario, & privatione. Sicut. n. per negationem & ablationem manifestatur privatio, ut puta ablatio visus manifestat caecitatem, ita per negationem & ablationem manifestatur contrarium, quia privatio, quae nihil aliud est quam ablatio alterius, est quoddam primum principium inter contraria. Omnium. n. contrariorum vnus est sicut perfectum, alterum vero sicut imperfectum & privatio alterius. Ni grum. n. est privatio albi, & frigidum est privatio calidi. Sic igitur patet, quod eadem scientia se habet ad contraria. Hoc autem manifestat consequenter cum dicitur.

Tex. 4. part. 4.

par. 5.

T. com. 5. part. 1.

par. 2.

lect. 1.

tio prima contrarium, Haec autem ablatio alterius. Quoniam autem contraria non sunt in eodem, scientia autem est potentia in habendo rationem, & anima motus habet principium, salubre quidem sanitate solui facit, & calefactivum caliditate, & frigidativum frigiditate. Sciens vero ambo. Est. n. amborum quaedam ratio. Non similiter autem & in anima, quae habet motus principium. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipsam copulans. Propter quod secundum rationem potentia sine ratione potentibus faciunt contraria. Vnum enim principium continetur ratione.

Palam autem quia ipsius bene potentiam, sequitur solum. faciendi, aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper. Necesse enim beneficientem facere, sed solum facientem, non necesse benefacere.

LECTIO III.

Vt autem quidam, qui dicunt, ut Megarici, quaedam operatur solum posse, & quado non operatur non posse. ut non edificante non posse edificare, sed edificante quaedam edificat. Similiter autem & in alijs.

Quibus accidentia inconuenientia non est difficile videre. Palam. n. quia non est edificator,

& motus principium ex eo quod aliquis habet rationem rei sciendae, & hoc principium motus est in anima. Et quia ita est, sequitur quod res naturales faciant vnum tantum, sicut salubre facit solum sanitatem, & calefactivum facit solum caliditatem, & infrigidativum facit solum frigiditatem. Sed ille qui agit per scientiam operatur vtrumque oppositorum, quia eadem ratio est vtrumque in anima, quia habet principium talis motus, licet non similiter, sicut dictum est. Et ideo sicut actio naturalis procedit ad effectum, quasi copulata ad formam quae est principium actionis, cuius similitudo relinquatur in effectum, ita anima mouet per suam operationem ad ambo opposita ab eodem principio, i. a. ratione, quae est vna duorum oppositorum copulans ad ipsum principium vtrumque motum. & ad ipsum principium vtrumque terminans, in quantum similitudo illius principii in vtroque oppositorum inesse productorum saluatur. Manifestum est igitur, quod potentiae rationales, contrarium faciunt potentis irrationalibus, quia potentia rationalis facit opposita, non autem potentia irrationalis, sed vnum tantum. Et hoc ideo est, quia vnum principium oppositorum continetur in ratione scientiali, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Ponit comparationem quorundam modorum potentiae superius sub eis positorum. Dicitur est supra, quod aliquid dicitur

habere potentiam actiuam vel passiuam, quandoque quidem ex hoc solum quod potest agere vel pati, quandoque vero ex hoc quod potest bene agere, vel pati. Dicit ergo, quod ad potentiam bene faciendi vel patiendi, sequitur potentia faciendi, sed non e conuerso. Sequitur enim si aliquis benefacit, quod faciat, sed non e conuerso.

contrarium est: haec autem alterius demptio est.

sed, quoniam contraria non sunt in eodem, scientia vero potentia, eod quod habet rationem, anima quoque motus principium habet (salubre quidem sanitate solum facit, & calefactivum caliditatem, & frigidativum frigiditatem, sciens autem ambo, ratio enim amborum quidem est, non tamen similiter, & in anima, quae motus principium habet) ambo profecto ex eodem mouebit principio, ad idem contingens. Quare quae secundum rationem potentia sunt contrariae his faciunt, quae absque ratione potentia sunt. vnum namque principium continetur ratione.

Manifestum autem est, quod & ipsius bene potentiam sequitur solum. faciendi aut patiendi potentia. hanc vero illa non semper. qui enim benefacit, necesse est ut etiam faciat; qui vero solum facit, non necessario & bene facit.

LECTIO III.

Vt autem quidam, ut Megarici, qui dicunt tunc solum posse, cum agat: cum vero non agat, non posse, ut puta eum, qui non edificat, edificare non posse, sed edificantem, cum edificat. similiter quoque & de ceteris.

Quibus quae inconuenientia accidentum non est difficile videre. Patet namque, quod nec edificator erit, si

tunc solum est aliquid in potentia, quando est in actu. ut puta, quod ille, qui non edificat actu, non potest edificare, sed tunc solum potest, quando actu edificat. & similiter dicunt de alijs. Et ratio huius positionis esse videtur, quia opinabantur, quod omnia ex necessitate coningerent secundum aliquam commisionem causarum. & sic, si omnia ex necessitate eueniunt, sequitur, quod ea, quae non eueniunt, non possibile est esse.

Deinde cum dicitur. Ponit rationes contra praedictam positionem ducentes ad inconuenientia, quarum prima talis est. Aedificantem esse, esse potentem edificare: si igitur nullus est potens facere, nisi quando facit, non est aliquid edificator nisi quando edificat. & similiter est de alijs artibus. Nam omnes artes sunt potentiae quaedam, ut dictum est. Sequitur ergo, quod nullus habeat artem aliquam, nisi quando secundum eam operatur. Sed id ostenditur impossibile, suppositis duobus. quorum vnus est, quod ille, qui prius non habuit aliquam artem, impossibile est quod eam habeat postmodum, nisi addidit eam, vel eam aliquo modo accipiat, scilicet inueniendo. Aliud est, quod si quis habuit aliquam artem, impossibile est eum postmodum non habere eandem, nisi eam aliquo modo abiciat, vel per obliuionem, aut per aliquam infirmitatem, aut per longitudinem temporis, quae aliquis scientia non vitur. haec enim est causa obliuionis. Non autem

LECT. III.

ostquam Philosophus plus co paruit superius potentias adiuuicis, hic incipit ostendere quomodo potentia & actus se habent in eodem subiecto: & diuiditur in duas partes. In prima excludit quorundam falsas opiniones. In secunda determinat veritatem, ibi: Omnes autem potentiae diuiduntur in duas. In prima excludit opinionem dicentium nihil esse possibile, nisi quando est actu. In secunda excludit opinionem dicentium e conuerso omnia esse possibilis, licet non sint actu, ibi: Si autem est quod actum est possibile, circa primum duo facit. Primo excludit etiam positionem erroneam. Secundo ostendit quod sit esse possibile, & quid sit esse actu, ibi: Est autem possibile, circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo destruit eam, ibi: Quibus accidentia &c. Tertio concludit suam intentionem, ibi: Si ergo non contingit, dicit ergo primo, quod quidam dixerunt, quod

lect. seq.

infra pt. 9.

par. 7.

par. seq.

par. 6.

autem potest esse quod aliquis amittat artem corrupta re, sicut quandoque conuenit, quod vera cognitio amittitur mutata re, vt cum quis opinatur vere Socr. sedere, eo surgente perit eius vera opinio. hoc autem non potest dici circa artem. Nam ars non est cognitio eius, quod est, sed eius quod faciendum est. Et ita, quando durat materia, ex qua ars potest aliquid facere, semper res artis est. vnde non potest ars amitti corrupta re, nisi in odium misis. Ex his autem duobus propofitis Philosophus sic arguit. Si aliquis non habeat artem, nisi quando cauitur, tunc quando incipit vti, de nouo habet artem. Ergo oportet, vel quod distat eam, vel qualitercunque acquirat eam: & similiter, quod definit vti arte, sequitur quod arte careat, & ita amittit artem, quam prius habebat, vel obliuione, vel passione, vel tempore, quorum verumque patet esse falsum. Non igitur verum est, quod solum tunc aliquis habeat potentiam, quando operatur.

part. 3.

* Alialiter Pythagoræ.

part. 4.

Tex. c. 6. part. 5.

parte. 6.

part. 7. T. com. 7.

si non edificet. nam edificatorum esse, est esse potentem edificare. similiter autem & in alijs artibus. Si igitur impossibile est tales habere artes non addiscantem aliquam, & accipientem, & non habere non abicientem aliquam, aut enim obliuione, aut passione aliqua, aut tempore. Non. n. vtiq; re corrupta, semper. n. est. Quia cessauerit, non habebit artem. Item qui statim edificabit, aliquid accipiens.

c Et inanimata vtiq; similiter. Neq; n. frigidum, neq; calidum, neq; dulce, neq; amarum, neque oino sensibile, nihil erit non sentientibus. Quare* Prothagoræ rationem eis dicere continget.

d At vero neque sensum habebit nihil, si non sentiat, nec operetur. si igitur cacum est, quod non habet visum, aptum vero natum, & quando aptum est habere ad huc ens, idem ceci erunt sapientie die vno, & surdi.

e Amplius, si impossibile quod priuatum est potentia, quod non fit, impossibile erit factum esse. Sed quod est, impossibile factum esse, dicens aut esse, aut futurum esse, mentietur. nam impossibile hoc significauit. Quare, he rationes auferunt motum & generationem. semper. n. stans stabit, & sedes sedebit. Non. n. surgit si sedet. Impossibile namque erit surgere, quod non potest surgere.

f Si ergo non contingit hoc dicere, palam quia potentia & actus diuisa sunt. illa vero rationes potentiam & actum idem faciunt. Propter quod, non paruum aliquid querunt destrueret. Quare contingit possibile quidem aliquid esse, non esse autem: & possibile non esse, esse autem. Similiter autem & in alijs categorijs, possibile vadere ens, non vadere; & non vadens, possibile esse vadere.

g Est autem possibile hoc, cui si extiterit actus, cuius dicitur habere potentiam, nihil erit impossibile. cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit: dicitur.

d Terciam rationem ponit, quæ talis est. Sensus est potentia quædam. si igitur potentia non est absque actu, sequetur quod aliquis non habeat sensum, nisi quando sentit, vt puta visum, aut auditum. Sed ille, qui non habet visum, cum sit natus

habere est cæcus, & qui non habet auditum est surdus. Sic igitur eadem die frequenter erit surdus & cæcus: quod manifeste est falsum. Nam cæcus non fit postea videns, neque surdus audiens.

e Quartam rationem ponit, quæ talis est. Impossibile est regere quod caret potentia. Si igitur aliquis non habet potentiam nisi quando agit, sequetur, quod quando aliquis non agit, impossibile sit ipsum regere. Sed quicumque dicit aliquid esse, aut futurum esse, aut futurum esse fieri, mentitur. Et hoc patet ex ipsa significatione huius nominis, impossibile. Nam impossibile dicitur falsum, quod non potest contingere. Sequitur igitur id, quod non est, nullo modo potest fieri. Et ita ista potentia tollit motum & generationem, quia stans semper itabit, & sedens semper sedebit. Si enim aliquis sedet nunquam postea stabit, quia dum non stat, non habet potentiam standi. Et ita non possibile est eum stare, & per consequens impossibile eum surgere. Et similiter, quod non est album, impossibile erit esse album. Et ita non poterit delectari. Et similiter in omnibus alijs. Deinde cum dicitur.

f Concludit suam intentionem dicens quod si predicta inconuenientia non possunt concedi, manifestum est, quod potentia & actus, diuisa sunt. Sed illi, qui ponunt positionem predictam, faciunt potentiam & actum esse idem in eo, quod dicunt, tunc solum aliquid esse in potentia, quando est actus. Ex quo patet, quod non paruum quiddam naturæ destrueret intendunt. Tollunt enim motum & generationem, vt dictum est. vnde, cum hoc non possit sustineri, manifestum est, quod aliquid est possibile esse, quod tamen non est, quod aliquid est possibile non esse, & tñ est. Et similiter in alijs categorijs, id est predicamentis,

Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod non fit, impossibile est fieri. quod tunc impossibile est fieri, quid dicit esse aut futurum esse mentietur. impossibile enim hoc significabat. Vnde illa orationes & generationem perimunt. semper. etenim & quod stat, & quod sedet sedebit. si enim sedet, non surget. impossibile namque erit surgere, quod non est possibile, surgere.

Quod, si non est possibile ista dicere, manifestum est quod potentia, & actus aliud est aliud est. ille vero orationes idem faciunt potentiam & actum. propter quod non paruum quiddam querunt perimere. Quare contingit possibile quidem esse aliquid, non esse autem: & possibile non esse, esse vero: similiter autem in cæteris quoque predicamentis, quicquam possibile ambulare, non autem ambulare: & possibile non ambulare, ambulare.

Hoc autem possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit: dicitur. quia possibile est aliquem vadere, & non vadere, qui vadit. Deinde cum dicitur. g Ostendit quid sit esse in potentia, & quid esse in actu. Et primo quid sit esse in potentia, dicens, quod dicitur esse in potentia.

part. 10.

part. 8.

Tex. 8. part. 9.

Tex. c. 9. part. 10.

ignia, quod si ponatur esse actus, nihil impossibile sequitur. Vt si dicitur, aliquid possibile est sedere, si ponatur ipsum sedere non accidit aliquid impossibile. Et similiter de moueri & mouere, & de alijs huiusmodi. Secundo ibi, h. Ostendit quid sit esse in actu, & dicit, quod hoc nomen actus, quod ponitur ad significandum enelechiam, & perfectio nem scilicet formam, & alia huiusmodi, sicut sunt quæcumque operationes, veniunt maxime ex motibus quantum ad originem vocabuli. Cum enim nomina sint signa intelligibilium conceptionum, illis primo imponimus nomina, quæ primo intelligimus, licet sine posteriora secundum ordinem naturæ. Inter alios autem actus, maxime est nobis notus, & apparet motus, qui sensibiliter a nobis videtur. Et ideo ei primo impossibile fuit nomen actus, & a motu ad alia derivatum est. Et propter hoc, moueri non attribuitur non existens, licet quædam alia predicata non existentibus attribuantur. Dicimus enim non entia esse intelligibilia, vel opinabilia, aut etiam concupiscibilia: sed non diximus ea esse mota. Quia cum moueri significet esse actum, sequeretur quod non entia actus, essent actus, quod patet esse falsum. Est enim quædam non entia sint in potentia, tamen ideo non dicuntur esse, quia non sunt in actu. Deinde cum dicitur.

i. Postquam Philosophus destruxit opinionem dicentium, nihil esse possibile nisi quando est actus, hic destruit contrariam opinionem dicentium omnia possibilea, & circa hoc duo facit. Primum destruit hanc positionem. Secundo, demonstrat quidam veritatem circa consequentiam possibilea.

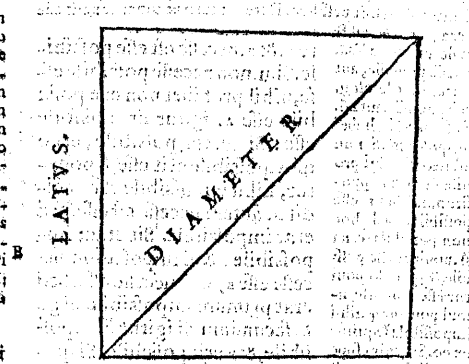
ibi, si simul aut palam possibile sedere, & contingere sedere. huic si inest sedere, nihil erit impossibile: & aut moueri, aut mouere, aut stare, aut statuere, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter.

h Venit autem actus secundum nomen, qui ad enelechiam compositus & ad alia, ex motibus maxime. Vt. n. actus, maxime motus esse. Quapropter & non existentibus non assignant moueri. Alias autem categorias putæ intellectualia & concupiscibilia esse non entia; mota vero non: hoc autem, quia non entia actus, erunt actus, non entium, n. quædam potentia sunt: non sunt autem: quia non enelechia sunt.

i Si autem est quod dictum est, possibile, in quantum sequitur, palam quia non contingit verum esse aliquid dicere, quia possibile hoc, non erit aut, vt & impossibile esse sic diffugiant. Dico autem, puta si quis dicat possibile diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit, quia nihil prohibet aliquid possibile esse, aut esse, aut fieri, non esse vero, aut non futurum esse. Sed illud necesse est positum sit, & supponamus esse aut fieri, quod non est quidem; possibile autem, quia nihil erit impossibile, & impossibile. Nam tñ stare nunc: falsum quidem est, & non impossibile.

Similiter autem palam, quia si ens necesse est esse, & possibile en-

aliquid impossibile, & ideo non potest dici quod diametrum commensurari, sic non possibile. est enim non solum falsum, sed impossibile.

Quædam vero sunt falsa tantum, sed non impossibilia: sicut Soli scilicet sedere, & stare. Non enim idem est falsum esse, & esse impossibile, sicut te stare nunc est falsum, sed non impossibile. Predicta ergo possibilia quantum ad aliquid, vera est, quia quædam sunt possiblea, licet sint falsa non autem quantum ad omnia, quia quædam sunt falsa, & impossiblea. Deinde cum dicitur.

Quia dixerat, quod possibile iudicatur aliquid ex hoc, quod ex ipso non sequitur impossibile, ostendit qualiter habeat consequentiam possiblea dicens, quod ex diffinitione possiblea superioris posita, non falsi destruitur premissa positio, sed etiam simul est manifestum, quod si aliquid conditionalis antecedens est possibile, & consequens possibile erit. Vt si hæc conditio sit vera: Si est A, est B, necesse est, si A, sit possibile: quod B, sit possibile: Sciendum tamen est ad huius intellectum, quod possibile dupliciter dicitur: Vno modo secundum quod diuiditur contra necesse, sicut dicimus illa possiblea, quæ contingunt esse & non esse. Et sic accepto possibili, non habet locum: quod, hæc dicitur. Nihil enim prohibet, quod antecedens sit contingens esse, & non esse, consequens tamen sit necessarium esse, & non esse. Similiter autem manifestum est, quod si existens necesse est esse, & possibile

Si autem possibile est quod dictum est, quatenus sequitur, manifestum est quod non potest verum esse dicere, quod possibile quidem est hoc, non tamen erit, alioquin quænam impossibile sint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit, quia nihil prohibet aliquid possibile esse, aut esse, aut fieri, non esse vero, aut non futurum esse. Si autem est quod dictum est, possibile, in quantum sequitur, palam quia non contingit verum esse aliquid dicere, quia possibile hoc, non erit aut, vt & impossibile esse sic diffugiant. Dico autem, puta si quis dicat possibile diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit, quia nihil prohibet aliquid possibile esse, aut esse, aut fieri, non esse vero, aut non futurum esse. Sed illud necesse est positum sit, & supponamus esse aut fieri, quod non est quidem; possibile autem, quia nihil erit impossibile, & impossibile. Nam tñ stare nunc: falsum quidem est, & non impossibile. Similiter autem palam, quia si ens necesse est esse, & possibile en-

mo. Alio vero modo possibile dicitur... Alio vero modo possibile dicitur... Alio vero modo possibile dicitur...

Tex. cō. 10. part. 1.

part. 2.

part. seq.

LECTIO IIII.

Mnibus autem potentibus existentibus, his quidem cognatis, ut sensibus...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

nam autem possibile. Dicit ergo primo, quod cum potentiarum quaedam sunt indite...

LECTIO IIII.

Mnibus autem potentibus existentibus, his quidem cognatis, ut sensibus...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

veniantur quaedam principia actionum & passionum, que sunt sine ratione...

Nulla namque exteriorum prohibente, adiungere nihil adhuc oportet...

Propter quod nec si simul volunt, aut cupiunt facere duo...

LECTIO V.

Voniam autem de potentia, que secundum motum dicitur...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

presens fuerit, & ita se habeat quod possit pati, aliter facere non possit...

Huiusmodi quidem potentias necesse est, ut cum quoad possint, actum...

Necesse est igitur aliud quiddam esse, quod dominetur, dico autem, sine appetitum...

Nulla enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihil opus amplius est...

Quare nec si simul velit aut desideret duo, aut contraria facere, faciet...

LECTIO V.

Voniam autem de potentia, que secundum motum dicitur...

Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo...

Offqua dicitur...

Lect. seq.

LECTIO VIII.

ostendam philosophus ostendit, quod actus est prior potentia ratione, & tempore quodammodo, hic ostendit quod sit prior secundum substantiam: quod erat superius tertio propositum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit propositum rationibus, sumptis ex his, quae quandoque sunt in potentia, quandoque in actu. In secunda vero per comparationem sempiternorum, quae semper sunt actu, et mobilia, quae quandoque sunt in potentia, quandoque in actu, ibi. Et vero magis proprie. Et quia esse prius secundum substantiam est esse prius perfectione: perfectio autem attribuitur duobus casibus. scilicet formae, & fini, ideo duabus rationibus in parte prima videtur ad propositum ostendendum. Quarum prima sumitur ex parte formae, & secunda ex parte finis, quae ponitur ibi. Et quia omne ad principium vadit. Dicit ergo primo, quod non solum actus est prior potentia, & ratione, & tempore, sed substantia videtur perfectione, non nomine, substantiae confuevit forma significari, per quam aliquid est perfectum. Et hoc quidem primum apparet tali ratione, quia ea, quae sunt posteriora generationi, sunt priora secundum substantiam, & speciem, & perfectionem, quia generatio semper procedit ab imperfecto ad perfectum, sicut vir est posterior generatione quam puer: nam ex puero fit uir, & homo, posterior generatione quam supra. Et hoc ideo, quia uir & homo habet speciem perfectam, puer autem & sperma nondum. Cum igitur in eodem secundum numerum actus generatione, & tempore sit posterior potentia, ut ex superioribus patet, sequitur quod actus sit prior potentia substantia & ratione. Deinde cum dicitur, ostendit idem ratione supra a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non enim ut visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod potest fieri dubium circa praedicta, ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod fit vadit ad finem, vadit ad quoddam principium, nam finis cuius causa fit aliquid, est quoddam principium. Est enim prius in intentione agentis, quia eius causa fit generatio. Sed actus est finis potentiae, ergo actus est prior potentiae, & principium quoddam eius. Deinde cum dicitur, ostendit quod supra posuerat, scilicet quod actus sit finis

par. prima.

lect. seq.

parte. 3.

parte. 4.

part. seq.

Text. c. 16. parte. 5.

parte. 6.

parte 7.

Text. c. 13.

LECTIO VIII.

T vero, & substantia prius quidem, quia quae generatione posteriora, & specie et substantia sunt priora, ut uir puero, & homo in puerate. Hoc quidem enim iam habet speciem, illud uero non.

c Non enim ut visum habeant, vident animalia, sed ut videant, visum habent.

d Similiter autem & edificandi scientiam ut edificet, & theoriam habent ut speculetur: sed non speculantur ut theoriam habeant, nisi meditates. Hi autem non speculantur, sed in quantum sic aut quae non egret speculari.

e Amplius autem materia potentia est, donec veniat ad speciem. quoniam vero actu est, tunc est in se, & in alijs, & quorum motus est finis. Propter quod sicut docentes operantur ostendentes: putant finem reddidisse, & natura similiter.

f Nam si non sit ita, Paxonas Mercurius erit. Non manifestus enim, & scientia si interius, aut exterius, quemadmodum ille. opus enim finis. operatio uero opus. Vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem.

g Quoniam vero est horum quidem ultimum usus, ut visus, & praefer hanc nullum sit,

b Ostendit idem ratione supra a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non enim ut visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod potest fieri dubium circa praedicta, ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod fit vadit ad finem, vadit ad quoddam principium, nam finis cuius causa fit aliquid, est quoddam principium. Est enim prius in intentione agentis, quia eius causa fit generatio. Sed actus est finis potentiae, ergo actus est prior potentiae, & principium quoddam eius. Deinde cum dicitur, ostendit quod supra posuerat, scilicet quod actus sit finis

ostendit quod supra posuerat, scilicet quod actus sit finis

potentia. Quod quidem primo manifestat in potentia actus naturalibus dicens, quod animalia non vident, ut habeat potentiam visum: sed magis habent potentiam visum, ut videant, & sic manifestum est, quod potentia est propter actum, & non econuerso. Secundo ibi,

LECTIO VIII.

T vero substantia etiam. Primo quidem, quia quae generatione posteriora, & specie et substantia sunt priora, ut uir puero, & homo in puerate. Hoc quidem enim iam habet speciem, illud uero non.

Et quoniam omne quod fit, ad principium & finem progreditur. etenim cuius causa principium est, generatio uero finis gratia, finis uero actus, & huius gratia potentia sumitur.

Non enim ut visum habeant animalia vident, sed ut videant, visum habent.

Similiter etiam edificiuum ut edifi- ciant, & speculatiuum ut speculentur, non ut speculatiuum habeant speculatur, nisi qui exercitantur. hi uero non speculantur sed aut sic, aut quia non indigent speculari.

Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam, cum uero actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de ceteris, & quorum motus finis. Quare quemadmodum docentes, cum discipulum ostendat operantem, putant in posse esse finem, similiter etiam natura.

Si enim non ita sit, erit Mercurius Paxonas. non enim erit manifestum, an intra uel extra sit scientia quemadmodum etiam ille, opus enim finis. operatio uero opus. Vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem.

Cum autem quorundam quidem ultimum sit usus ut visus uisio, & nihil praefer hanc aliud a visu fiat opus,

ostendit idem ratione supra a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non enim ut visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod potest fieri dubium circa praedicta, ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod fit vadit ad finem, vadit ad quoddam principium, nam finis cuius causa fit aliquid, est quoddam principium. Est enim prius in intentione agentis, quia eius causa fit generatio. Sed actus est finis potentiae, ergo actus est prior potentiae, & principium quoddam eius. Deinde cum dicitur, ostendit quod supra posuerat, scilicet quod actus sit finis

ostendit quod supra posuerat, scilicet quod actus sit finis

Text. c. 27. parte. 7.

part. prima.

part. 2.

Text. c. 13.

eam non sic a potentia visus aliquid opus operatum. In quibusdam vero potentia actus sit aliquid opus praeter actionem, ut ab arte edificatiua sit domus, praeter ipsam edificationem, Tamen haec differentia non facit quod in aliquibus harum potentiarum minus sit actus finis potentiae, & in aliquibus magis, quia ipsa actio est factio, ut edificatio in eo, quod edificatur: & edificatio simul fit & habet effectum domo. Vnde, si domus aut edificatum sit finis, non excluditur, quin actus sit finis potentiae. Talis autem differentia inter praedictas potentias est consideranda, quae quando praeter actum ipsum potentiae, qui est actio sit aliquid operatum, actio talium potentiarum est in factio, & actus facti, ut edificatio in edificato, & contextio in contexto, & in alijs: & totaliter motus in eo, quod mouetur. Quorum uero non est aliquid aliud opus praeter actionem, in ipsis existit actio, ut in visio, in uisione, & speculatio in speculante, & uita in anima, quare & felicitas. Vita namque qualis quaedam est.

alterum a visu opus, a quibusdam uero sit aliquid, ut ab edificatoriua, domus, praeter edificationem, tamen non minus quidem hic finis, hic autem magis finis potentiae est. nam edificatio, in edificato, & simul fit & est cum domo. Quorumcumque igitur aliquid alterum est, quod sit praeter usum horum, actus in factio est: ut edificatio in edificato, & contextio in contexto, Similiter autem & in alijs: & totaliter motus in eo, quod mouetur. Quorum uero non est aliquid aliud opus praeter actionem, in ipsis existit actio, ut in visio, in uisione, & speculatio in speculante, & uita in anima, quare & felicitas. Vita namque qualis quaedam est.

Quare manifestum quod substantia & species, actus quidam est. Secundum hanc itaque rationem, palam quia prior substantia, est actus potentia. Et ut diximus, tempore semper praecipitur actus alius ante alium, usque ad eum, qui est semper mouetis principium.

LECTIO IX.

T vero magis proprie sempiterna, priora substantia sunt corruptibilibus. Est autem nihil potentia sempiternum.

Ratio uero haec, omnis potentia simul contradictionis est. quod quidem non est non possibile existere, non utique, existit in aliquo. Possibile autem esse, contingit non actu esse. Quod igitur possibile esse contingit esse & non esse. Idem igitur possibile esse & non esse. Possibile uero non esse, contingit non esse. Contingens autem non esse, corruptibile, aut simpliciter hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, aut sine locum, aut secundum quantum, aut secundum qualem. Simpliciter autem quod secundum substantiam.

Redit ad concludendum principale propositum dicens, quod manifestum est ex praedictis, quod substantia & forma & species est actus quidam. Et ex hoc manifestum est, quod actus est prior potentia in substantia & formam. Et est prior tempore, ut supra dictum est, quia semper prius exigitur actus secundum quem generans, aut mouens, aut faciens est actus, ante alterum actum, quo generatum vel factum est in actu, postquam fuit in potentia, quousque ueniatur ad primum mouens, quod est in actu tantum. Id enim quod exit de potentia in actum, requirit actum praecedentem in agente, a quo reducitur in actum.

LECTIO IX.

Vperius probauit Aristoteles, quod actus erat prior potentia substantia, diffinitione, & perfectione, per rationes ex ipsis corruptibilibus sumptas. Hic autem idem ostendit per comparationem sempiternorum ad corruptibilia. Et diuidit ista

quibusdam uero fiat aliud, ut ab edificatiua domus praeter edificationem, nihilominus tamen, illic quidem finis, hic uero magis finis potentiae est, edificatio namque in edificato simul fit, & est cum domo. Quorumcumque itaque aliud quiddam praeter usum est id, quod sit, ut edificatio in eo, quod edificatur, & contextio in eo, quod contextitur. Similiter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum uero non est aliud quoddam opus praeter actionem, in ipsismet actio est. ut uisio in uidente, & speculatio in speculante, & uita in anima, quare felicitas est, uita namque quaedam est.

Vnde patet, quod substantia, & forma, actus est, secundum hanc igitur rationem manifestum est: quod prior substantia actus, quam potentia. Et quemadmodum diximus, tempore semper praecipitur actus alius ante alium, usque ad eum, qui est primo mouentis.

LECTIO IX.

Et uita tamen etiam magis principaliter, aeterna enim priora corruptibilibus substantia sunt: nihil uero potentia aeternum est.

Ratio autem haec, omnis potentia simul contradictionis est. quod enim non est possibile esse, non inuenit alicui. omne uero possibile, contingit non agere, quod igitur est possibile esse, contingit esse & non esse. quod uero est possibile non esse, contingit non esse: quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, siue secundum locum, siue secundum quantum, siue secundum qualem: simpliciter uero quod secundum substantiam.

le est esse, contingit non esse in actu. Manifestum est, ergo, quod illud, quod possibile est esse, contingit esse & non esse. Et sic potentia simul contradictionis est, quia idem est in potentia ad esse & non esse, sed id quod potest non esse, contingit non esse: haec enim duo equipollent. Quod autem contingit non esse, est corruptibile, uel simpliciter, uel secundum quidem, prout dicitur contingere non esse: sicut si contingat aliquod corpus non esse in aliquo loco, illud est corruptibile secundum locum, et similitur est de quanto, & de quali: sed simpliciter est corruptibile, quod potest non esse in substantia. Relinquit ergo, quod omne, quod est in potentia, in quantum habet corruptibile est. Secundo ibi.

c ¶ Infert conclusionem ex positione premissa intentionem, & circa hoc tria facit. Primo concludit propositum circa tem-

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

Tex. cō. 13. part. 7.

part. 8.

part. 9.

Lect. 5.

agunt. Nec est timendum, quod aliquando motus cœli fiet, ut

Nihil igitur simpliciter incorruptibile simpliciter, potentia ē: secundum aliquid autem nihil prohibet, ut quale, aut ubi, actu ergo oīa.

Nec eorum, quæ necessaria sunt, licet hæc prima. si enim ipsa non essent, nihil esset profectio.

Nec igitur motus, si quis æternus est, neque si quid quod mouetur æternum, non secundum potentiam mouetur, nisi unde quod. Huius autem materiæ nihil prohibet existere.

Quare semper agit Sol, & stelle; totumq; cœlum. Neq; imendum ne quandoq; fiet: quod metuumt quiddam Naturales non in fatigantur, cum hoc faciunt, ea quod motus eis non est circa contradictionis potentiam, quem admodum corruptibilibus, ita ut laboriosa eis sit motus continuatio, substantia namque, materia & potentia existens non actu huius causa est.

Imitantur autem incorruptibilia, & illa entia, quæ in transmutatione sunt, ut terra, & ignis: etenim semper hæc agunt. per se enim, & in seipsis habent motum.

Cætera uero omnes potentia, ut de terminatum est, contradictionis sunt (quod enim potest sic mouere, potest etiam non sic) quæcunque scilicet secundum rationem. Irrationales uero, eo ipso quod ad sunt, contradictionis erunt eadem.

Si igitur aliqua natura, siue substantia tales sunt, quales dicuntur in sermone ideas, multo magis sciens aliquid est, quam ipsa scientia, & motu, quam motus. illa enim magis actus, hæc uero horum potentia. Quod igitur actus prior est potentia & omni transmutationi principio est, patet.

cundum se & in eis, in quantum scilicet, formæ eorū sunt principia talium motuum & actionum. Secundo ibi. h. ¶ Ponit comparationem secundum dissimilitudinem dicens, quod alie potentie rerum mobilium, de quibus supra determinatum est, omnes sunt contradictionis, e contrario rebus simpliciter, quæ semper sunt in actu. Sed diuersimode. Nam potentie rationales sunt contradictionis, eo quod possunt moueri sic, vel non sic, ut supra dictum est: potentiæ uero irrationales operantur uno modo: sed & ipse sunt contradictionis. per hoc quod possunt adesse & non esse, sicut animal potest amittere potentiam visum. Deinde cum dicitur. ¶ Ex premissis excludit quoddam a Platone positum. Dicebat enim Plato formas separatas, quas maxime esse dicebat, sicut si ponerem scientiam esse separata, quam uocabat per se scientiam.

scientiam, & dicebat, quod hoc erat principalissimum in genere scibili, & similiter per se motum in genere mobilium: Sed secundum præsentiam, aliquid erit primo in genere scibilis quam per se sciat. Ostensum est enim, quod prior est actus perfectione quam potentia. Scientia enim ipsa est quedam potentia, unde consideratio; quæ est actus eius, erit ea potior, & sic de alijs huiusmodi. Vltimo epiloga- tur quod dictum est, scilicet quod actus est prior potentia & omni principio motus.

Tex. cō. 19. part. prima.

¶ Alia lit. ergo.

part. 5.

part. 5.

part. 4.

Tex. cō. 20. part. 5.

LECTIO. X.

¶ Vid autem & melior, & nobilior & honorabilior studiosa potentia actus, ex his est palam. Quæcunq; .n. secundū posse dicunt, idem est potens contraria. ut quod posse conualescere, id est & languens, & simul. Eadē enim potentia conualescendi & laborandi, & quiescendi & mouēdi & edificandi & destruēdi, & edificandi & corrūendi. Possē qui dē igit cōtraria, simul existit: contraria uero impossibile simul existere, ut sanū esse & laborare. Quare t necesse horū alterū esse bonum. Possē uero similiter utrunq; . aut neutrum. Actus uero melior est.

LECTIO. X.

¶ Ostendam comparatū Philo sophi actū & potentiam secundum prius & posterius, hic comparat ea secundum bonum & malum. & circa hoc duo facit. Primo dicit, quod in bonis actus est melior potentia. Quod quidem manifestū est ex hoc quod id, quod est potentia, est idem in potentia existens ad cōtraria. Sicut quod potest conualescere, hoc potest infirmari, & simul est in potentia ad utrunq;. Et hoc ideo, quia eadem est potentia utriusque, conualescendi & laborandi, & quiescendi & mouēdi, & aliorum huiusmodi oppositorum. Et ita patet, quod aliquid simpliciter potest contraria licet contraria non possint simul esse actus. Contrarium igitur utrunq; incor- tunum, est hoc quidem bonum, ut sanum: aliud uero malum; ut infirmum. nā semper in cōtrarijs unū est ut deficiens, quod ad malum pertinet. Sic igitur quod est bonum in actu, est tantum bonum. Sed potentia se habet similiter: & ad utrunque scilicet secundū quid, quod est esse in potentia. Habet autē neutrum simpliciter, & est esse in actu. Relinquitur igitur, quod actus est melior potentia: quia quod est simpliciter & pure bonū, est melius eo, quod est secundum quid bonū, & cōiūctū malo. Secūdo ibi.

b Necesse autem & in malis, si nem & actum esse deteriorē potentia. Quod enim potens idem contraria ambo.

c Palā ergo, quia non est malū aliquid pter res. Posterius .n. ip si natura: malum q̄ potentia.

d Nō ergo nec in eis, quæ a principio & septimem nihil ē neq; malū, neq; peccatū, neq; corruptū. etenī corruptio malorū.

e Inueniunt autē & diagrammata actu. nā diuidētes inueniunt. si ergo essent diuisa, manifesta utiq; essēt. nunc autē infunt potētia. Propter qd duo recti trigonū? quia qui circa unū punctū anguli equales duobus rectis. Si ergo educeret qui iuxta cōstā, vidēt utiq; statim esset palā. Propter quid in semicirculo rectus uniuersaliter? quia si equales tres, quæ bases duæ, & quæ ex medio supstans recta vidēt, palā ei qui illud scinit. Quare palā, quia potētia actus ad actū reducta inueniunt, causa uero quæ intelligētia est actus. Quare ex actu potentia, & pphoc facientes cognoscūt. Posteriori enim generatione quæ secundum numerum actus.

b. ¶ Ostendit quod e contrario in malis est actus peior potentia, & circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum ex ratione supra inducta, quia id, quod est simpliciter malum, & non secundum quid se habens ad malum, est peius eo quod est secundum quid malum, & quod se habet ad malum & ad bonum, unde cum potentia ad malum nondum habeat malum nisi secundum

dum quid, & eadem est ad bonum, nam idem est potentia quod est ad contraria, relinquitur quod actus malus est peior potentia ad malum. Secundo ibi.

LECTIO. X.

¶ Vid autem melior ac præstantior quam ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quæcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria. ut quod dicitur posse sanū esse, idem est etiam egrotans, & simul. eadem enim potentia est sanum & egrotum esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domum, & extruere domum & destruere. Posse itaque contraria simul est: contraria uero impossibile esse, quare necesse est unum eorum bonum esse. ipsum autem posse utrunque simul, aut neutrum, actus igitur melior.

c Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorē potentia esse. etenim potens est idem ambo contraria.

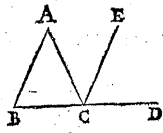
¶ Patet igitur, quod malum non est prater res. malum namque natura potestius potentia est.

¶ Non igitur quicquam in his, quæ a principio, & quæ perpetua sunt, malum est neque corruptum. etenim corruptio de malis est.

d Figura quoque actu inueniuntur. diuidentes namque inueniunt. quod si diuisa essent, manifesta essent. nunc autem infunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa unū punctū anguli duobus rectis equales sunt: frigitur qui circa latum est, educeret, uident mox esset manifestū. Cur in semicirculo uniuersaliter rectus: quia si tres equales, & qui basis est duo, & qui ex medio supra stat. rectus, uident manifestum erit ei, qui illud sciat. Quare patet, quod quæ potentia sunt, reducta in actum inueniuntur. Causa autem est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscunt. posteriori namque generatione est, qui secundum numerum actus est.

¶ Sed quia in prima protractione figurarum sunt in potentia huiusmodi diuisiones, ideo non statim fit manifestum quod quaeritur. Hoc autem notificat per duo exempla, quorum primum est circa quæstionem: quare trigonum est duo recti, id est quare triangulus habet tres angulos equales duobus rectis? Quod quidem sic demonstratur. S. Tho. super. Metaphy. Q. 3. Hac

Hac figura ostenditur angulos trianguli, esse aequales duobus rectis.

Sit triangulus a.b.c. & protrahatur basis a.c. in continuum & directum. Hæc igitur basis protracta faciet cum latere trian-

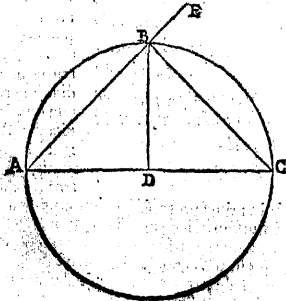
LECTIO XI.

Voniam autem ens dicitur & non ens, hoc quidem secundum figuras categoriarum, illud vero secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria, hoc autem maxime proprie, aut verum, aut falsum.

Hoc autem in rebus est componi, aut diuidi: vnde verum est, diuisum putans diuidi, & compositum componi: metitur autem, e contrario habens res. Quandoque est, aut non, est quod verum dicitur, aut falsum. hoc perferendum quod dicimus. Non enim propter nos existimare te vere albu esse, tu albus es: sed pro te esse albu esse nos hoc dicentes, verum dicimus.

Per hanc figuram apparet, angulum existentem in semicirculo, rectum esse.

F Sit semicirculus a. b. c. & in puncto b. qualitercunque cadat constitatur angulus, cui subtrahitur basis a.c. quæ est diameter circuli. Dico ergo quod angulus b. est rectus. Cuius probatio est, quia cum linea a.c. sit diameter circuli, oportet quod transeat per centrum. Diuidatur ergo per medium in puncto d. & producat lineam d.b. Sic igitur linea d.b. æqualis est lineæ d.a. quia sunt protractæ a centro usque ad circumferentiam, ergo in triangulo d.b.a. æqualis est angulus b. angulo a. quia omnis trianguli, cuius duo latera sunt æqualia, anguli qui sunt supra bases, sunt æquales. Duo igitur anguli a. & b. sunt duplum solius anguli b. Sed angulus b. d. c. cum sit exterior, est æqualis duobus angulis a. & b. partialibus, ergo angulus b. d. c. est duplus anguli b. partialis. Et similiter probatur, quod angulus c. est æqualis angulo b. trianguli b. d. c. eo quod duo latera d. b. & d. c. sunt æqualia, cum sint protracta a centro ad circumferentiam, & angulus exterior, scilicet a. d. b. est æqualis vtrique, ergo est duplus anguli b. partialis. Sic ergo duo anguli a. d. b. & b. d. c. sunt duplum totius anguli a. b. c. Sed duo anguli a. d. b. & b. d. c. sunt aut recti, aut æquales duobus rectis, quia linea d. b. cadit supra lineam a.c. ergo angulus a. b. c. qui est in semicirculo, est rectus. Et hoc est quod Philosophus dicit, quod ideo demonstratur esse rectus ille, qui est in semicirculo, quia tres linee sunt æquales, scilicet duæ, quas diuiditur basis, scilicet d. a. & d. c. & tertia, que ex media itari duarum protracta superstat utriusque, scilicet b. d. Et hanc dispositionem videntur, statim manifestum est scienti principis geometriæ, quod omnis angulus in semicirculo est rectus. Sic igitur concludit Philosophus manifestum esse, quod quando aliqua reducitur de potentia in actum, tunc inuenitur earum veritas. Et huius causa est, quia intellectus ad actum est. Et ideo ea que intelliguntur, oportet esse actum. Propter quod, ex actu cognoscitur potentia. Vnde facientes aliquid actu cognoscunt, sicut patet in prædictis descriptionibus. Oportet enim quod in eodem secundum numerum, posterius secundum ordinem generationis & temporis sit actus quæ potentia, ut supra expositum est.

LECTIO XI.

Vm autem ens & non ens dicitur, quoddam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam vero maxime proprie ens verum aut falsum.

Hoc autem in rebus est compositione vel diuisione: quamobrem verum dicitur, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui contraria quam res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare quod verum aut falsum dicitur, quid profecto hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quod nos te vere putamus albu esse, tu albus es: sed propterea quod tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus.

LECTIO XI.

IC comparat Philosophus actum ad potentiam secundum veritatem & falsitatem, & circa hoc tria facit. Primo ponit, quod verum & falsum præcipue dicitur secundum actum. Secundo manifestat propositum, ibi: Hoc autem in rebus est componi aut diuidi. Tertio concludit quoddam corollarium, ibi: Palam etiam & quia de immobilibus. Dicit ergo primo, quod cum ens & non ens ei oppositum diuidantur dupliciter: vno modo secundum diuersa prædicamenta, quæ sunt substantia, quantitas, qualitas & c. alio modo secundum potentiam & actum, vel vnius, vel alterius contrariorum, quia vtrunque contrariorum contingit actu esse & potentia hoc quod est in actu, maxime proprie dicitur aut verum aut falsum. Deinde cum dicit, b. ¶ Probat quod opposuerat, & circa hoc tria facit. Primo manifestat in substantiis continuis. Secundo in simplicibus, ibi: Circa incoposita. Tertio colligit vtrique, ibi: Bille vero vt verum. Circa primū duo facit. Primo manifestat propositū dicens, q. hoc, esse verū vel falsum in rebus, nihil est aliud q. componi & diuidi. Vnde qui putat diuidi qd est diuisum in rebus, verus est in sua opinione. vt qui putat hominem non esse animal, et sic qui putat componi quod est compositum in rebus, vt qui putat hominem esse animal. Ille autem mentis in opinando, qui contrarium habet res aliter in sua opinione, q. res sunt in sua natura, vt q. putat hominem animal, aut non esse animal, quia quandoque aliquid est qd non est.

est, tunc dicitur verum vel falsum. Quod sic considerandum est. Non enim ideo tu es albus, quia nos vere existimamus te esse albu, sed e conuerso ideo existimamus te albu, quia tu es albus. Vnde manifestum est, q. dispositio rei, est causa veritatis in opinione & oratione. Hoc autem addit ad manifestandum qd supra dixerat, quod verum & falsum est in rebus componi & diuidi. Oportet enim veritatem & falsitatem, quæ est in oratione vel opinione, reduci ad dispositionem rei, sicut ad causam. Cum autem in intellectu compositionem formæ, accipit duo, quorum unum se habet vt formale respectu alterius, vnde accipit id vt in alio existens, propter quod prædicata tenentur formaliter. Et ideo, si talis operatio intellectus ad rem debeat reduci sicut ad causam, oportet q. in compositionis substantiis ipsa compositio formæ ad materiam: aut eius, qd se habet per modum formæ & materię, vel etiam compositio acti ad substantiam, respondeat quasi fundamentum & causa veritatis, compositioni, q. intellectus interior format & exprimit voce. Sicut cum dico Socrates est homo, veritas huius enunciatiois causatur ex compositione formæ humane ad materiam individuale, per quam Socrates est hic homo. Et cum dico, homo est albus, causa veritatis est compositio albedinis ad subiectum. & similiter est in aliis. & idem patet in diuisione. Secundo ibi.

c Si igitur hæc quidem semper componuntur, & impossibilia diuidi: hæc vero semper diuisa sunt, & impossibilia componi: hæc autem contingunt esse contraria, esse quidem componi & vnu esse, & non esse, non componi, sed plura esse. Circa contingetia quæ igitur eadem fit falsa & vera opinio: & oratio eadem contingit quæque eæ veræ, & cõtingit quæque eæ falsam. Circa impossibilia vero aliter se habere non fit ali quando verū, aliqñ falsum, sed semper hæc vera, & hæc falsa.

d Circa incoposita vero quid esse & non esse, & verū & falsum? Non enim est compositum, vt fit quidem, quicquid; compositum: & non sit, quicquid; diuisum fuerit. sicut albu lignū, aut incofigurabile diametrum. Nec verū & falsum similiter adhuc existit, & in aliis. Aut sicut nec verū in his idē, sic nec esse.

e Sed hoc est verū quidem aut falsum. Attingere quidem & representare, verum non. n. idem affirmatio & representatio. Ignorare autē non attingere. Decipi .n. circa quod quid est, non est, sed ad finem accidens. Similiter autē & circa compositas substantias non. n. est decipi.

A non est verum vel falsum per compositionem aut diuisionem, quæ fit in rebus, sed per hoc quod cognoscitur quod quid est, aut non cognoscitur. Cum .n. attingamus ad cognoscendum quod quid est aliquid simplicis, tunc intellectus videtur verus esse. Cum autem non attingimus ad cognoscendum quod quid est, sed aliquid aliud ei attribuit, tunc falsus est. non enim in simplicibus est compositio, vt possit dici, q. qñ componit res, tunc intellectus exponit sit verus: vel quando diuisum est in re, qd intellectus componit, tunc intellectus non sit verus. Vel aliter: non est in simplicibus compositio, ita quod cum dicit de eo affirmatiue qd sit, significetur eius compositio: & cum dicitur de eo quod non sit negatiue, significetur eius diuisio. Sicut in rebus compositis cum dicitur, q. lignum sit albu, significatur ei compositio: aut cum dicitur, q. non sit lignum albu, aut q. diametrum non sit comensurabile, significatur eius diuisio. Et sic patet, quod verum & falsum nō est similiter in simplicibus, sicut in compositis. Neque hoc mirum est, quia etiā esse non est similiter in vtriusque. Sed esse compositorum surgit ex componentibus, non autem esse simplicium. Verum autem consequitur ens, quia sicut in Secundo huius est habitum, eadem est dispositio rerum in esse & in veritate. Vnde quæ non sunt similia in esse, non sunt similia in veritate. Secundo ibi.

Si quædam itaque semper composita & impossibilia diuidi: quædam vero semper diuisa & impossibilia componi sunt: quædam vero contingunt contraria esse, esse quidem est componi, & vnum esse: non esse vero non componi, sed plura esse. Ergo circa contingetia quidem eadem fit falsa & vera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque veram, quandoque falsam esse: circa vero impossibilia aliter se habere, non fit quandoque verum, quandoque falsum, sed hæc semper veræ, & hæc falsa sunt.

Circa incoposita vero quid esse, aut non esse, & verum & falsum. Non enim est compositum, ut sit quidem si componatur, non sit autem, si diuisum sit, sicut albu lignum, aut diametrum incofigurabile esse, nec verum, & falsum similiter etiam in illis erit: An quem admodum neque verum est, idem in his, ita nec ipsum esse.

Sed illud quidem verum, hoc vero falsum est. Attingere nanque ac dicere verum est: non enim est idem affirmatio & dictio: non attingere vero est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundum accidens. Similiter autem est circa non compositas substantias, non enim est decipi.

¶ Ostendit qualiter sit verū & falsum in simplicibus dicens, q. huius est verum & falsum in simplicibus, vt dicitur. Attingere .n. mente ad ipm simplex, vt .f. apprehendat quid est, & dicere, .f. significare voce ipsum simplex: hoc est verum quod est in simplicibus. Et quia dicere quicquid sumit pro prædicatione affirmatiua, quæ cum compositione fit, hunc intellectum remouet dicens, quod non est idē affirmatio, & dictio, quia affirmatio est per hoc, q. aliqd dicit de aliquo, qd est cum compositione: dictio aut simplex prolatio aliquid, sic ergo attingere & dicere, est verū: sed non attingere mēte ipsa simplicia, est ea penitus ignorare. Quicunque .n. non attingit ad quod quid est rei simplicis, penitus ignorat ipsam. non .n. pot. aliquid eius scire, & aliquid ignorare, ex quo nō est compositū. Videbat aut, quod sicut dixerat q. attingere simplicia est dicere verum in eis, ita non attingere est falsum, aut decipi. Hoc aut non dixit, sed dixit q. nō attingere ē ignorare. Et ideo subdit cam, quare non attingere nō est decipi dicens, quod circa qd quid est non est decipi nisi fm accidens, qd sic intelligendū est. Dicitur est .n. superius in 7. & 8. q. in substantiis simplicibus idem est res, & quod quid est eius. Sic igit, cum substantia simplex sit ipsum qd quid est, iudicium est de cognitione substantię simplicis, & de cognitione eius qd quid est. Sed circa quod quid est non decipitur intellectus, nisi per accidens. ¶ Aut .n. per intellectum attingit aliquid quod quid est rei, & tunc vere cognoscit quid est res: aut non attingit, & tunc non apprehendit rem illam. Vnde circa eam non verificat, neq. decipitur. Propter qd dicit Aristot. in Tertio de Anima, q. sicut sensus circa propria obiecta semp est verus, ita intellectus circa qd quid est, quæ sunt circa proprium obiectum. Et q. intellectus circa quod quid est S. Tho. sup Metaphy. Q. 4. non

Tex. cō. 2.1. part. 1.

part. 2.

Tex. cō. 4.

Tex. c. 4. r. T. com. 8.

Tex. cō. 2.6

non declinat, non solum est in simplicibus substantiis, sed et in compositis. Quo aut per accidens decipiatur aliquis circa quod quidem est considerandum est. non enim decipiatur quis circa quod quidem est, nisi componendo, aut diuidendo; Quod quidem in substantiis compositis contingit dupliciter. Vno modo per compositionem diffinitionis ad re diffinita, aut diuisionem. Vt si aliquis diceret alium esse animal rationale mortale, aut homo non est animal rationale mortale, verobique falsum est. Alio modo secundum quod diffinitio constituitur ex partibus, quae non sunt iniunctae coponibiles, vt si quis assignaret hanc diffinitionem, homo est animal insensibile. Primo igitur modo diffinitio dicitur esse falsa, quia non est huius. Secundo modo dicitur falsa per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem posse accidere falsum.

part. 6.

part. 7.

Tex. c. 34.

par. 8.

Et omnes sunt actu, non potentia generarentur, n. vtiq; & corrumpentur. nunc aut ipsu ens non generatur, nec corrumpitur: ex aliquo, n. vtiq; generaretur. Quaecunque igitur sunt quae vere est quid & actu, circa hoc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. Sed quod quidem est quae rir de ipsis, si talia sunt, aut no.

Esse vero, vt verum, & non esse vt falsum. vnum quidem est si componitur, verum: hoc aut si non componitur, falsum: vnum vero si est quidem ens, sic est: si vero non ita, non est. Veru aut intelligere ipsa. Falsum vero non est, nec deceptio, sed ignorantia. non qualis cecitas: cecitas, n. est vt vtiq; in intellectu oino non heat aliqis.

si componitur in re quod intellectus componit. Falsum autem si non componit in re quod intellectus componit, intelligens aut denuntians. Alio vero modo in rebus simplicibus verum est, si id quod est vere ens, id est, quod est ipsum quod quidem est, id est, si substantia rei simplex, sic est sicut intelligitur. Si vero non est ita, sicut intelligitur non est verum in intellectu. Et sic est verum intelligere ipsa, sed falsum non est ibi, neque deceptio, vt expositum est, sed ignorantia. Quia si non attingit ad quod quidem est, penitus ignorat rem illam. In compositis autem potest verum scire, et circa alias proprietates eius decipi. Qualis autem ignorantia est, ostendit cum dicitur, quod illa ignorantia non est talis privatio sicut cecitas, quae est privatio potentiae visus. Vnde illa ignorantia similis cecitati esse, si aliquis non haberet vim intellectus, ad attingendum substantias simplices. Ex quo patet, quod falsum dicitur sententia. Arist. humanus intellectus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices. Quod videtur sub dubio liqueisse in Tercio de Anima: Deinde cum dicit.

Manifestum autem est, quod neque de immobilibus deceptio est secundum quando, si quis immobilia putet: ut puta triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos reftos habere, modo non mutaretur etenim: verum aliquid quidem, aliquid vero non: ut puta parem numerum primum nullum esse, aut quosdam quidem, quosdam vero non: quo ad numerum autem circa unum, nec hoc non amplius enim quaedam quidem, aut falsu itaque ita semper se habeat.

quado, in his scilicet quae non semper sunt. vt puta, si Socrates est scissurus, et hoc aliquis putet, potest aliquis decipi in eo, quod putet eum scissurum, quando non est scissurus. Et similiter si putet eclipsim futuram, quando non est futura. Sed in rebus immobilibus & quae semper sunt, non potest contingere nisi vno modo, scilicet quis putet ea esse mobilia, & non semper esse. Tunc enim decipitur in eis, sed non secundum quando. Et ideo dicitur, si quis putet ea esse immobilia, non decipitur in eis secundum quando. Et hoc ideo dicitur, quia si quis putat ea esse mobilia, non putabit ea quandoque esse, & quandoque non esse. Et sic non decipitur in eis secundum quando. Vt si quis putet triangulum non permutari, non opinabitur quod quandoque habeat duos reftos, quantum ad equidistantiam, & quandoque non, sic enim permutaretur, & non permutaret. Sed in rebus immobilibus conuenit sub aliquo modo accipere aliquid quod sic se habet, & aliquid quod non sic, puta sub triangulo aliquem equilaterum & aliquem non. Et conuenit dubitari de numero pari, verum nullus sit primus, vel aliqui sint primi, aliqui non. Numerus primus dicitur quem sola unitas mensurat. Vnde inter numeros pares solus binarius est primus, & nullus aliorum. Et circa vnum numero in rebus immobilibus non conuenit errare ad decipi, neque quantum ad hoc. Non enim in eodem numero potest aliquis putare aliquid sic se habere, et aliquid non sic. Vnum enim numero non diuiditur in multa. Vnde oportet, quod simpliciter dicat verum vel falsum, cum illud vnu, numero semper similiter se habeat, nec sit in eo accipere diuersitatem, neque quantum ad tempus neque quantum ad supposita. Ex quibus apparet, quod verum est magis circa actum: Immobile enim in quantum huiusmodi semper sunt actu.

A R I S T O

A R I S T O T E L I S
M E T A P H Y S I C O R V M .

LIBER DECIMVS,

Cum Diui Thomae praclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA

1
T. 1. & 2.
5. huius
Tex. 6. 7.

PER IVS in 4. huius Philosophus ostendit, quod ista scientia habet pro subiecto ens, & vnum, quod cum ente conuertitur: & ideo, postquam determinat de ente per accidens, & de ente, quod significat veritatem propositionis in Sexto, & de ente

1
Tex. 6. 7.
par. 1. 2.
1. 2. 4.

per se secundum quod diuiditur per decem predicamenta in 7. & 8. & secundum quod diuiditur per potentiam & actum in 9. Nunc in hoc

1
Tex. 6. 7.
par. 1. 2.
1. 2. 4.

per se secundum quod diuiditur per decem predicamenta in 7. & 8. & secundum quod diuiditur per potentiam & actum in 9. Nunc in hoc intendit determinare de uno, & de his, quae consequuntur ad vnum. & diuiditur in duas partes. In prima de terminat de vno secundum se. In secunda per compositionem ad multa, ibi 1. Opponitur autem vnum & multa. 1. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quod modum dicitur vnum. In secunda determinat quandam proprietatem eius, ibi 1. Maxime vero in eo quod est metrum esse. 1. Prima in tres. In prima determinat quod modum dicitur vnum. In secunda reducit omnes illos ad rationem vnam, ibi 1. Dicitur quidem igitur vnum. 1. Inertia ostendit quod modum vnum predicatur de his, de quibus dicitur, ibi 1. Oportet enim intelligere. 1. Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundum ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi 1. Tale vero. 1. Tertio ponit alios duos modos vnius, ibi 1. Hec autem. 1. Circa primum ponit quatuor modos dicendi vni dicens, quod pertinet ad considerationem huius scientiae. Dicitur enim, quod vnum dicitur multis modis. Sed, cum multipliciter dicatur vnum, principales modi sunt quatuor, ita tamen quod dicamus modos vnius, secundum quos vnum dicitur primo & per se & non per accidens. Nam vnum per accidens habet alios suos modos. Et inter modos vnius dicitur per se, vnum modus est secundum quod continuum dicitur vnum. Quod quidem accipi potest dupliciter, aut vniuersaliter, scilicet quocunque modo sit aliquid continuum dicatur vnum, aut vnum continuitate solum, quod secundum naturam est continuum, quod maxime continuum est, & non est continuum per violentiam, aut per artem, neque per alium modum contractus, sicut patet in castraturis lignorum: neque per aliquam continuationem, sicut in his quae continuantur vel ligantur clauo, vel quocunque vinculo. Continuum autem secundum naturam dicitur dupliciter, scilicet quod est

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

totum vniiforme, vt linea recta, aut etiam circularis. Et quod non est totum vniiforme, sicut dux lineae constituentes angulum in quo continuantur. Maxime autem horum est vnum, & per prius vnum, quod dicitur linea recta, vel circularis, quam lineae angulum constituentes. Nam linea recta, oportet quod habeat vnum motum. Non enim potest esse quod vna pars eius mouetur & alia quiescat, nec vna sic mouetur, alia vero aliter, sed tota simul & vno motu mouetur. & similiter etiam i circulari est. Sed in duobus continuis constituentibus angulum, hoc non conuenit. Possunt enim imaginari, quod vna linea quiescat, & altera moueatur ei appropinquans & minorem angulum constituat: aut ab ea elongata, & constituens angulum maiorem. Vel etiam quod vtraque moueatur in diuersas partes. Et ideo dicitur, quod illud continuum est magis vni, cuius motus est indiuisibilior & magis simplex. Secundum cum dicitur.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

1
1. 2. 4.

LECTIO I.

Vnum quia multis modis dicitur, in diuisis, de quibus dictum est prius. Cum autem multipliciter dicatur, primum, & corum, quae secundum se, non secundum accidens dicuntur vnum, & diuiditur in duas partes. In prima de terminat de vno secundum se. In secunda per compositionem ad multa, ibi 1. Opponitur autem vnum & multa. 1. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quod modum dicitur vnum. In secunda determinat quandam proprietatem eius, ibi 1. Maxime vero in eo quod est metrum esse. 1. Prima in tres. In prima determinat quod modum dicitur vnum. In secunda reducit omnes illos ad rationem vnam, ibi 1. Dicitur quidem igitur vnum. 1. Inertia ostendit quod modum vnum predicatur de his, de quibus dicitur, ibi 1. Oportet enim intelligere. 1. Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundum ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi 1. Tale vero. 1. Tertio ponit alios duos modos vnius, ibi 1. Hec autem. 1. Circa primum ponit quatuor modos dicendi vni dicens, quod pertinet ad considerationem huius scientiae. Dicitur enim, quod vnum dicitur multis modis. Sed, cum multipliciter dicatur vnum, principales modi sunt quatuor, ita tamen quod dicamus modos vnius, secundum quos vnum dicitur primo & per se & non per accidens. Nam vnum per accidens habet alios suos modos. Et inter modos vnius dicitur per se, vnum modus est secundum quod continuum dicitur vnum. Quod quidem accipi potest dupliciter, aut vniuersaliter, scilicet quocunque modo sit aliquid continuum dicatur vnum, aut vnum continuitate solum, quod secundum naturam est continuum, quod maxime continuum est, & non est continuum per violentiam, aut per artem, neque per alium modum contractus, sicut patet in castraturis lignorum: neque per aliquam continuationem, sicut in his quae continuantur vel ligantur clauo, vel quocunque vinculo. Continuum autem secundum naturam dicitur dupliciter, scilicet quod est

lectio I. Vnum quia multis modis dicitur, in diuisis, de quibus dictum est prius. Cum autem multipliciter dicatur, primum, & corum, quae secundum se, non secundum accidens dicuntur vnum, & diuiditur in duas partes. In prima de terminat de vno secundum se. In secunda per compositionem ad multa, ibi 1. Opponitur autem vnum & multa. 1. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quod modum dicitur vnum. In secunda determinat quandam proprietatem eius, ibi 1. Maxime vero in eo quod est metrum esse. 1. Prima in tres. In prima determinat quod modum dicitur vnum. In secunda reducit omnes illos ad rationem vnam, ibi 1. Dicitur quidem igitur vnum. 1. Inertia ostendit quod modum vnum predicatur de his, de quibus dicitur, ibi 1. Oportet enim intelligere. 1. Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundum ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi 1. Tale vero. 1. Tertio ponit alios duos modos vnius, ibi 1. Hec autem. 1. Circa primum ponit quatuor modos dicendi vni dicens, quod pertinet ad considerationem huius scientiae. Dicitur enim, quod vnum dicitur multis modis. Sed, cum multipliciter dicatur vnum, principales modi sunt quatuor, ita tamen quod dicamus modos vnius, secundum quos vnum dicitur primo & per se & non per accidens. Nam vnum per accidens habet alios suos modos. Et inter modos vnius dicitur per se, vnum modus est secundum quod continuum dicitur vnum. Quod quidem accipi potest dupliciter, aut vniuersaliter, scilicet quocunque modo sit aliquid continuum dicatur vnum, aut vnum continuitate solum, quod secundum naturam est continuum, quod maxime continuum est, & non est continuum per violentiam, aut per artem, neque per alium modum contractus, sicut patet in castraturis lignorum: neque per aliquam continuationem, sicut in his quae continuantur vel ligantur clauo, vel quocunque vinculo. Continuum autem secundum naturam dicitur dupliciter, scilicet quod est

Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquamque formam & speciem habens, & maxime quodcunque natura tale sit, & non uti: quemadmodum quaecunque aut glutine, aut clauo, aut coniunctione: al habeat in se, quod causa ei sit, ut continuum sit.

Tale vero est, cui vnus motus loco & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, quod si quid natura motus prima principium habet primum (dico autem latitudinis circulationem) id prima magnitudo vna. Quae dam itaque ita vnum, aut continuum aut totum sunt.

plus habeat, scilicet quod sit quoddam totum habens aliquam formam, aut speciem, sicut animal est vnum, & superficies triangularis est vna. Hoc igitur vnum supra vnitatem continuitatis addit vnitatem, quae est ex forma. secundum quam aliquid est totum, & speciem habens. Et quia aliquid est totum per naturam, aliquid vero per artem, addidit, quod maxime est vnum, siquidem est vnum per naturam, & non per violentiam. Sicut per violentiam ad aliquid totum constitutum coniunguntur, quaecunque veniuntur aut visco, aut aliqua tali coniunctione. Sed id quod est coniunctum per naturam, est magis vnum, quia scilicet est sibi causa quod sit continuum, quia per suam naturam est tale.

Deinde cum dicitur. Offendit rationem vnitatis in istis duobus modis dicens, quod aliquid est tale & continuum & vnum, eo quod motus eius est vnus & indiuisibilis, loco & tempore. Loco quidem, quia versus quancunque partem loci mouetur vna pars contrinui, & alia. Tempore vero, quia quando mouetur vna, & alia. Vnde, si aliquid continuum & totum per naturam dicitur vnum, quia motus eius est vnus, manifestum est quod si aliquid continuum & totum habeat in se principium primi motus, hoc erit primum vnum in magnitudine. Sicut

Tex. 6. 7.

inter motus, primus motus est localis, & inter motus localis, primus est circularis, vt probatur in 8. Phisic. Et inter corpora, que mouentur motu circulari, aliquod est, quod habet principium talis motus, scilicet corpus, quod reuoluitur & reuoluit alia corpora motu diurno. Vnde manifestum est, quod hoc est primo magnitudo vna, quae habet primum principium motus primi. Sic igitur apparent duo modo vnitatis, aut sicut continuum dicitur vnum, aut sicut totum dicitur vnum. Deinde cum dicitur, dicitur ponit alios modos vnius dicens, quod quaedam alia dicitur vnum non propter motum vnum, sed propter rationem vnam, huiusmodi autem sunt, quorum intelligentia est vna, quae vna apprehensione apprehenditur ab anima. Et dicitur vna apprehensione apprehenditur talia, quorum est vna apprehensio indiuisibilis. Quod quidem contingit dupliciter, aut quia apprehensio indiuisibilis est eius, quod est vnum specie, aut eius quod est vnum numero. numero quidem indiuisibile est ipsum singulare, quod non potest predicari de multis. Specie autem vnum, est indiuisibile, quod est vnum secundum scientiam, & notitiam. Non enim in diuersis singularibus est aliqua natura vna numero, quae possit dici species: sed intellectus apprehendit vt vnum, in quo omnia inferiora conueniunt. Et sic in apprehensione intellectus, species sit indiuisibilis, quae realiter est diuersa in diuersis indiuisis. Et quia substantia prior est ratione omnibus alijs generibus cum vni dicatur his modis propter rationem vnam, sequitur quod primum vnum secundum hos modos, sit vnum substantia, quod scilicet est substantialis causa vnius, sicut secundum primos duos modos, primum vnum erat magnitudo circulariter mota. Deinde cum dicitur, Reducit modos vnius supra postis ad vnam rationem, colligendo quae supra dixerat. Dicit ergo, quod vnum dicitur quatuor modis. Primo quidem continuum secundum naturam, secundo totum, tertio singulare, quarto vniuersale vt species. & omnia haec dicuntur vnum per rationem vnam scilicet per hoc, quod est esse indiuisibile. Nam proprie vnum est ens indiuisibile. Sed in primis duobus dicitur vnum, quia est motus indiuisibilis: in alijs autem duobus, quia est intelligentia, aut ratio indiuisibilis, vt sub hoc etiam comprehendatur apprehensio rei particularis. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo vnum predicatur de his, quae dicuntur vnum, dicens, quod oportet intelligere quod non similiter

Text. e. 77. part. 4. part. 5. Text. c. 2. part. 6.

sumendum est vnum, cum aliqua res dicitur vna, & cum dicitur quod quidem est vnum, quod est ratio vnitatis. Sicut etiam non hoc modo dicitur lignum est album; quia lignum sit hoc ipsum, quod est album, sed quia album accidit ei. hoc autem quod dixerat sic manifestat. Quia vnum dicitur multis modis, vt dicitur est, quaelibet res dicitur esse vna, ex eo quod inest ei aliquis illorum modorum, puta vel continuum, vel totum, vel species, vel singulare. Sed hoc ipsum quod est vnum, quandoque quidem accipitur secundum quod inest alicui dictorum modorum, puta vt dicam quod est continuum, vnum est; & similiter de alijs. Quandoque autem hoc ipsum, quod est vnum, attribuitur ei, quod est magis propinquum naturae vnius, sicut indiuisibili, quod tamen secundum se, potest esse continet predictos modos: quia indiuisibile in motum, est continuum; & totum indiuisibile autem secundum rationem, est singulare, & vniuersale. Et ad hoc subdit exemplum de elemento & causa, quae quidem accipiuntur secundum determinatiōes ad res, prout dicimus rem talem esse elementum vel causam, assignando definitionem nominis. Propter quod, vnum esse est indiuisibile esse, ipsum vt vera ens est inseparabile, aut loco, aut specie, aut mente, aut toto, atque determinato. Oportet autem considerare, quod non est eodem modo accipiendum, cum dicatur, quae vnum dicuntur, & quid est vni esse, quae ratio eius est. Vnum etenim toties dicitur, & vnum quodque eorum, cui aliquis horum modorum inest vnum erit. Esse autem, quandoque quidem alicui horum erit, quandoque vero alteri, quod magis propinquum nomini est illa vero, potentia. quemadmodum si de elemento, & causa oportet dicere, et de ipsis rebus, determinando, & nominis definitionem reddendo, ignis etenim quodam modo quidem est elementum (foras infinitum, aut aliquid aliud tale) quodam modo vero minime est. non enim est idem ignis, & elementum esse: sed tanquam res quaedam, & natura ignis elementum est. nomen autem significat quod hoc ei competat, quod ex eo, tanquam ex primo inexistente aliquid sit. ita & de causa, & vno, & cunctis huiusmodi. Propter quod, vnum esse est indiuisibile esse, ipsum vt vera ens est inseparabile, aut loco, aut specie, aut mente, aut toto, atque determinato. non est eadem ratio ignis & elementi, sed quantum in re est, & in natura, ignis est elementum. Sed nomen elementi, cum de igne predicatur, significat aliquid & accidit igni: scilicet ignis sit ex quo aliquid est, vt ex primo inexistente, quod est ratio elementi. Dicit autem inexistente, ad remouendum priuationes. Sicut autem dictum est de elemento, sic est in causa, & vno, & omnibus talibus: quia res, de quibus dicuntur, non sunt hoc ipsum quod significant nomina, sicut homo albus, non est hoc ipsum quod significat hoc nomen album. Album enim significat qualitatem. Propter quod, & hoc vnum esse, est indiuisibile esse. Quod quidem competit ei, quod est inseparabile loco, & specie, vel quocunque alio modo.

part. 1. part. 2. Text. c. 3. part. 3. part. 4. part. 5. part. 6. part. 7. part. 8. part. 9. part. 10. part. 11. part. 12. part. 13. part. 14. part. 15. part. 16. part. 17. part. 18. part. 19. part. 20. part. 21. part. 22. part. 23. part. 24. part. 25. part. 26. part. 27. part. 28. part. 29. part. 30. part. 31. part. 32. part. 33. part. 34. part. 35. part. 36. part. 37. part. 38. part. 39. part. 40. part. 41. part. 42. part. 43. part. 44. part. 45. part. 46. part. 47. part. 48. part. 49. part. 50. part. 51. part. 52. part. 53. part. 54. part. 55. part. 56. part. 57. part. 58. part. 59. part. 60. part. 61. part. 62. part. 63. part. 64. part. 65. part. 66. part. 67. part. 68. part. 69. part. 70. part. 71. part. 72. part. 73. part. 74. part. 75. part. 76. part. 77. part. 78. part. 79. part. 80. part. 81. part. 82. part. 83. part. 84. part. 85. part. 86. part. 87. part. 88. part. 89. part. 90. part. 91. part. 92. part. 93. part. 94. part. 95. part. 96. part. 97. part. 98. part. 99. part. 100.

LECTIO II. OSTQVAM ostendit Philosophus quot modis vnum dicitur, & quae sit ratio vnius, ad quam oēs modi reducuntur scilicet, esse indiuisibile, hic ex hac ratione vnius ostendit quandam eius proprietatem, scilicet esse mensuram, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quomodo vni competit ratio mensurae, & alijs generibus accidentiū. In secunda vero ostendit, quomodo vnum habet rationem mensurae inueniatur in substantia, ibi: Secundum substantiam vero & naturā. Circa primum duo facit. Primo, ostendit in quo genere primo inueniatur vnum habens rationem mensurae, & quomodo exinde ad alia deriuatur secundum proprietatem rationem mensurae. Secundo, ponit quomodo deriuatur ad alia secundum quandam similitudinem, ibi: Et scientiam autem rerum mensurae. Circa primum duo facit. Primo ostendit vbi primo sit vni rationem mensurae habens, & quomodo exinde ad alia deriuatur. Secundo, ponit quaedam consideranda circa mensuras, ibi: Non semper autem numero vnum. Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo vnum, quod est mensura, inueniatur in quantitate, & exinde ad alia genera deriuatur. Secundo in quo specie quantitas est primo, ibi: Et quo primo cognoscitur. Tertio quomodo deriuatur in alias species quantitates, ibi: Hinc autem & in alijs. Dicit ergo primo, quod cum ratio vnius sit indiuisibile esse, id autem quod est aliquo modo indiuisibile in quolibet genere sit mensura, maxime dicitur in hoc, quod est esse primam mensuram cuiuslibet generis. Et hoc maxime proprie dicitur in quantitate, & inde deriuatur ad alia genera ratio mensurae. Mensura autem nihil aliud est quam id, quo quantitas rei cognoscitur. Quantitas vero rei cognoscitur per vnum, aut numerum. Per vnum quidem, sicut cum dicimus, vnum stadium, vel vnum pedem. Per numerum autem, sicut dicimus tria stadia, vel tres pedes. Vterius autem omnis numerus cognoscitur per vnum, eo quod vnitatis aliquo tates sumpta quemlibet numerum reddit. Vnde relinquuntur quomnis quantitates cognoscatur per vnum. Addit autem in quantum quantitas, vt hoc referatur ad mensuram quantitatis. Nam proprietates & alia accidentia quantitatis, alio modo cognoscuntur. Deinde cum dicitur, Dicit, in qua specie quantitatis primo sit vnum, & mensura, & circa hoc, duo facit, primo ostendit quod ratio mensurae primo inueniatur in discreta quantitate, quae est numerus dicens, quod id quo primo cognoscitur quantitas est ipsum vnum, id est vnitatis, quae est principium numeri. Nam vnum in alijs speciebus quantitatis non est ipsum vnum, sed aliquid cui accidit vnum, sicut dicimus vnam manum, aut vnam ma-

part. 1. part. 2. Text. c. 3. part. 3. part. 4. part. 5. part. 6. part. 7. part. 8. part. 9. part. 10. part. 11. part. 12. part. 13. part. 14. part. 15. part. 16. part. 17. part. 18. part. 19. part. 20. part. 21. part. 22. part. 23. part. 24. part. 25. part. 26. part. 27. part. 28. part. 29. part. 30. part. 31. part. 32. part. 33. part. 34. part. 35. part. 36. part. 37. part. 38. part. 39. part. 40. part. 41. part. 42. part. 43. part. 44. part. 45. part. 46. part. 47. part. 48. part. 49. part. 50. part. 51. part. 52. part. 53. part. 54. part. 55. part. 56. part. 57. part. 58. part. 59. part. 60. part. 61. part. 62. part. 63. part. 64. part. 65. part. 66. part. 67. part. 68. part. 69. part. 70. part. 71. part. 72. part. 73. part. 74. part. 75. part. 76. part. 77. part. 78. part. 79. part. 80. part. 81. part. 82. part. 83. part. 84. part. 85. part. 86. part. 87. part. 88. part. 89. part. 90. part. 91. part. 92. part. 93. part. 94. part. 95. part. 96. part. 97. part. 98. part. 99. part. 100.

agnitudinem. Vnde sequitur quod ipsum vnum, quod est prima mensura, sit principium numeri secundum quod est numerus. Secundo ibi, Ostendit quomodo deriuatur in alias species quantitatis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ad quas species quantitatis deriuatur dicens, quod hinc scilicet ex numero & vno, quod est principium numeri, dicitur mensura in alijs quantitatibus, id scilicet quo primo cognoscitur: vnum quodque eorum. Et id, quod est mensura cuiuslibet generis quantitatis, dicitur vnum in illo genere. Et hoc exemplificat in tribus generibus scilicet in dimensionibus, quae sunt scilicet longitudo, & latitudo & profunditas: et in ponderibus, in hoc quod dicit, in grauitate: et in moribus, in hoc quod dicit, in velocitate, quod referatur ad mensuram temporis. Et de dimensionibus quidem nulli dubium erat, quia quantitates essent, & quod proprie eis primo competere mensuram. Sed de grauitate & velocitate poterat esse dubium, eo quod magis videtur esse qualitates, quam quantitates. Et ideo dicit, quomodo pertinent ad genus quantitatis, & quomodo competit eis mensuram dicens, quod grauitas & velocitas habent aliquod commune in contrarijs, quia scilicet in vno contrarij inueniatur alterum. Nam graue est aliquo modo leue, & e conuerso: & velox est aliquo modo tardum: vt vnumque eorum est duplex. Sicut graue, vno modo dicitur absolute. scilicet quod habet inclinationem, vt referatur ad medium sine hoc, quod consideretur quantum habeat de tali inclinatione, & sic non pertinet ad genus quantitatis, nec competit ei mensuram. Alio modo dicitur graue per comparisonem ad aliud, scilicet quod excedit alterum in inclinatione predicta, vt scilicet dicamus, quod terra est grauis in comparatione ad aquam, & plumbum in comparatione ad lignum. Sic igitur ratio ne huius excessus inueniatur aliqua ratio quantitatis & mensurae. Et alio modo quod habet excessum motus, & vno modo competit sibi ratio quantitatis & mensurae alio modo non. Et vt exponat quod dixerat de conditione grauitatis & velocitatis in contrarijs, subdit quod in ipso rario inueniatur velocitas, in quantum id quod est simpliciter & absolute tardum, per excessum se habet ad tardiora. Et similiter grauitas inueniatur in leui, sicut aer est leuis ad terram, & grauis ad ignem comparatus. d. Ostendit qualiter a numero deriuatur ratio mensurae ad alia, & primo hoc manifestat simul in dimensionibus & ponderibus. Secundo in velocitate motuum, ibi: Et motus simpliciter. Dicit ergo primo, quod hoc modo deriuatur ratio mensurae a numero ad alias quantitates, quod sicut vnum, quod est mensura numeri, est indiuisibile, ita in omnibus alijs generibus quantitates

part. 1. part. 2. part. 3. part. 4. part. 5. part. 6. part. 7. part. 8. part. 9. part. 10. part. 11. part. 12. part. 13. part. 14. part. 15. part. 16. part. 17. part. 18. part. 19. part. 20. part. 21. part. 22. part. 23. part. 24. part. 25. part. 26. part. 27. part. 28. part. 29. part. 30. part. 31. part. 32. part. 33. part. 34. part. 35. part. 36. part. 37. part. 38. part. 39. part. 40. part. 41. part. 42. part. 43. part. 44. part. 45. part. 46. part. 47. part. 48. part. 49. part. 50. part. 51. part. 52. part. 53. part. 54. part. 55. part. 56. part. 57. part. 58. part. 59. part. 60. part. 61. part. 62. part. 63. part. 64. part. 65. part. 66. part. 67. part. 68. part. 69. part. 70. part. 71. part. 72. part. 73. part. 74. part. 75. part. 76. part. 77. part. 78. part. 79. part. 80. part. 81. part. 82. part. 83. part. 84. part. 85. part. 86. part. 87. part. 88. part. 89. part. 90. part. 91. part. 92. part. 93. part. 94. part. 95. part. 96. part. 97. part. 98. part. 99. part. 100.

METAPHYSICORVM.

quantitatis, aliquid vnum indiuisibile est mensura & principiu...

Tex. c6. 7.

Tex. c6. 4. part. 5.

3. re. 6.

non esse auferre, aut addere, hoc est certu metru. Quapropter numerus certissimu...

Et motu simplici motu & velocissimo. paruisimu. n. hoc habet tempus. Quapropter in Astrologia, tale vnu principiu...

Non semper autem numero, vnum metrum, veru aliquando plura, vt dieses fue que...

Manifestat idem in velocitate motuum dicens, quod etiam motum mensurant homines...

omnibus, sed quia quolibet mensura in se est aliquid vnum, vt dictum est.

Postquam ostendit Philosophus vbi sit primo vnum habens rationem mensura...

Actiam motum simplici & velocissimo motu. minimum enim tempus hic habet. Quapropter in Astrologia tale vnu principiu...

Non semper autem mensura numero vnum est, verum aliquando plura. ut puta primi sensibilis toni duo...

vt materia & forma, & elementa corporum mistoru. Et ideo oportet id, quod est per se vnum, esse indiuisibile...

part. 7.

part. 9.

Tex. c6. 6. pte prima.

Post secundum, quod considerandum est circa mensuram...

Semper aut cognatu est metru. Magnitudinu quide. n. magnitudo. Et secudu vnu quodq...

Et scientia aut reru metru dicimus, & sensum propter ide quia cognoscimus aliquid ip...

Quod quide igit vni esse maxime est secundu nomen, & de terminat metru quodda...

LECTIO. III.

Secundum substantiam vero & naturam quatenus est vtro modo se habeat, quemadmodu in du...

Ostendit qualiter mensura transfertur ad quaedam secundum similitudinem dicens, quod cum dictum sit, quod mensura est...

in rerum natura, ideo vere aliquid scimus, aut sentimus, vt dicitur g. Metha. Et sic accidit nobis, quod in sentiendo & sciendo...

Semper autem mensura eiusdem generis est. magnitudinum nanque magnitudo. Et secundum vnum quodque...

At scientiam quoque & sensum mensuram rerum dicimus esse, propterea quia per ea aliquid cognoscimus...

Quod itaque vni esse (maxime secundum nomen, quod determinat) mensura quaedam est...

LECTIO. III.

Secundum substantiam autem & naturam quomodo se habeat quarendum est, quemadmodum in dubitationibus tra...

quod vnum sit indiuisibile, aut simpliciter, sicut vnitates que est principium numeri...

LECTIO. III.

Ostendit Philosophus, quomodo vnum sit in quantitate primum, secundum quamlibet rationem mensuram...

Tex. c6. 21

Tex. c6. 15.

part. seq. part. 4.

dicuntur, ibi: Si itaque nullum. In tertia comparat vnum ad ens, ibi: Quia vero idem significat. Dicit ergo primo, quod quia iam manifestum est, qualiter vnum secundum quod habet rationem mensuræ, se habet in quantitate, & in alijs generibus, querendum est de vno, quomodo se habeat quantum p-

Tex. c6. 2.

bitationibus tractauimus, quod quod vnum est, & quomodo oportet de eo suscipere: vtrum velut substantia aliqua existente ipso vno, sicut Pythagorici dicunt prius, & Plato posteriorius: aut magis supponit aliqua natura, Et quomodo oportet notius dici & magis, sicut quod de natura. Illorum, non aliter dixit amicitiam esse quidem vnum, alijs aerem, alijs infinitum.

part. 2.

b Si itaque nullum vniuersali esse substantiam est possibile, sicut in sermonibus de substantia, & de ente dictum est: nec hoc ipsum, ut vnum quid præter multa substantiam esse possibile est (commune nanque) sed si vt prædicatum solum, palam quod non potest esse nec ipsum vnum, ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicatur. Quare, neque genera nature quædam, & substantiæ separabiles ab alijs sunt, nec vnum genus contingit esse præ eadem causas, pp quas quidem nec ens, nec substantia.

part. 3.

c Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem equaliter ens, & vnum. Ergo, quoniam in qualitatibus est aliquid quod vnum, & aliqua natura, & similiter in quantitatibus, palam quia & totaliter querendum quid quod vnum, quæadmodum & quid ens, tanquam non sufficiens quod hoc ipsum, ipsius natura. At vero & in coloribus est aliquid, quod color unus, puta albus. Deinde alij, ex hoc & nigro videtur geniti. Nigrum vero priuatio albi est, vt lucis tenebra. hæc, non est priuatio lucis. Quare, si entia essent colores, essent utique numerus quidam entia. Sed quorum? palam utique quia colorum. Et ipsum vnum, esset utique aliquid unum, puta album. Similiter autem & si melodiæ essent, numerus utique essent, diesum equidem. Sed non numerus substantia

Tex. c6. 15 & inde.

b ¶ Determinat præpositam questionem dicens, quod vnum non est substantia subsistens, de qua dicitur quod si vnum. Probat autem hoc dupliciter. Primo ratione. Secundo similitudine, ibi: Adhuc similiter. Dicit ergo, quod probatum est superius in vij. scilicet in quo agebat de ente, & præcipue de substantia, quod nullum vniuersalium esse potest substantia, quæ scilicet per se sit subsistens, quia omne vniuersale commune est multis. Nec possibile est vniuersale esse substantiam subsistentem; quia sic oporteret, quod esset vnum præter multa. & ita non esset commune, sed esset quoddam singulare in se. nisi forte diceretur commune per modum causæ. Sed alia est communitas vniuersalis, & causæ. Nam

Infra le. se. Tex. c. 45 & inde.

causa non prædicatur de suis effectibus, quia non est idem causa simpliciter. Sed vniuersale est commune, quasi aliquid prædicatum de multis. Et sic oportet, quod aliquo modo sit vnum in multis, & non teoriam subsistens ab eis. Sed oportet ens & vnum magis vniuersaliter & communiter de omnibus prædicari. Non ergo sunt ipsa substantia subsistens, quæ dicitur ens vel vnum, sicut Plato posuit. Per hanc rationem concluditur, quod nulla genera sunt aliquid nature & substantiæ per se subsistentibus ab alijs, de quibus dicuntur. Quod etiam superius inter questiones fuit dubitatum. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quod vnum sit genus eadem enim ratione vnum non potest esse genus, quia nec ens, quia nec vniuersale prædicatur, & propter alia quæ superius in Tertio tractata sunt. Et ex eadem ratione vnum & ens non potest esse substantia subsistens. Deinde cum dicitur.

Idem in 7. Tex. c6. 17.

¶ Ostendit idem ex similitudine dicens quod oportet quod vnum similiter se habeat omnibus generibus, quia ens & vnum equaliter prædicatur. In omnibus autem generibus, queritur aliquid, quod est vnum, quasi ipsa vnitatis sit ipsa natura, quæ dicitur vna, sicut patet in qualitatibus & quantitatibus. Vnde manifestum est, quod in omnibus generibus non est sufficiens dicitur, quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus. Deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebra lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset utique aliquid unum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

causa non prædicatur de suis effectibus, quia non est idem causa simpliciter. Sed vniuersale est commune, quasi aliquid prædicatum de multis. Et sic oportet, quod aliquo modo sit vnum in multis, & non teoriam subsistens ab eis. Sed oportet ens & vnum magis vniuersaliter & communiter de omnibus prædicari. Non ergo sunt ipsa substantia subsistens, quæ dicitur ens vel vnum, sicut Plato posuit. Per hanc rationem concluditur, quod nulla genera sunt aliquid nature & substantiæ per se subsistentibus ab alijs, de quibus dicuntur. Quod etiam superius inter questiones fuit dubitatum. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quod vnum sit genus eadem enim ratione vnum non potest esse genus, quia nec ens, quia nec vniuersale prædicatur, & propter alia quæ superius in Tertio tractata sunt. Et ex eadem ratione vnum & ens non potest esse substantia subsistens. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit idem ex similitudine dicens quod oportet quod vnum similiter se habeat omnibus generibus, quia ens & vnum equaliter prædicatur. In omnibus autem generibus, queritur aliquid, quod est vnum, quasi ipsa vnitatis sit ipsa natura, quæ dicitur vna, sicut patet in qualitatibus & quantitatibus. Vnde manifestum est, quod in omnibus generibus non est sufficiens dicitur, quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus. Deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebra lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset utique aliquid unum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

¶ Ostendit idem ex similitudine dicens quod oportet quod vnum similiter se habeat omnibus generibus, quia ens & vnum equaliter prædicatur. In omnibus autem generibus, queritur aliquid, quod est vnum, quasi ipsa vnitatis sit ipsa natura, quæ dicitur vna, sicut patet in qualitatibus & quantitatibus. Vnde manifestum est, quod in omnibus generibus non est sufficiens dicitur, quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus. Deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebra lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset utique aliquid unum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

¶ Ostendit idem ex similitudine dicens quod oportet quod vnum similiter se habeat omnibus generibus, quia ens & vnum equaliter prædicatur. In omnibus autem generibus, queritur aliquid, quod est vnum, quasi ipsa vnitatis sit ipsa natura, quæ dicitur vna, sicut patet in qualitatibus & quantitatibus. Vnde manifestum est, quod in omnibus generibus non est sufficiens dicitur, quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus. Deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebra lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset utique aliquid unum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

¶ Ostendit idem ex similitudine dicens quod oportet quod vnum similiter se habeat omnibus generibus, quia ens & vnum equaliter prædicatur. In omnibus autem generibus, queritur aliquid, quod est vnum, quasi ipsa vnitatis sit ipsa natura, quæ dicitur vna, sicut patet in qualitatibus & quantitatibus. Vnde manifestum est, quod in omnibus generibus non est sufficiens dicitur, quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus. Deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebra lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset utique aliquid unum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

seruetur: sed quia in nigro est minimum de luce, quæ facit colores. & sic comparatur ad album, sicut defectus lucis ad lucem. Et quia in coloribus queritur aliquid, quod possit dici primum, & vnum scilicet album, manifestum est, quod si omnia entia colores essent, haberent quidem aliquem numerum. Non tamen

ipforum. Et ipsum vnum esset utique aliquid, cuius substantia non ipsum vnum, sed diesis. Similiter autem & in sonis, elementorum esset utique numerus, & ipsū unū elementū vocale. Et figura rectilineæ, figurarū utique esset numerus, & ipsū vnū trigonū. Eadem autē ratio & in alijs generibus. Quare, si quidem in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, & in motu numerus existentibus, & vno aliquo in omnibus, numerus est quorundam, & ipsum vnū aliquid vnum, sed non hoc ipsum substantia, & in substantiis nec esse est similiter se habere. Similiter, non se habet in omnibus. Quod quidem igitur vnum in omnibus genere est quædam natura, & nullius natura hoc ipsum quod vnum, palam. Sed sicut in coloribus color vnū querendum ipsū quod vnū, sic etiam in substantiis, substantiam vnā ipsū vnum.

Tex. c6. 9. part. 4.

¶

Lib. 12. Tex. c6. 19.

¶

¶

¶

¶

¶

naturam a decem prædicamentis: quia si prædicaret aliam naturam, oporteret abire in infinitum, quia etiam illa natura diceretur vnum & ens. & sic vnum vnicuique idem est. Et si ens de eis prædicaret aliam naturam, procederetur in infinitum. si autem non, pari ratione standum fuit in primo. Tertia ratio est, quia vnumquodque dicitur vnum in quantum est ens. Vnde per dissolutionem, res ad non esse rediguntur. Videtur autem in hac determinatione Philosophus sibi contrarius esse: nam primo dixit, quod vnū & ens non sunt substantia eorum, de quibus dicuntur. hic autem dicit, quod vnū & ens non prædicat aliquam aliam naturam ab his, de quibus dicuntur. Sciedum est igitur, quod substantia dicit dupliciter. Vno modo suppositum in genere substantiæ, quod dicitur substantia prima & hypostasis, cuius proprie est subsistere alio modo quod quod dicitur, quod etiam dicitur natura rei. Secundum ergo Platonis opinionem aut vniuersalia essent res subsistentes, significabant substantiam non solum secundo modo, sed primo. Arist. vero probat in vij. quod vniuersalia non subsistunt: vnā se queritur quod vniuersalia non sunt substantia primo modo sed secundo modo tantum. Propter quod dicitur in Prædicamentis, quod secundum de substantiis, quæ sunt genera & species, non significant hoc aliquid, quod substantia subsistens

utique esset aliquid, cuius substantia non ipsum vnum, sed primum sensibile tonus. Similiter autem & in sonis elementorum esset entia profecto numerus, & ipsum vnum elementum uocale. Et si figura linearum rectarum, figurarum profecto numerus essent, & ipsum vnum triangulum. Eadem vero ratio, & in ceteris generibus est. Quare, si cum in passionibus, qualitatibus, quantitatibus, ac in motu numeri finis, & vnum quoddam in omnibus, & ipse numerus aliquorum sit, & ipsum vnum aliquid unum, non autem hoc ipsum substantia eius sit, necesse est ut etiam in substantiis sic se habeat. Similiter nanque in omnibus se habet. Quod igitur in omnibus genere ipsum vnum aliqua natura est, & quod nullus hoc ipsum vnum color querendus est, ita & in substantia una substantia ipsum vnum.

¶ Quod autem idem quoddam modo significat vnum & ens patet etiam ex eo, quod equaliter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicut ens. Et per hoc, quod vnus homo non prædicat alterū aliquid ab homine, quæadmodum nec esse, præter quid, aut quale, aut quantum: & vni esse, id quod vnicuique esse.

¶ Quia eandem rationem dixerat de ente & de vno, ostendit quod ens & vnum aliquid idem significant. Et dicit aliquid, quia ens & vnum sunt idem subiecto, differunt tamen sola ratione. Vnum enim addit indiuisiōnem supra ens. Dicitur enim vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum. Ostendit autem quod vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum, quæ vnum conuenit omnia alia prædicamenta, & non est in aliquo vno prædicamento tantum, neque in substantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, sicut se habet & de ente. Secundo, quia cum dicitur vnus homo non aliquid naturam aliam ab homine prædicat, sicut nec ipsum quod est ens, prædicat aliam

naturam a decem prædicamentis: quia si prædicaret aliam naturam, oporteret abire in infinitum, quia etiam illa natura diceretur vnum & ens. & sic vnum vnicuique idem est. Et si ens de eis prædicaret aliam naturam, procederetur in infinitum. si autem non, pari ratione standum fuit in primo. Tertia ratio est, quia vnumquodque dicitur vnum in quantum est ens. Vnde per dissolutionem, res ad non esse rediguntur. Videtur autem in hac determinatione Philosophus sibi contrarius esse: nam primo dixit, quod vnū & ens non sunt substantia eorum, de quibus dicuntur. hic autem dicit, quod vnū & ens non prædicat aliquam aliam naturam ab his, de quibus dicuntur. Sciedum est igitur, quod substantia dicit dupliciter. Vno modo suppositum in genere substantiæ, quod dicitur substantia prima & hypostasis, cuius proprie est subsistere alio modo quod quod dicitur, quod etiam dicitur natura rei. Secundum ergo Platonis opinionem aut vniuersalia essent res subsistentes, significabant substantiam non solum secundo modo, sed primo. Arist. vero probat in vij. quod vniuersalia non subsistunt: vnā se queritur quod vniuersalia non sunt substantia primo modo sed secundo modo tantum. Propter quod dicitur in Prædicamentis, quod secundum de substantiis, quæ sunt genera & species, non significant hoc aliquid, quod substantia subsistens

¶ Quod autem idem quoddam modo significat vnum & ens patet etiam ex eo, quod equaliter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicut ens. Et per hoc, quod vnus homo non prædicat alterū aliquid ab homine, quæadmodum nec esse, præter quid, aut quale, aut quantum: & vni esse, id quod vnicuique esse.

¶ Quia eandem rationem dixerat de ente & de vno, ostendit quod ens & vnum aliquid idem significant. Et dicit aliquid, quia ens & vnum sunt idem subiecto, differunt tamen sola ratione. Vnum enim addit indiuisiōnem supra ens. Dicitur enim vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum. Ostendit autem quod vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum, quæ vnum conuenit omnia alia prædicamenta, & non est in aliquo vno prædicamento tantum, neque in substantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, sicut se habet & de ente. Secundo, quia cum dicitur vnus homo non aliquid naturam aliam ab homine prædicat, sicut nec ipsum quod est ens, prædicat aliam

¶ Quia eandem rationem dixerat de ente & de vno, ostendit quod ens & vnum aliquid idem significant. Et dicit aliquid, quia ens & vnum sunt idem subiecto, differunt tamen sola ratione. Vnum enim addit indiuisiōnem supra ens. Dicitur enim vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum. Ostendit autem quod vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum, quæ vnum conuenit omnia alia prædicamenta, & non est in aliquo vno prædicamento tantum, neque in substantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, sicut se habet & de ente. Secundo, quia cum dicitur vnus homo non aliquid naturam aliam ab homine prædicat, sicut nec ipsum quod est ens, prædicat aliam

METAPHYSICORVM.

LECTIO. IIII.

ostquam Philosophus determinauit de vno secundum se, hic determinat de vno per comparationem ad multitudinem. & diuiditur in partes duas. In prima determinat de vno & multitudine, & de his quæ ad ea consequuntur.

LECTIO. IIII.

Tex. cō. 9. par. prima.

Infra le. se. prin.

part. 2.

Infra parte 4.

part. 3.

Tex. cō. 17.

li. 9. lect. 2.

Proponuntur autem vnū & multa secundū plures modos. Quorum vno, vnū & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. Quod quidem enim diuisum aut diuisibile, multitudo quedā dicitur diuisibile vero, aut nō diuisū, vnū.

Quoniam ergo quatuor modis oppositiones dicuntur, & horū secundū priuationē dicitur alterum, contraria vtique; erunt & neque vt contradictio, neque vt ad aliquid dicta.

Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum vnum ex diuisibili indiuisibile, propter magis sensibile multitudinem esse, & diuisibile, quam indiuisibile. Quare ratione prior multitudo indiuisibili pp sensum.

Ostendit, ad quod genus oppositionis prædictus modus oppositionis reducatur dicens, quod cum quatuor sint oppositionis genera, quorū vnū est oppositio, quæ dicitur secundū priuationem, manifestum est quod vnum & multa non opponuntur vt contradictio, neque ad aliquid, quæ sunt duo genera oppositionis, sed opponuntur vt contraria. Et quidem quod non opponantur secundum contradictionem manifestum est quia neutrum eorū verificatur de non ente. non ens enim, neque vnum, neque multa est. Oportet autem alteram partem contradictionis verificari tam de ente quam de non ente. Similiter etiam manifestū est, quod non opponuntur vt ad aliquid dicta. nam vnum & multitudo dicuntur absolute. Sed cum dixerit, quod vnum & multitudo opponuntur vt indiuisibile & diuisibile, quæ videntur opponi secundum priuationem & habitum, concludit tamen quod vnum & multitudo opponuntur vt contraria. Oppositio enim quæ est secundum priuationem, & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, vt infra patebit. Alterum enim contrariorum sensu per est priuatio, sed non priuatio pura. Sic enim non participaret naturam generis, cum contraria sint in eodē genere. Oportet igitur quod vtrunq; contrariorum sit natura quedam, licet alterum eorum participet naturam generis cum quodam defectu, sicut nigrum se habet ad album, vt supra dictum est. Quia igitur vnum non significat priuationem puram, non enim significat ipsam indiuisiōnem, sed ipsum ens indiuisum; manifestum est, quod vnum & multitudo non opponuntur secundum priuationem puram & habitum, sed sicut contraria. Tertio ibi.

Respondet tacite quæstioni. Quia enim dixerat, quod vnum se habet ad multitudinem vt diuisibile ad indiuisibile, indiuisibile autem videtur priuatio esse diuisibilis, cum priuatio sit posterior habitus & forma, videtur sequi quod vnum sit posterior multitudo, cum tamen supra dixerit quod vnum est principium multitudinis, ex quo cognoscitur. Ad huius igitur objectionis solutionem videndam, considerandum est, quod ea, quæ sunt priora secundum naturam & magis nota, sunt posteriora & minus nota quod ad nos, eo quod eorum notitia per sensum accipimus. Composita autem & confusa prius cadunt in sensum, vt dicitur in Primo Physico. & inde est, quod composita prius cadunt in nostram cognitionem. Simpliciora autem, quæ sunt priora & notiora secundum naturam, cadunt in cognitionem nostram per posterius. inde est, quod prima rerum principia, non diffinimus nisi per negationes, posteriorum, sicut dicimus quod punctū est, cuius pars nō est, & Deū cognoscimus per negationes, inquitur dicimus Deum incorporeum esse, mobilem, infinitum. Sic igitur licet vnū prius secundum naturam multitudinem, tamen secundum cognitionem nostram, diffinitur & nominatur ex priuatione diuisiōis. Et propter hoc Philosophus dicit quod ipsum vnū dicitur per se nō in qualitate, æquale vero, vnum in quantitate. Ad pluralitatem vero pertinent contraria horum, sicut licet diuersum, & diffimile, & inæquale. Nā diuersa sunt, quorum non est substantia vnā & diffimilia, quæ non habent quantitatem vnā, & inæqualia, quæ non habent vnā quantitatem. Secundo ibi.

LECTIO. IIII.

Proponuntur autem vnū & multa multis modis, quorū vno vnū & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quedam dicitur, quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnū.

Cum autem oppositiones quatuor sint modi, & horum alius secundum priuationem dicitur, contraria erunt profecto, & neque vt contradictio, nec ut ea, quæ ad aliquid dicuntur.

Dicitur autem ex contrario ipsum vnum, & significatur ex diuisibili indiuisibile, & ostenditur ipsum vnum ex diuisibili indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior quam indiuisibile propter sensum est.

Ostendit, ad quod genus oppositionis prædictus modus oppositionis reducatur dicens, quod cum quatuor sint oppositionis genera, quorū vnū est oppositio, quæ dicitur secundū priuationem, manifestum est quod vnum & multa non opponuntur vt contradictio, neque ad aliquid, quæ sunt duo genera oppositionis, sed opponuntur vt contraria. Et quidem quod non opponantur secundum contradictionem manifestum est quia neutrum eorū verificatur de non ente. non ens enim, neque vnum, neque multa est. Oportet autem alteram partem contradictionis verificari tam de ente quam de non ente. Similiter etiam manifestū est, quod non opponuntur vt ad aliquid dicta. nam vnum & multitudo dicuntur absolute. Sed cum dixerit, quod vnum & multitudo opponuntur vt indiuisibile & diuisibile, quæ videntur opponi secundum priuationem & habitum, concludit tamen quod vnum & multitudo opponuntur vt contraria. Oppositio enim quæ est secundum priuationem, & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, vt infra patebit. Alterum enim contrariorum sensu per est priuatio, sed non priuatio pura. Sic enim non participaret naturam generis, cum contraria sint in eodē genere. Oportet igitur quod vtrunq; contrariorum sit natura quedam, licet alterum eorum participet naturam generis cum quodam defectu, sicut nigrum se habet ad album, vt supra dictum est. Quia igitur vnum non significat priuationem puram, non enim significat ipsam indiuisiōnem, sed ipsum ens indiuisum; manifestum est, quod vnum & multitudo non opponuntur secundum priuationem puram & habitum, sed sicut contraria. Tertio ibi.

Respondet tacite quæstioni. Quia enim dixerat, quod vnum se habet ad multitudinem vt diuisibile ad indiuisibile, indiuisibile autem videtur priuatio esse diuisibilis, cum priuatio sit posterior habitus & forma, videtur sequi quod vnum sit posterior multitudo, cum tamen supra dixerit quod vnum est principium multitudinis, ex quo cognoscitur. Ad huius igitur objectionis solutionem videndam, considerandum est, quod ea, quæ sunt priora secundum naturam & magis nota, sunt posteriora & minus nota quod ad nos, eo quod eorum notitia per sensum accipimus. Composita autem & confusa prius cadunt in sensum, vt dicitur in Primo Physico. & inde est, quod composita prius cadunt in nostram cognitionem. Simpliciora autem, quæ sunt priora & notiora secundum naturam, cadunt in cognitionem nostram per posterius. inde est, quod prima rerum principia, non diffinimus nisi per negationes, posteriorum, sicut dicimus quod punctū est, cuius pars nō est, & Deū cognoscimus per negationes, inquitur dicimus Deum incorporeum esse, mobilem, infinitum. Sic igitur licet vnū prius secundum naturam multitudinem, tamen secundum cognitionem nostram, diffinitur & nominatur ex priuatione diuisiōis. Et propter hoc Philosophus dicit quod ipsum vnū dicitur per se nō in qualitate, æquale vero, vnum in quantitate. Ad pluralitatem vero pertinent contraria horum, sicut licet diuersum, & diffimile, & inæquale. Nā diuersa sunt, quorum non est substantia vnā & diffimilia, quæ non habent quantitatem vnā, & inæqualia, quæ non habent vnā quantitatem. Secundo ibi.

Tex. cō. 10. part. 4.

part. 5.

Tex. cō. 11. part. 6. lect. 9. & 10.

cum ente, non est diuisio quantitatis continuæ, quæ preintelligitur vni, quod est principium numeri: sed est diuisio, quæ causat contradictionem, prout hoc ens & illud dicuntur diuisa, ex eo quod hoc non est illud. Sic ergo primo in intellectu nostro cadit ens, & deinde diuisio, & post hoc vnum, quod diuisio est.

Est autem vnus quidem, sicut & in diuisione contrariorum descripsimus, idem & simile, & æquale. Pluralitatis vero, diuersum & dissimile, & inæquale.

Disco verbo eodem multipliciter, vno quidem modo secundum numerum, quod dicimus aliquando ipsum. Hoc autem si ratione & numero vnum sunt, vt tu tibi ipsi & specie & materia vnū. Amplius autem si ratio primæ substantiæ vna fuerit, vt æquales linee rectæ eadem & equalia, & isagonia & tetragonis, & et plura, sed in his equalitas vnitas.

Similia vero, si nō eadem simpliciter entia, nec secundū substantiā indifferentia subiectā, sed si secundū speciē eadē sint. Vt maius tetragonum, minori simile: & inæquales rectæ. hænanq; similes quidē, eadē vero simpliciter nō. Alia, si eandem speciē habentia in quibus maius & minus sit, nec maius sit, nec minus. Alia, si sit eadē passio & vna speciē, vt albu valde, & minus similia dicuntur esse, quia vna speciē ipsorū. Alia, si plura habent eadem quæ altera, aut simpliciter, aut quæ in promptu, vt stannum argenti, vel auro ignis, aut rubicundum & ruffum.

Ostendit quomodo dicantur prædicta. & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos eorum, quæ consequuntur ad vnum. Secundo distinguit modos eorum, quæ consequuntur pluralitatem. ibi. Quare palam, quod diuersum & dissimile. Circa primū duo facit. Primo ostendit quomodo dicitur idē secūdo quomodo dicitur simile; ibi. Similia vero, & si nō sunt nisi forte secundū diuersas speciē quantitates. Ponit ergo tres modos, quibus dicitur idē. Cuius idē sit vnū in substantiā, substantiā autem dupliciter dicitur, scilicet ipsū suppositū, & naturā, siue speciē, tripliciter dicitur idē. Vel secundum suppositū solum, vt hoc album, hoc musicum, si Socr. sit albus vel musicus. Vel solum per naturam suppositi siue rationem, aut speciē eius, sicut Socr. & Pla. sunt idē humanitate. Vel secundum vtrunque, sicut Socr. est idē Socr. Hos igitur tres modos Philosophus assignans dicit quod cum idem multipliciter dicitur: vno modo dicitur idem secundum numerum, quod aliquando dicimus ipsum, sicut si dicimus; Socr. est homo, & ipsum est album. Cuius in hoc pronomen ipsum sit relatiuū, relatiuū autē idem suppositum referat, vt scilicet; ponitur hoc quod dico ipsum, designat quod sit idem suppositum numero. Alio modo dicitur idē, si fuerit vnum, non solum vnitate suppositi, vt hoc lignum, & hoc album, sed simul ratione & numero; vt tu tibi ipsi es idē & speciē & materia; vt materia referatur ad suppositum, quæ est indiuiduationis principium, & speciē pro natura suppositi accipitur. Tertio modo dicitur idem, quando præcipue substantiæ, id est suppositi est vna, licet suppositum

non sit vnum. & hoc est idem speciē vel genere, sed non numero. Ponit autem exemplum in quantitatibus secundum opinionem eorum, qui ponebant quantitates esse substantias reuē, secundum quam quidem opinionem plures linee rectæ, sunt sicut plura supposita in genere substantiæ, mensura autem lineæ est sicut speciē eius, vnde multe linee rectæ æquales, sunt vnum secundum hanc positionem, sicut diuersa supposita sunt vnum, quæ communicant in vna ratione speciē. Et quia Mathematici vtuntur lineis in abstractione, apud eos plures linee æquales rectæ accipiuntur vt vna. & similiter plura & tetragonis, scilicet figuræ quatuor angulorum, quæ sūt equalia quantitate, & sunt & isagonia id est equalium angulorum, accipiuntur vt idem. Et equalitas in eis est quasi vnitas secundum rationem speciē. Deinde cum dicitur.

Item vnus quidem est (quemadmodum & in diuisione contrariorum descripsimus) idem, simile, & æquale: multitudinis vero diuersum, dissimile, & inæquale est.

Cum autem idem multipliciter dicitur, vno quidem modo secundum numerum, quod dicimus ipsum. Hoc vero si ratione & numero vnus sit, ut puta, tu tibi ipsi & forma, & materia vnus. Item si primæ substantiæ ratio vna sit, ut æquales linee rectæ eadem, & equalia, & equalium angulorum quadrata, tamen si plura sint, æqualitas tamen in eis est vnitas.

Similia vero, si cum non sint eadē simpliciter, nec secundum substantiā subiectam in differentia, secundum formam eadē sint, quemadmodum maius quadratum minori simile est, & linee inæquales. hæc enim similes quidem, verum non eadem simpliciter sunt. Quædam vero, si eandem formam habeant, in quibus magis et minus sit, neque magis neque minus sit. Quædam autem, si eadem & vna speciē passio sit, ut valde album & minus, similia esse autem, quia vna speciē eorum est. Quædam vero si plura habent eadem quæ altera, aut simpliciter, aut quæ in promptu sunt, ut stannum argenti, auro: aurum vero igni, prout flauus, & ruffus est.

litas & quantitas fundentur in substantiā, vbi est vnitas substantiæ, sequitur quod sit vnitas quantitatis & qualitatis: non tamen vnitas nominatur a quantitate & qualitate, sed a principio, scilicet substantiā. Et ideo vbi est vnitas substantiæ, nō dicitur similitudo, vel equalitas, sed identitas tantū. Ad similitudinem ergo vel equalitatem requiritur diuersitas substantiæ. Et propter hoc dicitur, quod similia dicuntur aliqua, licet nō sint simpliciter eadē secundum speciē substantiæ, & si non sint etiā indifferentia secundū substantiā subiectā, quæ dicitur suppositum, sed sicut eadē secundū speciē aliquo modo, sicut maius tetragonū dicitur esse simile minori tetragono, quado scilicet anguli vnus sunt æquales angulis alterius, & latera æquales angulos continentia sunt proportionalia. Sic igitur patet, quod hæc similitudo attenditur secundū vnitate figuræ & proportionis. Et similiter multe recte linee inæquales non sunt eadē simpliciter, licet sint similes. Potest autem & hic considerari, quod quæ est vnitas secundū rationē perfectā spēs, dicitur identitas: quæ autē est vnitas nō secundū totā rationē speciē, dicitur similitudo. Vt si quis dicat, quæ sunt vnū genere, sunt similia: ea vero, quæ sūt vnū spēs, sunt eadē, vt videtur innuere exempla posita. nā linee rectæ æquales, & tetragona æqualia dicitur habere identitatem adinueniunt, tetragona autem inæqualia, & rectas linee inæquales habere similitudinem. Secundus modus est, si aliqua conueniunt in vna forma, quæ nata sit suscipere magis & minus, & tamen participent illam formam sine magis & minus, sicut albedo recipit intensiōnem & remissionem. Vnde si aliqua sunt alba æqualiter sine magis & minus, dicuntur similia.

S. Tho. sup Methaph. R. Tertius

Tertius modus est, quando aliqua conveniunt in vna forma aut passione, etiam secundum magis & minus, sicut magis album & minus album dicuntur similia, quia est vna species 3. i. qualitas ipsorum. Quartus modus est, secundum quod aliqua dicuntur similia, non propter vnam qualitatem tantum, sed consideratione multorum, ut dicantur illa esse similia, quae in pluribus conveniunt, & differant, vel simpliciter, vel quantum ad ea, quae in promptu apparent. Sicut hanc argeto dicitur simile, quia in multis conveniunt. Et similiter ignis auro, & ciocus rubeo. Deinde cum dicitur, quod proficitur de illis, quae consequuntur ad pluralitatem, & primo de dissimili & de diverso. Secundo de differenti, ibi Differentia vero & diversitas &c. Dicitur ergo primo, quod quia idem & diversum opponuntur, & simile, & dissimile: idem autem & simile multipliciter dicuntur, manifestum est quod diversum & dissimile multipliciter dicuntur, quia scilicet quando vni oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum, ut dicitur in Primo Topicorum. Omnia autem multipliciter dissimilis, quia facile apparet qualiter modi eius accipiatur per oppositum ad modos similes, ponit tres modos eius, quod est diversum. Quorum primum est, quod diversum dicitur omne, quod est aliud, & oppositum ad idem. Si cut enim idem dicitur, aut omne quod est ipsum, quod est relationem idem, ita diversum dicitur esse quod est aliud, quod est relationem diversum. Et propter hoc vni quodque ad aliud comparatum, aut est idem, aut diversum. Alius modus est, quod non est vna materia & vna ratio, sicut tu & propinquus tibi, diversi estis. Tertius autem modus est, sicut in mathematicis, ut si dicantur lineae inaequales diverse. Et quia dixerat, quod omne ad omne est idem, aut diversum, ne quis crederet hoc esse verum, tam in entibus, quam in non entibus, remouet hoc dicens: Diversum autem idem dicitur omne ad omne in his, quae dicuntur vni & ens, non autem in non entibus. Idem enim & diversum non opponuntur ut contradictoria, quorum alterum necesse est verum esse de quolibet ente, aut non ente: sed opponuntur ut contraria, quae non veniunt nisi de ente, & ideo diversum non dicitur de non entibus. Sed non idem, quod contradictorie opponitur eidem, dicitur etiam de non entibus. Sed in omnibus entibus dicitur idem, aut di-

part. 7.

part. seq.

Tex. c. 12. part. 8.

Tex. c. 13.

part. 9.

sum. Omne enim quod est ens & vnum in se, comparatum alteri, aut est vnum ei, & sic est idem: aut non vnum, aptum nam esse vnum, & sic est diversum: sicutur diversum & idem opponuntur. Siquis autem obiecit, quod diversum & idem non sunt in omnibus entibus, cum idem sequatur unitate substantiae, diversitas autem substantiae pluralitatem: dicendum est, quod quia substantia radix est aliorum generum, illud, quod est substantia, transferretur ad omnia alia genera, sicut de eo, quod quid est Philosophus dixit supra in Septimo. Deinde cum dicitur, h. ostendit quod differat differentia, & diversitas dicens, quod aliud est differentia, aliud diversitas. Duo enim, quorum vnum est diversum ab altero, non est necesse per aliquid esse diversa. Possunt enim esse diversa, se ipsa. Et hoc ex praedictis patet: quod quodcunque ens alteri comparatum aut est diversum, aut est idem, sed quod est differentia ab aliquo, oportet quod per aliquid sit differentia. Vnde necesse est, ut idem, quod differentia differunt, sit aliquid idem in illis, quae non sic differunt. Hoc autem quod est idem in pluribus, vel est genus, vel est species. Vnde omne differentia, differat genere, aut specie. Genere quidem differunt, quorum non est communis materia, neque mutua generatio, ut puta, quorum alia praedicationis figura est: specie vero, quorum idem genus dicitur, autem genus, quo ambo quae differunt, secundum substantiam idem dicuntur. Contraria vero differentia sunt, & contrarietas differentia quaedam.

Differentia vero & diversitas aliud est, diversum namque, & illud, a quo diversum, non est necesse aliquo esse diversum, omne etenim quodcumque sit ens, aut idem, aut diversum est: differens vero ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differunt. hoc vero idem, aut genus, aut species est: omne namque differens, aut genere, aut specie differt. genere quidem, quorum non est communis materia, neque mutua generatio, ut puta, quorum alia praedicationis figura est: specie vero, quorum idem genus dicitur, autem genus, quo ambo quae differunt, secundum substantiam idem dicuntur. Contraria vero differentia sunt, & contrarietas differentia quaedam.

Quod autem hoc bene supponimus, palam ex inductione. Omnia enim differentia videntur eadem, & non solum diversa entia, sed haec quidem genere diversa, haec autem in eadem coelemtatione categoriarum: quare i

Quod autem recte hoc supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solum diversa esse, sed quaedam secundum genus diversa, quaedam in eadem praedicationis coordinatione: quare & eadem specie in eodem genere ea genere esse diversa, quorum non est generatio admittentem. Quod etiam necesse fuit addere propter ea, quae non habent materiam, sicut accidentia sunt. Ut sint genere diversa quaecunque sunt in diversis praedicationibus, ut linea & albedo, quorum vnum non fit ex alio. Specie vero differentia dicuntur, quorum est idem genus, & secundum formam differunt. Dicitur autem genus, quod praedicatur de duobus specie differentibus, sicut de homine & de equo. Contraria autem differunt, & contrarietas est differentia quaedam. Deinde cum dicitur, Probatur per inductionem quod dixerat de ratione differentiae: quia omnia differentia videntur esse talia scilicet quod non solum

solum sint diversa, sed aliquo modo diversa, sicut haec quidem diversa sunt genere. Haec autem sunt in eodem praedicatione & in eodem genere, sed differunt specie, & quaedam sunt eadem specie. Quae autem sunt genere eadem aut diversa, determinati sunt in alijs, id est in Quinto huius.

Tex. c. 12. & l. 11.

part. prima

part. 1.

part. 2.

l. 10.

l. 9.

l. 7.

Tex. c. 14.

part. 4.

infra p. 6.

part. 3.

LECTIO V.
Rostquam Philosophus determinavit de vno & multo, & de his, quae ad ea consequuntur, quorum vnum est contrarietas, quae est differentia quaedam, ut dicitur est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio speciale habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod contrarietas est differentia maxima. In secunda inquit, utrum contraria differant genere, aut specie, ibi Diversum autem specie ab alieno &c. Prima diuiditur in duas. In prima determinat de contrarijs. In secunda autem ibi Quis vero contrariorum essent &c. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit naturam contrarietatis. In secunda, mouet quaedam dubitationes circa praedeterminata, ibi Quonia autem vni contrarij est. Prima diuiditur in duas partes. In prima ostendit quid sit contrarietas. In secunda determinat de contrarietate per comparationem ad alias species oppositionis. ibi Prima vero contrarietas &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit diffinitionem contrarietatis. Secundo, ad diffinitionem assignatam reducit omnes alias diffinitiones, quae de contrarijs assignantur. ibi Necesse est alios terminos &c. Circa primum duo facit. Primo ponit diffinitionem contrarietatis. Secundo ex diffinitione assignata quaedam corollaria concludit. ibi At vero maximum in vnoquoque genere &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit aliquam esse differentiam maximam hoc modo. In quibuslibet est inuenire magis & minus, sed inuenire maximum, cum non sit procedere in infinitum: sed contingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differentia maxima. Secundo ibi.

LECTIO VI.
Voniam autem differre contingit abinuicem differentia plus & minus, & aliqua maxima differentia. Et hanc dico contrarietate. Quia vero maxima est differentia, palam ex inductione. Genere namque differentia, non habent viam in inuicem, sed distant magis & in comparabiliter. Differentibus vero specie, generationes ex contrarijs sunt ut vltimis. Vltimorum vero distantia, maxima est. Quare & quae contrariorura.

LECTIO VII.
At vero maximum in vnoquoque genere perfectum. Maximum enim, cuius non est excessus. Et perfectum, cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile. Finem enim, habet perfecta differentia, sicut & alia eo quod finem habeat dnr perfecta. Nihil autem extra finem. Vltimum autem in omni, & continet. Propter quod nihil extra finem nec eget aliquo quod perfectum. Quod quidem igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his palam. Multipliciter autem dicitur contrarijs, sequetur quod perfecte, ita sicut vti que quod est contrarijs esse exteriteri ipsis.

His enim entibus, palam quod non contingit vni plura contraria esse. Nec enim vltimo vltimus, nec vnius distantia plura quam duo vltima.

His autem existentibus, patet quod non contingit vni plura contraria esse. nec enim vltimo vltimus aliquid erit, nec vnius distantia plura quam duo vltima.

tra finem autem nihil est, quia finis est id, quod est vltimum in ordine, & quod continet re. Vnde nihil est extra finem. Nec id, quod perfectum est, indiget aliquo exteriori, sed totum continetur sub sua perfectione. Et sic patet, quod perfecta differentia est, quae puenit ad finem. Et sic cum contrarietas sit maxima differentia, ut probatum est, sequitur quod sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, ut postmodum dicitur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita consequitur quolibet contraria perfecte differre, sicut competit eis esse contraria, quibusdam scilicet primo, & quibusdam secundario.

Secundum corollarium ponit dicens, quod cum praedicta sint vera, manifestum est, quod non conuenit plura esse contraria vni. Quod quidem probat dupliciter. Primo, quia contrarietas est maxima & perfecta differentia, quasi vltimorum. Vnius autem rem distantia non possunt esse plura vltima quam duo. Sicut videmus, quod vnius rectae lineae sunt duo puncta extrema. Nec iterum vltimo est aliquid vltimus. Vnde impossibile est, si contrarietas est vna distantia, quod vni contrariorum contrarietur aliquid duo ex equo quasi vltima. Nec quod vnum contrarietur magis, & alterum minus, quia id, quod contrarietur minus, non esset vltimum, sed aliquid haberet vltimus.

ferre, & per consequens nec maxime differre, & sic in differentiibus genere non est maxima differentia. In illis vero, quae differunt specie, oportet maximam differentiam esse inter contraria, quia generationes mutuae sunt ex contrarijs, sicut ex vltimis. Generatur quidem medium ex extremo, aut ex vltimo, aut est medium ex medio, ut pallidum ex nigro, vel ex rubeo, non tamen hmoi generationes sunt ex duobus, quasi vltimis. Cum enim in generatione, ex nigro procedit ad pallidum, ad huc vltimus potest accedere ad aliquid magis differens. Sed cum iam puenit ad album, non potest vltimus accedere ad aliquid magis differens a nigro. Et sic ibi est status sicuti vltimo. Et pro hoc dicitur, quod generationes sunt ex contrarijs sicut ex vltimis. Sed manifestum est, quod distantia vltimorum, semper est maxima. Relinquitur ergo, quod iter ea, quae differunt specie, maxime differunt contraria. Cum autem ostendimus, quod ea, quae differunt genere, non differunt maxime differre, & tamen aliqua maxima differentia, sequitur, quod contrarietas non sit aliud quam maxima differentia. Inducit duo corollaria ex praemissis, quorum primum est, quod contrarietas sit perfecta differentia. Quod sic probatur. Maximum in vnoquoque genere est id, quod perfectum est. Quod patet ex hoc, quod maximum est quod non exceditur, & perfectum est, extra quod non potest aliquid sumi, & sic eadem videtur esse differentia maxima, & perfecta. Et per perfectum sit, extra quod non potest aliquid sumi, patet quia omnia dnr perfecta, eo quod veniunt ad finem. Extra finem autem nihil est, quia finis est id, quod est vltimum in ordine, & quod continet re. Vnde nihil est extra finem. Nec id, quod perfectum est, indiget aliquo exteriori, sed totum continetur sub sua perfectione. Et sic patet, quod perfecta differentia est, quae puenit ad finem. Et sic cum contrarietas sit maxima differentia, ut probatum est, sequitur quod sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, ut postmodum dicitur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita consequitur quolibet contraria perfecte differre, sicut competit eis esse contraria, quibusdam scilicet primo, & quibusdam secundario.

LECTIO VIII.
Vm autem coningit inuicem differre, quae differunt, & plus & minus, est etiam quaedam maxima differentia.

Et hanc dico contrarietatem. Quod autem maxima differentia est, manifestum est ex inductione. Quae enim genere differunt, non habent ad se mutuam viam, sed plus distant, & non conueniunt. Illis vero, quae specie differunt, generationes ex contrarijs tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorum maxima est, quae etiam contrariorum.

Atqui quod maximum est in quoque genere perfectum est, etenim maximum est, cuius non est excessus. perfectum vero, extra quod non est possibile aliquid habere. finem namque habet perfecta differentia, quem admodum cetera perfecta dicuntur, eo quod habeant finem. extra finem autem nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet. quare nihil extra finem est, nec indiget aliquo, quod perfectum est. Quod igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his patet. Cum autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrarijs.

His autem existentibus, patet quod non contingit vni plura contraria esse. nec enim vltimo vltimus aliquid erit, nec vnius distantia plura quam duo vltima.

tra finem autem nihil est, quia finis est id, quod est vltimum in ordine, & quod continet re. Vnde nihil est extra finem. Nec id, quod perfectum est, indiget aliquo exteriori, sed totum continetur sub sua perfectione. Et sic patet, quod perfecta differentia est, quae puenit ad finem. Et sic cum contrarietas sit maxima differentia, ut probatum est, sequitur quod sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, ut postmodum dicitur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita consequitur quolibet contraria perfecte differre, sicut competit eis esse contraria, quibusdam scilicet primo, & quibusdam secundario.

Secundum corollarium ponit dicens, quod cum praedicta sint vera, manifestum est, quod non conuenit plura esse contraria vni. Quod quidem probat dupliciter. Primo, quia contrarietas est maxima & perfecta differentia, quasi vltimorum. Vnius autem rem distantia non possunt esse plura vltima quam duo. Sicut videmus, quod vnius rectae lineae sunt duo puncta extrema. Nec iterum vltimo est aliquid vltimus. Vnde impossibile est, si contrarietas est vna distantia, quod vni contrariorum contrarietur aliquid duo ex equo quasi vltima. Nec quod vnum contrarietur magis, & alterum minus, quia id, quod contrarietur minus, non esset vltimum, sed aliquid haberet vltimus.

Tex. c. 15.

e ¶ Probar idem alio modo: dicens quod contrarietas est differentia quaedam. Omnis autem differentia est aliquorum duorum. Unde & perfecta differentia est duorum. Et sic unum tantum est contrarium. Deinde cum dicitur.

part. 5

f ¶ Ostendit quod omnes definitiones de contrarijs datæ secundum prædictam definitionem contrarietatis verificantur. Et ponit 4 quatuor terminos 3 idest definitiones contrarietatis ab alijs assignatas. Quarum prima est, quod contraria sunt quæ plurimum differunt. Hoc enim verificatur secundum prædictam, cum contrarietas sit perfecta differentia, quæ facit plurimum differre. Manifestum est enim ex prædictis, quod in his, quæ differunt genere, non est accipere quid magis differens his, quæ differunt specie, quia ad ea, quæ sunt extra genus, non est differentia, ut dictum est. Eorum vero, quæ differunt specie, maxima differentia est contrarietatis. Et sic sequitur, quod contraria sunt quæ plurimum differunt. Secunda definitio est, quod contraria sunt quæ plurimum differunt in eodem genere. Unde relinquuntur, quod contraria sunt quæ plurimum differunt in eodem genere. Tertia definitio est, quod contraria sunt quæ plurimum differunt in eodem susceptibili. Quod etiam verificatur ex prædictis, quia eadem est materia contrarietatis, cum ex inuicem generentur. Quarta definitio est, quod contraria sunt, quæ plurimum differunt sub eadem potentia, idest arte vel scientia. Nam scientia est potentia rationalis, ut in Nono dictum est. Et hæc etiam definitio ex prædictis verificatur, quia una scientia est circa unum genus. Cum igitur contraria sint in eodem genere, oportet quod sint sub eadem potentia sue scientia. Et quia contrarietas est perfecta differentia in eodem genere, oportet quod contraria plurimum differant eorum, quæ sunt sub eadem scientia.

part. 6

g ¶ Totaliter autem si est contrarietas differentia: differentia vero duorum quare & perfecta. Necesse autem & alios terminos esse veros contrarietatis. etenim plurimum differt perfecta differentia. Genere autem differētibus non est magis extra accipere his, quæ specie sum. n. quia ad ea, quæ sunt extra genus, non est differentia. hoc autem hæc maxima est. Et in eodē genere plurimum differentia contraria. Maxima namq; differentia horū quæ perfecta. Et in eodē susceptiuo plurimum differentia contraria, eadem n. est materia contrarijs. Et quæ sub eadē potentia plurimum differentia. Etenim scientia circa unum genus, quæ una in quibus perfecta differentia maxima.

Tex. cō. 15. par. prima.

part. 2.

h ¶ Alia autem contraria secundum hoc dicuntur: hæc quidem per habere: Alia vero per facere, aut facta esse: alia autem per acceptiones esse & abiectioes horū, aut aliorū contrariorū.

part. 3.

i ¶ Si ergo opponuntur contradictio, & privatio, & contrarietas, & ad aliquid: horū autem primum contradictio, contradictionis autem nihil est medium, contrarietatis autem contingit: quod quidem non idem contradictio & contraria, palam.

Tex. cō. 3. Lect. 2.

k ¶ sicut sunt calefaciens & infrigidans: Aut per hoc, quod sunt virtute actiua privationis & habitus, sicut calefactiuū & infrigidatiuū: Alia vero per hoc, quod sunt acceptiones dictorum, sicut calefieri & infrigidari: Aut per hoc, quod sunt abiectioes eorum, sicut corruptio caliditatis & frigiditatis. Et non solum aliqua dicitur contraria per hoc, quod dicuntur dictas habitudines ad prima contraria, sed et per hoc quod habet habitudines easdem ad contraria sequētia. Sicut si dicamus quod ignis & aqua sunt contraria, quia habet calidū & frigidū, quæ etiam dicebantur contraria per hoc, quod includunt privationem & habitum. Deinde cum dicitur.

Infra pt. 3.

l ¶ Ostendam quod supponatur scilicet quod prima contrarietas est privatio & habitus, & hoc dupliciter. Primo per syllogismū. Secundo per inductionem, ubi palam autem & per inductionem &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod contrarietas non est contradictio dicens, quod cum quatuor modis aliqua alicui opponatur: Vno modo ut contradictio, sicut

Primo enim proponit quod principium contrarietatis est privatio & habitus dicens, quod prima contrarietas est privatio & habitus, quia scilicet in omni contrarietate privatio & habitus includitur. Sed ne aliquis crederet, quod idem esset opponi secundum privationem & habitum, & secundum contrarietatem subiugitur, quod non omnis privatio sit contrarium, quia privatio, sicut in superioribus habitus est, multipliciter dicitur. Aliquando enim quocumque modo, si non habeat quod natum est, haberi dicitur esse privatio. Sed talis privatio non est contrarietas, quia talis privatio non ponit aliquam naturam oppositam habitui, licet supponat subiectum determinatum. Sed privatio dicitur esse contrarium, quæcumque fuerit perfecta privatio. Cum autem privatio secundum id, quod est, non recipiat magis & minus, non potest dici perfecta privatio, nisi ratione alicuius naturæ, quæ perfectam distantiam habeat ad habitum. Sicut non omnis privatio albi est contraria albo, sed privatio magis distans ab albo, quæ oportet fundari in aliqua natura eiusdem generis, maxime distans ab albo, & secundum hoc dicimus, quod nigrum est contrarium albo. Deinde cum dicitur.

m ¶ Et omnino si contrarietas differentia est, differentia vero duorum est ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorū definitiones veras esse. etenim plurimum differt perfecta differentia. Namque non esse aliquid sumendum extra ea, quæ & genere differunt, & specie, ostensum est enim quod ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrarijs. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt, etenim scientia circa unum eorum genus una, in quibus perfecta differentia, maxima est.

n ¶ Si itaque generationes ipsi materie ex contrarijs sunt: sicut uero, aut ex specie, & ex speciei habitu, aut privatione aliqua speciei & formæ: palam, quia contrarietas privatio quædam utique erit omnis. Si itaque generationes ipsi materie ex contrarijs sunt: sicut uero, aut ex specie, & ex speciei habitu, aut privatione aliqua speciei & formæ: palam, quia contrarietas privatio quædam utique erit omnis.

L E C T I O . V I .

o ¶ Prima vero contrarietas habitus & privatio est. non tamē omnis privatio (multipliciter enim privatio dicitur) sed quæcumque perfecta sit.

p ¶ Cetera vero contraria secundum hoc dicuntur, quædam, eod quod habent: quædam eod quod faciunt, aut factiua sint: quædam, eod quod accipiunt, abiectiua hæc, aut alia contraria.

q ¶ Si opponuntur itaque contradictio privatio, contrarietas, & ad aliquid: horum autem primum contradictio: contradictionis vero nihil medium est: contrarietatis autem contingit. patet quod non idem est contradictio & contraria.

r ¶ sicut sunt calefaciens & infrigidans: Aut per hoc, quod sunt virtute actiua privationis & habitus, sicut calefactiuū & infrigidatiuū: Alia vero per hoc, quod sunt acceptiones dictorum, sicut calefieri & infrigidari: Aut per hoc, quod sunt abiectioes eorum, sicut corruptio caliditatis & frigiditatis. Et non solum aliqua dicitur contraria per hoc, quod dicuntur dictas habitudines ad prima contraria, sed et per hoc quod habet habitudines easdem ad contraria sequētia. Sicut si dicamus quod ignis & aqua sunt contraria, quia habet calidū & frigidū, quæ etiam dicebantur contraria per hoc, quod includunt privationem & habitum. Deinde cum dicitur.

s ¶ Manifestat quod supponatur scilicet quod prima contrarietas est privatio & habitus, & hoc dupliciter. Primo per syllogismū. Secundo per inductionem, ubi palam autem & per inductionem &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod contrarietas non est contradictio dicens, quod cum quatuor modis aliqua alicui opponatur: Vno modo ut contradictio, sicut

Acut sedens non sedenti. Alio modo ut privatio: sicut cæcus a privatio & circa hoc duo facit. Primo ostendit per syllogismum quod contrarietas sit privatio hoc modo. Omne illud, ex quo fit generatio, aut est species, sive quicumque habitus speciei, aut est privatio speciei, sive cuiuscunque formæ. Omne quidem dicitur, quia duplex generatio. Generatur enim aliquid simpliciter in genere substantiæ, & secundum quid in genere accidentium. Generationes enim sunt ex contrarijs in materia. Manifestum est ergo, quod omnis contrarietas est aliqua privatio. Si enim alterum extremorum in qualibet generatione est privatio, & utrunque contrarium est extremum generationis, quia contraria generantur ex inuicem, sicut album ex nigro, & nigrum ex albo, necesse est quod semper alterum contrarium sit privatio.

t ¶ Si itaque generationes ipsi materie ex contrarijs sunt: sicut uero, aut ex specie, & ex speciei habitu, aut privatione aliqua speciei & formæ: palam, quia contrarietas privatio quædam utique erit omnis. Si itaque generationes ipsi materie ex contrarijs sunt: sicut uero, aut ex specie, & ex speciei habitu, aut privatione aliqua speciei & formæ: palam, quia contrarietas privatio quædam utique erit omnis.

u ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

v ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

w ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

x ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

y ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

z ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

aa ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

bb ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

cc ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

dd ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

ee ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

ff ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

gg ¶ Privatio vero non omnis forsitan contrarietas. Causa vero est, quia multipliciter contingit privari privationem. ex quibus enim permutationes extrinsecas contraria.

aptum ramentatum est esse, aut magnum, aut paruum, sicut...

parte. 10.

neque paruum, aptum natum magnum & paruum esse: & opponitur ambobus; vt negatio...

parte. 11.

Quapropter & medium est. & quod neque malum, neque bonum opponitur ambobus, sed innominatum...

Tc. c6. 20. par. prima.

Quare, non recte increpant opinantes similiter dici omnia, vt si calcei & manus medium...

parte. 2.

Nam vnum paucum, aut pauca erit. nam multa paucis opponuntur. Amplius ipsa duo...

Excludit in prædicta quorundam rationem de hoc quod id quod nec bonum, nec malum est; ponitur medium inter bonum & malum...

Et increpant in assignatione huiusmodi mediis illi, qui opinantur...

nec paruum sit, natura tamen aptum est magnum aut paruum esse. & ambobus, tamquam priuatiua negatio opponitur.

Ideo & medium est. & quod nec bonum, nec malum est, ambobus opponitur, verum innominatum est...

Quare non recte reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit...

LECTIO VIII.

Similiter autem de vno & multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter opponuntur...

Vnum etenim paucum, aut pauca erit, multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo sunt multa...

paucis. Et hoc duabus rationibus, quarum prima talis est. Multa opponuntur paucis...

LECT. VIII.

Quoniam proleptus est philosophus quæstionem, quæ mota fuerat de oppositione æqualis ad magni & paruum...

Ostendit hoc esse impossibile, scilicet quod vnum sit paucum, etiam si habent vnum & paucum ad pluralitatem...

Amplius, sit vt in longitudine productum & breue, sic in multitudine multum & paucum; & quodcunque fuerit multum, & multa...

Sed forsitan multa dicuntur quidem, vt & multum, sed vt differens: velut aqua est multum, multa autem non est quæcunque diuisa in his dicuntur.

Vno quidem modo, si fuerit multitudo habens excedentiam, aut simpliciter, aut ad aliquid: & paucum similiter...

Quapropter non recte dixit Anaxagoras, cum dixisset, quæ simul oēs res erant infinite & multitudine & paruitate...

Prima vero pluralitas habens defectum est dualitas, vnde dualitas est prima paucitas. Deinde cum dicitur, Excludit secundum prædicta quendam errorem...

Aspectum ad aliquid. Simpliciter quidem, sicut dicimus aliqua esse multa, eo quod excedunt pluralitatem...

Præterea, si vt in longitudine longum & breue, ita in multitudine multum & paucum, & quodcunque sit multum & multa, & versus quæ multa etiam multum...

Verum forsatis multa dicuntur quidem, sicut & multum, sed vt differens: velut aqua multum, multa vero minime. sed quæcunque diuisibilia sunt in his dicuntur.

Vno quidem modo, si qua multum do sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habens: paucumque similiter, multitudo defectum habens...

Quare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctæ res erant, multitudine & paruitate infinite...

Prima vero pluralitas habens defectum est dualitas, vnde dualitas est prima paucitas. Deinde cum dicitur, Excludit secundum prædicta quendam errorem...

significauit per pluralitatem. Cum igitur hic recte dixisset, defecit ab hoc suo dicto non recte. vnum enim fuit ei postmodum, quod loco eius, quod dixit paritatem, debuit dicere & paucitatem. Quae quidem correctio, ideo non recta fuit, quia res non sunt in finitibus paucitate. est enim inuenire paucum primum scilicet duo, non autem vnum, vt quidam dicunt. Vbi enim est inuenire aliquid primum, non proceditur in infinitum. si autem vnum esset paucum, oporteret in infinitum procedere. sequeretur enim, quod vnum esset multa, quia omne paucum est multum vel multa, vt supra dictum est. Si autem vnum esset multa, oporteret esse aliqd minus eo, quod paucum, & illud iterum oporteret esse multum, & sic in infinitum abiretur. Deinde cum dicitur. g. ¶ Ostendit quomodo vnum & multa opponantur, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod vnum opponitur multis reatiue. Secundo ostendit quod multitudo absoluta no opponitur paucis, ibi ¶ Pluralitas autem. ¶ Circa primum tria facit. Primo ostendit quod vnum opponitur multis reatiue, dicens, quod vnum opponitur multis, sicut mensura mensurabili, quae quidem opponuntur vt ad aliquid: non tamen ita, quod sit de numero eorum, quae sunt ad aliquid secundum seipsa. Supra enim i. Quinto dictum est, quod dupliciter dicitur aliqua esse ad aliquid. Quaedam namque referuntur ad inuicem ex aequo, sicut dominus & seruus, pater & filius, magnus & paruum, & haec dicit esse ad aliquid vt contraria: & sunt ad aliquid secundum seipsa, quia vtrumque eorum hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur. Alia vero sunt ad aliquid, non ex aequo, sed vnum eorum dicitur ad aliquid, non quod ipsum referatur, sed quia aliquid referatur ad ipsum, sicut in scientia & scibili contrariis. Scibile enim dicitur reatiue, non quia ipsum referatur ad scientiam, sed quia scientia referatur ad ipsum. Et sic patet, quod huiusmodi non sunt reatiua secundum se, quia scibile non hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur, sed magis aliud dicitur ad ipsum.

Tex. cō. 21. part. 7.

part. 8.

part. 9.

Tex. cō. 20. part. 10.

g. Opponitur itaq; vnum multis, vt metrum mensurabili: hoc aut vt q ad aliquid, quaecunq; no secundum se eorum, quae ad aliquid. Diuisum est aut a nobis in alijs, quia dupliciter dicitur quae ad aliquid. Alia namque vt contraria, alia vt scientia ad scibile: quia dicitur aliquid aliud ad ipsum.

h. Vnum vero, esse min^o aliquo puta duobus, nihil prohibet. non .n. si minus, & paucum. Multitudo autem quasi genus est numeri, est .n. numerus multitudo vno mensurabilis. Et opponuntur aliquantulum vnum & numerus, non vt contrarium, sed sicut dictum est, eorum, quae ad aliquid quaedam. In quantum .n. metrum, hoc autem mensurabile, sic opponuntur. Quapropter, non omne quodcumque fuerit vnum, numerus est, puta siquid indiuisibile est.

i. Similiter autem dicta scientia ad scibile, no similiter assignatur. Videbitur enim vtriq; scientia ad metrum esse, scibile vero quod mensuratur. Accidit autem scientia quidem omnem scibile esse, scibile vero non esse scientiam, quia modo quodam scientia mensuratur scibili.

k. Pluralitas autem nec paucis est contraria, sed huic quidem multum sicut excedens multitudo excessum multitudi. Neque ipsi vni

h. ¶ Manifestat qualiter vnum opponitur multis, vt mensurabili. Et quia de ratione mensurae est, quod sit minimum aliquo modo, ideo primo dicitur, quod vnum est minus multis, & etiam duobus, licet non sit paucum, non enim sequitur, si aliquid sit minus, quod sit paucum, licet de ratione pauci sit quod sit minus, quia omnis paucitas pluralitas quaedam est. Sciendum vero est, quod pluralitas, siue multitudo absoluta, quae opponitur vni quod conuertitur cum ente, est quasi genus numeri, quia numerus nihil aliud est, quam pluralitas & multitudo mensurabilis vno. Sic igitur vnum secundum quod simpliciter dicitur ens indiuisibile, conuertitur cum ente; secundum autem quod accipit rationem mensurae, sic determinatur ad aliquod genus quantitatis, in qua proprie inuenitur ratio mensurae. Et simili

ter pluralitas vel multitudo, secundum quod significat entia diuisa, non determinatur ad aliquod genus. Secundum autem quod significat aliquid mensuratum, determinatur ad genus quantitatis, cuius species est numerus. Et ideo dicit, quod numerus est pluralitas mensurata vno, & quod pluralitas est quasi genus numeri. Et negat dicit quod sit simpliciter genus, quia sicut ens, genus non est, proprie loquendo, ita nec vnum, quod conuertitur cum ente, nec pluralitas ei opposita: sed est quasi si genus, quia habet aliquid de ratione generis, in quantum est communis. Sicut igitur accipiendo vnum, quod est principium numeri, & habet rationem mensurae, & numerus, qui est species quantitatis, & est multitudo mensurata vno: opponuntur vnum & multa, non vt contraria, vt supra dictum est de vno, quod conuertitur cum ente, & de pluralitate sibi opposita, sed opponuntur sicut aliqua eorum, quae sunt ad aliquid, quorum scilicet vnum dicitur reatiue, quia alteri referatur ad ipsum. Sicut igitur opponitur vnum & numerus, in quantum vnum est mensura, & numerus est mensurabilis. Et quia talis est natura horum reatiuorum, quod vnum potest esse sine altero, sed non e conuerso, ideo hoc inuenitur in vno & numero, quia si est numerus, oportet esse vnum, sed non oportet quod vnum, quod sit numerus: quia si est aliquid indiuisibile vt punctus, ibi est vnum, & non numerus. In alijs vero reatiuis, quorum vtrumque secundum se dicitur ad aliquid, neutrum est sine reliquo. Non enim est sine seruo dominus, nec seruus sine domino.

Opponuntur autem vnum & multis, quae in numeris, ut mensura mensurata: haec vero, ut ea, quae ad aliquid, quaecunq; eorum, quae ad aliquid non secundum se. distinctum autem a nobis in alijs est, quod ea, quae ad aliquid, dupliciter dicuntur. Quaedam vt contraria, quaedam ut scientia ad scibile, eo quod aliquid aliud dicitur ipsum.

Vnum vero aliquo minus esse, ut puta duobus nihil prohibet. non enim si minus est, etiam paucum est. Multitudo autem quasi genus numeri est. numerus etenim, est multitudo, vno mensurabilis. Et quodam modo vnum & numerus opponuntur, non vt contraria, sed quemadmodum dictum est ut quaedam eorum, quae ad aliquid. Quatenus enim hoc quidem mensura, illud vero mensurabile, eatenus opponuntur. Ideo non omne, quod vnum sit, numerus est. ut puta, si quid indiuisibile sit.

Cum autem similiter dicatur scientia ad scibile, non similiter assignatur. videtur namque possit scientia quidem mensura esse, scibile vero quod mensuratur. accidit autem omnem quidem scientiam scibile esse, scibile non omnem scientiam esse, eo quod modo quodam scientia scibili mensuratur.

Multitudo autem neque paucis contraria est, sed huic multum, tanquam excedens multitudo excessum multitudi, nec vni omnino, sed hoc quidem,

merus. In alijs vero reatiuis, quorum vtrumque secundum se dicitur ad aliquid, neutrum est sine reliquo. Non enim est sine seruo dominus, nec seruus sine domino.

i. ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam, & vni ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundum rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, sicut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit mensura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet: Dicitur enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem oportet si est aliquid scibile, quod sit eius scientia. vnde apparet quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut mensuratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia, sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habetur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde cum dicitur.

k. ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non opponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum quod est mensurata, opponitur vni vt mensurae, sed non est contraria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessum opponitur multum, quod significat pluralitatem excedentem. Similiter etiam pluralitas, no vno modo opponitur vni, sed dupliciter.

vno

Vno modo, sicut supra dictum est, opponitur ei vt diuisibile in diuisibili. Et hoc si accipitur communiter vnum, quod conuertitur cum ente, & pluralitas ei correspondens. Alio modo opponitur pluralitas vni, vt ad aliquid, sicut scientia ad scibile. Et hoc dico si accipitur pluralitas quae est numerus, & vnum, quod habet rationem mensurae, & est principium numeri.

LECTIO. IX.

¶ Ostendam quomodo philosophus determinauit de contrarijs, hic determinat de medijs contrariis, & circa hoc duo facit. Primo, proponit de quo est interio dicens quia contrariis contingit aliquid esse medium, vt supra dictum est: & quaedam contrariis medijs habent ostendit esse quod necesse est media esse ex contrarijs. Non autem hoc solum ostendit, sed etiam huius probationem sunt necessaria.

Tex. cō. 22. part. prima.

part. 2.

Tex. cō. 15.

part. 3.

part. 5.

part. 4.

¶ Vniam autem contrariis contingit medium esse aliquid, & quorundam sit, necesse ex contrariis esse.

b. Omnia namque media in eodem sunt genere, & quoru sunt media. Media .n. hec dicimus in quacunq; permutari prius e necesse quod permutatur. vt ab hypate in neten si transit per media ratione, veniet prius ad medios sonos. Et in coloribus, si veniet ex albo in nigru, prius veniet ad puniceum & ad plubeu, & ad nigrum. Similiter autem & i alijs. Permutari vero ex alio genere in aliud genus non est, nisi secundum accides, vt ex colore i figura. Necesse est ergo media, & quorum sunt media, in eodem genere esse.

c. At vero omnia media sunt oppositorum quorundam. Ex his enim solis secundum se est permutari. Quapropter impossibile est esse media non oppositorum. esset enim permutatio & non ex oppositis.

d. Oppositorum .n. contradictionis quidem medijs non est. haec .n. est contradictio, oppositio eius cuiusq; adest altera pars no habetis medijs vllum. Ceterorum vero alia ad aliqd, alia vt priuatiua, alia contraria. Eorum vero, quae ad aliqd, quae cunq; non contraria, no habet media. Causa vero, quia non i eodem genere sunt. quid enim scientia & scibilis medium? sed magni & parui.

¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non opponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum quod est mensurata, opponitur vni vt mensurae, sed non est contraria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessum opponitur multum, quod significat pluralitatem excedentem. Similiter etiam pluralitas, no vno modo opponitur vni, sed dupliciter.

quae sunt in diuersis generibus, non fit transmutatio in inuicem nisi per accides, sicut patet in colore & figura. non enim mutatur aliquid de colore in figuram, aut e conuerso, sed de colore in colorem, & de figura in figuram. Vnde necesse est quod media & extrema sint in eodem genere. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit quod media sunt inter contraria, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quod media necesse est esse inter opposita. Secundo inter quae opposita, quia inter contraria, ibi. ¶ Oppositorum vero. Dicit ergo primo quod omnia media necesse est esse inter opposita. Quod sic probat. Quia solum ex oppositis per se loquedo sunt mutationes, vt probatur in Primo Physicoru. Ex nigro enim aliqd fit album per se loquedo. Dulce autem non fit ex nigro nisi per accides, in quantum dulce conuenit esse album. Sed media sunt inter illa, ex quibus est mutua transmutatio, sicut per definitionem medijs supra positam patet. Impossibile est ergo quod media sint no oppositorum, quia sequeretur quod esse permutatio non ex oppositis. Deinde cum dicitur.

¶ Manifestat inter quae opposita potest esse media dicens, quod inter opposita in contradictione nullo modo potest esse medium. Contradictio enim est oppositio, cuius altera pars ex necessitate adest cuiusq; subiecto, siue sit ens, siue non ens. De quolibet .n. ente, vel non ente, necesse est dicere quod sedet, vel non sedet, & sic patet, quod contradictio nullum habet medijs. Sed aliorum oppositorum alia sunt ad aliqd, alia priuatio & forma, alia vt contraria. Eorum autem, quae sunt ad aliqd, quae cunq; non contraria, non habent medijs. causa vero, quia non i eodem genere sunt. quid namque scientia & scibilis medium? uerum magni & parui est.

¶ Vm vero contrariis contingit aliquid medium esse, & quorundam sit, necesse ex contrariis media esse.

¶ Omnia enim media, & illa, quorum media sunt, in eodem genere sunt. Media namque illa dicimus, in quae necesse est primo transmutari, quod transmutatur. ut puta si ab ulima ad primam paulatim pertransit, prius ad medios sonos veniet. & in coloribus, si ex albo ad nigru ueniat, prius ad puniceum, & ad plubeum, & ad nigrum. Similiter autem & in alijs. Transmutari vero ex alio genere in aliud genus non est nisi secundum accides, ut ex colore in figuram. necesse igitur ut media & sibi inuicem, & quorum media sunt, in eodem genere sint.

¶ At vero omnia media sunt oppositorum quorundam. Ex his enim solis per se est permutari. Quare impossibile est media esse non oppositorum, esset namque profecto transmutatio etiam ex non oppositis.

¶ Oppositorum vero contradictionis quidem nullum est medium. Hoc enim est contradictio, oppositio eius cuiusq; adest altera pars no habetis medijs vllum. Ceterorum vero alia ad aliqd, alia vt priuatiua, alia contraria. Eorum vero, quae ad aliqd, quae cunq; non contraria, non habent medijs. causa vero, quia non i eodem genere sunt. quid namque scientia & scibilis medium? uerum magni & parui est.

¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non opponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum quod est mensurata, opponitur vni vt mensurae, sed non est contraria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessum opponitur multum, quod significat pluralitatem excedentem. Similiter etiam pluralitas, no vno modo opponitur vni, sed dupliciter.

part. 4.

Tex. cō. 5. & inde. 5. phy. Tex. cō. 6. & inde.

Tex. cō. 15.

METAPHYSICORVM

¶ Ostendit tertium, quod principaliter intendit, scilicet quod media sunt composita ex contrarijs, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit dicens, quod si media in eodem genere sunt cum extremis, sicut ostensum est: & si iterum media sint solum contrariorum, vt etiam ostensum est: necesse est media componi ex his

Tex. c. 23. part. 5.

contrarijs, inter quae sunt. ¶ Probat propositum: & circa hoc tria facit. Primo ostendit quod contrariae species habent priora contraria, ex quibus constituuntur, quod sic probat. Oportet enim quod contrariorum aut sit aliquod genus, aut nullum: si autem nullum genus esset contrariorum, non haberet medium: quia medium non est nisi eorum, quae sunt vnius generis, vt ex dictis patet. Sed, si contrariorum, quorum ponitur medium, sit aliquod genus prius ipsi contrarijs, necesse est etiam, quod sint differentiae contrariae priores speciebus contrarijs: quae faciunt & constituunt species contrarias ex ipso genere vno. Species enim ex genere, & differentijs constituantur, et hoc manifestat per exemplum: sicut si album & nigrum sint contrariae species, & habeant vnum genus, quod est color, necesse est quod habeant aliquas differentias constitutivas, ita quod album sit color segregatiuus visus, nigrum vero color congregatiuus. Et sic haec differentiae congregatiuae & segregatiuae, sunt priores albo & nigro. Vnde, cum vtrouique sit contrarietas, manifestum est, quod contrariae sunt inuicem principia, quae autem sunt intermedia, aut omnia, aut nullum, ex contrarijs vero fit aliquid. quare erit transmutatio in hoc prius, quae in ipsa vtriusque. n. & min' erit & magis. medium igitur erit & hoc contrariorum. Et alia igitur omnia composita, quae sunt media, nam huius quidem magis, istius vero minus, composita

part. 6.

¶ Nam erit aut aliquid genus ipsorum, aut nullum. Et si quidem genus erit, ita vt sit prius aliqd contrarijs, differentiae priores contrariae erunt, facientes contrarias species, vt generis. Ex genere. n. & differentijs, species. Vt si album & nigrum contraria: est autem hic quidem segregatiuus color, ille vero congregatiuus color: haec differentiae congregatiuae & segregatiuae, priores. quare haec contraria inuicem priora. At vero contrariae differentiae, magis sunt contraria.

part. 7.

¶ Et reliqua & media ex genere erunt & differentijs. Vt quicumque colores albi & nigri sunt media, oportet hos ex genere dici (est autem genus color) & ex differentijs quibusdam. haec vero non erunt prima contraria. Si autem non, erit vnusquisque, aut alb' aut niger. altera igitur media erit primorum contrariorum haec erunt.

part. 8.

¶ Prima autem differentiae congregatiuae & segregatiuae, quia haec prima sunt. Quarendum autem quaeque contraria non in genere, ex quo media eorum. Quae enim in eodem genere sunt, necesse est, ut aut ex incompositis genere componantur, aut in composita sint. Et quidem contraria inuicem incomposita, propterea quod principia sunt. media vero, aut omnia aut nullum, ex contrarijs vero aliquid fit. quare erit in hoc transmutatio, ante quam in illa. vtrouque enim & magis & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo caetera quoque media composita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, compositum ex illis quodam modo est. quorum vno minus, altero

¶ Ostendit, quod etiam media species habent priora media ex quibus constituuntur dicens, quod cum media sint species eiusdem generis, & omnes species ex genere & differentia constituantur, necesse est, quod media constituantur ex genere &

differentijs: sicut quicumque colores sunt media inter album & nigrum, oportet hos differri ex genere, quod est color, & ex quibusdam differentijs, & haec differentiae, ex quibus constituuntur media, colores, non possunt esse immediate prima contraria. n. differentiae contrariae, quae constituuntur contrariae species albi & nigri, aliter oportet, quod quilibet color medi' esset albus, aut niger. nam color congregatiuus est niger, & segregatiuus est albus. Oportet igitur quod differentiae constitutivae mediae colorum, sint aliter a differentijs contrarijs, quae sunt constitutivae contrariorum specierum. Et quia sicut se habent species ad species, ita se habent differentiae ad differentias, oportet quod sicut mediae inter species contrarias, ita differentiae constitutivae earum sunt mediae inter differentias contrarias, quae dicuntur prima contraria. Deinde cum dicitur, h. ¶ Ostendit, quod mediae differentiae ex differentijs contrarijs componuntur dicens, quod differentiae primae contrariae, sunt segregatiuum visus & congregatiuum, vnde istae differentiae sunt illud primum, ex quo componuntur omnes species generis: sed, si aliqua contraria non essent in eodem genere, quarendum reitaret, ex quo eorum media constituerentur. Sed in his, quae sunt in eodem genere, non est difficile hoc accipere, quia necesse est omnia quae sunt in eodem genere, aut esse incomposita, id est simplicia, aut composita ex incompositis, id est simplicibus quae sunt in genere illo. Contraria enim sunt incomposita ex inuicem, quia nec album componitur ex nigro, neque nigrum ex albo, neque congregatiuum ex segregatiuo, neque e conuerso, quae oportet, quod contrariae sint principia, quia simplicia in quolibet genere sunt principia. Sed de medijs oportet dicere, quod aut omnia componantur ex simplicibus, id est ex contrarijs; aut nullum, quia eadem ratio videtur de omnibus. Sed non potest dici, quod nullum, quia aliquod est medium, quod componitur ex contrarijs, ex quo contingit quod transmutatio primo peruenit ad media, quam ad extrema. Hoc autem sic apparet, quia illud, in quod primo peruenit transmutatio, est magis & minus respectu vtriusque extremorum. Prius enim aliquid sit minus album & minus nigrum, quam totaliter album & tota

¶ Quod si media in eodem genere sunt, vt ostensum est, & contrariorum media necesse est ipsa ex his contrarijs componi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullum. & si genus quidem erit, ut aliquid prius contrarijs sit, differentiae priores contrariae erunt, quae faciunt contrarias species, tanquam generis. ex genere namque & differentia species sunt. vtriusque si album & nigrum contraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc vero congregatiuus: haec differentiae congregatiuae & segregatiuae priores. quare priora inuicem contraria sunt. at vero quae contrariae differentiae sunt, magis contraria sunt.

¶ Cetera quoque & media ex genere & differentijs erunt, vtriusque quicumque colores medi' inter album & nigrum sunt, hos oportet vt ex genere dicantur (est autem genus color) & ex quibusdam differentijs. haec vero non erunt prima contraria. quod si secus, vnumquodque aut album, aut nigrum erit, ergo alia mediae igitur primorum contrariorum haec erunt.

¶ Prima vero differentia segregatiuum & congregatiuum. Quare hoc primum quarendum est, quaeque contraria non in genere, ex quo media eorum. Quae enim in eodem genere sunt, necesse est, ut aut ex incompositis genere componantur, aut in composita sint. Et quidem contraria inuicem incomposita, propterea quod principia sunt. media vero, aut omnia aut nullum, ex contrarijs vero aliquid fit. quare erit in hoc transmutatio, ante quam in illa. vtrouque enim & magis & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo caetera quoque media composita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, compositum ex illis quodam modo est. quorum vno minus, altero

¶ Ostendit, quod etiam media species habent priora media ex quibus constituuntur dicens, quod cum media sint species eiusdem generis, & omnes species ex genere & differentia constituantur, necesse est, quod media constituantur ex genere &

totaliter nigrum: & hoc ipsum quod est minus album, & album simpliciter, & minus nigrum quam nigrum simpliciter. Est etiam magis accedens ad nigrum, quam album simpliciter, & magis accedens ad nigrum, quam album simpliciter. Et sic patet, quod illud, in quod primo venit transmutatio, est magis & minus respectu vtriusque extremorum. Oportet igitur quod differentiae constitutivae mediae colorum, sint aliter a differentijs contrarijs, quae sunt constitutivae contrariorum specierum. Et quia sicut se habent species ad species, ita se habent differentiae ad differentias, oportet quod sicut mediae inter species contrarias, ita differentiae constitutivae earum sunt mediae inter differentias contrarias, quae dicuntur prima contraria. Deinde cum dicitur, h. ¶ Ostendit, quod mediae differentiae ex differentijs contrarijs componuntur dicens, quod differentiae primae contrariae, sunt segregatiuum visus & congregatiuum, vnde istae differentiae sunt illud primum, ex quo componuntur omnes species generis: sed, si aliqua contraria non essent in eodem genere, quarendum reitaret, ex quo eorum media constituerentur. Sed in his, quae sunt in eodem genere, non est difficile hoc accipere, quia necesse est omnia quae sunt in eodem genere, aut esse incomposita, id est simplicia, aut composita ex incompositis, id est simplicibus quae sunt in genere illo. Contraria enim sunt incomposita ex inuicem, quia nec album componitur ex nigro, neque nigrum ex albo, neque congregatiuum ex segregatiuo, neque e conuerso, quae oportet, quod contrariae sint principia, quia simplicia in quolibet genere sunt principia. Sed de medijs oportet dicere, quod aut omnia componantur ex simplicibus, id est ex contrarijs; aut nullum, quia eadem ratio videtur de omnibus. Sed non potest dici, quod nullum, quia aliquod est medium, quod componitur ex contrarijs, ex quo contingit quod transmutatio primo peruenit ad media, quam ad extrema. Hoc autem sic apparet, quia illud, in quod primo peruenit transmutatio, est magis & minus respectu vtriusque extremorum. Prius enim aliquid sit minus album & minus nigrum, quam totaliter album & tota

est aliquid ex illis, quorum dicitur esse huius quidem magis, illius vero minus. Quonia autem non sunt alia priora eiusdem generis contrarijs, omnia vtrique ex contrarijs media erunt. quare & inferiora omnia & contraria & media ex primis contrarijs erunt.

¶ Quod quidem igitur media & in eodem genere omnia, & intermedia contrariorum, & componuntur ex contrarijs omnia, palam.

LECTIO X.

¶ Inuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & oportet hoc ambobus inesse. vt si animal diuersum est specie, ambobus animalia. necesse ergo in eodem genere esse diuersa specie. Tale enim genus voco, quo ambobus vnum & idem dicuntur, non secundum accedens habes differentiam, sine vt materia ens, sine aliter. Non solum enim oportet commune existere, puta animalia ambo, sed & alterum in talibus hoc ipsum animal, vt hoc quidem equum, & illuc vero hominem, propter quod hoc commune diuersum ab inuicem est specie. erit itaque secundum se hoc tale quidem animal, illud vero tale: vt hoc quidem equus, illud vero homo. Necesse ergo differentiam haec, diuersitate esse generis. dico. n. generis differentiam, diuersitate, quae diuersum facit hoc ipsum.

LECTIO X.

¶ Via Philosophus super periculis ostendit contra rietatem esse differentiam quandam, differentiam autem, vel esse secundum genus, vel secundum speciem, interdit hic Aristoteles ostendere quod contraria se habeant ad hoc, vt differant genere & specie. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quod differentia secundum speciem pertinet ad contrarietatem. In secunda ostendit, quomodo de quibusdam contrarijs aliter, est, ibi. ¶ Dubitabit autem aliquis quare femina & c. ¶ Circa primum tria facit. Primo, ostendit quod differentia, quae facit differre specie, est secundum se ipsius generis, quasi ipsam naturam generis in diuersas species diuidens. Secundo, ostendit quod hoc conuenit contrarietati, ibi. ¶ Contrarietas igitur haec & c. ¶ Tertio, concludit quoddam corollarium ex dictis, ibi. ¶ Quare palam quia ad id quod vocatur genus & c. ¶ Dicit ergo primo, quod in omni diuersitate secundum speciem oportet duo accipere scilicet, vt hoc sit diuersum ab aliquo, & vt sit aliquid diuersificatum per haec duo: & hoc quod est diuersificatum per haec duo, oportet inesse ambobus. Sicut animal est quod est diuersificatum in diuersas species, scilicet in hominem & equum, & oportet quod ambobus scilicet homo & equus sint animalia. Vnde patet, quod necesse est ea, quae sunt diuersa specie ad inuicem, in eodem genere esse. Id enim vocatur genus, quod est vnum & idem ambobus, non secundum accedens de vtroque praeditatum, neque secundum accedens diuersificatum in vtroque. Vnde oportet quod habeat differentiam non secundum accedens, sine genus ponatur ens quasi materia, sine qualitercunque aliter. Hoc autem ideo dicit, quia aliter diuersificatur materia

La. seq. par. 21.

part. 1.

part. 4.

per formas, & aliter genus per differentias. Forma enim non est hoc ipsum, quod est materia, sed facit compositionem cum ea. vnde materia non est ipsum compositum, sed aliquid eius. Differentia vero additur generi, non quasi pars parti, sed quasi totum toti. vnde genus est hoc ipsum quod est species, & non solum aliquid eius. si autem esset pars, non predicaretur de ea. Sed tamen, quia totum potest denominari ab vna sola parte sua, puta si homo de nominetur habes caput, vel habes manus, contingit ipsum compositum ex materia & forma denominari. Et quidem nomen, quo aliquid totum de nominatur ab eo, quod est materiale in ipso, est nomen generis. Nomen autem, quo denominatur a principio formali, est nomen differentiae. Sicut homo nominatur animal a natura sensibili, rationale vero a natura intellectiva. Sicut igitur habens manum competit toti, licet manus sit pars, ita genus & differentia conueniunt toti, licet sumantur a partibus. Si ergo consideretur in genere & differentia id, a quo vtrunque sumitur, hoc modo genus se habet ad differentias, sicut materia ad formas: si autem consideretur secundum quod nominatur totum, sic aliter se habent. Hoc tamen commune est vtrouique, quod sicut ipsa essentia materiae diuiditur per formas, ita ipsa natura generis diuersificatur per differentias. Sed hoc vtrouique distat, quia materia est in vtroque diuisoriam, non tamen est vtrouque eorum. Genus autem vtrouque eorum est, quia materia nominatur partem, genus autem totum. Et ideo exponens quod dixerat, genus esse, quo ambo specie differentia dicuntur vnum & idem, subiungit quod non solum oportet genus esse commune duobus differentibus secundum speciem, sicut quod vtrumque sit animal, sicut aliquid indiuisum est commune diuersis, vt eadem domus, aut possessio, sed oportet hoc ipsum, quod est animal, esse alterum vtriusque, ita quod hoc animal sit equus, & hoc animal sit homo. Et hoc dicit contra Platonicos, qui ponebant communia separata, quasi ipsamet natura communis non diuersificaretur, si natura speciei esset aliquid aliud praeter naturam generis. Vnde contra hoc concludit ex dictis, quod hoc ipsum, quod est commune, diuersificatur secundum speciem. Vnde oportet, quod commune, vt animal, ipsi secundum se sit hoc tale secundum vnam differentiam, & illud tale secundum aliam differentiam, sicut quod hoc sit equus, & illud homo. Et ita sequitur, quod si animal sit secundum se hoc tale & hoc tale, quod differentia faciens differre specie, sit quaedam diuersitas generis. Et exponit diuersitatem generis, quae ipsam naturam generis diuersificat. Per hoc autem quod hic Philosophus dicit, non solum excluditur opinio Platonis ponentis commune vnum, & idem per se existere, sed etiam excluditur opinio eorum, qui dicunt, quod illud, quod pertinet ad

LECTIO X.

¶ Inuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & oportet hoc ambobus inesse. vt si animal diuersum est specie, ambobus animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quae specie diuersa sunt. Huiusmodi enim appello genus, quo vnum & idem ambo dicuntur, non secundum accedens differentiam habens, sine vt materia existens, sine vt aliter. etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verum etiam vtrique diuersum hoc ipsum animal: ut hoc quidem equum, hoc vero hominem. quare hoc commune diuersum specie vtrouque est. erit itaque secundum se hoc quidem tale quid animal, hoc vero tale quid, ut hoc quidem equus, hoc vero homo. Necesse igitur hanc differentiam generis diuersitatem esse. dico namque differentiam generis diuersitatem, quae diuersum hoc ipsum facit.

¶ Inuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & oportet hoc ambobus inesse. vt si animal diuersum est specie, ambobus animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quae specie diuersa sunt. Huiusmodi enim appello genus, quo vnum & idem ambo dicuntur, non secundum accedens differentiam habens, sine vt materia existens, sine vt aliter. etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verum etiam vtrique diuersum hoc ipsum animal: ut hoc quidem equum, hoc vero hominem. quare hoc commune diuersum specie vtrouque est. erit itaque secundum se hoc quidem tale quid animal, hoc vero tale quid, ut hoc quidem equus, hoc vero homo. Necesse igitur hanc differentiam generis diuersitatem esse. dico namque differentiam generis diuersitatem, quae diuersum hoc ipsum facit.

ad naturam generis, non differt specie in speciebus diuersis, sicut quod anima sensibilis non differt specie in homine & equo. Deinde cum dicitur.

b ¶ Ostendit quod differentia diuersificans secundum se generis modo predicto, est contrarietas dicens, cum differentia secundum speciem sit secundum se diuersificans generis, manifestum est quod haec differentia est contrarietas. Et hoc primo manifestat ex inductione. Videmus enim, quod omnia genera diuiduntur per opposita, quod quidem necesse est. Nam ea, quae non sunt opposita, possunt simul existere in eodem. Quae autem huic in finem sunt, non possunt esse diuersa, cum non ex necessitate sunt in diuersis. Unde oportet, quod solum opposita aliquid commune diuidatur. Non autem diuisio generis in diuersas species potest fieri per alia opposita. Nam contrarietate opposita non sunt in eodem genere, cum negatio nihil ponat. Et simile est de priuatiue oppositis, cum priuatio non fit nisi negatio in subiecto aliquo. Relatiua etiam, ut supra habitum est, non sunt eiusdem generis, nisi quae secundum se adiuuicem referuntur quae quodammodo sunt contraria, ut supra dictum est. Et sic relinquuntur, quod sola contraria faciunt differre specie ea, quae sunt vnius generis.

Deinde cum dicitur. c ¶ Manifestat idem per rationem dicens, quod contraria sunt in eodem genere, sicut ostensum est. Dicitur enim, quod contrarietas est differentia perfecta, & iterum dicitur, quod differentia secundum speciem est aliquid aliud. Et quod praeter hoc, idem genus oportet esse in ambobus differentibus specie, & ex his duobus sequitur, quod omnia contraria sunt in eadem coelevationatione categoriarum, id est in eadem ordinatione praedicamentali. Ut hoc tamen intelligatur de contrariis, quae quae sunt differentia specie, & non genere. Quod quidem dicitur praeseruando se a corruptibili & incorruptibili, de quibus post dicitur, quod sunt diuersa genere. Et non solum contraria sunt in vno genere, sed sunt etiam diuersa abinuicem. Quod patet, quia ea, quae perfecte differunt, sicut contraria, non sunt inuicem simul. Unde, cum ad differentiam secundum speciem requiratur identitas generis, & diuersificatio generis per diuersas species, & cum vtriusque in contrarietate reperitur, sequitur quod differentia secundum speciem sit contrarietas. Quod manifestum est, quia hoc est aliud quod esse diuersa secundum speciem existit in eodem genere, habere contrarietatem differentiarum, cum sint in diuisa, id est non vterius diuisa in species, sicut sunt species specialissimae. Quae quidem dicuntur in diuisa, in quantum vterius non diuiduntur formaliter. Particularia vero dicuntur in diuisa, in quantum nec materialiter, nec formaliter vterius diuiduntur. Et sicut diuersa specie sunt quae contrarietatem habent, ita eadem specie sunt, quae non habent contrarietatem, cum sint in diuisa secundum formalem differentiam. enim sunt in diuisione, non solum in supremis generibus, sed etiam in medijs priuatiue, usquam veniunt ad indiuidua, id est ad vltimas species. Sicut igitur manifestum est, quod licet non in omni genere sit contrarietas specierum, in omni tamen genere est contrarietas differentiarum. Deinde cum dicitur.

Contrarietas igitur haec erit. Patet autem ex inductione. cuncta namque opposita diuiduntur. Et quod contraria in eodem genere sunt, ostensum est. contrarietas enim perfecta differentia erat: omnis vero specie differentia est alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem ordinatione praedicamenti sunt omnia contraria, quae cumque non genere differunt, & inuicem maxime diuersa, perfecta namque differentia, & simul inuicem non sunt. Differentia ergo contrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quod cum in eodem genere sunt, contrarietatem habent, in diuisa existit. Eadem autem specie, quae cumque contrarietatem non habent, in diuisa existit. in diuisione namque, & in medijs sunt contrarietates, antequam ad indiuidua deveniant.

Concludit quoddam corollarium ex dictis scilicet quod nihil eorum, quae conueniunt in genere, sicut sunt species generis, dicitur idem specie, nec diuersum specie ad genus, quia id, ad quod aliquid dicitur specie idem, habet vnam & eandem differentiam. Illud autem, ad quod aliquid dicitur diuersum specie, habet oppositam differentiam. Si igitur aliqua species diceretur idem specie, vel diuersum ad genus, sequeretur, quod genus haberet in sui ratione aliquam differentiam, sed hoc falsum est. Quod sic patet. Materia enim est ostenditur negatione, id est natura materiae intelligitur per negationem omnium formarum. Genus autem est quodammodo materia, sicut expostum est. & loquimur nunc de genere, quod inuenitur in naturis rerum, non de genere, quod in hominibus dicitur: sicut genus Romano rum vel Heraclidarum. Unde patet, quod etiam genus in sua ratione, non habet differentiam aliquam. Et sic patet, quod nulla species a suo genere differt specie, nec est cum eo idem specie, & similiter non differunt aliqua specie ab illis, quae non sunt in eodem genere, proprie loquendo, sed differunt genere ab eis. Specie vero differunt ab his, quae sunt in eodem genere, quia contrarietas est differentia, qua aliqua differunt specie, ut ostensum est, non quia ipsa contrarietas differentiarum differat specie, licet contraria differant specie, sed contrarietas est solum in his, quae sunt eiusdem generis. Unde relinquuntur quod differre specie non fit proprie in his, quae sunt alterius generis.

LECTIO XI.

Vbiabit autem vtriusque aliquis, quare femina a viro non specie

Te. co. 15.

Te. co. 26.

LECTIO XI.

Vbiabit autem quispiam, cur mulier a viro non specie differat, cum mas, &

quod nulla species a suo genere differt specie, nec est cum eo idem specie, & similiter non differunt aliqua specie ab illis, quae non sunt in eodem genere, proprie loquendo, sed differunt genere ab eis. Specie vero differunt ab his, quae sunt in eodem genere, quia contrarietas est differentia, qua aliqua differunt specie, ut ostensum est, non quia ipsa contrarietas differentiarum differat specie, licet contraria differant specie, sed contrarietas est solum in his, quae sunt eiusdem generis. Unde relinquuntur quod differre specie non fit proprie in his, quae sunt alterius generis.

LECTIO IX.

Via Philosophus iam ostendit, quod differentia secundum speciem est contrarietas, hic ostendit in quibus contrarietas non fit differentia secundum speciem, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod sunt contraria, quae non faciunt differre secundum speciem, sed sunt in eadem specie. In secunda ostendit quae sunt contra-

ria quae faciunt genere differre, non solum specie, ibi. ¶ Quoniam vero contraria diuersa &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. ¶ Aut quia hoc quidem dicitur &c. ¶ Dicit ergo primo, quod dubitatio est, quare femina non differt specie a viro, cum feminum & masculinum sint contraria, & differentia secundum speciem, causatur ex contrarietate, ut supra ostensum est, & iterum cum ostensum sit, quod ipsa natura generis diuersificetur in diuersas species per differentias, quae sunt per se differentiae generis: quare animal masculinum & animal femininum non sunt diuersa secundum speciem, cum masculinum & femininum sint per se differentiae animalis, & non habent per accidens ad animal, sicut albedo & nigredo, sed masculinum & femininum & femininum predicentur de animali in quantum est animal, sicut par & impar de numero, in quorum distinctione, ne ponitur numerus, sicut in distinctione masculini & femini animalis. Ex duplici ergo ratione quaestio dubitabilis redditur, tum, quia contrarietas facit differre specie, tum, quia differentia diuersitates generis in diuersas species sunt per se differentiae generis, quorum vtriusque supra ostensum est. Et quia hanc dubitationem in specialibus terminis mouerat, reducit eam ad generalem formam, & dicit quod haec dubitatio fere est eadem, sicut si quae contrarietas facit differre specie, & quaedam non, sicut ambulatum & volatum, siue gressibile & volatile faciunt differre specie animalia: sed albedo & nigredo non. Deinde cum dicitur.

D. 98. part. 1.

part. 3.

D. 98.

est ex parte formae, faciunt differre secundum speciem. Ille vero, quae sunt ex parte materiae, quae sunt propriae indiuidui, quod est acceptum cum materia, non faciunt differre secundum speciem. Et propter hoc, albedo & nigredo non faciunt homines differre secundum speciem. Non enim homo albus & homo niger differunt specie, etiam si vtrique imponatur aliquod nomen, ut si homo albus dicatur A & homo niger B. Hoc autem addit, quia homo albus non videtur esse aliquid vni, sed si imponeretur nomen, videtur esse aliquid vnum. Et si nihil est de homine nigro. Et ideo dicitur, quod homo albus & homo niger, non differunt specie, quia homo, scilicet particularis, cui conueniunt album & nigrum, est quasi materia, non enim dicitur quod homo sit albus, nisi quia hic homo est albus, & sic cum homo particularis conceptus sit ex materia, & materia non facit differentiam secundum speciem, sequitur quod hic homo & ille homo non differant specie, quia plures homines non propter hoc sunt plures species hominis, quia sunt plures, quia non sunt plures nisi propter diuersitatem materiae, quia scilicet sunt diuersae carnes & ossa, ex quibus est hic & ille. Sed si totum, id est indiuiduum congregatum ex materia & forma, est diuersum, sed non est diuersum specie, quia non est contrarietas ex parte formae. Sed hoc fecit homo, est vltimum indiuiduum seculum, quod non diuiditur vterius diuisione formali. Vel hoc, scilicet

¶ Quoniam illa quidem propriae passionis generis sunt, haec vero minime? & cum illud quidem ratio, hoc vero materia sit, quae quae in ratione contrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quae quae vero in conceptu materiae, non faciunt. Quapropter hominis albedo non facit, nec nigredo, nec albidus hominis est differentia secundum speciem ad nigrum hominem, nec si vni nomen imponatur. Ut materia enim homo. non facit aut differentiam materiae. non enim hominis spes sunt homines propter hoc, quamuis diuersae carnes & ossa, ex quibus hic & hic. Sed simul totum, diuersum quidem, specie vero non est contrarietas. hoc autem est vltimum indiuiduum. Callias vero, ratio cum materia est, & albus homo, quoniam Callias albus. per accidens igitur homo est albus. Nec genus, & ligneus circulus, siue triangulus aeneus, & circulus ligneus ob materiam specie differunt, sed quoniam in ratione contrarietas inest. Vtrum autem materia non faciat diuersa specie, cum quodam modo diuersa sit:

particulare, est vltimum indiuiduum, quia non diuiditur vterius nec materialiter, nec formaliter differentia. Sed quamuis in diuersis indiuiduis non sit contrarietas ex parte formae, est tamen diuersitas indiuiduorum particularium, quia particulare aliquid, ut Callias, non solum est forma, sed est forma cum materia indiuidua. Et ita, sicut diuersitas formae facit differentiam specierum, ita diuersitas materiae indiuidualis facit differentiam indiuiduorum. album autem non predicatur de homine nisi ratione indiuidui. non enim dicitur homo albus, nisi quia aliquis homo dicitur albus, ut Callias. Et sic patet, quod homo per accidens dicitur albus, quia non in quantum homo, sed in quantum hic homo, albus dicitur. Hic autem homo dicitur propter materiam. Unde patet, quod album & nigrum non pertinent ad differentiam formalem hominis, sed solum ad materialem, & propter hoc, non differunt specie homo albus & niger, sicut nec circulus aeneus & ligneus differunt specie. Et in his etiam, quae differunt specie, non est differentia speciei propter materiam, sed propter formam, sicut triangulus aeneus & circulus ligneus non differunt specie propter materiam, sed propter differentiam formae. Unde, si quaeratur, vtrum materia faciat diuersa specie aliquo

aliquo modo, videtur quod faciat, quia hic equus ab hoc homine est diuersus specie: & tamen manifestum est quod ratio vtriusque est cum materia individuali. Et sic videtur, quod materia aliquid faciat differre specie. Sed tamen manifestum est, quod hoc non contingit propter diuersitatem materiae, sed quia contrarietas est ex parte formae, quia homo albus, & equus niger differunt specie: sed hoc non est propter album & nigrum, quia si ambo essent albi, adhuc specie differerent. Sic igitur apparet, quod contrarietas, quae est ex parte ipsius formae, facit differre specie, non autem illa, quae est ex parte materiae. Deinde cum dicitur.

Tex. c6. 26.

c ¶ Solutionem generalem postea adaptat ad terminos speciales, in quibus primo quaestionem mouerat, scilicet ad masculum & feminam dicens, quod masculus & femina sunt proprie passiones animalis, quia animal ponitur in diffinitione vtriusque. Sed non conueniunt animali secundum substantiam & formam, sed ex parte materiae & corporis. Quod patet ex hoc, quod idem sperma potest fieri masculus & femina, secundum quod diuersimode patitur aliqua passio, quia cum fuerit calor operans foris, fiet masculus: cum autem erit debilis, fiet femina. hoc autem non potest esse vel contingere, si masculus & femina differerent specie. non enim ex vno semine, diuersa secundum specie producuntur. Quia in femine vis est actiua, & omne agens naturale agit ad determinatam specie, quia agit sibi simile. Unde relinquuntur, quod masculus & femina non differant secundum formam, nec sunt diuersa secundum speciem. Deinde cum dicitur.

LECTIO XII.

a ¶ Vniam vero contraria diuersa specie, corruptibile autem & incorruptibile contraria, (priuatio enim est in potentia determinata) necesse diuersum esse genere corruptibile & incorruptibile.

b Nunc autem diximus de his vniuersalibus nominibus. Vt autem videtur, non necesse est quod cuique incorruptibile & corruptibile diuersa specie esse, quemadmodum neque albus & niger: idem enim contingit esse & simul, si fuerit vniuersalius: quemadmodum homo erit vti que & albus & niger. & non simul singularium. Erit enim non simul albus idem & niger. Equidem album contrarium nigro.

c Sed contrariorum haec quidem, quae sunt contraria, quae non faciunt differre specie, hic ostendit quae sunt contraria, quae etiam genere differre faciunt: & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem. Secundo, excludit quorundam falsam opinionem, ibi. Nunc ergo diximus &c. Tertio, inferit quoddam corollarium ex dictis, ibi. Palam igitur quod non contingit &c. Primo ergo praemittit duo ad ostendendum propositum, quorum primum est, quod contraria sunt diuersa specie, ut supra ostensum est. Secundum est, quod corruptibile & incorruptibile sunt contraria: Quod probat ex hoc, quod impotentia opposita determinatae potentiae, est quaedam priuatio, ut in Nono habitum est. Priuatio autem

parte sequi.

Tex. c6. 24.

Tex. c6. 23.

LECTIO XII.

a ¶ Ostendam quod contraria, quae non faciunt differre specie, hic ostendit quae sunt contraria, quae etiam genere differre faciunt: & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem. Secundo, excludit quorundam falsam opinionem, ibi. Nunc ergo diximus &c. Tertio, inferit quoddam corollarium ex dictis, ibi. Palam igitur quod non contingit &c. Primo ergo praemittit duo ad ostendendum propositum, quorum primum est, quod contraria sunt diuersa specie, ut supra ostensum est. Secundum est, quod corruptibile & incorruptibile sunt contraria: Quod probat ex hoc, quod impotentia opposita determinatae potentiae, est quaedam priuatio, ut in Nono habitum est. Priuatio autem

tem est principium contrarietatis. Unde sequitur, quod impotentia sit contrarium potentiae, Corruptibile autem & incorruptibile opponuntur secundum potentiam & impotentiam, sed diuersimode. Nam, si accipitur potentia communiter, secundum quod se habet ad posse agere, vel pati quodcumque, sic corruptibile secundum potentiam, dicitur incorruptibile secundum impotentiam. Si autem dicatur potentia secundum quod non est posse aliquid deterius, sic e contrario, incorruptibile dicitur secundum potentiam, corruptibile vero secundum impotentiam. Cum autem ex his videtur concludendum, quod corruptibile & incorruptibile differre specie, concludit quod sunt diuersa genere. Et hoc ideo, quia sicut forma & actus continent ad specie, ita materia & potentia pertinent ad genus. Unde sicut contrarietas, quae est secundum formas & actus, facit differentiam secundum specie, ita contrarietas, quae est secundum potentiam, facit generis diuersitatem. Deinde cum dicitur.

Masculus autem & femina proprie quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia, & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum aut femina, aut mas fit.

Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quaedam specie differant, quaedam non, dictum est.

LECTIO XII.

Vm vero contraria specie diuersa sunt, corruptibile autem & incorruptibile contraria sunt (priuatio namque determinata impotentia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile.

Nunc quidem in ipsis vniuersalibus nominibus diximus, quare videtur vti que non esse necesse quodcumque corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodum nec album, & nigrum. Idem enim contingit esse & simul, modo vniuersalius sit. sicut homo profecto esse potest et albus, et niger, & singularium suorum idem (non simul) & albus, & niger, tamen si album nigro contrarium est.

Verum, contrariorum quaedam se dicitur album & nigrum, sit aliquid vniuersale, simul est album & nigrum quantum ad diuersos. Sicut simul verum est dicere, quod homo est albus propter Socr. & niger propter Platonem. Si vero fuerit aliquid singularium, non erit simul album & nigrum. Sed tamen potest nunc esse album, postea nigrum, cum tamen album & nigrum sint contraria. Et hoc modo dicitur quidam, quod simul in eadem specie possunt esse quaedam corruptibilia, & quaedam incorruptibilia. Et idem singulariter quodque corruptibilia, & quandoque incorruptibile.

Deinde cum dicitur. Excludit praedictam opinionem, dicens, quod contraria quaedam sunt in his, de quibus dicuntur secundum accidens: sicut album & nigrum homini, de quibus nunc dictum est, & alia multa sunt huiusmodi contraria, in quibus locum habet quod dictum est, scilicet quod possunt simul esse in eadem specie, & successiue in eodem singulari. Sed quaedam contraria sunt, de quibus hoc est impossibile, de quorum numero sunt corruptibile

dem secundum accidens insunt quibusdam, ut quae nunc dicta sunt, & alia multa: haec autem impossibile, quorum est & corruptibile & incorruptibile. Nihil enim est corruptibile secundum accidens. nam accidens contingit non existere, & corruptibile ex necessitate existentium est quibus inest. Aut erit idem & vnum corruptibile & incorruptibile, si contingit non existere ipsum corruptibile. Aut substantiam igitur, aut in substantia necesse est inesse corruptibile vniuersi cuique corruptibilium. Eadem vero ratio & de incorruptibili. ex necessitate enim existentium ambo sunt. In quantum igitur & secundum quod primum, hoc quidem corruptibile, hoc autem incorruptibile habet oppositum, unde necesse genere esse diuersa.

Palam igitur quod non contingit tales formas esse, quales quidam dicunt. Erit enim homo, hic quidem corruptibilis, hic autem incorruptibilis. equidem specie eadem dicitur esse species, & non aequiuoce, Diuersa vero genere, plus distat quam quae specie.

14. p. 10

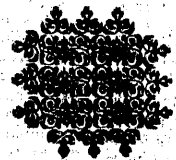
substantia illius generis, non enim rationale & irrationale sunt de substantia animalis: sed animal est potentia vtriusque. Quod enim genus accipitur, oportet quod corruptibile & incorruptibile sint de intellectu eius. Unde impossibile est, & communicent in aliquo genere. Et hoc rationabiliter accidit, nam corruptibilium, & incorruptibilium non potest esse materia vna. Genus autem, physice loquendo, a materia sumitur. Unde si prae dictum est, quae, quae non communicant in materia, sunt genere diuersa. Logice autem loquendo, nihil prohibet quod conueniant in genere, in quantum conueniunt in vna

communi ratione, vel substantia, vel qualitate, vel alicuius huiusmodi. Deinde cum dicitur. Inferit quoddam corollarium ex dictis scilicet quod non possunt esse species separatae, sicut Platonici posuerunt. Possunt enim duos homines, vnum sensibilem, qui est corruptibilis, & vnum separatum, qui est incorruptibilis, quem dicunt specie, vel ideam hominis. Species autem, sicut ideae dicuntur esse eadem specie secundum Platonicos cum singularibus. Et nomen speciei non aequiuoce praedicatur de specie & de singulari, cum tamen incorruptibile & corruptibile etiam genere differant. Et ea, quae sunt diuersa genere plus distant, quam quae differunt specie. Atendum est autem, quod licet Philosophus ostenderit, quod quaedam contraria non faciunt differre specie, & quaedam faciunt differre etiam genere: tamen omnia contraria aliquo modo faciunt differre specie, si fiat comparatio contrariorum ad aliquod determinatum genus. Nam album & nigrum, licet non faciant differre specie in genere animalis, faciunt tamen differre specie in genere coloris. Et masculinum & inanimatum, licet faciant differre genere quantum ad infinitas species, tamen quantum ad genus, quod per se diuiditur in animatum & in inanimatum, faciunt differre specie tantum. nam omnes differentiae generis sunt constitutivae specierum quarundam, licet illae species possint genere esse diuersa. Corruptibile autem & incorruptibile diuidunt per se ens, quia corruptibile est quod potest non esse, incorruptibile autem, quod non potest non esse. Unde, cum ens non sit genus, non mita si corruptibile & incorruptibile non conueniant in aliquo vno genere. Et hoc de decimo lib.

Manifestum itaque est, quod non contingit tales formas esse, quales quidam dicunt. Erit enim homo, hic quidem corruptibilis, hic autem incorruptibilis. equidem specie eadem dicitur esse species, & non aequiuoce, Diuersa vero genere, plus distat quam quae specie.

Manifestum itaque est, quod non contingit tales formas esse, quales quidam dicunt. Erit enim homo, hic quidem corruptibilis, hic autem incorruptibilis. equidem specie eadem dicitur esse species, & non aequiuoce, Diuersa vero genere, plus distat quam quae specie.

COMMENTARIORVM S. THO. SUPER DECIMUM Metaph. finis.

parte. 1.

parte. 2.

par. 3.

par. 4.

parte. 5.

lect. 3.

Via particulares scientiæ, quædam eorum, quæ per se ratione indigent, prætermittunt, necesse fuit quædam scientiam esse vniuersalem & primam, quæ per se sciretur ea, de quibus particulares scientiæ non considerant. Huiusmodi autem videntur esse tam communia, quæ sequuntur ens commune, de quibus nulla scientia particularis considerat, cum non magis ad vnam pertineant quam ad aliam, sed ad omnes communiter: quàm etiã substantiæ separata, quæ excedunt considerationem omnium particularium scientiarum. Et ideo Aristoteles huiusmodi scientiam nobis tradens, postquam persequitur est de communibus, accedit ad tractandum specialiter de substantiis separatis, ad quarum cognitionem ordinatur non solum ea, quæ in hac scientia tractata sunt, sed etiã, quæ in aliis scientiis tractantur. Et ideo ad manifestiorem considerationem de substantiis separatis habendam, primo sub quadam compendio recolligit ea, quæ dicta sunt, tam in hoc libro, quam in libro Physicorum, vtilia ad cognitionem substantiarum separatarum. Secundo, de ipsiis substantiis separatis inquirat, circa medietatem sequentis libri, ibi. {Sed quoniam tres sunt substantiæ.} Prima pars dividitur in duas. In prima recolligit ea, quæ præcedunt considerationem substantiæ. In secunda recolligit ea, quæ ad considerationem substantiæ pertinent, ibi, in principio sequentis libri. {De substantia quidem theoretica.} Tria autem præmissa ante considerationem substantiæ. Primo mouerat dubitationes in Tertio libro, quæ in hoc Primo recolligit. Secundo, determinauerat ea quæ ad considerationem huius scientiæ pertinent in quarto lib. quæ & hic secundo loco recolligit ibi. {Quoniam autem physici scientiæ.} Tertio determinat de ente imperfecto, scilicet de ente per accidens, & de motu, & infinito, & de quibus partim determinauerat in secundo & sexto huius, partim in tertio Physicorum, & de his in tertio loco hic recolligit, ibi. {Quoniam autem simpliciter ens.} Prima pars dividitur in duas. Primo mouet dubitationem circa considerationem huius scientiæ. In secunda circa res, de quibus in hoc libro determinatur, ibi. {Adhuc vnum oportet poni.} Cetera pars huius scientiæ duo facit. Primo inquirat quomodo sit consideratio huius scientiæ circa principia, & substantias. Secundo, circa quædam principia, & circa quas substantias, ibi. {Sed nec circa vnum.} Physicis. {Circum primum duo facit. Primo dubitationes mouet de consideratione huius scientiæ circa principia. Secundo de consideratione huius scientiæ circa substantias, ibi. {Adhuc vtrum omnium substantiarum.} Circa primum tria facit. Primo supponit considerationem huius scientiæ esse circa principia, dicens, quod manifestum est ex Primo lib. in quo disputauit contra ea, quæ alii philosophi dixerunt de primis rebus principijs, quod sapientiã esse scientiã quædam circa principia. Ostendit

enim in proemio istius libri, quod sapientiã considerat causas altissimas, & maxime vniuersales, & est nobilissima scientiarum. Secundo ibi. b. Mouet questionem de consideratione huius scientiæ, quæ sapientiã dicitur circa principia rerum, dicens, quod aliquis potest dubitare: vtrum oportet sapientiã, quæ considerat principia, esse vnam scientiam, aut multas. Et si dicat, quod est vna, videtur hoc esse inconueniens: quia plura, de quibus consideratur in vna scientia, sunt contraria, eo quod vnum contrarium est ratio ad cognoscendum alterum, propter hoc videtur sub vna arte cadere: sed principia rerum cum sint plura non sunt contraria, alioquin non possent conuenire in vno principio. Sapientiã ergo, quæ est de principijs, non videtur esse vna scientia: Si vero dicatur, quod non est vna, sed plures, non est eas signare. est autem veritas, quod sapientiã est vna scientia, quæ est considerat plura principia, in quantum reducuntur ad vnum genus, quæ & hac ratione contraria sub vna scientia in quantum sunt vni generis. Tertio ibi. c. Mouet dubitationem de consideratione huius scientiæ circa principia demonstratiua dicens, quod adhuc dubitabile est, vtrum speculatiua principia demonstratiua, vt ostendit magis sua parte, & similia, sit vniuersalia, aut plurius. Et si dicatur quod vniuersalia, videtur difficile assignare, quare magis sit istius scientiæ, quæ aliquid alterius, cum omnes scientiæ cõter vtantur. Si autem dicitur, quod sit plurius scientiarum, videbitur difficile assignare plures scientias tales. Est autem veritas, quod vna scientia principaliter considerat ista principia, ad quam consideratio pertinet communiter, qui sunt termini illorum principiorum, sicut ens, & non ens, totum & pars, & alia huiusmodi: & ab ea aliæ scientiæ huiusmodi principia accipiunt. Deinde cum dicit. d. Mouet dubitationes de consideratione huius scientiæ circa substantias, & quærit duo. Primo: vtrum hæc scientia consideret de omnibus substantijs, aut non. Et si dicitur quod non, difficile est assignare de quibus consideret, cum sit vna, remanet dubium, quomodo eadẽ scientia sit esse de pluribus, cum vna scientia sit vniuersalis. Et veritas est, quod hæc scientia est de omnibus substantijs, licet de quibusdam in vno genere, in quantum omnes conueniunt in vno genere, quod est ens per se. Secundo ibi. e. Quærit, vtrum demonstratio sit solum circa substantias, aut et circa accidentia. Si enim demonstratio proprie esset circa accidentia, quia ad demonstrationem pertinet concludere per se accidentia de substantijs, non erit demonstratio circa substantias. Sed si dicatur, quod alia demonstratiua scientia est substantiarum, & alia accidentium per se, querendum restat, quæ sit vtraque: & sit vtraque earum sit digna nomine sapientiæ: quia ex vna parte videtur quod illa, quæ circa accidentia

Tex. 66. 27.

Lib. 11.

Lib. 22.

Tex. 62.

quæ sapientiã, quia demonstratio proprie est accidentium & demonstratiua scientia certissima est. Et sic videtur quod sapientiã sit demonstratiua, quæ est circa accidentia. Ex alia parte videtur, quod sit circa substantias, quia cum substantia sit prima in entibus, scientia, quæ est circa substantias, videtur esse prima. Est autem veritas quod sapientiã substantiarum & accidentium considerat, in quantum conueniunt in ente, quod est eius subiectum, sed substantias principaliter, sicut per se prima entia, & de his accidentia demonstrat. Deinde cum dicit. f. Mouet questionem de consideratione huius scientiæ, quæ est circa substantias, & primo, circa quas substantias sit consideratio huius scientiæ. Secundo, circa quæ principia. ibi. {Dubitabit autem vtrumque.} Circa primum mouet quatuor questiones. Et prima quæstio, pertinet ad causas substantiarum sensibilibus dicens, quod non videtur ponendum hæc scientiam, quæ quæritur, circa quatuor genera causarum, de quibus dictum est in libro Physicorum: quia maxime videre tur esse circa causam finalem, quæ est positissima inter alias. Sed non videtur esse hæc scientia circa id cuius gratia videtur esse causa finalis, quia finis habet rationem boni. Bonum autem consistit in operationibus, & in his, quæ sunt in motu. Unde in immobilibus, sicut in mathematicis, nihil demonstratur per causam finalem. Et manifestum est, quod finis est quod primum mouet. Mouet enim efficienter. Primum autem mouens, non videtur esse in rebus immobilibus. Est autem veritas, quod hæc scientia considerat dicta genera causarum, & præcipue, causam formalem & finalem. Et ulterius finis qui est primum mouens, est omnino immobilis, vt infra declarabit. Secundo ibi. g. Mouet questionem de consideratione substantiarum sensibilibus, & quærit, vtrum hæc scientia sit circa substantias sensibiles, aut non. Si enim sit circa substantias sensibiles, non videtur differre a Scientia Naturali. Si autem circa alias substantias, difficile est assignare circa quas alias. Aut enim est quæ circa species, id est circa ideas, quas Platonici posuerunt. Aut est circa mathematica, quæ etiam quidam posuerunt esse media inter ideas & substantias sensibiles, sicut sunt superficies, & linee, & figuræ, & alia huiusmodi: Sed manifestum est per superioribus libris, quod species non sunt, id est ideas separata, & de mathematicis statim quæretur. Est autem veritas huius questionis, quod ista scientia determinat de substantijs sensibilibus, in

quantum sunt substantiæ, non in quantum sunt sensibiles & immobiles. hoc enim proprie pertinet ad naturalem. Sed propria consideratio huius scientiæ est de sensibilibus, quæ non sunt ideas, nec mathematica separata, sed primi mores, vt infra patebit. Tertio ibi. h. Mouet tertiam dubitationem ex incidenti. Quia enim dixerat manifestum esse, quod non sunt species separata, mouet dubitationem de mathematicis, vtrum sint separata. Et ostendit primo, quod non: quia, si aliquis ponat species separatas, & mathematica separata, præter substantias sensibiles, quare non est ita in omnibus, quæ sunt species, sicut in mathematicis? vt sicut mathematica ponitur media inter species & sensibilia, quæ sunt quædam entia præter species & particularia, quæ sunt hic, vt linea mathematica præter speciem lineæ, & lineam sensibilem, ita poneretur tertius homo, & tertius equus præter autem id est per se hominem, & per se equum, quæ appellabantur Platonicas ideas, & equum & hominem, singulas res. Sed in his Platonici media non ponebant, sed solum in mathematicis. Postea vero cum dicit. i. Obicit in contrarium: quia si non sunt mathematica separata, difficile est assignare circa que mathematica scientia negocientur. Non enim negociari videtur circa sensibilia in quantum huiusmodi, quia in istis sensibilibus non sunt tales lineæ, & tales circuli, quales sunt mathematicæ: quærunto, vt de videtur necesse ponere quædam lineas, & quosdam circulos separatos. Est autem veritas, quod mathematica non sunt separata a sensibilibus secundum se, sed solum secundum rationem, vt supra ostendit in Sexto, & infra declarabit. Et, quia hanc dubitationem ex incidenti interposuerat de separatione mathematicorum ea occasione, quia dixerat manifestum esse, quod species non sunt separata, consequenter cum dicit. {Neque etiam circa mathematica,} redit ad questionem principalem, quæ quæretur, circa quas substantias sit ista scientia. Et, cum ostendit quod non sit circa species, quia species non sunt separate, hunc ostendit eadẽ ratione, quod non est circa mathematica, quia nec ipsa sunt separata, sicut secundum esse. Sed non videtur esse circa sensibiles substantias, cum sint corruptibiles & in motu existentes. Est autem veritas huius questionis, quæ supra posita est. Quartam dubitationem ponit ibi. k. Et quærit, cuius scientiæ sit quæ dubitare de materia mathematicarum scientiarum, id est inquirere de quibus Mathematicæ considerent. Non enim hoc est scientiæ naturalis, propter hoc quod

S. Tho. Super Metaph. 2 totum

torum negotium naturalis Philosophia, est circa ea, quae habent in seipsis principium motus & quietis, quae naturalia dicuntur. unde de hac dubitatione se non intromittit. Similiter etiam consideratio huius dubitationis, non videtur pertinere ad illam scientiam, quae intendit de demonstratione & scientia mathematicorum, quae dicitur mathematica scientia; quia huiusmodi principia praesupponit huiusmodi materiae, siue huiusmodi subiectum, & circa ipsum aliqua inquirunt, unde relinquuntur, & ad hanc philosophiam pertinet considerare, de quo tractant scientiae mathematicae. Deinde cum dicitur Inquirunt, circa quae principia sit consideratio huius scientiae; & circa hoc mouet tres quaestiones. Primo enim quaerit, utrum haec scientia sit circa principia, quae a quibusdam elementis dicuntur. Quod videtur ex hoc, quod omnes ponunt huiusmodi principia esse inexistencia, id est intrinseca compositio, & ita oportet ad cognitionem compositorum, quae ipsa cognoscantur. Sed ex alia ratione videtur, quod ista scientia sit magis vniuersalium, quia omnis ratio & omnis scientia videtur esse vniuersalium & non extremorum, id est particularium, ad quae diuisio communium terminatur. & sic videtur, quod ista scientia maxime sit priorum generum. Et veritas est, quod haec scientia praecipue considerat communia, non tamen quod communia sunt principia sicut Platonicus posuerunt. Considerat autem & principia intrinseca rerum, sicut materiam & formam. Secundo

part. 1.

ibi. Mouet secundam dubitationem. Videtur enim ex vna parte, quod vnum & ens sunt principia & genera, quia haec maxime videntur continere omnia suo ambitu communitatis. Et maxime videntur esse principia, quia sunt prima naturaliter, quia eis interemptis intermuntur alia. omnia enim sunt ens & vnum. unde, si auferatur vnum & ens, omnia alia auferuntur, sed non conuertitur. & sic videntur esse prima naturaliter, cum prius naturaliter dicatur, a quo non conuertitur consequentia essendi. Ex alia parte videtur, quod vnum & ens non sunt genera, & per consequens nec principia, si genera sunt principia. Nulla enim differentia participat actu genus, quia differentia sumitur a forma, genus autem a materia. Sicut rationale a natura intellectus, animal a natura sensitiua. Forma autem non includitur in essentia materiae actu, sed materiae est in potentia ad ipsam. Et similiter differentia non pertinet ad naturam generum, sed genus habet differentiam potestate. Et propter hoc differentia non participat genus, quia cum dico rationale, significo aliquid habens rationem, nec est de intellectu rationali, sed fit animal. Illud autem participatur, quod est de intellectu participatis. Et propter hoc dicitur, quod differentia non participat genus. Nulla autem potest differentia sumi, de cuius intellectu non esset vnum & ens. unde vnum & ens, non possunt habere aliquas differentias. & ita non possunt esse genera, cum omne genus habeat differentias. Est autem veritas, quod vnum & ens non sunt genera, sed sunt omnibus communia analogice. Tertiam quaestionem ponit ibi. Quod est dubitatio, utrum principia sint magis genera quam species. & primo ostendit, quod species magis sunt principia quam genera: quia quod est simplicius, est magis principium, sed species videntur esse simpliciores, sunt enim indiuisibilia, ad quae terminatur diuisio generis formalis: sed genera in plura, & differentia specie diuiduntur, ergo magis videntur principia esse species quam genera. Sed ex ea parte, qua genera conuertunt species, & non conuerso, videntur genera esse magis principia. Hoc enim est de ratione principii, quod eo remoto, alia remouentur. Est autem veritas, quod vniuersalia sunt principia, scilicet in cognoscendo, & sic genera magis sunt principia, quia simpliciora. Et quod diuiduntur in plura quam species, hoc est, quia continent plura in potentia: sed species continent plura in actu. Unde sunt magis diuisibiles per modum resolutionis compositi in simplicia.

LECTIO II.

Ad huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

LECTIO II.

Ad huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

part. 1. **A**d huc, utrum oportet poni aliquid praeter singularia, aut non, sed horum quae sunt scientia sed haec infinita? quod propter singularia, genera autem sunt. Sed neutrum horum quae sita nunc scientia. Propter quod, non impossibile hoc, dictum est.

METAPHYSICORVM.

le habet principium, sequitur quod principium corruptibile...

f Si autem rursus aliquis putat maxime principia immobilia esse...

g Adhuc autem primum principium quod unum dicitur...

h Si uero lineas, aut his habitas (dico autem superficies prima)...

i Adhuc quomodo substantiam existimare oportet...

k Exhibet autem dubitationem, & oportet quidem scientiam...

l Adhuc utrum est aliquid prater synolon, aut non?

perfectibus, & superficies ex lineis. Sed manifestum est...

Quod si quis rursus (quae maxime videntur immobilia principia esse)...

Item illis, qui primum principium ipsum unum aiunt...

Si quis uero lineas, aut quae has sequuntur (dico autem primas superficies)...

Item, quoniam modo arbitrari oportet unius & puncti substantiam esse?

Præbet autem dubitationem hoc etiam, quod omnis quidem scientia uniuersaliū est...

Item, utrum est aliquid prater ipsum totum, an non dico autem materiam...

Cap. Par. prima.

Lib. 11. Tex. c. 19. & inde.

Infraloc. 4. Infr. ps. 5.

par. 6.

D. 149.

ma, quae autem sunt in materia dicuntur corruptibilia, sequi- A capitur ad aliquid unum, vel non. Secundo ibi.

LECTIO III.

Voniam autem philosophi est scientia entis inquantum ens, uniuersaliter...

b Videtur itaque dicto modo dici, quae admodum medicatiuum, & salubre...

LECTIO III.

ostquam mouit questiones, hic incipit colligere ea, quae pertinent ad considerationem huius scientiae...

autem scientia. Prima diuiditur in duas partes. In prima ostenditur quod ad hanc scientiam pertinet considerare de omnibus entibus...

capitur ad aliquid unum, vel non. Secundo ibi. b Ostendit quod omnia reducuntur ad aliquid unum...

LECTIO III.

Vm autem Philosophi scientia sit entis prout ens, uniuersaliter, & non secundum partem...

Videtur autem praedicto modo dici, quae admodum medicatiuum, & salubre. etenim utrumque horum multipliciter dicitur...

cut vna. hoc autem quia est factiuum sanitatis, sicut portio medicinalis. Et similiter est in aliis, quae hoc eodem modo dicitur...

Infra pt. 4.

ne caret quodd multiplicitas entis, habet aliquid commune, ad quod fit reductio. Deinde cum dicitur...

part. 3.

part. 4.

Te. cō. 3. Tex. cō. 7.

¶ Ostendit quod reductio omnium fit reductio ad aliquid unum commune, contrarietates autem entium, quae sunt oppositae differentiae per se consequuntur entia, necesse est, & contrarietates reducuntur ad aliquam primam contrarietatem, quaecunque sit illa, siue pluralitas & vnū, siue similitudo & dissimilitudo, siue quaecunque alia sint primae differentiae entis.

¶ Ostendit quid sit illud commune, ad quod fit reductio omnium entium, & dicit quod nihil differt verum fiat reductio ad ens, vel vnum; si enim dicatur quod ens & vnū non sunt idem, sed differunt ratione, secundum quod vnum addit indiuisibilitatem supra ens, tamen manifestum est, quod adinuicem conuertuntur, quia omne vnum est aliquale ens, & omne ens est aliquale vnū. Et sicut substantia est proprie & per se ens, ita proprie & per se vnum. Quomodo autem vnum ad ens se habeat, supra dictum est in Quarto & Decimo. Deinde cum dicitur...

¶ Remouet quandam dubitationem dicens, quod omnia contraria pertinent ad considerationem vniuersalis scientiae, & huius ratio potissima videtur esse, quia in omnibus contrariis vnū dicitur secundum priuationem, quod cognoscitur ex suo opposito, remanet dubitatio; quomodo contraria dicuntur secundum priuationem, inter quae est medium, cum in oppositis priuatione, non sit medium. Et ad hoc respondendum est, quod in talibus contrariis, alterum contrarium non ponitur priuatio, quasi tollens totā rationem alterius oppositi, sed quia est priuatio vltimae speciei, in qua tollit completā rationem totius speciei, sicut si aliquis dicitur iustus, eo quod est obediens legibus secundum habitum aliquem, non semper dicitur iniustus, eo quod sit priuatus tota ratione iustitiae, quod in nullo obediat legibus, sed quia per se iustus est, ut in alijs deficiat ab obedientia legis. Et sic inest ei priuatio iustitiae, in quantum deficit a perfecta ratione iustitiae. &

¶ Quomodo autem Mathemata circa abstracta speculantur, tollendo namque omnia sensibilia, ita speculantur, utripita grauitatem & leuitatem, duritiem & contrarium, item autem caliditatem & frigiditatem, & ceteras sensibiles contrarietates: solum vero dimittit quantum & continuum, horū quidem ad vnū, horū vero ad duo, horum autem ad tria, & passionem eorum prout quantitas, et continua sunt, non prout aliquid aliud speculantur, & horum quidem sitis adinuicem considerat, & ea quae eis insunt, horum vero commensurationes & incommensurationes, horum autem rationes, attamen vnū omnium, & eandem scientiam ponimus Geometriam: eodem modo etiam circa ens se habet.

propter hoc potest habere medium, quia non omnis, qui caret iustitia, totaliter iustitia priuatur, sed aliqua parte. & hoc est medium, quod diuersificatur secundum magis & minus. & similiter est in alijs contrariis. Sed priuatio visus dicitur in hoc, & totaliter aliquis caret visu; & ideo inter caecitatem & visionem non est medium.

¶ Ostendit quod de omnibus entibus reductis ad vnū, fit consideratio huius scientiae, & circa hoc tria facit. Primo ex exemplo Geometriae ostendit, quod ad vnam scientiam pertinet considerare omnia, quae reductuntur ad ens, dicens, quod sicut Mathematica habet considerationem & circa ea, quae sunt ex ablatione & idest circa abstracta, quae quidem abstractio fit non ex hoc, quod ponatur, de quibus considerat, in rerum natura esse separata a sensibilibus, sed quia considerat ea abique consideratione sensibilibus. Speculatur enim Mathematica auferens a sua consideratione omnia sensibilia, sicut leuitatem, grauitatem, duritiem, mollitiem, caliditatem & frigiditatem, & omnes alias sensibiles contrarietates, & derelinquit in sua consideratione solummodo quantum & continuum, siue sit continuum ad vnam tantum dimensionem, ut linea: siue ad duas, ut superficies: siue ad tres, ut corpus; & considerat primo passionem horum in quantum sunt continua, & non secundum aliquid aliud. Non enim considerat passionem superficies, secundum quod est superficies, lignea, vel lapidea: et similiter rationes eorum adinuicem. Considerando figuram est considerat accidentia, quae existunt in figuris, & considerat mensurationes & incommensurationes, ut patet in decimo Euclidis, & rationes idest proportionum earum, ut patet in quinto. Sed tū de oib⁹ his est vna scientia quae est Geometria. Et sicut est de Mathematico, ita est de Philosopho, qui considerat ens, & praetermittit considerare omnia particularia entia, & considerat ea tantum quae pertinent ad ens commune, qualiter sunt multa, tamen de omnibus est vna scientia, in quantum scilicet reducuntur omnia in vnum, ut dictum est. Secundo ibi...

¶ Nihil autem interest ad ens, vel ad vnum entis reductionem fieri, ete nim si non idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. et ipsum enim vnum quodam modo ens, & ipsum ens vnum est.

¶ Cum autem vnū & eiusdem scientiae sit cūctā contraria speculari, vnū quodque autem horum secundum priuationem dicatur, quorum aliquid intermedium est quemadmodum iustus et iniustus, dubitauerit quispiam quoniam modo secundum priuationem dicatur. Circa omnia talia sane priuatio ponenda non totius rationis, sed vltimae speciei, ut puta, si iustus est secundum habitum quandam, legibus obtemperans, iniustus non erit omnino tota ratione priuatus. circa vero obedientiam legum deficiens, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inest. eodem autem modo & de alijs.

¶ Quomodo autem Mathematica circa abstracta speculantur, tollendo namque omnia sensibilia, ita speculantur, utripita grauitatem & leuitatem, duritiem & contrarium, item autem caliditatem & frigiditatem, & ceteras sensibiles contrarietates: solum vero dimittit quantum & continuum, horū quidem ad vnū, horū vero ad duo, horum autem ad tria, & passionem eorum prout quantitas, et continua sunt, non prout aliquid aliud speculantur, & horum quidem sitis adinuicem considerat, & ea quae eis insunt, horum vero commensurationes & incommensurationes, horum autem rationes, attamen vnū omnium, & eandem scientiam ponimus Geometriam: eodem modo etiam circa ens se habet.

¶ Quae enim prout est accidunt, & Mathematico, ita est de Philosopho, qui considerat ens, & praetermittit considerare omnia particularia entia, & considerat ea tantum quae pertinent ad ens commune, qualiter sunt multa, tamen de omnibus est vna scientia, in quantum scilicet reducuntur omnia in vnum, ut dictum est. Secundo ibi...

¶ Ostendit quod de omnibus substantijs, & per consequens de omnibus entibus, quae reductuntur ad substantiam. Dialectica autem videtur esse communis, & similiter philosophica, quia considerant quaedam accidentia entibus, scilicet inuentiones & rationes generis, & speciei, & alia huiusmodi. Vnde reliquit Philosophus, quod Philosophus consideret praedicta, in quantum sunt accidentia entis. Tertio ibi... h. Ex dictis inferret conclusionem principaliter intentam, dicens, quod quia ens dicitur multipliciter secundum aliquid vnum, & omnia contraria reducuntur ad primam contrarietatem entis, & talia sic reducta in vnū, possunt cadere sub vna scientia, ut dictum est: per hoc soluitur dubitatio prius mota: scilicet multorum differentium genere sit vna scientia.

L E C T . I I I I .

¶ Ostendam quomodo Philosophus ostendit quomodo consideratio huius scientiae est circa ens, & ea quae consequuntur ens in quantum huiusmodi: hic ostendit quomodo consideratio huius scientiae est de primis principijs demonstrationis: & diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod ad hanc scientiam pertinet considerare de his. In secunda determinat quodam principio demonstrationis, quod est inter alia primū. ibi est autem quodam &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum ex consideratione scientiae Mathematicae. Secundo ex consideratione scientiae naturalis. ibi est autem. Vtitur autem particularibus accipiuntur particulariter, & non secundum quod sunt in sua communitate, pertinent ad considerationem huius scientiae: sed prima principia demonstrationis accipiuntur a Mathematica, & ab alijs particularibus scientijs particulariter tantum. ergo eorum consideratio secundum quod sunt com-

¶ Vniuersalia autem Mathematica vtitur communibus vtatur, horū principia erit vtique speculari Philosophiae primae. Quod n. ab aequalibus, aequalibus ablati, quae relinquantur aequalia, commune quidem est omnibus quantis. Mathematica autem assumens circa aliquam partem conuenientis materiae, facit theoriam. Puta circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut reliquorum aliquid quatuor: non in quantum entia, sed in quantum continuū ipsorum vnum quodque; aut vnū, aut duo, aut tria. Philosophia autem de his, quae in parte quidem, in quantum horū vniciuique; aliquid accidit, non intendit. Circa ens autem in quantum ens, vnum quodque talium speculatur.

¶ Eodem autem modo & circa Naturalem scientiam Mathematica...

¶ Munia pertinet ad hanc scientiam, quae considerat de ente in quantum ens. Dicit ergo, quod Mathematicus vtitur principijs communibus proprie, idest secundum quod appropriatur suae materiae. Oportet autem quod ad primam Philosophiam pertineat considerare principia huiusmodi secundum suam communitatem: sicut enim accepta sunt principia sui ipsorum, secundum quod sunt aliquid materiae particulari appropriata. Et hoc quod dixerat, manifestat per exemplū: nam hoc principium, Si ab aequalibus equalia demas, quae relinquitur equalia sunt, est commune in omnibus quantis, in quibus inueniuntur, quale & inaequale. Sed mathematica assumunt huiusmodi principia ad propria considerationem circa aliquam partem quantis, quae est materia sibi conueniens: non est enim aliqua mathematica scientia, quae consideret ea, quae sunt quantitates communia, in quantum est quantitas: hoc enim est primae Philosophiae, sed considerant Mathematicae Scientiae ea, quae sunt huius vel illius quantitatis, sicut Arithmetica, quae sunt numeri, & Geometria ea quae sunt magnitudinis. Vnde Arithmeticus accipit praedictum principium, secundum quod pertinet ad numeros tantum, Geometria autem secundum quod pertinet ad lineas, vel ad angulos, non autem considerat Geometria hoc principium circa entia in quantum sunt entia, sed circa ens in quantum est continuum; vel secundum vnam dimensionem, ut linea, vel secundum duas, ut superficies, vel secundum tres, ut corpus. Sed Philosophia prima non intendit de partibus entis, in quantum aliquid accidit vniciuique; eorum, sed cum speculatur vnū, quodque communia talium, speculatur circa ens in quantum est ens. Deinde cum dicitur...

¶ Cum vero & omne ens secundum vnum quid & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas namque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiusmodi vero possibile sit sub vna scientia esse, soluetur profecto dubitatio a principio dicta. dico autem in qua dubitatur, quoniam modo multorum et genere differentium, vna quaedam scientia erit.

L E C T I O . I I I I .

¶ Vniuersalia autem Mathematica vtitur communibus vtatur, horū principia erit vtique speculari Philosophiae primae. Quod n. ab aequalibus, aequalibus ablati, quae relinquantur aequalia, commune quidem est omnibus quantis. Mathematica autem assumens circa aliquam partem conuenientis materiae, facit theoriam. Puta circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut reliquorum aliquid quatuor: non in quantum entia, sed in quantum continuū ipsorum vnum quodque; aut vnū, aut duo, aut tria. Philosophia autem de his, quae in parte quidem, in quantum horū vniciuique; aliquid accidit, non intendit. Circa ens autem in quantum ens, vnum quodque talium speculatur.

¶ Eodem autem modo circa etiam Naturalem scientiam se habet, quo naturalis scientiae, dicens, quod eodem modo se habet naturalis scientia quantum ad hoc, sicut & Mathematica: quia naturalis scientia speculatur accidentia entium & principia, non in quantum sunt entia, sed in quantum sunt mota. Sed prima scientia est de his secundum quod sunt entia, & non secundum aliquid aliud, & ideo naturalem scientiam & mathematicam oportet partes esse primae philosophiae, sicut particularis scientia.

tia pars dicitur esse vniuersalis. Quod autem huiusmodi principia communia, pertineant ad considerationem primae philosophiae huius ratio est. quia, cum omnes primae propositiones per se sint, quorum praedicata sunt de ratione subiectorum, ad hoc quod sint per se nota quantu ad omnes, oportet quod subiecta & praedicata sint nota omnibus. Huiusmodi autem sunt communia, quae in omnium conceptione eadunt, vt ens & non ens, & totum & pars aequale & inaequale, idem & diuersum, & similia, quae sunt de consideratione philosophi primi. Vnde oportet, quod propositiones communes, quae ex huiusmodi terminis constuntur, sint principaliter de consideratione Philosophi Primi.

LECTIO. V.

ST autem quoddam in entibus principium, circa quod non est metiri, contrarij autem necessarii semper facere. Dico autem verum dicere, puta quod non contingit idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, & alia ipsi opposita hoc modo.

Cap. 4. part. 1.

LECTIO. V.

par. prima.

ostendit Philosophus, quod principia communia demonstrationis, sunt principaliter de consideratione huius philosophiae, hic determinat de primo principio inter ea. Necessarium est enim, quod si cut omnia entia reducitur ad aliquod primum, ita oportet quod principia demonstrationis reducatur ad aliquod principium, quod principium cadit in consideratione huius philosophiae. Hoc autem est quod non contingit simul esse & non esse. Quod quidem ea ratione primum est, quia termini eius sunt ens & non ens, qui primo in consideratione intellectus cadunt. Diuiditur autem haec pars in duas. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus circa quod non contingit mentiri scilicet secundum interiorum rationem, sed necessarium est semper facere contrarium scilicet dicere

part. 2. Alia litera Adhuc.

part. 3.

part. 4.

Ad dicentem autem oppositas dictiones ei, qui falsum id esse ostendit. sumendum aliquid tale, quod idem quidem erit ei, quod est non contingere id esse & non esse secundum vnum & idem tempus, non videbitur autem esse idem. Sic enim. solum vtiq; demonstrabitur ad dicentem, contingere oppositas dictiones verificari de eodem.

Futuros itaq; inuicem ratione communicare, oportet aliqd ipsum intelligere. non factu autem hoc, quomodo est commune catto his ad inuicem sermonis? Oportet igitur nominu vnum quodq; esse notum, & significare aliquid, & non multa, solum autem vnum. Si autem plura significet, manifestum facere ad quod fert nomen eorum. Dicet itaq; esse hoc, & non esse hoc, quod totaliter esse dicit non dicit. quare quidem quod significat nomen,

idem haberet simul contrarias opiniones. Nam contrariae opiniones sunt, quae sunt de contrarijs. Sicut opinio, qua quis opinatur natur Soer. sedere, est contraria opinioni, qua quis opinatur eum non sedere.

Secundo dicit, quod de praedicto principio & similibus, non potest esse simpliciter demonstratio ad hominem. Quod autem non possit simpliciter demonstrari, probat ex hoc, quod non contingit facere syllogismum ad hoc principium demonstrandi ex aliquo principio magis noto, quod oporteret, si contineretur illud principium simpliciter demonstrari. Sed ad hominem contingit hoc principium demonstrare, qui concedit aliquid aliud, licet minus notum, & hoc negat. Deinde cum dicit, Excludit opinionem negantiu illud principium, & diuiditur in partes duas. Primo disputat contra negantes hoc principium simpliciter. Secundo descendit ad speciales opiniones, ibi. Cito autem. Circa primum duo facit. Primo ponit modum disputandi contra hunc errorem dicens, quod ille, qui contra ponentem contradiatorias propositiones esse veras vult ostendere, quod sit falsum, debet sumere aliquid tale, quod idem sit huic principio scilicet, non contingere idem esse & non esse, secundum idem tempus, sed non videatur idem. si autem videretur idem non concederetur ab aduersario. si autem non posset concludere propositionem, quia huiusmodi principium non potest ex notionibus ostendi. Et ideo hoc solum modo potest sumi demonstratio contra dicentem, quod contradiatoria verificantur de eodem: vt scilicet illud, quod sumitur, sit idem conclusioni, sed non videatur idem.

LECTIO. V.

ST autem aliquod in entibus principiu, circa quod dicere falsum non erit, sed necesse est semper contrarium facere: dico autem veru dicere, & vtiq; quod non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse; & cetera eodem atque haec, opposita.

Et de his talibus simpliciter quidem demonstratio non est, ad aliquem autem est. non enim est ex credibiliiori principio hoc ipso facere syllogismu. oportet autem, si quidem erit simpliciter demonstrare.

Ad illum vero, qui dicit locutiones oppositas, accipiendum est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse, aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod non contingit secundum vnum & idem tempus idem esse, & non esse, non autem appareat idem esse. sic enim solummodo demonstraretur ad eum, qui dicat oppositas locutiones de eodem verificari.

Qui autem sermonem inuicem communicaturi sunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non factu, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnum quodque notum esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. quod si plura significet, manifestare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit esse hoc & non esse hoc, quod omnino esse dicit, non dicit, quare id, quod nomen significat, id ipsum non significare dicit. hoc

Secundo procedit ad disputandum contra praedictum errorem, & circa hoc facit tres rationes, quarum prima est: quod si duo homines debeant ad inuicem communicare rationem, vt scilicet vnus alteri rationem suam comunicet disputando,

oportet vnum ipsorum intelligere aliquid, quod ab alio dicitur: quia si hoc non esset, non communicarent ad inuicem in sermone, secundum rationem. Et ita, frustra acciperetur disputatio contra eum, qui hoc negaret. Si autem vnus ex eis intelligeret quod alius dicit, oportet quod vnumquodque nominum quae profertur, sit nouum in sua significatione & per consequens, quod significet aliquid, & non multa, sed solum vnu. Et si significet multa quod manifestet ad quod illorum multo riu significandum vteatur nomine: aliud nesciret vnus, quod alius velle diceret. Hoc igitur supposito, quod nomen significet vnum, manifestum est, quod ille, qui dicit esse hoc, & non esse hoc: puta quod Soer. est homo, & non homo: illud vnum, quod attribuit Soerae, quod scilicet est homo, negat, cum adiungit quod non est homo. & sic negat id quod primo significauit. Vnde relinquitur, quod nomen non significet id, quod significat, quod est impossibile. Sequitur ergo, quod si nomen aliquid determinate significat, quod impossibile est contradictionem verificari de eodem. Secunda rationem ponit ibi.

hoc non inquit, significare. hoc autem impossibile. Quare si quidem significat aliquid esse hoc, contradictionem verificari impossibile de eodem.

Adhuc autem si quid significat nomē, & hoc verificatur, oportet & hoc ex necessitate esse. Quod autem ex necessitate est, non contingit tunc non esse. oppositas igitur non contingit dictiones & negationes verificari de eodem.

Adhuc autem, si nihil magis dicitur quam negatio verificatur, dicens hominē, aut non hominē, nihil magis veru dicit. Videbitur autem vtiq; non equum esse, dicens hominem, & magis aut non minus verum dicere, quod non hominē. quare & equum dicens esse eundem, verum dicit. oppositas enim similiter erat verum dicere. Accidit igitur eundem hominem esse & equu, aut aliorum aliquod animalium. Demonstratio quidem igitur nulla horu est simpliciter: ad ponentē tamen haec demonstratio.

Cito autem & vtiq; quis & ipsum Heraclitum hoc interrogans modo, cogeret confiteri nuquam oppositas dictiones possibile esse de eisdem verificari. Nunc autem non intelligens se ipsum quidquid dicit, haec accipit opinionē. Totaliter autem, si quod dicitur ab ipso ē veru, neq; vtiq; ipsum hoc veru erit. Dico autem idem contingere secundu vnu & idē tempus, & esse & non esse. Quoad modum. n. & diuisis ipsis. nihil magis affirmatio q̄ negatio verificatur, eodem modo & simul vtriusq; & si mul complexi velut vna quadam affirmatione existētē, nihil magis negatio q̄ totu, vt in affirmatione positum, veru erat.

Quae talis est. Si affirmatio non est vera, magis quam negatio ei opposita, ille, qui dicit Socratem esse hominem, non magis verum dicit, quam ille, qui dicit, Socratem non esse hominem. Sed manifestum est quod ille, qui dicit hominem non esse equum, aut magis verum dicit, aut non minus quam ille, qui dicit hominem non esse hominem: Ita ergo per locum a

simili, vel a minori, verum dicit, qui hominem dicit non esse equum. Sed, si opposita contradictorie sunt simul vera; si haec est vera, homo non est equus, & haec erit vera, homo est equus. Et ita sequitur, quod homo sit equus & quod eumque aliud animalium. Sed quia possit aliquis calumniari praedictas rationes, ex hoc quod ea, quae assumuntur in eis sunt minus nota quam conclusio, quae intenditur, ideo respondet dicens, quod nulla praedictarum rationum est demonstratiua simpliciter, sed tamen potest esse demonstratio ad hominem, qui ponit hanc rationem, quem oportebit concedere ea, quae assumuntur, licet sint minus nota simpliciter quam id quod negat. Deinde cum dicit, Excludit praedictum errorem, descendendo ad speciales opinantes, & primo ad Heraclitum. Secundo ad Pythagora ibi. Simile autem. Ponebat autem Heraclitus duo, scilicet quod affirmatio & negatio sit simul vera. ex quo sequebatur, quod omnis propositio tam affirmatiua quam negatiua sit vera. Item ponebat, quod inter affirmationem & negationem, sit aliquod medium: & sic sequebatur, quod contingeret neque affirmatio nem esse veram, & per consequens omnem propositionem esse falsam. Primo ergo inducit rationem contra primum. Secundo, contra secundum: ibi. Adhuc autem. Dicit ergo, quod de facili aliquis hoc modo disputado ad hominem cogit ipse Heraclitum, qui fuit author huius propositionis, confiteri quod oppositae propositiones non verificantur de eodem. Videretur enim hanc opinionem accepisse, quod verificentur de eodem, ex hoc quod non intellexit se ipsum quod diceret. Hoc autem modo cogeret negare quod dicit, quia si illud, quod dicitur ab eo, verum est, scilicet quod contingat idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, sequitur, quod hoc ipsum non erit verum. Sicut enim, si diuisim accipiantur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quam negatio: ita & si accipiuntur affirmatio & negatio simul, eamquam ex eis vna affirmatio fiat, non erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatione & negatione, quam ipsa tota affirmatio opposita. Manifestum est enim, quod contingit aliquam propositionem copulatiuam esse veram, sicut aliquam simpliciter propositionem, & contingit accipere eius negationem. Sicut autem illa copulatiua componatur ex duabus affirmatiuis, sicut

Item, si nomen aliquid significat, & hoc verificatur, oportet hoc necessario esse. quod vero necessario est, non contingit tunc non esse. oppositas ergo non est possibile locutiones, de eodem verificari.

Item, si nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicit. atamen videri potest, quod si hominem non equum esse dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quam si non hominem. vnde etiam si eundem dicit equum esse, verum dicit. oppositas enim similiter erit veras esse. accidit igitur eundem, & hominem, & equum esse, aut ceterorum animaliu aliquod. Horum sane nulla est simpliciter demonstratio: verum ad eum, qui haec ponit, demonstratio est.

Facile autem & ipsum Heraclitum quispian hoc modo interrogans concedere cogeret, nunquam possibile esse oppositas locutiones de eodem verificari. nunc vero, cum seipsum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Omnino autem si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet inquam, quod contingit idem secundum vnum & idem tempus esse. Quemadmodum enim & ipsis diuisis, nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur, eodem modo simul vtroque ac complexo. ac si vna quaedam affirmatio esset, nihil, magis negatio, quam totum tanquam in affirmatione positu verificabitur.

modo cogeret negare quod dicit, quia si illud, quod dicitur ab eo, verum est, scilicet quod contingat idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, sequitur, quod hoc ipsum non erit verum. Sicut enim, si diuisim accipiantur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quam negatio: ita & si accipiuntur affirmatio & negatio simul, eamquam ex eis vna affirmatio fiat, non erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatione & negatione, quam ipsa tota affirmatio opposita. Manifestum est enim, quod contingit aliquam propositionem copulatiuam esse veram, sicut aliquam simpliciter propositionem, & contingit accipere eius negationem. Sicut autem illa copulatiua componatur ex duabus affirmatiuis, sicut

LECTIO. VI.

cum dicitur Socr. sedet & disputat: siue ex duabus negatiuis, si cut cum dicitur verum esse Socratem non esse lapidem neque asinum: siue ex affirmatione & negatione, vt cum dicitur, veru est Socratem sedere & non disputare: semper tamen copulatiua verificata sumitur in virtute vnius affirmatiue. Et ille, qui dicit eam esse falsam, assumit negationem qua fit totius copulatiue.

h Adhuc autē si nihil est vere affirmare, hoc ipsum vtiq; falsum erit dicere, nullā verā affirmationē existere. Si autem est aliquid, soluetur vtiq; quod dicitur ab his, qui talia instant, & penitus auferētibus disputare.

i Simile autē dictis est & quod dicitur a Pythagora. Etenim ille dixit omnium rerū esse mēsurā hominē, nihil aliud dicens, quā quod videtur vnicuique hoc & esse firmiter. Hoc autē factū, idē accidit & esse & nō esse, & bonū & malū esse, & alias secundū oppositas dictiones dicta, propter multoties his quidē videri esse hoc bonū, his autem contrarium. Mensurā autem esse, qđ videtur vnicuique.

LECTIO. VI.

par. prima. Cap. 5.

b Videtur enim quibusdā quidem ex Physiologorum opinione, alijs aut ex eadem de eis dem omne cognoscere, sed his quidē delectabile hoc videri, his autem contrarium.

c Nihil enim ex nō ente fieri, omne aut ex ente, fere omnium est cōe dogma eorū, qui de natura. Quā igitur non albi fit ex albo pfecte existente, & nequaquam ex non albo, nunc aut factum non albū, fiet vtiq; ex nō ente non albo, quod fit non albi. Quare ex nō ente fiet vtiq; secundū illos, si non existit non albi idem & album. Non difficile autē dissoluere dubitationem hanc, dictū est. n. in phisicis, quō ex nō ente fiunt quæ fiunt, & quomodo ex ente.

lect. 2.

i Descēdit ad opinionem Pythagoræ, & dicit quod id, qđ dictum est a Pythagora, simile est dictis ab Heraclito, & ab alijs, qui ponunt affirmationem & negationem simul esse veram. Dicit enim Pythagoras, quod homo est mensura omnium rerum, scilicet secundū sensum & intellectum, vt in Nono dictum est, quasi esse rei sequatur apprehensionem intellectus & sensus. Et sic, qui dicit hominem esse mensurā omnium, nihil aliud dicit quā hoc esse verum, quod videtur vnicuique. Quo posito sequitur, quod idē fit & non fit, & quod idem simul fit bonum & malum. Et simile est in alijs oppositis, eo quod multoties videtur hominibus aliquibus aliquid esse bonum, & alijs videtur contrarium, & ipsum videri esse mensurā rerum secundum opinionem Pythagoræ, vt scilicet intantum sit verum rem esse, in quantum videtur.

ostendam Philosophus disputauit contra ponentes contradietoria simul verificari eodem, hic ostendit quomodo hæc ratio possit ab eorum mentibus remoueri. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit propositum. In secunda inducit quædam corollaria ex dictis, ibi. Quare manifestū. Prima pars diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo prædicta ratio in aliquibus solui possit. In secunda ostendit in quibus possit solui, & in quibus non, ibi. Ad habentes igitur. Circa primum tria facit. Primo proponit modum, quo prædicta ratio in aliquibus solui possit, dicens, quod dubitatio prædicta, ex qua aliqui mouentur ad ponendum contradietoria simul verificari eodem, poterit solui, si quis consideret vnde principium sumptū hæc positio. Secundo ibi, b Assignat duplex principium prædictæ positionis, dicens quod quibusdam videtur quod principium dictæ opinionis sit ex opinione naturalium Philosophorum, qui posuerit aliquid nō fieri ex non ente. Alijs autem videtur quod principium sumptū sit ex opinione naturalium Philosophorum, qui posuerit aliquid nō fieri ex non ente. Alijs autem videtur quod principium sumptū sit ex opinione naturalium Philosophorum, qui posuerit aliquid nō fieri ex non ente. Alijs autem videtur quod principium sumptū sit ex opinione naturalium Philosophorum, qui posuerit aliquid nō fieri ex non ente.

Item, si nihil est vere asserere, id etiam ipsum falsum erit dicere, assertionem nullam ueram esse. quod si aliquid sit, soluetur profecto, quod ab illis dicitur, qui ad huiusmodi instant, & qui totaliter ipsum disputare perimunt.

LECTIO. VI.

Oluetur autem hæc dubitatio, viso unde huius opinionis principium venit.

Videtur etenim quibusdam quidē ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdā vero ex eo quod non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam hoc apparere delectabile, quibusdam contrarium.

Nihil enim ex non ente fieri, omne vero ex ente fere omnium Naturalium est decretum. Cum igitur non album ex perfecte albo fiat, & minime ex non albo, nunc uero factum nō album, si fieret ex non ente albo, quod fit non album, fieret profecto ex non ente secundum illos, si non erat idem album & non album. Non est autē difficile hanc dubitationem soluere. dictum est enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiunt quæ fiunt.

verum, ibi Sed & similiter. Dicit ergo primo, quod fere omnium eorum, qui de natura tractauerunt, commune dogma est, quod nihil fit ex non ente, sed omne quod fit, fit ex ente. Manifestum est etiam, quod aliquid fit non album ex eo, quod est perfecte album, non autem fit album ex non albo. Vltimus enim manifestum est quod non album fit ex eo, quod non est non album. Quod exinde patet, quod id, quod non est non album, fit non album, sicut quod non est nigrum fit nigrum. Sic igitur illud, ex quo fit non album: est album, & non est non album. Quod non potest intelligi tanquam penitus sit non ens non album, quia sic videretur sequi quod aliquid fieret simpliciter ex nō ente. Sicut si diceremus, quod dignis sit ex non igne, quomodo

modo intelligebant quod illud, quo fit ignis sit penitus non ignis? Sic enim videbatur eis quod sequeretur, quod fieret aliquid ex non ente. Et propter hoc ponebant, quod in eo, ex quo fit ignis, erat ignis latens, vt patet ex opinione Anaxagoræ, quæ ponitur in Primo Physicis. Similiter credebant, quod si aliquid fit non album ex eo quod non est non album, quod nihilominus non album præstiteret in eo, ex quo fit non album, vt dictum est. Sequitur etiam secundum eos, quod illud, ex quo fit non album, esset album, & non albi simul, nisi ponatur quod aliquid fiat ex non ente. Sed hanc dubitationem, vt ait Philosophus, non difficile est soluere. Expositum enim est in Primo Physicorum, quomodo aliquid fiat, ex ente, & quomodo ex nō ente. Dicitur enim, quod aliquid fit ex nō ente in actu, & ex ente in actu per accidens, sed ex materia que in potentia est, fit aliquid per se. accedit enim factio quod materia, ex qua fit aliquid, fuerit subiecta formæ, & priuationi. Et sic non oportet, quod id, ex quo aliquid fit, simul fit ens, & non ens in actu, sed quod de se sit potentia ad ens, & non ens ideat formam, & priuationem. Deinde cum dicitur, d Remouet prædictam opinionem, secundum quod causatur ex alio principio, quod est opinari omne quod videtur esse verum. Et primo, remouet hoc principium & secundum causam eius ibi. Totaliter autem. Dicit ergo primo, & sicut stultum est propter prædicta opinari, quod contradietoria simul verificantur eodem, similiter etiam est stultum attendere, iudicium assentire prædictis vtriusque opinionibus philosophorum dubitantium contra seipsos. manifestum est enim, quod necesse est alterum eorum mentiri. & hoc palam est ex his, quæ apparent secundum sensum. Nunquam enim idem videtur his quidem dulce, alijs amarum, nisi in alteris eorum sit aliqua corruptio aut priuatio secundum organum sensus, & secundum virtutem, quæ iudicat de saporibus. Huiusmodi autem corruptione in alteris eorum existente, existimandum est, alteros eorum esse mensuram, & mensuram veritatis, illorum scilicet, in quibus non est corruptio. Non autem hoc putandum est, & de alteris, in quibus est corruptio. Et sicut hoc manifestum est in cognitione sensus, similiter dicendum est in bono, & malo, & in pulchro, & turpi, & huiusmodi omnibus, quæ per intellectum cognoscuntur. Si enim quibusdam videtur, secundum intellectum hoc esse bonum, alijs autem malum, &

lect. 5. 33. lect. 11.

d Sed & similiter attendere vtriusque opinionibus & phantasias ad ipsos dubitantiū, stultū. Palam. n. qđ alterum ipsorū necesse est metiri. Palam autē hoc ex his, quæ fiunt secundū sensum. Nunquam. n. videtur idem his quidē dulce, his autē contrariū non corruptis & priuatis alteris secundum organum sensus, & iudicatorijs dictorum saporum. Hoc autem existente tali, alterum quidē existimandū mēsuram esse, alteros autē non putandum. Similiter autē hoc dico, & in bono, & in malo, & pulchro, & turpi, & in alijs talibus. Nihil. n. differt hoc dignificare quā quæ apparēt submittētibus sub visu digito, & facientibus ex vno videri duo, oportet esse, propter apparere tanta, & iterū vnū. Non mouentibus. n. visum, vnū appareret quid vnū.

e Totaliter autē inconueniēs, ex videri præsentia permutantia, & nunquam permanentia in eisdem, ex hoc de veritate iudicium facere. Oportet. n. ex semper secundū eadem habentibus, & neque vnā permutatiōem facientibus verū venari. talia aut sunt, quæ secundum mundum. Hæc enim nō quandoque, quidē talia, iterum autem alia videntur, eadem autem semper, & permutatiōe nulla participant.

f Adhuc autem, si motus est, & motum aliquid: mouetur autē omne ex aliquo ad aliquid: oportet igitur quod mouetur, esse & adhuc in illo, ex quo mouebit, & nō esse in ipso. Et ad hoc moueri & fieri in hoc, secundum contradietionem autem non verificari secundum ipsos.

his, quæ semper se habent eodē modo, & non patiuntur aliquā permutatiōem quantum ad substantiam suam, licet appareat in eis motus secundum locum. talia enim sunt, quæ continent mundum. scilicet corpora caelestia, ad quæ comparata hæc corpora corruptibilia, quasi nullius sunt quantitatis, vt Mathematici probant. Corpora autem caelestia, sunt semper eadem & non videntur quandoque talia, & alia vice alia, sed nulla permutatiōe participant, quæ scilicet sit in eorum substantia. Secundam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Si motus est in istis inferioribus, oportet quod id, quod mouetur, sit aliquid, & etiam oportet, quod id quod mouetur, moueatur ex aliquo, & etiam ad aliquid. Vnde oportet id, quod mouetur, adhuc esse in eo, ex quo mouetur, & nondum esse in eo, ad quod mouetur, sed moueri ad ipsum & cōtinuē fieri in ipso. Et sic aliqua affirmatiō determinate est

standum est eorum iudicio, in quibus non est aliqua corruptio secundum intellectū, nec ex praua consuetudine, neque ex praua affectione, neque ex aliqua huiusmodi causa. Nam, si quis dicat quod nihil minus dignum est credere his, quam illis, nihil hoc differt quā si diceret, quod ea, quæ apparent hominibus ponentibus sub visu digito, & est mouentibus oculum digito, & ex hoc facientibus quod id quod est vnū videatur duo, quod propter hoc oportet esse duo, quod apparent tot. & iterum oportet esse, vnū, quia quando aliquis non mouet oculum, apparet vnū, id quod est vnū. Manifestū est enim quod iudicandum est de veritate rerum, secundum id quod visus iudicat, nulla extranea passione existentem in eo, nō autem secundum quod iudicat ex prædicta passione. Sic aut iudicat vnū esse duo, quia species vnius visibilis duobus modis redditur organo visus quando mouetur, & secundum vtriusque dispositionem peruenit ad organū sensus communis, quasi essent duo visa. Deinde cum dicitur, Excludit causā, propter quam ponebat omne quod videtur esse verum. Hoc enim ponebant aliqui, quia existimabant res omnes esse in continuo fluxu, & quod nulla natura esset in rebus fixa, & determinata. Et sic sequebatur, quod res esse talem non erat nisi videri. Contra hoc ergo, ponit quæ rationes, quarū prima talis est, quod totaliter inconueniēs est sumere iudicium de tota veritate ex hoc, quod ista sensibilia, quæ sunt appere, scilicet vicina nobis, permutantur & nunquam permanent. Oportet autem magis venari verum ex his, quæ semper se habent eodē modo, & non patiuntur aliquā permutatiōem quantum ad substantiam suam, licet appareat in eis motus secundum locum. talia enim sunt, quæ continent mundum. scilicet corpora caelestia, ad quæ comparata hæc corpora corruptibilia, quasi nullius sunt quantitatis, vt Mathematici probant. Corpora autem caelestia, sunt semper eadem & non videntur quandoque talia, & alia vice alia, sed nulla permutatiōe participant, quæ scilicet sit in eorum substantia. Secundam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Si motus est in istis inferioribus, oportet quod id, quod mouetur, sit aliquid, & etiam oportet, quod id quod mouetur, moueatur ex aliquo, & etiam ad aliquid. Vnde oportet id, quod mouetur, adhuc esse in eo, ex quo mouetur, & nondum esse in eo, ad quod mouetur, sed moueri ad ipsum & cōtinuē fieri in ipso. Et sic aliqua affirmatiō determinate est

At similiter vtriusque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi ex aduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quod alteros eorum, necesse est falsum dicere. Hoc etiam illis patet, quæ secundum sensum sunt. nunquam enim idem quibusdam dulce, quibusdam contrarium apparet, non corruptis, & levis alteris organo sensus, & iudicatorijs prædictorum saporum. hoc autem ita se habente, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros vero minime. Similiter autem de bono, & malo, & turpi, & alijs huiusmodi dico. nam non ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digito visu supponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo esse putant, propterea quod tot apparent, & rursus vnū. illis nanque, qui visum non mouent, vnū appareret, quod vnū est.

Simpliciter autem inconueniens est ex eo, quod præsentia videntur mutabilia, & nunquam in eisdem permanentia, ex hoc de veritate iudicare. oportet etenim ex eis, quæ semper similiter se habent, nullamque mutationem faciunt, veritatem venari. talia vero sunt, quæ in mundo, hæc enim non quandoque quidem talia, rursus autem alia apparent, verum semper eadem, nullius mutationis participantia.

Præterea, si motus, & aliquid motum est, omne vero ex aliquo in aliquod mouetur, oportet igitur quod mouetur esse adhuc in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradietionem nō verificari secundum eos.

his, quæ semper se habent eodē modo, & non patiuntur aliquā permutatiōem quantum ad substantiam suam, licet appareat in eis motus secundum locum. talia enim sunt, quæ continent mundum. scilicet corpora caelestia, ad quæ comparata hæc corpora corruptibilia, quasi nullius sunt quantitatis, vt Mathematici probant. Corpora autem caelestia, sunt semper eadem & non videntur quandoque talia, & alia vice alia, sed nulla permutatiōe participant, quæ scilicet sit in eorum substantia. Secundam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Si motus est in istis inferioribus, oportet quod id, quod mouetur, sit aliquid, & etiam oportet, quod id quod mouetur, moueatur ex aliquo, & etiam ad aliquid. Vnde oportet id, quod mouetur, adhuc esse in eo, ex quo mouetur, & nondum esse in eo, ad quod mouetur, sed moueri ad ipsum & cōtinuē fieri in ipso. Et sic aliqua affirmatiō determinate est

est vera, & aliqua negatio, & non oportebit quod contradictio verificetur de eodem: quia secundum hoc nihil mouetur. Si enim idem foret, esse in termino ad quem, & non esse, nulla ratio esset quare moueretur ad terminum, ad quem aliquid quod nondum est in illo: quia iam esset ibi. Tertia ratione ponit ibi.

Tex. cō. 62. Lect. 12.

Tex. cō. 62.

g Et si secundum quantum cōtinue præsentia fluunt & mouentur. & quis hoc ponat equidem nō verū existens, pp quid secundum quale nō manet? Videtur. n. nō minime quæ secundum contradictiones eiusdem prædicari, & existimare quantum nō manere in corporibus, ppter & esse quadricubitū idē & nō esse. Substantia aut scdm quale, hoc qdē determinatæ naturæ, quātū aut indeterminatæ.

h Adhuc pp quid iubente medico hūc cibū offerre, offerūt? Quid n. magis panis est, aut non est? quare nihil vtiq; aliqd habeat comedere, aut non comedere. Nunc aut ut uerum dicentes circa ipsum, & existēte in isto cibo, offerunt hūc. Quāuis non oportebat, non pmanente vlla natura firmiter in sensibilibus, sed se per oibus motis, & fluentibus.

i Adhuc, si semper alteramur, & nunq̄ permanemus idē, quid mirabile si nunquam eadē nobis uidentur, quæ admodum laborantibus? Etenim his pp nō similiter disponi secundum habitum, & quando sani erant, nō similia vidētur quæ secundum sensus ipsa tamen nulla ppter hoc permutatione participantia sensibilia, impressiones aut alias facientia laborantibus, & nō eadē. Eodem itaq; modo habet & dicta pmutatione facta, forte necessarium est. Si aut nō pmutamur, sed si idē pmanem⁹ entes, erit vtiq; aliqd manens.

Ad habētes quidē igitur dubitationes dicras, ex ratiōe nō facile dissoluere, non ponentibus aliqd, & horū non adhuc ratiōe exquirentibus. sic n. omnis rō & omnis demonstratio fit nihil n. ponentes, interimunt totaliter disputarē, & totaliter ratiōe. Quare ad tales quidē non est sermo. Ad dubitantes autē, ex datis defectibus facile ponit ibi.

h Quæ talis est. Si in rebus nihil est fixum, neq; quantum ad esse, neque quantum ad non esse, propter quid deserunt hūc cibum, quem medicus iubet, & non alium? Secundum enim dictam opinionem, quid magis est panis, vel non panis? quasi diceret, non magis prædicatur de eo affirmatio quam negatio.

f Et sic nihil differt quod comedat, vel non comedat. Sed nos videmus, quod ipsi offerunt hunc cibum, quem medicus iubet, quasi habentes verū iudiciū de ipso cibo, & quasi hic cibum vere sit ille cibum, de quo medicus iubet. Hoc autem non oportet, si nulla natura sic per certitudinem maneret in sensibilibus, sed

omnia semper mouerētur & fluere. Quintam rationem ponit ibi. Quæ talis est. Cum secundum opinionem prædicam ponatur, quod propter continuam mutationem, que est in rebus, non sit aliqua veritas in rebus fixa, si sit verū esse, quod est videri, necesse est dicere, quod nos homines, qui de rebus alijs iudicamus, aut sumus in motu, aut non. Si enim semper alteramur, & nunquam permanemus eodem modo nos habentes, non est mirabile si res non eodē modo uidentur se habere nobis, sicut accidit infirmis. Quia n. transmutati sunt & non in eadem dispositione se habent, sicut quādo sani erant, non uidentur eis sensibilia, quæ percipiunt per sensum, qualia uidebantur eis ante in firmitatem. Nā eis, qui habent gulum infectum, etiam quæ sunt dulcia uidentur eis amara, vel insipida. Et simile est in alijs sensibilibus. nō tamen propter hæc sensibilia sunt permuata, sed faciunt alias impressiones in sensibus, propter hoc quod sensus eorum alio modo se habet. Si ergo nos homines in continua transmutatione existētes, de rebus alijs diuerso modo de iudicamus, non hoc imputandum rebus, sed nobis ipsis. Si autem nos non pmutamur, sed semper permanemus eodem modo nos habentes, ergo in rebus erit aliquid quod permanens, & per consequens aliqua veritas determinata, de qua possumus præcise diiudicare. Nō enim solummodo dicam⁹ de reb⁹ alijs, sed etiam de natura humana. Deinde

Item, cur, cum hunc cibum præcipiat medicus, sumunt: quid nanque magis hoc, panis quā non panis sit: quare nihil differt comedere, uel non comedere. nunc uero tanquam uerum dicente circa id ipsum, & hoc cibo existente, qui præceps fuit, sumunt illum. an non oportebat, cum nulla natura in sensibilibus firmiter, maneat, sed omnes semper fluant, ac mouentur.

Item, si semper quidem alteramur, & nunquam idem permanemus, quid mirum, si nunquam nobis eadem apparent, quemadmodum etiam ægrotis: etenim his eodē modo non similitur dispositus habitus eorum sit, ut cum sani erant, non ea apparent similia, quæ secundum sensus cum ipsa quidem sensibilia nullam permutationem propter hoc participantia, diuersas tamen ægrotis, & non eadē sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est se habere, si dicta mutatio sit. Quod nō si mutamur, sed idē permanemus, sit aliquid profecto permanens.

Ad eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponant, nec huius rationem querant. hoc enim modo omnis ratio, omnisque demonstratio fit, si enim nihil ponunt, ipsum disputare, & omnino orationem perimunt; quare ad eos quidem non est sermo. Ad illos uero qui hæsitant, facile est ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere, quæ

bus prædicta opinio remouetur, & a quibus non: & dicit, quod si qui incidunt in prædictas opiniones non propter aliquam rationem, ita quod ex pertinacia non concedant aliquid, neque inquirant rationem eorum, quæ dicuntur, sed perinaciter hærent his; quæ opinantur, non facile est eis soluere hæc opinionem.

opinionem. Omnis enim ratio & demonstratio fit hoc modo, scilicet concedendo & exquirendo rationem alicuius dicti. Sed illi, qui nihil concedunt, interimunt disputationem & omnem argumentationem rationem. Vnde ad eos non potest haberi sententia ratiocinationis, per quam a suo errore tollantur. Sed si aliqui sunt, qui dubitant propter aliquos defectus, puta, quia non bene aliqua intelligunt, facile est obuiare tali errori soluendo ea, quæ faciunt in eis dubitationem. Et hoc palam ex prædictis, in quibus soluit dubitationes, quæ poterant ad prædictam positionem inducere. Deinde cum dicit.

Inducit tria corollaria ex dictis, quorum primum est, quod manifestum est ex prædictis, quod oppositæ propositiones non verificantur de eodem secundum unum & idem tempus. & per consequens ex hoc patet, quod neque etiam contraria possunt simul verificari de eodem. Et hoc ideo, quia ois contrarietas dicitur secundum priuationem. Semper enim alterum contrariorum est priuatio. Et hoc palam est, si quis velit rationes contrarietatis reducere ad primum principium. De ratione enim nigri est priuatio albi: cum igitur priuatio sit quedam negatio habens subiectū determinatum, manifestum est, quod si contraria de eodem verificarentur, oporteret quod affirmatio & negatio simul verificarentur de eodem. Nō solum autem duo contraria non possunt simul verificari de eodem, sed etiam nullū medium possibile est prædicari de vno & eodem, de quo prædicatur alterum extremorum. Ex his enim quæ dicta sunt in Decimo, manifestum est, quod medium inter contraria est habens priuationē utriusque extremorum, siue sit nominatum vno nomine, siue pluribus, siue innominatum: Vnde medium inter album & nigrum, uel rubeum uel citrinum, habet in sui ratione quod neque sit album, neque nigrum. Si quis igitur aliquo subiecto existente, albe, dicat ipsum esse rubeum, simul dicit ipsum esse neque album neque nigrum, & ita mentitur. sequitur enim quod id subiectū, simul album sit & non sit. Quod si verum est de illo subiecto, quod sit neque album, neque nigrum, oportet quod verificetur de eodem altera pars copulatiuæ, quæ contradictoria est eius quod est album esse. Et ita sequitur, quod si mediū & extremum verificatur de eodem, quod contradictoria de eodem verificentur. Secundum corollarium ponit ibi.

Quæ manifestū ex his, quod non contingit oppositas dictiones de eodem secundum unum tēpus verificari: neq; contraria, propter dici secundū priuationē omnem contrarietatem. Palā autē hæc ad principiiu resoluētibus rationes contrarietatis. Similiter aut neq; intermediu nullū, possibile est prædicari de vno & eodē. albō. n. existēte subiecto, dicētes ipsū esse neq; albū, neq; nigrū, mentientur. accidit. n. albū esse ipsum, & nō esse. alterū. n. cōplexorū verificabitur de ipso. hæc autē est contradictio albi.

Neq; n. itaq; secundū Heraclitum cōtingit verū dicere, neq; secundum Anaxagorā. si autē nō, accidit cōtrariā de eodem prædicari. Cum. n. in omni dicat omnis esse partē, nihil magis dicit esse dulce, q̄ amarum, aut reliquarum quarumcūq; contrarietatum. siquidē in omni existit nō potentia solum, sed actu & segregatum.

Similiter autē neque omnes falsas, neq; veras dictiones possibile esse, & pp alia multa collectarū vtiq; difficultatū, propter hæc positionē: & quia falsis quidē existētibus omnibus, neq; hoc ipsum quis dicēs verū dicit. Veras autē falsas dicēs esse omnes, non mentietur.

LECTIO. VII.

Mnis autē scientia que rit aliqua principia, & causas circa vnuquod que eorum, q̄ sub ipsa scibiliū, puta Medicatiua, & exercitatiua, & reliquarum vnaqueque

extremorum, siue sit nominatum vno nomine, siue pluribus, siue innominatum: Vnde medium inter album & nigrum, uel rubeum uel citrinum, habet in sui ratione quod neque sit album, neque nigrum. Si quis igitur aliquo subiecto existente, albe, dicat ipsum esse rubeum, simul dicit ipsum esse neque album neque nigrum, & ita mentitur. sequitur enim quod id subiectū, simul album sit & non sit. Quod si verum est de illo subiecto, quod sit neque album, neque nigrum, oportet quod verificetur de eodem altera pars copulatiuæ, quæ contradictoria est eius quod est album esse. Et ita sequitur, quod si mediū & extremum verificatur de eodem, quod contradictoria de eodem verificentur. Secundum corollarium ponit ibi.

Quæ manifestū ex his, quod non contingit oppositas dictiones de eodem secundum unum tēpus verificari: neq; contraria, propter dici secundū priuationē omnem contrarietatem. Palā autē hæc ad principiiu resoluētibus rationes contrarietatis. Similiter aut neq; intermediu nullū, possibile est prædicari de vno & eodē. albō. n. existēte subiecto, dicētes ipsū esse neq; albū, neq; nigrū, mentientur. accidit. n. albū esse ipsum, & nō esse. alterū. n. cōplexorū verificabitur de ipso. hæc autē est contradictio albi.

Concludit enim, quod si affirmatio & negatio non sit si mul vera, quod neque opinio Heracliti est vera, neque opinio Anaxa. Et quidē d' opinione Heracliti patet ex dictis. Vnde hoc manifestat de opinione Anaxa. dicens, quod si non sit falsa opinio Anaxa. sequitur contraria prædicari de eodem, & per consequens contradictoria. quod sic patet. Ponebat enim Anaxa. quodlibet fieri ex quolibet, & omne, quod sit, ex aliquo sit. Vnde non cogebatur ponere aliquid fieri ex nihilo; & sic ponebat quodlibet esse in quolibet. Cum igitur poneret partem cuiuslibet esse in quolibet, puta partem carnis esse in osse, & partem albi in nigro, & econuerso, sequitur quod totum non magis erit dulce quā amarū, & simile est de alijs contrarietatibus. Et hoc si pars cuiuslibet est in quolibet toto non solum in potentia, sed in actu & separatum. Hoc autem addidit, quia id, qd sit ex aliquo, oportet præexistere in eo potentia non actu. & sic contraria præexistit in eodem in potentia, non in actu. Et hoc non est esse separatum cōtraria in aliquo, quia eadem est potentia contrarietatis. Sed Anax. nesciebat distinguere inter potentiam, & actum. Tertium corollarium ponit ibi.

Quare manifestū est ex his, quod non est possibile locutiones oppositas de eodem, uno & eodem tempore verificari: nec ipsa contraria, cum omnis contrarietas secundum priuationem dicatur: hoc autem patet, resoluētibus ad principium rationes contrarietatis. Similiter nec mediū quicquā possibile est de uno & eodem prædicari. si enim album sit aliquod subiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falsum dicemus. accidit enim illud album esse, & non esse, alterum enim complexorum de eo verificabitur. hoc autem est albi contradictio.

Neque igitur secundum Heraclitum dicentibus, uera dicere possibile est, neque secundum Anaxagoram. aliter accidit contraria de eodem prædicari. cum enim in omni re dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce, quā amarum, aut quamcūque ceterorum contrarietatum, si omnia quidem non solum in omni potentia, uerum etiam actu & separatim insunt.

Similiter autem, nec omnes locutiones falsas, nec ueras possibile est esse: tum propter alias multas difficultates, quæ ob hanc positionem eueniunt: tum etiam, quoniam si cuncta falsæ sint, nec cum hoc ipsum aliquis dicit, uerum dicit: si autem uere, cū omnes falsas dicit, non falsum dicit.

Mnis autem scientia circa unumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædam & causas querit, ut Medicatiua, & exercitatiua, ac singula effectiuarum, uel Mathematicarum.

LECTIO. VII.

Mnis autem scientia que rit aliqua principia, & causas circa vnuquod que eorum, q̄ sub ipsa scibiliū, puta Medicatiua, & exercitatiua, & reliquarum vnaqueque

extremorum, siue sit nominatum vno nomine, siue pluribus, siue innominatum: Vnde medium inter album & nigrum, uel rubeum uel citrinum, habet in sui ratione quod neque sit album, neque nigrum. Si quis igitur aliquo subiecto existente, albe, dicat ipsum esse rubeum, simul dicit ipsum esse neque album neque nigrum, & ita mentitur. sequitur enim quod id subiectū, simul album sit & non sit. Quod si verum est de illo subiecto, quod sit neque album, neque nigrum, oportet quod verificetur de eodem altera pars copulatiuæ, quæ contradictoria est eius quod est album esse. Et ita sequitur, quod si mediū & extremum verificatur de eodem, quod contradictoria de eodem verificentur. Secundum corollarium ponit ibi.

Quæ manifestū ex his, quod non contingit oppositas dictiones de eodem secundum unum tēpus verificari: neq; contraria, propter dici secundū priuationē omnem contrarietatem. Palā autē hæc ad principiiu resoluētibus rationes contrarietatis. Similiter aut neq; intermediu nullū, possibile est prædicari de vno & eodē. albō. n. existēte subiecto, dicētes ipsū esse neq; albū, neq; nigrū, mentientur. accidit. n. albū esse ipsum, & nō esse. alterū. n. cōplexorū verificabitur de ipso. hæc autē est contradictio albi.

Quæ manifestū ex his, quod non contingit oppositas dictiones de eodem secundum unum tēpus verificari: neq; contraria, propter dici secundū priuationē omnem contrarietatem. Palā autē hæc ad principiiu resoluētibus rationes contrarietatis. Similiter aut neq; intermediu nullū, possibile est prædicari de vno & eodē. albō. n. existēte subiecto, dicētes ipsū esse neq; albū, neq; nigrū, mentientur. accidit. n. albū esse ipsum, & nō esse. alterū. n. cōplexorū verificabitur de ipso. hæc autē est contradictio albi.

Tex. cō. 11. & inde.

Infra pt. 3. Infra. pt. 5.

ad alias, ibi. Quoniam autem est quedam entis scientia. Circa primum quo facit secundum duo, quae dicit pertinere ad particulares scientias. Dicit ergo primo, quod omnis scientia particularis querit aliqua principia & causas, circa proprium scibile quod sub ipsa continetur. Dicit autem aliqua principia & causas, quia non omnis scientia confiderat omne genus cause. Et ponit exemplum de Medicatua, quae est circa sanitate & de Exercitua, quae est circa exercitia, ordinata ad bonam valetudinem corporis, & similiter de qualibet scientia alia scilicet sit factua, id est practica, siue doctrinalis, id est theoretica: quia vnaqueque harum scientiarum particularium circumscribit & accipit sibi aliquod determinatum genus entis, circumferens illud & diuides ab alijs entibus, & de illo solo determinans. negociatur enim circa hoc genus entis, quasi circa aliquod ens, sed non in quantum est ens. Sed hoc scilicet, considerare de ente in quantum est ens, pertinet ad quaedam scientia, quae est alia praeter omnes scientias particulares. Secundo ibi.

parte 2.

part. 3.

part. 4. Tex. c6. 2. Lect. 2.

factuaru, & doctrinaliu. Vnaqueque .n. haru circumscribens aliquod gen^o sibi ipsi, circa hoc negociat, tanq^o existens & ens, non in quantum aut ens, sed altera quaedam haec praeter has scientias est scientia.

b Dictaru autē scientiaru vnaqueque accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, caterua vel debilius, vel exactius conatur ostendere. Accipunt autem ipsum quid est, quaedam per sensum, quaedam supponentes. Vnde ex hac inductione patet substantia & eius quodquid est, non ē demonstratio.

c Quonia autē est quaedā scientia d natura, palā quia, & a practica altera, & factua erit. Factua quidem .n. in faciente, & non in facto, motus principiu. & hoc ē siue ars aliqua, siue aliqua potentia. Similiter autem & practice non in agibili, magis aut in agentibus motus. Quae aut Physiici circa habentia se motus, principiu est. Quodquid ē igitur neq; actiuā, neq; factiuā, sed speculatiuā necessariū esse naturalem scientiam, palam ex his. i. vnu .n. aliquod horu generu necesse cadere ipsa.

d Quoniam aut quodquid est necessariū vnicuique; aliquo modo sciarum scire, & hoc vti principio, oportet non latere qualiter diffiniēdū nali, & qualiter substantia rō sumēda, vtrū ut simū, aut magis ut concanū. Horum .n. simi rō quidem cū materia dicitur ea, quae est rei, quae autē concanū, sine materia. Simitas .n. in naso fit. propter quod & rō ipfius cum hoc dicta est. Simus enim est nasus concanū. manifestū igitur, q^o & carnis & oculi, & reliquaru partiu, cū materia semper rationem reddendum.

autem debilius, sicut in naturalibus. Et quia dixerat quod alia scientia aliquo modo supponit quodquid est, ideo subiungit, quod quaedam scientia sumunt quodquid est per sensum, in quantum ex accidentibus sensibilibus deueniunt in cognitionem essentiae rei. Quaedam vero sumunt quodquid est, supponentes ab alijs scientijs, sicut particulares ab vniuersalibus. Et sic manifestum est, quod in scientijs particularibus non est demonstratio de substantia rei, nec de eo quodquid est. Vtrūque igitur horum, de quibus particulares scientiae non se inuicem inueniunt, pertinet ad vniuersalem scientiam id est considerare de substantia, & ente, & quidditate rei. Deinde cum dicitur.

Ostendit differentiam particularium scientiarum ab in-

uicem, & primo, Scientiae naturalis ad scientias operatiuas. Secundo, scientia Mathematica ad naturalem, ibi. Quoniam autem quod quid est. Dicit ergo primo, quod cum sit quaedam particularis scientia de natura, oportet quod sit altera factua & id est actiua & factiua. Omnis enim scientia operatiua vel est actiua, vel factiua. Ad quam differentiam cognoscendam, sumendum est quod supra in Nono habitum est, scilicet, quod agere & facere differunt. Nam agere, proprie dicitur secundum operationem, quae permanet in agente, & non transit in materiam exteriorē, sicut intelligere & sentire, & huiusmodi. Facere autem, est secundum operationem transeuntem in materiam exteriorē, quae permutatur, sicut calefacere, scire, & alia. Est ergo scientia actiua, ex qua instrumur ad recte exercendum operationes, quae adiones dicuntur, sicut est scientia moralis. Factiua autem scientia est, per quam recte aliquid facimus, sicut artificii, & alia huiusmodi. Ab vtraque autem harum operatiuarum scientiarum, scientia naturalis altera est, quia factiua scientia non habet principium motus facti, sed in faciente. Et hoc principium est sicut ars, quae est principium sicut dirigens, siue potentia aliqua, quae est principium sicut ut exequens. Et si militer scientia practica id est actiua, non habent principium motus in eo, in quod agitur, sed magis in agentibus. Sed illa, quae pertinent ad considerationem scientiae naturalis, sunt habentia principium motus in ipsis, cum natura sit principium motus eo in quo est. Manifestum est igitur, quod scientia naturalis non est actiua, neque factiua. Necesse est enim, quod scientia naturalis cadat in vnum aliquod horum generu, scilicet actiua, vel factiua, vel speculatiua. vnde, si non sit actiua, vel factiua, sequitur quod sit speculatiua. Deinde cum dicitur.

harum etenim vnaqueque circa quodam circumscribitur genus, tanquam existens, & ens, non tamen prout ens est, tractat. sed haec alia quaedam scientia praeter illas scientias est.

Diclarum vero scientiarum vnaqueque accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, caterua vel debilius, vel exactius conatur ostendere. Accipunt autem ipsum quid est, quaedam per sensum, quaedam supponentes. Vnde ex hac inductione patet substantia, & ipsius quid est demonstrationem non esse.

Cum vero unicuique scientiarum necesse sit aliquo modo ipsum quid est scire, & hoc, ut principio uti, oportet non latere quoniam modo definitum naturalis sit, quomodo substantia ratio sumenda sit, vtrum ut simum, an magis ut concanum. horum enim, simi quidem ratio una cum materia rei dicitur, concanū vero, absque materia. simitas namque in naso fit, & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur, simum enim est nasus concanū. manifestum est igitur etiam carnis, & oculi, ceterarumque partium rationem cum materia reddendam esse.

quod scientia naturalis cadat in vnum aliquod horum generu, scilicet actiua, vel factiua, vel speculatiua. vnde, si non sit actiua, vel factiua, sequitur quod sit speculatiua. Deinde cum dicitur.

Ostendit differentiam Mathematicae ad naturalem, & dicit, quod cum ita sit quod necessarium sit vnicuique scientiaru cognoscere aliquo modo quodquid est, & vti eo quasi principio ad demonstrandum, oportet quod secundum diuersum modum diffinitionis, differantur scientiae. Et ita ad cognoscendum qualiter scientia naturalis differat ab alijs, oportet non latere, quem modum seruet naturalis in diffiniendo, & qualiter sit sumenda diffinitio in scientia naturali: vtrum, scilicet sicut diffinitur simum, aut sicut diffinitur concanum. Diffinitio autem simi

simi est cum materia sensibili: sed diffinitio concanū est sine materia sensibili. Quia .n. simitas non est nisi circa determinatam materiam sensibilem, quia non est nisi in naso: pp hoc ratio simi oportet accipiatur cum materia sensibili. Haec est .n. diffinitio simi. Simus est nasus concanū. sed in diffinitione concanū siue curui non ponitur aliqua materia sensibilis. Sicut igitur in diffinitione simi ponitur materia sensibilis, ita oportet quod in diffinitione concanū, & oculi, & aliarum partium, reddatur materia sensibilis. & similiter est de alijs rebus naturalibus. Et ex hoc inter Mathematice & scientia natura se, quae naturalis scientia est, in quatuor diffinitionibus ponit materia sensibilis, Mathematica vero est, & alijs, in quatuor diffinitionibus non ponit materia sensibilis, licet habeat esse in materia sensibili. Deinde cum dicitur.

Quonia autē est quaedā scientia entis, in quantum ens, & separabile, considerandū, vtrū quidē naturali eandē ponendū esse hāc, aut magis alterā. Naturalis quidē igitur circa habentia motus principiu in ipsis est. Mathematica aut, speculatiua quidem & circa manentia quaedā haec, sed non separabilia. Circa separabile igitur ens & immobile, alterā ab his scientijs ab abas ē aliqua, siquidē existit aliqualis substantia talis. dico aut separabilis & immobilis, quod quidē tētabi mus ostēdere. Et siquidē est aliqua talis natura in entibus, hoc vtiq; erit alicubi, & quod diuinū, & hoc vtiq; erit primum & principalissimum principium. Palā igitur, quod tria genera speculatiuaru scientiaru sunt, Naturalis, Mathematica, Theologia

Optimū quidē igitur speculatiuaru genus, haru autē ipsarum vltima dicta. circa honorabilissimum finem .n. est entium. Melior autē & deterior vnaqueque dicitur, secundum proprium scibile.

Dubitabit autē quis, vtrum entis in quantum ens scientia vniuersale oportet poni, aut non. Mathematicarum quidē .n. vnaqueque: circa vnu aliquod genus determinatum est. Quae aut vniuersali conueniunt de oibus. Si quidē igitur naturales substantiae primae entiu sūt, & Naturalis vtiq; prima sciarum erit. Si autē altera natura & substantia separabilis & immobilis, alterā necesse & scia ipsi esse, & priorē naturali, & vniuersalē, eo quod priorē.

LECTIO. VIII.

Quoniam autē simpliciter ens secundum plures dicitur modos, quod determinatā materiā, quia nihil mouetur nisi quod hēt materiā. Sed Mathematica speculat circa immobilia, quia ea, quorum ratio sit sine motu, cū motus nō sit nisi in sensibilibus. Sed haec, de quibus considerat Mathematica nō sunt separabilia a materia & motu sū esse, sed solū sū in ratione. Oportet igitur, quod circa illud ens, quod ē separatu a materia & motu sū esse & oīno immobile, sit quaedā scientia alia & a Mathematica, & a Naturali. Et hoc dico, si sit aliquid talis substantia praeter sensibilia, & sit oīno immobilis. Et hoc dicit, quia non dicitur probatū aliquid talē substantiam esse, sed hoc ostēdere inrēdit. Si autē ē aliqua talis natura in entibus .i. si sit separabilis & immobilis, oportet quod talis natura sit alicubi, & quod attribuat alicui substantiae. Et id quod hēt istā naturā, erit quod

da diuinū & quoddā principalissimū omnium, quia quāto aliquid est simplicius & formalius in entibus, tāto est nobilior & prius & magis cā aliorū. Et sic patet, quod haec scia, quae considerat huiusmodi entia separabilia, debet vocari scia diuina, & scia d primis principijs. Et ex hoc vltimō cōcludit, quod tria sunt genera speculatiuaru scientiaru. .i. naturalis, quae considerat ea mobilia, quae in sui diffinitione materia sensibilem recipiunt: & Mathematica, quae considerat immobilia, quae nō recipiunt materiam sensibilem in sui diffinitione, licet habeant esse in materia sensibili, & Theologia, quae est circa entia penitus separata. Deinde cum dicitur.

Comparat istam ad alia in nobilitate, & dicit, quod scientiae speculatiuae sunt non nobilissimae inter omnes alias scientias, quia in eis quirit scire pp se ipsum. In scientijs autē operatiuis, querit scire pp opus. Et in scientijs speculatiuis vltima .i. theologia est circa nobiliora entia, est nobilior tanto .n. vnaqueque scientia nobilior est, quāto eius scibile nobilior fuerit. Deinde cum dicitur.

Comparat istā scientiā ad alias, quārum ad vtilitatē & dicit. Dubitabile est, vtrū ista scientia, quae est circa entia separabilia, oportet poni vniuersalē scientia entis in quantum est ens, aut non. Et ostēdit quod sic, quāsi p diffinitionē manifestū est .n. quod praedicta scia operatiua nō sunt vniuersales. & ideo eas ptermittit. Sed inter speculatiuas scientias, manifestum est, quod qualibet Mathematicarū scientiarū est circa vnu aliquod genus determinatū. Vniuersalis autē est scientia communiter de omnibus est. vnde nulla Mathematicarū scientiarū ē communis omnium entium. Sed de Natura manifestum est, quod si naturales substantiae quae sunt substantiae sensibiles & mobiles, sunt prima inter entia, oportet quod naturalis scientia sit prima inter scientias: quia in ordine subiectoru est ordo scientiarum, vt iam dictum est. Si autem est alia natura & substantia praeter substantias naturales, quae sit separabilis & immobilis, necesse est alterā scientia ipsius esse, quae sit prior naturali. Et ex eo quod est prima, oportet quod sit vniuersalis. Eadem .n. ē scientia, quae est de primis entibus, & quae est vniuersalis. nō prima entia sunt principia aliorum.

LECTIO. VIII.

ostquam Philosophus recollegit, ea quae praedicta erāt de consideratione huius scientiae: hic incipit recolligere ea, quae dicta sunt in Sexto huius, in li. Phys. & inde.

S. Tho. sup Metaphy. de ente

Cum autem quaedam sit entis scientia, prout ens & separabile est, considerandum est, vtrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam? Naturalis sanē circa ea est, quae motus principium in seipsis habent. Mathematica vero speculatiua quidem est, & haec quaedam circa manentia, non tamen separabilia.

Cum autem quaedam sit entis scientia, prout ens & separabile est, considerandum est, vtrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam? Naturalis sanē circa ea est, quae motus principium in seipsis habent. Mathematica vero speculatiua quidem est, & haec quaedam circa manentia, non tamen separabilia.

Optimum igitur speculatiuarum quidem scientiarum genus, harum sane ipsarum vltima dicta. circa honorabilissimum finem .n. est entium. Melior autē & deterior vnaqueque dicitur, secundum propriū scibile.

Dubitauerit autem quispiam, vtrū entis, prout ens est, scientiam vniuersalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaqueque circa vnum quoddam determinatum genus est. vniuersalis vero communis de omnibus est. Si itaque naturales substantiae primae sint entium, ipsa quoque naturalis scientia, prima scientiarum erit. quod si alia natura, atque substantia separabilis, & immobilis est, necesse est, ut scientia quoque eius alia sit, & naturali prior, & vniuersalis prior.

LECTIO. VIII.

Vniuersalem autem simpliciter ens pluribus esse modis dicitur, quorum unus est, qui

ostquam Philosophus recollegit, ea quae praedicta erāt de consideratione huius scientiae: hic incipit recolligere ea, quae dicta sunt in Sexto huius, in li. Phys. & inde.

LECTIO. VIII.

ostquam Philosophus recollegit, ea quae praedicta erāt de consideratione huius scientiae: hic incipit recolligere ea, quae dicta sunt in Sexto huius, in li. Phys. & inde.

S. Tho. sup Metaphy. de ente

de ente imperfecto. Et primo de ente per accidens. Secundo de mo- tu, ibi. [Est autem.] Circa primū duo facit. Primo ponit ea, qua dicta sunt de ente per accidens. Secundo ea, qua dicta sunt de causa per accidens, ibi. [Quod autem genere huius.] Circa primū duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens quod quia sens simpliciter, id est cō-

parte. 2.

Tex. cō. 7.

parte. 3.

Infra pt. 6.

parte. 4.

Infra pt. 5.

rum vnus est qui secundum acci- dens dicitur, considerandum primo de sic ente.

b Quod quidē igitur nullatraditarum scientiarum negociatur circa accidens, palā. Neq; n. edificatiua considerat quid accidit vt tibus domo, puta si triste, aut cōtraria habitabit; neq; textiua, neq; coriatiua, neque coquinaria. Quod autē secundū ipsam propriū, vnaquaque harū considerat scientiarū solū, hoc autē est proprius finis.

c Neq; inquatū musicum & grāmaticū, neq; existentem musicum, quia factus grammaticus, simul erunt ambo prius nō ens. Quod autē non semper ens factū, & hoc quare simul musicus factus est & grammaticus. Hoc autē nulla quārit cōfesse existentiū scientiarū, nisi Sophistica. circa accidens. n. hęc sola negociatur. Propter quā Plato nō male dixit, dicens circa nō ēs Sophistica versari.

d Quod autē neq; contingens est esse accidētis scientiam, manifestū est tentantibus scire quid est accidēs. Omne itaq; dicim⁹ esse, hoc quidē semper & ex necessitate (necessitate autē nō secundū violentiā dicta, sed secundū quā vtimur in his, quæ secundum demōstrationes) hoc autē vt in plus, hoc autem neq; vt in plus, neq; semper & ex necessitate, sed vt contingit. puta sub cane vtiq; fiet frigus: sed hoc neq; vt semper & ex necessitate, neque vt in plus fit. Accidet tamen aliquādo vtiq;. Est itaq; accidens quod fit quidē, nō au-

tem de ente per accidens. Secundo de motu, ibi. [Est autem.] Circa primū duo facit. Primo ponit ea, qua dicta sunt de ente per accidens. Secundo ea, qua dicta sunt de causa per accidens, ibi. [Quod autem genere huius.] Circa primū duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens quod quia sens simpliciter, id est cō-

rum vnus est qui secundum acci- dens dicitur, considerandum primo de sic ente.

de eo, quod est per accidens. Dicit ergo, quod musicus est cō-

secundum accidens dicitur esse, primo de ente hoc pacto considerandum est.

Quod igitur nulla scientiarum, que tradite sunt, circa accidens versetur, patet. Nec enim ars edificatiua, quidam illis, qui vsuri sunt domo, accidit considerat: ut puta, si anxie, vel cōtrario habitabit, neque textura, neque futura. quod vero propriū sibi ipsi est, solum vnaquaque istarum scientiarum considerat, hoc autem finis proprius est.

Neque quatenus musicum & grāmaticum, nec quod is, qui musicus est, factus grammaticus simul ambo erit, cum prius non esset, quod autem cum non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grāmaticus fiebat. Hoc autem nulla eorum, que certa scientia sunt, que-rit, præter Sophisticam, hæc enim sola, circa accidens versatur. Quare non male Plato ait, cum dixit Sophisticam circa non ens immorari.

Quod autem nec sit possibile accidētis scientiam esse, manifestū erit, si videre cōtrariū quidam accidēs sit. omne itaque dicimus quoddam quidem semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, que secundum violentiam dicitur, sed qua in demōstrationibus vtimur) quoddam vero vt plurimum, quoddam autem, nec ut plurimum. nec semper & ex necessitate, sed vt contingit, ut puta sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vt plurimum fit, quandoque tamen accidit. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamen, nec ex necessitate, nec ut plurimum.

quod versatur circa nō ens, quia versatur circa ens per accidens. d. Ostendit qd etiā non possit esse cōsideratio alicuius scie de ente p. accidēs, & hoc dupl. facit. Primo ex diffinitione de ente p. accidēs, si cōsideremus quid sit ens p. accidēs. Ad qd cōsiderandū, vtē quadā diuisione trimēbri, dicēs qd eorū qd dūr esse, qd dūr sit semper & ex necessitate, nō quidē fm qd necessitas pro violentia tūm, sed fm qd vtimur necessitate in demōstrationibus, puta dicēs necessariū esse qd triangulus habeat tres angulos equales duobus. sic. n. necessariū dicimus, qd impossibile nō esse. Quæ dā vero sunt vt in pluribus, sicut qd hō nascat cū quinq; digitis i. manibus. Hoc. n. nō semper est ex necessitate, cū cōtingat aliquē nasci cū sexto digito, sed est vt in pluribus. Quæ dā vero nec sunt vt in pluribus, neq; semper ex necessitate, sed cōtingēt eueniēt, sicut si frigus fiat sub cane, i. i. in diebus canicularibus sed nō semper & ex necessitate, neq; in pluribus, sed tñ quādoq; accidit etiā hōi ens: Quia aut raro accidit, & nō semper & ex necessitate, neq; vt in pluribus, vocat ens p. accidēs. Quæ. n. semper vel in pluribus cōtingūt, vel ita se habēt qd vnū est cā alterū, vel abo rōtū. cū in vna eam, qd per se est cā vtriusq;. & vtrōq; nō cōtingūt. Si quidem

part. 5.

lect. 11.

part. 6.

part. 7.

Si quidē causa indeficienter producit effectū suū, erit quod A casuale fortuitum, {& accidere} id est ens per accidens. Et {fieri & non fieri, } id est possibile esse & non esse, vel fieri & non fieri. Sed quia postea aliquis obuiare huic rationi dicēdo, quod vnū non sit causa alterius, neq; habeant vnā causam per se communem, quæ coniungat ea simul, eorum cōiunctio erit ra-

tem semper, neq; ex necessitate, neq; vt in plus. Quid quidē igitur est accidens, dictum est. Quia autē non est scia talis, palam. Scientia quidem. n. omnis semper entis, aut in plus: accidens autē in neutro horum est.

e Quod autē scdm accidens entis non sunt causæ & principia talia, qualia quidem secundum se entis, palam. erunt. n. omnia est necessitate. si. n. hoc quidē est huius entis, hoc autem hui⁹ hoc autem nō vt contingit, sed ex necessitate erit, cuius hæc erat causā vsq; ad vltimū dictum causatum, hoc autē erat secundum accidens. Quare ex necessitate omnia erunt, & qd vtrunq; cōtingit, & accidere & fieri, & non omnino ex generatis auferunt. Et si nō existens, sed quæ fit. causā supponatur ea dem accidēt. omne. n. ex necessitate fiet. Sic enim cras eclipsis fiet si hoc fuerit, hoc autem, si alterū aliquid, & hoc si aliud, & hoc itaq; modo a finito tempore, eo quod a nūc vsq; cras, ablato tpe, veniet & quādoque ad existēs. Quare si quidē hoc ē, oia ex necessitate quæ post hoc fiet, vt oia ex necessitate fiant.

f Quod autē vt vere ens, & secundū accūs, hoc quidē est in complexione mentis, & passio in hac. pp quod circa sic qdem ens, non qruntur principia, circa aut quod extra ens, & separabile. Hoc autem non necessarium, sed infinitū dico autem quod scdm accidens. talis autē inordinatē & infinitæ causæ.

g Quod autē gratia huius, in his, quæ a natura sunt & a mente est. Fortuna autē est, quando

casuale fortuitum, {& accidere} id est ens per accidens. Et {fieri & non fieri, } id est possibile esse & non esse, vel fieri & non fieri. Sed quia postea aliquis obuiare huic rationi dicēdo, quod vnū non sit causa alterius, neq; habeant vnā causam per se communem, quæ coniungat ea simul, eorum cōiunctio erit ra-

tem semper, neq; ex necessitate, neq; vt in plus. Quid quidē igitur est accidens, dictum est. Quia autē non est scia talis, palam. Scientia quidem. n. omnis semper entis, aut in plus: accidens autē in neutro horum est.

e Quod autē scdm accidens entis non sunt causæ & principia talia, qualia quidem secundum se entis, palam. erunt. n. omnia est necessitate. si. n. hoc quidē est huius entis, hoc autem hui⁹ hoc autem nō vt contingit, sed ex necessitate erit, cuius hæc erat causā vsq; ad vltimū dictum causatum, hoc autē erat secundum accidens. Quare ex necessitate omnia erunt, & qd vtrunq; cōtingit, & accidere & fieri, & non omnino ex generatis auferunt. Et si nō existens, sed quæ fit. causā supponatur ea dem accidēt. omne. n. ex necessitate fiet. Sic enim cras eclipsis fiet si hoc fuerit, hoc autem, si alterū aliquid, & hoc si aliud, & hoc itaq; modo a finito tempore, eo quod a nūc vsq; cras, ablato tpe, veniet & quādoque ad existēs. Quare si quidē hoc ē, oia ex necessitate quæ post hoc fiet, vt oia ex necessitate fiant.

f Quod autē vt vere ens, & secundū accūs, hoc quidē est in complexione mentis, & passio in hac. pp quod circa sic qdem ens, non qruntur principia, circa aut quod extra ens, & separabile. Hoc autem non necessarium, sed infinitū dico autem quod scdm accidens. talis autē inordinatē & infinitæ causæ.

g Quod autē gratia huius, in his, quæ a natura sunt & a mente est. Fortuna autē est, quando

Text. cō. 39 de fortuna, in secundo Phis. & dicit hic quatuor circa fortuna. S. Tho. sup Metaphy. T. 3. nam.

Tex. cō. 4.

Lib. 6.

Tex. cō. 4.

& inde.

Tex. cō. 39

& inde.

nam. Primum quid sit. Et ad hoc investigandum præmittit, quod id quod est gratia, huiusmodi id est, aliquid esse propter finem, inuenitur, & in his, quæ sunt secundum naturam, & in his, quæ sunt ab intellectu: Et hoc manifestum est in 2. Physi. Et adiungit, quod fortuna est in his, quæ sunt propter aliquid, sed secundum accidens. Sicut enim inuenitur ens per se & ens per accidens, ita & causa per se, & causa per accidens. Sic igitur fortuna est causa per accidens in his quæ sunt gratia huiusmodi id est propter finem, non quidem a natura, sed secundum electionem. Sicut, si aliquis eligat fodere in agro ut plantem arborem, & inueniat thesaurum, hoc dicitur esse per accidens, quia est propter intentionem. & hoc est a fortuna. Secundo ibi.

h Propter quod circa eadem, fortuna & mens. Electio enim non sine mente.

i Causæ autem infinitæ, a quibus utiq; fieri quod a fortuna. Propter quod, incerta humanæ cognitioni, & causa secundum accidens simpliciter aut nullius.

k Bona autem fortuna & mala cum bono, aut malo euenient. Prosperitas aut & infortunium, circa magnitudinē horum.

l Quoniam autem secundum accidens nullum prius his, quæ secundum se, neque igitur causa. Si igitur fortuna aut casus causa cæli est, prius intellectus causa, & natura.

L E C T I O . I X .

ST autem hoc quidem actu solum, hoc autem potentia: hoc autem potentia & actu. hoc quidem ens: hoc autem quantum: hoc autem motus præter res. permutatur enim semper secundum entis categorias. Commune autem in his nullum est, quod neq; in vna categoria. Vnūquodque autem dupliciter existit in omnibus, ut puta quod hoc, istud forma quidem ipsius, hoc autem priuatio. Et secundum quale, hoc quidem album, hoc autem nigrum: Et secundum quantum, hoc quidem perfectum, hoc autem imperfectum. Et secundum lationem, hoc quidem sursum, hoc autem deorsum hoc est autem leue, hoc autem graue. Quare motus & permutationis tot species, quot entis.

albedinem, quod est albedinem incipere actu fieri in subiecto: sed non debet esse in actu perfecto. & hoc est quod dicitur, quod motus non est, aliquid præter res. Omne enim quod mutatur, mutatur secundum prædicamenta entis. & sicut non est aliquid commune decem prædicamentis quod sit genus eorum, ita non est aliquid commune omnium motuum. Et propter hoc, motus non est aliquid vnum prædicamentum distinctum ab alijs prædicamentis, sed sequitur alia prædicamenta. Quartum est, quod in vnoquoque genere inuenitur aliquid dupliciter, scilicet secundum perfectionem & imperfectionem, sicut in genere sui vni est ut forma, & aliud ut priuatio. Et in genere qualitatibus hoc est, quod est perfectum ut album, quod hęc perfectum colore: & hoc est ut nigrum, quod est imperfectum

L E C T I O . I X .

OSTENDIT determinat Philosophus de ente per accidens, hic determinat de motu: & diuiditur in partes tres. In prima determinat de motu secundum se. In secunda de infinito, quod est quædam passio motus & aliorum continuorum. ibi. In tertia determinat de diuisione motus in suas species. ibi. Præterminatur autem. Prima diuiditur in partes duas. In prima, ostendit quid sit motus. In secunda, ostendit in quo sit. ibi. Et quod est immobile. Circa primum tria facit. Primo, præmittit quædam quasi necessaria ad diffiniendum motum. Secundo, distinguit ipsum. ibi. Diuisio autem, &c. Tertio probat diffinitionem bene esse assignatam ibi. Quod autem bene. Circa primum ponit quatuor, ex quibus concludit quintum, quorum primum est, quod ens diuiditur per actum, & potentiam. Et hoc est quod dicitur, quod ens quoddam est actu, sicut primum mouens, quod Deus est: quoddam potentia tantum, ut materia prima: quoddam potentia, & actu, sicut omnia intermedia. Vel esse actu tantum, nec actu, quod iam perfecte habet formam, puta quod perfecte iam est album. Est autem potentia tantum, quod nondum habet formam, puta quod nullo modo est album. Actum autem, & potentia est, quod & si nōdum perfecte habet formam, est tamen in moueri ad formam. Secundum est, quod ens diuiditur per decem prædicamenta, & hoc est quod dicitur, quod ens quoddam est per se, id est substantia: quoddam est, quantum, quoddam quale, & sic de alijs generibus. Tertium est, quod motus non habet aliquam aliam naturam separatam a rebus alijs, sed vna quæque forma secundum quod est in fieri, est actus imperfectus, qui dicitur motus. Hoc enim ipsum est moueri ad

rum secundum accidens fiat. quem admodum enim ens quoddam per se, quoddam secundum accidens est, ita & causa. fortuna vero secundum accidens causa est in eis, quæ secundum electionem alicuius gratia sunt.

Quare circa idem fortuna & mens. Electio nanque absente mente non est.

Causæ vero, quibus ea fiant, quæ a fortuna sunt, indeterminate sunt, quare humana cogitationi incertæ sunt. & causa per accidens est. simpliciter vero nullius.

Bona vero fortuna & mala dicitur, cum bonum aliquod, aut malum euenierit. Fors fortuna vero & infortunium, circa magnitudines horum.

Cum autem nihil secundum accidens prius his sit, quæ secundum se sunt, nec igitur causa. Si itaque fortuna aut casus cæli causa est, prior mens & natura causa erit.

L E C T I O . I X .

ST autem hoc quidem actu solum, illud vero potentia: hoc autem potentia et actu. hoc quidem ens: illud vero quantum: hoc autem caterorum aliquid. Non est autem motus præter res. mutatur enim semper secundum entis prædicamenta, & hoc in ulla prædicatione, unumquodque vero dupliciter omnibus inest, uelut hoc. nam hoc ut forma, hoc vero ut priuatio. ac secundum qualitatem hoc album, illud nigrum, secundum quantitatem hoc perfectum, illud imperfectum. eodem modo & secundum lationem: nam hoc sursum, illud deorsum, aut leue aut graue. quare motus & mutationis tot species, quot entis.

albedinem, quod est albedinem incipere actu fieri in subiecto: sed non debet esse in actu perfecto. & hoc est quod dicitur, quod motus non est, aliquid præter res. Omne enim quod mutatur, mutatur secundum prædicamenta entis. & sicut non est aliquid commune decem prædicamentis quod sit genus eorum, ita non est aliquid commune omnium motuum. Et propter hoc, motus non est aliquid vnum prædicamentum distinctum ab alijs prædicamentis, sed sequitur alia prædicamenta. Quartum est, quod in vnoquoque genere inuenitur aliquid dupliciter, scilicet secundum perfectionem & imperfectionem, sicut in genere sui vni est ut forma, & aliud ut priuatio. Et in genere qualitatibus hoc est, quod est perfectum ut album, quod hęc perfectum colore: & hoc est ut nigrum, quod est imperfectum

perfectum in genere coloris. Et in quantitate vnum est perfectum, quod dicitur magnum, & aliud imperfectum, quod dicitur paruum. Et in vbi in quo est locatio id est motus localis, est sursum & deorsum, & graue & leue, secundum quod graue dicitur quod actu subsidet, & leue quod actu supereminet. & hoc vnum est ut perfectum, & aliud ut imperfectum. Et ratio huius est, quia omnia genera diuiduntur per contrarias differentias. Contrarioriorum autem semper alterum est ut perfectum, alterum ut imperfectum. Ex his quatuor, concludit quintum, scilicet quod tot sunt species motus, & permutationis, quot sunt species entis. Quod quidem non dicitur, quod in quo liber genere entis sit motus, sed quia sicut ens diuiditur per actum & potentiam, & per substantiam & quantitatē, & huiusmodi, & secundum perfectum & imperfectum, ita & motus. Et hoc sequitur ex eo quod dicitur, quod motus non est præter res. Quomodo autem differant permutatio & motus, infra dicitur. Deinde cum dicitur.

b Diuisio autem secundum vnum quodque genus, hoc quidem potentia, hoc autem actu, eius quod potentia in quantum tale actu, dico motum.

c Quod autem verum dicimus, hinc palam. Cum enim edificabile in quantum tale, ipsum dicimus esse actu in quantum edificatur, & est hæc edificatio. Similiter doctrinatio, ambulatio, curatio, saltatio, oratio. Accidit autem moueri cum fuerit actu eodē & neque prius, neque posterius, ita potentia entis cum actu ens operatur, non in quantum ipsum, sed in quantum mobile, motus est.

d Dico autem in quantum sic est. neque potentia statua, sed tamen non eris actus in quantum eris, motus est. Non enim idem esse erit, & potentia alicui. Quod si idem erat simpliciter & secundum rationem, erit utique eris actus motus quidam non est autem idem. palam autem in contrarijs. Possit quidem enim sanari & posse laborare non idem est enim sic sanari & laborare idem est. Subiectum autem & sanum & languens, siue humiditas siue sanguis idem & vnum. Quoniam autem non est idem, quemadmodum neque color idem & visibile, possibilibus in quantum possibile actus, motus est.

e Quod quidem n. est hic, & quod accidit tunc moueri quod fuerit actu sic, & nec prius, nec posterius palam. Cōtingit enim vnūquodque aliquando quidem actu esse, aliquando autem non. Puta edificabile in quantum edificabile: & edificabilis actus, in quantum

Primo exponit hanc particulam eius, quod est in potentia. Secundo hanc, in quantum huiusmodi. ibi. Dico autem in quantum. Dicit ergo primo, quod ex hoc manifestum est verum esse motum esse hoc, quod dictum est. Manifestum est enim, quod edificabile significat aliquid existens in potentia. & ista potentia si significatur esse reducta in actu per hoc, quod dicitur edificari. & iste actus vocatur edificatio. Et similiter in omnibus alijs motibus, ut in ambulatione & alteratione & huiusmodi. Dicitur autem aliquid moueri, cum huiusmodi fiat in actu, & huiusmodi fuerit in potentia, & non prius, nec posterius. Cum ergo ita sit, sequetur quod motus est alicuius existens in potentia, cum sit reductum ad actum. Et hoc dico scilicet, quod sit reductum ad actum, in quantum est mobile, nam mobile dicitur aliquid per hoc, quod est in potentia ad moueri, & sic reductum huiusmodi potentia in actum, quando mouetur actu. non autem habet reducti in actum per motum id, quod in potentia est in quantum ipsum, id est secundum id, quod actu est, & secundum ipsum. nam hoc etiam est in actu antequam incipiat moueri. Neque etiam reductum ad actum per motum, secundum quod

est in potentia ad terminum motus, quia dum mouetur adhuc remanet in potentia ad terminum motus. Sed solum per motum reductum aliquid de potentia in actum, de illa potentia, quæ significatur cum dicitur aliquid esse mobile, id est potes moueri. Deinde cum dicit.

Cum autem vnumquodque genus in actu, & potentiam diuidatur, actum eius, quod potentia est, prout tale est, dico esse motum.

Quod autem vera dicimus, hinc constat. cum enim edificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus edificatur, & hoc est edificatio. Similiter eruditio, curatio, & voluntatio, ambulatio, saltatio, senescencia, ac incrementa. Accidit autem moueri cum actu ipse fuerit, & neque prius, neque posterius. actus autem eius, quod est potentia, cum actu ens agat, non prout ipsum, sed prout mobile, motus est.

Dico autem prout sic: nam es potentia est statua, non tamen actus eris prout es, motus est. non enim idem est eris esse, & alicui potentia. Quod si idem esset simpliciter, ac secundum rationem, esset profecto eris actus motus quidam. at non est idem quod & in contrarijs patet. si quidem posse sanari, posseque egrotare, non est idem alioqui & sanari & egrotare idem foret. iudicium vero, quod sanabile, aut egrotabile est, siue humor, siue sanguis, vnum idemque est. Cum non sit iudicium idem, sicut nec color, ac visibile idem est, constat motum esse actum rei possibile, prout possibile est.

Quod igitur ipse est, & quod tunc contingit moueri, cum actu ipse sit, & quod nec ante nec post, manifestum est. nam contingit unumquodque aliquando quidem operari aliquando minime. uelut edificabile, prout edificabile: & edificabilis, prout edificabilis actus, edificatio est. aut enim

Exponit id, quod ponitur in diffinitione motus tanquam genus, dicens manifestum esse, quod sit motus, quia dico motus tunc est, quia tunc accidit moueri quando hic id est actus existens in potentia fuerit actu, & neque prius, neque posterius. Manifestum est enim, quod vnumquodque mobile contingit aliquando esse actu, aliquando non. sicut edificabile in quantum edificabile quandoque est in potentia, & quandoque est in actu. Dicit autem edificabile in quantum edificabile, quia materia domus est ad

duo in potentia, scilicet ad formam domus, & ad hoc quod edificetur. & quod ad utrumque contingit esse, quandoque in potentia quandoque in actu. Sed potentia, quae est in materia domus ad hoc quod edificetur, significatur in hoc quod dicitur edificabile. Tunc ergo edificabile in quantum edificabile fit actu, quando edificatur. & sic edificatio est actus edificabilis, in quantum edificabile. Quod sic probat: quia materia domus non est in potentia nisi ad duos actus, scilicet ad edificationem domus & ad formam. Edificabile autem, significat quandam potentiam in materia domus existentem. Oportet igitur, cum omni potentia respondeat aliquis actus, quod potentia significatur per hoc quod dicitur edificabile, respondeat alter duorum actuum, scilicet vel forma domus, vel edificationem. sed non est actus edificabilis in quantum edificabile forma domus, quia adueniente forma domus non est adhuc edificabile, sed est iam edificatum. sed edificabile est actu, quando edificatur. necesse est igitur, quod edificatio sit actus edificabilis. Edificare autem est quidam motus, & sic motus est actus edificabilis. & eadem ratio est de omnibus alijs motibus. Vnde Manifestum est, quod motus est actus existens in potentia. Deinde cum dicitur, f. q. probat distinctionem positam esse bene assignatam, & primo ponit probationem in generali, dicens quod manifestum est motum esse bene distinctum ex his, quae alii dixerunt de motu distinctum ipsum, & iterum ex eo quod non potest de facili aliter diffiniri. non enim potest poni in alio genere nisi in genere reus actus. Secundo ibi, g. q. ponit ea, quae alii dixerunt de motu, dicens quod quidam dixerunt motum esse alteritatem, & quidam non ens. Forte ideo, quia illud, quod mouetur, rece dit ab eo quod prius erat, & dicitur moueri semper alio & alio modo se habet, & magis appropinquat ad terminum. Tertio ibi, h. q. ostendit praedictas diffinitiones non esse conuenientes. neq; .n. conueniunt motui ex parte subiecti, quod mouetur. Si .n. motus esset non ens, vel inaequalitas, vel alteritas, sequeretur q. omne non ens, vel alterum, vel inaequale moueretur: sed nullum horum necesse est moueri. non est igitur motus quod dicitur esse. Idem etiam apparet ex parte terminorum motus, qui sunt terminus a quo, & terminus ad quem. Non .n. magis est motus ad non ens, vel inaequalitatem, vel alteritatem, quam ad opposita horum: neq; magis est motus ex his, quam ex oppositis. Contingit .n. moueri ex non en-

te ad ens, & e conuerso: & de alteritate ad similitudinem, & ab eadem qualitate ad inaequalitatem, & e conuerso. Quarto ibi, i. q. ostendit quare praedicto modo diffinierunt motum, dicens q. ista est causa, quare posterius motum in praedicta quasi genera, quia motus videtur esse aliqui indeterminate. Et sunt determinata, q. sunt priuatiua. Et ideo motum posuerunt quasi priuatiuam quandam. Et sciendum, q. sicut in Primo huius dicitur, q. Pythagorici posuerunt duos ordines: in quorum vno, quod dicebant ordinem bonorum, posuerunt illa, q. videbantur perfectione habere: sicut iuxta dextram, masculinum, quietem, & huiusmodi: in alio autem ordine, quod sub malo consistebat, posuerunt tenebras, sinistram, femininum, motum, & huiusmodi. Et oia huiusmodi dicebant esse indeterminata, & priuatiua, quia nullum istorum videbatur significare: neq; hoc id est substantia, & huiusmodi: quae tale id est qualitate, neq; aliquid aliud praedicamentorum. Quinto ibi, k. q. dicit causam, quare motus inter determinata ponatur, & dicitur q. causa huius est, quia motus neq; poterat poni in genere potentiae, neq; in genere actus. si .n. esset in genere potentiae, sequeretur q. quicquid est in potentia ad aliquid, putata ad esse quantum, moueretur ad illam quantitatem. sed hoc non est necessarium, quia etiam antequam incipiat aliquid moueri ad quantitatem, est in potentia ad quantitatem illam. Neque etiam mouetur quod iam actu est quantum in illa quantitate, ad quam erat in potentia sed tunc iam terminatus est motus. Sed oportet, q. motus sit actus quidam, ut supra probatum est. sed est actus imperfectus. Et huius causa est, quia illud, cuius est actus imperfectus, est hoc est ens post se ens potentia. Si .n. esset actus perfectus, tolleretur tota potentia, q. est materia ad aliquid determinatum. Vnde actus perfectus non sunt actus existens in potentia, sed existens in actu. Motus autem est existens in potentia, & non tollit ab eo potentiam. Quod si .n. est motus, remanet potentia in mobili ad id, quod intendit per motum, sed solum potentia, quae erat ad moueri, tollitur per motum, & tunc non totaliter, quia id quod mouetur, adhuc in potentia est ad moueri: quia omne, quod mouetur, mouebitur, per diuisionem motus continui, ut probatur in 6. Physicorum. Vnde relinquitur, q. motus est actus existens in potentia, & sic est actus imperfectus & imperfectus. Et propter hoc difficile est accipere, quid sit motus. Videtur enim quod aut necesse sit ponere motum in genere priuatiuam, sicut patet ex praemissis diffinitionibus, aut in genere potentiae, aut in genere

in genere actus simplicis & perfecti. quorum nullum contingit esse motum. Vnde relinquitur, quod motus sit id, quod dicitur esse, scilicet actus, & quod non dicatur actus perfectus. Quod quidem difficile est videre, sed tamen contingens est esse, quia hoc posito nullum sequitur inconueniens. Quidam autem diffinierunt, dicens, q. motus est exitus de potentia in actum, non subito. Sed errauerunt, quia necesse est quod indiffinitio ne exitus ponatur motus, cum sit species motus. Et similiter in diffinitione eius, quod est subito, ponitur tempus, & in diffinitione temporis, motus. Deinde cum dicitur, l. q. ostendit quod sit motus, & primo ostendit quod in mobili, q. omnis actus est in eo cuius est actus. Sed motus est actus mobilis a mouente causatus. Vnde relinquitur quod sit mobili. Et quod sit actus mobilis, ut ex superioribus patet. Secundo ibi, m. q. ostendit qualiter se habeat motus ad mouens, & ponit duo, scilicet q. motus est actus motui, & quod non est actus motus qui est actus motui, & qui est mobilis. Oportet enim motum esse actum amborum. Tertio ibi, n. q. Primum eorum duorum probat scilicet, quod motus sit motui actus. Illud .n. actus est aliquid, quo fit actus: sed motuum dicitur ex eo q. est potes mouere, & mouens autem in operari, id est in eo quod est esse actus, & ita cum mouens dicitur per motum, motus erit actus motui. Quarto ibi, o. q. Probat secundum propositum scilicet, quod vnus motus sit actus motui & mobilis, hoc modo. Dicitur enim, q. motus est actus motui in quantum facit motum, est autem mobilis in quantum fit in eo motus: sed motuum facit illum motum, qui est in mobili & non alium: & hoc quod est dicit quod mouens est actuum mobilis. vnde relinquitur, quod vnus motus sit actus & mouentis & mobilis. Quinto ibi, p. q. Manifestat hoc per exempla & dicit, quod vna est distantia duorum ad vnum, & vnus ad duo: sed differt ratione. Propter quod diuersimode significatur id est per duplum & dimidium. Similiter vna est via ad ascendendum & descendendum, sed differt ratione. Et propter hoc, dicuntur hic ascendentes & illi descendentes. Et ita est de mouente & moto. Nam vnus motus secundum substantiam est actus vtriusque, sed differt ratione. Est enim actus mouentis vt a quo, mobilis autem vt in quo, & non actus mobilis vt a quo, neque mouentis vt in quo. Et ideo actus mouentis dicitur actio, mobilis vero passio. Sed si actio & passio sunt idem secundum substantiam, videtur quod non sint diuersa praedicamenta. Sed sciendum, quod praedicamenta diuersificantur secundum diuersos modos praedicandi. Vnde, idem secundum quod diuersi modo de diuersis praedicatur, ad diuersa praedicamenta pertinet. Locum enim secundum quod praedicatur de locante, pertinet ad genus quantitatis: secundum autem quod praedicatur de denominante de locato, constituit praedicamentum vbi. Similiter motus secundum quod praedicatur de subiecto in quo est, constituit praedicamentum passionis: secundum autem quod praedicatur de eo a quo est, constituit praedicamentum actionis.

LECTIO. X.

Ostendam Philosophus determinauit de motu, hic determinat de infinito, quod est passio motus & cuiuslibet quanti vniuersalis. & circa hoc tria facit. Primo distinguit quot modis dicitur infinitum. Secundo, ostendit quod non est infinitum actu. Tertio, quomodo infinitum inuenitur in diuersis. ibi. Circum primum duo facit. Primo ostendit quod modis dicitur infinitum in actu. Secundo, quot modis dicitur infinitum in potentia. ibi. Adhuc autem appositione. Circum primum considerandum est quod omne finitum diuidendo pertranstritur. Vnde infinitum proprie est quod mensurando pertranstritur non potest. Tot ergo modis dicitur infinitum quot modis dicitur, intransibile: Vtriusque autem dicitur quatuor modis. Quorum primus est secundum quod infinitum sive intransibile dicitur, quod non potest transiri mensurando, eo quod non est natum secundum suum genus pertranstritur: sicut dicitur punctum, aut unitatem, aut aliquid quod non est quantum & mensurabile, esse infinitum seu intransibile. Per quem modum, vox dicitur inuisibilis, quia non est de genere visibilium. Secundo modo dicitur infinitum vel intransibile, quod nondum est pertranstritur, licet inceptum sit pertranstritur. Hoc enim est quod dicitur (habens transitionem) imperfectam. Tertius modus est secundum quod dicitur infinitum vel intransibile, quod vix transtritur. Vt si dicamus profunditatem maris infinitam, vel altitudinem caeli, vel aliquam viam longam immensurabilem, seu intransibilem, seu infinitam, quia excedit vires mensurantis, licet in se sit transibilis. Quartus modus est, secundum quod dicitur infinitum illud, quod natum est habere transitionem, aut terminum secundum suum genus, sed non habet. Puta si sit linea aliqua interminata, & hoc est vere & proprie infinitum. Secundo ibi, b. q. Ostendit, quot modis dicitur infinitum in potentia, & dicit quod dicitur infinitum vno modo appositione, sicut numerus. Semper enim cuiuslibet numero dato, est apponere vnitatem, & sic numerus est augmentabilis in infinitum. Alius modus secundum quod infinitum dicitur ablatione & diuisione, secundum quod magnitudo dicitur diuisibilis in infinitum. Tertius modus contingit vtriusque, sicut tempus dicitur infinitum, & diuisione, quia continuum est: & appositione, quia numerus est. Et similiter etiam in motu infinitum est. Deinde cum dicitur, c. q. Ostendit quod non sit infinitum in actu, circa quod sciendum est, quod Platonicus posuerunt infinitum separatum a sensibilibus, & posuerunt ipsum esse principium. Naturales autem philosophi posuerunt infinitum in rebus sensibilibus, non ita q. ipsum infinitum esset substantia, sed quod esset accidens alicui corpori sensibili. Primo ergo ostendit, quod non est infinitum separatum. Secundo, quod non est in infinitum actu in sensibilibus. ibi. q. Quod autem in sensibilibus. Circa primum ponit tres rationes, quarum prima est: q. si ipsum infinitum est quaedam substantia per se existens, & non accidens alicui subiecto, oportet q. S. Tho. sup. Metaphy. I 4 ipsum

parte. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

parte 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

Cap. 9. Par. prima.

part. 2.

part. 3.

d. 34. 35.

Lea.

Lea.

Tea.

ipsum infinitum sit absque magnitudine & multitudine, quia magnitudo & numerus sunt subiectum infiniti. Si autem est sine magnitudine & multitudine, oportet quod sit indiuisibile, quia omne diuisibile, aut est magnitudo, aut multitudine. si autem est indiuisibile non est infinitum, nisi primo modo, sicut vox dicitur indiuisibilis: quo modo non inquirimus nos nunc, nec ipsi, sed de infinito intransibili secundum quatuor modum. Ergo de primo ad vltimum, si infinitum sit substantia se parata per se existens, non erit vere infinitum, & sic ista positio destruit seipsum. Secundam rationem ponit ibi.

part. 4.

part. 5. Tex. c6. 35. & inde.

enim diuisibile, aut magnitudo, aut multitudine. si autem indiuisibile non est infinitum, nisi sicut vox indiuisibilis. Sed non sic dicunt, neque nos querimus, sed tanquam impertransibile.

d. Adhuc quomodo contingit per se esse infinitum, si non & numerus & magnitudo, quorum passio infinitum?

e. Adhuc si secundum accidens, non vtrique elementum, in quantum infinitum: quemadmodum neque indiuisibile loquelæ, quamuis vox indiuisibilis. & quod non est actu esse infinitum, palam erit enim quæcunque ipsius infinita pars accepta: infinito enim esse, & infinitum idem: siquidem substantia infinitum, & non de subiecto. Quare aut indiuisibile, aut in infinita diuisibile, si partibile, multa autem esse, idem impossibile. quemadmodum enim pars aer aeris, sic infinitum infinitum, si est substantia & principium, impartibile igitur & indiuisibile. sed impossibile actu esse infinitum: quantum enim necesse est esse secundum accidens igitur existit, sed sic dictum est, quod non contingit ipsum esse principium, sed illud, cui accidit aerem, aut partem. Hæc quidem igitur inquisitio vniuersalis.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

f. Quod autem in sensibilibus non est, hinc palam. si enim corporis ratio superficieb' determinatur, non erit vtrique infinitum corpus, neque sensibile, neque intellectuale.

g. Neque numerus, vt separatus, & infinitus. numerabile enim, numerus, aut habens numerum.

h. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

i. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

k. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

l. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

m. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

n. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

o. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

p. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

q. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

r. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

s. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

t. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

u. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

v. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

w. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

x. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

y. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

z. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

aa. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

bb. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

cc. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

dd. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

ee. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

ff. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

gg. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

hh. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

ii. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

jj. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

kk. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

ll. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

mm. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

nn. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

oo. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

pp. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

qq. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

rr. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

ss. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

tt. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

uu. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

vv. Naturaliter autem ex his palam, nec enim compositum possibile esse, nec simplex. Compositum quidem non erit corpus, si finita sunt elementa multitudine.

parte 11.

part. 12

part. 13.

part. 14.

oportet quod sit naturalis cuiuslibet parti, & ita ipsum totum & quolibet pars quiescit. si vero non est ei naturalis, ergo & totum & pars erunt extra proprium locum. & ita totum & quolibet pars eius mouebitur semper. Non enim potest dici, quod aliqua pars loci sit naturalis toti & partibus eius, & aliqua pars innaturalis: quia, si corpus esset infinitum, & omne, corpus esset in loco, oportet quod locus etiam sit infinitus. In loco autem infinito non potest inueniri ratio diuisionis, quare aliquid est? si naturalis locus corporis, & aliud non naturalis locus: corruptio autem determinatam proportionem & distantiam loci naturalis ad non naturalem: quod in loco infinito non potest inueniri. Hoc est ergo quod dicit, quod non magis mouebitur corpus infinitum, aut pars eius deorsum quam sursum, vel versus quamcumque aliam partem: quia in loco infinito non potest sumi aliqua determinata proportio harum partium. Et ponit exemplum, ut si ponamus terram esse infinitam, non erit assignare rationem, quare magis moueatur vel quiescat hic quam ibi: quia totus locus infinitus est connaturalis similiter ipsius corporis infiniti, quod est in loco. Vnde si aliqua pars loci est connaturalis glebe, & similiter alia pars: & si una non est connaturalis, nec alia. si igitur corpus infinitum sit in loco, obtinebit totum locum infinitum. Et quomodo poterit simul esse quies & motus? Quia si ubique quiescit, non mouebitur: aut si mouebitur, ubique sequitur quod nihil quiescat. Deinde cum dicit.

M Profecit Philosophus alteram partem distinctionis, scilicet, si totum non est similitudine partium: dicens, quod primo sequitur quod corpus omnis, si id est totius, si sit partium dissimilium specie, non sit vnum nisi in tangendo, sicut acerus lapidum est vnus. Quia autem sunt diuersarum specierum non possunt esse continua, sicut ignis & aer & aqua. & hoc non est esse vnum simpliciter. Item, si istud totum constat ex dissimilibus partibus specie, aut essent infinita specie, ita scilicet, quod diuersitas specierum, quae est in partibus aliquo certo numero concludatur. Sed quod impossibile sit esse finita elementa secundum speciem, patet ex eo quod in praecedenti ratione est positum. Non enim esset possibile ex partibus numero finitis constitui totum infinitum, nisi vel omnes partes essent infinitae quantitate, quod est impossibile, cum corpus infinitum oporteat ad quamlibet partem infinitum esse: vel saltem, quod aliqua pars, vel aliqua partes infinitatem habeant. Sequitur igitur, quod si totum est infinitum & partes specie diuersae, infinitae numero, quod quaedam earum sint infinitae in quantitate, & quaedam finitae: puta, si poneretur, quod aqua esset infinita, & ignis finitus. Sed hoc ponere inducit corruptionem in contrariis, quia id, quod est infinitum, corrumpet alia, ut supra ostensum est. non est igitur possibile, quod sint finita numero. Sed si sunt infinitae secundum speciem primae partes vniuersi, quas oportet opponere partes simplices, sequitur quod loca erunt infinita, & quod elementa erunt infinita, quorum vnusquisque est impossibilis. Cum enim vnumquodque corpus simplex habeat locum si-

bi connaturalem diuersum a loco corporis alterius secundum speciem, si sint infinita corpora simplicia secundum speciem diuersa, sequetur quod etiam sint infinita loca diuersa specie, quod patet esse falsum. nam species locorum sunt sub aliquo numero determinato, quae sunt sursum & deorsum, & huiusmodi. Elementa etiam esse infinita impossibile est, quia sic sequeretur, quod essent ignota, & eis ignota, omnia ignorarentur. Si ergo impossibile est elementa esse infinita, necesse est quod loca sint finita, & per consequens quod totum sit finitum. Deinde cum dicit:

¶ Secunda rationem ponit, dicens, quod cum omne corpus sensibile habeat locum, impossibile est, quod aliquod corpus sensibile sit infinitum hac positione facta, quod omne corpus sensibile habeat grauitatem, aut leuitatem. Quod quidem verum erat secundum opinionem antiquorum naturalium potentium corpus infinitum actu. Sed ipse opinatur, quod sit aliquid corpus sensibile, non habens grauitatem neque leuitatem, sicut corpus celeste, ut probauit libro de celo & mundo. Et ideo hoc induxit sub conditione quasi ad aduersarij concessum, sed non simpliciter verum. Si ergo omne corpus sensibile est graue, vel leue, & est aliqđ corpus sensibile infinitum oportet, quod sit graue vel leue, & per consequens feratur sursum, vel ad medium. Dissimiliter enim leue quod feratur sursum, & graue quod feratur ad medium. Sed hoc est impossibile inueniri in infinito, neque in toto, neque in parte. non enim inuenitur medium in aliquo corpore nisi proportione habita ad extrema in diuidendo totum. infinitum vero non potest diuidi secundum aliquam proportionem. Vnde non potest ibi inueniri sursum & deorsum, nec extremum & medium. Considerandum autem, quod haec ratio valet, etiam si ponatur corpus tertium, quod neque est graue, neque leue. Tale enim in corpore naturaliter mouetur circa medium, quod non potest in corpore infinito inueniri. Deinde cum dicit:

¶ Hic Philosophus ponit tertiam rationem, quae talis est. Omne corpus sensibile est in loco: sed loci species sunt sex scilicet sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro. Quae quidem impossibile est attribui corpori infinito, cum sint quaedam extrema distantiarum, & sic corpori infinito impossibile est attribui re locum. non est igitur aliquod corpus sensibile infinitum. Non autem dicit, quod sint sex species loci, asserere intendens quod ista loca distinguantur in elementis, quia motus eorum non distinguunt nisi sursum & deorsum: sed quia sicut ab infinito corpore remouentur sursum & deorsum, ita omnes aliae differentiae loci. Quartam rationem ponit ibi:

¶ Quae talis est. Omne corpus sensibile est in loco: sed impossibile est esse locum infinitum. ergo impossibile est esse corpus infinitum. Quomodo autem impossibile sit locum esse infinitum, ex hoc probatur. De quocumque enim predicatur commune aliquid, oportet predicari aliquod eorum, quae sunt sub illo communi: sicut quod est animal, oportet, quod sit in aliquo specie animalis. Et quod est homo, oportet, quod sit aliquis homo. Et similiter quod est in infinito loco, oportet, quod sit aliquid ibi: id est in aliquo loco. Esse autem in aliquo loco, est esse

part. 15.

Cap. 10. par. prima.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

part. 13.

part. 13.

vel sursum, vel deorsum, vel secundum aliquam aliam speciem, quorum nullam possibile est esse infinitam, quia vnumquodque horum est terminus aliquid distantiae: ergo impossibile est esse locum infinitum, & similiter corpus.

¶ Oportet quomodo infinitum in potentia in diuersis inueniatur, & dicit, quod inuenitur in magnitudine & motu & tempore, & motu & tempore, & non vniuoce predicatur de eis, sed per prius & posterius: & semper quod est in eis posterius, dicitur infinitum, secundum quod id, quod est prius, est infinitum: sicut motus secundum magnitudinem, in qua aliquid mouetur locali ter, aut augetur, aut alteratur. Et tempus dicitur infinitum secundum motum, quod est intelligendum est.

Infinitum enim diuisione, attribuitur continuo, quod primo attribuitur magnitudi ni, ex qua motus dicitur, quod est continuus. Quod manifestum est in motu locali, quia partes motus localis accipiuntur secundum partes magnitudinis. Et similiter manifestum est in motu augmen ti, quia secundum additionem magnitudinis, augmentum accenditur: sed in al teratione non est ita manifestum. Sed tamen etiam ibi aliqua liter verum est, quia qualitas, secundum qua haeletatio, per accidens diuiditur ad di uisionem magnitudi nis. Et iterum inten sio & remissio quali tatis, attenditur secundum quod subiectum in magnitudine exi stens, aliquo modo vel perfectiori vel mi nus perfectiori partici pat qualiter. Ad continuitatem autem motus, est & tempus continuum. Na tempus secundum se, cum sit numerus, non habet continuitatem, sed solum in subiecto. Sicut decem mensu ras panni continuas sunt, eo quod pannus quoddam continuu est. Eodem igitur ordine oportet, quod infinitum de istis tribus dicatur sicut & continuum.

LECTIO XI.

Res In secunda manifestat concomitantiam motu & partes eius, & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in suas partes. In secunda manifestat concomitantiam motu & partes eius, & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in suas partes. In secunda manifestat concomitantiam motu & partes eius, & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in suas partes. In secunda manifestat concomitantiam motu & partes eius, & diuiditur in duas partes.

A Dicit ergo primo, quod tribus modis aliquid permutatur. Vno modo permutatur aliquid per accidens tantum, quando scilicet aliquid dicitur permutari ex eo quod illud in quo est, permutatur, sive sit in eo, ut accidens in subiecto, sicut muscum dicimus ambulare: sive sit forma substantialis in materia, ut anima in motu corpore: sive quae cuiusque pars motu toto, sive etiam contentum motu continente, ut nauta mota nauis. Secundo modo dicitur aliquid permutari simpliciter, eo quod aliquid eius permutatur, sicut ea, quae mouentur secundum partem, sicut corpus hominis dicitur sanari, quia sanatur oculus. & hoc quidem est per se moueri, sed non primo modo. Tertio modo dicitur aliquid moueri primo & per se, sicut si aliquid totum mouetur secundum motum, ut si lapis deorsum feratur. Deinde cum dicit:

¶ Ponit eandem diuisionem ex parte mouentis. Dicitur enim mouens tripliciter. Vno modo mouens secundum accidens, sicut muscus edificat. Alio modo secundum partem, sicut homo manu vulnerat & percutit. Tertio modo per se, sicut ignis calefacit, & Medicus sanat. Deinde cum dicit:

¶ Ponit secundam diuisionem motus seu mutationis. & circa hoc tria facit. Primo praemittit quaedam, quae sunt necessaria ad diuisionem motus accipiendam. Secundo diuidit motionem ibi. Quae autem non secundum accidens. Tertio manifestat diuisionem mutationis, ibi. Quae quidem igitur non ex subiecto. Dicit ergo primo, quod in qualibet mutatione inueniuntur quaeque. Est enim in omni mutatione aliquid quod est primum mouens. Secundo est aliquid quod mouetur. Tertio est tempus, in quo fit mutatio, quia omnis motus est in tempore. Quarto est terminus, ex quo incipit motus. Quinto est terminus, in quem motus tendit: non autem diuiditur motus sive mutatio in suas species, secundum mouens, neque secundum id quod mouetur, neque secundum tempus: quia ista sunt communia omni mutationi: sed diuiditur secundum terminos ex quo, & in quem est motus. Et ideo duo ultimo posita manifestat, dicens quod species, i. formae & passionis, i. qualitates & locus sunt termini motu, quia in ea mouetur ea, quae mobilia sunt. Et dicit species, propter generationem & corruptionem. Passiones, propter alterationes. Et locum, propter loci mutationem. Et exemplificat de passionibus per caliditatem & caliditatem. Sed quia quibusdam videbatur, quod caliditas esset idem quod alteratio, & sic sequeret quod caliditas esset motus, & non terminus motus, ideo dicit quod caliditas non est motus, sed calefactio. Deinde cum dicit: Praetermissis duabus partibus primae diuisionis, accipit tertiam, & eam subdividit secundum terminos, scilicet mutationem, quae non

non

non est per accidens, neque secundum partem dicens quod permutatio, quæ non est secundum accidens, non existit inter quoscunque terminos, sed oportet quod termini eius sint vel contraria, sicut est mutatio de albo in nigrum: vel intermedia, sicut mutatio de nigro in rubeum, & de rubeo in pallidum. Aut est mutatio inter contradictoria, sicut de albo in non album, aut econuerso. Tacet autem de privatione oppositis, quia media sunt inter contradictoria & contraria, & sub eis intelliguntur. Dicit autem, quod permutatio quæ est secundum accidens, non habet terminos determinatos. sicut enim permutatio non habet terminos determinatos. Fit enim per accidens mutatio de albo in dulce, non quidem inquantum est album, sed inquantum est amarum. Et quia solum inter predictos terminos fit permutatio, ostendit per inductionem. Quatuor enim modis possunt variari termini mutationis. Aut ita quod uterque sit affirmatiuus, ut si aliquid dicitur mutari ex albo in nigrum. & hoc est quod dicitur, Ex subiecto in subiectum: Aut ita quod uterque sit negatiuus, ut si aliquid dicitur mutari de non albo in non nigrum. Et hoc est quod dicitur, Ex non subiecto in non subiectum: Aut ita quod uterque sit affirmatiuus, & terminus ad quem sit negatiuus, ut si dicatur mutari de albo in non album. Et hoc est quod dicitur, Ex subiecto in non subiectum: Aut ita quod uterque sit negatiuus, & terminus ad quem sit affirmatiuus, ut si dicatur mutari de non albo in non nigrum. Et hoc est quod dicitur, Ex non subiecto in non subiectum. Exponit autem quod dixerat subiectum, scilicet id quod affirmatiue significatur. Harum autem quatuor combinationum, una est inutilis, non enim est aliqua permutatio de non subiecto in non subiectum. Dux enim negationes, sicut non album, & non nigrum, neque sunt contraria, neque contradictoria: quia non sunt opposita: possunt enim verificari de eodem. multa enim sunt, quæ neque alba neque nigra sunt. Vnde, cum mutatio sit inter opposita, ut in Primo Physicorum probatum est, relinquatur quod de non subiecto in non subiectum, non sit permutatio. Et sic est necesse solum tres esse permutationes scilicet duas secundum contradictionem, & unam secundum contrarietatem. Deinde cum dicitur, e Quæ manifestat quid sint prædictæ tres mutationes. & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod duæ earum sunt generatio & corruptio. Secundo ostendit, quod neutra earum est motus, ibi. {Si itaque non est.} Tertio concludit, quæ mutatio dicitur motus, ibi. Quoniam autem omnis motus &c.} Dicit ergo primo, quod trium prædictarum mutationum illa, quæ est de non subiecto in subiectum, existens inter contradictorios terminos, vocatur generatio. Sed hoc contingit dupliciter, quia aut est mutatio de non ente simpliciter in ens simpliciter, & tunc est generatio simpliciter: & hoc est quando mutabile subiectum mutatur secundum substantiam. Aut est de non ente in ens non simpliciter, sed secundum quid: sicut de eo quod non est album, in albo: & hæc est generatio quadam, & secundum quid, illa vero mutatio, quæ est de subiecto in non subiectum, dicitur corruptio. & simpliciter in hac distinctione, simpliciter & secundum quid, sicut in generatione. Deinde cum dicitur, f Ostendit philosophus quod neutra harum mutationum est motus. & primo ostendit hoc de generatione. Secundo de corruptione, ibi. {Neque itaque corruptio motus.} Dicit ergo primo, quod non ens dicitur multipliciter, scilicet ens & non ens. Vno enim modo dicitur, quod est secundum compositionem & diuisionem propositionum, & hoc cum non sit in rebus, sed in mente non potest moueri. Alio modo dicitur ens & non ens secundum potentiam & actum. & id, quod est actus, est simpliciter ens: quod autem est secundum potentiam tantum, est non ens. Dicit ergo, quod neque contingit moueri hoc non ens, quod quidam est secundum potentiam ens, sed non ens actus, & quod est quod si oppositum est in actu simpliciter. Sed quare dicitur quod est oppositum ens simpliciter, manifestat, cum subditur: Quod enim non album.} Ens enim in potentia, quod opponitur enti in actu, quod non est ens simpliciter, contingit moueri, quia quod non est non album in actu, aut non bonum in actu, contingit moueri, sed tamen secundum accidens. non enim ipsum non album mouetur, sed subiectum in quo est hæc privatio, quod est ens actus, quod enim est non album, potest esse homo. Sed quod est non ens in actu simpliciter, id est secundum substantiam, nequaquam contingit moueri, si inquam hæc omnia vera sunt, im possibile est non ens moueri. Et si hoc verum est, impossibile est generationem esse motum, quia non ens generatur. est enim generatio, ut dictum est, de non ente in ens. Vnde, si generatio simpliciter est motus, sequeretur quod non ens simpliciter moueretur. Sed huic processui posset aliquis obuiare dicens, quod non ens non generatur nisi per accidens, per se enim generatur id quod est subiectum generationis: id est ens in potentia. Non ens autem, significat privationem in materia. Vnde non generatur nisi per accidens. Sed hanc obuiationem excludit, ibi. {Si in & quoniam maxime.} Dicens, quod licet non ens non generatur nisi secundum accidens, tamen de eo, quod generatur simpliciter, verum est dicere quod est non ens. & de quo uero est hoc verum dicere, impossibile est id moueri: ergo subiectum mutationis impossibile est moueri. Et similiter impossibile est ipsum quiescere, quia non ens simpliciter non mouetur, neque quiescit. hæc enim inconuenientia accidit, si quis ponit generationem esse motum. Ad ostendendum autem, quod non ens non mouetur, subiungit quod omne quod mouetur, est in loco: quia

Tex. c6. 47. Lect. 13.

quia motus localis, est prior motuum, non ens autem simpliciter, non est in loco, quia alicubi est non ens: igitur non potest moueri, & sic generatio non est motus. Et ex hoc ulterius ostendit, quod neque corruptio est motus, ibi. {Neque itaque corruptio.} Quia motui non contrariatur nisi motus, vel quies: sed corruptio ni contrariatur generationi. Si ergo corruptio sit motus, oportet quod generatio sit vel motus, vel quies, quod non potest esse, ut ostensum est. Deinde cum dicitur, g Ostendit quæ mutatio dicitur motus, dicens, quod omnis motus est aliqua permutatio. Permutationes autem sunt solum tres, quarum duæ, quæ sunt secundum contradictionem, scilicet generatio & corruptio, non sunt motus. Relinquitur ergo, quod sola mutatio, scilicet de subiecto in subiectum sit motus. Et cum subiecta ista, inter quæ est motus, oporteat esse opposita, necesse est quod sint contraria, vel intermedia, quia privatio licet affirmatiue mouetur, sicut nudus, & edentulus, & nigrum: tamen ad contrarium reducitur, quia privatio est prima contrarietas, ut in Decimo ostensum est. Dicit autem nigrum esse privationem non simpliciter, sed inquantum defectiue participat generis naturam.

quia motus localis, est prior motuum, non ens autem simpliciter, non est in loco, quia alicubi est non ens: igitur non potest moueri, & sic generatio non est motus. Et ex hoc ulterius ostendit, quod neque corruptio est motus, ibi. {Neque itaque corruptio.} Quia motui non contrariatur nisi motus, vel quies: sed corruptio ni contrariatur generationi. Si ergo corruptio sit motus, oportet quod generatio sit vel motus, vel quies, quod non potest esse, ut ostensum est. Deinde cum dicitur, g Ostendit quæ mutatio dicitur motus, dicens, quod omnis motus est aliqua permutatio. Permutationes autem sunt solum tres, quarum duæ, quæ sunt secundum contradictionem, scilicet generatio & corruptio, non sunt motus. Relinquitur ergo, quod sola mutatio, scilicet de subiecto in subiectum sit motus. Et cum subiecta ista, inter quæ est motus, oporteat esse opposita, necesse est quod sint contraria, vel intermedia, quia privatio licet affirmatiue mouetur, sicut nudus, & edentulus, & nigrum: tamen ad contrarium reducitur, quia privatio est prima contrarietas, ut in Decimo ostensum est. Dicit autem nigrum esse privationem non simpliciter, sed inquantum defectiue participat generis naturam.

ubi. Neque itaque corruptio motus, contrarium enim motui motus, aut quies: corruptio autem generationi.

g Quoniam autem omnis motus permutatio quædam: permutationes autem tres dicte, harum autem, quæ secundum generationem & corruptionem non motus, (hæc autem quæ secundum contradictionem) necesse est eam, quæ ex subiecto in subiectum mutationem esse solam. subiecta autem contraria, aut intermedia, etenim priuatio ponitur contrarium. Motus autem affirmatiue, puta nudum & edentulum & nigrum.

LECTIO XII.

Igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, aut pati, ad aliquid, & quanto, necesse tres esse motus, qualis, quanti, & loci.

b Secundum substantiam autem non, propter nullam esse substantiæ contrarium.

LECTIO XII.

Quæ diuisit transmutationes in generationem & corruptionem & motum, hic subiungitur alterum membrum diuisionis scilicet motum, secundum genera diuisantur per substantiam, qualitatem, etiam huiusmodi, & in aliis generibus non possit esse motus, erunt igitur tria genera entis, in quibus potest esse motus, quæ sunt qualitas, quantitas, & ubi: loco cuius ponit locum, quia nihil aliud significat esse ubi, nisi esse in loco: & moueri secundum locum nihil est aliud quam moueri secundum ubi, non enim motus secundum locum attribuitur subiecto loco, in quo est locus, sed ei quod est in loco. A trendendum est autem, quod prætermittere uideatur tria genera scilicet quando, situm, & habere. Cum enim Quando, significet esse in tempore, tempus autem sit numerus motus, eiusdem rationis est non esse motum in genere quædo, & non esse motum in genere actionis & passionis, quæ significant aliquoties ipsum motum. Positio uero non addit supra ubi, nisi ordinem partium determinati, qui nihil aliud est quam determinata relatio partium adinuicem. Habitus etiam importat habitudinem indumenti ad indumentum. Et sic eiusdem rationis uideatur esse quod non sit motus in situ, & habere: & quod non sit in ad aliquid.

Probat propositum, & circa hoc tria facit. Primo ostendit quod non sit motus in substantia. Secundo, quod non sit motus in ad aliquid. Neque ad aliquid. Tertio, quod non sit motus in æge.

re & pati, ibi. {Neque facientis & patientis.} Ostendit ergo primo, quod secundum substantiam non potest esse motus, quia motus est mutatio de subiecto in subiectum. Duo ergo subiecta, inter quæ est motus, sunt contraria, aut media. cum igitur substantiæ nihil sit contrarium, relinquatur, quod secundum substantiam non potest esse motus, sed generatio & corruptio tantum, quorum termini sunt oppositi secundum contradictionem, & non secundum contrarietatem, ut supra dictum est. Videtur autem hoc, quod dictum est, substantiæ nihil esse contrarium, falsum esse, cum ignis manifeste appareat contrarius aquæ. Et cum Aristot. in Primo de Cælo probauerit, quod cælum non est corruptibile, quia non habet contrarium, alia uero corpora, quæ sunt corruptibilia, contrarium habent. Dixerunt igitur quidam, quod toti substantiæ compositæ, non est aliquid contrarium, quia oportet contrariorum esse unum subiectum, sed formæ substantiali nihil prohibet esse contrarium. Dicebant enim, quod calor est forma substantialis ignis. Hoc autem non potest esse uerum, quia formæ substantiales non sunt sensibiles per se. Et iterum manifestum est, quod calor & frigus in aliis corporibus sunt accidentia. Quod autem est in genere substantiæ, nulli potest accidens esse. Vnde alii dixerunt, quod calor & frigus non sunt formæ substantiales ignis & aquæ, sed tamen eorum formæ substantiales sunt contrarie, & recipiunt magis & minus, & sunt quasi mediæ inter substantiam & accidens. sed hoc omnino irrationabiliter dicitur. Nam, cum forma sit principium speciei, si forma ignis & aquæ, non sunt ueræ substantiales, neque ignis & aqua sunt ueræ species in genere substantiæ. Non est igitur possibile, quod inter substantiam & accidens sit aliquod medium, tum, quia sunt diuersorum generum: inter huiusmodi autem non cadit medium, ut supra in Decimo ostensum est: tum, quia etiam distinctiones substantiæ & accidentis immediatæ sunt. est enim substantia ens per se, accidentis uero per se non est, sed in alio. Dicendum est ergo, quod nec formæ substantiales possunt esse contraria, quia contraria sunt extrema quædam cuiusdam determinatæ distantiæ, & quodam modo continuæ, cum sit motus de uno contrario in aliud contrarium. Vnde in illis generibus, in quibus talis distantia continua & determinata non inuenitur, non potest contrarium inueniri. Sicut patet in numeris. Distantia enim numerorum adinuicem non intelligitur secundum aliquam continuitatem, sed secundum additionem unitatum. vnde numerus numero non est contrarius. Et similiter, nec figura figuræ. Eodem autem modo est in substantiis, quia ratio cuiuslibet speciei constituitur in quodam determinato indiuisibili. Sed, cum forma sit differentie principium, si formæ substantiales non sunt adinuicem contraria, sequitur quod non sit contrarietas in differentiis, cum tamen supra ostensum sit, quod genus diuiditur in contrarias differentias. Dicendum est igitur, quod forma substantialis secundum quod in se consideratur, constituit speciem in genere substantiæ. Secundum autem, quod una forma habet sibi intellectam priuationem alterius formæ, sic diuersæ formæ sunt contrariae differentiarum principia: nam priuatio quodammodo contraria est. Et per hunc modum opponuntur animatum, & inanimatum. rationale & irrationale & huiusmodi. Deinde cum dicitur,

motui motus aut quies contrarium est. corruptio uero, generationi est contraria.

At cum omnis motus mutatio quædam sit: mutationes uero tres, quæ dicte sunt, harum uero, quæ secundum generationem & corruptionem minime sit motus (sunt autem illæ secundum contradictionem) necesse est subiecto in subiectum mutationem solam motum esse. subiecta uero, aut contraria, aut media, nam et priuatio contrarium esse ponatur, quando quidem affirmatio declaratur, ueluti nudum, cacum, & nigrum.

LECTIO XII.

Igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, aut pati, ad aliquid, & quantitate diuisantur, tres esse motus necesse est, qualis, quanti, & loci.

Secundum uero substantiam, minime: propterea quod substantiæ nihil contrarium est.

& frigus in aliis corporibus sunt accidentia. Quod autem est in genere substantiæ, nulli potest accidens esse. Vnde alii dixerunt, quod calor & frigus non sunt formæ substantiales ignis & aquæ, sed tamen eorum formæ substantiales sunt contrarie, & recipiunt magis & minus, & sunt quasi mediæ inter substantiam & accidens. sed hoc omnino irrationabiliter dicitur. Nam, cum forma sit principium speciei, si forma ignis & aquæ, non sunt ueræ substantiales, neque ignis & aqua sunt ueræ species in genere substantiæ. Non est igitur possibile, quod inter substantiam & accidens sit aliquod medium, tum, quia sunt diuersorum generum: inter huiusmodi autem non cadit medium, ut supra in Decimo ostensum est: tum, quia etiam distinctiones substantiæ & accidentis immediatæ sunt. est enim substantia ens per se, accidentis uero per se non est, sed in alio. Dicendum est ergo, quod nec formæ substantiales possunt esse contraria, quia contraria sunt extrema quædam cuiusdam determinatæ distantiæ, & quodam modo continuæ, cum sit motus de uno contrario in aliud contrarium. Vnde in illis generibus, in quibus talis distantia continua & determinata non inuenitur, non potest contrarium inueniri. Sicut patet in numeris. Distantia enim numerorum adinuicem non intelligitur secundum aliquam continuitatem, sed secundum additionem unitatum. vnde numerus numero non est contrarius. Et similiter, nec figura figuræ. Eodem autem modo est in substantiis, quia ratio cuiuslibet speciei constituitur in quodam determinato indiuisibili. Sed, cum forma sit differentie principium, si formæ substantiales non sunt adinuicem contraria, sequitur quod non sit contrarietas in differentiis, cum tamen supra ostensum sit, quod genus diuiditur in contrarias differentias. Dicendum est igitur, quod forma substantialis secundum quod in se consideratur, constituit speciem in genere substantiæ. Secundum autem, quod una forma habet sibi intellectam priuationem alterius formæ, sic diuersæ formæ sunt contrariae differentiarum principia: nam priuatio quodammodo contraria est. Et per hunc modum opponuntur animatum, & inanimatum. rationale & irrationale & huiusmodi. Deinde cum dicitur,

Lec. 12. tex. com. 20.

tex. c6. 15.

c Ostendit

e ostendit nō per se esse motum in genere ad aliquid, sed solum per accidens. Sicut enim aliquid mouetur per accidens, quando non fit motus in eo, nisi quodam altero modo, ita & in aliquo dicitur esse motus per accidens, quando non fit motus in eo, nisi quodam altero modo. Hoc autem inuenimus in genere ad aliquid, quod nisi aliquid alterum permouetur, non verum est dicere quod in eo fiat permutatio. Sicut non fit de equali inaequale, nō facta permutacione secundum quantitatem. Et similiter nō fit de dissimili simile, nisi facta permutacione secundum qualitatem. Videmus et, quod vnum relatiuum dicitur permoueri, facta permutacione circa alterum, sicut alterū per se manens, de sinistro fit dextrum, altero secū dum locum permouito. Relinquitur igitur, quod in ad aliquid non est motus, nisi per accidens. Deinde cum dicitur.

Neque ad aliquid. Est. n. altero nihil permutato, verificari alterū nihil permutatū. quare scdm accidens motus ipsorū. Neq; facientis & patietis, vt mouētis & moti: qā nō est motus motus, neque generationis generatio. Dupliciter. n. cōtingit motus esse motū: aut vt subiecti, uelut homo mouet, qā ex albo in nigrū permouetur. Quare sic & motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut locū permouat, aut angetur. hoc autem impossibile. non. n. subiectorū aliquid permutatio. Aut eo qd alterū aliquid subiectū ex permutacione permouetur in aliā speciem, uelut homo ex languore in sanitate. Sed nec hoc possibile, nisi secundum accidens (Omnis enim motus ex alio in aliud est permutatio, & generatio & corruptio eodē modo: uerum tamen quā quidem ex oppositis, sic, aut nō sic, nō mot?) simul igitur permouetur ex sanitate in aegritudinē, & ex hac ipsa permutacione in aliam. Palā aut, quia si languerit, permouetur erit in qualiacūque: cōtingit enim quiescere. Et adhuc in non contingentem semper, & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. quare opposita erit sanatio, sed per accidens, uelut ex reminiscētia in obliuionem permouetur, quia cui existit permouetur, quādoque quidē in sciam, quāque autem in sanitatem. Et adhuc in infinitum ibit, si erit permutacionis permouitio, & generationis generatio.

fiat transmutatio in aliam. Et sic simul, dum aliquid mouetur de sanitate in aegritudinē, transmutabitur de sanatione in aliam transmutacionē. sed hoc non uidetur nisi in quantum vna mutatio succedit alteri. Contingit autē, quod ad hanc mutacionē, quā aliquid mouetur de sanitate in aegritudinē, succedat quous alia mutatio: puta dealbario, uel denigratio, mutatio secundum locum, uel quacūque alia. Vnde manifestū est, qd si aliquis languet per hoc quod mouetur de sanitate in aegritudinē, quod ex hac mutacione permoueri poterit in quācūque aliam mutacionem. Neque est mirū, quia poterit ex hac mutacione mutari, uel in quiete, contingit, post hanc mutacionē aliquid quiescere. Sed, cum omnis mutatio sit in non contingentem, & ideo in oppositum, quod non contingit simul uel esse cum suo opposito, sequitur quod permouitio sic demutacione in mutacionem, quod semper sit in oppositam mutacionem, quā appellat nō contingentem. Et illa transmutatio, in quam fit transitus, oportet quod sit de aliquo in aliquid. Quare non fiet transitus de permutacione languoris, nisi in oppositam mutacionem, quā dicitur sanatio. & sic uidetur id quod corruptio sequi, scilicet, quod opposita permutatio fiat de vna permutacione in quancūque aliam, & quod non nisi in oppositam. Ex quo sequitur uerius, qd simul dum mutatur aliquid ad vnum oppositorum, mouetur in mutacionē tūq; in aliud oppositum, quod uidetur impossibile. Sequitur enim, quod simul intentio naturæ tendat in opposita. non igitur est possibile, quod per se mouetur aliquid de vna permutacione in aliam: sed per accidens hoc contingit, sicut aliquis permouetur ex reminiscētia in obliuionem, quia subiectum permouetur quandoque ad vnum terminum, quandoque ad alium: non quod sit intentio mouentis ad hoc, quod simul dum permouetur in vnum, intendat tendere in aliud. Deinde cum dicitur.

Secundam rationem ponit, quā talis est. Si permutatio sit permutacionis, sicut terminus termini, uel generatio generationis, necesse erit, quod ad permutacionem non perueniatur, nisi per aliam permutacionem, sicut ad qualitatem non peruenitur nisi per alterationem precedentem: & sic ad illam mutacionē precedentem non peruenitur, nisi per aliquam priorem mutacionem, & ita procedetur in infinitum: quod esse non potest, qd si ponantur infinitæ permutaciones hoc modo ordinatæ, quod vna inducat ad aliam, necesse est priorem esse, si posterior sit. Ponamus enim quod generacionis simpliciter, quæ est generatio substantiæ, sit quædam generatio: si ergo generatio simpliciter fiat quandoque & iterum ipsum fieri generacionis simpliciter aliquando fiebat, sequetur quod nodum erat quod sit simpliciter, sed erat generatio secundum aliquid secundum quod sit ipsa generatio generationis: si itaque & hæc generatio aliquando fiebat, cum non sit abire in infinitum, & in infinitis non sit accipere primum, non erit deuenire ad primum fieri: si autem prius non est, neque posterius, ut supra dictum est. quare sequetur quod non sit habitudo, sicut id quod consequenter est. Et in de sequitur, quod nihil possit fieri neque moueri neque mutari, quod est impossibile. Nō igitur possibile, quod mutacionis sit mutatio. Deinde cum dicitur.

Teriam rationem ponit, quæ talis est. Motus cōtrarij sunt autem subiecti, etiam quies & motus, & est generatio & corruptio, quia opposita nata sunt fieri circa idē. Si igitur aliquid subiectum transmutetur de generatione in corruptionem, simul dum generatur, transmutabitur ad corruptionem, quod est transmutari ad esse: nam corruptio nis terminus est nō esse, quod autem transmutatur ad non esse, corruptio. Sequitur igitur, quod aliquid simul dū fit, corruptur. Sed hoc non potest esse. Neq; enim dū aliquid fit corruptur, neque statim postea corruptur. Cū enim corruptio sit de esse in non esse, oportebit id quod corruptur esse. Et sic oportet in ter generatione, quæ est mutacio ad esse, & corruptionem, quæ est mutacio ad nō esse, inuenire quietem mediam. & sic nō est mutacio de generatione in corruptio nem.

LECTIO XIII.

Imul autem secundum locum, quacūque in vno loco primo. Et ferorū, quacūque in alio. Tangi autem, quorum vltima sunt

LECTIO XIII.

Imul secundum locum esse dicuntur, quæ in uno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod

Orificat q̄ circumstāt motū, & præcipue motū localem. Et pri mo notificat ea. Sed o inducit quædam corollaria ex dictis ibi. Quare palam, dicitur ergo primo quod simul secundum locum dicuntur, quacūque sunt in vno loco primo, & ideo proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quæ continentur cæli ambitu, dicerentur esse simul. Sed si autem dicuntur, quacūque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem

alia disciplinatio, quæ ad eam terminetur, quæ sit disciplina disciplinatio. Quare relinquitur, quod non sit generatio generationis. Deinde cum dicitur.

Concludit principale intentum, dicens quod quia motus non potest esse neque in genere substantiæ, neque in ad aliquid, neque in agere & pati. Relinquitur quod motus sit secundum quale & quantum & ubi. In his enim generibus cōtingit esse contrarietatem, quæ est iter terminos motus, ut ostensum est. Sed, quia qualitas quādoque dicitur de forma substantiali, subiungitur quod cū motus dicitur esse in quali, non intelligitur significare substantiam secundum quod differētia substantiæ his prædicatur in eo quod quale, sed de quali secundum quod dicitur aliquid pati, uel impassibile esse. Nō enim est proprie alteratio, nisi secundum passibiles qualitates, ut in 7. Physicorum probatur. Deinde cum dicitur.

Ostendit quot modis dicitur immobile. & ponit tres modos, quorum primus est, quod immobile dicitur id, quod omnino est impossibile moueri, sicut Deus est immobilis. Secundus modus est, quod dicitur immobile, id quod in ui non potest moueri, sicut saxum magnū. Tertius modus est, secundum quod dicitur immobile id, quod natum est moueri, sed tunc non possit moueri, quando natum est moueri, & sicut natum est moueri, & sicut natum est moueri, & hoc solum immobile dicitur proprie quiescere, quia quies est contraria motui. Vnde oportet, qd quies sit priuatio motus in susceptiuo motus.

Quare neque generatio generationis. Cum vero neque substantiæ, nec ad aliquid, neque facienti, ac patiendi, superest secundum quale, & quantum, & ubi motum duntaxat esse. quando quidem in horum singulis contrarietas est. Quare autem dico, non quod in substantia (si quidem differētia quale est) uerum passiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impassibilis esse. Immobile autem est, & quod omnino impossibile est moueri. & quod in multo tempore uix mouetur, aut quod tarde incipit. & quod natum quidem est moueri, non possit autem, quando natum est, & ubi, & quomodo: quod sane inter immobilia solum uoco quiescere. contraria enim quies motui. quare priuatio erit susceptiuum.

Item necesse materiam subesse ei, quod fit, & mutatur, quæ igitur erit uel alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, aut aliquid item ad hoc mouetur. nam opus est aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non est, esse motum. Quomam igitur modo? Non erit doctrina doctrina, quare neque generatio generationis.

Adhuc oportet materiam subesse ei, quod fit & permouetur. Quæ igitur erit, quemadmodum alterabile corpus, aut aia; aut aliquid, sic aliquid quod sit motus, & generatio, & aliquid in quod mouetur: Oportet. n. esse aliquid eū, qui huius ex hoc in hoc moti, nō motū. Qualiter igitur? Neq; n. erit disciplina disciplinatio. Quare, neq; generō generōnis.

Quomā aut neq; sube, neque eius, quod aliquid, neq; eius, quod est facere & pati, relinquitur secundum quale & quantum & ubi motum esse. Horum enim vnicuique contrarietas est. dico aut quale non quod in substantia. etenim differētia quale, sed quod passiuum, secundum quod dicitur pati, aut impassibile esse.

Immobile aut quod totaliter impossibile moueri: & quod vix in tēpore multo tarde incipiēs. & quod natum quidem est moueri, non potēs autem quando natum est. & vt quod uoco quiescere immobilem solum: cōtrariū enim quies motui. quare priuatio utiq; erit susceptiuum.

Imul autem secundum locum, quacūque in vno loco primo. Et ferorū, quacūque in alio. Tangi autem, quorum vltima sunt

tex. cō. 11.

LECTIO XIII.

tem adiuuicem dicuntur, quorum vlcima sunt simul, puta duo corpora, quorum superficies coniunguntur. Medium autem inter duo est, in quod id, quod continuo permittitur, natu est prius peruenire quam in vltimum. Sicut si motus continuus de A in C, prius veniet in B id, quod mutatur, quam in C. Contrarium vero secundum locum est, quod est plurimum distans secundum rectam lineam. non enim distantia plurima potest mensurari secundum lineam curuam, eo quod inter duo puncta possunt designari infinite divisiones circuli distantes, non potest esse nisi una linea recta. Mensuram autem oportet esse certam & determinatam. Plurimum autem distans in locis inuenitur secundum naturam sursum & deorsum, quae sunt medium & extre- mum mundi. Consequenter autem dicitur quod est post aliquid primum principium, siue attendatur ordo secundum positionem, siue secundum speciem, sicut binarius est post unitatem, siue qualitercumque; aliter. Adhuc autem oportet, quod nihil eiusdem generis sit medium inter id, quod est consequenter, & id, cui consequenter est: sicut linea sunt consequenter alicuius lineae, & unitates alicuius unitati, & domus alicui domui consequenter. Sed nihil phibet inter duo, quorum vnum se habet consequenter ad alterum, esse aliquid medium alterius generis, puta, si inter duas domus, sit vnus equus medius. Et ad manifestandum praemissam diuisionem subiungit, quod illud, quod dicitur consequenter, oportet quod sit consequenter respectu alicuius, & quod sit aliquid posterius. Vnum enim non se habet consequenter ad duo, cum sit prius, neque noua luna ad secundam, sed e conuerso. Deinde dicit, quod habitum dicitur illud, quod est consequenter & tangit, puta si duo corpora sint ordinata, quorum vnum alterum tangat. Deinde dicit, quod cum omnis permutatio sit inter opposita, & opposita, inter quae est permutatio, sine contraria & contradictoria, ut ostensum est: & cum contradictionis nullum sit medium, manifestum est, quod inter sola contraria oportet esse medium, cum medium sit inter ex-

COMMENTARIORVM S. THO. SVPBR VNDICIMVM Metaph. finis.

tema motus, ut ex diffinitione superius posita patet. hoc autem bene inducit. Quia enim dixerat, quod consequenter sunt, inter quae non est medium, conueniens fuit, ut ostenderetur inter quae potest esse medium. Deinde ostendit quid sit continuum & dicit, quod continuum addit aliquid supra habitum. Et dicit quod continuum est, cum vtriusque eorum, quae se tangunt, & quae simul sunt, sit vnus & idem terminus, sicut partes lineae continuatur ad punctum. Deinde dicit, b ¶ Inducit etiam corollaria ex praemissis, quorum primum est, quod continuum est in illis, ex quibus natum est fieri vni secundum contactum, & hoc ideo est, quia continuum requirit identitatem terminum. Secundum corollarium est, quod inter ista tria, consequenter, contactum, & continuum, prius & communius est, quod est consequenter. Non enim omne quod est consequenter tangit, sed omne quod tangit est consequenter. Oportet enim contactum secundum positionem esse ordinatum, & nihil eorum esse medium. Et similiter tangens est prius & communius eis quam continuum, quia si est continuum, est necesse quod tangat. Quod enim est vnum, necesse est esse simul, nisi forte intelligatur in hoc, quod est esse simul, pluralitas. Sic enim continuum non est contactum, sed eo modo quo id quod est vnum est simul, necesse est continuum esse tangens, sed non sequitur, si tangit quod sit continuum, sicut non sequitur, quod aliqua sunt simul, quod sint vnum. Sed in quibus non est contactus, non est nascituria, & ideo naturalis coniunctio, quae est proprie continuorum. Tertium corollarium est, quod punctus & vnitas non sunt idem, ut Platonici posuerunt dicentes, quod punctum est vnitas habens positionem. Et quod non sint idem, patet ex duobus, primo quidem, quia secundum puncta est contactus, non autem secundum vnitates, sed consequenter se habent adiuuicem. Secundo, quia inter duo puncta semper est aliquid medium, ut probatur in 6. Phy. Sed inter duas vnitates, necesse non est aliquid esse medium.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DVODECIMVS, Cum Diui Thomae praclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA.

OSTQVAM Philosophus in precedenti libro recollegerat, quae ante dicta erant tam in hoc libro quam in lib. Physicorum de entibus imperfectis. in hoc lib. intendit recolligere, quae dicta sunt de entibus simpliciter, id est de substantia, tam in 7. & in 8. huius, quam etiam in Primo Physicorum, & addere id quod deest ad complendam considerationem de substantijs & diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quod ad istam scientiam prinet considerare praecipue de substantia. In secunda de substantia determinat. ibi ¶ Substantia vero tres. ¶ Circa primum duo facit. Primo, proponit quod intendit, dicens, quod haec scientia est theoria, & id est consideratio principalis de substantia. Nam cum ista scientia, vtque prima, & quae sapientia dicitur principia prima entium inquirat, necesse est quod haec scientia inquiratur principaliter principia & causa substantiarum nam ista sunt principia entium prima. Quomodo autem distent principia & causa, in Quinto habitum est.

LECTIO II.

DE substantia quidem theoria est. Nam substantiarum principia & causa quaeruntur.

Quod si totum quoddam oem substantia est prima pars. Et si eo quod consequenter, & ita primum substantia, deinde qualitas, aut quantitas.

Similiter autem nec entia nihil est simpliciter dicere haec, sed qualitates & motus, aut non album & non rectum. dicimus n. esse & hoc, puta est non album.

Amplius nihil aliorum separabile.

Testatur autem & antiqui opere. Nam substantiae quaerebant principia & elementa & causas. Qui quidem nunc, substantias vniuersalia magis ponunt. Na genera vniuersalia, quae dicunt principia & substantias esse magis, pp logice inquirere. Qui vero antiqui, particularia, vt igne & terra. Sed non eorum corpus.

primo. ca. 1. ca. 2. ca. 3. ca. 4. ca. 5. ca. 6.

se adiuuicem, sicut quae in nullo communi conueniunt. & hoc intellexit cum dixit: & si in eo quod consequenter &c. vtrolibet enim modo sequitur quod substantia sit prior alijs entibus. c. ¶ Secundo modo probat idem dicens, quod quantitas & qualitas & huiusmodi, non sunt simpliciter entia, vt infra dicitur.

LECTIO III.

Peculatio de substantia est: siquidem substantiarum principia, & causa quaeruntur.

Etenim, si ut totum aliquid vniuersum est, substantia prima pars est. & si ex consequenti, hoc quoque modo primum est substantia, deinde quale, postea quantum.

At simul (ut ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus, quemadmodum non album, & non rectum. dicimus namque haec quoque esse, velui est non album.

Practerea, ceterorum nullum separabile est.

At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas substantiae quaerebant. Recentiores vero, vniuersalia magis ponunt esse substantias. genera namque vniuersalia sunt, quae a se sunt magis principia, atque substantias esse, propterea quod Logice quaerunt. Antiquiores vero singularia, vt igne & terra, non autem corpus commune.

uationes non habet esse aliqual, sed est deficiens ab esse. Sic igitur, cum accidentia non sint simpliciter entia, sed solum substantiae, haec scientia, quae considerat ens in quantum est ens, non considerat principaliter accidentia, sed substantias. d. ¶ Tertio modo probat, quia scilicet alia entia non possunt separari a substantia. Accidentia enim non possunt esse nisi in subiecto. Et ideo in consideratione substantiae, includitur consideratio accidentium. e. ¶ Quarto probat idem dicens, quod etiam Philosophi antiqui testantur ipso facto, quod Philosophi consideratio est de substantijs, quia quaerentes causas entis, quaerunt causas substantiae solum. Et hoc fecerunt & quidam moderni, sed tamen differenter. non enim quaerebant principia, & elementa, & causas eodem modo, sed diuersimode. Nam moderni, scilicet Platonici, dicunt vniuersalia magis esse substantias quam particularia. Dicunt enim, genera, quae sunt vniuersalia, magis esse principia & causas substantiarum quam particularia. & hoc ideo, quia logice inquirebant de rebus. Vniuersalia enim quae secundum rationem sunt abstracta a sensibilibus, credebant etiam in rerum natura abstracta fore, & principia particularium. Sed antiqui philosophi, vt Democritus & Empedocles, posuerunt substantias & principia rerum esse particularia, vt ignem, & terram: non autem hoc commune, quod est corpus.

LECTIO III.

Qstquam Philosophus determinavit de materia, hic determinat de forma. & circa hoc duo facit. Primo, determinat de ea secundum se. Secundo, per comparationem ad substantiam compositam. ibi. Substantia...

LECTIO III.

Res vero sunt causae, & tria principia. Duo quidem contrarietates, cuius hoc quidem ratio & species, illud vero privatio. tertium vero materia.

Postea quia nec fit materia, nec spes. Dico aut ultima. Oe nanque transmutatur, aliquid est, & in quid. Et a quo quidem, primo mouente: cuius uero, materia: in quod uero, species. In infinitum ergo sunt, si non solum as sit rotundum, sed & ipsum rotundum, aut as, necesse est itaque stare.

Postea quia quaeque ex vniuoco fit substantia. Nam & quae natura sunt substantia, & alia. aut. n. arte. aut natura sunt, aut fortuna, aut automato. Ars igitur principium est in alio, natura aut principium in ipso. Homo namque hominem generat. Reliquae uero causae, horum privationes.

Substantia aut tres sunt. Materia quidem hoc aliquid substantia in apparere. Nam quaeque sunt tactu & non conuenientia. materia & subiectum. Natura uero hoc aliquid in quantum habitus quidam. Amplius, tertia quae est ex his singularis, ut Socrates & Callias.

In quibusdam igitur hoc non est praeter compositam substantiam, ut domus, si non est ars. Nec est generatio nec corruptio horum; sed alio modo sunt & non sunt, ut domus quae sine materia, & sanitas, & oes per se sunt. Sed si quidem in eis sunt natura. Quapropter non male Plato ait, quae sunt quaequeque; natura, siquidem sunt species aliarum horum. ut ignis, caro, caput. omnia enim materia sunt, & eius, quae maxime substantiae ultima.

Forma domus non est praeter materia. Forma enim domus est accidentis & materia domus est substantia. accidens autem non est nisi in substantia. Sed hoc dico, nisi accipiatur forma domus per se, sed in mente artificis. Sic enim est praeter materiam. Sed harum formarum artificialium prout sunt in mente artificis, nec est generatio, nec corruptio. Domus enim quae est sine materia in anima, & sanitas, & oia hmoi. alio modo incipiunt esse & desinunt per corruptio nem & generationem. per disciplinam, aut per intentionem. Sed si alique forme sunt praeter substantiam compositam, hoc erit verum in formis naturalibus, quae sunt substantiae. Vnde Plato non male dixit, quae sunt species, id est forme separatae sunt forme, quae sunt per naturam. Dico autem quod non simpliciter bene dixit. Sed si sunt species aliae, alique abistis, sensibilibus, quae sunt caro, caput...

Tex. c6. 12.

Tex. c6. 13.

Tex. c. 14

Hoc idem supra septimo. t. co. 17.

tex. c6. 15.

LECTIO III.

Res itaque causae, & tria principia, duo quidem ipsa contrarietates, cuius hoc quidem ratio et forma, hoc uero privatio: tertium uero materia.

Post haec quod neque materia fit, neque forma, dico autem externa. Omne enim quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod transmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente, in quo uero, materia: in quod autem, formam. in infinitum itaque procedet, si non solum as rotundum sit, uerum ipsum rotundum, aut as, quare necesse est stare.

Deinde quod quaelibet substantia, ab uniuoco fit. Quae enim natura, substantia sunt, & alia aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut casu sunt. Ars igitur principium in alio, natura uero, principium in ipso. homo namque hominem generat. ceterae uero causae privationes horum sunt.

Substantia uero tres, quae sunt materia, quae quod quid est, eo ipso quod apparet. quaecumque enim tactu non coadhaerentia sunt, materia & subiectum sunt. Quaedam uero natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quae ex his, quae singularis est, ut Socras aut Callias.

In quibus igitur quod quid non est praeter compositam substantiam (ut domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: uerum alio modo sunt, et non sunt, tu domus, quae absque materia, tu sanitas, et oes, quae secundum artem est. sed siquidem sunt in his sunt, quae natura sunt. Propter quod non male Plato dixit, quod forma eorum sunt, quae natura sunt. siquidem forma sunt aliae ab his: ut sunt ignis, caro, caput: cuncta namque materia sunt: et maxime eius substantiae. quae est ultima.

Forma domus non est praeter materia. Forma enim domus est accidentis & materia domus est substantia. accidens autem non est nisi in substantia. Sed hoc dico, nisi accipiatur forma domus per se, sed in mente artificis. Sic enim est praeter materiam. Sed harum formarum artificialium prout sunt in mente artificis, nec est generatio, nec corruptio. Domus enim quae est sine materia in anima, & sanitas, & oia hmoi. alio modo incipiunt esse & desinunt per corruptio nem & generationem. per disciplinam, aut per intentionem. Sed si alique forme sunt praeter substantiam compositam, hoc erit verum in formis naturalibus, quae sunt substantiae. Vnde Plato non male dixit, quae sunt species, id est forme separatae sunt forme, quae sunt per naturam. Dico autem quod non simpliciter bene dixit. Sed si sunt species aliae, alique abistis, sensibilibus, quae sunt caro, caput...

huiusmodi, quae sunt materia ultima substantia particularis compositae, quae est maxime substantia. Tertio ibi. Ostendit quod forme vniuersales non sunt praeter substantiam compositam, & circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum, al signans differentiam inter causas formales & causas mouentes. Et dicit, quod causae mouentes praexistunt rebus factis. Et hoc necessarium est, quia causae mouentes sunt principia motus, qui terminatur ad rem factam. Sed causa formalis, quae est causa, quasi ratio rei, simul incipit esse cum re, cuius est forma. Tunc enim incipit esse sanitas, quod homo sanatur, & tunc incipit esse figura sphaerae, quod aeneae, quado fit sphaera aenea, quod formae non sunt separatae a substantiis compositis, quia si essent separatae oporteret quod essent sempiternae, cum non sint talium per se, neque generatio neque corruptio, ut ostensum est. & sic praesentem substantiam his, quae sunt forme. Sed quantum forme non praexistunt substantiis compositis, perferendum est, si aliqua forma remaneat post corruptam substantiam compositam. In quibusdam enim formis nihil prohibet quod remaneat post substantiam compositam. Puta, si dicamus animam esse talem, non tamen omnis anima, sed solus intellectus. Forstian enim impossibile est omnem animam esse talem, ut remaneat corrupto corpore, quia aliae partes animae non habent operationem sine organo corporeis. Intellectus autem non operatur per organum. Dicit autem, Forstian, quia non erat praesentis intentionis hoc demonstrare, sed hoc pertinet ad scientiam de anima. Et sicut aliae partes animae ab intellectu non remanent post substantiam compositam, ita etiam nec aliae forme rerum corruptibilium. Considerandum autem hanc sententiam esse Aristotelem de anima intellectiua, quod non fuerit ante corpus, ut Plato posuit, neque etiam destruitur destructo corpore, ut antiqui naturales posuerunt, non distinguentes inter intellectum & sensum. Non enim excipit animam intellectiua a generalitate aliarum formarum, quantum ad hoc, quod forme non praexistunt substantiis compositis, sed solum quantum ad hoc, quod non remanent post substantias compositas. Ex quo etiam patet, quod non potest hoc deprauari, sicut quidam deprauare conantur, dicentes intellectum possibile tantum, vel agentem tantummodo esse incorruptibilem. Tum, quia ponunt intellectum, quem dicunt esse incorruptibilem siue sit intellectus possibilis, siue agens, esse quandam substantiam separatam, & sic non est forma. Tum etiam, quia si sit forma sicut remanet corrupto corpore, ita etiam praexistit corpori. Et quantum ad hoc non esset differentia inter ponentes intellectum separatam esse formam hominis, & ponentes species separatas esse formas rerum sensibilibus. Quod Aristoteles hic excludere intendit.

Mouentes quidem igitur causae, velut prius factae existentes. quae autem ut ratio, simul. Quando enim sanatur homo, tunc est sanitas est, & figura aereae sphaerae simul & aerea sphaera. Si autem posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet, ut si est anima talis, non omnis, sed intellectus. oem namque ipsosibile forsā. Palam itaque quod non oportet per hoc esse ideas. Homo enim hominem generat, quod singularis aliquid. Similiter autem & in artibus. Medicinalis enim ars ratio sanitatis est.

Tex. c. 18. part. 7.

LECTIO IIII.

Ausae autem & principia alia aliorum sunt, ut est, aut ut non. si quis dicat vniuersaliter & secundum proportionem eadem omnium.

Dubitabit autem utriusque aliquid, utrum altera, aut eadem sunt principia & elementa substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliquid, & cuiuslibet categoriarum similiter.

Sed inconueniens, si eadem omnium. ex eisdem enim. erunt quae ad aliquid & substantia. Quomodo igitur hoc erit? nam extra substantiam & alia praedicamenta, nihil est commune: prius autem est elementum.

Inquirendo discutit veritatem praemissam, & circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, obicit ad questionem, ibi. Sed si eadem inconueniens. Tertio, determinat veritatem, ibi. Aut ut dicimus. Dicit ergo primo, quod dubitatio est, utrum substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliquid, & similiter aliorum praedicamentorum, sint eadem principia, aut alia, & alia & ponit specialiter de ad aliquid, quia ea, quae sunt ad aliquid, remotiora videntur esse a substantia quam alia genera, ex eo quod sunt debilioris esse. Vnde & substantiae inhaerent mediantibus aliis generibus, sicut aquale & inaequale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dominus & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo, quia substantia est per se existens, quantitas autem & qualitas sunt entia in alio. sed relatiua non solum sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cum dicit. Obicit ad propositam questionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

8. Tho. Super Metaph. V 3 Neque

enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere hominem vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Causa itaque mouentes, tanquam antea oris, existunt. quae uero ut ratio, simul sunt. cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. & forma aenea sphaera simul atque aenea sphaera. Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. in quibusdam enim nihil prohibet. ut si est anima talis, non omnis, sed intellectus omnem namque ipsosibile forsā.

LECTIO IIII.

Ausae uero, atque principia quodam quidem modo alia aliorum sunt, quodam uero modo non, si quis uniuersaliter dicat, & secundum proportionem omnium eadem.

Dubitare nanque quispiam possit, utrum alia, an eadem principia et elementa substantiarum sint, & eorum, quae ad aliquid sunt. & eodem modo in quolibet praedicamento.

At absurdum est, si omnium eadem sunt. ex eisdem enim erit ad aliquid et substantia. Quid igitur hoc erit? praeter enim substantiam, et alia, quae praedicantur, nihil commune est. prius autem

Inquirendo discutit veritatem praemissam, & circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, obicit ad questionem, ibi. Sed si eadem inconueniens. Tertio, determinat veritatem, ibi. Aut ut dicimus. Dicit ergo primo, quod dubitatio est, utrum substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliquid, & similiter aliorum praedicamentorum, sint eadem principia, aut alia, & alia & ponit specialiter de ad aliquid, quia ea, quae sunt ad aliquid, remotiora videntur esse a substantia quam alia genera, ex eo quod sunt debilioris esse. Vnde & substantiae inhaerent mediantibus aliis generibus, sicut aquale & inaequale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dominus & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo, quia substantia est per se existens, quantitas autem & qualitas sunt entia in alio. sed relatiua non solum sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cum dicit. Obicit ad propositam questionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

Secundo excludit rationem, propter quam ponebantur ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessarium ponere ideas, ut substantiae particulares sensibiles ad earum similitudines formarentur. sed hoc non est necessarium, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum, quae sunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularem. Vnde non est necessarium ponere vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, ut etiam supra ostensum est.

8. Tho. Super Metaph. V 3 Neque

Neque etiam potest dici, q̄ principia communissima omnium generum sint in genere substantiæ, aut in genere ad aliquid, vel in aliquo alio genere. Cū enim principia sint homogenea his, quæ sunt ab eis, non videtur possibile quod substantia sit principium eorum, quæ sunt ad aliquid, aut econuerso. Non igitur eadem sunt principia substantiæ & aliorum generum. Secūdam rationem ponit ibi.

parte. 4.

Tex. cō. 22.

part. 5.

Tex. cō. 23. parte. 6.

Infra pt. 12.

Infra pt. 11.

Infra pt. 8.

Dicit ergo primo, q̄ quodāmodo est verum dicere oīum eadem principia, & quodāmodo non. Et hoc ostendit dicens: Sicut si ponamus q̄ sensibilibus corporum sit principium, tanquam species & forma calidum, & tanquam priuatio frigidum, & materia sensibilibus corporum sit id, quod est secundum se in potentia ad hæc duo. Nō materia secundū se sumpta est principium susceptiuum formæ & priuationis. Dicit autē, forsā, quia calidū nō est forma substantialis corporum sensibilibus, neque frigidū est priuatio, sed ambo sunt qualitates. Vtitur tamen eis tanquam formæ & priuatione in genere sub hæc ad maiore manifestatione. Vnde subiungit, q̄ & huiusmodi principia sunt substantiæ, nō sicut spēs in genere, sed sicut principia. Et iterum illa, quæ sunt ex his, quorū hæc sunt principia, signis & aqua, ac si intelligamus, q̄ ignis cōponatur ex calido, sicut forma & propria materia, & aqua ex frigido hinc ex priuatione & materia. Aut est si aliquid vni sit ex calido & frigido cōmixtis, eorum sunt prædicta principia, scilicet calidum & frigidum & materia eorum, quia necesse est id, quod fit ex calido & frigido, esse aliquid diuersum ab illis. Calido & frigido, & a primis corporibus, quorum imaginamur hæc esse formas. Sic igitur horum, scilicet simpliciter corporū, & cōpositorum ex eis, sunt eadem principia & elementa. Sed aliorum sunt alia proxima principia. Non autē omnium sunt eadem nisi proportionaliter. Sicut si aliquis dicat q̄ sicut prædicta tria, scilicet calidū & frigidū & substantiæ eorū se habent in generatione corporū similitudo quædam, & ratio formæ, quæ est in materia, est simi-

elementum est, quā ea, quorum est elementum. At vero nec substantia eorum, quæ ad aliquid sunt, elementum est, nec aliquid horum substantiæ. Item, quomodo continget omnium eadem esse elementa: nullum enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur. vcluti ipsi B A, ipsum B, aut ipsum A. Neque sane vllum intelligibilem, ut vnum vel ens, elementum est, hæc enim vni cuique compositorum insunt. nullum igitur eorum neque substantia, nec ad aliquid erit. at necessarium est. Non sunt ergo omnium eadem elementa.

An (vt diximus) quodāmodo quidem sunt, quodāmodo vero nō? veluti fortassis corporum sensibilibus calidum, tanquam forma, & alio modo frigidum, vt priuatio. materia vero, quod primo per se potentia hæc erat. substantiæ vero, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, ut caro, aut os, necesse profecto est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaque eadem elementa, atque principia sunt, alia vero aliorum. Omnium vero ita quidem dicere non est, sed analogice. quemadmodum si quis dicat, quod principia sunt tria, forma, priuatio, & materia. verum unumquodque horum circa unumquodque genus aliud est. ut in coloribus album, nigrum, superficies, lumen, tenebræ, aer: ex his vero dies, & nox.

Cum vero illæ non solum, quæ insunt, causæ sint, verum etiam ex his, quæ extrinsecæ sunt, illud quod mouet, patet quod aliud est principium, aliud elementum. ambo vero causæ sunt, & principium in hæc diuiditur. q̄ aut ut mouens, uel sistens est, principium, vt forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio genere illa tria sunt, quæ se habent vt forma, priuatio, & materia. Sed ista, diuersa sunt in diuersis generibus. Sicut in genere colorum, album est sicut species, nigrum sicut priuatio, & superficies sicut materia & substantia. Et in genere distinctionis temporum, lumen est sicut species, tenebræ sicut priuatio, aer sicut materia & substantia. Ex quibus tribus principiis constituuntur dies & nox. Deinde cum dicit.

Ostendit idem in causis intrinsecis, & extrinsecis, & circa hoc duo facit. Primo, n. ostendit, quod computando ea causas intrinsecas quæ extrinsecas, sunt quatuor proportionaliter oīum. Secundo quō reducuntur ad tres, ibi. Quoniam vero mouens. Dicit ergo primo, q̄ quia non solum sunt causæ ea, quæ dicta sunt intrinseca re, sed etiam ea, quæ sunt extra rem, sicut mouens, manifestum est quod principium & elementum differunt. nam principium proprie dicitur quod est extra, aut mouens. nam ab eo est principium motus. Elementum autem proprie

lib. 1.

Tex. cō. 3.

Tex. cō. 24. parte. 7.

parte. 8.

parte. 9.

parte. 10.

Tex. cō. 26. parte. 11.

parte. 12.

parte. 13.

parte. 14.

parte. 15.

parte. 16.

parte. 17.

parte. 18.

parte. 19.

parte. 20.

parte. 21.

parte. 22.

parte. 23.

parte. 24.

proprie dicitur causa intrinseca, ex qua constituitur res. sed ambo dicitur causa, scilicet tam principia extrinseca quàm intrinseca. Et principium quodāmodo diuiditur in ea, scilicet intrinsecas causas & extrinsecas. Sunt enim quædam principia intrinseca, vt in Quinto ostensum est. Sicut fundamentum est principium domus secundum materiam, & animal hominis secundum formam. Sed id, quod est mouens, aut sistens, id est quæ scere faciens, est principium quoddam, sed non est elementum: quia elementum est ex quo fit aliquid, & est in eo, vt habitum est in Quinto. Sic igitur manifestum est quod secundum analogiam id est proportionem, tria sunt elementa omnium, id est materia, forma, & priuatio. Dicuntur enim priuationes esse elementum, non per se, sed per accidens, quia scilicet materia, cui accidit, est elementum. Materia enim sub una forma existens, habet in se priuationem ad alteram formam. Sed causa & principia sunt quatuor, vt addamus turbis elementis causam mouentem. Nō facit autem mentionem de causa finali, quia finis nō est principium nisi secundum quod est in intentione mouentis. Sic igitur causæ & principia omnium secundum analogiam, sunt quatuor, scilicet materia & forma & priuatio, & principium mouens. Non tamē hæc sunt eadem in omnibus, sed alia in alijs. Sicut enim supra dictū est, quod species & materia & priuatio sunt alia in alijs, ita etiam prima causarum, quæ est quasi mouens, est alia in alijs. & hoc manifestat per exemplum. Sicut in sanitate, sanitas est sicut forma, infirmitas sicut priuatio, corpus sicut materia, sicut mouens autem ars medicinalis. In ædificatijs autem est species domus, sicut forma, & inordinatio talis id est opposita ordini, quem requirit domus, est priuatio, lateres autem sicut materia, mouens autem est ars ædificatoria. & sic in ista quatuor diuiditur principium. Deinde cum dicit.

Reducit prædicta quatuor ad tria, eo quod mouens & forma reducitur in idem specie tam in artificialibus, quàm in naturalibus. Dicit ergo, quod quia mouens in naturalibus est hominum, in quantum habet formam, & in his, quæ sunt a mente siue intellectu, mouens est species concepta ab intellectu, aut etiam contrarium species, per cuius remotionem species inducit, manifestum est, quod quodāmodo tres erunt causæ in quantum mouens & forma sunt idem specie. Quodam vero modo erunt quatuor, in quantum scilicet, differunt numero. Sanitas enim aliquantulum est ipsa ars medicinalis. Et forma domus quodāmodo est ipsa ars ædificatoria, in quantum scilicet ipsa ars est similitudo quædam, & ratio formæ, quæ est in materia. Et simi-

liter in rebus, quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicit. Ostendit quod licet prima principia non sint eadem in omnibus secundum rem, sed solum secundum proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem omnium. Et hoc ostendit quantum ad tria. Primo quantum ad hoc, q̄ inter causas quatuor assignatas, mouens est causa prima, quia mouens est quod facit esse formam vel priuationem in materia. In genere autem mouentium, est deuenire ad aliqd vnum mouens, vt ostensum est in libro Octauo Physicorū. Id igitur primum mouens vnum & idem, est primum principium omnium. Secundo ibi.

Ostendit idem secundum aliud. Entium enim quædam sunt separabilia, scilicet substantiæ: alia sunt inseparabilia. scilicet accidentiæ, quia passionis & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est, quod principia prima in genere substantiæ sunt etiam causarum omnium aliorum generum, non solum quantum ad primam causam mouentem, sed etiam quantum ad causas intrinsecas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidentium. Tertio ibi.

Ostendit, vt citius, q̄ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā primæ principia in genere substantiarum sunt substantiæ viuentes animatæ, secundum opi. Arist. ponētis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderium. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Aliæ enim partes ordinantur ad conseruationem corporum. generabilem & corruptibilem. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit.

Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter; & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicimus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdam, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdam idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quādoque sunt in actu, quādoque et in potentia. Quædam vero semper sunt in actu, sicut S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

liter in rebus, quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicit.

Ostendit quod licet prima principia non sint eadem in omnibus secundum rem, sed solum secundum proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem omnium. Et hoc ostendit quantum ad tria. Primo quantum ad hoc, q̄ inter causas quatuor assignatas, mouens est causa prima, quia mouens est quod facit esse formam vel priuationem in materia. In genere autem mouentium, est deuenire ad aliqd vnum mouens, vt ostensum est in libro Octauo Physicorū. Id igitur primum mouens vnum & idem, est primum principium omnium. Secundo ibi.

Ostendit idem secundum aliud. Entium enim quædam sunt separabilia, scilicet substantiæ: alia sunt inseparabilia. scilicet accidentiæ, quia passionis & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est, quod principia prima in genere substantiæ sunt etiam causarum omnium aliorum generum, non solum quantum ad primam causam mouentem, sed etiam quantum ad causas intrinsecas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidentium. Tertio ibi.

Ostendit, vt citius, q̄ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā primæ principia in genere substantiarum sunt substantiæ viuentes animatæ, secundum opi. Arist. ponētis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderium. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Aliæ enim partes ordinantur ad conseruationem corporum. generabilem & corruptibilem. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit.

Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter; & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicimus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdam, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdam idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quādoque sunt in actu, quādoque et in potentia. Quædam vero semper sunt in actu, sicut S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

Præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum. Cum autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sint, illa sunt substantiæ, propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidem absque substantijs passionis & motus non sunt.

Deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus: aut intellectus, appetitus, & corpus.

Item alio modo analogice principia sunt eadem, ut actus, & potentia. verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim idem quandoque actu, & quandoque potentia est: ut vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autē hæc in diuersas causas. Actus quidem n. spēs, si sit separabilis, & quod ex ambobus priuatio etiam, ut tenebræ, aut ægro tans. potentia autem materia. hoc nanque est quod ambo fieri potest.

Reducit prædicta quatuor ad tria, eo quod mouens & forma reducitur in idem specie tam in artificialibus, quàm in naturalibus. Dicit ergo, quod quia mouens in naturalibus est hominum, in quantum habet formam, & in his, quæ sunt a mente siue intellectu, mouens est species concepta ab intellectu, aut etiam contrarium species, per cuius remotionem species inducit, manifestum est, quod quodāmodo tres erunt causæ in quantum mouens & forma sunt idem specie. Quodam vero modo erunt quatuor, in quantum scilicet, differunt numero. Sanitas enim aliquantulum est ipsa ars medicinalis. Et forma domus quodāmodo est ipsa ars ædificatoria, in quantum scilicet ipsa ars est similitudo quædam, & ratio formæ, quæ est in materia. Et simi-

liter in rebus, quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicit. Ostendit quod licet prima principia non sint eadem in omnibus secundum rem, sed solum secundum proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem omnium. Et hoc ostendit quantum ad tria. Primo quantum ad hoc, q̄ inter causas quatuor assignatas, mouens est causa prima, quia mouens est quod facit esse formam vel priuationem in materia. In genere autem mouentium, est deuenire ad aliqd vnum mouens, vt ostensum est in libro Octauo Physicorū. Id igitur primum mouens vnum & idem, est primum principium omnium. Secundo ibi.

Ostendit idem secundum aliud. Entium enim quædam sunt separabilia, scilicet substantiæ: alia sunt inseparabilia. scilicet accidentiæ, quia passionis & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est, quod principia prima in genere substantiæ sunt etiam causarum omnium aliorum generum, non solum quantum ad primam causam mouentem, sed etiam quantum ad causas intrinsecas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidentium. Tertio ibi.

Ostendit, vt citius, q̄ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā primæ principia in genere substantiarum sunt substantiæ viuentes animatæ, secundum opi. Arist. ponētis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderium. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Aliæ enim partes ordinantur ad conseruationem corporum. generabilem & corruptibilem. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit.

Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter; & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicimus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdam, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdam idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quādoque sunt in actu, quādoque et in potentia. Quædam vero semper sunt in actu, sicut S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

Tex. cō. 33. Lect. 9.

Tex. cō. 25.

Tex. cō. 23. parte. 6.

Tex. cō. 26. parte. 11.

sicut substantia sempiterna. Et quia dixerat hunc modum, quo proportionaliter sunt principia eadem omnium, esse alium modum a praesignato, consequenter ostendit quomodo reducatur in idem. Et hoc est quod dicit, quod hae scilicet actus & potentia cadunt in praedictas causas, quae sunt forma, privatio, materia, & mouens, quia forma est actus, sive sit separabilis a composito, ut Platonici posuerunt: sive etiam sit aliquid compositum ex ambobus, scilicet materia & forma. Et similiter privatio, est quodammodo actus, ut tenebrae, aut laborans, id est in firmum. Materia vero est in potentia, quae ipsa secundum se potest fieri sub ambobus, scilicet sub forma & privatione. Sic igitur manifestum est, quod actus & potentia in idem redeunt cum materia & forma & privatione, & quod actus & potentia in diversis uno modo differunt, quia non similiter est in omnibus, sed aliter & aliter. Et quia dixerat, quod non solum aliter est potentia & actus in diversis, sed etiam sunt alia in aliis. Hoc consequenter exponit dicens, quod alio modo potentia & actus differunt in diversis, quorum non est eadem materia, quae est potentia, & quorum non est eadem species, quae est actus, sed diversa. Sicut hominis causa, ut materia elementa scilicet ignis &c. & causa, ut forma, species propria, scilicet anima, & causa mouens est aliquid extrinsecum, sicut pater est causa mouens propinqua, & causa remota sol, & obliquus circulus, id est zodiacus, in quo mouetur sol, & alii planetae, qui suo motu causant generationem & corruptionem in istis inferioribus. Huiusmodi autem causae extrinsecae, neque sunt materiae, neque formae, neque privatione, neque aliquid conformis eis, aut eisdem speciebus, ut possit dici quod reducuntur ad has causas, sicut actus & potentia, sed sunt in alio genere causae, quia sunt mouentia, & ipsa etiam reducuntur in actum. Alia vero ab homine, habet materiam aliam propriam, & aliam formam propriam, & aliquid agens proprium. Deinde cum dicitur, quod quia iam ostensum est, quod sunt eadem principia omnium proportionaliter, vult ostendere, quomodo sunt omnium eadem vniuersaliter. Verumque enim supra dictum fuit. Dicit ergo, quod oportet videre, quomodo principia aliqua dicuntur vniuersaliter, & aliqua non vniuersaliter. Et prima principia maxime vniuersaliter significantur, sunt actus & potentia: nam haec diuidunt ens in quantum huiusmodi. Haec autem dicuntur pri-

Tex. c6. 27. part. 12.

Tex. c6. 28.

cipia vniuersalia, quia vniuersaliter significantur & intelliguntur, non ita quod ipsa vniuersalia substantia principia sint, ut Platonicus posuerunt, quia singularium non potest esse aliquid principium nisi singulare. Vniuersale enim principium est actus vniuersaliter accepti, ut homo hominis. Sed, cum non sit aliquis homo vniuersaliter subsistens, non erit aliquid principium vniuersale hominis vniuersalis, sed solum hoc particulare huius particularis. Sicut si Peleus, Achilles & pater: tui vero, pater tuus. Et haec littera B. huius syllaba BA. sed B. vniuersaliter acceptum est principium eius, quod est BA, vniuersaliter accepti. Sic igitur principia vniuersaliter significantur, sunt eadem omnium. Deinde inducit alium modum, secundum quem principia substantiarum sunt vniuersaliter omnium, in quantum accidentia ex substantiis causantur. Sicut autem actus & potentia sunt vniuersaliter principia omnia, quia consequuntur ens commune, ita oportet quod secundum quod descendit communitas principiorum, descendat communitas principiorum. Eorum enim, quae non sunt in eodem genere, puta colorum, sonorum, substantiarum, & quantitatibus, sunt aliae causae & elementa, vnde dictum est, praeterquam quod proportionaliter sunt eadem omnium. Eorum autem, quae sunt in eadem specie, sed diuersa secundum numerum, sunt diuersa principia, non specie, sed numero, sicut aliquid est materia tua, & forma, & mouens: & aliquid materiae & formae hominis. Huius autem hominis, haec anima & hoc corpus.

Quaerere autem quenam principia, sive elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatibus sunt, utrum eadem an diuersa, patet quod, cum multipliciter dicuntur, vniuersaliterque sunt. At si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi quod aliquo modo eadem. analogice namque eadem. quia materia, forma, privatio, mouens. ac illo modo substantiarum causae, quasi omnium causae sunt: quia peremptis, perimuntur. Praeterea quod primum actus est.

Recapitular ea, quae dicta sunt in hoc capitulo. Dicit ergo quod quaerere utrum sint eadem principia & elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatibus & aliorum generum, aut diuersa, est quaerere de multipliciter dictis, quia diuersorum non sunt eadem principia, sed diuersa, nisi quodammodo. Omnium enim quodammodo sunt eadem principia, aut secundum proportionem: sicut si dicamus quod in quolibet genere inueniuntur aliqua, quae se habent ut materia & forma & privatio & mouens, aut eo quod causae substantiarum sunt causae omnium, quia destructis eis, alia destruantur. Aut quia principia sunt eadem elementa, id est actus & potentia. Istis autem tribus modis sunt eadem principia omnium. Alio autem modo sunt diuersa principia, quia contraria, quae sunt

Aliter autem actu, potentiaque differunt quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est, veluti hominis causa, elementa, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, ut pater, & praeter haec sol, & obliquus circulus, quae nec materia, nec forma, nec privatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia.

Praeterea videre oportet, quod quaedam est vniuersaliter dicere, quaedam vniuersaliter. Omnium itaque prima principia, quod actu primum, & aliud, quod potentia. At illa, quae vniuersalia dicimus, non sunt, singulariter namque principium eorum est, quae singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis, sed nullus est, verum Peleus Achilles, tui autem pater. & hoc B. ipsius B. A. ipsius vero B. omnino ipsius B. A. simpliciter. Deinde forma haec, quae substantiarum sunt, verum aliorum alia causa, ac elementa, ut dictum est. Eorum, quae non in eodem genere sunt colorum, sonorum, substantiarum, quantitatibus, nisi proportionaliter. Eorum quoque, quae in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quae singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuersali vero ratione eadem.

Quaerere autem quenam principia, sive elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatibus sunt, utrum eadem an diuersa, patet quod, cum multipliciter dicuntur, vniuersaliterque sunt. At si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi quod aliquo modo eadem. analogice namque eadem. quia materia, forma, privatio, mouens. ac illo modo substantiarum causae, quasi omnium causae sunt: quia peremptis, perimuntur. Praeterea quod primum actus est.

Recapitular ea, quae dicta sunt in hoc capitulo. Dicit ergo quod quaerere utrum sint eadem principia & elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatibus & aliorum generum, aut diuersa, est quaerere de multipliciter dictis, quia diuersorum non sunt eadem principia, sed diuersa, nisi quodammodo. Omnium enim quodammodo sunt eadem principia, aut secundum proportionem: sicut si dicamus quod in quolibet genere inueniuntur aliqua, quae se habent ut materia & forma & privatio & mouens, aut eo quod causae substantiarum sunt causae omnium, quia destructis eis, alia destruantur. Aut quia principia sunt eadem elementa, id est actus & potentia. Istis autem tribus modis sunt eadem principia omnium. Alio autem modo sunt diuersa principia, quia contraria, quae sunt

sunt principia genera, & ipsa materia, non vniuersaliter dicuntur, quia non sunt genera. nec enim dicuntur multipliciter quasi aequiuoca. Et ideo non possumus dicere, quod sunt eadem simpliciter, sed secundum analogiam. Vltimo autem concludit, quod dictum est, quod sunt principia sensibilia, & quomodo sunt eadem, aut diuersa.

LECTIO. V.

ostquam Philosophus ostendit quod sunt principia substantiae sensibiles: hic incipit determinare de substantiis immobilibus & materia separatis. Et diuiditur in partes duas. In prima determinatur de huiusmodi diuisiuitate principiorum opinionem. In secunda, secundum opinionem aliorum in sequenti libro, ibi. De sensibilibus quidem igitur substantia. In prima in duas. In prima ostendit esse aliquam substantiam sempiternam immobitem, a materia separata. In secunda inquirat conditionem huius substantiae, ibi. Mouetur autem. Circa primum tria facit. Primo, ostendit esse aliquam substantiam sempiternam. Secundo, pertractat quandam questionem ex dictis occasionatam, ibi. Quomodo dubitatio. Tertio, ex solutione quaestionis motus, procedit ad manifestationem veritatis prius inuenta, ibi. Quare non fuit infinito tempore. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod necesse est, ponere aliquam substantiam sempiternam. Secundo, ostendit qualem oportet esse illam substantiam. ibi. Sed si fuerit motuum. Dicit ergo primo, quod supra dictum est, quod tres sunt substantiae, quarum duae sunt substantiae naturales, quia sunt cum motu, una sempiterna, ut caelum, alia corruptibilia, ut planities & animalia. Et praeter has est tertia, quae est immobilis, quae non est naturalis, de hac dicendum est nunc. Ad cuius considerationem oportet prius ostendere, quod necesse est esse aliquam substantiam sempiternam, immobitem. quod sic probat. Substantiae sunt primae inter entia, ut supra ostensum est. destructis autem primis nihil remanet aliorum. Si igitur nulla substantia est sempiterna, sed omnes sunt corruptibiles, sequeretur, quod nihil sit sempiternum, sed omnia sint corruptibilia, id est, non semper existentia: sed hoc est impossibile, ergo necesse est esse aliquam substantiam sempiternam. Quod autem impossibile sit nihil esse sempiternum, probat ex hoc, quod impossibile est motum fieri sine corruptio. Id est de nouo incepisse, aut quandoque totaliter desicere esse. Ostensum est enim in octavo Physicorum, quod motus est sempiternus simpliciter, & videtur impossibile quod tempus non sit sempiternum: quia si tempus aliquando incipit, aut aliquando desinet, sequeretur quod prius fuerit non esse tempus, & iterum quod postea erit non esse tempus, quod est impossibile. Sed hoc non potest esse, ut videtur, quia non est possibile esse prius & posterius nisi sit tempus, cum sit

lib. 13. libi impedit.

lib. 13. libi impedit.

lib. 13. libi impedit.

lib. 13. libi impedit.

lib. 13. libi impedit.

lib. 13. libi impedit.

hil aliud sit tempus, nisi numerus prioris & posterioris in motu. Et sic sequetur, quod tempus fuerit antequam inceperit esse, & quod sit postquam esse desierit. Videtur igitur necesse esse, quod tempus sit sempiternum. Et si tempus est continuum & sempiternum, necesse est quod motus sit continuus & sempiternus: quia motus & tempus, aut sunt idem, ut quidam posuerunt: aut tempus est aliqua passio motus, ut rei veritas habet, est. n. tempus numerus motus, ut patet in quarto Physicorum. sed tamen non est accipiendum de omni motu, quod possit esse sempiternus & continuus, non enim hoc potest esse verum, nisi de motu locali. & inter motus locales, solum de motu circulari, ut patet in octavo Physicorum. Deinde cum dicitur.

illo vero modo alia prima, quaecumque contraria, quae nec ut genera, neque multipliciter dicuntur, item & materia. Quae itaque sensibilia principia sunt, & quot, quomodo eadem, & quomodo altera, dictum est.

LECTIO. V.

Vniuersa autem tres erant substantiae, duae quidem quae physicae: & una quae immobilis, de hac dicendum est, quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobitem. Nam substantiae primae entium, & si oes corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. At impossibile est, aut generari motum aut corrumpi, nam semper erat. necque tempus, cum non sit possibile prius & posterius esse, tempore non existente. & motus sane ita continuus est, si cuius & tempus. aut enim idem, aut quaedam ipsius motus passio est. motus vero non est continuus, praeter hunc, qui secundum locum, & huc, qui circularis est.

At vero, si fuerit motuum, aut effectiuum, non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam habens, non agens. nihil ergo prodest, nec si substantias faciamus sempiternas, quemadmodum qui species, si non aliquid potes inerit principii transmutari. Non ergo neque ipsa sufficiens, neque alia substantia praeter species. nam si non erit, non erit motus aeternus.

Adhuc neque si aget, substantia autem ipsius potentia non erit motus sempiternus. Ad hoc igitur quod motus sit sempiternus, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam mouentem, & agentem in actu. ex quo consequenter concludit, quod nihil prodest opinio Plato, ponentis substantias sempiternas, quae est insufficientis ad sustinendum sempiternitatem motus. Non enim ad hoc sustinendum prodest, si fingamus aliquas substantias separatas sempiternas, nisi in eis sit aliquid principium habens potentiam ad transmutandum, quod non videtur conuenire speciebus. Species enim nihil aliud ponebat, quam vniuersalia separata. Vniuersalia autem in quantum huiusmodi, non mouent: nam omne principium actuum vel motuum est aliquid singulare, ut supra dictum est. Sic igitur nec species sunt sufficientes ad sempiternitatem motus seruandam, nec alia substantia separata praeter species, sicut quidam posuerunt mathematica separata, quae nec etiam mathematica, in quantum huiusmodi, sunt principia motus, et si non sit aliqua substantia sempiterna agens, non est motus sempiternus, quia motus principium est aliqua substantia sempiterna mouens & agens. Secundo ibi.

Ostendit ulterius, quod oportet ad sempiternitatem motus, quod non solum sit aliqua substantia sempiterna mouens & agens, sed etiam quod eius substantia sit actus. Dicit ergo, neque est sufficiens ad sempiternitatem motus, si substantia sempiterna aget, sed tamen secundum suam substantiam sit in potentia,

Lea. 2.

Tex. c6. 77.

Tex. c6. 30.

Tex. c6. 27.

gentia, sicut si ponamus prima principia esse ignem, aur aquam...

part. 4.

part. 1.

part. 2.

part. 3.

lect. 2.

Tex. c6. 31

Tex. c6. 5

& inde.

LECTIO. VI.

Quæ quandam dubitationem circa prædeterminata, & est dubitatio. Vtrum actus sit simpliciter prior...

Item has oportet esse substantias absq; materia, sempiternas enim esse oportet...

LECTIO. VI.

Vamuis dubitatio. Vt detur enim agens quidè omne posse, potes vero non omne agere. Quare prius esse potentiam.

At vero si hoc, nihil erit entium. contingit. n. quidem posse esse, nõdum vero esse. Et etiã sicut dicunt theologi, qui ex no...

Propter quod faciunt quidã semper actum, vt Leucippus & Plato. semper enim dicunt esse motum. sed quare, & quem, nõ dicunt, nec sic, nec causam. Nihil enim vt cõtingit mouetur, sed oportet semper aliquid existere. Quemadmodũ nunc, natura quidẽ sic, vi vero, aut ab intellectu, aut ab alio, sic. Deinde qualis prior, differt enim valde quodcunq; est. At vero nec Pla...

Nisi forte sint demonstrationes, contra positiones antiquorum naturalium de incaptione motus, quas destruere intendit. Et prætermisiss alijs rationibus quas hic non tangit, manifestum est quod ratio, quam hic posuit ad probandum sempiternitatẽ temporis, non est demonstratiua. Non enim si ponimus tempus quandoque incãpisse, oportet ponere prius, nisi quid imaginatum. Sicut cum dicimus, quod extra cælum non est corpus quod dicimus extra, non est nisi quid imaginatum. Sicut igitur extra cælum non oportet ponere locum, quamuis extra videatur locum significare, ita non est necessarium quod tempus sit prius quam incipiat vel postquam desinet, licet prius & posterius videantur tempus significare. Sed quamuis rationes probantes sempiternitatẽ motus, & temporis non sint demonstratiuæ & ex necessitate concludentes, tamen ea, quæ hic probantur de sempiternitate & immaterialitate primæ substantiæ, ex necessitate sequuntur. Quia si non fuerit mundus æternus, necesse est quod fuerit productus in esse ab aliquo præexistente. Et si hoc non sit æternum, oportet iterum quod sit productum ab aliquo. Et cum hoc non possit procedere in infinitum, vt supra in Secundo probatum est, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam, in cuius substantia non sit potentia, & per consequens immaterialem.

LECTIO. VI.

T qui dubium est. Nam omne quidem agens posse quoque videtur, potens vero non omne, agere. quare potentia erit prior.

Verum, si hoc ita sit, nihil entium erit. contingit enim posse quidem esse, nõdum vero esse. At si, ut Theologi, qui ex noie cuncta generant, siue, ut Naturales dicunt, omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quo nanque modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus. neque mensura neque terra, verum semina atque humanum semen.

Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus & Plato, cum semper esse motum dicant. cur vero, vel quem, non aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim susque deque mouetur. sed oportet ut semper aliquid præexistat. sicuti nunc, natura quidem hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quoniam opinione fertur enim quã maxime. At neque...

fuit. Orpheus, & quidam alij, qui ponebant mundum esse generatum ex nocte, id est simplici priuatione præexistente. Alio modo secundum posteriores naturales, sicut Physici naturales, & eos sequentes, qui cum viderent, quod secundum naturam nihil sit ex nihilo, posuerunt omnia esse simul in quadam confusione, quam vocabant chaos, sicut posuit Anaxa. & sic ponebant omnia esse in potentia, non autem in actu. Sed siue hoc modo, siue illo dicatur, sequitur idem impossibile, si potentia simpliciter sit prior actu. Illa enim, quæ sunt in potentia tantũ, siue sint omnino sub priuatione, siue sint in quadam confusione, non poterunt moueri vt reducantur in actum, nisi sit aliqua causa mouens in actu existens: quia materia in artificialibus nõ mouet seipsam, sed ipsam mouet agens scilicet technica, id est ars. Nec mensura, quæ sunt materia in generatione animalis, mouent seipsa, sed mouet ea, quæ genitura, id est semen animalis. Nec terra, quæ est materia in generatione plantarum, mouet seipsa, sed mouet ea, quæ spermata, id est semina plantarum. Secundo ibi c. Ostendit, quomodo huic rationi. Quidam Physici confitentur. Dicit ergo, quod propter hanc rationem quidam philosophi posuerunt semper actum existentem, scilicet Leucippus locius Democriti, & Plato. Dixerunt enim motum semper fuisse etiam ante mundum. Secundum quidem Leucippum in atomis per se mobilibus, ex quibus ponebat mundum constare.

part. 4. & inde.

part. 1.

part. 6.

part. 7.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

part. 16.

part. 17.

part. 18.

part. 19.

part. 20.

part. 21.

part. 22.

part. 23.

part. 24.

part. 25.

stici. Secundum Platonem vero in elementis, quæ dicebat an te constitutionem mundi motu fuisse motibus inordinatis, sed postea a Deo fuisse ea reductis ad ordinem. Sic igitur quantum ad hoc videtur bene dixisse, quod posuerunt semper fuisse motum. Sed in hoc dececerunt, quia non dixerunt quis motus semper fuerit, nec causam motus assignauerunt, nec simpliciter narrãdo, nec suã positionis causam assignãdo, cum tamen nihil moueatur vt continet igitur id est sine aliqua causa certa, sed semper oportet aliquid existere, quod est causa motus. Sicut nunc videmus, quod quædam mouentur hoc modo a natura, aut a violentia, aut ab intellectu, aut ab aliqua alia causa. Deinde d buerunt etiam assignare qualis sit prima causa motus, vt rii natura, siue violentia, siue intellectus. Mul ti enim differunt quodcunq; horum ponatur causa motus. Sed nec Plato potest excusari propter hoc, quod posuit principium motus esse aliquid mouens seipsũ: quod dicebat esse animam. Sed anima secundum ipsum non fuit ante constitutionem mundi. sed fuit post illam inordinatorem motus. Fuit, in facta simul cum cælo quod ponebat animam. et sic anima non poterit esse principium illius motus inordinati. Deinde cum dicit. d ¶ Soluti propostam questionem: & circa hoc duo facit.

Primo remittit ad hoc, quod determinatum est in Nono de ordine potetie ad actũ dicens, quod opinari potentiam esse priorem actu, quodammodo bene dicitur, & quodam modo non. Et quomodo hoc sit, dictum est in Nono. Ibi enim dictũ est, quod actus simpliciter est prior potentia. Sed in vno eodem, quod mouetur de potentia in actum, potentia præcedit actum tempore, quamuis actus sit prior natura & perfectione. Secundo. e ¶ Confirmat solutionem per positiones quorundam philosophorum, dicens, quod hoc quod actus sit simpliciter prior, testatur Anaxa. quia posuit primum principium mouens esse intellectum: intellectus enim actus quidam est. Et etiam Empedocles, qui posuit causas mouentes, litem & amicitia. Et Leucippus & Plato, qui posuerunt semper motum fuisse. Deinde cum dicit. f ¶ Ex determinatione questionis præmissæ manifestat, quod prius ostensum est, & circa hoc tria facit. primo, concludit ex pmissis perpetuitatem generationis. Secundo, ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus cæli ibi, ¶ Si itaque quidem semper, ¶ Tertio, ex perpetuitate motus cæli concludit perpetuitatem primi mouentis immobilis. ibi. ¶ Est igitur aliquid & quod mouet. ¶ Dicit ergo primo, quod si actus simpliciter est prior potentia, sequitur quod falsa sit opinio antiquorũ naturalium, qui existimantes potentia simpliciter esse actũ priorem, posuerunt omnia in infinito tempore prius fuisse in potetia in quadam confusione, quam appellabant chaos. Falsa etiã erit opinio poetarum theologorum, qui propter eandem estimationem posuerunt in infinito tempore prius fuisse simpliciter priuationem, quam res actu esse inciperent. Quam qui dem rerum priuationem nõstem appellabant, propterea forte,

tonẽ possibile dicere, quod existimãt aliquãdo principium esse quod ipsum semper mouet. Posteriorius. n. & simul cũ cælo, aia, vt ait.

Potentiam quidẽ igitur existimare priorem actu. est quidẽ vt bene, est autem vt non bene. Dicitur est autem quomodo.

Quod autem actus prius, testatur Anaxa. Intellectus enim actus. Et Empedocles amicitia & litem. Et semper dicentes motũ esse, vt Plato & Leucippus.

Quare non fuit infinito tempore chaos, aut nox, sed eadem semper, aut periodo, aut aliter si prior est actus potentia.

Si itaq; idẽ semper periodo, oportet aliquid semper manere similiter agens. Si autem debeat for gnratio & corruptio, aliud oportet agens esse, aliter & aliter. Necessẽ est igitur, sic quidẽ secundũ se agere, sic vero secundũ aliud. aut ergo secundũ aliterum aut secundũ primum. necesse est igitur secundum hoc. etenim illud ipsum causa, & illi. Dignus ergo primus. etenim causa erat illud ipsum semper si militer. & ipius aliter, alterũ. Eius aut quod est semp aliter, palã quã ambo. Ergo si sic fẽt motus, quid ergo alia oportet querere principia? Quoniam

concludit quod si aliquid permanet idem per circuitum generationis, oportet & aliquid semper manere idem numero, quod similiter agat ad hoc quod causet perpetuitatem: non enim potest esse causa perpetuitatis quæ inuenitur i generatione & corruptione, aliquid vnum eorum, quæ generantur & corrumpuntur, quia nullum eorum semper est. Neque etiam omnia, cum non simul sint, vt ostensum est in 8. Physic. Relinquitur igitur quod oportet aliquid esse perpetuum agens quod semper vniormiter agat ad perpetuitatem causandam. Et hoc est primum cælum, quod mouetur & reuoluit omnia motu diurno. Sed quia illud, quod semper eodem modo operatur, non causet nisi aliud quod semper eodem modo se habens, in his autem, quæ generantur & corrumpuntur apparet, quod non semper se habent eodẽ modo, quia quandoque generantur, & quandoque corrumpuntur. Si ergo debet esse generatio & corruptio i istis inferiorib, necesse est ponere aliquid agens: quod aliter se habeat in agendo. Et hoc quidem agens dicit esse corpus, quod mouetur secundum circulum obliquum, qui dicitur zodiacus. Quia, cum hic circulus declinat ad vtranque partem ab æquinoctiali, illud quod mouetur secundum circulum per zodiacum, oportet quod sit quandoque magis propinquum, & quandoque magis remotũ, & secundum hoc sua propinquitate & remotione cause remota. Videmus enim omnia ea, quæ appropinquante Sole ad nos, generantur, recedente sole, corrumpuntur. Sicut herbæ, quæ i vere nascuntur, & in autumno siccantur. Mouetur etiam in circulo zodiaci & sol & alij planete. Sed & stelle fixe videtur moueri super polos zodiaci, & non super polos æquinoctiales, vt Ptolomeus probat. Ex harum autem motu causatur generatio & corruptio

quia inter qualitates & formas sensibiles, lux communior & prior inuenitur. cum ipsi nihil præter sensibilia esse arbitretur. Priuatio autem lucis nox est. Vtraque igitur opinio falsa est, si actus est prior potentia. Sed cum videamus ea, quæ generantur de potentia ad actum procedere, necesse erit dicere, quod eadẽ, quæ actu esse incipiunt post potentia, semper fuerunt aliquo modo, vel secundum circulearem generationem, prout ponuntur ea, quæ generantur prius fuisse eadem, non secundũ numerum, sed secundum speciem: quod quidem fit secundũ circulearem generationem. Nam ex terra humectata resoluuntur vapores, ex quibus generat pluuia, per quam iterum humectatur terra. Similiter ab homine procedit sperma, & generatur iterum homo. Et sic ea, quæ sunt reiterantur eadẽ specie propter circulearem generationẽ. Aut et ea, quæ post potentia fuit i actu, eadem fuit rãt semp aliter, sicut posuit Ana. quod pextiterunt actu i his ex quibus generant. Deinde cum dicit. g ¶ Ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus cælestis. Supposito igitur, quod non sit aliquis alius motus, quod ea, quæ procedunt de potentia ad actum, semper eadem fuerint nisi secundum circuitum generationis, ex his quæ in scientia naturali ostensa sunt, & præcipue in secundo de Generatione,

Platoni possibile est dicere id, quod quandoque putat principium esse, quod seipsam mouet. posterior enim pariter cælo est anima, ut ait.

Arbitrari itaque potentiam actu priorem, quodammodo quidem bene est, quodammodo vero minime. dicitur autem est quomodo.

Quod autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. intellectus nanque actus est. Et Empedocles, amicitia & contentionem ponens. & qui semper esse motum aiunt, ut Leucippus.

Quare non erat tempore infinito Chaos, aut nox, verum semper eadem circũtione, aut aliter, si actus quidem prior potentia.

Si vero semper idem circũtione, oportet vt aliquid semper similiter operando permaneat. Quod si futura est generatio & corruptio, aliud operans aliter & aliter esse oportet. Necessẽ igitur est hoc quidem modo illud secundum se operari, hoc vero secundum aliud. aut igitur secundum diuersum, aut secundum primum. necesse autem est vt secundum hoc. hoc nanque rursus, & sibi & illi causa est. Dignus ergo est, quod primum est. hoc nanque, vt semper similiter se habeat, causa erat: ut vero aliter, aliud. ut autem semper aliter, ambo scilicet. Patet igitur quod motus quoque ita se habent. Cur igitur alia quæ

concludit quod si aliquid permanet idem per circuitum generationis, oportet & aliquid semper manere idem numero, quod similiter agat ad hoc quod causet perpetuitatem: non enim potest esse causa perpetuitatis quæ inuenitur i generatione & corruptione, aliquid vnum eorum, quæ generantur & corrumpuntur, quia nullum eorum semper est. Neque etiam omnia, cum non simul sint, vt ostensum est in 8. Physic. Relinquitur igitur quod oportet aliquid esse perpetuum agens quod semper vniormiter agat ad perpetuitatem causandam. Et hoc est primum cælum, quod mouetur & reuoluit omnia motu diurno. Sed quia illud, quod semper eodem modo operatur, non causet nisi aliud quod semper eodem modo se habens, in his autem, quæ generantur & corrumpuntur apparet, quod non semper se habent eodẽ modo, quia quandoque generantur, & quandoque corrumpuntur. Si ergo debet esse generatio & corruptio i istis inferiorib, necesse est ponere aliquid agens: quod aliter se habeat in agendo. Et hoc quidem agens dicit esse corpus, quod mouetur secundum circulum obliquum, qui dicitur zodiacus. Quia, cum hic circulus declinat ad vtranque partem ab æquinoctiali, illud quod mouetur secundum circulum per zodiacum, oportet quod sit quandoque magis propinquum, & quandoque magis remotũ, & secundum hoc sua propinquitate & remotione cause remota. Videmus enim omnia ea, quæ appropinquante Sole ad nos, generantur, recedente sole, corrumpuntur. Sicut herbæ, quæ i vere nascuntur, & in autumno siccantur. Mouetur etiam in circulo zodiaci & sol & alij planete. Sed & stelle fixe videtur moueri super polos zodiaci, & non super polos æquinoctiales, vt Ptolomeus probat. Ex harum autem motu causatur generatio & corruptio

Tex. c6. 55.

Tex. c6. 48.

& corruptio omnium, quae generantur & corrumpuntur, sed magis euidenter ex motu Solis. Hoc ergo mouens quod aliter agit, necesse est quod quodam modo agit secundum se, id est ex propria virtute: in quantum causat diuersitatem generationis & corruptionis. Quodam vero modo secundum aliud, id est...

part. 8. Tex. c6. 37.

part. 1. Tex. c6. 36.

Tex. c6. 37.

autem ita contingit, & si non sit, ex nocte erunt, & simul omnia, & ex non ente, soluentur utique: haec. Et est aliquid semper motum motu incessabili. haec autem quae circulo. Et hoc non ratione solum, sed opere palam. Quare sempiternum erit utique primum caelum.

Est igitur aliquid & quod mouet. Quonia autem quod mouet & mouens & medium. Igitur est aliquid quod non motum mouet sempiternum, & substantia, & actus ens.

LECTIO. VII.

Mouet autem sicut appetibile & intelligibile. haec enim sola mouet non mota. Horum autem prima eadem concupiscibile quidem. n. ipsum apparens: voluntabile autem primum ipsum existens bonum. Appetimus autem quia videtur magis quam videtur, quia appetitus principium est intelligentia. Intellectus autem ab intelligibili mouetur.

non sit abire in infinitum in mouentibus & motis, oportet deuenire in aliquod primum mouens immobile: quia & si denegatur in aliquod mouens seipsum, iterum ex hoc oportet deuenire in aliquod mouens immobile, ut ibi probatum est. Si autem primum mouens est sempiternum & non motum, oportet quod non sit ens in potentia, quia quod sit volubile, id est sit moueri, sed quod sit substantia per se existens, & quod est substantia sit actus. Et hoc est quod supra concluderat. Sed necesse fuit mouere dubitationem quae erat apud antiquos, ut res soluta, ostenderetur expressius, quo ordine necesse est peruenire ad primum ens, cuius substantia est actus.

Est que aliquid, quod mouet. Cum vero id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non motum mouet, quod aeternum, & substantia, & actus est.

LECTIO. VII.

Mouet autem hoc modo concupiscibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadem sunt. desiderabile namque, quod apparet bonum. primum vero voluntate affectabile, quod est bonum. magis vero appetimus, quia videtur, quam videtur, quia appetimus. Principium enim intellectio. ac intellectus ab intelligibili mouetur.

ro circa intellectum. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem praedicte substantiae. Secundo ostendit eam esse corpus, ibi. Ostendit autem est. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem praedicte substantiae. Secundo ostendit opinionem contrariam, ibi. Quicumque autem putantur. Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quem motum, mouens immobile moueat. Secundo ex hoc ostendit, quod ad perfectionem eius pertinet, ibi. In intelligibilis autem altera. Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit, quod sit primum mouens non motum, necesse est quod sic moueat, sicut desiderabile & intelligibile, haec enim sola scilicet desiderabile & intelligibile inueniuntur mouere non mota. Quod sic patet. Est enim duplex motus, naturalis, & voluntarius, sive secundum appetitum. Mouens autem motu naturali, de necessitate mouetur, cum mouens naturaliter sit generans & alterans. nam etiam grauius & leuius secundum locum mouentur per se, a generante. Generans autem & alterans immediate, oportet quod aliter & aliter se habeat. Vnde etiam supra dictum est, quod id, quod causat generationem & corruptionem agit aliter & aliter. In motu autem, qui est secundum voluntatem & appetitum, voluntas & appetitus se habent sicut mouens motum, ut patet in Tertio de anima. Vnde relinquitur, quod solum id, quod mouet sicut appetibile, sit mouens non motum. Dicitur autem primum mouens mouere sicut appetibile: quia motus celi est propter ipsum, sicut propter finem, causatus ab aliquo proximo mouente, quod mouet propter primum mouens immobile, ut affimile se ei in causando, & explicet in actum id, quod est virtute in primo mouente. Non enim est motus caeli propter generationem & corruptionem inferiorum, sicut propter finem, est finis sit nobilior eo quod est ad finem. sic igitur primum mouens mouet sicut appetibile. Sed apud nos aliud est quod mouet, sicut desiderabile: & aliud quod mouet, sicut intelligibile bonum, cum tamen utrunque moueat, sicut mouens non motum. & hoc precipue apparet in eo, qui est incontinens. Nam secundum rationem mouetur ab intelligibili bono, secundum autem vim concupiscibilem mouetur ab aliquo delectabili sensum,

sensum, quod videtur bonum, cum non sit bonum simpliciter, sed solum secundum quid. Sed non potest esse huiusmodi diuersitas in primo intelligibili & primo desiderabili: sed oportet, quod primum intelligibile & primum desiderabile sint eadem. Et hoc ideo, quia concupiscibile, quod non est intelligibile bonum, est apparens bonum.

Intelligibilis autem altera coelementatio, secundum se, & huius causa substantia prima, & huius quae simplex & secundum actum. Est autem vnum & simplex non idem. Vnum enim metrum significat: simplex autem qualiter habens ipsum.

At vero & quod bonum, & quod propter ipsum eligibile in eadem coelementatione, & optimum semper, aut proportionabile, quod primum. Quod autem est quod cuius gratia in immobiliibus, diuisio ostendit. Est enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem hoc quidem est, hoc vero non est.

Mouet autem ut amatum. Moto vero, alia mouentur. Siquidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter habere. Quare latius prima, & actus est secundum quod mouetur. Ex hac autem, contingit aliter habere secundum locum, & si non secundum substantiam. Quoniam autem est quidem mouens ipsum immobile ens, actu ens, hoc non contingit aliter se habere nullatenus. Latius enim prima mutationum, huius autem mouet hoc. Ex necessitate igitur est ens. Et necessitas bene & sic

Quia ostendit primum mouens esse intelligibile & appetibile, restat modo ostendere ex hoc, quomodo in primo mouente perfectio inuenitur, & circa hoc tria facit. Primo enim, ostendit ex ratione intelligibilis & appetibilis perfectionem ipsius secundum se. Secundo, per comparationem ad primum mobile, ibi. Mouet autem ut amatum. Tertio, per comparationem ad id quod appetit & intelligit ipsum, ibi. Deductio autem est. Circa primum duo facit. Primo, ostendit perfectionem primum mouentis ex eo quod est intelligibile. Secundo ex eo quod est appetibile, ibi. Ar vero quod bonum &c. Dicit primo, quod sicut mouentia & mota habent suam coordinationem, ita intelligibilia habent suam coordinationem, quam quidem coelementationem intelligibilem vocat, eo quod vnum intelligibile est primum principium intelligendi alterum: sicut etiam vnum mouens, alteri est causa mouendi. Sicut igitur ex ordinatione mouentis & moti, ostensum est quod primum mouens est substantia simplex & actus, ita etiam inuenitur idem, ex ordinatione intelligibilium. Manifestum est enim quod inter intelligibilia, substantia est prima, eo quod accidentia non intelligimus nisi per substantiam, per qua diffiniuntur. Et inter substantias prius est intelligibile simplex, quam compositum, nam simplicia clauduntur in intellectu compositorum. Et inter simplicia, quae sunt in genere substantiae, actus est prius intelligibile quam potentia. nam potentia diffinitur per actum. Relinquitur igitur, quod primum intelligibile sit substantia simplex, quae est actus. Et ne videatur incidere in opinionem Platonis, qui posuit primum principium rerum ipsum vnum intelligibile, ostendit consequenter differentiam inter vnum & simplex, & dicit quod vnum & simplex, non idem significant, sed vnum significat mensuram, ut in Decimo ostensum est. Simplex autem, significat dispositionem, secundum quam aliquid aliquo modo se habet, quia videlicet non est ex pluribus constitutum. Deinde cum dicitur,

Ostendit idem ex ratione appetibilis dicens, quod hoc, quod est bonum per se eligibile, secundum eandem ordinationem se habet. Nam illud, quod est prius in genere intelligibilium, est etiam melius in genere appetibilium, aut aliquid ei proportionaliter respondens. Quod quidem dicit, quia intelligibilia adu sunt secundum quod sunt in intellectu, appetibilia autem secundum quod sunt in rebus. Bonum enim & malum in rebus sunt, ut in Sexto dictum est. Sic igitur sicut ratio intelligibilis substantiae est prior quam ratio intelligibilis accidentis, sic se habent bona, quae proportionaliter respondent huiusmodi rationibus. Sic igitur optimum erit substantia simplex, quae est actus, quod est primum inter intelligibilia. Et sic manifestum est, quod primum mouens idem est quod primum intelligibile, & primum appetibile, quod est optimum. Sed, quia appetibile, & bonum habent rationem finis, finis autem non videtur esse in rebus immobilibus, ut in obiectionibus Tertij libri adu est: ideo hanc dubitationem remouet, & dicit, quod haec diuisio, qua distinguitur quorundam dicitur finis, ostendit quod cuius causa id est finis, aliquo modo potest esse in immobilibus. Dupliciter autem potest esse aliquid finis alterius, vno modo, sicut pra-

Intelligibile vero alter ordo est, qui per se ipsum est. & huius substantia prima, atque huius quae simplex & secundum actum est. Est autem vnum, & simplex non idem. Vnum enim mensuram, simplex vero, quomodo se habeat ipsum.

At vero bonum quoque, & quod per se eligibile est in eodem ordine cum coelementatione, & optimum, aut proportionabile. Quod vero cuius gratia in immobiliibus sit, ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc vero non est.

Mouet itaque, ut quod amatum: quod mouetur autem, cetera mouet. At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare, si latius prima, etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sane contingit aliter se habere secundum locum, quamuis non secundum substantiam. Cum autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. Latius namque prima mutationum est. huius autem mouet hoc. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est.

existens, sicut medium dicitur finis praexistens motus grauium, & huiusmodi finem nihil prohibet esse in immobilibus. Potest enim aliquid tendere per suum motum ad participandum aliquo modo in immobili. & sic primum mouens immobile potest esse finis. Alio modo dicitur aliquid esse finis alicuius, sicut quod non est in actu, sed solum in intentione agentis, per cuius actionem generatur: sicut sanitas est finis operationis medicinalis, et huiusmodi finis non est in rebus immobilibus. Comparat primum mouens immobile ad primum mobile dicens, quod cum primum mouens immobile moueat quasi amatum, necesse est quod aliquid sit primo motum ab ipso, per quod mouet alia. & hoc est primum caelum. Quia igitur supponimus quod motus sit sempiternus, oportet quod illud, quod primo mouetur, sempiternum moueatur, & per ipsum moueatur alia. Dicitur autem melius quasi amatum quam quasi desideratum, cum desiderium sit eius quod nondum habetur, sed amor etiam habiti est. Et si oportet quod sempiternum moueatur, necesse est quod non contingat aliter & aliter ipsum se habere, sed ut sit semper in eadem dispositione secundum substantiam. Vnde necesse est quod primum motus, quo mouetur primum mobile sit latius id est motus localis: quia quod mouetur secundum alios motus id est generationem & corruptionem, augmentum & diminutionem, & alterationem, necesse est quod aliter & aliter se habeat secundum aliquid, quod in ipso est, scilicet secundum substantiam, quantitatem & qualitatem. Sed quod mouetur secundum loci mutationem, habet quidem se aliter & aliter secundum locum, qui est extrinsecus locato, sed non secundum substantiam, vel secundum aliquam intrinsecam dispositionem substantiae. Cum igitur primum mobile habeat se aliter & aliter secundum locum, & non secundum substantiam, oportet quod primum mouens, quod est immobile & semper

Tex. c6. 8.

& semper actu ens, nullo modo possit aliter & aliter se habere, quia non potest moveri, mouetur enim maxime secundum primum motum. Primus autem motuum est loci mutatio. In hoc autem genere, primus motus est motus circularis, hoc autem motu non mouetur, cum hoc motu moueat. Primum enim

principium. Nam necessarium toties, hoc quidem videtur quod propter impetum, illud vero sine quo non bene, hoc autem non contingens aliter, sed simpliciter. Ex tali igitur principio dependet celum & natura.

LECTIO. VIII.

Eductio autem qualis optima paruo tempore nobis. Sic enim se per illud est, nobis quidem impossibile.

Quonia est delectatio actus eius. Et propter hoc, vigilatio, sensus, & intelligibilia, & delectabilia sunt. Species vero & memorie propter hoc. Intelligentia autem quae secundum se eius quod secundum se optimum, & quae maxime, eius quod maxime.

Seipsum autem intelligit intellectus secundum transumptionem intelligibilis. Intelligibilis, si attingens & intelligens. Quare idem intellectus & intelligibile. Susceptivum enim intelligibilis & substantiae. Actuatur autem habens. Quare illud ma-

gnitudo est, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

LECTIO. VII.

Ile Philosophus comparat primum, quod movet sicut intelligibile & desiderabile ad id, quod intelligit & desiderat ipsum. Necessarium enim, si primum movens movet sicut primum intellectum & desideratum, quod primum mobile desideret & intelligat ipsum. Et

hoc quidem verum est secundum opinionem Aristoteli in quantum celum ponitur animatum, anima intelligente & desiderante. Circa hoc igitur tria facit. Primo, ostendit delectationem sequi animam calidam desiderantem, & intelligentem ex primo motu desiderato & intellecto dicens, quod quaedam deductio est, id est delectabilis desideratio ipsius desiderantis & intelligentis primum intelligibile, qualis optima potest esse nobis alio quo paruo tempore. Est enim intelligens & desiderans semper in tali dispositione delectabilis, quod non bis est impossibile. Illa delectabilis & optima dispositio, hoc autem quod didicimus, consequenter ostendit cum dicit.

Hic principium. Necessarium namque toties dicitur, quod dicitur, quia praeter inclinationem: quoddam sine quo non bene esset: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. a tali ergo principio tum celum, tum natura dependet.

LECTIO. VII.

Egentia vero, qualis nobis paruo tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est, nobis autem profecto id impossibile est.

Quonia & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectus, ac maxime delectabile est. Species autem, ac memoria propter haec. Ipsa vero intellectus secundum se eius est, quod secundum se optimum est, & quae maxime est, eius quod maxime est.

Seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis namque sit attingens & intelligens, ita ut idem intellectus & intelligibile sit. susceptivum enim intelligibilis & substantiae intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis quam illud est id divinum, quod in-

Species enim in memoria sunt delectabiles, in quantum praeritas vel futuras operationes delectabiles ingerunt animis, ut praesentes. Quia igitur in actu sensus, & intellectus, delectatio consistit, manifestum est, quod intellectus, id est actus intellectus in quantum huiusmodi, est eius, quod est secundum se optimum. Bonum enim intelligibile, excedit bonum sensibile, sicut bonum immobile, & universale bonum mutabile & particulare. Etiam sequitur quod delectatio, quae est in actu intellectus, sit eminentior delectatione, quae est in actu sensus. Et per consequens oportet, quod maxima & perfectissima intelligentia, sit maxime optima. Et ita sequitur maxima delectatio. Sic igitur manifestum est, quod in illa intelligentia, qua intelligitur primum movens, quod etiam est primum intelligibile, est maxima delectatio.

Ostendit quod in primo intelligibili est adhuc perfectior intelligentia & delectatio quam intelligente & desiderante ipsum. Et dicit, quod hoc est de ratione intellectus, quod intelligat seipsum in quantum transmittit vel concipit in se aliquid intelligibile. Fit enim intellectus intelligibilis per hoc, quod attingit aliquid intelligibile. Et ideo, cum ipse intellectus fiat intelligibilis concipiendo aliquid intelligibile, sequitur quod idem sit intellectus & intelligibile. Quomodo autem intellectus attingat intelligibile exponit. Intellectus enim comparatur ad intelligibile sicut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectionem. Et sicut perfectibile est susceptivum perfectionis, ita intellectus est susceptivus sui intelligibilis. Intelligibile autem proprie est substantia. Nam obiectum intellectus est quod quid est. Et propter hoc dicit, quod intellectus est susceptivus intelligibilis & substantiae. Et quia unum quodque sit actu in quantum consequitur suam perfectionem, sequitur quod intellectus fiat in actu, in quantum recipit intelligibile. Hoc autem est esse actu in genere intelligibilium, quod est esse intelligibile. Et quia unum quodque in quantum est actu, est agens, sequitur quod intellectus in quantum attingit intelligibile, fiat operans.

operans id est intelligens. Sed sciendum est, quod substantiae materiales, non sunt intelligibiles actu, sed potentia: sunt autem intelligibiles actu per hoc, quod mediantibus virtutibus sensibus earum similitudines, in materiales redduntur per intellectum agentem. Illae autem similitudines non sunt substantiae, sed quaedam species intelligibiles in intellectu possibili receptae. Sed secundum Plato, species intelligibilis rerum materialium erant per se subsistentes, unde ponebat, quod intellectus noster sit intelligens actu per hoc, quod attingit ad huiusmodi species separatas per se subsistentes. Sed secundum opinionem Aristoteli, intelligibiles species rerum materialium, non sunt subsistentes, per se subsistentes, est tamen aliqua substantia intelligibilis per se subsistens, de qua nunc agit.

Et vita autem utique existit. Etenim intellectus, actus, vita. Illud autem, ipse actus est. Actus autem quod secundum se illius, vita optima & sempiterna. Dicitur autem Deum esse animal sempiternum optimum. Quare vita, & duratio continua & aeterna existit Deo. Hoc enim dicitur.

Quicunque vero (ut Pythagorici & Socrates) putant optimum, & pulcherrimum non esse in principio, sed quod plantarum quoque ac animalium principia cause quidem sunt, bonum vero & perfectum in his, quae ex his, non recte existimant. Nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma, sed perfectum, ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non enim quod ex hoc fit, sed alterum, ex quo sperma. Quod quidem igitur est substantia alia sempiterna & immobilis separata a sensibilibus, manifestum est ex his.

Ostensum est autem, & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Verum sine parte & indivisibilis est. Mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Quonia autem omnis magnitudo finita est, aut infinita: finitam quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem. Infinitam vero non, quia totaliter nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum autem est supra, quod eius substantia est actus. Unde relinquatur, quod ipsa Dei substantia sit vita, & actus eius sit vita ipsius optima & sempiterna, quae est secundum se subsistens. Et inde est, quod in fama hominum dicitur, quod Deus est animal sempiternum & optimum. vita enim apud nos in solis animalibus apparere manifeste. Inde est ergo quod dicitur animal, quia vita cooperit ei. Quare manifestum est ex praemissis, quod vita & duratio continua & sempiterna in est Deo, quia Deus hoc ipsum est quod est sua vita sempiterna, non quod aliud sit ipse & vita eius. Deinde cum dicitur, Excludit opinionem attribuentium imperfectionem primo principio dicens quod non recte existimant quicunque non ponunt optimum & nobilissimum inveniunt in primo principio, ut Pythagorici, & Leucippus, qui ex hoc movebantur, quod principia animalium & plantarum sunt quaedam cause boni & perfectionis. Sed bonum & perfectum non inveniuntur in principijs, sed in his, quae producuntur ex eis: sicut semina, quae sunt principia animalium & plantarum imperfecta sunt ex aliquibus alijs prioribus perfectis. Hoc igitur soluit interrimendo motuum eorum. Sperma enim non est primum simpliciter, sed aliquid perfectum: ut si quis dicat hominem esse priorem spermate, non quidem enim, qui dicitur nasci ex spermate, sed alterum, ex quo sperma resoluitur. Probatur enim supra, quod actus simpliciter est prior potentia, licet in uno & eodem ordine generationis & temporis potentia praecedat actum. His autem habitis, epilogando concludit manifestum esse ex dictis, quod est ali-

Actus se habet. Caterum, vita siquidem profecto existit, siquidem intellectus operatio vita est, ille vero est actus. actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaque Deum, sempiternum, optimum, quae vivens esse. Quare vita, & aeternum, & aeternum Deo inest, hoc enim est Deus.

Quicunque vero (ut Pythagorici & Socrates) putant optimum, & pulcherrimum non esse in principio, sed quod plantarum quoque ac animalium principia cause quidem sunt, bonum vero & perfectum in his, quae ex his, non recte existimant. Nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma, sed perfectum, ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non enim quod ex hoc fit, sed alterum, ex quo sperma. Quod quidem igitur est substantia alia sempiterna & immobilis separata a sensibilibus, manifestum est ex his.

Ostensum est autem, & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Verum sine parte & indivisibilis est. Mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Quonia autem omnis magnitudo finita est, aut infinita: finitam quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem. Infinitam vero non, quia totaliter nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Ostensum est autem, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum imparibilis indivisibilisque est. nam infinito tempore movet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet, cum vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

Tex. c. 37.

Lib. 9.

Tex. c. 13.

Tex. c. 38.

Tex. c. 34.

Lect. 6.

I. c. 11. Lect. 10.

part. 7.

Tex. c. 42. par. prima.

Tex. c. 43. par. 2.

part. 3.

Part. seq. Inf. pt. 4.

tudinem finitam. Magnitudinem autem infinitam habere non potest, quia nulla magnitudo est infinita; vt supra probatum est. Quia igitur omnis magnitudo vel est finita, vel infinita, relinquatur quod prædicta substantia sit omnino absque magnitudine. Non autem virtus huius substantiæ dicitur infinita privatiue, sed dum

quod infinitum conuenit quantitati, sed dicitur negatiue, prout scilicet non limitatur ad aliquem determinatum effectum. Non autem potest dici virtus celestis corporis infinita, etiam si in infinito tempore moueat inferiora corpora, quia non mouet nisi motum. & ita insuetudine, est ex primo mouere. Sed nec etiam potest dici, quod in corpore celesti sit virtus infinita, & si in infinito tempore esse habeat, quia in eo non est virtus actiua sui esse, sed solum susceptiua. Vnde in finita eius duratio, ostendit virtutem in finitum exterioris principii. Sed ad hoc quod ipsi suscipiat incorruptibile esse ab infinita virtute, requiritur quod in ipso non sit principium corruptionis, neque potentia ad non esse.

LECTIO. IX.

Vtrum autem vnam ponendum talem substantiam, aut plures, & quot, oportet non latere, sed imitari, & aliorum negationes, quia de pluralitate nihil dixerunt, quod sit planum dicere. Quæ n. circa ideas extimatio, nulla percuratio habet propriam. Numeros n. dicunt ideas; sed de numeris quoadquid; quid sicut de infinitis dicunt, quæ autem vsq; ad decem terminatis. Propter quam verocam tãta pluralitas numerorum, nihil dicit studio demonstrato.

Nobis autem ex suppositis & determinatis dicendum. Principium quidem n. & primum entium est immobile & secundum se, & secundum accidens: mouens vero primum sempiternum, vnum & motum. Quonia autem quod mouetur necesse est ab aliquo moueri, & primum mouens immobile esse secundum se, & sempiternum motum a sempiterno moueri, & vnum ab vno.

Videmus autem præter vniuersi simplicem lationem, quæ mouere dicimus primam existentiam & immobilem mouere, cetera

LECTIO. IX.

Ostendam Philosophus ostendit perfectionem substantiæ immaterialis, hic inquit de vnitæte, vel multitudine eius. & circa hoc tria facit. Primo, ostendit necessitatem pertractandi hanc questionem, quia ab aliis nihil de hoc determinate dictum est. Secundo, ostendit, quod sunt plures, ibi. { Nobis autem ex suppositis. } Tertio, ostendit quot sunt ibi. { Pluralitatem vero lationum. } Dicit ergo primo, quod non oportet latere, vtrum sit ponendum vnã solam substantiam talem, scilicet sempiternam immaterialem, aut plures: & si plures, quot sunt, sed etiam oportet commemorare negationes aliorum, id est quod alii nihil dixerunt, quod sit manifestum, & planum de pluralitate harum substantiarum. Quod sic patet. Ponentes enim substantias immateriales, maxime fuerunt qui posuerunt ideas. Opinio autem de ideis secundum id quod sunt, non habent rationem alicuius certæ pluralitatis, quia ideas ponunt omnium rerum, quæ communi cant in aliquo communi. Sed quia ponentes ideas dixerunt, eas esse numeros, ex parte numerorum aliqua ratio haberi po-

terrar pluralitatis. Sed tamen de pluralitate numerorum non sempiternam modo differant. Sed quandoque dicebant species numerorum esse infinitas. quod quidem verum est, quantum ad ipsam propriam numerorum rationem, quia semper vnitas addita, aliam speciem numeri facit. Vnde, cum in infinito additio fieri possit in numeris, in infinitum species numerorum multiplicatur. Quandoque autem dicuntur species numerorum determinari vt que ad. 10. & hoc quantum ad numerorum nominacionem. Namque omnes numeri supra decem videntur esse secundum nomen alienius primi numeri alii qualiter iterati. Sed non possunt ostendere per determinatam rationem, quare sit tanta pluralitas numerorum, scilicet vsque ad. 10. & non plus neque minus. Nec est mirum, cum ista determinatio specierum, non sit secundum rem, sed secundum nomen. Al signant autem alii hanc rationem, quia numerus denarius generatur ex pgregatione numerorum vsque ad quaternarium, qui est primus numerus quadratus. Vni enim & duo sunt tria, quibus si tria addantur, sunt sex, quatuor autem additis, confurgunt decem. Deinde cum dicitur b. { Ostendit, quod necesse est esse plures huiusmodi substantias. } & circa hoc duo facit. Primo, resumit quod ostensum est de primo principio dicens, quod cū alii nihil dixerint de pluralitate substantiarum separatarum, nobis dicendum est de hoc per ea quæ sunt supposita, & determinata prius. Dicitur est. n. supra quod primum principium entium, est quoddam quod non mouetur, neque secundum se, neque secundum accidens, sed mouet vnum motum, qui est primus & sempiternus. Quia enim omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, vt probatum est in. 8. Physicorum, necesse est, quod primum mouens sit omnino immobile, & sempiternus motus sit a sempiterno motore, & vnum motum ab vno motore.

At vero & quia impassibilis & inalterabilis. Omnes enim alij motus posteriores sunt eo, quod est secundum locum. Hæc quidem ergo manifesta, quia hæc modum habent.

LECTIO. IX.

Vtrum autem vna sit ponenda talis substantia, an plures, & quot, non oportet nos latere, sed meminisse quoque aliorum sententiarum, quod de pluralitate nihil, quod dictum perspicuum sit, dixerunt. De ideis namque opinio nullam accommodatam considerationem habet. Numeros namque dicunt ideas esse: numeris vero quandoque ut de infinitis aiunt, quandoque tanquam vsque ad denarium determinatis. quia vero de causa tanta numerorum pluralitas sit, nihil cum diligentia demonstratiua dicitur.

Nobis vero ex præpositis atque determinatis dicendum est. Principium enim ac primum entium, tum per se, tum per accidens immobile est: mouens autem, primo, sempiterno, & vno motu. Cum vero quod mouetur, necesse sit, ab aliquo moueri, primum que mouens immobile per se esse, ac motu aeterno ab aeterno moueri, & vnum ab vno.

Videmus que præter simplicem lationem totius, quam dicimus primam substantiam & immobilem mouere, cetera

ralitate substantiarum separatarum, nobis dicendum est de hoc per ea quæ sunt supposita, & determinata prius. Dicitur est. n. supra quod primum principium entium, est quoddam quod non mouetur, neque secundum se, neque secundum accidens, sed mouet vnum motum, qui est primus & sempiternus. Quia enim omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, vt probatum est in. 8. Physicorum, necesse est, quod primum mouens sit omnino immobile, & sempiternus motus sit a sempiterno motore, & vnum motum ab vno motore.

Secundo ostendit, quod post primum principium, necesse est ponere plures substantias immateriales sempiternas dicens, quod præter simplicem motum localem vniuersi, qui est motus diurnus, quo totum cælum reuoluitur, & est vniformis, & est simplicissimus, quem motum causat prima substantia immobilis, videmus aliquos motus locales planetarum, qui etiam sunt sempiterni, quia corpus circulare, scilicet cælum, est sempiternum. Vnde sempiternitas motus, non tollitur per corruptionem mobilis. Erget instabile, id est non potens quiescere. vnde motus iste non incipit quiete. Et ista probata sunt in scientia naturali tam in libro Physicorum, quam in libro de Cælo. vnde necesse est quod quilibet horum motuum, moueatur a motore per se immobili, & a substantia sempiterna. Quod quidem ideo necesse est, quia astra sempiterna sunt, & substantiæ quedam sunt. Vnde oportet quod mouens ea, etiam sempiternum sit, & substantia mouens enim est prius moto. Et quod est prius substantia,

stantia, necesse est esse substantiam. Vnde manifestum est, quod necesse est, quot sunt lationes astrorum, tot esse substantias, quæ sunt naturaliter sempiternæ, & secundum se immobiles & sine magnitudine, propter causam supra assignatam: quia scilicet mouent tempore infinito, & sic per consequens virtute infinita.

Tem substantia & immobile, lationes planetarum sempiternas. (Sempiternum enim & instabile circulare corpus. ostensum est autem in Physicis de his.) necesse & harum lationum vnã quang, ab immobili moueri secundum se, & sempiterna substantia. Astrorum p. natura sempiterna substantia quedam ens, & mouens sempiternum & prius eo, quod mouetur. Et quod prius substantia, substantiam esse necesse est. Palam itaque, quod tot substantias esse necesse est, naturalem semper, & immobilem secundum se, & sine magnitudine, propter prædictam causam. Quot quidem igitur sint substantiæ, & harum quæ prima & secundum ordinem eundem lationibus astrorum, palam.

Pluralitatem vero lationum ex maxime propria Philosophia Mathematicarum scientiarum, intendere oportet ex Astrologia. Hæc n. de substantia sensibili quidam, sempiterna autem facit theoria. Aliæ vero de nulla substantia, puta quæ circa numeros, & Geometriam. Quod quod dicitur plures sint eorum, quæ ferunt lationes, manifestum est & parum attingentibus. Pluribus principium sit vnum simpliciter, existimant quod ab eo non potest causari nisi vnum, quod est intelligentia prima, in qua quidem incidit aliqua pluralitas potentia, & actus, secundum quod acquiri esse ab eo. Comparatur enim ad id, a quo dependet secundum suum esse, sicut potentia ad actum. Sic igitur prima intelligentia potest immediate causare plura, nam secundum quod intelligit se, prout habet aliquid de potentia, causat substantiam orbis, quem mouet. Secundum autem quod se intelligit, prout habet in actu esse ab alio, causat animam sui orbis. Secundum autem quod intelligit suum principium, causat intelligentiam sequentem, quæ mouet inferiorem orbem, & deinceps vsque ad spheram lunæ, sed hoc non habet necessitatem. Nam causa agens non est in illis substantijs superioribus, sicut in rebus materialibus, vt necesse sit ex vno tantum vnum causari, quia causa & causatum in eis sunt secundum esse intelligibile. Vnde secundum plura, quæ possunt intelligi ab vno, possunt ab vno plura causari. Et satis conueniens videtur, vt primum motus rerum corporalium, a quo omnes alij dependent, habeat per causam principium immaterialium substantiarum, vt sit quedam connexio & ordo sensibilibus & intelligibilibus. De hoc autem, quod Philosophus dicit, quod ordo substantiarum separatarum est secundum ordinem motuum & mobilitum, potest esse dubitatio. nam Sol, maior est quantitate inter omnes planetas, & eius effectus magis apparet in rebus inferioribus, & etiam motus aliorum planetarum ordinatur per motum Solis, & quodammodo consequuntur ipsi. Vnde videtur, quod substantia quæ mouet Solem, sit nobilior substantijs, quæ mouent alios planetas, cum tamen Sol non sit super omnes alios planetas. Sed cum in corporibus id quod est continens, sit formalius, & per hoc dignius & perfectius, & comparatur ad corpus contentum, sicut ad partem totum, sicut dicitur Quarto Physicorum, necessarium est, quod cum sphaera superioris plan-

etæ contineat spheram inferioris, quod planeta superior, ad quem ordinatur tota sua sphaera, sit altior & vniuersalioris virtutis, quam planeta inferior, & diuturniores operetur effectus, vt pote propinquior existens primæ sphaeræ, quæ per suum motum causat sempiternitatem, vt supra dictum est. Et inde est, quod

ras etiam lationes, quæ errantium sunt, sempiternas esse (sempiternum namque, & irrequiescibile circulare corpus est, monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harum quod lationum vnãquaque a per se immobili, & aeterna substantia moueri, nam & stellarum natura perpetua substantia quedam existens, & quod mouet perpetuum, & prius est, substantia sit necesse est. Constat itaque, necesse esse tot substantias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine, ob causam prius dictam. Quod igitur substantiæ sunt, & harum quenam primam, quæue secunda, secundum eum ordinem, quem & lationes syderum habent, patet.

Pluralitatem vero lationum ex cuiusvis Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. hac enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur. cetera vero de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quæ circa Geometriam. Et quidem quod plures sint eorum, quæ ferunt lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribus enim quam vna

speciem, & ad quam, scilicet omnes motus alij ordinantur in istis inferioribus. Mercurius autem videtur proprium effectum habere in multiplicatione, id est distinctione indiuiduorum in vna specie. & propter hoc, varios habet motus. Et ipse etiam cælum naturis omnium planetarum miscetur, vt Astrologi dicunt. Lp neque autem proprie competit immutatio materiae, & dispositio ipsius ad recipiendum omnes impressiones caelestes. Et propter hoc, videtur quasi esse deferens impressiones caelestes, & applicans inferiori materiae. Sic igitur quanto corpus caeleste est superiorius, tanto habet vniuersalioris, diuturnioris, & potentioris effectum. Et cum corpora caelestia sint quasi instrumenta substantiarum separatarum mouentium, sequitur quod substantia, quæ mouet superiorem orbem, sit vniuersalioris conceptionis & virtutis, & per consequens oportet quod sit nobilior.

Inquiri, quot prædictæ substantiæ sint, & diuiditur in duas partes. In prima inquiri primo numerum motuum caelestium. In secunda, ex hoc concludit numerum substantiarum mouentium, ibi. { Quare & substantia, & principium. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit vnde accipiendus sit numerus motuum caelestium. Secundo, ponit circa hoc opinioniones diuersas, ibi. { Eudoxius vero. } Dicit ergo primo, quod pluralitatem lationum siue motuum caelestium, oportet considerare ex Astrologia, quæ maxime propria est ad hoc, inter scientias Mathematicas. Ipsa namque sola inter eas speculatur de substantia sensibili, & æterna, scilicet de corpore caelesti. Alia vero scientia Mathematica de nulla substantia considerant, sicut de Arithmetica patet, quæ est circa numeros, & de Geometria, quæ circa magnitudines est. Numerus autem & magnitudo sunt accidentia. Quod autem sunt plures motus corporum quæ feruntur in cælo, scilicet planetarum, manifestum est his, qui parum attingunt de scientia Astrologia, quia vnum quodque astrorum crantium id est planetarum mouetur pluribus lationibus, & non

Tex. c. 34.

X vna

Tex. c. 44.

part. 4.

Tex. c. 45.

part. 7.

vna tantum. Dicuntur autem planetæ astra errantia, non quia irregulariter moueantur, sed quia non semper seruant eandem figuram & positionem ad alias stellas, sicut illa adinuicem, quæ propter hoc fixæ dicuntur. Quod autem sint plures motus huiusmodi astrorum, tribus modis deprehenditur. Est enim aliquis motus apprehensus a vulgo visu. Est & alius motus, qui non deprehenditur nisi instrumentis, & considerationibus. Et horum motuum quidam comprehenduntur longissimis temporibus, & quidam paruis. Est etiam tertius motus, qui declaratur ratione, quia motus stellarum errantium inuenitur quandoque velocior, quandoque tardior, & quandoque videtur esse planeta directus, quandoque retrogradus. Et quia non potest esse secundum naturam corporis celestis, cuius motus debet esse omnino regularis, necessarium fuit ponere diuersos motus, ex quibus hæc irregularitas ad debitum ordinem reducatur. Quorum autem sint motus planetarum, nos nunc dicemus ea, quæ circa hæc Mathematici dicunt, vt circa hæc reddamur attentis, vt aliqua pluralitas determinata mente concipiatur a nobis. Reliquum vero, quod non dicitur, oportet quod per nos ipsos queramus, vel quod in hoc studeamus ab his qui hoc querunt, & si aliquid appareat postmodum per ea, quæ modo dicuntur ab his, qui de huiusmodi tractant. Sed quia eligendis opinionibus vel repudiandis, non debet duci homo amore vel odio inroducentis opinionem, sed magis ex certitudine veritatis, ideo dicitur quod oportet amare vtrosque, scilicet eos quorum opinionem sequimur, & eos eorum opinionem repudiamus. Vtrique enim studuerunt ad inquirendam veritatem, & nos in hoc adiuuerunt. Sed tamen oportet nos persuaderi a certioribus, i. sequi opinionem eorum qui certius ad veritatem perueniunt.

Tex. c. 45.

LECTIO. X.

Onit opinioniones Astrologorum sui temporis de numero motuum planetarum. & primo opinionem Eudoxij. Secundo, opinionem Calippi. ibi sciendum est igitur circa primis, quod Plato celestibus motibus attribuens indefectibiliter circularitatem, & ordinationem, mathematicas suppositiones fecit, per quas suppositiones posset saluari quæ circa erraticas apparent, substiti nendo quod motus planetarum sunt circulares & regulares ordinati. Et Pythagorici quidem ad reducendum in debitum inordinem irregularitatem, quæ apparet in motibus planetarum ex statione & retrogradatione, velocitate & tarditate, & diuersa apparentia quantitatis, posterunt motus planetarum esse in circulis paruis, qui dicuntur epicycli, quam etiam opinionem Ptolemeus profecquitur.

Tex. c. 46.

LECTIO. X.

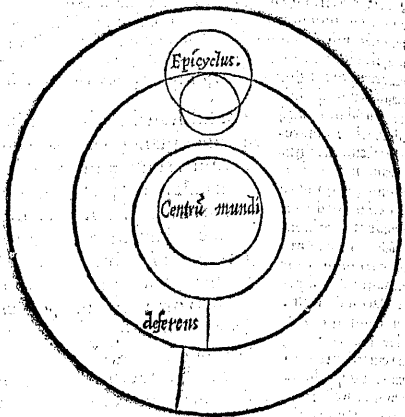
Doxius quidem igitur Solis & Lunæ, vtriusque latione in tribus posuit esse sphaeris. Quarum primam autem secundum eum qui zodiaci per medium. Tertiam autem secundum obliquatum in latitudine animalium. In maiori autem latitudine obliquati, tam eam secundum quam Luna fertur, quam secundum quam Sol. Errantium vero astrorum in quatuor cuiusque sphaeris. quarum primam quidem & secundam illis eadem esse. Etenim eam, quæ est aplanorum, quæ omnes est ferens: & eam, quæ sub ea, est ordinata, & secundum eum, qui per medium zodiaci lationem habentem, communem omnium esse. Tertiam vero omnium polos in eo, quod per medium zodiacum esse. Quartam autem lationem, secundum eum, qui obliquatus ad medium eius est. esse vero tertiam sphaeræ polos aliam quidem proprios, Veneris autem & Mercurij eosdem.

LECTIO. X.

Doxus igitur Solis, & Lunæ vtique lationem in tribus posuit sphaeris esse. quarum Primam quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam vero secundum id, quod per medium zodiacum. Tertiam poro secundum eum, qui in latitudine zodiaci obliquatur. in maiori autem latitudine obliquari eum, secundum quem Luna fertur, quam secundum quem Sol. Errantium vero stellarum vnusquisque in quatuor sphaeris. quarum primam quidem & secundam eandem illis esse. etenim quæ non errantium est, eam illam esse, quæ omnes fert. at eam, quæ sub ipsa ordinata est, ac quæ secundum zodiacum lationem habet, communem omnibus esse. Tertiam vero omnium polos in eo, quod per medium zodiacum esse. Quartam autem lationem, secundum eum, qui obliquatus ad medium eius est. esse vero tertiam sphaeræ polos aliam quidem proprios, Veneris autem & Mercurij eosdem.

tur Eudoxius motum tam Solis, quam Lunæ esse in tribus sphaeris. Primus enim, tam Solis quam Lunæ, qui est motus diurnus

Videtur autem ex huius suppositione

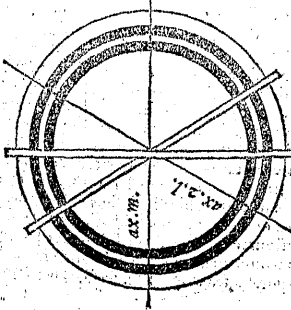
errantium astrorum vnusquodque fertur. Quot vero hæc sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quadam quidem nos ipsos querere decet, quadam autem a querentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, qui circa hæc versantur, diligere quidem vtrosque, adhaerere vero certioribus.

sequi aliquid contrarium his, quæ demonstrantur in Scientia naturali. Non enim omnis motus erit vel ad medium, vel a medio, vel circa medium mundi. Item sequitur, quod sphaera continens sphaeræ eccentricam, vel non sit æqualis spissitudinis, vel quod sit aliquid vacui inter vnâ sphaeram & aliâ, vel quod sit aliquod corpus præter substantiam sphaerarum intercedens, quod non erit corpus circularis, nec habeat aliquem motum proprium. Ex positione autem epicycli vltimus sequitur, vel quod sphaera, per quam mouetur epicyclus, non sit integra & continua, vel quod sit diuisibilis & rarefactibilis & condensabilis ad modum, quo aer diuiditur & inspicillat, & rarefactur aliquo corpore motu. Sequitur etiam, quod ipsum corpus stellæ mouetur per se ipsum, & non solum ad motum orbis: & quod ex motu corporum celestium proveniat sonus, quod Pythagorici contulerunt. Sed tamē omnia huiusmodi sunt contra ea, quæ determinata sunt in Scientia naturali. Vnde ad hæc euitanda Eudoxius hoc videtur, posuit vnicuique planetæ sphaeræ plures concentricas mundo, quarum vnæqueque habet motum proprium. Et ex omnibus illis motibus causatur id, quod apparet de motu planetarum. Posuit igitur

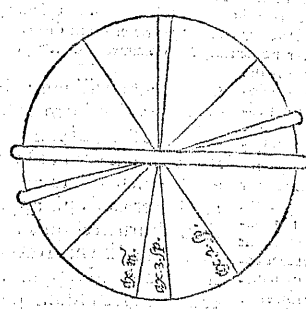
diurnus, quo reuoluuntur ab oriente ad occidentem, & hunc motum dicit esse astrorum aplanorum, i. stellarum sine errore, fixarum, quia sicut supra dictum est, cum nodum esset deprehensus motus stellarum fixarum, qui est ab oriente in orientem esse contrarium motui primo, putabatur quod motus diurnus esset proprius octauæ sphaeræ, quæ est sphaera stellarum fixarum. Non autem putabatur, quod sola prima sphaera sufficeret ad deferendas omnes sphaeras planetarum motu diurno, sicut Ptolemeus ponit, sed ponebat, quod quilibet planeta habeat propriam sphaeram, quæ reuolueret ipsum motu diurno. Ad hunc ergo motum causandum, ponebat primam sphaeram Solis & Lunæ. Secundam autem sphaeram ponebat ad causandum motum Solis & Lunæ, qui est per medium zodiaci, qui vocatur motus longitudinis, secundum quem mouetur tam Sol, quam Luna de oriente in orientem contra motum firmamenti. Tertiam autem sphaeram ponebat ad causandum illum motum, qui obliquatur secundum latitudinem animalium, quæ figurantur in zodiaco, prout quandoque est australior, quandoque borealior videtur planeta, a media linea zodiaci. Sed hic motus latitudinis magis apparet, & secundum maiorem diuerteretur in Luna, quam in Sole. Et ideo subiungit, quod in maiori latitudine obliquatur motus, secundum quem fertur Luna, quam motus, secundum quem fertur Sol. Et quidem Luna Ptolemeus ponit motum latitudinis, non autem Solis. Posuit igitur Eudoxius tertium motum, vt Simplicius dicit, quia opinabatur quod etiam Sol declinaret a media linea zodiaci versus duos polos. Et hoc suspicabatur eo, quia non semper in eodem loco Sol oritur in tropicis æstiuis & hyemalibus. si autem in vno eodem tempore fieret restititio longitudinis & latitudinis, sufficeret ad hoc vna sphaera per obliquitatem maximi circuli, secundum quam Sol mouetur. Sed quia non sic se habet, sed in alio tempore pertranfit circulum per longitudinem, in alio vero tempore restituitur sit latitudinis, necesse fuit ad hoc ponere tertiam sphaeram. hanc autem tertiam sphaeram ponebat in Sole reuolui versus eandem partem cum secunda, sed circa axem alteram, & super alios polos. In Luna autem ad eandem cum prima sphaera. Sed in veroque; ponebat motum iustitia sphaeræ esse tardioris, quam secunde. Sed aliorum quinque planetarum motum cuiuslibet posuit in quatuor sphaeris, ita quod prima sphaera & secunda, est eiusdem rationis cum prima & secunda Solis & Lunæ, quia motus primus, quem ponebat esse stellarum fixarum, & motus secundus, qui est per medium zodiaci secundum longitudinem, apparet communiter in omnibus planetis. Deinde vnicuique planetarum ponebat tertiam sphaeram ad causandum motum latitudinis, cuius polos, circa quos reuoluitur, ponebat esse in media linea zodiaci. Sed quia ponebat omnes sphaeræ esse concentricas, sequebat ex quo zodiacus tranfibat per polos circuli maximi tertie sphaeræ, sequebatur e conuerso, quod circulus maximus tertie sphaeræ tranfiteret per polos zodiaci. vnde sequebatur quod motus tertie sphaeræ deferret planetam versus ad polos zodiaci, quod nunquam videtur. Et ideo necesse fuit quod poneret quartam sphaeram, quæ ipsum planetam ferret, quæ reuoluitur in contrarium tertie, ab oriente scilicet in occidentem æquali tempore. Vnde impedit ne plus diceretur secundum latitudinem a zodiaco. & hoc est quod dicit, quod quartum motum stellæ dicebat esse secundum quandam circulum obliquatum ad medium tertie sphaeræ, hoc est ad maximum circulum eius. Si igitur cum quolibet quinque planetarum posuerit quatuor sphaeras, sequitur quod quinque planetarum sunt. 20. sphaeræ. Quibus si addantur tres Solis & tres Lunæ, erunt omnes. 26. ita quod intelligatur corpus cuiuslibet planetæ esse defixum in vltima sphaerarum fixarum.

In. c. 47. p. 7.

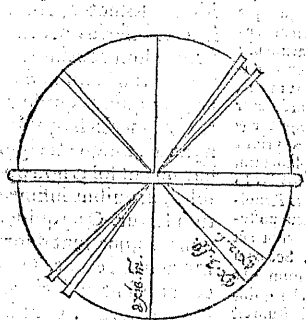
b Calippus autem positionem quidem sphaerarum eadem posuit cum Eudoxo, hoc autem di-

Sphaera Luna secundum Eudoxium.

Sphaera Solis secundum Eudoxium.

b Ponit opinionem Calippi de pluralitate sphaerarum. Fuit autem Calippus, vt Simplicius dicit, cum Aristotele Athenis conuersatus, cum eo, ea quæ ab Eudoxo inuenta fuerant, corrigens & supplens. Posuit ergo Calippus eandem rationem sphaerarum sicut Eudoxus, & ex 20. posuit positiones sphaerarum per ordinem distantiarum, tunc quæ ordinabat planetas sicut Eudoxus, tunc cum Eudoxo, hoc autem di-

At Calippus sicut quidem sphaerarum eandem Eudoxo ponebat, hoc est distantiarum ordinem. pluralitas sicut Eudoxus, tunc cum Eudoxo in pluralitate sphaerarum Iouis & Saturni, quæ vtique eorum dabantur quatuor sphaeras, sed ipse existimabat esse apponendas sphaeras duas tam Soli quam etiam Lunæ, si quis velit reddere rationem eorum, quæ apparent de motibus eorum. Videtur autem has duas addidisse ad causandum velocitatem, & tarditatem, quæ apparet in motibus eorum, ita quod Sol habeat quinque sphaeras, & Luna similiter quinque, & reliquis planetis Marti, Veneri, & Mercurio, addebat singulis vnâ sphaeram, ita etiam quod quilibet eorum haberet quinque sphaeras. Forte autem addebat hanc sphaeram ad causandum retrogradationem, & stationem, quæ apparet in his stellis. Iste igitur sphaeræ vocabantur ferentes, quia secundum eas ferebatur corpus planetæ. Sed præter has ponebant alias, quas vocabant reuoluentes. Ad ponendum autem eas, hac necessitate videbatur induci, quia vltima sphaera superioris planetæ, puta Saturni, participabat motum omnium superiorum, ita quod in aliquo deficiebat a motu primæ sphaeræ. Vnde & prima sphaera Iouis, cuius poli insiguntur aliquo modo in vltima sphaera Saturni, participabat aliquid de motu sphaerarum Saturni, & sic non vniformiter mouebatur motu diurno, sicut prima sphaera Saturni: Necessarium igitur videbatur ponere aliam sphaeram reuoluentem ipsam, vt restitueret id quod auferebatur ei de velocitate ex superioribus sphaeris. Et eadem ratione, oportebat ponere aliam sphaeram reuoluentem secundam sphaeram Iouis, & tertiam sphaeram reuoluentem tertiam sphaeram Iouis. Non autem oportebat ponere aliquam reuoluentem quartam sphaeram, quia motus quartæ sphaeræ, in qua erat astrum fixum, debebat esse compositus ex omnibus superioribus motibus. Sic igitur Iuppiter habet quatuor sphaeras deferentes, & tres reuoluentes. Et similiter alij planetae habent tot sphaeras S. Tho. sup Metaphy. X. a reuoluentes,

reouolentes, quot deferentes vna minus. Hoc est ergo quod dicit, quod necesse est, si omnes sphaerae simul ordinatae debeant reddere, & causare illud, quod apparet de motu planetarum...

stantiarum ordinem: pluralitatem vero ei quidem, quae Iouis, & ei, quae Saturni eandem cum illo dedit, Soli vero & Lunae duas existimabat adhuc apponendas esse sphaeras, si quis apparentia sit rediturus: reliquis vero planetis singulis vna. Neceffe autem simul positae oes apparentia sunt rediturae, secundum quodlibet errantium, alteras sphaeras vna minores esse reuoluentes. & ad idem restituentes primam sphaeram, semper inferius ordinati astris...

Quare & substantias & principia imobilia & insensibilia, tot rationabiliter existimare: Necesse igitur dimittatur fortioribus dicere.

Si autem nullam possibilem esse lationem non ordinatam ad astralationem, amplius aut omnem naturam & omnem substantiam impassibilem, & secundum se optimum esse sortitam finem oportet existimare, nulla erit pter has altera natura, sed hunc substantiarum numerum esse esse necesse. Si n. essent alie, mouerent vtiq; fines existetes lationis.

Quod si nullam lationem possibilem esse, quae non ordinetur ad lationem stelle omnem item naturam, omnemque substantiam impassibilem, & per se arbitrari oportet optimum sortitam finem esse, nulla profecto pter has alia natura erit, sed hunc esse numerum substantiarum esse, si etiam alia sunt, vtiq; mouebunt cum lationis finis sint.

tere Lunam, sed magis Martem: nisi aliquis dicat Aristot. oblium fuisse quod Lunae posuerit sphaeras reuoluentes, idcirco errorem in numero accidisse, quod non videtur probabile. Vt ergo concludat tantam esse pluralitatem sphaerarum, quanta dicta est. Deinde cum dicit.

tem autem stellam quidem Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat, Soli vero & Lunae duas adhuc putabat sphaeras addendas esse, si quis eorum, quae sensibilibus apparent, causas assignare debeat: ceteris vero errantium vnicuique vnam, necesse vero esse, si debent omnes simul positae, quae apparent reddere, secundum vnamquamque errantium alteras sphaeras vna pauciores esse, quae reuoluant, & ad idem positione semper primam eius astra sphaeram, quod inferius ordinatum est, constituant. hoc enim modo solum contingit errantium lationem omnia facere. Cum igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphaeris, haec quidem octo, haec vero viginti quinque sint, harum sane illas solas non oportet reuolui, in quibus feruntur, quod infime ordinatum est, quae quidem duarum primarum sphaeras reuolunt, sex erunt, quae vero posteriorum quatuor sexdecim. cunctarum vero numerus, tum earum quae feruntur, tum quae reuolunt eas, quinque & trigintaque: quod si Lunae & Soli non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphaerae erunt septem & quadraginta. Pluralitas itaque sphaerarum tanta sit.

Quare substantias quoque & principia, tum imobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrada sunt esse, quod n. necesse est, relinquatur potentioribus dicendum.

Quod si nullam lationem possibilem esse, quae non ordinetur ad lationem stelle omnem item naturam, omnemque substantiam impassibilem, & per se arbitrari oportet optimum sortitam finem esse, nulla profecto pter has alia natura erit, sed hunc esse numerum substantiarum esse, si etiam alia sunt, vtiq; mouebunt cum lationis finis sint.

astri, & iterum, si oportet omnem impassibilem substantiam, quae est sortita optimum secundum se, & ideo, quae habet suam perfectionem sine motu, opinari esse finem alicuius motus, non erit aliqua natura impassibilis & immaterialis praeter eas, quae sunt fines celestium motuum, sed necesse erit, hunc esse numerum substantiarum separatarum, qui est numerus celestium motuum. Sed tamen primum non est necessarium, si quod omnis substantia immaterialis & impassibilis, sit finis alicuius motus celestis. Potest n. dici quod sunt alique substantiae separatae a caeteris, & vt sint proportionate quasi fines celestibus motibus, quod potest non esse inconueniens. Non n. substantiae immateriales sunt propter corporalia, sed magis e conuerso. Deinde cum dicit.

Remouet secundum, quod posset debilitare praedictam illationem. Posset enim aliquis dicere, quod sunt multo plures lationes in celo, quam quae numeratae sunt, quae tamen non possunt apprehendi, eo quod ex eis non accidit aliqua diuersitas in motu alicuius corporum caelestium, quae visu percipiuntur, & dicuntur alia. Et ad hoc excludendum si militer etiam dixerat, quod nulla latio potest esse in celo, quae non ordinetur ad lationem alicuius astra, hoc est etiam quod nunc dicit, quod im possibile est esse alias lationes in celo, praeter illas, ex quibus accidit diuersitas in motu astra, quae sunt illae, quae dictae sunt, sine alijs, aut totidem, aut plures, aut pauciores. Et hoc probabiliter accipi potest ex corporibus, quae feruntur. Si enim eo ferens est propter id, quod deferitur, & omnis latio est alicuius, quod fertur, non potest esse aliqua latio, quae sit propter seipsam, vel propter aliam lationem tatum, sed oportet quod omnes lationes sint causa astra: alioquin, si latio propter aliquam lationem est, eadem ratione & illa oportet esse propter aliam. Et cum non sit procedere in infinitum, sequitur quod finis omnis lationis sit aliquid caelestium corporum, quae deferuntur sicut astra: vnde impossibile est esse aliquem motum in celo, ex quo non possit percipi aliqua diuersitas in aliquo astro. Deinde cum dicit.

Sed alias quidem esse lationes impossibile est, praeter dictas. hoc autem existimare esse latis rationabile. Nam si quidem ferens lationis gratia natus est: & latio omnis latio est alicuius: nulla latio sui gratia erit, nec alia alicuius lationis: sed astrorum gratia. Nam si fuerit latio lationis gratia, & illa alterius gratia oportebit esse. Quare quoniam non est possibile ire in infinitum, finis erit omnis lationis latorum aliquid diuinarum corporum secundum caelum.

Quod autem vnum caelum manifestum est. Si n. plures essent caeli, vt homines, foret principium quod circa vnum quodque specie vnum, numero vero multa. Sed quaecumque sunt numero multa, materia habent. vna n. & eadem ratio multorum, vt hominis. Socrates vero vnus. Quod autem quodquidam esse, non habet materiam primam. Endelechia n. vnum igitur & ratione & numero mouens primum, imobile existens, & motum ergo semper, & continue vnum solum. Vnum ergo solum caelum.

Tradita sunt autem a senioribus & antiquis in fabulis figura dimissa posterioribus, quia dii sunt hi, & continent diuinam naturam vniuersalem. Reliqua vero fabulose iam adducta sunt, ad persuasionem multorum, & ad oportunitatem multorum, ad leges etiam conferens. Conformes n. hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt: & his altera consequentia & dictis similia, a quibus si quis separans id accipiat solum, quod primum Deos existimauerunt primas subas esse, & diuine vtiq; dictum esse putabit, & si in quadam verisimilitudine. Et saepe inuenta ad possibile vnaquaque; & arte & philosophia & iterum corruptis & has opiniones eorum quasi reliquias vsque nunc saluatas esse. Paterna quidem igitur opinio, & quae a primis, intantum nobis manifesta solum.

Hic excludit tertium, per quod posset dicta conclusio firmari. Posset enim aliquis dicere, quod sunt plures mundi, & in quolibet sunt tot sphaerae, & motus, quot in isto vel plures, & sic necesse est ponere plures substantias immateriales. Sed hoc excludit dicens, manifestum esse quod sit vnum caelum tantum. Quia si esset plures secundum numerum, & in eadem specie, sicut sunt plures homines, oportet etiam quod similes iudicium esset de primo principio vniuersi, quae caeli, quod est mouens imobile, sicut dictum est. Oportet enim, quod plura prima principia essent specie vnum, & numero multa. Sed hoc est impossibile, quia quaecumque sunt vnum specie, & plura numero, habent materiam. Non enim distinguitur secundum rationem & formam, quia omnium indiuiduorum est eo

Remouet

munis ratio, vt pote quae est hominis. Vnde relinquitur, quod distinguantur per materiam. Et sic Socrates est vnus non solum secundum rationem vt homo, sed etiam secundum numerum. Sed primum principium, cum sit quodquidam esse, & ideo sit sua essentia, & ratio non habet materiam, quia eius substantia est Endelechia, & ideo actus, materia autem est in potentia. Relinquitur igitur, quod primum mouens imobile sit vnum, non solum ratione speciei, sed etiam numero.

Sed esse alias latitudes praeter dictas, impossibile est. hoc autem ex his, quae feruntur, rationabile est accipere, si enim omne quod fertur, eius gratia, quod fertur, suapte natura est: omnisque latio alicuius, quod fertur est: nulla latio sui gratia erit profecto, nec alterius lationis, verum stellarum causa. Si namque latio lationis causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse. quare cum non sit processus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinarum corporum aliquod, quae in celo feruntur.

Quod autem caelum sit vnum, manifestum est, si enim plures sint caeli, vt homines, principium vniuersi, quae erit specie vnum, numero multa. at quaecumque multa numero, materiam habent. Vna etenim & eadem multorum ratio est, veluti hominis. Socrates vero vnus. ipsum vero quid erat esse primum non habet materiam, cum actus sit. vnum ergo, tum ratione, tum numero primum mouens imobile ens est. & ideo igitur, quod semper, continuoque mouetur. vnum ergo tantum caelum est.

Tradita autem sunt quaedam a maioribus nostris, & admodum antiquis, ac in fabula figura posterioribus relicta, quod hi dii sunt, vniuersamque naturam diuinam continent. Caetera vero fabulose ad multitudinis persuasionem, & ad legum, ac eius quod conserat oportunitatem, iam allata sunt. hominiformes namque, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia consequentia, & similia his, quae dicta sunt, quorum si quis ipsum solum primum separando accipiat, quod Deos arbitrabantur primas substantias esse, diuine profecto dictum putabit: & vt verisimile est) saepius quaque arte & philosophia, quo ad possibile fuit, inuenta, corruptaque rursus, has illorum opiniones, quasi quasdam reliquias, nunc vsque saluatas esse. Paterna itaque, ac priorum opinio intantum nobis manifesta sit.

est in praehabitis scilicet, quod dii sunt quaedam substantiae immateriales, putabitur esse dictum diuine, & secundum veri similitudinem. Et hoc ideo est, quia quaelibet ars, & etiam philosophia, saepe fuit inuenta secundum possibilitatem humanam, & iterum fuit corrupta, vel propter bella impedientia studij, vel propter inundationes, vel alia huiusmodi excidia. Et hoc necessarium fuit ponere Aristoteli. S. Tho. sup Metaphy. X 3 possit

Tex. c. 8. parte. 8.

parte. 9.

Tex. c. 3. 8.

vt possit saluare eternitatem mundi. Manifestum enim erat, qd a quodam certo tempore inceperant homines philosophari & artes adinuenire. Inconueniens autem videbatur quod in finitimo tempore fuisset absque his humanum genus. Et ideo dicit, quod philosophia, & alie artes fuerunt multoties inuentae, & corruptae, & quod opinioniones illorum antiquorum quasi reliquiae saluatur vique nunc. Et vltimo concludit quod praedicta opinio, id est qd a Philosophantibus habita est, post quos destructa fuit Philosophia, solum sic manifesta e, scilicet per modum fabulae, vt supra dictum est.

LECTIO. XI.

Ve autem circa intellectum, habent quasdam dubitationes. Videf quidem. n. apparentium diuinitissimum. Quomodo vero habens talis erit, vtiq; habet quasdam difficultates.

b Nam si no intelligat: sed haber se quemadmodum vt si dormiens, quid vtiq; erit insigne? Siue intelligat, huius vero aliud principale: no. n. est hoc quod est sua substantia intellectio sed potentia, non vtiq; erit optima substantia. Per intelligere enim honorabile ei inest.

LECTIO. XI.

ostquam Philosophus determinauit & substantia immateriali quantum ad eius perfectionem, & quantum ad eius vnitatem, nunc determinat quasdam dubitationes pertinentes ad actionem eius. Ostensum est enim supra, quod prima immaterialis substantia mouet sicut intelligibile, & sicut bonum desiderabile. Et ideo diuidit haec pars in duas. In prima determinat quasdam dubia circa primam immaterialem substantiam, quantum ad hoc, quod est bonum intelligibile, & intellectus. In secunda quantum ad hoc, quod est bonum appetibile, ibi. Perferendum est autem qualiter habet &c. Circa primum duo facit. Primo assignat rationem dubitationis circa intellectum primae substantiae. Secundo dubitationem mouet & determinat, ibi. Nam si non intelligat. Dicit ergo primo, quod ea, quae pertinent ad intellectum primae substantiae immaterialis, habent quasdam dubitationes, & videntur oriri ex hoc. Ostendit enim Philosophus, quod intellectus intelligens & appetens primum mouens, quod mouet sicut intelligibile & desiderabile, habet aliquid se dignius, scilicet, quod intelligitur ab eo, & desideratur. Ostendit etiam, quod ipsum primum intelligibile est etiam intellectus. Vnde potest videri, quod pari ratione haberet aliquid dignius & superius, & quod non esset supremum & optimum, quod est contra ea, quae apparent de primo principio. Et ideo dicit hic, quod videtur omnibus apprens, quod principium sit dignissimum. Sed difficultates quasdam emergunt, si quis velit assignare quomodo se habeat, ita quod sit dignissimum & optimum & perfectissimum. Deinde cum dicit, b Manifestat huiusmodi difficultates, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationes. Secundo premitit quasdam, quae sunt praenecessaria ad determinationem omnium quaestionum motarum. ibi. Palam ergo quod diuinitissimum & c. Tertio soluit dubitationes. ibi. Primum quidem. Circa primum duo facit. Primo mouet quaestiones principaliter intentas. Secundo mouet quandam quaestionem incidentem, cuius solutio necessaria est ad praemissas quaestiones. ibi. Ergo vtrum differat. Mover autem primo duas quaestiones. Prima est, quomodo intellectus primi mouentis se habet ad suum intelligere. Secunda, quomodo se habeat ad suum intelligibile. ibi. Amplius autem siue intellectus. Sciendum est ergo, quod intellectus ad suum intelligere potest se habere tripliciter. Vno modo, quod non conueniat ei intelligere in actu, sed in potentia tantum, vel in ha-

part. prima

part. 2.

part. 3.

Tex. c6. 36.

part. 4.

part. 5.

Infra le. 9.

part. seq. l. h.

Infra pt. 5.

part. 6.

Infra pt. 4.

part. 3.

bitu. Alio modo, quod conueniat ei in actu. Alio modo, quod sit ipsum suum intelligere siue sua intelligentia, quod idem est. Dicit ergo, quod si intellectus primi mouentis non intelligat in actu, sed solum in potentia, vel in habitu non erit aliquid utile. Bonum enim & nobilitas intellectus est in hoc, quod actu intelligit. Intellectus autem intelligens tantum in potentia, vel in habitu se habet sicut dormiens. Nam dormiens habet quidem potentias operum vitae, sed opera vitae non operatur. Vnde somnus dicit esse dimidium vitae, & secundum somnum non differet felix ab infelice, virtuosus a vitioso. Si autem intellectus primi intellectus intelligat quidem actu, sed principale eius bonum quod est operatio eius, sit aliquid aliud ab ipso, quia scilicet intellectus est operatio in intellectu scilicet ipse non est hoc quod sua substantia, comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum & perfectibile ad perfectionem. Et sic sequitur, quod primum intelligens, non sit optima substantia, honorabilis enim & nobilitas inest ei per suum intelligere. nihil autem quod est nobile secundum aliud, est nobilissimum. Sic igitur videtur sequi, quod substantia primi intelligentis non sit optima, siue intelligat in potentia tantum, siue in actu, nisi ponatur cum hoc quod sua substantia sit suum intelligere, vt post determinabit. Deinde cum dicit, c Antequam soluat positam quaestionem, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit quod siue substantia primi mouentis sit intellectus, quasi quaedam potentia intellectiva, siue sit in intellectu, id est actu intellectus, id est intelligere, quod prima quaestio quaerebat, quaerendum restat quid intelligit? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud: si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet, quod intelligat aliud & aliud, quandoque scilicet hoc, quandoque illud. Deinde cum dicit, d Antequam soluat praemissas quaestiones, interponit quasdam quaestiones, cuius solutio valet ad determinationem praemissarum. Et est quaestio: vtrum ad nobilitatem vel perfectionem intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcumque conuenit. Et quod differat quodam signo ostendit, quia inconueniens videretur & absurdum, quod aliquis mediteretur, & operationem sui intellectus occupet circa quaedam vilia. Quod non esset, si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed in differens esset intelligere nobilia & vilia. hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim, quod operationes secundum propria obiecta specificantur. Vnde oportet, quod quanto nobilior est obiectum, tanto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit, e Praemitit quasdam necessaria ad solutionem principalis quaestionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositae quaestiois. Si enim differat ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcumque conuenit, vt dictum est, manifestum est quod cum primus intellectus sit nobilissimus, quod intelligat aliquid diuinitissimum & honorabilissimum. Secundum quod determinata est solutio vltimae partis secundae quaestiois principalis. Quaerebatur enim, vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet, quod non

LECTIO. XI.

Auero, quae circa mentem sunt, quasdam dubitationes habent. Videtur enim eorum, quae apparent, quid diuinitissimum esse. quo vero modo se habent, talis erit, difficultates quasdam habet.

Sine enim nihil intelligat, sed ita se habeat, ut dormiens, quidnam praecellens erit? siue intelligat, huius vero aliud sit principale (non enim id, quod est eius substantia, intellectio erit, sed potentia) profecto non erit optima substantia. siquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas inest.

Praterea, siue mens, siue intellectio eius substantia sit, quid intelligit? aut. n. ipsa seipsam, aut aliquid aliud quod sit aliud, aut idem semper, aut aliud.

Vtrum autem differat aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcumque? An vero de quibusdam ipsam etiam & cogitare absurdum est?

Manifestum itaque est, quod illud intelligit, quod diuinitissimum, honorabilissimumque est. Neque mutatur in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset.

ponatur cum hoc quod sua substantia sit suum intelligere, vt post determinabit. Deinde cum dicit, c Antequam soluat positam quaestionem, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit quod siue substantia primi mouentis sit intellectus, quasi quaedam potentia intellectiva, siue sit in intellectu, id est actu intellectus, id est intelligere, quod prima quaestio quaerebat, quaerendum restat quid intelligit? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud: si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet, quod intelligat aliud & aliud, quandoque scilicet hoc, quandoque illud. Deinde cum dicit, d Antequam soluat praemissas quaestiones, interponit quasdam quaestiones, cuius solutio valet ad determinationem praemissarum. Et est quaestio: vtrum ad nobilitatem vel perfectionem intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcumque conuenit. Et quod differat quodam signo ostendit, quia inconueniens videretur & absurdum, quod aliquis mediteretur, & operationem sui intellectus occupet circa quaedam vilia. Quod non esset, si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed in differens esset intelligere nobilia & vilia. hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim, quod operationes secundum propria obiecta specificantur. Vnde oportet, quod quanto nobilior est obiectum, tanto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit, e Praemitit quasdam necessaria ad solutionem principalis quaestionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositae quaestiois. Si enim differat ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcumque conuenit, vt dictum est, manifestum est quod cum primus intellectus sit nobilissimus, quod intelligat aliquid diuinitissimum & honorabilissimum. Secundum quod determinata est solutio vltimae partis secundae quaestiois principalis. Quaerebatur enim, vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet, quod non

non mutat de vno intellecto in aliud, quia est intelligat diuinitissimum, si mutaretur in aliud intelligibile, esset eius mutatio in aliquid indignius, quod non competit alicui nisi tendenti in defectiorem, & corruptionem. Iterum hoc ipsum quod est vltimae de vno intellecto in aliud, est quidem motus. Vnde non potest competere primo mouenti, cum sit omnino immobile. Soluit prius positas quaestiones, & primo ponit veritatem primae. Secundo veritatem secundae, ibi. Deinde palam, &c. Veritatem autem primae quaestiois manifestat dicens, quod si substantia primi non est intellectiva, id est ipsum suum intelligere, sed est potentia quaedam intellectiva, rationabile est, id est probabiliter videtur sequi, quod continetur intelligenti, id est operationi intellectiva, sit ei laboriosa. Quod enim est in potentia ad aliquid, se habet ad hoc & ad eius operatum, quia quod potest esse, potest non esse. Vnde, si substantia primi comparatur ad intelligere sicut potentia ad actum, quantum est de ratione siue substantiae, potest intelligere, & non intelligere. Non ergo inest ei ex sua substantia, quod conuenit intelligat. Vt autem non se habeat aliquando sicut dormiens, necesse est, quod continuatione intelligit adipsam ex aliquo alio. Quod autem aliquis adipsam, & non habet hoc ex sui natura, probabile est, quod sit ei cum labore, eo quod sic inuenitur in nobis. Nam incontinuo operando laboramus. Non autem est necessarium, quia quod aliquid acquirit ab alio, non est laboriosum, nisi vel ipsum, vel aliquid aliud continuans ipsum, sit contra naturam. Vnde licet continuis motus celi dependeat ab extrinseco, non tamen eum mouetur cum labore. Fuit igitur Arist. hic contentus in ducere ab inconueniens quod probabiliter sequitur, quia inconueniens, quod ex necessitate sequitur est manifestum, scilicet quod bonum & perfectio primi mouentis dependeat ab aliquo superiori, non enim esset primum & optimum. Deinde cum dicit, g Soluit secundam quaestionem, & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem secundae quaestiois. Secundo obicitur in contrarium, ibi. Et est intelligentia, &c. Tertio soluit, ibi. Aut in quibusdam. Dicit ergo primo, quod postquam ostensum est, quod substantia primi non est potentia intellectiva, sed in ipsa intelligentia, ex hoc palam est, quod si primum non intelligit seipsum, sed aliquid aliud, sequitur quod aliquid aliud erit dignius quam primum: id est intellectum ab ipso. Quod sic probat. Ipsum intelligere in actu, quod est intelligentia, conuenit alicui etiam intelligenti quodcumque indignissimum. Vnde patet, quod intelligere aliquid in actu, est fugiendum, quia dignius est, quod quaedam non videantur in actu, quam quod videantur. non autem hoc esset, si intelligentia esset optimum, quia tunc nullum intelligere esset vitandum. Cum ergo aliquid intelligere sit vitandum propter indignitatem intelligibilis, relinquatur, quod nobilitas eius, quod est in intelligere, dependeat ex nobilitate intelligibilis. Dignius igitur ipsum in intellectum quam ipsum intelligere. Cum igitur ostensum sit, quod primum sit suum intelligere, sequitur, si intelligat aliud a se, quod illud aliud erit eo nobilior. Cum igitur ipsum sit nobilissimum, & potentissimum, necesse est, quod intelligat seipsum, & quod in eo sit idem intellectus & intellectus. Consideran-

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

f Primum quidem igitur si no est intelligentia, sed potentia, rationabile est laboriosam esse ei continuationem intelligentiae.

g Deinde palam, quia aliud aliq- dicit dignius, q. intellectus, f. intelligitur. Et enim intelligere & intelligentia inest indignissimum intelligenti. quare fugiendum hoc. Et enim no videre quidem quodam, dignius q. videre. non si sit optimum intelligentia. Se ipsum ergo intelligit, si quidem est potentissimum.

h Et est intelligentia intelligentia. Videtur autem semper alius scientia, & sensus, & opinio, & meditatio. Ipsius autem in accessorio.

i Amplius si aliud est intelligere, & intelligi, secundum quid ei qd ipsum bene inest? No. n. id est esse intelligentie, & intellecto.

K An in quibusdam scia res? In factiuis quidem, sine materia: sub- stantia. n. & quod quiderat e: in theoreticis vero, ratio, res, & intelligentia. No altero igitur existet. eo qd intelligitur & intellectus: quarecung; no materia habent, idem erunt. Et intellectio eius, quod intelligitur, vna.

dum est autem, quod Philosophus intendit ostendere, quod Deus non intelligit aliud, sed seipsum, in quantum intellectum est perfectio intelligentis, & eius quod est intelligere. Manifestum est autem, quod nihil aliud se potest intelligi Deo, quod sit perfectio intellectus eius. Nec tamen sequitur, quod omnia alia se sint ei ignota. Nam intelligentia se, intelligit omnia alia. Quod sic patet. Cum enim ipse sit ipsum suum intelligere: ipsum autem est dignissimum, & potestissimum: necesse est quod suum intelligere sit perfectissimum. Perfectissimae ergo intelligit ipsum. Quanto autem aliquod principii perfectius intelligitur, tanto magis intelligitur in eo effectus eius: nam principia continentur in virtute principii. Cum igitur a primo principio, quod est deus, dependeat caelum, & tota natura, vt dicitur etiam, patet quod Deus cognoscit seipsum, omnia cognoscit. nec vilitas alicuius rei in intellectu derogat dignitati ipsius. No. n. intelligere actu aliquid indignissimum est fugiendum, nisi in quantum intellectus in eo sit, & diu illud actu intelligit, retrahitur a dignioribus intelligentibus. Si enim intelligendo aliquid dignissimum, etiam vilia intelligitur, vilitas intellectus actus intelligentiae nobilitatem non tollit. Deinde cum dicit, h Obicit contra veritatem determinatam dupliciter. Primo quidem sic, primum intelligit seipsum: vt ostensum est, & iterum supra ostensum est, quod primum est sua intelligentia. Ergo intelligentia primi non est aliud quam intelligentia intelligentiae. Sed hoc est contra id, quod videtur, quia actus sensus, & scientia, & opinio, & meditatio semper videntur esse alterius. Et si aliquando sunt sui ipsius, sicut est aliquis sentit se sentire, vel se scire vel opinatur se opinari, vel meditatatur se meditari, hoc est quidem praeter opus vel praeter actum principale. na hic videtur principis actio, vt aliquis intelligat intelligibile. Quod autem aliquis intelligat se intelligere intelligibile, hoc videtur esse praeter principalem actum quasi accessorium quoddam. Vnde si intelligere primi non sit nisi intelligentia intelligentiae, videtur sequi quod suum intelligere non sit principalissimum. i ¶ Secundo obicit alio modo. Manifestum est, quod aliud est intelligere & intelligi. Et si contingat quod idem subiecto sit in intellectus & ipsum intellectum, non tamen sunt idem ratione. Si ergo primum est suum intelligere, & est ipsum quod intelligitur, quod est optimum, videbitur dubium remanere, secundum quod in sit hoc quod est bene esse eius vtrum, scilicet secundum hoc quod est intelligencia, vel secundum quod est intellectus? Deinde cum dicit, k ¶ Soluit positas obiectiones dicens, quod in quibusdam res scita idem est quod scientia. Et hoc manifestat diuidendo scientiam. Nam scientia alia est factiua, & alia speculatiua. In factiuis autem scientiis, res scita, sine materia accepta, est ipsa scientia. Sicut patet, quod domus sine materia prout est in mente aedificatoris, est ipsa ars aedificatiua. Et similiter sanitas in mente Medici, est ars medicatiua. Et sic patet, quod ars factiua nihil aliud est quam substantia rei factae, & quod quiderat esse eius. Omnis enim artifex procedit in opus ex eo quod considerat quid est quod operari intendit. In speculatiuis vero scientiis manifestum est, quod ipsa ratio definitiua rei est res scita, & est ipsa scientia

Tex. c6. 38.

ta sine intelligentia. Per hoc enim est sciens intellectus, per quod habet rationem rei. Cum igitur intellectus in actu, & intellectum, non sit alterum, in his quæcunque materiam non habent manifestum est, quod in substantia prima, quæ maxime remota est a materia, maxime idem est intelligere, & intellectum. Et sic una est intelligentia

intellecti tantum, & non est aliud intelligentia intellecti, & aliud intelligentia intelligentiæ. Deinde cum dicitur. **I**tem restat dubitatio, utrum compositum sit, quod intelligitur mutareur eternum in partibus totius.

An omne non habens materiam, indiuisibile est? quemadmodum humanus intellectus. **A**n quod quidem compositum habet in aliquo tempore. Non enim habet ipsum bene in hoc aut in hoc, sed in toto quodam quod optimum, & ens aliud aliud. Sic autem habet ipsa sui ipsius intelligentia toto æterno.

LECTIO XII.

Tex. c. 52.

Erscrutandum autem est, qualiter habet totius natura bonum & optimum: utrum separatim quid & ipsum secundum se, aut secundum ordinem.

Aut utroque modo, sicut exercitus. etenim in ordine ipsum bene, & dux exercitus, & magis iste. Non enim iste per ordinem, sed ille propter hunc est.

Omnia vero coordinata sunt aliquid, sed non similiter, & volatilia, & natatilia, & plantæ.

Homo enim hoc intellectum compositum, quod est: Homo currit, prout est vnum intellectum compositum, simul intelligatur, tamen partes eius scorsum intelligi possunt. Potest enim intelligi hoc, quod est Homo per se, & hoc quod est Currit. Sic igitur quicunque intelligit aliquid intellectum compositum, potest transmutari intelligendo de vna parte in aliam. Si igitur intellectum primum sit compositum, sequitur quod potest transmutari intelligendo de parte in partem. Cuius contrarium supra ostensum est.

Secundam rationem ponit, quæ talis est. Intellectus, qui est intelligibile compositum, habet suam perfectionem, non semper, sed in aliquo tempore. Quod sic patet, quia non habet suum bonum in hac parte, vel in illa, sed illud quod est optimum eius, est quoddam aliud, quod est in quodam toto. Vnde etiam verum, quod est bonum intellectus, non est in complexis, sed in simplicibus. Simplicia autem priora sunt generatione & tempore quam composita, vnde illud quod non habet suum bonum in partibus, quæ scorsum accipi possunt, sed in toto, quod ex eis constituitur, habet suum bonum per aliquod tempus, & non semper. Sed intelligentia prima, quæ est sui ipsius, æternaliter, & eodem modo se habet, intellectum ergo primi, non est compositum.

LECTIO XII.

Ostendam Philosophus ostendit qualiter primum mouens est intelligens & intelligibile, hic ostendit inquirere qualiter primum mouens sit bonum, & appetibile, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit qualiter se habeat bonum in vniuerso, secundum opinionem propriam. Secundo, secundum opinionem aliorum, ibi. Quæcunque vero impossibilia, & circa primum duo facit. Primo mouet questionem. Secundo soluit eam, ibi. Aut utroque modo, &c. Oritur autem ista questio ex hoc, quod supra dictum est, quod primum mouens mouet sicut bonum, & appetibile. Bonum enim secundum quod est finis alicuius, est duplex. Est enim finis extrinsecus ab eo, quod est ad finem, sicut si dicimus loci esse finem eius, quod mouetur ad locum. Est etiam finis intra, sicut forma finis generationis & alterationis. & forma iam adepta, est quoddam bonum intrinsecum eius, cuius est forma. Forma autem alicuius totius, quod est vnum per ordinationem quandam partium, est ordo ipsius. vnde relinquuntur sit bonum eius. Quærit ergo Philosophus, utrum natura totius vniuersi, habeat bonum, quasi aliquid separatim a se. Vel habeat bonum & optimum in ordine suarum partium, per modum quo bonum alicuius rei naturalis est sua forma. Deinde cum dicitur.

Item restat dubitatio, utrum compositum sit, quod intelligitur mutareur eternum in partibus totius.

An omne non habens materiam, indiuisibile est? quemadmodum humanus intellectus.

An quod quidem compositum habet in aliquo tempore se habet. nam non bene esse habet in hoc aut in hoc, uerum in toto quodam, quod optimum est, aliud ab eo existens. sic autem ipsa sui ipsius intelligentia per totum æternum se habet.

LECTIO XII.

Erscrutandum autem etiam hoc, quonam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum: utrum separatim quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine.

An utroque modo, quemadmodum exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse, non enim ipse propter ordinem, uerum ordo propter ipsum est.

Cuncta autem coordinata quodam modo sunt, uerum non similiter, & natatilia, & volatilia, & plantæ.

Homo enim hoc intellectum compositum, quod est: Homo currit, prout est vnum intellectum compositum, simul intelligatur, tamen partes eius scorsum intelligi possunt. Potest enim intelligi hoc, quod est Homo per se, & hoc quod est Currit. Sic igitur quicunque intelligit aliquid intellectum compositum, potest transmutari intelligendo de vna parte in aliam. Si igitur intellectum primum sit compositum, sequitur quod potest transmutari intelligendo de parte in partem. Cuius contrarium supra ostensum est.

Secundam rationem ponit, quæ talis est. Intellectus, qui est intelligibile compositum, habet suam perfectionem, non semper, sed in aliquo tempore. Quod sic patet, quia non habet suum bonum in hac parte, vel in illa, sed illud quod est optimum eius, est quoddam aliud, quod est in quodam toto. Vnde etiam verum, quod est bonum intellectus, non est in complexis, sed in simplicibus. Simplicia autem priora sunt generatione & tempore quam composita, vnde illud quod non habet suum bonum in partibus, quæ scorsum accipi possunt, sed in toto, quod ex eis constituitur, habet suum bonum per aliquod tempus, & non semper. Sed intelligentia prima, quæ est sui ipsius, æternaliter, & eodem modo se habet, intellectum ergo primi, non est compositum.

Ostendit qualiter partes vniuersi se habeat ad ordinem, dicens, quod omnia, quæ sunt in vniuerso, sunt aliquo modo ordinata.

Dinata, sed non similiter omnia habent ordinem. Animalia marina & volatilia, & plantæ. Et tamen licet non sint eodem modo ordinata, non ita se habent quod vni eorum non pertineat ad alterum, sed est aliqua affinitas & ordo vnius ad alterum. Plantæ enim sunt propter animalia, & animalia sunt propter homines. Et quod omnia sint ordinata adiuuicem, patet ex hoc, quod omnia simul ordinata ad vnum finem. Sed quod omnia sic sint similiter ordinata, manifestatur per quoddam exemplum. In aliqua enim domo, vel familia ordinata, inueniuntur diuersi gradus. Sicut sub patrefamilias est primum gradus filiorum, alius autem gradus est ferorum, tertius vero gradus est bestiarum, quæ feruntur in domo, ut canes & huiusmodi animalia. Huiusmodi enim gradus diuersi modo se habent ad ordinem domus, qui imponitur a patre familias gubernatore domus.

Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neque autem quod omnia, neque ex contrariis recte, nec iniquibus contraria sunt, quod ex contrariis erunt, non dicunt.

Impassibilia nanque sunt contraria adiuuicem, a nobis autem soluitur hoc rationabiliter, eo quod tertium aliquid sit. Alii vero aliter contrariis materia faciunt, quæ admodum quid est inæquale æquali aut vni multa. Soluit autem hoc eodem modo. Materia enim quæ vna, nulli est contraria.

Amplius autem omnia prauit participatione sunt extraneum. Nam prauum ipsum alterum elementorum.

Esset ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producuntur.

Manifestat quo in prædictis tribus defecerunt, & primo quod defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed o in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia primam participationem. Tertio quod defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicit res esse ex contrariis, quia contraria sunt se accipere, sunt impassibilia adiuuicem: non enim albedo patitur a nigredine, neque e converso. Non autem eis posset aliquid vni constitui nisi adiuuicem paterent, ut sic reducuntur ad aliquid medium. Sed hæc dubitatio in finem Aristotelem facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia, sic ergo vni contrariis potest pari a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrariis, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrariis, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale, vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiam, æqualitatem & vnitatem formam, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerunt contrarium. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est, quæ est subiectum contrariis, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.

Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in contrariis

Distinctum ad totum. Quantum autem ad primum, indeficienter est ordo in oibus. Quantum autem ad secundum est quidam ordo indeficienter in aliis quibus, quæ sunt suprema & proxima primo principio, sicut substantia separata & corpora celestia, in quibus nihil casualiter accidit & præter naturam. In aliquibus autem deficit. In corporibus, in quibus interdum aliquid accidit casualiter præter naturam. & hoc propter remotiorem a primo principio semper eodem modo se habent. Deinde cum dicitur.

Determinat de bono & ordine vniuersi finem opinionem aliorum, & circa hoc duo facit. Primo manifestat de quo est intentio, dicens quod oportet dicere quæcunque impossibilia, aut absurda accidunt illis, qui aliter dicunt de bono & aliter ordine vniuersi, si quæ nos: Et oportet dicere etiam qualia dicuntur illi, qui melius loquuntur, & in quorum dictis pauciores dubitationes apparent.

Prosequitur suam intentionem, & circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem illorum, qui posuerunt principia esse contraria. Secundo eorum, qui posuerunt principia esse naturas quasdam separatas, ibi. Amplius si non erunt &c. Circa primum duo facit. Primo proponit, in quo deficiant illi, qui dicunt principia esse contraria: dicens, quod omnes antiqui Philosophi posuerunt omnia esse ex principis contrariis. Et quantum ad tria non recte dixerunt. Neque enim recte dixerunt in hoc, quod posuerunt res esse ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producuntur.

Manifestat quo in prædictis tribus defecerunt, & primo quod defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed o in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia primam participationem. Tertio quod defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicit res esse ex contrariis, quia contraria sunt se accipere, sunt impassibilia adiuuicem: non enim albedo patitur a nigredine, neque e converso. Non autem eis posset aliquid vni constitui nisi adiuuicem paterent, ut sic reducuntur ad aliquid medium. Sed hæc dubitatio in finem Aristotelem facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia, sic ergo vni contrariis potest pari a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrariis, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrariis, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale, vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiam, æqualitatem & vnitatem formam, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerunt contrarium. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est, quæ est subiectum contrariis, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.

Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in contrariis

Esset ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producuntur.

Manifestat quo in prædictis tribus defecerunt, & primo quod defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed o in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia primam participationem. Tertio quod defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicit res esse ex contrariis, quia contraria sunt se accipere, sunt impassibilia adiuuicem: non enim albedo patitur a nigredine, neque e converso. Non autem eis posset aliquid vni constitui nisi adiuuicem paterent, ut sic reducuntur ad aliquid medium. Sed hæc dubitatio in finem Aristotelem facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia, sic ergo vni contrariis potest pari a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrariis, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrariis, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale, vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiam, æqualitatem & vnitatem formam, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerunt contrarium. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est, quæ est subiectum contrariis, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.

Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in contrariis

Esset ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producuntur.

Manifestat quo in prædictis tribus defecerunt, & primo quod defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed o in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia primam participationem. Tertio quod defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicit res esse ex contrariis, quia contraria sunt se accipere, sunt impassibilia adiuuicem: non enim albedo patitur a nigredine, neque e converso. Non autem eis posset aliquid vni constitui nisi adiuuicem paterent, ut sic reducuntur ad aliquid medium. Sed hæc dubitatio in finem Aristotelem facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia, sic ergo vni contrariis potest pari a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrariis, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrariis, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale, vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiam, æqualitatem & vnitatem formam, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerunt contrarium. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est, quæ est subiectum contrariis, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.

Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in contrariis

Esset ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producuntur.

Manifestat quo in prædictis tribus defecerunt, & primo quod defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed o in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia primam participationem. Tertio quod defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicit res esse ex contrariis, quia contraria sunt se accipere, sunt impassibilia adiuuicem: non enim albedo patitur a nigredine, neque e converso. Non autem eis posset aliquid vni constitui nisi adiuuicem paterent, ut sic reducuntur ad aliquid medium. Sed hæc dubitatio in finem Aristotelem facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia, sic ergo vni contrariis potest pari a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrariis, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrariis, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale, vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materiam, æqualitatem & vnitatem formam, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerunt contrarium. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est, quæ est subiectum contrariis, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.

Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in contrariis

Tab. 15

par. 4

par. 5

par. 6

par. 7

par. 8

par. 9

parte. 8.

parte. 9.

parte. 10.

parte. 11.

parte. 12.

parte. 13.

parte. 14.

lect. 9.

niens, quod ex hac positione sequitur. Manifestum est enim quod prima contrariorum genera, sunt bonum & malum, quia semper alterum contrarium est vt priuatio, & ita habet rationem mali. Si ergo omnia sunt ex contrariis, sequitur quod omnia participant malo prater vnum, scilicet bonum quod est principium. nam alterum elementorum ponitur esse bonum. Omnia vero alia ponuntur esse ex his duobus principis. Hoc autem non est verum quia in corporibus celestibus, & natura substantiarum separatarum, non inuenitur corruptio, & malum. Secundo ibi ostendit quod positio potentium omnia ex contrariis, non conuenit positioni quorundam philosophorum. Si enim omnia sunt ex contrariis, sequitur, vt dictum est, quod prima principia sunt bonum, & malum. Sed quidam non posuerunt bonum, & malum esse principia, sed id quod est bonum, esse principium omnium. Tertio ibi ostendit quomodo in ponendo bonum esse principium, defecerunt etiam illi. Et hoc ostendit primo in communi dicens, quod quidam, licet recte dicerent, ponentes bonum esse principium omnium, tamen in hoc defecerunt, quia non determinauerunt quomodo bonum esset principium, vtrum scilicet vt finis, aut vt forma, aut vt mouens, hanc enim tria habet ratione perfecti, & bonum, non aut materia, quod non potest nisi per formam. Vnde de ea merito non facit. Sed ibi. K. Descendit ad speciales opiniones, & primo ad opinionem Empedocles, quod inuenienter Empedocles ponit bonum esse principium. Ponit enim amor principium, quasi bonum. Sed amor dicit esse principium dupliciter. Dicit enim vt mouens, in quantum habet vim, & congregare, & iterum ponit, quod est principium sicut materia. Ponebat enim amor esse partem infortiorum. Corpora enim ponebat esse mixta ex quatuor elementis, & amicitia, & lite. Licet autem conueniat esse principium idem sicut materia & sicut mouens, non tamen sunt eandem rationem. Possent enim agere mouens secundum formam, & materiale principium secundum materiam, non autem secundum idem, quia mouens in quantum huiusmodi est in actu. Materia autem in quantum huiusmodi, est in potentia. Restat igitur assignandum secundum quid amor sit materia, & secundum quid est mouens, quod ipse non assignat. Aliud autem inuenienter quod sequitur opinionem Empedocles, quod ponit licet esse primum principium incorruptibile. Quia quidem secundum ipsum videtur esse ipsa natura mali. Malum autem secundum se dicitur esse. Tertio ibi. L. Descendit ad opinionem Anaxagoras, dicens, quod Anaxagoras ponit bonum esse principium primum quasi mouens. Dixit enim quod intellectus mouet omnia, sed manifestum est, quod semper intellectus mouet gratia aliquid, & ipse finis. Quare oportet, quod ponat alterum aliquid principium,

pp quod intellectus moueat. Nisi forte dicat sicut nos diximus, quod idem potest esse intellectus, & intellectus, & intellectus moueat pp seipsum, quod aliquo modo inuenitur in his, quae agunt per intellectum finis nos. Ars enim medicina agit pp sanitatem, & sanitas est, quodammodo ipsa ars medicina, vt supra dictum est. Aliud autem inuenienter sequitur opinio Anaxagoras, si sustinet eam esse opinionem, quod contraria sunt principia omnium, secundum hoc non videbitur inuenienter, quod non facit aliquid principium contrarium bono, & intellectui. Deinde cum dicitur, m. Ostendit tertium, quod supra posuit, quod ponentes principia contraria esse, non dicunt quomodo principia sunt ex contrariis. Et hoc est quod dicitur quod ostendit principia esse contraria non videtur ad causam fundam, quod sunt apparentia in entibus. Nisi si aliquis figurat, nisi si aliquis velit fingere vel figurabiliter dicere. Et primo dicitur, quod quare hoc quidem, & c. ostendit, quod non potest causae distinctione, quod corruptibile vel incorruptibile. Dicit ergo, quod nullus Antiquorum Philosophorum assignat causam, quare entia quaedam sunt corruptibilia, & quaedam incorruptibilia. Ponunt enim quaedam eorum entia omnia esse esse esse principium, scilicet contraria, & hoc est opinio antiquorum naturalium. Alii vero, vt Poeta Theologus posuerunt omnia ex non ente. Vnde supra dixit, quod generat mundum ex non ente, & sic eandem originem vtriusque assignat omnibus entibus, non potest causae distinctione rerum corruptibile & incorruptibile. Et ideo illi vt ad hoc non cogantur, scilicet ponant omnia esse ex non ente, vel quod assignent causam distinctionis rerum, posuerunt omnia esse vnum, totaliter a rebus distinctione tollentes. & hoc est opinio Parmenidis & Melissi. Secundo ibi. n. Ostendit quod etiam in alio deficiunt, quia scilicet non possunt assignare causam, quare generatio sit, sempiterna, nec possunt assignare quomodo sit vniuersalis causa generationis. Nentur enim contrariorum est vniuersalis generationis causa. Tertio ibi. o. Tertium ponit, in quo deficiunt ponentes principia esse contraria. Necessitate enim eis assignare, quod alterum contrariorum sit principium principium, cui semper alterum sit vt priuatio. Vel intendit, quod necesse est ponere aliquid principium principalis vtriusque contrariorum, ex quo ratio assignari possit, quare quaedam attribuantur vni contrariorum, sicut principium. & quaedam alteri, vt oportet, quare quodam tempore moueat. Et hoc est ad separationem, & quodam tempore amicitiam ad congregationem. Et hoc est accidit ponentibus esse species. Necessitate enim est eis ponere aliquid principium principalis speciebus manifestum est enim quod ea, quae generantur & corrumpuntur, non semper eodem modo, participant speciem. Vnde oportet ponere aliquid principium, ex quo assignetur ratio, quare hoc indiduum prius participauit, aut modo participat speciem.

ponit quartum inconueniens, quod eis sequitur dicens, quod necesse est Philosophis ponentibus principia esse contraria, quod sapientia prime, & honoratissima scientia, sit aliquid contrarium, quia sapientia est de primo principio, vt in Primo ostensum est. Vnde, si primo principio non est aliquid contrarium, quia omnia contraria habent naturam, quae est in potentia ad vtriusque contrarium: Primum autem principium secundum nos est immateriale, vt ex dictis patet: vnde relinquitur, quod primo principio non sit contrarium aliquid, & quod Primae scientia non sit contraria aliqua scientia, sed scilicet lum ignorantia. Deinde cum dicitur, q. Descendit ad opinionem ponentium substantias separatas, & primo ostendit, quod inconueniens sequitur non ponentibus eas, & dicit quod si non sunt alia entia, praeter sensibilia, non erit primum principium, sicut ostensum est, nec ordo rerum quilibet assignatus est, nec generatio perpetua, nec principia, quae supra posuimus, sed semper erit principium principium infinitum, vt oportet quod Socrates generetur a Platone, & ille ab illo, & sic in infinitum, vt videtur esse omnibus antiquis Philosophis naturalibus. non enim ponebant aliquid principium vniuersale primum, praeter ista principia particularia & sensibilia. r. Ostendit quod inconueniens sequitur ponentibus naturas quasdam separatas, & primo quantum ad eos, qui ponebant in huiusmodi naturis connexionem quaedam originis. Secundum quantum ad eos, qui hoc non ponebant, ibi. d. Dicitur autem numerum. Circa primum dicitur ad quatuor inconuenientia, quorum primum est, quod dicitur species & numeri, quae ponebant quidam praeter sensibilia, nullius causae videntur esse. Sed si sine alicuius causae non videntur aliquid esse causa motus, quia huiusmodi non videntur habere rationem principiorum motuum. Secundo ibi. f. Dicitur ad aliquid inconueniens, quod numerus enim non est magnitudo, magnitudo autem non est nisi ex magnitudinibus, vnde impossibile videtur assignare, quomodo magnitudo, & continuum sunt ex numeris, qui non sunt continui. Non enim potest dici, quod numerus causet continuum, sicut principium motuum & formale. Tertium ponit ibi. t. Dicitur, quod si species & numeri sunt prima principia, cum in speciebus & numeris non inueniatur contrarietas, sequitur, quod non erunt contraria principia prima, quia non ponuntur facti

na & motua. & sic continget non esse generationem & motum. Quia si prima principia non sunt mouentia, sed posterius causetur ex primis principis, sequetur, quod sunt in potentia priorum principiorum. Quod autem potest esse, potest & non esse. Vnde sequitur, quod generatio & motus, non sunt sempiterna, sed sunt sempiterna, vt supra positum est. Intermedium est igitur aliquid praemissorum, scilicet quod ponentur prima principia non esse mouentia. Et hoc dicitur esse, scilicet in Primo libro, quomodo prima principia sunt mouentia. Quartum ponit ibi. u. Dicitur, quod nullus istorum dicitur potest, quid faciat vnum, esse numerum, aut animam & corpus, aut vniuersaliter forma, & id cuius est forma, nisi dicitur, quod mouens hoc facit, sicut nos supra diximus in octauo. Species autem & numeri non habent rationem causae mouentis. Deinde cum dicitur, x. Ostendit quod inconueniens sequitur secundum illos, qui ponunt huiusmodi naturas esse inconuenientes, dicens, quod ponentes primum in rebus esse numerum mathematicum, vt Pythagorici posuerunt, & sic consequenter semper aliam naturam habitam, huiusmodi est consequenter, videlicet, quod post numerum magnitudinem, & post magnitudinem, sensibilia, & dicitur cuiuslibet naturae esse aliam, & alia principia, sicut quae alia sunt principia, numerorum, & alia magnitudinum, & alia sensibilibus, isti, inquam, sic dicentes, faciunt substantiam vniuersalem esse, inconnexam, huiusmodi sine ordine, ita quod vna pars nihil conferat ad aliam, vel ad alteram, sicut fit, sicut non fit, & similitur facit multa principia inconnexa. & hoc non potest esse, quia entia non volunt male disponi. Dispositio enim entium naturalium est qualis optima potest esse. Et hoc videmus in singulis, quod nunquamque est optima dispositio in sua natura. Vnde multo magis oportet hoc existimare in toto vniuerso. Sed pluralitas principiorum non est bonum. Sicut non esset bonum, quod essent diuersae familiae in vna domo, quae inuicem non communicarent. Vnde relinquitur, quod totum vniuersum, est sicut vnum principium, & vnum regnum. Et ita oportet quod ordinetur ab vno gubernatore. Et hoc est, quod concludit, quod est vnus princeps totius vniuersi, scilicet primum mouens, & primum intelligibile, & primum bonum, quod supra dixit Deum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Commentariorum S. Thomae Aquinatis super duodecim libros Metaphysicorum Aristotelis finis.

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S,
D O C T O R I S A N G E L I C I,
L I B E R D E E N T E, E T E S S E N T I A,

Cum commentariis

R E V E R E N D I S S. I N C H R I S T O P A T R I S

D. D. T H O M A E D E V I O, C A I E T A N I,

O r d i n i s P r a e d i c a t o r u m S. R. E. t i t u l i S. X y s t i P r e s b y t e r i C a r d i n a l i s,
a r t i u m, & s a c r a e T h e o l o g i a e D o c t o r i s c e l e b e r r i m i.

S E R I E S C A R T A R V M

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes sunt Quaterniones, praeter X Ternionem.

R O M A E,

A p u d h a e r e d e s A n t o n i i B l a d i, & I o a n n e m O s m a r i n u m L i l i o t u m s o c i o s.

M D L X X.

QUO PVSISTVD insigne in duas partes diuiditur principales, in proemium scilicet, & tractatum incipientem ibi, Sciendum est &c. In proemio artem Rhetoricam seruando tria agit. Primo reddit auditores beneuolos, utilitatem & necessitatem dicendorum ostendens taliter. Omnis errans circa principia omnium intelligibilium magis errabit circa aliam omnis errans circa essentiam & ens errat circa principia omnium intelligibilium, ergo omnis errans circa essentiam & ens magis errabit circa alia. uel igitur & necessarium est tradere notionem de essentia & ente ad vitandos multiplices errores, qui ex eorum ignorantia accidunt. Huius rationis Maioris subintellecta probatio ponitur in litera sumpta ex primo caeli, text. Comment. 33. Minor autem probatur autoritate Auicennae primo suae Meta. capite 5. ¶ Ad euentiam Maioris & suae probationis scito, quod quia principium est paruum in quantitate, ideo error in principio paruus appellatur: & quia principium est magnum in virtute, utpote virtualiter continens omnia principia, ideo error in principio paruus, in fine efficitur magnus. Crescit enim error, sicut & dilatur principium in suis principiatibus, ut manifeste patet in principio biui, in quo modica deuiatio ad magnam distantiam deuecit in processu.

P R O E M I V M
S. T H O.

QUO VIA PARVVS error in principio, magnus est in fine, secundum Philosophum primo Caeli & Mundi, ens autem & essentia sunt, quae primo

Tet. 33.

Quaest. 1.

QUAESTIO I. ADEVIDENTIAM minoris occurrit dubitatio i hoc studio trita, An scilicet ens sit primo cognitum ordine originis ab intellectu nostro.

In hac quaestione quinque agam. Primo declarabitur in quo sit difficultas quaestionis: secundo ponetur opinio Scoti cum fundamentis suis: tertio ponetur opinio S. Tho. & impugnabitur simul opinio Scoti: quarto arguetur contra dicta Sancti Thomae, & respondebitur: quinto satisfiet argumentis principalibus.

Quo ad primum notandum est, quod vniuersale, quod tantum ab intellectu directe cognosci supponimus, duplicem habet totalitatem: est enim totum diffinibile, & est totum vniuersale. Differunt autem haec totalitates tripliciter. Primo, quia totalitas diffinitiva fundatur supra actualitates rei: totalitas autem vniuersalis supra virtutem, seu potestatem. Secundo, quia illa est in ordine ad superiora, si habet ea: ista vero est in ordine ad inferiora. Tertio, quia illa naturaliter est ista prior. Et sicut habet duplicem totalitatem ipsum vniuersale, ita habet duplicem cognitionem, confusam, & duplicem distinctam. Prima cognitio confusa, est, quia cognoscitur ut totum diffinibile, non resoluendo in partes diffinitiuas. Secunda cognitio confusa, est, quia cognoscitur ut totum vniuersale, non componendo ipsum cum partibus subiectiuis. Prima distincta, est, quia cognoscitur totum diffinitiuum, resoluendo ipsum in singulas partes diffinitio-

nis, & haec respondet primae confusae. Secunda distincta, est, quia cognoscitur totum vniuersale, componendo ipsum cum suis partibus subiectiuis: & haec respondet secundae confusae. Differunt autem illae duae cognitiones confusae inter se tripliciter. Primo, quia prima cognitio respicit obiectum, ut totum diffinibile. Secunda vero totum vniuersale. Tertio, quia prima nulla notitia distincta eiusdem obiecti secum copatur. Secunda vero comparatur secum notitia distincta eiusdem obiecti in eo quod totum diffinibile, utpote non sibi opposita. Similiter, n. ignoro animal in suis speciebus, & noui quod sit animal.

Cap. 5. in princip.

in intellectu concipiuntur, ut dicit Auicenna in Metaphysica: ideo primo, ne ex eorum ignorantia errare contingat, ad horum difficultatem aperienda dicendum est, quid nomine Essentiae, & Entis significet, & quomodo in diuersis inueniatur, & quomodo se habeant ad intentiones logicas, scilicet genera, species, & differentias.

Tertio, quia prima naturaliter est prior secunda: ex quibus pono verbalis differentia. Et prima vocetur cognitio confusa actualis: secunda vero notitia distincta virtualis. Et merito, quia prima penetratur res secundum id quod actualiter in ea inuenitur: secunda autem cognoscitur res secundum id, quod virtualiter in ea includitur.

¶ Ille uero duae distinctae cognitiones differunt etiam tripliciter. Primo, quia prima cognitio penetrat res, ut totum diffinibile: secunda vero, ut totum vniuersale. Secundo, quia prima copatur secum eiusdem obiecti aliqua cognitione confusam vniuersalem. s. utpote sibi non opposita: secunda vero nulla confusam secum copatur. Cum notitia enim animalis cum suis speciebus non sit ignorantia animalis in se: & ex hac sequitur tertia differentia, quod secunda distincta inferat primam, & non e conuerso. Ex quibus pono et hic verbalis differentia, & prima quidem vocetur notitia distincta actualis: secunda vero notitia distincta virtualis. Et merito: quia prima penetratur res secundum id quod actualiter in ea inuenitur: secunda autem cognoscitur res secundum id, quod virtualiter in ea includitur.

Ex his elicio primo diffinitiones istarum quatuor cognitionum: deinde coordinationes quatuor earundem. Et quia primario cognoscitur & diffinitur per suum habitum, ideo a distinctis incipiendo, dicitur quod cognitio distincta actualis est, quae penetratur id, quod actualiter in obiecto inuenitur. Cognitio confusa actualis est, quae circa penetrationem cognoscitur id, quod actualiter in obiecto inuenitur. Cognitio distincta virtualis est, quae obiectum penetratur secundum id quod virtualiter in ipso includitur. Cognitio confusa virtualis est, quae obiectum secundum id quod virtualiter in ipso includitur, non perfecte cognoscitur.

COORDINATIONES Harum cognitionum sunt istae. Prima est cognitionum confusarum actualium: secunda confusarum virtualium: tertia distinctarum actualium: quarta distinctarum virtualium. In prima est cognitio, quae cognoscitur substantia in seipsa non penetrando tamen, & cognitio quae cognoscitur corpus ut corpus: & quae corpus animatum ut sic, & quae animal ut sic, & quae homo ut sic, semper absque penetratione. i. absque hoc quod habeatur ratio formalis clara & resoluta. In secunda sunt cognitiones oppositae supradictis, scilicet quae substantia, & quae corpus, & quae Thome Ente & essen. A animal.

infra. q. 85. artic. 3.

ca. 3. circa medium.

Primo To. p.

animal, & qua homo quidditate cognoscitur. In secunda sunt cognitiones, quibus substantia, corpus, corpus animatum & anima cognoscitur, non componendo cum inferioribus suis. In quarta sunt cognitiones his oppositae, scilicet qua substantia iam cum suis inferioribus perfecta cognitione componitur totum uniuersale, scilicet cum suis partibus, & qua corpus similiter cum suis partibus subiectiuis penetratur: & sic de aliis. Cum autem, vt ex dictis patet, ordo cognitionum confusorum a actualium sit via originis prior ceteris, primum cognitum in ordine cognitionis confusa actualis, erit primum cognitum simpliciter: & sic cum hic quaeramus, quid sit primum cognitum simpliciter ab intellectu nostro uia originis, nihil aliud dubitamus, nisi quid sit primum cognitum in ordine cognitionis confusa actualis. Stat ergo inter nos, & Scotum difficultas in hoc, an in ordine cognitionis confusa actualis uia originis, primum cognitum sit ens, an species specialissima. Ex quo patet defectus Antonii Trombetae, qui hanc questionem mouendo, adducit opinionem Sancti Thomae ex prima parte, q. 85. artic. 3. etenim a Sancto Thoma nulla ibi facta est comparatio inter cognitiones confusas actuales, de quibus est hic tota questio: sed comparauit ibi cognitiones distinctas actuales inter se, comparauit quoque distinctam actuale superioris distinctae uirtuali eiusdem, comparauit & confusam actuale distinctae actuali eiusdem obiecti, vt patet inueni. Et hoc de primo.

¶ Q. V. o ad secundum Scotus primo sen. dist. 3. q. 2. ponit hanc conclusionem. Primum cognitum cognitione confusa actuali est species specialissima, cuius singularis efficacius primo mouet sensum. Et probat tribus rationibus.

¶ Prima est. Causae naturales non impediunt producunt primo perfectissimum effectum, quem possunt primo producere: patet ista, quia agunt secundum uirtutum potentiam suam: sed agentia ad primum actum intellectus sunt causae naturales non impediunt ergo producunt primo perfectissimum effectum, quem possunt primo producere, talis effectus non est nisi conceptus actualis confusus speciei specialissimae, ergo &c. Probatur hoc uirtute assumpti, quia si talis conceptus, scilicet perfectissimus, sit conceptus communioris, sequitur quod nunquam illa agentia poterunt producere conceptum speciei specialissimae. Tenet consequentia, quia nunquam aliqua potentia potest in effectum perfectiorem suo perfectissimo effectu: conceptus autem speciei specialissimae est perfectior conceptu communiori, sicut totum sua parte. Et confirmatur, inquit An. Trombeta. Quandoque sunt aliqua duo naturalia agentia aequae approximata passo debite disposito, id quod est actualius, praenuntiat id quod est minus actuale in agendo erga passum: sed rationes obiectiuae speciei specialissimae, & cuiuscumque superioris sunt huiusmodi, scilicet quod species specialissima est actualior. ergo species specialissima prius producit effectum suum, quam genus.

¶ Secunda ratio est ista. Termini metaphysicales, uel uniuersalissimi sunt uirtute actualiter noti uia doctrinae. Patet ista ex Auicena. 1. Meta. c. 3. dicente, quod Metaphysica est uirtute ordine doctrinae: sed termini illi sunt uniuersalissimi, ergo uniuersaliora non sunt prius nota actualiter. Et confirmatur, ait An. Trombeta, quia ordo scientiarum quo ad nos, attenditur penes ordinem cognoscibilem quo ad nos: si ergo Metaphysica est uirtute a quo ad nos, ergo termini sui erunt etiam uirtute noti quo ad nos.

¶ Tertia ratio est ista. Si oporteret ante speciei conceptum concipere uniuersaliora, tunc supposito sensu in actu & intellectu soluto, magnum temporis interuallum accideret, antequam intellectus cognosceret speciem. Tenet consequentia, quia multa sunt praedicata media inter supremum & infimum.

¶ Quarto, ad idem arguit An. Trombeta sic. Id prius cognoscitur, quod est facillior abstractionis: sed species specialissima est facillimae abstractionis, ergo species specialissima prius cognoscitur. Probatur Maior, quia cum intellectus non intelligat nisi abstrahendo, sicut se habet ad abstrahendum, ita se habet ad intelligendum. Minor patet, quia a similibus facillior est abstractio, quam a dissimilibus: individua autem unius speciei, a quibus abstrahitur genus, seu quod nis superius.

¶ Quinto. Id uniuersale prius cognoscitur ab intellectu, cuius singulare fortius mouet sensum: sed singulare speciei specialissimae fortius mouet sensum, quam cuiuscumque superioris singulare, ergo species specialissima primo cognoscitur ab intellectu. Maior patet: quia nostra cognitio intellectiua nascitur ex sensitiua. Minor probatur dupliciter. Primo, Sensus mouetur a singulari, ergo maxime mouetur a maxime singulari, per regulam Topicam, sicut simpliciter ad simpliciter: sed maxime singulare est singulare speciei specialissimae, quia est de terminatum non solum determinatione singularitatis, sed etiam

naturae determinatae, non amplius determinabilis per aliam naturam, quod indiuiduis superiorum non conuenit, ergo &c. Secundo probatur eadem Minor sic. Singulare actualius fortius mouet sensum: sed singulare speciei specialissimae est actualius, cum sit perfectius, cum ad alia singularia addat, ergo singulare speciei specialissimae fortius mouet.

¶ Sexto sic. Compositius est prius notum: species specialissima est compositior omnibus superioribus, ergo species specialissima est prius nota omnibus superioribus. Maior habetur a Commentatore primo Physic. comm. 3. Minor a Prophecyro dicente, quod species abundat a genere. Et hoc de secundo.

¶ Q. V. o ad Tertium, ponuntur duae conclusiones. Prima est, Ens concretum quidditati sensibili est primum cognitum cognitione confusa actuali.

¶ Antequam hanc conclusio probetur, duo praemittam. Primo declarabo quid nominis subiecti conclusionis, scilicet, quid sit de cere, Ens concretum quidditati sensibili. Secundo declarabo quiddam, quod praesupponit ipsa conclusio.

¶ Circa primum scito, quod ens sub triplici conditione potest terminare actum intellectus. Primo, vt habet conditionem istam, quae est abstractio totalis, non dico a singularibus, sed a speciebus & a generibus. Secundo modo, vt habet conditionem istam, quae est abstractio formalis similiter a speciebus & generibus. Tertio modo, vt neutram istarum conditionum habens: abstractum tamen a singularibus. Primo modo, ens non est pertinens ad hanc questionem: quia ipsum vt sic, est totum uniuersale: nos autem loquimur de cognitione confusa actuali, non uirtute. Secundo modo, ens est terminus metaphysicalis: & forte adhuc uirtute docuissimis non innotuit. Tertio modo, ens est primum cognitum, & nuncupatum est ens concretum quidditati sensibili: quia non est separatum aliqua dictionum abstractionum a quidditate, specifica, uel generica.

¶ Ad horum plenorem intelligentiam nota, quod sicut est duplex compositio, scilicet, forma cum materia, & totum cum partibus: ita duplex est abstractio per intellectum, scilicet, quae si male abstrahitur a materiali, & qua totum uniuersale abstrahitur a partibus subiectiuis. secundum primam, quantitas abstrahitur a materia sensibili: iuxta secundam, animal abstrahitur boue & leone. Primam uoco abstractionem formalem, secundam uero uoco abstractionem totalem, eo quia quod abstrahitur prima abstractione, est vt forma eius a quo abstrahitur: quod uero abstrahitur secunda abstractione, est vt totum uniuersale respectu eius, a quo abstrahitur.

¶ Differunt autem hae duae abstractiones quadrupliciter. Primo, quia in abstractione formali seorsum vtque conceptus cum plerumque habetur, eius scilicet quod abstrahitur, & eius a quo abstrahitur, id est, formalis & materialis, ita quod conceptus alter alterum non includit. Linea enim in eo quod linea, habet complete suam distinctionem non includentem materiam sensibilem: & e conuerso, materia sensibilis linea habet complete suam distinctionem non includentem aliquid lineae, in eo quod linea: aliter distinctiones naturales abstraherent a materia sensibili. In abstractione uero totali non remanet seorsum vtque conceptus completus, ita quod alter alterum non includit, sed vnus tantum, eius scilicet quod abstrahitur. Quarto enim abstrahitur animal ab homine, non praecedunt de inuenit conceptus hominis & animalis, sed tantum conceptus animalis non includit conceptum hominis: homo enim non est intelligibilis sine animali. Fundamentum huius differentiae est, quod illa abstractio fit per considerationem alicuius, quod est de ratione inferioris, & per remotionem, id est, non considerationem alicuius, quod est de ratione illiusmet inferioris. abstrahitur enim animal ab homine per hoc, quod intellectus considerat in homine animal & non rationale, quorum vtrumque est de ratione hominis. Illa autem abstractio non fit per considerationem alicuius quod sit de illius ratione materiae, & per non considerationem alicuius, quod sit de illius ratione: sed potius fit per separationem eorum, quae sunt de ratione formalis ab his, quae sunt de ratione materialis, & e conuerso, vt exemplum datum ostendit.

¶ Secundo differunt, quia per abstractionem formalem oritur in eo quod abstrahitur actualitas, distinctio, & intelligibilitas. In abstractione uero totali oritur in eo, quod abstrahitur potentialitas confusa, & minor intelligibilitas. Tertio differunt, quia in abstractione formali, quod aliquid est abstractum, tanto est notius naturae, in abstractione uero totali, quanto est abstractius, tanto est notius nobis. Fundamentum huius differentiae est, quia abstractio formalis fit per separationem a materialibus potestabilibus, & huiusmodi. Abstractio autem totalis fit per separationem a speciebus actualibus, a quibus quod aliquid est abstractius, tanto est potestabilius, cui genus potestare conuenit inferiora: & ita est minus intelligibile, cum actus secundum se sit notior potentia, sexto Meta. 1. Cognitiua.

Comit. 3. Quarto differunt, quia penes diuersos modos abstractionis formalis & totalis speculatiuae diuersificantur, vt patet sexto Metaph. in principio. Abstractio autem totalis communis est omni scientiae. Propter quod metaphysica, vt sic, non comparatur ad naturalia per modum totius uniuersalis ad partes subiectiuis, sed vt formalia ad materialia, sicut & mathematica. Licet enim gradus metaphysicales sint uniuersaliores aliis, & comparari possint ad alia, vt ad partes subiectiuis, eo quod eidem potest utraque abstractio conuenire, tamen inquantum stant sub consideratione metaphysicali, non sunt uniuersalia respectu naturalium, sed formae, & naturalia sunt rerum materia: hoc est valde notandum. Patet ergo quomodo ens quandoque habet abstractionem formalem, quando scilicet cum praecisione ceterarum rationum genericarum & specificarum accipitur: & quomodo quandoque habet abstractionem totalem, quando scilicet vt totum uniuersale potestare includens cetera genera & species, consideratur. Patet etiam potest quod nunc incedimus, quomodo ens sit concretum quidditati sensibili, cum scilicet neutra illarum abstractionum fulcitur, sed in quidditate sensibili abstracta a singularibus abique aliqua separatione inspicitur, & sic est manifestum quid significetur nomine Entis concreti quidditati sensibili.

¶ Id uero quod praesupponit conclusio est, Ens posse cognosci cognitione actuali confusa, quod Scotista negant, tenentes ens non posse cognosci cognitione actuali confusa, sed distincta tantum: et probant sic. Id quod habet conceptum simpliciter simpliciter, non potest cognosci cognitione confusa actuali: ens habet conceptum simplicem. ergo. Maior patet ex eo, quod cognitio confusa actualis sit, cum intellectus fertur in obiectum secundum id quod actualiter in eo includitur, & nesciendo resoluitur in partes rationis illius obiecti. In id autem quod habet conceptum simpliciter simplicem, non contingit intellectum ferri secundum aliquid, & secundum aliquid non aliter conceptus eius esset compositus. Minor patet, quia conceptus ens est irresolubilis. Vt autem uideatur quod conclusio non praesupponit aliquid falsum, & patet insufficientia huius rationis, aduersus quod sicut de ratione cognitionis distinctae actualis non est, quod obiectum cognoscatur per resolutionem in partes rationis, vt patet, cum distincte cognoscitur ens: sed eius ratio stat in hoc, quod obiectum penetratur ab intellectu secundum omne quod actualiter in illo inuenitur, sicut hoc stat per resolutionem obiecti in partes rationis, sicut hoc est claro in uirtute obiecti simplicis: ita non est de ratione cognitionis confusae actualis, quod intellectus intelligat obiectum secundum aliquid, & secundum aliquid ignoret, sed sufficit quod intellectus referatur in obiectum ipsum actualiter, & non penetrat eius actualitatem, ita quod in hoc stat ratio cognitionis confusae actualis, quod intellectus fertur in obiectum secundum id quod actualiter in eo est, non penetrando ipsum. Sicut autem id contingat ex eo, quod obiectum est resolubile in plures conceptus, sicut ex alio per accidens, hoc se habet ad cognitionem confusam actualem: & sic ratio Scoti assumit maiorem falsam, & probationem peccantem, falsam consequentem ab inferiori ad superius negatiue, a negatiua vnus modi cognitionis confusae ad negatiua vnus modi.

¶ Et quod ita sit, & quod ens, & quodlibet simpliciter simplex possit cognosci cognitione confusa actuali, probo sic. Quandoque intellectus fertur in ens, actualiter ipsum concipiendo, & nesciendo separare ens a substantia & accidente, habet de ente cognitionem confusam actualem: sed multorum hominum intellectus est huiusmodi, ergo &c. Maior sic manifestatur, quia cum intellectus actualiter fertur in ens, & tamen nescit separare propriam eius rationem a rationibus propriis substantiae & accidentis, aut habet cognitionem confusam, aut distinctam. Non distinctam, quia effectus inseparabilis cognitionis distinctae, est scire illius obiecti differentiam ab aliis: ergo confusam, & cum positum sit quod sit cognitio actualis, sequitur quod sit cognitio confusa actualis. Minor est experientia docet: uidemus enim multos per plures annos exercitatos in studiis, adhuc nescire distinguere rationem propriam entis a substantia & accidente, quos nescire habere conceptum actualem entis sanum id dicere, & contra sensum, considerant enim ens secundum id quod actualiter in se habet, & totum aeternum, sed quia non totaliter comprehendunt, ideo nesciunt ipsum ab aliis separare, restat ergo praesuppositum in nostra conclusione solidum, & falsum esse, quod ens sola cognitione actuali distincta cognoscatur. Nunc si preest probare conclusionem, quam habes quod ad primam partem a Sancto Thoma & Auicena dicentibus, quod ens est id quod intellectus nostrus primo inspicitur, probatur ergo sic conclusio. Conceptus uniuersalis perfectissimus omnium est primus uia originis: sed conceptus

actualis confusus entis est conceptus imperfectissimus omnium, ergo est primus uia originis. Maior patet, quia imperfectiora sunt priora uia generationis, q. Meta. tex. com. 15. Minor etiam est de se euidens, quia omnis alius conceptus cum addat entis conceptum, est perfectior illo, sicut totum sua parte.

¶ Respondet Antonius Trombeta, quod perfectio conceptus est duplex, perfectio obiectualis, & perfectio euidetiae. Ille conceptus est perfectior obiectualis, qui habet obiectum perfectius potest: ille autem est perfectior euidetiae, qui habet obiectum pauciora includens ex Arist. in proo. Meta. unde si in argumentum sit fermo de perfectione obiectualis, maior est falsa, & minor ueritas de perfectione euidetiae, maior est uera, & minor falsa.

¶ Contra, & probo quod minor sit uera de perfectione euidetiae loquendo, ita quod conceptus actualis confusus entis sit imperfectissimus, quo ad euidetiam. Ille conceptus est omnium ineuidetissimus, sub quo intellectus positus magis remotus est a cognitione aliorum omnium, quod sub quocumque alio conceptu: conceptus actualis confusus entis est huiusmodi, scilicet quod intellectus habens ipsum, magis distat ab aliorum cognitione, quam habens quemcumque alium conceptum. ergo conceptus actualis confusus entis est ineuidetissimus omnium. Maior patet ex eo, quod euidetia conceptus, cum sit propria perfectio intellectus, quanto maior est, tanto intellectum magis propinquum reddat ad aliorum cognitionem, praesertim cum intellectus ex euidetibus ad ineuidetia naturaliter procedat. Minor uero probatur sic. Quandoque sunt aliqui duo conceptus, quorum vnus actualiter alterum includit, & non e conuerso, intellectus habens illum, qui actualiter includit alterum, est in proximiori dispositione ad cognoscendum reliquum, quam e conuerso: modo conceptus entis ita se habet ad alios, quod ipse alios non includit, alii uero actualiter ipsum includunt, ergo intellectus habens conceptum entis magis distat ab aliorum cognitione, quam habens quemcumque alium conceptum. Et confirmatur per Scot. dicentem, quod pars rationis actualiter intellectus est factis proxima intellectui, adeo ut proximus esse non possit. Illud autem quod adducitur ex proo. Metaph. quod euidetia attenditur penes obiectum pauciora actu includens, ad propositum non est: quoniam certitudo illa est certitudo obiectualis, sermo autem nostrus est de euidetia se tenente ex parte intellectus, ex talibus enim euidetibus & certis procedit intellectus ad sub ineuidetia & incerta.

¶ Secundo probatur eadem conclusio sic. Cognito primorum principiorum est prima cognitio complexa, ergo cognitio entis est prima cognitio incomplexa. Antecedens patet ex eo quod cognitio, quae est a natura, debet praecedere eam, quae est ex industria, & ex eo quod in omnium sunt notitia etiam in pueritia, & ex eo quod praesupponuntur ad quodlibet discere, vt habetur primo Post. Consequentia uero probatur, quia cum ens sit terminus ille, ex quo conuenit principium primum: si ens non esset primum cognitum, sed aliquid aliud, posset tunc fieri alia complexio ab intellectu, adhuc non habita notitia principii &c.

¶ Contra ipsam positionem Scoti arguitur. Species specialissima non est obiectum confusissimum simpliciter, ergo cognitio eius actualis confusa non est prima simpliciter, & consequenter ipsa non est primum cognitum. Consequentia tenet ex positione aduersa dicente, quod ideo species specialissima est primum cognitum, quia est confusissima. Antecedens probatur sic. Genus est confusius specie, ergo ipsa non est confusissima. Consequentia iterum est nota. Antecedens probatur: Quod plura continet, est confusius: genus plura continet quam species, animal enim continet plura, quam homo, ergo &c.

¶ Respondet, quod contentio est duplex, quaedam actualis, & quaedam potentialis: & quod id est confusius, quod plura continet actualiter, non potentialiter. modo genus continet plura in potentia: species autem in actu, & ideo species est confusior.

¶ Contra, Confusitas est ad contentum plura sine ordine, quod continet plura cum ordine: sed contentus actualiter continet plura ordinata, & species a ordine continet plura distinctas: continet autem in potentia continet plura sine ordine, ergo continet plura potestare & confusius.

¶ Respondet An. Trombeta, quod genus continet species ordinatae, & non sine ordine: eo quod non respicit eas nisi mediis differentibus, quae sunt ualde ordinatae.

¶ Contra, Genus continet species & distas non in actu, sed in potentia, vt dicit Porphyrius, ergo continet eas indistincte. Tenet consequentia, quia a quo est quod distinguit. 7. Met. tex. c. 49. ubi uirtute continet indistincte, ergo non ordinatae. Tenet consequentia: quae ordo abstractioe non est imaginabilis, et si fingatur delectabit. Quid autem dixit, genus non respicere species nisi mediis differentibus, non inuauit, eo quod non solam species, sed etiam differentias inter se ordinatas genus abstrahit, & distinguit, & probatur sic.

Lect. 2.

Tex. com. 5.

c. de diff. 2.

¶ Aduertas hic, quod confusio non sequitur continentiam pluram, vt Scotista fingunt: sic enim vniuersam esse maxime confusam, sed continentiam plurium sine ordine. Vnde prouerbii est. Vbi pluralitas sine ordine, ibi confusio &c.

¶ Secunda conclusio est ista. Inter conceptus actuales confusos praedicatorum quidditate non est essentialis ordo originis. Probatur sic. Quandoque sunt aliqui conceptus essentialiter ordinati ordine originis, impossibile est extremos generari, non genitis intermediis. Ista patet de se, alioquin non esset ordo essentialis originis inter illos: sed de facto habemus conceptus confusos actuales extremorum abique intermediis conceptibus. ergo non est inter eos essentialis ordo originis. Minorem experientia declarat: experimur namque nos concipere hominem, & substantiam, & tamen intermedia ignoramus non solum distincte, sed confuse. Caremus enim conceptibus propriis eorum, quibus actualiter in ipsa dirigatur intellectus actus: & non solum ignoramus resolucere ipsa in partes distinctiuas, et quia haec ratio conuincit me, ideo solum adduco. Ex hoc patet defectus Scotistarum dicentium, quod est ordo essentialis inter conceptus confusos: non enim possunt soluere hanc rationem.

¶ Sed immediate contra hac obiicitur sic. Inter conceptus confusos actuales superioris & inferioris, non est ordo essentialis originis, ergo ita potest primo generari conceptus speciei specialissimae, sicut entis: quod est contra primam conclusionem. Tenet consequentia: quia ordo non essentialis non est necessarius, & variari potest.

¶ Ad hoc dico negando consequentiam. Licet enim non sit ordo essentialis inter omnes conceptus confusos, est tamen talis ordo inter conceptus entis, & quaecumque alium. Nec hoc est voluntarium, eo quod conceptus entis est quaedam forma generalissima ipsius intellectus: sicut forma corporeitatis est forma generalissima ipsius materiae. Vnde sicut inter formam corporeitatis & alias, est ordo essentialis, non autem inter alias formas inter se: ita inter conceptum entis & alios, non autem inter alios inter se: potest enim post conceptum entis quodcumque aliud concipi, siue substantia, siue accidens, siue species, siue genus. Est etiam conceptus entis quasi naturalis ipsi intellectui, sicut & cognitio primi principii. Iam enim praesentiarum ens ab omnibus cognoscitur, & ideo ipsum oportet esse prius aliis essentialiter: si aut vniuersaliter actus naturalis praecedat ceteros, qui penitus ab extra sunt: non est autem similis ratio de aliis conceptibus inter se. Et haec de tertio.

¶ Quod ad quartum, quia Anto. Trombeta impugnat quaedam dicta S. Doc. in prima parte, quaest. 85. ar. 3. ubi tradit ordinem intellectualis cognitionis secundum viam peripateticam, ideo adduco eius impugnationes, & soluo. Quingue autem sunt dicta, contra quae arguit. Primum est. Intellectus est vniuersalium, & prius magis vniuersalium. Secundum. Intellectus noster procedit de potentia ad actum. Tertium. Notitia rerum in vniuersali est notitia incompleta. Quartum. Notitia in vniuersali est notitia secundum quid, & in potentia. Quintum. Sensus exiens de potentia ad actum prius communis, quam minus commune cognoscit.

¶ Contra primum arguit sic S. Tho. tenet, quod quicquid est in re & ex natura rei sit singulare. addo huic aliam propositionem, scilicet. Illud quod praedicat actum intelligendi est reale, tunc sic, quicquid est in re est singulare: quicquid prima intellectione intelligitur, est in re. ergo quicquid prima intellectione intelligitur, est singulare. ergo non potest intelligere magis vniuersaliter. Maior est S. Tho. Minor ex secundo supposito patet, quod quadrupliciter probatur, Tum quia ens rationis est posterius actu collationis intellectus: Tum quia tale obiectum est causa entis realis. s. primi actus intelligendi: Tum quia talis primus actus refertur ad obiectum relatione reali, quae non est nisi ad terminum realem: Tum quia talis primus actus dependet ab obiecto, vt a mensura, ens autem reale non dependet ab ente rationis.

¶ Ad haec, respondo, quod Maior potest habere duplicem sensum. Primus est, quod quicquid est in re, est singulare, id est, quicquid est in re est singularitas, & sic est falsa. est enim in Sorte non solum singularitas, sed humanitas & animalitas. Secundus sensus est, quicquid est in re, est singulare, id est, quicquid est in re, habet esse singularitatem: & hoc modo est apud Peripateticos verissima, vnde argumentum, si debet esse tribus terminis, Maior est falsa in primo sensu. In secundo autem conceditur totum argumentum. Ens si quidem primo cognitum non habet esse reale nisi in singularibus. Quae aut addit, quantum veritatem habeant, infra patebit.

¶ Contra secundum dictum, scilicet. Intellectus noster procedit de potentia ad actum, arguitur sic. Ista propositio assumitur a S. Tho. ad probandum illam conclusionem, scilicet. Magis vniuersale prius intelligitur: aut ista propositio concludit, nihil ad propositum: aut ipsa est simpliciter falsa, quia si intelligit quod

intellectus prius intelligat aliquid in potentia, quam in actu, ipsa est vera, sed non ad propositum. Concedo enim quod intellectus prius intelligit speciem specialissimam in potentia, quam in actu: sed hoc non habetur, quod prius genus quam specie intelligat. Si autem intelligat, quod intellectus procedit de potentia ad actum, id est, de notitia imperfecta ad perfectam, ipsa non est vniuersaliter vera, vt patet cum proceditur a notitia praemissarum ad conclusionem, & a notitia causae ad effectus notitiam: & per hoc patet etiam illud esse falsum, scilicet quod intellectus prius peruenerit ad actum imperfectum, quam perfectum. Nam acerrimus minus non prius imperfecte, deinde perfecte illuminatur a Sole: similiter intellectus prius recipit actum quam habitum, & tamen actus est perfectior habitu. vnde ad hoc quod propositio sit vera, oportet probare ordinem essentialium actus incompleti ad actum completum.

¶ Ad hoc respondeo, quod Sanctus Thomas intelligit illa propositionem neutro illorum modorum praesice, sed hoc modo. Intellectus exiens de potentia ad actum vltimate perfectum transiit per multos actus medios, prius peruenerit ad actum imperfectum, quam perfectum. & habetur ista propositio ex octavo Phy. tex. com. 5. 8. & nono Mea. tex. comment. 15. & in libro secundo de Partibus animalium, quod priora, via generationis sunt imperfectiora. Sub illa ergo Maiore subsumatur Minor, scilicet. Intellectus noster est exiens de potentia ad actum vltimate perfectum, puta cognitionem distinctam speciei specialissimae, transitus per multos actus intermedios. ergo prius peruenerit ad actum imperfectum, quam perfectum. Minor est euidens, eo quod cognitions generum ab omnibus conceduntur actus intermedii: & sic ratio concludit quod prius magis vniuersale, quam minus vniuersale distincte cognoscatur, quod intendebat beatus Thomas: sed ille deceptus est, quia credidit sanctum Thomam loqui de cognitionibus confusis actualibus, cum, sicut supra dictum est, loquatur de cognitione confusa virtuali ipsius speciei, & distincte eiusdem & generis. Cognitio enim distincta cuius generis appellatur ibi confusa ipsius generis & specierum, quod confusa in illa specie, & generis potestas cognoscatur. Ad id quod additur contra hanc propositionem, Intellectus procedit de notitia imperfecta ad perfectam, dico quod haec propositio est vera, vniuersalissime si intelligatur.

¶ Pro cuius intellectu, & omnium instantiarum solutione aduerte primo, quod processus naturae & intellectus est duplex, Alter secundum ordinem generationis tantum: alter secundum ordinem generationis & causalitatis effectus, vel finalis. Primus processus est, quando inter terminos & media non cadit nisi prioritas, & posterioritas secundum generationem. Secundus est, quando ultra istam prioritatem inuenitur in illo quod est prius, est prioritas causae effectus, vel finalis.

¶ Secundo aduerte, quod aliud est perfectius altero dupliciter, scilicet simpliciter, vel secundum quid: Sic enim quod aliquid sit simpliciter, id est, secundum suam naturam altero perfectius, quod tamen secundum aliquam conditionem est imperfectius: sicut sicut substantia materialis est simpliciter perfectior accidente, quod tamen est imperfectior secundum quid, inquantum accipitur per illud. Dicit ergo, quod tam natura, quam intellectus in processu generationis tantum, semper procedit de imperfecto simpliciter ad perfectum simpliciter, eo quod ordo generationis attenditur penes genus causae materialis: sicut animal prius generatur quam homo, vt dicitur in libro de animalibus. In processu autem secundo, proceditur de imperfecto non simpliciter, sed secundum quid, ad perfectius secundum quid: sicut substantia est prior generatione accidente, & ultra hoc est prior causalitate finali, eo quod est finis eius, & quandoque agens. Constat autem ipsam esse secundum quid imperfectiorem accidente, inquantum est in potentia respectu eius, & causalitate materialem participat.

¶ Ad primam igitur instantiarum dicitur, quod praemissa non sunt priores conclusiones via generationis tantum, sed etiam ordine causalitatis effectus, vt dicitur secundo. Phy. tex. comment. 31. in alia litera, vt testatur ibi San. Tho. & colligi potest ex primo Posteriorum: & ideo sufficit quod notitia earum sit imperfectior secundum quid: vnde etiam in genere causae materialis collocantur, secundum Phys. ibidem, & quinto Metaph. tex. comment. 32. Idem dico ad secundam de processu notitiae causa ad effectum. De aere illuminato non est ad propositum, quia illuminatio non est successiva: conceptus vero generis & speciei sibi succedunt. Falsum quoque est, quod actus praecedens habitum sit simpliciter habitu perfectior, licet hoc sit verum de actu elicito ab ipso habitu, vt habes primo Ethicorum, talis autem est posterior habitu. Ordo quoque essentialis conceptus generis ad speciem, satis sufficienter notus in notitia distincta est ex dictis ibidem: vnde non oportet aliter laborare.

Contra

¶ Contra tertium, scilicet quod notitia in vniuersali est notitia incompleta, arguitur sic. Demonstratio vniuersalis est potior demonstratio particulari. ergo notitia in vniuersali, quae acquiritur per demonstrationem vniuersalem, est potior notitia particulari.

¶ Ad hoc dico, quod argumentum peccat per fallaciam aequiuocationis illius termini, vniuersale. Aristot. enim vocat demonstrationem vniuersalem illam, qua passio de suo proprio substrato scitur, & hoc tam in passiois eius genericis, quam specificis: & vult dicere quod potior est notitia illa, quam acquiritur per demonstrationem demonstratorem passionem de suo subiecto, quam illa quae fit per demonstrationem, qua illa passio demonstratur de parte subiecta primi subiecti. Nos autem dicimus, quod cognoscere hominem in animali est cognoscere hominem imperfecius, quam cognoscere hominem in seipso, & hanc vocamus cognitionem in vniuersali. Manifestum igitur est omnino habenti ingenium, quod nostra dicta Aristot. non repugnant. Aliud est enim dicere, A cognoscitur in vniuersali, & A demonstretur demonstratione vniuersali. primo modo, A non cognoscitur in seipso, sed in suo superiori: secundo modo, A in seipso cognoscitur in esse suo primo subiecto.

¶ Contra quartum, scilicet notitia in vniuersali est notitia secundum quid & in potentia, propterea quod in ipso vniuersali intelligitur particularia sub quadam confusione, ex quo inferitur. ergo notitia in vniuersali est notitia confusa.

¶ Contra, Illa propositio nulla est, quae procedit secundum fallaciam aequiuocationis: ista est huiusmodi. ergo &c. Declaratur Minor, quia aliud est loqui de notitia actuali obiecti, & aliud de notitia virtuali eorum, quae in ipso includuntur. Licet enim notitia virtualis particularium in vniuersali sit confusa, tamen notitia actualis ipsius vniuersalis est distincta: & quia ab his, quae actualiter confunduntur in obiecto, attenditur confusio notitiae, cum notitia specificetur ab obiecto, & his, quae sunt intrinseca non debet dici notitia confusa, sed distincta.

¶ Ad hoc dico, quod licet non intelligit San. Tho. qui vult, quod notitia distincta animalis, ut est totum distincta, sit notitia confusa animalis, ut est totum vniuersale, & consequenter notitia confusa specierum, & ideo non accidit aequiuocationi. Fateor enim quod notitia qua actualiter fertur intellectus in ipsum animal, vt vniuersale, & non in suas species, est notitia confusa animalis, ut totum vniuersale est, & non solum specierum eius, vt expressit dicitur ibi San. Tho. vnde contingit animal simul esse notum distincte & confuse diuersimode, vt supra dictum est.

¶ Nec oportet quod si ista duae notitiae simul inueniantur, sint eadem cum etiam separantur, puta cum & actualiter & virtutaliter animal distincte cognoscitur. Quod autem addit, quod talis notitia non debet dici confusa, falsum esse ostenditur ex eo, quod minor est confusio actualis, quam potencialis. Quod vltimo additur, quod notitia specificatur ab obiecto & eius intrinsecis, ad propositum non est confusio, & distinctio non sunt species cognitionis, alioquin cognitio confusa & distincta eiusdem obiecti non esset eiusdem speciei, & sic notitia non specificaretur ab obiecto: vnde assumptum eius implicat contradictionem in proposito.

¶ Contra quintum, scilicet quod sensus exiens de potentia ad actum prius communis quam minus commune cognoscit, arguitur sic. Sensus non cognoscit nisi singulare. ergo non prius cognoscit magis commune. Quod si dicas, sensum non cognoscere magis commune in se, sed praecognoscere singulare magis commune contra. Aut cognoscit singulare magis commune, ita quod singularitas est ratio cognoscendi: aut ita quod natura communis sit ratio cognoscendi. primum non est dicendum, vt de se patet: nec secundum potest dici a Thomistis, quia hoc ideo est, quia natura illa effectus ratio mouendi sensum.

¶ Contra quod arguitur sic, illud non est ratio mouendi, quod est idem re & ratione ei, cui repugnat ratio mouendi: sed natura communis est eadem re & ratione singularitati, cui repugnat ratio mouendi. ergo &c. Probatur minor, quia natura & singularis re non distinguuntur realiter, non ex natura rei apud te, nec ratione: quod probo, quia distinctio rationis sequitur actum intellectus: in illo autem priori nullus actus est intellectus. Et confirmatur, quia actus realis non dependet ab ente rationis: sed sensatio est actus realis. ergo non dependet ab ente rationis: sed obiectum sensibile habens in se distinctioem rationis est ens rationis, vel aggregatum ex ente reali & rationis. ergo &c. Et confirmatur ratio principalis sic. Quaecumque sunt indistincta omnino secundum rem, si vnum terminat ad aliquam actionem realem, & reliquum terminabit eandem: sed natura magis communis & minus commune sunt hmoi: ergo &c. & hoc supposita debita approximatione ad sensum. Confirmatur secundo. Idem sensus primo cognoscit quod species sensibilis primo representat: sed species sensibilis primo representat singulare speciei specialissimae posita debita distantia. ergo &c. Minor probatur, & species sensibilis primo representat obiectum sub ea ratione

atione, qua imprimetur sensui: sed imprimitur ab obiecto sub ratione natura specificata, tum quia est actualior & perfectior: tum quia species sensibilis est naturalis similitudo causata ab obiecto representans ipsam adequatam secundum rationem sibi essentialius competentem. ergo magis representat ipsam rationem, quae sibi essentialius & perfectius competit, quam sub ea ratione, quae sibi remota & minus principaliter competit.

¶ Ad haec respondetur, quod responso ibi recte acta est bona & recta. Ad impugnationem dico, quod natura talis, puta, color, & non natura communis, id est, color, communis est ratio mouendi. Ad improbationem, negatur Minor pro vtraque sui parte. nam apud S. Thom. in prima parte, quaestio 3. artic. 3. in rebus materialibus natura & singularitas distinguuntur realiter, & distinctio rationis, licet actualiter sit post sensationem, fundamentaliter tamen praenitit ipsam, & hoc sufficit. Ad confirmationem dicitur primo, quod obiectum sensibile habens distinctioem rationis fundamentaliter, non est ens rationis, nec aggregatum ex ente reali & ente rationis. Distinctio enim rationis fundamentaliter nihil addit supra rem. Dicitur secundo, quod sensatio non causatur a distinctioem naturae, sed a natura ipsa habente talem conditionem: & ideo dato quod distinctio illa esset ens rationis, adhuc nihil concludit: non enim color inquantum distinctus a sua singularitate mouet, sed hic color inquantum color, de cuius ratione nec distinctio, nec additio est. Ad aliam confirmationem dicitur, quod maior est falsitas quo ad actiones nihil reale ponentes in suis terminis, quales sunt actiones immanentes: possum enim intelligere Dei sapientiam non intelligendo eius bonitatem. Ad alias confirmationes praemittere, quod non dicit S. Tho. quod semper sensus prius cognoscit magis commune, quam minus commune, verba enim sua sunt ista. Et quia sensus exiens de potentia ad actum, sicut & intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu. nam primo secundum sensum diiudicamus magis commune, quam minus commune & secundum locum, & secundum tempus. Ex quibus verbis non habetur nisi, quod sensus primo secundum locum & tempus cognoscit singulare magis commune, & non habetur, quod semper ita sit: vnde argumenta illa non sunt contra S. Tho. licet non concludant: falsum enim est, quod species sensibilis primo representat singulare speciei specialissimae, & eius probatio falsa est, scilicet quod species sensibilis sit primo impressa a natura specificata: nam species sensibilis primo impressitur a per se primo obiecto sensus, nullius autem sensus obiectum primum est species specialissima, vt patet discurrendo, propterea species sensibilis imprimitur primo a visibili in se, quae coloratum, & non ab ipso, in eo quod est album vel nigrum.

¶ Nec obstat, quod albedo sit actualior colore, quia hoc non sufficit, sed requiritur quod sit primum obiectum potentiae. Nec est verum quod assumitur, scilicet quod essentialius in se sensibile natura specialissima, quam natura generis: imo huic visibili, vt sic, essentialior est color, quam albedo, siue nigredo, quod patet ex hoc, quod sublata albedine, siue nigredine visibile remanet, non autem e conuerso. Et haec de quarto.

¶ Quod ad quintum, respondetur ordinare argumentis factis, & ad primum negatur illud vltimo assumptum, scilicet quod perfectissimus effectus, quem possunt primo producere agentia ad intellectionem, sit conceptus specificus. Dico enim, quod perfectissimus, quem pro tunc possunt, est conceptus entis, imo nullum alium possunt pro tunc. Et cum contra hoc arguitur, quia sic nunquam produceretur conceptus specificus, non valet consequentia. Ad cuius probationem dicitur, quod nulla virtus potest in perfectiorem effectum suo effectu perfectissimo simpliciter: quaelibet enim virtus potest in effectum perfectiorem suo perfectissimo effectu, in quem potest pro aliquo prioro, quia ille non est perfectissimus, nisi secundum quid exemplum. Virtus generatua leonis non potest in perfectiorem effectum, quam huius leo, quia huiusmodi est eius effectus perfectissimus simpliciter, potest tamen in effectum perfectiorem illo, quem producit in principio actionis: quia tamen effectus sui perfectissimus, quem pro tunc posset producere. Ad confirmationem dicitur, quod Minor est falsa: nam intellectus exiens in prius potentia non est aequae dispositus ad conceptum specificum, sicut entis, non per positionem alicuius contrariae dispositionis, sed propter ordinem conceptus generalissimi ad specificationes, sicut materia prima omni contraria dispositione inconsiderata, non est aequae disposita ad formas specificas, & ad formam corporeitatis: sed oportet primo recipi formam corporeitatis propter ordinem formae generalis ad speciales: propter quod consuevit dici, quod est indifferens privatiue & non contrarie.

¶ Ad secundum patet responso ex dictis: nam termini metaphysicales vt sic, non ponuntur a nobis primo cognosci: sunt enim termini metaphysicales abstracti abstractione formalis: sed dicitur quod significatum huius termini, ens concretum quidditatis sensibilis, est primo cognitum.

Ad tertium dico, quod non oportet in quacumque formatione conceptus speciei semper singillatim praeformare conceptum confusum entis, sed sufficit ens primo omnium fuisse cognitum: in illo enim omnia virtualiter concipiuntur. Vltimus dicitur, quod cum apud nos non ponatur ordo essentialis inter istos conceptus confusos, non oportet tantum temporis interesse.

Quia uero ex compositis cognitione simplicium accipere debemus, & ex posterioribus deuenire in priora, ut a facillioribus incipientibus conuenientior fiat disciplina: ideo ex significatione entis ad significationem essentiae procedendum est.

CAPVT I.

CIENDVM est, quod sicut in quinto Metaphysice Philosophus dicit, Ens per se dicitur dupliciter. Vno modo, quod diuiditur per decem genera. Alio modo, quod significat propositionum ueritatem. Horum autem differentia est, quia secundo modo potest dici ens omne illud, de quo

Prima est a particularibus, quae quidem sit, cum species quaecumque abstrahitur ab intellectu agente: altera sit ab intellectu possibili per hoc, quod in quidditate quacumque sibi primo praesentata actualiter, primo concipit ens non concipiendo actualiter cetera quae in illo sunt, unde tanta & tam facilis est abstractio illa entis, quam facilis est abstractio speciei specialissimae: imo abstractio ista entis est facillior, quia facillius est actualiter concipere prius sine posteriori, quam e conuerso, ex quo patet, quod abstractio illa, de qua loquitur argumentum, non est necessaria ad cognitionem confusam.

Ad quintum dico, quod Minor est falsa: & ad eius probationem negatur consequentia, eo quod sensus non mouetur a singulari, in eo quod singulari. Ille enim modus arguendi secundum regulam Topicam non tenet, nisi cum praedicatum conuenit subiecto, secundum quod ipsum, ut habes a S. Tho. in tertio contra Gentiles ca. 139. quod in proposito non reperitur, non enim hic color, in quantum hic, mouet utrum: sed in quantum color. Ad aliam probationem dicitur, quod Maior assumpta non est uera uniuersaliter, eo quod coloratum magis mouet usum, quam hoc nigrum, quia a remotioribus mouet. Agens namque corporale quanto in remotius agit, tanto fortius uidetur. Secundo dicitur, quod fortius mouet sensum multa singularia imperfecta, quam unum actualis & perfectius. Et quia omnia singularia sunt singularia entis: ideo cogitatio uerbi, in quo noua cognitio oriri debet, magis mouetur a singularibus entis, quam a singularibus huius speciei. & cum intellectus accipiat uniuersale ex multis singularibus, ut dicitur 2. Post. & in praemio Meta. ideo prius cognoscit ens, quam species: & secundum hoc dicitur ad argumentum, quod maior est uera ceteris paribus: non autem ubi aliqua imparitas, sicut in proposito accidit, praeponderans in uenitur. Multo enim plura singularia entis praeponderant paucioribus singularibus speciei, sicut plus trahunt mille homines non nimis fortes, quam decem fortes.

Ad sextum dicitur, quod Maior simpliciter est falsa. Ad autoritatem Philosophi dicitur primo, quod tex. Commentatoris est corruptus. debet enim legi confusa, & non composita. Dicitur secundo, ut saluemus Commentatorem, quod compositum est notius suis componentibus, ut sic: non autem absolute. unde prius confuse cognosco hominem, quam partes eius diffinitiuas ut sic: absolute tamen prius cognosco magis uniuersale. Ex his apparet ueritas Minoris autoritate Auicennae approbata.

DE I N D E reddit auditores attentos, dicendorum difficultatem aperiens, tria proponendo, quid nomine Essentiae & Entis significetur: & quomodo in diuersis diuersimode inueniatur, & quomodo se habeant ad intentiones logicas. Horum enim difficultas non modica est, ut diuersitas opinionum circa ipsa testatur. sunt enim maxime uniuersalia, quae sunt difficilissima ad cognoscendum, ut dicitur primo Metaphysicorum.

Circa hanc particulam nota, quod sicut quid rei est quidditas rei: ita quid nominis, est quidditas nominis. Nomen autem cum essentialiter sit nota earum, quae sunt obiectiue in ani-

ma passionum, ex primo Perihermenias, non habet aliam quidditatem nisi hanc, quod est signum alicuius rei intellectae, seu cognatae. signum autem ut sic, relatiuum est ad signatum: unde cognoscere quid nominis, nihil est aliud, quam cognoscere ad quid tale nomen habet relationem, ut signum ad signatum. Talis autem cognitio non potest acquiri per accidentalia illius signati, per communia, per essentialia, per numeros, & quibuslibet aliis modis: sicut a Graeco quarentibus nobis, quid nominis, anthropos, si digito ostendatur homo, si percipimus quid nominis, & similiter de aliis. Interrogantibus uero quid rei, oportet assignare id quod conuenit rei significatae: in primo modo per se sit ad quae. Et haec est essentialis differentia inter quid nominis, & quid rei, scilicet, quod quid nominis est relatio nois ad signatum: quid rei uero, est rei relatae, seu significatae essentia. & ex hac diffra sequuntur omnia alia quae dici solent, puta, quod quid nominis sit non entium complexorum per accidentalia, per communia, per extranea: quid rei uero est entium incomplexorum per propria, & essentialia. Relatio enim uocis potest terminari ad non entia in rerum natura, & complexa, & delectari per accidentalia, & huiusmodi: essentia uero rei non nisi per propria essentialia habetur de entibus incomplexis.

affirmatiua propositio formari potest, etiam si illud in re nihil ponat: per quem modum priuationes & negationes entia dicuntur. dicimus enim quod affirmatio est opposita negationi, & quod caecitas est in oculo. Sed primo modo non potest dici aliquid quod sit ens, nisi quod in re aliquid ponat. Vnde primo modo caecitas & huiusmodi non sunt entia. Nomen igitur Essentiae non sumitur ab ente secundo modo dicto: aliqua enim dicuntur hoc modo entia, quae essentia non habent, ut patet in priuationibus: sed sumitur essentia ab ente primo modo dicto. Vnde Com. in eodam loco dicit, Ens primo modo dictum est, quod si gnificat substantiam rei.

rei relatae, seu significatae essentia. & ex hac diffra sequuntur omnia alia quae dici solent, puta, quod quid nominis sit non entium complexorum per accidentalia, per communia, per extranea: quid rei uero est entium incomplexorum per propria, & essentialia. Relatio enim uocis potest terminari ad non entia in rerum natura, & complexa, & delectari per accidentalia, & huiusmodi: essentia uero rei non nisi per propria essentialia habetur de entibus incomplexis.

Circa maiorem secundae rationis scito, quod quando dicimus, Ex posterioribus procedendum est, intelligitur ex posterioribus secundum naturam, prioribus quo ad nos. Innata enim est nobis uia ex notioribus nobis in notiora naturae, ut dicitur primo Phys. tex. com. 2. Minor secundae rationis probatur ex eo, quod compositum est posterius componentibus: & ens, ut dictum est, compositum est respectu essentiae.

Super Caput primum.

Incipit tractatus diuisus in duas partes. In quarum prima declaratur quid nomine entis & essentiae significetur. In secunda uero quo essentia in diuersis diuersimode inueniatur. Pars prima unico absolute capitulo: pars secunda sex, & sic totum integrum tractatum capitula septem. Quorum primum, quod praemanibus habemus, tres partes continet. In prima declaratur quid nomine entis significetur: in secunda quid nomine essentiae: in tertia differentia nominum ipsius essentiae designatur. Primum tali diuisione declaratur, Ens per se dupliciter dicitur: uno modo, ut diuiditur per decem genera: alio modo ut significat ueritatem propositionum, quemadmodum dicit Arist. 5. Me. tex. com. 14. Dicitur etiam per se ad differentiam entis per accidens aggregati ex rebus diuersorum generum, ut homo albus, de quo habes 5. Meta. tex. com. 13. Et inuauit, quod tripliciter differunt ens primo modo, & ens secundo modo. Primo, quia ens primo modo praedicatur non nisi de rebus existentibus in decem generibus: ens autem se-

cundo modo praedicatur de omni eo, quod potest esse subiectum propositionis affirmatiuae. Secundo differunt, quia ens primo modo est illud compositum, de quo supra diximus, quod aliqua liter complectitur in se essentiam & esse: ens autem secundo modo non est huiusmodi, quoniam aliquid est hoc modo ens, puta negatio, aut chimera, quod non habet essentiam aliquam. Et ex hoc sequitur tertia differentia, quod ab ente primo modo significatum a composito notiori, essentiae nomen sumitur, non autem secundo modo.

Circa primam differentiam aduertere primo, quod ueritas propositionis, quae est ens secundo modo significati, nihil aliud est quam compositio facta in secunda operatione intellectus obiecto conformis. uerbi gratia. Sortes est caecus, ly est, non significat inherentiam caecitatis in Sorte, eo quod caecitas omni inhaerentia caret, cum inherere realium accidentium sit: sed significat compositionem factam ab intellectu ad quaerite seipsum per illam obiecto, Sorti scilicet, carentie uirtute uisua. unde 5. Meta. in alia littera dicitur, quod ens significans ueritatem propositionis, significat quoniam propositio est uera. Prima autem significatio entis quid sit, infra uidebitur. Aduerte secundo, quod licet nullo intellectu considerante Sortes sit caecus, & per considerationem intellectus non fiat magis, nisi minus caecus: tamen caecitas nullo intellectu considerante nullum habet esse in Sorte, sicut enim ista duo simul. Quod sic declaratur, Sortem esse caecum, ut sic, non est Sortem habere aliquid esse substantiale, ut patet: nec accidentiale, quia Sortes sit caecus forsitan abiectione uirtutis, quae nihil supra Sortem addit: unde caecitas nullum esse omnino ponit in Sorte, ac per hoc quod abiectione omni consideratione intellectus uirtute uisua Sorti non inest, oportet Sortem nullo intellectu considerante esse caecum. Dubitatio autem in hac re accidit, quia non recte inspicitur quod esse caecum, non est esse aliquid, sed carere uirtute uisua. exemplum. Nautis caret gubernatore nullo intellectu considerante: absentia tamen gubernantis nullum esse substantiale, aut accidentale ponit in nautae. unde nauem esse sine gubernatore, extra animam, non est esse aliquid, sed non esse gubernatorem. Acquirunt autem esse, & sunt entia priuationes & negationes ex hoc, quod intellectus intelligens priuationes per habitus, & negationes per affirmationes format in seipso rei carentis al quo modo idolum quoddam. uerbi gratia. Cum intellectus format in se idolum quoddam nauis gubernatore caecitatis, quod est ista propositio mentalis. Nauis est sine gubernatore, non praesentia gubernatoris, quae extra animam nihil ponit in anima, sic ens per hoc, quod intellectus fecit ipsam propositionis terminum aliquid: & cum hoc esse sit in anima, & nullum aliud esse habeat, consequens est quod negationes huiusmodi & priuationes non sint entia nisi in anima obiectiue, & sic earum esse nihil aliud est, quam intelligi, quo modo tantum omnia entia rationis habent esse.

Circa tertiam differentiam aduertendum est, quod cum nomina sint signa conceptuum, secundum ordinem concipiendi est ordo nominandi: propterea sicut ab ente primo modo tanquam a composito nobis notiori, essentiae notitia sumptissima: sic essentiae nomen ab ente originem habet.

In hac secunda particula declaratur quid nomine essentiae importetur, tali conclusione. Essentia significat quoddam commune omnibus naturis omnium entium. Cuius tale declarationem insinuat: Sicut ens significat aliquid commune omnibus existentibus, ita essentia, cum ab illo sumatur, significat aliquid commune omnibus generibus & speciebus: & sicut ens significat id quod est in quolibet genere, & qualiter specie, ita essentia oportet quod significet id quo aliquid est in quocumque genere, & quauis specie. habent enim se ens & essentia, ut quod & quo. cum autem naturae rerum sint illae, quibus res reponuntur in generibus & speciebus, sequitur quod essentia significat aliquid commune omnibus naturis rerum. Vnde quemadmodum ens praedicatur de homine, boue, & similibus, quae sunt in generibus: ita essentia praedicatur de humanitate, & bonitate, quibus in generibus reponuntur. per nomen ergo essentiae intelligitur natura rei, sicut per nomen entis, id quod habet naturam illam.

QUESTIO II.

Circa hanc particulam insurgit dubitatio ualde difficilis, an ens & essentia significant immediate ipsa praedicamenta, seu naturas eorum, an mediate. In hac dubitatione tria agam. Primo declarabitur titulus quaestionis: secundo adducetur opinio Scoti, & impugnetur: tertio ponetur opinio S. Tho.

Pro primo scito, quod significare mediate in proposito, est significare aliquid mediante aliquo superiori: sicut animal significat species suas mediate, mediante scilicet natura sensibili, non enim animal significat hominem, nisi quia homo est substantia animata sensibilis. Significare immediate, est significare aliquid non per aliquam naturam, seu realitatem superiorem, sed per se ipsam primo: sicut animal significat gradum sensuum, seu realitatem sensuum in naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Veritur ergo in dubium hoc, an ens significet aliquid gradum, seu aliquam realitatem abstrahibilem a naturis praedicamentibus communem eis, sicut superior essentialis suis inferioribus: & sic immediate significet praedicamenta, an immediate significet ipsas naturas praedicamentales. Haec de primo.

Secundo, Scot. ut colligitur ex 1. sen. dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. opinatur quod ens significet decem praedicamenta mediate. imaginatur. n. q. a quibuslibet q. sim. lib. 9. sic abstrahibilis una realitas obiectiua utriusque communis, & prior utroque: & sic cum substantia & accidentis habeat similitudinem in ente, ab eis est abstrahibilis una ratio obiectiua utriusque communis & prior rei substantia, & accidentis, quae noie entis significat. Quid ut melius intelligat, pono praesum istam abstractionem diffusi. Cum Sortes conueniat cum Platone in humanitate, & non cum Brunello, ab eis potest abstrahi humanitas eorum, & prior eis: & inde cum hoc conueniat cum Brunello in sensibilitate, & non cum Platone, ab eis potest abstrahi animalitas communis, & prior eis: & inde cum animal conueniat cum Platone in uegetabilitate, & non cum lapide, ab eis potest abstrahi uita eorum, & prior eis: inde cum unum conueniat cum lapide in corporitate, & non cum intelligentiis, ab eis potest abstrahi corporitas communis, & prior eis: inde cum corpus conueniat intelligentiis in substantia realitate, & non cum accidentibus, ab eis potest abstrahi substantialitas communis, & prior eis: inde cum substantia conueniat cum accidente in entitate reali, & non cum entibus rationibus, ab eis est abstrahibilis entitas communis, & prior eis. & cum hic realitas ultimo abstrahibilis sit illa, quam significat ens immediate, oportet quod praedicamentales realitates, seu naturae mediate sub entis significatione claudantur.

Ad hanc positionem confirmanda multa possent adduci media, quae ne dispiciamus ad analogiam entis, & coparationem transferentium ad praedicamenta, an sint eorum praedicata quidditativa uel no, omitemus pro nunc: quia infra speciales erunt de his quaestiones. Contra hanc opinionem arguo dupliciter. Primo autoritate Arist. 8. Met. tex. com. 6. ubi soluet quaestioem, Quare quidditas sit uera, dicit quod in substantiis separatis non est quaerenda alia causa: quia in eis non est nisi forma, quae statim seipsa est ens & unum: quaedam modo enim statim seipsa est substantia, & quantitas, & cetera praedicamenta, non expectans aliud faciens ipsum naturas praedicamentales. ex qua autoritate arguitur sic, Ens significat quandam realitatem prioris praedicamentis, ergo expectat aliquid contrahens ipsum ad praedicamenta. Consequentia nota. consequens autem est contra Arist. ergo a destructione consequens ad destructionem antecedentis, ens non significat realitatem priorem praedicamentis.

Secundo arguitur autoritate Comment. 10. Met. com. 1. 8. dicentis, quod hoc nomen ens unum significat id quod significat in praedicamento substantiae, & quantitatis, & qualitatis, prima significatione sine medio, & non mediante aliqua communi. quid clarius? Ratione non arguo: quia oportet egredi limites.

Quo ad tertium pono opinionem S. Thomae ex duabus conclusionibus eliciendam: quarum prima est ista. Ens significat unum conceptum formalem communem in representando substantiae & accidenti, Deo & creatura.

Secunda est ista. Ens significat ut conceptus obiectualis aliquid reale, inuentum in oibus generibus, distinctum secundum rationem a propriis conceptibus obiectualibus omnium generum, nullum gradum supra naturas genericas, specias, & individuales exprimens. Pro intelligentia terminorum nota, quod conceptus est duplex, formalis & obiectualis. Conceptus formalis est idolum quoddam, quod intellectus possibilis format in seipso representatiuum obiectualiter rei intellectae, quod a Philosophis uocatur intentio, seu conceptus: a Theologis uero uerbum. Conceptus autem obiectualis, est res per conceptum formalem representata in illo terminans actum intelligendi. uerbi gratia. Conceptus formalis leonis, est imago illa, quam intellectus possibilis format de quidditate leonina, cum uult ipsam intelligere: conceptus uero obiectualis eiusdem, est natura ipsa leonina representata & intellecta. Nec putandum est, cum dicitur nomen significare conceptum, quod significet aliter tantum significat. n. leonis nomen conceptum utriusque, licet diuersimode. est namque signum conceptus formalis, ut mediu, seu quo: & est signum conceptus obiectualis, ut uerbum, seu quod. Vnde idem est loqui de conceptu entis, & de significatione eius.

Seco. r. dist. 3. quaest. 1. & 3. dist. 8. q. 2.

ca. 2. q. 3. c. 1. circa medium in quodam dubio. T. c. 16. com. 18.

¶ Probo ergo conclusionem primam tali medio. Omnia similia quacunque similitudine, etiam analogâ, seu imitativa secundum id in quo assimilantur, possunt per eandem imaginem representari: sed Deus & creatura, substantia & accidens habent similitudinem inter se, saltem analogâ. ergo secundum id in quo assimilantur, possunt per eandem similitudinem representari: sed assimilantur in esse. ergo eadem similitudine poterunt representari, inquantum habent esse similitudo illa est conceptus formalis entis. ergo &c. Processus clarus est, & propositiones ab omnibus sunt concessæ, cum maior fuerit dilucidata, quam sic ex notioribus suademus. Vbiunque inuenitur agens producere sui similitudinem in alio, si id aliud producat aliud simile sibi, secundum id, quo ipsum assimilatur primo, oportet tertium assimilari utriq; ea ratione: quia quicquid est simile alicui in eo, quod illud est alteri simile, est simile utriq;: sicut species Sortis in oculo meo producit ab imagine Sortis in speculo, est similitudo representatiua utriusque, & figuræ Sortis in speculo, a qua immediate causata, sed ita est modo, quod inter habet analogam similitudinem, Deum & creaturam, substantiam & accidens, reperitur huiusmodi habitudo in ordine ad conceptum formalem. Igitur &c. Sic autem hoc sic manifestum exemplariter. Sapientia diuina producit sapientiam humanam, quæ est quædam sui similitudo, imperfecta tamen: sapientia autem humana producit similitudinem sui in intellectu nostro, quæ nil aliud est, quam sapientia in esse intentionali, sicut sapientia extra, est sapientia in esse naturali. Cum autem similitudo ista sapientie in intellectu representet sapientiam humanam secundum id, quod illa assimilatur sapientie diuine, quia representat eam secundum propriam rationem formalem, sequitur de necessitate, quod hic una similitudo representat utraq; humanam scilicet & diuinam, utpote quæ similis est utriq; licet ab humana sit immediate exemplata, a diuina mediate. Ex hoc exemplo in terminis specialibus intuetur propositum nostrum in terminis transcendentibus, qualis est ens. Cum enim esse creaturæ assimilatur esse diuino, a quo exemplatum est, & esse accidentale assimilatur esse substantiali, a quo emanat, similitudo producta in intellectu ab esse substantiali siue accidentali, inquantum assimilantur, erit omnium representatiua imago. & cum conceptus non requiratur ad intellectionem, nisi ut obiectaliter representet rem unico conceptu intellectus in Deum & creaturam, in eo quod ens feretur, & similiter in substantiam, & accidens. Nec oportet ponere plures conceptus, & multiplicare entia sine necessitate. Quod autem hic sint non solum secundum mentem S. Tho. dicta, sed etiam secundum expressam sententiam, patet in q. d. d. potentia Dei q. 7. ar. 5. in corpore, unde hanc rationem accipi: & in eadem q. ar. 6. ubi circa finem corporis q. adducit exemplum de speculo, & dicit expressè, quod sic se habet conceptus nostre ad Deum & creaturas, sicut species rei uisæ in speculo, ita quod Deus se habet ut res producens similitudinem suam in speculo: creatura ut species in speculo, conceptus nostre ut similitudo extracta a specie in speculo utriusque representatiua. Vnde nullus mentis compos potest hoc negare in eius uita.

¶ Et quia illud, per quod res constituitur in proprio genere uel specie, est quod significamus per definitionem indicantem quid est res, non esse in eis, ut sic, inuenire passionem entis: hoc est falsum, ergo a destructionibus consequentibus &c. Consequencia declaratur: quia n. animal dicitur alium gradum ab homine, ideo homini secundum differentiale conceptum præcise non insunt passionem animalis, ut ostendit falsitas istius reduplicatiue, Hò in quantum rationalis, esse bipes, circuloquedo per ly, bipes, passionem animalis propriam. & similiter, si ens dicitur alium gradum a substantia, sequitur qd considerata præcise ratione constitutiua substantie, substantia non est una, nec uera, nec bona &c. quæ nominat passionem entis &c. Falsitas consequentibus probatur sic, Homo in quantum rationalis, præcise est unum quid unitate, quæ est passio entis: hò in quantum rationalis dicitur alium gradum ab ente secundum te, contra quæ arguo, ergo passio entis conuenit aliis gradibus ab ente præcise, ut sic accipitur: quod est oppositum consequentibus. Prima propositio assumpta habet ex Sco. in secundo sen. dist. 3. q. 1. tenente unitate mediam minore unitate numerali, & maiore generica esse passionem entis, & sequi naturam specificam ratione ultimæ differentie. Manifesta quoque sit sic pro nunc eadè propositio, Homo in quantum rationalis, est indiuisibilis formaliter, supposito quod rationale sit ultima differentia, ergo hò in quantum rationalis est unum formaliter: unitas n. nihil aliud est, quam indiuisio. Sed de hoc, cum de unitate nature ageretur, aprior erit sermo. Nunc autem sufficit, quod in gradibus specificis præcise accipitur, & similiter genericus est inuenire passionem entis: quod erat probandum, & consequenter, quod ens non significat distinctum gradum a naturis specificis & genericis: quod erat tertia pars conclusionis.

¶ Tertia pars eiusdem sic declaratur. Si conceptus obiectalis entis esset aliquis gradus supra gradus específicos & genericos, esse consideratis præcise gradibus specificis & genericis cum eorum præcise passionibus, non esset in eis, ut sic, inuenire passionem entis: hoc est falsum, ergo a destructionibus consequentibus &c. Consequencia declaratur: quia n. animal dicitur alium gradum ab homine, ideo homini secundum differentiale conceptum præcise non insunt passionem animalis, ut ostendit falsitas istius reduplicatiue, Hò in quantum rationalis, esse bipes, circuloquedo per ly, bipes, passionem animalis propriam. & similiter, si ens dicitur alium gradum a substantia, sequitur qd considerata præcise ratione constitutiua substantie, substantia non est una, nec uera, nec bona &c. quæ nominat passionem entis &c. Falsitas consequentibus probatur sic, Homo in quantum rationalis, præcise est unum quid unitate, quæ est passio entis: hò in quantum rationalis dicitur alium gradum ab ente secundum te, contra quæ arguo, ergo passio entis conuenit aliis gradibus ab ente præcise, ut sic accipitur: quod est oppositum consequentibus. Prima propositio assumpta habet ex Sco. in secundo sen. dist. 3. q. 1. tenente unitate mediam minore unitate numerali, & maiore generica esse passionem entis, & sequi naturam specificam ratione ultimæ differentie. Manifesta quoque sit sic pro nunc eadè propositio, Homo in quantum rationalis, est indiuisibilis formaliter, supposito quod rationale sit ultima differentia, ergo hò in quantum rationalis est unum formaliter: unitas n. nihil aliud est, quam indiuisio. Sed de hoc, cum de unitate nature ageretur, aprior erit sermo. Nunc autem sufficit, quod in gradibus specificis præcise accipitur, & similiter genericus est inuenire passionem entis: quod erat probandum, & consequenter, quod ens non significat distinctum gradum a naturis specificis & genericis: quod erat tertia pars conclusionis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota

¶ Nota

CAPVT II.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

¶ Nota tamen circa id quod de Boetio affertur, quod Boetius in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, naturam quadrupliciter accipit dicit. Primo omne intelligibile: secundo omnis substantia: tertio principium intrinsecum motus. quarto specifica essentia, seu differentia: quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sen. S. Tho. dist. 37. quæst. 1. articulo 1. primo modo accipit hic naturam S. Thom. quoniam sic communis est essentia substantiæ, & accidentibus genericis & specificis.

sicut apparet ex secundo de Anima, quod uisus est tenebra cognoscitius, quando lux non est presens, eo quod tunc uisus non immutatur. Igitur si intellectus naturaliter immutatur a substantia immediate ad actum circa ipsam, sequeretur quod quando substantia non esset presens, posset naturaliter cognosci non esse presens, & ita naturaliter cognosci posset in hostia consecrata non esse substantiam panis, quod est manifeste falsum.

Auic. c. 20. circa med.

Algazel.

Prima ratio.

Vid ad hoc propositum comment. huius doct. secundo postea. c. circa me. & uideas consequentiam Aristot. 1. dist. 3. q. 3. cap. 3.

2. dist. 3. q. 3. in solutio ne quinti contra uniuocationem entis.

tum ad animal, non tamen potest intelligi, quod prima pars rationis alibi formaliter sumpti, denomine primam partem rationis animalis. Ea enim est ens eodem modo sumptum, cum uniuocum sit. remanet ergo, quod negatio est dicere apud Scotum, animal rationale: immo animal album, eodem modo arguendo, ut prius, utendo loco nominum, eorum rationibus quidditatiuis.

substantiis, sed in accidentibus est quodammodo, & secundum quid & c.

uim faciendo in uerbis Scoti, forte dixerit, ens non claudit in rationali quidditatiue, & alio, sed in rationalitate & albedine: tunc interim sequitur principa'e inuentum nostrum, quod scilicet ens in nulla differentia includatur quidditatiue: quia rationalitas non est differentia, sed differentia principii, secundum ueram Auicennae doctrinam. differentia enim predicatur de specie, rationalitas autem non. quare & c.

¶ Tertio arguitur sic. Ens est uniuocum substantiae, & accidentis, ergo in ratione substantiae ex pressa cadit ens, ergo in definitione in omni explicite cadit ens: hoc est inconueniens, & contra Aristotelem, & uiam communem, ergo & c. Prima consequentia probatur ex eo, quod omne superius uniuocum explicite cadit in ratione sui essentialis inferioris: sicut animal cadit explicite in ratione hominis. Secunda consequentia probatur ex auctoritate Aristot. posita in secundo libro Topico. Illa scilicet. Quando aliquid ponitur in definitione alicuius, loco illius, si ponatur eius ratio, clarior erit intellectus. Cum ergo substantia ponatur in definitione hominis, & loco substantiae licet ponatur eius ratio, in qua explicite cadit ens, ut clarior sit definitio, sequitur quod ens debeat poni in definitione hominis explicite, ut clarior reddatur. Nec prohibet hoc communissimas ambitus ipsius entis, aut carentia differentiarum. Sicut nec ex his prohibetur ens, tanquam praedicatum uniuocum & quidditatiuum, cadere in ratione substantiae. Et confirmatur hoc per Scotum, qui in 1. sen. dist. 3. ponit ens esse primum cognitum cognitione distincta, eo quod ens cadat in conceptu quidditatiuo omnium, tanquam primum praedicatum quidditatiuum. Haec de tertio.

¶ Quarto ad quartum principale, praenoto differentiam inter uniuocum, & aequiuocum purum, & analogum. Vniuocata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est eadem simpliciter. Puta aequiuocata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa simpliciter. Analogata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est alio modo eadem, & alio modo diuersa, seu secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. uerbi gratia. Animal, & medicina sunt analogata substantia: unde habent illud nomen commune. utrumque enim illorum dicimus sanum. differentia autem eorum in quantum sana sunt, est alio modo eadem, & alio modo diuersa. Animal enim, in quantum sanum, est habens sanitatem: medicina in quantum sana, est causa sanitatis. Sunt enim eadem alio modo ista distinctiones, quia in omnibus includitur finitas: & sunt diuersa alio modo, quia diuersis modis sanitatem respiciunt. unde analogum est medium inter purum aequiuocum, & uniuocum: sicut inter idem simpliciter, & diuersum simpliciter, cadit medium idem secundum quid, & diuersum secundum quid. & sicut medium sapit naturam utriusque extremi: dicit enim quodammodo plures rationes, & quodammodo unam propter quod inuenitur quadoque apud illustres Philosophos, quod analogum dicit plures rationes, & quandoque quod dicit unam rationem.

¶ Nota secundo, quod duplicia sunt analogata, quaedam secundum determinatam habitudinem unius ad alterum: quaedam secundum proportionalitatem. exemplum. Substantia & accidentis sunt analogata primo modo sub ente: Deus autem & creatura secundo modo. infinita enim est distantia inter Deum & creaturam. Differunt autem haec plurimum: quoniam analogata primo modo ita se habent, quod posterius secundum nomen analogum diffinitur per suum prius, puta, accidentis in quantum ens per substantiam. Analogata uero secundo modo non. creatura enim in quantum ens, non diffinitur per Deum unde analogata primo modo habent nomen commune, & rationem secundum illud nomen secundum quid eandem, & secundum quid diuersum per hoc, quod analogum illud simpliciter, id est, sine additione aliqua de primo dicitur: de alio uero non, nisi diuersimode respiciendo primum, quod cadit in eorum rationibus: sicut in exemplo de sano manifestum est. Analogata uero secundo modo, habent nomen commune, & rationem secundum illud nomen alio modo eandem, & alio modo diuersam, non propter hoc, quod illud simpliciter dicitur de primo, & de alio relatiue ad primum: sed habent

rationem eandem secundum quid propter identitatem proportionis, quae in eis inuenitur, & secundum quid diuersam, propter diuersitatem naturarum suppositarum illis proportionibus. Exemplum, Forma & materia substantialis, & forma, & materia accidentium sunt analogata quaedam sub nominibus formae & materiae: habent enim nomen commune, puta, forma & materia, & rationem secundum nomen formae, siue materiae eandem, & diuersam hoc modo: quia forma substantialis ita se habet ad substantiam, sicut forma accidentialis ad accidentis. similiter materia substantiae ita se habet ad substantiam, sicut materia accidentis ad accidentis: utrobique enim saluatur identitas proportionum cum diuersitate naturarum, & unitate nominis: hunc modum analogiae exprimit Commentator. 12. Metaph. commento. 28. & clarius cu Aristotele. primo Ethicor. cap. 7.

¶ Quid si aliquis dicit, ens analogice utroque modo analogice dicitur de substantia & accidente. Secunda conclusio, Ens dicitur de Deo, & creatura secundo modo tantum. Prima conclusio probari potest rationibus factis contra Scotum, & maxime prima. Auctoritatis autem Arist. 4. Metaph. text. com. 3. & Comment. ibidem. expresse enim ibi dicitur, quod ens non est unum, sed ad unum. Duodecimo quoque Metaph. text. com. 28. expresse dicitur, quod principia praedicamentorum non sunt alio modo eadem, nisi secundum proportionem. Super qua auctoritate potest argui sic, Illa non sunt uniuocata, quia nullam identitatem habent nisi proportionis: sed principia propria substantiae, & accidentis sunt huiusmodi. ergo & c. Minor expresse est in littera Aristot. Maior est nota ex terminis, si enim nullam aliam identitatem habent nisi proportionis, oportet quod careant unitate uniuocata. Et haec auctoritas est notanda contra Scotistas: quia si concedant ens habere entitatem analogam, dicunt cum hoc, quod habet etiam identitatem uniuocam: cuius oppositum Aristotel. dicit, solam identitatem proportionis inter principia praedicamentorum ponens.

¶ Secunda conclusio non aliter pro nunc probetur, quam auctoritate san. Thom. in quaestioneibus de ueritate, quae 2. artic. 2. ubi examinat quomodo scientia sit analogata scientiae diuinae, & scientiae creatae, expresse facitur, quod secundo modo sit analogata, & non primo modo. Vnde cum ens dicitur de Deo, & creatura, hoc modo dicitur proportionabiliter, qui exprimitur, quod sicut Deus se habet ad suum esse, ita creatura ad suum: sed de his alias, cum ex proposito tractabitur, diffusius loquemur: modo sufficiat haec pauca dixisse, ex quibus innoscere potest, quod conceptus entis formalis est vnus inaequaliter repraesentans esse substantiae & accidentis, Dei & creaturae: & quod conceptus obiectalis non habet nisi unitatem proportionis determinatae ex identitate termini, vel unitate proportionabilitatis, & identitate proportionum. Ex quibus elici potest, quod cum talis unitas apud Arist. 4. Metaph. text. com. 2. sufficiat ad obiectum scientiae, ens non oportet poni uniuocum ad hoc, quod passiones habeat, & contradictionem fundet, & reliqua huiusmodi habeant sibi conuenientia. Haec de quarto.

¶ Et ad quintum respondetur ordinare ad argumenta. ¶ Et ad primum dicitur, quod argumentum illud, si aliquid probat, alietatem conceptus non uniuocationem probat, sicut ipsemet Scotus dicit: & ideo gratis concedimus illud: sicut etiam Auic. qui tenet ens non esse praedicatum quidditatiuum, concedit ens dicere alium conceptum, non tamen uniuocum & quidditatiuum. ¶ Ad secundum negatur consequentia. Ad cuius probatione dico, quod aliquid continere virtualiter aliud, potest intelligi dupliciter. Vno modo sicut causa uirtute sua continet effectum. Alio modo sicut effectus continet uirtutem causae, participando illam sic: hoc stante, Minor est falsa, etenim effectus quilibet virtualiter continet secundo modo Deum: nec oportet quod continens isto modo sit prius, immo necessario est posterius. Quod si mihi dixerit, quod hoc est abuti uocabulis, quia apud omnes continere virtualiter non attribuitur nisi causae: dico quod si fiat vis in uerbo, falsa est Maior, eo quod datur triplex modus continendi, scilicet essentialiter, virtualiter, & participatiue, sicut effectus continet in se causam.

¶ Ad tertium, concesso toto antecedente, negatur consequentia: sufficit enim analogia illius rationis formalis. ¶ Ad quartum negatur consequentia. Ad probationem dicitur, quod falsum supponit, scilicet quod substantia non immutetur intellectum per propriam speciem. Vnde ad eius probationem dico, quod quantitas & accidentia in Eucharistia agunt & pa-

tiuntur totum, quod ageret & pateretur substantia, si esset. sicut enim acceperunt modum essendi substantiae. i. ubique subiecto: ita etiam agere & pati eius. & ideo ex multis hostiis sensatis generatur in intellectu species intelligibilis substantiae panis, & eius quidditatiua cognitio: sicut & ad nutritionem agit, ac si esset ibi panis. Non enim minus ex illis accidentibus nutritur, quam ex aliis hostiis non consecratis: sicut non minus ex consecratis generantur uermes & cineres, quam ex non consecratis. Vnde ad argumentum dico, quod panis absens immutatur, quoniam non est omnino absens: remansit enim ibi accidentis suum, quod est uice panis: quare non est simile de uisu respectu tenebrae. Nec est contra nos auctoritas Aristotele. quoniam haec omnia habent locum, ubi est simpliciter absentia obiecti, quam hic non concedimus quo ad operationes.

¶ Ad quintum dico, quod quia mediū comparatū uni extremorū, ut oppositum, induit alterum extremū, ut dicitur quinto Physic. text. comm. 6. ideo analogum comparatum aequiuoco, quod diuersas rationes simpliciter sonat uniuocum, appellatum est ab Aristot. ibi, & merito, eo quod urebatur analogo secundum id, quod habet de unitate. oportet enim ad uerificationem illam maximam, quod causa & effectus non in sola noce conueniant, sed in ratione aliqua formali, eadem aliquo modo in illis: unde textus ille non est contra nos. ¶ Ad Auic. & Algazelem dico, quod nihil contra nos dicunt: quia alietatem non uniuocationem conceptus entis insinuant.

¶ H I C ponitur secunda comparatio, qua substantias inter se comparat tali conclusione. Substantiae simplices nobiliori & ueriori modo habent essentiam, quam compositae, quam probat dupliciter: primo sic, Quorum esse est nobilior, eorum essentia est nobilior: substantiarum simplicium esse, est nobilior quam compositarum, ergo essentia substantiarum simplicium est nobilior. Secundo sic, Causa, supple, effectiua non uniuocata, habet nobiliorem essentiam suo effectui: substantia simplex salte prima, est huiusmodi causa compositarum. ergo substantia simplex est perfectior essentia, quam composita.

¶ A D E V I D E N T I A M huius partis nota, quod ut habes a San. Tho. quarto Sent. dist. 11. q. 2. ar. 1. ad primum. Simpliciter nec perfectionem simpliciter, nec imperfectionem sonat. res enim ex eo quod simplex, non habet perfectionem maiorem, sed ex eo quod taliter simplex, id est, simplicitatem subsistentem habet. Vnde materia prima est simplicissima, & formae accidentales sunt simplices, & tamen non sunt perfectiores substantiis compositis. Et ideo cum dicimus substantias simplices esse perfectiores compositis, intelligas non de quibuscunque simplicibus substantiis, sed de simplicibus subsistentibus in sua simplicitate: quales sunt substantiae separatae oēs. Propterea caueo hic opinionem Scoti in primo sen. dist. 8. quaest. 1. dicentis simplicitatem esse perfectionem simpliciter. Vt autem ueritatem tutari, ac falsum impugnare scias, notato quid sit perfectio simpliciter.

¶ Perfectio simpliciter, apud Anselmum Monologion 19. est: quae in unoquoque melior est ipsa, quam non ipsa. Glossa sic, In unoquoque, in quantum est indiuiduum entis, id est, hoc ens, non in quantum est indiuiduum huius, uel illius naturae, puta, hic homo, aut hic angelus, melior est & c. quia comparatum includit suum positum: ideo melior est, id est, bonitatem, seu perfectionem meliorem ponit, quam non ipsa, id est, quam quodlibet sibi impossibile: ita quod, ly non ipsa, non teneatur contra traditione, sed impossibile. Vnde perfectio simpliciter exigit duas condiciones. Primo, quod dicat perfectionem, secundo, quod illa perfectio in indiuiduo entis sit melior, quam quodlibet sibi in eo impossibile. Propter defectum enim primae conditionis, tam relatio, quam negatio perfectionibus simpliciter excluditur. Propter uero defectum secundae, ratiocinari, ridere, latrare, & huiusmodi, perfectiones simpliciter non sunt: quia ista esse sint meliora in indiuiduo huius, uel illius naturae, non tamen entis. Diximus quod ly, non ipsa, tenetur impossibile, & non contradictorie: quia aliter omne positum esset perfectio simpliciter: quia in indiuiduo entis melius est positum quodlibet, quolibet contradictorio formaliter sumpto. Nec superfluit ens consideres primam conditionem, quoniam propter defectum eius simplicitas non dicit perfectionem simpliciter. Simplicitas enim nihil aliud est, quam negatio compositionis: unde non est perfectio, sed negatio imperfectionis. Propterea & deficit talis modus arguendi. In indiuiduo entis quodlibet impossibile simplicitati dicit imperfectionem, ergo ipsa simplicitas est melior in unoquoque, quam non ipsa, & consequenter perfectio simpliciter. Oportet. n. addere in antecedente, & ipse

Scot. d. 8. q. 1. ad primum quolibet. q. 5.

ipsa dicit perfectionem, quod falsum est: quia negatiuum praedicatum est.

¶ Potes autem contra Scoti positionem arguere sic. Nulla perfectio simpliciter saluatur in relatione, vt relatio est: simplicitas autem saluatur in relatione, vt relatio est: Ad, siquidem est simplicissimum, nullam enim compositionem includit: & vniuersaliter secundum Scotum, omnis differentia vltima relationis. ergo &c. Maior patet ex eo, quod relatio, vt relatio, nec perfectionem, nec imperfectionem sonat apud nos & Scotum.

¶ Præter. Quod dicitur per quantum, & non quantum, non est perfectio simpliciter. Patet ista, quia implicat quod aliquid sit non quantum, & perfectio simpliciter: sed simplicitas diuiditur per quantum, & non quantum. ergo, &c. Patet minor, quia diuiditur in simplicitatem relatiuam & absolutam: simplicitas autem relatiua est non quantita. ¶ Si dicatur ad ista, quod relatio forma lter sumpta non est simplex, sed simplicitas praedicatur de ea denominatiue: hoc non euadit argumenta, quia simplicitas relatiua est passio relationis secundum hoc, aut modus intrinsecus. Impossibile est autem quod alterum horum sit perfectius eo, cuius est: vt arguatur sic. Nulla passio est maioris entitatis subiecto suo: simplicitas denominans relationem est eius passio, sicut vniuersaliter passio superioris est passio inferioris, licet non primo. ergo simplicitas relationem denominans non est maioris entitatis relatio: sed relatio non est quanta. ergo simplicitas relatiua non est quanta. ergo nec perfectio simpliciter. Star ergo assumptum verum, scilicet quod simplicitas diuiditur per quantum, & non quantum.

¶ Similiter arguere potes, si dicat quod simplicitas sit modus, quod tamen minus consonum veritati videtur. Substantia ergo immateriales, non ratione simplicitatis sunt perfectiores essentia substantiarum compositarum, sed ratione simplicitatis subsistentis, & adunatis in se tantam perfectionem ita indiuisiue, qua gaudent.

¶ In hac secunda parte capituli, quid sit essentia in substantiis compositis declaratur, quia a notioribus inchoandum est, conclusionem hanc negatiuam ponit. Materia sola non est essentia substantiae compositae: quam duplici ratione probat, Prima est: talis. Illud quod est essentia substantiae compositae est principium cognoscendi illam: sed materia sola non est principium cognoscendi illam. ergo materia sola non est essentia substantiae compositae. Maior patet ex eo, quod vnumquodque per suam essentiam cognoscitur quidditatiue, vnde omnes salte cognitiones oriuntur. Minor habetur ex 9. Meta.tex.com.20. vbi dicitur, quod principium cognoscendi est actus, & non potentia.

¶ Secunda ratio est. Essentia substantiae compositae est id, quo res ponitur in genere & specie: sed materia sola non est id, quo res ponitur in genere & specie: ergo materia sola, non est essentia substantiae compositae. Maior est euidentius inducendo in singulis. Sortes enim per suam naturam in specie humana collocatur, similiter in genere animalis, & sic de aliis. Minor probatur: quia id, quo aliquid in specie reponitur, oportet quod actuale sit, eo quod est principium distinguendi ipsum ab aliis speciebus, & collocandi ipsum in tali gradu vniuersi, materia autem sola actualitatem non includit.

¶ Hic ponitur secunda conclusio negatiua talis. Essentia substantiae compositae non est sola forma: quam vnica ratione probata sic. Illud est essentia substantiae compositae, quod per eius

Commen-
tator. 7. Me-
ta. tc. 21. &
com. 34.

diffinitionem significatur: sed sola forma per eius diffinitionem non significatur. ergo sola forma non est essentia substantiae compositae. Maior est de se nota. minor probatur: quia diffinitiones naturales per hoc differunt a Mathematicis, quia istae significant solam formam, id est formam absque materia sensibilibus: istae vero significant formam, & materiam sensibilem.

¶ Sed adhuc ratio non potest dici, quod cum significari per diffinitionem conueniat dupliciter. Vno modo, vt pars rei diffinitur: alio modo, vt subiectum rei diffinitur, seu vt deferens re diffinitur, p diffinitione naturalis significat solam formam vt res diffinita: & id quidditas est sola forma, materia aut significat, vt quidditate deferens.

¶ Contra hanc responsionem subiungitur in litera talis ratio. Illud quod est proprium accidentibus, ex imperfectione suae essentiae non conuenit specificis substantiis: sed rei pere in diffinitione aliquid extra essentiam suam, est proprium accidentibus ex imperfectione suae essentiae. ergo hoc non conuenit substantiis specificis. Maior patet ex terminis: quod enim

est proprium alicui ex sua imperfectione, non conuenit alteri habenti perfectionem oppositam illi imperfectioni. Minor habetur ex septimo Meta.tex.com. 4. 15. & 16.

¶ Circa maiore nota, quod licet formae partis, puta animae, conueniat etiam diffiniri per aliquid extra essentiam eius, ac per hoc illud videatur esse non proprium accidentibus, sed commune eis & formae partium: in rei tamen veritate proprium est accidentibus, eo quod diffinitio non est nisi rei existenti in recta linea iudicamentali habentis specie completam, cui diffinitio componatur ex genere, & differentiis, sola autem accidentia inter entia, & specie completa, sunt per additamentum diffinibilia: & ideo proprium accidentibus dixit esse vltimo modo diffiniri: vnde & anima diffinitur per aliquid extra essentiam suam, pro quanto participat de accidentis natura esse in alio.

¶ Hic ponitur tertia conclusio negatiua. Essentia substantiae compositae non est aliqua relatio inter materiam & formam, aut aliquid additum composito ex materia, & forma: quam probat ex duobus rationibus. Primo sic. Omnis relatio media inter materiam & formam, & similiter omne additum composito ex materia & forma est accidentis extraneum substantiae: nulla essentia substantiae compositae est accidentis extraneum. ergo. Minor est de se nota: Maior vero probatur. Omne adueniens enti simpliciter facies formaliter ens tale, est accidentis extraneae naturae a substantia: ois relatio media inter materiam & formam, & omne additum composito aduenit enti simpliciter, & faciunt ens tale. ergo oia hmoi sunt accidentia extraneae naturae a substantia composita. Huius prosyllogismi Minor declarat primo ex eo, quod forma substantialis adueniens materiae facit esse simpliciter, & hoc aliquid, vt dicitur secundo de Anima tex.com. 2. Declaratur secundo ex eo, quod generatio terminata ad formam substantialem est generatio simpliciter: terminata vero ad formam accidentalem, est generatio in quid, vt dicitur 3. Phy.tex.c. 7. Cum enim materia Sortis acquirat formam substantialem, tunc sine additione dicitur Sortes fieri: acquirat autem formam substantialem, cum magnitudinem acquirat, non dicitur Sortes fieri simpliciter, & sine additione, sed fieri magnus.

¶ Secunda ratio est ista. Nullum additum vt relatio illa media, aut vt quomodolibet sequens compositum ex materia & forma, est proprium principii a priori perfectae notitiae substantiae compositae: essentia substantiae compositae est proprium principium a priori completae notitiae eius. ergo &c.

Relinquitur

¶ Hic ponitur quarta conclusio affirmatiua. Essentia in substantiis compositis significat compositum ex materia & forma, quam per locum a diuisione concludit ex autoritate Boetii, Auicennae, & Commentatoris, septimo Meta. com. 27. & ratione tali probat. Id quod tantum principio completo denominante, substantia composita est ens, est compositum: sed essentia ipsius substantiae compositae est id, quo tanquam principio completo denominante, substantia composita est ens. ergo essentia ipsius substantiae compositae est composita. Maior de se est clara. dicitur enim, & est Sortes ens propter suam essentiam, quam habet: Maior vero declaratur sic. Quod documq; aliquid res ex pluribus principis constituitur, non est talis ex altero eorum, vt completo principio, sed ex componente vtriusque: sed substantia composita est ens ex pluribus principis constitutum, scilicet materia & forma. ergo non ex altero tanquam completo principio, sed ex componente vtriusque est, & dicitur ens: sed id quod complectitur vtriusque, est compositum: ergo id quo substantia composita tanquam completo principio denominante est, oportet esse compositum: quod erat probandum. Maior huius prosyllogismi exemplariter in saporibus declaratur in litera tanquam ex notioribus: & declaratio est manifesta per se. quod autem dicitur, quod sola forma, & causa essendi, infra parebit.

QUESTIO III.

¶ Circa praedicta dubitatur, an materia sit pars quidditatis naturalis. In hac dubitatione tria faciunt. Primo ponitur opinio Commentatoris: secundo nota opinio S. Thome: tertio respondebitur argumentis oppositis.

¶ Vno ad primum, Commentator 6. Met. com. 21. & 34. opinatur materiam non esse partem quidditatis naturalis, sed cadere in diffinitionem rei naturalis, vt deferens illam quidditatem. aduenit autem in 34. com. ad hoc rationem talem. Essentia rei est substantia declarans rem quidditatiue: materia non est substantia declarans quidditatem rei. ergo materia non pertinet ad essentiam rei. Minor colligitur ex primo Physico. tex.com. 69. vbi dicitur, quod materia secundum se est ignota, & per consequens alterius declaratiua non est. Ex com. vero 21. potest elici talis ratio ad hoc. Si quidditas hominis esset homo compositus ex materia & forma, tunc quidditas hominis haberet quidditatem, & sic quidditatis esset quidditas: quod est falsum. Tene consequentia: quia quaecunque sunt idem, quicquid habet vnum, habet reliquum. si ergo quidditas hominis, & homo compositus sunt idem, cum homo compositus habeat quidditatem, sequitur quod quidditas hominis habeat quidditatem. Hanc eandem positionem videtur docere Arist. 7. Meta.tex. com. 34. expresse dicens materiam non esse partem quidditatis: & secundum Physico. tex.com. 28. partes diffinitionis in genere cause formalis collocans. Vnde & 10. Metaphysice, tex. commento. 21. dicit quod mas, & femina non variant speciem, quia sunt differentiae materiales.

¶ Idem etiam persuaderi potest ex consequentibus materiam. Materia enim est causa corruptionis distinctionis suppositi a natura sensibilitatis & similitum, quorum opposita conueniunt quidditatiue. sunt enim essentiae rerum ingenerabiles, incorruptibiles, insensibiles, & huiusmodi: Haec de primo. ¶ Vno ad secundum, S. Tho. 71. Metaph. supra tex. com. 33. & prima parte quaest. 75. articulo 4. & hic, tenet materiam esse partem quidditatis substantiae naturalis. Probat hanc conclusionem tribus rationibus, quarum duae in litera postae sunt. Tertia vero est ista. Quicquid est essentia omnium indiuiduorum existentium sub specie vniuersaliter conceptum, est de essentia speciei. ista est vera pro tanto: quia aliter essentia speciei

Relinquitur

non predicaret essentialiter totam essentiam indiuidui: sed materia est de essentia omnium indiuiduorum naturalium. ergo materia vniuersaliter accepta, est de essentia speciei, & sic non cadit in specie, vt deferens ipsam, sed vt pars essentialis.

¶ Ad primam rationem in litera factam dicunt aduersarii, quod proprium est accidentibus diffiniri per additamentum alterius generis: & hoc non conuenit substantiis, sed diffinitur substantiae per additum sui generis: materia enim est in eo genere, in quo est quidditas delata. ¶ Contra. Ergo nulla est differentia inter diffinitionem formae partis, & diffinitionem formae totius, nisi forte secundum modum signifiandi, cum vtraque per additum sui generis diffinitur: & sic eadem erit diffinitio animae & vniuersi: tunc sicut nullum genus praedicamenti substantiae ponitur in diffinitione animae: ita nullum ponitur in diffinitione vniuersi, & sic de aliis: quod est manifeste falsum.

¶ Confirmatur S. Tho. positio adhuc tripliciter, primo sic. In omni obiecto quidditatiue sumpto, cui conuenit aliqua passio adaequata, oportet inueniri intrinsece causam illius passionis: sed corpus contrarietati subiectum quidditatiue sumptum, est subiectum, cui conuenit corruptibilitas per modum passionis adaequatae. ergo in corpore contrarietati subiecto quidditatiue sumpto, oportet intrinsece inueniri causam corruptibilitatis: & talis causa non est nisi materia. ergo &c. Maior est de se nota: quia passio fluit ab intrinsecis principis quidditatis, aliter non conueniret ei secundum quod ipsa. Minor ex eo manifestatur, quod corruptibilitas primo concluditur de corpore contrarietati subiecto. Quod autem causa corruptibilitatis sit materia, clarum est, apud Comment. maxime.

¶ Secundo sic. Id quod est pars humanae naturae, est pars quidditatis humanae, quia natura & quidditas sunt idem: sed materia est pars naturae humanae. ergo &c. probatur Minor ex eo, quod materia est natura, secundo Physico. tex.com. 21. Et si non est pars, oportet quod in Sorte sint duae naturae non partiales: quia non sunt partes alicuius naturae, quod est impossibile. Tertio declaratur hanc fuisse mentem Arist. primo ex octauo Meta.tex.com. 15. & 16. vbi assignat causam, quare diffinitio compositorum est vna: quia ex actu & potentia naturam est fieri vnum. Quidditates autem simplices seipsas, inquit, habent vnitatem statim, eo quod formae tantum sunt: ex quibus habetur, quod si essentia substantiae compositae esset sola forma, non oportet Arist. assignare causam propter quid sit vna. forma enim seipsa est vna: sed quia est composita, ideo dixit quod vnitatem habet, ex eo quod altera pars est actus, altera potentia. Similiter, 9. Metaphy. textu vltimorum commentorum dicit, quod in quidditatibus compositorum accidit error, non autem in quidditatibus simplicium propter multitudinem partium, ex quibus sunt compositae illae quidditates, vnde ex earum compositione error accideret potest, qui in simplicibus, cum careant partibus, locum non habet: ex quibus apparet ipsum opinari, essentiam compositi esse compositam, & non simplicem: & quod quidditas substantiae materialis differat a quidditate separata ex eo, quod ista est essentialiter simplex: illa vero est essentialiter composita. Haec de secundo.

¶ Tertium, dicendum est ad rationes in oppositum. Ad quartum primum negatur Minor: licet enim materia secunda se, id est, solitarie sumpta sit ignota, adiuncta tamen & substrata tali formae specificae hinc generis, declaratiua est alterius. ¶ Ad secundum negatur consequentia: ad cuius probationem dicitur, quod Maior illa potest intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid realiter coniunctum est vni, est & realiter coniunctum alteri: & sic conceditur, sed non est contra nos. Alio modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid praedicat de vno, praedicatur de altero: & hoc modo

Primo phy-
sica. 79. si-
9. metaphy-
sica. com. 17.
T. c. 7.

T. c. 12.

modo est falsa: Aliquid enim conuenit vni, vt distinctio...

T.c.34.37.

Secundo ad id quod additur ex Arist. dicitur, quod septimo Meta...

Secundo Phyllico. T. ca. 28.

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

Secundo ad id quod additur ex Arist. dicitur, quod septimo Meta...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

Secundo sic. Illa quae sunt principia indiuiduationis, sunt...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Natura fiat particulare compositum: deinde naturali ordine...

T.c.41.

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur...

In hac parte huius capituli obicitur contra quartam conclusionem...

T.c.30.

c. de differentia.

T.ca.14.

pria, quod idem est, certum est quod non remanet hic, neque forma eius remanebit hic, neque ipsa materia. si enim materiam propriam non habet, per quid exit ordinem communium? Secundo probatur eadem conclusio sic. Frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora, & aequè benefed absque quibusq; aliis ex materia signata sufficienter saluatur indiuiduatio substantiæ compositæ, ergo frustra adduntur quæcumque. Minor ex dicendis apparebit, ubi solutus aduersarij rationibus, stabilis ac firma remanebit positio nostra. Et confirmatur, quia cum in substantia composita non sint nisi materia & forma, & compositum ex his, & accidentia quæcumque indiuiduo accidunt, nullam aliam intrinsecam causam habent, nisi aliquid horum, & sic ad inuestigandam indiuiduationis causam non oportet extra hoc vagari. Probatur tertio eadem conclusio auctoritatibus Arist. & Cō. supra inductis, quas non opus est repetere. Apparet quidem apud eos euidenter omnem distinctionem aut ex formis, aut a quantitate oriri. Est igitur materia signata intrinsecè indiuiduationis principium, quo intrinsecè, licet particulariter, Sortes est hic. Dico autem particulariter, quia non arbitror materiam signatam esse ipsam indiuidualem proprietatem, seu differentiam: sed potius differentiam indiuidualis essentialis principium. Opinor enim quod proprietas materie signatæ ad proprietatem, seu differentiam indiuidualem, sit sicut proportio anime humane ad differentiam hominis constitutiuam. Sicut enim anima intellectiua non est ipsa differentia, puta rationale, sed id vnde sumitur: ita materia signata non est ipsa differentia indiuidualis, sed id vnde sumitur, & quod causat ipsam intrinsecè. Et sicut hō est hō, & per rationem tanquam per principium formale totale, & per animam intellectiuam tanquam per principium partiale intrinsecum formale, a quo rationale mendicat & causatur: ita Sortes est hic per differentiam indiuidualem, tanquam per totale quoddam denominans, quod nihil aliud est, quam gradus indiuidualis: sicut differentia specificæ est gradus specificus, & per materiam signatam tanquam per priorem causam intrinsecam, a qua ipsa indiuidualis differentia mendicat. Ut sic inter nos & Scot. in hoc stet diuersitas, quod ipsi differentias indiuiduales absque essentiali dependentia a materia signata multiplicent: nos autem sicut animal contrahere necesse est ad hominem & bonum sine forme partium, a quibus differentia contrahentes animal causatur: sic speciem, puta hominem, contrahere ad indiuiduum, non nouimus sine materia signata, quæ est causa indiuidualium differentiarum, & cōsequenter primo principium indiuiduationis intrinsecum. Moueor ad hoc dicendum, quoniam tunc Sortem substantiæ sumptum, in reā scilicet linea predicamentali sub specie, esse vnum numero, non vnitatem ad predicamentum quantitatæ, sed substantiæ, quam necesse est antecedi, cum sit entis passio ab indiuiduali gradu, quem ipsa indiuidualis differentia importat. Et hoc an sit de mente S. Doct. non censet quisquam, priusquam legerit ipsum & in compendio Theologiae, ca. 157. ubi vult Sortem eundem numero esse post resurrectionem eius quantitate numeratæ: & in tractatu suprascripto.

¶ Quid vobis ad quintum arguitur contra conclusionem, & dicta in ea a Sco. ubi supra. Primo sic. Impossibile est aliquid dependens a posteriori naturaliter, esse idem priori naturaliter, quia tunc esset prius, & non prius: sed substantia est prior naturaliter quantitate. igitur nihil causatum a quantitate, siue qualitercumque præexistens naturam quantitatis potest esse idem substantiæ, non igitur signatio ista a quantitate causata est eadem substantiæ, probatio Maioris. Vbi est vera & realis identitas, licet non sit formalis, ubi impossibile est hoc esse, & illud non esse: quia tunc idē realiter esset, & non esset: sed possibile est prius naturaliter esse sine posteriori naturaliter. ergo multo magis absque eo quod derelictum est, vel causatum a posteriori naturaliter.

¶ Præterea. Id quod est necessaria conditio causæ in causando, non potest habere esse a causato: quia tunc causa, in quantum sufficiens ad causandum, esset causata a causato, & illud causatum esse causam suspensum: sed singularitas, siue signatio substantiæ est necessaria conditio in substantia ad causandam quantitatē, quia causatum singulare requirit causam singularem, ergo impossibile est istam signationem, seu singularitatem esse a quantitate.

¶ Præterea. Quæro, quid est quantitatē causare, vel derelinquere talem modum, seu significationem in substantia. Si nihil ex hoc est, nisi quod præfuit quantitati, tunc nullo modo signatio est per quantitatē: quia tunc signatio substantiæ naturaliter præcedit ipsam quantitatē. Si autem aliquid aliud, quæro quomodo causatur a quantitate, & in quo genere causæ.

¶ Præterea. Quare quantitas potius relinquit talem modum in substantia, & qualitas non videtur ratio: quia, sicut qualitas seipsam informat superficiē nihil relinquendo in ea, ita quantitas informat substantiam seipsam, & non per aliam formam derelictam.

¶ Præterea. Quantitas ista, quæ ad indiuiduationem concurrat, aut est quantitas terminata, aut interminata, non terminata, quia

illa sequitur formam in materia, & per consequens singularitatem substantiæ: quia sicut substantia est causa eius, ut est terminata, ita hæc substantia est causa eius, ut est hic terminata. Et confirmatur hoc, quia cum quantitas terminata varietur sola rarefactione, idem indiuiduum erit multis singularitatibus idem: quod est impossibile. Si autem interminata, contrarium manet eadem in genito, & corrupto.

¶ Præterea. Si quantitas concurrat ad indiuiduationem, ut primo dicitur, si quærens, oportet quod in seipsa sit primo distincta numeraliter ab alia: sed tunc tua propositio non est vera, illa scilicet, Omnis differentia formalis est specifica: quantitas enim hæc & illa cum sint forme, differunt specificè. Quod si quantitatē excipias ab illa proportione fundamentali ædificij ruinosi, vnde probabitur quod differentia formalis sit specifica? quæcumque enim ratio fuerit adducta de forma, habebit locum in quantitate, cum quantitas forma sit.

¶ Præterea. Totā latitudinem predicamenti substantiæ est prior eorum predicamentis. ergo cum indiuiduum substantiæ claudatur in ista latitudine, oportet quod sit intrinsecè completum absque dependentia a quantitate, quæ est posterior. Et confirmatur, quia nihil reponitur in aliquo genere per aliquid, quod sit extrinsecum. Multa alia argumenta fiunt a Sco. & aliis: sed quia concludunt materiam solam, vel quantitatem solam, vel aggregatum ex materia & quantitate non esse principium indiuiduationis, omisit nihil. n. contra nos. Omisit præterea quæ indirecte contra positionem nostram essent, breuitari student. Hæc de quinto.

¶ Quid vobis ad sextum, respondendum est argumentis factis nō deinde alius pro opinione contraria inductis.

¶ Ad primum istorum dicitur, quod falsa est Maior. Ad cuius euidentiam est notandum, quod proportio materie signatæ ad hanc quantitatē, est proportio potentia ad proprium actum: vnde sicut potentia materie est eadem realiter ipsi materie, & tamen dependet a forma: ita potentia, seu capacitas materie respectu huius quantitatis, quæ vocatur eius signatio, dependet a quantitate, & tamen est eadem materie. Et quia potentia est prior posterior, & naturaliter actu prior est i genere causæ materie, posterior i ordine causæ formalis, ideo signatio materie est prior quantitate in ordine causæ materialis, posterior aut in ordine causæ formalis, vnde vtroque modo Maior est falsa: tam si intelligatur de priori & posteriori secundū genus causæ materialis, & si intelligatur de priori & posteriori in ordine causæ formalis. Aliquid enim dependens a forma est idem realiter materie: & aliquid dependens a materia est idem realiter forme, vt patet. Ad probandum primam qua dicitur, quia tunc esset prius, & non prius de eo, quod non est inconueniens in diuersis generibus causarum. Ad aliam probationem, qua dicitur, Vbi est vera & realis identitas &c. negatur secunda propositio assumpta. non enim omne prius potest esse sine posteriori, vt alias ostenditur.

¶ Ad secundum negatur Maior, cum causatum est causa suæ causæ in alio genere causæ, sicut in proposito accidit. Materia enim signata est causa quantitatis in genere causæ materialis: quantitas est causa materie signatæ in genere causæ formalis, vt actus potentia. Et patet falsitas Maioris in exemplo supra posito. Potentia enim materie est necessaria conditio materie ad causandam formam, & tamen dependet a forma in genere causæ formalis. Ad probationem dicitur, quod causa materialis secundum casualitatem suam dependet a suo effectu, scilicet forma, sed non in quantum est effectus eius, sed in eo quod est causa materie. Causa enim sunt sibi inuicē causæ, vt dicitur secundo Phy. tex. com. 30. non ergo inconuenit causam in causando dependere a causato, non vt causato, sed vt causa est secundum aliud genus.

¶ Ad tertium dicitur, quod quantitatē causare talem signationem in materia, nihil aliud est quam materiam esse & hoc agente factam capacem adeo huius quantitatis, quod non illius & sic quantitas concurrat ad signationem materie vt actus, propter quem talis capacitas fit: agens vero vt efficiens illa, & talis signatio, seu capacitas præest ipsi quantitati in genere causæ materialis, & non potest ex hoc inferri, ergo non fit per quantitatē, eo quod fit quantitate in genere causæ formalis, quæ sicut & finis inter causas posteriores inesse numeratur.

¶ Ad quartum dicitur, quod nō solum quantitas tali modo signat materiam, sed etiam qualitates proprias. Materia enim Sortis ita est capax harum qualitatū, quod non aliarum: sed quia sola, quæntitas immediate recipitur in substantia, & ex sola quantitate oritur radicaliter distinctio materialis: ideo ad propositionem materiam signatam, materiam sub certis dimensionibus, & non sub certis qualitatibus dicimus.

¶ Ad quintum dicitur, quod quantitas illa quæ ad indiuiduationem vt originale non intrinsecum indiuiduationis principium concurrat, est quantitas terminata. Nec obstat, quod signatur formam, quia etiam forma signatur potentiam materie, & tamen causatur, & concedimus hanc substantiam esse causam terminalem

Cap. 157.
De principiis indiuiduationis, & d. 3. q. 7.

teriale huius quantitatis: sed econuerso in genere causa formatæ hanc quantitatem esse causam huius signationis materie, modo præposito. Ad confirmationem Antonij Trombetæ dicitur, quod quantitas terminata ad indiuiduationem concurrat, nō stat in innumerabili, sed latitudine habet. sicut enim qualibet species naturalis determinat sibi hanc quantitatem maximam & minimam infra quamdam latitudinem: ita & quodlibet indiuiduum determinat sibi hanc quantitatem infra tales limites, & non idiuisibili. vnde potest fieri rare factio lineæ eius, vt in dimidiata est, variatione. non enim hic accipitur quantitas terminata punctualiter, sed cum certa latitudine.

¶ Ad textum dicitur, concedendo consequentiam primam, sed negando quod ex hoc sequatur falsitas illius propositiōis fundamentalis firmissimi ædificij. Peccat igitur arguens peccato maximo, non distinguens inter differentiam formalem, & formatam. Omnis enim differentia formalis est specifica, nō autem omnis differentia formatum, vt dicit S. Tho. secundo contra Gentiles. c. 8. alioquin forma huius ignis, & forma illius ignis distingueretur specificè, cum sint forme, & differant. vnde linea mathematica diuisa in partes, habet duo indiuidua. quælibet enim pars lineæ est linea, & illa indiuidua sunt forme, & differant, non differentia formalis. Appellatur autem differentia formalis illa, quæ est per principia quidditativa. hæc enim semper oritur a forma in eo quod forma, qualis non est inter hanc lineam & illam, cum sit eadem vtriusque quidditas. vnde arguitur error est valde periculosus, sicut forme, & differant. ergo dicitur formaliter. Est monachus, & est albus, ergo est monachus albus.

¶ Ad vltimum negatur consequentia. licet n. id quod est in predicamento substantiæ sit prius simpliciter quolibet alio predicamento: tamen aliqua conditio, sine qua indiuiduum vt sic, non est in predicamento, potest esse posterior in genere causæ formalis, & alterius predicamenti, eo quod causa formalis est posterior in esse.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet predicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his que ponuntur in predicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si loquamur de conditione rei repositæ in predicamento. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in predicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in predicamento, non inconuenit quod coexistat aliquod accidens, puta quantitatē.

¶ Ad primum vero eorum, quæ pro opposita conclusione adducta sunt, dicitur quod Minor est falsa: ad materiam namque signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

¶ Ad secundum dicitur, quod differentia indiuiduorum reducitur ad quantitates: quantitates autem differunt sibus propriis, qui sunt differentie quantitates. situs autem non solum integratur ex illis duobus, scilicet permanentia, & continuatione partium, sed ex his duobus cum tertio ordine, scilicet partium in toto, vt docet Alberticus in Predicamentis, ca. de Quantitate. per hoc capite a Situ speciali predicamento, qui dicit ordinem partium in loco: vnde Situs in proposito distinguitur suis ordinibus partium in toto, quod sunt de eorum ratione: ordines autem seipsi. In definitione enim ordinis cadit distinctio: & sic patet, quod non est æquè dubium de his, ad quæ facimus reductionem, & de quantitatibus, & quod non oportet quantitates seipsos hoc distinguere formaliter: talis enim ordo partium in toto, vt materiale quid, est in ipsa quantitate quod in nulla alia forma inuenitur.

¶ Ad tertium Antonij Trombetæ dicitur, quod Minor est falsa: materia enim signata, vt probatum est, est id cui prima repugnat diuidi, vt vniuersale in particulari: ratione n. repugnat ecclesiastici.

Capitulum

Super Caput tertium.

POSTQUAM determinatum est quid sit essentia substantiarum compositarum in communibus, in hoc tertio capite intendit agere de differentia essentialium compositarum inter se, cū essentia composita sit tres, scilicet generica, specifica, & indiuidualis, quæque facit. Primo loquitur de differentia earum absolute: secundo de-

terminatum de differentia earum, vt subsunt primis intentionibus, & illarū nominibus, ostendit quomodo essentia generica differat a specificâ: tertio genus, species, differentia distinctio, qualiter inter se differat, declarat: quarto excludit quandā dubitationem: quinto assignat differentiam inter essentiam specificam, & indiuidualem.

¶ Ad euidentiam dicitur, quod essentia determinata dicitur per materiam determinatam dictionibus: designatio autem speciei respectu generis, est per differentiam constitutiuam, quæ ex forma rei sequitur.

b Hæc autem determinatio, vel designatio, quæ est in specie respectu generis, nō est aliqd in essentia speciei existens, qd nullo modo in essentia generis sit: immo quicquid est in specie, effectiua in genere, vt non determinatum. Si n. animal nō esset totū quod est homo, sed pars eius, nō predicaretur de eo, cū nulla pars integralis predicetur de suo toto.

¶ mine, humanitas: & hoc nomē, homo, & similibus, contingit & tertio loqui de ipsa, vt stat sub hoc nomine species. S. Tho. ergo in prima huius ca. parte loquitur de essentia rerum primo modo: in toto vero residuo loquitur de eis secundo modo sumptis. in sequenti autem cap. de eis tertio modo acceptis sermone facit, & hoc, si non vis deicipi, in hoc ca. diligentissime notato. Ponit igitur assignando differentiam inter essentiam genericam, specificam, & indiuidualem secundum se sumptas, hanc cōclusionem: Essentia predictæ non differunt, nisi secundum signatum, & non signatum: hoc sic declarat. Animalis, hominis, & Sortis essentia proprie nō differunt, nisi per hoc, quia in ratione animalis cadit substantia animata sensibilis absq; determinatione eius per rationale: in ratione autē hominis ponitur substantia animata sensibilis rationalis, & sic addit in ea designatio per differentiam: ratio vero Sor ponit substantiam animatam sensibilem rationalem in istis carnibus, & istis ossibus: & sic in ea additur designatio materie, quæ non ponebatur in ratione hominis. vnde absolute loquitur, & l. n. suas rationes proprias apparet has essentias non nisi l. n. signatū, & non signatū differre. i. l. n. explicita inclusionē alius designations, siue determinationis, & non implicita inclusionē illius: licet talis designatio nō vni-formiter sit in natura specificâ, & in natura indiuidui. Determinatio, n. quam addit natura specificâ supra genericam, est formalis essentialiter, diuersificans genus vt pote a forma, in eo quod forma sumpta addit, est materialis, non formaliter, sed materialiter tantū diuersificat in specie faciens, vt pote sumpta a materialis conditionibus rei. Ex his habes quod hō & humanitas, animal & animalitas secundum se, i. naturas significatas, nullo modo differunt. eadem omnino est ratio naturæ significatæ per hominem, & humanitatem, ita quod nulla designatione differunt: sed, vt post dicitur, differunt vt subsunt nominibus primæ intentionis. Quæ vero distinctio per signatum & non signatum, non est distinctio realis, ideo dicitur Com. 10. 7. Meta. com. 10. quod Sortes substantiæ sumptus, nil aliud est quam animalitas & rationalitas, quæ sunt quidditates eius: Sortes autem enim, quæ naturam Sortis nominat, eadem realiter est animalitati, & rationalitati.

b ¶ IN HAC secunda parte capituli determinatur, quomodo essentia generica differat a specificâ, secundum quod ambæ itat sub nominibus primæ intentionis, puta, quomodo differant essentia hominis, & essentia animalis sub his nominibus, homo, & animal: & intendit quod essentia significata per nomen genericum, puta animal, & essentia significata per nomen specificum, puta homo, non differunt per hoc, quod essentia significata per nomen specificū includat aliquā determinationē, q̄ oīno fit extra re significatā per nomē genericū, sed p hoc, quod essentia p spē nomē im portata, includit actū designationē specificā, quæ fit p differentia ei⁹ constitutiuā: sicut homo actu includit rationale, ponitur namq; in eius distinctioe. Essentia vero nomine generico signata, cōfusa & i-determinata importat designationē illā: sicut animal in potentia in In cap. de cludit rationale, vt dicit Porphyrius. vnde animal, & vniuersaliter omnis essentia generico nomine importat ut sic, totū includit quod includit species, licet non eodē modo. Et præterea ad positā differentie declarationem ponit talem conclusionem, Genus dicit totū esse spē, quam sic probat. Omne predicatū dicit totū esse eius, de quo predicatur: genus predicatur de ipsa specie, ergo natura generica, puta animal, dicit totū esse speciei. Maior probat per hoc, Th. de Ente & essen. B quia

Com. 10.

quia nulla pars predicatur de suo toto. Vbi aduertendum est, quod hic sermo verus est de predicacione in recto & directo, siue essentiali, siue denominatiua, & de parte, in eo qd pars, & no de parte vt significatur per modum totius. pot. n. pars vt obiq; modo signari, si cut materia significatur, vt pars rei, per ly materia: significatur autem vt totu, per ly materia. his. n. modifi-

c Hoc autem quomodo contin- gat, videri potest, si inspicatur cor- pus fm qd ponitur pars animalis, & secundu quod ponitur genus. non enim potest dici eo modo esse genus, quo est pars integralis. Hoc igitur nomē, qd est; Corpus; multipliciter accipi pot: corpus enim fm quod est in predicamen- to substantia, dicitur ex eo qd habet tale natura, vt in eo designari pos- sint tres dimensiones. ipsa autem tres dimensiones designat, sunt corpus, qd est in genere quantita- tis. Contingit autē in rebus, quod habet vnā perfectionē, ad vterio- rē perfectionē pertingat, sicut patet in homine qui natura sensiti- uā habet, & vterius intellectuā. Similiter etiam & super hanc per- fectionē, qua est habere talem for- mā, & vt in ea possint tres dimen- siones designari, pot alia perfectio adiungi, vt vita, vel aliquid huius modi. Potest ergo hoc nomen, cor- pus, re quanda designare, qua ha- bet talem formā, ex qua sequitur in ipsa designabilitas triū dimen- sionum cum p̄cisione, vt. f. ex il- la forma nulla vterius perfectio sequatur: sed si aliquid aliud supe- rad dicitur, sit prater significatio- nem corporis sic dicti, & hoc modo corpus erit materialis & inte- gralis pars animalis: quia sic ani- ma erit prater id quod significatū est nomine corporis, & superue- niens ipsi corpori, ita quod ex ip- sis duobus. f. ex anima & corpore, si- cut ex partibus constituitur ani- mal. Potest etiā hoc nomē, corp⁹, hoc modo accipi, vt significet re- quandam, qua habet talē formā, ex qua possint in ea tres dimēsi- nes designari, quacunque forma

potest cu aliari cōfusa & potēriali in clusione cōcipi & significari, vñ natura significata p hoc nomē, Corpus, qd nō formaliter indu- dit p̄fectionē vitālē, nec sensitiuā, nec intellectuā p̄t cū p̄cisione omniū horū cōcipi & significari, & quia nō excludit aduāno- nem essentialē sui cum illis: ideo potest absque eorū p̄cisione concipi & significari, vt cōfusa & determi- nate includēs omnia illa. Colligitur autē ex textu triplex diffin- itia iter hęc. Diffinitio enim primo in hoc, quia corpus primo modo dicitur corporei- tate solā, ex qua na- ta est fluere tria dimē- sio, & nulla vterio- rior p̄fectio: corpus vero secundo modo dicitur formā quancū- que, a qua sic corpore- itas, ex qua nata est fluere tria dimēsi- o cū quacūque illa p̄- ctione. Secundo dif- ferunt, quia corpus primo modo dicitur p̄- ctio, eo qd significatū formale speciei f̄- ter, & extra signū eius: sicut anima rationalis est extra cor- poreitatem. Sunt nō hominem duo, p̄- ctio. f. corporalis, q̄ p̄ctio acceptam p̄- ter non includens illud quo mō intellectu- alis: & perfectio i- ntellectualis, que est altera pars. corpus ve- ro secundo modo dicitur totū respectu speciei, eo quia perfectio, seu forma formaliter im- portata per speciem in- cluditur in significatū corporis sic accipi- ti. significatū quacū- que formā, a qua sic p̄- ctio corporis: & sic anima intelle- ctiva includitur ly, quacūq; . Tertio dif- ferunt, quia corpus primo modo non est in recta linea predi- cationis, sicut nec quacūque pars: corp⁹ ve- ro secundo modo, est di- recte in predicamento substantiæ, sicut & quilibet aliud genus.

denominatio determinans id qd est materiale in re sine determina- tione propria formæ: vnde genus sumit a materia, quæ nō sit mate- ria. vnde patet ex hoc, qd corpus dicitur ex hoc, qd habet talē p̄fectio- nē vt possint in eo designari tres dimensiones, q̄ quodē perfectio est vt materialis se habens ad vterio- rem perfectionem. Differentia ve- ro e conuerio, est sicut quedam de- terminatio a forma determinata sumpta prater hoc, quod de intel- lectu primo sit materia determina- ta: vt patet cum dicitur, animatū, scilicet illud quod habet animā, non determinatur quid sit, vtrum corpus, vel aliquid aliud: vnde dicit Auic. quod genus non est in

d Et etiam talis est animalis habi- tudo ad hominem. Si. n. animal nominaret tantum re talem, qua- habet quandam perfectionem, vt possit sentire & moueri per prin- cipium in ipso existens cum p̄- ctione alterius perfectionis: tunc quacūq; alia perfectio vterius superueniret, haberet se ad animal per modum partis, & nō sicut im- plicite contenta in ratione anima- lis: & animal nō esset genus: sed est genus secundum quod signifi- cat rem quandam, ex cuius forma potest provenire sensus & motus, quacūq; sit illa forma, siue sit ani- ma sensibilis tantū, siue sit anima sensibilis & rationalis simul.

e Si igitur genus significat inde- terminate id totum quod est in specie (nō enim significat tantum materiam) similiter etiam differen- tia significat id totū, qd est in sp̄e, & nō tantū formā: & etiā diffini- tio significat totum, & etiam spe- cies, sed diuersimode: quia ge- nus significat totum, vt quedam

d DECLARAT hoc quoque in hoc genere, qd est ani- mal. Pot. n. animal accipi vt significat formā, ex qua p̄ctio oritur sensus & motus, quibus animal a nō animali discernitur, vt dicitur primo de Anima, tex. cō. 19. Pot. etiā accipi animal, vt dicitur formā quacūque, ex qua oritur sensus & motus non p̄ctio: & sic est genus. Primo autē modo est pars speciei: vñ homo est cōpositus ex animali & intellectu principio tanq̄ ex suis partibus essentialib; accipiendo animal primo modo. sic. n. extra significatum eius est intellectus natura animal vero secūdo modo est totū respectu ho- minis implicite includens specificas perfectiones. cum. n. sic dicit, Animal, dico habens naturam sensitiuā indeterminate, relinquen- do per quā formā habeat sensitiuam naturam, & sic implicite includuntur omnes formæ specificæ. habetur. n. natura sensitiua non nisi per formam hominis, leonis, vel bouis &c. Ex his patet differentia inter essentialē genericam, & specificam, vt sub sunt no- minibus generico & specificis primæ intentionis: quia scilicet dif- ferunt sicut includens implicite, & includens explicite illam. e. ¶ I N H A C tertia parte capituli, comparat genus, speciem, differentiam, & diffinitionem inter se quo ad conuenientiam & diffe-

Immediate supra.

quod dicitur, r. Poite. ca. 8. Ratio secundi est, quia si genus est de intellectu differentia, sicut subiectū est de intellectu passionis, cō- sequens est quod genus predicatur de differentia, sicut subiectū de passione. Quod dicit, Forte, nō dubitatis est, sed nō de erminatis, cōsuevit enim apud ipsum res nō decisa sub dubia verborū forma poni. ¶ Aduerte quod licet intellectū passionū, & ideo gen⁹ nō predicatur de dif- ferentia per se loquendo, vt dicit Arist. in tertio de Anima, & quarto Topicorum, nisi forte sicut sub- iectū predicatur de passione. Sed diffinitio, siue species cōprehē- dit vtrunque. f. determinatā mate- riam, quā designat nomen differen- tiæ: vt patet cum dicitur, animatū, scilicet illud quod habet animā, non determinatur quid sit, vtrum corpus, vel aliquid aliud: vnde dicit Auic. quod genus non est in

re. Cōuenire autē hæc omnia in hoc quod quolibet eorū signi- ficat totū qd est in specie, quod ex predictis immediate sequi- tur. Si. n. genus significat totū, quia vere & proprie predicatur de specie, & cōfundit in se omnia ad qua se extendit: pari rōne dif- ferentia cū vere & proprie predicatur de specie, & confundit in se oia ad qua se ex- tendit, vt predicabi- le, totū significabit. Differentiam autem duplicem ponit in- ter ea. Differunt pri- mo, quo ad formalia significata eorū, qd formale significatū generis est perfectio materialis: formale autem significatum differentia est p̄- ctio formalis: forma- le vero significatum speciei est aggregatū ex vtraque perfectio- ne, non distinguen- do eas: formale au- tē significatum diffi- nitionis est similiter aggregatū ex vtra- que perfectione. sed diuidendo in singu- las. v. g. formale si- gnificatum animalis est natura sensitiua, qua se habet vt materialis ad perfectionē intellectualem, que formaliter importatur per rationale: & con- sequenter perfectio intellectualis se habet vt formalis. similiter formale significatum hominis, & animalis rationale, est aggregatū ex natura sensitiua & intellectuā: sed animal rationale separatim explicat vtrūq; homo vero non.

¶ Pro intellectu horum nota, quod significatum formale nomi- nis ad p̄sens est perfectio, seu forma determinata, & primo expli- cata p̄ illud nomē. Materiale vero est illud qd sub nominis signi- ficacione cadit nō primo: vñ cōsiderato omni eo qd tam forma- liter, q̄ materialiter importatur p̄ genus, speciem, differentia, & diffinitionem, dicit qd id significatū, & qd cōueniunt: cōsideratis autē formalibus eorū significatis, dicimus, qd differunt, & qd nō si- gnificant idē. Sed ne vageris querēdo differentia inter signifi- cātū formale speciei, & diffinitionis, quoniam nulla est sed in modo tantū exprimēdi idē formale significatū differunt. species. n. indi- stincte, idū tñ, explicat totū diffinitio vbi diuidit in singula, vt dicit. i. Phy. tex. cō. 5. Generici ergo nomē, puta animal, forma- liter & determinate expl. cat materialē hominis perfe. tionem. f. sensitiuā: & ideo genus sumitur a materia. 8. Mer. tex. cō. 9. Diffe- rentia vero nomē, puta, rationale, formaliter & determinate ex- pli- cat formale rei perfectio. ideo dicitur ibidē sumi a forma. Et si- cut in formali significato generis nō cadit p̄ctio per differentia importata, quia indeterminate in illo includitur: ita in formali cōceptu diffinētiæ nō cadit genus eadē ratione, quia, f. perfectio generica indeterminate cadit in nomine differentia. Sicut. n. ex eo qd animal significat habēs naturā sensitiuā, duo significat, na- turā sensitiuā formaliter & primo, & qd habet illā indetermi- nata. n. explicat, an id sit homo, vel bos: sic rationale, ex eo qd signi- ficat habens rationalitatem, duo significat. f. rationalitatem formaliter & primo, & habens illā secundario & indeterminate. non. n. determinat quid sit id habens, an homo, vel animal: & ideo dicit Auic. qd genus nō est in differentia, sicut pars essentialis eius. i. sicut pars vni formalis significati, sed est extra formale significatū eius: sicut subiectum est extra formale significatū suū passionis. Alibi enim purā qualitatē significat, vt dicitur in Prædicamentis. Et licet genus nō sit de intellectu differentia tali modo, f. vt formaliter significatū vt illam, est tñ de intellectu eius alio modo, vt su- biectū. f. est de intellectu passionis. Dupliciter. n. vt supra dictum est, aliquid cadit in ratione alieius. Vno modo vt pars quiddita- tis: alio modo vt subiectum eius, quomodo subiectū intrat dif- finitionem passionis, vt habes. 7. Meta. tex. com. 1. 9. & ideo dicit Arist. 3. Meta. tex. com. 10. & 4. Topic. c. 3. quod genus per se nō predicatur de differentia, nisi forte sicut subiectū predicatur de pas- sione. Ratio primi dicitur, quia genus in nullo modo dicitur per se predicatur de differentia: non quidem in quarto, quia differen- tia nō explicat causam generis: nec in secundo, quia differentia nō ponitur in generis diffinitione: nec etiā in primo proprie, quia predicata primi modi in recto, qua proprie predicatur, sunt ea quæ intrinsece in ratione cadunt, & nō ea quæ per aditamentū in ea sunt. Homo. n. nō predicatur proprie de sensibili i primo mo-

do, quod patet ex eo qd ista. R. insibile est homo, est per accidēs, vt dicitur. r. Poite. ca. 8. Ratio secundi est, quia si genus est de intellectu differentia, sicut subiectū est de intellectu passionis, cō- sequens est quod genus predicatur de differentia, sicut subiectū de passione. Quod dicit, Forte, nō dubitatis est, sed nō de erminatis, cōsuevit enim apud ipsum res nō decisa sub dubia verborū forma poni. ¶ Aduerte quod licet intellectū passionū, & ideo gen⁹ nō predicatur de dif- ferentia per se loquendo, vt dicit Arist. in tertio de Anima, & quarto Topicorum, nisi forte sicut sub- iectū predicatur de passione. Sed diffinitio, siue species cōprehē- dit vtrunque. f. determinatā mate- riam, quā designat nomen differen- tiæ: vt patet cum dicitur, animatū, scilicet illud quod habet animā, non determinatur quid sit, vtrum corpus, vel aliquid aliud: vnde dicit Auic. quod genus non est in

ciem, & differentiam: quia, f. genus proportionaliter se habet ad materiam, qua est pars compositi, & non significat ipsam. Diffe- rentia proportionaliter se habet ad formā, & nō significat ipsam. Species proportionaliter se habet ad compositū ex materia & for- ma, & vt sic non significat compositū ex materia & forma, sed aliquid completens genus & differen- tiā. In assignatione huius differentie secundum quodlibet membrum ponuntur duæ par- ticule, puta, in primo membro, prima particula est, qd genus proportionaliter se habet ad materiam: secunda vero est, qd ge- nus non significat materiam, similiter in secundo & tertio mem- bris. Prima particula omnium sequitur ex supradictis. Si. n. per- fectione generica, qua formaliter importatur per genus, est mate- rialis respectu perfectionis differentialis, qua formaliter impor- tatur per differentia, oportet qd sicut se habet materia respectu formæ in cōposito naturali, puta, Sorte: ita genus respectu diffe- rentiæ in cōposito rationali. f. specie: vt sicut materia est poten- tialis, & perficitur ac specificatur per formā: sic generica perfe- ctio est potēntialis perfectibilis & specificabilis per differentia. Se- cunda vero particula, licet sequa. n. etiā ex supradictis, quia ex eo qd genus, differentia, & species significat totū, sequitur imme- diate, qd genus nō significet materiam, quia materia nō est totū: & qd differentia nō significet formā, quia forma nō est totum: & qd species vt sic, nō dicat cōpositū ex materia & forma, eo qd pars eius vt sic, nō sunt materia & forma, sed genus, & differentia. At- tamē S. Tho. phar. ea tali rōne. Materia & forma vni partes sūt totius, sicut duæ res tertie rei: genus & differentia nō sunt partes sui totius. f. speciei, vt duæ res tertie rei: ergo genus & differē- tia nō sunt materia & forma speciei. Maior patet ex se, homo. n. est alia res a materia sua, & alia a sua forma. Nec est cura modo, vtrū sit res distincta realiter, vel fm rationē ab illis duabus con- iunctis: sufficit. n. nobis, qd sit tertia res realiter distincta a qua- libet parte. Minor vero declaratur hoc modo. Si genus & differē- tia componerent speciem, vt duæ res tertia, tunc homo esset cō- positus ex animali & rationali: hoc est falsum. ergo a destructio- ne consequentis, genus & differentia nō componunt speciem, vt duæ res tert am, quod erat probandum. Consequenter patet ex se: falsitas vero consequentis probatur ex eo, quod nulla pars præ- dicatur de suo toto, vt supra dictū est, & habetur quarto Topic. cap. 1. i. Animal autē predicatur de homine, similiter rationale: dicimus enim quod homo est animal, & quod est rationalis.

¶ Aduertendum est quod S. Tho. in textu explanando Maiorē, exemplariter dicit, quod homo dicitur esse ex anima & corpore, sicut ex duabus rebus tertie res. Circa que verba dubitatur, quo- modo hoc sit verum, eius doctrinam sustinendo, ponentis vnica formam substantialem in cōposito, quacunque enim sunt idē realiter, nō constitunt aliquid, vt duæ res tertiam: perfectio au- tem corporea, & anima sunt idē realiter, si vnica forma ponitur. quomodo ergo constitunt hominem, vt duæ res tertiam? ¶ Hæc dubitationē, p̄ eius magnā difficultatē, diuersi diuersi- mode solunt. Quidā dicit qd corpus & anima nō sunt secūda rem partes hominis, sed secundum rationem tantum. licet enim

Vide Auic. cen. 5. met. c. 5.

Tho. de Ente & essen. B 2 anima

DE ENTE ET ESSENTIA

anima sit vere pars, corpus autem secundum est totum. dicit enim compositum ex materia & forma quae est anima: ideo non est compositum ex anima & corpore tanquam ex duabus partibus secundum rem, sed secundum rationem: sed bene est compositum ex eis tanquam ex duabus rebus, eo modo quo totum & pars sunt duae res, ut ter-

illis, quia neque genus est materia: sed sumitur a materia ut significans totum: nec differentia est forma, sed sumitur a forma ut significans totum. unde dicimus hominem esse animal rationale, & non ex animali & rationali, sicut dicimus eum esse ex corpore & anima. Ex corpore enim & anima dicitur esse homo, sicut ex duabus rebus quaedam tertia res constituta, quae neutra illarum est. homo enim, ex quo animal, neque corpus: sed si homo aliquo modo ex animali & rationali dicitur esse, non erit sicut res tertia ex duabus rebus, sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus. In-

ex duabus partibus secundum rem. Alii dicunt, quod locutio ista est intelligenda per synecdochen, Homo est compositus ex anima & corpore ratione sua partis, scilicet materiae. Mihi autem pro nunc videtur dicendum, quod homo est compositus ex anima & corpore non solum tanquam ex duabus rebus tertia res, sed tanquam ex duabus partibus secundum rem totum, accipiendo corpus non ut est genus, sed ut significat partem: & accipiendo animam praecise, ut dicitur secundo de Anima. Significat autem corpus sic acceptum, compositum ex materia & perfectione corporea praecise: anima vero perfectione vitali praecise. Probatur intentus sic. Corpus differt realiter ab anima, & non ut totum a parte, ergo ut pars a parte. probatur media: quia totum confuse includit partem. corpus autem sic acceptum excludit animam: unde in diffinitione animae ponitur corpus, ut subiectum de rebus animam, ut ibi dicit S. Tho. Prima propositio est ex se evidens, & ab omnibus concessa. Consequentia autem ex sufficienti divisione robor trahit. Oportet enim vel ut totum a parte, vel ut pars a parte, corpus realiter differre ab anima: si realiter differret, homo igitur est compositus ex corpore & anima tanquam ex partibus realiter distinctis, quod erat intentus. Et adverte quod corpus pars, cum im portat corporeitatem praecise extra ipsum, est identica perfectioni corporeae ad animam, seu perfectione vitali. accidit enim accidentem extraneo corpori praecise, quod eius perfectio sit idem cum anima: per se enim praecise animam: & ideo per se loquendo, subtiliter dictum est, hominem componi realiter ex anima & corpore. Unde secundum hoc, ad obiectionem deductam dic, quod licet perfectio corporea, seu forma corporeitatis sit eadem realiter anima, corpus tamen aliud est realiter ab anima, & ipsa perfectio corporea, per se loquendo, non est eadem realiter ipsi anima, immo ipsam excludit praecise accepta: & ideo corpus & anima cum praecisione, per se loquendo, realiter partes ipsius hominis concedit esse. Huic responsioni fauere verba text. ubi assignatur pro causa dicti, praecise anima a significato corporis. Quod dicimus de corpore est anima respectu animalis, dicere poteris de animali & anima intellectiva, respectu hominis: de corpore & forma lapidis, respectu lapidis, & sic de aliis, semper accipiendo terminos praecise pro partibus, licet non consuetum sit dici inanimata compositum ex corpore & forma specifica, sicut animata ex anima & corpore, pro latente differentia inter corporeitatem & formam inanimatorum: & quia forma animatorum eleuat compositum ad hoc, quod moueat seipsum, oportuit in ipso distinguere partem mouentem, & partem motam, animam, scilicet & corpus: quod non inuenitur in formis inanimatorum.

Adverte secundo, quod S. Tho. ad clarificandum minorem dicit, quod homo non est ex animali & rationali, sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus. Vbi sciendum quod genus, species, & differentia possunt accipi tripliciter. Primo modo, per significata per nomen genericum, specificum, & differentiale primae intentionis. Secundo modo, pro conceptu formali tali nominis. Tertio modo, pro re significata per eorum nomina secundum intentionem. v.g. Animal, homo, & rationale possunt accipi primo, pro re significata per haec nomina: secundo, pro conceptibus eorum formalibus: tertio, pro relationibus generis, speciei, & differentiae. Primo modo nec species, nec differentia est composita ex genere & differentia, eo quod res significata per speciem &

diffinitionem est eadem realiter, cui re significata per genus & differentiam idem non componitur ex seipso. Tertio modo similiter nec species, nec differentia est composita ex genere & differentia, eo quod relatio speciei relatiuae apponitur relationi generis, ut dicitur a Porphyrio. Nullum autem correlatiuum componitur ex suo correlatiuo, & vniuersaliter non apparet, quomodo relatio possit componi ex aliis relationibus, vni sicut relatio, quae significat hoc nomen. Propositio, non est composita ex relatione praedicata ad subiectum: sed est relatio attributa ab intellectu ipsi complexo et praedicato & subiecto: ita relatio diffinitionis est relatio attributa tali formato conceptui in prima operatione intellectus, explicanti diffinitionem.

Secundo vero modo tam species, quam diffinitio, est composita ex genere & differentia: conceptus enim formalis speciei integratur ex conceptu formali generis, & conceptu formali differentiae, tanquam ex duabus partibus. v.g. Conceptus formalis hominis, est aggregatum quid ex conceptu formali animalis, & conceptu formali rationalis. Quod ex supra dictis sic deducitur: ex eo enim quod ostendimus genus, & differentiam, & speciem differre in significato formali liquet, quod conceptus formalis animalis est conceptus perfectionis sensitivae, & conceptus formalis rationalis est conceptus perfectionis intellectivae, & conceptus formalis hominis est conceptus veramque perfectionem complexens ex illis, tanquam conceptus tertius illorum adunatione formatus: & sic homo est ex animali & rationali, tanquam intellectus tertius ex duobus intellectibus. i. tanquam conceptus tertius ex duobus conceptibus, & non tanquam res ex duabus rebus: & quia nulla pars ut pars, praedicatur in recto de suo toto, ideo intellectus, siue conceptus formalis animalis, non praedicatur in recto de intellectu. i. conceptu formali hominis. Ita, non est falsa. Conceptus formalis hominis est conceptus formalis animalis: quia conceptus formalis hominis, aggregat totum ex intellectiva & sensitiva perfectionis coniunctam: conceptus vero formalis animalis, non nisi partem. scilicet perfectionem sensitivam dicit, licet ut supra dictum est, sim conceptu seu significatum materiale & formale, simul totum dicat. homo ergo secundum suum formale intellectum, seu conceptum acceptum non est animal, neque rationale, sed ex animali & rationali. Et sicut dictum est de homine, qui est species: ita dicitur de animali, quod est diffinitio. Animal enim rationale secundum suum formale conceptum, non est animal, neque rationale, sed ex animali & rationali, differt, namque formalis conceptus animalis rationalis a conceptu formali animalis, & a conceptu rationalis, sicut totum a partibus.

Hoc autem quod dictum est, conceptum formalem. scilicet speciei & diffinitionis componi ex conceptibus formalibus generis & differentiae, potest dupliciter intelligi. vno modo de conceptu materiali. alio modo de conceptu obiectali formaliter sumpto. Si primo modo, adhuc dupliciter intelligi potest. Vno modo de conceptu materiali secundum esse subiectiuum, seu secundum id quod est. Alio modo de illo secundum esse representatiuum. conceptus materialis speciei, secundum id quod est, non est compositus ex conceptibus mentalibus generis & differentiae, secundum id quod sunt, eo quod omnes sunt qualitates simplices, nec possunt distinguui in plures partes componentes. Non enim est imaginandum, cum intellectus format conceptum diffinitionis hominis. scilicet animal rationale, quod format plures conceptus, sed vni tantum, qui est quaedam simplex qualitas, distincte singulari representata, sicut & in re extra, res distincta est habens rem generis & differentiae abique compositione reali: vni hoc primo modo dictum nostrum non est verum. conceptus vero materialis speciei secundum esse representatiuum formaliter acceptus, est compositus ex conceptibus materialibus generis & differentiae secundum esse representatiuum formaliter acceptis: sicut idolum representans totum ex idolis partium. Homo enim in mente representat aggregatum ex perfectione sensitiva & intellectiva: animal vero in mente formaliter non representat nisi perfectionem sensitivam: rationale autem non nisi intellectivam. unde hoc modo verificatur dictum nostrum. Conceptus autem obiectalis speciei formaliter sumptus, cum nihil aliud sit, quam

significatum formale conceptus materialis eiusdem, est compositus secundum rationem ex conceptibus obiectalibus generis & differentiae formaliter acceptis: sicut significatum formale speciei est compositum secundum rationem ex significatis materialibus generis & differentiae, ut supra ostensum est. Unde homo acceptus ut est obiectus conceptui materiali suo. speciei non est animal, neque rationale, sed ex animali & rationali, accipiendo et animal & rationale, secundum quod obiecta sunt suis mentalibus conceptibus, ut ostendit falsitas huius propositionis. Obiectum formale speciei est obiectum formale generis, siue differentiae: dicitur enim homo ut sic, aggregatum ex perfectione sensitiva & intellectiva: animal vero ut sic, non nisi vna parte aggregati. scilicet sensitivam naturam: & rationale ut sic, non nisi altera parte. scilicet intellectivam perfectionem. Manifestum est autem quod aggregatum non est aliquod aggregatum: vni & hoc modo dictum nostrum veritate continet, & est maxime ad propositum: Et sic animal quod ad rem importat nec est pars, nec totum respectu hominis & animalis rationalis: quo ad significatum vero materiale & formale simul est totum: quo ad significatum formale autem est pars tam obiectaliter, quam representatiue sumptum. Unde cum dico, Homo est animal rationale, si res ipsa solam attendatur, nec patris, nec totius rei saluabitur. si vero res ipsa sit significata. simpliciter includens inferiora in speciebus, totum rationem habet. si autem res ipsa sit significata attendatur secundum id, quod explicite includit ut sic, partem rationem foritur. propter quod animal ponitur in diffinitione hominis, ut res: res enim de re praedicatur ut totum, quia praedicatur in recto, & ut pars, quia additur differentia, quae aliquid explicat &c.

Quod supra dicitur de specie, dicitur de diffinitione, seruatim sensum per eo quod dicitur. r. Phyl. tex. com. 3. q. diffinitio diuidit in singula, non autem species. Nec fallaris, nostra dicta in hac materia legens, & supra quoniam supra per conceptum formalem, conceptum mentale distinctum contra obiectalem, acceptimus: in hac materia vero per intellectum, seu conceptum formale, tam mentale conceptum quod obiectalem formaliter sumptum intelligi volumus. In hac quarta parte capituli huius ite includere tale obiectum. Quaeque habet vni genus, habet vni essentiam: diuersae species habet vni genus, ergo diuersae species habet vni essentiam: quod est falsum, quia species differunt essentialiter. Maior probatur ex eo, quod genus secundum praedicta dicit totam essentiam specierum. Et licet ista obiectio facilius solui possit dicendo, quod species habent eandem essentiam genericam, non tamen specificam: quia tamen argumentum aliter difficultate petit, ex altiori principio respondere oportuit. Inducta est enim haec obiectio ad concludendum diuersas species habere eandem essentiam simpliciter, & non genericam, ut patet ex medio assumpto sic arguendo. Ea quorum tota essentia est vna, habent eandem essentiam simpliciter: diuersarum specierum eiusdem generis tota essentia est vna, ergo diuersae species eiusdem generis habent eandem essentiam simpliciter. Minor patet ex eo, quod genus dicit totam essentiam specierum, & est vnum in eis.

Ad huius obiectiois exclusionem declaratur quod genus est vnum, & inuit tale distinctionem. Aliquid significat vnum dupliciter, vno modo per positionem vnius determinatae rei significatae: alio modo per indifferentiam, seu indeterminatam plurimorum importatarum. Primo modo genus non significat vnum, sed secundum modo. Illud enim primo modo significat vnum, cuius significatum secundum le acceptum est vna aliqua natura & determinata: sicut homo significat humanitatem, quae est certa & determinata natura. humana. Illud autem quod significat vnum secundum modo, habet significatum, non aliquam determinatam naturam, sed plures naturas indeterminate: sicut animal significans perfectionem, seu naturam sensitivam, non significat aliquam certam & determinatam naturam suam formam. Nulla enim est in vniuerso forma, quae sit anima sensitiva, sed quilibet est vel bouina, vel leonina, vel humana &c. vnde dicitur 7. Phyl. tex. com. 3. q. inexta genus latet multa. & 10. Meta. tex. com. 24. quod natura generis diuersa est in speciebus. & primo de Anima. tex. com. q. ratio animalis secundum vnum quodque animal est altera. Est igitur genus vnum secundum modo: vnde ad formam rationis dicitur secundum primam distinctionem, quod quorum est tota essentia vna primo modo, eorum est essentia eadem simpliciter: non autem quorum

tota essentia est vna secundo modo, sicut est in proposito. specierum. nota essentiam non adunat genus, nisi vnitatem indeterminatam. Aduertendum autem est in litera apposita ad differentiam inter vnitatem generis, & vnitatem materiam primam, ad maiorem praedictorum euidenciam: quam etiam differentiam ponit Com. 12. Meta. Com. 14.

ubi nota quod de materia exprimit, quae non est alia quam illa, quae indeterminata significabat per genus: & ideo dicit Comen. in 1. 1. Meta. quod materia prima dicitur una per remotionem omnium formarum, sed genus dicitur vnum per communitatem formae signatae: vnde patet, quod per additionem differentiae remota illa indeterminata, quae erat causa vnitatis generis, remanent species diuersae per essentiam.

Et quia ut dictum est, natura speciei est indeterminata respectu indiuidui, sicut natura generis respectu speciei: inde est quod sicut id, quod

hic differunt ergo vnitatem materiae sic acceptae, & vnitatem generis sic hoc, quod vnitatem materiae est vnitatem numeralem fundata super determinatam rem: vnitatem vero genericam est vnitatem non numeralem, sed indeterminatam fundata supra diuersas naturas indeterminate. Cum autem audis vnitatem materiae primae esse vnitatem numeralem, intellige negatiue, non positue. Dicitur enim aliquid vnum numero dupliciter, positue scilicet & negatiue. Illud est numero positue, quod est vnum per positionem proprietatis, seu differentiae numeralis, sicut Sor. & hoc modo materia prima secundum se non est vnum numero, quia nullam proprietatem indiuidualem includit. Illud est vnum numero negatiue, quod vniuersale cum non sit, est non plura numero. hoc autem est illud, quod nullum distinctiuum includit in se, unde pluralitatem & numerum habere queat: & hoc modo materia prima secundum se est vna numero: & talis vnitatem numerali fundatur supra determinatam entitatem, illam scilicet quae est materia, quae nullum distinctiuum includit, cum ab omni denudata sit actu, cuius est distinguere. & ideo dicit Com. quod materia est vna per remotionem omnium formarum: quia vnitatem suam negatiue habet ex hoc, quod non habet distinctiuas formas. Genus autem non esse vnum numero neque positue, neque negatiue proprie loquendo, ex eo patet, quia vnitatem numerali tam positue, quam negatiue fundatur supra praecise & determinatam rem, quod in genere non inuenitur. dicitur enim genus plures naturas & res, ex quibus numerari potest. Sed & quod genus sit vnum vnitatem indeterminatam, ex eo patet, quod naturae plures per genus importatae non adunantur in eius significatione, nisi propter hoc, quod indeterminata significat eas. Animal enim ideo adunat in se equum, bouem, leonem &c. quia non determinate explicat quis eorum ite habens perfectionem sensitivam: & ideo dicit Com. ibi, quod genus est vnum per communitatem formae signatae, id est, ex eo quod communitate & non determinate formas significat. Vnde & patet quomodo proposito S. Tho. deseruit inducta auctoritas: si enim materia & genus in hoc differunt, quod materia vnitatem suam per negationem formarum super entitatem determinatam fundata, & genus non est vnum nisi propter hoc, quod significat communitate plura, consequens est quod genus non sit vnum nisi ex indeterminata: quod erat propositum.

In H A C quinta & ultima parte huius capituli comparat essentiam specificam ad indiuiduum secundum totalitatem, partialitatem, praedicabilitatem, & formalitatem.

Ad quorum euidenciam aduertendum est, quod sicut supra de essentia generica dictum est, quod potest significari per modum totius, & per modum partis: ita nunc dicitur, quod essentia specifica potest accipi ut significata nomine primae intentionis per modum totius, & per modum partis. Per modum quidem totius, sicut essentia humana significatur per ly homo: per modum vero partis, sicut illam significatur per ly humanitas. Differunt autem ipsa a se altero modo significata in hoc, quod significata per modum totius implicite includit indiuidua: significata vero per modum partis excludit illa a sui significatione. Quod sic declaratur exemplariter. Homo cum significet habens naturam humanam, implicite includit sub ly habes, omnia indiuidua humana. Habens naturam humanam est quodcumque indiuiduum humanum: humanitas autem cum significet quo homo est homo, omne aliud ab humanitate excludit a ly quo: nullum enim aliud ab humanitate est, quo homo est homo. & ideo cum principia indiuidua sint aliud ab humanitate. To. de Ente & essen. B 2 cat

ate, vt supra dictu est, sequitur qd humanitas excludit princi-
 pta indiuidua a sui significatione; & consequenter indiuidua
 quae sine indiuiduatione intelligibilia no sunt: sicut nec species
 absq; differentia intelligi pot. & cu pars vt pars non praedicatur
 de suo toto, de autē praedicatur i recto habet rationem totius, ideo
 essentia primo mo-
 do. i. p modū totius
 significata de indi-
 uis, i recto p dicitur
 significata vero per
 modū partis, nequa-
 qua. & ppter hoc il-
 la est vera, Sortes est
 homo: illa autē falsa
 ppter loquēdo, Sor-
 tes est humanitas, vt
 Auicē dicitur: & sic
 iam patet proportio
 essentiae specificae ad
 indiuiduum secundum
 tria, scilicet totali-
 tatem, partialitatem,
 & p dicitur: Quod ad formalitatem
 vero declaratur appo-
 sita differentia inter
 essentiam genericam
 p modū partis signifi-
 catar, & essentiam
 specificam per modū
 partis significatā, re-
 spectu indiuidui. Diferunt. u. in hoc,
 qd illa est pars mate-
 rialis speciei, ista ve-
 ro est pars formalis
 indiuidui. Et ratio
 est, quia illa, si essen-
 tia generica compara-
 tur ad alterā par-
 tem speciei, ut mate-
 ria ad formā, & per-
 fectibile ad suam p-
 fectionē, cū designa-
 tio, seu determina-
 tio generis ad speciem
 fiat per differentiam,
 quae sumitur a speci-
 fica forma, quae per-
 ficit & cōplet perfe-
 ctionē genericā. Ita
 uero, si specifica essen-
 tia cōparatur ad al-
 terā partē indiuidui,
 ut forma ad materiā,
 & perfectio ad perfe-
 ctibile, cum designa-
 tio, seu determina-
 tio speciei ad indiui-
 dua, fiat per materiā
 signatam, quam per
 fectionem esse specifi-
 ca forma, qua essen-
 tia specifica sumit,
 constat. & ideo anima-
 litas est pars mate-
 rialis hominis; hu-
 manitas uero ē pars
 formalis Sortis: &
 dicitur quod est for-
 ma totius non quasi
 superaddita &c.

¶ A v euidenciam horum uerborum est notandum, quod for-
 ma totius, & forma partis, ut in secundo ca. uisum fuit, differunt
 realiter: non sicut una forma differt ab alia forma, puta albedo
 a dulcedine, sed sicut totum & pars. & ideo dicitur hic, quod
 forma totius non est quasi superaddita partibus, id est non est for-
 ma addita materiā & formā, sicut forma domus est forma addi-
 ta lignis, lapidibus, cemento, & ceteris partibus: sed magis est
 forma quae est totum, id est ipsum compositum resultant ex par-
 tibus. Quod cum per modū partis formalis significatur, forma
 totius appellatur, eo quia totus est complete certitatum &

distinctiuum, & determinatiuum: haec enim sunt conditiones
 ma. Et residuum sermonis epilogus per se patens est.
 Super caput quartum.

IN hoc quarto cap. intendit determinare, quō essentia sub-
 stantiā compositarum se habeat ad intentiones logicas, scilicet
 genus, speciem, differentiā, quae uer facit. Primo
 sex conclusionibus determinat intentiones logicas, scilicet
 quod quaedam Auer. excludit quaedam alia
 objectionem: quarto respondet cuidam ta-
 cita objectioni.

¶ Pro intellectu prima pars notanda
 sunt duae distinctio-
 nes. Prima est illa,
 Natura, seu essentia
 substantiae compositae
 p tripliciter accipi,
 primo ut significata
 per modū partis se-
 cundo ut per se exis-
 tens separata a sin-
 gularibus: tertio ut
 significata per modū
 totius. Secunda disti-
 ctio, quae est subdi-
 stinctio tertii membri
 ista. Natura substan-
 tiae compositae signifi-
 cata per modū par-
 tis, potest accipi im-
 pliciter, primo secun-
 dum se: secundo sicut
 se quod habet in sin-
 gularibus: tertio
 sicut esse quod habet
 in intellectu.

¶ His praebatis, scias
 quod secundum
 singula membra ha-
 rum diuisionum ponit
 singulas conclusiones:
 secundum prima quidem
 duo membra utriusq; di-
 uisionis ponit quatuor
 negatiuas: secun-
 dum uero ultima utri-
 usq; ponit duas affir-
 matiuas, ita quod se-
 cundum quamlibet
 diuisionem primo ponit
 duas negatiuas, deinde
 tertiam affirmatiuam:
 & sic sunt sex
 conclusiones.

¶ Prima ergo con-
 clusio negatiua est.
 Essentia substantiae
 compositae significata
 per modū partis,
 sicut animalitas, hu-
 manitas, rationalitas,
 non est genus, neq;
 species, neq; differe-
 ntia. Quam probat
 sic. Tam genus quam
 species, quam
 differentia praedicat
 in recto de hoc particulari
 supposito, puta Sor-
 tes essentia substantiae
 compositae significata
 per modū partis non
 praedicatur i recto de hoc
 particulari supposito, ergo
 essentia taliter signifi-
 cata non est genus, nec
 species, nec differentia.
 Omnes propositiones
 ex praedicti ca. & ideo
 dicitur hic, quod forma
 totius non est quasi
 superaddita partibus, id
 est non est forma addi-
 ta lignis, lapidibus, cemento,
 & ceteris partibus: sed
 magis est forma quae
 est totum, id est ipsum
 compositum resultant ex
 partibus. Quod cum per
 modū partis formalis
 significatur, forma totius
 appellatur, eo quia totus
 est complete certitatum &

est forma totius, non quidem quasi
 superaddita partibus essentialibus
 materiae & formae, sicut forma do-
 mus superadditur partibus inte-
 gralibus eius: sed magis est forma,
 quae est totum, scilicet formam cō-
 plectens & materiam cum praeci-
 sione tamen eorum, per quae mate-
 ria est nata designari. Sic ergo pa-
 tet, quod essentia hominis signifi-
 catur hoc nomine, homo, & hoc
 nomine, humanitas: sed diuersi-
 mode, ut dicitur: quia hoc nomen,
 homo, significat eam ut totum, in-
 quantum scilicet non praeredit de
 signationem materiae, sed implicite
 cōtinet eam & indistincte, sicut
 dictum est quod genus continet
 differentiam: & ideo praedicatur
 hoc nomen, homo, de indiuiduis:
 sed hoc nomen, humanitas, signifi-
 cat eam ut partem, nec continet in
 sua significatione nisi id, quod est
 hominis inquantum homo, & praeci-
 dit omnem designationem mate-
 riae, unde de indiuiduis hominis
 non praedicatur: & propter hoc
 quandoq; hoc nomen, essentia, in-
 uenitur praedicatum de re, dicitur
 enim Sortis essentia quaedam, &
 quandoq; negatur, sicut dicimus
 quod essentia Sortis non est S. res.

CAP V T III.

Is o quid significatur no-
 mine Essentiae in substan-
 tiis compositis, videndū
 est quō se habeat ad rōnē generis,
 speciei, & differentiae. Quia autē cui
 conuenit ratio generis, speciei, vel
 differentiae, praedicat de hoc singulari
 signato, im possibile est quod ratio
 generis, vel speciei, vel differentiae
 conueniat essentiae, secundū quod
 per modum partis significatur, ut
 nomine humanitatis, vel animalita-
 tis. & ideo dicitur Auicē, quod ratio-
 nalitas non est differentia, sed
 differentiae principium: & eadem
 ratione humanitas non est species,
 nec animalitas generis.

b Similiter etiam non potest
 dici, quod ratio generis, speciei, dif-
 ferentiae praedicat in recto de hoc particulari
 supposito, puta Sor-
 tes essentia substantiae
 compositae significata
 per modū partis non
 praedicatur i recto de hoc
 particulari supposito, ergo
 essentia taliter signifi-
 cata non est genus, nec
 species, nec differentia.
 Omnes propositiones
 ex praedicti ca. & ideo
 dicitur hic, quod forma
 totius non est quasi
 superaddita partibus, id
 est non est forma addi-
 ta lignis, lapidibus, cemento,
 & ceteris partibus: sed
 magis est forma quae
 est totum, id est ipsum
 compositum resultant ex
 partibus. Quod cum per
 modū partis formalis
 significatur, forma totius
 appellatur, eo quia totus
 est complete certitatum &

stantiae compositae per se non in singularibus existens, non est
 species, sicut genus. Et probat ea duplici ratione, primo sic. Genus,
 seu species praedicatur de hoc particulari: essentia per se sub-
 stans non in singularibus, non praedicatur de hoc particulari, ergo
 essentia per se subsistens, non in singularibus, non est genus, seu
 species. Maior pa-
 tet: Minor proba-
 tur sic. Subiectum
 est id quod in recto
 de eo praedicatur:
 Sortes non est homo
 separatus, ergo Sor-
 tes non est subiectū
 respectu hominis se-
 parati, ergo homo se-
 paratus non praedi-
 catur de Sortes: quod
 assumptum i Minore.
 Secundo sic. Genus,
 seu species est id,
 quo indiuidua co-
 gnoscuntur: essentia per se subsistens non in
 singularibus, non est
 id quo indiuidua cognoscuntur, ergo essentia per se sub-
 stans non est genus, neque species. Maior patet ex eo quod vnū
 quodque per suum genus, speciem, differentiam cognoscitur.
 Minor uero ex eo, quod vnū quodque cognoscitur quidditatiue
 per id quod est in eo, & non per id quod non est in eo.

¶ H I C ponitur tertia conclusio affirmatiua. Essentia sub-
 stantiae compositae significata per modum totius est species,
 vel differentia &c. probatur sic. Genus, species, seu diffe-
 rentia substantialem continet & implicite totum, quod est in
 indiuiduis: essentia substantiae compositae non nisi significata per
 modum totius continet implicite totum esse indiuiduorum, ergo
 essentia substantiae compositae significata per modum totius
 est genus, vel species, vel differentia. Propositiones omnes ex
 praedicti cap. patet, ubi dicimus genus, speciem, differentiam
 conuenire in hoc, quod significat totum quod est in inferioribus,
 & sua abstracta excludere ea quae sunt in inferioribus, est
 sicut animal genus, homo species, rationale differentia.

¶ H I C antequam ponatur quarta conclusio, inchoatur
 secunda diuisio supra posita, cuius terminus oportet praedi-
 catur ad intellectum conclusionum. Natura per modum totius
 significata, secundum naturam, seu rationem propriam, vel
 secundum se, idem sonat quod natura considerata secundum eas
 condiciones, siue ea praedicata, quae conueniunt sibi ex sua
 conditione, seu in primo modo dicendi per se. Natura uero secun-
 dum esse in singularibus, idem sonat quod natura considerata se-
 cundum eas condiciones, siue praedicata, quae conueniunt sibi ex hoc,
 quod habet esse in intellectu. Idem sonat
 quod natura considerata secundum eas condiciones, siue illa praedi-
 catur, quae conueniunt sibi ex hoc, quod habet esse in intelle-
 ctu. Differunt autem quadrupliciter, vt ex textu colligitur,
 condiciones conuenientes naturae secundum ea diuersas accep-
 tiones, eo quod condiciones debita naturae secundum se sum-
 pra sunt praedicata essentialia. Homo enim secundū se non est nisi
 animal rationale: condiciones uero debita naturae reliquis duo-
 bus modis sunt praedicata denominatiua. Homo enim non est res
 illa, quae conuenit ei esse in singularibus, sed ab ea denomina-
 tur: non enim homo est albedo quae conuenit ei ex hoc, quod est
 in Sorte, sed ab ea denominatur albus. Similiter homo non est
 res illa, quae conuenit ei esse in intellectu, puta, relatio ueritatis
 salutaris, aut speciei, sed nominatur ab ea ueritatis salutaris, & speciei.
 Et licet haec duo ultima membra in hoc conueniant, quod at-
 tenduntur penes praedicata denominatiua: differunt tamen, quia
 praedicata denominatiua, quae conueniunt naturae secundum esse
 in singularibus, aliquid ponunt reale supra ipsam, sicut albu
 addit supra hominem naturam albedinis quae est ens reale: praedi-
 catur uero denominatiua quae conueniunt rei secundū esse in intel-
 lectu, nihil ponunt reale supra naturam ipsam, sed denomina-
 tionem negatiuam, aut relationem secundum aliquam relationem
 rationis. Cum enim dico, Homo est species, ly species, nihil rea-
 le addit supra hominem, sed solum relationem rationis, quae res-
 picit suum genus: species enim generis est species.

¶ Secundo, differunt istius diuisionis praedicata membra in hoc, qd
 natura absolute sumpta nec est vna numero, nec plures numero. Si
 enim esset una numero, non posset reperiri in pluribus numero:
 quod patet esse falsum, eo qd natura humana est in Sorte & Plato-
 ne. Consequenter praedicatur sic. Natura sicut est vna numero, ergo
 non potest esse distincta numero, ergo non potest reperiri in pluribus nu-
 mero, qd est intentum. Prima consequentia hanc ex eo est clara: quia
 impossibile est aliquid conuenire oppositū eius quod conuenit ei

¶ sicut impossibile est homini conuenire irrationale. Distin-
 ctio autem numeralis est opposita unitati numerali, & ideo si na-
 tura sicut se habet unitati numerali, nunquam habere potest distin-
 ctionē numeralē. Similiter praedicatur, qd natura sicut se non sit plures
 numero, sequeretur. n. naturā humanā non esse in Sorte, qd non
 posset habere unitatem numeralē, ex quo vendicatur sibi secundum
 le distinctionē numeralē. Natura autē sicut esse in singu-
 laribus unitatem & distinctionē numeralē sortitur. Propter
 rea nāque homo est vnus numero, quia Sortes est vnus nu-
 mero: & propterea homo est distinctus numero i pluribus,
 quia Sortes & plato sunt distincti numero.

¶ Tertio differunt in hoc, quia natura sicut se sumpta nullū esse
 sibi vendicat. Nec est in singulari aut singularibus, nec esse i intel-
 lectu: nec etiā vendicatur sibi non esse in singulari & singularibus,
 aut non esse in intellectu, quod patet ex eisdē fundamentis. Si n.
 esse in singulari esset de ratione sua, nunquam extra illud inuenire-
 tur, cū nihil inueniatur extra id quod est de eius rōne. Similiter si
 esse in singularibus, esset de eius ratione, modo posset in vno inue-
 niri: quia in vno natura existens non est in pluribus. Similiter si
 esse in intellectu esset de ratione eius, nunquam posset extra in-
 tellectum reperiri: eodem modo, si non esse in singularibus, aut sin-
 gulari esset de eius ratione, nunquam posset habere esse in aliquo
 singulari: & si non esse in intellectu esset de eius ratione, nun-
 quam posset habere esse in intellectu ex illo fundamento. Nulli
 potest conuenire oppositū, quod est de ratione sui: unde natura
 absolute sumpta ab omni esse & non esse, abstrahit sine praecisione,
 id est, nec includit, nec excludit aliquid huiusmodi esse, vel non
 esse. Natura autem tam secundo, quam tertio modo accepta, alterū
 illorū esse includit, & alterū excludit, vt de se patet. Homo n.
 secundum quod est in singularibus, non est in intellectu: & econ-
 tra, secundum quod est in intellectu, non est in singularibus.

¶ Quarto differunt, quia natura per modū totius significata sicut
 se sumpta, est eaq; praedicata de indiuiduis, cū dicitur, Sortes est ho-
 mo. Natura autē sumpta, tam, put est in singularibus, qd prout in
 intellectu, non praedicatur de indiuiduis: qd declaratur sic. Id
 praedicatur de indiuiduis, qd attribuitur illis in propositione: sed na-
 tura absolute accepta, & non sicut esse in singularibus, neque secū-
 dum esse in intellectu, attribuitur indiuiduis in pōne. ergo na-
 tura absolute sumpta, & non secundū esse singulari, vel i intel-
 lectu praedicatur de indiuiduis. Maior est nota ex terminis: Minor
 declaratur exemplariter, cū dico, Sortes est ho, sensus ppositio-
 nis est, Sortes est animal rationale: ita qd in ista propositione ni-
 hil attribuitur Sorti nisi esse animal rationale, quae sunt condi-
 tiones naturae humanae absolute acceptae, vt patet. Nō. n. cū di-
 co, Sortes est homo, attribuo Sorti aliquid debitū naturae huma-
 nae ex esse in singularibus, aut ex esse in intellectu: necq; attribuo
 Sorti habere naturam humanam cum aliquo addito, sed tantum
 attribuo Sorti habere naturam humanam, seu esse animal ratio-
 nale, quae sunt, vt dictum est, condiciones naturae humanae secun-
 dū se acceptae. Natura igitur primo modo sumpta, est quae praedi-
 catur de indiuiduis, & non natura secundo & tertio modo.

¶ In hoc loco antequam ulterius procedatur, dubia qdam exami-
 nanda sunt. Circa praedicta dubiū est, Primo circa primā differentia
 assignatā in eo qd dictū est, qd natura sicut se sumpta non inest
 nisi praedicata quidditatiua. hoc. n. patitur difficultatē tunc pro-
 pter transcendētia, tū ppter quaedā praedicata negatiua. Si. n. tran-
 scendentia, quae sunt, ens, res, vnum, aliquid, verum, & bonum,
 conuenire afferantur naturae absolute sumptae, erunt praedicata
 quidditatiua. & si sic, ponetur in diffinitione. Nulla enim diffini-
 tio est completa, nisi omnia praedicata quidditatiua includat:
 transcendentia autem in diffinitione poni omnes negant.

¶ Cōfirmatur consequentia ex dictis S. Tho. in littera, ubi habetur,
 qd quae insunt naturae absolute, sunt de diffinitione illius. Si autē tran-
 scendentia dicantur non conuenire naturae absolute, tūc homo sicut
 sumptus non est aliquid, nec res, nec vna qd: quod omne negatur.

¶ De praedictis uero negatiuis occurrit difficultas talis: quia ne-
 gationes naturarum disparatarum si conueniunt naturae absolu-
 te, erunt praedicata quidditatiua: & sic negatio erit de diffinitione
 substantiae. Si autem conueniunt naturae secundū esse in sin-
 gularibus, vel in intellectu, tunc accipiendū hominem absolute,
 ista erit falsa, Homo non est leo: quod videtur irrationabile.

¶ Ad
 Tho. de Ente & essen.

Ad horum dissolutionem considerandum est primo, quomodo transcendentia se habeant ad naturas rerum supra quas cadunt, ut autem supra in questione de significatione entis tactum fuit, nullum transcendentium importat alium gradum, seu aliā naturam a gradibus, seu naturis eorum, quibus apponuntur: cum enim dico, ens homo, vnus homo, res homo, vnus homo, bonus homo, aliquid homo, nullum alium gradum ab humanitate significo, sed ipsam humanitatem diuersis modis, ly enim ens significat humanitatem, prout habet esse: ly vnus, illam, prout non est diuina formaliter: ly res, illam prout latitudinem habet, vt pote, non ex intellectu fabricata: ly bonus, ipsam prout perfectiua est appetitus: ly verum, ipsam vt perfectiua est intellectus: ly aliquid, ipsam vt aliquid quid est ab aliis, Simili modo est dicendum accepto quocunque gradu generico, vt faciliter exemplo manifestari potest.

quod conueniat sibi, secundum quod huiusmodi. Vnde quicquid aliorum sibi attribuitur, falsa est attributio, vt g. homini eo quod est homo, conuenit rationale & animal, & alia quæ in eius diffinitione cadunt: album vero, uel nigrum, uel quodcunque huiusmodi, quod non est de ratione humanitatis, nõ conuenit homini in eo quod est homo. Ideo si queratur utrum ista natura possit dici una, uel plures: neutrum concedendum est; quia utrunque est extra intellectu humanitatis, & utrunque potest sibi accidere. Si enim pluralitas esset de ratione eius, nunquam posset esse una: cum tamen una sit lectus habere conceptum obiectiuum vnũ simpliciter, nihil concluditur. Dicitur secundo ad secundam, quod argumentum a simili claudicat. licet enim sit similitudo quo ad aliquid inter compositum naturale & intellectuale: dissimilitudo tamen est magna in proposito, quia partes compositi naturalis multo se exci. uduat: quia quædam res speciales sunt, partes autem compositi intellectualis non possunt multo se excludere, quia altera; puta ens, est adeo uniuersalis, ut nihil possit eam subterfugere.

Considerandum est secundo, quod cum primũ inter transcendentia sit ens, eo quod eius ratio ceterorum rationes præuenit, & omnia congruantur cum ente, tanquam eius passiones, cum declaratum fuerit quomodo ens conueniat naturis rerum, planum erit de cæteris. Scotus ergo primo sent. diffin. 3. quæst. 3. opinatur ens esse uniuocum & prædicari, in quibus omnibus inferioribus, exceptis ultimis differentiis. Et, primũ quidem horum tanquam per se notum supponens, secundi duplicem rationem reddit.

Primò, quia si differentiæ includantur ens uniuoce dictum de eis, & non sunt omnino idem, oportet quod sint diuersa aliquid idem entia: & consequenter sequitur, quod differentiæ ultimæ sint proprie differentes, & sic habent alias differentias, & non sunt ultimæ.

Secundo, quia sicut ens compositum in re est compositum ex actu & potentia: ita conceptus compositus per se vnus est compositus ex conceptu actuali, & potentiāli determinabili & determinate. Sicut ergo resolutio compositi in re fiat ad simpliciter simplicia, scilicet actum vltimum & potentiam vltimam, ita quod actus nihil potentia, & potentia nihil actus includat: ita resolutio conceptus, debet stare ad conceptus simpliciter simplices actualem & potentiam determinabilem tantum, ita quod nihil determinans includat, & determinans tantum, quod nihil determinabile includat, tales sunt conceptus entis & vltimæ differentiæ, ergo vltimæ differentiæ nõ includit formaliter ens.

Contra primũ arguitur, quia sequeretur, quod ens poneretur in diffinitione, contra Arist. 8. Meta. tex. com. 16.

Præterea sequitur, quod esset nugatio in diffinitione, vt supra in questione de uniuocatione entis deduximus.

Contra secundum dictum arguo sic, Omne id, de quo formaliter sumpto prædicantur in secundo modo passionis entis, in eludit in se formaliter ens: sed de vltima differentia formaliter sumpta prædicantur in secundo modo passionis entis, Minor patet, quia vltima differentia est per se vna & intelligibilis. Maior probatur sic, Omne formaliter includens medium proprium a priori, per quod demonstratur passiones entis, includit in se formaliter ens. patet ista: quia entis conceptus est illud medium: sed omne id, de quo formaliter sumpto prædicantur in secundo modo passionis entis, includit in se formaliter medium, per quod tales passiones de eo sunt demonstrabiles, ergo omne tale includit formaliter ens. Patet ista Minor, quia implicat oppositum. Si enim A formaliter nõ includit propriũ medium concludendũ B, quomodo de A formaliter sumpto erit a priori demonstrabile B? Sed secundo arguo, & in idem redit. Omnis passio conueniens pluribus formaliter sumptis, conuenit eis ratione alicuius communis in eis formaliter inclusi, cui illa passio primo conuenit: sed vnitas uel intelligibilitas est passio conueniens omnibus vltimis differentiis formaliter sumptis, ergo conuenit eis ratione alicuius communis formaliter inclusi in eis, cui primo conuenit, tale autem est ens, ergo omnes differentiæ ultimæ includunt ens. Minor est per se nota, Maior est Aristot. 1. Post. Nec potest dici ad Maiorẽ, quod licet subiecti denominatiue includi in eis, quibus formaliter sumptis conuenit passio illius subiecti: quia cum tota ratio quare passio alicuius includitur, sit participatio illius subiecti primi, si alicui formaliter sumpto inest passio, eadem formaliter sumpto inest & subiectum: & si formaliter sumptis subiecti ex parte est, quomodo formaliter sumptam illius

passionem habere potest? Vt arguatur sic. Id quod formaliter sumptum a se subiectum excludit, etiam a se passionem excludit: sed vltimæ differentiæ formaliter sumptæ non excludunt a se passiones entis in secundo modo, ergo nec excluduntur a primo modo. Nec patiatur, aures tuas audire responsum Francisci de Mayo...

conuenit homini in eo quod est homo. Ideo si queratur utrum ista natura possit dici una, uel plures: neutrum concedendum est; quia utrunque est extra intellectu humanitatis, & utrunque potest sibi accidere. Si enim pluralitas esset de ratione eius, nunquam posset esse una: cum tamen una sit lectus habere conceptum obiectiuum vnũ simpliciter, nihil concluditur. Dicitur secundo ad secundam, quod argumentum a simili claudicat. licet enim sit similitudo quo ad aliquid inter compositum naturale & intellectuale: dissimilitudo tamen est magna in proposito, quia partes compositi naturalis multo se exci. uduat: quia quædam res speciales sunt, partes autem compositi intellectualis non possunt multo se excludere, quia altera; puta ens, est adeo uniuersalis, ut nihil possit eam subterfugere.

AVICENNA autem Alpharabius, & Algazel, ut testatur Albertus in Post prædicamentis, cap. 9. opinantur, quod ens non conueniat naturæ absolute sumptæ. Vnde dicunt hanc consequentiam non ualere. Homo est substantia, ergo homo est ens: eo quod ens significat aliquid aditum essentia rei, quod non est de eius ratione: quod expressè dicitur de Avicenna referret Commentator. 4. Metaph. Com. 3. & 10. Meta. com. 8.

SANCTVS THO. autem, cuius est opus, quod exponendum suscepimus super 4. Met. lectu. 2. super tex. Com. 3. & super lect. 2. supra tex. Com. 8. expressè in hoc reprehendit Avicenna, unde sententia eius non est censenda eadem opinione Avicennæ, licet difficile sit uidere, in quo differat ab ea, cum ipse teneat nullum aliud a Deo esse ens per suam essentiam, sed per aliquid aditum suæ essentia, & expressè dicat in quolibet 2. q. 2. art. 1. ens non esse prædicatum essentialiter, & in primo contra Gen. ca. 6. dicat, ens tñ cadere in conceptu substantiæ, quod est genus generalissimum.

Propter quod a quibusdam dicitur, quod ens dupliciter sumitur, scilicet nominaliter, & participaliter. Et quod ens nominaliter quidditative & intrinsece de omnibus prædicatur: scilicet, in unum quodque est ens per essentiam suam. Ens uero participaliter, cum idem sonet quod existens, non est prædicatum quidditative: sic enim nihil aliud a Deo est ens per essentiam suā, unde secundum istos, ens nominaliter conuenit naturæ absolute, non autem ens participaliter. Addunt quoque, quod ens nominaliter est diuinum in decem prædicamenta, & est transcendens conuersum cum aliis, proprie loquendo, non ens secundo modo: & ideo reprehensibilis erat Avicenna, qui hanc distinctionem prætermisit.

Mihi autem aliter dicendum occurrit. Dico enim quod ens participaliter est id quod est transcendens, diuinum in decem prædicamenta. Quod ex eo patere potest, quod S. Thomas primo parte q. 5. & 6. & in questione de Veritate, questione uigesima prima ostendit bonum, quod etiam diuiditur in decem prædicamenta, ut dicitur 1. Ethico, conuerti cum ente participaliter, nõ nominaliter ut clare patet ex duobus.

Primo ex eo quod dicit, quod cum bonum & ens conuertantur, sicut res est ens, ita bona: sed non est ens per essentiam suam, ergo nec bona. In quo processit, ut fallacia uoluntatis uirtetur, nõ nisi de ente participaliter est sermo. Secundo, ex eo quod dicit, id quod res formaliter est bona, non esse ens: quod dictum de ente nominaliter, falsum est: quia esse actualis existentiæ, quo res est ens & bona, est ens nominaliter. Ens igitur quod conuertitur cum bono, quod est transcendens, diuinum in decem prædicamenta, est ens participaliter.

Sed in Entis nomine duo aspici possunt, scilicet id a quo nomen Entis sumitur, scilicet ipsum esse, quo res est. Et id ad quod principio operis dictum est, ens significat id quod est in quolibet prædicamento: & in hoc differre ab essentia, quæ significat id quod res in prædicamento reponitur. Vnde primo Physicorum, textu comment. decim tertii. Aristot. loco ly ens, ponit ly quod est, inueni. ergo attendens ad id, quo res est, unde nomen entis sumptum est, dixit simpliciter ens esse prædicatum extra essentiam rei: sanctus Thomas uero inueniens id quod est, ad quod nomen ens impositum est: Avicenna non ad hæc ipsum

ipsum quod est, non prædicat aliquid extra essentiam rei. Insufper aduertens, quod ipsum quo res est, scilicet actualis existentia, non est extraneum naturæ ab ipso quod est: sed per principia propria ipsius, quod est, constituitur inter prædicata accidentalia, ens annuntiare noluit: hoc enim potest afferri de quocunque alio extra essentiam rei.

Nihil enim extra essentiam rei per propria principia ipsius rei constituitur, nisi rei existentia. Quodcumque aliud per principia propria alterius generis constituitur, si genus proprium, & differentia propria & diuersitate propria illius prædicamenti principia. Ipsum autem existere, non nisi per genus & differentia & principia ipsius quod est, constituitur. Et hæc est ratio, qua S. Tho. arguit Avicenna, quatuor Metaphysici. vbi supra, unde ens prædicatum de aliquo, puta homine, cum non trahat hominem extra proprium genus & propria difiam, nec ratione ipsius quod est, nec ratione ipsius quod est substantiale, prædicatum esse relinquitur cum Aristotele & Commentatore, vbi supra, licet non sit omnino eodem modo substantiale, quo sunt prædicata illa, quæ in diffinitione cadunt. His prælibatis, ad dubium dico quod transcendendia non sunt prædicata propria natura secundum suam absolutam considerationem, neque secundum esse in singularibus, neque secundum esse in intellectu: sed sunt prædicata communia naturæ quomodolibet acceptæ, conuenientia non solum conuenientia, sed & casualiter. Et de natura quidem tam secundo, quam tertio modo accepta, patet: ex hoc enim quod homo in singularibus inuenitur entis, vnus rei & reliquorum rationem habet. Similiter ex hoc qd habet esse in intellectu, ens est aliquo modo diuinum &c. debetur enim sic sibi aliquod esse, licet rationis. De natura autem primo modo sumpta, ex dictis patere potest, & ex eo quod in quocunque inuenitur potestius transcendens, inuenitur & prius. Manifestum est autem de posterioribus transcendendibus, quæ sunt vnũ vnus, & aliud, &c. quod conueniunt naturæ absolute.

Vnde de homine absolute loquendo, ista est uerba. Homo est ens. Vnde S. Tho. dicit super 10. Meta. vbi supra, quod ens prædicatur naturæ decem generum, secundum quod sunt actu, vel potentia, & non tantum secundum quod sunt actu.

Ad rationem in dubio tactam, qua dicebatur. Si sic, ergo transcendendia essent ponenda in diffinitione, dicitur primo, quod non oportet omnia prædicata essentialia poni in diffinitione, sed ea tantum quæ explicant alium gradum essentialium diffinitui: quæ non sunt transcendendia, de quibus dictum est, quod eundem gradum prædicant, quem genus, vel differentia importat. Vnde, 8. Meta. tex. com. 19. dicit Arist. quod ideo, nec ens ponitur in diffinitionibus, nec vnus: quia ens statim est vnus, & vnus quodque diffinitio enim completa tunc est, cum omnes rei gradus explicentur a prima potentia usque ad vltimum actum intrinsecum, quod sine transcendendibus, quæ nullum gradum addunt, fit. Dicitur secundo de ente, quod quia ens importat aliquo modo ipsum esse, quod pertinet ad questionem, An est & non ad questionem, Quod est: ideo a prædicatis quidditative aliquo qualiter declinat.

Ad dictum S. Tho. dicitur, quod transcendendia duo habet, & quod in nulla diffinitione ponatur ratio dicta, & quod in quolibet conceptu includantur, vt dicitur de ente. 3. Metaph. tex. Com. 10. quod secundum, ideo dictum arbitror: quia transcendendia quemlibet gradum comitantur, & ideo conceptui nulli desunt. Et sic dico, quod ea quæ naturæ absolute conueniunt, in cuius ratione cadunt conueniunt rei, in eo quod talis homo enim in eo quod homo, est ens, res, aliud &c. Ex his diligens lector, habes unde diuersa dicta S. Tho. sane intelligere debeas.

Quo ad prædicata negatiua uero dicitur breuiter, quod negationes ille possunt dupliciter accipi, formaliter scilicet, & fundamentaliter. Si formaliter falsum est, quod conueniant naturæ absolute: per opus enim intellectus attribuantur ei, cum negationes entia rationis sint. Si fundamentaliter, cum negatio su per affirmationem fundetur, conceditur esse prædicata quidditative, sed sic sumptæ nihil aliud sunt, quam genus & differentia propria. Fundamentum enim negationis naturarum dispensatũ de homine nihil aliud est, quam natura hominis: ex hoc namque quod homo est animal rationale, non est leo, neque bos &c.

Q V A E S T I O VI.

De vnũ Secundo est circa dictum San. Thomæ in littera in assignatione secundæ differentia, quod dicitur, quod na-

tura absolute sumpta, nec vnitas, nec pluralitatem habet. Videtur enim hoc esse impossibile, cum id quod vnũ non est diffinibile non sit, vt dicitur 7. Met. tex. com. 13. immo nec intelligibile, vt habetur quarto Meta. com. 10. Est vnitas naturæ absolute habere concedatur: qualis sit illa vnitas non est facile assignare, cum nõ numeralis sit, ut declaratum est, nec specifica, nec generica, cum hæc ex intellectu fiat, nec analogica, ut de se patet: homo enim non est vnũ analogice. Nec etiã facile quicquid dicit, an vnitas illa sit realis, an non.

Ad euidentiam huius dubitationis quinq; facienda sunt, primo videndum est quid sit vnitas qualibet. Secundo, unde habeat vnitas realitatem. Tertio, quomodo vnitas qualibet sit extra animam. Quarto, respondendum est dubitationi motæ. Quinto, quædam obiectiones excludendæ sunt.

Quo ad primũ sciendum est, quod cum unum nihil addat supra ens, nisi priuationem diuisionis: ita quod vnũ nihil aliud est, quam ens indiuisum, ut dicitur 4. Meta. tex. com. 3. Vnitas qualibet nihil aliud est, quam rei indiuisio. Et quia quælibet priuatio per suum habitum cognoscitur, ideo vnitas quæ indiuisiõnem sonat, ex natura diuisionis quam priuat, cognosci debet: & secundum diuisionis multiplicatẽ, multiplicatẽ vnitas accipere oportet.

Considerandum est igitur, quod diuisio est duplex, quædam est materialis per principia indiuiduationis causata, quædam est formalis, quæ per essentialia principia fit. Et hæc habet latitudinẽ, quia quædam est per essentialia principia propria, quædam uero per principia essentialia communia, & hoc iterum habet latitudinẽ, secundum quod principia essentialia communia sunt magis & minus communia, vt g. inter Sortem & Platonem est diuisio numeralis & non formalis: quia non cautatur distinctio eorum ex essentialibus, sed indiuidualibus principis. Inter Sortem uero & hunc leonem, dato quod leo & homo essent sub eodem genere proximo, est diuisio formalis per essentialia principia propria, vltimas, scilicet, differentias tantum. Inter Sortem uero, & hanc plantam est maior diuisio formalis per principia, scilicet essentialia communia Sorti, & multis aliis speciebus, scilicet sensibile & insensibile. Inter Sortem uero & hunc lapidem, est diuisio formalis adhuc maior per communiora principia, scilicet per animatum & inanimatum. Et sic semper ascendo intenditur diuisio formalis: adeo quod inter Sortem & hanc alberedinem est maxima diuisio formalis: vt pote per propria & communissima principia essentialia, scilicet substantiantium & dispositiuum modos entis prædicamentorum constitutiuos.

Similiter per omnia de vnitate dicendum est. Vnitas enim est duplex. Quædam numeralis, & quædam formalis. Vnitas numeralis attenditur penes priuationẽ diuisionis numeralis. Vnitas autem formalis attenditur penes priuationem diuisionis formalis: & hæc habet latitudinẽ. Quædam enim priuat diuisionem formali omnino, causabili per principia propria. & communia & hæc est vnitas formalis simpliciter. Quædam uero priuat diuisionem formali non simpliciter, sed taliter causabili, scilicet per principia communia: & hæc est vnitas formalis secundũ quid, & habet latitudinẽ secundum quod diuisio priuata causabilis est a magis & minus communibus principis essentialibus vt g. Sortes est vnus numero: quia non est per materiales differentias in se distinctus. Homo est simpliciter vnus formaliter: quia nõ compatitur secum diuisionem formalem quamcunque. Animal uero est vnũ formaliter, in quantum non compatitur secum diuisionem per sensibile & insensibile: non tamen habet vnitas simpliciter, quia compatitur secum diuisionem per rationale & irrationale. Corpus uero est minus vnũ formaliter: est enim vnũ, quia non est in se diuisum per corpus & incorporeũ: est autem minus vnũ, quia compatitur secum diuisionem formalem maiorem, scilicet per animatum & inanimatum. Ens autem minime est vnũ: vnũ quidem est, pro quanto non est in se diuisum proportionaliter: minime uero pro quanto tantam diuersionem formalem cum sua vnitate compatitur. Ex his patet primũ, quid scilicet sit vnitas quælibet: quia scilicet vnitas est indiuisio, & talis vnitas est talis indiuisio, id est diuisionis priuatio: ita quod nihil aliud est dicere, Sortes est vnus numero, nisi Sortes est ens carens diuisione numerali. Homo est vnus formaliter, id est homo est ens carens diuisione formali. Hæc de primo.

Quo ad secundum est sciendum, quod ens res dupliciter accipitur

2. q. 3.

Seco. i. d. 3. q. 3. col. 9. 3. 3. vt ful. dictu est. 2. q. 3. prima ratio.

1. c. 16.

2. q. 3. 2. q. 3. 2.

1. 68 p. 1 a.

accipitur. Vno modo vt distinguitur contra ens ab intellectu fabricatum. Alio modo vt distinguitur contra non existens actu.

Potentia q. 3. art. 2.

In predicamento substantia.

aliud in anima, & secundum vtrūque consequuntur accidentia dicendam naturam: & sic in singularibus habet multiplex esse secundum diuersitatem singularium, & tamen ipsi naturæ secundum pra-

destructis primis substantiis, impossibile est aliquid remanere: ideo vnitas, sicut & cetera, realitatem habet proprie loquendo, pro quanto ipsa existit actu extra animam & causas suas. Hæc de secundo.

Quo ad tertium propono tres propositiones. Prima est. Quilibet vnitas supradicta tam scilicet numeralis, quam formalis existit extra animam. Secunda est. Nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Tertia est. Omnis vnitas formalis existens extra animam multiplicatur realiter ad multiplicationem ipsarum rerum. Prima propositio est adeo manifesta, quod nullus sanæ mentis potest eam negare. In Sorte enim præter omnem intellectus operationem apparet vtrique vnitas. Caret enim in se ipso diuisione numerali & formalis causabili per principia propria & communia: & sic in diuisionem numeralem & formalem habet. Vnde in Sorte non est sola vnitas numeralis, sed formalis, multiplex secundum multitudinem: prædicatum quidditatum: & sicut non sola individualitas Sortis est extra animam, sed quodlibet eius prædicatum quidditatum: ita non sola vnitas numeralis, sed quilibet eius vnitas formalis extra animam dicenda est esse.

Ad intelligentiam vero secundæ est notandum, quod res potest intelligi communis extra animam dupliciter. Vno modo potest esse: alio modo negatiue. Illa res est communis positiue, quæ indiuisa manens in pluribus suppositaliter distinctis inuenitur. Illa vero est communis negatiue, quæ nulli supposito est propria. Primo modo rem communem nullam recolo asserentem dari extra animam, nisi essentiam diuinam secundum fidem Christianam. Secundo modo videtur a quibusdam poni res extra animam communis, de quibus sermo erit infra: & quia hoc aliquid a veritate mihi videtur, ideo de tali communitate intelligendo, secundam propositionem proba dupliciter.

Primo sic. Nulla res exigens quidditatem solitarie inueniri extra animam, existit in rerum natura: sed vnitas communis extra animam, negatiue pluribus suppositaliter distinctis est res exigens quidditatem solitarie inueniri extra animam. ergo nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Maior sic probatur. Nullum exigens ad suum existere aliquid impossibile inuenitur: sed quidditatem extra animam solitarie inueniri est impossibile, oportet enim ipsam esse in aliquo supposito. ergo id quod exigit ipsam solitarie inueniri, nunquam existit in rerum natura. Minor autem probatur sic. Id quod exigit quidditatem non propriam alicui supposito extra animam, exigit ipsam solitarie existentem: sed vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis exigit quidditatem non propriam alicui supposito. ergo vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Huius præallegati præmissa nota sunt ex terminis. Maior quidem, quia quidditas non proprie alicui supposito necessario est solitarie, si enim non est solitarie, est in aliquo supposito: & si est in aliquo supposito, est propria illi. Minor vero patet, quia commune & proprium sunt opposita: commune enim includit negationem propriam, & e conuerso. Statim enim vt res appropriata est alicui, non est: eo quod negationem appropriationis habet. Oppositum ergo prædicati infert oppositum subiecti in vtraque præmissa.

In hac quaestione.

Præterea secundo proba sic. Omnis res existens in rerum natura, est res particularis: nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis est res particularis. ergo nulla vnitas communis existit in rerum natura. Maior est nota ex communi Peripateticorum sententia. Minor probatur sic. Omnis res particularis est alicui vni supposito propria, aliter non esset particularis: nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis est alicui vni supposito propria, hoc patet ex terminis. ergo nulla vnitas communis existit in rerum natura.

Tertia propositio probatur sic. Quotiescunq; aliqua duo sunt conuertibiliter idem realiter, multiplicato realiter vno, multiplicatur & reliquum: sed res vna & vnum sunt conuertibiliter idem realiter. ergo multiplicata realiter, multiplicabitur realiter & eius vnitas. Sed pluralitas numeralis est realis, ergo multiplicata re numeraliter, plurificabitur & eius vnitas. Vnde in Sorte & Platone esticut sunt duæ corporeitates, animalitates, & humanitates: ita sunt duæ vnitates formales, sequentes corporeitates, & humanitates.

priam considerationem, scilicet absolutam, nullum istorum esse debet. Falsum enim est dicere, quod natura hominis, in quantum humani modi, habeat esse in hoc singulari. Si enim esse in hoc singulari

duæ sequentes animalitates, & duæ sequentes humanitates, oportet enim secundum numerum prædicatum essentialium esse numerum vnitatum formalium in quolibet indiuiduo. Sicut enim quodlibet prædicatum quidditatum dat aliquid esse: ita oportet aliquam vnitatem. vnum enim & ens idem sunt, vt dicitur quarto Met. tex. com. 3.

Ex his patet tertium, quomodo scilicet vnitates habeant esse extra animam: quia sunt non communes, sed particulares & multiplicata numeraliter iuxta numerum indiuiduorum, quorum sunt. Hæc de tertio.

Quo ad quartum dico, quod natura absolute sumpta habet vnitatem quandam, vt efficaciter concludit ratio adducta, quæ est Sancti Thomæ in tractatu de natura generis. Et quando queritur, aut illa vnitas est numeralis, aut specifica, dico quod est vnitas formalis, quæ alia est a numerali. scilicet diuisio formalis alia est a materiali. Nec illa vnitas formalis est specifica, aut generica formaliter, sed est fundamentum vnitatis specificæ, & vnitatis genericæ. Hæc enim vnitates formaliter ab intellectu sunt: illa vero omnem actum intellectus præuenit. Quod autem in litera dicitur, quod natura absolute sumpta nec est vna, nec est plures, intelligendum est de natura & pluralitate numerali.

Ad id vero quod dubitationi additur, an ista vnitas sit realis, aut non: dico quod secundum se est realis primo illorum modorum, quos supra posuimus, accipiendo ens reale sicut & natura ipsa absolute sumpta: & sicut natura secundum esse in singularibus est ens reale secundo modo, ita vnitas illa, quæ semper naturam comitatur in particularibus posita, est realis vere & proprie. Idem enim est iudicium de natura, & eius vnitate. Hæc de quarto.

Quo ad quintum duo dubia propria occurrunt. Primum est circa secundam propositionem, in qua dictum est, quod nulla est vnitas communis extra animam. Secundum est circa id quod nunc dictum est, quia scilicet aliter sit alia vnitas formalis a numerali in Sorte.

Contra primum enim instatur sic. Quæcumque suppositaliter distincta, sunt vnum formaliter extra animam, habent aliquam vnitatem communem eis extra animam: Sortes & Plato sunt vnum formaliter extra animam. ergo Sortes & Plato habent aliquam vnitatem sibi communem extra animam. Maior ex eo videtur manifesta, quod si aliqua suppositaliter distincta sunt vnum, in eo in quo sunt vnum non distinguuntur: & sic illud vnum est commune vtrique extra animam, ex quo sic sunt vnum.

Præterea, Humanitas quæ est in Sorte, quantum est ex se, est determinata ad Sortem vel Platonem. ergo vnitas formalis humanitatis, quæ est in Sorte, quantum est ex se, est communis negatiue Sorti & Platoni. Consequentia est nota: quia etiam vnitas formalis non est determinata quantum est ex se, ad Sortem & Platonem. Antecedens autem de se est manifestum. datur ergo extra animam aliqua vnitas communis negatiue pluribus suppositaliter distinctis.

Circa secundum dubium, videtur quod inter vnitatem formalem, & vnitatem numeralem in Sorte existentem, sit aliter realis: quia quarumcumque prinationum habitus distinguuntur realiter, ipsæ quoque distinguuntur: sicut quia visus & auditus distinguuntur realiter, cæcitas etiam & surditas realiter differunt: sed vnitas formalis & numeralis habitus distinguuntur realiter. ergo &c. Patet ista: quia diuisio formalis, & diuisio numeralis adeo distinguuntur, quod in rebus separatis a materia aliqua eiusdem speciei numeralem diuisionem absque forma habent.

Ad opposita vero respicienti apparebit, quod sit aliter realis tantum: quia sicut se habet natura formalis ad naturam indiuidualem, ita vnitas formalis ad vnitatem numeralem. sed natura formaliter sumpta est eadem natura numeraliter sumpta.

per, & non nisi ratione ab ea distinguitur. ergo vnitas formalis est eadem realiter vnitati numerali, & non nisi ratione ab illa est alia.

Præo dissolutione primi dubii nota, quod aliqua duo suppositaliter distincta, esse vnum formaliter cõtingit dupliciter. Vno modo per hoc, quod illa duo adueniunt in aliquo extra animam communi vtriusque indiuidui vtriusque illorum. Alio modo per hoc, quod illa duo habent mutuam negationem inter se diuisionis formalis. Exemplum primi nõ inuenio in rerum natura nisi, vt dictum est, secundum fidem Christianam in Trinitate. Exemplum secundi inuenitur in omnibus indiuiduis eiusdem speciei. Sortes enim nullo intellectu considerante, habet hanc negationem, scilicet quod non est diuisus a Platone formaliter, & Plato similiter non est diuisus a Sorte formaliter. Et quia ad eos esse vnum formaliter, nihil aliud requiritur, quam esse indistinctos formaliter: ideo simpliciter verum est Sortem & Platonem esse vnum formaliter extra animam. Committitur ergo fallacia consequens in argumento a superiori ad suum inferius affirmatiue. Esse enim vnum formaliter, est superius ad habentia aliud commune indiuisum in eis extra animam, & ad habentia duas naturas cum mutua negatione diuisionis formalis. Non enim est imaginandum Sortem & Platonem esse vnum formaliter, quia conueniant in aliquo, in quo non distinguuntur extra animam: sed ideo, quia vtrique negatione diuisionis formalis ab altero gaudent. Vnum enim formaliter nihil aliud est, quam non diuisum formaliter. Et quod dicitur de vnitate formalis simpliciter inter Sortem & Platonem, liget de vnitate formalis secundum quid inter Sortem, & hæc leonem, & hunc lapidem, & hanc intelligentiam &c. Sicut enim quia Sortes & Plato habent duas naturas, inter quas non cadit diuisio formalis, ideo sunt indistincti formaliter simpliciter extra animam: ita quia inter Sortis & huius leonis naturas non cadit diuisio formalis talis qualis nata est causari per sensibile & insensibile. ideo Sortes & hic leo sunt indistincti formaliter secundum quid, ita etiam quia inter Sortem & hunc lapidem non est diuisio formalis per corporeum & incorporeum: ideo Sortes & hic lapis sunt indistincti formaliter secundum quid: ita quoque, quia inter Sortem & Gabrielem non est diuisio formalis, quia nata est causari per modos entis, scilicet per se & in alio: ideo Sortes & Gabriel sunt indistincti formaliter secundum quid, & consequenter sunt vnum formaliter absque omni opere intellectus. iam enim plures dictum est, vnum idem sonare quod ens indiuisum.

Ad secundum dico, quod aliud est dicere, Natura humana existens extra animam secundum se, est communis pluribus negatiue, seu indifferens negatiue: & aliud est dicere, Natura humana existens extra animam est communis pluribus, seu indifferens existens. prima enim est vera: secunda vero est falsa. Et veritas prima patet ex supradictis, vbi diximus quod natura, quæ est extra animam, puta natura Sortis secundum se, debet solitarie sumpta, non est determinata, neque appropriata alicui, & consequenter est indifferens, seu communis negatiue. Falsitas autem secundæ patet ex eo, quod omnis propositio est simpliciter falsa, in qua prædicatum repugnat subiecto ratione conditionis explicite importata in illo: sicut ita est simpliciter falsa. Ignis non approximatus combustibili comburitur, quia comburere repugnat igni non approximato passo. Sed illa propositio secundæ, scilicet, Natura existens extra animam est communis pluribus negatiue, est huiusmodi. ergo ista est falsa.

Ad euidenciam minoris scito, quod cũ dico, Natura secundum se, seu natura absolute, dico duo, scilicet naturam & solitudinem, & eius conditionem. Similiter cum dico, natura existens extra animam, dico duo, scilicet naturam, & particularem existentiam sibi coniunctam, & eius conditionem. Vnde aliquid conditionis, siue repugnat nature absolute ratione nature, & aliquid ratione solitudinis: Similiter aliquid conuenit, siue repugnat nature existenti extra, ratione nature: & aliquid ratione associationis eius ad particularem. Cum igitur communitas negatiue, quæ est prædicatum in propositione nostra, non conueniat nature absolute ratione sui, scilicet nature, quia non est eius prædicatum quidditatum, sed conueniat ei ratione explicite conditionis per se, secundum se, seu ly absolute, quæ est solitudo: ex hoc enim natura est communis negatiue, quia solitarie accipitur absque determinatione ad hoc, vel illud: oportet quod res repugnet nature sub opposita conditione sumpta ratione illius opposita conditionis. Explicat autem conditionem oppositam

solitudini natura existens extra, eo quod explicat conjunctionem eius ad particularem existentiam, quæ solitudinem illius tollit. Et ideo communitas negatiue repugnat nature existenti extra, non ratione nature, sed ratione conditionis explicite per se, existenti extra animam: & consequenter propositio illa, in qua subiectum erat, Natura existens extra, & prædicatum erat, Communitas negatiue, est simpliciter falsa. Statim enim, ut natura perdit solitudinem, communitatem quoque perdere cogitur: amittit, autem solitudinem, quam pri-

bet quod sit in hoc singulari, uel in illo. patet ergo quod natura hominis absolute considerata abstracta a quolibet esse, ita quod non fiat præcisio alicuius eorum: & hæc natura sic considerata, est quæ prædicatur de omnibus indiuiduis.

mum in alio est.

Vnde apparet responsio ad argumentum, quod licet tam natura quam vnitas formalis, quantum est ex se, id est solitarie, sit communis negatiue: ipsa tamen existens extra, non est communis, sicut ipsa quantum est ex se, non est cum alio, ipsa tamen existens extra necessario est cum alio: & sic non licet inferre, Ipsa quantum est ex se non est cum alio. ergo ipsa existens extra non est cum alio: ita nõ licet inferre, Ipsa quantum est ex se, est communis negatiue. ergo ipsa existens extra, est communis negatiue. Vtrobique enim idem peccatum accidit, & est secundum fallaciam accidentis. Et si hoc intuitus fueris, videbis in quo differat positio Scoti in secundo sent. d. 2. q. 1. a positione nostra, & vnde in talem opinionem incidit. Dicit enim ipse naturam specificam, puta humanitatem, ratione sui sequi hæc duo, scilicet vnitatem formalem, & communitatem negatiuam, seu indifferenciam ad plura numero. Dicit namque in fine illius quaestiois, quod non oportet querere causam, quare natura sit communis: quia natura ipsa est causa sufficiens suæ communitatis, sed bene oportet querere causam, quare sit singularis, quia non ex se est singularis: & ideo sicut extra animam inuenitur natura vna formaliter, ita inuenitur natura communis pluribus. Nos autem in primo non dissentimus, sed in secundo. Dicimus enim naturam ratione sui sequi vnitatem formalem, sed communitatem negatiuam fatemur non sequi eam ratione sui, sed ratione solitudinis suæ: sicut singularitatem sequi eam diximus ratione associationis eius ad existentiam. Et quia conditio solitudinis non conuenit nature ratione sui, nec ratione ipsius esse, quod habet extra animam, sed ratione intellectus, qui natus est adunata diuidere: ideo ante omnem actum intellectus, nulla communitas in natura inuenitur. Et sicut querenda est causa, vnde habeat natura esse solitariam, & esse extra, quia de se neutrum habet: ita querenda est causa, vnde habeat natura communitatem, & singularitatem: de se enim neutrum habet.

Causa autem vnde falsitas in hac Scotica processit opinione, videtur duplex. Prima est æquiuocatio illius termini, ex se, seu de se. Potest enim vtrunque eorum accipi dupliciter. Vno modo positiue: & sic dicit aliquam habitudinem cause. Alio modo negatiue: & sic dicit solitudinem, id est, non cum alio, & primo modo intellexit naturam esse communem ex se, ita quod ipsa est sibi sufficiens causa suæ communitatis, vt ex verbis eius ibi patet, cum tamē debuisset intelligere secundo modo. Natura enim ex se, id est non cum alio, est indifferens & communis: sicut quædam dicitur, natura ex se est sola, ly ex se, non dicit aliquam causalitatem, sed tantum negationem conjunctionis cum alio.

Secunda causa est distantia inter propositionem negatiuam & affirmatiuam de prædicato infinito, reduplicacione addita. Licet enim ex affirmatiua de prædicato infinito, sequatur negatiua, & e conuerso, vt dicitur in secundo Perihermenias, quando non sunt replicatiue: cum reduplicacione: tamen licet ex affirmatiua de prædicato infinito, sequatur negatiua de prædicato finito, non tamen e contra. Hanc enim, Homo in eo quod homo, est non albus. Si enim homo in eo quod homo esset non albus, nunquam homini coniungi posset albedo: quia quod conuenit alicui, secundum quod ipsum conuenit ei semper necessario & per se. Apparet autem in hoc defecisse manifeste processum Scoticum: cum enim communitate negatiue idem sonet quod non proprium, argumentatus est sic. Natura, puta humanitas; in quantum talis non est propria alicui, ergo humanitas in quantum humanitas, est non propria: vbi expresse patet defectus prædictus. Et quod sic processerit, patet ex suo processu: Conclusio enim sua est affirmatiua de prædicato infinito, cum concludat. ergo natura ex se est communis, id est, non propria. Antecedens vero est negatiuum, scilicet, natura non est de se sic, id est, propria alicui. Similiter patet ex alio processu, quem ibi inducit, scilicet humanitati Sortis ratione sui non repugnat esse in hoc, ergo humani-

Seco. 2. dif. 3. quaest. 1.

Cap. 1. Lect. 3.

humanitas Sortis ex se est communis: vbi aperte patet praedictus defectus. Reduplicationem enim in primo processu sonat ly, ex se, seu de se, in secundo ly, ratione sui &c. Et hoc est valde notandum in hac materia, & in materia de vniuersalibus, quod hinc omnia pendent. Attentum ergo oportet esse, quod haec propositio, Natura ex se est communis, si debet esse vera, oportet quod ita ly ex se, quam ly communis, teneatur negatiue secundum viam nostram, & veritate: & tunc idem est ac si dicatur, Natura non cum alio sumpta, est non propria alicui: quod patet esse verum: Secundum vero Scoly ex se, tenetur politiuè, & male: & sensus est, Natura ratione sui, sine in quantum talis, est non propria alicui: quod est manifeste falsum.

¶ Attentior adhuc fit, quod aliud est dicere, Natura, puta humanitas in quantum huiusmodi, non est propria alicui. & aliud est dicere, Humanitas, in quantum huiusmodi, est non propria, seu communis, quod idem sonat in proposito. Prima enim est vera: quia humanitati in eo quod humanitas, non conuenit quod sit appropriata alicui. Secundum verò patet esse falsum ex eadem radice: quia humanitati in eo quod humanitas, non conuenit quod sit non appropriata alicui. Abstrahit enim ab utroque, scilicet ab esse proprio, & ab esse non proprio. Si enim humanitas in eo quod humanitas, est non appropriata, nunquam humanitas esset appropriata alicui: quia, vt dictum est ex 1. Postea, quod conuenit alicui secundum quod ipsum praesupponit de omni, necessarium, & per se. Quod autem naturae ratione sui non conueniat illa communitas, licet supra indirecte probatum fuerit, vbi duabus rationibus deducta est falsitas istius propositionis, Vnitas existens extra animam, est communis pluribus, suppositiue distinctis. Ad falsitatem enim huius sequitur falsitas istius: quia quod non conuenit rei extra animam, non conuenit ei ratione sui: directe tamen nunc proba sic. Omne quod sequitur aliquam naturam ratione sui, praedicatur simpliciter, id est, sine aliqua additione de supposito illius naturae: sed communitas sequitur naturam humanam per te ratione sui, ergo communitas praedicatur simpliciter, id est, sine aliqua additione de supposito naturae humanae. Processus bonus in tertio prima: conclusio autem est falsa, ergo altera praemissarum: non maior, vt declarabitur, ergo minor, quae est positio qua. Falsitas conclusiois patet: quia ista est simpliciter falsa, Sortes est communis pluribus: & si addatur ly ex se, adhuc est falsum dicere, Sortes ex se est communis pluribus. Veritas maioris declaratur sic. Quod sequitur naturam ratione sui aut est passio, aut modus, aut praedicabile per se, aut per accidens, aut separabile, aut inseparabile. Modo omnia ista, si comitantur naturam ratione sui, ita se habent, quod sicut natura praedicatur essentialiter de individuo, puta homo de Sorte: ita ista praedicatur denominatiue in suo ordine de ipsomet individuo, vt patet discurrendo.

¶ Et confirmatur hoc, quia in proposito nostro naturam humanam sequuntur vnitas formalis & communitas ratione sui secundum te. Vnde neutrum est alia causa querenda, nisi natura ipsa. ergo sicut vnitas formalis praedicatur simpliciter de Sorte, ista enim est simpliciter vera, Sortes est vnus formaliter: ita communitas praedicabitur de Sorte simpliciter, dicendo, Sortes est communis. Hoc est falsum, ergo &c. Quoniam est maior ratio de vnitate, quam de communitate: & quare eorum quae sequuntur naturam ratione sui, alia praedicatur de individuo, alia non? Non enim erit facile fingere rationes Scoti, quas ibi facit, quia non concludunt communitatem dari extra animam, sed vnitatem: ideo superfluum iudicauit addere. Si quae autem ex eis, aut expositis ab eodem in septimo. Metaph. ad communitatem probandam adducerentur, non erit difficile sumere responsionem ex dictis ad duas illarum hic inductas.

¶ Ad n. secundi dubii euidentiā sciendum, quod vniū cū dicat ens indiuiduum, importat aliqd positiuū, & aliqd priuatiuū. Si loquāmur de vnitate formalis, & vnitate numerali, substantiali, quo ad propositū quod importat, sic sunt idē realiter, & distinguuntur sola ratione. Sic idem realiter sunt Sortes & homo, & rōpe distinguuntur, eo qd eadē res est quae est vnā formaliter, & numeraliter. Si aut loquamur de his vnitatibus, quo ad priuationes diuisionū importatas, sic dico qd distinguuntur realiter, dīmodo qd fiat vis in hoc, qd distinctio realis sit passio ens realis, eo qd alia priuatio est priuatio diuisionis formalis, & alia est priuatio diuisionis numeralis: sicut alia est diuiso formalis, & alia est diuisio

numeralis. Nec inuenitur uno esse plures unitates substantiales realiter distinctas, quo ad priuationes importatas, esse ite impossibile in esse plures unitates substantiales realiter distinctas, quo ad res posituas, quas importat. Vn utriusq; rōnis adducē cōbōsiō cōcedēda est diuersimode loquēdo, nec aliter rōndere est opus.

¶ Non tamen potest dici, quod ratio vniuersalis conueniat naturae sic acceptae, quia de rōne vniuersalis est vnitas, & cōmunitas. Naturae autē humanae neutrum eorum conuenit secundum suam absolutam considerationem. Si enim communitas esset de intellectu hominis, tunc in quocunq; inueniretur humanitas, inueniretur communitas. & hoc falsum est: quia in Sorte non inuenitur communitas aliqua, sed quicquid est in eo indiuiduatum est.

¶ In huiusmodi autem propositionibus, Sortes est homo, & Sortes est animal, & similibus praedicatur vniuersale, & superius de particulari & inferiori. Similiter etiam cum queritur, an ista praedicatio, Sortes est homo, sit equalis de equali, vel inferioris de inferiori, non videtur posse responderi, tenendo quod natura absolute praedicatur cum illa, nec equalis, nec superior sit.

¶ Ad hoc dicendum est, quod sicut in natura extra est consideranda ipsam rationem agendi, & est consideranda conditionem eius sine quo operatur, v.g. in colore consideratur natura eius, ex qua est visibilis, & consideratur particularitas quae est conditio, sine qua non est visibilis: ita in natura praedicabili est consideranda dno, scilicet id quod praedicatur & attribuitur subiecto, & conditionem sine qua attribuitur illi. Sicut in hac propositione, Sortes est homo, id quod attribuitur subiecto, est ista natura humana, & nihil aliud. Conditio vero sine qua ly homo, non praedicatur de Sorte, est esse vniuersale superius commune, vel aliud huiusmodi, vt n. infra patebit, & habetur ab Aristotele, Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46.

¶ Nec obstat, quod superioritas non inest naturae absolute quae praedicatur: quoniam non dicit S. Tho. quod natura absolute, prout abstracta ab omni esse, conueniat hae conditio, scilicet praedicatio de individuo: sed dicit quod res cui conuenit illa conditio, est natura absolute, & non aggregatum ex natura & esse in intellectu, seu in singulari. Non enim cum dico, Sortes est homo, est sensus, Sortes est homo fm esse in intellectu, aut in singulari, aut superiori, aut equali, sed Sortes est habes humanitatem. Vnde valde attendenda est distinctio inter id quod praedicatur, & conditionem praedicatam, qua non attendit forte decepti sunt dicentes absolute ex hoc textu haberi, quod ista homo est animal, nec est praedicatio superioris, nec inferioris, nec aequalis. Sensus ergo literae est, Natura absolute quae est praedicatur, id est, natura secundum conditiones sibi debitas ratione sui, est id quod attribuitur singularibus, & non secundum conditiones sibi debitas ex esse in intellectu, vel singulari. cū quo stat, quod esse in intellectu vniuersalitas, & superioritas sint conditiones, sine quibus natura ipsa non praedicatur de singularibus.

¶ H. I. C. iam ponitur quarta conclusio negativa, Essentia substantiae compositae absolute supra non est vniuersalis, ut species &c. Probatur sic. Vniuersale est unum commune multis essentialiter, substantiae compositae secundum se non est una communis multis, ergo essentia substantiae compositae secundum se non est vniuersalis &c. Maior est Arist. secundo Posteriorum. Minor vero probatur ex eo, quod si secundum se essentia substantiae compositae esset una & communis, in quocunq; inueniretur, illa essentia, esset una & communis multis, quod est impossibile. Consequentia patet ex eo, quod omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunq; ponatur, vt ex primo Posteriorum apparere. Impossibilitas autem consequens addo est manifesta, vt Aristen. dicit secundo suae Metaphysices, quod nullus sanz mentis potest oppositum illius opinari. Quis enim est adeo fatuus, qui dicat essentiam Sortis sibi conuenire esse & Platoni?

¶ S. p. hic occurrit dubiū circa p. positionem illā, supra quam fundatur totus processus, scilicet. Omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunq; ponatur: videtur enim multis habere instantias. Motus enim secundum se est velocitabilis in infinitum, ex sexto Physicorum tex. Com. 15. Motus autem in caelo positus, nequaquam, sed est velocitas ut dicitur secundo

Secundo Caeli, tex. Com. 28. Similiter continuum secundum se est diuisibile in infinitum, ex sexto Physicorum tex. Com. 3. Continuum autem in re naturali positum non, cum omnino natura constantium determinata sit ratio magnitudinis, vt dicitur secundo de Anima tex. Com. 41. Similiter motus secundum se habet contrarium, ex 5. Physic. tex. Com. 8. & 14. Motus autem in caelo positus caret contrarium, primo Caeli, tex. Com. 20. Ad haec, & similia dicitur praenotatio, quod aliud est dicere, A conuenit alicui secundum se: & aliud est dicere, A non repugnat alicui secundum se. Ad veritatem enim primi existit repugnatio A vendicet sibi illud in primo, vel secundo, vel quarto modo per se. Ad veritatem secundi sufficit quod ipsi A vt modo per se. Ad veritatem quoque primi, sequitur sic, non repugnat illud. Ad veritatem quoque secundi, sequitur illud non inuenit sibi in quocunq; ponatur, ad veritatem secundi, non repugnat illud. Multa enim sunt quae non repugnant animalium in eo quod animal, quae tamen non inueniuntur in quolibet animali. Quicquid autem conuenit animalium in primo, vel secundo, vel quarto modo dicendi per se, inuenitur in omni animali. Vnde in proposito dico, quod nulla instantiarum adductarum est contra propositionem assumptam, & qd omnia que in illis dicuntur, intelligenda sunt per non repugnantiā & p. conuenientiam. Cū enim dicitur, motum esse velocitabilem in infinitum, intelligitur motus vt sic, non repugnare velocitatem in infinitum. Similiter cum dicitur, continuum esse diuisibile in infinitum, intelligitur continuo vt sic, non repugnare diuisibilitatem in infinitum. Similiter cum dicitur, motum habere contrarium, intelligitur motus vt sic, non repugnare habere contrarium.

¶ Quod si hoc non placet, dicitur, quod aliud est dicere, A in eo quod A, conuenit alicui: & aliud est dicere, A in eo quod A, non conuenit alicui, vt patet. Et quod quicquid conuenit A in eo quod A, conuenit omni A: quicquid autem non conuenit A in eo quod A, non oportet negari ab omni A. Rationabile enim non conuenit animalium in eo quod animal, & tamen non negatur ab omni animalium. conuenit enim animalium in homine. Et subiungit, quod omnes propositiones in instantiis adductae sunt intelligendae negatiue, vt sit sensus. Motus est velocitabilis in infinitum, id est, motus vt sic, non est determinata velocitatis. Similiter continuum est diuisibile in infinitum, id est, continuum vt sic, non est determinata diuisiōnis. Similiter motus habet contrarium, id est, motus vt sic, non determinat sibi esse absque contrario: & sic secundum vtrumque modum respondendi remanet propositio assumpta vniuersaliter vera.

¶ Posset tamen & aliter dici ad has instantias: sed quia magis ad formam propositionis attendo, quam ad materiam, ideo instantiarum pertransio.

¶ H. I. C. ponitur quinta conclusio negativa, scilicet, Essentia substantiae compositae secundum esse quod habet in singularibus, non est vniuersalis, probat sic. Vniuersale est vniū in multis: essentia substantiae compositae secundum esse quod habet in individuo, non est vna in multis, sed diuersa in multis, ergo essentia substantiae compositae, secundum esse quod habet in individuo, non est vniuersalis: & consequenter nec species, nec genus, nec differentia, quae vniuersaliter supponunt.

¶ H. I. C. per locum a diuisione concluditur sexta conclusio affirmatiua determinatiua quaerit difficultatis, scilicet, Essentia substantiae compositae secundum esse in intellectu est vniuersalis, & c. probatur sic. Vnum in multis & de multis est vniuersale: natura secundum esse in intellectu est vna in multis, & de multis, ergo est vniuersale. Probatio Minoris. Vniuersaliter se habens ad multa, vt essentialis eorum imago, est vnum in multis, & de multis: natura secundum esse in intellectu est huiusmodi, quia habet esse abstractum ab omni difformitate indiuiduorum, essentialiter eorum cognitionem gignens, ergo est vniuersale, & c. euidentiā huius conclusionis & rationis: quia termini multipliciter dicit, secundum Arist. doctrinam, distinguendi sunt. Nota primo distinctiones terminorum in conclusione positorum. Est in intellectu cōtingit dupliciter subiectiuè, & obiectiuè. Est in intellectu subiectiuè, est inhærere ipsi, sicut accidens suo subiecto, vt albedo superficiem. Est in intellectu obiectiuè, est terminare actum intellectus. Intellectus est duplex in nobis, agens & passibilis, vt dicitur tertio de Anima tex. Com. 17. Intellectus agens est ille, qui abstrahit speciem intelligibilem a phantasmatibus. Intellectus passibilis est ille, qui intellectioneem recipit in se. Vniuersale est duplex, in repraesentando, & in praedicando. Vniuersale in repraesentando in proposito est, quod re-

praesentat rem, non repraesentando conditiones eius indiuiduales. Vniuersale in praedicando est illud, quod praedicatur de multis differentiibus secundum esse.

¶ His visis cito conclusionem illam, scilicet, Natura secundum esse in intellectu est vniuersalis, trifariam verificari. Primo sic, Natura secundum esse obiectiuum in intellectu agere, est vniuersalis in praedicando. Secundo sic. Natura secundum esse subiectiuum in intellectu passibilis, est vniuersalis in repraesentando. Tertio sic, Natura secundum esse obiectiuum in intellectu passibilis, est vniuersalis in praedicando.

¶ Sciendum est secundo, quod res extra, secundum quod est actu intelligibilis, est obiectiuum in intellectu agente: sic enim terminat eius actionem, quia ad hoc positus est ab Aristotele. Intellectus agens, vt faciat rem intelligibilem in potentia, intelligibilem in actu, vt Com. dicit tertio de Anima. Com. 18. Fit autē actu intelligibilis res extra ab intellectu agente non per hoc, quod recipiat, aut perdat aliquid secundum esse per illius actionem, sed ex hoc quod eius species intelligibilis producitur ab intellectu agente. Per hoc enim res extra repraesentatur, non repraesentari conditionibus indiuidualibus, cum quibus in potentia intelligibilis erat, non in actu. Vnde ipsa productio speciei intelligibilis, est factio rei extra, intelligibilis in actu. Habet. n. ratio illa duos terminos. Vnum intra animam, scilicet cet speciem intelligibilem, quae realiter producitur de nouo in intellectu passibili: & alium extra, scilicet, rem cuius est illa species quae nihil reale ex hoc acquirit, sed tantum denominationem extrinsecam, scilicet quod est abstracta ab hoc, & nunc, quod est actu intelligibilis &c.

¶ Natura autem extra, secundum quod est actu intellecta, est obiectiuum in intellectu passibilis: sic enim terminat eius actionem, quae est intelligere. Fit autem & est actu intellecta res extra, non per hoc quod aliquid accipiat, aut amittat per actionem intellectus passibilis: sed ex hoc quod conceptus eius formatur ab intellectu passibili. tunc enim res intelligitur, quando eius conceptus formatur. Vnde ipsa conceptus formatio est factio rei extra actu intellecta: habet enim & haec actio duos terminos. Vnum intra animam, scilicet conceptum, qui realiter fit, qui nihil aliud est quam expressa similitudo rei, rem praesentem obiectaliter faciens intellectui passibili: & alterum extra, scilicet rem quae ex producto conceptu extrinsece, denominatur actu intellecta.

¶ Et ex his patet quae sit differentia, & quae sit conuenientia inter rem obiectiuè in intellectu agente, & intellectu passibili. Differentia siquidem est, quia ex hoc quod obiectiuè in intellectu agente fit, & est actu intelligibilis, non autem actu intellecta. Ex hoc vero quod est obiectiuè in intellectu passibili, quae iam erat actu intelligibilis, fit actu intellecta. Conuenientia autem est, quia tam ex hoc quod est obiectiuè in intellectu agente, quam ex hoc quod est obiectiuè in intellectu passibili, habet quod sit repraesentata absque indiuidualibus, conditionibus: & consequenter quod sit abstracta ab hoc, & nunc &c.

¶ Sciendum est tertio ex Auic. & Metaph. c. 1. quod vniuersale in praedicando, est id quod in intellectu non est impossibile praedicari de multis. & hoc tripliciter potest se habere.

¶ Primo, quod illa multa sunt actu in rerum natura: sicut homo obiectus intellectui est vniuersale respectu Sortis & Platonis.

¶ Secundo, quod illa multa non sunt, possunt tamen esse: sicut domus heptangula obiecta intellectui, est vniuersale respectu plurium heptangularum quae non sunt, possunt tamen esse.

¶ Tertio, quod illa multa, nec sunt nec possunt esse: sicut luna obiecta intellectui est vniuersale respectu plurium lunarum, quae impossibile est esse. Et Gabriel obiectus intellectui est vniuersale respectu plurium Gabrielium, quos implicat contradictionem esse. Vniuersale primo modo, vocatur a S. Th. prima parte quest. 13. vniuersale secundum rem, & secundum rationem: quia res illa realiter est in pluribus, & non solum vt obiecta intellectui. Vniuersale tertio modo, vocatur ibidem vniuersale, seu commune secundum rationem tantum: quia res illa non inuenitur realiter in pluribus, sed vt obiecta intellectui tantum. Vniuersale secundo modo, ibi dō distinguuntur contra vniuersale primo modo: posset tamen nomine proprio dici, vniuersale secundum rationem, & secundum rem, in potentia tamen. Nec solum nomina ibi imponuntur a S. Th. sed & ditorum ratio assignatur valde subtilis, quae super quatuor propositiones fundatur.

¶ Prima est. Vniuersalitas & praedicabilitas non conueniunt rei

T. Cap. 12.

In hac qd.

QVAESTIO.

DE VBIUM est tertio circa assignationem quartae differentiae. Non enim videtur verum, quod natura absolute sit illa quae praedicatur de indiuiduis: quia natura absolute sit, non est vniuersalis, neque communis. In huiusmodi autem propositionibus, Sortes est homo, & Sortes est animal, & similibus praedicatur vniuersale, & superius de particulari & inferiori. Similiter etiam cum queritur, an ista praedicatio, Sortes est homo, sit equalis de equali, vel inferioris de inferiori, non videtur posse responderi, tenendo quod natura absolute praedicatur cum illa, nec equalis, nec superior sit.

¶ Ad hoc dicendum est, quod sicut in natura extra est consideranda ipsam rationem agendi, & est consideranda conditionem eius sine quo operatur, v.g. in colore consideratur natura eius, ex qua est visibilis, & consideratur particularitas quae est conditio, sine qua non est visibilis: ita in natura praedicabili est consideranda dno, scilicet id quod praedicatur & attribuitur subiecto, & conditionem sine qua attribuitur illi. Sicut in hac propositione, Sortes est homo, id quod attribuitur subiecto, est ista natura humana, & nihil aliud. Conditio vero sine qua ly homo, non praedicatur de Sorte, est esse vniuersale superius commune, vel aliud huiusmodi, vt n. infra patebit, & habetur ab Aristotele, Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi vt habet esse in se, vt dicitur in 4. Metaph. com. 46.

¶ Nec obstat, quod superioritas non inest naturae absolute quae praedicatur: quoniam non dicit S. Tho. quod natura absolute, prout abstracta ab omni esse, conueniat hae conditio, scilicet praedicatio de individuo: sed dicit quod res cui conuenit illa conditio, est natura absolute, & non aggregatum ex natura & esse in intellectu, seu in singulari. Non enim cum dico, Sortes est homo, est sensus, Sortes est homo fm esse in intellectu, aut in singulari, aut superiori, aut equali, sed Sortes est habes humanitatem. Vnde valde attendenda est distinctio inter id quod praedicatur, & conditionem praedicatam, qua non attendit forte decepti sunt dicentes absolute ex hoc textu haberi, quod ista homo est animal, nec est praedicatio superioris, nec inferioris, nec aequalis. Sensus ergo literae est, Natura absolute quae est praedicatur, id est, natura secundum conditiones sibi debitas ratione sui, est id quod attribuitur singularibus, & non secundum conditiones sibi debitas ex esse in intellectu, vel singulari. cū quo stat, quod esse in intellectu vniuersalitas, & superioritas sint conditiones, sine quibus natura ipsa non praedicatur de singularibus.

¶ H. I. C. iam ponitur quarta conclusio negativa, Essentia substantiae compositae absolute supra non est vniuersalis, ut species &c. Probatur sic. Vniuersale est unum commune multis essentialiter, substantiae compositae secundum se non est una communis multis, ergo essentia substantiae compositae secundum se non est vniuersalis &c. Maior est Arist. secundo Posteriorum. Minor vero probatur ex eo, quod si secundum se essentia substantiae compositae esset una & communis, in quocunq; inueniretur, illa essentia, esset una & communis multis, quod est impossibile. Consequentia patet ex eo, quod omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunq; ponatur, vt ex primo Posteriorum apparere. Impossibilitas autem consequens addo est manifesta, vt Aristen. dicit secundo suae Metaphysices, quod nullus sanz mentis potest oppositum illius opinari. Quis enim est adeo fatuus, qui dicat essentiam Sortis sibi conuenire esse & Platoni?

¶ S. p. hic occurrit dubiū circa p. positionem illā, supra quam fundatur totus processus, scilicet. Omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunq; ponatur: videtur enim multis habere instantias. Motus enim secundum se est velocitabilis in infinitum, ex sexto Physicorum tex. Com. 15. Motus autem in caelo positus, nequaquam, sed est velocitas ut dicitur secundo

Com. 18.

Cap.

1. per. q. 13. artic. 9. c.

In hoc cap. rei

rei secundum se, nec secundum esse quod habent extra animam...

Secunda est, Res materialis, quae sola per propriam speciem cognoscitur a nobis...

Quarta est, Res omnis ut representata absque conditionibus individualibus...

c. 5. q. 9.

c. 5. circa principium

2. dist. 3. q. 1

bus modis dictis verificari: attamen primus, & tertius sunt ad propositum literae...

animam, prout essentialiter est imago omnium, & inducens in cognitionem omnium...

QVAESTIO VII.

CIRCA dicta est quaestio non modica, An vniuersalia in actu, sint extra animam...

Quo ad primum, quia haec quaestio dicitur in intellectu diuersis modis a philosophis...

In nomine vniuersalis, tria intelligimus. Primo vniuersaliter, quae est relatio rationis...

Et pro primo quidem sensu, argui potest sic. Id quod in intellectu non est impossibile...

Et nota, quod quia natura ipsa habet duas similitudines in anima, scilicet speciem intelligibilem...

Ex his habes quod male dixerit Sco. 2. sent. dist. 3. q. 1. in responsione ad primum...

Secundus autem sensus intelligentibus terminos, ex rationibus terminorum clarus est...

Et nota, quod quia natura ipsa habet duas similitudines in anima, scilicet speciem intelligibilem...

Quo ad secundum Sco. supra 7. Met. q. 16. sequendo suam sententiam suam, quod scilicet naturam extra animam sequantur vniuersales formales...

Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi, qui positus est supra...

actu esse in rerum natura absque omni opere intellectus. Adducit A quoque ad hoc multas rationes...

Prax. Vniuersale in actu est proprium obiectum intellectus: igitur praecedit actum intellectus...

Prax. Obiectum scientiae realis est ens extra animam: vniuersale in actu est obiectum scientiae realis...

Prax. Relatio mensurae est realis, quinto Meta. sed illa fundatur in aliquo vniuersali...

Prax. Operatio, seu passio realis, primo, & adaequate inest vniuersali, ut intelligere homini...

Prax. Contrarietas est oppositio realis, & eius extrema sunt vniuersalia, non singularia...

Prax. Vniuersale fit ab intellectu, quomodo res praedicatur de re? & quomodo vniuersale est vbiue, & semper, incorruptibile...

Prax. Similitudo est in re nisi singulare, nulla esset vnitas realis, nisi numeralis...

Quo ad tertium scito, nos sequentes S. Tho. ac per hoc communem Peripateticorum doctrinam...

Prax. Omnis aptitudo fluens ab aliqua natura, inuenitur in qualibet singulari natura inferiori...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

Prax. Quia impossibile est, vt humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone...

pugnancia ad essendum in pluribus, arguit sic, Naturae, puta humanitati, inquantum humanitas...

quod intellectus est, qui facit vniuersaliter in rebus: hoc etiam Auicem in sua Metaphysica octauo dicitur.

negatiua, veritatem habet. Secunda vero quae affirmatiua est, est impossibilis...

Posteriorum. Quamuis igitur naturae ratione sui non repugnet esse in pluribus...

Prax. Quod si aliquis finxerit vniuersale in actu constitui per negationem repugnantiam...

Prax. Primo propter hoc, quod in diffinitione vniuersalis affirmatiuae, cadit ipsa aptitudo...

Prax. Tertio, quia cum vniuersale in actu distinguatur contra singulare, sicut singulari repugnat esse in pluribus...

Prax. Quarto ad quartum, respondendum est argumentis in oppositum. Et primi quidem negatur antecedens...

Prax. Ad secundum dupliciter respondetur, & vtroque modo bene. Primo negatur consequentia...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

Prax. Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accedit similis defectus Scoti illi...

peccatum in hoc pro...

ceste, cum ex negatiua inferretur affirmatiua de praedicatione in finito, reduplicacione addita...

propositio quae est...

est, est...

negatiua, veritatem habet...

impossibilis. quod patet ex eo...

humanitas, inquantum humanitas...

non a repugnancia ad essendum in pluribus...

non albo. Si enim humanitas vendicaret sibi...

manitati possit conuenire repugnancia ad essendum in pluribus...

& sic nec per se, nec per accidens possit repugnare humanitati esse in pluribus...

Humanitati. Sortis ratione adiuncta haec heitatis repugnat esse in pluribus...

Consequenter tenet: quia oppositum eius quod conuenit alicui, secundum quod ipsum, nullo modo potest inueniri in illo...

ut habes ex primo Posteriorum. Quamuis igitur naturae ratione sui non repugnet esse in pluribus...

non tamen vendicat sibi ratione sui non repugnantiam ad essendum in pluribus...

& cum eam non vendicat sibi secundum esse, quod habet in singularibus...

relinquitur quod vendicabit eam sibi secundum esse quod in intellectu foritur...

Et quia ad hoc quod aliquid sit vniuersale in actu, exigitur quod vendicet sibi non repugnantiam ad essendum in pluribus...

cum in diffinitione eius ponatur, quod enim ponitur in diffinitione per se competit diffinitio...

ideo res ratione sui non potest esse vniuersalis in actu, sed quam primum est obiecta intellectui agentis...

vel possibili, sit vniuersalis in actu, quae vniuersalis erat in potentia...

Quomodo autem fiat huiusmodi reductio potentiae ad actum, iam dictum est, scilicet quod ab intellectu agente fit per productionem speciei intellectibilis...

ab intellectu vero possibili per formationem conceptus. Quod si aliquis finxerit vniuersale in actu constitui per negationem repugnantiam ad essendum in pluribus...

& non exigere affirmationem non repugnantiam, aduertat se errare propter tria. Primo propter hoc, quod in diffinitione vniuersalis affirmatiuae, cadit ipsa aptitudo, seu non repugnancia ad essendum in pluribus...

Secundo, quia si ad vniuersalem sufficit negatio repugnantiae ad essendum in pluribus, ad singulare quoque sufficit negatio repugnantiae ad essendum in vno solo...

Sicut enim vniuersale se habet ad multa, ita singulare ad vnum tantum...

& si sic est, tunc humanitas, inquantum humanitas, erit vniuersalis & singularis: de ea enim ut sic, negatur vtraque repugnancia...

Tertio, quia cum vniuersale in actu distinguatur contra singulare, sicut singulari repugnat esse in pluribus, ita vniuersali in vno tantum: humanitati autem, de qua negatur repugnancia ad essendum in pluribus, non repugnat esse in vno tantum...

ergo negatio talis repugnantiae non sufficit ad constituendum vniuersale in actu. Et potest haec ratio formari contra principale sic. Vniuersale in actu repugnat esse in vno tantum: humanitati inquantum humanitas non repugnat esse in vno tantum, alter non potest saluari in vnico tantum individuo...

ergo humanitas ut sic, non est vniuersalis in actu. Similiter dicas de quacunque alia natura. Haec de tertio.

Quo ad quartum, respondendum est argumentis in oppositum. Et primi quidem negatur antecedens: ad cuius probationem dicitur negando consequentiam. Non enim valet, Res circumscripto actu intellectus, non est genus, ergo sibi repugnat esse genus. Scat enim quod abstrahat ab vtroque: sic autem est in proposito. Natura enim ipsa circumscripto actu intellectus abstrahit ab aptitudine ad essendum in pluribus, & a repugnancia ad essendum in pluribus, vt ex dictis patet.

Ad secundum dupliciter respondetur, & vtroque modo bene. Primo negatur consequentia, si sermo sit de intellectu agente: quia potentia actiua non praesupponit obiectum suum, sed facit illud. Si autem sermo sit de intellectu possibili, concessa consequentia prima, non sequitur: ergo vniuersale in actu est extra animam, quia fit per actum intellectus agentis. Secundo dicitur, quod cum vniuersale in actu nominet duo, scilicet rem, & aptitudinem &c. res ipsa est obiectum: aptitudo autem est modus obiecti, seu conditio, sine qua res non est obiecta. Sufficit autem quod res ipsa, quae est obiectum, praecedat actum intellectus, & non oportet quod modus eius praecedat. Obiectum enim, ait Aristotele, est prius actu, non modus obiecti. Vnde ad formam argumenti negetur consequentia, quia & si posterioriari antecedens non obicit aptitudinem esse modum obiecti: obicit tamen illationi consequentiam ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

ex eo

Hoc q. 5.

Comm. 5.

2. d. 3. q. 1. in quinta via contra ad.

T. 20.

T. 20.

In hoc cap. q. 5.

ex eorumque a. modi, nō potest inferri ex posterioritate obieci. q. Per hoc idem respondetur ad tertium, quod scilicet res obiecta scientia reali est extra animam, non modus rei obiectæ: vniuersale autem in actu nominat vtique, scilicet rem, & modum: & ideo vniuersale in actu non sequitur esse extra animam, ex eo quod res, de qua est scientia, est extra.

¶ Ad 2. ad 3. argum. dicitur, quod vera existente Maiore, committitur fallacia figure dictionis: mutatur. n. res obiecta, in modū rei, seu in rem cum modo.

S E D C O N T R A
Istas responsiones in stat. Sec. ibi & primo contra primam sic. Quicquid est per intellectum agentis, est prima intentio. ergo nullum vniuersale est in genere substantiæ, consequenter nulla est prædicatio in quid superiorum de inferioribus.

¶ Præ. Vniuersale præcedit sensum, vt alias probatum est. ergo præcedit intellectum agentem.

¶ Præ. Intellectus agens & possibilis sunt vna potentia, alias quilibet homo haberet duos intellectus: sed vniuersale est vni obiectum, quare si præcedit actum vniuersi, præcedit actum alterius.

¶ Præ. Secundum hoc, non esset generatio vniuersa sine actione intellectus agentis. Dicitur forte, quod non habeat aliquam vnitatem realem generans & genitum, sed similitudinem. Contra, quia proximum fundamentum similitudinis est vnum, quinto Metaphysicæ: sed non generans, neque genitum. ergo aliquid commune vtrique.

¶ Contra secundam vero responsionem arguitur quia nullo intellectu considerante non erit vniuersale in actu: & ita scientia habitualis non esset obiecta vniuersalis in actu.

¶ Præ. Obiectum, in quantum est prius actu, non intelligitur sub hoc modo. ergo vel sub nullo, vel sub opposito modo: sed non sub nullo. ergo &c.

¶ Præ. Aut ille modus est factus ab intellectu, aut non: si non, habetur intentum: si sic, ergo non est necessarius in obiecto: quia prius obiectum est intellectum, sine illo modo causato per intellectum obiecti.

¶ Ad has instantias respondetur, præsupponendo sæpe iam dictum, quod vniuersale duo dicit, rem, & aptitudinem, seu vniuersalitatem. Vniuersale pro re posita in prædicamento est prædicabile, scilicet obiectum intellectus, diffinibile, & huiusmodi. Vniuersale autem pro aptitudine est modus, seu conditio rei per se dicamentalis prædicabilis, scilicet, diffinibilis &c. neque intellectus agens, aut possibilis facit rem, sed modum tantum.

¶ Ad primam ergo conceditur, quod vniuersale pro eo quod fit ab intellectu agente, non est in prædicamento substantiæ, vltior autem consequentia nullam habet apparentiam.

¶ Ad secundam negatur antecedens. Vilius enim est sit coloris vniuersaliter, vt habes a S. Tho. Prima Secundæ, q. 2. ar. 6. non tamen est coloris vniuersalis.

¶ Ad tertiam similiter negatur antecedens. necessarium enim est vt dicitur. 3. de Anima, tex. Com. 17 in anima nostra esse duos intellectus, scilicet agentem, & possibilem, qui non possunt esse eadem potentia, cum potentia actiua, & potentia, passiuæ, non sint eadem apud Aristotelem.

¶ Ad quartam negatur consequentia, & dicitur quod responsio illa ibi data, est optima sane intellecta. Ad improbationem eius dicitur, quod similitudo fundatur supra res ipsas, puta, duas albedines, vel humanitates, tanquam fundamentum, & quod vnitates non est fundamentum similitudinis, sed conditio fundamenti. fundatur enim similitudo proprie dicta supra duas res habentes illam conditionem, scilicet mutua negationem distinctionis formalis, puta, duas albedines: & hoc modo intelligendus est Arist. 5. Meta. Et dato quod vnitates esset fundamentum, adhuc non sequitur dari aliquid commune vtrique: dicam enim quod similitudo non fundatur supra vnum, quod est generans: neque supra vnum, quod est genitum, sed supra vnum, quod sunt generans & genitum. Iam autem declaratum est supra, committi fallaciam consequentis, si sic procedatur. Generans & genitum sunt vnum formaliter. ergo habent aliquid commune vtrique.

¶ Ad primam eorum, quæ contra secundam responsionem adducuntur, dicitur quod præcite loquendo, de intellectu possibili scaturit vniuersale, quemadmodum scientia, ita quod scientia in actu, est vniuersalis in actu: scientia in potentia, est vniuersalis

in potentia: & scientia in habitu, est vniuersalis in habitu, quod de accidit, quando cum volumus, ipsum in actu facimus. Egregio autem ad intellectum agentem, dicitur quod nullo modo in actu considerante, dummodo producta sit species intelligibilis, datur vniuersale in actu: eo quod Philosopho dormiente, rosa, cuius species intelligibilis in illius intellectu consideratur, denominatur representata ab eo; hoc, & nunc, aut intelligibilis &c.

¶ Ad secundum dicitur, quod obiectum vt prius actu nullum sibi vniuersale dicat modum: ab illis enim ab omni esse & modo quiddam, quod modus ille fit ab intellectu agente, & cum inferatur, ergo non est necessarium, negatur consequentia: quia potentia actiua nō præsupponit conditionem sui obiecti, sed facit. Dicitur secundo, quod dato quod non fieret ab intellectu agente, sit ab intellectu possibili: & similiter negatur illa consequentia. Ad probationem dicitur, quod falsum assumit, scilicet, quod prius intellectus intelligit rem, deinde facit eius modum: simul enim vtrumque fit. Intellectus enim formatum conceptam rem ab eo; hoc, & nunc, apud se facit, neque potest imaginari, quod prius faciat rem, deinde ab eo; hoc, & nunc, facit Sortes simul generat hominem hunc, & non prius hominem, deinde hunc.

¶ Ad quartam negatur, quod relatio mensuræ fundetur in aliquo vniuersali. fundatur enim neque in vniuersali, neque in singulari, sed in natura vna formaliter, quæ in singulari reperitur: non est vnum numero vt sic, mensura aliorum, sed vni formaliter.

¶ Ad quintam dicitur, quod nihil aliud concluditur, nisi quod vniuersale pro re est extra animam. sic enim accepto vniuersali in primo passivo, seu reali operatio. Homo enim est, cui primo conuenit ridere, non homo vniuersalis, alioquin risibile non inueniretur in homine non vniuersali, puta Sorte.

¶ Ad sextam dicitur similiter, quod extrema contrarietatis res res ipsæ, non res particulares vt sic, neque vniuersales in actu non vniuersales, scilicet hæc albedo, & hæc nigredo, non essent contrariæ.

¶ Ad septimum dicitur, quod stant ista duo simul. Vniuersale prædicatur de rebus, & vniuersale fit ab intellectu, eo quod vniuersale pro re, est id quod prædicatur, & quo ad hoc non fit ab intellectu. Vniuersale autem pro aptitudine est conditio rei quæ prædicatur, & talis fit ab intellectu. prædicatio enim non debetur rebus, nisi habentibus conditionem aliquam intentionalem. Vnde & Aristot. 7. Meta. tex. Commen. 46. ait, quod substantia non dicitur de subiecto, quia loquebatur de ea secundum suam naturam. In prædicamento vero, vbi de substantia induta accidentia intentionalia loquebatur, dixit substantiam dici de subiecto.

¶ Ad id vero quod ibi additur, dicitur quod omnia illa veritatem de vniuersali pro re, sed exponenda est affirmatiua propositio negatiua, vt sit sensus. Vniuersalia sunt vbiq; &c. id est, naturæ ipsæ denominatæ vniuersales, non terminant sibi locum, neque tempus. Similiter dicitur ad id quod subiungitur, quod forma & materia pertinent ad quantitatem vniuersalis, id est, rei physice, quæ denominatur vniuersalis. Similiter vniuersalium tantum est diffinitio, id est, vtrumque quæ denominatæ sunt vniuersales. Similiter res denominatæ genera, species, & differentie sunt extra animam: conditiones autem earum sunt per opus intellectus.

¶ Ad octauum dicitur, quod per ly, singulare, duo intelligere possumus, quandoque intelligitur ipsa singularitas, quandoque totum, scilicet res singularis. Primo modo accipiendo singulare, conceditur consequentia, sed antecedens non est verum. Secundo modo antecedens Peripateticum est, sed consequentia nihil valet supra enim iam diximus, in singulari multas vnitates existere, & non tantum numeralem.

¶ In H A C secunda parte capituli huius, Auer. erroneè mouere intendit, qui in 3. de Anima, com. 5. ex vniuersalitate forme intellectæ, voluit declarare vnitatem intellectus hoc modo. Quod est vniuersale, suam vniuersalitatem retinens est indistinctum numero: forma intellectæ, id est, natura secundum esse in intellectu subiectiue est vniuersalis suam vniuersalitatem retinens: ergo est indistincta numero. igitur subiectum eius quod est intellectus possibilis non est distinctum numero: & sic vniuersalitas in omnibus hominibus concluditur. Maior videtur ex se nota, quia vniuersalitati opponitur distinctio numerali. Minor vero ex eo patet

eo patet, quod species intelligibilis representat vniuersale. Hæc ratio est alterius principium exigit pro sui dissolutione, & pro sui probatione: aramen quantum præsentis intentionis est, ex distinctis destruitur. Vniuersale est aliquod duplex, scilicet in essendo, & in representando. Vniuersale in essendo esset, si daretur natura hois separata, vt idea Platō: & de tali vniuersali vera est Maior, sed fallit Minor. Vera quid est Maior, quæ tali vniuersali est: si enim est vniuersalitate sortitur, si enim est quocq; repugnabit distinctio numerali: vnde ipse simile est imaginari plures homines vniuersales. Fallit autem Minor, quæ species intelligibilis non est vniuersalis in essendo, cum sit in singulari subiecto, & intellectus possibilis, qui indiuiduum quoddam est, licet immateriale. Vniuersale vero in representando, vt dictum fuit, est, quæ est vniuersale representata: & de tali vniuersali fallit Maior, licet Minor sit vera, & Maior quid est falsitas ex eo cognoscitur, quæ tale vniuersale vniuersalitate nō habet si in esse, quo respicit subiectum, vnde unitas, vel pluralitas numeralis in accidentibus orientibus hæc vniuersalitate est in representando, quæ respicit obiectum, vnde non representat obiecta distincta numero, sed vniuersale & id obiectum omnium representat oēs species cuiusdā rei, puta, species humanitatis in re, & in me: sicut eadē Sortis facies à pluribus per plures species est omnino representans videtur. Minor autem hæc intellectæ veritas est supradictis liquet: species enim intelligibilis representat naturam non representando conditiones particulares eius, vt dictum est. Hæc est sententia literæ in hac parte.

¶ In hac parte tertia capituli huius talem obiectionem ex supra dictis excludere intendit: quia quod prædicatur de prædicato, prædicatur & de subiecto: sed species prædicatur de homine, quod est prædicatum respectu Sortis, ergo species prædicatur de Sorte, & sic Sortes erit species. Conclusio est falsa: Maior vera est Antepredicamentis habetur. Huius obiectionis peccatum vnde oritur ex supra posita distinctione, eorū quæ conueniunt nature, manifestat, simul ex hoc infirmitas, quam conueniens tradita fuerit doctrina, cum ex ea distinctæ accidentales dissolutionis. Cum. n. dictū sit, quæ triplicia sunt quæ de natura prædicantur, quæ dā absolute, & quæ dā secundum esse in intellectu, & quæ dā secundum esse in singulari, ea quæ conueniunt nature est in intellectu, nō conueniunt ei absolute, neque est in singulari, cui opposita sunt. ideo in prædicato processu error accidit: quia denominatio specifica hominis est in intellectu conuenit, & concluditur de homine secundum esse in singulari, dum inferunt. ergo Sortes est species. Vt autem ad formam argumenti dici possit, innuit talem distinctionem. Prædicari de prædicato contingit dupliciter. Vno modo vt prædicato, id est, quod illud prædicatur de altero, sicut animal prædicatur de prædicato Sortis, scilicet homine, secundum id, secundum quod homo prædicatur de Sorte. secundum idem enim homo recipit prædicationem animalis, & prædicatur de Sorte secundum suam naturā. & hoc modo Maior est vera, Minor autem falsa. Alio modo contingit prædicari de prædicato, non ut prædicato, inon est illa rationem, quæ illud prædicatū de suo subiecto prædicatur, sicut in proposito, species non prædicat de homine in quantum hō est prædicatū Sortis, non prædicatur de homine est illud esse, quo hō prædicatur de Sorte, eo quod homo prædicatur de Sorte est in esse eius quod est quiddam, sed est esse quod in intellectu hæc. & hoc modo Maior est falsa: Minor autem vera semper, ergo altera præmissarū est falsa. Et hoc est quod in litera dicitur, quod ratio speciei non conuenit homini est suam absolutam considerationem, est quæ conuenit sibi prædicari de Sorte: quia sic oportet etiam conuenire Sorti, vt supra dictum fuit, sed conuenit ei secundum esse in intellectu, secundum quod esse prædicatur de Sorte.

¶ In hac quarta parte capituli huius respondere intendit cuiusdam tacite obiectioni, quæ talis est. Quod per se prædicatur de

speciebus, conuenit ipsi speciebus: sed ly genus per se prædicatur de speciebus, puta, homine & boue, ergo ly genus, conuenit ipsi speciebus, & sic homo erit genus, & similiter bos. Maior est ex terminis nota, implicat n. quod aliquid per se prædicatur de aliquo in quocunq; modo perfectius, & non conuenit illi Minor probatur sic. Illud, in cuius diffinitione ponitur prædicari de speciebus, per se prædicatur de illis: sed ly genus est in cuius diffinitione ponitur prædicari de speciebus, ergo genus per se prædicatur de speciebus. Maior syllogismi huius patet ex eo, quod quilibet pars diffinitionis i re dō in primo modo perfectius conuenit diffinitio. Minor autem ex Porphyrio patet sic dicere. Genus est prædicabile de pluribus specie differētib;.

¶ Similiter omnino potest argui de specie respectu indiuidui, cui etiam in diffinitione speciei ponatur prædicari de indiuiduis: & sic videt quod male dictum sit, Sortem non esse speciem.

Huius obiectionis in litera motuum tū tangitur, cui dicitur. Et tamen prædicari per se conuenit generi, cum in eius diffinitione ponatur. Responso autem in residuo ponitur, in quo ad plenam materiam huius discussionem duas distinctiones innuit. Prima est. Prædicari dupliciter capitur, scilicet formaliter, & fundamentaliter, seu materialiter. Secunda est. Genus dupliciter accipitur, scilicet formaliter, & fundamentaliter, seu materialiter. Et debes scire, ut terminos intelligas, quod in hac propositione. Homo est animal, sunt tria. ly homo, ly animal, & ly animal, quæ extra animā nihil aliud sunt, quam natura humana importata per ly homo, & natura sensitiua importata per ly animal, & unitas, seu coniunctio earū inter se importata per ly est. hæc. n. tria intellectus apprehēdens in secunda sua operatione format hæc propositionem. Homo est animal, qua formata reflectēdo se super illa tria, ut terminat actū sui componens, adiuuenit & attribuit eis quædam relationes, & ly hō, attribuit relationē subiecti, & ly animal, relationē prædicari, & ly animal, relationē prædicationis. Vnde prædicatio formaliter est illa relatio adiuueta ab intellectu: fundamentaliter vero, seu materialiter est coniunctio rei prædicatæ cum re subiecta. Similiter cum intellectus apprehēdit naturā sensitiuā, & reflexerit se super illā, vt stat sub actu eius, videritque eā ut sic in differēter se hæc ad species, in quibus primo in specieræ naturā illam saluari, attribuit nature sensitiuæ, seu animalii obiecto relationem generis, & sic genus formaliter est illa relatio: genus autem fundamentaliter, seu materialiter est natura ipsa, puta, sensitiua, & sic patet termini distinctionem.

Ex his tria deducuntur. Primum est, quod cum genus fundamentaliter, puta animal, non includat in diffinitione sua prædicationem fundamentalem, quia in diffinitione animalis nō ponitur coniunctio eius cum homine, vel boue, neque prædicationem formalem, quia in diffinitione rei non ponitur res secundæ intentionis, conuenit quæ est, quod genus formaliter sumatur, quod diffinitur a Porphyrio.

Secundum est, quod cum in diffinitione generis formaliter nō cadat prædicatio fundamentalis de specie, puta, homine, quia relatio generica nō est coniuncta realiter rei, qua denominat species, conuenit quæ est, quod prædicari de pluribus positiū in diffinitione generis, sit accipiendū formaliter. pro relatione prædicationis. Vna. n. relatio potest cadere in diffinitione alterius, ita ut conceptus relationis, quæ est prædicatio de pluribus &c. cadat in conceptu relationis, quæ est genus. Et hinc habes, quam conformiter S. Thomæ dicant asserentes genus & speciem diffiniri pro secundis intentionibus in concreto.

Tertium deducendum est, quod aliquid dicitur prædicari de specie dupliciter. Vno modo, ut res denominata prædicabilis de speciebus, & sic animal prædicat de homine & boue. Alio modo, ut id, quo res denominatur prædicabilis de speciebus: & sic genus, in cuius diffinitione ponitur prædicari de speciebus, prædicatur de ipso speciebus. Sicut aliquid dicitur diffragatū vltis dupliciter. Vno modo ut res denominata diffragatua vltis: hoc enim modo S. Tho. de Ente & Essentia. C. uiz

In hoc cap. q. 5. fin.

Capitulo de genere.

nix dicitur segregata visus. Alio modo, vt id, quo res de-

CAPVT V.

non dicitur segregata visus, quemadmodum albedo dicitur dis-

Ex quibus patet responso ad obiectionem: quia loquendo de eo, quod per se predicatur de speciebus, vt res denominata predicari, vera est maior, sed falsa minor.

Super Caput quintum.

Hic incipit tractatus secundus huius operis, intendens in duobus capitulis tradere notitiam de essentijs substantiarum simplicium, quemadmodum tradita est de essentijs substantiarum compositarum.

actu, ergo omnis substantia intellectualis est immaterialis.

neq; sit sicut forma impressa materię, vt est de formis materialibus. Nec potest dicere aliquis, quod intelligibilitate non impediatur materia quęlibet, sed materia corporalis tantum.

Et quomodo hoc sit, planum est videre. Quęcumque enim ita se habent adinuicem, quod vnū

consequenter concedere, quod omnis substantia intellectualis est immunita a materia corporali, non autem a materia, quia non materia, sed materia corporalis impedit intelligibilitate in actu.

Contra hanc fugam inflatur ratioe dicente ad impossibile sic. Materia corporalis impedit intelligibilitate per se, ergo forma corporalis est id, vnde materia habet, quod impedit intelligibilitatem. hoc est impossibile, ergo a destructione consequentis &c. Consequentia est nota ex terminis.

In eandem in his verbis declarare, quomodo essentia in substantijs simplicibus significet formam, tali ratione hoc probat.

vero, illud quod habet rationem causę, potest esse sine altero: sed forma & materia ita se habent, quod forma causat esse materię, & non econuerso, ergo forma potest esse sine materia, & materia non sine forma.

Et nota, quod maior propositio potest dupliciter intelligi. Vno modo sic, quod id quod est causa alterius &c. idem numero possit esse sine altero: & sic non assumitur a nobis, quia est falsa, & extra propositum.

Quo ad primum Scotus in 2. sententia. distine. 12. quęstio. 2. opinatur posse materiam esse sine forma, arguitque ad hoc probandum multipliciter.

Circa hanc partem occurrit quęstio, & hæc est octaua, An materia possit esse sine forma. In hac quęstione tria factenda sunt, primo ponetur Scoti opinio: secundo ponetur opinio S. Tho. tertio respondebitur rationibus rationibus in oppositum.

Primo sic. Non minus dependet accidens a substantia, quam materia a forma: sed accidens potest esse sine substantia, vt patet in Sacramento altaris. Ergo materia potest esse sine forma.

batur: quia tunc sequeretur, quod materia determinaret sibi necessario aliquam determinatam formam. Probatio consequentis: Quod determinat sibi genus formę, determinat sibi aliquam speciem in genere illo: & quod determinat sibi speciem, determinat sibi esse in aliquo individuo illius speciei.

& ideo impossibile est esse aliquam materiam sine forma: tamen non est impossibile esse aliquam formam sine materia. Forma enim non habet in eo quod forma, dependens

Quo ad secundum San. Thom. in prima parte. quęst. 66. articulo primo, & in quęstionibus de potentia Dei, quęstione 4. articulo primo.

Prima est dicens ad impossibile sic. Si materia existeret absque omni forma, materia simul esset, & non esset: hoc implicat contradictionem, ergo. Probatur consequentia quo ad secundam partem: quia quo ad primam, ab aduersarijs conceditur.

Secunda ratio San. Tho. ad hoc idem est ista. Omne individuum determinatum ad genus completum, vel incompletum in rerum natura per se existens, est in aliqua certa specie per se, vel reductiue: materia sola neque per se, neque reductiue est in aliqua certa specie.

Præter. Absolutum distinetur: & prius alio absoluto, potest esse sine illo absque contradictione: materia respectu formę est huiusmodi, ergo potest esse sine forma.

Hanc veritatem approbat Arist. vt ipse Sco. dicitur loco allegato. Sed qua dicit ex falso fundamento Arist. hanc conclusionem tenuisse, scilicet ex hoc, quod Deus non potest agere sine causa secundis, ostendo in hoc Scotum errare ex dictis Commen. Secundo enim Physicor. Comment. 1. 2. Auer. ex eodẽ præcise fundamẽto quod San. Tho. adduxit in prima ratione, tenet istam conclusionem, ubi nullã fieri mentionem de connexionẽ causalitatis primę causę apparet, sed tantum de actũ & potentia: ita quod ex natura actũ, & natura primę materię, quę est pura potentia, concludit S. Tho. de Ente & essen.

1. q. 66. 2. articulo primo. & in quolib. quęstione 3. articulo 1. confirmat id quod hic dicit, scilicet materiam non posse esse sine forma, duabus rationibus.

1. Topicor. cap. 9. T. c. 11.

2. d. 3. q. 2.

Com. 12. r. Phy. c. 56. & 70.

Auer. quod duo contradictoria esse simul vera, vt deducit...

Q V O A D T... tum respicendo. Ad primum negatur antecedens...

¶ Sed contra hoc in- stat Antonius Trombeta sic. Magis depe-

det posterior a priori, quam prius a posteriori sed accidens...

¶ Ad hoc respondetur triplici responsione, ad inueniendum argu-

¶ Primo dicitur, quod forma licet sit posterior materia ordine...

¶ Secundo dicitur, quod aliud saltem ibi assumitur, scilicet quod...

¶ Tertio dicitur, quod dato toto processu, vltima consequentia...

¶ Sed contra primam responsionem, quae ponit materiam non ha-

¶ Ad confirmacionem, cum dicitur. Quicquid contingenter se-

¶ Ad aliam probationem dicitur, quod vnum essentialiter vnum &

¶ Ad aliam probationem dicitur, quod vnum essentialiter vnum &

¶ Ad aliam probationem dicitur, quod vnum essentialiter vnum &

positum. Et confirmatur secundo, quia causa non mendicat a suo...

¶ Quolibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

¶ Quilibet signo, natura in se existit, quod non mendicat a suo...

ingulate negatiue, sicut est materia prima, potest essentialiter...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

d In hoc ergo differt essentia substantiae compositae, & substantiae...

nomine autem supposito in diuina habens illam quidditatem se...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

¶ In substantiis liquidis materialibus, suppositum differt a natu...

19

5. Mea. c. 5.

In co. cap.

Cap. 49. T. 6.

Q V A E S T I O I X.

C I R C A hanc partem occurrit quæstio, An quilibet species...

¶ Quid ad primum Scotus secundo sententiarum dist. 3. q. 7. opi...

¶ Primo sic, Omnis quidditas quantum est de se, est communica...

Scoti 3. di. 9. 7. Prima.

Tho. de Ente & essen. C 3. Maior

Maiores probatur, quia si quidditas omnis non esset communicabilis...

quod recipiuntur in materia defignata, vel multiplicatur secundum diuisionem eius...

Præ. Omnis quidditas intelligibilis sub ratione vnuerfalis...

Præ. Animæ intellectuæ distinguuntur numero in eadem specie...

Præ. Augustinus in Enchiridionibus dicit quod quia tota natura, seu species humana ruerat...

Præ. Damasci in Elementario, c. 12. dicit quod secundum vnianquam speciem fecit Deus angelos.

Quod si dicatur, inquit Anton. Trombeta, quod ista sententia non est damnata...

Quolibet. 2. artic. Parisiensi.

Præ. Arguit ad idem in quolibet. q. 2. quod prædicta opinio est damnata Parisiis...

Quo ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod si dicatur, inquit Anton. Trombeta, quod ista sententia non est damnata...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Text. Com. 49.

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

T. cap. 52.

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

T. cap. 10. T. 102.

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

dine per accidens, non habet plura individua eiusdem speciei...

non potest ibi esse talis multiplicatio. Et ideo non oportet quod inueniantur...

per accidens, immo ordinatur per accidens est inordinatum, eo quod per accidens est conditio...

Quo ad tertium responderetur argumentis Scoti. Er ad primum quidem, ut terminos...

Præ. Augustinus in Enchiridionibus dicit quod quia tota natura, seu species humana ruerat...

Præ. Damasci in Elementario, c. 12. dicit quod secundum vnianquam speciem fecit Deus angelos.

Quo ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Præ. Quod ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristotele. Commentarii...

Ad tertium dicitur, quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus...

Huiusmodi ergo substantiæ quæ sunt formæ sine materia, non tamen in eis est omnimoda simplicitas...

Ad quartum dicitur, quod non est simile de intelligentijs, & animabus intellectibus quo ad hoc...

Ad quintum respondetur sancto Thoma, quod natura humana & angelica possunt dupliciter accipi...

Ad sextum dicitur, quod Damascus forte opinione illorum, quos in hoc non sequitur...

Ad septimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad octauum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad nonum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad decimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad undecimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad duodecimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad tredecimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

Ad quatuordecimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo...

A se habent ut potentia & actus, quia quidditas quælibet ex hoc potitur in rerum natura...

Secundo conueniunt in hoc, quod utriusque extrema sunt in eodem genere...

Differt autem quo ad decem. Primo, quia extrema primæ compositionis sunt partes substantiæ...

Secundo differunt, quia extremum illud quod se habet ut potentia in prima compositione...

Tertio differunt, quia extremum illud, quod se habet ut potentia in prima compositione...

Quarto differunt, quia extremum illud quod in prima compositione se habet ut actus...

Quinto differunt, quia extremum illud, quod in prima compositione se habet ut actus...

Sexto differunt, quia extremum illud, quod in prima compositione se habet ut actus...

Septimo differunt, quia ex extremis primæ compositionis fit vnus tertius per se vnus...

Ad tertium dicitur, quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus...

Huiusmodi ergo substantiæ quæ sunt formæ sine materia, non tamen in eis est omnimoda simplicitas...

Ad tertium dicitur, quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus...

Huiusmodi ergo substantiæ quæ sunt formæ sine materia, non tamen in eis est omnimoda simplicitas...

T. co. 27. & 12. Met. & 12. Met. & 12. Met.

T. co. 27. & 12. Met.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

7. Met. T. co. 27.

Marginal notes on the left side of the page, including references to other works.

Marginal notes on the right side of the page, including references to other works.

T. com. 3.

quorum alterum est pura potentia. ex duobus enim actibus non fit tertium per se unum, & quorum alterum est ita actus, vt possit...

c. 2. cap. 5. in princip.

g Nisi forte sit aliqua res, cuius quidditas sit suum esse, & hac res non potest esse nisi vna, & prima...

¶ Octavo differunt, quia prima compositio est compositio ex his, & ideo fit ibi unum tertium. Secunda vero est compositio cum his...

¶ Nono differunt, quia prima compositio ad pauciora se extendit, quam secunda. Extrema enim primae compositionis non inueniuntur...

¶ Decimo differunt, quo ad passiones suas. Compositionem enim primam quantitas, accidentia sensibilia, & transmutatio saltem localis sequuntur...

T. cap. 27

¶ HIC ponitur secunda ratio ad idem, quae inducitur per modum exclusionis tacite responsionis: quia aliquis potest dicere ad rationem factam...

F esse, necesse plurificabilis, nec plurificata est. ergo est vna tantum, & sic omne aliud ab ea non est sua existentia...

Vnde relinquatur quod talis res, quae sit suum esse, non potest esse nisi vna: vnde oportet, quod in qualibet alia re praeter ea, sit aliud esse suum, & aliud quidditas...

Nec aliquis mihi obiiciat, quod quantitas & substantia distinguuntur realiter, & tamen non per differentias formales, nec & quomodo...

¶ IN HAC parte quarta huius capituli declaratur intelligentias habere, esse a Deo effectiue, in quo omnino idem est esse cum essentia...

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet, essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praeceditur ab eo quod est per se tale...

HIC

T. 44

i Et quia omne quod est per aliud, reducit ad id quod est per se, sicut ad causam primam: ideo oportet quod sit aliqua res, quae sit causa essendi omnibus rebus...

Q. V. A. E. S. T. I. O. X.

C I R C A hanc partem dubitatur, an intelligentiae effectiuae sint productae a Deo. ¶ In pro parte quidem negatiua arguitur sic. Omne agens aliud, agit illud per motum...

¶ In hac dubitatione, quoniam nostra aetate in hoc Parauio istud non vertitur in dubium, an ita sit, quod Deus creauerit intelligentias, sed an hoc sit secundum mentem Arist. & Commentatoris...

¶ Primum declaratur sic. Id quod est maxime ens, & verum, est causa entitatis & veritatis in ceteris. 2. Meta. tex. com. 4. Deus est maxime ens & verum...

T. 44

tum procedat. Posuit enim Auctentia, Deum gloriosum, qui pura actualitas est, intelligendo se, producere primam intelligentiam...

omnis res, quae non est esse tantum, habeat causam sui esse, vt dictum est. Pater ergo, quod intelligentia est forma & esse, & quod esse habeat a primo esse, quod est esse tantum...

hoc, quod unum tantum procedere a Deo immediate dicebat. Vnde dicit, Non enim est illic prouentus, neque consecutio, neque actio...

¶ Confirmant hunc sensum verba sequentia, quibus ait. Non est impossibile, vt id quod est per se intelligentia & intellectum, sit causa plurimum entium...

¶ Ad primum in oppositum dicitur, quod agens dupliciter sumitur. Quandoque proprie pro illo, quod ex sua actione inferre passionem...

¶ Ad confirmationem primam dicitur, quod & illud, & similia intelligenda...

Vbi supra c. 44. parum post principium.

T. c. 6. & 15.

In eodem Comm.

telligenda sunt de productione Physy. scilicet per motum & mutationem. Similiter dicitur ad secundum.

Ad auctoritates Commentatoris adducuntur, & similes sibi, dicitur, quod loquuntur de agente proprio dicto & productione physyca, vel contra positionem Auic. quod vnum ab vno emanat.

Ad rationem fecit dicitur concessa Maiore, negatur Minor. fiat enim apud Aristot. Com. & San. Tho. & veritatem aliquid esse ab alio esse esse, & tamē esse necessarium ex se.

Ad eius euidenciam notanda sunt quatuor propositiones. Prima est, Possibile est esse id, quod habet in seipso potentiam ad non esse.

Patet ista ex terminis. Ideo enim aliquid est in ordine possibile, & non in ordine necessarium: quia habet in seipso potentiam ad non esse.

Secunda Propositio est, Id solum habet in seipso potentiam ad non esse, cuius aliquid habet potentiam ad aliud esse.

Tertia propositio est, Necessarium est esse illud, quod caret potentia ad esse & non esse. Patet ista ex terminis in Metaphysice, textu Commentarii sexti.

Quarta Propositio est, quod nec intelligentia, nec corpora caelestia habent aliquid sui, quod sit in potentia ad aliud esse.

Ex quibus quatuor propositionibus sic recte declaratis parere potest, quod secundum veritatem, intelligentia & corpora caelestia sunt necessaria ex se, arguendo sic.

Quintus est, quod si in potentia ad aliud esse, & non esse, est necessarium ex se: intelligentia & corpora caelestia caret potentia ad esse & non esse.

Ad rationem fecit dicitur concessa Maiore, negatur Minor. fiat enim apud Aristot. Com. & San. Tho. & veritatem aliquid esse ab alio esse esse, & tamē esse necessarium ex se.

Ad eius euidenciam notanda sunt quatuor propositiones. Prima est, Possibile est esse id, quod habet in seipso potentiam ad non esse.

Patet ista ex terminis. Ideo enim aliquid est in ordine possibile, & non in ordine necessarium: quia habet in seipso potentiam ad non esse.

Te. c. 6.

Te. c. 5. Te. c. 9.

Ca. 14. circa princip. magno: circa princip.

ASSIGNAT rationem, quare intelligentia dicuntur compositae ex quo est, & quod est. Omne compositum ex quodam, quare est ipsum suppositum & esse, est compositum ex quo est, & quod est: intelligentia sunt compositae ex quidditate, quare est ipsa intelligentia, & esse quo subsistunt.

Non tamen forma & materia, nisi aequiuoce. vnde etiam pati, recipere, subiectum esse, & omnia huiusmodi, quae videntur rebus ratione materiae conuenire, aequiuoce conueniunt substantiis intellectualibus & corporalibus.

Et quia, vt dictum est, intelligentia quidditas est ipsamet intelligentia.

Primo ponitur opinio Scoti: Secundo ponitur opinio Sancti Thomae. Tertio respondetur argumentis in oppositum.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse: nam, vt dicitur, lapis est materia vel sit, & non sit.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Quod ad primum, Scotus in tertio sententiarum distinctione sextae, quaestione prima, opinatur esse actualis existentiae & essentiae rei, esse idem realiter, licet distinguantur ex natura relictur modus intrinsecus, & quidditas cuius est: sicut nec albedo distinguit a suo modo intrinseco gradu scilicet, vt tria, vel ut quatuor.

Quandoque sunt aliqua duo essentialiter ordinata, & realiter distincta, prius potest sine contradictione fieri absque posteriori: sed essentia non potest fieri sine existentia.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Capitulum 11

Capitulum 12

Capitulum 13

Capitulum 14

Capitulum 15

Capitulum 16

Iber generatione substantiali sunt duo termini totales, & duo termini formales: consequens est impossibile.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

cedenti ratione, & ex ratione facta supra in textu. Et adhuc exemplariter declaratur. Albedo si ponatur non recepta in alio, est pura albedo, & nihil haberet nisi se tantum, & esset infinita in specie albedinis, vt de se clarum est.

Propter hoc a quibusdam huiusmodi substantiis dicuntur componi ex quo est, & quod est: vel ex quo est, & esse, vt Boetius dicit.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

Primo arguit, vt ipse dicit, contra fundamentum Thomae. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, est propter indeterminate esse ad esse, & non esse.

3. dist. 34.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

2. dist. 8. q. 2.

autem in rerum natura sit realis realitate existentia.

¶ Ad quintum dicitur eodem modo, quia etiam verum conuertitur cum ente & re: unde simpliciter homo dupliciter est verus, scilicet veritate essentia & existentia: homo verus veritate essentia non componit cum tali veritate, quia nihil aliud est, quam fundamentalis conformitas ad sua predicata quidditative: compositum autem cum sua veritate existit, id est, cum esse, quod fundat hanc veritatem, Homo est similiter dicitur de affirmatione.

¶ Ad sextum negatur antecedens, cuius probationis virtus assumpti est falsum. Cum enim quorundam modis vnum oppositorum dicitur, tot dicitur & reliquum, in 1. Topicorum: sicut ens dupliciter dicitur, scilicet ens quidditativum, & existentia: ita non ens, seu nihil, dicitur dupliciter, scilicet nihil quidditativum, & nihil existens. Homo enim absolute simpliciter, cum sit in predicamento substantia, est ens quidditativum, non tamen extra nihil oppositum actuali existentia: & ideo aliud est nihil, oppositum enti predicamento, seu essentia: & aliud, quod opponitur existentia actuali &c. & similiter alia est negatio essentia, & alia est negatio existentia.

¶ Ad septimum negatur consequentia: non enim idem est dicere, homo in potentia componit cum homine in actu, & essentia componit cum existentia. prima enim est falsa, quia idem non componit cum seipso: secunda autem est vera, quia extrema realiter distinguntur. Unde non est eadem proportio existentia ad essentiam, & hominis in actu ad hominem in potentia. Inter prima enim est proportio potentia receptiva ad actum, & distinctio realis virtute extremo positio extra causas suas: inter secunda vero non, sed est proportio eadem ad seipsum secundum diversitas sui dispositiones simul inoposibiles. scilicet esse potentia, & esse in actu.

¶ Ad octavum negatur antecedens. Existencia enim substantia est substantia, & existentia accidentis est accidentis, & ut supra patet, existentia substantia non est materia, nec forma, nec compositum, sed actualitas omnium eorum: sic est reductiva in genere substantia. Sed contra hoc in ista arguitur sic, Omne quod est reductiva in genere, reponitur in principium ipsius: sed esse non est principium substantia, ergo non est in genere substantia reductiva.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum esse sit vltima actualitas rei, & vltimum in generatione sit primum in intentione, esse in genere substantia ut principium generale vltimarum ipsius substantia: per hoc enim res reponitur in genere substantia, quia est capax esse substantia, etenim differentia in omnibus generibus, ut infra declarabitur, sumuntur ab ordine ad ipsam esse.

¶ Ad nonum negatur consequentia. Ad cuius probationem dicitur, quod primum suppositum male intellectum adducitur, eo quod Arist. 8. Metaphys. textu com. 15. quem arguit adducit, non dicit quod ex se potentia, & per se actu retinet vnum terminum, sed quod ideo res habet partes est vna, quia altera est actus, altera vero potentia: & intelligendum est, sicut supra declaratum fuit, si ad compositionem realem referatur, scilicet quod altera pars est pura potentia, eo quod ex duobus actibus non fit tertium per se vnum: modo quidditas rei, & existentia eius non se habent sicut pura potentia & actus, nec sunt partes, ut patet: unde autoritas illa non est ad propositum. Relinquitur ergo falsum esse, quod essentia fiat tertium per se vnum, & consequenter probatio consequentia quo ad primam partem nihil valet, quia non sunt ibi duo composita. Ad probationem vero consequentia quo ad secundam partem dicitur, quod non inveniuntur generationis habere duos terminos formales differenter, vnum primo, alterum secundario: Terminus formalis generationis primus est forma, secundarius autem esse: sicut per oppositum creationis, terminus formalis primo est esse: secundarius vero forma, & hoc modo conceduntur argumenta.

¶ Quod si intendat probare, quod esse sit terminus generationis, primo responderetur & dicitur, quod id quod assumit, scilicet eo modo quo aliquid est ratio essendi, est ratio generandi, falsum est. Licet enim sit verum, quod id quod est ratio essendi, sit ratio rei, quod generatur: non tamen est verum, quod eo modo quo est ratio essendi, sit ratio generandi, & ratio est: quia res per generationem non exit de non esse omnino ad esse, sed de privatione ad formam, ut dicitur 1. Physicorum, Creationis enim est principium, ut res transferat de non esse omnino ad esse, quod sit verum, quod est primo ratio essendi, merito sit & primo ratio primae productionis, quae est creatio: & forma, quae est secundario ratio

essendi, sit prima ratio secundae productionis, generationis scilicet. Unde & primo Physicorum, principia generationis ponuntur forma & privatio. Per idem patet ad aliam formam eiusdem rationis, falsa enim est Maior. Alius namque est modus quo res generatur, & alius quo est: est enim per formam secundario, per se autem primo: generatur vero e contrario.

¶ Ad decimum patet respectu esse dictum, falsum enim est antecedens.

¶ Circa secundum dubium sciendum est, communem Philosophorum sententiam esse, intelligentiam esse, intelligentiam alias a prima, non esse actus omnino puros, sed admissionem in se potentia habentes. verum diversitas inter eos magna est de modo, quo haec duo, actus scilicet, & potentia eis insunt.

¶ Et ut reliquos omittamus, ne limites intentionis nostrae egrediamur. Scot. in primo sententiarum, dist. 8. q. secunda, opinatur omnem creaturam esse compositam ex actu & potentia hoc modo, quia quilibet creatura cum non sit nihil, oportet quod habeat aliquam actualitatem: & cum sit definita ad tale genus, vel speciem, seu gradum perfectionis, oportet quod habeat in se negationem alterius perfectionis possibilis reperiri in latitudine eius. & sic sit possibilis, quicquid enim est ens, & caret aliqua perfectione in se esse possibili, est simpliciter possibile, & sic quilibet res est composita ex actu & potentia obiectiva. ex eo enim quod est, habet in se actum: ex eo vero quod est ens possibile, habet in se potentiam & possibile namque a potentia dicitur. Cum autem illud Deus sit actus non possibilis, id est, non potens terminare actum alicuius agentis sui factum, intelligentia apud ipsum esse composita ex actu & potentia obiectiva tantum: quia nullam earum substantiam receptionem formam ponit.

¶ Sane rvs Thomas autem ex fundamentis in dubitatione praecedenti positus, opinatur intelligentiam & quamlibet creaturam esse compositam ex actu & potentia, sicut ex duobus rebus distinctis realiter, esse scilicet, & essentia: nec oportet repetere probationes, sed soluere rationem Scot. quam ibidem facit contra hoc. Arguit enim sic, Si in qualibet creatura est compositum ex duobus rebus, accipio alteram illarum rerum componentium, & quero, an sit simplex, an composita. Si simplex, ergo non quilibet res creata est composita. Si composita, iterum quaeretur de partibus eius, & sic in infinitum.

¶ Ad hoc facillime responderetur: procedit enim argumentum ex malo intellectu positionis nostrae, cum namque dicitur, quod quodlibet aliud a Deo sit compositum, ly quodlibet, dicitur non nisi pro his quae vere sunt, & proprie esse habent, quae apud Arist. & veritatem sunt sola substantia: omne ergo suppositum substantia, quam accidentale, si sic loqui licet, est compositum ex actu & potentia realiter distinctis, quidditate scilicet & esse: Sortis enim quidditas, ut declaratum, distinguitur realiter a suo esse: & huius albi albedo distinguitur realiter a sua propria existentia, ut ex dictis patere potest. Non enim sumus adeo insensati, ut dicamus omnem entitatem qualiterunque esse compositam. Componentia enim vltima in resolutione, quis dubitat, oportet esse simplicia? Dicimus igitur in proposito, intelligentiam cum substantia, habere in se quidditatem & existentiam adunatas ut potentiam & actum: & sic composita esse ex duobus rebus realiter distinctis. Scot. autem sententiam tenere potest suam abique alterius laesione, sed linguam coercere debet.

¶ In hac sexta & vltima parte huius capituli, de multitudine intelligentiarum agens primo proponit duas conclusiones, quarum prima est, Quod secundum fundamenta praedicta non est difficile inuenire pluralitatem intelligentiarum. Secunda est, Quod abique talibus fundamentis impossibile est inuenire in eis pluralitatem, & hoc quidem non nisi auctoritate Com. 3. de Anima c. 14. Probatio vero primae conclusionis est, quia quandoque est aliquid medium per participationem virtutisque extremi, placet scatur penes maiorem participationem vnius, & maiorem alterius. verbi gratia. Imponatur nomen coloribus medijs, & vocetur A: tunc A quia est inter albedinem & nigredinem medium, per participationem multiplicat in plures species, purta, pallidum, croceum, citrinum, propter maiorem approximationem ad albedinem & recessum a nigredine, & e contrario: sed intelligentia est quid medium secundum praehabita inter duo extrema, scilicet actum purum, & puram potentiam, participans utramque virtutem: quia habet actum coniunctum potentiae, ergo intelligentia

Ca. 1.2.

In hoc eodem cap.

C. 6. par. 3.

C. 15.

In hoc eodem cap.

T. ca. 57.

intelligentias plures esse, ex hoc fundamento facile perpendi potest, scilicet ex eo quod sunt compositae ex actu & potentia.

¶ Ad v horum evidenciam est sciendum, quod in latitudine entis sunt duo extrema, scilicet Deus gloriosus, actus purus omnino, & materia prima, pura potentia omnino: reliqua omnia sunt intermedia, & vix habentia actum & potentiam: actus autem eorum essentialis, seu specificus multitudine penes approximationem & elongationem ab extremis. Quia enim aliquid magis sapit naturam actus quam alud, & illud quam aliud: ideo plura sunt, & dignitas in eis est penes maiorem approximationem ad extremum nobis, scilicet actum purum. Quod enim res est adualior, & minus potentialis, tanto nobilior omnes igitur formae intermediae participant actum & potentiam. Sed inter eas quaedam tantum actualitatis sortite sunt, & adeo propinquae sunt actui puro, quod per se absque materia subsistat, vix ab ea valde elongatae, non tamen sine admitione potentiae, cuius puritas est ratio materiae quod sit extremum, & inter has tanta latitudo est secundum maiorem & minorem participationem actus & potentiae, ut vltima earum tantum potentialitatis habeat, quod materia informet. anima scilicet intellectiva. Haec enim inter omnes formas subsistentes elongata est maxime ab actu puro, propter quod contingit, quod adeo appropinquat alteri extremo, ut materia ipsam recipiat, & ad eum esse trahatur. Aliae autem formae tantum potentialitatis habent, quod a materia dependant in esse & fieri, inter quas etiam magna latitudo inuenitur, dum quaedam quibusdam actualiores sunt: quod ex operibus cognoscere potes (operatio enim facit cognoscere formam) unde forma elementorum, quae sunt maxime potentiam habentes, vix per materia propinquissimae, nullius sunt principia operationis, nisi per materiales qualitates, scilicet caliditatem, frigiditatem. Formae vero mixtorum, vix per eleviores a materia, altiori modo operantur: sicut adamas trahit ferum non ratione caliditatis, aut frigiditatis, sed ex naturae proprietate. Formae autem animalium longe actualiores dignoscuntur, cum seipsa mouere, et alia discernere inueniuntur.

¶ Ex his non solum percipitur quam facilis sit aditus ad pluralitatem intelligentiarum cognoscendam, sed etiam quod impossibile est fingere illam abique hoc fundamento. Quomodo enim latitudo potest inueniri in eo, quod actu & potentia caret? Commune est namque omnibus extremis, si extrema sunt, latitudinem in seipsis non compartissent enim vltima, & non vltima, ut de se patet. & ideo oportet media esse illa, in quibus latitudo quaeritur, quae virtutisque extrema naturam sapiant. Et quia intellectuali naturae, quam ex hoc quod intellectualis est, scimus actualitatem habere, non cognosceremus habere potentiam admittam, nisi videremus animam nostram illam habere, cum potentia aequivoce dicitur de potentia rerum intellectualium, & de potentia rerum sensibilibus, & sine potentia non potest intelligi multitudine substantiarum in intellectu: ideo Commentator ait, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus intelligere pluralitatem in substantiis abstractis.

¶ Nota danda sunt in hac litera tria. Primum est, hoc ex dictis Commentatoris adducitur, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus scire pluralitatem in substantiis immaterialibus.

¶ Secundum est, quod S. Tho. non dicit animam intellectum esse adeo potentiae participem, ut forma materialis sit: sed ut materia trahatur ad participandum esse ipsius animae.

¶ Tertium est, quia dicitur anima & corporis esse vnum & idem esse: quod est independens a corpore.

¶ Primo dicto videtur obviare processus Arist. 12. Metaphys. text. comment. 43. ubi ex pluralitate motuum, pluralitatem in intelligentiarum concludit, & nullo modo meminit actus, & potentiae. Sed hoc recte intelligentibus non obstat. Aliud est enim concludere numerum motorum, & aliud est concludere pluralitatem substantiarum intellectualium, licet enim idem subiecto sint motores orbium, & substantiae immateriales, differunt tamen ratione, adeo ut ad diuersas scientias pertineat, secundum Commentatoris 12. Metaphys. comment. 6. & ideo ex pluralitate motuum, quamuis pluralitas motorum ut sic, concludi possit, non tamen pluralitas substantiarum intellectualium ut sic. Intendunt igitur Auerrois, & sanctus Thomas, quod intelligentiarum in quantum intelligentiae sunt, multitudine non nisi per notam naturam intellectus possibilis discernatur a nobis, licet earum in quantum motrices sunt orbium, ex suo esse actus numero, pluralitas inferatur. Vel dicitur, quod venatio illa supposita notitia habita in libro de Anima, ubi radicaliter

Innotuit pluralitas substantiarum intellectualium possibilis quaerit ex numero motuum, quot sunt. Quod autem ibi supponatur, motores proprios orbium habere potentiam admittam, potest pertinetur ex eo quod supponitur ibi, scilicet motores proprios orbium esse proportionatos suis orbibus, ita ut vnus vnium tantum moueat orbem. Et si stella adiretur, vel non moueret, vel tardius, ut dicitur secundo Ca. 71. Talis uero proportionis, seu commensurationis, cum alterum extremum sit res materialis, scilicet orbis, reliquum extremum a potentia omnino denudatum putandum non est, immo a sano intellectu non est intelligibile.

¶ Propter secundum intelligendum est inueniri duplicem rerum ordinem in vniuerso, intelligibilem scilicet & sensibilem. Ordo sensibilium materialium est a materia sibi necessariis vendicatis: omnes enim substantiae sensibiles materiam habent, licet diuersi modo, ut dicitur octavo Meta. text. comment. 3. & 12. Ordo intelligibilium immaterialium est, & a materia non dependens. Intelligibile enim est vnumquodque per separationem a materia, ut dicitur 3. de Anima text. Comment. 11. Cum ergo materia sit sub aliqua forma sensibilis ordinis, cuiusmodi est omnis forma habens omnes vires suas sensibilibus organo: atfixas, non egreditur limites proprios: ipsa enim ad illud genus pertinet. Cum vero sit sub forma intelligibilis ordinis, extra limites suos ascendit, & trahitur ad id quod capacitate eius transcedit, scilicet esse. vix a se non dependens: huius lapsum in istum attingit infimum superem, secundum doctrinam Dionysii in libro de Caestis hierar. ideo supremum inter sensibilia, homo scilicet, seu materia eius, onungitur infimum formae intelligibilis ordinis, scilicet animae intellectivae, & eius esse participat: & propter hoc dicitur, quod materia trahitur ad esse eius: scilicet enim materia ad superius.

¶ Ad evidenciam Tertii, adducenda sunt rationes Scoti contra hoc dictum sancti Thomae, ut magis veritas elucescat. Scot. in quolibet quaest. 9. & 4. tenet distinctione 43. quaestione prima, text. motiuo contra hoc facit, quorum aliqua recitantur ab Antonio Trombeta in quaestione, Vtrum corruptum per potentiam diuinam possit idem numero redire in qua tam ipse, quam Scot. vbi supra, sancti Tho. opinionem non suam attribuit de eo, quod ibi quaerit, & hoc quia locuti sunt non tota lege perspecta: & iuxta Arist. Ad pauca respicientes, de facili emittuntur.

¶ Arguit ergo primo in proposito sic. Esse animae & hominis est idem, ergo anima coniuncta corpori non est perfectior seipsa extra corpus. Consequens est contra sanctum Thomam prima parte quaestione 89. vbi dicit animam habere perfectiorem statum in corpore, quam extra. Consequens autem probatur: quia nihil habes idem esse, ex hoc solo est perfectus, quod aliquid comunicat alteri, licet alterum perfectiatur ex hoc. Comunicare enim licet supponat perfectionem in communicante, non tamen dat illam ei: modo anima in corpore si semper retinet idem esse, nihil in corpore plus habet, nisi quod comunicat esse suum corpori: ergo ex hoc non est perfectior seipsa separata. Et confirmatur: quia ex hoc solo quod causa non comunicat aliquid, nullam imperfectionem acquirit, ergo anima non est imperfectior separata, si idem esse retinet: nihil enim amittit, nisi sui communicationem corpori.

¶ Præter. Anima habet idem esse cum homine. ergo homo non est perfectior in essendo ipsa anima in essendo. Antecedens est falsum. Consequens vero probatur, quia quaeque habent omnino idem esse, sunt aequae perfecta in essendo, vel saltem id, cui comunicatur illud esse, non est perfectus in essendo communicante.

¶ Præter. Homo, ut homo, est tertium ens realiter distinctum ab vtraque sui parte, scilicet anima & corpore. ergo habet proprium esse aliquid ab esse partium: & consequenter non est idem: esse animae & hominis. Tenet consequentia, quia distinctum ens debet habere distinctum esse.

¶ Præter. Esse hominis in morte corrumpitur, esse autem animae non corrumpitur. ergo esse animae & hominis non sunt idem. Consequens autem patet: & antecedens probatur, quia sicut generatio terminatur ad esse compositum, scilicet hominis, ita corruptio ad non esse ipsius.

¶ Præter. Homo post mortem non manet. ergo necesse eius. Tunc vltra, esse hominis non manet post mortem. ergo esse animae & hominis non est idem, cum esse animae remaneat. Processus totus elatus est, excepta prima consequentia, quae probatur ex eo, quod nullius actuale esse inuenitur cum illud cuius est, non inuenitur.

¶ Præter. In homine est alia forma praeter animam, ergo in ea est aliud

Tex. c. 71.

T. c. 3. & 12. T. c. 12.

Temo de

Amo 95.

Tex. 43.

Can. 4.

1. parte. q. 6. 76. art. 4. q. de a. qu. 9. quo. 1. 1. q. 6. 5. 1. par. q. 76. supra 3. & 4. Potentia Dei q. 3. & a. 9. neque forma elementorum. 1. q. 76. ar. 4. b. Differentia. Inter homine & alia composita materialia.

aliud esse praeter esse animae, Consequenter est nota; quia qualibet forma habet proprium esse. antecedens vero alias probatur e. ANTEQUAM Ad argumenta haec respondeatur, aduertat primo, fundamentum. S. Tho. vniuersaliter esse, in omni composito non inueniri nisi vnum esse substantiale actualis existentia, de quo nunc sermo est, eo quod vna tantum formam substantialem in composito tener: ab vna enim forma non est nisi vnu esse substantiale. Sed inter esse hominis, & esse aliorum, haec diueras est, quod licet esse hominis, quam aliorum primo sit actus?

suppositi, vt quod, in homine: tamen totum compositum mendicat illud esse a forma, cuius est primo actus, vt proprii & completi principij: in alijs vero compositis forma mendicat illud a composito. Et est ratio disparitatis: quia in solo homine, qui supremum tenet locum inter sensibilia, ordo inferior, sensibilis scilicet, trahitur ad ordinem superiorem intelligibilem & immaterialem. Vnde esse hominis, cum ab anima intellectiua fluat, immateriale, & altioris ordinis, quam homo est, sicut & ipsa anima: & ideo homo mendicat illud ab anima, cui est proprium, & vnde ad suum pertinens genus. & inde est quod post mortem hominis anima remanet. esse enim proprium independentes erat a composito corrupto: & sic illud retrahendo ad se, subsistit. Caeterorum vero esse, cum sint eiusdem ordinis cum compositis, quibus attribuntur, sicut & formae a quibus fluunt, formae ipsae mendicant a compositis, sicut & fieri: ita quod tandiu illo gaudent, quoad in compositis sunt. Vnde corruptis compositis, ipse est sine existentia remanere non possunt: desinunt statim.

AD VTRUM Secundo pro resolutione argumentorum, tres propositiones. Prima est, quod cum duplex sit perfectio rei, prima scilicet & secunda, res creata potens causare, est non efficiatur perfectior secundum defensionem primam, ex hoc quod actu causat, efficiatur tamen perfectior secundum defensionem secundam. Patet hoc ex tribus. Primo ex eo quod est magis in actu res actu causans re in potentia causante, operatio enim est actus secundus causae: perfectio autem actualitatis in sequitur, sicut imperfectio potentialitatem. Secundo patet ex eo, quod vnuquodque est perfectius coniunctum suo fini, quam separatum ab illo: res autem actu operans coniuncta est suo fini intrinseco, qui est operatio, iuxta illud secundum de Caelo & mundo tex. com. 17. Vnuquodque est propter suam operationem. Tertiū patet idē, quod vnuquodque quanto est similis Deo, tanto perfectius est: res autem actu causans est similior Deo, quam non actu causans: quia non solum assimilatur Deo secundum hoc, quod est, sed etiam secundum hoc, quod est communicare se alijs.

Libro de Hebdomadibus 1. q. 6. articulo 1. Ad primū 1. q. 6. articulo 3. c. Triplex perfectio rei.

Secunda propositio est. Res est perfectior simpliciter non propter perfectiōnem primam, sed propter vltimam. Hoc traditur a Boetio in libro de Hebdomadibus dicente. Intueor in rebus aliud esse quod sunt, & aliud esse, quod bona sunt. & declarat a Sancto Thoma prima parte. quae questione quinta, articulo primo ad primū. Ad cuius intellectum nota, quod vt idem dicit prima parte, q. 6. art. tertio, triplex est perfectio rei, scilicet prima, secundum quam res constituitur in suo esse, sicut prima perfectio hominis est: iste suum substantiale. Secunda vero est, secundum quam est potens proxime ad suas perfectas operationes, sicut vires animae, & habitus eas informantes, quibus homo in perfectam operationem potest exire. Tertia autem perfectio est, secundum quam canitur suo fini, sicut speculatio, quae hominem substantis separatis vnit. Manifestum est autem non esse hominem simpliciter perfectum, qui sola natura bonitate gaudet: aut qui a proprio fine procul est. vnde ordo entis simpliciter ad ens secundum quid, oppositus est ordini perfecti simpliciter ad perfectum secundum quid. Secundum nanque esse substantiale homo ens simpliciter dicitur: perfectus autem secundum quid. Ideo enim qui nullam aliam perfectionem habet, nisi quia est homo perfectus, non asseritur simpliciter, sed cum additione dicimus, quod est perfectus secundum esse substantiale. Secundum vero esse accidentiale, quale est habitum & operationum, ens secundum quid homo dicitur, perfectus autem simpliciter: nihil enim tunc sibi desinit eorum, quae ad perficiendum hominem exiguntur. Patet ergo intentum propositio, quod scilicet res est perfectior simpliciter ex vltima perfectione.

Tertia propositio est ista. Realis pars essentiae perfectior est in toto existens, quam separata: & declarat a Sancto Thoma in libro de Generatione animalium, cap. 3. q. 2. in fine. Et est ratio disparitatis: quia in solo homine, qui supremum tenet locum inter sensibilia, ordo inferior, sensibilis scilicet, trahitur ad ordinem superiorem intelligibilem & immaterialem. Vnde esse hominis, cum ab anima intellectiua fluat, immateriale, & altioris ordinis, quam homo est, sicut & ipsa anima: & ideo homo mendicat illud ab anima, cui est proprium, & vnde ad suum pertinens genus. & inde est quod post mortem hominis anima remanet. esse enim proprium independentes erat a composito corrupto: & sic illud retrahendo ad se, subsistit. Caeterorum vero esse, cum sint eiusdem ordinis cum compositis, quibus attribuntur, sicut & formae a quibus fluunt, formae ipsae mendicant a compositis, sicut & fieri: ita quod tandiu illo gaudent, quoad in compositis sunt. Vnde corruptis compositis, ipse est sine existentia remanere non possunt: desinunt statim.

complemento suae speciei, ad cuius integritatem essentialiter ordinatur: cum autem est separata ab eo, iam cum esse completo speciei non est natura specifica materiam & formati aggregatae, perfectior igitur est in toto pars essentialis, quam separata. Ex quibus ad propositum descendendo, dicimus perfectiorem statum habere animam intellectiuam in composito, quam extra, eo quod quando est coniuncta corpori, habet non solum perfectionem primam, quae est esse, sed etiam perfectiorem secundam influendo vires sui corpori, & communicando se: & sic simplicior est Deo, quam separata, licet Deus omnino immaterialis & incomponibilis sit: sicut eor motum similis est Deo, quam non motum, licet Deus sit omnino immobilis: perfectio enim eorum consistit in hoc. Et praeterea perfectior in corpore: quia in eo habet completum esse specificum, quod non nisi partialiter obtinet separata. Quomodo enim integrum esse existentiae retineat separata, quod in composito habebat: non tamen habet tunc integrum esse essentiae completum in specie eo modo, quo nata est habere, sicut vt pars in toto, ad quod tamen habendum non accidentaliter, sed essentialiter ordinatur. Vnde falsum est, animam separatam retinere idem esse actualis existentiae, & nihil nisi sui communicationem ex separatione perdidisse: amittit enim esse quidditatum specificum integritatem, quando quidem in sua specie integra non manet: vnde & beatus Thom. in quaestioneibus de Anima, q. 1. ad 16. ait principia essentialia alicuius speciei ordinata non ad esse tantum, sed ad esse huius speciei. Licet igitur animal possit per se esse, non tamen in complemento suae speciei esse sine corpore.

AD PRIMUM Ergo argumentorum, negatur consequentia, cuius probationē patet ex prima propositione assumere falsam. Licet enim communicare supponat primam perfectionem incommunicatam: tamen perdit ipsam perfectionem secundam, quam perfectior simpliciter dicitur: immo apud Dionysium, supra, quod participat creaturae de Deo, est quod cōcitatū sunt. Dicitur secundo, quod etiam minor probationis est falsa, si licet quod anima separata hoc solo careat, scilicet communicatione sui, vt patet ex tertia propositione. Caret enim integritate specificae sui esse: & hoc est primum & principale quod reddit imperfectiorem animam separata. Ideo nanque caret perfectionibus secundis, quia caret integritate specifica, & non e conuerso. Ad confirmationem patet ex prima propositione: quia causa creatrix hoc quod causat, habet perfectionem secundam, cuius praesentio imperfectio magna est, & in proposito aliquid plus est: qui anima separata non solum desinit communicare se & vires suas, sed est in statu tali, in quo impeditur a sui & virium suarum communicatione. & hoc est signum imperfectiōnis non modicae: & est ea, quam diximus, scilicet separatio a completo esse quidditatis suae speciei, vt expresse habetur a Sancto Thoma in quaestione de spiritualibus creaturis, secunda, ad quintum.

AD SECUNDUM negatur consequentia. Ad probationem dicitur, quod cum esse sit duplex, quidditatum, & esse bonae actualitatis: primum non remanet in anima nisi partialiter, homo vero habet illud integraliter: & secundum tale esse, homo est perfectior eo in essendo. Quo ad esse autem existētia, potest dici hoc modo perfectior, quo ad modum habendi hunc, scilicet quia habet illud vt suppositum. Anima autem secundum alium modum perfectior dici potest, inquam scilicet tale esse est sibi, & non homini proprius, modo supra declarato: vnde se habent in hoc homo, & anima, sicut excedens & excedens. Ad tertium negatur consequentia, de esse actualis existentiae loquendo. Non enim res distincta realiter ab alijs, habet aliam existentiam ab illa: iam enim dictum est, partes & totum habere idem esse. Conceditur autem consequentia de esse essentiae: sed hoc nostrum fauet propositio.

Ad quartum dicitur sicut ante, quod si in antecedente sit sermo de esse essentiae, verum assumitur in prima eius parte, sed non in secunda: licet enim ex supradictis, quod esse specificum completum animae corrumpitur.

Si autem sit sermo de esse existentiae, potest dupliciter intelligi. Primo, quod esse actualis existentiae hominis desinat simpliciter, & sic est falsum: retrahit enim anima illud ad se. Alio modo potest intelligi, quod esse hominis in morte desinat esse hominis, id est, desinat informare hominem, & hoc modo conuenit. Sicut enim de generatione hominis specialem separantur

factus, & non sic de caeterorum propagatione animalium, dicente Aristotele in 2. de Generatione animalium, cap. 3. q. intellectus autem venit ex extrinseco, & ipse solus est diuinus, eo quod operatio sua non habet communicationem cum operatione corporali omnino: ita de corruptione eiusdem specialiter

CAPUT VI.

Is Vifis, patet quomodo essentia inuenitur in diuersis. Inuenitur autem inplex modus habendi essentiam in substantijs. Aliquid enim est, sicut Deus, cuius essentia est ipsum suum esse: & ideo inuenitur alicui philosophi dicentes, quod Deus non habet essentiam.

Cp

cp

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

conceptu quidditatio, ideo solus Deus extra genus ponitur. Sed quoniam esse, ideo est praeter conceptum quidditatum, quia est distinctum realiter ab essentia, & ideo est de conceptu quidditatio, quia est idem realiter essentiae: ideo ex hac radice, scilicet licet, quod esse & essentia sunt idem realiter in Deo, procedere dicitur, quod Deus non sit in genere. Nec te moueat, quod ratio ista digredi videatur ab esse actualis existentiae ad esse quidditatum: quandoquidem in Minore est sermo de esse actualis existentiae, & post modum in probatione Maioris, quam oportet de eodem esse loqui, transitur ad esse quidditatum, cum dicitur, Species conueniunt in genere, & differunt in esse diuerso: hoc enim verificatur de esse quidditatum spe: nō sic accepto. Homo nanque, & bos conueniunt in animali, & distinguuntur differentijs specificis, quibus animal in eis diuertur esse specificum aquiri. Propter hoc, inquam, non oportet turbari: quoniam, vt in hoc patebit capitulo, differentiae naturam genericam non diuersificant, nisi in ordine ad diuersum esse actualis existentiae: & ideo mirabilitate Sancti Thomae digressus non est, primam rationem distinctionis naturae genericae in inferioribus attendens hoc autem infra melius intelligitur, cum communissima regula assignabitur, vnde sumantur genus & differentia.

conceptu quidditatio, ideo solus Deus extra genus ponitur. Sed quoniam esse, ideo est praeter conceptum quidditatum, quia est distinctum realiter ab essentia, & ideo est de conceptu quidditatio, quia est idem realiter essentiae: ideo ex hac radice, scilicet licet, quod esse & essentia sunt idem realiter in Deo, procedere dicitur, quod Deus non sit in genere. Nec te moueat, quod ratio ista digredi videatur ab esse actualis existentiae ad esse quidditatum: quandoquidem in Minore est sermo de esse actualis existentiae, & post modum in probatione Maioris, quam oportet de eodem esse loqui, transitur ad esse quidditatum, cum dicitur, Species conueniunt in genere, & differunt in esse diuerso: hoc enim verificatur de esse quidditatum spe: nō sic accepto. Homo nanque, & bos conueniunt in animali, & distinguuntur differentijs specificis, quibus animal in eis diuertur esse specificum aquiri. Propter hoc, inquam, non oportet turbari: quoniam, vt in hoc patebit capitulo, differentiae naturam genericam non diuersificant, nisi in ordine ad diuersum esse actualis existentiae: & ideo mirabilitate Sancti Thomae digressus non est, primam rationem distinctionis naturae genericae in inferioribus attendens hoc autem infra melius intelligitur, cum communissima regula assignabitur, vnde sumantur genus & differentia.

quia essentia eius non est aliud, quam esse eius. b. Et ex hoc sequitur, quod ipse non sit in genere: quia omne quod est in genere, oportet quod habeat quidditatem praeter esse suum, cum quidditas, aut natura generis, aut speciei non distinguatur secundum rationem naturae in illis, quorum est genus, vel species: sed esse est in diuersis diuersimode.

conueniunt in genere, & differunt in esse diuerso: hoc enim verificatur de esse quidditatum spe: nō sic accepto. Homo nanque, & bos conueniunt in animali, & distinguuntur differentijs specificis, quibus animal in eis diuertur esse specificum aquiri. Propter hoc, inquam, non oportet turbari: quoniam, vt in hoc patebit capitulo, differentiae naturam genericam non diuersificant, nisi in ordine ad diuersum esse actualis existentiae: & ideo mirabilitate Sancti Thomae digressus non est, primam rationem distinctionis naturae genericae in inferioribus attendens hoc autem infra melius intelligitur, cum communissima regula assignabitur, vnde sumantur genus & differentia.

AD EVIDENTIAM eius, quod hic supponitur, scilicet, quod in Deo esse est de conceptu quidditatio, quia est idem essentia, nota tres propositiones. Prima est, Quidditas, quae est sua existentia actualis, non est ad aliquid odus determinata. Hoc de claratur breuiter vnico medio sumpto ex secundo contra Gentiles, cap. 25. sic. Omnis quidditas in genere limitata, est essentialiter designabilis per differentiam, a qua mendicat esse in actu: nulla quidditas eadem suae actuali existentiae est essentialiter designabilis per differentiam, a qua mendicat esse in actu: ergo nulla quidditas eadem suae actuali existentiae est ad aliquid odus determinata. Maior notificatur inducendo. Animal enim est essentialiter determinabile per differentias, rationale scilicet, & irrationaliter determinabile per differentias, rationale scilicet, & irrationale, & ab eis mendicat esse in actu, cum impossibile sit esse animal in actuali existentia, nisi sit rationale, vel irrationale. Similiter color essentialiter est determinabilis per suas differentias, per quas existentiam actualem sortitur: non enim potest inueniri color, nisi albus, vel niger &c. Minor autem intelligentibus terminos patet ex se quomodo nanque existentia actualis mendicabit esse in actu ab aliquo alio formaliter? Si enim mendicat esse in actu ab aliqua differentia formaliter, cum esse in actu nihil aliud sit, quam habere existentiam actualem, sequetur quod existentia actualis habeat existentiam actualem formaliter per aliquid aliud a se, sicut animal per rationale formaliter acquirit existentiam actualem: hoc autem non videtur intelligibile. ergo &c.

SECUNDA Propositio est ista. Existentia actualis ad nullum genus determinata, est purum esse: ista patet ex similibus. Si nanque animal non sit determinatum ad aliquam speciem, purum animal erit: & albedo, si non sit coartata in aliquo subiecto, pura albedo erit: ita & esse ad nullum naturae praedicamentalis capacitatem determinatum, purum esse necesse est: & si abstractio huiusmodi est per opus intellectus, etiam puritas ipsa est secundum rationem. Si autem fuerit secundum rem, & puritas ipsa est secundum rem, vt de se patet.

TERCIA Propositio est ista. Esse est de conceptu quidditatio puri esse tantum. Patet ista quo ad vtranque exponentem, & quo ad primam quidem, quia non est intelligibile, quod de puro esse non praedicatur potest quidditatio, illud oportet esse ipsum esse, cum purum esse ponatur. Quod autem caetera non recipiant esse in suis quidditatis conceptibus ex eo patet, quod cum esse non habeant in sua puritate, sed suis quidditatibus coartatum, possunt secundum suas quidditates absque esse, & non esse distincti. Ex his deducitur intentum sic, Ideo existentia est de conceptu quidditatis rei, quia res illa est purum esse: ideo autem res illa est purum esse, quia non est ad genus limitata: ideo autem res illa non est ad genus limitata, quia est idem cum sua existentia. igitur de primo ad vltimum, ideo existentia est de conceptu quidditatio rei, quia res illa est eadem suae existentiae: Et quoniam si affirmatio est praecise causa affirmationis, negatio est causa negationis, ex hoc quod res creata non est eadem

In hoc ca. ap.

Secundo contra Gen. ca. 25.

Super Caput sextum.

Oc est principium capituli sexti, quod diuiditur in quatuor partes. In prima agitur de essentia Dei. In secunda de essentia intelligentium, & animalium. In tertia ostenditur, quomodo ista se habeant ad intentio nes nostras. In quarta respicitur de essentijs compositis. De essentia ergo Dei positurus duas conclusiones, & excludens duos errores: primum conclusionem affirmatiuam talem. Essentia in Deo significat ipsum esse eius. Hanc conclusionem non aliter probatur, quam ex supradictis deducendo: primum fuit supra probata, & ab omnibus est concessa. Est autem intellectus conclusionis, quod esse actualis existentiae diuinae, ipsa quidditas eius, ita quod praedicatur de Deo, sicut praedicatur primi modi dicendi per se: ita quod ista, Deus est, est in primo modo praedicatis, quod de nullo alio a Deo communis via fatetur: dato etiam, quod esse & essentia in creaturis teneatur esse idem realiter, & quia ipsum exiit esse essentia Dei: ideo a quibusdam Platonis scilicet, dicitur, quod Deus non habet essentiam, quasi pura existentia sit.

Hic ponitur secunda conclusio, & negatiua. Deus non est in genere. Probatur in litera ex antecedentibus sic. Omne quod est in genere, habet quidditatem praeter suum esse. Deus non habet quidditatem praeter suum esse. ergo Deus non est in genere. Minor est conclusio praedicata: Maior probatur sic. Omnia quae sunt in genere indistincta, sunt in essentia generis, vel speciei: distincta autē per diuersimode habere esse illius naturae genericae, vel specificae: ergo esse naturae genericae, vel specificae est praeter naturam ipsam genericam, vel specificam: & sic omne quod est in genere, habet naturam praeter suum esse. Antecedens huius consequentiae est de se notum: homo enim & leo sunt indistincti in natura animalis: distinguuntur autem inter se per hoc, quod diuersimode habent esse animalium. genus enim diuersum habet esse in speciebus. Similiter Sortes & Plato indistincti sunt in natura humana: distinguuntur autem inter se, quia habent diuersum esse humanum. non enim est intelligibile, quod homo habeat idem esse in Sorte & Platone. Consequenter vero patet ex eo, quod non videtur imaginabile, quod id, quo aliqua distinguuntur, non sit praeter id, quo aliqua conueniunt.

Et nota, quod ad inuentum huius rationis sufficit, quod esse sit praeter essentiam, id est, praeter conceptum quidditatum: sic enim sufficit differre principium conuenientiae a principio differentiae, vt patet de genere & differentijs, quorum altero conueniunt, alteris differunt species. Et quia in solo Deo esse est de

DE ENTE ET ESSENTIA

fuit existentie esse non est de eius conceptu quidditatiuo. Vnde cu Deus gloriosus sit sicut esse, ipse nihil est aliud, quam ipsum esse secundum rem separatam a naturis predicamentalis in sua puritate subsistens.

c. Hic excluditur primus quorundam error talis, scilicet, Deus est commune esse omnium, imaginati sunt isti, quod cum omnia conueniant in hoc, quod habent esse ipsum esse omnium, quo res formaliter sunt in comuni, seu vniuersali, sic ipse Deus gloriosus Motu sunt autem tali ratione. Esse nulla additione specificatum est esse commune: Deus est esse nulla additione specificati.

ergo Deus est esse commune. Sed peccat ratio illa propter multiplicem Maioris intellectum, dupliciter enim intelligi potest esse a nulla additione specificari. Vno modo secundum rem extra animam subsistendo: alio modo secundum intellectus cogitationem tantum. Primo modo Maior est falsa: Minor autem vera. Secundo modo Maior est vera: Minor autem falsa. esse namque commune per intellectum in sua abstractione acceptum, nullam contradictionem includit: secundum uero quod est extra intellectum, sine contradictione non inuenitur. Omne namque esse est contractum ad substantiam, vel accidens. Esse autem, quod est quidditas diuina, est purum absque omni additione secundum rem, & ex ipsa sua puritate, secundum rem est distinctum ab aliorum esse, & hoc, & nullo modo commune: sicut albedo separata ex hoc ipso, quod esset pura albedo, esset distincta ab aliis albedinibus cum substantiis mixtis, & non esset albedo in comuni. Peccat additio Maior illa, quia contingit adhuc dupliciter esse nulla additione specificari, seu contrahi. Vno modo actu tantum: alio modo actu, & potentia. Primo modo Maior est vera: Minor uero falsa. Secundo modo Maior est falsa: Minor autem vera. Esse namque in comuni, licet nulla sit additio contractum, est tamen contrahibile: aliter nulla res haberet esse, quod aliquid addit supra ipsum esse. & sic homo non haberet esse, cum vltima esse habeat humanitatem, quantitatem &c. Vnde esse commune actu tantum, specificatione caret: esse vero diuinum nullam specificationem habet actu, nec aliquam habere potest: & ideo actu & potentia additione caret. Et hac est solutio, quam in littera S. Tho. ponit sub aliis uerbis dicens, quod esse nec includit, nec excludit additionem. i. non includit actu, potest tamen habere illam: esse uero diuinum non solum non includit illa, immo excludit, id est, non solum non includit actu, immo nec potentia, & sic excludit illam. Quod enim impossibile est conuenire alicui, excludit omnino ab illa. De his diffusè habes in primo contra Gentiles, cap. 27.

Vide primo contra Gen tiles. c. 27.

Cap. 29.

d. Hic excluditur secundus error talis, scilicet, Deus non est simpliciter perfectus. Ratio autem huius erroris in proposito est ista. Id quod habet esse tantum est imperfectum respectu eius, quod habet esse, uiuere, & intelligere: sed Deus habet esse tantum, ergo Deus est imperfectior aliis. Maior est ex se nota. Minor uero ex dictis deducitur sic. Quod est purum esse, non est admixtum aliis, puta, uiuere, & intelligere, aliter esset purum & non purum: Deus est purum esse, ergo non est admixtus aliis, scilicet uiuere, & intelligere, & consequenter Deus non habet nisi esse: quod erat probandum. Defectus huius rationis in littera non explicatur, sed in primo contra Gent. cap. 19 ubi declaratur, quod ex hac propositione. Deus est purum esse subsistens, sequitur, Deum esse uniuersaliter perfectissimum. Et propterea notanter in textu dicitur, Inimò habet omnes perfectiones &c. ac si dicat, quod ex hoc non sequitur, Deum aliqua perfectione carere, sed oppositum potius ex hoc concluditur. Est autem modus ex illo fundamentum intantum deducendi talis. Id cui conuenit esse secundum totam uirtutem, seu potentiam ipsius esse, nulla perfectione, seu nobilitate essendi caret: sed esse purum subsistens est id, cui conuenit esse secundum totam uirtutem, seu potentiam ipsius esse, ergo esse purum subsistens nulla perfectione, seu nobilitate essendi caret. Maior declaratur ex eo, quod omnis perfectio cuiuscunque generis non nisi secundum aliquod esse est. Non enim sapientia perficit hominem, nisi ea homo sapiens sit: nec iustitia perfectio hominis dici potest, nisi ea homo iustus sit. Si igitur omnis perfectio attenditur secundum aliquod esse, id in quo tota plenitudo essendi reperitur, omnem perfectionem patet habere: & sic repugnat, quod id habeat esse secundum totam amplitudinem suam, & aliqua perfectione essendi caret. Minor uero exemplariter notificatur, sicut enim si albedo separata inue-

niretur, nihil ei de uirtute albedinis deesse posset. Vt enim superius dicitur, ratio quare albedini hinc non esset tota perfectio possibilibus reperiri in specie albedinis est, quia coaptata esse ipsam, quod secundum totum posse eius non recipit eamita esse ipsam, si receptum est in alio, coaptatum est ad naturam illius recipientis si mites, substantiam scilicet, uel accidens: & consequenter limitatur ad illius generis nobilitatem. Si uero purum, & non receptum in aliquo sit natura, illimitatum, & infinitum simpliciter est, & omnes perfectiones possibiliter in ente reperiri simpliciter præhabet. Cum autem audit, quod albedo, si separata sit, omnem perfectionem possibilem suæ speciei habet, non intelligas, ut ueritate æmuli obiciunt, quod negatio scilicet receptionis eius in alio, daret sibi illam perfectionem: sed sicut receptio albedinis est conditio ad suam requiritam imperfectionem, ita negatio receptionis est conditio suæ illimitate perfectionis comies. Vnde est hæc argumentum mentum ex reuolutione, & separatione eius sumitur tanquam a conditionibus necessariis, & inseparabilibus.

¶ Et quoniam habere perfectiones omnium generum potest in relligi dupliciter, uno modo in seipsis: alio modo in aliquo superioris ordinis: ideo ad declarandum, quomodo ipse Deus, qui est ipsum esse essentialiter, habet omnes perfectiones, dicit quod Deus non habet omnes perfectiones in seipsis, id est, distinctas ab ipsis in propriis naturis: sicut homo habet sapientiam, iustitiam, pietatem &c. Sic enim in Deo oporteret esse maximam compositionem, sed habeat eas indistincte unitas in suo esse simplicissimo. Illi quippe esse diuinum æquiualeat omnibus perfectionibus omnium generum, & excedit singulas, & omnes simul, utpote res superioris & inaccessibilis ordinis. Cuius exemplum in luce Solis habet, qua sola Sol potest quicquid possint omnia inferiora per totas qualitates. Propterea a Philosopho & Commento 5. Metaph. capitulo de Perfecto, dicitur, quod Solus est ens simpliciter perfectum, uniuersitatem perfectionum in se habens.

Q U A E S T I O XII.

I. In quo modo distinctæ abque omni opere intellectus.

¶ In hac questione quinque agenda sunt. Primo, declarabitur titulus questionis. Secundo, recitabitur opinio Scot. cum fundamentis. Tertio, declarabitur opinio San. Tho. Quarto, impugnabitur opinio Scot. Quinto, respondetur argumentis in oppositum.

¶ QVO AD primum, scio primo perfectionem esse duplicem, quædam est perfectio simpliciter: & quædam est perfectio in hoc, uel illo. Perfectio simpliciter est illa, quæ in suo proprio, ac formaliter conceptu dicit perfectionem cum nulla imperfectione, ut sapientia, bonitas, & similia. Perfectio uero in hoc, uel illo est quæ in suo proprio ac formaliter conceptu dicit perfectionem imperfectioni mixta, ut humanitas, equinitas, & his similia. Dixi, in proprio ac formaliter conceptu, quia includere aliquam imperfectionem in conceptu communi sibi & aliis, aut materiali, non derogat suæ perfectioni simpliciter. Sapientia, licet in sui generis conceptu, puta, habiti, seu qualitate imperfectionem dicat, potestualitatem scilicet, aut dependentiam &c. quia tamen in suo differentiali conceptu hoc formaliter non includit, non prohibetur, quin perfectio simpliciter sit. Dixi, dicit perfectionem, propter relationem, quæ in suo proprio ac formaliter conceptu, cum nulla imperfectione nullam perfectionem sonat.

¶ Secundo, quod perfectiones esse in aliquo, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo uirtualiter. Esse formaliter in aliquo, est esse in eo, ut forma est in habente ipsam: sicut humanitas, albedo, quantitas, & alia huiusmodi in homine sunt. Esse autem in aliquo uirtualiter, est esse in eo, ut effectus est in sua causa effectiua, quemadmodum calor est in Sole. Poteris autem comprehendere multum distare inter hos modos essendi in alio, ex hoc uno eorum esse dictu pro nunc, quod ea que primo modo in hoc intrinsece, denominant suppositum tale: ea autem que secundo modo in sunt, non determinant suppositum tale, ut patet in Sole, qui luce dicitur lucidus: calor autem non dicitur calidus.

¶ Amplius, Perfectiones esse in aliquo formaliter, contingit dupliciter. Vno modo in suis propriis naturis distinctas, & limitatas sicut in homine est esse, intelligere, & uelle &c. Alio modo contingit

tingit dupliciter. Vno modo in suis propriis naturis distinctas, & limitatas: sicut in homine est esse, intelligere, & uelle &c. Alio modo contingit eas esse formaliter in aliquo superioris ordinis uirtualiter, & illimitatas: sicut in Solis luce sunt uirtus calefactiua, & defecatiua, & alia huiusmodi. Nec parum distant isti duo modi inter se. Longe namque excellentius est esse in aliquo secundo modo, ut in exemplo dato apparet. Quamuis igitur perfectiones omnium generum excellentiori modo sint in Deo, quam in creaturis: quia tamè perfectiones non simpliciter sunt in eo uirtualiter tantum (eis enim non denominatur talis) perfectiones autem simpliciter sunt in eo formaliter, & non in propriis naturis limitate, sed ut in superioris ordinis realiter indistinctæ & illimitate: ideo uirtus in dubium, an perfectiones simpliciter existentes formaliter in Deo cum realitate, sint aliquo modo absque omni opere intellectus distinctæ. Hæc de primo.

¶ QVO AD secundum. Secundo in 1. sent. dist. 8. q. 3. opinatur perfectiones has esse distinctas præciso omni opere intellectu, distinctione ex natura rei formaliter. Appellatur autem distinctio ex natura rei, quæ inuaditur ex ipsarum rerum natura, ita quod absque omni intellectu operatione est. Formalem uero addit: quia non omnis distinctio ex natura rei est formalis, sed ea in, quæ ex quidditatibus, seu rationibus formalibus fit. Probat autem intellectus sui multis rationibus, quarum ad duodecim referuntur, quæ ex puris naturalibus procedunt, quoniam Theologiam nunc tradere non intendimus &c. ¶ Arguit ergo primo sic. Sapientia, & bonitas absolute distinguuntur formaliter ex natura rei, ergo sapientia infinita, & bonitas infinita distinguuntur formaliter ex natura rei. Antecedens est euidens. Consequens autem probatur, quia infinitas non uariarationem formalem eius, cui additur. In quocumque enim gradu perfectionis suæ latitudinis intelligatur perfectio aliqua, semper reueniendæ rationem formalem, ut patet in omnibus. Si igitur sapientia, & bonitas infinite sunt, eadem ratio formalis, & ratio formalis sapientie distinguuntur ex natura rei a ratione formalis bonitatis, necessario sequitur, quod ratio formalis sapientie infinite non includat ex natura rei rationem formalem bonitatis.

¶ Præterea, distinctio præcedens rationem primi distinctiui, non est per tale distinctiuum: sed distinctio nature, & intellectus præcedit intellectum, quæ est primum distinctiuum secundum rationem, ergo &c. Probat Minor, quia si nulla distinctio eorum præcederet, non magis distingueretur intellectus, ut intellectio est, quam ex ut natura est. Quicquid uero distinguitur intellectione, ut est omnino indistincta a natura, distinguitur etiam natura.

¶ Præterea, illa quæ formaliter distinctæ intelliguntur intellectu inuicem, habent distinctionem uel existentem: sed perfectiones diuine intelliguntur formaliter distinctæ ab ipso Deo intellectu inuicem, ergo habent distinctionem uel existentem in eis. Talis non potest esse distinctio rationis: oporteret enim intellectus diuini sua intentione causare aliquam relationem rationis in sua essentia uel existentem: quod est absurdum, igitur talis distinctio est ex natura rei. Maior patet ex differentia inter intellectum inuicem, & abstractiuum Minor uero est clara de se.

¶ Præterea, Deus intelligit essentiam suam ut ueram, uult autem ut bonam, ergo ueritas & bonitas distinguuntur ante omnem actum intellectus. I enim consequentia: quia distinctio obiectorum præuenit distinctionem actuum, sicut causa effectum.

¶ Præterea, Bonitas, & ueritas in Deo non distinguuntur ex natura rei, ergo sunt formaliter synonyma. Consequens est contra te: consequentia autem probatur, quia bonitas & ueritas non significat nisi ipsas puras perfectiones in re nullo modo distinctas in ea. ¶ Præterea, Inter perfectiones diuinas est ordo demonstratiuus, quo doctores unam ex alia demonstrant: est etiam distinctio inter prædicationes formales, & non formales. Dicitur enim quod sapientia non prædicatur formaliter de bonitate: est & æqualitas secundum Aug. 1. de Trinitate distinguuntur ex natura rei. Vt quid enim doctores implent tot quintos, si oia sunt idè formaliter.

¶ Præterea, Inter perfectiones diuinas ante omnem actum intellectus inuenitur contradictio, ita quod Deus intellectu intelligit, & non uult: uoluntate autem uult, & non intelligit, ergo inter perfectiones diuinas est distinctio ex natura rei.

¶ Præterea, Ad complementum doctrinæ, distinctio fundans distinctionem realem non dependet ab opere intellectu: sed distinctio perfectionum diuinarum fundat distinctionem realem emanationum diuinarum, igitur est ex natura rei, & non ex intellectu operatione &c. Hæc de secundo.

CONCLUSIO.

QVO AD Tertium præmissa Trinitate personarum declaranda sunt tres propositiones, in quibus consistit sententia S. Tho. & ueritas. Prima est. In Deo secundum se, nulla est distinctio actualiter. Secunda est. In Deo secundum se, est distinctio rationis uirtualiter, seu fundametaliter. Tertia est. In Deo, ut terminat actum intellectus nostri, est distinctio rationis actualiter.

¶ Ad euidenciam primæ propositionis sciendum est, quod aliud est iudicium de rationibus formalibus rerum in propriis naturis: & aliud est iudicium de rationibus formalibus eandem in re ali qua superioris ordinis formaliter existentibus. Res enim in propriis naturis ideo secluso omni opere intellectus distinguuntur formaliter, quia se mutuo non includunt in suis formalibus rationibus. Ideo autem ratio formalis unius non est alterius, quia quælibet earum ita est ipsa, quod non altera. Verbi gratia, ideo uirtus calefactiua, & uirtus defecatiua in propriis naturis distinguuntur formaliter ex natura rei, quia uirtus calefactiua ita est calefactiua principium, quod non defecandi, & conuerso Res autem adunata in aliquo superioris ordinis, sicut in vna simplici re alio in neniuntur, ita in illis uirtus ratione formaliter adunatur, sicque distinctione formalis ex natura rei necesse est careant, cum delecti ibi talis distinctionis radix iam dicta, limitatio, scilicet, quæ quælibet earum ita est ipsa, quod non altera: neutra namque earum, cum sunt aliter unæ, est magis ipsa, quam alia. Verbi gratia, prosequendo exempli uirtutem, uirtus calefactiua, & defecatiua in luce Solis formaliter inuicem, sicut in vna lucis natura adunatur, ita in lucis ratione formalis indistincte formaliter sunt, ita quod assignata completa solaris lucis distinctione non sit opus uirtu earum querere distinctiones. Completa u. distinctione solaris lucis, eam in sua celsitudine, qua inferiora indistincte in se ipsa præcipit, cum declarat propter adæquationem, quæ debet esse inter distinctionem, & rem distinctam, uirtutem eius calefactiua, & defecatiua manifestat: quod doquid uirtus eius calefactiua non magis est ipsamet, quam sit lux, & uirtus defecatiua, & conuerso. Cum autem secundum Dionysium 5. capitulo de Diuinis nominibus, Perfectiones simpliciter sunt in Deo non ad proprias naturas definitas, sed ad ipsius esse illimitationem eleuate, consequens est, ut sicut omnes in vna simplicissima re formaliter adunatur, ita in illis simplicissima ratione formalis indistincte formaliter sint. Et sicut sapientia diuina non magis est sapientia, quam bonitas, & ueritas, & ipsum esse diuinum, & e contra: ita ratio formalis ipsius esse diuini non magis includit ipsum esse, quam sapientiam, & bonitatem. Si enim adæquata distinctio illius rei simplicissima, quæ Deus est daretur, in illa uirtu ratione formalis, quicquid est Deus, includeretur formaliter, aliter distinctio celsitudinem distincti non adæquaret: unde & ipse Deus gloriosus, qui seipsum per modum sui intelligitur, uirtutem tantum rationem formalem format, Verbum scilicet.

¶ Potes ergo super hæc arguere sic. Quæcunque formaliter adunantur in vna, & adæquata ratione formalis ipsius Dei, non distinguuntur formaliter ex natura rei: sed perfectiones diuine secundo omni opere intellectus adunatur in uirtu & adæquata ratione formalis ipsius, ergo &c. Probat Minor: quia non magis adunantur uirtutes qualitarum inferiorum in luce solari, quam perfectiones simpliciter in Deo: sed ille adunatur formaliter, ut ex se patet, & ab aduersariis conceditur, ergo &c. Probat Maior: quia aliter distinctio non adæquaret distinctio.

¶ Secundo principaliter: pro prima propositione arguitur sic. Omnis actualis distinctio ex natura rei fundatur super actuali oppositione ex natura rei: sed inter perfectiones nulla est actualis oppositio ex natura rei, ergo, Maior habetur ex 10. Metaph. c. 24. Minor probatur inductione, Quod enim ibi non sit oppositio contradictoria, neque priuatiua formaliter, ex eo quod patet, quod uirtusque oppositionis alterum membrum est formaliter negatio, quam ponere in Deo formaliter, nefas est. Nec sufficit, quod sit ibi negatio fundametaliter: quoniam distinctio actualiter exigit actualiter oppositionem: oppositio autem actualiter exigit extrema actualiter, ut patet regulariter de omni oppositione. Quod autem non sit oppositio inter eas contrarie, patet ex eo, quod alterum contrariorum semper est defectiuum 10. Metaph. c. 16. Quod uero non sit oppositio relatiua inter illas, ex se manifestum est. Nec obstat, quod hoc sequi videtur, quod in Deo non sint multæ perfectiones, sed una tantum, pura, deitas. Verissimum enim est, quod Deus ipse non est nisi vna perfectio illimitata, omnino præhabens in se multiplicatas, & multiplicabiles in aliis perfectiones omnes.

T. c. 24.

T. c. 16.

S. Tho. de Ente & essen. D Ad

pus. ergo si non est finitum ad aliud corpus, est infinitum. Manifeste enim patet error, quia cum dicitur...

Fundam. quia conueniunt in hoc, quod sunt in materia, habent & hoc commune, quod oportet utraque esse coaptatas...

et recedit in materia et infinita in quid. Si enim affirmatio est contra precisam affirmationem...

etiam est, nisi in anima humana propter corpus, cui unitur. Et licet indiuiduatio eius ex corpore...

Ad hoc si quid dicitur, quod licet esse sit posterius essentia ordinis generationis, et accidens eius...

uicem coaptata & proportionata simul, recipiunt multitudinem & unitatem, ut patet in discurrendo in singulari...

Quia ergo in omni priori essentia intelligentie est fundamenta-liter receptibilis ipse esse...

Et hoc est quod hic intendit S. Th. dicens in diuinatione anime, in unitatem eius. Et similiter intelligendum est de pluralitate...

Hic obicitur quaedam contra quartam propositionem excluditur, que talis est. Forma multiplicata ad multiplicationem...

Ab uno enim forma non prouenit, nisi in unum numero esse subiectale, & merito ex unione ad corpus...

QUESTIO XIII.

Ad hoc arguuntur contra hoc, patet responsio ex dictis. Assumitur enim hoc falsum...

Ad probationem eius iam patet quid dicendum: quia corporis multiplicatio non est proprie causa...

Ad horum evidenciam nota primo, quod id est iudicium de esse, & unitate, & multitudine rei...

Præterea. Omnis distinctio formalis, seu non per materiam, est specificata per te: anime intellectus distinguuntur...

NOTA Secundo, quod forme sunt in triplici differentia. Quædam sunt in materia, & educuntur de potentia materię...

Ad id, quod secundo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

de Gene. 3. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Ad id, quod tertio loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quarto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quinto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod sexto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod septimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod octavo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod nono loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod decimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod undecimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod duodecimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

ceptib' ad equare uoluit, accedite ut de orum indiuiduatione eade...

Ad id, quod tertio loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quarto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quinto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod sexto loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod septimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod octavo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod nono loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod decimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod undecimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod duodecimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod trigesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quadragesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod quinquagesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod sexagesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod septuagesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod octuagesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

Ad id, quod nonagesimo loco in ante cedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis...

se in actu, & dicitur esse corpori unita, & dum est separata ab eo, sicut in exemplo supra posito de cera liquet.

a. g. part. 3.

Et quia in istis substantiis quidditas non est idem, quod esse, ideo sunt ordinabiles in predicamento, & propter hoc inuenitur in eis genus, species, & differentia, quamuis earum...

Q V A E S T I O XIII.

TRICA Hanc particulam dubitatur, an intelligentie sint a nobis quidditative cognoscibiles in hac vita &c. In hac q. septem agenda sunt, prima de verbo intellectum, & intentionem...

Auer. pace & the. Sect. 1. di. 3. q. 3.

Q V O ad secundum, Auer. in 3. de Anima. com. 36. supposita fitione sua in com. 5. opinatur, quod intellectus possibilis, ut appropriatus nobis adeptus omnibus intellectibus speculatiuis, ac per hoc continuatus intellectui agenti ut formae, per illum intelligit...

esse potestate. intelligere, & facere conclusiones actu intellectus me diabus primis intellectibus, quae solo lumine intellectus agens hinc...

retri cōcurrēdo ad idē, se hēt ad illud, sicut agēs pncipale ad mētu mētū: quē ad modū carpētā? sedis fationē terrā cōicit, uel ficut forma ad materiā, sicut calor calefactionē aquae calidā cōicit. licet...

Q V O ad tertium arguitur contra hanc opinionem dupliciter. Et primo probatur, quod talis continuatio posita nō perducatur intellectum possibilem, ut nobis appropriatum, ad intelligendas...

137

prehensum ab aliquo uisū. Et quoniam hęc consequentia cū sua probatione derisibilis a S. Tho. iudicatur, propterea qd frustra est, quod nō potest consequi finē suū, & intelligentiarum finis non est...

differentia proprię nobis occultat. In rebus enim sensibilibus etiam ipsa differentia essentialis nobis ignota sunt: unde significatur per dīas accidentales, q̄ ex cō-

Q V O ad secundum modum deducendi consequentiam, similiter respondetur. Licet enim deur, quod intelligi a nobis sit finis secundarius intelligentiarum, non tamen ualeat, ergo intelligi quidditative a nobis, est finis secundarius: immo hoc est impossibile.

hoc perducere potest: & arguo sic. Id quod continuatur intellectui agenti non nisi ut coloratum lumini, & intellectui possibili non nisi sicut coloratum uisui, non potest denominari operans...

telligens res sensibiles, quae est operatio intellectus possibilis. Maior est nota ex terminis: non enim potest uere dici, quod coloratum illuminet, aut uideat. Minor autem patet ex tercio de Anima, tex. com. 18. & 30.

Q V O Ad quartum. Ad primam rationem Auerrois dicitur, quod Maior est uniuersaliter falsa, si teneatur ut teneri debet ad hoc, quod intentum concludat. Debet enim uniuersaliter teneri nedum subiectum, sed etiam praedicatum hoc modo. Omne quod mouetur ad acquirendam aliquam formam, illa perfecte acquisita potest operari omni operatione propria illius formae, aliter non concluderet. patet autem hanc esse falsam, ex eo, quod sufficit quod id quod acquisitum aliquam formam, particeps per aliquam operationem illius formae, illam scilicet, quae conuenit formae secundum id, quo respicit receptiuum. & ratio huius est assignata in prima ratione contra Auerroem facta: quia scilicet nō oportet rem continuatam formae habenti diuersas proportionales ad inferiora & superiora, ex hoc quod perfecte continuatur ei secundum inferius, quod continuatur ei secundum superiora. unde ex hoc, quod intellectus possibilis acquisitum intellectum agentem, ut formam, licet sequatur quod possit operari operationi intellectus agentis, ut est forma intellectuum speculatiuorum: quia ut sic acquiratur, scilicet formare intellectum in actu, & extendere se ad omnia intelligendo, ad quae se extendit intellectus agens ut factiuus, non tamen sequitur, quod possit omnia intelligere, quae respicit intellectus agens, ut contemplatiuus.

Ad secundam rationem respondetur negata consequentia: & ad primam probationem dicitur, quod committitur fallacia consequentis a superiori ad uisum inferius affirmatiue. Cōcesso enim quod intelligentie sunt cognoscibiles ab intellectu nostro, quia continentur sub eius primo obiecto, non sequitur, ergo sunt a nobis intelligibiles quidditative. Non enim omne contentum sub ente, est quidditative a nobis intelligibile, eo quod ens licet sit obiectum adaequatum intellectui nostro extentiue, non tamen est adaequatum adaequatione mutua intensiue: & est dicere, quod licet omne ens possit a nobis intelligi, non tamen omne ens potest a nostro intellectu penetrari usque ad ultimas differentias. Hoc enim modo quidditas rei materialis est obiectum adaequatum intellectus nostri, scilicet adaequatione intensiua: solum nanque eam & omnem intellectus noster natus est intelligere quidditative.

Ad tertium modum dicitur, quod licet immaterialitas sit sufficiens causa uirtuti cognoscitiue, quod possit intelligere substantias separatas, non tamen ualeat, ergo ex immaterialitate habet, quod possit cognoscere eas quidditative.

Authoritas autem Ari. adducta, cum recte intelligitur, nō obstat. Aduertendū est. n. sensum respectu excellentis sensibilibus, dicitur fortis, & qd. nō perfecte cognoscit illud, & qd. patitur passione corruptiua ab illo. Intellectus autem respectu excellentis intelligibilis primum tantum habet. si quod perfecte non intelligit illud, & cum fuerit totaliter in actu secundum intellectum speculatiuum, tunc totaliter copulatus intellectui agenti.

Secundo probatur, quod posito, quod talis continuatio ad hoc perduceret intellectum possibilem, nunquam tamen nos ad...

T. Sho. de Ent. & essen. D 4 ita

ita in virtute immateriali, sicut materiali. Sicut enim noctua ex sua specie usum improprietatem clarum habet: ita homo ex sua natura intellectum improprietatem clarum intelligibili separato, scilicet secundum rem a materia. Conueniunt ergo intellectus & sensus in primo, sed differunt in secundo, ex qua differentia Arist. ibi dicit oriri, quod sensus ta sunt: vnde differentia earum post excellens sensibile sensatum debiliatur: intellectus autem post excellens intelligibile intellectu non alterat, magis potest intelligere alia, quod intelligendum est in modum sibi possibilem. Ex hoc autem non licet inferre, ergo potest quidditativum cognoscere substantias immateriales: sed, ergo non procedit ex eis alteratione, quod illas non possit comprehendere, quod gratis concedimus. Habet enim homo intellectum rationatum, qui oritur in umbra intelligentia apud Isaac: & ideo proportionatur naturaliter ad intrinsecum intelligibile non parum & clarum, sed obiectum materiam, quale est quidditas a sensibilibus abstractibilis. Hæc de quarto.

Opinio 5. Tho. 1. par. q. 88. art. 13. contra Gent. c. 35. & 2. Metaph. circa tex. com. 1.

Ad quintum ponenda est opinio S. Thom. quam ex prima parte. q. 88. & 3. contra Gent. c. 45. & 2. Metaph. assumo. Tenet ipse hanc conclusionem. Anima humana corpori coniuncta non potest quidditativum cognoscere substantias immateriales, quæ ad præsens dupliciter probatur. Primo sic. Intellectus existens in potentia non nisi ad recipienda intellecta abstracta ab intellectu agente, non potest intelligere quidditativum substantias immateriales: intellectus humanus est huiusmodi. ergo. Maior ex terminis patet: oppositum enim prædicati infert oppositum subiecti. Quod enim potest intelligere substantias separatas quidditativum, non est tantum in potentia ad recipienda abstracta ab intellectu agente: quoniam substantia separata non sunt abstracta a materia per operationem intellectus agentis. Minor ex Arist. colligitur 3. de Anima. tex. com. 17. vbi dicitur, quod intellectus agens potest omnia facere, quæ intellectus possibilis potest fieri.

Te. cō. 17. Secundo probatur sic. Nullus effectus sensibilis potest ducere in quidditativam cognitionem substantiarum separatarum, ergo intellectus humanus coniunctus corpori, non potest quidditativum illas cognoscere. Consequentia tenet: quia nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Antecedens vero probatur ex eo, quod effectus dupliciter potest in cognitionem quidditativam sui causæ ducere. Vel per modum similitudinis: sicut effectus vniuoco cognito, eius causam quidditativam cognoscimus, propterea quia fuit eiusdem nature: & hoc modo clarum est nullum sensibile posse perducere ad substantiarum immaterialium naturam, eo quod differunt non solum specie, sed genere. Alio modo effectus ducit in quidditativam cognitionem suæ causæ non per modum similitudinis, sed per hoc, quod demonstrat totam virtutem suæ causæ: si in intellectu ostendit totam virtutem animæ intellectus: & ideo ex tali operatione in eius quidditativam cognitionem procedimus. Nec hoc modo sensibilia valent ad cognitionem quidditativam intelligentiarum nos perducere. Nullus enim effectus particularis adæquat totam virtutem causæ vniuocæ: quodlibet autem sensibile est effectus particularis, ut materiales conditiones eorum cuiusque ostendunt. igitur per nullum sensibile in quidditativam cognitionem substantiarum materialium, quæ causæ vniuocales sunt, peruenire possumus &c. Hæc de quinto.

QVO. Ad sextum contra hanc determinationem arguitur supradictus Io. de Gan. in 2. de Anima, multipliciter.

Ioannes de Gan. q. 37. Et primo contra illam particulam in conclusione positam coniunctam corpori. Nulla forma impeditur a sua nobilissima operatione propter unionem eius ad propriam materiam: sed intelligere substantiarum separatarum quidditates est nobilissima operatio animæ humane, ut patet 1. & 10. Eth. corpus autem humanum est eius propria materia, ergo anima humana, propter unionem ad corpus non impeditur a speculatione substantiarum immaterialium.

Cap. 9. Cap. 8. Præterea ad idem. Anima humana aut nata est intelligere substantias separatas per suam substantiam, aut per speciem influxam, aut per speciem causatam ex phantasmate. Si per suam substantiam, cum substantia eius per unionem ad corpus non impeditur, poterit eas intelligere: si per speciem a phantasmate sumptam, unio ad corpus inuabit: si per speciem influxam, queritur quomodo unio ad corpus impedit, aut non permittit talem influxum fieri. hoc enim non videtur rationabile aliquo modo esse: quia generatio unius speciei non impeditur a corpore, nisi corpus habeat contrariam dispositionem dispositioni requisite ad eius generationem. Verbi gratia: quia color exigit diaphaneitatem in aere, ad hoc ut recipiatur in eo, nullum corpus impedit generationem speciei coloris, nisi habeat opacitatem, quæ contraria est diaphaneitati: modo corpus humanum nullam habet dispositionem contrariam dispositioni, quæ exigit receptio speciei intelligibilis influendæ, ut patet. ergo. Et confirmatur ratio sic. Bonum simpliciter alicuius nature non

impeditur propter bonum simpliciter eiusdem nature. Quod enim impedit bonum simpliciter alicuius nature, est illi malum simpliciter: sed intelligere substantiarum immaterialium quidditates est bonum simpliciter anime humane. ergo non impeditur per unionem ad corpus, cum hoc sit ei etiam bonum simpliciter. Tertio arguitur contra conclusionem ipsam ex dictis San. Tho. sic. Ita dicunt, quod cognoscimus esse in differentias nobis significari possunt.

telligentiarum non quidditates. Aut esse est idem quod quidditas, aut diuersum. Si diuersum, ergo utrumque sub nostra cadit cognitione. quicumque enim cognoscit diuersitatem aliquorum, cognoscit extrema illius diuersitatis, ut dicitur 2. de Anima. tex. com. 146. Si idem, ergo cognito uno cognoscitur & reliquum.

G Si dicitur, quod cognoscimus illas quidditates, sed non perfecte, contra primo, quia hoc repugnat duobus dictis Thomistis, quorum primum est, quod nos non intelligimus quidditates substantiarum separatarum. Secundum est, quod cognoscimus esse illarum non quidditates. Ex primo arguitur sic. Homo non intelligit quidditates separatas, ergo nullo modo intelligit eas. Tenet consequentia per locum a toto, in modo ad suam partem negatiue. Ex secundo dicto arguitur sic. Ea cognitio negatur quidditates, quæ affirmatur de esse: sed esse non cognoscitur a nobis, nisi imperfecte, ergo cognitionem etiam imperfectam negare intendunt de quidditatibus. Si enim utrumque imperfecte cognoscimus, quæ magis alterum negatur cognosci, aut alterum affirmatur? Secundo, probatur quod responso in se se falsa, sic. Si imperfecte cognoscimus quidditates illas, aut hoc est, quia nescimus eas ita perfecte, sicut a seipsis cognoscuntur: & hoc non, quia hoc est ridiculum ut tere in dubium: aut quia nescimus eas perfectione debita nobis secundum nostram naturam: & hoc est voluntarium, nulla enim ratione hoc conuenit potest: unio namque ad corpus hoc impeditur non potest, ut probatur est. Hæc de sexto.

QVO. Ad septimum, pro respōsione ad hæc argumenta, notandum est, quod secundum doctrinam San. Tho. prima pars q. 88. & 89. Inter cognitionem animæ coniunctæ, & separatae hoc interest, quod coniuncta sicut habet modum essendi, concernit corpus: ita habet modum intelligendi, conuertendo se ad phantasmata: ita habet & alium modum intelligendi, ut etiam ex conformitate modi operandi ad modum essendi fiat, ut anima separata conuertatur secundum intellectum ad superiora ut actiua, ut ab eis influxum specierum recipiat, utpote in modo essendi similis illi reddita, & corpore relicto liberior quodammodo facta, amplius phantasmatis non alligata.

I Ex hoc autem oritur alia differentia, quod scilicet anima coniuncta non potest substantias immateriales cognoscere, nisi per species a sensibilibus acceptas. Alligata est enim eius intellectus phantasmatis: separata vero potest illas per species proprias cognoscere, cum conuersa iam sit superiora.

K Nascitur quoque ex his rebus differentia apud subtiliter speculantes, animam esse partem speciei, & vniuoco corpori propter melius, quia scilicet cognitio, quæ habet animam per species acquiritas, est cognitio distincta, & quidditativa pertingens usque ad ultimas rerum differentias: cognitio autem, quæ separata ex speciebus influxis sortitur, confusa est, & in communi res notificat. Cui enim anima naturaliter sit pars hominis, naturalem modum intelligendi ex propria natura sibi uendicat per species acceptas a phantasmatis intelligere, & non per species influxas: hic enim modus intelligendi naturalis est in intelligenti ex sua natura. Et ideo sicut in intelligenti perfectam rerum notitiam per species influxas habet: sic anima per species acquiritas, de sensibilibus notitiam habere potest perfectam. Species enim influxæ facultatem naturalem intellectus eius excedunt. Est hic modus superiori ordini conuenientis, & proprius, & animæ non conuenit nisi per quandam defectuam participationem. Cum sit præterea talis inter substantias intellectuales ordo, quod quod proximiores sunt primæ omnia per solam suam substantiam intelligendo penetrant, eo per vniuocales specierum rerum notitiam perfectam naturaliter capiunt, vltima iustitiam eas, anima scilicet intellectiua, ex natura sua adeo dearticulata exigit species, ut singularum quidditatum singulis oportet habere similitudines: propter quod & corpori unitur, ut eas inde accipiat. & ideo usque eius intellectiua, cum per species superiores quales sunt influxæ, intelligere tentat, opprimitur quodammodo, & consilium tantum notitiam habet: sicut discipulus vniuocales conceptus præceptoris apprehendere non valens, absque distincta cognitione remanet. Huius autem signum est, quod inter homines,

miles, qui sunt perspicaces ingenij, statim propositis principijs ad conclusionem sese conferunt, & ex eisdem principijs multas conclusiones speciales deducunt. Hæc autem ingenium non nisi principijs applicatis a præceptore ad singulas conclusiones, & in forma syllogistica, & cum exemplis materialibus distinctam percipiunt ueritatem.

h Hoc tamen sciendum, quod non eodem modo sumitur genus, & differentia in illis substantiis, & in substantiis sensibilibus: quia in sensibilibus genus sumitur ab eo, quod est materiale in re; differentia uero ab eo, quod est forma.

Capit. 9. Capit. 8. Ex his iam potest intelligi, quod anima nec coniuncta, nec separata quidditativum cognoscit substantiarum immaterialium habere naturaliter potest. & quod plus est, habes ex his, quod anima separata per species influxas nec bouem, nec leonem quidditativum cognoscit: sed omnia præter sui ipsius naturam in communi notat. Vbi tamen autem alibi inuenies a S. Thom. dicit, quod anima separata quidditates substantiarum immaterialium cognoscit, quæ colligit ab ipso uocari cognitionem quidditativam, cognitionem eam, quam habet de illis anima separata per proprias species, quam habere non potest.

C Ad Rationem igitur primam dicendum est, quod licet intelligere substantias immateriales sit nobilissima operatio animæ intellectiua: intelligere tamen eas quidditativum, est operatio sibi immo quæ sit mota ab ipso in tertio de anima text. com. 36. nusquam soluta reperitur. Posuit enim felicitatem humanam in contemplationem substantiarum separatarum nobis possibili, quæ tunc sit illa. Similiter dicitur ad secundam, quod unio anime ad corpus non impedit cognitionem quidditativam substantiarum immaterialium: quandoquidem illa anima secundum omnem naturam statum est impossibilis. Quod si hæc duæ rationes formentur ad concludendum animam vniuocam posse habere talem notitiam substantiarum immaterialium, qualem per earum species separata habet. Respondetur ad primam, negando quod intelligere substantias immateriales tali modo, sit nobilissima simpliciter operatio anime, licet sit nobilissima secundum quid. Maiorem enim perfectionem simpliciter ponit in anima intelligere substantias sensibiles distinctas, & quidditativum, & substantias immateriales per effectus sensibiles, & communia, quam intelligere ea in consilio: licet sit secundum quid nobilior illa confusa intellectio eo quo, quod est per earum species, & immaterialium modo. Vnde dico, quod non inconuenit animam nosstram impedi ad operationem nobilissimam secundum quid, propter perfectionem sibi nobilissimam simpliciter acquirendam ex vniuoco ad propriam materiam: vnde non sequitur, vniuocem esse præternaturalem, sed naturalissimam, utpote præter perfectionem suam simpliciter, & præsertim quia cognitio illa, quam habet separata, est sibi quasi præternaturalis, sicut & modus essendi, quem habet &c.

D Secundum dicitur, quod impeditur anima ex vniuoco ad corpus ad receptionem talis influxus ex hoc, quod modus essendi in corpore sequitur modus operandi non nisi per conuersionem ad phantasmata: naturalis enim conuersio anime ad phantasmata est impedita conuersionis ad superiora. Probatio autem contra hoc nihil facit: conuenit enim alio modo impedimentum dari, ut iam patet. Ad confirmationem dicitur, quod Minor est falsa. Intelligere enim substantias immateriales tali modo est bonum anime secundum quid, & non simpliciter: vniuoco vero ad corpus cum sequentibus ipsam, est bonum eius simpliciter.

E Ad Tertium dicitur, quod siue esse, & essentia distinguantur, siue sint idem, non variatur propositum. In Deo enim sunt idem, & in alijs intelligentiis distinguuntur, & tamen eandem de vniuersis profertur sententiam, dicentes quod cognoscimus esse, non quidditates. Responso ergo sibi data vera est, qua dicitur, quod cognoscimus quidditates imperfecte. Nec hoc repugnat dictis Thomistarum. Non quidem primo, quia illud debet intelligi de cognitione quidditativa, & non de quacunque cognitione. vnde non valet, ergo nullo modo cognoscimus: sed, ergo nullo modo cognoscimus quidditates.

Com. 49. Secundo autem dicto nullatenus aduertatur. Cum enim dicimus, quod cognoscimus esse, & non quidditates, affertur peripateticis sermionibus, in edimus quod scimus de illis terminare questionem An est, quæ de esse querit: & quod nescimus de eis terminare questionem. Quid est, quæ quidditatem scrutatur: & si secundum aliquod prædicatum quidditativum terminare illam nouerit Arist. vestigia, qui notitiam rei per communia, notitiam quæ res posterioribus Analyticis appellat. Et propter hoc ea notitia proportionaliter negatur de quidditate a Thomistis i proposito, quæ aduertatur de effectiua notitia de propria questione quidditatis

non haberi dicitur: notitia uero de propria questione ipsius esse non caremus.

T. com. 33. T. com. 9. Ad vltimum, quo probatur, quod responso sit falsa in se, dico, quod ideo dicitur intellectus nosstrum imperfecte substantias immateriales cognoscere, quia non quidditativum potest eas apprehendere, & magis imperfecte in hac vita, quia per species aliorum. Et licet primo modo eas cognoscere si bis tantum conueniat, & ridiculum esset dubitare, an id, quod conuenit solis intelligentiis, conueniat alijs, necessarium est etiam anime nostre conueniat, quod secundo modo eas cognoscere, sit nobis in hac vita impossibile: non uoluntarie, sed ratione cogente dicitur. Corpus enim vniuocum immaterialium anime, animam ad sensibilia conuertit, ut declaratum est &c.

Com. 49. Ponitur hic secundum notatum, quo vnde sumatur differentia, & unde genus in substantiis immaterialibus, declarat opposita comparatione ad substantias sensibiles.

T. com. 33. T. com. 9. D cuius euidenciam scito, quod in rebus compositis ex materia & forma, quatuor intelliguntur, scilicet materia, quæ est altera pars compositi speciei: forma, reliqua pars: tota quidditas, ut ipsamet tota quidditas, ut habet ultimam perfectionem formalem. Verbi gratia, in homine potest considerare materiam, in qua forma recipitur, & formam in illa receptam. Aduertens etiam ipsum hominem, in quantum est substantia, est enim homo substantia, & ut substantia habet rationem perfectibilis per corpus, per rationale, &c. Aduertens etiam hominem, in quantum est rationalis nature, quæ est ultima eius perfectio formalis. Hæc autem quatuor ita se habent ad genus & differentiam, quod & materia, quæ est pars, & ipsum totum, & perfectibile fundant genus, diuersimode tamen. Forma uero, quæ est pars, & ipsum totum, ut posteriori perfectione formali perfectum fundat differentiam diuersimode etiam. Cum enim genus potestate contineat differentias, in complete, ac in potentia, rei naturam explicet, totumque secundum id, quo adhuc perfici potest, importet, radix autem potentialitatis in rebus sensibilibus sit materia, merito a toto, secundum quod possibile est, formaliter perficit, & a materia ipsa sumi dicitur. Similiter cum dicere sit diuidere, terminare, & aduare genus, totumque secundum posteriorem perfectionem & actualitatem explicare, radix autem actualitatis & perfectionis sit forma: merito a toto secundum quod perfectum est, & a forma differentia sumitur. Diuersimode uero fundant genus, & differentiam partes ipsæ rei, materia scilicet & forma, & quidditas tota ut perfectibilis, & perfecta. Sumitur enim genus a tota essentia, ut habet rationem perfectibilis, tanquam a re formaliter significata, seu denominata ab ipsa: materia uero tanquam a radice sui formalis significati. Similiter differentia sumitur a tota essentia, secundum posteriorem perfectionem, tanquam a re formaliter significata, seu denominata ab ipsa. A forma autem, ut a radice sui formalis significati. Non enim materia, quæ est pars hominis, denominatur eius genus, neque forma differentia, sed ipse homo ut substantia, ut animal generis denominationem sortitur, ut corporeus, ut rationalis differentie denominationem habet. Et propterea, quia genus & differentiam radicaliter fundant materia & forma, ideo ab Arist. 7. Metaph. tex. com. 33. dicitur, quod sicut se habet tota ratio ad totam rem, sic pars rationis ad partem rei. & 8. Metaph. text. com. 9. inuenies genus sumi a materia, & differentiam a forma. Præterea, & Com. 2. celi, com. 49. ait, quod si corpora cælestia conueniunt in genere, & differunt in specie, sunt composita ex materia & forma. Inuenies quoque, quia genus & differentia a tota essentia sumuntur, ut a re significata nomine primæ intentionis, & denominata nomine secundæ intentionis, & non a parte, illustres viros dicere quandoque, quod genus non sumitur a materia, & differentia non sumitur a forma, quorum cum intus fuerit rationes, supradictis non aduersari uidebit. Quæ cum ita sint, in substantiis materialibus ad substantias immateriales ascendendo, genus sumi non dicimus a materia, nec differentiam a forma, quia carent his partibus: unde restat, ut a tota essentia tam genus, quam differentia non solum formaliter, sed etiam adualiter in eis sumatur. Propterea & Avic. ut in littera dicitur, assignat diuersitatem inter differentiam substantiarum compositarum & simplicium, dicens quod differentia in speciebus compositis ex materia & forma, est simplex: differentia uero rerum non compositarum, non. & uocat differentiam simplicem eam, quæ non a toto radicaliter, sed a parte eius exit, quæ simplex est. Sumuntur ergo ex tota essentia in substantiis immaterialibus

T. com. 33.
T. com. 9.
Com. 49.

mus & differentia, sed differenter: quia genus sumitur ex tota essen- tia secundum id, quo essentialiter una alteri assimilatur. conveniunt enim intelligentia in aliquo predicato quidditativo. Differentia vero sumitur a tota essentia secundum id, quo una differt substantia- liter ab alia: & hic est certus formalis perfectionis gradus indi- visibilis formalis, quae

quante aliqua intelli- geria proximiori pur- rissimo ad huius Deo glorioso sortita fue- rit, tanto perfectior erit. Per hoc enim differunt inter se, quod una altera propin- quior est ad huius puro, & plus a potentia- tis natura recedit.

AD MAIOREM horum intelligentia- altius exordendum est. Sciendum est nan- que, quod aliud est loqui de genere, & differentia simplici- ter, & secundum ea quae sibi accidunt, &

T. com. 10

per se conveniunt: aliud est loqui de eis, secundum quod ad tales naturas applicantur. Si enim loquimur de eis secundum se, sic ad utrumque generis scilicet & differentiae, rationem exigitur, & suffi- cienter, quod differentia quidem explicet certum, & limitatum gra- dum entis non extraneae naturae a natura generis, cuius est idem: si- cut quod, sicut numeros subtracta, aut addita unitas variat, sic diffe- rentia addita, uel subtracta entibus, ipsa diversificat. Secundum au- tem sequitur ex eo, quod differentia diversificat genus debet: ita ut non solum ipsa species sit altera ab altera specie, sed natura ge- neris in hac specie sit diversa a natura generis in alia specie, ut 10. Met. tex. com. 2.4. habetur. Vnde in 1. de Animalibus ait Aristo- teli, quod si debeat dividi figura, differentiae eius non erunt habere an- gulos aequales duobus rectis, & habere angulos aequales multis re- ctis, quia haec accidentia sunt figurarum. Genus autem certam naturam significare oportet, ut transcendentia excludantur: determinabi- lem vero formaliter, ut specialissima segregentur.

T. c. 24

Si autem loquamur de genere, & differentia, ut applicantur ad substantias materiales, sic genus non solum explicat rem, ut determinabilem formaliter, sed etiam radicaliter sumitur a materia: & differentia simpliciter non solum significat determina- tionem, & actualitatem generis, sed sumitur radicaliter a forma. Sed haec accidunt generi, & differentiae ex eo quod essentia, cuius sunt, est composita, & realiter integrata ex duobus principiis, ma- teria scilicet determinabili, & forma terminante. Per se enim conveniunt animalia, quod significet naturam sensitivam determinabi- lem formaliter per rationale. Sed quia natura sensitiva habet, quod sit determinabilis per rationale ex hoc, quod habet materiam, ideo accidit huic generi, quod est animal, in quantum est genus, quod sumatur a materia: vnde si natura sensitiva esset determina- bilis per rationale, & non ratione materiae, non minus animal es- set genus. Similiter rationale per se habet, quod significet ratio- cinativam perfectionem essentialiter determinativam naturam sen- sitivam. Sed quia gradus intellectus habet, quod determinet sen- sitivam ex eo, quod anima intellectiva est forma corporis: ideo accidit huic differentiae, scilicet rationale, in quantum est diffe- rentia, quod sumatur a forma. Non minus enim rationale esset differentia, si perfectior ratiocinativa determinaret sensitivam ab his, eo, quod informaret anima corpus. Propter hoc communiter dicitur, quod sumitur genus ab eo, quod est materiale, potius quam a materia: & differentia sumitur ab eo quod est formale, potius quam a forma. Illud convenit eis per se, hoc autem per accidens. Cum autem substantiarum immaterialium simplex essentia sit determi- nata, & distincta ad certum perfectionis gradum, cum infinita en- titatis non sit, consequens est ut in ea sit, vnde genus & differen- tia sumi queant. Ex hoc enim, quod natura limitata est, ex ipsa determinatione sumitur differentia. Ex natura autem communi, quae determinari intelligitur, sumitur genus. Ex eo vero quod simplex est, se ipsa terminatur, ita quod non habet duas partes rea- les, quarum altera terminetur, & altera terminet: sicut substantiae sensibiles habent materiam, & formam.

Et sic in acceptione generis, & differentiae in substantiis mate-

rialibus salutaris id quod est per se, scilicet, quod genus significet certam naturam formaliter determinabilem. Et differentia ex- plicat determinatam perfectionem substantialem formaliter con- stitutum illius in certo gradu entis, licet non salutaris id quod est per accidens, scilicet quod genus sumatur a materia: differentia vero a forma.

tur genus, modo tamen differet: una enim substantia separata con- uenit cum alia in immaterialita- te. Differunt autem ab inuicem in gradu perfectionis secundum re- cessum a potentia, & accessum ad actum purum. Et ideo ab eo, quod sequitur illas, in quantum sunt immateriales, sumitur in eis genus, sicut intellectualitas, uel ali- quid huiusmodi. Ab eo autem quod sequitur in eis gradum per- fectionis, sumitur in eis differen- tia, nobis tamen ignota.

se: & tanto est potentialius, quanto remotius est ab esse. Declara- tur primo exemplariter, deinde ratione propositiones istae. Sor- tes distinctus realiter a suo esse existentiae habet plura praedicta quidditativa, scilicet substantiam, corpus, viuum, animal, homo, & certum est, quod Sortes in quantum substantia, valde elongata sua existentia: exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia, sed etiam quod sit corpus. Cum autem acco- peris Sortem in quantum corpus, vicinior apparebit ad existentiam habendum, licet adhuc satis elongetur ab illa. exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia corporea, sed etiam quod sit viuens. Et cum consideraueris Sortem ut viuum, videbis magis appropinquare ad esse, tamen adhuc remotus: exi- gitur enim ad hoc, quod Sortes sit, non solum quod sit substantia animalis, sed etiam quod sit animal. Et cum inspexeris ipsum in quantum animal, proximior ad essendum inuenies, adhaec tamen remotus ex eo, quod exigitur ad hoc quod Sortes sit non solum quod sit substantia animalis sensibilis, sed etiam rationalis. Nihil enim potest in rerum natura sub aliquo genere contineri, quod non sub aliqua specie continetur. Cum autem considera- tus fuerit ut substantia animalis sensibilis rationalis, tunc iam est se actualis existentiae suscipere potest: nihil enim aliud formale intrinsecum exigitur ad hoc quod sit, licet requiratur causa extrin- seca, & proprietates individualis, ut conditio existentis. Patent autem adducta praedicta ita se habere, quod semper id, quod propinquit se habet ad existentiam, comparatum ad remotius, se habet ut adua- le ad potentiale: sicut homo ad animal, animal ad viuum, viuum ad corpus, corpus ad substantiam. Et ex consequenti id, quod pro- ximum est ipsi esse, est actualius: illud vero quod remotius est ab esse, est potentius, & sic patet utraque propositio exemplariter.

Ratione autem proba. Cum vna esse sit actualissimum omnium quae sunt in re, & tanta actualitatis, ut non nisi completam essen- tiaem adus proprius sit, ad hoc quod essentiae eius receptivum fiat, oportet intrinsece completam, & determinatam esse. Sicut ad hoc quod aer recipiat lumen, oportet prius, quod perficiatur a diapha- neitate: terminatur autem, perficitur, & completur substantia his praedictis quidditativis. & ideo quanto praedictatum quidditativum erit magis essentialiter determinativum, magis appropriabit ipsam ad hoc, quod sit receptivum proprium ipsius esse. Et per oppositum, quanto praedictatum quidditativum est minus determinativum el- sentiae, tanto minus eam appropriat ad hoc, quod capax sit ipsius existentiae. Et quia vnum quodque quanto est propinquius actuali- simo, tanto est actualius, & quanto remotius ab illo, tanto est po- tentius: idcirco inter praedicta quidditativa talis est ordo, quod propinquius ipsi esse, est actualius: remotius vero, potentius.

Hiis duabus propositionibus, postquam tertiam addideris, scilicet quod genus sumitur ab eo, quod est ut potentiale: differe- rentia vero ab eo, quod est ut actuale, conficietur regula genera- lissima, quod genus, & differentia in omnibus sumuntur a tota es- sentia rei secundum elongationem, & propinquitatem ad ipsum esse existentiae. Differentia enim vicina, cum sit constitutiva spe- cie, & proprium illi inter entia gradum donet, vltimum comple- mentum ipsius essentiae est ad hoc, quod sit. Ultra eam au- tem iam dictum est, individuum nullum aliud complementum in- trinsecum expeclat, ut sic. Genus quoque generalissimum, cum essentiam maxime determinabiliter explicet, ab eo sumitur, quo essentia ipsa ab existentia magis est elongata, ut pote determina- bilis.

bilis, & perfectibilis omnibus differentis ad hoc, ut esse suscipere possit. Genera vero, & differentiae intermediae ab intermedijs sumuntur, & propter hoc dicitur, quod distinctio explicat diffini- tum a prima potentia usque ad vltimum actum, includit liquidem primum genus, quod sumitur ab eo, quo primo essentia ipsa potest habere esse: & omnes differentias, quibus paulatim essentia de- terminatur, & actua- tur usque ad vltima- differentiam, quae est actus vltimo determi- nans & perficiens ip- sam, ut esse habeat: propterea & Porphy- rius ait, quod secun- dum interius perferu- tantes, differentia est quae conducit ad esse. Nec propter hoc quod dicitur, in hoc dicitur, quod genus & differentia sumuntur ab esse actuali, quae n. distinctiones abstra- here ab esse: sed inten- ditur, quod genus & differentia sumuntur, ut verbis S. Tho. utamur, ab ordine ad esse actualis existentiae.

Ab ordine autem dicitur non relatione ordinis, sed fundamento eius ab eo. si quo essentia appropinquat ut receptivum ad ipsum esse, & ab eo, quo essentia elongatur ab ipso. Et secundum haec habet unde in intelligentia, substantiam ma- terialibus, & accidentibus sumatur genus & differentia, ut facile est quibus exercitatio deducere in singulis. Et propter hoc solus Deus caret genere & differentia. quidditas enim sua, cum sit sua existentia actualis, non potest concipi ut elongata ab existentia, uel propinqua illi. Vnde sufficientissimam causam S. Thom. in prin- cipio huius capituli assignavit, quare Deus non sit in genere, & in intelligentia sit in predicamento: quia ille est suum esse, ita ut autem est, utraque distinguitur ab esse proprio.

Hic excluditur prima obiectio. Dicitur enim, quod diffe- rentiae in intelligentia sumuntur a diversis perfectionis gradibus, quibus una altera propinquitior est actu primo. Contra hoc inta- tu sit. Quaeunque differunt secundum actum perfectum, & mi- nus perfectum, distunguntur solum accidentalibus differentis: intelli- gentia autem non nisi secundum magis, & minus perfectum. Et go differunt solum accidentalibus differentis. Processus bonus: concludit vero est falsa, ergo altera praemissarum: non Maior, ut probabitur, ergo Minor, quae est positio supra dicta. Probatio Ma- ioris est, quia magis, & minus non variant speciem: albedo enim perfectior, & minus perfecta unus speciei sunt, quaeque autem sunt eisdem speciei, accidentalibus solum differentis distinguuntur, cum in omnibus essentialibus conveniant. Hanc obiectionem ex- cludit haec pulchra distinctio. Perfectus, & minus perfectus pos- sunt attendi vel penes modum habendi aliquam formam unam simpliciter, uel penes ipsas formas habitas magis & minus, primo modo non variant speciem, sed a secundo modo. Quaeque enim ita se habent, quod secundum duos gradus perfectionis atomam suscipunt formam, solo numero ut sic, distinguuntur, ut patet de albo, ut 4. de albo, ut 6. Ea vero quae duos gradus perfectionis non eisdem formae, sed plurimum formarum suscipiunt, essentialiter, seu specie, distunguntur, ut patet de homine, & boue. Vnde patet responsio ad obiectiones, quod primo modo Minor est falsa, secundo modo Maior. Cuius probatio ideo videtur sine additione vulgaris, quia comparatio denotata per ly, magis & mi- nus, non fit proprie, nisi in atoma specie, ut dicitur septimo Phy- sicorum in commen. 27.

Hic excluditur secunda obiectio. Obicitur, n. contra idem dictu sit, vbi dicitur, quod sunt verus genus, & verae species, ibi debet esse ar- tificialis diuisio illius generis per duas veras differentias: sed in in- telligentia inuenitur verus genus, & verae species, ergo ibi debet esse diuisio per duas differentias veras. Conclusio est contra diuisio- nem supra assignatam, qua dictum est, Genus intelligentiaru des- cendit ad suas species per magis perfectum, & minus perfectum, quae non sunt verae differentiae. Maior vero probatur ex eo, quod vbi verum genus cum veris speciebus inuenitur, oportet esse diuisio- nis ipsius generis: & specierum constitutivas differentias, ex eo autem quod diuisio est secundum artem, debet esse bimbembris, ut Boetius testatur. Hanc obiectionem excludit S. Tho. dicens, ma-

giorem esse uniuersaliter imposibilitatem secundum Ari. sententiam in 2. libro de Animalibus.

AD CVIVS Evidentiam norandum, quod cum veris diferen- tiae appellentur differentiae politivae, non extraneae constitutivae inter se, conuertibiles cum his quorum sunt differentiae, ut ibi dicit Ar- istoteles, cap. 3. Genus il- lud, quod plures dua- bus speciebus conti- net immediate, non potest diuidi in duas veras differentias: sed si veris differentis di- uidendam erit pote- statem eius euacuanti- bus, oportet quod diuidatur pluribus duabus, & sic diuisio non erit bimbembris. Si enim diuisioe bi- membri partem erit, oportet alteram diffe- rentiam esse non ue- ram, etiam cum pri- uatione accepta alte- rius. Sicut si animal immediate contineat hominem, bouem, & leonem, oportet tri- bus veris differentis diuidi, uel altera ue- ra, puta, rationali, al-

Cap. 30

Cap. 30

Cap. 5

Cap. 4

teram non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, ir- rationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contrarijs immediate sub aliquo communi formaliter di- uisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod om- nis diuisio fiat per duas differentias veras: & hoc in proposito non- ito accidit. Cum enim intelligentia careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 7. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentis ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisio- nem nobis ignora. Quod si bipartita diuisioe contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non veram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propria- earum differentiam ascendere potentes, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in littera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossi- bilitate Maioris uniuersaliter. Boetius uero dicitur non obstat: quia us enim dicit diuisioem onnem ad bimbembrem reduci, non ta- men dicit, quod omnis bimbembris fiat per differentias veras infe- riorum, per illam diuisioem accipiendorum.

In hac quarta, & vltima parte huius capituli quatuor colligit de essentialibus substantiarum compositarum. Primum est, quod esse earum est limitatum, quia habet illud ab alio, ut pote distinctum rea- liter a se, & per hoc primo distinguitur a primo ente, cuius esse est infinitum, & idem realiter lux quidditati. Secundum est, quod essentia earum est recepta in materia signata, sunt enim in hoc vel in illo, ad hoc, & nunc determinate, sicut formale per suu materiale. Tertium, quod ex istis duobus corollarie sequitur, est quod sunt finitae superior, & inferior. Superior quidem, quia habent esse limitatum, & essentia earum per ipsum esse, quod ut superior respicit, terminatur. Inferius uero, quia recipiuntur earum totum in materia, & ipse ad hoc, & illud terminatur, quae respiciunt ut inferius, per hoc quod in his, & illis conditio- nibus materialibus recipiuntur, tam in parte materiali.

Quartum est, quod essentia earum est multiplicabilis numeraliter in eadem specie propter materiae signatae diuisioem. Et per haec tria differunt ab intelligen- tiis in secundo ordine positis, quae sunt a materia, infinitaeque inferioris parem sibi non compatiuntur. Et sic terminatur tractatus secundus huius libri.

CAPVT

N hoc tractatu tertio, unico capitulo contento, determinatur de accidentibus, ut nihil sub latitudine entis intactum remaneat. Diuiditur autem in tres par-

CAPVT VII.

Vnc autem restat uidere, qualiter essentia sit in accidentibus: quomodo autem sit in omnibus substantiis, dictum est. Et quia, ut dictum est, essentia per definitionem significatur, oportet quod eo modo habeant essentia, quo habet definitionem. Differentiam autem habent, in completam, quia non possunt diffiniri, nisi per naturam substantiam in eorum definitione: & hoc ideo est, quia non

habent in se esse absolutum per se a subiecto, sed sicut ex forma & materia relinquuntur esse substantiale, quando componitur, ita ex accidente & subiecto relinquuntur esse accidentale, quoniam accidens subiecto aduenit. Et ideo etiam nec forma substantialis completam essentiam habet, nec materia: quia in definitione formae substantialis oportet quod ponatur illud, cuius est forma, & ita definitio eius est per additionem alicuius, quod extra eius genus est, sicut & definitio formae accidentalis, ut etiam in definitione significatur, ut res diffinita: definitio autem oportet esse unum per se, secundum Aristotelem. Metaphysica text. Com. 16. ex eo quod ex accidente & subiecto non sit unum per se, habetur quod nec essentia aliqua resultat: id per oppositum, ex eo quod forma substantialis & materia unum per se sit essentia tertia resultat. Quinto differunt, quia forma substantialis, & si non sit essentia completa, est tamen pars completae essentiae: accidens uero non est essentia completa, nec pars essentiae completae. Sequitur autem haec differentia quinta ex quarta: essentia enim ex forma & materia fit essentia tertia, forma substantialis illius pars est, si autem ex accidente & subiecto essentia nulla resultat, accidens nullius completae essentiae pars poni potest, & sic accidens incompletum & secundum quid est ens, ac consequenter incompletam essentiam, & definitionem habet. Nec te moueat, quod formam substantialem non absolutam a receptiuo, & esse non habere sine materia modo dicitur, & superius dictum sit, animam intellectualem independenter a materia & separatam ab illa secundum rem remanere, hoc enim est simpliciter uerum. Ad uerificationem autem eius quod modo diximus, sufficit animam intellectualem esse essentialem materiae informatam, & tali modo ab illa insolubilem secundum esse quidditatum, ut eius definitio ostendit, & quod forma substantialis ut sit, non habeat unde secundum esse actualis existit: & materia absolutatur, & independens sit, licet aliunde alicui formae substantiali hoc intus, puta, ex hoc quod est intellectiua, loquimur. De forma partis substantialis ut sit.

CIRCA Haec supra dicta multa sunt dubia. Circa secundam enim conuenientiam dubitatur, an sit uerum, quod ibi dicitur, scilicet quod essentiae accidentales essentialiter non sunt absolutae a receptiuo.

Et haec dubitationem comitatur alia, circa tertiam conuenientiam, An scilicet accidentia necessaria per subiectum diffiniuntur. Occurrunt quoque quaestiones circa differentias assignatas, & prima quidem habet dubitationem de utroque membro cum sua radice, an scilicet forma substantialis pars potentiae tantum actus sit. Et, An forma accidentalis in ente, in actu tantum recipiatur.

CIRCA secundam differentiam est dubium, An accidentia habeant propriam existentiam distinctam realiter ab existentia substantiis.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possunt intelligi esse absque omni accidente.

Itaque sex dubitationes si diffuse tractare uellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiuni transeamus, de pluribus earum dicetur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

A oritur ex prima: ex quo enim receptiuum formae substantialis dicitur esse per se, illo esse, quod ex forma fluit, primo est: & per oppositum, ex quo subiectum accidentis proprio esse gaudet, per adaptionem accidentis tale esse acquirit, & non esse simpliciter, hoc enim praebetur: & sic secundum hoc primum esse potest intelligi esse sine secundo. potest enim substantia ab accidente separari, ut dicitur, 7. Meta. text. Com. 4.

Tertio differunt, quia ex compositione formae substantialis cum suo subiecto fit unum per se: ex compositione autem accidentis cum subiecto, non fit unum, nisi per accidens. Oritur autem haec differentia ex secunda: quod enim ex forma substantiis esse simpliciter sit, quo res per se est, oportet quod unum simpliciter sit, quod res sit per se ueniat enim sequitur unum. Ex eo uero quod subiectum & accidens duo esse habet, unum per se facere non potest, eadem ratione, quia scilicet unum sequitur ens, non enim potest esse quod unum per se, sequatur ens per accidens.

Quarto differunt, quia ex coniunctione formae substantialis cum materia resultat: essentia quaedam tertia, scilicet entitas. Ex coniunctione uero accidentis cum subiecto, non fit aliqua essentia tertia. Oritur autem haec differentia ex tertia: cum enim essentia sit id quod per definitionem significatur, ut res diffinita: definitio autem oportet esse unum per se, secundum Aristotelem. Metaphysica text. Com. 16. ex eo quod ex accidente & subiecto non sit unum per se, habetur quod nec essentia aliqua resultat: id per oppositum, ex eo quod forma substantialis & materia unum per se sit essentia tertia resultat.

Quinto differunt, quia forma substantialis, & si non sit essentia completa, est tamen pars completae essentiae: accidens uero non est essentia completa, nec pars essentiae completae. Sequitur autem haec differentia quinta ex quarta: essentia enim ex forma & materia fit essentia tertia, forma substantialis illius pars est, si autem ex accidente & subiecto essentia nulla resultat, accidens nullius completae essentiae pars poni potest, & sic accidens incompletum & secundum quid est ens, ac consequenter incompletam essentiam, & definitionem habet. Nec te moueat, quod formam substantialem non absolutam a receptiuo, & esse non habere sine materia modo dicitur, & superius dictum sit, animam intellectualem independenter a materia & separatam ab illa secundum rem remanere, hoc enim est simpliciter uerum. Ad uerificationem autem eius quod modo diximus, sufficit animam intellectualem esse essentialem materiae informatam, & tali modo ab illa insolubilem secundum esse quidditatum, ut eius definitio ostendit, & quod forma substantialis ut sit, non habeat unde secundum esse actualis existit: & materia absolutatur, & independens sit, licet aliunde alicui formae substantiali hoc intus, puta, ex hoc quod est intellectiua, loquimur. De forma partis substantialis ut sit.

CIRCA Haec supra dicta multa sunt dubia. Circa secundam enim conuenientiam dubitatur, an sit uerum, quod ibi dicitur, scilicet quod essentiae accidentales essentialiter non sunt absolutae a receptiuo.

Et haec dubitationem comitatur alia, circa tertiam conuenientiam, An scilicet accidentia necessaria per subiectum diffiniuntur. Occurrunt quoque quaestiones circa differentias assignatas, & prima quidem habet dubitationem de utroque membro cum sua radice, an scilicet forma substantialis pars potentiae tantum actus sit. Et, An forma accidentalis in ente, in actu tantum recipiatur.

CIRCA secundam differentiam est dubium, An accidentia habeant propriam existentiam distinctam realiter ab existentia substantiis.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possunt intelligi esse absque omni accidente.

Itaque sex dubitationes si diffuse tractare uellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiuni transeamus, de pluribus earum dicetur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

CAPVT VII. CIRCUM QVAESTIO XV. CIRCUM QVAESTIO XVI. CIRCUM QVAESTIO XVII.

CIRCA Primum dubium, declarato titulo primo, adducitur opinio Scoti secundo S. Thomae: tertio respondetur argumentis in oppositum. Est igitur sensus primi dubii, An de essentia accidentis sit dependentia ad subiectum: quod sub specialibus uocabulis dubitatur ab aliis, cum quaeritur, An inheretia aptitudinalis sit de essentia accidentis. Scotus in quarto sententiae dist. 12. quaest. 1. dicitur hanc quaestionem quod ad accidentia ab absoluta, scilicet quantitatem, & qualitatem, atque tales, qui hoc uerunt in dubium, quid nominis ipsius inheretiae ignorare, contentusque est uerificatione ad probandum, quod impossibile sit inherentiam quam esse de essentia accidentis absoluti, sic. Nulla relatio est de conceptu formaliter rei absolute: omnis inheretia est relatio, ergo nulla inheretia est de conceptu formaliter rei absolute.

Aliter haec ratio formatur ab eodem sic. Id quod essentialiter ad se, non inuenitur in se essentialiter respectum, secundum Augustinum. 7. de Trinitate, capitulo secundo: sed accidens absolutum est ad se, ergo accidens absolutum non includit essentialiter respectum, inheretia autem respectus est, ergo.

Ab aliis autem confirmatur eadem ratio sic. Omne quod relative dicitur est aliquid praeter relationem, fundamentum enim relationis est aliquid formaliter a relatione, sed accidens absolutum, puta, qualitas, relative dicitur inherens ergo est aliquid absolutum praeter inheretiam.

Practerea, inheretia aptitudinalis est de essentia accidentis, ergo quantitas, & qualitas non sunt genera generalissima. Teneat consequentia ex eo, quod tunc a quantitate, & qualitate, & ceteris accidentibus potest abstrahi conceptus communis quidditatus eiusdem rationis in omnibus illis inferior conceptu entis, & superior illis nouem generibus, scilicet, esse in, & sic cum omnis talis conceptus sit generis, nouem genera accidentium generalissima non erunt: haberent enim superueniens genus.

THOMASTARVM autem sententia est, inheretiam aptitudinalem esse de entitate accidentis, & eam non esse relationem. Scitendum est enim aliquid esse absolutum, uel respectum du pliciter, scilicet a subiecto, & a termino. Absolutum enim a subiecto est id quod non est natum recipi in alio, ut substantia respectum ad aliquid, ut subiectum, est id, quod essentialiter natum est recipi in alio, ut omne accidens. Absolutum a termino est id, quod formaliter non respicit aliud praecise, ut terminum ad quod, ut substantia, quantitas, & qualitas. Respectum ad aliquid ut terminum est id, quod formaliter respicit aliud praecise, ut terminum ad quem, sicut praedicamentum relationis. In hoc enim differunt relationes ad praedicamentum relationis ab aliis respectibus eorum generum, qui a quibusdam transcendentibus uocantur, quod respectus pertinet ad aliquid ad aliquid essentialiter est ad aliquid, non ut receptiuum, uel causam efficientem, aut finalem, aut formalem: sed praecise est ad aliquid, tanquam terminum, ut unum a relationum nec est forma, nec finis, nec efficiens alterius, sed terminus. Propter quod dicit Magnus Albertus, quod unum relationum non est diffiniendum per reliquum, eo quod ipse, denotat casualitatem. Respectus autem aliorum generum, qui propter uocabulorum penuriam, respectus dicitur, respicit essentialiter aliud, sed ut subiectum, uel materiam, uel formam, & huiusmodi sit. materia essentialiter respicit formam, & econtra, ut de commensuratione animae intellectus supra dictum est. Cum ergo inheretia aptitudinalis importet respectum ad aliud ut receptiuum, ipsam non de genere relationis, sed identitatem cuiuslibet generi, modo absolutum ens, modo relatum significare dicimus. Unde non prohibetur inheretia aptitudinalis esse de essentia absoluti accidentis ex eo, quod est respectus: immo ex hoc, quod accidens absolutum non a subiecto est, licet a termino, sequitur quod de essentia eius sit essentialis dependentia ad subiectum, quam inheretia aptitudinalis explicat.

Cum forma nostra positio rationi ostenditur ex eo, quod sic est ad, constituitur accidentis relationem: ita esse in, constituitur accidens uniuersale. Contrahitur enim ens per esse in, ad nouem genera accidentium, & ideo sicut ad, est de essentia relationis, ita in,

est de essentia accidentis. Unde Simplicius in commento praedicamentorum dicit esse in, nullum constituit genus: sed omne accidens circuit.

Et confirmatur ex eo, quod nisi aptitudinalis inheretia esset de essentia accidentis, posset completa distinctio ipsam accides accipere ab ipsa apertu dicitur inheretia in eius definitione posita, quod est impossibile. Oportet, enim ipsam in sua definitione hae essentiali dependentiam ad subiectum, quam in inheretia aptitudinalis explicat, aliter subiecto non esset opus ad distinctum. Propterea in pluribus locis ait S. Tho. quod definitio accidentis est hoc, seu alius huiusmodi, res cui debetur esse in alio. Haec de secundo.

AD PRIMVM autem in oppositum dicitur, quod Minor primus est falsus: & deceptus uidetur Scotus, quia non uidit differentiam inter respectum in, & ad, respectus. in, & ad non est relatio, nam licet talis respectus terminetur ad subiectum, & consequenter subiectum sit terminus, tamen non terminatur ut terminus, sed ut receptiuum illius, & hoc oportet hic valde attendere: aliud est, in, dicitur A, est terminus talis respectus, & A terminat talem respectum ut terminus, ut ex dictis patet.

Et per hoc patet responsio ad secundam, quam ad tertiam formam eiusdem rationis, semper enim supponit aptitudinali inheretiam esse relationem.

Ad ultimum negatur consequentia, dicitur namque, quod de se in, est diuersarum rationum in praedicamentis, sicut & ens: est siquidem in, analogum ad nouem genera accidentium, sicut & ens ad omnia genera.

EX HIS Patet solutio secundi dubii, in quo Scotus nobiscum concordat in quarto, dist. 12. ita quod unanimiter facemur accidens non posse esse diffinitum ab aliis additione subiecti, ut nunc nunc est probatum, quod plenius inferius patebit, cum declaratum fuerit, unde sumatur genus, & differentia in eis. Testatur & hoc Aristoteles in 7. Metaphysica text. Com. 15. & 17.

TERTIA Dubitatio, quoniam nimis est ampla, alibi discutenda relinquatur, oportet siquidem ad plenam illius resolutionem multos quaterinos implere.

T. ca. 64. & 7. T. ca. 64. & 7. T. ca. 64. & 7.

ferunt non esse intelligenda vniiformiter, sed difformiter. Indiu- dua enim differunt penes accidentia materialia dupliciter, uel quia vnum eorum habet vnum, & reliquum aliud: uel quia vtrumque habet idem, sed alio & alio modo. Verbi gratia, Solus & Berta differunt penes masculinum & femininum, ex eo, quod ille habet masculinitatem, illa femininitatem.

Sciendum etiam est, quod aliquando accidentia ex principis essentialibus causantur secundum actum perfectum, sicut calor in igne, qui semper actu est calidus.

Quantitas ergo licet sit communis omnibus indiuiduis, quia tamen non vniiformiter eis conuenit, est secundum quod indiuidua inter se differunt secundo modo, & hoc sufficit.

AD INTELLIGENTIAM Secundi notandum, quod passionibus generum sunt duplices. Quaedam conuenientes eis ratione formae genericae, & quaedam ratione materiae. Illae quae sequuntur formae, vocatae sunt hic passionibus generum, & non illae quae sequuntur eorum materiam: propterea quia natura generica ex sua forma est talis, & non ex materia: animal enim est animal ex sua forma, & non ex sua materia. Unde cum in proposito, animalis passio ratione materiae, ideo vocata est ibi passio: quia autem non ratione formae, ideo hic non est dicta passio.

16. Met. T. c. 25. 7. Met. T. cap. 17. m. 19.

Similiter dicendum est de quantitate, quia sequitur corpus ratione materiae: sequitur enim ipsum secundum id quod est in potentia diuisibile, quod non est nisi materia, ut indiuisibilitas rerum immaterialium ostendit. Et nota quod haec secunda diuisio accidentium non differt a prima per membra diuisiua (eadem enim sunt huius, & illius membra) sed secundum rationem: quia illa diuisio accepta est penes primas eorum radices, materiam scilicet & formam: ista autem penes subiecta, quibus appropriantur, scilicet genus, speciem, & indiuiduum.

Hic ponitur tertia diuisio accidentium, Quaedam causantur ex principis essentialibus subiecti secundum actum perfectum, quaedam secundum aptitudinem tantum. Illa accidentia vocatae causari secundum actum perfectum ex essentialibus principis, quae secundum suas actualitates ex intrinsecis principis subiecti in ipso fluunt, ut calor in igne. Illa vero dicitur causari secundum actum imperfectum, seu aptitudinem tantum, quae non secundum suas actualitates, sed secundum quasdam inchoationes ex principis essentialibus subiecti in ipso fluunt, ut moueri sursum in igne, ex principis eius causatur secundum sui inchoationem, puta, leuitatem. Differunt autem, quia prima & secundum suas aptitudines, & secundum se inseparabilia sunt a subiectis: secunda vero secundum se quidem sunt separabilia, secundum autem suas aptitudines non possunt separari. Ab igne, neque aptitudo ad calorem, neque calor ipse separari potest ipso remanente: motus autem sursum non semper inest igni, sed aptitudo ad motum sursum, puta, leuitas est inseparabilis ab ipso. Et ea horum est, quia in illis ipsa actualitas accidentis ex solis principis essentialibus fluunt: in istis vero aptitudo tantum ex solis principis essentialibus fluunt, ipsa autem actualitas aliunde expectatur ex aliquo, scilicet extrinsece concurrente vel agendo, vel non prohibendo, ut patet in exemplo dato de motu sursum, qui non inest igni, nisi aliquo concurrente extrinsece, remouente scilicet prohibens: & diaphaneitas non est actu in aere, nisi concurrente extrinsece illuminatione. Lumen enim est actus diaphani secundum actum, ut dicitur 2. de Anima, tex. Com. 69.

T. c. 69. Prima Secti. d. 2. q. 10. art. 1. d. 2.

Profundiores autem huius diuisonis causas elicio ex prima Secti. d. 2. q. 10. art. 1. ad secundum, quod scilicet ideo aliqua accidentia oriuntur ex principis essentialibus inseparabiliter secundum actum completum, aliqua autem separabiliter secundum actum completum, & inseparabiliter secundum aptitudinem: quia illa sequuntur rei actualitatem, ista vero potentialitatem. Quod sic intelligo: quia vnumquodque agit secundum quod est actu, patitur autem secundum quod est in potentia, ex sufficienti rei actualitate procedit quod accidens in se complete producat, & per oppositum ex insufficienti actualitate, & consequenter potentialitate, ex qua omnis sufficientia est, prouenit, quod res habet accidens in se secundum aptitudinem tantum, & quod ab illo expectat actualitatem, seu quod accidens separabile sit secundum actualitatem, quod idem est.

Amplius cum esse, & bonum actualitatem sequantur, & non esse & malum potentiam, ex actualitate rei prouenire necesse est esse accidens perfectum, & inseparabile secundum actum, & aptitudinem: & per oppositum ex rei potentialitate procedere oportet in

completionem accidentis, & separabilitatem eius secundum actum. Est enim separabilis ipsa quoddam non esse, cum nihil aliud sit, & negatio necessariae sequela sui esse completi ad esse subiecti, inest autem hic ut supra, scilicet, quod ex actualitate subiecti aptitudo est, ex potentialitate autem separabilitatis accidentis secundum suam actualitatem.

Aliquando vero secundum aptitudinem tantum: sed complementum accipiunt accidentia ex agente exteriori, sicut diaphaneitas in aere, quae completur per corpus

fluentia, sed potius ipsarum passionum, & aptitudinum actus, quos secundum incompletum esse aptitudines vocauit. Feicit autem hoc, quia aptitudo de se non habet rationem alicuius per se producti, seu producibilis. Nullum enim naturale producentem intendit aptitudinem, sed aptum illius: non est namque opus risibilitate, nisi ut deatur vnde & risibilitas inchoatio quasdam risus est. Proprietas igitur inter effectus essentialium principiorum aptitudo non est simpliciter posita, sed actus: quia non ipsa, sed eius actus est qui a principis productus intenditur, & quia aptitudo nihil aliud est quam inchoatio quasdam, inchoatio autem est actus incompletus: ideo accidentia secundum actum incompleta aptitudines vocantur.

ANTE QVAM Terminemus tractatum de diuersitate accidentium, quaritur, An omne accidens habeat aliquod subiectum proprium, aut aliqua accidentia sint ita communia, quod nulli propria.

Est autem ratio dubitandi: quia si omne accidens esset proprium alicui, cum proprium conueniat omni, soli, & semper, nullum accidens erit separabile ab eo in quo est. Inest enim soli, & semper proprio subiecto.

Amplius sequeretur, semper corruptionem cuiuscunque accidentis comitem fieri corruptioni subiecti, sicut corruptio subiecti corruptio est homo. Patet consequentia, quia corruptio propria necesse est corrumpi illud cuius est proprium, aliter non conueniret ei semper: haec autem experimur esse falsa, ut patet in accidentibus communibus, & actibus secundis.

Ex opposito autem, cum omne accidens sit diuisibile, & in diuisione cadat subiectum, de quo accidens per se praedicatur, ut patet primo Posteriorum, & 7. Metaphy. oportet quod omne accidens habeat proprium & per se subiectum: per se namque supponit de omni, semper, & necessario.

AD HV LV S dubitationis euidentiam sciendum est, quod cum apud San. Tho. in quaestione de virtute q. 1. art. 3. subiectum habeat triplicem habitum ad proprium accidens, scilicet subiectum ad substantiam, potentiam ad actum, & principium ad principium, sicut calor ignis non habet esse, nisi subiectetur in igne, & forma accidentalis eius, & oritur ex ipso secundum quod participat istas conditiones, potest dici accidens subiectum, & secundum quod ab istis habitibus recedit, potest negari accidens subiectum. Vnde propter dictum principium, quae principium est, dicitur in primo Posteriorum, quod nullum accidens est subiectum, ut in alio accidente, quia videlicet nullum accidens potest sustentare aliud, sed sola substantia, quae est ens per se, aliis fundamentum praebet essendi. Quia autem aliquod vnum accidens potest comparari ad aliud, ut potentia ad actum, & quandoque ut proximum principium ad principium, & ideo conceditur etiam vnum accidens esse subiectum alterius, quemadmodum superficies dicitur subiectum coloris, quia est in potentia respectu coloris, & dulcedo esse in calido & humido, quia causatur ex calido & humido.

Potest ergo quadruplicem intellectum habere dubitatio. Primo potest intelligi, ut quaratur, An omne accidens habeat proprium subiectum vt subiectum. Secundo, An habeat proprium subiectum, vt potentiam. Tertio, An habeat proprium subiectum vt principium. Quarto, An habeat proprium subiectum, vt sustentatum potentiae, & principium simul.

SI QV AESTIO sit secundum primum sensum, respondetur negative, quod si non omne accidens habeat proprium subiectum in ratione sustentantis, ut probant rationes primo inductae. Multa enim sunt accidentia, quae nullum proprium sustentant sibi vendicant, sed communiter multis inest, ut eorum separatim ostendit. Separantur namque a substantia sustentante ea naturaliter remanente, quod de propriis accidentibus dici non potest. Eadem quippe substantia abique sui mutatione contraria sustentat, ut dicitur in Praedicamentis.

Si autem iuxta secundum sensum dubitetur, respondetur affirmative, quod scilicet omne accidens habeat proprium subiectum in ratione propriae potentiae, eo quod quilibet actus respicit proprium

primum potentiam. Sicut enim actus respicit potentiam, sic talis actus ad eam potentiam, & actus specificus potentiam specificam: accidens autem omne actus quidem est, igitur omne accidens habet propriam potentiam, cuius est actus, propter quod 3. Physic. tex. Co. 10. dicitur, potentia ad infirmitatem est alia a potentia ad sanitatem, eo quod sanitas est aliud ab infirmitate, & 12. Meta. 10. go processu probatur, principia praedictorum esse eadem proportionabiliter, quia cuiuslibet actui propriae respondet potentia.

Si autem tertio sensu inquiratur, respondetur negative, quod scilicet non omne accidens habeat aliquod subiectum proprium in ratione propriae potentiae, eo quod habere subiectum proprium in ratione propriae potentiae includit fluxum illius accidentis a tali subiecto in genere causae efficientis eo modo, quo diuorum effectuum ordinem inter se se habentium prius est causa effectus, quod necesse est primi productionem sequitur, siue istud subiectum sit receptivum accidentis, ut quo, siue ut quod, patet quod non omne accidens fluat a suo recepto effectiue: sed multa sunt, respectu quorum receptivum pure passive se habet, ut patet cum speciei rei sensibilis recipitur in medio, siue in sensu.

Si autem quarto modo intelligatur quaestio, patet quid dicendum sit, negative enim respondere oportet.

Ad aduertendum est, quod haec quae diximus, intelligi debent de accidentibus secundum seorsum acceptis actibus, & seorsum aptitudinibus. Loquendo namque de accidentibus, ut S. Tho. in littera loquitur, scilicet non iudicando actualitates accidentium seorsum ab aptitudinibus, dicerem, quod omne accidens secundum suam radicalem aptitudinem habet aliud subiectum proprium in ratione sustentantis potentiae, & principii, licet non secundum suam actualitatem, eo quod aptitudo ad tale accidens non est, nisi a tali gradu substantialem fluat mediate, vel immediate: & consequenter nisi in tali gradu subiectiue sustententur immediate, vel mediate. Verbi gratia, Lumen secundum suam actualitatem & substantiam, licet sit ab extrinseco, & sit accidens separabile, tamen secundum suam inchoationem, seu radicalem aptitudinem, puta, diaphaneitatem, est inseparabile, & fluat a certo gradu substantialem communis superioribus, & inferioribus. Et similiter sedere, licet sit accidens per accidens, tamen secundum suam aptitudinem est proprium, & non natum conuenire nisi certo enti, puta, animali tali &c. fluat. n. aptitudo ad sedendum ex suis principis. Similiter & videtur, licet sit accidens separabile, radicalis tamen aptitudo ad videndum, separari a tali animali non potest.

Ex his patet, quomodo ad veranque partem rationes adductae verum concludunt diuersimode. Nam loquendo de accidentibus secundum suas essentialitates, & actualitates, conclusio rationum primo adductarum non conceditur, accipiendo subiectum in ratione sustentantis, & principii. In ratione autem potentiae falsa est conclusio, ut dictum est. Nec probatio contra hunc applicata sensum ualeat, eo quod cum dicitur, quod proprium conuenit soli, omni, & semper, intelligitur de ipso proprio non secundum suam actualitatem, sed secundum aptitudinem. Et similiter cum dicitur, quod ad corruptionem proprii definit subiectum, intelligitur, si corrumpitur secundum aptitudinem, non autem secundum actum, vniuersa littera loquedo. Vel dicatur, quod inseparabilitas, & huiusmodi non conuenit accidenti, ut respicit subiectum in ratione propriae potentiae, sed ut sustentatum, & principium. Loquendo autem de accidentibus secundum suas aptitudines, patet quomodo rationes peccant. Dico enim quod nullum accidens est separabile secundum aptitudinem radicalem saltem, sed eorum subiecto necessario, & quod corrupto accidente secundum talem aptitudinem oportet subiectum corrumpi. Ratio autem in oppositum adducta concludit, quod omne accidens habet subiectum, de quo per se praedicatur secundum se, seu secundum suam aptitudinem. Cum enim eius sit actus, cuius est potentia, ut dicitur in Somno & vigilia, idem subiectum erit quod cadit in diuisionem accidentis secundum aptitudinem, & secundum actum: sicut homo debet poni non solum in diuisione risibilis, sed risus. Stant ergo ista duo simul, quod accidens secundum suam actualitatem non habet proprium subiectum, cui vniuersaliter soli, & semper inest, & tamen habeat proprium subiectum, ut quod diffinitur debeat: quia ad hoc secundum sufficit, quod secundum se, vel secundum suam aptitudinem per se de illo subie-

cto praedicatur. Ad primum vero sufficit accidens secundum se tantum non praedicari per se de subiecto.

In hac tertia parte capituli huius determinatur, quomodo accidentia se habeant ad intentiones logicas. Et primo, quomodo se habeant ad esse in praedicamento, deinde vnde sumantur in eis genus, & differentia. Quo ad primum ponitur duas conclusiones, scilicet. Accidentia in concreto non sunt proprie in praedicamento substantiae collocatur, ideo in substantiis nomina concreta, quae compositum significant, proprie in genere esse dicuntur, si cut genera, uel species, ut homo, uel animal: non autem forma, vel materia est in praedicamento hoc modo, nisi per reductionem, sicut principia in genere principiorum.

AD QV ARVM euidentiam sciendum est, quod accidentia habent vnum modum essendi, scilicet esse in alio: non enim sunt, nisi inest alicui.

Habent autem duos modos intelligendi, eo quod intellectus est natus ea, quae sunt adunata in re, diuidere. Intelligitur enim quadoque cointelligendo sibi subiectum, cui inest, & intelliguntur per modum accidentis, eo quod accidens esse est in alio esse. Quandoque vero intelliguntur solitarie non cointelligendo, sicut et eis subiectum, cui secundum rem inest, & tunc intelliguntur per modum substantiae, eo quod esse per se, id est, solitarie, soli substantiae conuenit, accidentia enim semper comite egent. Cum autem modus significandi non fundatur super modo essendi, sed intelligendi, sicut habent duos modos intelligendi, sic habent duos modos significandi. Vnde significatur quandoque significando subiectum, & tunc significatur per modum accidentis, & vocantur significata in concreto, ut album, nigrum &c. Quandoque uero significatur ipsa sola, absque scilicet subiecti significacione, & tunc significatur per modum substantiae, & uocantur significata in abstracto, ut albedo, & nigredo. Abstractum enim & concretum in accidentibus, licet differant in modo significandi, id est, penes significare subiectum, & non significare illud, conueniunt tamen in significacione ipsius formae accidentalis. Album, n. puram qualitatem significat, sicut in praedicamentis dicitur, sicut & albedo: sed album significat albedinem in subiecto, albedo autem significat albedinem absque illo. Quia igitur accidentia in concreto totum conueniunt importari, puta, sicut album albedinem in subiecto, conueniunt autem hoc non est vnum per se, sed vnum & ens per accidens, id autem quod in praedicamento reponitur, debet importare vnum & ens per se, cum praedicamento diuidantur ens per se, 7. Metaphy. tex. Commen. 14. ideo accidentia in concreto non proprie reponuntur in praedicamento. Et haec est ratio, quia in littera, prima conclusio probatur, quae sic formari potest. Nullum nomen importans ens & vnum per accidens, est proprie in praedicamento: concretum accidentale importat vnum & ens per accidens, ergo nomen concretum accidentale non ponitur in praedicamento proprie, & per se. Ad declarationem Minoris ponitur differentia inter concretum accidentale, & substantiale in hoc, quod concretum substantiale importat compositum ex materia & forma, & tale est vnum per se: ideo reponitur in praedicamento ut genus, uel species accidentale uero importat ex subiecto compositum & accidentem, quod est vnum per accidens. ex accidente enim & subiecto non fit nisi vnum per accidens ut dicitur 7. Metaphy. scilicet. & ideo non debet poni in praedicamento, nisi reductiue, & 14.

T. c. 14.

T. c. 11.

Et sic remanet secunda conclusio vera, quod accidentia, scilicet in abstracto, in praedicamento speciei & generis praedicacionem suscipiunt, aliter omnino a praedicamentis accidentia sunt excludenda.

AD QV ARVM autem audis, abstractum solam formam importare, non ideo hoc dictum putes, quod abstractum subiectum formae a se omnino excludat, hoc enim falsum est: sed ideo quia abstractum ex modo suo significandi, quo solo differt a concreto, non includit subiectum principaliter, sed secundario, & ex consequenti. Quod ex conuenientia, & differentia inter ea ex modo significandi persuaaderi potest. Conueniunt enim in hoc, quod tam abstractum, quam concretum ex modo significandi importat duo, scilicet quod, seu subiectum, & formam. Idem enim importat diffinitio, & diffinitio, licet alio modo. Diffinitio autem utriusque importat vtrumque dictorum, ut exemplariter patet: similitudinem enim dicimus curruentem nasi, & simum, nasum curuum. Quod autem hoc sit ex modo significandi, ex eo clare est, quia abstractum, quam concretum puram formam significat, ut in praedicamentis testatur Aristoteles. Differunt autem abstractum & concretum ex v-

S. Tho. de Ente & essen. E 2 rictato

rietate modi significandi in hoc, quod concretum importat ex modo significandi principaliter subiectum, & secundario forma: abstractum vero principaliter importat formam, & ex consequenti subiectum.

¶ Adhuc tenendum quod est, quod contrario ordine se habent subiectum, & forma ad significandi nominis concreti, & ex modo significandi. Importat enim concretum ratione significationis primo formam, & subiectum non, nisi ex consequenti copula. Quo ad modum vero huius significandi primo subiectum, & ex consequenti formam importat. Cuius signum est, quod in diffinitione concreti exprimitur primo subiectum, inquam genus, quod prima pars est diffinitio, & forma secundo loco ponitur quasi differentia. Dicimus namque quod simum est natus curvus. Abstractum vero & ex significatione, & ex modo significandi primo forma importat, secundario autem ex eo (consequenti) subiectum. In cuius signum in eius diffinitione forma ipsa primo exprimitur: ut genus: subiectum autem secundario, loco differentie, ut patet ex diffinitione: fimitas est curvitas nati. Oritur autem haec differentia ex eo, quod concretum importat habitum inter subiectum & formam, prout incipit a subiecto, & terminatur ad formam. Abstractum vero importat habitum inter formam & subiectum, prout incipit a forma, & terminatur ad subiectum, ut in exemplis datis appareret. Ex hoc enim quod habitus importat per concretum, importatur ex modo significandi, ut incipiens a subiecto, sequitur quod primo importat subiectum, a quo incipit: & similiter ex hoc quod habitus importat per abstractum, importatur ex modo significandi, ut incipiens a forma, consequens est, ut primo importet formam, a qua incipit. Causa enim huius diversitatis est, quia concreta ad composita significanda sunt inventio: compositio autem a subiecto oritur. Abstracta vero inventio sunt ad significandas formas apud nos inventas, simplices quidem, sed a quibus denominatione ad subiecta derivatur. unde & concreta compositum quid sonant abstracta vero formas, ut cadentes tamen ad subiecta. Non igitur propterea dictum est, quod abstractum solum formam importet, quia nullo modo copulat subiectum: sed quia ex modo significandi compositum non sonat, nec principaliter importat ipsum subiectum, quemadmodum concretum, sed extrinsece tantum remanent habitum ad significandas formas.

A D V E R T E hic, quod de abstracto, & concreto quomodo sunt in predicamento, ab altero metaphysico, & altero logico iudicabit. Cum enim apud metaphysicum, qui res secundum suas essentialis considerat, & non secundum modos intelligendi, vel significandi, abstractum & concretum non differant, eo quod eadem res abstracte, & concrete sit significata, dicit ipse sicut abstr. cum ita & concretum in genere esse: res enim per suam essentialitatem ingrediuntur, vel egreditur genus metaphysicaliter sumptum, id est, per rem generis, & non per modum significandi. Unde non dicit metaphysicus ens album per accidens, sed hoc album, ut patet 5. Meta. text. Co. 15 & 14. & 7. eiusdem text. Co. 16. Logicus autem, qui non res secundum suas naturas, sed secundum intentiones adiectas primis intellectibus a significandis considerat, dicit abstractum esse in genere: concretum vero non, quia res nomine abstracto significata potest denominari species, ut albedo, & genus, ut color: concretum vero non per aliterat modi significandi, ut dicitur est. Causa autem quare aliterat modi significandi habeat veritatem logice praebeat est, quia modus significandi praebeat se ad intendendas intentiones, & fundat quodammodo ipsas. licet enim modus significandi, quam secunda intentio conveniant in hoc, quod sequantur res non secundum se, sed ut intellectam: prius tamen rem ut intellectam sequitur modus significandi, quam secunda intentio, eo quod modus significandi nihil aliud est, quam signum modi intelligendi, sicut vox significans est signum rei intellectae. Unde sicut vox significativa prius sequitur rem intellectam, quam secunda intentio: ita eius modus significandi modum intelligendi, ut totus ordo pertinetur ad nomina primae intentionis praebeat ordinem eorum, quae pertinent ad nomina secundae intentionis. Quia igitur secundae intentiones res ut intellectas, & significatas denominantur, & non ab solute: ideo stat eandem rem diversimode intellectam, & signatam, denominari specie, & non specie, & consequenter esse directe in predicamento, & non esse directe in eo, sicut eadem natura humana significata nomine hominis, species est, significata vero nomine humanitatis species non est, sed speciei principii. Unde in

F proposito apud logicum res illa, quae albedinis nomine intelligitur diversimode significata, in predicamento esse affirmatur, & negatur. Si enim in abstracto significatur, cum sit speciei denominationem habeat, in predicamento ponitur: si autem in concreto significatur, cum sit speciei uel generis denominationem non habeat, quia rem exte-
neam ex modo significandi includit, in predicamento directe esse negatur. Et quia in concreto diffinitur, quod ut sit non est in genere, ideo hoc non obstat notata sententia: quia accidentis differentia secundum quod in predicamento est, unde secundum sit, & declaratur. Causa enim, quare in diffinitione accidentis in concreto ponitur subiectum, non est ipsa natura accidentis, ita quod subiectum eius essentia pro genere sibi vendicat, sed est modus eius significandi. Quia enim concretum ex modo significandi importat totum coniunctum. Faccidens, & subiectum: per modum rerum diffinitur compositum, in quibus genus sumitur a materia, & differentia a forma. & propterea subiectum, cum se habeat ut materia, loco generis ponitur: & natura accidentis, cum se habeat ut forma, loco differentiae ponitur, & dicitur, sicut non est na-
sus curvus, quia tamen est, cum diffinitur accidens in abstracto: tunc enim ponitur ut genus id quod essentia ipsius accidentis determinat sibi ut genus, & ponitur loco differentiae id, a quo accidens secundum naturam suam specificam differentiam trahit, scilicet subiectum proprium, & dicitur, sicut curvitas est curvitas nati. Manifestum quoque sit hoc, scilicet, quod differentiae accidentis sumuntur ex diversitate principiorum propriorum. Prima patet sic. In compositis ex materia, & forma non possunt habere genus sumptum a materia, & differentiam a forma: sed accidentia sunt in compositis ex materia & forma. igitur non possunt in eis sumi genus a materia, & differentia a forma, sicut sicut in substantiis compositis: quod qualiter intelligitur supra dictum est. Secunda patet sic. Primum genus oportet explicare essentialiter propriam potentiam quae est in ea, sicut ultima differentia debet explicare essentialiter secundum ultimum actum: sed essentia accidentis secundum modum illum, quo pars entis constituitur, habet propriam potentiam: ergo ex illo modo sumendum est genus primum.

I N T E L L I G E N D U M Est hic primo, ens diuidi per quosdam modos in predicamento, sicut quodammodo genus in species per differentias, ita quod sicut species per id, quo generis partes efficiuntur in esse specifico, constituitur: ita predicamentum per id, quo partes entis sunt, in esse generalissimo constituitur, & ideo modi proprii quibus ens ad quodlibet predicamentum descendit, sunt illi, penes quos prima genera constituta sunt. Sunt autem ista modo di per substantiituum, mensuratum, dispositiuium, relationalium, & cetera. ut dicitur 5. Meta. text. com. 14.

N O T A N D U M Est secundo, quod cum genus sumatur a re secundum id, quo habet rationem determinabilis, primum genus sumendum est a re secundum id, quo primo habet rationem determinabilis: primo autem habet rationem determinabilis res secundum gradum conceptum. Primus autem gradus rei ista est, quem res ex modo illo sortitur, quo proprium sibi locum inter partes entis redditur: & ideo primum genus sumptum ab illo modo entis importat rem, ut primi determinabile: & propterea ista res est consequens summa re secundum propriam potentiam eius, id est, secundum id, quo primo habet rationem determinabilis, & sumi a re secundum modum illum, quo entis pars sit. Et sic patet assumpta ratio.

H I C ponitur tertia propositio, scilicet quod differentiae sumuntur in accidentibus ex diversitate principiorum principiorum, & declaratur a posteriori. Signum namque quod differentiae sumuntur ex diversitate principiorum principiorum, est quod in diffinitione accidentis in abstracto, quae proprie habet genus & differentias, subiectum ponitur loco differentiae: hoc non est, nisi accidentia differentes penes sua propria principia. Propterea namque propriae passionis differunt inter se, quia principia subiecti, ex quibus causantur, inter se differunt.

E t quia potest aliquis signum hoc inficari, dicens quod subiectum proprium quandoque ponitur in diffinitione proprii accidentis loco generis, & non differentiae: ideo ad hanc objectionem excidendam subditur, licet econuerso esse & vult dicere, quod licet ita sit, quod quandoque ponatur subiectum in diffinitione proprii accidentis loco generis, & non differentiae: quia tamen hoc non fit, nisi cum accidens in concreto diffinitur, quod ut sit non est in genere, ideo hoc non obstat notata sententia: quia accidentis differentia secundum quod in predicamento est, unde secundum sit, & declaratur. Causa enim, quare in diffinitione accidentis in concreto ponitur subiectum, non est ipsa natura accidentis, ita quod subiectum eius essentia pro genere sibi vendicat, sed est modus eius significandi. Quia enim concretum ex modo significandi importat totum coniunctum. Faccidens, & subiectum: per modum rerum diffinitur compositum, in quibus genus sumitur a materia, & differentia a forma. & propterea subiectum, cum se habeat ut materia, loco generis ponitur: & natura accidentis, cum se habeat ut forma, loco differentiae ponitur, & dicitur, sicut non est natus curvus, quia tamen est, cum diffinitur accidens in abstracto: tunc enim ponitur ut genus id quod essentia ipsius accidentis determinat sibi ut genus, & ponitur loco differentiae id, a quo accidens secundum naturam suam specificam differentiam trahit, scilicet subiectum proprium, & dicitur, sicut curvitas est curvitas nati. Manifestum quoque sit hoc, scilicet, quod differentiae accidentis sumuntur ex diversitate principiorum propriorum. Prima patet sic. In compositis ex materia, & forma non possunt habere genus sumptum a materia, & differentiam a forma: sed accidentia sunt in compositis ex materia & forma. igitur non possunt in eis sumi genus a materia, & differentia a forma, sicut sicut in substantiis compositis: quod qualiter intelligitur supra dictum est. Secunda patet sic. Primum genus oportet explicare essentialiter propriam potentiam quae est in ea, sicut ultima differentia debet explicare essentialiter secundum ultimum actum: sed essentia accidentis secundum modum illum, quo pars entis constituitur, habet propriam potentiam: ergo ex illo modo sumendum est genus primum.

Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta: ideo quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregatiuum & disgregatiuum visus dicuntur differentiae coloris, quae causantur ex abundantia, & paucitate lucis, ex qua diuersae species coloris causantur. Sic ergo patet, quomodo essentia est in substantiis, & accidentibus: & quomodo in substantiis compositis, & simplicibus: & quo intentiones logicae uniuersales in eis inveniuntur, excepto primo principio, quod est infinitae simplicitatis, cui non conuenit ratio generis, uel speciei, & per consequens nec diffinitio propter suam simplicitatem, in quo sit finis, & consummatio huius sermonis.

¶ Quia potest tertio aliquid dubitare de hoc, quod dictum est, scilicet, quod differentiae accidentium sumuntur ex eorum propriis principis, ex hoc quod quandoque sumimus eorum differentias ab effectibus: sicut albedinis & nigredinis differentias dicimus congregare & disgregare visum, ideo ad hanc dubitationem tollendam dicitur, quod hoc contingit non ex natura ipsorum accidentium, sed ex nobis, quibus propria principia accidentium occulta cum sint, opus est esse effectibus notioribus differentias sumere, quae differentias ueras quodammodo nobis inveniunt, sicut in exemplo proposito liquer. Albedo enim, & nigredo differunt a priori ex abundantia, & paucitate lucis. Lux enim in opaco corpore existens aliquid in umbra, & albedinem constituit, valde autem offuscata nigredinem: a posteriori autem differunt congregatione & disgregatione visus. ex hoc enim contingit disgregare, quia ibi est satis de luce, & non econuerso. Et quia abundantia, & paucitas lucis non ita nobis manifestae sunt, sicut congregare & disgregare: ideo loco propriarum differentiarum, congregatiuum & disgregatiuum ponimus dicentes. Albedo est color disgregatiuus visus, nigredo vero congregatiuus.

H I C A D V E R T A S, quod non dicitur subiectum esse differentiam accidentis, sed ponitur loco differentiae: habent enim proprium genus, & propriam differentiam sui generis, quae tam abique subiecto non possunt explicari complete: & ideo omnino oportet subiectum in diffinitione accidentis cadere, ut dictum est. Ultimo epilogus sit eorum, quae dicta sunt, in quorum explicatione meam opinionem ita prolata esse volo, ut ubi veritatem consentanea inuenta non fuerit, & ingenio & aetate venia deuri, adolefcentiam non adhaerere. Vbi autem veritatis tramitescuta videbitur, gratum debeat actiones diuo Thomae habebantur, a quo quicquid veri est, didici.

F I N I S.

Commentariorum Thomae de Vio Caietani Cardinalis Sancti Xisti, in librum D. Thomae Aquinatis, de Ente & Essentia.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E.

Omnes sunt Quaterniones, praeter E, qui est Duernio

R O M A E,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I
I N L I B R V M D E C A V S I S , E X P O S I T I O .

L E C T I O P R I M A .

Sicut Philosophus dicit in 10. Eth. vltima felicitas hominis consistit in optima hominis operatione quae est supremæ potentia. Intellectus, respectu optimi intelligibilis: quia vero effectus per causam cognoscitur, manifestum est quod secundum sui naturam est magis intelligibilis quam effectus. Et si aliquando quo ad nos effectus sunt notiores causas: propter hoc quod ex particularibus sub sensu cadentibus vniuersalium & intelligibilium causarum cognitionem accepimus. Oportet igitur, quod simpliciter loquendo primæ rerum causæ sint secundæ se maxima & optima intelligibilia, eo quod sunt maxima entia & maxima vera, cum sint aliis effectivæ & veritatis causa, ut patet per Philosophum in 2° Metaphysicæ. quæ sunt primæ causæ sint min⁹ & potestius notæ quo ad nos. Habent enim se ad ea intellectus noster, sicut oculi notæ ad lucem solis, quæ propter excedentem claritatem perfecte percipere non potest, oportet igitur quod vltima felicitas hominis quæ in hac vita haberi potest, consistat in consideratione primarum causarum, quia illud modicum quod de eis sciri potest est magis amabile & nobilius omnibus his quæ de rebus inferioribus cognosci possunt, ut patet per Philosophum in primo de partibus Animalium. Et quia hæc cognitio in nobis perficitur post hanc vitam, homo perfecte beatus constituitur secundum illud Euangelii. Hæc est vita æterna, ut cognoscant de Deum verum viuum. Et inde est, quod philosophorum intentio ad hoc principaliter erat, ut per omnia quæ in rebus considerabant ad cognitionem primarum causarum pervenirent. Unde scientiam de primis causis vltimo ordinabant, cuius considerationi vicinum tempus suæ vitæ deputarent. Primo quidem incipientes a Logica quæ modum scientiarum tradit. Secundo procedentes ad Mathematicas: cuius etiam pueri possunt esse capaces. Tertio ad Naturalem philosophiam, quæ propter experientiam tempore indiget. Quarto ad Moralem philosophiam: cuius iuuenis esse conueniens auditor non potest. Vltimo autem scientiæ Diuinæ insistent, quæ considerat primas entium causas. Inveniuntur igitur quedam de primis principiis conscripta per diuersas propositiones distincta, quasi per modum sigillatim considerationis aliquas veritates, & in græco quidem inuenitur, sicut traditus lib. Proculi Platonicæ continentis ducentas & 9. Propositiones, qui intitulus Eleu-

atio theologica. In arabico vero inuenitur hic Liber, qui apud Latinos de causis dicitur, quem constat de arabico esse translatum, & in greco penitus non haberi. Unde videtur ab aliquo philosophorum arabum ex prædicto lib. Proculi excerptus, præsertim: quia omnia quæ in hoc libro continentur, multo plenius & diffusius continentur in illo. Intentio igitur huius libri qui de causis dicitur, est determinare de primis causis rerum: & quia nomen causæ ordinem quandam importat, & in causis ordo ad invicem inuenitur, præmittit quasi quoddam principium totius sequentis operis quandam propositionem, ad ordinem causarum pertinentem, quæ talis est. Omnis causa primaria plus est influens super suam causam quam causa secunda vniuersalis. Ad cuius manifestationem vnum corollarium inducit, per quod manifestatur primum, sicut per quoddam signum. Unde subdit. Cum ergo remouet causa vniuersalis virtutem suam a re: causa vltima prima non aufert virtutem suam ab ea, & ad huius probationem inducit scilicet dicēs, quod est, quia vniuersalis causa prima agit in causarum causam secundam, antequam agat in ipsam causam vniuersalem secundam, & ex hoc concludit quod secundum positum est & conuenienter. Necessario est enim id quod prius aduenit, vltimo abscedere. Videmus enim ea quæ sunt priora in compositione, esse vltima in resolutione.

L I B E R D E C A V S I S ,

L E C T I O P R I M A .

Mnis causa primaria plus est influens supra causam suam quam causa vniuersalis secunda. Cum ergo remouet causa vniuersalis secundam virtutem suam a re: causa vniuersalis prima non aufert virtutem suam ab ea. Quod est, quia causa vniuersalis prima agit in causam secundam: antequam agat in ipsam causam vniuersalem secundam, quæ sequitur ipsum. Cum ergo agit causa secunda quæ sequitur causam: non excluditur ipsius actio a causa prima quæ est super eam: & quando separatur causa secunda a causato quæ sequitur ipsum: non separatur ab ea prima causa, quæ est supra ipsam: quoniam est causa eius. Et nos quidem exemplificamus illud per esse, & viuum, & hominē. Quod est: quia oportet ut sit res esse primo, deinde viuum: postea homo. Viuum ergo est causa hominis propinqua: & esse est causa eius longinqua. Esse ergo, vehementius est causa homini quam viuum: quoniam est causa viuo, quod est causa homini: & similiter quando ponis ratio-

nalitatem esse causam hominis, est esse vehementius causa homini magis quam rationalitas: quoniam est causa causæ eius. Et illius quod significatio est, quoniam quando remoues virtutem rationalem ab homine: non remouet homo: & remanet viuum spirans sensibile. Cum autem remoues ab eo viuum: non remanet viuum, & remanet esse: quoniam esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum, quoniam causa non remouetur per remotionem causati sui. Remanet ergo adhuc esse. Cum ergo indiuiduum non est homo, est animal, & si non est animal: est esse tantum. Iam ergo manifestum est & planum, quod causa longinqua est prima, & prima, est plus comprehensens, & vehementius causa rei, quam causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re, quam operatio causæ propinquæ. Et hoc quidem non fit secundum hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi a virtute longinqua. Deinde patitur a secunda virtute quæ est sub prima.

Sic igitur intentio huius Propositionis in his tribus consistit. Quorum primum est, quod causa prima plus influat in effectum quam secunda. Secundum est, quod impressio causæ primæ tardius recedit ab effectu. Tertium est, quod prius ei aduenit: quæ quidem tria prædicta proponit in duabus propositionibus. Primum in prima propositione sui libri, quæ est talis. Omne quod producitur a secundis causis prioribus & vniuersalioribus, producitur eminentius, a quibus & secunda producebantur, alia vero ponit in sequenti Propositione, quæ talis est. Omnis causa & ante causatum operatur, & post ipsum plurimum est subsistentium. His autem tribus præmissis ad ea manifestanda procedit. Primo quidem per exemplum. Secundo per rationem ibi & causa prima adiuvat. Exemplum autem videtur pertinere ad causas formales, in quibus quæto forma est vltior, tanto prior esse videtur. Si igitur accipiamus aliquem hominem. Forma quidem specifica eius attenditur in hoc quod est rationalis. Forma autem generis eius attenditur in hoc quod est viuum vel animal. Vltimus autem id quod est

Tho. de Causis. A omnibus

L I B E R

omnibus esse esse. Manifestum est autem in generatione vnius particularis hominis, quod in naturali subiecto primo inuenit esse, deinde inuenitur viuum: postmodum autem est homo: prius enim ipse est animal quod homo, ut dicitur in 2o de generatione Animalium. Rursus, quia in via corruptionis primo amittit vsum rationis & remanet viuus & spiratio. Secundo amittit viuum & spirans, & remanet ipsius ens, quia sic corrumpitur in nihilum, & sic potest intelligi hoc ex pluri in viam generationis & corruptionis alicuius individui, & haec est eius intentio, quod patet ex hoc quod dicitur, Cum ergo individuum non est homo, id est secundum actum proprium hominis est animal, quia adhuc remanet in eo operatio animalis, quae consistit in motu & sensu, & cum non est animal esse tantum, quia remanet corpus penitus inanimatum: verificatur hoc exemplum in ipso rerum ordine, nam prius sunt essentia in viuenti-

b Et causa prima adiuuat secundam causam super operationem suam, quoniam omnem operationem quam causa efficit secunda. prima etiam causa efficit. Verum tamen efficit eam per modum altioris & sublimioris.

c Et quando remouetur causa secunda a causato suo, non remouetur ab eo causa prima, quoniam causa prima est maioris & vehementioris adhaerentiae cum re, quam causa propinqua.

d Et non fitur causatum causa secunda, nisi per virtutem causae primae, quod est, quia causa secunda quando facit rem, inuenit causa prima quae est supra eam, super illam rem de virtute sua. Quare adheret illud rei adhaerentia vehementi, & seruat eam.

b ¶ Probat tria praedicta per rationem. Primum autem, quod causa prima plus influat quam secunda, sic probat. Eminentius contingit aliquid causae quam causato. Sed operatio qua secunda causa causat effectum, causatur a causa prima. Nam cum prima adiuuat causam secundam faciens eam operari. Ergo huius operationis secundum quam effectus producit a causa secunda, magis est causa prima quam causa secunda. Proculus autem expressius hoc sic probat. Causa enim secunda cum sit effectus causae primae, substantiam suam habet a causa prima. Sed a quo habet aliquid substantiam ab eo habet potentiam siue virtutem operandi. Ergo causa secunda habet potentiam siue virtutem operandi a causa prima. Sed causa secunda per suam potentiam vel virtutem est causa effectus. Ergo hoc ipsum quod causa secunda sit causa effectus, habet a prima causa. esse ergo causam effectus inest primo primae causae. Secundo autem causa secunda. Quod autem est prius in omnibus est magis, quia perfectiora sunt priora natura. ergo prima causa est magis causa effectus quam causa secunda. Ergo impressio causae primae tardius recedit ab effectu. Probat ibi.

c ¶ Et inducit talem rationem. Quod vehementius inest, magis inhaeret. Sed prima causa vehementius imprimit in effectu quam causa secunda, ut probatur est ergo eius impressio magis inhaeret ergo tardius recedit. Tertium, scilicet prius adueniat, probat ibi.

d ¶ Tali ratione. Causa secunda non agit in causatum suum nisi virtute causae primae, ergo & causatum non procedit a causa secunda nisi per virtutem causae primae. Sic ergo virtus causae primae dat effectum secundum, ut attingatur a virtute causae secundae. Prius enim attingitur a virtute causae primae. Hoc autem vno modo Proculus sic probat. Causa prima est magis causa quam secunda, ergo est perfectioris virtutis. Sed quanto virtus alicuius causae est perfectior, tanto ad plura se extendit: ergo virtus causae primae ad plura se extendit quam virtus causae secundae. Sed id quod in pluribus est, prius est etiam in adueniendo, & vltimum in recedendo. ergo impressio causae primae primo aduenit, & vltimo recedit. Est autem considerandum in quibus causis haec propositio habeat veritatem. Et si quidem ad genera causarum quaestio referatur: manifestum est quod habet veritatem in quolibet genere causarum suo modo. Et in causis quidem formalibus, exemplum inductum est, in causis autem materialibus similis ratio inuenitur. Nam id quod primo subsistit ut materia, causa est propinquiori modo, ut & ipsa materialiter subsistat, sicut materia prima elementis, quae sunt quodammodo materia mixtorum corporum. Ostendit idem esse & in efficientibus causis. Manifestum est enim, quod quanto aliqua causa efficiens est prior, tanto eius virtus ad plura se extendit. vnde oportet ut proprius effectus eius color sit, causae vero secundae proprius effectus in paucioribus inuenitur. vnde & particularior est. Ipsa enim causa prima producit, vel mouet causam secundo agentem, & sic fit ei causa vt agat. Inueniuntur igitur praedicta tria, quae causa sunt, primordiallyter

quidem in causis efficientibus, & ex hoc manifestum est quod derivatur ad causas formales: vnde & hic ponitur verbum influendi, & Proculus vult verbo productionis, quae exprimit causalitatem causae efficientis. Quod autem ex causis efficientibus derivatur ad causas materiales, non est adeo manifestum, eo quod causae efficientes, quae sunt apud nos non producunt materiam sed formam. Sed si consideremus causas vniuersales cum quibus procedunt & materialia rerum principia, necesse est quod hic ordo deriuetur & ad materiales causas ex causis efficientibus.

Iam ergo manifestum & planum, quod causa longinqua est vehementius causa rei quam causa propinqua, quae sequitur eam, & quod ipsa influat virtutem suam super eam, & conferuat ipsam, & non separatur ab ea separatione suae causae propinquae, immo remanet in ea, & adheret ei adhaerentia vehementi, secundum quod ostendimus & exposuimus.

L E C T I O II.

Mne esse superius, aut est superius aeternitate, & tamen ipsam, aut est cu aeternitate, aut post aeternitate & supra tempus. Esse vero quod est ante aeternitatem, est causa prima, quae est causa ei. Sed esse, quod est cu aeternitate

primam exhibet natura. deinde per artes quasdam priores materia disponitur, vt congruat particularibus archetypis. Compositum enim prima omnium causa ad totam naturam, sicut natura ad autem vnde id quod primo subsistit in tota natura est prima omnium causa, quae appropriatur singularibus rebus officio secundarum causarum. In causis etiam finalibus manifestum est verificari omnia praedicta. Nam propter vltimum finem qui est vniuersalis, alii fines appetunt, quorum appetitus aduenit post appetitum vltimi finis, & ante ipsum cessat: sed & huius ordinis ratio ad genus causae efficientis reducitur. Nam finis in tantum est causa in quantum mouet efficientem ad agendum, & sic prout habet rationem mouentis pertinet quodammodo ad causam efficientis genus. Si autem queratur in vnoquoque causarum genere, vtrum praedicta verificentur in omnibus causis quomodolibet ordinatis, manifestum est quod non inuenimus enim causas ordinari dupliciter. Vno modo per se. Alio modo per accidens. Per se quidem, intentio primae causae respicit vique ad vltimum effectum per omnes causas medias. Sicut enim ars tabri mouet manum, manus martellum, qui ferrum percutit, autem exit, ad quod fertur intentio artis. Per accidens autem quando intentio causae non procedit nisi ad proximum effectum. Quod autem ab illo effectu efficiatur iterum aliud, est praeter intentionem primi efficientis, sicut cum aliquis accendat candellam, praeter intentionem eius est quod iterum accensa candela accendat aliam, & illa aliam. Quod autem praeter intentionem est, dicitur esse per accidens. In causis igitur per se ordinatis haec propositio habet veritatem, in quibus causa prima mouet omnes causas medias ad effectum. In causis autem ordinatis per accidens, est conuerso. Nam effectus qui per se producit a causa proxima, per accidens producit a causa prima, praeter intentionem eius exitum. Quod autem est per se, potius est eo quod est per accidens. Et ad hoc significandum dicit. Causa vltis quae est causa per se.

L E C T I O II.

Remissa prima Propositione sicut quodam principio ad totum tractatum sequentem. Incipit hic agere de primis causis rerum. Et diuiditur in partes duas. In prima agit de distinctione causarum primarum. In secunda de coordinacione seu dependentia causarum admutic in 16. Propositione ibi: Omnes virtutes quibus non est finis &c. Prima diuiditur in partes duas. In prima distinguit causas primas. In secunda determinat de singularis in 6. Propositione. ibi: Causa prima superior est &c. Causae autem vltimes rerum sunt triu generum. Causa prima quae est Deus, intelligentia, & anima. Vnde circa primum tria dicit. Primo enim distinguit haec tria genera, quorum primum est indiuisibile, quia causa prima est vna trinitas. Secundo distinguit intelligentiam a prima reru creatura esse esse. In tertia distinguit animas. 7. Propositione. ibi: Intelligentia superiores &c. Circa primum duo facit. Primo distinguit tria praedicta genera. Secundo ostendit

ostendit quod vniuertur per participationem quodam in vltimo propositionem. (Omne esse superius, aut est superius aeternitate & ante ipsam, aut cum aeternitate, aut post aeternitatem & supra tempus.) Ad cuius intelligentiam propositionis oportet primo videre quid sit aeternitas, deinde quod praedicta propositio habeat veritatem: nomen igitur aeternitatis in deficientiam quodam sine terminabilitate importat, dicit enim aeternum quasi extra terminos existens: sed quia vt Philosophus dicit in 8. Phy. in omni motu est quodam corruptio & generatio, in quantum aliquid esse incipit, & aliquid esse desinit, necesse est quod in quolibet motu sit quaedam deficientia, vnde omnis motus aeternitati repugnat. vera igitur aeternitas est cu indeficientia esse etiam immobilitatem importans. Et quia prius & posterius in duratione temporis prouenit ex motu, vt patet in 4. Phy. oportet quod sit aeternitas ab ipso priori & posteriori tota simul existens, sicut quod Boet. diffinit eam in fine de Consolatione dicens, aeternitas est interminabilis vitae tota simul & perfecta possessio, quaecumque igitur res cum indeficientia esse habet immobilitatem, & est ab ipso equali successione potest dici aeterna, & hunc modum substantias immateriales separatas Platonici & Peripatetici aeternas dicebant superaddentes ad rationem aeternitatis, quod semper esse habuit, quod nihil chrisititang non est consonantia: sic enim aeternitas soli Deo conuenit: dicitur autem eas aeternas tamquam incipientes obtinere a Deo esse perpetuum & indeficiens sine motu & temporis successione. vnde & Dionysius dicit cap. 10. de Diu. no. quod non simpliciter sunt coaeterna Deo, quae in scripturis aeterna dicuntur. vnde aeternitatem si accepta quiddam nominantur: sicut enim aeternitas primo modo accepta distinguitur. Sed si quis recte consideret quum & aeternitas non differunt, nisi sicut antropos & homo, in graeco enim eorum aeternitas dicitur, & antropos homo. His igitur praemissis sciendum est, quod haec propositio in libro Proculi congrua inuenitur sub his verbis. Omne ens vel ens ens, aut ante aeternitatem est, aut in aeternitate, aut participans aeternitate. dicitur autem aeternitas per oppositum ad mobile, sicut esse stans dicitur per oppositum ad moueri, & quod dicitur intelligi quid est quod in hoc libro dicitur. Omne esse superius, quia. I. est supra motum & tempus, huius enim esse est vtrumque; auctorem est vtrumque libro in triplicibus gradibus distinguitur, non tamen eadem omnino vobis; Proculus enim hanc propositum inducit secundum Platoniorum suppositiones, qui vsum abstractionem ponentes, quanto aliquid est abstractius & vltius, tanto prius esse ponebant, manifestum est enim, quod haec dictio aeternitas abstractius est quam aeternum. Nam nomine aeternitatis ipse essentia aeternitatis designatur. Nominem autem aeterni, id quod aeternitatem participat. Rursusque ipsum esse, cuius est aeternitas, omne enim aeternum est ens, non autem ens est aeternum. vnde praedicta, ipsum esse separatum est ante aeternitatem: id autem quod est cum aeternitate est ipsum esse sempiternum. Id autem quod est aeternitate participans, & quasi post aeternitatem, est omne id quod esse aeterni participat. Sed huius libri auctor in primo quidem aliquantulum cum praedictis propositibus concordat. vnde exponit, quod esse quod est ante aeternitatem est causa prima, quae est causa aeternitatis, & ad hoc probandum inducit quod in ipsa aeternitate est esse acquiritur. i. participandum, & hoc probat, quia ea quae sunt minus coia participat ea quae sunt magis coia, aeternitas autem est minus coe quam esse. vnde subdit. Et dico, quod omnis aeternitas est esse: sed non esse est aeternitas, ergo esse est plus coe quam aeternitas. Sic igitur probat auctor quod aeternitas participat esse, ipsum autem esse abstractum est causa prima, cuius substantia est esse. vnde relinquuntur quod causa prima est causa a qua acquiritur esse sempiternum, cuius rei semper existenciam in aliis duobus membris diuisionis recedit auctor huius libri ab intentione Proculi, & magis accedit ad eam sententiam & Platoniorum, & Peripateticorum. Exponit enim secundum gradum qui cum aeternitate est intelligentia, quia enim aeternitas, vt dicitur est, importat indeficientiam cum immobilitate, illud quod secundum omnia est indeficiens & immobile, totaliter attingit aeternitatem, ponit

autem secundum praedictos Philosophos, quod intelligentia siue intellectus separatus habet indeficientiam & immobilitatem, & quantum ad esse & quantum ad virtutem, & quantum ad operationem: vnde centesima sexagesima nona Propositione Proculi est. Omnis intellectus in aeternitate substantiam habet, & potestatem & operationem, & secundum hoc probatur hic, quod intelligentia est cum aeternitate: quia est omnino secundum habitudinem vnam, ita quod non patitur aliquam alteritatem, nec virtutis nec operationis, neque destruitur secundum substantiam, & propter hoc etiam postea dicitur quod parificat aeternitati, quoniam exte dicitur cum ea & non alteratur. Quia, scilicet, omnium id quod est intelligentia, aeternitas se extendit. Tertium vero gradum exponit de anima quae habet esse superius, i. supra motum & tempus: huiusmodi enim anima magis appropinquat ad motum quam intelligentia, quae vt intelligentia non attingitur a motu neque secundum substantiam neque secundum operationem. anima autem secundum substantiam quidem excedit tempus & motum & attingit aeternitatem: sed secundum operationem attingit motum: quia vt Philosophi probant, oportet omnem quod mouetur ab aliquo reduci in aliquod primum quod seipsum mouet, quod secundum Aristotelem est corpus animatum, cuius motus principium est anima: & sic vtroque modo oportet quod primum principium motus sit anima, & ideo motus est ipsius animae operatio, & quia motus est in tempore, tempus attingit operationem ipsius animae: vnde & Proculus dicit 191. Propositione. Omnis anima participans substantiam quidem aeternalem habet operationem aliam secundum tempus: & ideo hic dicitur quod connexa est cum aeternitate inferius, connexa quidem aeternitati quantum ad substantiam: sed inferius quantum ad operationem: quia inferiori modo participat aeternitatem quam intelligentia, quod probat per hoc, quia est susceptibilior impressionis quam intelligentia, anima enim non solum recipit impressionem causae primae sicut intelligentia: sed etiam suscipit impressionem intelligentiae, quanto autem aliquid magis est remota a primo, quod est aeternitas causa, tanto debilius aeternitatem participat, & quamuis anima attingat ad infimum gradum aeternitatis, tamen est supra tempus. sicut causa prima supra causatum: est enim causa temporis in quantum est causa motus ad quem sequitur tempus: loquitur enim hic de anima mundi quae attribuitur Philosophi corpori caelesti, & propter hoc dicitur quod est in orizonte aeternitatis inferius & supra tempus. Orizon enim est circulus terminans visum, & est infimus terminus superioris emisserij, principium autem inferioris, & similiter anima est vltimus terminus aeternitatis & principium temporis: huic autem sententiae Dyo concordat. 10. capitulo de Di. no. hoc excepto, quod non asserit caelum habere animam, quia hoc Catholica fides non asserit: dicit enim quod Deus est ante aeternum, & quod secundum scripturas dicuntur aliqua aeterna & temporalia, quod est intelligendum secundum modos positos in sacra scriptura. media autem exi stentium & factorum, id est generabilium sunt quaecumque secundum aliquid quidem aeternum, sicut aliquid vero tempus participat:

L E C T I O III.

Mnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio autem diuina est, quae ipsa praeparat naturam cum virtute quae est in ipsa causa prima. Eius autem operatio intelligibilis

magis appropinquat ad motum quam intelligentia, quae vt intelligentia non attingitur a motu neque secundum substantiam neque secundum operationem. anima autem secundum substantiam quidem excedit tempus & motum & attingit aeternitatem: sed secundum operationem attingit motum: quia vt Philosophi probant, oportet omnem quod mouetur ab aliquo reduci in aliquod primum quod seipsum mouet, quod secundum Aristotelem est corpus animatum, cuius motus principium est anima: & sic vtroque modo oportet quod primum principium motus sit anima, & ideo motus est ipsius animae operatio, & quia motus est in tempore, tempus attingit operationem ipsius animae: vnde & Proculus dicit 191. Propositione. Omnis anima participans substantiam quidem aeternalem habet operationem aliam secundum tempus: & ideo hic dicitur quod connexa est cum aeternitate inferius, connexa quidem aeternitati quantum ad substantiam: sed inferius quantum ad operationem: quia inferiori modo participat aeternitatem quam intelligentia, quod probat per hoc, quia est susceptibilior impressionis quam intelligentia, anima enim non solum recipit impressionem causae primae sicut intelligentia: sed etiam suscipit impressionem intelligentiae, quanto autem aliquid magis est remota a primo, quod est aeternitas causa, tanto debilius aeternitatem participat, & quamuis anima attingat ad infimum gradum aeternitatis, tamen est supra tempus. sicut causa prima supra causatum: est enim causa temporis in quantum est causa motus ad quem sequitur tempus: loquitur enim hic de anima mundi quae attribuitur Philosophi corpori caelesti, & propter hoc dicitur quod est in orizonte aeternitatis inferius & supra tempus. Orizon enim est circulus terminans visum, & est infimus terminus superioris emisserij, principium autem inferioris, & similiter anima est vltimus terminus aeternitatis & principium temporis: huic autem sententiae Dyo concordat. 10. capitulo de Di. no. hoc excepto, quod non asserit caelum habere animam, quia hoc Catholica fides non asserit: dicit enim quod Deus est ante aeternum, & quod secundum scripturas dicuntur aliqua aeterna & temporalia, quod est intelligendum secundum modos positos in sacra scriptura. media autem exi stentium & factorum, id est generabilium sunt quaecumque secundum aliquid quidem aeternum, sicut aliquid vero tempus participat:

L E C T I O III.

Via ea quae sunt superioribus inferioribus insunt secundum aliquam participationem. postquam diuinitas tres gradus superiorum entium, quorum vnum est superius ad aeternitatem, quod est esse, aliud autem est cum aeternitate, quod est intelligentia, tertium autem post aeternitatem quod est anima, nunc intendit ostendere quomodo anima participat, quod est primi & quod est secundi, dicens, Omnia nobilis tres habet operationes, nam ex operationibus eius est operatio animalis & intelligibilis: & operatio diuina: quae autem dicitur anima nobilis taliter intelligi potest ex verbis Proculi quae haec propositio ponit, 201. sub his verbis. Omnes diuinae triplices habent operationes, has quidem vt anima, has autem vt suscipientes intellectum diuinum, has autem vt diis extrajunctas, ex quo patet, quod anima nobilis dicitur haec anima diuina. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod Plato posuit vltimes rerum formas separatas. S. Tho. de Causis. A 2 ratas

zatas p se subistentes, & quia huiusmodi formæ vtes vsem quandâ causalitate hnt, & m ipsam habent particularia entia quæ ipsa parti...

eturam, in quantum, est principium primi motus: cui tota natura subicitur, & hoc habet per virtutem participatam a causa prima...

participat ostendit per hoc quod anima est creata a causa prima mediante intelligentia, vnde anima est a Deo sic a causa...

ipsum esse, & ipsa vita, & ipsa sapientia: sed vnum & idè, quod est Deus a quo derivatur in res, & q sunt & q viuunt & q intelligunt...

LECTIO IIII. Prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse est supra sensum & supra animam, & supra in-

teligentiam, & non est post causam primam latius, neq; prius causatum ipso, propter illud ergo factum est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitu.

ostendit rone distionis que pot esse in intelligentiis em esse, ubi considerandū est q si aliqua forma vel natura sic oino separata simplex, non pot in ea cadere multitudo: sicut si aliqua albedo esse...

DECAVSI 3

teligentiam, & non est post causam primam latius, neq; prius causatum ipso, propter illud ergo factum est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitu.

teligentiam, & non est post causam primam latius, neq; prius causatum ipso, propter illud ergo factum est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitu.

ostendit rone distionis que pot esse in intelligentiis em esse, ubi considerandū est q si aliqua forma vel natura sic oino separata simplex, non pot in ea cadere multitudo: sicut si aliqua albedo esse...

ita in suo esse ex finito & infinito, in quantum natura intelligentia dicitur secundum potentiam essendi, & ipsum esse quod recipit est finitum: & ex hoc sequitur quod esse intelligentia multiplicari possit, in quantum potest esse participatum: hoc enim significat compositio ex finito & infinito. Tertio ibi.

C Quia esse quod ex eo sequitur causam primam, est actus id est intelligentia completa in vltima potentia, & reliquis bonitatibus. Et formae intelligentes in ipso sunt latiores & vehementius vniuersales, & quod ex eo est inferiorius, est intelligentia, veritamen sub illa est intelligentia in complemento & virtute & bonitatibus, & non sunt formae intelligentes in illa ita dilatata, sicut est earum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem creatum primum est in intelligentia totum, verumtamen intelligentia in ipso est diuersa p modum quod diximus.

d Et quia diuersificatur intelligentia, fit in eo forma intelligibilis diuersa, & sicut ex forma vna, propterea quod diuersificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine. Similiter ex esse causam primam, est actus id est intelligentia completa in vltima potentia, & reliquis bonitatibus. Et formae intelligentes in ipso sunt latiores & vehementius vniuersales, & quod ex eo est inferiorius, est intelligentia, veritamen sub illa est intelligentia in complemento & virtute & bonitatibus, & non sunt formae intelligentes in illa ita dilatata, sicut est earum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem creatum primum est in intelligentia totum, verumtamen intelligentia in ipso est diuersa p modum quod diximus.

riam Dionysij, quam vult sequi auctor huius Libri nullam distinctionem ponens in esse diuino. Scitur quod intelligentia sunt diuersae secundum essentiam, vt supra dictum est, oportet quod formae intelligentes participatae, sint diuersae & differentes diuersis intelligentiis, sicut diuersae formae participatae in hoc modo sensibili inueniuntur secundum diuersitatem indiuiduorum participantium formas predictas. Deinde cum dicitur.

e Veritamen quamuis diuersificentur non se iunguntur abinuicem, sicut est se iunctio indiuiduorum, quod est, quoniam ipsae vniuntur absque corruptione, & separantur absque se iunctione, quoniam sunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitatem.

f Et intelligentiae primae in fluxu supra intelligentias secundas virtutes & bonitates, quas recipiunt a causa prima, & intendunt bonitatem in eis vsquequo consequuntur vltimum earum.

LECTIO V.

Intelligentiae superiores primae, quae sequuntur causam primam imprimunt formas secundas stantes, quae non destruuntur: ita vt sit

diuersa apparet. Cum enim huiusmodi formae reru suae sunt diuersae p se habentes, sicut vniuntur in vno primo habere esse vltimum & diuinum, manifestum est quod quanto magis appropinquatur ad hoc vniuersalium esse formam tanto formae sunt vniuersales, & in hoc dicitur, quod formae participatae in superioribus intelligentiis sunt vniuersales, illud autem quod est infimum in rebus est materia corporalis. vnde recipitur huiusmodi formas vt particulares absque omni vltimate, & hoc est quod dicitur, quod quoniam magis intelligibiles diuersificentur in diuersis intelligentiis, tunc non hoc modo diuiduntur abinuicem, sicut diuiduntur in indiuidua in rebus sensibilibus: quia nihil habent nisi vnum tantum multitudine; vni quidem ex parte vltimae, multitudine autem secundum diuersum modum participationis in diuersis intelligentiis, & per hoc totaliter excluditur id Anaxagorae vniuersales probare vniuersaliter intellectus per vnitatem intelligibilis formae. Extremum enim, quod formae intelligibiles sunt diuersae in diuersis intelligentiis, quoniam in indiuidua & intelligibiles in potentia & non in actu, quod per semissa parte esse falsum. Deinde cum dicitur.

f Quia secundum differentiam quae sequitur ex prima, inuenitur in quolibet reru ordine, quod id quod est in actu agit in id quod est in potentia: semper autem quod est perfectius comparatur ad minus perfectum vt actus ad potentiam, & ideo perfectiora in quolibet genere nata sunt agere in imperfectiora. Cum igitur superiores intelligentiae sint completiores in virtute & reliquis bonitatibus intelligentiis inferioribus: consequens est quod sicut prima causa influat in superiores intelligentias, ita superiores intelligentiae influant in inferiores, & sic vsque ad vltima.

LECTIO V.

Intelligentiam in precedenti propositione manifestauit actus or distinctionem intelligentiarum, hic agit de distinctione intelligentiarum, quam quidem assignat secundum quoniam in intelligentiarum eas quodammodo causantur secundum quoniam in distinctione. vnde quod hic agitur de distinctione animarum potest referri ad distinctionem intelligentiarum, & in quodam distinctione causantur manifestatur per distinctionem effectuum. vnde & in quibusdam libris haec non ponitur propositio per se: sed adiungitur copulatio precedentis propositionis, quod etiam apparet ex epologo quod hic ponitur quod coe est vtique propositio. Est autem propositio: talis intelligentiae superiores primae, imprimunt formas secundas stantes quae non destruuntur, ita vt non sit necessarium intrare eas vice alia. Intelligentiae autem secundae imprimunt formas declines separabiles, vt est anima, huic autem propositioni Proculus ponit duas propositiones contra spondentes. primam quae talis est, Omnis diuinus intellectus participat ab animabus diuinis participatur: & alia quae talis est, Omnis intellectus participatus qui dicitur intellectualis, solum participat ab animabus, neque diuinis, neque factis in transmutatione

mutatione intellectus & ignorantiae. Ad euidenciam autem huiusmodi oportet considerare. Primo quidem impressionem animae. Secundo de distinctione animarum. Tertio de forma animarum distincta. Circa impressionem animae, primo oportet considerare quoniam conueniat imprimi. Secundo a quo imprimat: quod autem a conueniat imprimi man

necessarium iterare eas vice alia. Intelligentiae autem secundae imprimunt formas declines & separabiles, sicut est anima: ipsa namque est ex impressione intelligentiae secundae, quae sequitur esse causam inferioris. Et non multiplicatur anima, nisi p modum quo multiplicatur intelligentia, quod est, quia esse anima, iterum habet esse infinitum. Igitur anima quae sequuntur alachilii. intelligentia vltima sunt completae perfectae paucae declinationis & separationis, & aiae quae sequuntur esse inferioris sunt in complemento & declinatione sub animabus primis & superioribus. Et animae superiores etiam influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores,

hoc quod anima humana corpori imprimatur ex parte susceptibilis & p hunc modum potest dici quod aliae animae quae non sunt per se stantes, sunt ex impressione intelligentiarum & celestium corporum. Deinde restat considerandum de secundo, scilicet de distinctione animarum, & ponit eandem rationem distinctionis suae multiplicatio nis i animabus quam in intelligentiis posuerat, sicut enim esse intelligentiae compositum est ex infinito & finito, in quantum esse eius non est subsistens, sed participatum ab aliqua natura, rone cuius potest distingui in multa, ita etiam est & deesse anima: hoc est quod dicitur & non multiplicatur anima nisi per modum quo multiplicantur intelligentiae, quod est, quia esse anima habet finem, sed quod ex eo est inferiorius, est infinitum: infinitum autem dicitur ipsam naturam participanti esse, quoniam vocat infinitum propter virtutem ad durandum, esse in infinitum. Ipsam autem esse participatum vocat finitum, quia non participatur secundum totam infinitatem vniuersalitatis suae, sed secundum modum naturae participantis. Est tamen aduertendum, quod quia natura intelligentiae est penitus absoluta a corpore, distinctio intelligentiarum attenditur secundum gradum naturae propriae ab eoque comparatione ad aliqua corpora: de ratione enim anima est quod sit corpori impressa, & ideo distinctio animarum attenditur secundum comparationem ad corpora animata. vnde si corpora animata sunt diuersa spiritus, aiae eis impressae erunt diuersae secundum speciem, sicut oportet dicere, si corpora caelestia essent animata, si autem corpora animata sunt vnius speciei, aiae etiam impressae sunt vnius speciei multiplicatae numero solo, sicut patet de aibus humanis. Deinde considerandum est tertium. scilicet aiaiarum distinctio, & ponit tres distas quarum prima accipit secundum diuersam perfectionem aiaiarum: dicitur enim anima superioris sicut sunt caelestia corporum quae sequuntur intelligentiam, immediate post ea ordinatae sunt completae, si imperfectioe naturae aialis, & signum perfectiois ostendit subdese paucae declinationis & separationis, id est supra in secunda propositione, quod anima in quantum deficit a complemento intelligentiae appropinquat ad motum, & ideo quanto animae fuerint altiores & intelligentiae propinquoires, tanto minus habent de motu animarum inferioris habent motum non solum quantum ad hoc quod mouet corpus: sed etiam quantum ad hoc quod non semper sunt coniuncte suis corporibus & quod non semper intelligunt. Sed aiae superiores semper sunt coniuncte suis corporibus & semper sunt intelligentes, habent tamen de motu hoc quod semper moueant caelestia corpora, & ideo dicitur quod sunt paucae declinationis: quia parum declinant ab immobilitate intelligentiae & paucae separationis: quoniam in diuersa separantur, vt quadoque in hoc, quod in illo inueniantur. quantum ad solum motum localem caelestium corporum, inferiores vero aiae deficiunt in complemento & paucitate declinationis seu separationis a superioribus animabus. Secunda dista differentia sumitur per influentiam aiaiarum in inuicem: sicut enim supra dixit quod intelligentiae primae influunt supra secundas bonitates quas recipiunt a causa prima, ita nunc dicit quod superiores animae influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores, & vtroque est ratio eadem: quia quod est imperfectius, apertum est perfectiori: sicut potentia ab actu. Tercia differentia sumitur ex parte effectus. Sicut enim de intelligentiis dixit, quod superiores imprimunt nobiliores animas, ita nunc dicit de animabus quod anima superior recipiens virtutem immediate ab intelligentia, habet fortiores impressiones: quia semper causa superior vehementius agit, vt in prima propositione dictum est, & id id quod imprimat a superiori aia in suo corpore est fixum & stans, firmum & immobile, & motus eius est aequalis, vniuersalis & continuus, vt patet in corpore caelestia vero inferior ad quam pertinet virtus intelligentiae, mediate superiori aia, habet debiliores impressiones in suis corporibus, sicut causa inferior, & ideo id quod imprimat corpori sicut vltima & huiusmodi, est debile propter passibilitatem corporis ab exteriori agente euanescentis a principio interiori, transmutabile, destructibile: quia finaliter totaliter definit esse id quod

hoc quod anima humana corpori imprimatur ex parte susceptibilis & p hunc modum potest dici quod aliae animae quae non sunt per se stantes, sunt ex impressione intelligentiarum & celestium corporum. Deinde restat considerandum de secundo, scilicet de distinctione animarum, & ponit eandem rationem distinctionis suae multiplicatio nis i animabus quam in intelligentiis posuerat, sicut enim esse intelligentiae compositum est ex infinito & finito, in quantum esse eius non est subsistens, sed participatum ab aliqua natura, rone cuius potest distingui in multa, ita etiam est & deesse anima: hoc est quod dicitur & non multiplicatur anima nisi per modum quo multiplicantur intelligentiae, quod est, quia esse anima habet finem, sed quod ex eo est inferiorius, est infinitum: infinitum autem dicitur ipsam naturam participanti esse, quoniam vocat infinitum propter virtutem ad durandum, esse in infinitum. Ipsam autem esse participatum vocat finitum, quia non participatur secundum totam infinitatem vniuersalitatis suae, sed secundum modum naturae participantis. Est tamen aduertendum, quod quia natura intelligentiae est penitus absoluta a corpore, distinctio intelligentiarum attenditur secundum gradum naturae propriae ab eoque comparatione ad aliqua corpora: de ratione enim anima est quod sit corpori impressa, & ideo distinctio animarum attenditur secundum comparationem ad corpora animata. vnde si corpora animata sunt diuersa spiritus, aiae eis impressae erunt diuersae secundum speciem, sicut oportet dicere, si corpora caelestia essent animata, si autem corpora animata sunt vnius speciei, aiae etiam impressae sunt vnius speciei multiplicatae numero solo, sicut patet de aibus humanis. Deinde considerandum est tertium. scilicet aiaiarum distinctio, & ponit tres distas quarum prima accipit secundum diuersam perfectionem aiaiarum: dicitur enim anima superioris sicut sunt caelestia corporum quae sequuntur intelligentiam, immediate post ea ordinatae sunt completae, si imperfectioe naturae aialis, & signum perfectiois ostendit subdese paucae declinationis & separationis, id est supra in secunda propositione, quod anima in quantum deficit a complemento intelligentiae appropinquat ad motum, & ideo quanto animae fuerint altiores & intelligentiae propinquoires, tanto minus habent de motu animarum inferioris habent motum non solum quantum ad hoc quod mouet corpus: sed etiam quantum ad hoc quod non semper sunt coniuncte suis corporibus & quod non semper intelligunt. Sed aiae superiores semper sunt coniuncte suis corporibus & semper sunt intelligentes, habent tamen de motu hoc quod semper moueant caelestia corpora, & ideo dicitur quod sunt paucae declinationis: quia parum declinant ab immobilitate intelligentiae & paucae separationis: quoniam in diuersa separantur, vt quadoque in hoc, quod in illo inueniantur. quantum ad solum motum localem caelestium corporum, inferiores vero aiae deficiunt in complemento & paucitate declinationis seu separationis a superioribus animabus. Secunda dista differentia sumitur per influentiam aiaiarum in inuicem: sicut enim supra dixit quod intelligentiae primae influunt supra secundas bonitates quas recipiunt a causa prima, ita nunc dicit quod superiores animae influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores, & vtroque est ratio eadem: quia quod est imperfectius, apertum est perfectiori: sicut potentia ab actu. Tercia differentia sumitur ex parte effectus. Sicut enim de intelligentiis dixit, quod superiores imprimunt nobiliores animas, ita nunc dicit de animabus quod anima superior recipiens virtutem immediate ab intelligentia, habet fortiores impressiones: quia semper causa superior vehementius agit, vt in prima propositione dictum est, & id id quod imprimat a superiori aia in suo corpore est fixum & stans, firmum & immobile, & motus eius est aequalis, vniuersalis & continuus, vt patet in corpore caelestia vero inferior ad quam pertinet virtus intelligentiae, mediate superiori aia, habet debiliores impressiones in suis corporibus, sicut causa inferior, & ideo id quod imprimat corpori sicut vltima & huiusmodi, est debile propter passibilitatem corporis ab exteriori agente euanescentis a principio interiori, transmutabile, destructibile: quia finaliter totaliter definit esse id quod

hoc quod anima humana corpori imprimatur ex parte susceptibilis & p hunc modum potest dici quod aliae animae quae non sunt per se stantes, sunt ex impressione intelligentiarum & celestium corporum. Deinde restat considerandum de secundo, scilicet de distinctione animarum, & ponit eandem rationem distinctionis suae multiplicatio nis i animabus quam in intelligentiis posuerat, sicut enim esse intelligentiae compositum est ex infinito & finito, in quantum esse eius non est subsistens, sed participatum ab aliqua natura, rone cuius potest distingui in multa, ita etiam est & deesse anima: hoc est quod dicitur & non multiplicatur anima nisi per modum quo multiplicantur intelligentiae, quod est, quia esse anima habet finem, sed quod ex eo est inferiorius, est infinitum: infinitum autem dicitur ipsam naturam participanti esse, quoniam vocat infinitum propter virtutem ad durandum, esse in infinitum. Ipsam autem esse participatum vocat finitum, quia non participatur secundum totam infinitatem vniuersalitatis suae, sed secundum modum naturae participantis. Est tamen aduertendum, quod quia natura intelligentiae est penitus absoluta a corpore, distinctio intelligentiarum attenditur secundum gradum naturae propriae ab eoque comparatione ad aliqua corpora: de ratione enim anima est quod sit corpori impressa, & ideo distinctio animarum attenditur secundum comparationem ad corpora animata. vnde si corpora animata sunt diuersa spiritus, aiae eis impressae erunt diuersae secundum speciem, sicut oportet dicere, si corpora caelestia essent animata, si autem corpora animata sunt vnius speciei, aiae etiam impressae sunt vnius speciei multiplicatae numero solo, sicut patet de aibus humanis. Deinde considerandum est tertium. scilicet aiaiarum distinctio, & ponit tres distas quarum prima accipit secundum diuersam perfectionem aiaiarum: dicitur enim anima superioris sicut sunt caelestia corporum quae sequuntur intelligentiam, immediate post ea ordinatae sunt completae, si imperfectioe naturae aialis, & signum perfectiois ostendit subdese paucae declinationis & separationis, id est supra in secunda propositione, quod anima in quantum deficit a complemento intelligentiae appropinquat ad motum, & ideo quanto animae fuerint altiores & intelligentiae propinquoires, tanto minus habent de motu animarum inferioris habent motum non solum quantum ad hoc quod mouet corpus: sed etiam quantum ad hoc quod non semper sunt coniuncte suis corporibus & quod non semper intelligunt. Sed aiae superiores semper sunt coniuncte suis corporibus & semper sunt intelligentes, habent tamen de motu hoc quod semper moueant caelestia corpora, & ideo dicitur quod sunt paucae declinationis: quia parum declinant ab immobilitate intelligentiae & paucae separationis: quoniam in diuersa separantur, vt quadoque in hoc, quod in illo inueniantur. quantum ad solum motum localem caelestium corporum, inferiores vero aiae deficiunt in complemento & paucitate declinationis seu separationis a superioribus animabus. Secunda dista differentia sumitur per influentiam aiaiarum in inuicem: sicut enim supra dixit quod intelligentiae primae influunt supra secundas bonitates quas recipiunt a causa prima, ita nunc dicit quod superiores animae influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores, & vtroque est ratio eadem: quia quod est imperfectius, apertum est perfectiori: sicut potentia ab actu. Tercia differentia sumitur ex parte effectus. Sicut enim de intelligentiis dixit, quod superiores imprimunt nobiliores animas, ita nunc dicit de animabus quod anima superior recipiens virtutem immediate ab intelligentia, habet fortiores impressiones: quia semper causa superior vehementius agit, vt in prima propositione dictum est, & id id quod imprimat a superiori aia in suo corpore est fixum & stans, firmum & immobile, & motus eius est aequalis, vniuersalis & continuus, vt patet in corpore caelestia vero inferior ad quam pertinet virtus intelligentiae, mediate superiori aia, habet debiliores impressiones in suis corporibus, sicut causa inferior, & ideo id quod imprimat corpori sicut vltima & huiusmodi, est debile propter passibilitatem corporis ab exteriori agente euanescentis a principio interiori, transmutabile, destructibile: quia finaliter totaliter definit esse id quod

Tex. co. 15.
Tex. co. 25.
Tex. co. 15.
Tex. co. 10.

2. Phyl.
1. 2. 1.

S. Tho. de Causis.

ab anima in corpore efficitur, & tamen corpus quodammodo participat sempiternitatem scilicet fm speciem, & hoc per generationem. In hoc autē melius sentit auctor huius libri, attribuens corruptibilitatem horum corporū debilitati impressionis ipsius animae. Platonici, qui posuerunt etiam animam humanam habere quoddā corpus in

LECTIO VI.

Ausa primā superior est omni narratione, & nō deficiunt līnē a narratione eius, nisi propter narrationem esse ipsius, quoniam ipsa est super omnem causam, & non narratur nisi per causas secundas, quae illuminantur a lumine causae primae. Quod est, quoniam causa prima non cessat illuminare causatum suum, & ipsa non illuminatur a lumine alio, quoniam ipsa est lumen purum sic quod non est lumen, & quia nihil est superius ipsa: sed ipsa supra quod non est lumen, & ipsa sola, cuius deficit narratio, & nō est ita: nisi quia supra ipsam non est causa, per quam cognoscatur, omnis res nō cognoscitur & naturalis nisi ex ipsa causa sua. Cum ergo causa est tantū, & non est causatum, non scitur per causam primam, neque narratur, quoniam est superior nar-

LECTIO VI.

ostquam auctor huius Libri distinxit esse superius generaliter in tres gradus, quos primus est supra aeternitatem, quod conuenit causae primae. Secundus cum aeternitate, quod conuenit intelligentiae. Tertius est infra aeternitatem & supra tempus quod conuenit animae, hic incipit profectū de singulis gradibus. Et primo de causa prima, secundo de intelligentia in alia propositione, ibi Intelligentia & substantia & tertio de Anima. 14. propositione. ibi: In omni anima &c. De causa prima hoc est quod potissime scire possumus, quod omnem scientiam & locutionem nostrā excedit. Ille enim perfectissime Deum cognoscit, qui hoc de ipso tenet quod quicquid cogitari vel dici de eo potest, minus est eo quod Deus est. vnde Dionys. dicit in 10. Mystice theolo. quod homo melius scit cognitionis virtutem Deo scit omnino ignoto, eo quod nihil de eo cognoscit, cognoscens ipsum esse supra omnem mentem: & ad hoc ostendendum inducitur haec propositio, Causa prima superior est narratione. per narrationem autem oportet affirmari intelligi, quia quicquid de eo affirmamus, non conuenit ei fm quod a nobis significatur. Nomina enim a nobis imposita significant per modum quo nos intelligimus, quem quidem modum in esse diuinum transcendit. vnde Dionys. dicit 2. ca. C. Hierar. quod negationes in diuinis sunt vere affirmaciones vero incompaete vel inconuenientes. hanc etiam propositionem Proclus ponit. 123. propositione sui Libri sub his verbis: Omne quod ens ipsum quidem propter super substantialem vnionē indicibile est & incognoscibile omnibus secundis, a participantibus autem capibile est & cognoscibile, propter quod solum primum penitus ignotum tamquam aetherum ens. per hoc autem quod dicitur quod ens intelligit omnem formam ydealem fm Platonicoū positiones, puta per se hominē, per se vitā & cetera huiusmodi, quae deos dicebat, vt supra dictum est: huiusmodi autē habens vnitatem fm ipsos super substantiales, quae extendunt omnia subiecta participari, & ideo dicitur quod neque dicitur, neque cognoscitur vnūquodque eorum ab inferioribus: sed a superioribus cognoscitur possunt, pura ydea vitae cognoscitur potest ab ydea entis, & quāuis non possunt perfecte cognosci, vel dici ab inferioribus, aliquantū tamen capi & cognosci possunt a participantibus. i. per participantia sicut per ea quae participant vitam aliquā cognoscitur de ipsa vita: sed illud quod est primum simpliciter, quod fm Platonicos est ipsa essentia bonitatis est penitus ignotum, quia nō habet aliquid supra quod possit ipsum cognoscere, & hoc signat cū dicitur Ameltheum. i. non post existens aliquid. Et quia auctor huius Libri non concordat cū Platonico in positione aliarum naturarum separatarum idealium, sed ponit solum primum, vt supra dictum est, ideo praetermissis aliis de hac causa prima dicit, quod est superior narratione

Et causam assignat pp suam super substantialitatem sicut & Proclus. & hoc est quod subdit in ppone, & non deficient lingua a narratione eius nisi pp narrationem non esse ipsius, qm ipsa est super omnem causam: qualiter autē narretur dicit subdens, & non narratur nisi per causas secundas, quae illuminantur lumine causae primae.

ratione, neque cōsequitur eam loquē, quod est, quia narratio non fit nisi per loquelam, & loquela per intelligentiam, & intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per sensum. Causa autem prima est supra res omnes, quoniam est causa eis, propter illud fit ergo quod ipsa non cadit sub sensu, & meditatione & cogitatione, & intelligentia & loquela: non est ergo narrabilis. Et dico iterum quod res aut est sensibilis & cadit sub sensu: aut est meditabilis, & cadit sub meditatione, aut est fixa stans secundum dispositionem vnā, & est intelligibilis, aut conuertibilis destrictibilis cadēs sub generatione & corruptione, & est cadens sub cogitatione, & causa prima est supra omnes res intelligibiles sempiternas & supra res destructibiles, quapropter non cadunt super eam meditatio, neque sensus, neque intelligentia.

sa aQualitas rei est quoddā lumen ipsius, & quae effectus habet quod in actu p suam causam, inde est quod illuminatur & cognoscitur per suā causam. Causa autē prima est actus purus, nihil habens possibilitatis adiunctū, & ideo ipsa est lumen purū a quo omnia alia illuminantur & cognoscibilia redduntur. & ex hoc concludit vltimus quod sola causa prima sic est prima, quod non potest narrari, quia non habet causam superiorē per quā narretur. Res enim cōsueuerunt narrari p suas causas, & quia a cognitione processit a narratione ostendit cōsequenter quod causa prima cū sit supra cognitionē, oportet quod sit supra narrationem: & hoc ideo, quia narratio. i. affirmatio fit p loquelam. i. per aliquē sermonē significatiuum. loquela autē est p intellectū, quia voces significantiue sunt signa intellectuum. intelligentia autē fit p cognitionem. i. per rationē, & hoc est verū in hominibus qui ratiocinādo perueniunt ad intellectū veritatis, & cogitatio p meditationē. i. per imaginatiōem & ceteras vires sensitiuas in inferiores, quae deseruiunt rōni humanae. Et meditatio fit per sensum, quia fantasia est motus factus a sensu fm actū, vt dicit in lib. de Anima. vnde cū causa prima sit sup oēs res, excedit omnia praedicta. & hoc est Dionys. post 1. cap. de Diuino. dicens, & neque sensus est eius neque fantasia, quod ille nominat meditationē, neque opinio quod ille nominat rōnē, neque nomen, quod ille nominat loquelam, neque sermo, quod ille nominat narrationē, neque scia, quod ille nominat intelligentiam. secūdo vero erit quod nō cognoscatur secundum modum se ipsam, & hoc probat p diuersos modos cognitionū. Eorum enim quae p se cognoscunt quaedā cognoscuntur. sensus sicut res sensibiles: quaedā meditatione siue imaginatione, sicut res imaginabiles: quae sensui subiacēt: quaedā vero intellectu sicut res necessariae & immobiles: quaedā vero rōne siue cogitatione, sicut res generabiles & corruptibiles, fm quē modū Philosophus in 6. Ethic. dicit quod ratiocinatio est circa ea quae conueniunt aliter se habere. vnde cū causa prima sit supra oēs hōmōnis generis rerū, nullo istorū modorū cognosci potest hanc pbationē inducit Proclus, nisi quod meditationē ponit loco cogitationis, & opinionē loco meditationis, & quidē circa hanc ratiōnē manifestū est quod causa prima est supra res sensibiles & imaginabiles & corruptibiles: sed quod sit supra res intelligibiles sempiternas nō est manifestū. & haec pbatio hic praetermissa: sed Proclus pbat p hoc quod oēs cognitio intellectualis vel ratiocinatio est ens, illud enim quod primo acquiritur ab intellectu est ens, & id in quo non inuenitur ratio entis nō est capibile ab intellectu. vnde cū causa prima sit supra ens, cōsequens quod est quod causa prima sit supra res intelligibiles sempiternas. Causa autē prima, fm Platonicos quod est supra

ens in quantum essentia bonitatis & vnitatis, quae est causa prima excedit etiam ipsum ens separatum, sicut supra dictum est, sed secundum rei veritatem causa prima est supra ens in quantum est ipsum esse infinitum, ens autem dicitur id quod finite participat esse, & hoc est proportionatum intellectui nostro. Cuius obiectum est quod quid est vt dicitur in Tertio de Anima, vnde illud solum est capibile ab intellectu nostro, quod habet quidditatem participatiuam esse: sed Dei quidditas est ipsum esse, vnde est supra intellectum. Et per hunc modum dicitur hanc rationem Dionys. 1. cap. de Diuino. sic dicitur. Si cognitiones omnes existentium sunt, & si existentia finem habent, in quantum scilicet finite participant esse qui est, supra omnem substantiam ab omni cognitione est segregatum. Tertio, ostendit quod causa prima cognoscitur per effectum, & dicitur causa prima non signat in his quae de ipsa dicuntur nisi ex causa secunda quae est intelligentia, sic enim loquuntur de Deo, quae quaedā substantia intelligētia & hoc ideo: quia intelligentia est huius causae factū primum, vnde est Deo humillima & per ipsum maxime cognosci potest, sed tamen non sufficienter cognoscitur per eam: quia illud quod est intelligentia est in causa prima alio modo, causa autem excedens effectum non sufficienter cognosci potest per suum effectum: sic ergo patet quod causa superior est narratione, quia neque per causam, neque per se ipsam, neque per effectum, sufficienter cognosci aut dicit potest.

LECTIO VII.

ntelligentia est substantia quae non diuiditur. Quod est quia si nō est cum magnitudine, neque corpus est, neque mouetur, tunc procul dubio non diuiditur, & iterum omne diuisibile non diuiditur, nisi aut in multitudine, aut in magnitudine, aut in motu suo. Cum ergo res est secundum hanc dispositionem, tunc est sub tempore, quoniam non recipit diuisionem nisi in tempore, immo est cum aeternitate, quapropter facta est altior & superior omni corpore, omni tempore, & omni multitudine: quod si inueniatur

LECTIO VII.

ostquam de prioribus gradibus superioris esse, scilicet primam causam dixit inenarrabilem esse, nunc accedit ad secundum gradum, scilicet ad intelligentiam. Et primo determinat de intelligentia quantum ad sui substantiam: secundo quantum ad eius cognitionem. 8. propositione ibi: Omnis intelligentia scit, &c. Circa primum sciendum est, quod ea quae sunt superioris ordinis, cognosci non possunt sufficienter per ea quae sunt ordinis inferioris, eo quod superiora excedunt inferiorum modum & virtutem: quia vero humana cognitio a sensu initiū sumit, ea quae nobis sensibus offeruntur, cognoscere sufficienter possumus: sed ex his in superiorum cognitionē peruenire non possumus, nisi fm ea quae ex sensibus nobis notis habent omnia, ea vero quae totaliter nobis sensibus offeruntur, sunt inferiora corpora, cum quibus superiora corpora in essentia spem nō conueniunt nec in natura cōditione conueniunt autē in rōne quantitatis luminis: eorum quae ad hanc sequuntur, & ideo pertingere possumus ad cognoscendū de superioribus corporibus & claritate ipsorum, in quantum sunt nobis visibilia & quantitate magnitudinis & motus ipsorum & figuram, & etiam gradus ipsorum secundum modum quo conueniunt in genere cum inferioribus corporibus: propriam autem naturam ipsorum secundum rationem spei dicitur non possumus nisi per negationem, in quantum transcendent inferiorum corporum naturam. vnde Arist. in primo de Caelo. & inde probat caeleste corpus non esse neque graue, neque leue, neque generabile, neque corruptibile: sed licet intelligentia transceat totum ordinem corporum: quia tamen sua quidditas vel essentia non est ipsum suum esse, sed est res subsistens in suo esse participatiue, ideo quodammodo conuenit in genere cum corporibus, quae etiam in suo esse subsistunt, & sic secundum logicam intentionem videtur quod ponatur in genere substantiae, & ideo intelligentia quidem modificari potest aeternitate siue affirmatiue quantum ad suum genus, & dicitur esse substantia, sed quantum ad dif-

ferentiam specificam enarrari non potest: sed oportet quod per negationē nobis notificetur, in quantum transcendit totum ordinem corporum rerum, quibus conuenit diuersitas, & ideo notificans intelligentiae essentiam, prout a nobis notificari potest, proponit hanc propositionem, Intelligentia est substantia quae non diuiditur. causa autem prima nō est natura subsistens in suo esse, quod participato: sed potius est ipsum esse subsistens, & ideo est super substantialis & simpliciter inenarrabilis: ponit autem & Proclus in suo libro hanc propositionem & sub his verbis. Omnis intellectus imparibilis est substantia, quod autē dictum est, probatur per diuisionem, & quantum ex verbis hic positus apparet, praeteritur duplex diuisio, quarum prima est ex parte ipsius rei diuidenda, quae habet magnitudinem stantem & quantitatem fluentē, sicut est in tempore & motu, & hoc est quod dicitur, quod est, quia si nō est cum magnitudine neque habet motum, tunc procul dubio non diuiditur: per hoc enim quod dicitur, si non est cum magnitudine neque corpus, excludit magnitudinem stantem. i. habentem situm, & dicit neque cum magnitudine, neque corpus, quia corpus est magnitudo completa diuisibilis secundum diuisionem omnium dimensionum: superficies autem & linea sunt magnitudines incompletae secundum vnā vel duas partes, vel hoc quod dicitur, si non est cum magnitudine, ponitur ad excludendum ea quae sunt quanta per accidens, sicut abedo, & similia. Aliam diuisionem ponit ex parte ipsius diuisionis, & dicit quod omne quod diuiditur, vel diuiditur secundum multitudinem, id est secundum quantitatem discretam, vel secundum magnitudinem quae est diuisio secundum quantitatem continuam habentem situm, vel secundum motum quae est diuisio quantitatis continuae non habentis situm: Eadem est diuisio temporis & motus, vt probatur in 7. Phy. In prima autē diuisione praetermissa de multitudine: quia diuisio quae est secundum numerum consequitur diuisionem continuam, vt patet in tertio Phy. & ideo in quibus non est diuisio secundum magnitudinem, non est diuisio secundum multitudinem. In his autem diuisionibus positus ostendit, quod nullo praedictorum modorum intelligentia diuiditur, & videtur esse probatio talis, Omne quod diuiditur, diuiditur in tempore, est enim diuisio quidam motus ab vnitatem in multitudinem: sed intelligentia non est in tempore, sed est in aeternitate totaliter, vt supra habitum est in secunda propositione, ergo excedit omnem praedictum diuisionis modum: & haec quidē est expositio huius probationis secundum quae ex verbis hic positus apparet. Sed sciendum est, verba hic posita ex virtute translationis esse corrupta, vt patet per litteram Proculi quae talis est. Si enim est sine magnitudine & incorporeus & immobilis & imparibilis est: quod vero sequitur non inducitur per modum alterius diuisionis, sed per modū probationis: sic enim subdit, Esse enim qualitercumque parabile, aut secundum multitudinem, aut secundum magnitudinem, aut secundum operationes, est parabile, & statim probat quod non sit parabile secundum operationes. Nam addit, in tempore latas. q. d. omnes operationes parabiles sunt in tempore, & subdit: intellectus autem secundum omnia est aeternalis & ultra corpora & vnita est quae in ipso multitudine imparibilis, ergo & singulariū praedictorum supra positurum erit, & primo profectur de incorporeitate sic dicens. Quod quidē igitur incorporeus sit intellectus? quo ad se ipsum, conuersio manifestat, est autē conuersio intellectus ad se ipsum in hoc quod se ipsum intelligit. Corporum enim nullum ad se ipsum conuertitur, & hoc quidem supra probauerat praemittens. xv. propositione talē esse, Quod ad se ipsum conuertitur est, in corporeum est, quod sic probat. Nullum enim corporeum ad se ipsum

ipsum natum est conuertit. Si enim quod conuertitur ad aliquid co- pulatur illi ad quod conuertitur, palam itaque quia & omnes par- tes corporis eius quod ad seipsum conuertitur, ad omnes copola- buntur, quod est impossibile in omnibus partibus propter par- tium separationem aliis earum alibi iacentibus, & hic quidem pro- batio hic subditur fa- tis confuse cum dicitur, Et si generatio quod dem illius, scilicet quod intelligentia non sit corpus est reditio super essentiam suam, si quia conuertitur super seipsum intelligendo se, quod conuenit sibi quia non est corpus, vel magnitudo habes unam partem ab alia distantem, & hoc est quod subdit, scilicet quod non extenditur extensio- ne, scilicet magnitudi- nis cum re extensa, si magnitudinem habet, ita quod sit una suarum extremitatum secundum ab alia, ordine situs ab alia distincta, & quia postea aliquid cre- dere, quod intelligentia extenditur intelligendo corpora, quod con- tingit in ipsa, hoc est eludens quod est, quia quando vult, scientiam rei corporalis non extendit, cum ea, ut scilicet magnitudinem intel- ligat, sicut Empedocleus voluit: sed ipsa statim secundum suam dispo- sitionem, id est non di- strahitur in diuersas partes, & hoc probat per hoc quod subdit, quia est forma a qua non pertransit aliquid. Magnitudo enim non est nisi in materia, sed intelligentia est forma immaterialis a qua aliquid non pertransit, vel quia una pars eius non distat ab alia, vel quia licet sit indivisibilis nihil de re habet magnitudinem praterit eius cognitioni: sub- dit autem, & corpora quidem non sunt ita, ex quo concludi potest quod intelligentia non sit corpus. Deinde secundum quod apparet ex ver- bis hic positus inducitur alia probatio ad ostendendum quod intel- ligentia non sit corpus: quia scilicet tam eius substantia quam eius operatio est indivisibilis, & utraque habet unitatem indivisibilitatis, quod in corporibus esse non potest: nam corpus & secundum sub- stantiam suam diuiditur diuisione magnitudinis & secundum ope- rationem suam diuiditur diuisione temporis, quorum neutrum conuenit intelligentia: sed in libro Proculi inducitur hoc ad pro- bandum aliud membrum, scilicet ad ostendendum quod intelligen- tia non diuiditur secundum motum, dicit enim sic, Quod autem intel- lectus sit aternalis manifestat operationis ad substantiam iden- titas & est virtus probationis huius, quia res illa cui sua operatio accidentia aduenit, secundum illam operationem variationem re- cipit, ut quandoque operetur & quandoque non operetur, vel quando- que magis quandoque minus operetur: res autem illa cui conue- nit sua operatio secundum suam essentiam inuariabiliter opera- tur. Et talis est intelligentia cui conuenit intellectualis operatio secundum naturam suae essentiae. Deinde ostendit tertium mem- brum, scilicet quod intelligentia non diuidatur secundum multitudinem, & ad hoc manifestandum inducit quod oportet aliquam multitudinem in intelligentia ponere, proueniunt enim bonitates multae a cau- sa prima, cuius multiplicationis ratio est, quia intelligentia non potest attingere ad simplicitatem unitatis primae causae, & ideo per- sectio bonitatis quae in prima causa est unita & simplex multipli- catur in intelligentia in plures bonitates, & tamquam si multi- tudo bonitatum in intelligentia, tamen ista multa indivisibi- liter subsistentem coherent. Non enim potest esse quod retineat esse, & amittat vitam, vel quod retineat vitam & amittat cognitio- nem, sicut accidit in istis inferioribus, & hoc ideo quia cum intel- ligentia sit primum causatum propinquissima est primae causae, & ideo quae sunt in intelligentia nobilissimo modo conueniunt ei

dem non recipit diuisionem, quoniam est primum creatum quod creatum est a prima causa, & unitas est dignior quam diuio. Iam ergo verificatum est, quod intelligentia substantia est quae non est cum magnitudine neque corpus, neque mouetur per aliquem modum motu corporei, quia appa- facta est supra tempus & quater- nitate sicut ostendimus.

LECTIO VIII.

Mnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, verum tamen scit quod est sub se, quoniam est causa ei. Et scit quod est supra se, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligentia quidem haec est substantia intelligibilis, ergo secundum modum suae sub- stantiae scit res quas acquirit de super, & res quibus est causa. Ergo ipsa discernit quod est sub ea, & quod est supra eam, & scit quod illud quod est supra se est causa ei, & quod est sub ea, est causatum ab ea, & cognoscit causam suam &

causatum suum per modum qui est causa eius, per modum substantiae suae, & sui esse. Et similiter omnis sciens non scit rem meliorem & rem inferiorem & deteriore, nisi secundum modum suae substantiae & sui esse, non secundum modum, secundum quae res sunt. Et si hoc ita est, tunc proculdubio bonitates quae descendunt, super intelligentiam a causa prima, sunt intelligibiles in ea. Et similiter res corporales sensibiles sunt in intelligentia intelligibiles. quod est, quoniam res quae sunt in intelligentia non sunt im- pressionem ipsae, immo sunt causa impressionum, & significatio illius est quod intelligentia ipsa est causa rerum, quae sunt sub ea per hoc, quod est ipsa intelligentia tantum. Si ergo intelligentia est causa rerum, per hoc quod est intelligentia, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, tunc proculdubio causae rerum sunt intelli- gibiles etiam. Iam ergo manifesta- tum est, quod res supra intelligen- tiam & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, & simili-

LECTIO IX.

ter res corporeae cum intellige- tia sunt intelligibiles, & res in- telligibiles in intelligentia sunt in- telligibiles, quoniam ipsa est cau- sa esse earum, & quia ipsa non ap- prahendit nisi per modum suae substantiae, & ipsa quia est sua in- telligentia apprahendit res ap- prahensibiles in intelligentia, siue in- telligibiles sunt res: siue sint cor- poreae.

teligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, sicut quod est sub se, quoniam est causa ei. Et scit quod est supra se: quia acquirit bonitates ab eo. Cuius quidem probationis ratio quantum ad superficiem videtur esse, quod causalitas sit intelligentiae ratio intel- ligendi, & hoc quidem si ratione consideretur non habet veritatem, neque quantum ad id a quo causatur intelligentia, neque quan- tum ad ea quae causantur enim causatur a sua causa per suam scien- tiam: sed potius per scientiam causae causantis ipsam, haec vero quae sub se sunt, quaeuis intelligentia causet per suam scientiam, non ta- men ideo scit ea, quia causa est esse scientis, ideo causat ea, quia scit ea, verum autem intellectus huius probationis est sic accipere. Manifestum est enim, quod in ordine rerum causa altiorum graduum obtinet quae causatum: sicut quod sit & causa & causatum me- dium gradum obtinet inter utrumque & huiusmodi est intelligen- tia. Nam ipsa causatur a causa prima: & est infra eam, causat autem quodammodo ea quae sunt sub ipsa, ut in 3. propone est expositum, & ita est supra ea. vult ergo dicere, quod secundum gradum suum quo est causa & causatum, medio modo se habet in intelligentia, intelligit id quod est supra se inferiori modo quod illud sit in seipso, quae autem sunt infra se intelligit altiori modo quod sunt in seipsis. Et in hoc etiam sensu inducitur in libro Proculi, 17. propositione quae talis est. Omnis intellectus intellectualiter est & quae ante ipsum & quae post ipsum: quia scilicet tam superiora quae inferiora sunt in intellectu secundum modum eius, id est intellectualiter, & ad hoc etiam sensum inducitur hic propositio. Dicit enim quod intelligen- tia quidem est substantia intelligibilis, quia scilicet esse intelligibile consistit in ratione suae essentiae, ergo & secundum modum suae substantiae, sicut res quas acquirit de super & res quibus est causa, & huius ratio est, quia vnaquaeque res, operatur secundum modum formae suae quae est operationis principium, sicut calidus calefacit se- cundum modum sui caloris, vnde oportet quod omne cognoscens co- gnoscatur secundum formam suam quae est cognitionis principium, scilicet secundum similitudinem rei cognoscit, quae quidem est in cognos- cente secundum modum substantiae eius, vnde oportet quod omne cognoscens secundum modum suae substantiae cognoscatur quod cognoscit. Cum ergo intelligentia secundum modum suae sub- stantiae sit causa & causatum, videtur ipsa quasi quidam terminus vel

LECTIO VII.

Officia nobilitatio: ne intel- ligentia quantum ad eius sub- stantiam, hic incipit manifestare cognitio- nem ipsius. Et primo de- clarat modum quo- modo cognoscatur a se. Secundo quomodo cognoscit seipsum & hoc. 13. propositio- ne. ibi. Omnis intel- ligentia intelligit per essentiam suam &c. Circa primum tria fa- cit. Primo declarat modum quo cogno- scit intelligenda & su- periora & inferiora. Secundo ostendit quod sit ea superioris. pro- positione, ibi. Omnis intelligentia scit quod est supra se &c. Tertio ostendit quomodo se habeat in cognitione inferio- rum, ibi. Omnis in- telligentia, est plena formis. x. propositio- ne. ad declarandum quod sit supra ipsam, indu- cens propositionem ad manifestandum quod in- telligentia dependet ex causa prima quae talis est. Omnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, sicut quod est sub se, quoniam est causa ei. Et scit quod est supra se: quia acquirit bonitates ab eo. Cuius quidem probationis ratio quantum ad superficiem videtur esse, quod causalitas sit intelligentiae ratio intel- ligendi, & hoc quidem si ratione consideretur non habet veritatem, neque quantum ad id a quo causatur intelligentia, neque quan- tum ad ea quae causantur enim causatur a sua causa per suam scien- tiam: sed potius per scientiam causae causantis ipsam, haec vero quae sub se sunt, quaeuis intelligentia causet per suam scientiam, non ta- men ideo scit ea, quia causa est esse scientis, ideo causat ea, quia scit ea, verum autem intellectus huius probationis est sic accipere. Manifestum est enim, quod in ordine rerum causa altiorum graduum obtinet quae causatum: sicut quod sit & causa & causatum me- dium gradum obtinet inter utrumque & huiusmodi est intelligen- tia. Nam ipsa causatur a causa prima: & est infra eam, causat autem quodammodo ea quae sunt sub ipsa, ut in 3. propone est expositum, & ita est supra ea. vult ergo dicere, quod secundum gradum suum quo est causa & causatum, medio modo se habet in intelligentia, intelligit id quod est supra se inferiori modo quod illud sit in seipso, quae autem sunt infra se intelligit altiori modo quod sunt in seipsis. Et in hoc etiam sensu inducitur in libro Proculi, 17. propositione quae talis est. Omnis intellectus intellectualiter est & quae ante ipsum & quae post ipsum: quia scilicet tam superiora quae inferiora sunt in intellectu secundum modum eius, id est intellectualiter, & ad hoc etiam sensum inducitur hic propositio. Dicit enim quod intelligen- tia quidem est substantia intelligibilis, quia scilicet esse intelligibile consistit in ratione suae essentiae, ergo & secundum modum suae substantiae, sicut res quas acquirit de super & res quibus est causa, & huius ratio est, quia vnaquaeque res, operatur secundum modum formae suae quae est operationis principium, sicut calidus calefacit se- cundum modum sui caloris, vnde oportet quod omne cognoscens co- gnoscatur secundum formam suam quae est cognitionis principium, scilicet secundum similitudinem rei cognoscit, quae quidem est in cognos- cente secundum modum substantiae eius, vnde oportet quod omne cognoscens secundum modum suae substantiae cognoscatur quod cognoscit. Cum ergo intelligentia secundum modum suae sub- stantiae sit causa & causatum, videtur ipsa quasi quidam terminus vel

mes determinans, siue distinguens superiora ab inferioribus, ita sci- licet quod superiora cognoscit per modum suae substantiae inferiora modo quod sunt in seipsis, inferiora vero cognoscit altiori modo quod sunt in seipsis, quod quidem est intelligendum ut modus cognitionis accipiatur ex parte cognoscens, quia scilicet quaeuis causa prima sit super- intellectualis intelligen- tia, non cognoscit eam superintellectuali- ter: sed intellectualiter, & similiter quam- uis corpora sint mate- rialia & sensibilia in seipsis, intelligentia tamen non cognoscit ea sensibilibus & mate- rialiter: sed intelle- ctualiter. Si vero acci- piatur modus cogno- tionis ex parte rei co- gnita, sic cognoscit v- numquodque prout est in seipso, cogno- scit enim intelligen- tia quae causa prima est superintellectuali- ter in seipsis, & quae res cor- porales habent in se- ipsis esse materiale & sensibile. Ex his patet intellectus omnium eorum quae hic dicitur.

ter res corporeae cum intellige- tia sunt intelligibiles, & res in- telligibiles in intelligentia sunt in- telligibiles, quoniam ipsa est cau- sa esse earum, & quia ipsa non ap- prahendit nisi per modum suae substantiae, & ipsa quia est sua in- telligentia apprahendit res ap- prahensibiles in intelligentia, siue in- telligibiles sunt res: siue sint cor- poreae.

LECTIO IX.

Mnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, verum tamen scit quod est sub se, quoniam est causa ei. Et scit quod est supra se, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligentia quidem haec est substantia intelligibilis, ergo secundum modum suae sub- stantiae scit res quas acquirit de super, & res quibus est causa. Ergo ipsa discernit quod est sub ea, & quod est supra eam, & scit quod illud quod est supra se est causa ei, & quod est sub ea, est causatum ab ea, & cognoscit causam suam &

LECTIO IX.

Officium nobilitatio: ne intel- ligentia quantum ad eius sub- stantiam, hic incipit manifestare cognitio- nem ipsius. Et primo de- clarat modum quo- modo cognoscatur a se. Secundo quomodo cognoscit seipsum & hoc. 13. propositio- ne. ibi. Omnis intel- ligentia intelligit per essentiam suam &c. Circa primum tria fa- cit. Primo declarat modum quo cogno- scit intelligenda & su- periora & inferiora. Secundo ostendit quod sit ea superioris. pro- positione, ibi. Omnis intelligentia scit quod est supra se &c. Tertio ostendit quomodo se habeat in cognitione inferio- rum, ibi. Omnis in- telligentia, est plena formis. x. propositio- ne. ad declarandum quod sit supra ipsam, indu- cens propositionem ad manifestandum quod in- telligentia dependet ex causa prima quae talis est. Omnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, sicut quod est sub se, quoniam est causa ei. Et scit quod est supra se: quia acquirit bonitates ab eo. Cuius quidem probationis ratio quantum ad superficiem videtur esse, quod causalitas sit intelligentiae ratio intel- ligendi, & hoc quidem si ratione consideretur non habet veritatem, neque quantum ad id a quo causatur intelligentia, neque quan- tum ad ea quae causantur enim causatur a sua causa per suam scien- tiam: sed potius per scientiam causae causantis ipsam, haec vero quae sub se sunt, quaeuis intelligentia causet per suam scientiam, non ta- men ideo scit ea, quia causa est esse scientis, ideo causat ea, quia scit ea, verum autem intellectus huius probationis est sic accipere. Manifestum est enim, quod in ordine rerum causa altiorum graduum obtinet quae causatum: sicut quod sit & causa & causatum me- dium gradum obtinet inter utrumque & huiusmodi est intelligen- tia. Nam ipsa causatur a causa prima: & est infra eam, causat autem quodammodo ea quae sunt sub ipsa, ut in 3. propone est expositum, & ita est supra ea. vult ergo dicere, quod secundum gradum suum quo est causa & causatum, medio modo se habet in intelligentia, intelligit id quod est supra se inferiori modo quod illud sit in seipso, quae autem sunt infra se intelligit altiori modo quod sunt in seipsis. Et in hoc etiam sensu inducitur in libro Proculi, 17. propositione quae talis est. Omnis intellectus intellectualiter est & quae ante ipsum & quae post ipsum: quia scilicet tam superiora quae inferiora sunt in intellectu secundum modum eius, id est intellectualiter, & ad hoc etiam sensum inducitur hic propositio. Dicit enim quod intelligen- tia quidem est substantia intelligibilis, quia scilicet esse intelligibile consistit in ratione suae essentiae, ergo & secundum modum suae substantiae, sicut res quas acquirit de super & res quibus est causa, & huius ratio est, quia vnaquaeque res, operatur secundum modum formae suae quae est operationis principium, sicut calidus calefacit se- cundum modum sui caloris, vnde oportet quod omne cognoscens co- gnoscatur secundum formam suam quae est cognitionis principium, scilicet secundum similitudinem rei cognoscit, quae quidem est in cognos- cente secundum modum substantiae eius, vnde oportet quod omne cognoscens secundum modum suae substantiae cognoscatur quod cognoscit. Cum ergo intelligentia secundum modum suae sub- stantiae sit causa & causatum, videtur ipsa quasi quidam terminus vel

gere ad cognoscendam intelligentiam substantiam per excessum simplici- tatis ipsius, per quam est rationem sensus corporis deficit a co- gnitione rei intelligibilis. Et quod sit simplicior hoc manifestatur, quia est causa rerum inferiorum per modum quod supra dictum est in 3. Propositione, & hoc manifestatur per id quod sublequitur: quia intelligentia regit om- nes res quae sunt sub ea per virtutem diuinam in regimine ordinatio & motio inferiorum ad finem, & per huiusmodi virtutem diuinam in se existenter retinet & conseruat res ab im- pedimentis sui regi- minis, haec enim duo, scilicet regere & reti- nere, sunt propriae cau- sae in comparatione ad effectum, ideo ergo intelligentia per- virtutem diuinam re- git res & retinet eas, quia per ipsam est cau- sa earum, quomodo- autem retinet res in- feriores manifestat per hoc quod subdit, quod ipsa retinet eas oes quae sunt sub ea & co- prahendit eas. Imprimendo, scilicet ei vir- tutem suam, non n. est causa omnium in- feriorum immediate nisi medianteribus cau- sis inferioribus: hoc autem quod dixerat probat consequenter per hoc, quia omne quod est principium in rebus & causa eis, retinet illas res & re- git eas, ut dictum est, & nihil eorum quae sunt alicui causa pos-

las res, & regens eas, & non eu- dir ab ea ex ipsis aliqd propter virtutem suam alteram, ergo in- telligentia est princeps rerum, quae sunt sub ea, et retinens eas & regens eas, sicut natura regit res, quae sunt sub ea per virtutem intelligentiae: quia similiter in- telligentia regit naturam per vir- tutem diuinam, quia intelligen- tia quidem non facta est retinens res, quae sunt post eam, & regens eas, & suspendens virtutem suam super eas, nisi quoniam ipsae res non sunt virtus substantialis ei, immo ipsa est virtus virtutum sub- stantialium, quoniam est causa eis, quia intelligentia quidem comprahendit generata & na- turam & orizontem naturae, sci- licet animam. Nam ipsa est su- pra naturam, quod est, quia na- tura continet generationem, & anima continet naturam, & in- telligentia continet animam, er- go intelligentia continet om- nes res, & non est facta intelligen- tia ita nisi propter causam pri- mam quae supereminet omnib' rebus, quoniam est causa intelli- gentiae, & anime, & naturae, & re- liquis rebus.

ter res corporeae cum intellige- tia sunt intelligibiles, & res in- telligibiles in intelligentia sunt in- telligibiles, quoniam ipsa est cau- sa esse earum, & quia ipsa non ap- prahendit nisi per modum suae substantiae, & ipsa quia est sua in- telligentia apprahendit res ap- prahensibiles in intelligentia, siue in- telligibiles sunt res: siue sint cor- poreae.

sunt eximi a regimine suae causae per aliquam virtutem extraneam. Et ideo cum intelligentia sit prima rerum inferiorum, & per con- sequens causa eorum per modum praemissum, consequens est quod ha- beat respectu inferiorum quasi officium principis in retinendo & regendo. Sic enim videmus quod etiam ea quae sunt infra intelligentiam habent virtutem regituum per virtutem intelligentiae: sicut per naturam quae est principium motus in rebus naturalibus reguntur & retinentur ea quae subsunt naturae. vnde similiter intelligentia regit naturam & alia quae subsunt per virtutem diuinam. Sic ergo ex superioribus probatum est quod intelligentia quae princeps re- git & retinet inferiora per virtutem superioris causae, & hoc ideo quia ipsa est causa earum. Et quod sit causa procedit ex hoc quod est vehementioris unitatis: sed quomodo ex hoc quod est causa se- quatur quod retineat causata & regat, non dicitur probatum, & ideo huius probationem subdit, & intelligentia quidem non est facta retinens res quae sunt post ipsam & regens eas & suspendens vir- tutem suam super eas, nisi quoniam ipse non sunt virtutis substan- tialis ipsi, immo ipsa est virtus virtutum substantialium, quoniam est causa eis, cuius probationis haec virtus est, quia vnaquaeque res regitur & conseruatur per aliquam virtutem suam per quam aliquod operatur ad finem & impedimentis resistit: sed virtus causata dependet ex virtute causae, & non e conuerso. Cum enim virtus sit ope- randi principium in vnoquoque, necesse est quod illud sit virtus virtutis alicuius rei a quo habet quod sit operandi principium, dictum est autem in prima propone quod causa inferior operatur per virtutem causae su- perioris. Vnde virtus causae superioris est virtus virtutis causae inferioris. Et per hunc modum dicit quod virtus ubi intelligentiae est, virtus virtutis substantialium id est virtutum quae sunt propriae substantijs inferio- rum rerum, sic igitur patet quod intelligentia regit & retinet res inferiores virtutem suam expandens super eas ex hoc quod est causa eis. Quae autem sunt inferiora quae regit, ostendit subdicens, quod intelligentia comprahendit generata, id est continet sub se sicut effectus quos regit & retinet res sensibiles & corporales & natura- quae est principium motus in ipsis, & inuenit primo in primo corpo-

rum, & comprehendit etiam horizontem naturam, scilicet animam: dicitur enim supra in x. Propositione qd anima est in horizonte eternitatis & pars tps existens in aternitate, & supra tps: quia ipse est supra naturam que est principium motus qui tpe mensurat. Quod autem intelligentia comprehendat omnia supra dicta probat, p hoc qd natura continet generationem & res generatas tanquam principium generationis existens: particula ris qde natura gnationis particularis: vti aut natura que est in corpore caelesti comprehendit vniuersaliter omnem generationem, sicut suum effectum, anima vero continet naturam: quia secundum opinionem potentium corpora caelestia animata, quam auctor huius libri superponit, anima est principium motus primi corporis & consequenter omnium motuum naturalium, vt in 3.

Propositione habitum est. Et iterum intelligentia continet animam: quia anima ab intelligentia participat intelligibilem operationem sicut in eadem propositione dictum est. vnde concludit qd intelligentia continet omnes res: quia quicquid continetur a contento, continetur a continente, & recipit causam, quare hoc conueniat intelligenti, scilicet propter virtutem causam primam cuius est proprium supereminere omnibus non per virtutem alterius, sed per virtutem propriam: ipsa enim per suam virtutem diuinam est causa intelligenti & animae & naturae & reliquarum rerum, scilicet generabilium & corruptibilium. Sic igitur ostensum est qd intelligentia dependet a causa prima per hoc qd ab ea habet virtutem vniuersalem continentis substantiam. Secundo ibi.

b ¶ Ostendit idem ex conditione causae primae demonstratione ostendere propter quid. Nam praedicta probatio fuit magis per se fitum. Et primo ponit probationem. Secundo excludit obiectionem, ibi: ¶ Quod si dixerit aliquis. ¶ Dicit ergo primo quasi proponens quod probare intendit, quod causa prima non est intelligentia nec est anima nec natura: sed est supra omnia ista quasi creatrix earum cum quodam ordine, na intelligentia causatur immediate a causa prima animam vero & naturam & reliquas res mediante intelligentia, quod intelligendum est sicut supra dictum est in tertia propositione, non quod esse eorum sit causatum ab intelligentia: sed quia ista secundum suam essentiam sunt creata solum a causa prima, per intelligentiam vero sortiuntur quasdam perfectiones superadditas, hoc autem qd causa prima causat omnia praedicta incipit probare, ibi: ¶ Et scientia quidem diuina. ¶ Ad cuius probationis intellectum sciendum, quod perfectio non peruenit in rebus a causa prima, aliud est quod peruenit ad omnia etiam vsq; ad generabilia, & corruptibilia, scilicet esse, aliud autem est quod non peruenit ad effectus in quantum effectus sunt, sed solum quantum ad causas in quantum causa sunt, scilicet virtus, vnde participatio virtutis peruenit vsque ad naturam quae habet rationem principii. Aliud vero est quod peruenit vsque ad animam intellectualem, scilicet scientia, quae tamen inferiori modo est in anima quam in intelligentia. Nam intelligentia conuenit sine motu in quantum apprehendit intuitiue, animae vero conuenit cum quodam motu quo ex vno procedit ad aliud. Sic igitur ad intelligentiam & animam peruenit esse & virtus & scientia ad naturam esse & virtus ad generata esse tantum. Sic igitur causa prima est causa omnis scientiae & virtutis & totius esse: consequens igitur est vt ab ipsa oia causentur, qd autem sit omnium horum causa probat per hoc quod id quod est principium & excellentissimum in vnoquoque ordine, est causa omnium consequentium in ordine illo: sed causa prima habet scientiam excellentiorem omni scientia & virtutem excellentiorem omni virtute & esse excellentius omni esse. Est igitur causa omnis scientiae & virtutis & esse, & ex hoc sequitur quod sit creatrix & intelligentiae & animae & naturae & reliquorum. Primo ergo manifestat de scientia, & dicit qd scientia diuina non est sicut scientia intelligentiae: quia scientia intelligentiae est per participationem rei in intellectu, & multo minus est sicut scientia animalis quae non solum est per participationem rei in intellectu: sed per participationem luminis intellectualis ab intellectu mobiliter se habens circa scientiam, immo scientia diuina est supra scientiam intelligentiae, & supra scientiam animae: quia immobiliter & absque omni participati

one intellectualis luminis vel rei in intellectu habet scientiam intellectualem essentialem per suam essentiam cognoscens res. Et hoc ideo est: quia ipsa est creatrix omnis scientiae, vnde oportet qd sit causa scientiae superiorum, idem autem profertur de virtute & dicit quod virtus diuina est supra omnem virtutem intellectualem & naturalem, quoniam est causa omni virtuti. Et intelligentia est habens ylcachim, qd est esse & forma, & similiter anima est habens ylcachim, & natura est habens esse ylcachim, & causa quidem primae non est ylcachim, quoniam ipsa est tantum esse.

c ¶ Quod si dixerit aliquis necesse est vt scit ylcachim dicemus ylcachim, id est suum esse infinitum, quia indiuiduum suum est bonitas pura effluens super intelligentiam omnes bonitates & super reliquas res mediante ea.

qm ylcachim esse & forma, quidditas n. & substantia ipsius intelligentie est quaedam forma subsistens & immaterialis, sed quia ipsa non est suum esse: sed est subsistens in esse participato comparatur ipsa forma subsistens ad esse participatum sicut potentia ad actum & vt materia ad formam. Et similiter in anima est habens ylcachim non solum ipsam formam subsistentem: sed etiam ipsum corpus cuius est forma. Similiter etiam natura est habens ylcachim: quia corpus naturale est compositum ex materia & forma. Causa autem prima nullo modo habet ylcachim: quia non habet esse participatum: sed ipsa est esse primum, & per consequens bonitas pura quia vnumquodque in quantum est ens est bonum, oportet autem quod omne participatum deriuetur ab eo qui pure subsistit per essentiam suam. vnde relinquatur qd esse intelligentiae & omnium entium sit a bonitate pura causae primae. Sic igitur patet quare supra dixit quod causa prima non est intelligentia nec anima nec natura: quia eius scientia excedit scientiam intelligentiae, & naturae & animae, & eius virtus excedit omnem virtutem, & est esse omne esse. Secundo ibi.

c ¶ Excludit quendam obiectionem, posset enim aliquis dicere quod si causa prima sit esse tantum quod sit esse commune quod de omnibus potest praedicari: & qd non sit aliquid indiuiduale eius: ab alijs distinctum, id enim quod est commune non indiuiduatur: nisi per hoc qd in alio recipitur. Causa autem prima est aliquid indiuiduale distinctum ab alijs: alioquin non haberet operationem, aliquid vniuersalius enim non est negare nec pati, ergo videtur quod necesse sit dicere causam primam habere ylcachim, id est aliquid esse recipiens. Sed ad hoc respondet quod ipsa infinitas diuini esse in quantum scilicet non est terminata per aliquid recipiens habet in causa prima vicem ylcachim quod est in alijs rebus. Et hoc ideo: quia sicut in alijs rebus sit indiuiduatio rei communis receptae per id quod est recipiens, ita diuina bonitas & esse indiuiduatur ex ipsa sui puritate per hoc, scilicet quod ipsa non est recepta in alio, & ex hoc quod est sic indiuidua sui puritate, habet quod possit influere bonitatem super intelligentiam & alias res.

Ad cuius euidentiam considerandum est qd aliquid dicitur indiuiduum ex hoc qd non est natum esse in multis, quod potest contingere dupliciter, vno modo per hoc quod est determinatum ad aliquid vnum in quo est, sicut albedo per rationem suae speciei natura est esse in multis, & secundum hoc albedo quae est recepta in hoc subiecto non potest esse nisi in hoc. Iste autem modus non est procedere in infinitum: quia non est procedere in causis formalibus & materialibus in infinitum, sicut probatur in 4. & in 2. Metaphy. vnde oportet deuenire ad aliquid quod non est natum recipi in alio, & ex hoc habet indiuiduationem, sicut materia prima in rebus corporalibus quae est principium singularitatis, vnde oportet quod omne illud quod non est natum esse in alio ex hoc ipso sit indiuiduum. Et hic est secundus modus quo aliquid non est natum esse in alio, quia scilicet non est natum esse in alio, sicut si albedo esset separata sine subiecto existens, esset per hunc modum indiuidua, & hoc modo indiuiduatio est in substantiis separatis quae sunt formae habentes esse & in ipsa causa prima quae est ipsum esse subsistens.

LECTIO

Tex. 65

LECTIO X. Ostendam auctor huius libri ostendit qualiter scit intelligentia quae sunt sub se, & quod est supra ipsam, modo incipit ostendere qualiter intelligat alia a se prae-ter causam primam. Et primo ostendit communiter

qualiter cognoscat alia a se: secundo specialiter quomodo cognoscit res sempiternas: ibi ¶ Omnis intelligentia primo ergo participat tale propositum. ¶ Omnis intelligentia est plenior veritate quam ex intelligentiis sunt quae continent formas plus vniuersales, & ex eis sunt quae continent formas minus vniuersales. Quod est, quoniam formae quae sunt in intelligentiis secundis inferioribus per modum particularitatis, sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalitatis, & formae quae sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalitatis sunt in intelligentiis secundis per modum particularitatis. Et in primis intelligentiis est virtus magna, quae sunt vehementioris vnitatis qd intelligentiae secundae vniuersales inferiores: & in intelligentiis secundis inferioribus, sunt virtutes debiles quoniam sunt minoris vnitatis & pluri- multiplici- tatis. Quod est, quia intelligentiae quae sunt propinquae vni- uerso puro, sunt maioris quantitatis & maioris virtutis, & intelligentiae, quae sunt longin-

Mnis intelligentia plena est formis: veritatis men ex intelligentiis, sunt quae continent formas plus vniuersales, & ex eis sunt quae continent formas minus vniuersales. Quod est, quoniam formae quae sunt in intelligentiis secundis inferioribus per modum particularitatis, sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalitatis, & formae quae sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalitatis sunt in intelligentiis secundis per modum particularitatis. Et in primis intelligentiis est virtus magna, quae sunt vehementioris vnitatis qd intelligentiae secundae vniuersales inferiores: & in intelligentiis secundis inferioribus, sunt virtutes debiles quoniam sunt minoris vnitatis & pluri- multiplici- tatis. Quod est, quia intelligentiae quae sunt propinquae vni- uerso puro, sunt maioris quantitatis & maioris virtutis, & intelligentiae, quae sunt longin-

quiores ab vno puro, sunt minoris quantitatatis & debilioris virtutis. Et quia intelligentiae propinquae vni- uerso sunt maioris quantitatatis, accidunt inde vt formae quae procedunt ex intelligentiis primis procedant processione vniuersali vni- uersa, & nos quidem ab breuiamus & dicimus qd formae quae veniunt ex intelligentiis primis in secundis, sunt debilioris processio- nis & uehementioris, separationis. Quapropter fit qd intelligentiae secundae proiciunt visus suos super vniuersalem formam quae est in intelligentiis vniuersalibus, & diuidunt eam & separant eam, quoniam ipsae non possunt recipere ipsas formas secundum virtutem suam & secundum certitudinem earum, nisi per modum secundum quae possunt recipere eas, scilicet per se parationem & diuisionem. Et si- militer aliqua ex rebus non recipit quod est supra eam, nisi per modum secundum quem potest recipere ipsum, non per modum secundum quem est res recepta.

gnitas, sicut aliqui male intellexerunt, existimantes quod Deus non cognosceret nisi vniuersalem naturam, cuius consequens esset qd in inferioribus intellectibus tanto vniuersaliusque cognitio magis in vniuersali filteret, quanto esset altior, puta qd vnus intellectus cognosceret solum naturam substantiam. Inferior vero naturam corporis. Et sic vsque ad indiuiduas species. Quae quidem estimatio aperte continet falsitatem. Cognitio enim qua cognoscitur aliquid in vniuersali, est cognitio imperfecta, cognitio vero qua cognoscitur aliquid in propria specie est cognitio perfecta. Cognitio enim speciei includit cognitionem generis: sed non e conuerso. Sequeretur igitur qd quanto intellectus esset superior tanto esset cognitio eius imperfectior. Est ergo haec differentia vniuersalitatis & particularitatis attendenda solum secundum id quod intellectus intelligit, quanto enim aliquis intellectus est inferior, tanto id quod intelligit est vniuersalius. Ita tamen qd in illo vniuersali eius cognitio extendatur etiam ad propria cognita, multo magis quam cognitio inferioris intellectus, qui per aliquid magis particulare cognoscit. Et hoc etiam experimento in nobis percipimus. Videmus enim quod illi qui sunt excellentioris intellectus ex paucioribus auditis vel cognitis totam virtutem alicuius questionis vel negotij comprehendunt, quod alij grossioris intellectus existentes percipere non possunt, nisi manifestetur eis per singula, ratione quorum oportet frequenter inducere. Et ideo Deus cuius intellectus est excellentissimus vno solo. scilicet essentia sua omnia comprehendit, aliorum vero intellectuum separatim, tanto vnus quisque paucioribus speciebus: & ad plura se extendentibus rerum notitiam habet, quanto est altior: ita qd intellectus humanus qui est infimus rerum scientiam habere non potest, nisi singulis speciebus singularium rerum naturas cognoscat. Natura vero corporalis & sensus corporeus omnino a participatione vniuersali specierum deficere inuenitur, haec igitur differentia quae est secundum vniuersalitatem & particularitatem specierum eadem ponitur hic, & in Proculo, & est sumpta ex effectu. Sicut enim intelligentiae per intelligibiles formas cognoscunt, ita & per intelligibiles formas suos effectus producant, quia omnis in intellectu intelligendo operatur, vt infra dicitur. Superiorium autem intelligentiarum sunt maiores virtutes. Et hoc ideo quia sunt magis simplices & maioris quantitatatis, id est compositionis, vt pote vni primo propinquiores ergo oportet qd virtutes operative ipsarum ad plura se

ra se extendant. Et tamen ipse virtutes sunt magis simplices. Et ex hoc apparet quod forma superiorum intelligentiarum sunt vniuersales. Quomodo autem forme que sunt in superioribus intelligentiis vniuersales, multiplicentur in intelligentiis, manifestat consequenter, rationem huius assignans, sicut Proculus ex parte intelligentiarum inferiorum. Intelligentia enim inferiores consequuntur intelligibiles species ex superioribus intelligentiis, quodammodo ad eas respiciendo, quia intelligentia, sicut omne quod agit, intelligendo agit: ita omne quod recipit, intelligibiliter recipit, secundum modum, scilicet propria natura. Et quia natura inferioris intelligentia non est tante simplicitatis & vnitatis quantae natura superioris intelligentia, ideo nec forme intelligibiles recipiuntur in intelligentia inferiori in illa vnitatis, in qua sunt in superioribus intelligentiis. Et propter hoc forme intelligibiles magis multiplicentur in inferioribus intelligentiis, quam in superioribus, ita quod ea que intelliguntur a superiori intelligentia per vnam speciem intelligibilem, inferior intelligentia intelligit per multas. Sed quia sicut dictum est, intelligentia quicquid operatur, intelligendo operatur, sic intelligendo recipit quod recipit: potest ratio huius multiplicationis specierum assignari non solum ex parte intelligentia recipientis, sed etiam ex parte intelligentia imprimantis. Cuius prouisione multiplicentur species in inferiori intelligentia secundum suam capacitatem. Vnde Dionysius, 15. cap. de Diuino Nomine. Vnaqueque essentia intellectualis donatur sibi a diuino vniuersalem intelligentiam prouida virtute diuidit & multiplicat ad inferioris diuinitatem analogiam, id est secundum proportionem inferioris substantiam.

LECTIO XI.

Mnis intelligentia intelligit res sempiternas, que non destruntur: neque cadunt sub tempore. Quod est, quia si intelligentia est semper que non mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, que non destruntur nec mutantur, neque

LECTIO XI.

Stenfo, quomodo intelligentia intelligat alia a se: quia per formas intelligibiles, quibus est plena, hic specialiter agit de cognitione qua intelligentia cognoscit res aternas. Et primo ostenditur quod cognoscit res aternas sive incorruptibiles. Secundo ostendit modum quo eas cognoscit, ibi. Primum omnium quodam scilicet &c. Circa primum proponit talem propositionem. Omnis intelligentia intelligit res sempiternas que non destruntur, neque cadunt sub tempore: per res sempiternas intelligit que sunt supra tempus & motum, vnde positum est in secunda Propositione. Signanter autem dicit, Quod non destruntur neque cadunt sub tempore. Quod enim cadunt sub tempore que tamen non destruntur, nec motus celi: qui cum tempore mensuretur, non destruetur nec cessabit secundum Philosophorum positionem. Videtur ergo secundum superioris intelligentiam, intellectus huius propositionis esse, quod in intelligentia non cognoscit res corruptibiles & cadentes sub tempore: sed solum res incorruptibiles supra tempus exsistentes. Sed quod non sit hic intellectus propositionis, patet ex propositione que dicitur, in qua non probatur quod intelligentia cognoscit sempiterna & non corruptibilia: sed quod non causet immediate nisi sempiterna. Vnde exponendum est. Omnis intelligentia intelligit, id est intelligendo causat res sempiternas. Et hoc patet ex libro Proculi, qui ad hoc inducit duas propositiones, quarum vna est. 172. Omnis intellectus perpetuorum est proxime & intrinsecabilium secundum substantiam substitutorum. Alia est. 174. Omnis intellectus intelligendo instituit que post ipsum. Ex quibus duabus propositionibus Auctor huius libri concludit vnam, & dum breuitati studuit, obsecratur induxit. Probat autem sub hoc sensu hanc propositionem eo modo quo & Proculus, & in hac probatione duo facit. Primo enim ostendit quod intellectus non producit immediate res corruptibiles vel cadentes sub tempore: sed solum res sempiternas. Secundo vnde veniat corruptibilitas in rebus. Primum autem ostendit sic. In intelligentia producit suum effectum secundum suum esse. Et hoc ideo, quia suum intelligere est sibi conuenerale. Nihil autem producit nisi intelligendo, vt supra manifestauimus. Vnde relinquatur quod quicquid producat per suum esse. Sed esse intelligentie est incorruptibile & supra tempus, aternitati participatum, vt in secunda Propositione habitum est, ergo immediatus intelligentie effectus est sempiternus, non cadens sub corruptione vel tempore. Secundum autem manifestat dicens, quod cum in intelligentia immediate non causet res corruptibiles, sequitur quod res corruptibiles non sunt immediate ab intelligentia: sed sunt ab aliqua causa corporea tem-

porali. Nam corruptio & generatio in his inferioribus rebus causatur per motum celi. Ipe autem motus celi non est immediatus ab intelligentia: sed ab anima, sicut supra dictum est in tertia Propositione. Si quis autem hunc processum reducere velit ad intellectum qui supersubalterat ex propositione aduocet, poterit dicere vterius quod res corruptibiles cognoscuntur ab intelligentia vt sempiterna. Sunt enim in intelligentia sicut non materialiter, quia in se sunt materiales: ita nec temporaliter: sed sempiterna, quod manifestatur per esse eorum: quia immediatus effectus intelligentie est sempiternus. Id enim quo intelligentia cognoscit, est principium factuum in ipsa, sicut & artifex per formam artis operatur. Hec autem probatio que hic inducitur, & si a quibusdam Philosophis concedatur, non tamen necessitatem habet. Hanc enim probationem suscepta, multa fundamenta catholice fidei tollerentur. Sequeretur enim quod angeli nihil de nouo in his inferioribus immediate facere possent. Et multo minus Deus: qui non solum est aternus, sed ante aternitatem, vt supra dictum est. Et sequeretur vterius, mundum semper fuisse. Hec enim videtur esse effectus prima ratio potentium aternitatis mundi que sumitur ex immobilitate factoris. Non enim videtur posse contingere quod aliquid agens nunc incipiat operari cum prius non operatus fuerit: hoc omnino immobilitate se habere, nisi forte aliqua exteriori mutatione presupposita, quia vt Auer. in 8. Physicorum commentis profertur, si aliquid agens voluntarium vult aliquid facere post & non prius, ad minus oportet quod imaginetur tempus quod est numerus motus. Et ideo concludit impossibile esse quod ex voluntate immobili & aterna proueniat effectus nouus, nisi presupposito motu. Et quia hoc videtur esse effectus ratio qua vtuntur ad probandum aternitatem mundi, diligenter est huius rationis solutio attendenda. Considerandum est igitur aliter loquendum esse de agente quod producat aliquid in tempore, atque aliter de agente quod producat tempus: cum re que in tempore producit. Cum enim aliquid in tempore producat, oportet accipere aliquam proportionem ad tempus, vel solum esse quod producat, vt etiam producentis ipsius, quoniam actio est in tempore non solum ex parte eius quod agit: sed etiam ex parte agentis. In tempore enim est aliquid leuandum quod est in tempore, cuius numerus tempus est. Quando igitur aliqua mutatio inuenitur ex parte eius quod agit vel ex parte agentis: tunc actio secundum vtrumque est in tempore, puta cum aliquis alteratus a frigore, ignem de nouo accendat ad frigus pellendum. Hoc autem non semper contingit. Est enim aliquid cuius substantia non est in tempore: sed operatio in tempore est, vt infra dicitur. Huius ergo agens absque aliqua sui mutatione effectum producit in tempore, qui prius non fuerat. Et sic etiam Deus aliquid potest producere in tempore de nouo quod prius non fuerat secundum certam proportionem huius effectus ad hoc tempus, si cur contingit in omnibus miraculosis effectibus qui sunt immediate a Deo. Nec obstat quod dicitur, quod producit per suum esse, suum esse est suum intelligere. Et sicut suum esse est vnum, intelligit tamen multa, & propter hoc potest multa producere, quantum eius intelligere vnum & simplex remaneat, ita quantum sit esse suum aternum & immobile, potest tamen intelligere aliquid esse temporale & mobile. Et ideo, & si suum intelligere sit sempiternum, per ipsum tamen producere potest effectum nouum in tempore. Cuius indicium aliquantulum in nobis apparet. Potest enim homo voluntate immobili permanente, opus suum in futurum differre, vt faciat id determinato tempore. Sed si tu dicas, quod quoties hoc contingit, oportet praeterintelligere alium motum, ex quo contingat, quod aliquid prius non fuerit conueniens fieri, postmodum iudicatur vt conueniens ad faciendum, ad minus ipsum temporis decursum, qui sine motu intelligi non potest, dicemus hoc quidem verum esse in particularibus Dei effectibus, quos in tempore operatur. Quia in Lazaro suscitauit. 4. die: & non prius, habito respectu ad aliquam rerum mutationem praecedentem hoc fecit. Sed in vniuersi productione hoc locum non habet: quia simul cum mundo temporis & motus productio fuit, nec fuit aliquod tempus praecedens motui ad quem oportuit ponitatem huius effectus proportionari, sed solum ad rationem facientis, prout intellexit & voluit hunc effectum ab aeterno non fore, sed incipere post non esse. Sic enim tempus est mensura operationis vel motus, sicut dimensio est mensura magnitudinis corporalis. Si igitur queramus de aliquo particulari corpore, puta de terris, quare infra hos magnitudinis terminos cogitur,

causa, & non extenditur ultra, potest eius ratio esse ex proportione ipsius ad totum mundum. Sed si rursum queramus de tota corpore vniuersitate, quare de hac determinate magnitudinis terminos non excedat, non potest huius ratio esse ex proportione eius ad aliquam magnitudinem aliam: sed vel oportet dicere magnitudinem corporalem esse infinitam, sicut antiqui naturales posuerunt, vel oportet huius determinate magnitudinis rationem accipere ex sola intelligentia, & voluntate facientis. Sic igitur in finitum Deus finitum vniuersum produxit secundum suam sapientie rationem. Ita aternus Deus potuit nouum mundum producere secundum eandem sapientie rationem.

LECTIO XII.

Rimorum omnium que dam sunt in quibusdam per modum quo licet vt sit vnum eorum in alio. Quod est, quia animi esse sunt & vita & intelligentia, & vita sunt esse & intelligentia, & intelligentia sunt esse & vita. Veruntamen esse & vita in intelligentia sunt duae intelligentie, & esse & intelligentia in vita, sunt duae vite, & intelligentia & vita in esse, sunt duo esse. Et illud quidem non est ita: nisi quia vnum quodque primum aut esse causa, aut causatum. Causatum ergo in causa est per modum cause, & causa in causa to per modum causati. Nos quidem abbreviamus & dicimus, quod res agens in rem per modum cause non est in ea nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem & in intelligentia in esse, per modum esse.

LECTIO XIII.

Quam ostendit, quod intelligentia intelligit res sempiternas, hic inducit propositionem ad manifestandum qualiter intelligentia que sunt res sempiternas, vno se intelligat. Per hoc autem aliquid intelligitur quod est in intelligente. Et ideo oportet in hac propositione declarare quomodo vnum de entibus superioribus sit in alio. Et est propositio talis. Primum omnium, sunt quaedam in quibusdam per modum, quo licet vt sit vnum eorum in alio. Hec etiam propositio proponitur. 103. in lib. Proculi sub his verbis. Omnia in omnibus, proprie autem in vnoquoque. Item autem est quod Proculus dicit, proprie autem in vnoquoque & quod dicitur per modum quo licet vt sit vnum eorum in alio. Vtrobique enim signatur, quod vnum est in alio secundum conuenientem modum ei in quo est. Sed a Proculo conuenienter inducitur hac propositio secundum positiones Platonicas, quibus ponuntur forme separatae subsistentes, quarum (vt supra dictum est) vna tante est altior quanto est vniuersalior, & ad plura suam participationem extendens. Et secundum hoc, ipsum esse est superius quam in ipsa vita. Et hoc quam ipse intellexit. Et ideo hic, Proculus hoc determinans, in sua propositione addit. Etenim in ente vita & intelligentia, & in vita esse & intelligere, & in intellectu esse & viuere. Et sic etiam videtur Auctor huius libri loqui huiusmodi separata prima nominans. Subdit enim quasi exponens, quod est quia in esse sunt vita & intelligentia, & vita sunt esse & intelligentia, & in intelligentia sunt esse vita, quod est omnino idem cum verbis Proculi. Addit autem Proculus in sua propositione expositionem modi quo vnum horum sit in alio dicens. Sed alicubi quidem intellectualiter, alicubi autem vitaliter, alicubi vero enter. per modum entis entia omnia, quod omnia tria praedicta sunt in intellectu intellectualiter, in vita vniuersaliter, in esse essentialiter. Sed hoc quod ponitur loco huius in alio libro, videtur esse corruptum, & malum intellectum habere. Sequitur enim. Veruntamen esse & vita in intelligentia sunt duae intelligentie. Debet enim intelligi quod ista duo scilicet esse & vita sunt in intelligentia intellectualiter, & esse & intelligentia in vita sunt duae vite, id est ambo sunt in vita vtriusque, & intelligentia & vita sunt duo esse. ambo sunt in ipso esse essentialiter. Si autem intelligatur quod verba sonant, falsum conuenienter intelligitur. Viuere enim viuens est ipsum esse eius, vt dicitur in secundo de Anima, & ipsum intelligere primi intelligentis est vita eius & esse ipsius, vt in 12. Meta dicitur. Vnde & hoc Proculus excludens dicit: quod esse intellectus est cognitium & vita eius est cognitio. Alioquin sequeretur inconueniens quod Aristoteles in 3. Meta. contra Platonicos, quod scilicet, for. esset tria animalia, quia & ipse est animal, & de eo praedicatur idea animalis communis quam participat, & similiter idea hominis qui idem est animal. Sequeretur enim, quod vnum quodque istorum trium esset non vnum, sed multum modum quo in prima Propositione dictum est, quod esse est causa prima, viuere & intelligere posteriores causas. Non tamen ita est intelligendum sicut verba sonant, quod intelligentia & vita sunt in ipso esse duo esse. Sed quia haec duo prout sunt in ipso esse, non sunt aliud quam esse, & similiter esse prout est in vita, est ipsa vita, cum vita nihil addat supra esse nisi determinatum modum essendi, seu determinatam naturam entis. Et idem intelligendum est in aliis comparationibus, secundum quas vnum istorum dicitur esse in alio. Sed quia secundum intellectum huius Auctoris haec tria non sunt quaedam res subsistentes, sicut dictum est, consequenter applicat istam propositionem ad res que per se subsistent: quae sunt esse primum quod est Deus, in intelligentia, anima intellectualis, & anima sensitiva. Et dicit quod hoc modo causa est in effectu, & e converso. Nam quod causa agit in effectu, & effectus recipit actionem causa. Causa autem agit in effectu per modum ipsius causa: effectus autem recipit actionem causa per modum suum: vnde oportet quod causa sit in effectu per modum effectus, & effectus sit in causa per modum causa, ergo ea quae sunt in sensu sensibilibus, sunt in anima intellectualis per modum ei conuenientem. Et ea quae sunt in anima per modum animalis, sunt in intellectu per modum proprium, & quae sunt in intelligentia in intelligibiliter, sunt in causa prima essentialiter secundum modum suum: & e converso priora sunt in posterioribus secundum modum posteriorum. Ex quo accipi potest qualiter intelligentia: semper intelligant, & causam primam. Vnaqueque enim intelligit aliam secundum quod alia est in ipsa per modum eius in quo est: quia etiam in superioribus sunt inferiores secundum quosdam excellentiores similitudines seu species: superiores vero in inferioribus secundum quosdam deficientiores similitudines & species.

LECTIO XIII.

Stenfo, quomodo intelligentia intelligat alia a se, nunc ad ostendendum quomodo intelligat se ipsam inducitur hac propositio, quae etiam inuenitur in 6. in lib. Proculi sub his verbis. Omnis intellectus seipsum intelligit. Sed huius propositionis & probationis, eius intellectum oportet nos accipere ex his que Proculus dicit. Vt enim supra dictum est secundum opiniones Platonicas, ordo intellectuum ponitur sub ordine formarum separatarum, ex quarum participatione sunt in intelligentes in actu. Vnde forme separatae comparantur ad eos sicut intelligibile

L I B E R

intelligibile ad intellectum. Sicut autem aliarum rerum ponebat...

relleat & intelligentia sunt vnum, & intelligentia scit essentiam suam.

L E C T I O X I I I I .

Omni anima res sensibiles sunt per hoc, quod sunt exemplum ei, & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas.

Tex. 63.39.

causantur ex anima, sunt in anima per modum esse. Ita scilicet, quod huiusmodi res que sunt infra animam causantur ad exemplum & similitudinem animae.

L E C T I O X I I I I .

Quoniam determinavit de causa prima & intelligentia, hic determinat de anima.

sciens, &c. Circa primum ponit talem propositionem. In omni anima res sensibiles sunt per hoc quod est exemplum ei.

cadunt supra animam sunt in anima per modum acquisitum. Cum ergo hoc sit ita, redeamus & dicamus, quod res sensibiles omnes in anima sunt per modum causae suae.

causantur ex anima, sunt in anima per modum esse. Ita scilicet, quod huiusmodi res que sunt infra animam causantur ad exemplum & similitudinem animae.

modo in seipsis iconice, vel per modum imaginis, ut Proclius dicit. Ioco cur hic dicitur per modum accidentis.

L E C T I O X V .

Mnis sciens qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa. Quod est, quia scientia non est nisi actio intelligentis.

L E C T I O X V .

Stefo qua litera se habeat ad alia, hic ostendit qualiter se habeat ad seipsum. Et ponitur talis propositio: Omnis sciens qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa.

in hoc, quod sciens scit essentiam suam, redit. I. conuertitur per operationem suam intelligibilem ad essentiam suam, intelligendo.

L E C T I O X V I .

Mnes virtutes quibus non est finis, pedetes sunt supra primum quod est virtus virtutum, non quia ipsa sunt acquisite fixae stantes in rebus entibus.

proponitur in propositione Proculi. Primum autem horum, quod anima sciat essentiam suam, hic non probatur. Probatur autem in libro Proculi.

L E C T I O X V I .

Ostia distinctione carum superiorum & profectus singulis partibus, modo ponit coparationem earum ad invicem.

zate exorta est, que non ut participata potentia est, neque in potentibus subsistit, sed in seipsam non alicuius participantis ens potentia, sed in omnium causarum entium. Vbi primo considerandum est, quod infinita potentia dicitur cuiuslibet semper existentis, sicut supra dictum est in 5. propositione inquantum. I. videmus, quod quae plus durare possunt habent maiorem virtutem essendi. Vnde illa quae in infinitum durare possunt, habent quantum ad hoc infinitam potentiam. Secundum autem Platonicas positiones, omne quod in pluribus invenitur, oportet reducere ad aliquod primum quod per suam essentiam est tale a quo alia per participationem talia dicuntur. Vnde secundum eos virtutes infinitae reducuntur ad aliquod primum, quod est essentialiter infinitas virtutes, non quod sit virtus principia in aliqua re subsistens, sed quia est subsistens per seipsam. Hoc a utem secundum Platonicos non est ipsa idea entis, quia huiusmodi ens separatum habet quidem potentiam infinitam, sed cum hoc habeat etiam finitatem, sicut supra in 4. propositione habitum est. Vnde relinquitur, quod non sit prima potentia quae essentialiter est ipsa infinitas. Neque tamen ponebant, quod illa infinitas idea sit primum simpliciter, quia ipsa infinitas participat unitate & bonitate. Vnde primum simpliciter est unum & bonum. Hoc autem infinitum ideale a quo omnes virtutes infinitae dependent, est medium inter unum & bonum quod est primum simpliciter, & inter ens, & ita hanc propositionem Proculus exponit. Sed quia Auctor huius libri, non ponit diversitatem realem inter huiusmodi formas ideales abstractas, quae per essentiam suam dicuntur, sed omnia attribuit enti primo, quod est Deus, ut supra etiam patuit ex verbis Dionysii. ideo secundum intentionem huius auctoris, hoc primum infinitum a quo omnes virtutes infinitae dependent est primum simpliciter quod est Deus. Per ens autem de quo Proculus mentionem facit, quod est sub infinito, non intelligit ideam entis, sed potius ens primum causatum, et quod Proculus probat de idea entis, hic probatur de ente primo, quod est intelligentia. Dicit ergo. Si aliquis velit dicere principium ens causatum quod est intelligentia sit virtus infinita, non tamen erit dicendum quod ipsa sit essentialiter virtus, immo est habens virtutem. Vnde non est illud primum infinitum a quo dependent omnes virtutes infinitae. Et quod non sit prima virtus infinita, manifestat per hoc quod non est infinita omnibus modis & respectu cuiuslibet, sed est infinita solum inferiori non superiori. Dicitur quidem inferiori infinita virtus intelligentiae, quia non comprehenditur ab his quae sunt infra ipsam. Non est autem infinita superiori, quia excedit a suo superiori, cuius comprehensione finitur. Vnde Proculus dicit. 93. propositione. Omne infinitum in entibus, neque supra positum infinitum est, neque sibi ipsi, quia sicut ipse probat ibidem, a seipso unum quodque a superioribus circumscribitur & terminatur, ab inferioribus autem circumscribi non potest. Ideo autem virtus intelligentiae non est respectu omnium infinita, quia non est ei virtus pura, non est essentialiter virtus, ut sit virtus subsistens. Talis enim res quae essentialiter virtus est, neque est superior nec inferior. Non enim habet aliquid prius a quo potest circumscribi. Sed intelligentia habet finem secundum quem remanet. I. deficit a suo superiori quia post ipsum remanens, velut ipsum assequi non valens. Deinde ostendit, quod sic illud primum a quo dependent omnes virtutes infinitae, & hoc qui

de accipitur hic ens primum creans. Deus est primum infinitum prout quasi essentialiter existens virtus infinita. Et hoc probatur, quia intelligentia quas vocat hic scientes & fortes per magnitudinem virtutis quam habent, sunt infinita per acquisitionem suam participatorem a primo quod est infinitum purum. I. essentialiter, a quo habet non solum infinitas, sed etiam esse. Et sic primum creans, est per participationem facit res esse infinitas, ut oportet, quod ipsum sit supra infinitum. Quod quidem est in ea quae hic dicitur oportet intelligere quod ens primum sit supra infinitum participatum & creatum. Sed secundum Proculum hoc dicitur de idea unius & boni, quod est in Platonicis supra ideam infinitam. Et ideo exponens quod dicitur ens primum esse supra infinitum, subdit quod intelligentia est infinitum. I. participatorem non autem essentialiter, ita. quod ipsamet sit id quod est infinitum. Concludit igitur ex praemissis, quod ens primum det intelligentiae esse & infinitate, ipsum est mensura primorum entium. I. intelligibilium, & per consequens secundum entium. I. sensibilibus, & primum in quolibet genere est mensura illius generis, in quantum per accessum ad ipsum, vel recessum ab ipso cognoscitur aliquid esse perfectius vel minus perfectum in genere illo. Sed ipse exponit ens primum esse mensuram omnium entium, quia creavit omnia entia cum debita mensura quae convenit unicuique rei secundum suam naturam. Quod, n. aliqua res magis vel minus accedat ad ipsum, est ex eius dispositione. Vitimo autem colligitur praemissis, quod epilogando principale intentionem, & d. quod ens primum creans est supra infinitum, illud, quod participatorem infinitum est. Sed ens secundum quod creatum est, intelligentia, est infinitum participatorem. Illud autem quod est medium inter ens primum creatum quod est intelligentia, & ens secundum quod creatum est corpus corruptibile, est infinitum, corpus caeleste. Sed Proculus hoc ponit tamquam ideam infinitam sit media inter boni & ideam entis. Hoc autem rerum ordine insitit circa infinitum, subditur de aliis, & dicit quod omnes aliae bonitates simpliciter, sicut, virtus, lumen, & similia, sunt causa rerum habentium huiusmodi bonitates. Sicut, n. causa prima & primum infinitum, & ita omnia alia ab eo habent infinitatem, ab eo etiam causa prima est ipsa vita & ipsum lumen, & ab ipsa causata primum, intelligentia habet vitam & lumen intelligibile. Similiter et aliae bonitates descendunt a prima causa. Prima quod est super creatum primum quod est intelligentia, & deinde super alia mediante intelligentia, sive ista alia accipiant aia intellectuales, sive res spirituales.

LECTIO XVII.

Mnis virtus unita plus est infinita quam virtus multiplicata. Quod est, quia infinitum primum quod est intelligentia, est propinquum uni puro propter illud ergo factum est, quod in omni virtute propinqua uni puro est infinita plusquam in virtute longinqua ab eo, quod est, quia virtus quando incipit multiplicari, tunc destruitur unitas eius, & quando destruitur eius unitas, & non destruitur infinitas eius, nisi quando dividitur, & illius quidem significatio est virtus divisa. Et quod ipsa quanto magis aggregat & unitur, tanto plus magnificat & vehementior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & dividitur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestum est & planum, quod virtus quanto plus appropinquat uni puro & vero, fit vehementior eius unitas. Et quanto vehementior fit eius unitas, infinitas in ea magis apparet & manifestior, & sunt operationes

entium, quia creavit omnia entia cum debita mensura quae convenit unicuique rei secundum suam naturam. Quod, n. aliqua res magis vel minus accedat ad ipsum, est ex eius dispositione. Vitimo autem colligitur praemissis, quod epilogando principale intentionem, & d. quod ens primum creans est supra infinitum, illud, quod participatorem infinitum est. Sed ens secundum quod creatum est, intelligentia, est infinitum participatorem. Illud autem quod est medium inter ens primum creatum quod est intelligentia, & ens secundum quod creatum est corpus corruptibile, est infinitum, corpus caeleste. Sed Proculus hoc ponit tamquam ideam infinitam sit media inter boni & ideam entis. Hoc autem rerum ordine insitit circa infinitum, subditur de aliis, & dicit quod omnes aliae bonitates simpliciter, sicut, virtus, lumen, & similia, sunt causa rerum habentium huiusmodi bonitates. Sicut, n. causa prima & primum infinitum, & ita omnia alia ab eo habent infinitatem, ab eo etiam causa prima est ipsa vita & ipsum lumen, & ab ipsa causata primum, intelligentia habet vitam & lumen intelligibile. Similiter et aliae bonitates descendunt a prima causa. Prima quod est super creatum primum quod est intelligentia, & deinde super alia mediante intelligentia, sive ista alia accipiant aia intellectuales, sive res spirituales.

LECTIO XVII.

ostendit in praecedenti propositione ostensum est, quod omnes virtutes infinitae dependent a prima virtute infinita. In hac propositione consequenter ostendit quomodo una virtus magis accedat ad primam infinitam quam alia. Et dicit quod omnes virtutes unitae plus est infinita quam virtus multiplicata. Hec autem de propositione ponit in lib. Proc. 95. sub his verbis. Omnis potentia unitior existens, est infinitior quam multiplicata. Probatur autem utrobique dupliciter. Primo quidem per rationem hoc modo. Sicut ex praemissa propositione habet, omnes virtutes infinitae dependent a primo infinito, quod est virtus virtutum. Oportet igitur quanto virtus propinquior fuerit illi primae virtuti, tanto magis participet de eius infinitate. Illa autem virtus est essentialiter virtus. Oportet ergo quod quanto aliquid est magis unitum, tanto habet virtutem magis infinitam. Et inde est, quod virtus intelligentiae quae est prima inter virtutes causatas infinitas, est maxime infinita, utpote propinquior uni primo. Virtutes vero quae multiplicantur, ex hoc ipso deficient ab unitate, & ideo minoratur earum possi-

hoc exemplum patet in virtutibus cognoscitivis. Intellectus enim qui non dividitur in multas potentias, efficacior est in cognoscendo quam sensus, qui per multas potentias diversificatur. Et eadem ratio virtus cognoscitiva intelligentiae quae non dividitur per sensitivam & intellectivam est fortior quam virtus cognoscitiva humana, tam circa sensibilia singularia quam circa intelligibilia cognoscenda. Secundo propter signum. Videmus enim in tebe corporealis partibus partibus, quod quae multa aggregantur & unitur, fit vehementior eorum virtus, ex quo consequuntur mirabiles operationes, sicut patet in multis hominibus simul tractantibus navem, qui diuisim non possunt eam trahere, nec partes eius proportionales. Et quanto magis dividitur virtus reiproporalis, tanto debilius fit, & facit operationes viliores, sicut curatoda domus a magno igne congregato calefit, quod fieri non potest, si ignis dividatur per diversas partes domus. Ex quibus duabus probationibus concludit propositum, ut in littera patet.

LECTIO XVIII.

ostendit in praecedenti propositione ostensum est, quod omnes dependent a proximo secundum suam virtutem, hic ostendit, quod dependent omnia a primo secundum suam naturam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit uti dicitur in 19. propositione, quod de dependentiam rerum a primo secundum omnia quae pertinent ad naturam vel substantiam earum. Secundo ostendit diversum gradum appropinquationis ad primum a quo dependent, sicut & de dependentia virtutis dixerat. Et hoc 19. propositione, ubi dicitur intelligentiae est, & c. Primo ergo ponit talem propositionem. Res omnes habent essentiam per ens primum, & res viae omnes sunt motae per essentiam suam propter vitam primam. Et hoc dicitur in lib. Proculi. 102. Propositione sub his verbis. Omnia quidem qualitercumque entia ex fine sunt & infinito propter primum ens. Omnia autem vivencia suscipiuntur mota per vitam primam. Omnia autem cognoscitiva, cognitione participant propter in tellectum primum. Dicit autem, quod omnia sunt ex fine & infinito propter primum ens, quia supra habitum est in 4. propositione. Ens creatum compositum est ex finito & infinito. Ad huiusmodi autem propositionis intellectum, primo considerandum est, quod omnes gradus rerum ad tria videntur reducere, quae sunt, esse, vivere, & intelligere, & hoc ideo quia utraque res potest tripliciter considerari. Primo secundum se, & sic convenit ei esse. Secundo prout tendit in aliquid aliud, & sic convenit ei moveri. Tertio secundum quod alia in se habet, & sic convenit ei cognoscere, quia secundum hoc cognitio perficitur, quod cognitum est in cognoscente, non quidem materialiter, sed formaliter, sicut autem habere aliquid in se formaliter & non materialiter, in quo consistit ratio cognitionis, est nobilissimus modus habendi vel continendi aliquid, ita moveri a seipso est nobilissimus mobilitatis modus. Et in hoc consistit ratio vitae. Nam ea dicimus vivencia quae se aqualiter mouent. Esse igitur quod est primum, commune est omnibus. Sed non quia pertingunt ad illam perfectionem, quod sui ipsorum motum. Vnde non omnia sunt vivencia, sed quaedam quae sunt perfectiora in entibus. Rursus, quia eorum quae sunt motum suscipiunt, vel aliorum non omnia sunt motua per modum cognitionis, sed per aliquid materiale principium, sicut accidit in plantis. Vnde etiam non omnia vivencia pertingunt ad gradum cognitionis, sed solum illa in quibus principium motus est aliquid formale absque materia. Nam & ipse sensus est susceptivus perfectiori sensibili sine materia, ut dicitur in 2. de Anima. Secundo considerandum est quod in unoquoque genere est causa, illud quod est principium in genere illo a quo omnia quae sunt illius

generis in illo genere constituitur. Sicut inter elementaria corpora, ignis est primum calidus, a quo omnia caliditate sortitur. Non est autem in aliquo rerum ordine in infinito procedere. Igitur oportet in ordine entium esse aliquid primum quod dat omnibus esse. Et hoc est quod dicitur, quod res omnes habent essentiam per ens primum. Similiter oportet in genere vivencia esse aliquid primum. Et ad hoc omnia vivencia habent quod vivunt. Et quia vivencia proprium est quod sit sibi ipsi motum, ideo dicitur quod res viae omnes sunt motae per essentiam suam. motent res seipsas per vitam primam. Vnde in lib. Proculi dicitur. Omnia vivencia suscipiuntur mota sunt per vitam primam. Et quod movere seipsas procedat a prima vivencia, patet subditum. Quia vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno. Ad cuius intellectum est sciendum, quod prius est aliquid esse in se, quam moveri in alterum. Vnde movere presupponit esse. Quod si ipsum se subsiciens movetur, oportet praesupponi aliquid principium motus, & sic quomodo devent ad aliquid ens immobile quod est principium movendi ipsum omnibus. Et hoc est vita prima. Vnde manifestum est, quod vita in omnibus vivencia est processio quaedam procedens a quodam primo ente quieto & sempiterno. in nulli mutationi substituto. Similiter etiam in ordine cognoscitivum oportet esse aliquid primum. Manifestum autem est, quod ordine perfectionis & naturae cognitio intellectiva prior est sensitiva, quae est magis immaterialis. Vnde per intellectum de cognitione sensitiva iudicamus, sicut de inferiori per superius. In ipsa autem intellectiva cognitione manifestum est, quod ratiocinativa cognitio a principium per se notis procedit, quomodo est intellectus. Vnde ratiocinativa est intellectus. Primum ergo in ordine cognoscitivum est intellectus, & ideo oportet quod omnes intelligibiles, sicut cognoscitiva habeant scientiam. I. cognitionem per intelligentiam primam. Vnde in lib. Proculi dicitur, quod omnia cognoscitiva cognitionem participant per intellectum primum. Et ratio huius assignatur, quia omnia scientia radicaliter non est nisi intelligentia. Intelligentia, n. est sicut veritas quaedam, ut Proculus dicit, omnia cognoscitiva. Vnde intelligentia est primum cognoscens & influens cognitionem super omnia cognoscitiva. Sicut autem supra dictum est in Platonicis primum ens quod est idea entis est aliquid supra primum intellectum ideale. Sed in Dionysio, primum ens & prima vita & primum intellectus sunt unum & idem, quod est Deus. Vnde Aristoteles in 12. Metaph. 1. principio attribuit quod sit intellectus & quod sit intelligere sit vita, & in hoc ab eo omnia habent esse, vivere, & intelligere. Tertio considerandum, quod ista tria divinum modo causant in rebus, sive a diversis principibus secundum Platonicos, sive ab eodem principio secundum fidei doctrinam & Aristoteles. n. duplex modus causandi. Unus quidem quo aliquid fit per seipsum alio modo. Et hoc modo dicitur fieri aliquid per informationem, quae illud quod postea advenit, se habet ad id quod praesupponitur per modum formae. Alio modo causat aliquid nullo praesupposito. Et hoc modo dicitur fieri per creationem. Quia ergo intelligere praesupponit vivere, & vivere praesupponit esse, & esse nihil aliud praesupponit prius, inde est quod primum ens dat esse omnibus per modum creationis. Prima autem vita quaequeque sit illa, non dat vivere per modum creationis, sed per modum formae informationis. Et similiter dicendum est de intelligentia. Ex quo patet, quod supra dixit intelligentiam esse causam aiae, non intellectus quod esset causa eius per modum creationis, sed solum per modum informationis. ut supra expositum est.

LECTIO XIX.

ostendit in praecedenti propositione ostensum est, quod omnes dependent a proximo secundum suam virtutem, hic ostendit, quod dependent omnia a primo secundum suam naturam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit uti dicitur in 19. propositione, quod de dependentiam rerum a primo secundum omnia quae pertinent ad naturam vel substantiam earum. Secundo ostendit diversum gradum appropinquationis ad primum a quo dependent, sicut & de dependentia virtutis dixerat. Et hoc 19. propositione, ubi dicitur intelligentiae est, & c. Primo ergo ponit talem propositionem. Res omnes habent essentiam per ens primum, & res viae omnes sunt motae per essentiam suam propter vitam primam. Et hoc dicitur in lib. Proculi. 102. Propositione sub his verbis. Omnia quidem qualitercumque entia ex fine sunt & infinito propter primum ens. Omnia autem vivencia suscipiuntur mota per vitam primam. Omnia autem cognoscitiva, cognitione participant propter in tellectum primum. Dicit autem, quod omnia sunt ex fine & infinito propter primum ens, quia supra habitum est in 4. propositione. Ens creatum compositum est ex finito & infinito. Ad huiusmodi autem propositionis intellectum, primo considerandum est, quod omnes gradus rerum ad tria videntur reducere, quae sunt, esse, vivere, & intelligere, & hoc ideo quia utraque res potest tripliciter considerari. Primo secundum se, & sic convenit ei esse. Secundo prout tendit in aliquid aliud, & sic convenit ei moveri. Tertio secundum quod alia in se habet, & sic convenit ei cognoscere, quia secundum hoc cognitio perficitur, quod cognitum est in cognoscente, non quidem materialiter, sed formaliter, sicut autem habere aliquid in se formaliter & non materialiter, in quo consistit ratio cognitionis, est nobilissimus modus habendi vel continendi aliquid, ita moveri a seipso est nobilissimus mobilitatis modus. Et in hoc consistit ratio vitae. Nam ea dicimus vivencia quae se aqualiter mouent. Esse igitur quod est primum, commune est omnibus. Sed non quia pertingunt ad illam perfectionem, quod sui ipsorum motum. Vnde non omnia sunt vivencia, sed quaedam quae sunt perfectiora in entibus. Rursus, quia eorum quae sunt motum suscipiunt, vel aliorum non omnia sunt motua per modum cognitionis, sed per aliquid materiale principium, sicut accidit in plantis. Vnde etiam non omnia vivencia pertingunt ad gradum cognitionis, sed solum illa in quibus principium motus est aliquid formale absque materia. Nam & ipse sensus est susceptivus perfectiori sensibili sine materia, ut dicitur in 2. de Anima. Secundo considerandum est quod in unoquoque genere est causa, illud quod est principium in genere illo a quo omnia quae sunt illius

LECTIO XIX.

ostendit in praecedenti Propositione quod omnes dependent a primo. hic ostendit quomodo quaedam diversimode ei appropinquat secundum participationem naturalis perfectionis. Et ponit talem propositionem. Ex intelligentiae est, quae est intelligentia divina, quae ipsa recipit ex bonitatibus divinis quae procedunt ex causa prima receptio. Tho. de Causis. B 2 ne multa

Tex. c6. 39.

ne multa. Et de his quæ est intelligentia tantum, quoniam non recepit ex bonitatibus primis nisi mediam de intelligentia, & ex animalibus est que est anima intelligibilis, quoniam ipsa est prudens per intelligentiam, & ex his est quæ est anima tantum, Et ex corporibus naturalibus est, cui est anima regens ipsum, & faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt que sunt corpora naturalia tantum, quibus non est anima, Hæc autem propositio inuenitur in lib. Proculi. 1. 1. 1. Propositione, sub his verbis. Omnis intellectus scilicet ordinatio, hic quid sit divini intellectus suscipiens deorum participatio nes. Hi autem intellectus solum & omnis animalis scilicet hæc quidem sunt intellectuales anime ad intellectus suspensæ p. prios, hæc autem anime solum. Et omnes corporales nature, hæc quidem & anime habent astantes desuper, hæc autem sunt nature solæ, animarum expertes præsentia. Ad cuius evidentiam sciendū est, quod secundum Platonicos, quadruplex ordo inuenitur in rebus. Primus erat ordo deorum, id est formarum idealium, In rer quas erat ordo secundum ordinem vniuersalitatis formati: ut supra dictum est, Sub hoc autem ordine est ordo animalium, sub quo iterū est ordo corporum. Et hi tres inferiores ordines accipiuntur secundum tria, quæ in præmissa propositione sunt tacta. Nam corpora participant esse tantum anime autem sibi propria natura participant vltimus esse, & viuere intellectus autem participat esse, viuere, & intelligere. Casualitas autem hoc ad ordinem diuinum pertinet: siue ponantur multi dii ordinati sub vno secundum Platonicos: siue vnus tantum in se omnia habens secundum nos. Vniuersalitas enim causalitatis, propria est Deo. Huiusmodi autem ordines cum ab vno primo procedant: continui tem quandam habent adinuicem, ita quod ordo corporum attingit ordinem animarum, & ordo animarum attingit ordinem intellectuum qui attingit ordinem diuinum. Vbiq; aut diuersi p ordinē subiuicem coniunguntur. oportet quod id quod est supremum inferioris ordinis, propter propinquitatem ad superiorē ordinem aliquid participet de superioris ordinis perfectione. Et hoc manifeste videmus in rebus naturalibus. Nam quædam animalia participant aliquam rationis similitudinem, & quædam plantæ participat aliquid de distinctione sexus quæ est propria animalium. Vnde & Dion. dicit. 7. ca. de Diu. no. quod per diuinā sapientiam fines primorum coniunguntur principiis secundorum. Sic igitur illi qui sunt supremi in ordine intellectuū vel intelligentiarum, dependent per quandam perfectiorem participatiōnem propinquius a Deo, & magis participant de bonitatibus eius, & de vniuersali causalitate ipsius. Et ideo dicuntur diuini intellectus vel diuine intelligentiæ, sicut & Dion. dicit, quod supremi angeli sunt quasi in vestibulis deitatis collocati. Inferiores vero intellectus qui non pertinent ad tam excellentem participatiōnem diuinæ similitudinis, sunt intellectus tantum, non habentes illam diuinam dignitatem. Et eadem ratio est de animalibus respectu intellectuum. Nam supremæ anime sunt intellectuales, vt ipse propinquæ ordini intellectuū, aliæ vero ani

ma inferiores non sunt intellectuales, sed habent solum id quod est anima, vt scilicet fiat viuificatiua. sicut maxime patet de Animalibus animalium & plantarum. Et eadem ratio est de ordine corporum respectu animarum. Nam corpora nobiliora quæ perfectiori ratione sunt, constituta sunt animata, alia vero corpora sunt inanimata. Et eadem ratio est de omnibus aliis ordinibus: in quibus prædicti generales ordines distinguuntur, quia quæ sunt in corporibus sunt diuersi ordines, & similititer in animalibus, & intellectibus.

LECTIO XIX.

Ausa prima regit res creatas omnes, præterquam commisceatur cum eis. Quod est, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omne esse, neque destruit eam, neque prohibet essentiam vnitatis eius seiuicta a rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cum vnitatem suam puram semper, & ipsa regit res creatas omnes, & influit super eas virtutem vite, & bonitates secundum modum virtutis earum receptibilium, & possibilitatem earum. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vna, verumtamen vnaqueque rerum recipit ex illa influxione secundum modum suæ virtutis & sui esse.

se est vt ex suo regimine ad plura distrahatur. Qui vero a cura regiminis aliorū est liber magis in seipso potest vniuersalitate consistere. Vnde & Epicuri philosophi, vt quietem & vniuersaliter diuinam conferant, posuerunt deos nullius regiminis, curā habere, sed oīno ociosos, & nihil curantes, vt sic videant esse felices. Et id contra hoc in hac propositione inducit, quod hæc duo in causa prima non sunt contraria. nec seiuicta impediunt, vt regimen eorū, & summa vnitatem per quā Deus exaltatur supra præsens. Vnde statim in principio expositionis ponitur, quod regimen non debilitat vnitatem eius exaltatā super omne rem, & neque destruit eam, quia. Neque in toto neque in parte per vltimum vnitatis diuinæ derogatur. Et e contrario subdit. Nec prohibet esse essentiam vnitatis eius seiuicta a rebus quin regat eas. Et hoc totū in propositione Proculi ponitur sub alijs verbis. Oēs diuini prouident secundis, & ereptū est ab his quibus prouidentur, neque prouidentia submittere suā immixtam & vltimā excellentiā neque separata vnitatem prouidentia exterminante. Ad huius autem propositionis manifestationē tria inducunt. Primo ostendit diuersos modos rediendi influentias cæ primæ ex parte rerū recipientiū. Secundo ostendit vnitatem ex parte cæ primæ influentis. ibi. Et bonitas prima, & c. Tertio ex his duobus concluditur propositū. scilicet quod regimen cæ primæ extat absque hoc, quod commisceatur rebus. ibi. Redeamus autem & dicamus. Dicit ergo primo, quod oēs bonitates quæ inueniuntur in rebus, effluunt a cæ prima. Et huiusmodi bonitates recipit vnaqueque res sibi modū & proprietatē suam subā & virtutem. Sicut autem diuersi rerū diuersæ nature & virtutes. Et ideo est, quod quæ sunt influit vno influxu super omnia, diuersimode tamen influxus eius in diuersas res recipitur. Cuius exemplum est euidenter in lumine, quod quidem a corpore lucido uno modo procedit, sed secundum quod radii diuersi transeunt per vitra diuersimode colorat, diuersim apparerentiam faciunt. Secundo ibi.

LECTIO XX.

Ostendit quod stentum est qualiter in inferioribus perioribus dependet. Hic ostenditur qualiter superiora inferioribus influunt per sui regimen. Et circa hoc duo facit. Primo agit de vltimo regimine cæ primæ. Secundo de regimine intelligentiæ. In propositione ibi. Oēs intelligentiæ diuinae. Circa primū duo facit. Primo ostendit modū vltimi regiminis cæ primæ ad regendum. 1. Propositione ibi. Primū est diues. Circa primū ponit tale propositionē. Cæ prima regit oēs res creatas præterquam commisceatur cum eis. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod in humano regimine hoc contingere videmus, quod ille qui habet curā regiminis plurimorum, necesse

LECTIO XXI.

Ostendit quod assignavit modū diuini regiminis, hic ostendit sufficientiā Dei ad regendum, quæ quidem attenditur sibi duo. Primo sibi Dei abundantiam. Secundo sibi eius excellentiam. & hoc ibi. Causa prima & c. Hæc enim duo necessaria sunt in regere. Primo vt habeat bonorū abundantiam, ex quibus possit subditis prouidere. Vnde & Dion. dicit 12. ca. de Diu. no. quod diuerso est omnis pulchrorum & bonorū perfectæ possessio, & regimen est omnis finis & legis & ordinis distributio. Ad ostendendum autem in Deo abundantem sufficientiā

LECTIO XXII.

Ausa prima est super omne nomen quod nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio neque complementum.

Ostendit, quod causa prima vnico influxu influat in res omnes. Influit enim in res sibi rationem boni. Habet enim bonitatem bonificatam. Quæ est principium bonitatis in omnibus. Bonitas autem causa prima est ipsum suum esse & sua essentia, quia causa prima est ipsa essentia bonitatis. Vnde cum essentia eius sit maxime vna, quia primum principium est sibi se vnico & bonū, consequens est quod causa prima vno modo quantum est ex parte sua agit in res & influat in eas. Sed ex eis influxus res diuersimode recipiunt, quædam plus, & quædam minus, vnaqueque sibi suam proprietatem. Tertio ibi.

Et bonitas prima influit bonitates super res omnes per modum vnum, quia non est bonitas nisi per suum esse, & sibi ens, & suam virtutē: siquidem bonitas, & virtus, & ens sicut res vna. Si ergo ens primum & bonitas sunt res vna, sic & ipsum influit bonitates super res influxione cōi, & diuersificatur bonitates & dona ex concursu recipientis. Quod est, quia recipientia bonitates, non recipiunt equaliter: immo quædam eorum recipiunt plus, quædam vero minus. Et hoc quidem est propter magnitudinem suæ largitatis.

Redeamus ergo & dicamus, quod inter omne agens quod agit per essentiam suam & intra factū suū, non est continuator, neque res aliqua media, & non est continuatio inter agens & factum, nisi sit additio super esse: etenim quā agens & factū est per instrumentum, non facit per esse suū, & sicut composita. Quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipsum & factorē suum, & est tunc agens seiuictū a facto suo. Agens vero inter quod & factum suū non est continuatio, penitus est agens verū & regens, faciens res per finē decoris post quod non est possibile, vt sit decus aliud, & regit factū suū per vltimū regiminis, quod est, quia regit res per modū per quæ agit, & non nisi per ens suū. ergo ens eius iterū erit regimē

Ausa prima est super omne nomen quod nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio neque complementum. est p se sufficiens, dicit tantū quod est diues p se ipsum in quolibet genere est primū id quod est p se ipsum, quod n. est per se, prius est eo quod est p aliud, loco autē eius quod ibi dicitur est maxime sufficiens, hic dicitur quod est diues magis. sicut omnia alia. probatio autem propositi est eadē vtrobique. Nam primo dicitur, quod vnitatem diuinā quæ non est dispersa in multas partes, sed est vnitatem puram est significatio huiusmodi quod Deus sit in fine simplicitatis. maxime simplex. Et ex hoc vltimū probat quod Deus sit maxime per se sufficiens p indigentia quæ in compositis inuenitur: sicut iam dictum est. Sed quia in nomine diuitiarū, non solum intelligitur sufficientia: sed et copia potens in alia reddere, addit vltimū ad ostendendum Deū esse diuitē de influxu bonitatis eius in res influens: quia p abundantiam suæ bonitatis influit in res alias, & nihil est quod influat super ipsum, oēs autē alie res sue sunt intelligibiles sicut intelligentiæ & anime, siue sint in corpore non sunt diuites per seipsas, quæ seipsis habentes abundantiam bonitatis. Sed in diget participare bonitate a primo vero vno, quod influit super eas gratias abique hoc quod aliud ei inde accrescat oēs bonitates & perfectiones.

proponit hanc propositionem. Primum est diues propter seipsum & diues magis. Ad cuius evidentiam accipitur Propositio. 12. 5. Proculi quæ talis est. Omne diuinum simplex primo est & maxime. Et propter hoc maxime per se sufficiens. Probat autem quod Deus sit prima & maxime simplex ex ratione vnitatis. Nam Deus est maxime vnus cum sit prima vnitatem sicut & prima bonitas. Simplicitas autem ad rationem vnitatis pertinet. Dicitur enim simplex quod est vnus non ex pluribus aggregatum. Vnde Deus in quantum est prime & maxime vnus, in tantū est etiā prime & maxime simplex. Et ex hoc vltimū procedit ad ostendendam secundam partem suæ propositionis. scilicet quod Deus sit maxime per se sufficiens: quia p se sufficientia consequitur ad simplicitatē. Omne enim compositum indiget pluribus ex quibus sua vnitatem constituit. Et non solum indiget illis, quæ quibus componitur vt ex partibus: sed etiam indiget aliquo alio quod causat & conseruat compositionem, sicut patet in corporibus mixtis. Non enim diuersa in vnū conueniunt nisi per aliquam causam eam vnitatem, cum igitur Deus sit primo & maxime simplex vt ipse habet totā bonitatem suā in vno perfectissimo, sequitur quod Deus sit primo & maxime per se sufficiens. Sed auctor huius libri prætermittit primam partem propositionis quæ est de simplicitate causæ supponens eam. Et loquitur solum de p se sufficientia quam diuitiarum nomine significat. Et loco eius quod in propositione Proculi dicitur, quod Deus

LECTIO XXI.

Rimum est diues per se ipsum, & est diues magis. Et significatio eius est vnitatem eius, non quia vnitatem eius sit sparsa in ipso, immo est vnitatem eius pura, quæ est infinita simplicitatis simplex. Si autem aliquis vult scire quæ causa prima est diues, prouidentiam mentē suam super res compositas, et inquirat de eis inquisitione perscrutata, inueniet enim compositū oē diminutū, indigens quædam alio, aut rebus ex quibus componitur. Res autē simplex quæ est bonitas est vna, & vnitatem eius est bonitas, & bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis quæ influit, & non sit influxio super ipsam per aliquem moturum. Reliquæ autē res intelligibiles, aut corporeæ sunt non diuites per seipsas, immo indigent vno vero influente super eas bonitates & oēs gratias.

LECTIO XXII.

Ausa prima est super omne nomen quod nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio neque complementum. est p se sufficiens, dicit tantū quod est diues p se ipsum in quolibet genere est primū id quod est p se ipsum, quod n. est per se, prius est eo quod est p aliud, loco autē eius quod ibi dicitur est maxime sufficiens, hic dicitur quod est diues magis. sicut omnia alia. probatio autem propositi est eadē vtrobique. Nam primo dicitur, quod vnitatem diuinā quæ non est dispersa in multas partes, sed est vnitatem puram est significatio huiusmodi quod Deus sit in fine simplicitatis. maxime simplex. Et ex hoc vltimū probat quod Deus sit maxime per se sufficiens p indigentia quæ in compositis inuenitur: sicut iam dictum est. Sed quia in nomine diuitiarū, non solum intelligitur sufficientia: sed et copia potens in alia reddere, addit vltimū ad ostendendum Deū esse diuitē de influxu bonitatis eius in res influens: quia p abundantiam suæ bonitatis influit in res alias, & nihil est quod influat super ipsum, oēs autē alie res sue sunt intelligibiles sicut intelligentiæ & anime, siue sint in corpore non sunt diuites per seipsas, quæ seipsis habentes abundantiam bonitatis. Sed in diget participare bonitate a primo vero vno, quod influit super eas gratias abique hoc quod aliud ei inde accrescat oēs bonitates & perfectiones.

LECTIO XII.

Stentia abundantia diuinæ bonitatis, hic ostendit excellentiam ipsius, dicens. Causa prima est super omne nomen quod nominatur. Ad cuius propositionis intelligentiam considerandū est id quod hic sub vno colligitur tribus. Ad ostendendum autem in Deo abundantem sufficientiā

maxime vnus cum sit prima vnitatem sicut & prima bonitas. Simplicitas autem ad rationem vnitatis pertinet. Dicitur enim simplex quod est vnus non ex pluribus aggregatum. Vnde Deus in quantum est prime & maxime vnus, in tantū est etiā prime & maxime simplex. Et ex hoc vltimū procedit ad ostendendam secundam partem suæ propositionis. scilicet quod Deus sit maxime per se sufficiens: quia p se sufficientia consequitur ad simplicitatē. Omne enim compositum indiget pluribus ex quibus sua vnitatem constituit. Et non solum indiget illis, quæ quibus componitur vt ex partibus: sed etiam indiget aliquo alio quod causat & conseruat compositionem, sicut patet in corporibus mixtis. Non enim diuersa in vnū conueniunt nisi per aliquam causam eam vnitatem, cum igitur Deus sit primo & maxime simplex vt ipse habet totā bonitatem suā in vno perfectissimo, sequitur quod Deus sit primo & maxime per se sufficiens. Sed auctor huius libri prætermittit primam partem propositionis quæ est de simplicitate causæ supponens eam. Et loquitur solum de p se sufficientia quam diuitiarum nomine significat. Et loco eius quod in propositione Proculi dicitur, quod Deus

Tho. de Causis. B 3. Omnis

Omnis Deus substantialis est & supernaturalis: & superintellectua-

lis. Quod quidem Proculus dupliciter probat. Primo probatione com-

LECTIO XXIII.

Mnis intelligentia diuina scit res, per hoc quod ipsa est intelligentia,

ter quod duo est haec differentia, quod illud quod non est completum non potest perficere operationem completam. Non enim calor calefacit:

ostendit modum diuini regiminis, & ostendit sufficientiam Dei ad regendum, hic agit de regimine secundae causae.

Regis ergo est Deus benedictus & sublimis, quoniam ipse replet res bonitate.

illud quod ex abundantia participatione influxus superioris agentis acquirit actione eius, habeat duas actiones. Vnam scilicet in propria forma aliam vero in propria forma participata a superiori agente.

LECTIO XXIII.

Ostendit modum diuini regiminis & sufficientiam ipsius ad regendum, hic intendit ostendere quomodo diuinum regimen diuersimode participatur a diuersis.

LECTIO XXIII.

Ausa prima existit in omnibus rebus secundum unam dispositionem; sed res omnes non existunt in causa prima secundum unam dispositionem.

Et diuersitas quidem receptionis non fit a causa prima, sed propter recipientes. Quod est: quia recipiens diuersificatur.

Nam causa prima secundum unum modum agit in omnes res: & ideo dicitur esse in rebus omnibus secundum dispositionem unam.

potentiam transmittit illorum presentiam, hoc quidem uniuersum, hoc autem multipliciter, & hoc quidem per seipsum, hoc autem secundum tempus, & hoc quidem in corpore, hoc autem incorporealiter. Secundo ibi.

Probat quod praemissum est, hoc modo. Diuersitas receptio nis ex duobus potest contingere. Quandoque n. ex agente siue influente, quandoque autem ex recipiente.

LECTIO XXV.

Substantia uita intellectuales non sunt generatae ex re alia. Omnis substantia existens per essentiam suam, non est generata, ex re alia.

attendendum, quod duplex est actio causa prima. Vna quidem secundum quam instituit res, quae dicitur creatio. Alia vero secundum quam res iam institutas regit.

LECTIO XXV.

Vpra dictum est, quod creature recipiunt diuersimode regimen a causa prima secundum triplicem diuersitatem, scilicet unitatis & multitudinis, quod pertinet ad simpliciter vel compositionem aternitatis & temporalis & spiritualis & corporalis.

veritate simplicis & compositi. 28. Propone ibi. (Omnis substantia stans per essentiam suam est simplex &c.) Tercio de diversitate eternitatis &c. p. 30. Propositione ibi. (Omnis substantia causata in re.) Circa primum dicitur ostenditur substantias quasdam esse ingenerabiles. Secundo agitur de corruptione earum. 26. Propositione ibi. (Omnis substantia stans per seipsam non cadens &c.)

Circa primum ponit duas propositiones: quarum prima talis est. Substantia vnitatis intellectualis non sunt generatae ex re alia: vocatur autem substantia vnitatis intellectualis substantia simplicis, eo quod compositum quoddam multitudine in se continet, intellectuales autem substantias vocat quod sunt apud naturam intelligere, quod etiam est in immaterialibus sunt intellectuales actus, quod autem dicitur: non sunt generatae ex re alia potest intelligi: vel sicut ex materia enim quod haec praeposita, ex parte habitudine causa materialis, vel ex causa agente enim quod praedicta praeposita importat habitudinem causa efficientis: & hic intellectus magis videtur rationare his quod in probatione sequenti ponunt. Secunda propositione est talis, Omnis substantia stans per essentiam suam non generatur ex re alia: dicitur autem substantia stans per essentiam suam quod est substantia simplicis, sed cum seipsum subsistere sit proprium substantiae sequetur enim hoc quod nulla substantia sit generata, est ergo dicitur quod substantia & essentia rei principaliter est forma, quam signat distinctio, quaeque igitur habet formam in materia fundata huiusmodi substantia non sunt stantes, per essentiam suam, ideo earum essentia, i. forma inveniuntur fundameta materiae. Illae vero sunt stantes per essentiam suam, quae sunt formae tantum non in materia & huiusmodi impossibile est quod sunt generatae, est autem considerandum quod prima propositio concluditur ex hac sententia: supra probatum est quod omnes substantiae intelligentes sunt stantes per essentiam suam, quod habitus est in Propositione. 17. Omnis scilicet scit &c. Si igitur omnis substantia stans per essentiam suam non est generata, sequitur quod omnis substantia intellectualis sit non generata, quod autem proponitur postquam prima in libro. Proculi non inveniuntur sed solius sententia quae est 45. sui libri talis. Quod antipostationem. i. per se subsistens est ingenerabile, haec sola propositio probat consequenter eodem modo hic, sicut in libro. Proculi, Manifestum est enim quod omne generatum est de imperfecto ad perfectum, quod est ens in potentia & indiget quod compleatur sive perfectum per illud ex quo generatur. i. per generatum quod reducit ipsum de potentia in actum & huius signum est quod generatio nihil est aliud quam via quaedam de incompleto ad completum oppositum, sed incompletum praexistens: termini enim generationis sunt privatio & forma, materia autem est quod existit sub privatione habet rationem imperfecti, & sic patet quod generatio est via sine transitu de imperfecto ad perfectum oppositum. Si igitur est aliquid quod non indiget aliquo alio ad sui formationem: sed ipsum est causa suae formationis: quae substantia est eius forma, sequitur quod talis res sit semper completa sive perfecta, & sic in ea non potest esse transitus de imperfecto ad perfectum: sed statim per seipsam est ens & vnitatis, ut dicitur in 8. Metaphysicae. Relinquitur ergo quod omnis substantia quae est forma subsistens est ingenerabilis. Sed ne hoc male intelligeret aliquis quod huiusmodi substantiae non habent causam sui esse quod supra dictum sit, quod res omnes habent essentiam per seipsam, manifestat consequenter quod sit intelligendum, quod dicitur est. Quod enim dictum est quod sit causa suae formationis, non est sic intelligendum, quod non dependeat ex alia causa superiori: sed dicitur esse causa suae formationis per hoc quod habet sempiternam relationem ad causam suam primam, ut per comparationem ad suam causam habet similitudinem formationem & complementum. Ad cuius evidentiam considerandum est quod vnumquodque participat esse enim habitudinem quam habet ad primum essendi principium, res autem composita ex materia & forma non habet esse nisi per consequentem suam formam,

Tex. c. 2.

substantia stans per essentiam suam fit generata ex re alia, proculdubio substantia illa est diminuta indiget, ut compleatur eam illud ex quo generatur. Et significatio ipsius est generatio ipsa. Quod est quia generatio non est nisi via ex diminutione ad complementum. Nam si inveniatur res non indiget generatione sui, id est in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & causa ipsa formationis suae est completa integra semper. Et non fit causa formationis suae, & sui complementi nisi per relationem suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementum simul. Iam ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam suam est generata ex re alia.

LECTIO XXVI.

Mnis substantia stans per seipsam, non est cadens sub corruptione. Si autem aliis dicatur quod possibile est quod substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, Dicemus quod possibile est quod substantia & essentia rei principaliter est forma, quam signat distinctio, quaeque igitur habet formam in materia fundata huiusmodi substantia non sunt stantes, per essentiam suam, ideo earum essentia, i. forma inveniuntur fundameta materiae. Illae vero sunt stantes per essentiam suam, quae sunt formae tantum non in materia & huiusmodi impossibile est quod sunt generatae, est autem considerandum quod prima propositio concluditur ex hac sententia: supra probatum est quod omnes substantiae intelligentes sunt stantes per essentiam suam, quod habitus est in Propositione. 17. Omnis scilicet scit &c. Si igitur omnis substantia stans per essentiam suam non est generata, sequitur quod omnis substantia intellectualis sit non generata, quod autem proponitur postquam prima in libro. Proculi non inveniuntur sed solius sententia quae est 45. sui libri talis. Quod antipostationem. i. per se subsistens est ingenerabile, haec sola propositio probat consequenter eodem modo hic, sicut in libro. Proculi, Manifestum est enim quod omne generatum est de imperfecto ad perfectum, quod est ens in potentia & indiget quod compleatur sive perfectum per illud ex quo generatur. i. per generatum quod reducit ipsum de potentia in actum & huius signum est quod generatio nihil est aliud quam via quaedam de incompleto ad completum oppositum, sed incompletum praexistens: termini enim generationis sunt privatio & forma, materia autem est quod existit sub privatione habet rationem imperfecti, & sic patet quod generatio est via sine transitu de imperfecto ad perfectum oppositum. Si igitur est aliquid quod non indiget aliquo alio ad sui formationem: sed ipsum est causa suae formationis: quae substantia est eius forma, sequitur quod talis res sit semper completa sive perfecta, & sic in ea non potest esse transitus de imperfecto ad perfectum: sed statim per seipsam est ens & vnitatis, ut dicitur in 8. Metaphysicae. Relinquitur ergo quod omnis substantia quae est forma subsistens est ingenerabilis. Sed ne hoc male intelligeret aliquis quod huiusmodi substantiae non habent causam sui esse quod supra dictum sit, quod res omnes habent essentiam per seipsam, manifestat consequenter quod sit intelligendum, quod dicitur est. Quod enim dictum est quod sit causa suae formationis, non est sic intelligendum, quod non dependeat ex alia causa superiori: sed dicitur esse causa suae formationis per hoc quod habet sempiternam relationem ad causam suam primam, ut per comparationem ad suam causam habet similitudinem formationem & complementum. Ad cuius evidentiam considerandum est quod vnumquodque participat esse enim habitudinem quam habet ad primum essendi principium, res autem composita ex materia & forma non habet esse nisi per consequentem suam formam,

ut per suam formam habet habitudinem ad primum essendi principium, sed quia materia temporis praexistit formae in hac re generatae, sequens est quod semper habeat praedictam habitudinem ad principium essendi primum: neque simul est fuerit materia: sed postmodum superueniente forma. Si ergo aliqua substantia sit ipsa forma: sequitur quod semper habeat habitudinem praedictam ad causam primam, nec adueniat ei post tempus: sed simul concomitans cum sua substantia, quae est forma. Sic ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam suam, non generatur ex re alia.

LECTIO XXVII.

Vpra actus est de ingenerabilibus, hic agitur de incorruptibilibus & corruptibilibus, & primo de incorruptibilibus. Secundo de corruptibilibus. 27. Propositione. Omnis substantia stans per seipsam est non cadens sub corruptione, quae quidem ponitur in libro. Proculi. 46. Propositione sub his verbis. Omne corruptibile est corruptibile est ad cuius primum principium evidentiam considerandum est, quae cum propositio, denotet causam, illud dicitur per se stans, siue subsistens, quod non habet aliam causam essendi nisi seipsum: est autem duplex causa essendi. i. forma per quam aliquid actu est, & agens quod facit actu esse. Si ergo dicitur stans per seipsum quod non dependet a superiori agente, sic stare per seipsum conuenit soli Deo, qui est causa prima, a qua omnes secundae causae dependent, ut ex superioribus patet. Si autem dicitur per se stans illud quod non formatur per aliquid aliud, sed ipsum est forma, sic esse stans per seipsum conuenit omnibus substantiis immaterialibus. Substantia enim composita ex materia & forma, non est stans per seipsam nisi ratione partium: quia, materia est actus forma & forma sustentatur in materia, sicut dicitur aliquod mouens seipsum ratione partium, quia vna pars est mouens, & alia pars eius mota. Sic igitur patet quod stare per seipsum non potest conuenire nisi substantiae quae est forma sine materia, huius autem substantiae ex necessitate est incorruptibilis: manifestum est enim in rebus corruptibilibus quod corruptio accidit per hoc quod aliquid separatur a sua causa formali, per quam aliquid habet esse in actu, sicut enim generatio quae est via ad esse est per acquisitionem formae, ita corruptio quae est via ad non esse, est per amissionem formae: si igitur substantia stans per essentiam suam corrumpitur, oportet quod separaretur a causa sua formali: sed sua forma est eius essentia, ergo separaretur a sua essentia, quod est impossibile, non ergo est possibile quod substantia stans per seipsam corrumpatur. Sed ne aliquis credat quod huiusmodi substantiae stantes per essentiam suam non dependeat ab aliqua superiori causa agente, excludit hic consequenter, ibi. Et non fit causa, & dicitur quod hoc non est intelligendum quod huiusmodi substantia sit causa sui ipsius, quod non dependeat a superiori causa agente: sed hoc dicitur quod huiusmodi substantia per seipsam habet relationem ad causam primam, in quantum, & est causa suae formationis: videmus enim quod res materiales referuntur ad causam primam ut accipiatur esse ab ea per suam formam, & ideo substantia cuius tota essentia est forma, habet per se ipsam relationem semper ad causam primam, & non causatur ista relatio in huiusmodi substantia per aliquam aliam formam, & inde est, quod dicitur esse causa sui per modum praedictum, & inde est quod non potest corrumpi, sicut ostenditur: patet igitur quod omnis substantia stans per seipsam est incorruptibilis.

LECTIO

LECTIO XXVII.

Quam ostendit quae sit conditio substantiae incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam.

LECTIO XXVII.

Mnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Hic agitur de incorruptibilibus & corruptibilibus, & primo de incorruptibilibus. Secundo de corruptibilibus. 27. Propositione. Omnis substantia stans per seipsam est non cadens sub corruptione, quae quidem ponitur in libro. Proculi. 46. Propositione sub his verbis. Omne corruptibile est corruptibile est ad cuius primum principium evidentiam considerandum est, quae cum propositio, denotet causam, illud dicitur per se stans, siue subsistens, quod non habet aliam causam essendi nisi seipsum: est autem duplex causa essendi. i. forma per quam aliquid actu est, & agens quod facit actu esse. Si ergo dicitur stans per seipsum quod non dependet a superiori agente, sic stare per seipsum conuenit soli Deo, qui est causa prima, a qua omnes secundae causae dependent, ut ex superioribus patet. Si autem dicitur per se stans illud quod non formatur per aliquid aliud, sed ipsum est forma, sic esse stans per seipsum conuenit omnibus substantiis immaterialibus. Substantia enim composita ex materia & forma, non est stans per seipsam nisi ratione partium: quia, materia est actus forma & forma sustentatur in materia, sicut dicitur aliquod mouens seipsum ratione partium, quia vna pars est mouens, & alia pars eius mota. Sic igitur patet quod stare per seipsum non potest conuenire nisi substantiae quae est forma sine materia, huius autem substantiae ex necessitate est incorruptibilis: manifestum est enim in rebus corruptibilibus quod corruptio accidit per hoc quod aliquid separatur a sua causa formali, per quam aliquid habet esse in actu, sicut enim generatio quae est via ad esse est per acquisitionem formae, ita corruptio quae est via ad non esse, est per amissionem formae: si igitur substantia stans per essentiam suam corrumpitur, oportet quod separaretur a causa sua formali: sed sua forma est eius essentia, ergo separaretur a sua essentia, quod est impossibile, non ergo est possibile quod substantia stans per seipsam corrumpatur. Sed ne aliquis credat quod huiusmodi substantiae stantes per essentiam suam non dependeat ab aliqua superiori causa agente, excludit hic consequenter, ibi. Et non fit causa, & dicitur quod hoc non est intelligendum quod huiusmodi substantia sit causa sui ipsius, quod non dependeat a superiori causa agente: sed hoc dicitur quod huiusmodi substantia per seipsam habet relationem ad causam primam, in quantum, & est causa suae formationis: videmus enim quod res materiales referuntur ad causam primam ut accipiatur esse ab ea per suam formam, & ideo substantia cuius tota essentia est forma, habet per se ipsam relationem semper ad causam primam, & non causatur ista relatio in huiusmodi substantia per aliquam aliam formam, & inde est, quod dicitur esse causa sui per modum praedictum, & inde est quod non potest corrumpi, sicut ostenditur: patet igitur quod omnis substantia stans per seipsam est incorruptibilis.

LECTIO XXVIII.

Mnis substantia stans per essentiam suam, est simplex nec diuiditur. Quod si dixerit aliquis, possibile est ut diuidatur: dicemus quod si possibile est ut substantia stans per se diuidatur, & est ipsa simplex: possibile est ut essentia partis eius sit per essentiam suam, iterum sicut essentia totius. Si ergo possibile est illud: redit pars super se ipsam: & omnis pars eius est rediens totum super essentiam suam: aut forma indiget materiali subsistito ad sui sustentationem: & ita per transmutationem subsistit sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita: neque est delata super substantiam, quasi indigena eo ad suum esse: sed est stans in seipso: haec omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod etiam dicitur innotuit: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiae corporalis: quod patet esse falsum ex his quae probantur in 3. de Anima.

LECTIO XXVIII.

Quam prosequitur est diuersitatem substantiarum, quae potest attendi secundum generationem & corruptionem: hic prosequitur de diuersitate substantiarum quae potest attendi secundum simplicitatem & compositionem: & inducit ad hoc propositiones duas, quarum secunda videtur esse conuersa prioris: Prima ergo talis est. Omnis substantia stans per suam essentiam est simplex & non diuiditur. Quae etiam propositio ponitur in libro. Proculi. propositione 47. sub his verbis. Omne antipostation impatiibile est & simplex. Vbi primo considerandum est, quod simplex & impatiibile est idem substituto. differunt autem ratione. Nam impatiibile dicitur aliquid per priuationem diuisionis: quia, scilicet non est in multa diuisibile. Simplex autem dicitur aliquid per priuationem compositionis: quia scilicet non est ex multis compositum. Primo ergo probatur, quod substantia per se stans sit indiuisibilis. Secundo quod sit simplex. Primum autem melius probatur in libro. Proculi. quam hic. Est enim haec eius propositio. Si inquit partibile est antipostationem. i. ens per se subsistens inhi-

ruit partibile seipsum, & totum ipsum vertetur ad seipsum: & omne in omni seipso erit. Hoc autem impossibile impatiibile, ergo antipostationem est. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod hic accipitur esse aliquid stans per seipsum non ratione partibus: ut vna pars eius sit per aliam, sicut accidit in substantiis materialibus: sed ratione totius: ut totum sit per se totum. Vnumquodque enim conuertitur ad id per quod stat: sicut effectus ad causam: & oportet quod sit in eo tunc in suo fundamento. Si ergo aliquid partibile sit stans per seipsum, oportet quod qualibet pars eius sit per quamlibet, & qualibet fundatur in qualibet: quod est impossibile: quia sic sequeretur, quod vna & eadem pars eius esset causa & effectus simul: respectu cuiuslibet quod est impossibile. In hoc autem libro probatur, sicut, Illud quod conuenit alicui per seipsum: conuenit cuilibet parti eius si sit partibile. Si igitur aliquid partibile sit stans per seipsum oportet quod qualibet pars eius sit per seipsum: & ita non inuenitur alteri ad constitutionem eius. Haec autem propositio non est adeo efficax: quia non est necessarium quod quicquid per se conueniat alicui toti, conueniat singulari partibus eius. Est enim quoddam totum similitudinis partium: ut aer & aqua & quoddam dissimilium: ut animal & domus. Quod autem id quod est stans per seipsum sit simplex non compositum ex multis: probatur duplici ratione. In omni composito ex pluribus partibus necesse est ponere quandam partium ordinem: ut vna pars eius sit melior & alia vilior. Multa enim ad vnum constitutum, ordine quodam perueniunt: sicut & ab vno multitudine ordine quodam progreditur. Vnde videmus, quod in compositione corporis naturalis forma est praestantior materia: & in compositione corporis mixti vnum elementum dominatur: & in compositione partium animalis vnum membrum est principalissimum alio, & in partibus alicuius continui vna pars magis accedit ad punctum: quod est principium magnitudinis quam alia. Si ergo aliquid compositum ex pluribus partibus sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit stans ex qualibet: & ita pars melior dependebit ex parte viliori: & e conuerso. Secunda ratio est, quia omne quod est stans per seipsum est sibi sufficiens in seipso, non indigena alio ad sui subsistentiam: per quod non excluditur de potentia a causa agente, sed a causa formali & materiali subistentiam praestante. Probatur. Omne compositum ex partibus non est sibi sufficiens: sed indiget ad sui subsistentiam partibus ex quibus componitur, quae se habent in habitudine causa materialis ad totum, ergo nullum compositum ex partibus est per se stans. Omnis igitur substantia per se stans est simplex. Sciendum tamen est, quod secunda ratio diffinitur ponitur in libro. Proculi. sed in hoc libro inducitur per modum conclusionis.

LECTIO XXIX.

Mnis substantia simplex est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam. Quod est: quia creata sine tempore, & est in substantialitate sua superior substantiis temporalibus. Et significatio illius est:

Quod autem id quod est stans per seipsum sit simplex non compositum ex multis: probatur duplici ratione. In omni composito ex pluribus partibus necesse est ponere quandam partium ordinem: ut vna pars eius sit melior & alia vilior. Multa enim ad vnum constitutum, ordine quodam perueniunt: sicut & ab vno multitudine ordine quodam progreditur. Vnde videmus, quod in compositione corporis naturalis forma est praestantior materia: & in compositione corporis mixti vnum elementum dominatur: & in compositione partium animalis vnum membrum est principalissimum alio, & in partibus alicuius continui vna pars magis accedit ad punctum: quod est principium magnitudinis quam alia. Si ergo aliquid compositum ex pluribus partibus sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit stans ex qualibet: & ita pars melior dependebit ex parte viliori: & e conuerso. Secunda ratio est, quia omne quod est stans per seipsum est sibi sufficiens in seipso, non indigena alio ad sui subsistentiam: per quod non excluditur de potentia a causa agente, sed a causa formali & materiali subistentiam praestante. Probatur. Omne compositum ex partibus non est sibi sufficiens: sed indiget ad sui subsistentiam partibus ex quibus componitur, quae se habent in habitudine causa materialis ad totum, ergo nullum compositum ex partibus est per se stans. Omnis igitur substantia per se stans est simplex. Sciendum tamen est, quod secunda ratio diffinitur ponitur in libro. Proculi. sed in hoc libro inducitur per modum conclusionis.

LECTIO XXIX.

Ita ponitur propositio conuersa prioris, quae talis est. Omnis substantia simplex, est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam. Sciendum tamen est, quod haec propositio in Commento non probatur: sed interponitur quaedam: per quae probatur, quod substantia stans per seipsam est causata

causata sine tempore; & est in substantialitate sua superior sub-

LECTIO XXX.

Mnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore: & tempus non superfluit ab ea: quoniam est stans per essentiam suam;

LECTIO XXX.

ostquam prosequutus est de diversitate rerum quae est secundum generationem & corruptionem, simpliciter & compositione: hic tertio prosequitur de diversitate quae est in temporale & aeternum.

se mensura motus caeli, & per illum motum mensurat omnes alios motus. Et hoc fit ponamus quod motus caeli semper fuerit & semper sit futurus.

LECTIO XXXI.

Inter re cuius substantia & actio sunt in momento aeternitatis, & inter re cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est medium, & est illud cuius substantia est ex momento aeternitatis & operatio ex momento temporis.

LECTIO XXXI.

Præcedenti propositione manifestatus est ordo temporalis inuicem, hic manifestatur ordo aeternitatis inuicem. Et primo ponitur inter aeterna aliquid quod est omnino aeternum, & aliquid quod est quodammodo aeternum & quodammodo temporale.

in momento temporis quod tempore mensuratur. Haec etiam propositio ponitur in libro Proculi sic. Omnis eius quod omnino aeternale est secundum substantiam & operationem, & eius quod substantiam habet in tempore, medium est quod hac quidem aeternale est, hac autem tempore mensuratur.

LECTIO XXXII.

Mnis substantia cadens in quibusdam dispositionibus suis sub aeternitate, & in quibusdam dispositionibus suis sub tempore, est ens & generatio simul.

LECTIO XXXII.

Via in praecedenti propositione probatum est esse aliquam rem, cuius substantia est in aeternitate, & actio in tempore, consequenter huius substantiae conditionem ostendit in hac ultima propositione dicens. Omnis substantia cadens in quibusdam suis dispositionibus in aeternitate, & cadens in quibusdam suis dispositionibus sub tempore, est ens.

Tex.c. 107.

Tex.c. 100.

est ens & generatio simul. Et hec eadē propositio ponitur. 105. F
lib. Proculi sub his verbis. Omne quod hanc quidem æternale est.
hanc autem temporale, & ens est simul & generatio. Ad huius
autem manifestationem propositionis tria facit. Primo præmit
tit probationem propositionis inductæ, quæ quidem tota de
pedit ex significatio
ne nominum. Quia
enim æternitas est to
ta simul carens succes
sione præteriti & fu
turi. ut supra habitū
est, id quod in æterni
tate est, dicitur ens,
quia semper est in a
ctu. tempus autem consti
tuit in successione præ
teriti & futuri. Vnde
id quod est in tempo
re est quasi in fieri, quod
significat nomen ge
nerationis. Quod er
go est totaliter in æter
nitate ens, totaliter est
ens, quod autem est tota
liter in tempore, est
totaliter generatio.
Quod vero est secun
dum aliquid in tempo
re, & secundum ali
quid in æternitate,
est simul ens & gene
ratio. Secundo ibi.
¶ Inducit quod
dam corollarium. Est
enim talis dispositio
entium quod inferiora a
superioribus dependen
t. Vnde necesse
est quod id quod est to
taliter generatio, qua
si substantiam & ope
rationem habens in
tempore, dependeat ab eo quod est simul ens & generatio ha
bens substantiam in æternitate, operationem vero in tempore.
Hoc autem necesse est quod dependeat ab eo quod est totaliter in
æternitate secundum substantiam & operationem, & hoc ulterius
ab ente primo quod est supra æternitatem, quod est principium du
rationis rerum omnium & sempiternarum & corruptibilium.
Tertio ibi.

Expositionis Divi Thomæ Aquinatis in Librum de Causis, Finis.

d ¶ Ostendit, quod ab isto vno primo omnia dependant. Et ad
intellectum huius quod hic dicitur sumenda est. 160. propositio
Proculi, quæ talis est. Omnis Deus participabilis est exceptio
vno. Quæ quidem propositio ab eo inducitur, ad ostendendum
quomodo Platonicus ponebant plures deos. Non enim pone
bant omnes æquales,
sed vnum ponebant
primū qui nihil par
ticipabat, sed est essen
tialiter vnum & bo
num. Alios vero de
os ponebant inferio
res participantes ip
sum vnum & bonū.
Et huius probationem
inducit, quia dicitur pri
mo & supremo Deo,
manifestum est quod ni
hil participat, alio
quin non esset causa
prima omnium. Sem
per enim participas præ
supponit aliquid pri
us quod est per essen
tiam. Sed quod omnes
alii dii sint participi
tes, probant per hoc,
quia si primus Deus
est vni essentialiter,
& non participat,
& non aliquid aliorū
deorum est similiter
vnum, & sic in nullo
differunt a primo, aut
oportet quod sit vnum
participatiue. Si enim
ipsum vnum est essen
tia primi, oportet quod
si aliquid ab eo diffi
rat, quasi secundum
post ipsum existens,
non sit tale quod essen
tia eius sit ipsum vnum, sed sit participans
vnitatem. Et hoc est
quod hic proponitur, quod necesse est ponere vnum primum faci
ens adipisci vnitates. i. a quo participant vnitatem, quantumcum
que sint vnum & ipsum non adipiscitur, id est, non participat vn
nitatem ab aliquo alio. Et huius quidem probatio inducitur
quæ præmissa est. Et sic terminatur Liber de causis. Et sunt gra
tiæ Deo omnipotenti qui est prima omnium causa.

vtraque differentia. Si ergo est
similis ei in omnibus dispositio
nibus suis, tunc vnum eorum
non est primum, & alterum se
cundum, & si vnum eorum non
est simile alteri in omnibus di
spositionibus suis, tunc procul
dubio vnum eorum est primū,
& alterum secundum. Illud er
go in quo est vnitas fixa non de
pendens ex aliquo, est vnum pri
mum verum, sicut ostendimus:
& illud in quo est vnitas inuēta,
ex alio inuenta est præter vnum
primum verum. Si ergo est ex
alio, est ex vno primo vero ac
quisita vnitas. Provenit ergo in
de ut vni primo vero sit vnitas,
& iterum reliquis vnitas. Et non
sit vnitas nisi per vnum primū
verum, quod est causa vnitatis.
Iam ergo manifestum est & pla
num, quod omnis vnitas post vnū
verum est acquisita & causata.
verumtamen vnum verum pri
mum est causans vnitates, faciēs
acquirere non acquisitum, sicut
ostendimus.